Eesti muuded

III

EESTI MURDED

1970

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
KEELE JA KIRJANDUSE INSTITUUT

Eesti murded

III

· KIRJASTUS "VALGUS" · TALLINN 1970 ·

NA-1370 A-24033

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
KEELE JA KIRJANDUSE INSTITUUT

Hella Keem

TARTU MURDE TEKSTID

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

· KIRJASTUS «VALGUS» · TALLINN 1970 ·

4E
E20

TOIMETUSKOLLEEGIUM:
M. Must (sarja peatoimetaja), H. Keem, S. Nigol (toimetaja)

Kunstiliselt kujundanud *H. Kersna*

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

EESSÕNA

Sarja «Eesti murded» kolmas köide «Tartu murde tekstid» tutvustab lugejaid endise Lõuna-Tartumaa vanima põlvkonna keelepruugiga. Et mainitud alalt leidub varasema aja kirjapanekuid kasinasti, alustasid Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi murdeuurijad 1957. a. kevadel hoogsat kogumistööd, mis kestis ühtjärge 1965. aastani. Nii käidi murdekeelt helilindistamas 1957. a. Nõos, 1958. a. Nõos, Puhjas, Rannus, 1960. a. Kodavere Kavastus, Tartu-Maarjas ja Otepääl, 1961. a. Rannus, Rõngus, Otepääl, Sangastes, 1963. a. Rannus, Puhjas, Nõos, Rõngus, 1964. a. Rannus, Nõos, Kambjas. Kõigilt retkedelt toodi kaasa huvipakkuvaid murdejutustusi. Kümmekonna aasta kestel on eakate tartumaalastega töötanud käesoleva valimiku koostaja. Tänu väga vanadele keelejuhtidele osutus töö tulemusrikkaks. Mitmedkümned kaustikud täitusid tartu murde foneetilist, morfoloogilist ja süntaktilist omapära selgitavate märkmete ja näitematerjaliga, paberile õnnestus kanda tuhandeid lehekülgi murdekeelseid pajatusi, ohtrasti vanasõnu, kõnekäände, mõistatusi. Ühtlasi võimaldus tundma õppida Lõuna-Tartumaa rikast etnograafia- ja folkloorimaailma. Teadagi saab kogutud materjalihulgast käesolevas tekstiväljaandes avaldada vaid murdosakese.

«Tartu murde tekstid» on eelkõige keeleainestiku kogumik. Valikut tehes on eriti silmas peetud jutustuste keelelist huvitavust ja väljenduslikku nõtkust. Kuivadele etnograafilistele kirjeldustele on eelistatud lopsaka sõnaga kujundirikkaid olupilte, meisterjutustajate murdelood lõpevad tavaliselt rubriigiga «Ilmekaid ütlemisi». Need spontaansest kõnest nopitud sõnapärlid annavad tunnistust tartu murde rikkusest ning paindlikkusest, ka tartumaalaste sõnavalitsemisoskusest.

Murdejutustusi esitatakse 10 murrakust 55 külast 66 keelejuhilt, kusjuures heliülesvõtetelt litereeritud jutukatked täidavad umbes 49% tekstikogumiku mahust. Kõnealused tekstid on litereerinud käesoleva köite

koostaja, kõiki helilinte on kuulanud ka teised toimetuskolleegiumi liikmed.

Tekstide valik murrakuti ei ole ühtlane. Määravaks on siin osutunud kogutud materjali hulk ja väärtus. Nõos, Puhjas ja Rannus, kus 100-aastased kuldsuud keelejuhtideks ja töötamistingimused suurepärased, kestis töö pikka aega. Loomulikult on need murrakud tekstivalimikuski silmapaistvalt esindatud, sest häid jutustusi leidub külluses. Kambjas seevastu ähvardab murdekogujaid keelejuhtide põud: põliste vanakeste arv on kahetsusväärselt väike ja kahaneb järjest, niisiis tuleb kalliks pidada seda vähestki, mis päästa on suudetud. Neilt murdekõnelejailt, kes end lasksid helilindistamisel mikrofonist ja murdesalvestajaist suuresti häirida, on enamasti valitud kuuldelised tekstid[1], mis on magnetofonitekstidega võrreldes ladusamad ja ilmekamad. Kuid kuuldeliste palade poolest vaestel aladel (KodKav, TMr, Rõn) on piirdutud peamiselt heliülesvõtetelt litereeritud pajatustega.

Lugejat abistab tekstidele eelnev tartu murde lühiülevaade, milles kirjeldatakse murdes ettetulevaid häälikulisi, morfoloogilisi ja lausefoneetilisi nähtusi. Samas juhitakse tähelepanu eri murrakute omapärasusele, vastastikustele sõltuvustele, arengusuundadele. Valimiku tekstiosas antakse vajaduse korral, eriti kui on tegemist ootamatute või kaksipidimõistmist soodustavate sõnakujudega, joonealuseid kommentaare. Erinevalt sarja kahest eelnevast köitest tuuakse seletust vajavad murdesõnad ruumi kokkuhoiu mõttes üksnes tekstidele järgnevas sõnastikus. Jutustuste sisu näitab kogumiku lõppu paigutatud aineregister.

Vanemate tekstide transkriptsioonis on tehtud uuema märkimisviisi kohaselt järgmised ühtlustused: 1) *õ* on asendatud *ę*-ga (*lęp*, *męts*, *męlemвa*, *kęnelnu* pro *lõp*, *mõts*, *mõlemвa*, *kõnelnu*); 2) sõna- või silbilõpuline *n̄*, *ȟ* on asendatud *h̄*, *ȟ*-ga (*jaȟ* ~ *jaȟ*, *eś tiȟka*, *vaȟtse*, *maȟtenu* pro *jan̄* ~ *jaȟ*, *eś tiȟka*, *vaȟtse*, *maȟtenu*); 3) sõna või silbi algul on *į* asendatud *j*-iga (*ja*, *juī*, *juītuś*, *laȷju*, *ärjä*, *elȷäjä* pro *ja*, *juī*, *juītuś*, *laȷju*, *ärjä*, *elȷäjä*); 4) diftongi järelkomponendi alt on kaar ära jäetud (*lęi̯aītu*, *taȷvan* pro *lõi̯aītu*, *taȷvan*); 5) konsonantühendite ja diftongide kvantiteet on edasi antud otstarbekamalt (*vaštàn* : *vaśta*, *męt̕sà* : *męt̕sa*, *siľmà* : *siľmä* pro *vastàn* : *vaśta*, *mõtsà* : *mõt̕sa*, *siľmà* : *siľmä*; *teĭjè*, *veĭвikke*, *taĭvaś*, *laĭvàga*, *lęi̯aītu* pro *teĭjè*, *veĭвikke*, *taĭvaś*,

[1] Kohapeal keelejuhi kõnest kuulmise järgi kirja pandud keelenäited.

laịvàɢa, lõịɢaťtu); 6) murde põhja- ja läänerühmas, samuti nende alade lähemas naabruses tunnukse sõnalõpuline teenuisklusiil olevat nõrgem kui näit. võru murde piiri äärseis murrakuis, mistõttu poolpikkusemärk on tavaliselt ära jäetud (*sa ištut, sa nārit* 'sa naersid', *ta vęťtap, ta paranᴅap*, paiguti *laťset, paremʙat kiṅᴅat*); 7) Kodavere Kavastus ja Tartu-Maarjas on vokaalide vahel ja helilises naabruses üldistatud *s* (*isà, męìsa, vīsaǩkaᴅ, iṙmsast kisenᴅäsivä*), mujal tartu murdes murrakute iseloomu silmas pidades *z* (*ezȁ, küzȕnü, vařzàɢa, iṙmzaᴅę*); 8) vastavalt tegelikule hääldusele on intervokaalne *j* (eriti kui on tegemist tagavokaalidega) põhja- ja läänepoolseis murrakuis asendatud *ė*-ga (*ma‿ėà, kę‿ėò, kiřjuťta‿ėa*), ida- ja lõunapoolseis murrakuis üldistatud *j*; 9) ümarkaart on kasutatud eri sõnade kooshääldamisel, lausefoneetilistes koondvormides, ka lausefoneetilise assimilatsiooni korral (*ezȁ‿ja poìɢ, ma‿ᴅà* 'ma tahan', *ma‿leṡ* 'ma oleks', *miš‿tà, eṡs‿olè, ręìvat‿tilḱseva*).

Koostaja poolt tekstides tehtud kärped on ära näidatud kolme kriipsuga — — —, keelejuhi mõtte katkemist, samuti sõna või lause poolelijäämist tähistab kolm punkti . . . . Kui tekstivalimiku koostaja on tekstides pidanud lisama seletusi, märkusi või täiendusi, on need antud ümarsulgudes tavalises kirjas.

Teatud märkimisviisi ebaühtlusi on tekstivalimikku siiski jäänud. Mõneti erinevad kuuldelised tekstid magnetofonitekstidest (viimased on valimikus märgitud tärniga * murdepala pealkirja ees). Kuuldelistes tekstides kasutatakse tavalisi kirjavahemärke, teise silbi vokaali poolpikkus on jäetud tähistamata (*emä, saraʙū, koɢuma, tuľlime* pro *emȁ, saràʙū, koɢùma, tuľlìme*), heliülesvõtetelt litereeritud tekstides on märgitud kõnepausid (| lühem paus, || pikem paus) ja lauserõhk (punkt rõhulise sõna 1. silbi vokaali järel), samuti on ära näidatud teise silbi poolpikk vokaal.

Mitmeti on edasi antud ka tartu murde palatalisatsiooni. Paraku on murdekogumise algusest peale nii tartu kui võru murde palatalisatsiooni märkimiseks tarvitusel olnud üks ja sama märk, nimelt püstkriips palataliseeritud konsonandi kõrval või kohal (*kap̄, pañ, kam̄, tal̄, kot̄, tek̄*). Tegelikult erineb võru murde palatalisatsioon oma iseloomult niihästi tartu murde kui ka üldse teiste eesti murrete palatalisatsioonist. Et võrupärane palatalisatsioon on tunginud mitmes kohas tartu murde alale, on tekstivalimiku koostaja oma kuuldelistes tekstides vastandamise mõttes pruuki-

nud tartupärase palatalisatsiooni tähistamiseks väikest ^{i}-d vastava konsonandi ees[2], võru murde palatalisatsiooni puhul aga püstkriipsukest. Heliülesvõtetelt litereeritud tekstides on toimetusliikmete soovil enamasti jäädud truuks traditsioonilisele märkimisviisile, ^{i}-märk on abiks võetud ainult selliseil juhtumeil, kui ^{i}-aines on väga selgesti kuuldav.

Erinevused transkriptsioonisüsteemis paistavad silma ka eri kogujate poolt kirja pandud kuuldelistes tekstides. Osa murdemärkijaid on lõunaeestilise *i̯* tähistanud *e̯*-ga, transkriptsiooni ühtlustamist *e̯* kasuks võib tähele panna ka niisugustel puhkudel, kui tartu murde vanimas kõnetarvituses on järjekindlalt *î̯* (*ê̯rze*, *rê̯m*, *te̯m̀ʙap lḗt̀sa* pro *î̯rze*, *rî̯m*, *te̯m̀ʙap lî̯t̀sa*). Mõned tekstikirjutajad on tavalisele märkimisstandardile toetudes jätnud tähele panemata tartu murde keerukad kvaliteedi- ja kvantiteedisuhted (*lēmè*, *vērèn*, *naĕnè*, *vaňnìɢa* pro *lḗme*, *vḗren*, *nàĕne*, *vaǹniɢa*), enamasti pole märgitud ka pikkade kõrgete vokaalide madaldumist nõrgas astmes (*līnà*, *tūlè* pro *lī̯na* ~ *lī̯nà*, *tū̯le* ~ *tū̯lè*) ega järgsilpide *e̯*-d (*poiṡkene*, *vihatse*, *kåɢam̀ʙreᴅe* pro *poiṡke̯ne̯*, *vihatse̯*, *kåɢam̀ʙre̯ᴅe̯*).

Lihtsustatud transkriptsiooni on kasutatud tekstidele järgnevas sõnastikus, kus pole näidatud häälikute kvantitatiivset pikenemist ega pikkade kõrgete vokaalide madaldumist, samuti mitte teise silbi poolpikka vokaali ega järgsilpide *e̯*-d, palatalisatsioonimärgina kõikjal püstkriipsuke.

---

[2] Tekstide kirjapanija arvates annab ^{i}-märk tartu murde palatalisatsioonist tõepärasema ettekujutuse kui püstkriips.

TARTU MURDEST

Tartu murre on paiknevuselt keskne lõuna-eesti dialekt, mille levikupiirkond asetseb mulgi ja võru murde vahemail. Põhja-eesti keskmurdest lahutab seda murdeala Suur-Emajõgi ja Amme jõgi, põhja-eesti idamurdest endise Vesneri ja Kavastu valla põhjapiir, mulgi alast Võrtsjärv, Väike-Emajõgi ja Pedeli jõgi. Kagus ja lõunas on vastas endine Võrumaa ja võrukeelne Karula. Kõik need piirid tunnukse olevat tinglikud. Vastastikused keelelised mõjustused, eriti kagus, lõunas ja kirdes, on tiheda suhtlemise tõttu olnud paratamatud.

Tartu murde kujunemisel on aluspõhjaks olnud muistsete ugalaste keelepruuk. Ajaloo andmeil oli Ugandi suur Lõuna-Eesti maakond, arvatavasti kuulus selle juurde ka Suur-Emajõest põhja pool asuv Jõgentagana [1]. Läänepiir oli ilmselt samal kohal, kus nüüdne murdepiir, küllap loodusliku tõkkena jõed-järved sobisid lahus hoidma kahe suure maakonna Ugandi ja Sakala valdusi. Ugandi ulatuvus lõunas ja idas on teadmata, samuti nagu on teadmata selle maakonna kihelkondade arv. Kahtluseta võib muistse Ugandi kihelkondadeks lugeda Otepää ja Tartu (Tarbatu), tõenäoliselt ka Jõgentagana, Rannu, Puhja ja Sangaste. Kuid idapoolsemate alade asustus- ja liigendusprobleemid on alles lõplikult lahendamata, paratamatult jääb lahtiseks ka muistsete kagueestlaste Valgatabalve kuuluvus [2]. Viimati mainitud maakohta on küll mõned uurijad pidanud üheks Ugandi kihelkonnaks, aga keele põhjal — eeskätt silmas pidades muust eestist täiesti erinevat võru murde palatalisatsiooni — peab oletama võrukeste kaugete eellaste lahusolekut ugalastest. Ugalaste keeleline kujunemine näikse olevat toimunud muu eestiga enam-vähem

---

[1] Muistse Jõgentagana kohal on praegu Emajõest põhja pool asuv Tartu-Maarja kihelkonna osa ja Kodavere Kavastu, vististi ka Äksi ja Maarja-Magdaleena lõunaserv.

[2] Vrd. E. Tarvel, Sakala ja Ugandi kihelkonnad. «Keel ja Kirjandus» 1968, nr. 2, lk. 586 jj.

võrdseis tingimustes, kagupoolsete hõimlaste kohta seda väita ei söandaks.

Praegune tartu murre on pikki aegu kestnud keelelise arenemise tulemus, kusjuures tähtsat osa on etendanud mitmesugused majanduslikud, ühiskondlikud ja halduslikud tegurid, samuti murrakualade geograafiline asend. Feodaalaja sajandeid kestnud pärisorjus kammitses ka tartumaalaste materiaalse ja vaimse elu. Sunnismaine talupoeg elas ja liikus peamiselt oma mõisa ja valla piirides, kihelkonnast kaugemale pääsemata. Aga keel suhtlemisvahendina vähehaaval arenes ja muutus niisugusteski tingimustes.

Tartu murde säilimist on soodustanud oma ainesest võrsunud lõunaeesti kirjakeel, nn. tartu keel, mis oli kiriku-, kooli- ja asjaajamiskeeleks veel möödunud sajandi teisel poolelgi [3]. Tänu sellele on enamik käesoleva tekstivalimiku keelejuhte raamatutarkust vastu võtnud tartu keele vahendusel. See muidugi ei tähenda, et elatud oleks umbselt, muust maailmast isoleerituna. Kahtlemata on tartu murde kujunemise hilisemas faasis mõju avaldanud ühtse põhjaeestilise rahvuskeele tekkimine ja üldine tarvituselevõtt, samuti ülikoolilinna ning kultuurikeskuse Tartu lähedus. Ka ei tohi unustada tartumaalaste juba varasemaist sajandeist tuntud haridusejanu ja majanduslikku jõukust.

Käsiteldav dialekt koosneb kümnest murrakust, mida keelelise arengu põhjal on võimalik jagada neljaks suuremaks rühmaks. Tartu murde p õ h j a r ü h m a kuuluvad rohkete põhjaeestiliste joontega Tartu-Maarja ja Kodavere Kavastu (külade Meoma, Koosa, Tähema, Kõnnu, Rehemetsa, Kargaja, Liivanina ja Varnja lõunaosa) murrak. Murde l ä ä n e r ü h m a moodustavad Rannu, Puhja, Nõo, i d a r ü h m a Kambja, Võnnu, l õ u n a r ü h m a Rõngu, Otepää ja Sangaste murrak. Liigituse aluseks on võetud endisaegsed kirikukihelkonnad, murrakupiirid teadagi on kihelkonnapiiridega võrreldes suhtelised.

Tartu murde p õ h j a r ü h m (KodKav, TMr) on keeleldasa võrdlemisi ühtlane, selle peamiseks tundemärgiks võib pidada põhjaeestiliste joonte rohkust. Oma geograafilise asendi tõttu on nii Kodavere Kavastu kui Tartu-Maarja alati olnud elavas suhtlemises just Põhja-Tartumaaga.

[3] Tartukeelset vaimulikku kirjandust trükiti kogunisti 20. sajandi algul.

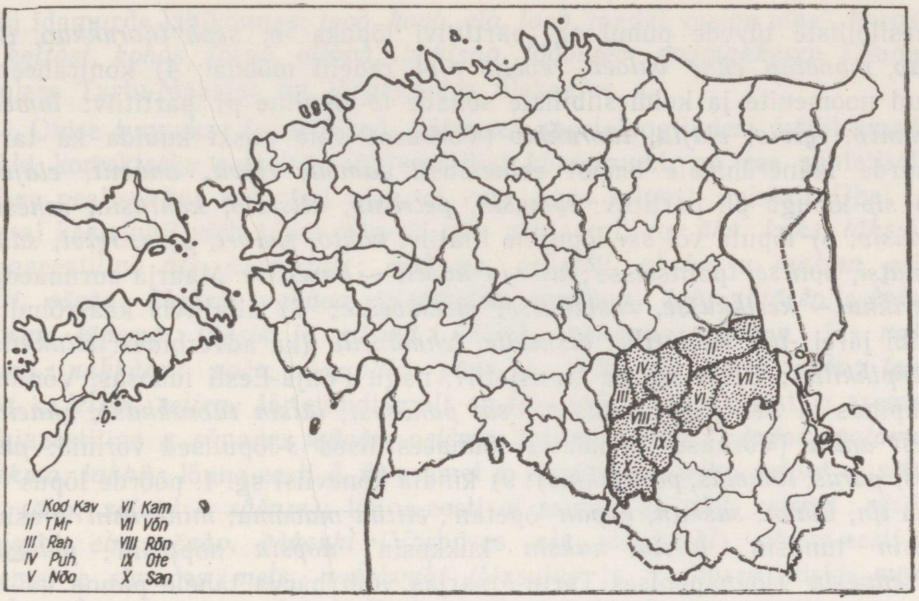

Tartu murde ala

Erinevalt lõunapoolsest tartu murde alast on siin koolikeeleks olnud põhja-eesti kirjakeel. Emajõe lõunakaldale jäänud Vorbuse valla elanikud, kelle kontakt lõunatartumaalastega tihedam, on keelelt tublisti lõunaeestilisemad. Tänapäeva noorem põlvkond räägib peamiselt põhja-eesti ühiskeelt, eakate inimeste jutt on üldilmelt küll lõunaeestiline, kuid mida enam põhja poole, seda rohkem kohtame põhja-eesti keskmurde ja idamurde jooni.

Tartu murde kõnetavast erinevana pälvivad Kodavere Kavastus ja Tartu-Maarjas tähelepanu järgmised keelenähtused: 1) *ᴅ*-lõpuline pluurali nominatiiv: *kāràᴅ* ja *kešvȁᴅ*; *nisuǩkeseᴅ sū̯rèᴅ aŭɢùᴅ*; *päĕvȁᴅ läȟvȁ*; *uňᴅìᴅ ištùva*; *nı̨̂ᴅ kiťsèᴅ oľlì arìnu säl sṓmän käìmä* (Vorbuses pl. nominatiivi lõpul enamasti *-t*: *laťset*, *jalat*, *ušset*, *uṁmiǩket* 'ümmargused puust toidunõud', *vorštit*, *maľɢat*); 2) nõrgaastmeline *de*-mitmus, nagu Põhja-Tartumaa murrakuis: *keťtìᴅeɢa*, *veňnàᴅele*, *puľɢàᴅeɢa*, *moǩkàᴅeɢa*, *kāràᴅel*, *lōmàᴅeɢa*, *leȟmȁᴅele*, *nı̄ᴅzèᴅest*, *e̯èᴅeɢa*, *käèᴅe‿ʙā̄l*, *siàᴅele*; 3) kol-

mesilbiliste tüvede puhul sg. partitiivi lõpuks *-D*: *seDà tüDruk̆kuD, ilùsaD, maDàlaD, eñnè valGeD, reDèliD piDì* 'redelit mööda'; 4) kontraheerunud noomenite ja kolmesilbiliste sõnade *iD*-lõpuline pl. partitiiv: *lam̀BiD, am̀miD, rẹ̀ìviD, elȁjiD, tüDruk̆kiD* (Vorbuses võib siiski kuulda ka tartu murde läänerühmale omast esinemust: *lam̀Bit̀, rẹ̀ìvit̀, anùmit̀, elȁjit̀*); 5) *siD*-lõpuga pl. partitiiv: *lụ̂masiD, pẹt̀rasiD, kit̀sesiD, koh̀tasiD, rehèsiD, aGùsiD*; 6) lõputa või *sse*-lõpuline illatiiv: *koh̀to, sah̀vri, pêsa, rẹ̀ìvi, säŋ̆Gì jalutsi, politseì* 'politseisse', *mârja kaBèli ~ kaBèlišse* 'Maarja surnuaeda', *kerik̆ku ~ kerik̆kušse, rusik̆kašse, met̆sȁDešse*; 7) allatiivis kaasrõhulise silbi järel *-l̆le*: *kut̆sàril̆le, ot̀suseĭle, leh̆mȁDeĭle* (ka adverbides: *ištuk̆kil̆le, käp̆pik̆kil̆le*); 8) *st*-lõpuga translatiiv, nagu Põhja-Eesti idaosas, Võnnus, Räpinas ja Setus: *jäì valùsast*; *saì pahàsest*; *lät̆sin tüDruk̆kust*; *ẹñnet̆tusest anttu* (Vorbuses ülekaalus lõunaeestilised *ṡ*-lõpulised vormid: *puh̀taṡ, puruṡ, läm̀mäṡ, penìnuk̆kiṡ*); 9) kindla kõneviisi sg. 1. pöörde lõpus *-n*: *ma tị̂n, lähȁn, suṡkan, ẹp̀pan* 'õpetan', *eittän maGàma*; *mina âsin* 'ajasin', *tûsin* 'tundsin', *lät̆sin, kuk̀sin* 'kukkusin', *nop̀sin* 'noppisin', *püh̀ksin, kisenDäsin* (lõunapoolses Tartu-Maarjas võib harva tähele panna ka *n*-i kadu: *ma tahà, ma eh̆mat̆ti, ma seìje*); 10) kirjakeelepärane ind. imperfekti sg. 3. pööre: *vẹt̀tis, tah̀tis, añDis, küñDis, tiȁDis, jụ̂škis* 'jooksis' (Vorbuses lõunaeestiliselt *vẹ^{i}t̄, tah̀t, a^{i}ǹD, kü^{i}ǹD, tị̂ṡ, jụ̂šk*); *is*-lõpp on sedavõrd populaarne, et tuleb ette ületaotlust: nähtavasti on *mak̀sis, ot̀sis* analoogial sündinud sellised topelttunnusega imperfektivormid, nagu *läk̀sis ~ lät̀sis* 'läks', *âsis* 'ajas', *käìsis* 'käis', *müìsis* 'müüs', *vîsis* 'viis', koguni *kaèsis* 'kaes, vaatas' (Vorbuses *lät̀s, âs, käìs, müìs, vîs, kaìje*); 11) impersonaali preesensi lõpul *-sse*, nagu Põhja-Tartumaalgi: *tet̆täšse, ẹĕGat̆tašse, raĭjut̆tašse, vījäšse, üt̆telDäšse* (Vorbuses tavaliselt *laštaṡ, kolistaDaṡ, pešset̆täṡ*); 12) *ei* ja *nud*-partitsiibi abil moodustatud imperfekti eitav kõne: *ei toh̀tno kanaBoìGa piDȁDä*; *eì tihànu üt̆telDä*; *mul̀l‿eìj‿ol̆lo koṡkil neìD sụ̂ttä* (lõunapoolses Tartu-Maarjas ka lõunaeestilist ütlemisviisi: *eṡ tohi kaĕvat̆ta*; *eṡ tih̀ka üt̆telDä*); 13) põhjaeestiline konstruktsioon *saama* + *tud*-partitsiibi nominatiiv: *saì rehèD ärä pešset̆tu*; *saì keDrat̆tu ẹh̀ta ühešsäni* (Vorbuses lõuna-eesti kombel translatiiv: *saìj‿ärä tet̀tuṡ*; *saìj‿ẹñnèD ärä laṡtuṡ*); 14) põhjaeestilised gemineerumata tüvekonsonandiga sõnakujud, nagu *jämè, tuGèv, rumàl, reDèl, ilùs, maGùs, kalù, linù* (verbide *olèma, tulèma* ja *panèma* imperfektivormides siiski geminaat: *ol̆lin, tul̆lìva, pañnìva*); 15) rohke järgsilpide *o*,

eriti idamurde lähikonnas: *teɢò, koɢò, elò, loᴅò* 'madal vesine maa', *koᴅost* ~ *koťtost, kohòs, jōsnò, oľlòva, kahisno, lōɢoššeᴅ, anomaǩkęsęᴅ*. Lõunapoolses Tartu-Maarjas on järgsilpides ülekaalus *u*.

Üldse tunnukse foneetilised nähtused morfoloogilistest labiilsemad: ehkki korrektseks peetakse põhjaeestilist kõnepruuki, on see suhteliselt hiline pealisehitus sedavõrd hõre, et vana baas selgesti paistab. Ühel ja samal keelejuhil võib kõnes kõrvuti olla põhjaeestiline *üḱs, kaḱs, läḱs* ja lõunaeestiline *üt̀s, kat̀s, lät̀s*; *maḱsma, peǩseťti, oǩsàᴅ* ja *maṡma, pešseťti, ošsàᴅ*; *ühešsä, vahùɢa* ja *üťtešsä, vaťtùɢa*; *lap̀s* : *lap̌sèᴅ* ja *lat̀s* : *laťsèᴅ*; *lüp̀smä* : *lüp̌siḱ* ja *nüṡmä* : *nüšsiḱ*; *aḱkama* : *aǩkànu* ja *naḱkama* : *naǩkànu*; *poèɢ, aèɢ, vaèv, päèv* ja *poìɢ, aìɢ, vaìv, päìv*; *lęìn, sęìn* ja *leìjen, seìjen*. Järjekindlamalt on läbi löönud lõuna-eesti *a* asemel põhjaeestiline *ę* sõnades *lęŋ̌ɢàᴅ, pęlèma, lęḣkma, lęḣki* (T *laŋ̌ɢà, palàma, laḣkma, laḣki*); lõuna-eesti *ä, äi* asemel *e, ei* sõnades *seⁱlɢ, seį̌ᴅzè* ~ *sēťsè* (T *säⁱlɢ, säǐᴅzè* ~ *sä̆ěᴅze*); lõuna-eesti *ai* asemel *ei*, näit. *seìsmä* : *sēsäp* 'seisab', *eìn* : *eę̌nàᴅ, ēńàɢuhì* (Vorbuses *aìn, aěnàɢuhì*); lõuna-eesti *ę* asemel *e* sõnades *meṫs, meťsàvaḣt* (Vasulas ja Vorbuses siiski *męṫs, męťsàvaḣt*, nagu kogu Lõuna-Tartumaal).

Tuleb ette ka segaesinemust: *tiä̀ᴅmä* : *tiä̀ᴅzime*, aga *eì tījä̀vä*; *tihä̀, teḣko, teḣto*, aga ka *teťtu, teňnò*. Võib juhtuda sedagi, et kõrv mõne kirjakeelse väljendi kõrval ootamatult tabab vanapäraseid lõuna-eesti preesensivorme, nagu *ta teɢè, iṙn, nemä̀ üt̀lese, kasùsę*, või topeltlõpuga *kasùsęva, elä̀sevä*.

Tartu murde l ä ä n e r ü h m (Ran, Puh, Nõo) paistab silma oma keerukate kvantiteedi- ja kvaliteedisuhetega. Kvantiteedimuutustest on haaratud nii konsonantism kui vokalism: pikenema kalduvad lühikesed geminaadid ja pikad vokaalid, nõrga astme konsonantühendite ja diftongide puhul aga esimene komponent. Just kvantiteedi erinevusele vihjab eaka Puhja keelejuhi selgitus: *eɢa meìje eì kęnèle peḣmeᴅe niɢu v ę r ù ‿ ʙū̯l kęnelᴅaṡ, meìje üt̀leme ęḱva kęvan sęnan ja kęva täḣtèɢa*. Öeldakse *up̀pin* 'õun', *reťtel* 'redel', *liḱke* 'märg', *pim̀me* 'pime', *kav̀val* 'kaval', *paⁱl̀lu suⁱṡse* 'palju hunte'. Vähemrõhulises asendis või kiirema kõnetempo korral *up̌pìn, reťtèl, liǩkè, pim̌mè, kav̌vàl, paⁱľlu suⁱšsè* ~ *sušsì*, nagu see on võru murde piirimail tavaline. Muutus ei puuduta mitte üksnes lõunaeestipäraseid kontraktsiooni teel sündinud geminaate, vaid geminaadilisi

vorme üldse. Paratamatult tingib see noomenites partitiivi ja genitiivi näilise ühtelangevuse. Näiteks Nõo väljendite puhul *kaiṫs taṁme* ja *taṁme al̄* on sageli raske vahet teha geminaadi kvantiteedis. Sama lugu on Puhja ütlemistes *seᴅä paṅni* ja *paṅni‿ʙā̄l*. Et väike erinevus siiski olema peaks, see paistab Rannu esinemusest. Kesk-Rannus, kus tavaks on, et *i*-tüveliste sõnade nõrgas astmes palatalisatsioon puudub, tugevas astmes aga esineb (*seĺle kam̆mì* : *seᴅä kaⁱṁmi*), võib rõhulises asendis tähele panna küll geminaadi pikenemist, kuid palatalisatsiooni ei ole (*seĺle kaṁmiɢa*). Geminaat tunnukse olevat lühikese ja pika vahepealne. Konsonantühendites võib tähele panna esimese liikme pikenemist, näit. *laṫsele*, *kaṙjaɢa*, *kaṅᴅiline*, *vaĺmistanu* pro *laṫsèle*, *kar̆jàɢa*, *kañᴅìline*, *vaĺmistanu*)[4].

Nagu mainitud, on ka nõrga astme pikkadel vokaalidel tendents rõhulises asendis pikeneda[5]. Öeldakse *sā́ni‿sẹiṫ*, *kṓliᴅare*, *vḗren* 'ääres', *kḗlest*, *pṓräɢa* (vähemrõhulises kohas vastavalt: *sānì‿sẹiṫ*, *kōlìᴅare*, *vērèn*, *kēlest*, *pṓrȁɢa*). Eesti keele vokaalide puhul on tavaliselt juttu tehtud neljast pikkusastmest: lühike, poolpikk, pikk, ülipikk. Tartu murde läänerühmas ja selle lähemas ümbruses aga tuleb arvestada viie pikkusastme olemasolu: lühike (*sarì*), poolpikk (esineb tavaliselt lühivälteliste sõnade teises silbis, nagu *a* noomenis *kanà*, sõna emfatiseerimise korral võib ette tulla koguni esimeses silbis, näit. *sàri*), keskpikk (vähemrõhulises asendis *sārè*), täispikk (rõhulises asendis *sā́re‿ʙā̄l*), ülipikk (*paⁱĺlu sâri*).

Muutused on tekkinud ka pikkade vokaalide kvaliteedis. Lõuna-eesti murretele tunnuslik keskkõrgete ülipikkade vokaalide kõrgenemine on loonud tingimused morfoloogiliste suhete, nagu näit. *vī̯r* : *vḗre* ~ *vērè*, *pṷ̄l* : *pṓle* ~ *pōlè*, *nṷ̄r* : *nṓri* ~ *nṓrì*, *mī̯ḱ* : *mḗɢa* ~ *mḗɢà* tekkimiseks. Nähtavasti on säärased suhted olnud analoogiaallikaks pikkade kõrgete vokaalide alanemisel nõrgas astmes. Vanimate murdekõnelejate kõnepruugis *lîn* : *lī̯na* ~ *lī̯nà*, *tûl* : *tṷ̄le* ~ *tṷ̄lè*, aga *küìᴅz* : *kṷ̄ᴅze* ~ *kṷ̄ᴅzè* (~ *küĭᴅzè*), *müìr* : *mṷ̄ri* ~ *mṷ̄rì* (~ *müĭrì*), sest põhja-eesti keskmurde mõjul näikse

---

[4] Sellise geminaadi (ja konsonantühendi esimese liikme) märkimiseks on tekstides kasutatud 3. välte märki.

[5] Nähtus on tavaline tartu murde läänerühmas, kuid sedalaadi vokaalide pikenemisi võib vähemal määral kohata kogu tartu murde alal, välja arvatud võru murde lähem naabrus.

tugevas astmes tekkinud olevat muutus *û* > *üi*, nõrga astme vormides on vanimail murdekõnelejail enamasti kasutusel *ụ̂* ~ *ụ̄*, nooremail siingi ülekaalus diftongilised sõnakujud (*küi̯dzè*, *müi̯rì*).

Pikkade kõrgete vokaalide alanemine tunnukse kõige järjekindlamalt läbi löönud olevat Nõos ja Puhjas, vähemal määral kuuleb seda Rannus ja Rõngus, jälgi sellest võib leida Otepää põhjaosas, lääne- ja põhjapoolses Kambjas, Loode-Võnnus, kogu Tartu-Maarjas ja Kodavere Kavastus. Usutavasti on see häälikunähtus varem olnud laiema ulatusega. Mõnikümmend aastat tagasi kirjapandud Kodavere murdetekstidest nähtub, et pikkade kõrgete vokaalide alanemine oli tollal kodaverlaste kõnepruugis täiesti harilik[6]. Alles hiljuti on sedalaadi keeleseiku helilindile saadud Äksi lõunaosast, Kolga-Jaanist, Tarvastust ja teistest naabermurrakutest.

Tähelepanu äratab veel algupäraste diftongide järgosiste alanemine nõrgas astmes. See laialdase levikuga põhjaeestiline nähtus iseloomustab tartu murde läänerühma ja on tunginud selle naabermurrakutessegi[7]. Puutumata on jäänud Kambja lõunaserv, valdav osa Otepääst ja Sangaste. Ilmselt pole see eriti vana häälikumuutus: madaldunud järelkomponentide (nagu näiteks singulari genitiivides *paĕgà*, *räĕmè*, *kaŏzì*) kõrval võib jutus märgata õige vähekese alanenuid (*paẹ̆gà*, *räẹ̆mè*, *kaẹ̆zì*), vahel harva algupäraseidki (*paĭgà*, *räĭmè*, *kaŭzì*). Nõrga astme diftongi esimene komponent on rõhulises asendis enamasti pikenenud. Niisiis suhe *naìzi* : *nàĕne* ~ *naĕnè*, *keĭ̯mä* 'siduma' : *kèẹ̆ᴅäp* ~ *keẹ̆ᴅäp*, *poiš* : *pòĕzi* ~ *poĕzì*, *kuìv* : *kùĕva* ~ *kuĕvà*, *kauš* : *kàŏzi* ~ *kaŏzì*, *lẹùn* : *lẹŏnu* ~ *lẹŏnù*. Diftongi komponentide assimileerumist[8] tuleb ette suhteliselt vähe. Tartu murde lääneosas näikse see protsess pooldevinna jäänud olevat. Toimunud on see sageli tarvitatavais sõnades, eriti kui hääldusliku tingimused soodsad (s. t. mõlema komponendi artikulatsioonikohad lähestikku, nagu sõnakujudes *làŏᴅa* > *lãᴅa*, *làŏlaĭ̯tuš* > *lãlaĭ̯tuš*, *kèẹ̆ᴅis* > *kẽᴅiš* 'köidis, side'). Märgatavalt rohkem diftongide assimileerumist kohtame Tartu-Maarjas ja Kodavere Kavastus (näit. *nãseᴅa* 'nai-

[6] Vt. ka L. Kettunen, Lautgeschichtliche darstellung über den vokalismus des kodaferschen dialekts. Helsinki 1913, lk. 31—32.

[7] Algupäraste diftongide järgosiste alanemine samuti tavaline mulgi idamurrakuis.

[8] Diftongist tekkinud pikk vokaal allub samasuguseile kvantiteedinihetele nagu algupäranegi.

sega', *pṓsik̆kesele* 'poisikesele', *lę̄ɢašsiva* 'lõikasid', *sā̆na maṅ* 'sauna juures'), üsna palju Võnnus.

Vokaalharmoonia pole läänepoolseis murrakuis täielik. Hästi säilinud on järgsilpide *ä*, aga järgsilpide *ę* tarvitus ei ole järjekindel. Pealegi esineb järgsilpide *ę*-d Nõos märgatavalt rohkem kui Rannus ja Puhjas. Järgsilpide *ü* on muutunud *i*-ks või *u*-ks.

Tugevaastmelise *i*-mitmuse (*leh̀tist*, *jäl̀ɢile*, *tarkkul*, *puìje lat̀vun*, *laùᴅust*, *koṅnele*, *pa^{i}lkkest*, *kę̣ėò uṙʙest*) peamiseks levikualaks on tartu murde läänerühm. Seevastu ida- ja lõunarühmas domineerib nõrgaastmeline *i*-mitmus (*lehìl*, *leh̆mist*, *pař̆zìle*, *tař̆ɢust*, *sęʙrùle*, *sañᴅest* 'santidest', *kap̆pę̀lę* 'kappidele').

Üksnes läänerühmale tunnuslikud on *keli*- ja *veli*-liitelised adverbid, näit. Nõo *käp̆pik̆keli* 'käpuli', *ot̆sek̆keli* 'otseli', *peṙzenühäk̆keli* 'tagumikul lohistades', *tölùveli* 'töllakil, ripakil', *kihèveli* 'kihamas', *nil̀ɢveli* 'marraskil', Puh *ištak̆keli* 'istuli', *löh̆väk̆keli* 'lohakalt', *kṓᴅzäk̆keli* 'küürakil', *rṓᴅäk̆keli* 'ettepoole kõveras', *pa^{i}k̀veli* 'rahutult pakitsemas', Ran *kṷ̄räk̆keli* 'küürakil', *rōmak̆keli* 'roomates', *rip̆pak̆keli*, *töl̆läk̆keli*.

Eriti pakub huvi läänerühmale omane *na*-tunnusega kaudne kõneviis: *ta ol̆nà*, *teñnä̀*, *kęnelna*, *męis̀tna*, *sęit̀na*, *vizàna*, *lę̄ɢàna*, *tōnà*, *käĕnä̀*, *nemä tul̆nàva*, *läñnä̀vä*, *keit̀nävä*, *maṡnava*, *o^{i}t̀snava*, *puṛęlnava*, *uñnànava*, *sānàva*, *lṓnä̀vä*. Selle nähtuse levikuala piirdub Nõo, Puhja ja Rannuga, väheseid näiteid võib leida ka Põhja-Rõngust. Nähtavasti on see piiratud ulatusega kõneviis tekkinud muistse potentsiaali baasil (vrd. Urv *näüṡ*, *näüṡ*, *kaṡ tul̀nęṡ taɢàzi*; *tị̄ᴅ kaš‿tä̀ sā̆l süv̆vä^{s}‿sânęṡ kaḣ*; *tījä^{k}‿kaṡ mehe^{k}‿ka ol̀nęzę^{k}‿kot̆tùn*). Seevastu tartu murde ida- ja lõunarühma murrakutes, kus potentsiaal, tänu võru murde naabrusele, on kauem säilinud, esineb võrupärane *v*-tunnusega modus obliquus: *ta ol̆lę̀v*, *tek̆kèv*, *kęnę̀lęv*, *męis̀tęv*, *sęittęv*, *viṡkav*, *lęikkav*, *nemä tul̆lę̀v*, *miñnèv*, *köüttev*, *maṡsęv*, *o^{i}t̀sęv*, *uṅᴅav*, pikavokaalsete ja diftongiliste ühesilbiliste tüvede puhul tavaline *vat*-tunnus, näit. *ta tōvat̀*, *käĕvät̀* ~ *käĭvet̀*, *nemä sāvat̀*, *lṓvät̀* ~ *lṓvet̀*, *seɢä̀vät* (vrd. Urv *tiä̀ tụ̂ʙęv*, *käǜʙev*, *niä^{s}‿sâʙęv*, *lụ̂ʙev*, *seɢä̀ʙev*).

Põhja-viljandi ja põhja-tartu murrakuis (Vil, KJn, Plt, Ksi) on *va*-tunnusega kaudne kõneviis (*naᴅ rā̆kkiva*, *oleva ak̆kanᴅ*). Samasuguseid *va*-lõpulisi vorme tarvitatakse tartu murde läänerühmas sihitislike lauselühendite moodustamisel: Nõo *mị̄nä üt̆tel süä̀me ä^{i}lk̀vä*; *nimè eì*

tĩjä olèva täl; paĕštì jalɢa, nũt tuňnuš paremp olęva; Puh *taìva tį̃ ütteldäš kiłsaš olèva*; *lį̃ᴅe kûldu väᵢ̯llä minèvä*; Ran *puᵢ̯š näᵢ̯kku tulèva*; *eèss ütteldä perè maiłsa sävà peĥmeł leìвä*. Sedalaadi ütlemised on levinud enamvähem samadel murrakualadel, kus esineb *na*-tunnusega kaudne kõneviis.

Tartu murde lääneala asukail on olnud tihe läbikäimine Põhja-Viljandimaa elanike ja mulkidega. Nende vahendusel näikse ajapikku puhjakate ja rannulaste kõnepruuki tulnud olevat läänepoolseid jooni. Sellistest tartu murdes võrdlemisi kitsa levikuga keelenähtustest võiks nimetada Puhjas *is-* ~ *es-* ja *tis-* ~ *tes*-lõppe (*nizerᴅis* ~ *nizerᴅes* 'nikastus', *väettis* ~ *väettes, paiste*s 'paistetus', *emättes* 'söögikõri', *kiŕjuttesrahà, laŏlatteèsgĕrmuš*); sufikseid *-mene, -lene* (*oštmene, pulmàlene, venèlene*); Rannus *el-*, *er*-lõpuliste noomenite käänamine kogunisti sarnane mulgi ja põhja-viljandi esinemusega, näit. *kaĥvel* : *kaĥvle, pîвel* : *pîвle, tį̃nᴅer* : *tį̃nᴅre, vaŋɢèr* : *vaŋkre*. Põhja-viljandi murrakuis esineb *ik*-lõpulistel sõnadel pl. partitiivis *a*-lõpp (*aɢànikka, męìsnikka*). Rannus ja Puhjas on see naabrusest laenatud mitmuslik *a* kasutusele võetud kogu paradigma ulatuses ja et selle sõnarühma puhul on tartu murdes toimunud muutus *kk* > *ɢ* (sg. g. *vęzastiɢu*, sg. p. *vęzastiɢu*, sg. ill. *vęzastiɢu*), on mitmest kokku sündinud huvitavad segavormid, nagu Puhjas *kĕrästiɢaᴅe* 'keerastikkude', *prîvaĥtliɢaᴅe* 'vabatahtlikkude', *vęzastiɢa* 'võsastikke', *azùniɢaᴅele* 'asunikkudele'; Rannus *aìᴅniɢaᴅe* 'aednikkude', *lihùniɢaᴅel* 'lihunikkudel', *tüᵢ̯triɢa* 'tüdrukuid' (vrd. Nõo *męìzniɢeᴅel, tüᵢ̯triɢeᴅeɢa*). Tarvastupoolseid mõjusid Rannus ja Puhjas reedab asesõna *mû* pluurali genitiiv *muňᴅè* ja kõik sellest tuletatud käänded (*muňᴅèle, muňᴅèɢa, muňᴅest*).

Mõnel määral näikse põhjaviljandlased osalised selleski, et Rannus on kasutusele tulnud 1. pöörde lõpp *-n* (*kaš minà maĸkàn ehk tį̃n tû*ᴅ; *naksin vaĥtma*; *kũlin ja näìn*), samuti pl. nominatiivi lõpp *-ᴅ* käändsõnades (*riňnaᴅ ollì aìɢeᴅ*; *siv̆vùвo ̯eaᴅ oṁ koràᴅiᴅ pĕniksᴇᴅ niɢù pulɢàᴅ*). Mida enam põhja poole, seda järjekindlam esinemus. Vahel kipub see *-ᴅ* tartupäraselt pikenema, eriti lõunapoolse Rannu vanimail murdekõnelejail (*sũret tuɢèvat mehet*; *jõnet ollìva oĭsàn*). Et nende morfeemide tarvituselevõtt on üsna hiline nähtus, seda tõendab 100-aastaste keeletarvitus: jutus on kaolised vormid *n-* ja *ᴅ*-lõpulistega segamini, spontaanses kõnes kaolised märgatavas enamuses (Ran *mią olę kęlɢile ütteln*u; *käĕzi lį̃nan, lašsì aṁвa kaňᴅzuttɢi väᵢ̯llä kišku, kelleɢä mä sû*).

Peale seesuguste paiklike nähtuste köidavad huvi mitmed mulgi murdele tunnuslikud jooned, mis on levinud tartu murde läänerühmast kaugemale, ulatudes Rõngu, Lääne-Kambjasse, vahel koguni Otepää põhjaossa. Teatavasti võimaldasid seadused ja majanduslikud olud 19. sajandi keskpaiku talupoegadel vabamalt liikuda: kohtade päriseksostmise hooajal võis talukoha valida hoopis teisest maakonnast. Nii siirdus 19. sajandi teisel poolel Lõuna-Tartumaale peresid Kolga-Jaanist, Kõpust, Viljandist, Tarvastust, Sangaste kanti ka Karksist ja Paistust. Rahvatraditsioonis nimetatakse neid kõiki ühtviisi mulkideks. Asus neid Puhja, Randu, Nõkku, Rõngu, Kambjasse.

Kõik need «mulgid» on ajapikku tartumaalaste hulka sulanud, nende järglaste kõnepruuk ei erine praegu millegi poolest vastava paikkonna omast. Kuid nähtavasti polnud võõrsilt tulijad mitte üksnes vastuvõtjate, vaid ka andjate osas. Teisiti ei oskaks seletada mitmeid üsna laialdase levikuga läänelisi jooni, nagu: 1) lõpukao tagajärjel *a*-, *ä*-tüveliste, sõnuti ka algselt *o*-tüveliste noomenite lõppu sattunud *v* kadu või muutumine *u*-ks (~ *ü*->) *i*-ks, näit. *karù* 'karv', *arù* 'harv', *kihù* 'kihv', *tęlù* 'tõlv', *laᴅù* 'latv', *lęᴅù* 'lõtv', *ęɢù* 'õgev', *riᴅù* 'ritv', *razù* 'rasv', *kujù* 'kuiv', *kezì* 'kesv', *kę̨ėò* 'kõiv', *kąėò* 'kaev' (genitiivid vastavalt *kařvà*, *ařvà*, *kiȟvà*, *tęľvà*, *laᴅvà*, *lęᴅvà*, *ęɢvà*, *riᴅvà*, *razvà*, *kuěvà*, *kezvȁ*, *kę̨ěvù* ~ *kę̨ėò*, *kaěvù* ~ *kąėò*), samuti ka sisekao tõttu silbi lõppu sattunult, vrd. suhteid *salùma*, *da*-inf. *saľva* ~ *salùᴅa*, *mi̯à saľvà*; *valùma*, *da*-inf. *vaľva* ~ *valùᴅa*, pr. *mi̯à vaľvà*; *külìmä*, *da*-inf. *küľvä* ~ *külìᴅä*, pr. *mi̯ȁ küľvȁ*, *kąėòma*, *da*-inf. *kaìva* ~ *kąėòᴅa*, pr. *mi̯à kaěvà*; 2) mõnede *sk*-tüveliste verbide imperfektivormides *ss*, näit. (*laṡkma*:) *lašsì* 'lasksin', (*kiṡkma*:) *kišsì* 'kiskusin', (*męṡkma*:) *męšsìme* 'pesime' (*nud*-kesksõnad vastavalt *laznù*, *kiznù*, *męznù*); 3) esimese silbi *u* > *o* ja *ü* > *ö*, eriti *he* ja *r*-i ees, näit. *nohelᴅa* (: *nuȟklema*), *oheťtaṡ* (: *uȟtma*), *mohèleʙ*, *pöherᴅädä*, *pöhenᴅämä*, *löhemʙ* (aga *lühiǩke*), *koraṫ*, *koràmuṡ* 'tagasihoidlik kirumissõna', *koràle põle* 'vasakule', *morù pâle* 'murule'; 4) vokaalidevahelise *j*-i madaldumine *ė*-ks, eriti kui tegemist on tagavokaalidega, näit. *pąėò*, *kąėòma*, *kiřjuťtąėa*; 5) tendents nõrgaastmeliste sõnakujude pika vokaali ja diftongi järelkomponendi lühenemiseks konsonantühendi *-st-* ees, kusjuures diftongi ülilühike järelkomponent võib ühte sulada eeskomponendiga, mistõttu eeskomponent muutub vahel eespoolsemaks ja väheke kõrgemaks (näit. *ristà* 'riistad', *lištì* 'liistud', *mešterast* 'meesterahvast',

paę̆štì~*paᵉštì* ~*pa̧štì* 'paistsin', *mę̆ěštàme* ~ *mę̆ᵉštàme* 'mõistame', *naę̆štèl* ~ *naᵉštèl* ~ *na̧štèl*, *poěštèɢa* ~ *poᵉštèɢa* ~ *po̧štèɢa* 'poistega'); 6) lõunaeestipärase sõnalõpulise *ṡ*-i asemel mõnikord *-s*, nagu näiteks adjektiivides *ilùs*, *valùs*, *näɢùs*, *maɢùs* [9] (sealsamas kõrval aga *iřmuṡ*, *kṷ̆luṡ*, *rę̆muṡ*, koguni *il̆luṡ*, *val̆luṡ*, *mak̆kuṡ*); 7) pikavokaalsed teisevältelised tegijanimed, näit. *lōjà*, *sōjä̀*, *lōjä̀*, *po̧ėàᴅōjà*, *arù‿sājà* (võru murde piirimail vastavalt *lṷ̂ja*, *sṷ̂jä*, *lṷ̂jä*, *pojàᴅṷ̂ja*, *arù‿sâja*); 8) adverb *sehèn* (~ *sihèn*); 9) *n*-kaolised personaalpronoomenid *mià*, g. *miù*, *sià*, g. *siù*.

Tähelepanu paelub tendents põhjaeestilise kirjakeelega muganemiseks. Nõos, Puhjas ja Rannus on sõnaalguline afrikaat asendunud *s*-iga (*sę̆ᴅzè*, *siɢà*, *sṷ̂ɢ* 'pastel', *silk̀ma* 'tilkuma', *suskama*, koguni *sâr* 'tsaar'). Ainult muistseis regivärssides, vanapäraseis fraasides ja vanemas deskriptiivonomatopoeetilises sõnavaras on *ts-* säilinud (Nõo *tsṷ̂r* 'isaslooma suguelund', *tsäh̀kämä* ~ *tsähät̆tämä* ~ *tsi̧hat̆tama* 'hurjutama', *tṷ̆le tsih̆vàvuṡ* 'järsk tuulepuhang', *t̆silè* 'lammas (lstk.)'; *tsop̆pù‿tsop̆pù* 'sops-sops', *tsî̧r‿tsî̧r* 'lõokese häälitsus', Puh *tsṷ̂r*, *tsiràma* 'sirisema', Ran *tsṷ̂r*, *tsā̆ri pîm* 'ternespiim'. Samadel aladel võib märgata sg. 3. pöörde lõpuhäälikuna meediaklusiili (*sâʙ*, *añnàʙ*, *vę̆t̆tàʙ*, *kiřjut̆taʙ*), sellega rööbiti muidugi tartupärane teenuisklusiiliga esinemus (*tî̧p̀*, *valap*, *oĭjap*, *mak̆kap*).

Tartu murde läänerühmas kasutatakse meelsasti põhjaeestilist *si*-imperfekti (*mi̧à sę̀ksi*, *vah̀tsi*, *püh̀ksi*, *tamp̀si*, *sa oìᴅzit*, *mę̆ɢelzit* 'peksid', *mê tap̀sime*, *kak̀sime* 'katkusime', *laùlzime*, *tah̀tsime*, *nemä pę̀imziva* 'lõikasid sirbiga', *kî̧t̀sivä*, *rîʙziva*, *top̀siva*, *uh̀tsiva*). Järjest rohkem poolehoidu leiab *de*-mitmus (*sę̆ᴅàᴅest*, *siɢàᴅele*, *kivèᴅest*, *penèᴅele* 'koertele', *vaɢùᴅe‿ɢauppa*, *linàᴅele*, *jahùᴅest*, *am̆masteɢa*, *oʙestel*, *rik̆kastele*, *varastel*, *rat̆tasteɢa*, *mazinᴅeɢa*, *viɢurᴅeɢa*, *näᴅälᴅeɢa*). Viimasel ajal eelistatakse kirjakeelepäraseid gemineerumata tüvekonsonandiga sõnakujusid, nagu *ozàv*, *oᴅàv*, *laɢè*, *maᴅàl*, *jämè*, *siʙùl* (pro *oṡsav* ~ *oššàv*, *ot̆tàv*, *lak̀ke* ~ *lak̆kè*, *mat̀tal*, *jäm̀me*, *sip̀pul*). Et aga lõuna-eestis on geminatsioonil mõnikord ka morfoloogiline funktsioon (nagu näit. esmavälteliste astmevahelduseta sõnade sg. partitiivis: *eṡsä ṓᴅap koᴅù*; *kaǹna kut̆sup sṷ̂mä*; *kal̀la puhastaʙ*), siis selle ainsa tunnuse kadumisel valestimõistmise võimalused märgatavalt suurenevad.

---

[9] Samasugune esinemus ka Tarvastus.

Tartu murde läänerühm ongi oma arengus jõudnud hädaohtlikku staadiumi. Liigse kulumise ja morfeemide kao tõttu mitmed käändevormid muutuvad homonüümseks, ähvardab selgusetuse oht. Nii on esmavältelistel astmevahelduseta sõnadel neli käändevormi täiesti sarnased, näit. sg. n. *penì*, sg. g. *penì*, sg. p. *penì*, pl. n. *penì*. Kõige rohkem segadust kipub tekkima singulari partitiivi ja pluurali nominatiivi puhul. Inversioonilises lauses *penì ōᴅap sụ̊mä* on täiesti lootusetu aru saada, kas peni on ootaja või oodatav. Sama lugu lauses *meìje penì om̀m‿aìᴅe*. Mitte ei tea, ons juttu ühest või mitmest penist. Abi pole ka öeldisest: tartu murdes on põhjaeestilise kirjakeele *on* eeskujul nii singularis kui pluuralis *om̀*.

Selguse päästmiseks on tarvitusele võetud uued käändelõpud, sg. partitiivis analoogiline *-ᴅ* ~ *-t* (Nõo *emä̀ᴅ* ~ *emät*, *ezä̀ᴅ* ~ *ezät*, *eᴅä̀ᴅ* ~ *eᴅät̀*, *kanàᴅ*, *ozàᴅ*, *kẹvàᴅ*, *omàᴅ*; Ran *ezä̀ᴅ* ~ *ezät*, *kivìᴅ*; Puh *täᴅit̀*, *onut̀*)[10], pl. nominatiivis nähtavasti *ne*-lõpuliste noomenite eeskujul *-ze*, mida võib tarvitada sellistes sõnatüüpides, kus käändelõppude puudumise tõttu on tekkinud mitmete käändevormide ühtelangevus (Nõo *pâze* 'pead', *tiᴅùze* 'tibud', *vaľlà kiřjuťtajaze* 'vallakirjutajad', *kös̀treze* 'köstrid')[11]. Neid käändelõppe ei kasutata järjekindlalt, vaid enamasti seesuguseil puhkudel, kui kõneleja arvates on karta kaksipidimõistmist. Ka levik on vajadustele vastav. Puhjas, kus gemineerunud tüvevokaaliga singulari partitiivid püsinud, kuuleb analoogilist *t*-lõppu võrdlemisi harva. Nõos aga on see väga tarvilik, seal on singulari partitiivist geminatsioon taandunud. Rannus ja Tartu-Maarjas taas ei tunta vajadust pluurali nominatiivi analoogilise *-ze* järele: vastav käändelõpp on põhjaeestilise *-ᴅ* näol olemas. Teistes tartu murrakutes võib analoogilise *ze*-ga pluurali nominatiive üsna tihti kohata.

Tartu murde i d a r ü h m (Kam, Võn) on läänerühmaga võrreldes konservatiivsem, põhjaeestilise kirjakeele mõjudele alistumist on vähem. Sõnaalguline afrikaat näikse kogu alal säilinud olevat. Algne *eü*-diftong on labialiseerunud *öü*-ks, Lääne-Kambjas edasi arenenud *öi*-ks, Võnnus nõrga astme vormides tavapäraselt assimileerunud (Kam *löǜᴅmä*, *köüt̀mä*, *köü̆ᴅüs̀*, lääneosas *löìᴅnu*, *köĭᴅeťtu*, *köit̀nu*; Võn *köüt̀nü*, *ma kȫᴅì*

[10] Säärased analoogilised partitiivivormid on kasutusel ka naabruses mulgi murde alal.

[11] Nähtus on mõnel määral tuntud veel Helmes ja Karksis.

'sidusin', *köüᴅz* 'köis', g. *kȫᴅzè*; *löüᴅnü*, *ma lȫzì* 'leidsin'). Vokaalharmoonia on idapoolses osas täielik, lääne pool puudub järgsilpide *ü* ja *ę* tarvitamisel järjekindlus. Tüvekonsonandi gemineerumine ja nõrgaastmeline *i*-mitmus kuuluvad tavaliste nähtuste hulka. Osalist kasutamist leiab personaalne passiiv, päris tavaline tunnukse pl. 3. pööre: Kam *teȉtivä vīzù*; *vihu peṡtivä vaṡta peŋkki puȉtaṡ*; Võn *nū̯ᵏ‿kuȉsuȉtazę loȉvi*ʔ; *tüȉtärlaȉse vi̯ᴅivä kû̯lȉ*, *mähiȉtivä kaṡka siṡse*; *jala vęeȉtivä alȉ ärȁ*. Võru murde vanimas kõnepruugis võib tähele panna passiivi teisigi pöördeid.

Idarühma eelpost Kambja sarnaneb nii majandusliku kui kultuurilise arengu poolest Nõoga, mõneti võib sarnaseks pidada ka keeletarvitust. Üleminek Nõo murrakult Kambja murrakule toimub märgatamatult. Kambja lääne- ja põhjaossa ulatuvad tartu murde läänerühmale omased kvaliteedi- ja kvantiteedimuutused, laialdase levikuga paistab silma algupäraste diftongide järelkomponentide alanemine nõrgas astmes. Murrakuala lääneosas *laᴅù*, *razù*, *ku̯ėùma*, lõunas ja idas *laᴅę̀v*, *razę̀v*, *kuȉjùma*, nagu see tavapärane võru murdes. Täiesti harilik on preesensi singulari *p*-lõpuline 3. pööre: *ti̯ṗ*, *tulę̀ṗ*, *surę̀ṗ*, *añnaṗ*, *kęñniṗ*, *mašsaṗ* 'maksab', *paĕštaṗ*, *ęheȉtaṗ*, aga selliste tartupäraste pöördevormide kõrval võib kogu murrakualal kohata võru murdele iseloomulikke lühivorme, nagu *teɢè* 'teeb', *tulę̀* 'tuleb', *aṅᴅ* 'annab', *laiȉ* 'laidab', *lät̄* 'läheb', või **ksen-* ~ **ksęn-* ja **ksek-* ~ **ksęk*-lõpust arenenuid: *vahiṡ* 'vahib', *kuȉleṡ* 'kuulab', *kęȉᴅaṡ* 'kõlbab', *näüttäṡ* ~ *näittäṡ* 'näitab', *tähenᴅäṡ* 'tähendab', *tsuṡkazę* 'suskavad', *paranᴅazę* 'parandavad', vahel koguni topeltlõpuga, näit. *kazušsęva* 'kasvavad', *oṗpišsęva* 'õpivad'. Vanapärase *i*-imperfekti (*męišt* 'oskas', *toeȉ* 'toetas', *laiȉ* 'laitis', *kaⁱṅᴅ* 'kandis', *uṁᴅlime* 'õmblesime', *añnìme* 'andsime', *vęȉtìva* 'nad võtsid', *iḱkìva* 'nad nutsid') ja *e*-imperfekti (*veìje*[12] 'viis', *leìje* 'lõi', *saìje* 'sai', *näìje* 'nägi', *iṡte* 'istus', *aṡte* 'astus', *paiṡte* 'paistis') kõrval on ulatuslikult tarvitusel võrupärane hilistekkinud *se*-imperfekt (*ki̯lze* 'keelas', *käḱse* 'peitis', *kaṅᴅzę* 'kandis', *paṅᴅzę* 'pani', *sęḱsę* 'sõtkus', *i̯rzę* 'hõõrus', *jęùᴅzę* 'jõudis', *vaȉtsę* 'vahtis'; *taȉtseme* 'tahtsime', *laùlzęva* 'nad laulsid', *aṡtsęva* 'astusid', *iḱsęva* 'nutsid').

Kambja lõunaosas võib täheldada sääraseid lokaalset laadi võru murde jooni, nagu liikvidajärgse palataalspirandi, samuti *l*- ja *h*-järgse

---

[12] Võrupärane *veìjemi* ja läänerühma *vīzìme* on andnud koondvormi *vei̯zìme*, eeskujuks tõenäoliselt *käę̆zìme*.

j-i kadu nõrga astme vormides, näit. *peläšsivä* 'kartsid', *velè* 'venna', *tühäs̀* 'tühjaks'; nagu võru murdes, nii on siingi metateetiliselt tekkinud *hr*-ühendis *h* säilinud (*kaȟrų̀uȟtja* 'karuohakad', *kaȟrùʙeřze* 'unkaauk', *vaȟr* 'võru', *taȟraìᴅ* 'taraga piiratud suvine karjaaed'); *o* > *u* *j*-i ees (*pujakse* 'pojakesed', *ujà* 'oja', *ujàʙeřv* 'ojakallas').

Mõnedest võrupärasustest hoolimata on Kambja siiski läbinisti tartu murrak. Aga Võnnu keeleline kuuluvus kutsub esile tõsiseid kahtlusi. Ei ole teada, kas Ugandis Võnnu-nimelist kihelkonda üldse oli, samuti pole tänini selgunud Ugandiga kõrvuti nimetatud Soopoolitse täpne asukoht ning ulatus. Hilisemad ajalooandmed teatavad, et Vene-Tartu sõjatee ääres paiknenud Võnnu — tollal ilmselt kirikukihelkond — saanud korduvalt rängasti kannatada. Ka Põhjasõja aastail toimunud seal hirmus hävitustöö ja laastamine, mille tagajärjel asustus võis tunduvalt muutuda [13].

Praegune Võnnu paistab olevat tartu-võru segaala, mis keele poolest jaguneb kaheks erinevaks osaks. Lääne- ja loodeosa keelepruuk näikse tekkinud olevat tartu murde baasil. Selle väite õigsust püüavad tõestada mitmed tartulikud häälikunähtused, eelkõige samalaadne palatalisatsioon, nagu sõnades *pleⁱk̄*, *toⁱk̄*, *kaⁱm̄*, *suⁱp̄*, *küⁱlᴏ*, *laⁱmp̀*, *kę̄ⁱǹma*, *saⁱk̀kunu* 'pulstunud', *vaⁱɢà* 'vai, varn', *laⁱɢà* 'lai', *laⁱk̀ka* 'laiali', *maⁱk̀ka* 'maiad'. Sellele võib vastandada Võnnu kagu- ja lõunaosas domineeriva võrupärase palatalisatsiooni: *tük̄*, *reń*, *kam̄́*, *kum̄́*, *truľ*, *räť*, *nok̄́*, *kořv́*, *vašk* 'vasikas', *vašḱ* 'metall', *košḱ*, *paŋ̌ɢ́*, *rańť*, *paľḱ*, *lom̄́p̌*, *vaɢ́à* 'vai', *laɢ́à* 'lai', *lak̀ḱa* 'laiali', *mak̀ḱas̀* 'maias'. Esitatule lisaks veel sellised foneetilised arengud, nagu sõnades *ťak̄* 'täkk', *ḱak̄* 'käkk', *ńaɢò* 'nägu', *ḱaɢò* 'kägu', *ńaťsuťtama* 'nätsutama', *śuk̄* ~ *śuk̄kù* 'hobu (lstk.)' (vrd. Lääne- ja Loode-Võnnus *täk̄*, *käk̄*, *näɢò* ~ *näɢù*, *käɢò* ~ *käɢù*, *näťsüťtämä*). Ja nagu mujal võru murde aladel, nii siingi võib vanimail murdekõnelejail tagavokaalses naabruses kuulda laia lateraalset *ł*-i: *linà koł̆ɢà* 'murtav linapeo', *timȁ laške kołk̀mīᴅ ałà* 'tema laskis linapeosid linamurdmismasinasse', *vał̆ɢę̄* 'valge', *vał̆łàlę̄* 'lahti', *jał̆ɢu maṅ* 'jalgade juures', *veł̆łò*, *eł̆łà*. Üsna harilik on vanimas kõnepruugis muutus *kri-* > *kri̯-* : *kri̯ŋ̀ɢli* 'kringel', *kri̯s̀tjan* 'Kristjan'.

Kindlat murdepiiri nende kahe osa vahel pole. Mida lähemale Räpinale ja Põlvale, seda võrulikum on keeletarvitus: võib kuulda võru murdele

[13] Vt. Tartumaa. Eesti I. Tartu 1925, lk. 497.

tunnuslikku sõnaalgulist *h*-d; nõrga astme vormides on *l*-ile järgnenud palataalspirandi kadu järjekindel: *külest* 'küljest', *sälȁᴅâᴅę* 'seljataha', *pelät̆ti* 'peljati'; samuti *l*-, *r*-, *h*- ja *s*-järgse *j*-i kadu nõrgas astmes: *väläh̀* 'väljas', *vilȁɢa* 'viljaga', *kaŕuzę*ʔ 'karjused', *aȟoh̀* 'ahjus', *pi̯ȟast* 'põhjaks', *kuȟà maṅ* 'kuhja juures', *aźà peräst* 'asja pärast', *koźa*ʔ 'kosjad'; hilistekkinud *hr*-ühendis *h* püsi, näit. *kah̀r* 'karu', *vah̀r* 'sitkest vitsast keeratud võru', *nüh̀r* 'nüri', *tah̀r* 'taraga piiratud suveaed loomadele'; *e* > *i* *m*-i ja *n*-i ees: *imȁ* 'ema', *timȁ* 'tema', *im̆mis̀* 'emis', *piṅì* 'peni', *inämp* ~ *inäp̀* 'enam', *hiṅᴅä* 'enda', *hiñnäst* 'ennast'; korrektne larüngaalklusiili tarvitamine kõigis selle avaldusvormes, näit. Võnnu Rasinas *pih̀tel om̆ma*ᵖ‿*pik̆kä*ˢ‿*sēre ja mok̆ka*ʔ; *puĭjeɢa*ᵖ‿*pâri kȫᴅet̆tü leh̆mä*ʔ; *tul̆liva*ᵗ‿*tę̄zę*ᵏ‿*kah̄, oštìva sūrę*ᵏ‿*kar̆ja*ᵏ‿*kok̀ko*.

Kuid ka Võnnu lääne- ja loodeosas võib tartupäraste keelenähtuste hulgas tabada rohkesti võru murde jooni. Tartulike *p*-lõpuliste preesensivormide (*sā̆p̀, tū̆p̀, vęip̀, tulęp̀, panęp̀, vęt̆tap̀, paranᴅap̀*) kõrval äratavad tähelepanu ühesilbilistest tüvedest **ksen-* ~ **ksęn*-lõpu varal moodustatud räpinapärased singulari 3. pöörde vormid, nagu *vēzè* 'viib', *sāzę̀* 'saab', *jōzę̀* 'joob', *jā̆zè* 'jääb', *lȫzè* 'lööb', *sȫzè* 'sööb', *mȫzè* 'müüb', *kā̆zè* 'käib', *āźè* 'ajab', samuti **ksen-* ~ **ksęn-*, **ksek-* ~ **ksęk*-lõpust arenenud lõunaeestilised pöörded: *üt̀leṡ* 'ütleb', *koṙjaṡ* 'korjab', *kęr̆vęt̆taṡ* 'kõrvetab', *kuĭjuṡ* 'kuivab', *küzüṡ* 'küsib', *nak̆kaṡ* 'hakkab', *palaṡ* 'põleb'; pluuralis vastavalt *üt̀leze, koṙjazę, kęr̆vęt̆tazę, kuĭjušsę, küzüšse, nak̆kašsę*, koguni *tük̆kišsevä, palašsęva, aìzazęva*, niisama lõuna-eestile omased lühivormid, näit. *paṅᴅ* 'paneb', *aùᴅ* 'haudub', *köüt̀* 'seob', *vęt̄* 'võtab'. Tartupärane *i*-imperfekt jääb paiguti võru murde idarühmale tunnusliku *e*-imperfekti varju. Eriti hoogsalt on võsunud sg. 3. pöörde vormid, näit. *möìje* 'müüs', *kaìje* 'vaatas', *aìje* 'ajas', *ol̀le* 'oli', *tul̀le* 'tuli', *añᴅe* 'andis', *pañᴅe* 'pani', *sęit̆te* 'sõitis', *lät̀se* 'läks', *tah̀te* 'tahtis', *ik̀ke* 'nuttis', *vęt̀te* 'võttis'; mitmuses esinemus tagasihoidlikum: *ol̀leva* 'olid', *kerèvä keṙrä* 'kerisid kerra', *pešsèvä* 'peksid', *kęñnèva* 'kõndisid', *top̆pèva* 'toppisid', *tap̆pèva* 'tapsid'.

Võndu ei ulatu tartu murde *ᴅe*-illatiiv, *ᴅe*-lõppu kohtab vaid vähestes adverbides (*vaštatsiᴅe* 'vastamisi', *üt̆sìʙerätsiᴅe* 'järjestikku', *tašsęmʙiᴅę* 'tasemini'). Siin on tarvitusel võrupärane *he*-illatiiv. Öeldakse nagu Räpina ja Põlva murrakus: *męìzahe* 'mõisasse', *kerik̆kohe* 'kirikusse', *tęṙᴅuhe* 'tõrresse', *veṅnehe* 'venesse', *kū̆rmahe* 'koormasse', *korṡnahe* 'korst-

nasse'. Et aga intervokaalne *h* on suhteliselt nõrk häälik, mis eriti järgsilpides kipub kaduma (*aìᴅsaìʙaˌe, uh̀mrę̨ˌe*), on Võnnus üsna sageli illatiivi funktsioonis kasutusel allatiiv (*kar̀manilę̨* 'taskusse', *läni̇̆kkulę̨* 'lännikusse', *keŕkkolę̨* 'kirikusse', *uh̀mrę̨lę̨* 'uhmrisse', *kel̀ᴅrele* 'keldrisse'). Ka inessiivilõpud on mitmesugused. Paralleelselt tartupärase *n*-lõpuga (nagu vormides *mēlèn, tarę̀n, väⁱl̆l̀ȁn* 'väljas', *küⁱl̆l̀ėn* 'küljes', *kar̆jàn, kōlìn, tę̀rᴅun* 'tõrres') leiab pruukimist võrulik *-h*, ühesilbilistes sõnades ka *-hɴ* (*mēleh̀, tarę̀h̀, väläh̀, küleh̀, kaŕah̀, kōlih̀, tę̀rᴅuh̀, lū̆h̀ɴ*).

Tunnuslikku kahepoolsust võib täheldada ka pluurali partitiivi vormides. Ühe ja sama keelejuhi jutus on võimalik tabada tartulikke pikenenud klusiiliga partitiive (*anòmit̀, rašsę̨mʙit̀, särätsit̀, valùzit̀ päìvi*), aga ka selliseid vanapäraseid, milles järgsilpide pikk vokaal ja ootuspärane meedia on säilinud (*kap̀stīᴅ, sērèɢöüttīᴅ* 'säärepaelu', *pal̆mi̇̆kkīᴅ, luit̀sīᴅ* 'lusikaid', *oʙę̀zīᴅ, rāmat̆tīᴅ*). Üldse on järgsilpide pikad vokaalid ja diftongid vanimate keelejuhtide jutus üsna harilikud (*inèmīzi, t́sir̆ɢuk̆kę̨ìzilę̨, väikkeist, kär̆ʙläist, lav̆vak̆kę̨ìzi*). Üldtarvitatavad on *ɢa*-lõpulised komitatiivivormid (*vî̯ɢa, oʙę̀zę̨ɢa, näĕᴅèɢa, t́sirppę̨ɢa, ę̀l̀ɢiɢa, pir̀ᴅę̨ɢa*), märksa harvem kuuldub seesuguseid, nagu *näp̆pu̇̆kka* ~ *ńap̆pu̇̆kka, nōᴅek̆ka* 'nondega', *naĕšteḱka üt̆ten* 'naistega ühes', *viɢaste kät̆tek̆ka* 'v. kätega'. Mida rohkem Räpina poole, seda järjekindlam geminaadiline esinemus.

Pikkade kõrgete vokaalide alanemist kohtab Võnnu lääne- ja loodeosas rohkem kui Kambjas. Muutusele on allunud ainult *ī* ja *ū*, näit. *pī̯mä sis̀se, lī̯vaɢa, pī̯ᴅzaɢa, plī̯ᴅi sû, vī̯zù, sū̯̄re, sa kū̯̄lit̀, prū̯̄ᴅile* ~ *prū̯̄ᴅìle, kū̯̄mast* 'kuumaks', *kū̯̄zę̀ os̄, tū̯̄lę̨t̆tę̨ᴅi*. Algupärane *ū̆* on säilinud nii kolmandas kui ka teises vältes. Öeldakse *kûnᴅrek̆kene, pûᴅmä, mûmä, mūnüʔ, kūnük̆kene, sa pūzit̀*, nagu Räpina murrakus, kus pikkade kõrgete vokaalide alanemine põhiliselt tundmata.

Tähelepanu paelub Võnnus nõrga astme diftongide rohke assimileerumine (*kę̄vò puh̀ᴍ* 'kasepõõsas, väike kask', *kōrastik̀* 'koerustükk', *kā̆nüʔ* 'käinud', *kōᴅet̆ti* 'köideti', *ma lę̄ɢì* 'lõikusin', *sa sę̄ᴅit̀* 'sõitsid', *āᴅàn* 'aidas', *kū̯̄v́ast* 'kuivaks', *sū̯̄ᴅzut̆tama* 'suitsutama', *vā̆ᴅzèɢa* 'noaga'), mis omane põhja-eesti idamurdele, aga esineb ka Räpinas ja Setus. Teistest idamurdega ühistest joontest võiks nimetada rohket järgsilpide *o* tarvitamist (*anòma, koᴅò, aḣò sû* 'ahjusuu', *ilòza* 'ilusad', *palot̆tę̨ᴅi* 'põletati', *liñnò* 'linu', *kārost* 'kaertest', *om̆mòɢu* 'hommikul', *at̀ro* 'atru', *vik̀lo* 'hange') ja *st*-lõpulist translatiivi (*mę̀sti puh̀tast* 'pesti puhtaks', *jā̆nü*

aìɢęst 'jäänud haigeks', *saì teṙvest* 'sai terveks', *taṁʙiťti peḣmest* 'tambiti pehmeks').

Põhiolemuselt üsna konservatiivne näikse olevat tartu murde l õ u n a r ü h m (Rõn, Ote, San). Sõnaalguline afrikaat on säilinud, tuleb ette koguni ületaotlust (Rõn *tsiľlè* 'sile', *tsî̯rᴅuma* 'sõõrduma', *tsę̄ruťtama* 'sõõrutama'; Ote *tsuiťs* 'suits', *tsuiťsama* 'suitsema', *tsęìr* 'sõir', *tsüⁱťs* 'kimp, salguke', *tsiṗpuťtama* 'siputama'; San *tsuĭᴅzuťtęmę* 'suitsutama', *tsęìr* ~ *sęìr*). Haruldane pole järgsilpide pikkade vokaalide ja diftongide püsi kaasrõhulises asendis, näit. Rõn *miťma mōᴅùlīzi* 'mitmesuguseid', *väṙvìlīzi* 'värvilisi', *käŋ̆ɢäḱkeìzi* 'kingakesi', *suɢùlaĭzilę*, *oťsaḱkęist*; Ote *pâɢû̯rmīᴅ* 'masindamata vilja koormaid', *tanùmīᴅ* 'taraga piiratud karjateid', *razvà kęṙnīᴅ* 'rasvasulatamise jäänuseid', *inèmīzile* 'inimestele', *tsę̄riḱkīᴅęɢa* 'laudadest valmistatud madalate toidunõudega'; San *oʙę̀zīᴅ* 'hobuseid', *uʙìnīᴅ* 'õunu', *kaṡkīᴅ* 'kasukaid', *oṡliḱkatsīᴅ* 'okslikke', *tuṙʙīᴅęɢę* 'turvastega', *kęᴅraḱkęìzi* 'kaunakesi', *piñnuḱkęìzi* 'pinnukesi', *laťsęḱkęìzilę* 'lapsukestele', *kañᴅiḱkęĭzil* 'mõisa kandikoha pidajatel'. Kohtame peaaegu niisama ulatuslikku tüvekonsonandi geminatsiooni nagu võru murdes. Mida lähemale Võrumaa rajale, seda täielikum vokaalharmoonia, seda üldisem *i*-mitmuse tarvitamine.

Preesensi singulari 3. pöörde *p*-liste vormide (nagu Rõn *tî̯ṗ* 'teeb', *jā̆ṗ*, *valaṗ*, *lālaṗ* 'laulab', *nāraṗ* 'naerab', *kęl̀ʙaṗ*; Ote *kęñniṗ*, *oťsiṗ*) kõrval kasutatakse rohkesti lõunaeestilisi lühivorme (Rõn *juṁmal tî̯ᴅ* 'jumal teab', *teɢè* 'teeb', *lät̄* 'läheb', *vęt̄* 'võtab'; Ote *mäⁱŋ̀ɢ* 'mängib', *tęṡt* 'tõstab', *jū̯ṡk* 'jookseb', *näɢè* 'näeb'; San *saìz* 'seisab', *teɢì* 'teeb', *näɢì* 'näeb', *î̯rᴅ* 'hõõrub', *köüť* 'köidab') ja algselt **ksen-* ~ **ksęn-*lõpulistest vormidest kujunenuid (Rõn *muṙᴅuṡ* 'murdub', *valuťtaṡ* 'valutab', *läṁmäťtäṡ* 'lämmatab'; Ote *uzuṡ* 'usub', *uṅᴅaṡ* 'ulub', *plaḱsęlęṡ* 'korduvalt plaksub', *voṗsęlęṡ* 'korduvalt vopsub', *poñᴅzaťtaṡ* 'potsatab'; San *pal̀lęṡ* 'palub', *tęṁʙaṡ* 'tõmbab', *liṅᴅlęṡ* 'lendleb', *kaṗpęrᴅęṡ* 'kaperdab'). Tartu murde lõunarühmas on mitmuse 1. ja 2. pöörde lõpuks võrupärane *-mi* ja *-ťti* ~ *-ᴅi* (*sâmi*, *panę̀mi*, *vęťtàmi*; *oľlìmi*, *maššìmi*, *jäťsemi*, *veᴅàzimi*; *näetti*, *tahaťti*, *eläťti*; *kiṙjuťtaᴅi*, *paranᴅaᴅi*, *vęťtiťti*); Rõngus, eriti põhjapoolses osas, on kasutusel tartu murdele omane *-me* ja *-ťte* ~ *-ᴅe* (*me tōmè*, *koɢùme*, *ištùme*, *męššìme*, *kaṡvime*; *te sāᴅè* 'saate', *lā̆tte* 'lähete', *tuleťte*, *aṙjenᴅaᴅe* 'koristate, korrastate'). Võru murde piirimail äratavad tähelepanu topelttunnusega pluuralivormid (Ote *kazvašsęva* 'kasvavad',

nakkašsẹva 'hakkavad', *puruttazẹva* 'purustavad', *tsozizazẹva* 'sosisevad'; San *jāvāve* 'jäävad', *sōvāve* 'söövad', *lāvāve* 'lähevad', *tōvāvẹ* 'toovad', *tsiristezeve* 'siristavad', *paluttẹzẹvẹ* 'põletavad'). Et tartu murdes on pl. 3. pöörde lõpp *-va* erakordselt produktiivne, unustatakse juba olemasolev *-ze* ~ *-šse* (<* *-ksek* ~ <* *-kseḳ*) või *-va* (<**-βat*) ja lisatakse liigne *-va*. Sellist tunnustega ülepakkumist võib kohata ka imperfektis (San *jäivāve* 'jäid', *tẹivāvẹ* 'tõid', *leivāve* 'lõid', *saivāvẹ* 'said').

Eaka *i*-imperfekti kõrval võib täheldada hilistekkinud *se*-imperfekti rohket kasutamist (Rõn *tînze* 'teenis', *sûvzẹ* 'soovis', *tahtsẹ* 'tahtis', *kânzevä* 'käänasid', *kîlzevä* 'keelasid', *vahtsẹva* 'vahtisid'; Ote *nârzẹ* 'naeris', *pańdzẹ* 'pani', *vẹtsẹ* 'võttis', *juhtsẹ* 'juhtis', *aśtsẹ* 'astus', *kândzeme* 'käänasime', *sẹkśẹva* 'sõtkusid'; San *tapsẹ* 'tappis', *kûldzẹ* 'kuulis', *laśksẹ* 'laskis', *rũ̂ksemi* 'karjusime', *kańdzẹvẹ* 'kandsid'). Seesuguseid imperfektivorme esineb rohkesti võru murdes, noorema põlvkonna kõnetarvituses on need tavalised.

Teistest võru murdega ühistest keelenähtustest võiks nimetada *v*-lõpulist kaudset kõneviisi (ühesilbiliste tüvede puhul tarvitusel *vat-* ~ *vet*-lõpp): Rõn *mašsà aiguš ei jättev, tollele ei sāveit kudàgi aвi, tû vẹittev ärà*; Ote *siŋ̀kjä väi̯rv eij◡ollẹv pei̯llänu päivä ei midàgi*; San Kakulaanes *mak◡kuluttẹv paĺlù, et muĭjal eit◡tettev nip◡paĺlù sũ̆kki ku mat◡tekkèv*. Samalaadsed *v*-lised vormid ka sihitislikes lauselühendites: Rõn *poiɢ üttelɒi kottùn ollẹv*; *mĭ̀s näi̯kku prẹllà aĭjan lille ištuttav*.

Nagu eespool mainitud, kuuluvad tartu lõunarühma Rõngu, Otepää ja Sangaste murrak. Rõngu on õigupoolest siirdemurrakuks lääne- ja lõunarühma vahel. Põhjapoolsesse Rõngu ulatuvad läänerühma keerukad kvantiteedi- ja kvaliteedisuhted, keelepruuk sarnaneb mitmeti Rannus, Puhjas ja Nõos kõneldavaga. Seevastu Rõngu lõunaosal on ühiseid jooni Otepää ja Sangastega, eriti morfoloogias. Mõningasest ebaühtlusest hoolimata kuulub Rõngu murrak vanapäraste hulka, põhjaeestilise kirjakeele mõjud tulevad siin vähem arvesse.

Otepääd on nimetatud küll kekseks, küll kõige tüüpilisemaks tartu murrakuks. Kumbki epiteet pole päris täpne. Minevikus, kui päevakorras olid lõunaeestilise kirjakeele probleemid, oli Otepää tõepoolest keskne lõuna-eesti murrak ja oleks hästi sobinud rahuldama nii tartumaalaste kui konservatiivsete võrukeste vajadusi. Ka «tüüpiline» pole paras sõna. Tüüpiline murrak peaks kajastama teatud murdeala olulisemaid erijooni.

Otepää ei kajasta. Võib-olla oleks õige iseloomustus: kõige alalhoidlikum tartu murrak. Sest tõepoolest selle kõrvalise tagamaa kõnepruugis on alles hoidunud väga vanu häälikulisi, morfoloogilisi ja leksikaalseid jooni. Oma konservatiivsusega tuletab otepäälaste keelepruuk meelde võru murret.

Algne *eü* on küll Otepääl eeskomponendi labialiseerumise tõttu muutunud *öü*-ks, murrakuala põhja- ja lääneservas edasi arenenud *öi*-ks (*löüdmä ~ löidmä, köütnü ~ köitnu, köüdeitti ~ köideitti, köüdzèga ~ köidzèga* 'köiega'), samuti on hilistekkinud *ää* paiguti muutunud *äi*-ks (*kääünüvä ~ käinüvä, näüdättä ~ näidättä*), kuid enamik algupäraseid diftonge on püsinud peaaegu muutumatuna, nagu sõnakujudes *naĭnę, taĭvaš, päĭvägа, säĭdzè, räĭmist* 'räimedest', *ęĭgaĭtti, ręĭvaš, laüdà maṅ, kaüzìga, ręügùn*. Diftongide järelkomponentide alanemist kohtab harva, sedagi peamiselt Põhja-Otepää kõnetarvituses, mis mõneti sarnaneb Nõo ja Kambja murrakuga. Pikkade kõrgete vokaalide alanemine on tundmata. Vokaalharmoonia on peaaegu täielik: tagavokaalseis sõnus on säilinud järgsilpide *ę* (*jürękkęnę, koĭtüzękkęnę*), eesvokaalseis järgsilpide *ä* (*pešsìvä rihì* 'peksid rehtesid', *müĭtä pimèdä küńnävä* 'mutipaganad künnavad'), mõnesugust kõikuvust võib ette tulla *ü* puhul (*sügüze, terüš, läńnüvä, köitnüvä ~ köitnuva*). Haruldased pole sellised muistsed sõnakujud, nagu *ajastaìa ~ ajastak* 'aasta', *ajastajanę* 'aastane', *vezìgivile ~ veškivile ~ kivìle* 'veskile'. Isepärasusega kõidab huvi impersonaali imperfekti *idi*-tunnus: *rehitsidi* 'rehitseti', *paluĭttidi* 'põletati', *vaṅnuĭtidi* 'vannutati', *ävvuĭttidi* 'hautati'. Samasugust impersonaali imperfekti võib veel tähele panna kohati Lõuna-Rõngus, Sangastes, Karulas ja Hargla Koikkülas. Tavalise komitatiivilõpu *-ga* kõrval tuleb vahel ette *-ǩka*: *käśsiǩka, toĭlęǩka, poiśkęištęǩka*.

Otepää lõunatipp (külad Oriku, Kauru, Urmitootsi) näikse keeleldasa võrupärane. Võib kuulda üsna korralikku larüngaalklusiili tarvitamist, ka pronoomenite süsteemis on võrulik ülekaalus.

Nii Rõngu kui Otepää on, vaatamata oma konservatiivsusele ja mõnedele võru murde joontele, ikkagi täiel määral tartu murrakud. Aga mitmepalgelise Sangaste kohta seda öelda ei saa. Kui silmas pidada ajalooandmeid, siis imestamiseks erilist põhjust pole. Muistse Tartu—Riia sõjatee ääres paiknev Sangaste on korduvalt sõdade-katkude tagajärjel rahvast hõredaks jäänud, mistõttu seda ikka ja jälle on uuesti asustatud,

küll maa vähem laastatud osadest siirdunud eestlastega, küll võõrsilt sisserännanud kolonistidega. Tühjadesse taludesse on tulnud peresid peamiselt Karksist ja Paistust, mõni pere koguni Läänemaalt[14]. Ja vaevalt naabruses asuvad võrukesedki põlise sulapõllumaa ära põlgasid. Tõenäoliselt kajastab praegune keeleline kirevus kunagisi asustusolusid.

Endise Kuigatsi ja Keeni valla kõnepruugi võib kõhklemata lugeda tartu murde lõunarühma kuuluvaks. See on kõige tartulikum osa Sangastest. Isegi järgsilpide *e* (< *a*, *ä*), mis terve Sangaste ulatuses on tugevasti läbi löönud ja murrakule otsekui mulgipärasuse aupaiste loonud, tunnukse siin juhuslik (*lęik̀sive* 'lõikasid', *taⁱǹᴅzeve* 'tantsisid', *tek̀kive* 'tegid', *tul̀live* 'tulid', *lät̀sìve* 'läksid', aga *näk̀kivä* 'nägid', *teɢìmä* 'tegema', *ol̀liva* 'olid', *kaĭvaššiva* 'kaebasid', *näĭᴅäššivä* 'näitasid', *veĭzìvä* 'viisid', *käĭzìvä* 'käisid', *luit̀saɢa* 'lusikaga', *kṷ̄tteɢa* 'kootidega', *püt̆tüɢa* 'pütiga', *val̀itsaja*). Keele poolest suhteliselt lähedased Kuigatsile ja Keenile on Laatre ja Tõlliste. Huvi paelub siin hoopis järjekindlam järgsilpide *e* kasutamine, ka sufiksites (*sak̀slene*, *venèlene*, *ḗstlene*, *kär̀ᴅlene* 'kärbes', *mezìlene*).

Kuid mainitust erineb järsult endise Sangaste valla (külade Kurevere, Sangaste, Mäe, Restu, Korusküla, Visela, Lauküla, Kakulaane, Tagula) keelepruuk, mis näikse kujunenud olevat võru murde baasil. Paljude häälikuliste ja morfoloogiliste nähtuste areng on siin kulgenud sama rada kui naaberkihelkonnas Urvastes. Tähelepanu äratab 1) võrupärane palatalisatsioon: *tük̄*, *kot̄*, *pap̄*, *koń̀t*, *klim̀p̄*, *vaɢ́à* 'vai', *laɢ́à* 'lai', *mak̆k̆aṡ* 'maias'. Teatud sõnades võib siingi kuulda sõnaalgulist palataliseeritud konsonanti, millele järgnev palataalne vokaal on asendunud velaarsega, näit. *ńaɢù*, p. *ńak̆kù*, *k̆aòᴅoìɢ* 'käopoeg', *k̆ak̄* 'käkk', *k̆ar̀z* 'kärss', *t̆ak̆kut̆tama* 'täkutama', *ńap̆put̆tama* 'näputama', *t̆śah̆vaššì* 'sähvasin'; 2) korralik larüngaalklusiili kasutamine: *kaštę?*, *paĭzę?*, *eṡ kā̄näk̆kiᵏ‿kiñniᵛ‿vih̀ku* 'ei käänanudki kinni vihku', *siṡs‿ol̆liᵗ‿tühäᵏ‿kiik̀* 'siis olid tühjad kõik'; 3) täielik vokaalharmoonia ka järgsilpide *ü* osas: *pal̆lù prük̆k̆ù* 'palju prügi', *tär̀k̆lüṡ* 'tärklis', *lēvàᴅük̆k̆ùle* 'leivatükile', *lep̆püt̆tü* 'lepitud', *väzùnü?* 'väsinud', *näl̀ɢünüve* 'nälginud', *tuĭmaṡ jā̄nùve* 'tuimaks jäänud'; 4) *h*-järgse *j*-i kadu nõrgas astmes, nagu sõnakujudes *tühä?* 'tühjad', *ahù‿ᴅā̄le* 'ahju peale', *tühenᴅeme* 'tühjendama'; 5) *rh* > *hr*,

---

[14] Vt. Valgamaa. Eesti V. Tartu 1932, lk. 155—163, 191—192, 417—425.

näit. *kaȟrù* 'karu', *nührì* 'nüri', *paȟrukkęnę* 'kuldike', *taȟraìᴅ* 'taraga piiratud suveaed loomadele'; 6) võrupärane esinemus sõnades *kaťtaì* 'kadakas', *peťtäì* 'mänd', *jaťlaì* 'jalakas', *paťlaì* 'palakas', *eťläì* 'elajas' (vrd. T *kaᴅàjaš, peᴅäjäš, palàjaš, elåjäš*); 7) klusiili püsi hilistekkinud häälikuühendites *-nᴅm-*, *-nᴅn-* ja *-nᴅj-*: *aȟᴅma, küȟᴅmä, kiȟᴅmä* 'kindel', *kaȟᴅnu?, küȟᴅnü?, aȟᴅja*; 8) *tud*-kesksõna sg. n. lõpuvokaalita: *puruš peśt* 'puruks pekstud', *ärà anì* 'ära antud', *ärà äötteì* 'ära hävitatud', *läᴃì aṽvuťtęì* 'läbi hautatud', *puruťtęì* 'purustatud', *vaľmisteì*; 9) *m*-i kadu komparatiivitunnusest: *pareȕ* (g. *parèᴃe*) 'parem', *kaùᴏęȕ* (g. *kaùᴏęᴃę*) 'kaugem', *läṁmäȕ* (g. *läṁmäᴃe*) 'soojem', *puȟtaȕ* (g. *puȟtaᴃę*) 'puhtam', *maᴅàlęȕ* (g. *maᴅàlęᴃę*) 'madalam'; 10) personaalne passiiv: *sa vĭjät vaŋᵑi*; *sa taȕpęťtaì maha?*; *kûrmaᵏ◡köüᴅeťtäzeᵏ◡kiñni?*; 11) võru murdele tunnuslike asesõnade rohkus: *timà* (p. *tiᴅà*), 'tema', *nimä?* 'nemad', *kià* (p. *kiᴅà*) 'kes', *seò* 'see', *neo?* 'need', *tâ* (p. *taᴅà*) 'see', *tû* (p. *tuᴅà*) 'too', *nūⁿ?* (g. *nuĭᴅę*, p. *nuìᴅ*) 'nood', *sāⁿnè* ~ *sânᴅe* 'selline', *māⁿnè* ~ *mānèš* ~ *mânᴅe* 'milline'.

Mulgi murdega ühistest nähtustest võib nimetada 1) süsteemipärast järgsilpide (a, ä >) *e*-d, mis siin tavaliselt allub vokaalharmooniale, s. t. tagavokaalseis sõnus hääldatakse *ę*-na; 2) harva ka sõnaalgulise *v*- kadu labiaalvokaali ees, näit. *ûⁿ õlèn* 'vöö vööl', *ōnaȕkkęnę* 'voonake', aga *võliťtęś* 'voolitakse', *vûľnu?* 'voolinud'; 3) muutusi *-line* > *-lene* ja *-mine* > *-mene* (*puľmàlene, tûlene, seľràᴅeᴏìmene, näᴏìmene*); 4) *kuli-* ja *ᴏuli*-lõpulisi adverbe, nagu *kõräkkuli, kumaᴏuli* (vrd. Hls *käppäkkul*, Hel *üťsikkuli*, Urv *ištukkilļę, peřzikkilļe*, Rõn *käppikkile, nęnukkile*, Ote *kęťtukkile, käzìᴃęzikkile*).

Puhtsangastelik näikse olevat *nanà* 'nina' (vrd. Tartu-Maarja Kavastu *naňᴅà* 'nõnda'). Tõenäoliselt on hilisema arengu vilju ka Sangaste preesensitüvest tuletatud imperfekt: *ma ťsiplęzi* 'ma siplesin', *ma aṙvazi, ma taľliťtęzi* 'ma talitasin', *ma tęṁᴃazi, nimä ütlezive, kaṙᴏazivę, toȕkkiťtęzivę* 'toki abil kinnitasid (näit. kariloomi söödamaal)'. Huvi pakuvad teatud astmevahelduslike verbide *nud*-kesksõnad, nagu *laȟkęnu* 'lõhkunud', *taȕppęnu* 'tapnud', *peśsenu* 'peksnud', *laśkęnu* 'lasknud', *sȗttenu* 'söötnud', *jȗttęnu* 'jootnud', *vęìtęnuva* 'võtnud', *ûrenu* 'uurinud', *aȟᴅęnu* 'andnud', *kiśkenu* 'kiskunud', mille kõrval võib samadel keelejuhtidel tähele panna võrupäraseidki vorme, nagu *ûttunu* 'oodanud', *paȟᴅunu* 'pannud', *viȟtunu* 'vihelnud', *aìtunu* 'ahtnud', *iśtunu* 'istunud'

(vrd. M *laȟken*, *tap̀pen*, *pes̀sen*, *las̀ken*, *sṷ̃tten*, *jṷ̃tten*, *vẹt̀ten*, *ûren*, *aṅᴅen*; V Har *aṅᴅanu*ʔ, *kûlᴅanu*ʔ, *pṷ̂rᴅänü*ʔ, *maha*ᵗ‿*tap̀panu*ʔ). Karulaga ühise joonena äratab tähelepanu liikvidajärgse labiaalklusiili üldistumine ka nõrga astme vormides, näit. *nil̆ʙastẹnu* 'libisenud', *vaȓʙaṡ* 'varvas', *vaȓʙà peṙrä* 'varva järele', *kẹȓʙènu* 'kõrbenud', *uȓʙastẹ* 'Urvaste'[15], samasugune muutus on sõnuti toimunud ka diftongi järel, näit. *kaĭʙànu* 'kaevanud', *kaĭʙẹt̆ti* 'kaevati'.

Loodetavasti see põgus ekskursioon tartu murdealale suutis anda mingisuguse pildi murrakute vastastikustest sõltuvustest ja arengusuundadest. Ulatuslikem, ühtlasi kõige omanäolisem paistab olevat murde läänerühm, mille erijooni leidub ka idarühma läänepoolses ja lõunarühma põhjapoolses osas. Ida- ja lõunarühm on konservatiivse võru murde naabruse tõttu alles hoidnud rohkesti vanapärast. Ja mida lähemale Võrumaa rajale, seda selgemini ilmnevad võru murde mõjud. Ligikaudu poole Võnnu ja endise Sangaste valla kõnepruugis on võrulik koguni ülekaalus.

Senini on juttu olnud peamiselt väljaspoolseist mõjudest ja murrakute isepärasustest. Tekib küsimus, missugune käsiteldud kümnest tartu murrakust on kõige tüüpilisem. Vastamine osutuks hõlpsaks, kui tartu murre oleks ühtlane. Kahjuks see nõnda pole. Kogu olemasolevat materjali vaagides jääb mulje, et varasemal ajal on tartu murdealal olnud kaks põhilist tsentrumit: lõuna pool muistse Kagu-Eesti ja Sakalaga tihedais sidemeis Otepää, põhja pool Sakala ja põhjapoolsete maakondadega suhtlev Tartu (Tarbatu). Tõenäoliselt oli muiste silmapaistval kohal Otepää. Küllap selle mõjupiirkond ulatus lõunas kaugemale kui tänapäeval: tartu murdele iseloomulik *de*-illatiiv on kasutusel veel Karulas, Harglas ja Lätis paikneval leivu keelesaarel, ehkki praegu need alad ise on läbinisti võrumurdelised[16]. Ajapikku Otepää tähtsus kahanes, valitseva positsiooni võitis Tartu. Ja muistse Tartu kihelkonna südamikust leiamegi tüüpilisima tartu murraku. See on Nõo murrak. Arengult näikse see kõige ühtlasem, liiati võib selles kohata kõiki tartu murde põhilisi nähtusi. Tõsi küll, ka Nõo murrakus võib täheldada põhja-eesti mõjusid, kuid see

---

[15] Seesugust arengut võib üksiksõnuti tähele panna veel Vastseliinas, Setus, Leivus, samuti mitmel pool Lääne-Eestis, paiguti ka mulgi murrakutes.

[16] Vt. ka P. Ariste, Läänemere keelte kujunemine ja vanem arenemisjärk. Koguteoses: Eesti rahva etnilisest ajaloost, Tallinn 1956, lk. 14.

on loomulik. Tartu murre on arenenud tähtsaima kultuurikeskuse vahetus läheduses, sellisena nagu ta on, tuleb teda arvestada.

Missugused on siis tartu murde erijooned? Kõigepealt kuuluvad tartu murdele omaste keelenähtuste hulka muidugi säärased, mis on tunnuslikud kogu lõuna-eestile. Häälikulise arengu vaatekohalt pälvivad tähelepanu järgmised nähud: 1) sõnaalgulise afrikaadi püsi, näit. *tsiɢà* 'siga', *tsilk̀ma* 'tilkuma', *tsoⁱŋ̀ɢma* 'songima', *tsuⁱs̀kma* 'suskima', *tsęɒzè* 'isaõde', *tsäⁱrk̀mä* 'tärkima', *tsā̆riʙîm* 'ternespiim', aga tartu murde läänerühmas sõnaalgulise afrikaadi asemel enamasti *s-* (*siřɢuk̆ke*, *siristämä*, *soⁱlk̀*, *säp̆pelɒämä* 'säppude ehk sakkidega varustama'), harvem *t-* (*täⁱřɢè*, g. *täⁱrk̀me* 'täke, sälk', *kęt̆tùvalu tilɢà* 'kõhuvalu tilgad', aga *silɢè*, g. *silkke* 'tilkumine'); 2) *s-* põhja-eesti *t-* asemel sõnades *sàĕvaṡ* ~ *saĭvaṡ* 'teivas', *sîʙ* 'tiib'; 3) lõuna- ja põhja-eesti *n-* ja *t-* vaheldusest tunnistab läänerühma vanapärane *nęs̀tme*, Võn *nęs̀tva* 'rõuged'; hilisemal ajal on mainitud sõnatüves nähtavasti üldistunud põhjaeestiline *t-*: *tęzèma* 'tõusma', *pā̆vä tęzeŋɢ* 'päikesetõus', *tęs̀tma*, *tęštaŋɢ* 'kandam' (vrd. V *nęzę̀ma*, *pā̆vä nęzęŋɢ*, *nęs̀tma*, *nęštaŋɢ*); 4) sõnaalguliste konsonantühendite *kl-*, *kr-*, *pl-*, *pr-* ja *tr-* püsi nii laensõnades kui deskriptiiv-onomatopoeetilise loomuga oma sõnavaras (*klâz* ~ *klâź*, *kraⁱmp̀*, *kręʙè*, *kriʙìmä* 'kraapima, kriimustama', *plû̯m* 'ploom', *plį̄k̀mä* 'pleekima', *pleĭjats* 'pliiats', *plah̆vàvuṡ* 'plahvatus', *prā̆t̀*, *prū̆t̀*, *prį̄ṡter*, *trah̀vma* 'karistama', *treⁱp̄*, *träh̀klemä* 'liigsest pingutusest ähkima'). Tuleb ette koguni ületaotlust, näit. Nõo *krį̄viɢarask* 'riivikarask', *krį̄vit̆tuṡ* 'riivitis, riivitud aine', *krū̆t̀* 'ruut', *truⁱl̄* 'rull'; Puh *krîv* 'riiv', *krîvmä* 'riivima', *krîz* 'riis', *krū̯ɒeline* 'ruuduline'; Rõn *krû̯z* 'roos (haigus)'; San *krämp̀s* 'rämps', *pleñɒziʔ* '(hobuse) leid'[17]; 5) varasema *kj*-ühendi klusiili säilimine sõnades *vaⁱɢà* 'vai' ja *laⁱɢà* 'lai', sg. partitiivis ja illatiivis on järgsilpide kontraktsiooni tõttu tekkinud häälikuseaduslik geminaat, seega siis: *vaⁱk̆kà* 'vaia', *laⁱk̆kà* 'laia', *vaⁱk̀ka* 'vaiasse', *laⁱk̀ka* 'laiali, laiasse'. Siia kuulub ka pl. nominatiiv *maⁱk̀ka* 'maiad', kusjuures sg. nominatiiv *maˌèaṡ*, samuti sg. genitiivid *vaˌèà* 'vaia' ja *laˌèà* 'laia' oleksid nõrga astme esindajad; 6) *kr-*, *kl*-ühendi puhul kahesugune esinemus, üheltpoolt silbilõpu klusiili säilimine, nagu sõnades *naɢę̀l*, g. *naɢlà* 'nael', *nęɢę̀l*, g. *nęɢlà* 'nõel', *nęɢęlma*, *da*-inf.

[17] Mulgi läänemurrakuis on üldlõunaeestilisest pruugist erinevana klusiil konsonantühendist kadunud, ida-mulgis seevastu võib kohata ka sõnaalguliste konsonantühendite püsi.

nęɢęlɒa ~ *nęk̀lu* 'nõeluma', *sęɢę̀l*, g. *sęɢlà* 'sõel', *sęɢęlma*, *da*-inf. *sęɢęlɒa* ~ *sęk̀lu* 'sõeluma', *taɢę̀l*, g. *taɢlà* 'tael', teiselt poolt palataalklusiili nõrga vaste vokaliseerumine, näit. *kâl*, g. *kālà* ~ *kā̆la* 'kael', *kâr*, g. *kārà* ~ *kā̆ra* 'kaer', *nâr*, g. *nārù* ~ *nā̆ru* 'naer', *nârma* 'naerma', *nāriṡ*, g. *nâri* 'naeris'; 7) varasemas **kn*-ühendis silbilõpu klusiili assimileerumine järgneva *n*-iga: *läňnǜ* ~ *läňnù* 'läinud', *näňnǜ* ~ *näňnù* 'näinud', *teňnǜ* ~ *teňnù* 'teinud'; 8) **tn*-ühendi puhul dentaalklusiili nõrga vaste vokaliseerumine: *lîn*, g. *līnà* ~ *lį̄na* 'linn', *vụ̂n*, g. *vōnà* ~ *vō̆na*; 9) pearõhulise silbi järel *ks* > *ss* (pärast vokaali kadu sõna või silbi lõpus ka *s̄* ~ *ṡ*): *mas̄*, g. *mašsà* 'maks', *mas̄*, g. *mašsù* 'tasu', *maṡma* 'maksma', *ošsę̀* g. *oṡsę* 'okse', *ošsęnɒama* 'oksendama', *eⁱṡsuma* ~ *eṡsümä* 'eksima', *ušsę̀ maṅ* 'ukse juures'; samasugune muutus järgsilpides, näit. arvsõnades *kat̆tęšsa* 'kaheksa', *üt̆tešsä* 'üheksa'; algselt *kse*-tüvelistes noomenites, nagu *jū̆ssę* 'juuksed', *käisse* 'käised', *jäⁱnešse* 'jänesed', *jalašse* 'jalased', *saňnà kerešsele* 'sauna kerisele'; mitmesugustes morfoloogilistes tunnustes ja lõppudes: *avit̆taɒaṡ* 'aidatakse', *op̆piṡ käⁱŋk̀sep̆päṡ* 'õpib kingsepaks', *ma mak̆kašsi* 'magaksin', *ta tį̄ṡ* 'ta teeks'; 10) põhja-eesti *ksi*-le vastab *ts(i)* sõnades, nagu Võn, TMr *lät̀s* ~ *läⁱt̀s* 'läks', *üt̀s* ~ *üⁱt̀s* 'üks', *kat̀s* ~ *kaⁱt̀s* 'kaks', teistes murrakutes on lõpukaost tingitult klusiili ette kandunud *i*-aines arenenud *i*-ks, mistõttu on tekkinud diftong nagu mulgis: *läit̀s*, *üit̀s*, *kait̀s*, aga *lät̆sìvä*[18] 'läksid', *üt̆sìsilmì* 'üksisilmi', *üt̆sit̀teɒu pē̆ɒi* 'harvendatud peedid', *kat̆sì* 'kaksi'; 11) põhja-eesti *ps*- (<**pts*-) ühendi asemel *ss* ~ *ṡ* ja *ts* ~ *ɒz*: *nüṡmä*, *da*-inf. *nüṡsä* 'lüpsma', *nüšsik̀* ~ *nüšsik̀* 'lüpsik'; *küⁱt̆sè* ~ *küⁱɒzè*, g. *küⁱɒzèɒä* 'küps', *küⁱɒzàmä* 'küpsema', Võn, TMr *lat̀s* ~ *laⁱt̀s*, g. *lat̆sè* 'laps', teistes murrakutes epentees nagu mulgis: *lait̀s*, g. *lat̆sè*; 12) *ts*-ühendi säilimine *ne*-lõpuliste adjektiivide käändevormides (*vahatse* 'vahakarva kollased', *sinitse* 'sinised', *näⁱl̆lätse* 'näljased', *vil̆latse* 'villased', *pak̀latsęst* 'takusest', *eɒìmätse* 'esimese', *taɢùmatse* 'tagumise'); tartu murde läänerühmas pea- ja kaasrõhulise silbi järel enamasti *-ze*, nagu mulgi murdeski, näit. *lùį̄ze kalà* 'luised kalad', *rohìlize* 'rohelised', *taɢùmize* 'tagumised', sellevastu võru murde lähedastes murrakutes *ts* ~ *ɒz*: Ote *süɢìzeɒze* 'sügisesed', *peràmätse* 'viimased', *val̆làlitse* 'lahtised', *lehik̆kätse aò* 'lehtedega haod'; 13) varasem *kt* > *tt* (pärast vokaali kadu

---

[18] Kohati Sangastes siiski *läit̀sive*.

sõna või silbi lõpul *t̄* ~ *t̀*) : *vat̄* 'vaht', *kẹt̄* 'kõht', *kẹt̀tu mû̯ᴅä* 'kõhtu mööda', *üt̀te‿alat̀ti* 'ühtelugu, alatasa', *lät̀te vḗren* 'allika juures', *at̀ma* 'ahtma'; nõrgaastmelised sõnakujud, nagu *lät̀tè* 'allikas', *nät̀tä̀* 'näha', *tet̀tä̀* 'teha', *kẹt̀tuk̆kẹzẹ* 'kõhukesed', *vat̀tut̀tama* 'vahutama', *kẹt̀tut̀tama* 'kõhuli lamama', tunnistavad dentaalile eelnenud palataalspirandi assimileerumisest dentaaliga; 14) *tk* > *kk* (pärast vokaali kadu sõna või silbi lõpus *k̄* ~ *k̀*) : *jak̀kama* 'jatkama', *jak̄*, g. *jak̆kù* 'jatk', *ik̄*, g. *ik̆kù* 'itk, nutt', *pik̄*, g. *pik̆kä̀* 'pikk', *sẹk̆kut̀tama* 'pahmast tallama', *kak̀ma* 'katkuma', *käⁱk̀mä* 'peitma', *pek̆kèl* ~ *pek̀li*, g. *pek̀li* 'uhmrinui'; 15) *-tsk-* põhja-eesti *tk*-ühendi asemel sõnades *kat̀sk* 'katk', *kat̀ski* ~ *kat̀ski* 'katki', *kit̀skma* 'kitkuma', *nõt̀sk* (g. *nẹᴅzù*) 'nõgus, sissepoole paindunud' (vrd. eP *nõt̀ke*), *näⁱt̀sk* (g. *näⁱᴅzä̀*) 'poolküps, taignane', *it̀skme* 'külviridu eraldavad jooned' (vrd. eP *sit̀kmeᴅ*), Ote, Võn *püt̀sk* (g. *püᴅzè*) 'putk', aga tartu murde läänerühmas mulgipäraselt *püt̀sik̀*, g. *püt̀sik̆ku*; 16) metateetiline muutus *rh* > *hr*, näit. vanima kõnepruugi sõnad *tah̀r* ~ *tah̀raìᴅ* 'taraga piiratud suveaed loomade jaoks', *kah̆rùʙer̆ze* 'unkaauk', *kah̆rè* 'tubli, tugev, kindel' (ütlemistes *kah̆re tû̯le* 'tubli töö poolest', *â sûᴅäìs suìᴅzù lihà*, *ẹk̀va süä̀ sai kah̀reṡ* s. t. suutäis suitsuliha tekitas mõnusa rahuldustunde, süda sai «tugevaks»), aga sellistes igapäevasemates sõnades, nagu *karù*, *karè*, *varù* 'võru', *nürì*, võib tartu murde läänerühmas täheldada *h* kadu; 17) *u-*, *ü*-lõpulistele diftongidele, samuti *ū*-le, *ǖ*-le järgnenud spirandi jätkajaks *vv*, kusjuures diftongi järgosis kadunud, pikk vokaal aga lühenenud, näit. *kav̀va* ~ *kav̆và* 'kaua', (*laùᴅ:*) *lav̀va* ~ *lav̆và*, (*raùᴅ:*) *rav̀va* ~ *rav̆và*, (*liùᴅ:*) *liv̀va* ~ *liv̆và*, (*pẹùᴅ:*) *pẹv̀va* ~ *pẹv̆và*, (*tẹùᴅ:*) *tẹv̀vu* ~ *tẹv̆vù*, (*pöǜᴅ* > *pöìᴅ:*) *pöv̀vä* ~ *pöv̆vä̀*, (*jẹùᴅma:*) *ma jẹv̀va* ~ *jẹv̆và*, (*sẹùᴅma:*) *ma sẹv̀va* ~ *sẹv̆và*, Puhjas, Nõos, Rõngus (*leǜᴅmä* > *leìᴅmä:*) *ma lev̀vä* ~ *lev̆vä̀*, (*püìᴅmä* ~ *pû̯ᴅmä:*) *ma püv̀vä* ~ *püv̆vä̀*, (*tû̯ma:*) *tuv̀va* ~ *tuv̆và*, (*lû̯mä:*) *lüv̀vä* ~ *lüv̆vä̀*, (*sû̯mä:*) *süv̀vä* ~ *süv̆vä̀*, (*müìmä* ~ *mû̯mä:*) *müv̀vä* ~ *müv̆vä̀*, Puhjas, Rannus ja Nõos taotleva analoogia viljana ka (*kî̯mä:*) *kiv̀vä* 'keeda'; 18) sõnalõpulise *ṡ*-i esinemine: *jäⁱneṡ*, *vareṡ*, *aìᴅuṡ*, *ter̀vuṡ* ~ *ter̀vüṡ*, *kat̀tuṡ*[19], *il̀luṡ* 'ilus', *val̀luṡ* 'valus', *ir̆muṡ*, *kal̀liṡ*, *alustaṡ*, *varanᴅuṡ*, murde põhja- ja läänerühmas kasutatakse viimasel ajal *ṡ*-i kõrval ka põhja-eestile omast *s*-i; 19) tüvekonsonandi geminatsioon a) algselt *k-* ja *h*-lõpuliste lühivälteliste noome-

---

[19] *kse*-noomenites ulatub *-ṡ* ka Põhja-Tartumaale.

nite sg. genitiivis ja genitiivist tuletatud käänetes: (*kẹnè:*) *kẹṅne*, (*amè:*) *aṁmest*, (*imè:*) *iṁmele*, (*murè:*) *muṙreɢa*, (*venè:*) *veṅneᴅe*; b) kahesilbiliste lühivälteliste sõnade pl. partitiivis: (*anì:*) *aⁱṅne* ~ *aⁱñnè*, (*penì:*) *peⁱṅne* ~ *peⁱñnè*, (*munà:*) *muṅne* ~ *muñnè*, (*linà:*) *liṅnu* ~ *liñnù*, (*kalà:*) *kal̀lu* ~ *kal̆lù*, (*vanà:*) *vaṅnu* ~ *vañnù*; c) paiguti ka sg. partitiivis: *luṁme* ~ *luṁ̆mè* 'lund', *eṁmä* ~ *eṁ̆mä̀* 'ema', *eṡsä* ~ *eṡ̆sä̀* 'isa', *liṅna* ~ *liñnà* 'lina', *mäk̀ke* ~ *mäk̆kè* 'mäge', *keṡsä* ~ *keṡ̆sä̀* 'kesa', *käṙrä* ~ *käṙ̆rä̀* 'kära', *muṅna* ~ *muñnà* 'muna', *tsik̀ka* ~ *tsik̆kà* 'siga'; d) **eδa*-adjektiivide sg. nominatiivis, eriti tartu murde läänerühmas: *lik̀ke*, g. *liɢèᴅa*, *sẹk̀ke*, g. *sẹɢèᴅa*, *kip̀pe*, g. *kiʙèᴅa*, *sak̀ke*, g. *saɢèᴅa*, *mak̀ke*, g. *maɢèᴅa*, *soṙre*, g. *sorèᴅa*; ida- ja lõunarühmas võib kohati kogu paradigmas kohata geminaati: *sak̆kẹt̀ sṷ̆kki*, *piṁme ṷ̆ɢa*, *lip̀pẹɢa*, *jäṁmet̀ jahùɢiʙènat̀*; e) algselt kolmesilbiliste esmavälteliste käändsõnade sg. nominatiivis: *el̀läv* ~ *el̆läv* 'elav', *kav̀val* ~ *kav̆vàl* 'kaval', *mat̆tàl* 'madal', *put̀tẹl* ~ *put̆tẹ̀l* 'pudel', *püt̆tèl* 'püdel', *ret̆tèl* 'redel', *vet̆tèl* 'vedel', f) kontraheerunud verbides, nagu (*maɢàma:*) *ta mak̆kap*, (*saᴅàma:*) *sat̆tap*, (*seɢä̀mä* ~) *seⁱk̀kämä*, *ta seⁱk̀käp*, (*läʙèmä:*) *eṡ läp̀pe*, (*luʙàma* ~) *lup̀pama*, *lup̆pap* ~ *lup̆paṡ*; g) verbide, nagu *kaᴅùma*, *saᴅàma*, *sulàma*, *elä̀mä*, *palàma*, *surèma*, *tulèma*, *olèma*, *panèma* imperfektivormides: *ta kat̀te* 'kadus', *sat̀te* 'sadas', kohati *kul̀lu* 'kulus' ja *sul̀li* ~ *sul̀li* 'sulas', *el̀li* ~ *el̀li* 'elas', *pal̀li* ~ *pal̀li* 'põles', *suṙri* 'suri', *tul̀li* ~ *tul̀li* ~ *tul̆lì* 'tuli', *ol̀li* ~ *ol̀li* ~ *ol̆lì* 'oli', *ma pañnì* 'panin'; 20) *a* põhja-eesti *ẹ* asemel sõnades *laŋ̀ɢ* 'lõng', *lah̀kma* 'lõhkuma', *lah̀ki* 'lõhki', *palàma* 'põlema', *palut̆tama* 'põletama', *paɢẹ̀ma* 'põgenema'; 21) algse *e* säilimine *r*-i ja *n*-i ees: *perä̀* 'pära', *peränᴅuṡ* ~ *peränᴅüṡ* 'pärandus', *peräst* 'pärast', *perätsiᴅe* 'järjestikku', *perì* 'päri', *perìmä* 'pärima', *peṙrą̈aṅlik̀* 'järeleandlik', *tenä̀mä* 'tänama', *tenù* 'tänu', *eⁱŋ̀ɢ* 'hing', *eŋ̀ɢli* ~ *eŋ̆ɢli* 'inglid', *keⁱŋk̀* 'kink', *peⁱŋk̀* 'pink'; 22) *o* püsi sõnades *oⁱp̀ma* 'õppima', *op̀pema* 'õpetama', *ol̀ɢ*, g. *olà* 'õlg', *oⁱṙz* 'õrs', aga *kẹṙɢe*, *ẹⁱl̀ɢ* (vrd. V *koṙɢẹ*, *ol̀ǵ*); 23) algse *ẹ* püsimine sõnades *kẹl̀lane* ~ *kẹl̆lànẹ* 'kollane', *kẹt̆tàr*, g. *kẹᴅàra* 'kodar', *kẹṙᴅ* 'kord', *mâᴅ kẹṙᴅama* 'korduskündi tegema'; 24) *ẹ* ~ *i̯* põhja-eesti *i* asemel sõnas *nẹnà* 'nina' (Sangastes vanimail murdekõnelejail paiguti *nanà*); 25) *i* põhja-eesti *ü* asemel sõnades *piṡti* 'püsti', *piṡtkoᴅà* 'püstlattidest suveköök', võru murde piirimail veel *nil̀ɢma*, *nilut̆tu* 'nülgima, nülitud'; nähtuse varasemast levikust annab tunnistust tartu murde läänerühma *nil̀ɢveli* 'marraskil' ja põhja-

rühma *nil̀ɢes nah̀k* 'marraskil nahk', praegu viimatimainitud murrakualadel üldiselt kasutusel *nüⁱl̀ɢmä*: *nül̆lit̆tu*, frekv. *nül̆litsemä*; 26) *ā̆* püsi : *pâ* 'pea', *sâɒmä* 'seadma', *âl* (aga *sı̨̂r*, *g. sḗre* 'säär'); 27) ülipikkade keskkõrgete vokaalide kõrgenemine, näiteks morfoloogilised suhted *mı̨̂l* : *mḗle* ~ *mēlè*, *kı̨̂lmä* : *kḗläp* ~ *kēläp*, *kṷ̂r* : *kṓre*, *tṷ̂ma* : *tṓnu* ~ *tōnù*, *nṷ̂r* : *nṓri* ~ *nṓrì*, *pṷ̂rmä* : *pṓräp* ~ *pṓräp*; samasugune muutus ka *ę̄* puhul: *rı̨̄̀sk* : *rę̄́za* ~ *rę̄zà*, *sı̨̂m* : *sę̄́mu* ~ *sę̄mù*, *ı̨̂rma* : *mià ę̄́ru* ~ *ę̄rù*, nooremate keelepruugis põhjaeestilise kirjakeele mõjul enamasti tugevas astmes *ę̂*, nõrgas *ę̄*; 28) *ai*-diftong põhjaeestilise *ei* asemel sõnades *aìn* 'hein', *saìʙa* 'teibad', *saìn* 'sein', *saìzma* 'seisma'; 29) *äi* põhja-eesti *ei* asemel, nõrgas astmes vastavalt *äe* ~ *ā̆*, näit. *säĕɒzè* ~ *sȁĕɒze*, g. *säit̀sme* 'seitse', *näĕɒzik̀* ~ *nȁĕɒzik̀* ~ *nā̆ɒzik̀* 'näitsik, neiu'; 30) varasem *öi* > *ei*, nagu verbivormides (*sṷ̂mä* :) *mià seì* 'sõin', (*lṷ̂mä* :) *ta leì*, (*ṷ̂* :) *eit̀s* 'öövalvus, õitskond', *ḗɒzin* ~ *eę̆ɒzìn* 'õitsil' (vrd. V *öüt̀ś* 'õits, hiline aeg', *öü̆ɒ́źìn* ~ *öü̆ɒ́źih̀* 'õitsil'); 31) kirjakeelega võrreldes laialdasem sisekadu: ka *i*- ja *u*-tüveliste verbide teise silbi vokaal kadunud, näit. *püh̀kmä* 'pühkima', *käⁱs̀kmä* 'käskima', *auk̀ma* 'haukuma', *leⁱp̀ke kok̀ku* 'leppige kokku', *is̀tke* 'istuge', *oⁱt̀sku* 'otsigu', *kis̀ksime* 'kiskusime', *vah̀tsiva* 'vahtisid', *sęk̀seva* 'sõtkusid', *reh̀knu* 'rehkinud', *teⁱl̀nuva* 'nad tellinud', *oⁱp̀na* 'ta õppivat', *saⁱl̀na* 'ta sallivat', *mäⁱŋ̀ɢnävä* 'nad mängivat', *vih̀tnava* 'nad vihtuvat', (*üt̆telɒi*) *kut̀sva* '(öeldi) kutsuvat'; 32) vokaalharmoonia, eriti *ä*-harmoonia, nagu sõnades *ezȁ*, *märȁ*, *äʙèmäɒä*, *kṷ̄ɒzit̆tämä* 'küüntega kiskuma', *selet̆täɒä*, *eⁱŋ̆ɢȁnä* 'ta hingavat'; vähem järjekindlalt tuleb ette järgsilpide *ę* : *luɢę̀ma* ~ *luɢèma*, *tar̆ɢęmp* ~ *tar̆ɢemp*, *nęr̆ɢaksę* ~ *nęr̆ɢakse*, *lat̆sęk̆kęzę* ~ *lat̆sek̆keze*, *nęs̀tmę azę̀ma* 'rõugearmid', *luɢę̀mize‿ɒarè*, *tṷ̄lut̆tęɒi*; *ę*-harmooniale ei allu *ɢi*-liite ette tekkinud švaa, näit. *kos̀seɢi* 'kuskil', *kos̀teɢi* 'kuskilt', *pulkkeɢi* 'pulkki', *koɒùneɢi* 'koduski', *kiñnasteɢi* 'kinnastki', samuti mitte *ima*-, *uma*-refleksiivide *nud*-partitsiibi tüvevokaali asendav *e*: *up̀penu* 'uppunud', *koh̀kenu* 'kohkunud', *kis̀tenu* 'kustunud', *ir̀menu* 'hirmunud', *sṷ̄lɒenu* 'sooldunud', *jah̀tenu* 'jahtunud', *jûrɒenuva* 'nad juurdunud'; järgsilpide *ü*-d tuleb ette peamiselt võru murde piirimail, mujal on see muutunud *i*-ks või *u*-ks: *lep̆pìme*, *äʙì*, *püt̆tìɒäìz*, *näⁱl̀ɢuma*, *süⁱǹɒenu*, *keit̀nu*, *näñnùva*, *käs̀tu* (vrd. V *lep̆pȕmi?*, *häʙȕ*, *püt̆tȕɒäȕź*, *näl̆ɢüm̆mä*, *süǹɒünü?*, *köüt̀nü?*, *käs̀tü* ~ *käs̀t*).

Üldlõunaeestilistest morfoloogilistest joontest esitatagu järgnevad: 1) rohke *i*-mitmus: *sil̆mist*, *tı̨̂nɒrile*, *puĭjèɢa*, *riñnust*, *lat̆sist*, *vañnust*

paⁱl̀ɢest, pę̀lvìl, leȟmìle, tsiǩkùl; 2) kolmesilbiliste tüvede puhul sg. partitiivis *t̀*: *kait̀s reᴅèlit̀, sōliǩkut̀, tulup̌pit̀* 'vanaaegset reisikasukat', *nōriǩkut̀, uniǩkut̀, viǩkaťtit̀, maᴅàlat̀, vanemʙat̀, palàjat̀* 'palakat, voodilina'; 3) (**hna-* >) *n*-lõpuline inessiiv: *pân* 'peas', *mę̌tsàn* 'metsas', *kořvìn* 'korvis', *nuǩkàn* 'nurgas', *mę̀tten* 'mõttes', *alamʙan pàěɢan* 'halvemas kohas', *val̀ᴅun* 'valdades', *mę̀zin* 'mõisates', *nę̀stmin* 'rõugetes', *rãmaťtin* 'raamatutes' (Võnnus võib kohata ka *h-* ja *hɴ*-lõpulist inessiivi); 4) *s̀*-lõpuline translatiiv: *tṳ̂s̀* 'tööks', *vanas̀ âštas̀* 'vanaks aastaks', *nüris̀* 'nüriks', *mę̀sti val̀ɢes̀* 'pesti valgeks', *tařɢę̀mʙas̀* 'targemaks', *nōrę̀mʙas̀* 'nooremaks', *läm̀mäs̀* 'soojaks' (Kodavere Kavastus, Tartu-Maarjas ja Võnnus translatiiv *st*-lõpuline); 5) vokaali kadu essiivis: TMr *laťsen näìn* 'lapsena nägin', *sṳ̄ren rį̂ᴅin* 'suurel reedel'; Ran *pühȁʙäěvän, mârjaʙäěvän, vanàn âštan*; Puh *meìje nōrᴅen elȁzime väèɢa keȟväste*; *razù tulep nar̀min väⁱl̀lä*; Nõo *temȁ tę̌št miù vas̀tse aìja į̂st ärȁ‿ja vęⁱt̄ vį̄l tol̀le kazùva pû kaȟ, mes̀ säl aìja saìʙan* 'tõstis mu uue tara eest ära ja võttis veel tolle kasvava puu ka, mis aiapostina kasutusel'; Kam *mit̀man laťsen kas̀viᴅe* 'mitme lapsena kasvasite'; Rõn *kohùʙìmän sṳ̂ᴅi*; *laŋ̌ɢan oles̀ vę̌ěnu mę̀ske, aɢa ma ol̀li rum̀mal, ma mę̌ssì kaŋ̀ɢan*; Võn *minà olę̀ ka laťsę̄n vîze kaǹnu*; Ote *kol̀m* (last) *mat̀se väik̀sen ärȁ* 'kolm last matsin väiksena ära'; San *vanan vaène elù* 'vanana vilets elu', *puᴅrùʙäĭvän* 'vastlapäeval', *lihavę̀teʙühin*; 6) komparatiivitunnuses klusiil püsinud, sg. nominatiivis kaldub see tavaliselt pikenema: *paremp*, g. *paremʙa, kę̌vèramp*, g. *kę̌vèramʙa, maᴅàlamp*, g. *maᴅàlamʙa*; 7) kahesilbiliste tüvedega astmevahelduslike verbide lõputa *da*-infinitiiv: *is̀tu* 'istuda', *us̀ku* 'uskuda', *kis̀ku* 'kiskuda', *lah̀ku* 'lõhkuda', *püh̀ki* 'pühkida', *vah̀ti* 'vahtida', *lep̀pi* 'leppida', *tüp̀pi* 'vähehaaval toppida', *ik̀ke* 'nutta', *käs̀ke* 'käskida'; 8) vanimas kõnepruugis ülekaalus *i*-imperfekt: *ma añnì* 'andsin', *jäťtì* 'jätsin', *sa kañnit* 'kandsid', *ta peⁱt̄* 'pettis', *vęⁱt̄* 'võttis', *męⁱs̀k* 'pesi', *mę̌ssìme* 'pesime', *lašsìva* 'lasksid'; eriti huvitavad on sellised imperfektivormid, nagu *tį̂z* 'teadis', *tēzìme* 'teadsime', *tṳ̂z* 'tundis', *tūzìva* 'tundsid', *leìz* ~ *löìz* 'leidis', *sâz* 'seadis'; 9) *n*-lõputa sg. 1. pööre nii preesensis kui imperfektis: *ma añnà* 'annan', *vį̂* 'viin', *lṳ̂* 'löön', *oštà* 'ostan', *kiřjuťta* 'kirjutan', *vę̌ťtì* 'võtsin', *kaǩkì* 'katkusin', *käězì* 'käisin', *tīruťti* 'tiirutasin', *lahuťti* 'lahutasin', *paranᴅi* 'parandasin', *op̌pešsi* 'õpetasin' (Tartu-Maarjas ja kohati Rannus *-n*).

Tartu murde erijoontest on tähelepandavaimad järgmised: 1) nasaa-

lide ja liikvidate järel ootuspärane muutus *t* > *D*, nagu näit. ablatiivis: *mâlD* 'maalt', *saňnà lavalD* 'saunalavalt', *lav̆valD* 'armulaualt', *kat̆tušselD*, *laùDulD* 'riiulilt', ablatiivsetes adverbides: *ajalD* 'õigeaegselt', *jōnelD* 'otse', *sihilD* 'otsejoones', *elulD* 'elusast peast', *tär̀mänilD* 'tähtaegselt', *äDälD‿vaĕvalD* 'hädavaevalt', *pārilD sęnalD* 'paari sõnaga'; teatud sõnade sg. partitiivis: *jû̯nD* 'joont', *jûrD* 'juurt', *kî̯lD* 'keelt', *nû̯rD* 'noort', *sî̯nD* 'seent', *sû̯nD* 'soont', *vî̯rD* 'äärt', *kaňnelD* 'kannelt', *peňnärD* 'peenart', *pähenD* 'pähklit'; ka samalaadsete sõnade pl. genitiivis ja genitiivist tuletatud käändevormides, näit. *tū̯lDe* ~ *tūlDè* 'tuulte', *jū̯rDeGa* ~ *jūrDèGa* 'juurtega', läänerühmas *kā̆rDele* 'kaertele', *aĕnDèl* 'heintel', *àĕrDeni* ~ *aĕrDèni* 'aerudeni, harudeni, reite hakatuseni (hum.)', *nō̆rDe‿Bāl* 'nööride peal', *räBälDe* 'räbalate', *viGurDeGa* 'viguritega'[20]; 2) algne *eü* > *ei* Nõos, Puhjas, Rõngus, kohati Rannus ja Tartu-Maarjas: *leìGe*, *leìDmä*, *keìDz* 'köis', *keit̀mä* 'köitma'[21]; mõnedel murrakualadel, nagu Otepääl ja Kambjas *eü* > *öü* > *öi* : *löìGe* 'leige', *löìDmä* 'leidma', *köìDz*, *köit̀mä*, Võnnus ja mujal võru murde piirimail *öü* : *löǜGe*, *löǜDmä*, *köüt̀mä*; 3) muutus *äü* > *äi*, nagu eP keskmurdes, näit. *läit̀mä* 'süütama', *käìmä*, *eì täì täìz*, *täit̀mä*, *väìmiṡ* 'väimees', võru murde piirimail võib kohata ka *äü*-diftongi: *läüt̀mä*, *käǜmä*, *täǜź*, *täüt̀mä*, *täüt̀väŕkki* 'kõigest väest', *väǜBoìG* 'väimeespoeg'; 4) tendents kõrgete pikkade vokaalide alanemiseks nõrgas astmes, suhted *pîm* : *pî̯mä* ~ *pī̯mä̀*, *ûl* : *ū̯le* ~ *ū̯lè*, (*mûmä* >) *müìmä* : *mū̯nù*; 5) tugevaastmeline *i*-mitmus: *leh̀tist*, *täh̀tile*, *nak̀lust*, *vih̀tul*; 6) *de*-illatiiv: *pilak̆kuDe* 'pirrupihtide vahele', *tanùmiDe* 'karjateele', *kerik̆kuDe* ~ *keirkkuDe* 'kirikusse', *sah̀vriDe* ~ *sah̀vreDe* 'sahvrisse', *puDę̀liDe* 'pudelisse', *üt̀te käh̆mäk̆kuDe* 'ühte salka', *męìziDe* 'mõisatesse', *kam̆mitsiDe* 'kammitsatesse', koguni *talàDe* 'talasse', *laDùDe* 'lattu', *kinùDe* 'kinno', ühesilbilistes pikavokaalsetes sõnades ulatust näitavalt *pû̯lDe mâDe* 'poole maa peale', *pû̯lDe tî̯De* 'poole tee peale', *pû̯lDe pâDe* 'poole peani', *pû̯lDe pûDe üleṡ* 'üles poole puuni'; sama lõpp ka illatiivsetel adverbidel: *kaŋ̀GeDe* 'väga, kangesti', *käzitsiDe* 'käsitsi', *ar̆jatsiDe* 'harjapidi', *enämBiDe* 'enamasti', *eňnemBiDe* 'ennem', *kęìGè ir̀mzamBiDe* 'kõige hirmsamini', *vaštatsiDe* 'vastamisi', *perätsiDe* 'järjestikku', *ületsiDe* 'pealekuti'; 7) *ne*- ja *us*-sõnade *i*-lõpuline illatiiv: *tęìzi paikka* 'teise paika',

---

[20] Nähtuse levik ulatub mulgi idamurrakutesse, võru murde piiri äärseis tartu murrakuis *mā̆lt̀*, *lav̆valt̀*, *jū̯nt̀*, *tū̆lt̀*, *nū̯rt̀*, *vî̯rt̀*.

[21] Mulgi murde idaosas võib täheldada samasugust arengut.

tęrik̆keìzi ~ *tęrik̆kezi* 'tõrde', *lähik̆kezi* 'lähedale', *väikkezi kàŏzik̆kezi* 'väikesse kausikesse', *ühìzuzi* 'ühisusse', *minestuzi* 'minestusse', *vû̯ruzi* 'vöörusse, eeskotta', *tî̯zik̆kuzi* 'tiisikusse', *sirkkuzi* 'tsirkusse', *làŏlat̆tuìzi* ~ *làŏlat̆tuzi* ~ *lā̆lat̆tuzi* 'laulatusele', *pahanᴅuzi* 'pahandusse, pahuksisse'; Puhjas vastavalt *emät̆tezi* 'söögikõrri', *kùĕvat̆tezi* 'viljakuivatusruumi', (*paiśteś* 'paistetus':) *paiśtezi*; 8) isepärased pronoomenid, demonstratiivsetest näit. *säräne* ~ *säränᴅe*, g. *särätse*, p. *säräst* ehk *seräne* ~ *seränᴅe*, g. *serätse*, p. *seräst* 'seesugune', Nõo *toràne* ~ *toranᴅe*, g. *toratse*, p. *torast* 'toosugune'; interrogatiivsetest *mā̆räne* ~ *märäne* ~ *märänᴅe*, g. *märätse*, p. *märäst* ehk *meräne* ~ *meränᴅe*, g. *merätse*, p. *meräst*; asesõnadel, nagu *keś*, g. *kel̆lè*, p. *keᴅä̀* ja *meś*, g. *mel̆lè* ~ *mil̆lè*, p. *meᴅä̀* ~ *miᴅä̀*, äratavad huvi lühendvormid *keśt* 'kellest', *keśteɢi* ~ *kel̆lesteɢi* 'kellestki', *keltteɢi* 'kelleltki', *mî̯śt* 'millest', *miśteɢi* ~ *mil̆lesteɢi*; personaalpronoomenitest on 1. ja 2. isiku omad murde läänerühmas ja selle lähemas naabruses *n*-kaolised, näit. *mià* ~ *mi̯à* ~ *ma*, g. *miù*, *mu*, harva *sià* g. *siù*, tavaline *sa*, *su*; mitmuses enamasti pikavokaalsed vormid *mē*, *tē*, aga ka *meìje*, *teìje*; 3. isik *temä̀* ~ *tä*, p. *teᴅä̀*, all. *täl̀le*; *nemä̀*, g. *nä̀ĕᴅe* ~ *näĕᴅè*, p. *näìᴅ*, all. *näĕlè*; huvi pakub rohke akusatiivi kasutamine: *temä̀ eś lev̀vä mu*; *mi̯à eś tuñnè su ärä̀*; *mi̯à eìj‿ole su näǹnu*; samasugune pruuk ka enesekohaste asesõnade puhul: *mià eì kit̆tä̀ eǹᴅä*; *kor̆ɢut̆tap eǹᴅä*, *ar̀vap et̀ temä̀ üt̆sinᴅä om̀m‿azì*; 9) kahesilbiliste lühivälteliste verbitüvede puhul *da*-infinitiiv *ᴅa*-lõpuline nagu põhja-eesti keskmurdeski: *luɢèᴅa*, *palàᴅa*, *püɢä̀ᴅä*, *jaɢàᴅa*, *elä̀ᴅä* (vrd. M *luɢèᴅə*, *pęlèᴅə* ~ *palàᴅə*, *püɢä̀ᴅə*, *jaɢàᴅə*; V *luk̆kę?*, *pal̆la?*, *pük̆kä?*, *jak̆ka?*, *el̆lä?*); *ᴅa*-lõpp on üldistunud ka kolmesilbiliste tüvedega verbidesse: *kuę̆vat̆taᴅa*, *paranᴅaᴅa*, *palut̆taᴅa*, *ištut̆taᴅa*, *rōʙitseᴅa*, *ęɢvenᴅaᴅa*, *kir̆jut̆taᴅa* (vrd. M *kar̆jat̆tə*, *kir̆jut̆tə*, *kut̆vat̆tə*; V *paranᴅa?*, *palut̆ta?*, *lęp̆pęt̆ta?*, *ištut̆ta?*); 10) *nud*-partitsiibi lõpult klusiil kadunud: *sā̆nu* ~ *sānù*, *tō̆nu* ~ *tōnù*, *läǹnu* ~ *läñnù*, *vęt̀nu*, *oⁱp̀nu* 'õppinud', *sû̯vnu*, *ol̆lù*, *tul̆lù*, *kō̆lu* ~ *kōlù*, *süⁱǹᴅenu*, *näⁱl̀ɢenu*, *up̀penu* 'uppunud', *roⁱnt̀senu* 'liigse pingutuse tõttu väsinud'; 11) lõpuklusiilita *tud*-partitsiibi nominatiiv: *sâᴅu*, *um̆melᴅu*, *kęnelᴅu*, *ęĭjenᴅeᴅu*, *tet̀tu*, *ošteť̆tu*, *tap̆pet̆tu*, *tęŏɢat̆tu*; 12) labiaalklusiili pikenemine ind. pr. sg. 3. pöörde lõpul, näit. *sā̆p̀* 'saab', *tî̯p̀* 'teeb', *lähäp* 'läheb', *mašsap* 'maksab', *añnap*, *kamanᴅap*, *ištut̆tap*, *kęᴅùnep* (tartu murde põhja- ja läänerühmas võib kuulda ka meediat, näit. *tû̯ʙ*, *säèʙ*, *vęt̀tàʙ*, *paranᴅaʙ*); 13) *na*-tunnusega kaudne kõneviis (omane eeskätt

murde läänerühmale, tuleb ette ka Rõngu põhjapoolses osas): Nõo *veḷɒziva miù◡ʙ̄ãle, eì mi̯à varastana, eì mi̯à veḭna sõnä pḹi◡ʙ̄ãlɒ mañnì sū̃kki*; *temä̀ oppèna kül reĥkenɒust ja ki̯ikki pòèzile, ɑɑa poiške oĭna seränɒe tuɑìʙ̄å, mi̯ĭtte arù ei sāna*; Puh *nüìɒ om̆ ke̯i̯k külà lara täìż, eì mê läñnäme om̆men lina*; Ran *nemä mę̀sknava om̆men mę̀zù*; *li̯na rätseṗ oĭna um̆melnu tu kaška*; 14) verbi pöördumine indikatiivi, vähemal määral ka tingiva ja kaudse kõneviisi lihtaegade eitava kõne mitmuse vormides, näit. Nõo *eɑa me ei sū̃me, me ištùme nî samà*; *toɒà jahù enämp ešs◡aññame ja leĥm sai terveš*; *te eläĭtte minù ma.ėàn ja eì mašsaĭte mulle üìri, eì paranɒaɒe ma.ėä, eì tēɒe miɒägi*; Ran *ezäst kaĥ ešs◡ōliĭtte*; Nõo *eziḱkeste läĥvä, vi̯rit ütten ei veṭtàva*; Ran *kolmest soeṡt näeì jaɑù eṡ sâva*; *mē ei tahašsimeɑi mûɒ ku munàɑū̃kki*; *nemä tühjä ei eläššiväɑi sîn*; *pòèzi ei läñnäväɑi enämp kū̃li*; *taĺvìne aìɑ, kanà ei munènava*; 15) indikatiivi, konditsionaali, harvem kaudse kõneviisi liitaegades mitmuslike pöördelõppudega *nud*-partitsiibid: Nõo *nüìɒ olème ki̯ikki sänùme ja sõnùme*; *uñɒì jo am̆mu ilma sîst kaɒùnuva*; Ran *eṡs◡ olème kiäɑi seräst aṡja näñnùme*; Ote *kâlʙuìɒ oleĭtte näñnuĭti, keĭlèɑa kaññeṭtaṡ*; Rõn *nemä̀ karelnuva ja keṗselnuva ja piɒänuva piĭlakkâri*; Nõo *mē oleṡ ma.ėà kaĭtušse ka pâlɒ ärä tę̀stnume*; Ran *mê oṡ vi̯rale mâle läñnùme*; Puh *nojaĥ, tē es sāɒe, muĭɒù oleṡ te teɒä ezì arìnuɒe* 'puhastanud, korrastanud'; Nõo *nüìɒ om̆ säränɒe ju͡ī väi̯ĭlän, eì mê oĭnàme alma lihà ärä̀ veḭnume*; *nüìɒ oĭnàva ki̯ik marjà◡sū̃ mę̀saṡ kazùnuva*; Ote *si̯zàra oĭlę̄v ilùzit tekke koɒànuva*.

Erilist tähelepanu pälvib tartu murde palatalisatsioon. Kui sõnad sise- või lõpukaost tingitult on minetanud teise silbi *i* või *j*-i, on nad allunud epenteetilist laadi muutusele: esimese ja teise silbi piiril asuva konsonandi või konsonantühendi ette hääldub ülilühike *i*, mistõttu esimese silbi vokaal tunnukse pisut kõrgem, ühtlasi jääb mulje, nagu oleks konsonandi, resp. konsonantühendi algus palataliseeritud (*käi̯knu, müi̯lmä, sui̯ńma, oi̯ṫsma, lei̯pli̯k, toi̯pma, tai̯mpnu, sai̯nṫnu, tüi̯k, kui̯l, ę̀i̯n, nai̯r, kai̯s, poi̯t, kui̯m, lai̯p, temä̀ tüi̯p* 'ta vähehaaval toppis', *temä̀ ve̯i̯t* 'ta võttis', *temä̀ ai̯ńɒ* 'tema andis', *temä̀ koi̯lk* 'ta kolkis', *tai̯mp* 'reherull', *toi̯nṫ, väi̯rš, pe̯i̯ŋk, kö̯i̯rṫ* 'krooge', *sai̯rv, tui̯rk* 'kasukas', *lai̯gà* (<**lakja*) 'lai', *vai̯gà* 'vai', *mai̯gàvuš* 'maius', *mai̯kka* 'maiad', *lai̯kka* 'laiali'; samuti nendel juhtudel, kui varasemast palataalspirandist sündinud *j* on assimileerunud eelkäiva *l*-iga, näit. *väi̯ĭlä* 'välja', *kü̯i̯ĭlle al* 'külje all', *jäi̯ĭlè* 'jäljed',

pa^{i}l̆laṡ 'paljas'). Samasugust muutust võib täheldada hilise, alles stabiliseerumata sisekao puhul (näit. sõnades *ke^{i}rḱ* (~ *kerıḱ* ~ *kerik̀*), *ma^{i}rt̀k* (~ *mar̆ɒıḱ* ~ *mar̆ɒik̀*), *mẹ^{i}t̀sk* (~ *mẹt̆sıḱ* ~ *mẹt̆sik̀*) 'väike kaanega laudnõu, millega toitu metsa viidi', *ku^{i}t̀sk* (~ *kut̆sıḱ* ~ *kut̆sik̀*) 'kutsikas'.

Lõdva või lohaka häälduse korral *i*-aines pole alati kuuldav, küll võib tähele panna esimese silbi vokaali muutumist pisut eespoolsemaks ja kõrgemaks, mille puhul konsonant jääb täiesti muutumatuks (*lạp̄*, *sạp̄*, *lạmp̀*, *lạḱka* 'laiali', *pạḱma* 'pakkima'). Samalaadsed tulemused näikse olevat mõnikord ka nn. progressiivse palatalisatsiooni juhtumeil: *pạštap* (< *paẹ̆štap*), *nạštèɢa* (< *naẹ̆šteɢa*), *pọštèle* (< *poẹ̆štèle*). Kuid tuleb ette vastupidistki: sõnuti on see *i*-aines arenenud iseseisvaks vokaaliks, mistõttu on tekkinud diftong: *üit̀s* 'üks', *kait̀s* 'kaks', *läit̀s* 'läks', *lait̀s* 'laps', kohati *uiṡ* 'uks', San *loit̀*, g. *loĭɒ̀* 'lott'. Konsonandi kvaliteet ei ole muutunud.

Kui teise silbi *i* on püsinud, siis mõnede murrakualade (eeskätt Põhja-Rannu, Puhja, paiguti Nõo, San) kõnepruugis palatalisatsiooni ei ole (sg. g. *tük̆kì*, *lap̆pì*, *pot̆tì*, *sal̆lì*, *kum̆mì*, *tün̆nì*, *nar̆rì*, *kaṡsì*, sg. p. *tük̀ki*, *lap̀pi*, *pot̀ti*, *sal̀li*, *kum̀mi*, *tüǹni*, *nar̀ri*, *kaṡsi*). Teisal võib palatalisatsiooni kuulda vaid tugevas astmes, nõrga astme vormides seda ei esine. Eriti tähelepandav on lõunapoolne Rannu, kus epenteetiliselt konsonandi ette kandunud *i*-aines mõnikord *i* püsijuhtumeilgi selgesti kuuldav (*tu^{i}l̀li*, *ulkka la^{i}m̀ʙit̀*, *mit̆tù ka^{i}m̀mi*, *a^{i}p̀pi*, *le^{i}p̀lik̀*). Mujal, näit. Nõo Uhutas, palatalisatsioon selles positsioonis nõrgem (*tul̆li*, *ulkka lam̆ʙit̀*, *mit̆tù kam̆mi*, *ap̆pi*). Kohati (TMr, Rõn, Kam) segaesinemus, hääldatakse nii ja teisiti, järjekindlus puudub. Võrdlemisi segane paistab olukord nendel aladel, kuhu on mujalt siirdunud rohkesti asukaid (kohati Kam, Rõn, San), samuti eP keskmurde mõjualadel (KodKav, TMr). Seal võib ühel ja samal murdekõnelejal kuulda *ol̀li* ja *ol̆li*, *pantti* ja *pańtti*, *läñnik̀* ja *läñnik̀*. Kodavere Kavastus ja Tartu-Maarjas kasutatakse ka singulari nominatiivis läbisegi *tü^{i}k̄* ~ *tụ̈k̄* ~ *tük̄*, *ka^{i}p̄* ~ *kạp̄* ~ *kap̄*, *me^{i}k̄* ~ *mẹk̄* ~ *mek̄*.

Põhilaadilt samasuguse iseloomuga, nagu tartu murdes, on palatalisatsioon ka mulgis ja lääne-eesti murrakuis. Keelelise materjali kõrvutamisel on selgunud, et kagu-eesti palatalisatsioon läheb lahku muu eesti palatalisatsioonist, eriti ilmekalt tulevad need erinevused nähtavale nn. piirialal tartu murdes. Võrupärase palatalisatsiooni puhul on konsonant

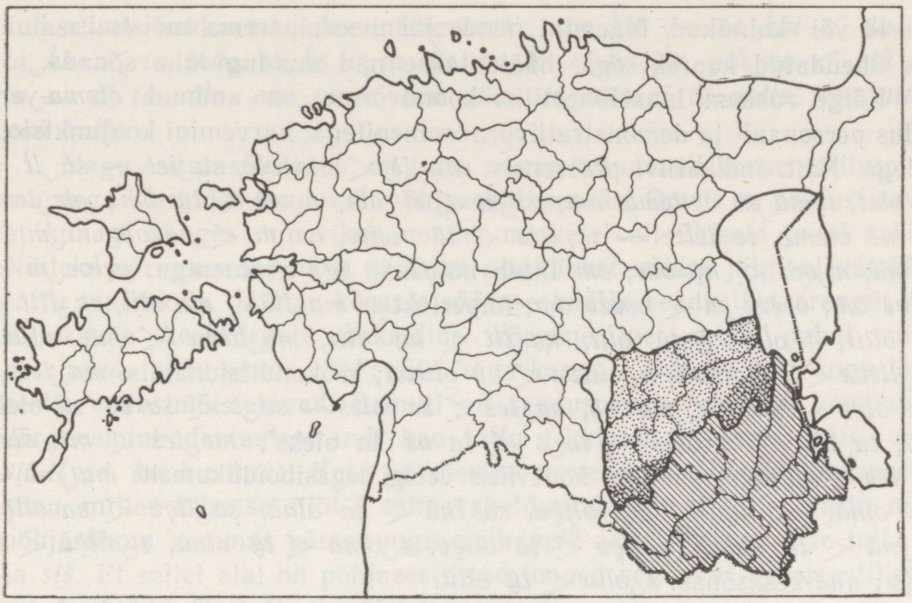

Võrupärase palatalisatsiooni levik Tartu murdes.

resp. konsonantühend läbinisti palataliseeritud (*lap̆, plek̆, rot̆, kum̆, pań, nar̆, kaś, laḿp̆, końt̀, kaŕp̆, mäŕk̀, kańɒ́* 'ta kandis', *paŋ̆ɢ́, vor̆ḿ, vär̆v́, kašt́*), tartu murde palatalisatsioon tunnukse asuvat 1. silbi vokaali ja konsonandi piiril (*pleⁱk̄, roⁱt̄, kuⁱm̄, paⁱn̄, naⁱr̄, kaⁱs̄, laⁱmp̀, koⁱnt̀, kaⁱrp̀, mäⁱrk̀, kaⁱńɒ* 'ta kandis', *paⁱŋ̀ɢ, voⁱr̀m, väⁱr̀v, kaⁱs̀t*). Tõenäoliselt on kauges minevikus olnud põhjusi, mis seesugust eriarengut on soodustanud.

Tähelepanu väärivad ka lausefoneetilised koondvormid, mille poolest kulumisohus tartu murre näikse eriti rikas olevat. Mitmed tegurid, nagu kiire kõnetempo, hääldusmugavus ja lauserõhutu asend on loonud sobivad tingimused häälikute ja eri sõnade kokkusulamiseks. Mõned sagelikasutatavad sõnad on muutunud tundmatuseni, näit. *omet̆te* > *ontte* ~ *oňɒè* ~ *ot̆tè, vīmät̆te* > *viäntte* ~ *väntte* ~ *väňɒè, enämp* > *ämp̀* ~ *änänt* ~ *änt̀*. Sama lugu on sobivates lausefoneetilistes tingimustes sulanenud eri sõnadega. Avaldatavais tekstides on sellised sõna-

paarid või -kolmikud, õigemini nende jäänused, parema mõistmise huvides ühendatud kaarekesega, hääldatakse nad muidugi ühe sõnana.

Kõige rohkem lausefoneetilisi koondvorme on andnud *olema*-verb liidus personaal- ja demonstratiivpronoomenitega, harvemini konjunktsioonidega. Näit. indikatiivi preesensis: *ma◡lè* < *ma olè*, *sa◡let* ~ *sa◡lì* < *sa olet*, *temä◡m̀* < *temä̀ om̀*, *si◡m̀* < *sí̜ om̀*, *t◡om̀* < *tú̜ om̀*; *me◡leme* < *mē olème*, *te◡leṫte* ~ *te◡ltte* < *tē oleṫte*, *na◡m̀* < *nā om̀*, *ni◡m̀* < *ní̜ om̀*, *n◡om̀* < *nú̜ om̀*; *om̀* liitub hõlpsasti iga noomeniga: *pe̜lve◡m̀* < *pe̜lvè om̀*, *овèze◡m̀* < *овèze om̀*; imperfektis: *ma◡llì* < *ma olli*, *sa◡llit* < *sa ollit*, *t◡olli* < *tú̜ olli*, *ka◡lli* < *ka olli*, *me◡llime* < *mē ollime*, *na◡lliva* < *nā ollìva*, *n◡olliva* < *nú̜ ollìva*; ka konditsionaalis: *ma◡leṡ* < *ma oleṡ* ~ *ma◡ṡ* < *ma oṡ*, *sa◡leṡ* < *sa oleṡ* ~ *sa◡ṡ* < *sa oṡ* 'sa oleksid', *ta◡leṡ* < *ta◡oleṡ* ~ *ta◡ṡ* < *ta oṡ* 'ta oleks', *me◡leṡ* < *mē oleṡ*, *na◡leṡ* < *nā oleṡ*; kaudses kõneviisis veelgi tagasihoidlikumalt: *ma◡lnà* < *ma olnà*, *ma◡lle̜v* < *ma olle̜v*, *sa◡lnà* < *sa olnà*, *sa◡lle̜v* < *sa olle̜v*, *ta◡lnà* < *tā olnà*, *ta◡lle̜v* < *tā olle̜v*, *t◡olnà* < *tú̜ olnà*, *t◡olle̜v* < *tú̜ olle̜v*; *nud*-kesksõnas: *t◡ollu* < *tú̜ ollù*.

Hoopis vähem lausefoneetilisi koondvorme on andnud verbid *minèmä*, *aṅma*, *taḣtma*, *ütlemä*: näit. *ma◡là* ~ *ma◡lä̀* ~ *mä◡lä̀* < *ma lähä̀*; *sa◡laṫ* ~ *sa◡läṫ* < *sa lähät*; *ma◡ṅnà* < *ma aṅnà*, *ma◡ṅnì* < *ma aṅnì*; *ma◡ᴅà* < *ma tahà*, *ma◡ᴅaṡ* < *ma tahaṡ*; *ma◡ỳle* ~ *mä◡ỳle* < *ma ütle*, *ma◡ỳli* < *ma ütli*; eriti populaarsed on vastavad koondvormid Sangastes, kus pikema *ma◡ỳlezi* < *ma ütlezi* kõrval võib hulgaliselt kuulda lühenenuid, nagu *ma◡ỳsi* < *ma ütsi*, *tä◡ṫel* < *tiä̀ ütèl* ~ *tä◡ỳs* < *tiä̀ ütṡ* 'ta ütles', *mi◡ỳsi* < *mi ütsi* ~ *mi◡ỳli* < *mi ütli* 'meie ütlesime', *na◡ỳsive* < *na ütsive* 'nad ütlesid'.

Lugematul arvul koondvorme on tekkinud lühikujuliste pronoomenite ja mitmesuguste partiklite liitumisest, näit. *mez◡mè* ~ *meṡ◡me* < *meṡ mē*, *kül◡ᴅe* < *kül tē*, *ku◡za* ~ *kuḭ◡zà* < *kuì sa*, *eḭ◡te* < *eḭ tē*, *ja◡gù* < *ja kui* jt.

Igasuguseile sõnakujudele võivad liituda partiklid *eṡ*, *siṡ*, *eḭ*, *iḱki* ~ *iḱke*, *iḳs*, *nüìᴅ*, harvemini *ontte*. Näiteid: *ronìᴅa ka◡ṡ sâ* 'ronida ka ei saanud'; *rûmi◡ṡ olè* 'ruumi polnud'; *sulàne◡ṡ ve̜ṫtà vaṡta* 'sulane ei võtnud vastu'; *tullu◡ṡ koᴅù* 'tulnud siis koju'; *koṡ temä̀◡ṡ käìs* 'kus tema siis käis'; *mez◡nä◡ṡ tülitsevä* 'mis nad siis tülitsevad'; *olli aṙvaṫta◡ỳ tulep* 'võis arvata, et tuleb'; *ve̜ī̆ sulàze◡ỳ naḱkava krâvi ka◡èòma* 'võttis

sulase, et hakkavad kraavi kaevama'; *ta‿k̆ki* ~ *ta‿k̀ki* < *ta ik̀ki*, *ta‿k̀ke* < *ta ik̀ke*, *ta‿k̀s* < *ta ik̀s*, *ku‿k̀s* < *ku ik̀s*, *piä̀‿nᴅ* < *piä̀ nüìᴅ*, *ta‿nᴅ* < *ta nüìᴅ*, *eɢa‿nᴅ* < *eɢà nüìᴅ*, *ta‿ntte* < *ta ontte*, *eɢä‿ntte* < *eɢà ontte*.

Nagu esitatust nähtub, on tartu murre kujunenud konservatiivse võru murdega võrreldes tunduvalt põhjaeestilisemaks. Ometi on põhjust arvata, et kunagi kauges minevikus nendel murretel oli ühiseid jooni rohkem. Näiteks võru murdes hästi säilinud *i̯*-häälikust näikse jälgi olevat kõigis tartu murrakuis. Jätame kõrvale säärase häälikuseadusliku arengu, nagu ülipikkade keskkõrgete vokaalide kõrgenemine, mille puhul suhted *pî̯n* : *pē̯nà*, *sî̯m* : *sē̯mù*, *rē̯nè* : *rî̯ne* 'viga kangas', *vē̯raṡ* : *vî̯ra* kogu lõunaeestis endastmõistetavad. Samuti on seaduspärane esimese komponendi kõrgenemine dentaalspirandi kao tõttu tekkinud diftongis, näit. *sę̯ᴅà* : *si̯à* (vrd. *koᴅà* : *kuà*). Kuid on olemas terve hulk selliseid lõunaeestilisi sõnu, milles esimese silbi *i̯* astmevaheldussuhetest ei sõltu. Tartu murde põhjarühma vanimas kõnepruugis võib *kę̯ik̀* ja *siṡ* kõrval ette tulla *ki̯ik̀* ja *si̯ṡ*. Et sellel alal on põhjaeestilised jooned segamini lõunaeestilistega, on ebajärjekindlus siingi mõistetav.

Märgatavalt rohkem kohtab *i̯*-lisi sõnu tartu murde läänerühmas, näiteks on Nõo vanimate murdekõnelejate jutus *si̯zàr*, *ni̯nà*, *ni̯nut̆tama* 'nina peale andma', *tsi̯hat̆tama* 'hurjutama', *pri̯l̆là* ~ *pi̯l̆là* 'praegu', *li̯ìɢ*; *li̯ĭjà*, *ni̯àl* 'najal' üsna tavalised, ehkki mõnikord võib neid sõnu kuulda ka *ę*-listena. Hästi juurdunud näikse olevat *ki̯ik̀*, g. *ki̯ɢè* ~ *ki̯ĭɢè*, mis väga vanade eitede-taatide poolt leiab järjekindlat tarvitamist. Mida lähemale võru murde piirile, seda enam *i̯*-lisi sõnu.

Kogu tartu murdealal võib leida väheseid jälgi ka larüngaalklusiilist ja sellega seotud lausefoneetilisest assimilatsioonist. Juba Kodavere Kavastus puutume kokku erilaadse nähtusega, mida põhjapoolsemail aladel pole tähele pandud. Eakate murdekõnelejate keeleuususes on vahel lauserõhulise sõna alguskonsonant erakordselt tugev, sellele eelneva sõna lõppvokaal aga imelühike. Niisuguseil juhtumeil võib mõnikord kuulda samasugust lausefoneetilist assimilatsiooni nagu võru murdes larüngaalklusiili puhul, näit. *ku sę̯it̀‿ṡ niɢŭᵗ‿tol̀m käìs*; *siṡ tul̆lŭᵏ‿kâr üleṡ*; *tul̆lu jäl̆leᵖ‿palùnu*; *oᴅèze kaᴅjaᴅ lõnuvaᵗ‿tul̀ᴅ vaṡta kivìziᴅ*. Võib juhtuda nõndagi, et seesugust assimilatsiooni märkame seal, kus häälikuseaduste järgi mingisugust larüngaalklusiili pole iial olnud, näit. *mûᴅ eṡṡ‿olę̯*

*jär̀oi jā̄nu ku jumàla*ᵗ‿*tuh̀k*. Ilmselt on siin tegemist segiminekuga, sest nähtus tervikuna on murdest ammugi kadunud, spontaanses kõnes see vahel harva siiski kajastub.

Sääraseid näiteid võiks tuua kõigist tartu murrakuist. Et larüngaalklusiil ja sellest tingitud lausefoneetiline assimilatsioon on tartu murdes täiesti juhuslik, pole murdekogujad seda kuuldelistes tekstides märkinud. Küll on helilintidelt litereeritud jutustustes kõige tähelepandavamad juhtumid registreeritud.

Kui jälgida lõuna-eesti vanimat trükisõna — eriti just silmas pidades Kambja, Nõo ja Puhja keelepruuki tundvaid autoreid — jääb mulje, et 17. sajandi lõpul ja 18. sajandi algul diftongide järelkomponentide madaldumist tartu murre veel ei tundnud, nii algupäraste *eü*-diftongide kui hilistekkinud *äü*-diftongide *ü* oli *i*-ks arenemata, häälikumuutus *ū̄* > *üi* alles olemata. Järelikult pidi kallak põhja-eesti suunas tekkima kahe viimase sajandi jooksul. 19. sajandi teisel poolel sellesuunaline areng kahtlemata hoogustus. Küllap siin oma osa etendas murdeala geograafiline asendki: elav naabritega suhtlemine on soodustanud nii mõnegi murdejoone levikut. Uued määrused ning seadused aitasid parandada talupoja ainelist olukorda, sunnismaisele tõi kergendust ka liikumisvabadus. Nagu eespool mainitud, algas talude päriseksostu hooajal põhjaviljandlastest ja mulkidest taluostjate sissetung Lõuna-Tartumaale. Niisiis üle kogu murdeala levinud mulgipäraste joonte iga peaks ulatuma 19. sajandi lõpukümnenditesse, mil tartumaalaste ja siirdlaste vastastikune tutvumine ning sõbrunemine oli teoks saanud. Tartu murde läänerühma 100-aastaste kõnepruugis on hoogsalt levinud *kę‿ėò*, *ka‿ėò*, *razù*, *riɒù* kõrval tarvitusel *kęìv*, *kaìv*, *raṡv*, *rit̀v*. Neid paralleelvorme kuuleb harva, aga rahvasuus käibel nad on. Samasugust parallelismi võib märgata ka mõnede teiste mulgipärasuste puhul.

On selge, et kontakt põhjaeestilise kirjakeelega tekkis Tartu mail varem kui kõrvalistel Kagu-Eesti tagamaadel. Seda tingis juba tähtsa kultuurikeskuse Tartu lähedus. Vanasti peeti videvikku. Kogu pere istus või lesis õhtuhämaruses, eakamad pereliikmed jutustasid muistelugusid, üheskoos arutati kaasaja tähtsamaid sündmusi. Informatsioonitoojatena teretulnud olid rändkaupmehed ja talust tallu liikuvad vallasandid. Hiljem olid ärksamais Tartumaa kodudes kombeks lugemisõhtud. Pere nokitses ühises ruumis käsitööd teha, üks lastest istus juturaamatu või ajalehe

taga ja luges valjusti ette. Sel moel hakkas põhjaeestiline kirjasõna hiljukesi tartumaalaste kõnetavasse tungima. Tartukeelseid raamatuid ju leidus, kuid need vähesed pühakirjalood olid korduvalt kaanest kaaneni läbi loetud, pealegi teenisid nad eelkõige kirikut ning vaimulikkonda. Kõik ilukirjanduslikku ja populaarteaduslikku laadi teosed trükiti põhjaeestikeelsetena.

19. sajandil hakkasid pidevalt ilmuma põhjaeestikeelsed ajalehed ja ajakirjad. Rahva teadmishimu ja lugemus aina suurenes. Majandusliku jõukuse kasv lõi soodsa pinna rahvusliku iseteadvuse tõusuks. 19. sajandi teisel poolel kujunes eesti rahvus, rahvuskeelena võeti kasutusele põhjaeesti kirjakeel, millesse tartumaalased algusest peale suhtusid mõistva lugupidamisega. Keelelist konservatiivsust ja kramplikku omast kinnihoidmist Tartumaal ei tunta. Ilmneb vastupidine tendents: vanimategi keeletarvitajate suus sünnib uusi sõnu ja väljendeid, milles lõunaeestiline on liidus põhjaeestilisega, näit. *üt̆tè‿üh̀tläne* 'täiesti ühtlane', *läʙìlah̀ti* 'läbisegi', *nî vak̀ka, et̀ mit̀te üit̀s elì eìj‿âl* 'täiesti vaikne', *püštäne vaìm* (vrd. T *pišti kurìvaìm* ja eP *püšti‿ul*). Pole siis imestada, et tartu murre on ajapikku kujunenud teistsuguseks kui konservatiivne võru murre.

TARTU MURDE TEKSTID

KODAVERE KAVASTU MURRAK

MEOMA K.

Anna Luhamäe, sünd. 1878. a. Kavastu Koosal vallaslapsena. Taluteenijast ema sünnipaik oli Tammistu valla piiri lähedal, kasvukoht Kavastu mail. Anna käis külakoolis 3 talve. Abiellus Kavastust pärineva venelasega ja asus Meoma külla. Kavastu valla piiridest kaugemale pole saanud. Surnud 1965. a.

1. *Endisaegsest tööst

lę̄ɢaššiva rü·k̀ki ä·rȁ | si·s̀ | ak̆kat̆ti re·hèɢa pe·s̀mą̄ || no·h̄ saì siṡ | o·m̆mok̆ko̤ || ke·l̄ kak̀stę·iškümme pe·rena[1] *ęikkap | „tü·ᴅruk̆kut tu·l̆ɢè ü·leṡ ke·l̀l‿on juʙà kak̀stę·iškümme ja | va‿ėà rį·hì vä·l̀lä âᴅa ja tę̄·ńe jäl̆le ü·leṡ paṅᴅa‿ja || vâ*[2] *li·nà miṅną̄ kak̀ma“ || a sę·r̀meᴅ ve·rìset kįik̀ | sel̆le ru·k̀ki ri·hè ra·ʙàmiseɢa nę·ñnàvîsi | vaṡta pe·ŋ́kki lę·ìᴅ || sę·r̆met kęik̀ puhà ve·rìseᴅ no ku·ᴅà‿sa ka·k̆kut || kęĭk̀ niɢu ta·l̆lę̄kse ja·lat kiñni mä·šsit̆tu ||*

no·h̄ || saì siṡ li·nà‿manù miṅttu || u·ńì tük̆kip pâ·le || pe·remis tulę̀ʙ juʙà me·t̀sa‿ja || no? | miš‿sa sų̄·ɢut‿säl li·nà pihù‿ʙā̄l || mi·ᴅȁɢi | muɢù ka·k̆ku‿aɢă li·nà || ja·h̄ ||

ja si·s̄ | kuìj‿ol̆li pü·häʙäìv || siṡ pe·renasel ol̆li neìᴅ lä·ñnik̆kit mę·ńì | mę̄ńĭ | ka·k̀sküment vî·ś tü·k̀ki nišsuɢŭ sū·rę̀ᴅ meṡ kü·m̆mè lît̀rit‿ja vīstę·iškümе lît̀rit si·s̀se lā̆p̀ || nį̂· kįik̀ mu·štàᴅ || sīss‿ol̆li temä la·ùʙa kų̂·rinu nį̄ lä·ñnik̆kut kį·ik̀ | pį̄·mȁ ä·rȁ sehest vę·t̀nu ja va·lànu | tü·ñni || ja‿ja si·s̄ | üt̆tel se·ᴅȁvîsi‿et̀ | „nûᴅ‿on̄ | tä·nȁ‿om̆mok̆ko tulę̄va tü·ᴅruk̆kut teìl | ak̆kat̆ta neìᴅ lä·ñnik̆kiᴅ ęɢe pe·sèmą̄‿ja || mā nüt ē·là teɢin neìᴅ pu·h̀tast“ || aɢa | ke·l̆leɢă košt‿sà pe·sèᴅ || kä·èᴅ on ve·rìseᴅ | kä·èᴅ on ka·t̀ski | aɢa pi·ᴅit ju | te·ɢema nî·vīsi || ja miṡ pe·rènanĕ kä·škiṡ || vot̀ misuk̆kest va·ìva mį·nà olę̀n nä·ñnǫ̀ ||

---

[1] perenaine; [2] vaja

nō si·s̄ saì | nî·ɢav̆va‿ɢu ke·l̆lȁ ka·hètę·iškümneni si pü·hȁʙä o·m̆mok̆kǫ̆ neìᴅ lä·ñnik̆kit pesèᴅä || ja koṡ ta·lùl ol̆li ni·sŭk̆ke la·iṡk pe·rèna eṡ vīᴅzi neìᴅ a·nùmiᴅ esì pe·sèᴅa ka·h̄ || siṡ ne·mà ol̆liva nî· i·r̀msat kuì | siṡs‿ ü·t̆tèl‿et̀ | „pî·m oṅ ä·rą̀ nęĭjut̆tu || ja·h̄ || nę·ĭjat käĕvă ü·t̀teʙuh̆ku sīt̀ ę·v̆vest lä·ʙì‿ja | nęĭjùva pí·mä ä·rȁ“ ||

no? | ol̆liᴅ nụ̂r sa‿ṡ tohì ju pe·renasele ü·t̆telᴅä et̀ „sa olęᴅ la·iṡk“ | ja·h̄ || et̀ „sa oleᴅ la·iṡk“ || kaṡ sā· ta·r̆ɢęmʙ olęt ku pe·rènaĕne || ja·h̄ || no mį·nà olęn si·nù ju·hat̆ta‿ėa no ka·s̄ | kaṡ sį·nà olęt sis minust ta·r̆ɢemʙ || sa‿ìj‿olę mį·nǫst ta·r̆ɢemʙ || si·s̄ | „ō·ḥ | meṡ nū̄·t tulęp ti·hȁ | pî·m on ä·ra nę·ĭjut̆tu“ ||

nō‿s ol̆li üḳs va·nà tü·ᴅruḳ || sį̂· ol̆lĭ ni·suk̆kęnę | ka·h̄ pụ̂·l nę·ìᴅa || sį̂· siṡ üt̀les se·ᴅȁvīsi et̀ | „noḥ | āme ki·r̀ve plį̂·ᴅi‿al̄ e·lèᴅäst ja kụ̄·mast | ja si·s̄ | ra·ĭjùme pî·mä | kü·l̄ temȁ siṡ tulęp pa·ręmʙ“ ||

a ku·ràᴅiᴅ seᴅȁ a·rù‿ṡ sâ·‿t̀ | a·nùmaᴅ ol̆li a·l̆vàᴅ || eṡ pe·sèvä || nō·ḥ || saì siṡ si pî·m | tụ̂ᴅi siṡ | pû· lü·p̆sik̆kuᴅ ol̆liva || vęet̆ti pî·m ja siṡ tụ̂ᴅi kụ̄̄·k-ki | ja siṡ kṓɢi uk̆se‿ʙäl . . . no mi·nà ol̆lin sis nụ̂·r || üḳs va·nà tü·ᴅruḳ ol̆li siṡ | sį̂· vęt̆tis pīmȁ ja siṡ paṅᴅis si·ñna | u·k̆sę̀‿ʙäle | siṡ ki·r̆vęṡ tu·l̀lę | āṡ ki·r̀ve e·lèᴅast siṡ ra·ìᴅuṡ se·ᴅävīsi || pî·mä | et̀ nū̄t pî·m sāʙ ā̆·ṡt ||

no·h̄ | ol̆li o·l̆li mę·ńi . . . vaì nä·ᴅȁl‿ot̀sa va·het̀ | ju·ʙa pe·rènae va·-hip | „o·ì‿sa i·mè || ju·ʙa va·na‿anù läḳs sīt̀ | ę·v̆vest lä·ʙì ja ka·rì ol̆li ę·v̆ve‿ʙäl ja le·h̆mȁᴅ‿ja || nū̄t ü·hè lä·ñnik̆ku‿sēn ol̆li juʙà pî·m jä·l̆lè | ni·-sŭk̆kęnę | ve·nìs niɢu ta·t̄“ || nō·ḥ | va‿ėà jä·l̆le ak̆kat̆ta ra·ìᴅma ||

sis mį·nà ol̆lin nụ̂·r ja sis üt̆telsin sel̆le pe·rènasele ol̆l‿üḳs mu·l̆ɢì pe·rènane | üḳs mu·l̆ḳ ol̆li | ja sū·rę̀‿ᴅalù pe·rènane || mi·nà üt̀sin et̀ „mį·nà olęn kül̄ nụ̂·r | ja ru·màl | aɢa ma ü·t̀len‿et̀ | kuĭ‿sà ka e·sì nä·ᴅȁli‿sen kę·r̀ᴅa neìᴅ lä·ñnik̆kiᴅ a·riṡ | sī·ṡ‿na olęṡ kü·l̀l‿i·lùsaᴅ ja pu·ḥtaᴅ ja sį̄ pî·m oleṡ â· || aɢa ärȁ ü·ḥteɢi nę·ìᴅa u . . .“ ||

„jâ· | si·nà | tiȁt si·t̆tàʙer̆se || sinà si·t̆tàʙe·r̆se eì tiă me·ᴅȁɢi“ ||

siṡ tę̄se tüᴅruk̆ku nimì ol̆ì a·n̄ || „a·n̄ | minè me·t̀sa | tụ̂· ka·ᴅàjiᴅ | ja tụ̂ neìᴅ mâ·rja sę·nàjal̀ɢu | nū̄·t‿tulę̆va kę·ik̆ a·nùma tänä lä·ʙì aùᴅu[3]“ || mh kaṡ sį̂· ol̆li‿s mę·ńì te·ɢò || ku i·nìmene eì vį̂·ᴅzi näᴅàl o·t̀sa ü·ḥteɢi a·nùmat̀ pe·sèᴅą̄! || no nü·ìᴅ oṅ ka·h̄ | kuì minà plä·ñnì‿siṡse kur̀nan pī·mȁ || — — — ja ma teᴅà ei pe·sè || ta‿läʙ jo a·ìsma || — — —

---

[3] s. t. hautada

(HK: A kudas vanast tu tõurehe pesmine olli?) *o·m̆mok̆kụ aetti jäl̆lè | ü·lešse mā́·s̀t | kel̄ kak̀stę·iškümm̆e || no·h̄ | sis̀ o·bę̀seᴅ ri·hè al̀la || re·hì vä·l̀lä || tü·ᴅruk̆kut | ka·řjatüᴅruk̆kut | kị·ik̀ pla·t̀si pu·hà || perèmis perènane esì ka·h̄ || no·h̄ | saì sis̀ se·ᴅàvīsi‿ja || sis̀ tụ̂ᴅi o·bę̀sęᴅ | sis̀ ta·l̆lat̆ti si re·hì kịik̀ pu·rù || ja si·s̄ ak̆kašsiᴅ sa pu·ìs̀tama || nî·visī nisük̆kě re·hä̀ ol̆li | pi·k̆kä̀ pul̆ɢaᴅeɢa rehä̀ ol̆li sis̀ | pu·ị̄štašsiᴅ nî·vizi tęštsit ja·là ü·les̀ | sis̀ tę·štsit nę·ňᴅàvisi ja·là ü·les̀ ja sis̀ nî·visi | pu·ị̄štašsiᴅ || re·hä̀ kä·èn || ja‿s̀ ni·sukseᴅ | kut̆sut̆ti ma·ụ̆ɢìᴅ || ol̀li ü·lè ri·hè‿alụsę || ja si·s̄ | pe·remị̄s tul̆li ka·es̀ | lę·ì küh̀vli seᴅàvisi a·l̀la | nî·vīsi | sel̆le ę·lè uńik̆kọle || lęì kü·h̀vli a·l̀la ja sis̀ ka·es̀ | kel̆lè | u·ńik̆ku‿sen nüt pal̆lù te·rì on̄ || saìᴅ jäl̆le sę·ěmat̆ta || ja·h̄ || no si·s̄ | saì ä·rā̆ rehì puị̄štat̆tu no sị·s̄ || no ka·ǹma || vā kü·ìni ak̆kat̆ta ę·l̀ɢi vîmä || no kos̀ nūt te·k̆kìᴅ‿ja | ja lō·ɢošsęᴅ‿ja | ja pû·ᴅ kę·ik̀ se·l̀ɢä‿ja | vā kü·ìni vī́jä || no sis̀ vīsit kü·ìni sis̀ || pańtti re·ᴅel s̀‿läk̆sit | ü·lè ta·là sūrèle kę·ṙɢele | pu·ňnì siňnä ü·les̀ vī́jä! ||*

ma olęn kị·ik̀ sel̆le tụ̂· ä·rä̀ te·ňnò || ja kuì ne·mä̀ nüit kę·nę̀lęva et̀ ne·mä̀ tēvä tụ̂·ᴅ | mị·à mit̀te‿i kū·lę̀ɢi! || jah̀ || jü·št sel̆lè ko·hà‿bält̀ ma‿ì kū·lę̀ || mi·s̀ ne·mä̀ nüit va·ìva nä·èvä || mi·t̀te mi·ᴅä̀ɢi || ple·ⁱk̄ a·nòmak̆kę·sęᴅ o·n̄ || li·k̆kà‿lok̆kà li·k̆kà‿lok̆kà lok̆kot̆tava ä·rä̀ | aɢà mes̀ va·nast ol̀li || kuìbal̆lù va·nast mịnà va·ìva näɢìn || ja·h̄ || ja re·h̀t pes̀sin ||

saì sīs re·hèᴅ ä·rą̀ pešset̆tu | „no nūt tulęp ka·rttul ä·rä̀ vęt̀ta“ || sị·s̄ ak̆kăšsime ka·rttuliᴅ vęt̀ma‿ja || vęt̆tìme ka·rttuliᴅ ä·rą̀‿ja || si·s̄ | aɢa pe·šsä re·hèsiᴅ | ü·lè‿ụ̂ || a jä·l̀le kel̄ kak̀stę·ištküme ü·les̀ || aɢa nụ̂·r i·nìmene vot̀ u·ńì ma·ɢus̀ || tị̂· mes̀ ta·hàᴅ | u·ńì maɢus̀ || ja·h̄ || aɢă pi·at̀ tulę̀ma ę·ěɢat̆tăšsę pe·rènăne tị̄p̀ | u·k̆sę̀ la·h̀ti üt̀leᴅ se·ᴅä̀vīsi et̀ | et̀ „no tü·ᴅruk̆kuᴅ ü·les̀ | ke·l̀l‿on juᴅà ka·k̀stę·ist̀ lä·ᴅì juᴅà ü·k̀s sap̀ | vâ ik̆ke tę̀·ěne rehì üles̀ vę | ma·hà âᴅa ja tę́·ne jäl̆le ü·les̀ pańᴅa“ || no·h̄ se·ᴅä̀visi || nî·ɢav̆va ku mä·řᴅì pä̀·ěväni ||

ol̆li ka·rttuliᴅ vęettu | si·s̀ üt̆telᴅi pṓ·štelě | „pa·ŋ̀ɢe nū̆·t li·nàᴅ ü·les̀‿ja | vâ· ak̆kat̆ta jäl̆le ke·t̀rą̈mą̈“ || no·h̄ || sis̀ pṓ·siᴅ pańnìva li·nàᴅ ü·les̀ | ak̆kăšsiva li·nù âma | tü·ᴅruk̆kuᴅ jäl̆le ke·t̀rą̈mą̈ || no·h̄ saì sīs̀ ke·ᴅrą̈t̆tu || juᴅà | ę·h̀ta | u·ńì tük̆kip pâ·le ku ju·màl oit̀ko kel̆lä üʰešsani || nō·h̀ || tahas̀ ma·ɢama miňna | pe·rèna üt̀lep se·ᴅä̀vīsi‿et̀ | et̀ „ō·h̀ eì lä·hä̀ ik̆ke vīl pra·èɢu ma·ɢama || ke·l̀l‿eìj‿olę vị̄l | ü·hešsa“ || noh̀ ku ü·hešsa | „no·h̄ mi·ŋ̆ɢe nū̆·t tü·ᴅruk̆kuᴅ ma·ɢama | ke·l̀l‿on juᴅà ü·hešsä || no·h̄ seᴅä̀visi ta·l̀v‿ot̀sa ||

tuľli si·s̄ | ke·vàᴅe || „nû·ᴅ oṅ va‚ėà lę·ŋ̆ɢàᴅ ä·rà ꝑesèᴅa“ || siṡs‿aetti tu·ḣhàɢa[4] *sūrę̀ᴅ ka·ṫlaᴅ lę·ŋ̀ɢa tä·ìs ja si·s̄ | krā́·vi‿ʙäle raĭjuṫti siṡ lašti po·štel raìᴅu krā́·vi‿ʙā̄le nisŭk̆kęst sūrę̀ᴅ a·ùɢuᴅ || koṡ‿sa lę·ŋ̀ɢa tuhast ä·rä lop̆poṫtaᴅ || aɢa kuĭ‿sa se·ᴅä̀visi | teɢìᴅ juʙà | pâ·r ko·ìm‿ɢęṙᴅa ä·rä̀ siṡ | sę·ř̆met ti·lkkusiva nî·visi ve·ṙᴅ || tu·ḣk sęì ka·ṫski ||*

EMH 174. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K.

Liidi Päll, sünd. 1886. a. Koosa külas, kůs põlvest põlve elanud ka ta vanemad. Koosa kuulus «tükimees» Saare Villem olnud Liidi emapoolne vanaisa. Liidi õppis raamatutarkust 3 talve. Veetis kogu elu Koosa kandis. Suri 1966. a.

2. *Saare Villemi lapsepõlv

i·sä̀ vîᴅi‿ṡ so·ľᴅaṫtist | vanast vî·ᴅi siṡ | ka·ḳsküm̆menᴅ vîs â·štaᴅ ja si·ṅna temä̀ jä·ì || eɢà ä·nämp ko·ᴅò‿ṡ tu·lę̀ || jaḣ‿ja sį·s̄ | surès ä·rä̀ eṅne ku‿ᴅà | juʙà sälṫ ko·ᴅò tuľli vį̄l || oľlì ni·ṡkene so·ľᴅaṫtist vęṫmine | jaḣ‿ja siṡ | oľlu mę·ìsan säl | sur pa·ľḳ ja siñna pa·ľɢì‿ɢüľɢe panttu‿na ki·ñni ke·ṫtìᴅeɢa‿ja || sīs‿oľlòva sâ·l‿ja | nî·ɢav̆va ku a·ṙv tä·ìs saìję siṡ | vîᴅu ä·rä̀ — — —

no‿ja·ḣ || no‿siṡ v i·ľ l e m panttu siṡ | męĭsà . . . | ti·ľluk̆kęnę | no meš‿tä̀ tį́·ṗ keṡ‿si iľmà sü·v̀vä añnap || ja panttu li·ñnašsit seɢä̀mä ja li·ñnašsit kuĕvaṫtama | ja si·ṡ ku·ĕvaṫtanu siṡ sā̄l li·ñnašsiᴅ‿ja | ja tū̧́·t-tänü säl li·ñnasteɢa‿ja || noḣ meṡ kä·ṡk kä·škis seᴅä̀ te·ɢì || jaḣ || nō ni-ɢav̆và kuì v i·ľ l e m sai ik̆ke sū̧·ręmast ik̆ki mû· tū̧ᴅe ꝑâ·le | siṡs‿oľlòva ju·ʙà . . . | raìᴅnu siṡs‿a·ɢùsiᴅ | vaì sā̄l ik̆ke ve·ᴅä̀nu ve·ṫ ja·ḣ | e·m ä̀-j ę e ṡ t | ka·ř̆jale‿ja koš‿tà veᴅä̀s || sā̄l va·nàmiṡ | ka ma·ɢànu so‚ėà pā́·väɢa | a·òraìᴅja vanàmis || ja·ḣ || pṓ·sil ka·ḣ | vęṫnu ja‿ṡ vi·sànu | tiľ-ɢak̆kĕse ve·ṫ seľlè va·nàmele || va·nàmis tuľlu ü·leṡ‿ja ü·ṫtelnu‿ṫ | „äṫ‿sa ko·èr poiṡ“ ||

sānu pü·hä̀ʙäèv | lä·ṅnuva siṡ siñna | mę·ìsa kę·ŕṫsi | va·nàmį́s . . . a·òraìᴅja ka· sâ·l || ja o·ṡtnu ka o·ṫse ko·he | nęñᴅà li·ʙèᴅäst ja lo·ʙè-ᴅast | krū̧́·siᴅäĭje seᴅä̀ ę·luṫ | ka vanast oľi o·mal niṡkene vā́·ᴅi ę·lù || jāḣ || ja üṫtelnu‿ɢa pṓ·sile „no·ʔ“ | vęṫnu e·sì ja | „noʔ tu·lę̀ ma‿ñnan su·ľlę ka·ḣ | ę·luṫ“ ||

---

[4] geminaat ainult erilise rõhutamise korral, tavaliselt kj. ütleb *tuhàɢa*

noh̀ po·iṡ vẹt̀nu kah̀ ẹ·l̀lè . . . | sel̀le ka·ñnù kä·t̀te‿ja | teñnu si·s̄ | nah̀ niɢù mo·k̀kàᴅeɢa kü·l̀lest vẹ·t̀nu‿ṡ üt̀telnu‿t̀ | „mẹš‿sa sī·jà olet̀ tü̧·k̀nu!“ || ja vi·sànu sel̀le ẹ·l̀lẹ‿kañnì | a·h̀jù sû·‿al̀la ma·hà || va·hì ku sû·r pi·k̄ si·sàlik̀ ol̀lo se·hèn ku vu·hisnu jōsno läñno a·h̀jù . . . || siṡ va·nàmis | pañnù ka·ñnì kä·eṡt ä·rä̆ || ṡ va·nàmis ül̀lu[5] | „at̀ sa ka·vàl poiṡ“ ||

kaṡs‿ol̀li va·nast inìmesel sü·ᴅänt | ta‿ṡ sel̀le pṓ·sik̀kĕselĕ sel̀lĕ si·sàlik̀kü si·ṡse jü̧t̀nu || nẹ·ìᴅuse si·salik̀ku ||

no siṡ po·iṡ oìᴅnu eñnäst kẹ·ĭɢist kẹ·r̀vàle‿ja || elȁs‿ja ka·suṡ‿säl | sü̧·rẹst‿ja || no siṡ vī·mät̀ti tul̀lu sält mẹ·ìsast ä·rä || jäl̀lè ko·h̀tomī̧s ol̀lo (tu peremis) *|| sīt̀ l u· h à talùᴅest | kā̄nù k a· v a s t u‿mẹìsa ko·hot̀ mẹiṡtma || ko·l̀m pe·rèmist | siṡ kā̄nuva mẹ·ìsa ko·hot̀* (mõistma) *| noh̀ ä·r̀rä ol̀lo‿si pâ·‿ot̀s[6] | mẹ·ìsa‿är̀rä̆ ||*

no siṡ | ol̀lova sā̄l jä·l̀lĕ | ko·h̀tomẹiṡtmisten jah̀‿ja | eš‿na sā̄l eṡ sü̧· ja‿ṡ jü̧· ja | eṡ rî·ᴅle‿ɢa kẹ·ikki || ja siṡ tul̀lùva siṡ si·ñnà | tu·lẹ̀ma | i·ɢȁl ü·hèl omà vṓ·rimis ol̀lo | va·štan | te·mȁ ol̀lo ka· siṡs‿o·mà peremel va·štan ||

nō siṡ pe·rèmeᴅ | ü·k̀s üt̀telnŭ „mị·à olen ka·ŋ̀ɢe“ ||

tẹĕne „no mị·nà vil ka·ŋ̀ɢẹ̆mp“ ||

„noʔ prō·vìme || näittäme vä·l̀lä | keṡ om̀ ka·ŋ̀ɢe“ ||

si·s̄ tul̀luva sijä̆ v ī̧· r à kẹ·rt̀si | nä si·s̄ vẹt̀nuva ja ak̀kànuva siṡ säl vä·l̀lä siṡ nä·ittämä || o·ṡtnuva siṡs‿ẹ·lut̀‿ja | teñnuva oma ka·ŋ̀ɢusẹᴅ i·ɢȁ‿ük̀s eṅᴅäle | siñnà | tü̧·ppi | no vanast ol̀li tṓ·ʙiᴅ || ja‿ja vẹt̀nuva me·ik̀nuva sā̄lᴅ‿ja | „noʔ nä·ittäme vä·l̀lä“ || siṡ visànu ü·t̀s pla·rt̀sti | tẹ̄·nẹ visànu pla·rt̀sti | ko·l̀maṡ ot̀sa pla·rt̀sti | kịĭk̀ siñnă || sel̀lĕ a·h̀jù sû·‿et̀te || vanà sûr kẹrt̀sì a·h̀jù sû· | sā̄·l | e·sìmine ku‿ṡ vi·sànu ṡ tul̀lu ko·n̄ ot̀săɢa väl̀lä lo·p̀s ja lo·p̀s || āɢà[7] si·salik̀ ta·ɢast pe·r̀rä || â·ɢa[7] temà ku vi·sànu si v i· l̀ l e m i perèmis | vi·sànu omà krü̧·si‿siṡ tul̀lù sû·r va·nà | ma·ᴅù vä·l̀lä sält̀ | krü̧·sist‿ja || jō·šnọ̀ ja vẹt̀nu kar̀na·p̀sti koñnà | pā̄·ṡt ki·ñni | sō̄nu üt̀skẹr̀ᴅ lẹ·k̀śti ja | si·sàlik̀ ka lẹ·k̀śti ja sī·s lä·ǹnu kaᴅùnu ä·rä || si·s̄ | pe·remis üt̀telnu‿t̀ | „vā·t̀ta koṡ mi·nà olen siṡ po·iṡ“ | jah̀ | „miṡ tē o·let̀te!“ ||

noh̄ eì keᴅàɢi | v i· l̀ l e m i l e „läh̀mĕ jäl̀le mi·nèmä“ || sīs tul̀lùva jäl̀le v i l̀ l è m i ɢ a‿t̀ | v i· l̀ l e m tōnŭ ko·ᴅò ||

---

[5] = *ül̀nu* 'ütelnud'; [6] juht, peakohtumees; [7] harilikult murdes *aɢà*, esimese silbi vokaal pikenenud erilise rõhutamise tõttu

*no si·s̄ jubà ku ol̈lo s̄ăl iḱke v i· l̈ l e m tį̈·nnŭ[t]‿teda̋ säl || no siš‿ku‿s tę̈·nę perèmis | kudà na‿ga nä·sso läṅnova[8] ü·lè‚aìdselt || noḥ eläp i·ḱkè tulęp mi·dăgi || tę̈·nę läṅnu ke·vă̋de | va·rà kü·l̇vnu eṅdäle kā·ràd ma·hà | te·mà läṅnu vä·l̇lä ja vi·l̈istänu ja läṅnu kę·ṅnu ka pį̈rì pe·ṅnärt‿mų̈dä ja || ja tul̈lu ta·gàsi surę̈ vi·l̈ègä‿ja | jubà pä·ĕvăd läḥvä nęṅdà mŭ̈·dä‿l̇ | kâ·r peäš ü·lèval olę̈ma || eì kâ·ra eì ke·dăḱki || pe·remį̈s vęttap | no ka·èp | kā·ràdel te·răd a·l̄ ja i·dut | pu·hà lävä mâ· si·sse || pā̄·leṕpole‿l̇ tule ke·dăgi || noḥ eì mi·dăgi | kaènu ä·rä‿l̇ e·ì se asì eì lä·hä nęṅdă || tul̈lu si·ṅnä‿jä ül̈nu‿l̇ | „pa·ì kal̈liš | pe·rèmis“‿ja | „miù kā·rat kasùsęvă pu·hà mâ·‿alla“ || eì „olè si·nàgi a·bìmiš‿ja | aṅna nę·ù meš‿ma piän te·gemä“ ||

„meš‿säl mŭ̈l̇ ti·hă | kül̈vä u·ŏvest“ || aga‿no mę·l̇lę ku‿bal̈lù sē·mel̇ si läḱs | sû·r vä·l̈ì || nō eì mi·dăgi | kü·l̇vnu jäl̈le sis u·ŏvest‿ja | siš tul̈lŭ[k]‿kâ·r ü·leš ja kâ·r ka·sùnu kŭ ka·hisnǫ ||

no· siš läṅnǫva jä·l̈le s̄ăl‿š mi·dăgi nä·kso[9] || no‿s va·nast ol̈ì uṅtte pa·l̇lu | lašnut u·ñdit | ko·dò tul̈la || a·l̇ì | lā·da ... || no vęì va·nast nę·ñda ni vuṅdàmeṅdid kę·vat ol̈i nisâ· ki·vìdest te·ḥtǫ | kă·ṗnuva ki·vìd la·l̇jali läṅnǫva la·utta ja murdnu tęsęl lă·dadäl̈je la·m̀bid ä·rä̀ vî·mse kui ü·hè || ja sis läṅnuva e·ŝì ärä me·l̇sä || nō eì ke·dăgi | tę̈sel la·m̀bid el̈j‿o·lę‿ja | tul̈lu jä·l̈lĕp‿pa·lùnu sis‿el̇ | eì „o·lè nęṅda ă̄·st‿ja | nül̇d mul̇ kęl̈k la·m̀bad ä·rä‿l̇ | sul̇l‿o·n̄ eì a·ṅnă mul̈lę | sē·mè la·m̆mast“ || si·s vęlnu ja a·ṅnu ka·ḥ || no‿siš la·m̀bat läṅnuva jäl̈le e·dèsi tę̈sęl || niške tü·ḱkìmis ol̈lǫ ||

no‿s ü·t̆telnu | mi·nù isäle ka·ḥ eì | eì „noḥ sa‿lęt nû·r vį̂·l‿ja“ | eì „mā ę·ṗpan sinù | kudà‿sa‿ga męštàd i·l̇màn e·läda ja omà lû·ma pidă·dä‿ja | omà nâ·bridega | lä·bì | sâ·da‿ja“ ||

aga? | siss‿ol̈lŏ jä·l̈lĕ | jă·ńibäl̇v ja siš | nigù nű·l̇ki jă·ńibäl̇v jaḥ‿ja || ol̈lŏ k o· d à v e r e n on va·nast ă·st sādi̇ḱ | ka·bèli ju·l̇lus || naḥ‿š läṅnŭ (peremis) ... ka·bèli ju·l̇lus | temà ol̈lŏ nę·ñdà ri·ḱkaš | kęl̈gìl ol̈lo vį̈l | nį̈ ä·r̆jät kel̈lègа kă·nùvă ja kü·ṅnuva ja li·ṅnàbäl‿ja || a te·mäl jubà ol̈lŏ ka·ks ka·ṅged o·best || jaḥ‿ja ka·ṅge ravŭvutteł sâ·ń‿ja || si·s lŏnǫ | o·bèset ka·ks obest tî·sliga e·l̇te să·nile‿ja | siš nă·śęga pâ·le‿ja || nă·śęl ka sār̆‿s u·ḥke sî·ń[10] pâ·n‿ja || ja siš | läṅnuva mi·nèma‿š ül̈telnuva | nüit selle o·mà pe·rèle‿l̇ | „no? o·lge siš kę·iḱ nül̇d i·lùsast ko·dò || va·nà‿jumal sę̈ĕdap ko·dost vä·l̈lä | teḥko ta·l̇vadăt̆‿e·śi meš ta·hap“ ||

---

[8] halba vahekorda sattunud; [9] natuke tülli, raksu; [10] siidrätik

no·h̄ | si·s̀ läňnŏ | va·nà‿jumàl ä·rȁ | ta·ìvaᴅā́t̀ jā̄nǫ sis̀ | ko·ᴅŏ || noh̀‿s̀ ku‿ᴅa lä·ňnǫ‿sis̀ o·ʙèse ka·ʙjaᴅ lō̄nuvaᵗ‿tu·l̀ᴅ vaštà ki·vìsiᴅ‿ja || sâ·ń rav̆vut̆tet̀ sâ·ń ta·ɢà | nę̄ňᴅà‿ɢu tu·l̀ì jōšnŭ ku vu·h̆hànǫ sel̆le sā́·ni alt̀ | ku‿ᴅa lä·ǹnǭ sel̆le surę u·h̀kusę̄ɢa | mi·nèmä ||

no‿sis̀ lä·ǹnŭ ni‿ɢaùɢele ku k o· ᴅ à v į̂ r ᴅ e ju·ʙà‿ja || no·h̄ | sā́nu ke·škpävä aèɢ || no·h̄ | ku â·nŭ kos̀tpų̄lt̀ ta sel̆le pi·k̀se pi·l̆ve ü·lešse â·nu sis | mu·s̀t ku ta·ìva mü·ìr ol̆lŏ‿ja || naɢù tu·l̆lù tul̆lù sis̀ | ku a·k̀kanu vä·lk̀ lų̄·mä‿ja | tu·l̀ì taìvast jų̄·škma || o·řjàᴅ . . . | kohèʙole jō·štà || koš‿nà kę̄ik̀ me·t̆sȁᴅešse ka·ùɢele jō·šnǫ̀va || ku ka·h̆vì a·ǹnu‿s̀ ma·ę̀à lä·ňnù || ku ka·h̆vì a·ǹnu‿s̀ ma·ę̀à lä·ňnù || nę·ňᴅa ka·h̀vnu‿t̀ vî·mne‿ɢu ük̀s ō·ne | kę·ik̀ pę·lènuva ma·hà vī́·mȁne‿ɢu . . . || lṓ·maᴅ ja kę·ik̀ nę̄ňᴅa‿t̀ | ei‿ol̆lŏ mut̀ku pal̆las̀ . . . tu·h̆hà[11] u·ňnik̆kuᴅ || ja si̧·s̄ | eìj‿olę toh̀tnu ke·ški koᴅò li·ɢìɢi enämp tu·l̀la | tul̀ì jōšnu va·lùsalt‿ja || ol̆lova kę̄ik̀ me·t̆sȁᴅen ka·ùɢę̄l‿ja ||

si·s̀ tul̆lŭ | s̀ juʙà sį̄ tu·l̀i ja kę̄ik̀ ol̆lo o·t̆sàn || sīs̀ tul̆lùva k o· ᴅ à- v e r e s t ol̆lŏ o·ʙèseᴅ nę̄ňᴅà ä·rȁ a·ettu‿ɢui | va·hù tü·k̆kit ki̧ik̀ ku·k̀nuva o·ʙestel‿ja || no si·s̄ | vę̄t̀nu o·ʙèseᴅ vil į̄·s̀t la·h̀ti || tę́·nę oʙĕnĕ visànu pi·k̀käli ma·hà | ko·p̀s ka·ŋ̀ɢę̄st ę·h̀ku tä·ìs || pik̀käli ma·hà | si·rut̆tanu | lę̄p̀nu ä·rȁ‿ja || mi·ȁ‿ᴅiä kăš‿si tę́nę jā́no vį̄l e·l̀lǫ‿ja | si·s̄ lä·ǹnuva sis̀ sel̆le | mu·rę̀ɢa ja sel̆le sūrè e·h̆mät̆tämiseɢä‿t̀ | mû·ᴅ ess̀‿olę jä·ŕɢi‿jā̄nu ku ju·màlăᵗ‿tu·h̀k || na sis̀ | vî·ᴅu na ä·ra u·l̆lùmaìja ja koš‿na jā̄nŭ ||

s̀ sanu pe·rème‿mant̀ | mi·nù v i· l̆ l e m sält̀ la·h̀ti‿ja || no sis ü·lè‿aìja peremis vę̄i kes jä·l̆le sis̀ | kel̆lèlĕ jäl̆le mę·ìsast jäl̆le ko·h̀t e·ᴅèsi ańtti ja || s‿ol̆lo nę̄ňᴅa‿si ka·ŋ̀ɢe j u· h̆ h a n[11] o·t̆sàn omă ma·ᴅùɢa ||

EMH 171. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K.

Liidi Päll, 74 a.

3. *Saare Villem ja üleaedne

no tā· vę̄t̀nu ka sis̀ nā́·śe si v i· l̀ l e m juʙà‿ja | omà ḗ· v a‿ja || nüᴅ sis̀ | a·nttu sin seᴅȁ . . . sû·ri ko·h̀tasiᴅ ess̀‿o·lę || sis̀s‿anttu i·ɢȁ ü·hèle ko·l̀m vak̆kamaᴅ mâ·ᴅ‿ja | sis̀ pa·l̆ɢìnot̀te ka· met̆säst tū́·wa[12] et̀ iɢȁ ü·k̀s teɢì e·ǹᴅäle | veik̀se ta·rek̆kĕse‿ja || si·s̀ ak̆kašsiva mę·ìsa sis a·ìᴅa siňna ma·ŕju nop̀ma‿ja | tṓ·le siňnä mi·ᴅȁɢi || jā‿no si·s̀ sānùva | e·lȁᴅa sīn | ja

---

[11] geminaat ainult erilise rõhutamise korral, harilikult *tuhà*, *j u h à n*; [12] keelejuht ütleb ka *tuv̀va*

o·l̀la‿ja || tę̄·nę nâʙri ka·ȟ‿ja || a tę̄nę nâʙri ol̆lŏ va tü·k̆kì jü·rì ja || ak̀kanu sis‿ka vi·ɢùrit teɢemä v i l̆ l e m i l̆ l e || kęi̇ɢe lō·màᴅeɢa ja kęik̀ || aɢa v i · l̆ l e m va·s̀ta ka·h̄ . . . jäl̆lĕ o·màjaɢù ka·ŋ̀ɢe ||

no sis̀ | veᴅä̀nuva puìᴅ v e · n è ɢ ü l̀ l ä | ja si·s̄ | sānù sis̀ | ra·hà eñᴅil || jah̀ tę̄·sel ol̆li nüit̀ ka·ᴅèᴅus et̀ | et̀ nęñᴅà nüt sa·ĕmè ja tah̀tis ü·k̆sì miǹnä ja‿s̀ ü·k̆sì seᴅä̀ ra·hà sâ·ᴅa || ja‿ja | ü·t̆telnu‿t̀ „e·ì ma·s̀sa änämp mi·ǹnä‿ja | eì lä·hä̀ɢi e·nämp“ ||

no eì lä·hä̀ eì lä·hä̆ || no·h̄ | sāp̀ pä·ìvä vęì pâ·ŕ | temä̀ üt̆telnu la·t̀sele‿t̀ „mine ka·è miš‿si tę·ĕšte peremis̀ tį̄·ʙ sā̆l || nū̄ᴅ enämp pu·ìᴅ eì vî·“ || la·t̀s tul̆lu ta·ɢàsi ja üt̆telnu‿t̀ | „tę·ĕštę peremis ol̆lĭ ko·ᴅǫ̀ ja | ol̀ì sû·ri | ka·lù tû̆ᴅu‿ja || puhastasiva ka·lù“ || v i · l̆ l e m üt̆telnu‿t „va·hì | sī̀s̀ temä̀ käìs ü·k̆sì | ja mul̀lę es̀ ü·t̀le | temä̀l ol̀i ka·ᴅèᴅus et̀ | mina ka· vīn pu·ìᴅ ja minà ka· sān ra·hà ja ka·lù“ ||

ja v i · l̆ l e m paǹnu jäl̆le o·màle kah̀ o·ʙèse e·t̀te ja pû·ɢū̆rma pâ·le läǹnu ka·h̀ e·ǹne val̀ɢeᴅ || no va·nast ęi̇jenᴅeᴅi ki̯ik̀ e·ǹne val̀ɢeᴅ || ja·h̀‿ja sis̀ | läǹnu e·ǹne‿val̀ɢeᴅ sis̀ ka v e · n è ɢ ü l̀ l ä minèmä sīt̀ ę·ìɢest | müᴅä̀ si·h̀ki[13]‿ja || ja lähä̀ʙ‿ja | üʰe kę·r̀raɢa o·ʙène ak̆kap ti·mppa‿ᴅamppa ti·mppa‿ᴅamppa | eì lä·hä̀ kas̀ tį̄‿miš‿sa ta·h̆hàᴅ[14] enämʙ e·ᴅèsi ||

no·h̄ | mes̀ sīs̀ ti·hä̀ | si·s̀ vęt̀nu | v i · l̆ l e m o·mà viɢùriᴅ vä·l̀lä‿ja || läñnu sis̀ ku·ràlep̆pō̆le sis̀ | läʙì rō·mà a·ŭɢù sis va·h̀tnu || va·hìʙ et̀ | ü·lè‿aìᴅne sē·säp sâ·l | lä·k̆kiläk̆ki pâ·n . . . ja ke·p̆ kä·èn ja o·ʙèsel į̄·n eì lasè o·ʙèsel mit̀t‿üt̀s sa·m̀m‿as̀tu || a v i · l̆ l e m jäl̆le tü·k̆kì‿jürì ka·h̆‿ja | tęm̆mànu omà pį̄·ᴅzà ol̆lŏ öʰešsä sęl̀mę se·hen ja tęr̆vàɢa te·h̀tǫ | jâ·‿ja | tęm̆mànu sel̆lĕ pį̄·ᴅza‿ja || ku lä·ñnŭ pa·ǹnu sel̀le pį̄·ᴅzaɢa | ka·uh̀ jā ka·uh̀ | ri·štat̆ti ja rä·štät̆ti nęñᴅa kuᴅa ta nüᴅ lü·v̀vä mę·is̀tis || jâ·‿ja si·s̀ vęt̀nu o·ʙèsel sû·‿ɢęr̆valt ki·ñni vīnu o·ʙèse‿s̀ tü·k̄ māᴅ e·ᴅèsi‿ja | o·ʙene ak̆kanu mi·nèmä‿ja | no si·s̄ | läñnŭ kā̆nu v e · n è ɢ ü l ä n ä·rä || tul̆lŭ v e · n è ɢ ü l ä s t ta·ɢasi sis̀s‿ü·t̆telnu | „minè ka·è mis̀s‿ü·lè‿aĭja | vanamis̀ tį̄·p̀“ ||

tüᴅruk̀ tul̆lu ta·ɢàsi üt̆telnu‿t̀ | „ü·lè‿aĭja vanamis oǹ a·ìɢe | o·ìɢap säŋ̆ɢin ku ju·màl o·it̀ku“ ||

„la·s̄‿ta o·ìɢaʙ | vaì ta tul̆lì mul̆le va·s̀ta tį̄·ʙâle“ ||

vat̀ mes̀‿sis̀ nemă̆ te·ɢìvä || noh̀‿s̀ neìᴅ vi·ɢuriᴅ ol̀i sā̆l mi·t̀meᴅ | ni·s̀set[15] | ku‿ᴅà tu·l̆lu ja tük̀nu tę̄·se la·utta‿ja || v i · l̆ l e m jäl̆le püìᴅnu ki·ñni ja pe·s̀nu‿ja || „mis̀ sa tü·k̆kit minu la·utta minù lō·màᴅe‿manù“ ||

---

[13] mööda sihti; [14] tavaliselt kj. ütleb *tahàᴅ*; [15] niisugused

no◡sis̀ | sai̯ sį̄· lugù se·dȁvîsi || no vī·mäl̆ti | jubȁ | nâ·bri a·l̀ge || a·l̀ge | eì e·lä̀ eì su·rè | to·s̄ manì eì lä·hä || pō·gošsin ja pō·gošsin◡ja | nō eì sâ mi·dȁgi || ütt̆elnu nä·selĕ◡l̀ „mi·ne kul̆sù vi·l̆lem sī·jä̆◡ja | las̀◡ me◡ga le·p̀pime sel̆le v i l̆ l e m i g a ä·rä̆ || mes̀◡me ka tę̄·nę tę̄sę̀le olème sīn kah̀ | a·l̀ba te·ǹnŭ“ ||

nō· sis̀ läńnŭ | la·t̀s sī·ǹnä◡ja || ütt̆elnŭ◡l̀ | „su·l̄ käšti si·ǹna tul̀la ja·h̄“ | eì | „me·l̆je isä̀ ku·t̀sus“ || no si·s̄ | la·t̀s lâ·b sis̀ v i·l̆ l e m läńno ka·h̄ || nō◡s ütt̆elnu◡l̀ „no a·ńnà omà | pa·remp̀ kä·śì◡ja | lep̀pìme ä·rà̄ || meš◡me sin olème ka ä·šti vę̀ì a l̆vasti e·lär.üme | a·ńnă mul̆lę kęik̀ a·ńdist“ | tę̄·ne◡l̀ „mi·nà aǹnan ki·l̀k a·ńdist | me·s̀ mi·nùl sinùga a·šja“ ||

ja sį̄·s̄ | aǹnu kä·è ja lep̀nuva ä·rä̆◡ja | s̀◡ütt̆elnu◡l̀ „no·h̄ | vę̄·t̆ta mul̀ ü·m̀bre ki·ńni ja a·vit̆ta◡mul väl̆lä (minnä) | ju·màlä̆t◡tū̄·lę◡gäl̀te vį̄·l“ || no te·mä̀ ka· sis a·vit̆tanu | v i l̆ l e m olî pa·ks tugęv tü·sè mį̄·s || vętnu va·nàme sü·l̀le vînŭ | u·k̆se◡ɛǟlĕ || sānù u·k̆sè◡bäh̀äle[16]◡ja | nęń·da | surę̀nu ä·rägi u·šsę̀◡bā̄l || eì ke·dȁgi uŏvest sü·l̀le sält̀◡ja | vînu vanàme sä·ńgi ja ütt̆elnu◡l̀ | „nǟ·t̀◡ku va·namis̀ surę̀s ä·rä“ ||

nä·ne ütt̆elnu „no va·hì kudà o·l̀li || mit̀tu pä·l̀vä | surès ä·rä | ol̆li męnì pä·l̀v va·het̀ jä·lle tul̆li e·l̀lọ | ja·h̄ | eì sâ· ärä su·rèdagi“ ||

noh̀ si·s̄ | si·s̀ surę̀nu kü·l̄ | sę·bèr ä·rä̆ jänu v i·l̀ l e m sis̀ | ü·k̆sì pā̄·nì || sę·brast la·h̀ti ||

EMH 171. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K.

Liidi Päll, 74 a.

4. *Ussidest

no◡s ol̆lime t a· m̆ m i s t u męisan◡s | ē·ńąl sāl || mį̄s lät̀s ve·t̄ tûma sält̀ | nâ·bri talust || miąn◡jäl̀n ē·nämäle siǹnä̆◡jä◡l̀ | pu·h̀kan nigaŭva || kū̄·lęn pę̂·sast tu·lęb ütt̀s | ka·p̀◡kap̀◡kap̀◡kap̀ ka·p̀◡kap̀◡kap̀◡ka·p̄ || sû·r ka·b̀ĭn || mį·à tęštà pâ· üles va·hin◡eì | eì kes̀◡sält̀ tu·lęb || va·hin kos̀ sû·r pâ· nigui̯ . . . | kui◡kui ję·rak̆ki || kus sūret si·l̆mäd◡jä̆ | tulęp to·r̀mi mi·nọ̀ põlę || mi·nà u·ih̀ mä·s̀t ü·les̀ | vęt̆tin vi·k̆kat̆ti ja paǹnin vi·k̆kat̆ti talle kāla va·rre◡bā̄lĕ | nak̆sin tedä pre·šmä | agă ka·ŋ̀gest peh̀me sû· | muk̆ku[17] vedäs agă̆ vi·k̆kat̆ti ka·ńnà alt̀ | pe·h̀me sû· sisse ä·rä̆ || a no kü·l̀◡ol̆li sû·r | ku tę·s̀tis keškpaga[18] ü·lešse◡s̀ | ke·škpaik̀ si ulat̆tas minu kä·ède ligì | sis̀ sel̆lĕ . . . || ja kü·l̆m ę·hè käis̀ mį̄nùle va·s̀ta | vas̀ta kä·sì◡ja || lä·k̆s ärä̆ pe·ittọ || — — —

[16] hingeldamisest tingitud, tavaliselt kj. ütleb *uk̆sè bā̄le*; [17] kj. ütleb ka *muk̆ku ~ mugu* 'muudkui'; [18] murrakus tavaliselt *keškpāga* 'keskpaiga'

käĭsime me·t̀sä ḗ·näle jäl̆lĕ | sīja‿a·l̀la | no sis e·mä̀ɢa || si·s̄ || ku ol̆li i·lùsaᴅ i·l̆mat niɢu ju·màl o·it̀ko || si·s̀ juʙa‿ɢu | e·mä̀ üt̆tel | „kû·la ku us̆ lā·lap!“ || sis u·s̆ | pê·sa‿sį̄s la·ùlis | „pį̂· pį̂· | nak̆‿nak̆‿nak̆‿nak̆‿nak̆‿nak̆‿nak̀“ || na‿s̀ jäl̆lĕ „pį̂· pį̂ | nak̆‿nak̆‿nak̀“ || niɢù mę·nĭ | sūr į̄·ʙis̀ li·ǹᴅ || — — — e·mä̀ üt̆tel juʙa e·t̀te ä·rä̀‿t̀ „nū̄ᴅ ak̆kap sa·ᴅàma!“ || no·h̄ | saᴅas̀ ä·rä | pâ·r päìvi ol̆li vi·h̆màseᴅ il̆màᴅ‿jă | lät̆sivä i·l̆màᴅ i·lùsalę || lät̆sime jäl̆le ē·nä̀le‿ja | lę̀ime e·ìna la·h̀ti‿ja || e·mä̀ üt̀lep | „kăš‿sa kū·lę̀t ku lā·lap?“ || sis mi·nà ka kû·lan | ilùsaᴅ kę̀rɢeᴅ ā́·vaᴅ üt̆sik̆kuᴅ ā·vat | nī ē·nä̀mä‿ʙälĕ jä·ettu || sī·s ol̆li kę·r̀ɢel ā́·va‿ot̆san sis̀ | la·ùlis ā́·va ot̆san | jä·l̀le ik̆ke omà „pį̂· pį̂ | nak̆‿nak̆‿nak̀“ || s̀‿e·mä̀ üt̆tèl‿et̀ | „läh̆me sīt̀koält ka·ùɢemal̆le | eɢa ei ti·ä̀ | vis̀kap kâ·la“ || lät̆sime ka·ùɢęmal̆lĕ | s‿üt̆tel e·mä̀ et̀ | „nō· | tēme nû·ᴅ e·ìnä | nüt lävä i·l̆màᴅ i·lùsalę̆“ || nęn̆ᴅa sis lä·t̆sìvä ka·h̄ | il̆màᴅ i·lùsalę | ja teɢìme e·ìnä || — — —

sį̄ ol̆li mi·nù a‿ėäl | mi·nà ol̆lin tų̂·l juʙà‿ja | sīnsa·m̆mun me·t̆säǹ | me·t̆są̈vahi poèɢ ja sīt̀‿si | tę̄·nę pois̀‿ja | kę·n̆nuva pühä̀ʙā̄väl me·t̆sän‿ja | ja va·h̀tnuva‿t̀ | me·s̀s‿aśi si o·n̄ niɢù sur jo·r̆jen to·t̄ tulęp müᴅä̀ ro·h̀to̥ || ma·nù va·h̀tma | u·s̆ || niɢu sur ku·k̆kè a·rì ol̆lo pâ·‿ʙā̄l || ja | pü·s̆sit kä·èn ja ne·mä̀‿ij‿ole ju·lènuva teᴅä la·s̀ke || et̀ ku ak̀ka la·s̀kma eɢa‿ì ti·ä̀ mis̀ke si̯àväɢi se·l̀ɢa tu·lę̀ʙ || jā ja e·ìj‿ole julę̀nuva la·s̀ke | jä·t̀nuva siǹna pa·ikka ja tul̆luva ä·rä̆ ||

no‿s̀ mi·nù emä jäl̆le käìs ka·h̄ | ro·h̀to tōman le·h̆mä̀ᴅele ja || sā̄l a·l̀l‿ol̆li nis̀kene | mä·ᴅä̀ lo·ᴅų̀ || ja‿s̀ tul̆lu sā̄lt̀ lo·ᴅost ü·lè‿ja | lo·ᴅò‿maǹ ja va·h̀tnŭ et̀ mis̀ a·śì sį̄ o·n̄ kę̀ik̆‿sin po·rì‿ʙā̄l || sis̀ ne·ìᴅ ol̆lo nęn̆ᴅa‿t̀|et̀ mi·t̆tu sa·ᴅà ol̆lŏ ki̯ik̆‿u·n̆nik̆kun || sis̀‿ku ve·ᴅä̀nuva ü·k̀s‿ühest lä·ʙì ü·k̀s‿ühest lä·ʙì nî·visi | tru·sìnuva ja tru·sìnuva | eìj‿ole te·ᴅä̀ tä·hèleɢi pan̆nu ku te·mä̀ pel̆läs̀ || ku temä sā́·nu ses̀t po·rist ü·lè‿sis̀ | ta tu·l̀li nęn̆ᴅa‿ɢu ja·lat . . . ko·ᴅò ||

no saìje | ko·ᴅò sis̀ kęneles sä̆lt | ü·lè‿aĭja mehèl || ü·lè‿aĭja mį̄s üel[19] *| „ja mi·nà näɢin seᴅä sa·m̆mà | mi̯·na tul̆li nęn̆ᴅa‿t̀ jät̆tin omà ko·t̆tak̆kutki si·ǹna | ja·last po·rì vį̂rᴅe | jōsìn ä·rä̀“ ||*

no sis̀ | kae‿ss‿ol̀ì met̆sàvah̆t̆ | s̀ me·t̆savah̆t̆ üt̆tel̆nŭ‿ĕt̀ se ol̀i neñᴅè ku·ᴅèmise a·èɢ || nemä̀ ku·ᴅèsiva | nemä̀‿s̀ va·hìɢi kę̆r̆vale mi·ᴅä̀ɢi‿mes | mes̀ kę·r̆val teh̀tĭ || nis̀kenĕ olę̆vat neñᴅe pu·l̆mà‿piᴅù || jā·h̀ | nî· sû·r ja to·r̆rè ja pa·l̆lù neìᴅ‿ja || sis̀‿ku u·n̆nik̆kun kuĭ | re·ʙìnuva ü·k̀s‿ühest lä·ʙì ü·k̀s‿

---

[19] kõnepruugis harilik *üt̆tel* 'ütles'

ühest lä·bì || ple·ṫnuva seᴅä niᴇu surt ke·iṡt[20] *| ve·ᴅȁnuva || kẹ·ikki su·ᴇùsit sā̆l || ṡ oľlŏ jäľlĕ pu·ľmap̆piᴅù siṡ mi·nù emäk̆ke oľli se·ᴅȁ luᴇù näñnŭ || sị̂·jû̆škis sīs nẹ·ñᴅà‿eṫ | ei ti·ą̈ ko·hè || miṫtu pä·ìvä‿ľ peṙra a·ìᴇe‿ja | üṫtèl „si·ľmìn on kẹìk̀ | mâ·n si | ko·ᴇò‿vil ku kohèᴇi pōle va·hìn“ || temä pe·ľläṡ i·ṙmsast || ṡ‿lẹì si·ľmi ||*

EMH 171. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K.

Liidi Päll, 74 a.

5. *Kargaja soost heinu toomas

ku·k̆kè pe·ṙrä e·lȁsiva || nô ei ke·ᴅȁᴇi | siṡ ke·l . . . | ku·k̄ la·ùlnu‿ja | siṡs‿o·ʙene e·ṫte läp̀ (Villem) *k a·ṙ ᴇ ą̨a sû̆‿ʙält e·ìnu tû̆ma || sâ·ʙ | juʙà u·lkka‿mâᴅ ä·rä sẹiṫnu sīn a·l | me·ṫsä mû̆ᴅä me·ṫsä‿tị̂ᴅ‿ja || vahìʙ‿eṫ | si·ľmät sä·rȁvä | u·ñᴅìᴅ ištùva tị̂·‿ʙäl ị̂·n || no·h̄ | uñᴅìᴅ i·štùva || süᴅȁ kü·ľm kü·ľl‿eṫ | eᴇà mû·ᴅ‿eṫ vẹṫtàva | muṙrava o·ʙèse ä·rā̆ || no sâʙ lä·hìᴅämäle ja siṡs‿ẹ·iṡkap | rị̂‿ʙā̆lᴅ‿eṫ | „noᵏ‿kü·lȁmehè | anṫke mi·nọ̀lẹ ka·ᵗ‿tị̂·ᴅ!“ || nẹñᴅa läñnọ̀‿ᴇa vị̄·sak̆kalṫ | tẹ̄·sẹlẹp̆pōle ja tẹ̄·sẹlẹp̆pole i·ṡtnuva || jaḣ aṅnọva tị̂·ᴅ | jaḣ‿ja no·h̄ || i·sȁ läñno siṡ sält lä·ʙì neiṡt u·ñᴅìᴅest | eĭj‿ole o·ʙest puṫnuva ei ke·ᴅȁᴇi‿ja | läñno mi·nèmä || si·ṡs‿ak̆kànuva ta·ᴇast pe·ṙrä tulẹ̀ma || i·sȁ mẹṫtẹlnu‿ṫ näiṡ ku‿nà nüiᴅ e·ṫte kaṙᴇava ja siṡ | o·ʙese ä·rä muṙràva || e·ì o·lè ka·rànuvă || ja si·s̄ läñnọva ni·ᴇav̆va ku ne·ľlȁᴅi*[21] *a·rù pā̆le | siṡ ka·k̀s tük̀ki läñnọvă v a·ṙ n j a ᴇ ü l ä pōlè | ka·k̀s tük̀ki läñnŏ? | siñnà t ä· h ȁ m ä ᴇ ü l ä pōle‿jă | i·sȁ liṫsnu sis e·ᴅèsi || kị̀ik̀ û̆·si noḣ ||*

ja si·s̄ sānù siñnā̆ | oma ḗ·ną̈ᴇuḣja manù‿ja | si·s̄ teñnu è·ị̄naᴇuḣja pâ·le ja pẹleṫtanu e·ìnu || u·ńṫ tu·ľᴅ pe·ľᴇäʙ || sīs‿eṫ nüᴅ e·nämp eĭ tulẹ | nüᴅ juʙà tu·ľì ||

no si·s̄ sānù | tulẹt kẹik̀ ä·räᵖ‿pẹleṫtet ja ku·ḣjàlava ä·rä pẹleṫtet ja e·ẹ̆nàᴇû̆rma pâ·le‿ja || ja‿ja si·ṡ ko·ᴅò tulẹ̀ma || siṡ tu·ľlŭ | tuľlu ärà ko·ᴅo‿ṡ pä·ìv ak̆kànu ka tẹ·ùsma ku tu·lẹ̀ma | sānu ko·ᴅò üṫtelnŭ „ks‿te·äṫ | ḗ·v a miṡs‿i·ṙmuᴇa ma kā̆·sin k a·ṙ ᴇ ą̨a sû̆·‿ʙäl || u·ñᴅìᴅeᴇa oľlì te·ᴇèmine || aᴇa nî· vī·sak̆kaᴅ oľiva | eṫ mi·ṫte minù eṡ pu·ṫtù eì minù o·ʙest“ ||

ja·ḣ siṡs‿oľlò | ko·ᴅò v i·ľ l e m ē·nȁᴇû̆rmaᴇa‿ja | u·ñᴅìᴅ läñnọ̆ ik̆ke o·mà mineḱkiṫ ||

EMH 172. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

---

[20] köit; [21] nelja tee

Liidi Päll, 74 a.

6. *Hunt viis noa

nōh | vanà v i · l l e m jällè | tōnu me·ɪsäst ehDäle | nį̄·DZEGûrma ko·DȯU ja | ja sis puhastaB nį̄·DZEUpuìD ja tį̄p nī·ɪsiUja | jällè sūri kö·ɪsi[22] *eh-Däle | kû·rmaUkȯìsi jā kęĭkkĭ meɪ̀ va·ęèUɪ̀ va·nast tehti kį̄ĭk jo e·sɪ̀ || ja·ḥUja nī·DZèDest ||*

jâUja kū̄·lebUeɪ̀ la·m̀BAD jōsę̀va || mü·ɪ̀sti | jällĕ mü·rɪ̀sti vaɪ̀ta se·ɪ̀nä || to·ḥḥò i·mè | meɪ̀ neɪ̀l ä·dä̀ säl oh! || teňnu ka u·šsę̀ la·ḥti | läňnŭ ka·è-ma || nęňDAUGU sur | sa·ňnà vi·ḥt lä·bìUakna se·henUja | ve·ī tä·ɪ̀sUja | paňnù ka·uḥ jā ka·uḥ seDà veɪ̄ la·m̃mastęĭlę || ja·ḥ | koɪ̀ la·m̀Bat jō·sę̀va || eìUno v i ĭ l è m i l miDäGi ti·hą̄ ka·ḥ | paĭlalt nu·gà pihùn || v i · ĭ l e m arìnu kăsU sa·Bà piḥkuUja | lō̃nu oɪ̀seGoĕ nu·à taĭle siňna pe·räsûlDe | sa·BàUaìla si·ɪ̀sse | nu·à || aGa sìsUollo ka nę·ňDäGęva ję·üDUeì | tęmmanu ä·rä̀ ja läňnǫ koɪ̀ se·Dä̀ ja tę·ɪ̀st ||

nō eì ke·DäGĭ sis || v i · ĭ l e m jällè sìs vę·ɪ̀nu | la·v̀vaDükkiD ja paňnu sis a·ḳna kęvast ki·ňni | u·ńt̀ eì sâ sa·Bà si·ɪ̀sse âDa ||

noḥ saì sį̂·Ulugù se·Dävisi || no? | ɪ̀ oĭli ka ke·vädĕstjaGu taĭve ka·oĭlŏ || noḥ ke·väDe juBà jällĕ? | pa·ęèUošsat le·hès || te·mä̀ sìs läňnǫ jällĕ | viɪ̀sä . . . neìD | ko·řvi viɪ̀su koɪ̀jama jälle müDä pa·ęèU pę̄·sast || no ka·èBUeì | „me·ɪ̀ koGò sâ·l mân oh?“ || lähäp rivìDē·rip | „no seUŏn u·ňDì ko·Gò || eɪ̀tUaUgù on sį̂· uńt̀ koɪ̀ mįna nu·à lęìn ta·Gùmikku!“ ||

jaIUlähäp tęmBap sa·Bast ki·ňni | nuà pâ· vä·ĭlän | o·mà nu·gà || vęɪ̀nu nu·à ja tęmmànu ä·rä̀ | sanu vil nu·à ka·ḥ kä·ɪ̀te || tuĭlu sìs nu·àGa ko·Dò üɪ̀telUt „ka·èUGu saìn nu·à vil u·ňDìUGäeɪ̀st kä·ɪ̀te“ ||

EMH 172. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K. < KÕNNU K.

Miili Viira, sünd. 1876. aastal Kavastu Kõnnul. Isa oli põliseid Kõnnu küla elanikke, ema mäletatavasti samuti. Koolis käinud 3 talve. Surnud 1966. a.

7. *Hundid koduloomade nuhtluseks

no mi·nò sęsaŕ | tę·ĕset peɪ̀nuva re·ɪ̀ht | temäUn̓ ka· tü·DrukkukkęneU ja || aGa u·ńt̀ tuĭlu jällè oBesiD vaì va·ŕsa muŕDma || va·ŕs oĭlo sâ·lUja || o·BeseD jõšno timä läňno vä·ĭlä ja esi kisenDänu ikke | „nä·ńò kükkĭ maha!“

[22] kj. ütleb ka *keìsi ~ keìDZi*

ja „nä·ṅò küḱkiᵐ◡mahà!“ eṫ jä·ⁱneš || tuḷḷu si·šse ja kęnęlnu◡ṫ se·ᴅämuᴅu ... || tęset re·hè◡alṫ sälṫ vä·ḷlä◡ṫ „sį̀ oḷḷi u·ṅṫ | taḥtis nüiᴅ va·ŕsa muŕᴅa“ || no küḷ siss◡â·nuva ... || nį̂ o·ʙeset laškma niɢu ra·ṫtaš | va·ŕs oḷḷo sinnä ke·škele vęettu◡ja || a näette◡ḱkĕ eij◡olę̀ sänu ärà mu·ŕᴅa eñnèɢu tę·ĕset iḱke si·ṅnä sänùva || va·nà◡oʙèseᴅ nį̂·t | tra·ṁnuva ja sę·knuva niɢù ra·ṫtaš oḷḷo si·ñnà | va·ŕsà ümʙre sę·ḱkuṫtu || noḥ ütlese kü·ḷlält eṫ va·ŕsu ä·rä muŕᴅnu◡ja | ja la·ṁʙiᴅ◡ja || — — —

mi·nù mį̂s kęnèles | te·mà oḷḷo ka·ŕjàʙoiš || ja ka·ḱs sürṫ | ko·èra || a ko·ĕràᴅ jänuva ko·ᴅò || ja ti·mä läṅno | i·lùs meṫsà vį̂·r oḷḷŏ◡ja | la·ṁʙaᴅ sŏ·nuva ja le·ḥmädᴅ◡ja ü·hè kę·ŕraɢa | le·ḥmät ki·senᴅämä ja la·ṁʙaᴅ le·ḥmäᴅe se·ḱkä siṅnä niɢù || ja u·ṅṫ tu·ḷḷì tęmmanu ühè la·ṁʙa◡ja | lä·ñnǫ̀ || vęṫvaṫ ka·hè◡jalà◡ʙäle pü·šti◡ja | sa·ʙàɢa taɢast muṫkù a·ñnàʙ aɢà | la·ṁʙalę◡ja || mi·nèvät niɢù mü·ᴅìsep || te·mà ki·sàɢa pe·ŕrä || no◡s ko·ṫtost tuḷlùva ko·erṫteɢa || va·nast oḷḷiva sū·rèᴅ ko·ĕràᴅ | no◡sis nē· | jällè pe·ḷläššiva u·ñᴅìᴅ ||

EMH 172. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOOSA K. < KÕNNU K.

Miili Viira, 84 a.

8. Rahvatarkust ja ütlemisi

ʌʙe olevat mehe aù, taⁱṫ laṫse ilu.

kes palup, sį̀ sâʙ.

ku◡sa àŏɢut, siss◡iḱke anttašse.

ku◡sa tahat eṫ kŏrik on sul̀ suhu pañna, siš ruʙi ja tį̂.

küḷ◡ᴅa ärä koissup, küḷ suvi ärä suip ja jänisʙäiv jalat aḷla tį̂ʙ (küll kosub, küll suvel siledaks ja kärmeks muutub).

oḷgǫ vęi saññᴅi murik, aɢa oḷgo oma, tę̆ĕse krâm eì lähä sûštki aḷla.

timä ei vį̀ᴅzi vĭške tihä, paremp pašsip paⁱḷla◡jalu.

H. Keem, 1960.

VIIRA K. < TÄHEMA K.

Miili Ader, sünd. vallaslapsena 1886. a. Kodavere kihelkonda kuuluvas Kavastu osas Tähema külas, kust oli pärit ka ta ema. Koolis käinud 3 talve. Pärast abiellumist asus Viira külasse. Surnud 1969. a.

9. *Marutõbi

käę̆sin sĭnsa·man ta·lun ka·ŕjàn | koš◡mà | miṫtù su·vè kä·ĕsin ja◡ siš | oḷḷi ütš | tę·ĕse talù ko·èr | käis ü·hte puḥku meije ka·ŕja || ja mi·nà◡ siš ... | âsimĕ le·ḥmäᴅele teᴅä pâ·le vį̀l ja kęiḱ nę·ñnavisi◡ja || ü·hè◡ɢeř-

ràGa ä·k̀ki | leh̆mäD jōseva ko·Dò ja mi·nà et̀ „vẹ·t̆tà vẹ·t̆tà“ pâ·le‿ja || ko·èr läk̀s le·h̀mä̆ . . . nüt̀ le·h̆mä̀‿DaGa jû̆škma || aGa mi·nà nüt̀ ko·ĕrà‿DaGa | ko·èr jäì ä·k̀ki tẹ·ĕsĕlBul krâvi se·ìsmä || ja ni·Gù‿ma ka·rašsin üšku[23] *koĕrale se·l̀Gä || ja ko·èr tẹm̆maš mul̀ kä·èst ki·ñni näeD a·r̀m oṅ pra·èGa sīn — — — ||*

aGà e·k̀s tul̆li kü·läst ä·k̀ki jut̄·et̀ ko·èr ma·rùn || ja mi·nà siṡ . . . | aGa si perenaĕne pe·l̆läṡ siṡs‿et̀ „oh̀ küšsì mi·ṡkĕst leh̀mä a·m̆mustas?“ ||

„ka·h̀te le·h̀mä am̆mustas | mi·nù am̆mustas“ ||

no·h̀ sīṡ vẹet̆ti | siṡ pe·renane vẹì pe·rèmi̯s lẹì siṡ ka·hè‿rat̀ta et̀te[24] *o·Bèse‿ja | si·ṡ | kihut̆tas eì‿Diä kohè v a· r à l e vẹì ko·hè‿Da lä·k̀s | ka·ù·Gele‿ja || sīṡ tul̀li ko·Dò ja tẹ·ĕsè om̆mok̆kọ‿ṡ aet̆ti minù ka· mâst ü·leṡ siṡ ol̀ì niṡkene | ne·l̀la‿Gaṅtti vanast ni̯ i·l̀si ka·r̆Bìd*[25] *ol̆li | si̯ ol̆li‿ṡ le·ìBä tä·ìs | nisUk̆kest a·l̀li le·ìBä || tol̀munu le·ìBä ol̆li tä·ìs ja siṡ mi·nùle || aṅtti mi·nùle sis tü·k̄ o·m̆mok̆ko‿jă le·h̆mä̀Dele ka·h̄ || ma·rù le·ìB | si̯ ol̆li a·rštì·rohì || a·rštì‿maṅ käìDi || aṅtti siṡ mu·l̆lè | tük̄ o·m̆mok̆kọ lẹ·ùna‿āk*[26] *kā·ja le·h̆mä̀Dele nî·samà | ẹ·h̀ta tẹ̀·ĕne | ko·l̆maṡ || ja si·ṡ sẹĕme seDä̀ le·ìEä ja siṡ pî·m lüp̆set̆ti kẹ·ik̀ | le·h̆mä̀Dest miṡ lü·p̆set̆ti paṅtti si·àle | ä·rä̀ ||*

si·ṡ vẹet̆ti lū̆Di jä·l̀le oBène e·t̀te ja‿ṡ lû̆Di mi·nù pâ·le ṡ vît̆ti li·ṅna || ja si·s̄ | li·ñnan siṡ tẹ·m̆maṡ | a·rṡt paṅDis mu tō·li‿Bäle iṡtma ṡ‿tẹm̆maš sīt̀ rä·t̆ti nu·k̆kast ki·ñni nîvisi | tẹm̆maš ü·lè lẹ·v̆và‿ja | ja siṡ oìDis ki·ñni ṡ‿ei‿Di·ä̀ miṡ ta‿ṡ te·Gì ni‿et̀ | periṡ | va·r̀BaD ka vä·rìsesivä || pẹ·let̆teDi vaì | ja‿ĕGa‿ṡ mu·i̯Dù nīṡkEst sūrèD a·r̆mìD eĭj‿ole || pẹlet̆teDi ä·rä̀‿ja si·ṡ | tul̆lime jäl̆le ko·Dò‿ja || pe·remiṡ ka·h̀‿ja | tẹì‿meìD ko·Dò | ja lē·vät saì ka kẹik̀ ä·rä̀ sû̆Du || nu miDä̀Gi‿ṡ tu·ñnè‿ja || si·s̄ | tul̀li | mī·l̀its käìs || sis lašti ko·èr vä·l̀lä vẹt̀ta ||

aGa ek̀s ni pe·rèmēt ri·k̀kat | k u· r è‿Dalu pe·rèmis ol̆li ri·k̆kaṡ || si̯·vẹt̀tis ma·šsis mu·i̯Duk̆ki sel̆le (kohtomõistja) *ä·rä̀‿ja | sel̆lè ko·ĕrast eṡ tulè ku·h̀ja eì ka·h̀ja*[27] *mi·Dä̀Gi tẹ·ä̀Da kaš‿ta‿l̆li ma·run vaìj‿eṡs‿o·lè vaì || ja si·s̄ vẹt̀tis . . . || konṡtâ·Bel tul̄ ja teGì pro·t̆tòGol̆li siṡ‿ja || ühèGẹ·r̆raGa äk̀ki tul̆li kä·ṡk | „ko·h̀to k ō· s à l e || k ō· s à‿val̆là ko·h̀to“ ||*

pe·rèmis vẹt̀tis minù pâ·le | pe·rèmiṡ ka·‿ṡ tiä̀ | minà mu·i̯Duk̆ki‿ṡ ti·ä̀ || ja e·mä̀ ol̆li mul̀ nisIk̆ke ka·h̄ | va·nà i·nìme‿ja | te·mä̀ eṡ ti·ä̀ ka·ko·h̀tọ‿ašja || lät̆sìme ko·h̀to ja | kaè‿Gu ko·h̀tu tul̀li | e·ṡ‿sa eṅne ko·h̀to kuì | ẹ·h̀ta kui tu·lèD pẹ·lèsiva | juBà || ja si·s̄ | kut̆sUt̆ti ko·h̀tọ‿et̀te siṡ

---

[23] justkui; [24] s. t. kaariku ette; [25] hülsikarbid; [26] = *lẹùna‿aèG*, s. t. lõunaajal; [27] s. t. mitte midagi

mi·nà mi·ṫte tu·ḷᴅ‿eṡ nä·è || minà nî· peľläšsi eṫ kaṡ tuľì pa·ľli vaì e·ì | mi̥·nà eṡ . . . se·ᴅä̀‿s nä·è || ja si·s̄ | kü·siťti miṡ sā̆l‿s kü·siťti | mi·nà eṡ sā mi·ṫte mi·ᴅä̀ɢi üťtelᴅä || ma‿ľli iḱke nû̥·r ka·h̄ kahètę·iškümne âštanę oľlin | ja sis vī·mäťte läťs ko·hoṡ o·ṫsuseľle[28] *ja si·s̄ || sīṡ‿ku vī·mäťte ko·hoṡ o·ṫsuselt ä·rä̀ tuľli sīs ka·èsin eṫ | si pe·rèmis keľle si ko·èr minù a·m̆mustas | sī̥ o·štis muľlè sis mę·ᴅù ja sa·ĭjà kriŋ̆ɢlisiᴅ ja kę·ikki‿ja | no‿sis vī·mäťte sis e·sì pe·rèmeᴅ jęĕvà kā·‿ja sīs tuľlime sis ä·rä̀ tulèma sā̆lt‿ja | sīṡ perèmis tî̥·‿ʙā̆l muľle ü·ťtèl‿eṫ „ko·nṡtâʙel oṅ si·nù ā̆ṡt‿teňnù pro·ťtù̥ɢuľli | eṫ si·nà piᴅit sāma va·lùrahà | ja mi·nà piᴅin sâma sę·ĕᴅùᴅerahàᴅ ja | ja‿ja kęiḱ ni kä·ìmiserahàᴅ ja kę·iḱ“ || aɢà vanà k u· r è‿ʙ î̥ ṫ r e pañᴅɪs kę·iḱ kaᴅùnuḱke na·ḣka || (politsei) oštis ä·rä̀ eṡ‿tiä ko·ĕrast û̥ᴅ eì iľma aɢa | mi·nà eìj‿olè ka· näèᴅ . . . mi·ᴅä̀ɢi vi·ɢà oľlo̥ || ma·ṙru eṡ lä·hä̀ | jā‿ja le·ḣmät ka·‿ṡ lä·hä̀ || kaṡ aviťtas si toľmunu le·ìʙ miṡ a·ńtti | taľl‿oľ nî· kop̆piťtanu me·k̄ ma·n̄ ni‿eṫ o·iṫko | miṡ‿me sę·ĭmè ||*

(HK: Sii olli vist külätark . . .?) *sî̥· oľlì | sī̥ oľlì nī mâ·nęìᴅ vai kuᴅà‿ᴅa ku·ťsuťtaṡ | ja·h̄ || pe·riṡ niṡkene | kro·p̆pelᴅa‿ėa || temä̀ iḱke saì po·śìma seľle lḗ·vä pâle eṫ siṡ | ma·rùᴅę . . . | eì lähä ma·ṙru mi̥·nà | ja le·ḣmät kaḣ || aɢă miṡ mû·ᴅ siṡ || aɢă seᴅă̆ le·ìʙä eṡ tahă sü·v̀vä | kui sę·it‿s niɢŭ to·ḷm käiṡ sū̆ṡt vä·ľlä | nî· aľʙ mę̥·k̄ oľlì toľlĕl || no i·řmùɢa piᴅit eṫ ma·ṙru lā̆ṫ piᴅiᴅ iḱke ä·rä̀ sû̥mä temä̀ ||*

EMH 177. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

VIIRA K. < TÄHEMA K.

Miili Ader, 74 a.

10. *Õlekandja ehmatus

noḣ re·hè ta·rèn pešseťti re·ḣt || eɢa‿ma ü·hè a·ĕnuḱkĕse talul tî̥·n-sin | eɢa‿ma paľlu käĕsin ka·řjàn siṡ vil || ja si·s̄ oľli nę·ňnàvisi eṫ | kę·iḱ lṓ·ɢošseᴅ niṡkest[29] *oṅ ju || sū·reᴅ vanat lṓ·ɢošseᴅ | niṡkest pû·ᴅ | niɢu ka·řsì mū̥ᴅu*[30] *teḣto̥ || ṡ pañnit seľlè ri·hĕ‿aľ | ę·ľɢi tä·ìs | kařjàᴅü·ᴅruḱ oľlĭ ka·ṅman ja tę·ĕnè tüᴅruḱ | ka·ḱs tü·ᴅruḱkuᴅ || aɢă tuľli nemä̀ kaṅᴅa kü·ìni || ja kū̥·nist vī̥·l | ü·lešse | lā·ᴅà‿ʙā̆le ||*

ja si·ṡ | nüt ka·ńṫsime‿aɢă no û̥·si tuľli re·hèlĕ tuľlă || keľlä ü·ťte‿aèk tuľlĭ ü·leṡ tuľla ja‿ṡ a·ḱkăšsime | si·ṡ tuľli neìᴅ ę·ľɢi aḱkaťta ka·ṅma ja

---

[28] otsust tegema; [29] niisugused; [30] heinamärsi moodi, s. t. nöörvõrgust tehtud

kańt̀sime ę·l̀ɢi nüìᴅ‿ja || aɢà ek̀s ni pò·ĕsiᴅ ü·lè a·ňnet̆tuᴅ | nį̂· ol̆li tul̀luva nüiᴅ . . . u·lkka mâ·ᴅ ol̆li rehè‿mant̀ kū̆·nì‿manù | u·lkka mâ·ᴅ || a nî·ɢav̆va ku nüt . . . | porìne a·èɢ | koṡ kik̆kerᴅäsit nüᴅ ü·m̀ʙre sę̂·ri || kot̆pi·mè | sel̆lè lō·ɢoš̆se‿sel̆läᴅäĭjeɢa tu·l̆là || ne·mȁ tul̆lĭva eňne kü·ìni || ja ta·ìvane i·säk̆kene | mį·nà‿län kü·ìni si·ṡse ja i·k̀ke trul̆lin seᴅȁ ī̂·n ik̀ke ü·leṡpole ik̀ke ü·leṡpole ü·leṡpole lā́·ᴅa‿ʙäle seᴅȁ | ę·le‿trul̀li ja ühèɢę·ř̆raɢa äk̀ki kaṙma·uh̀ti ü·k̀s tę·m̀ʙap minù ki·ňni || sa ta·ìvane e·säk̆kene ma eh̆mat̆ti nî· ärä ęk̀valt et̀ | et̀ ęk̀valt ki·senᴅäsin nī ki·t̆sè ā̆·le‿ʙā̆l periṡ ja·h̄ || ja si·s̄ | sa·ìn siṡ sā̆·lt̀ | sā̆lt̀ a·l̀la ku·k̀kerʙal̀li | lā́·ᴅa‿ot̆să‿ʙält̀ a·l̀la ja kū̆·ńist vä·l̀lä | nîʙal̆lu kuì vä·h̆hȁ[31] ję·ùᴅsin nüt siňnä re·hè‿manu ||

aɢà ek̀s te·mȁ eh̆mät̆täs ä·rȁ ka·‿t̀ | nūt‿tulep ik̆ke a·l̀ʙ lu·ɢù | te·mȁ paňᴅis[32] ik̆kè e·ṅne juʙà si·ňnȁ | et̀ nüit . . . || ja näet̀ ti·ät̀sinɢi mi·nà‿t̀ | kĕṡ‿tījäp miṡ nüiᴅ o·l̀lĭ ks ol̆li vɹ·nàᴅońt̀ vai | et̀ mi·nù ki·ňni âŕᴅ nüt säl̀ | ü·lèvän || nō aɢa vī·mät̆te tul̀li ik̆ke vä·l̀lä | et̀ ol̀li ä·rȁ kä·ĕnù sā̆lt̀ ri·hĕ‿alt̀ nüt si·ňną̀ | ü·k̀s || siṡ saì pe·rème‿ɢäst ik̆ke tu·ʙlisti tę·relᴅa nęňnà‿t̀ || eì to·hì seᴅä ti·hȁ | e·h̆mät̆tä kaṡ vęì ak̆kap | eì ti·ȁ‿miṡ | męnì a·ìɢus pâle vil käìmä ||

EMH 172. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

---

[31] geminaat ainult erakordse rõhutamise korral, tavaliselt *vähȁ*; [32] jooksis

TARTU-MAARJA MURRAK

ALEVI K.

Anna Mölder, sünd. 1873. a. vallaslapsena Kavastu vallas. 3 talve õppinud raamatutarkust Kavastu koolis. Peaaegu kogu elu veetnud Kavastu mõisas ja Alevi külas, Kavastu valla piiridest kaugemale pole saanud. Surnud 1962. a.

11. Sünnitamisest ja lapseristimisest

jumal' oi̇̀tko üt̆telɢi inimesel nisuk̆kest ašja olema, ku minol eᴅimät̆se lat̆se a‚ėal. emä ik̇̀kis ja rū̆̇kkis maṅn‿eṫ: „oì seᴅä valuk̆kest, meṡ temäl on!“ mẹṫle mit̆tu päìvä si ir̆mus lat̆se‿olek̆ki valu, aɢa eṡ süñni, eṡ süñni ärä. aŕṡt käìs ja kaeṡ mino läʙi, üṫles: „minol on nisuk̆kest roḣtọ, miṡ añnap kiñnit̆tust.“ siṡs‿añᴅiṡ kaḣ seᴅä roḣto, sị̆ avit̆tas. ärä ik̇̀ke süñᴅis il̀ma.

sel̆le sama po‚ėaɢa ol̀li mul̀ jäl̆le nisuk̆ke luɢu, eṫ reʙis alṫ laḣki. eṡs‿ole vîna koᴅo, siṡ tụ̂ᴅi, aet̆ti vîn kū̆mast, pańtti vẹìᴅ siṡse. valet̆ti alustaš̆si pâle. sel̆le piᴅin mina ärä rüippimä, eṫ sị̆ tị̆ʙ sẽṡt peḣmest. lõmalẹ kaḣ, kui perätseᴅ ärä ei tule, añna vẹìᴅ ja vîna, siṡs‿on perätseᴅ ärä niɢu lẹḣn. eḣk vẹt̆ta tühi puᴅel ja puḣka[1] ẹḣku siñna puᴅeli, siṡ tuleva perätseᴅ ärä niɢu lup̆sat̆taʙ.

üṫs tüᴅruk̇ ol̀li. me tiàᴅzime eṫ ta‿m̀ ram̄, aɢa ük̇skẹr̀ᴅ temä ärä kaᴅonu, eìj‿olẹ koṡkil. peṙnane tulep jōzoɢa ja üṫleʙ: „m a r i l višt on lat̆s sañna‿maṅ, ta puḣkuṡ ja träḣkis säl sañna‿ʙā̄l.“

mina eṡ jät̆tä, mina lät̆sin kaèma. m a r i sañna‿ʙā̄l pik̆käli, aɢa laṡt eìj‿ole. „koṡ‿sa pañᴅsiᴅ sel̆le meṡ sul̀l‿ol̀le?“ — temäl lat̆s vẹettu ja panttu pẹḣja tū̆le kät̆te. ta taḣtis teᴅä ärä tap̀pa.

---

[1] puhu (mom.)

pesesime seᴅä laṡt‿ṡ mẹne kahe koľme vî̯ɢa. m a r i tuľli mäèle[2]*, esi valust kẹver: perätseᴅ ärä läňnuva ülešse, jäľle vîn kụ̄mast ja vẹìᴅ siṡse. aňᴅsime seᴅä täľle juv̀va, siṡ tuľliva ärä. aɢa laťseḱke saìj‿iḱke küľmä, jäì aìɢẹst.*

läḱsin siṡ kṓľiᴅare[3] *manu siňnä, kẹnelen seᴅävisi eṫ: „laṫs tahaṡ nime aľla paňna, vīmäťte sureʙ ärä."*

kṓľi‿ẹp̆peťta‿ẹ̀a küšse: „keľleɢa täl ta teṫto‿on?" no luʙaṡ siṡs‿iḱke ärä rišti.

*pühäʙa oḿmoḱkọ panen laťse rẹìvi ja esi ka iluste rẹìvišse. laṫs sīᴅin puha ˑkẹiḱ ẹḱvalt niɢu pup̆pe mu käèᴅe pā̄l. rištiťti laṫs ärä ja a*ⁱ*ňna nimi jäľle. pā̄le rištimise oḿmeťte saì teṙvest, eṡs‿ole äᴅä miᴅäɢi.*

ku laṫs aìɢe on, siṡ sa piaṫ ta ruṫtu ärä rištmä. kae üṫs peremis ja perenane elänu iľma lālaťtamaᴅa. laťseᴅ oľlo rištmäťtä, jā̄nọ aìɢest ja surenuva ärä. siṡs‿unel poèɢ emäle üťtelnu: „meĭje jalajäⁱľleᴅ oṅ ki̯iḱ sīn meťsä‿al̄. meĭje jalaᴅ on sīn kẹⁱṅnuva, meìᴅ ei vẹetta koṡkile vaṡta, meìl eìj‿ole nime."

H. Keem, 1960.

ALEVI K.

Anna Mölder, 88 a.

12. *Ema surm

(ema jäi) *pi·mèᴅäsōľiḱka pẹ·lenᴅiḱku | aḱkaš väèɢa rụ̄́·ḱmä ja ki·senᴅämä ja || jā mē· tuľlime e·ẹ̆nält ko·ᴅò ja oľlime ka·ňᴅì kụ·hà pā̄l || e·ẹ̆nält ko·ᴅò‿ja | te·mä üṫleʙ „ma‿i jẹ·v̆và su ä·rȁ ō·ᴅaťta‿ṫ | kunà sa ko·ᴅọ̀ tuleᴅ‿ja . . ." ||*

mi·na üṫlen temȁle se·ᴅävîsi‿eṫ | „no ma tụ̂n suľlè vî·na" ||

„ō·ḣ | muľl‿on e·ṅᴅäl ka pu·ᴅèliɢa vî·na" ||

aɢa mi̯·nà üťtelsin tü·ṫrele eṫ | „kaṡ suľ kû·ma tu·ḣka o·n̄ | plị̄·ᴅi al̄?" ||

„o·n̄ kü·l̄!" ||

„pa·nè ko·ṫti ja tụ̂ ru·ṫtu sī·jȁ!" ||

tüťtäŕ tẹ·ì ja | paňᴅzime si·ṅnä kọhàle pȁ·le | koš‿tal si va·lù oľli | ja si vẹ·ṫtis va·lù ä·rȁ || jā üťtel „ka·ṡ ma se·ᴅȁ‿s vẹ·ì pä·ìv o·ṫsa juʙà te·ťtȁ | aɢà ma‿ṡ ti̯·ȁ" ||

---

[2] s. t. elumaja juurde; elumaja asetses künkal, saun ja koda tavaliselt all oja või lombi ääres; [3] koolimaja

no·h | tę·ĕse oⷬmmoⷦkko läⷮtsime ē·näle || jāˀ | tulème ē·nälᴅ‿ja | mį·nà ütlen | tü·ṙele eṱ | le·ⷭmäl oⷯli va·siⷦ ja | eṱ „mi·nè ja vî· | temäle e·ìnu | sellè le·ⷭmäle“ jā eṱ | ka·ṙja eṡ sâ teᴅä̆ la·ṡke vį̄l eṱ | va·siⷦ oⷯli ų̂·si || ja kü·sìn‿eṱ | „mi·ṡ va·nà‿emä̆ tį̄ʙ?“ ||

„ma·gàʙ!“ ||

jā | lähän minà ko·ᴅò‿ja | ü·ṫlen temäle‿ṫ | „mi·nè ka·èma miṡ‿tä tį̄·ʙ sǟl | kaṡ‿ta ma·gap siṡ vah!“ ||

tulèʙ | sǟlt kų̄·nist | ta oⷯli kų̄·nin vah | su·vè a·ìɢ oⷯli mu᷎ⷧᴅùgi | kų̄·magaˌṡ sa se·hèn o·ìla || — — — ütlep se·ᴅä̆visi ja·ⷭ eṱ | „su·ṙnu oⷬn! || ä·rä̆ on su·ṙnu!“ ||

no·h | siṡsˌeṡsˌolę̄ mi·ᴅägi te·ⷮtä̆ muⷦkku pesèsime ä·rä̆‿ja | pa·ⷬnime siṡ la·uⷮsi a·itta | ja e·sì | pɪᴅimĕ jälle ē·näle minèmä || jâ‿ja tulèn ę̄·ⷭhta ko·ᴅò | nî· ku‿ma ko·ᴅò tu·len‿ja lǟn a·itta ka·èma || e·mäl kä·sì nîvisi ü·lèvän || aɢa kaĕᵐ‿mü·ristäs || ja âs ę̄kvalt ü·leṡ ja paĕšteⷮtaṡ sìtt‿ä·rä̆ ja tę̄stiṡ sellè kä·è si paiṡtus ü·lešse || ja sį̄· käsi oⷯli ku·raɢäsi oⷯli | s pa·ⷯgìᴅe va·hel sâ·l || no mi·nùl on sį̄· nüit pa·ᵽpìɢa lų̄ᴅu sîn || jā‿ja pa·ⷯgìᴅe va·hèle siⷬnnä jǟnu si kǖ·närʙä ja sį̄· eṡ‿sa ü·lešse tuⷯlla — — — ||

nuja·ⷭh | siṡ ki·ṙstuʙaneⷦkki ę̄hta | sⷯsˌeṡ sǟ·kki mų̄·ᴅù kui | nⷯ·visi kä·èᴅ ja ke·ìtsin nȭɾiɢa ki·ⷬnni | mu᷎ⷧᴅù tę̄stiṡ ü·leṡ nî·visi || ja vį̄·raᴅ i·nìmesę̄t kę̄iⷦ ma·n̄ sę̄‿on ju i·ⷬmuṡ || kâ·ⷯ puhà pâ·l ja kę̄iⷦ nî·visi ü·lèvän‿no | ku·ᴅà‿sa se·ᴅä̆ nä·ittäᴅ inⷯmestele! ||

(HK: Kaal olli pääl ikke?) *ja·ⷭh | kâ·ⷯ pâ·l ja·ⷭh | iⷦke kü·l || jā‿ja si·s̄ | e·ⷬne kuˌsiṡ | tę̄·ĕse oⷬmmoⷦkkǭ kuì | ä·rä̆ läⷮtsime vîmä ka·ʙèlišse teᴅä̆ || mâ·rja kaʙèli mù᷎ⷧᴅuⷦki ma·ⷮtsime si·ⷬnnä‿ja | ja siṡ lašsin kä·èᴅ la·ⷬti ja läⷮsiva kä̆·ze alla ü·leṡ ja ku·ᴅa na siⷬnnä jä·ĕväˌⷭhk si·ⷬnnä la·ŋ̍ɢešsiva || ü·ⷮskę̄ᴅ nǭ i·ⷦke a·ìla laŋ̍ɢešsiva | kuˌᴅà mâ· siṡse saì || mâ· kisùʙ ä·rä̆ || mâ· kisùʙ ä·rä̆ kę̄iⷦ ni·suⷦkest a·šja vä·ìla miṡˌiⷦkè vä·hägi o·n̄ || ja·ⷭh || nî·visi oⷯlì mi·nù emä̆ su·ṙm ||*

EMH 179. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

ALEVI K.

Anna Mölder, 88 a.

13. *Hull parun

no·h | naɢu sî·n si u·l parùneɢi oⷯli sîn mę̄·ìsan | jä·ⷯlè || kuⷮsuⷮti pa··run vu·ⷯhve | u·l parùn || pǟ·le selle sî·n oⷯli neìᴅ ve·nèläìsi ja kį̄·ikki meṡ nüt sîn | va·ⷯitseᵩᴀᴅ ja kį̄iⷦ o·ⷯlìva || üⷮs re·ńtˌäⷬrä̆ oⷯli ka jä·ⷯlè ja | ja

meš‿sin mę·ìsan kęikk‿cn o·ǐlǫvà | aɢa si·ṡs‿oǐli sį̄ u·l̄ parùn || o·ì sa ka·ǐliṡ a·ìɢ | se·ǐlè inìmeseɢa kü·ǐl‿oǐli ä·ɒä̀ || kuì vä·ikkene la·ṫs ka temàle va·ṡta läṫs ja teɒä̀ eṡ te·reṫtä‿ṫ „terè pa·rùni‿äṙrä“ | siṡs‿ ę·k̀valt ka·ńṫ-sik̆kuɢa a·ńɒiṡ || ja·h̄ | kaṡ‿ta‿vai kü·m̆mè kę·ṙɒa päĕväl sa taǐlę̀ va·ṡta läṫsiṫ | aɢa i·ɢä̀ kę·ṙɒ piɒit tè·reṫtämä ||

ja nü·ìɒ | vęṫtàme ka·rttuliɒ sī·ṫ mi·ńnä | kuì sīṫ a·levi‿ɢüǐlä a·ǐla mi·ṅnä || ja siṡ sâ·l oṅ nū̄ɒ nį̄ vä·ik̀seɒ ma·ęat nüɒ sīn || sâ·l on ti·k̆kù‿ɢârli | sâ·l oṅ . . . | ra·ṫnik̆ku omàɒ on̄ || jā‿ja siṡ | sâ·l oṅ siṡ‿si | ve·ìɒra juhàni maęà || jā‿ja siṡ sâ·l siṡs‿oǐlì | ka·rttuli vä·ǐì oǐli siṡ eṡs‿olę̀ neiɒ maęàsit | ṡ‿oǐli ka·rttuli vä·ǐì sâ·l || ja nū̄t mi·nù vanà-miṡ oǐli siṡ mu·ɒ́ùɢi karttuli ka·štì pâl[4]‿ja | sû·r ka·št muǐɒuɢi pâ·l | plā·ńì[5] pâl ja | ka·ṫs oʙest î·n‿ja || ja‿siṡ ke·ǐl‿oǐliva nį̄ ka·rttulivęṫmise . . . || la·ṫ-sèɒ oǐliva ü·ṫtèn | nî· . . . || siṡs‿e·mä̀ɒ aviṫtasiva neiɒ e·ɒèsi miṅnä | kuɒà‿ṡ jęv̆va e·ɒèsi miṅnä̀‿ja || mi·nà ka·ḥ oǐlin o·mà emä̀ɢa ja | mu·l̄ ka· väikke po·èɢ oǐli ü·ṫten‿ja || ja siṡ | la·ṫset läṫsivä omà ka·rttuliɢoṙviɢa siṅnä ka·štì‿manù siṡ ka·štìmį̄ṡ piɒi muį̄ɒùɢi kū̧·ńiṫtämä ja vęṫma | ko·ṙvìvaŋɢust ki·ńni ja | ka·šti valàma eṫ la·ṫs eṡ jęv̆va tę·ṡta kašti‿ʙäle ü·lešse || ja nü·ìɒ | a·viṫtap nū̄ɒ neiɒ la·ṫsi sā̄l‿ja | juʙà | si u·l̄ parun muɒ́ùɢi säl pla·ŋ̆ɢì‿vahel lā̄p̀ mę·ìsa‿ʙōlę ja rō̄·ɢìʙ | „lo·nṫruṡ | mü·ṫs ma·ha! || lo·nṫ-ruṡ | mü·ṫs ma·ha!“ || ja rō̄·ɢìʙ ja rō̄·ɢip ku i·ṙmuṡ || kaè nüɒ la·ṫsi vai kaè nüt si·nù siṅnä pla·ŋ̆ɢì‿vaʰèle || tük̄ mâɒ ä·rä̀ ka·h̄ | vä·ǐlä̀‿ʙâl || o·ì sa ka·ǐlišs‿aìɢ kü·l̄ || ja·h̄ | siṡ kę·ik̆ piɒìvä teɒä te·reṫtämä || si u·l̄ pa-run oǐli ||

jā·ḥ || siṡ ku‿ɒa oǐli ku·ṫsàriɢa lä·ńnù | lûnja ke·ǐɒri‿manṫ si·ńnä̀ | aravuste kü·ǐlä | sā̄lɒ lä·ʙì || ja si·ṡ | sâ·l‿ɒa oǐli laṡknu üṫte ko·ĕrà ma·hà || aɢà siṡ ku‿ɒà sā̄lṫ ta·ɢàsi tu·ǐlù siṡ kęik̆ nà·ĕset ja la·ṫset ja me·het puha ki·vìɒe ja nu·ìjaɒeɢa tį̂·veren va·štan siṡ | na pi·ǐnuva taǐlę siṅnä va·ŋk̀ri nańɒa‿eṫ kuì . . . | eṫ ta‿ìj‿olè . . . | sā̆nu ku·ṫsàri‿ɒâɒe kę·ṫtùli laṡke eṅɒä‿ja | siṡ kę·ik̆ meṡ kü·ǐɢe lä·ṫs | läṫs ku·ṫsàriǐle kü·ǐɢe || ja·h̄ | aɢa te·mä̀ siṡ säl ta·ɢà | pi·k̆kä̀li mâ·n | va·ŋk̀rin | ja·h̄ || — — — noḥ pańttiɢi ni·mì taǐlè‿ṫ u·l̄‿ʙarùn || no miš‿sa u·ǐlùle mū̆t‿tį̂·ɒ || no tā-oǐli muǐɒù . . . ni·mì oǐli pa·run vu·ǐḥve || jaḥ | aɢa no‿si·s̄ | pańɒziva taǐlè ni·mè et u·l̄ʙarun ||

EMH 179. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

---

[4] s. t. kartulivedaja; [5] plaanvankri

Anna Mölder, 88 a.

14. *Teoorjusaegsest peksmisest

ka·è | kuì‿ni mę·ìsnik̆kuᴅ | neiᴅ i·ńìmesi väĕɢä pešsìvä || ja‿ja siṡ‿si te·ò‿oṙjuṡ kuṫsuṫti ja pe·šseṫti i·nìmeĭsi ü·ḣte vî·si || kuì‿sa sę·nàɢa oḷ̆lĭt e·šsinu eḣk mi·ᴅȁɢi | jä·ḷ̆lè ańtti na·hàᴅäìs ta·ṗpa suḷ̆lè || nō si·s̄ | kiřjuṫtasiva ki·řjȁᴅ ja läṫsivä siṡ ke·ìsriḷ̆le vîmä || ke·ìsri oḷ̆li juʙà koḷmɢüm̆menᴅ â·štaᴅ vä·ḷ̆lä kūluṫtanu va·ʙàᴅuse | aɢà | ke·ški seᴅȁ vä·ḷ̆lä | mę·ìsnik̆kuᴅ eṡs‿a·ňnà || na ti·aṫsiva kü·ḷ̆l‿aɢà | nā‿ss‿a·ňnà vä·ḷ̆lä || ja si·ṡ mu̯ᴅùɢi | sā̆l saì mę·nì si·ȁn olèmɪ keṡ sā̆l | ka·ḣ ti·ȁᴅiṡ ja | aňᴅis ü·lešse || ja mińtti tî̯·‿ʙäle jä·ṙɢi ja vęeṫti | o·ʙeste ra·ŋ̆ɢìᴅe vahelt | vęeṫti ki·řjät vä·ḷ̆lä oṫsiṫti || ja tû̯ᴅi ta·ɢàsi | ja siṡ sīn mę·ìsan siṡ | ta·ḷ̆lìᴅe eḣ a·ę̆ᴅàᴅe kohal sīn tî̯‿ʙäl pe·šseṫti neìᴅ i·ńìmeĭsi ||

no na pańtti siňnȁ pe·ŋ̆ɢìᴅe küḷ̆ɢe ki·ňni ja siṡ | miṡ siṡ | ke·p̆pìɢa ja vi·ṫsàᴅ mes‿nȁ o·ḷ̆li | keḷ̆lèɢa pe·šseṫti || mę·nèᴅel olęvat tuḷ̆lu sō·ḷ̆ik̆kat kü·ḷ̆lè‿ʙält vä·ḷ̆lä || no sī̯ su·rès mu̯ī̯ᴅùɢi ä·rȁ || ja ke·ḷ̆lel vil . . . e·ḷ̆lo̯ jä·ìj‿eḣk mi·ᴅȁɢi o·ḷ̆li siṡ | se·ḷ̆lele siṡs‿oḷ̆lo ē·riŋɢe vā̆·ṫ sû̯·lvî̯ɢa ja viḣt se·hèn ja | rap̆puṫteṫ seᴅä ē·riŋɢe sû̯·lveṫ siňnä pâ·le || no nī̯ o·matset[6] iṙmsast ki·senᴅäsivä ja rū̯·ḳsivä̯ || no kaṡ si·nà nä·eṫ ku su i·sȁle nîvisi te·ṫtäṡ | no kaṡ si·nul . . . nā·rat siṡ se·ᴅȁ || sa iḳke i·k̆keᴅ ja rō̆·ɢìᴅ || jâ‿ja siṡ si ki·sà oḷ̆lo siňnȁ i·ɢȁveste aḷ̆la me·ṫsä ä·rȁ kū·lᴅa‿ja minù va·na‿emäl oḷ̆lò siṡ | minù o·nò | oḷ̆lo̯ ā̆·ṡtane | ja sî̯· vęṫnu la·ṫsè sü·ḷ̆le‿ja tuḷ̆lu ka· sījā̆ mę·ìsa‿ʙole kû·lama ja ka·èma || ja‿ṡ minù va·nà‿emä kę·nèles | a·laṫti seᴅȁ ju·ṫtu || jaḣ‿eṫ nî i·řmuṡ pe·ṡmine oḷ̆lò ||

si·ṡs‿olèvat oḷ̆lo sę·ᴅùriᴅ nîvisi alṫ ję·èverest nî·ɢav̆va ku si·ňnȁ | ü·leṡ siňnȁ vä·räṫtini koṡ ni m i·ḣ k e l s o n i tüᴅruk̆kut e·lävä || sâ·l oḷ̆li siṡ vä·räṫ | ja sīn tę̀·ĕse‿ʙul mę̀isat oḷ̆lì ka· väräṫ || nûᴅ eìj‿olè enämp mi·ᴅȁɢi ko·ṡkil || ja siṡ sî̯· | siṅnä vä·räṫte‿ʙā̆le siṡs‿oḷ̆lò a·lṫ ję·è‿verest | sę·ᴅùriᴅ va·štastik̆ku | kuṫsuṫtu lä·ʙì‿lip̆pu laṡkmine || ja siṡs‿ü·ṫs mī̯·ṡ tu·ḷ̆lŭ‿ja | siṡs‿oḷ̆lo̯ üṫs mī̯·ṡ se·ḷ̆lȁn || ja siṡ kę·ik̆ piᴅȁnuva lû̯·mä seḷ̆le me·hèle || neìl oḷ̆lo kę·ī̯ɢil omà | ma·ḷ̆ɢat kä·èn || ja·ḣ | no mi·s̄ se·ḷ̆lest siṡ sa·ì | siṅnä vil jäì se·ḷ̆ɢä | ku kęik̆ lę·ĕvà || ja kuì pik̆ ro·ŋ̀ɢ oṅ ję·è‿verest siňnä ü·lešse tu·ḷ̆là || ja·ḣ || ku‿na teᴅȁ pe·šsìvä sā̆l ||

---

[6] omaksed

siṡ ku‿si pe·ṡmine olèvat o·l̆lò siṡ‿si | r o·ṗ k a p r â·ś | noḣ sị̂· | jäl̆lè üḱs sūr ä·r̆rä̀ iḱke | r o·ṗ k a p r â·ś || sị̂ olẹvat ra·ṫsa o·ʙèseɢa sẹ·iṫnu säl müᴅä̀ mẹ·ìsaᴅ e·ᴅèsi ta·ɢàsi || pe·l̆lànuva eṫ i·nìmeseᴅ naḱkava va·ṡta ja aḱkava sẹ·ᴅà piᴅä̀mä ||

jaḣ | siṡ sẹ·ᴅùriᴅ ü·ṫtelnuva eṫ | „miṡ pe·räst te‿ṡ tap̆pà va·ṡta[7] eṫ | eɢa me·ìje‿ij‿oleṡ mi·ᴅä̀ɢi te·n̆nù || meìje olĕṡ kẹ·r̆vàle lōnù[8]‿ja | ä·rä̆ län̆nù‿ja | mê‿eìj‿olĕṡ mi·ᴅä̀ɢi te·n̆nọ̀ aɢà‿ṫ mi·ṡperäst te la·s̆siṫte nîvisi te·ṫtä̀“ | vị̄l üṫtelnuva i·ńìmestele || aɢa no i·ńìmest[9] eìj‿olè u·ṡknuva | seᴅä̀ a·s̆ja te·ṫtä̀ eṫt‿olṡ va·ṡta naḱkànuva || nî·visi on sîn mẹ·ìsan ol̆lọ̀ ja·h̄ || siṡ minù va·nà‚emä iḱke a·laṫti kẹnèles seᴅä̀ pe·ṡmist‿ja | seᴅä̀ ki·sà | mị̀ṡs‿olẹ̀vat o·l̆lŏ no·h̄ | o·maṫset ki·senᴅäsivä jä rṳ̄·ḱsivä | jä i·ḱkìvä ||

EMH 180. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

ALEVI K.

Anna Mölder, 88 a.

15. Rahvapäraseid ütlemisi

varajane vareṡ sop̆poṫtaʙ sîvu, il̆lane pühip noḱka (kes vara jõuab, see saab, hilineja jääb ilma).

pä̀ĕväᴅerä tẹùsis, sis piᴅit sa tal̀li‿ōvin olẹma, ja‿ɢu ẹḣta päìv al̀la vêres, toḣtsit tṳ̂‿manṫ ärä tul̀la.

tẹm̀ʙa kịiḱ pǟväḱke naňᴅa‿ɢu iḱken är̆ɢ, ẹḣta jäl̆le jōsoɢa koᴅo, sâl o·ma tṳ̂ ja teɢemine, eì tuňne sa ẹìɢeᴅ ṳ̂ eɢa pǟvä‿maɢu.

lẹikka sina päìv‿oṫsa oṫseṫti sel̆le sir̆ʙiɢa sā̄l, seil̆lalû[10] naňᴅa aìɢe, eṫ sa‿ì sā pâᴅ enämp kuᴅaɢi ülešse tẹṡta.

susašsin nẹĕla‿oṫsa sījä kṳ̄ᴅze al̀la, leḣmälüṗsmisest pîm siṡse, sẹr̀m läṫs um̀ʙuzi[11], eṡ sâ am̀miᴅ ẹm̆melᴅa, aɢa peremiṡ sẹ̄maš: „vā laiṡk, ei vị̄ᴅzi!“

am̆maṡ valuṫtas, ma kẹn̆ᴅsin ja rṳ̄ḱsin niɢu laṫseᴅeɢemise äᴅän.

â aɢa sir̆ɢest ja kẹn̆ni ẹìɢest, kaṡ sina jẹv̆vat kịikki iḱke ja mureṫtaᴅa[12]!

temä piᴅäṡ mul̀ lam̀ʙaᴅ üle, ma‿l̆lin lihan ja rahan[13].

koṡ l ẹ ḣ m u š s e j ā ń i ma‚ẹa ol̀li niɢu koḣviɢị̄ṫmise pilppat‿teṫtọ.

iɢä ẹḣta ol̀le tulẹ‿ẹhe taìva‿ʙā̄l, lîn pẹleṡ.

---

[7] miks ei löönud vastu; [8] kõrvale tõmbunud; [9] = *ińìmeseᴅ*; [10] s. t. selg; [11] umbesse; [12] muretseda; [13] s. t. mul oli liha ja raha külluses

sị̂ jäì kēleťtust seľle iřmu pā̆le, ja ei tuľluɢi enämp kẹnelemist.
poèɢ tuľli koᴅo kūl̄, aɢa mẹiṡtust eṡ tụ̂[14].
ta‿m̀ jo iɢävene vana, koḱko jōšnọ niɢu käšnäḱkene.
jalat kuluva alt̀, täĭjäᴅ sō̆vä pā̆lt̀, seᴅävisi jā̆ʙ inimene tiľluḱkesest.
vā rẹḱkeťtu inimene, kirppe ja täìju kuʙinal täìs.

H. Keem, 1960.

SÄÄSEKŌRVA K.

Liisa Annuk, sünd. 1881. a. Kavastu mõisas. Isa oli Kavastu päritoluga, ema põliseid luunjalasi. Hiljem kolis kogu pere Luunja valda, kus karjase ja taluteenijana asus rakkesse ka Liisa. Abiellus Luunjast pärineva mehega ja on varasest noorusest alates pidevalt elanud ja töötanud Sääsekõrva külas.

16. *Töörohke noorusaeg

ja si·s̄ | tuľli uńt̀ ka·ṙja ja | (parandab:) *vaì üt̀s al̄ ko·èr oľlĭ | pe·rèmis üt̆tel „sị̂· oľlĭ u·ńt̀“ || ja ma i·ḱsin tụ̄ nä·ᴅäľ o·t̀sa sā̆l | ka·řjà‿maṅ || et̀ tā· vẹt̆tap la·m̀ʙaᴅ ä·rä̀ | pe·ľlašsin || no mi·ṡ siṡ mi·nust sâ·ʙ || jā‿ja si·s̄ | tẹ̀·ĕne päìv si·ṡ üt̆tèl‿et̀ „eɢą̈ tụ̄‿ṡ o·lè u·ńt̀ | tụ̄‿ľ ko·èr“ || si·ṡ leì muľlè sī·jă̆ | ka·sùja*[15] *| seľle sẹ·řmè siṡse || ja si·ṡs‿üt̀lep | „pane si·ľɢù na·ḣka pâ·le‿ja | siṡ sāp̀ te·ṙvest“ | pañnin ka·ḣ aɢà | tụ̄·‿ṡ tị̄ mi·t̀te mi·ᴅäɢi te·ṙvest eňneḱkuĭ e·mä̀ tuľ ja siṡ vīṡ minù a·rštì manu vai to·ḣtri manu miš‿ma piän ü·t̀lemä || ja·ḣ | ja si·ṡ kā̆sime to·ḣtri maṅ | to·ḣtri üt̆tèl et̀ „laṡke si sẹ·ṙm ma·ha vẹ·t̀ta || kuì te‿ì la·sè sīṡt vẹ·t̀ta | si·ṡ vẹt̆tàme kä·è maha“ || jaḣ e·mä̀ saì väĕɢa pa·hàsest ja‿s üt̆tèl‿et̀: „kị·iḱ a·ìɢuset̀ ka | ä·rä̀ a·rštit̆tas | siṡ vẹettas nüìᴅ la·t̀skesel kä·śì ä·rä̀“ | mā· oľlin siṡ | koľmèᴅeĭṡtkümne â·štane || — — —*

kaè tụ̄ mị̂·s e·śì oľ ru·màl || temä̀ i·řmut̆tas mu ä·rä̀ üt̆tèl‿et̀ eɢă tụ̄ ko·èr eìj‿oľlŏ tō‿ľ ‿u·ńt̀ || jâ‿ja mi·nà naḱsin pe·ľɢämä || ja i·ḱsin sị̀s | ü·t̀te‿ʙuḣku iḱsin: „no nüit ta tu·lèʙ ja vẹt̆tap ni la·m̀ʙaᴅ ä·rä̀ | miṡ mi·nọst sâ·ʙ siṡ kuì pe·remis panep mu·ľlè tra·ḣvist ja . . .“ || aɢa | pe·räst tuľli üt̆tel se·ᴅäv̆isi et̀ | „e·ì ma·šsaᵖ‿pe·ľlät̆tä‿t̀ | tụ̂· oľl‿üt̀s a·ľ ko·èr sīt̀ | tẹ̄·sest ta·lust“ || jâ·‿ja kaè mi·nọl ka | āṡ kä·è ẹ·ḱva ü·leṡ || ma pe·ľläšsin ka·ŋ̀ɢest || ma i·ḱsinẹɢi nīj‿et̀ | ma‿ì jẹ·ùᴅnu änämʙ ä·rä̀ i·ḱke | muľ oľ nî· kaŋ̀ɢest ka·ḣju ja a·lè‿et̀ | mi·nà nū̆ᴅ nî·visi | piàn o·lẹ̀ma sīn mẹ·t̆sà

[14] s. t. tuli nõdrameelsena; [15] kasvaja

vē·re‿sēn || la·mbaɪ̀ tęmmašsiva va·hel kęiḱ ühte kä·häriḱku‿ja | no nü·ɪ̀t tulèb iḱkè u·ńt . . . || aga ku‿ma sält ä·rä̀ saɪ̀n | siss‿oɪ̄ mul̀ â· mɪ̂·l — — —

jälle taɪ̀htsiva mi·nù ka·ŋgest ta·gasi eɪ̀ sä·räst la·št eɪ̀j‿olęvaɪ̀ o·ɫlò enämp te·màl kuɪ̀ mi·nà olèn o·ɫlò || läɪ̆sin si·ńnä? | ke·vą̆de sɪ̨s | oɪ̀li rehè ta·rè oɪ̄ | ka·nà si·ɪ̀ta tä·ɪ̀s | naḱkašsin minà ko·ristama || sǟl oɪ̀l‿üɪ̀s sû·ŕ la·ùd koš a·nọmat pä̂·l | sis vę·ɪ̀sin ja lɪ̨·vaga ę̂·rusɪ̌ toɫ̆lè la·v̆và ä·rä̀ ja nu? | ke·òd[16] ja lä·niḱkud kę·iḱ lä·bɪ̀ || ja pa·ńnin | sɪ̨s pu·ɪ̀taɫd iluste ku·m̆mali siñnä la·v̆và‿ɛ̄älè | jâ·‿ja siss‿üɪ̆ttel sɪ̨ pe·rènäĕne se·dävisi eɪ̀ | „ku·ɪ̀das sa o·m̆meɪ̆tte nî·visi oleɪ̀ a·rìnu‿ɪ̀ sa | la·ɪ̀skene vɪ̨̄·l ja sa męštaɪ̀ kęiḱ ä·rä̀ te·ɪ̀tä“ || mā‿ɪ̀sin eɪ̀ „mina ta·hàn eɪ̀ pu·haš oṁ kęiḱ“ || jā· aga no? | ne·mä̀ oɫ̆va säl äštɪ̀ mu·štat || te·màl oɫ̆li eṅdäl vä·hämbad laɪ̆sèd | mɪ̨·na oɫ̆lin nüd va·nemb || ja keš sis vę̄·rast nüɪ̀ | vę̄·raš piäb i·ḱke tegèma || jā·ḥ | nivisi ja·ḥ ||

sɪ̄s̀ paṅtti minù ka·ŋ̆gast kudàma || ne·ɫ̆lä̆ niɪ̀seca ka·ŋ̆gaš oɫ̆le || no·ḥ üɪ̆teldə a·ṁme ka·ŋ̆gaš || jā sis pantti minù ku·dàma‿ja | si·s̀ tû̆di muɫ̆lĕ sû·r lä·niḱku‿däɪ̄ś a·p̆pɪ̨uɪ̀ pî·mä ka‿siñnä kę·ŕvàle || eɪ̀ „sû̆· nüit si·nà | lɪ̨̄·sà sû̆ si·nà sɪ̄·ɪ̀ ja·ḥ | ja sis ku·à ka·ŋ̆gast“ ||

no·ḥ | mɪ̨nà ku·dàsin kü·ɪ̄ | acà ja·lat eš küɪ̆nɪ̆ | la·v̆vaḱkide pâle || jaḥ si·s̀ oɫ̆lin ma ä·dän | aga ma ku·dàsin ikkegi || si·ss‿üɪ̆ttelDi pâ·le seɫ̆lè si·s̀ naḱkaɪ̀ rę·ɪ̀vid męskma || kɪ̨·iḱ käšti muɪ̀ ä·rä̀ tehä̆ || si·s̀ veɪ̆ttin ku·riḱkǫ kä·ɪ̀te | läɪ̆sin sis re·hè‿alla ja | sis naḱkašsin plâ·ńima neɪ̀d rę·ɪ̀vid | paṅtti ve·sɪ̀ pâ·le | a·meɪ̆telle — — — || si·s̄ plâ·nsin ma ä·rä̀ ja sis | pâ·‿ɾäɪ̆tti ka·ḥ lę̀n | tę·ɪ̀vàga | seɫ̆le ku·riḱkoga || sis te·mä̀ üɪ̆tel‿eɪ̀ | „to·dà eɪ̀j‿oleš ta·ŕviš o·ɫlo? | ti·hä̀ | todà ę̄·ru nî·“ || ma‿ɪ̀sin eɪ̀ „aga kɪ̨·iḱ lɪ̨̂n tę·ɪ̀vàga | sɪ̄s̀‿ma sān ru·ɪ̆temp“ ||

jaḥ | sɪ̄s̀ tû̆· oɪ̄ mu ka·ŕja‿elò | ecà ma pa·ɫ̆lù ka·ŕjàn eš kä·ɪ̀ || ja kuɪ̀ muɪ̀ si käsɪ̀ a·ɪ̀gest jäɪ̀ si·s̄ | sis i·sà tuɪ̄ vîs minu ä·rä̀ üɪ̆ttèl‿eɪ̀: „ku·daš‿sa seɫ̆lègä kä·ɪ̀t“ | kä·sɪ̀ oɪ̄‿jo väègа pą·šteɪ̆tanŭ || — — —

mę·nen paĕcàn aṅtti iḱke pa·remast sü·v̆vä || ja kudaš pe·rèmês oɪ̄‿ja pe·rènäĕne ka·ḥ || sɪ̨̂· peremis koš‿si tū̆·lè jaḱkuṗ (püssiga) la·šti | sɪ̨̂· pe·rènane oɪ̄ vä·gà ā̆ i·nìmĕ ta‿ɪ̄ va·nà || aga taɪ̄ â· | tā· tegi ā̆·ɪ̀ sō̆·gid a·laɪ̆tti || tü·ɪ̆tär̆ oɪ̄ kā· üɪ̀s tü·ɪ̆tär̆ || ü·ɪ̆teldą̄ ta tegì iḱke kū̆·kki‿ja | jā sis sa·ɪ̀ja teɪ̆tti sâ·l‿ja || aga sî·n kü·län eš näè mɪ̨nà vɪ̨̄·l li·hà eɪ̀ | eɪ̀‿ei kū̆·kki eɪ̀ mi·dägi ||

[16] kibud

(HK: Nii alvaste anti süvvä?) *ja·h̄ | nî a·l̆vaste ańtti ja·h̄ || mä·‿t̀len sâ·l koṡ‿ma ka·řjàn ol̆lin || tụ̂ᴅi siṡ sû·ŕ lä·nik̆kuᴅäìs mul̆le a·p̆put̀ pî·mä siňnă i·štèʙᴇŋ̆ɢi‿ʙā̆le koš‿ma ka·ŋ̆ɢast ku·ᴅàsin || siňnă kę·řvàlĕ üt̆telᴅi | „sụ̂· nüᴅ sī·ṡt o lī·sà | sụ̂· nüt̀ sīṡt ä·rȁ eṅᴅäle | kę·t̄ tä·ìs‿et̀ siṡ | jęv̆vat ka·ŋ̆ɢast kuᴅàᴅa“ || minà mę·t̆telsin | „mi·ṡ ma seṡt a·p̆pù pį̄·mäst nüt kül̄ sụ̂·n“ ||*

(HK: Paljas piim?) *ja·h̄ | le·ìʙ ka·h̄ ol̆ kę·řvàl! || nō le·ìʙ i·k̀ke || le·ìʙ ka· kę·řval ja sû·ŕ lä·nik̆kuᴅäìś kořjat̆ti ja siṡ višt mi·nà piᴅin olęma tụ̄ | nä·l̆lȁne || eì tihànu ü·t̆telᴅäɢi miᴅȁɢi ||*

ja aɢa ku‿mà tü·ᴅruk̆kust lät̆sin siṡ | ol̆lin mįnà sū·ręn talùn | sâ·l ol̆li kü·l̄ to·rè ol̆là || sâ·l ol̆le | äṡte ańtti sü·v̀vä‿ja || eɢa si·lkku kü·l̆l‿eṡs‿a·ntta | eìj‿a·p̆put̀‿pîma || ik̆kè ańtti pa·rèmat̀ sụ̄kki sâ·l || — — —

aɢa si·s̄ | kuì re·h̀te pešset̆ti si·ṡ piᴅin ma | se·l̆làɢa kaṅma pę·h̀ku leh̆mȁᴅe kü·ìni || ja siṡ tụ̂· | ta·mp̀ miṡ säl̀ toᴅà . . . | ta·mppis neiᴅ vi·l̆jàʙäìᴅ pu·rù || tụ̄· siṡ | ol̆le rihe‿al̄ ja ta·mppiṡ sā̆l ja siṡ || kuì siṡ me·het pu·į̆štašsiva siṡ | mįnà vį̄l eṡ o·ṡka pu·į̆štat̆ta neìt terì vä·l̀lä || si·ṡ pańtti siňna ma·ukki nisuk̆kęnę kę·ṙɢe ma·uk̀ siṡ mį·nà | vęt̀sin sā̆lt̀ ę·lèᴅ ja | se·l̆ɢä ja lät̆sin pa·l̆la ja·lu | ku po·rì pla·ɢìses | lät̆sin siṡ siňnă kü·ìni | sält̀ ka·řjàlaǫ̆ᴅà . . . vaì re·hè‿mant̀ ka·řjàlaŏᴅa manù || no tụ̂· ol̆lĭ i·řmuṡ e·lò — — —

siṡ pe·remiṡ üt̆tel mi·nǫle „miṡ inemine si·nà olet kuì si·nà eì męĭštà pu·į̆štat̆ta?“ || mā·‿t̀sin „ma·‿ìj‿ole te·ňnù seᴅä tụ̂ᴅ || pu·į̆štak̆ke te·ĭjè ma . . . kül̆‿mà ne·s̆sin ę·lèᴅ ä·rä“ || sis | vęt̆ti niṡkeset lō·ɢošseᴅ ol̆liva | pû·ᴅ o·t̀ste kül̆len ja‿sis pa·ĕlàᴅ ol̆ nī a·l̀ʙụ̄l | koṡ pę·h̀ku nī lät̆s si·ṡse roh̀kemp || si·ṡ ku‿mà saìn sel̆le se·l̆läᴅäèɢa siṅna kü·ìni | siṡ ol̆lì mul̀ nī·ę·ŋ̀ɢ kiňnì | nụ̄‿l̀ ra·ṡkeᴅ kâ·‿jo || ja·h̄ la·t̆skesel || si·š‿mà ol̆lin joʙà kül̄ . . . || aɢà ku‿mà joʙà tä·ìśtüᴅruk̀ saìn | si·ṡ enämʙ eĭj‿o·l̆lò säräst kä·sitsi re·hèʙeṡmist || ja·h̄ || sišs‿eĭj‿o·l̆lò ||

(HK: Kui vana sa sis latske ollit, kui‿sa pidit kanma toda . . .?) *siš‿ma ol̆lin vījèᴅe·iṡküm̆ne ā̆ṡtane || jā·h̀ siṡ | ka·řjast lä·t̆sin siňna‿ja siṡ ku‿ma tü·ᴅruk̆kust läk̆sĭn saìn se·it̀smeᴅę·iškümne ā̆ṡtane | si·ṡ | piᴅin ma‿k̆ke kę·ĭk̀ läʙì teɢèmä || siṡ üt̆telᴅi jo va·rṡti et̀ | „miš‿sa siṡ tu·lętki tį̄·nimä“ ||*

ka·t̆sküm̆menᴅ vî·ś ru·ʙlà ańtti ik̀kĕ ā̆·ṡtast pa·lkka || ja si·ṡs‿ańtti | pe·rème rę·ĕvaṡ ka·h̄ | vana u·ňᴅrik̆kut ka·h̀ ü·m̀ʙre‿ja || jā·‿ja | nisuk̆ke

a·mè se·l'ga mis̀ sĭ·st ol̃ | a·lt̀ ol̃ jä·mè ja sĭja sĭ·jàni ol̃ pē·nemʙ || ja·k[17] *a·l ja·h̄ | ja·kkùga a·mè || ja·h̄ || ja sis̀ sä·ŋgi̯ˇlinà ol̃ ka· ikkè aga ega muĭlˇes̀ˇole mi·ĭtuĭ linà || pâ·ˇaĭlˇol̃li ikkĕ ę·lè ko·t̄ˇja || — — —*

jā aga mā· ol̃lin | pe·räst vį̂·l | tę·ĕsen paĕgàn | sis̀ sâ·l ol̃lì ka·h̄ || sâ·l ol̃lì sis̀ ru·kki re·hì | vai rü·ä̀ re·hì ütteldä || sis̀ mį·nà āsin | sis̀ˇma ol̃lin ikke nō·rę̀mp ka· vį̂l || si·s̀ âsin ma nēᴅ vi·hut vä·ĭla | ja si·s̀ vę̆tti mį̀nà | la·ᴅvast ki·ñni ja | plâñsin va·s̀ta pe·ŋ̀kki ä·rä̀ || ja si·s̀ | paňnin jälle ę·let ku·p̀pu || ja sis̀ nū̆ kū̆·t̀ sis̀ piᴅin mį̀na vä·ĭlä kaǹma i·luste jä·lle? | u·ñnikku panèma || jâ·ˇja sis̀ | tū̆· ol̀le sis̀ mi·nu tū̆· sāl ja sis̀ ku ka·ŋ̀gest uńi pâ·le tükkis ja | ja me·het̀ˇsäl | ri·hĕ̆ˇal̃ | tū̆·ttäsiᴅ || mį·nà lätsìn a·hju̯ˇgę̆rvale eĭᴅässin pę·r̆manᴅuĭlę̆ ma·cà̀ma || si·s̀ ōᴅas . . . o·t̀siva kos̀ˇsi l̄į̄·sà om̀ lä·ǹnu || „kos̀ˇsi l̄į̄·sà om̀ lä·ñnu?“ || „l̄į̄·sà jo·ʙà̀ pu·h̀kap!“ ||

jāh mį̀nà pu·hassin sis̀ sā̆·l | ü·ĭteldi et̀ „kos̀ˇsa̯ˇs̀ nî· u·ńine oleᴅ?“ maˇĭsin „o·ì ta·ìvaĭkke | kel̃ ü·k̀s tuĭlì ū̆·si ü·les̀“ || no·h̄ | sis̀sˇol̃ jo ki̯·ik̀ ū̆· vį̂l joh̄ || nî· ol̃ jah̄ sį̄ | a·śì ki̯ik̀ | tū̆ e·lò tū̆ | mi·nù e·lò ||

ja si·s̀ kuˇma joʙà | me·hèle läĭsin | ä·rä̀ || no si·s̀sˇol̃ mul̀ kü·l pa··remp || sis̀sˇol̃ joʙà me·hè nę·àl nicù | ro·h̀kemp e·läᴅa || si·s̀ eš̀sˇo·le . . . | sĭs̀sˇol̃ joʙà re·hèʙeš̀mise ma·s̀sìnaᴅˇja | ma·s̀sìniᴅega teĭti si̯s̀ seᴅä̀ tū̆·ᴅ || aga kuˇmį̀nà la·t̀ske ja nū̆·r ol̃lin sis̀ | pu·hà kä·èᴅega || no si·s̀ ko·p̆poĭtasime sis toᴅa vi·h̀ku vį̂l va·s̀ta | pę·r̆manᴅuᴅ | re·heˇalõse pę·r̆manᴅuᴅ et̀ nį̄t̀ te·räᴅ ki̯ik̀ siňna vä·ĭlä tuĭlìvaˇja sis̀ ütteldi et̀ iluste kę·r̆raʙeräst pane . . . | te̯į̄nę̆ la·ᴅèv[18] *| te̯ę̆ne tü·vik̀ | pa·ne? siňnä? | si·ᴅème pâle || si·ᴅèmet saĕva o·t̀sa | ütle̯ˇt̀ kaŕga re·hè alà* (parandab:) *a·lutse tâᴅe ja tį̄ si·ᴅèmit̀ ka·eǹᴅale jäĭlĕ || ma piᴅin si·ᴅèmiᴅ jälle vaˇĭmis̀ teᴅèma ||*

(HK: Kudas sa neid sis teid?) *pi·k̆käst ę·lest || o·ì | ma me̯is̀tsin vä·èga teĭtä | la·ᴅvat ko·k̀kǫ paǹᴅsinˇja | sis̀ kĕ̆·ruĭtasin vĕ̆tke*[19] *ä·rä̀ ka· neìᴅˇ ja | nîˇe̯ˇt̀ ta la·h̀tiˇì tulè kuˇma ę·lègū̆ pâ·le panèn || e̯ˇt̀a kę·và oñ || kuì ma es̀ tį̄· sis̀ ol̃lì saìn jälle tę·relᴅa || ega sis̀ nî· sa·m̆ma. . . . ||*

(HK: Kas sidemid leotasit ka . . .?) *no eňnè | e·ǹne ol̃li joʙa neìl pa·nttu nēᴅ . . . | pi·k̆käᴅ ę·let | li·k̀ku || nî ve·ī̆ pâ·le priĭsiĭtu || na si·s̀ ol̃lìva nemä̀ vi·nt̀skeᴅ || aga mu·ı̯̆dù kuì | ę·k̀va oleš te·ǹnu se·ĭlest mis̀ | laòlᴅ vę̆ttiva lâ·gusę̆ˇʙält̀ vę·t̀ti sis | sis̀ tū̆· läts̀ ku pra·giseʙ kaŕki ||*

EMH 187. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

---

[17] jätk, takune allosa muistsel naistesärgil; [18] latv; [19] = *vēᴅiki* 'natuke, pisut'

SÄÄSKÜLA

Jakob Tuul, sünd. 1874. a. Sääskülas. Nii ema kui isa olid põliseid Luunja valla elanikke, abikaasa pärit Sääsekõrva külast. Keelejuhi pärastine elupaik asub sünnikohast kaks kilomeetrit eemal.

17. *Karjapoiss surmaohus

kaŋ̀ɢru ta·lù ol̆lì | sīn sel̆le mę·t̆sa‿ᴅaɢan muę̆ᴅùɢi | ja siṡ | sî·n käiṡ siṡ | ta·lù ka·rì muę̆ᴅùɢi | ja mį·na ol̆lin pī·rì‿ᴅaɢan | jäl̆le sî·n se·l̆lè põle pā̆l | ja käį̆sin o·mà leh̆mäɢa sīn || ja sâ·l ol̀li muę̆ᴅù̯ɢi | va·nemp ka·řjuṡ | ks[20] ka·essa te·iṡküme ā̆ṡtat joʙa va·nà | ja sį̀ṡ | ol̀li muę̆ᴅu̯ɢi mi·ḥkliʙā̆väne a·ìɢ‿ja | lašti ka·rì sis muę̆ᴅuɢi o·ʙeste ko·p̀li | se·l̆leʙeräst et̀ | o·ʙèseᴅ siṡs‿enämp ko·p̀li‿ṡ kä·ì ja siṡ ol̄ siñnà a·ìna jā̆nù | ja sį̀ṡ lašti ka·rì siṅnä si·ṡse ||

ja si·ṡs‿ol̀li muę̆ᴅuk̆ki | pü·hȁʙäne pä·ìv | väɢą i·lùs | va·ɢàne ę·ḥtaʙû̯l‿ja | pä·ikkene pa·iṡtis‿ja | ja‿ᴅù tęĕne . . . ta·lùɢařjuṡ tul̄ sis mį·nù manu nüᴅ | „lasę̆ sinà o·mà leḥᴍ ka·ḥ siṅna | me·ĭjè kařja manù ja sį·ṡ lasème ko·p̀li jā‿t̀ | si·ṡs‿olème e·si va·ʙàᴅ vēᴅik̆kese“ || ja mį·nà | o·l̆lin tol̆le a·šjàɢa nę·ùn‿ja | te·mȁ karaṡ muę̆ᴅuɢi le·ḥmȁ‿manu‿ja | ja â·siṡ siṅnä muę̆ᴅuɢi | sel̆lè | mu·l̆ɢu‿manù koṡt ka·rì si·ṡse lät̀sis | ja o·l̀li ka·rì sâ·l ||

aɢa nüt | meṡ siṡs‿e·ñᴅiɢa || kū̯·lime muę̆ᴅuɢi‿t̀ | jä·ṙɢmesen ta·lùn ol̆lì üt̀s | külȁ ki·řmaṡ muę̆ᴅuɢi‿ja | pi·l̆lis‿sā̆l mä·ŋ̆ɢsiva‿ja || aɢà‿nüt mę·t̀s ol̆lì î̯·n | vařjaš pa·l̆lù ä·rȁ‿ja | tū̯ po·iṡ üt̀lep mul̀le‿et̀ | „lä·ḥmè“ || sā̆l ol̆lĭ si·ṡ üt̀s ri·ʙà | seᴅȁ kū·sę̀ męt̀sa et̀ | „lä·ḥmè üt̆te kū·se‿ot̀sa ja siṡ | roṅìme ü·leṡ kę·ṙɢele siṡ‿kū·lème ä·ṡte“ || ja‿sis lä·t̀sime | te·mȁ î̯·n minà ta·ɢàn | aɢa te·mȁ‿l̆lĭ va·nemp ja te·mȁ lät̀sis muę̆ᴅuɢi ü·lešse | roḥkemʙ la·t̀va nī kę·ṙɢele || mi·nà‿ṡ jul̀ɢe ni kę·ṙɢele mi·ñną jäìn põ·le pû·‿ʙā̆le || ja | ol̀ime sā̆l va·ɢatsęst kû·lame‿ja | ja mį·à kūlen kü·l̀l‿et̀ | üt̀s o·k̆sà plę·k̆sak̀ vaì ni·suk̆kęne sā̆l a·l̄ | mâ·ʙā̆l‿ja ||

aɢà nüt | sā̆l tol̆lĕn‿saman ta·lùn ol̀li | la·p̆sè‿rištimise pi·ᴅù muę̆ᴅuɢi || jā̆·p̀ siṡ mul̆le nisuk̆kene mę·t̆tè muę̆ᴅuɢi et̀ | et̀ keṡ säl plę·ɢistaʙ muę̆ᴅu‿et̀ | sā̆l sì pi·ᴅùrah̆vaṡ om̀ muę̆ᴅuɢi | tul̆lùva siñnä mę·t̆sà‿vî̯rᴅe | ta·lòn eṡs‿olę siṡ vä·l̀läɢäę̆ɢu ko·ḥtasiᴅ ei mi·ᴅȁɢi || et̀ om̀ tul̀luva siñnä omà a·šju âma‿ja | ja siṡ | om̀ tul̆luva sīja pu·ĭje‿al̀la ka·h̄ | kę·ñnìva sî·n || eñne‿

[20] kas.

guì käìʙ ütˇskeŕᴅ pleˌ-ñ‿ja | siš oll‿a·ši se·lᵒge et | miˌnu la·šti‿ja || siš nakˇsin rŭ̈·kkima‿ja | pi·dùraȟvaš olˇliva vä·ľlän ja kŭ̈lˇiva ä·rä ütlesivä̆‿t | „nüᴅ laškiš ka·řjušse ä·rä“ || jō·siva siš muĕᴅukki siňnà a·lla | pû·‿alla‿ja | ja siˌ·š nakkᴀššiva minǫ sälˇ ma·hà päštmä‿ja || tuľin e·si ka·‿ǩkè na·ťtuǩkĕse mâᴅ a·lläppoleˌ viˇ·l | ᴀgᴀ jeˌ·ùᴅ saì o·lsa eš jeˇ̆va ämp tu·lla | oš ma·hà kukkunu | no‿š tuˇlliva va·šta muĕᴅuᴅi | veˌ·ťtìvä̆ | teˌ·ęnè veˇttis ü·škä ja sis aňᴅis a·lla‿ʙole teˌ·ęsè kätte | š sain seᴅävisi ma·hà || ja siš | viˇᴅi muĕᴅuᴅi toˇllę̀ . . . | tŭ̈ la·škja‿l toˇllę̀ ta·lù su·lane muĕᴅǫ̀ᴅi || ja eläš säl ka·ȟ | nisukkĕsen sa·man . . . sŭ̈ᴅzù ma·ˌeakkᴇse sēn vaì ta·reǩkᴇse sen niᴅu miˌ·nàᴅi olĕ oma e·lǫ̀ pä·ĕväᴅ elänŭ | e·ňnemʙiᴅe || ja si·s̄ | pańtti siňnä sä·ŋᵍìˇʙäle ja || no siˌ·s̄ | nakkätti a·rǫ̀ pivämä‿l kuᴅaš nüìᴅ sâ·ʙ ||

no·ȟ eìj‿olˇe miᴅäᵍi te·ľtä nüt‿tulęp lîˇ·na viˇjä || ᴀgᴀ ku·ᴅàmû̆ᴅu säp viˇ·jä || tîˇ·ᴅ om̀ kaŋᵍest a·ľvat | siˇ tîˇ miš sìšt muĕᴅukki . . . rę̆·mu tîˇ· | miš sìšt li·ńna käìʙ || si‿olˇ jo pę·ȟjaťtu sˇljä‿ss‿ole krŭ̈·sàᴅzrä eì miˌᴅäᵍi pa·nttu ko·hèᵍi‿ja | ja siš | teˌ·ęnè tükk‿olˇli | e·ss‿olè jo säl | ta·lun to·lᵒgĕřral ve·ᴅrù va·ŋ̀kriᴅ | pû·ᴅele va·ŋ̀krit‿jā siš | tîˇ· a·lʙ‿ja | ja vä·hä̀ tû̆ eì ra·p̆puťta ja‿i va·ŋǧuťta‿ja || no·‿siš pańtti toˇllę̀ pû·ᴅele va·ŋ̀kri pâle ja siš || nō· eì veì‿jo seᴅä̀ tîˇ·ᴅ naǩkaťta rę̆·mù‿tîᴅ mü·l̀mä eì sîˇ· | om̀ väĕᵍa peˌ·ȟjaťtu ja a·lʙ‿ja || ja si·s̄ | lätˇsime sìšt | sǟ·segęřva kü·lä̀ kaùᴅu mŭ̈ᴅù̇ᵍi siňnä‿ja | mâ·nᴅi pâle miš | lû·nja‿meìsast ka·vastu meˌ·ìsa lähäp‿ja | ja sǟ·lˇ̀ siš niᴅaŭ̆va kuì lû·nja meˌ·ìsa || aᴅà siˌ·šs‿eš sā‿mp mi·ňnà || miˌ·nà eš sā enämʙ e·ŋᵍäťtä | ę·ŋᵍu[21] tuˇlli niᴅu läʙì | seľlè pē·ńiǩkᴇse | ę·lè keˌ·řreǩkese‿ja | jä·ĕvà siš siňnä meˌ·ìsa se·ìsmä ja lätˇsìvä siš siňna si·šse | siňnä pa·ròniˇmaìja‿ja | eì pa·ròn oš . . . kaš a·nttaš vašt sälˇt meˌ·ìsast ve·ᴅrù va·ŋ̀kriˇt | eì siš viˇ·jäšse muĕᴅuᴅi iǩke lî·na || aᴅă pa··rǫ̀niᴅ eš‿ole eňnäst ko·ᴅòn | tu‿lˇ sa·ǩsàmālę läňnù | nì eì pro·v̀va olˇ̄ siš ko·ᴅòn | ja siš si . . . | vai po·ìᴅ ka· olˇli | sa·raǩkustę meìsa olˇ̄ to·ìlę käèn ja tŭ̈· | olˇ̄ ka· sâ·l || ja siˌ·š | a·valᴅasiva toˇllę̀ a·šjà ä·rä‿l nî··visi meìl a·ìᵍe vä·ľlän o·m̄‿ja || e·ì sâ‿mʙ e·ᴅèsi miňnä ||

no siˌ·š | laškis siš pa·rù̇ni proˇ̀va muĕᴅuᵍi | si·ľmä̀ pi·lˇk siš | kuťsàril o·ʙeseᴅ e·ìte paňna ka·leska[22] eìte‿ja || si·s̀ pańtti siňnä pâ·le ja siš kuťsar pu·ǩki‿ja | ja si·s̀ li·ńna | ki·huťtama || teˌ·ęset tuˇlliva siš ä·rä muĕᴅuᵍi | š minu e·mä̀ | jäì siš si·ńnä muĕᴅuᵍi | š tû̆· ka pâ·le‿ja || siš si ku·ťsar küšse to·lˇlę̀‿ᵍäest eì | „kaš veˌ·ip seˌ·itta muĕᴅuᵍi“ ja siš e·mä̀ ütˇs[23]‿eì „veˌ·ìʙ

[21] õhku; [22] kalessi; [23] = *ütles*

sẹitta“ | eṫ „nūᴅ eì ra·p̆puṫta enämp ja om̀ vēᴅik̆kᴇse pa·remp | a·ìᴇel“ || no siṡ ku·ṫsàr añᴅis o·ʙestele siṡ muẹ̆ᴅuk̆ki pí·ṫsa‿jă || ja kihuṫtaṡ‿siṡ kẹ·vemini ja siṡ saẹ̆me li·ṅna sis | sis ol̆lin ma kül̀ nî·visi eṫ | joʙà kẹ·ik̀ nî | mū·ttis si·l̆mäᴅe‿i̯n joʙà nī väĕᴇä ki·rèväst kẹik̀ si̯ a·śì‿ja || i·l̀m nak̆kăs kaŋᴇest‿joʙa ü·m̀ʙre käìmä ja ki̯·ik̀ ||

si·s̄ | vi̯ᴅi mu·ẹ̆ᴅùᴇi siṅna pa·ro̯ni ma·ìja || pa·ro̯nil ol̆lì sā̆l | ka·ṫs ma·ẹ̇a || tẹĕnè‿l̀ va·nà maẹ̇à ja tẹ·ẹ̆nè ol̆lì | ülè sel̆lè ū̯·litse o·mà | vaì û·s‿maẹ̇à kuš‿ta säl e·lä̆s kuì‿ᴅa li·ñnàn ol̄ | ja sā̆l va·nan maẹ̇an siṡ | muẹ̆ᴅuk̆ki piᴅä̆s a·ìᴇit || temä̆l ol̀li kak̀s a·rṡti | si·sèmäse aìᴇuste arṡt‿ja | ja‿sis ā·và arṡt ka | ā·va arṡt ol̄ muẹ̆ᴅu̯k̆ki si̯ | ü·l̀ìᴇōl̀ì | kli̯nik̆ku prove·šsèr || prove·šser k o·h̄ || ja si̯·s̄ | ol̄ si·l̆mä̆ pi·lk̀ siṡ ma·ẹ̇à‿oiṫjal käṡk käèn | ja siṡ | ol̀li prove·šseril ka sā̆l | kä·ṡk pe·rä̆n‿ja || si·ṡs‿ol̄ tû̯· sâ·l‿ja | siṡ vẹeṫti muẹ̆ᴅu̯k̆ki | lašti siṡ jā̆·ttust kum̆mì ko·ṫtì‿sìṡse paṅna‿ja | ja kum̆mì ko·ṫtìᴇa muẹ̆ᴅuk̆ki ri·ṅᴅu pā̆le‿ja || si·ṡ joʙà | mẹnè tuñnì a·ẹ̇à‿ʙeräst | mi̯·nà nak̆kᴀšsin joʙà pa·rèmast e·ŋ̆ᴇaṫta sâma || nak̆kăs joʙà ẹ·ŋ̀ᴇu tulẹ̀ma ||

ja si̯ṡ to·ᴅavisi siṡ | ol̆lin siṡ nî·ᴇav̆va ku‿mà pa·rèmast joʙà saìn‿ja || si̯ṡ tul̄ pa·rùn s a·k̆ s à m ā l t ka· ko·ᴅò‿ja || tû̯· tul̄ siṡ‿ka ka·èma si·ñna‿ja | ja nẹ·ùᴅiṡ siṡ mi̯·nù‿ᴇäṡt eṫ | kuᴅà si̯ aśì o·l̄‿ja || ma seleṫtasin ä·rä‿ja || ta ü·ṫles‿eṫ | „kaṡ | sel̀ la·škjal ol̄ miᴅäᴇi vi·hàmi̯lt si·nù vaṡta?“ ||

mi̯nà üṫlen „eìj‿o·l̆lo temä̆l kẹẹ̆ᴇe vä·hämʙät vi·hà || ja mi̯·nà eṡs‿ole ka· te·mä̆le miᴅä̆ᴇi ku·ṙja teṅnu eì mi·ᴅä̆ᴇi ei || aᴇà nî·ʙal̀lu eṫ | sā̆l ol̆li pi·ᴅù pä·ìv‿ja || no pi·ᴅù‿aìᴇă om̀ jo‿k̆kè vî·na lī·kkuman ja || te·mä̆ kül̀ sûr jō·ᴅik̀ eṡs‿o·lẹ̀ aᴇa nō | keṡ miṫte jō·ᴅik̀ eìj‿ole | to·l̆lẹ̆lẹ sâʙ jo mẹ·nest na·p̆sist ka· joʙà kü·l̆lält | a·l̀ʙ“ || ja siṡ | tû̯· ā·ṡki mẹnẹl mē·lẹ̇olù nîʙal̆lù se·ᴇì‿ja | ja‿siṡ | pe·rèmel ol̆lì sā̆l | vä·l̆län kâ·rᴅe‿al̄ muẹ̆ᴅuᴇi ka·ṫs pü·šsi na·ĕlà‿oṫsăn | ja siṡ ük̀s tẹ·ĕnè | k o·ñ ᴅ z à talù pe·rèmis | ol̄ siṡ‿tu tẹ·ĕnè mi̯s || ja siṡ | tẹ·ĕsè vẹṫtiṡ siṡ si̯ | ta·lù su·làne | ja tẹ·ẹ̆sè vẹṫtis tẹẹ̆sè talù pe·remis ||

siṡ nak̀sin va·ṡta palùma‿ṫ | „ä·rä̆ | ka·ristaᴇe teᴅä ü·ṫteᴇi sel̆leʙerä̆st eṫ | mi̯·nà reh̆kenᴅän eṫ si̯ ol̆lì | pu·řjù pâ·ᴇä̯ ja naṫto̯k̆kĕse niᴇù e·ṫte ka·ĕmaṫta | si̯ la·ṡkmine || eṫ väᴇä̆ | to·řmìliselt | oṡ piᴅä̆nu e·ṅne e·ṫte ka·èma mi·š‿sä̆ lasẹt“ || temä̆ läṫs li·ṅᴅu laṡkma || aᴇa näᴇì nüṫ seᴅä | a·l̀li to·m̆ʙok̆kest eṫ ok̆sà‿ʙäle läṫ[24] ja‿ṡ a·řvašseᴇi no si̯ o·m̀meᴇi si̯ li·ṅᴅ ||

EMH 184. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

[24] läheb

SÄÄSKÜLA

Jakob Tuul, 86 .

18. *Hürss ja kolgits

ü·řsìᴅeɢa aeťti li·nù | muę̆ᴅuǩki kuǐ‿na oǐliva | ä·rȁ leotteᴅu ja ku·ĕvaťteᴅu taǐvel sā̆l | re·hè tu·àn | kuę̆vaťteᴅi ä·rȁ‿ja siṡ | ü·rṡ ma·sìnaɢa aeťti nū̆ siṡ muę̆ᴅuɢi pu·rust ja sis | raʙaťti ra·ʙà‚ėaɢa jäǐle pu·ḥtast‿ja ||

ü·rṡmasin oǐ ni·suǩkene | ka·ťtè po·štì‿vaèle oǐlì ko·ìm tru·ǐli panttu || ja ü·ťs truǐl‿oǐ muę̆ᴅǫ̀ɢi kę̆ę̆ɢè a·lùmanę tru·ǐ | ka·ḳs truǐli pē·ńiǩkest oǐ pâ·l || ja si̥·ṡ | tsusaťti si·ňnä linàʙeò o·ťsa‿ʙiᴅì | tru·ǐlìᴅe‿vaʰèle‿ja | vä·ňᴅäst naǩkaťti â·ma nīɢav̆va kuᵗ‿tę·ìsi‿oťsa jäǐle sī̥ peò lä·ʙì läťsis | âsiṡ tę̀·ĕsele‿ʙole jäǐle || ja vę̆ťtis jäǐle siṡ ta·ɢàsi kā̆niṡ tę̀·ĕsę oťsà‿ja | muriṡ to·ᴅà ka· se·ᴅȁvisi‿ja | nüt oǐ li·napeò | pe·ḥmè | ja·ḥ || naǩkaťti ra·ʙàma ra·ʙà‚ėaɢa ||

no ko·ǐɢitsiť ma nä·ɢin ka· . . . || tū̆· oǐlì muę̆ᴅuɢi | ni·suǩkene ka·ťtè ja·là‿ʙäl || üťs nisuǩkene pa·ḱ teťtu | sū̆·ń se·hèn‿ja | ja siṡ tę·ę̆nè‿oťs oǐ va·ṡta mâ·ᴅ ja tę̀·ĕne‿ǐ ka·ťtę̀ jalà‿ʙäl nî·visi ü·lèvän | u·p̆paǩkile || ja siṡ sā̆l oǐ siṡ kâ·s pâ·l‿ja | kā·sę̀l oǐ si·ṡ nisŭǩkene re·ń se·hen miṡ toǐlę̀ sṓ·nę̀ siṡse käìsiṡ miṡ‿säl a·ǐl‿oǐ muę̆ᴅuɢǐ || ja siṡ | sa·ʙà ta·ɢan | vę̆ťtiṡ tę̆štiṡ ü·lešse | tsusaš li·nàʙeò jäǐle a·ǐla siṅnä‿ja | ko·ǐkkis jäǐle nî·ɢav̆va kuǐ‿ᴅa jä·ǐlè pe·ḥmeṡ saì || aɢà to·ᴅà oǐlì lü·hiǩkest a·ìɢa | ku‿mà nä·ɢìn || tū̆ | kaᴅuṡ si·ǐmȁ pi·lḳ ä·rȁ || joʙà si·ṡ tuǐliva nī̥ ü·rṡ ma·sìnať ja siṡ noĕᴅeɢa ü·řsiťti | vī·mätse a·‚ėàni || o·ǐleɢi siṡ mę̆nel joʙà o·ʙesteɢa vĕttäv ma·sìn ka·ḥ muę̆ᴅuɢi o·lę̀man aɢà | ro·ḥkemp taheťti toᴅà ü·rssi | ü·řsìɢa saĕva pa·rèmaᴅ li·nàᴅ ||

EMH 184. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

SAVIKOJA K.

Roosi Paap, sünd. 1883. a. Savikoja külas põliste luunjalaste peres. Raamatutarkust õppis 3 talve, 3 talve käis Tartus õmbleja juures ametit õppimas. Abiellus Savikoja külast pärit eaka talunikuga. Suri 1962. a.

19. *Mälestuskilde noorpõlvest

ku·v̆vè âštatsen naǩkašsin ka·řjan käìmä | jo·ʙà || o·mà leḥmȁᴅe maṅ || ja si·s̄ | ka·essa‿ā̆ṡtane ańtti joʙà vę̂·ra manù || na·ǩkaṡ tū̆ kä·ìmä niɢù nę·ìᴅ | ī̥·kke | iǩkè a·ṅᴅa aṅᴅa || e·mȁ oǐ ka·ḥ nisuǩkene väĕɢa | keṡ

Roosi Paap

ta·ȁhtis | o·llà nisuk̆kene | jäl̆lè eȅ | eȅ temä̀ a·ùs‿eȅ | temä̀ la·ⁱȉs nüt nî ȃ· oṁ kẹik | ja sã̄·l oĭlin ka·ȁ kẹ·ik sai̯ te·ȉttu ||

mẹ·ȉle ka·hešsa ã̄stasᴇᴅ miš nû̄·ᴅ || mịä̀ oĭlin u·haǩka ka·ȁkkuja vä·ĭlä‿ ʙält ja si·ȁᴅele | kaⁱȉs sũ̄·rȉ si·ɢä‿l̄ || si·ȁᴅele ra·ȉᴅuᵢ̯ẹa || a meš nû̄·ᴅ sä·rät set tẽvä! || oi̯ sinà ta·ĕvàs! ||

ja si·s̄ | pã̄lè to·llè siš‿oĭle | si·š aṅtti sĭ·jä ärä̀ | si·ȁᴅe manù || si·šs‿ oĭlin ka·ⁱȉs ã̄stat̆ si·ȁᴅe mañ ja sị·s̄ | aǩkašsin ka·řjan käȉmä || si·š‿mà käĭsȉn ka·řjan nî·ɢaŭva kuì | neĭläᴅẹ·iškümne ã̄·štani || si·š lätsin sü·· ɢìse | ẹ·ṁʙleᵢ̯ẹa manù | ta·ĭvel saȉn‿š vĭ·jèᴅẹiškümne || no·ȁ siš | ma na·ǩ· kašsineɢi kä·ȉmä | talvèl iǩke ẹ·ṁʙleᵢ̯ẹa‿maṅ ja siš su·vel jälle | taȁtis sị̂· perèmị̄s iǩke sĭ·jä‿š oĭlin sî·n | eȁs[25]‿iǩke nɪɢù ko·ᴅò a·ʙȉline temäl || na·iȁt eȁs‿o·lè ja si·s̄ || ütⁱȁs vi·ɢàne | vi·ɢatse jalàɢa ẹ·ᴅè o·l̄ || š oĭlin se·ĭ· lel sin a·ʙist iǩke‿ja || ja sa·ȉj‿iǩkè käȉᴅu vĭl̆ | tû̄·‿ʙäl li·nà kaǩkuman[26] || ja‿siš sü·ɢìse jä·llè ẹṁʙleᵢ̯ẹa manù̯ ||

[25] eks; [26] harilikult kj. ütleb *kaǩman*

ja nî·visi siss‿o·l̀leɢi | su·vel ik̆kè sí·jä̧ | tū̧·sse | ja sü·ɢìse ę·m̀ʙlȩėa manù || sis̀ ka·ⁱt̀s tal̀ve ma käĭsin ę·m̀ʙlȩėa maǹ ę·p̀piman || te·mȁl ol̀le kę·ik̀ | nī̧ᴅ | ka·suk̆kaᴅ ja pa·l̀it̆tuᴅ jah̀‿ja ki̧·ik̀ tu ę̀mʙlȩėa te·ɢì || sis̀s‿ol̀ niɢù säl ro·h̀kę̄mp tū̧·ᴅ | ę·p̀piᴅa || ja si̧s̀ ko·l̀manᴅa tal̀vè sis̀ | jä·t̀tis (õmbleja) *et̀ mi̧nà | säl â tū̧·ttä̧ėä ol̀lin | mu pa·l̀ɢà pā̆le vī̧l si·ñnȁ || sis̀s‿ol̀lin vī̧l pa·l̀ɢàline || ja i·k̀ke suvèl jäl̀le sî·n | tū̧·ttä̧ėa ||*

ja sis̀s‿o·l̀leɢi | saì lē·rin käìᴅu‿ja || ja vę̄·l sî·n ja sis̀s‿a·k̆kaš jo | si pe·rèmis minù e·ǹᴅäle nuìjama || mi̧à teᴅȁ su·k̆kuɢi es̀‿ta·ha | s̀ â·šta o·t̀sa | e·mȁ‿maǹ kä·ìsis ja sis̀ | to·ᴅà‿sis̀ si·lit̆täs‿säl ja kę·nèles | sis̀s‿ e·mȁ jäl̀le | nuĭjaš mi·nù | nî·ɢav̆va‿ɢui | ik̆kè añᴅsin pe·r̀rą̄ ||

(HK: Ja tullit siiä talule?) *ja·h̄ | o·řjast üt̆telᴅä mû·ᴅ mi·ᴅȁɢi || ā̄·*[27] *ta üt̆tèl e·sì ka·h̄ | ku·naɢi ol̀le | et̀ „si·s̀ jā̆p̀ mul̀ | tü·ᴅruk̆ku‿äᴅȁ ä·rȁ | eìj‿olè enämp* (vaja) *tü·ᴅruk̆kuᴅ vęt̀ta“ || no‿ja·h̀ noh̀ mis̀ sis̀ su·vèl tū̧·lisi nüᴅ o·l̀le | vęet̆ti | aɢa ta·l̀vel ol̀lin ma ik̆ke ü·t̆sinᴅä | ka·řjàᴅal̀lit̆ta̧ėa ja | ja kęik̀ te·ɢìjä mis̀ o·l̀le || su·vel ka·‿ik̆kè tū̧· maǹ ||*

(HK: No ta oli kavval miis, võttis noore naese.) *ta·p̀pa os̀ tah̀tnu || mi·s̄ si·s̄! || nō niɢù tū̧· te·n o k̆ k a‿m a ñ | ko·s̀‿te üt̆telsit̆te käĕvȁ || tū̧· ol̀ tü·ᴅruk̆kust | vęt̀nu tū̧· || aɢa e·ì || ja sis̀ tū̧· kel̀lè mâ·‿ʙäl si̧ t e·n o k̆ k a‿ m a ñ n ì ta·rè om̀ | to·l̀lè perèmehe | ę·ᴅè ol̀ ka·h̀ sîn tü·ᴅruk̆kust jäl̀lè || noh̀ t‿ol̀ ka· nisük̆kene va·nemʙ tüᴅruk̀ juʙà || eh̀k tū̧· vęt̀nu || aɢa eì ke·ᴅȁɢi || niɢu‿ma kę·nelsin et̀ | ol̀lìn ö·essä ā·s̀tane | kuì e l e·ñ n à l ol̀liva pu·l̀màᴅ | rihà‿al̄*[28] *ta·ñᴅzisiva sā̄·l‿ja || ja mi̧à ka·h̀ la·t̆sek̆kene va·h̀tisin sā̄l || temȁ jō·seʙ mul̀le . . . | „se·l̀lest sāʙ mu·l̀lè“ || k‿sa nä·èt || miš‿sä ü·t̀let sel̀lè pā̄lè! ||*

EMH 185. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

SAVIKOJA K.

Roosi Paap, 77 a.

20. Naabrinaise mõrvamine

t ō ń i ol̀le l o h̀ k v a küläst sū̧re‿ᴅalu tüt̆tär ja v i l̀ l e m ol̀ sā̄l sulasest ol̀lo̧. ja sâl sis̀ tul̀leɢi tu kok̀kulep̀pimine ja vęt̀mine ja meheleminek̀. v i l̀ l e m i pâle es̀‿sa nuriseᴅa, äk̆kiline ta ol̀le, aɢa eɢa ta sel̀leʙeräst ei tījä mis̀ ärä es̀ tī̧. il̀masęàn ol̀le, üt̀tel̀ sâl saì sū̧ᴅzut̆teᴅu nîj‿et̀ tę̀ĕse sū̧ᴅzu‿

---

[27] = *eɢà ~ eȁ*; [28] reheall

oĺsast tę̈ę̈se oĺsa tuĺd sai näę̈dä̈ttu[29], tikku va¿ea eśs⌣oleGi. aGa kodo tuĺle, siśs⌣enämb eś sū̆ɒ́zuĺta. eś sū̆ɒ́zuĺta ja eś jū̆ vîna kah.

t ō ń i käìs igä päĕvi sîn. ka neę̈de elǫma¿ea oṁ sîn saman tę̈ę̈sel⌣bū̆l sedä mę̈ìsa. eśs⌣ole neìl saṅna, siś käĕsivä sîn meĭje saṅnan ü̈ts kaťskümmend âštaì. kuì meĭje saṅna kü̈ťsime, sį̈śs⌣alaťti käìs temä ka oma laśteGa. väikseD laťseD oĺliva. siś t ō ń i säl saṅnan iḱke peseś ja teGi vaĺmist, v i ĭ l l e m ü̈tte tę̈ì, tę̈iśt vîsis. neìl oĺli ulkka laťsi, mę̈ni kümme tükki. meìl oĺli jo väėGa sûr läbìGäìmine ja perästpõle kah t ō ń ì käìsis igä päìv meĭje pū̆l.

vanem poèG vę̈ťtis näĕse. nisuḱkene ul naĕne oĺle, eìt⌣eśi ta⌣ìj⌣ole sęnaGi emäle ü̈ttelnu, ku miDäGi säräst oĺlǫ, siś jõšnu j u h a n i manu kaìBama, siś j u h a n jälle emäle küìlGe. eGa t ō ń i eśs⌣oleGi säräne tüĺitsejä ja v i ĭ l l e m ka⌣śs⌣ole aìB, pü̆lDiś teìtä kį̈ìḱ iḱke nę̈ę̈de ä̆śt. aGa j u h a n oĺle niGu loʻĭl, miś näĕne täĺle eìte viĺistäs, seDä tä teGi ja ü̈ťteĺ, emä käìs säl vahel mę̈ne päĕvä kařjan, siśs⌣ü̈ttelnu emäle: „ma vę̈ťtan kiŕve, tap̆pan su ärä!“ ku vähäì miDäGi oĺlǫ, siś jälle äḧvärDänu: „pū̆n ärä su! tap̆pan ärä su!“

ü̈ťskę̈ŕD läDa⌣maṅ t ō ń i jū̆ìnu leḧmi, poìG karanu manu: „ma vę̈ťtan top̆pin su sìjä vį̈ täṅni pâD⌣piDi!“ t ō ń i kaènu kuDas läDast väʻĭlä sänu. läṅnu ü̈ts⌣päìv mę̈ìsa, kęnelnu konśtâ·Belile kaḧ seDä ašja, konśtâ·Bel näraťtanu: „oḧ temä paìraB nî sama. oma poìG, kaś⌣ta nūD säräst ašja teGemä naḱkap.“ konśtâBel niGu eśs⌣usu toDa t ō ń i juťtu, mę̈ťteĺ eì vana¿inimene oṁ eḧk mę̈iśtusest pûDuliḱ. aGa eśs⌣ole, temä niGu aĕmaś eìte oma oĺsa.

ükskę̈ŕD mina lüpsin leḧmi lädan ja laùlsin ü̈tte jumalasęna laùlu. temä lautta tuĺlu, sēsäp sâl ja ü̈ťleB: „kaś sa muĺle ka lälat seDä laùlu, ku⌣ma ärä ole taṕpeťtu.“ muìl⌣oĭ niGu aìB, ü̈ttelsin: „aḧ meś⌣sa âD rumalaD juťtu!“

t r ē s e l oĺlǫ kūl säräne plân eì, ku emäst laḧti sâB, kūl siś laśtest muę̈DuGi sâB, laťset külmeťtäB ärä, jävä aìGest kõleva esiGi ärä. eGa täìl⌣eṅDäl j u h a n i G a laťsi eśs⌣ole, nû oĺliva t ō ń i laťset. vîs vai kûs tükki, miś noìD vähämbiD säl koDon oĺli.

sį̈ elo oĺle säl säräne imeliḱ ja t ō ń i läťsis l o h k v a, oĭ suvel sāl oma ę̈è maṅ. süGise niGu ta sìjä tuĺle, oĭ kuri kařjan. temä taḧtnu eìt⌣

[29] läidetud, süüdatud

oleṡ nä täl̆le siñna l o ḣ k v a pâr vak̀ka leìʙä[30] *vīnu, eṫ sîn paremʙa mâ ja ilus rüɢä. eɢa ta siṡs‿eìj‿oleṡ koɒo̧ tul̆lu. aɢa poìɢ ja minijäṡ toɒa eṡ tahava. üṫlivä, eṫ tul̆ɢu sījä taɢasi, sōɢu sîn, nemä rüɢi l o ḣ k v a ei vî. ešmäʙä ta tul̆le ja rị̄ɒi ȩɒàɢu vȩṫṫìva elo manṫ ärä.*

t r ē s e kuṫsunu teɒä ȩɒaɢu leḣmi lüp̀smä lāɒa manu. eśi ol̆lo̧ sāl kū̧ńi väräṫte pâl, piɒänu vaḣti, eṫ keṡki ei tule. ja j u h a n siṡ jōšnu tare‿manṫ, vȩṫnu seɒolɢa riḣma, eṫ viṡkap taɢast emäle kâla, pû̧ʙ ärä. aɢa temäl eṡs‿ole sel̆le ruṫtuɢa aìɢa kaèɒa, kuɒas tu riḣm läṫs. riḣm ol̆l‿üṁʙre lȩv̆va läñnu, pìɢistanu sû kȩik̀ kaṫski. kaè‿ɢu lüp̆säɒ, si̧ṡs‿oṁ pâ eṫte‿ʙōle kōɢun. muìɒu oṡ riḣm kâla läñnu, aɢa lȩùɢ ol̆le i̧n, lȩv̆va liṫsus vaṡta kȩri ja läm̆mäṫtäs toɒavisi ärä. oì sina ar̆muline, ka‿ɢoṡ ik̆ke süɒä!

ol̆liva ta siṡ sāl̆ṫ leḣmä alṫ küìni veɒänuva. ṡ sûr reɒel, keɒä‿mū̧ɒä nä üleṡ lāɒa pâle käĕsivä, siṡs‿ol̆ tol̆le ülemise pul̆ɢa küⁱlɢe tu riḣm keìɒeṫtu, meṡ temäl säl kālan ol̆le. karttuli‿uńik̀ ol̆lo lāɒa sàĕna vēren ja üṫs väikke reɒel ol̆ karttuli‿uńik̆ku oṫsa panttu, eṫ siṡ toɒa väikkest reɒelit‿mū̧ɒä läṫsis t ō ń i ülešse. noḣ eṫ sū̧re‿reɒeli pul̆ɢa küⁱlɢe kèḝɒäp riḣma ja kar̆ɢap siṡs‿al̆la ja oṁmeɢi rip̆pun. nîvîsi na kȩnelesiva kaḣ, eṫ nî oṁ teṫtu. tû̧ väikke reɒel ol̆ neìl peräst panttu siñnä karttuli uńik̆ku oṫsa, eṫ toɒa‿müɒä oṁ emä üleṡ läñnu ja nîvisi oṁ pōnu.

ȩɒaɢu ol̆li tu pû̧mine ja om̆mok̆ku kel̆lä nel̆lä‿aìɢ tul̆le siṡ j u h a n meìje pōle, kiṫtis[31] *eṫ: „emä oṁm‿eṅɒä ȩɒaɢu ärä pōnu.“ p i̧ṫ r e üṫtel̆: „no ko‿sa siṡ sēni‿âni ol̆lit ku‿ɒa ȩɒaɢu pû̧s? oleṡ kohe piɒänu konṡtâʙlile sȩna sāṫma.“*

siṡ läñnu mȩìsa, eṫ temä lâʙ üṫlep konṡtâʙlile. konṡtâ·ʙel el̆istänu li̧nast aršti väⁱl̆lä, eśi kȩneles meìje pû̧l: „imelik̀, sū̆ṡt jōseʙ säräst punast väⁱl̆lä, ki̧ik̀ sû om sīṡt ärä piṫsiṫteɒu. si̧ eìj‿ole küll‿ȩìɢe aśi.“ sû ol̆li kaṫski piṫsiṫteɒu, mok̆kat ki̧ik̀ sehest kaṫski. ja mȩṫle, oma emä! nàĕne vil̆istäs eṫte ja mi̧s teɢi.

süɢisene aìɢ, il̆m ol̆li väèɢa al̆ʙ, arṡti eṡ tule, eṡ tule. konṡtâʙel läṫs taɢasi mȩìsa ja el̆istäs uv̆vest‿eṫ: „sîn oṁ joʙa sūrȩmʙa ašjaɢa teɢemist. sîn eìj‿ole eṅɒäʙû̧mine, sîn oṁ ik̆ke poìɢ pōnu. ašja piäʙ ûrima.“

konṡtâʙel paṅnu meheɒ manu vaḣti piɒämä eṫ: „li̧nast tuleva ameṫtimehe, eṅne miṫte üṫseɢi puṫtu ei vȩì!“ t r ē s e nârnu: „jāḣ, ti̧ porine, viḣma

---

[30] s. t. rukist; [31] ütles

valap taèvast al̀la, nemä tuleva nüt seĺleɢa väiĺlä!“ temä oĺ sūreline et̀: „porine tį̂, eì tule keɒäɢi!“

meheɒ, keṡ säl val̀vasiva teɒä, oĺliva kârɒit mäiŋ̀ɢnuva kořvi pę̌hja‿ʙāl. juhan mäŋ̌ɢinu kah̄. temä käěnu sīn‿sān mę̌tsavēren kaèman ja näɢi et̀t‿ei tuĺlu, üt̆telnu: „ah̀, eì tule keɒäɢi!“

aɢa amet̆timeheɒ jät̆tivä aŭɒu sījä sam̀ma meĭje aĭja‿ɒâɒe ja lät̆sivä jala siṡ siňnä kū̧ńi manu. meĭje konṡtâʙel ka‿ǩke üt̆ten, tû̧ neìɒ tę̀ije, eɢa nemä eśi eṡ tījävä tul̀la. kū̧ńi ušsest siṡse aṡtnuva, nî juhanil läňnuva käèɒ lah̀ti ja kā̆rɒeɒ nį̄ kuk̀kunuva[32] käeṡt maha. ärä eh̆mät̆täs iǩke kül̄! nemä oĺliva sūrelise, et̀ seĺle poriɢa eì tule keṡki väiĺlä. aɢa oĺlivaɢi juʙa kohal. aì sa taěvas!

siṡ käšnuva juhanil ärä tar̀re miǹnä. vę̀tnuva tōńi maha‿ja siṡ naǩkanuva kaèma ja ûrima. arṡt ka tuňnistanu et: „ta‿ìj‿ole mit̀te pû̧mise sur̀ma suřnu, ta‿m̀ läm̀ʙumise sur̀ma suřnu.“

reɒeliʙuĺɢa oĺ meĭje pį̄t̀re ärä lę̀ěɢanu küiĺlest, tû̧ oĺ kę̌ę̌ɢe rih̆maɢa koh̀to lav̆va pāl. siṡ vīsivä juhani kah̀ lîna üt̆ten. trēse jäì siṡ sījä vį̄l. rį̂ɒi ęɒaɢu oĺ tu pû̧mine, laùʙa vîɒi juhan liǹna, üt̆telɒu trēsele et̀: „tule ešmäʙä, siṡ laseme juhani ka koɒǫ.“ aɢa paiĺlalt üt̀lemine oĺ seɒävisi, ešmäʙä vę̌t̆tiva trēse ka kiňni ja eṡ lasevaɢi enämp koɒǫ tulema.

koh̀to‿är̀rä koh̀tǫn üt̆telnu juhanile ja trēsele‿t̀ „te‿ltte jo ärä tuňnistanu, et̀ te‿let̆te tap̀nu.“ juhan üt̆telnu: „eɢa‿ṡ ma‿ṡ vę̀i ärä tap̀pa laṡke eǹɒä, ma äɒäɢa piɒin tuňnistama.“ nēle üt̆telɒi iǩke tap̀pa ka anttava sāl, et siṡ tuňnistava üleṡ. aɢa koh̀tǫ‿ʙāl salaš kę̀ik maha, trēse nî sama. neìl oĺl‿eśi aɒvuǩkat̀ vę̀ettu, tû̧ paɒraš ku oit̀ku, ę̀kva rumal kūlat̆ta. selet̆täs iǩke et̀ tā vę̀iṡ nîvisi oĺla ja tā vę̀iṡ nîvisi oĺla. koh̀to‿är̀rä üt̆teĺ: „no ku‿ɒa karttuli‿uńiǩku pāle oṡ läňnu, karttuli‿uńik̀ oleṡ jo laĭjali va‿ėonu. aɢa karttuli‿uńik̀ oĺli teřve.“ aɒvuǩkat̀ vaṡta et̀: „noh̀ ku‿ɒa lät̆s väik̀se reɒeli‿ʙält̀ ärä, siṡ reɒel tęseṡ[33] üleṡ ja karttuli‿uńik̀ ka tęseṡ üleṡ, oĺ jäĺle niɢu tā‿ǩke oĺle.“ koh̀to‿är̆rä kūlaš tük̀k‿aìɢa temä pat̀ramist, siṡs‿üt̆teĺ: „jät̀ke joʙa järɢi!“

eɒimäne kohoṡ męiṡtis męlemaɒ sur̀ma pû̧mise läʙi. aɢa et̀ nąšterah̀viɒ eìj‿ole eštin sur̀ma męěšteṫtu, siṡ tę̀ěne kohoṡ oĺli et̀ juhan pû̧mise läʙi sur̀ma ja nàěne saì kak̀sküm̆menɒ vîs ā̆ṡtat̀. aɢa nàěne oĺle roh̀kemp süìɒi ku mį̂s. eɢa juhan eìj‿oṡ teǹnu, kui nàěne eìj‿olěṡ ut̆sit̆tanu. üt̆s viĺistäṡ et̀te, tę̀ěne teɢi.

H. Keem, 1960.

---

[32] tavaliselt kj. ütleb *kuk̀nuva*; [33] tõusis

Taavet Tomera, sünd. 1866. a. Vasulas Lombi külas. Isa oli pärit Vasula Maranast, ema Vasula mõisast. Ka abikaasa oli Vasula inimesi. Taavet on kogu oma elu mööda saatnud lapsepõlvekodus Tiksol. Suri 1961. a.

21. *Põdra- ja sokujahil

ü·ťski pü·hä̆ eś lähä̆ miťte mû̆·dä̆ ku mi̯nà ja·hì‿ʙǟl eś käì || va·sùla jä·řv om̀ sî·n | ja sǟl | käťsiva . . . üťs kuràdi pę̀·dèr oľ̄ || ja‿siś | mu·ìl‿ oľ̄ ko·èr | keś muì ja·hì‿ʙäl käìs || ja·h̆ | ko·ěràga kä·ìsìn || ja lä·ťsìme siňnä̆ jä·řvè‿vi̯ŕde‿ja | â·sime sǟl sedà | mę̀·ìsa‿mû̆dä̆ ja oìsęme neìd jä·ìgi ikkè‿ja | vi̯·mäťte | tu·ľli‿si̯ | pę̀·dràsuňnik | jû̆škis sìjä̆ jä·řvè‿ vi̯ŕtte[34] vä·ìlä || agà vaì mi̯·nà olìn jä·řvè‿vēren va·štàn || ja nigù‿da siňnä tu·ľ | ko·èr oľli muì säl ma·n̄ || kélasin ko·ěrà ä·rä̆ || ja? | tu·ľ jä·řvè vi̯·rd mû̆dä̆‿ja | nigù‿da sa·ì siňnä̆ pa·ǩsęmba ko·hà pâle | nigù‿ma sellě pla·ǩsù täľle a·ňnin | si·s̄ | oľlì uppęrba·ìli || ja aňnin tę̀·ìse plaǩsù vi̯·l eì ku·ràmuś ta‿lâb ä·rà̆ väntte[35] || ja‿siś la·šsin sellě pę̀·drà ma·hà sälì‿ja | ja‿ siś ü·ťtè lašsin sìì va·sùla mę̀·ìsast || kaìs tü·ǩki saìn — — —

varà mę̀·ťsast oštsime pu·ìd || ja | üťs kä·ľìmi̯s oľ̄ muì ka·h̆ a·bìn | veťťìme ned pû·d oštime ä·rà̆ | ja‿si·s̄ | tuľlime ko·dò | ja‿siś oľľime ko·ìm päìvä ko·dò || ja‿siś mi̯·nà läťsin siś siňna[m]‿mę̀·ìsa ko·dò tû̆ma | — — — ja siś | läťsin ka·ťtè o·bèsega‿ja || si·s̄ | läťsin si·ňna || aga sâ·l oľ̄ neìd ki·ťsesid pa·ľjù || ja mi̯à‿mę̀ìsin[36] | ōdà ku·ràmus eì | te·ľlè tulęp pa·lkka maśsa || koś mę̀·ťsàvaǩ oľ̄ tę̀·sę̆ppul tî̯d | ja tę̀·ìsel‿ʙū̯l oľ̄ koś meľje pû·d oľ̄ || jah̆ | läťsin siś si·ňnà ja ka·èsin eì | ku·ràmus‿eì | kiťset tu·lèva a·lì·pū̯lt eì | ō·da‿ōdà ōdà ō·dà‿ì | te·ľjègа tulę̀ʙ jo se·ìvti teťtą̀ || agă | nüt ki·ťsesit oľ̄ kü·mme tü·ǩki || ja·h̆‿ja tu·ľlìva sedà | tî̯·d‿müdä ü·leś || ri·š·tiǩkaěnad oľlì ü·ťtèn | ja nî̯d ki·ťsèd oľli arìnu sǟl ső·män käìmä || ja tu·lèva si·ňnä‿ja | tu·lèva | ę̀kva li·gìdale kohè‿ja || minà . . . tę̀·ìnè kû̆rma oľ̄ pâ·l | ja te·ìst te·gìn || agà | mę̀ìsin‿ì ku·ràmuś | eì nüìd ei sā ku·dàgi | eì mā pian ka·èma | eì mā va·ľìtsen iǩke kę̆ěge sūrę̆mba vä·ìlä ||

jah̆ | ka·èn tu·lèva üšna si·hì lì·gidal kohè ja si·ňna | lä·hìdalę̀‿ja || mi̯·nà‿aga ru·ìtu pü·s̄‿ja | nigù ma a·ňnin selle pę̀·ňnì ü·ťtele sis | e·sâne iǩkę̀ oľli ka·h̆ tę̆ěne vî̯l‿ja | tu·gev lō·maǩke oľli‿ja || agà | si̯ mę̀·ťsàvaǩ oľ̄

[34] tavaliselt kj. ütleb *jäřve‿vi̯ŕde*; [35] = *vimäťte*; [36] mõtlesin

lä·hìᴅal | på‿aśi et̀ pû·ᴅ ol̄ ka· lä·hìᴅal || ja‿s | teɢin ru·t̀tu ja ru·t̀tu ja tę·ĕnè kụ̂rma ol̄ på·l ja | tę̀·ĕsele saìn nîsa·ma kuᴅaṡ vä·hä̀ || ja saìn seǐle si·ǩkù kuràmuse | siňnaᵖ‿pû·ɢụ̂rma al̀la‿ja (puud) *på·le ja || ja‿siṡ | sā́·p̀ | kụ̂·rmat på·le‿ja || ka·èn mę·ťsavaḣť tu·lèʙ a·lt̀ | ü·leṡpṓle ja tulep | ę̀kva si·ǹnä koṡ | mi̯à pü·ṡsi laṡsin ja sį̄ pa·uḱ koṡtis ä·rä̀ || ja·ḥ | maťtin seǐle si·ǩkù ä·rä̀ siňnà | ja lä·ťsin | ę̀kva mę·ťsàvahile va·ṡta || aɢà no·ḥ | tā‿l̀ sā̄l nät*[37] *pû·ɢụ̂rma al̄ | ja mę·t̀sin et̀ | no meš‿ma nụ̄·t̀ tį̂n | et̀ ku·rat̀ väntte sāʙ a·rù et̀ sā̄l . . . | nä·èʙ‿et̀ . . . ||*

mę·ťsàvaḣť tul̄ si·ňnà âsin mę·ťsavahìɢa ju·t̀tu ka· säl vį̄l‿ja || mę·ťsàvaḣť üt̀leʙ et̀ | „sî·n laṡkis üt̀s pü·ṡsi et̄ | la·ṡkiṡ sīn ko·ṡkil mę·ťsàn“ ||

mā üt̀sin[38] *„ô· sį̂· laṡk sīn ta·ɢà | p r ā́· ᴅ i m ä e pụ̄l“ || p r ā́· ᴅ i m ä kę·ŕt̀s ol̄ || ja‿et̀ | „sā̂·l laṡkis et̀ | et̀ ku·rat̀ iřmuťtas o·ʙèseᴅ ä·rä̀“ || mul̀l‿ol̀li â·ᴅ o·ʙèseᴅ väèɢä || mul̀l‿ol̄ vä·l̀länäittusel käìmise o·ʙèseᴅ | a·laťti ||*

sį̂· üt̀leʙ et̀ | „ku·ràᴅiᴅ lasèva pę·t̀rasiᴅ sîn“ || mę·ťsàvaḣť üt̀leʙ ||

mi̯à üt̀len „ja sî·n ta·ɢàʙul sīn a·ňᴅis ja·ḥ üt̀s sā̄lt pla·ḥvaǩku“ ||

mę·ťsavaḣť paňᴅiṡ si·ǹnäʙōle minèmä koṡ minà nüiᴅ ju·haťtasin || aɢa no mē· tul̀lìme sī·jà ärä̆ tį̂· pā̂le || ja? | minul ol̄ | tę·ĕsel iǩke iṡtusin o·ťsàn ja tę·ĕnè tul̄ ta·ɢà‿ja | nî·ɢav̆và ku‿me | sīt̀ lä·ʙì mę·ťsà ja | kęiḱ ko·ᴅò ja üt̀sì pä·ĕnì‿ja || i·sà sį̂· jäì ko·ᴅò | ja üt̀sì pä·ĕni naḱsin neňᴅĕle neìᴅ pu·ìᴅ ve·ᴅàma ja | veᴅàsin‿naᴅ | vä·l̀lą pu·hà | miṡ sā̄l mę·ťsàn ol̀li — — — ||

ka·è | a·l̀l i ǩ k a talù om sî·n || ja si·ṡ | minà kūlin te·ᴅret | sā̄l a·l̄ jä·řvè‿vēren | sā̄l a·laťti nüt lu·ťtuťtasiva‿ja || pü·hä̀ʙä o·m̆mụǩkụ‿ja || mi·na pü·ś sä·l̀ɢa‿ja | läťsin si·ňnà || ja tu·lèn sā̄·lt̀ ja ka·èn‿et̀ | aɢa üt̀s ki·ťsè kurìvaìm | sīn a·l̀l i ǩ k a rụ̈·ä̀‿ʙā̄l || a·l̀l i ǩ k a om̄ | om̀ sīn mę·ťsà vḗ·ren || jä·řv om̀ tę·į̄sęl‿ʙụ̄l || ja sụ̄̂p̀ säl rü·ä̀‿ʙā̄l o·rašse‿ʙā̂l ja || mi̯·à męt̀len et̀ oì ko·ràmuṡ | no ku·ᴅaṡ | ku·ᴅaṡ ku·ᴅaṡ‿ta piap sî·n olęma || ku·ᴅaṡ ma se.l̀lè kä·t̀te sān ||

kaèn‿et̀ ka·ùɢel om̀ na·ťtuǩkene et̀ | kaṡ pü·ś vę·ťtap nī ka·ùɢęlt et̀ || ja | ka·èn | lā̄ʙ a·l̀l i ǩ k a pô·le || ma męt̀sin nō nüit̀ läp̀ ta·lù pṓ·le‿ja | no meš‿mà tį̂·n | ma‿ì sā la·ṡke teᴅä || aɢa vį̄·mäťte a·l̀l i ǩ k a l t üt̀s ka·řjà‿poiṡ ol̄ säl ka·řjàɢa || tụ̂· tul̄ si·ňnä̆ iřmuťtas na·ťtuǩkene jă iřmuťtas mi·nù pṓle || ja tu·l̄ siňnă mę·ťsà vį̄rt mụ̂ᴅa‿ja || niɢu‿ᴅa tu·l̄ si·ǹnä | mi̯·à męt̀len‿t̀ ōᴅà po·iṡ || tere ję·ùᴅu | ję·ɢ e v a l t̀ pe·rì | se·p̆pä̀ nęuṡt läť̀s pî·ma palùma[39] ||

---

[37] = *näet̀*; [38] ütlesin; [39] mõttetu fraas

ja·ħ | aGa niGù‿Da | tu·l̆li mi·nù‿Bṓle ja | mià mẹt̀len et̀ ku·rat̀ | kaèn et̀ ka·ùGe om̀ ja | tẹ·m̆mašsin plẹñ || ja ku·ramus visaš vu·p̀st vu·p̀st vu·p̀st || añni tẹ̀·ĕse paǫ̆Gù vị̂·l | pẹ·ñD! || no si·s̀s‿ol̄ mi·nù o·mà || ja si·s̀ vẹt̀sin sā̆·lt̀ | veDäsin mẹ·ìsa mẹ·t̀sa || ja sâ·l om̀ | mẹ·ìsa mẹ·t̀s om̀ t i·k̆ s ù mẹt̆saGa kû·n || ja si·s̄ vēsin[40] *si·ñnà‿ja | tulin ko·Dò ja vẹt̆tin o·Bèse e·t̀te‿ja | sīs sị̄ . . . pâ·le kâ·‿ja | tẹìn ko·Dò kâ·‿ja | sū̆·k̀ prî· ||*

aGà sịs̀ mị·nà eì jät̀nu mit̀te ü·t̀s pü·häBäne pä·ìv || eh̀k ä·rì pä·ìv kuì o·l̄ | sis̀‿ku oBèseD sẹ·ẹ̆và sịs mị·nà | mị·na vẹt̀sin si·s̀ ja | lặssin müDà vä·l̀lạsit sīn | nîBal̆lu ku‿mà vä·hä jẹ·ùDsīn || lät̆sin sī·jà a·l̀la | ko·èr ol̄ mul̀ ü·t̆tèn | ja ko·èr | ko·èr ol̄ mul̀ ka·ŋ̀Ge || tû· ku‿Da nüD jä·ⁱnešse e·t̀te vẹt̀tis̀ sis̀ tû· a‿ẹ̀as̀ nî·Gav̆va ta·Gà kui | kuĭ‿Da sa·ì | ja sīt̀ a·lt̀ k a· r ù sû·D mû̆Dä | tu·l̄‿ja | k a· r ù mẹ·t̆sast tū̆ âs vä·l̀lä | sel̆lè jä·ⁱnešse | ja tu·l̆li | mị·nùlẹ ẹk̀va va·s̀ta kohe || pla·k̀sti tol̆lèle ü·t̀s ä·rà ja ko·èr tẹì ta·Gast pe·r̀rạ‿ja | jä·l̆lè kä·èn ||

EMH 182. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

LOMBI K.

Taavet Tomera, 94 a.

22. *Jõuluõhtune jänesejaht

vat̀ me·ìl‿om̀ | sī·n | a·ĭjàn — — — | sị̄ . . . ri·štkaĕna ku·ħjat ol̆lìva — — — | ja mi·à pä·ìv‿ot̀sa teGìn siñna lû̆·vi || teGin siñnä nüt sel̆le lō̆·vì | ja kae . . . teGìsin à·ŏGu si·s̀se si·ñna‿ja | pä·ìv‿ot̀sa va·l̀mis̀ kẹ·ik̀‿ja || aGa vat̀ ẹ·DàGu taħva | va ẹ·èt ke·rik̆ku miñnà || ja mul̀l‿ol̆li e·mà̧ nisŭk̆ke kā· nisŭk̆ke ju·malap̆pel̀Glik̀ i·nìmene ja·ħ || i·sà̧ ès̀s‿o·lẹⁿ‿nî | ja i·sà̧ ol̄ niGù jō·Dik̀ ka· na·t̆tuk̆kẹnẹ | aGa e·mà ol̆li ik̆ke vä·èGa ||

jā? | ẹ·DàGu | üt̀lep | „pa·nè o·Bène e·t̀te ja vị̂· tüDruk̆kuD ke·rik̆ku!“ ||

no | mị·nà üt̀len et̀ | „eì | mi·nà eì lä·hä̀‿ja | mị·nà eì lä·ʰä‿ja mị·nà olĕn pä·ìv‿ot̀sa lû̆·vi teǹnu‿ja | si·nà āt̀ nüt mịnù ke·rik̆ku nû̆·D ja | konà mị·nùl va‿ẹ̀à miñnā̆ vil jä·ńešsiD las̀ke“ ||

jā̆n sī·ja‿ja | sān ku·ħjà‿manù ja | tük̀kisin siñna si·s̀se ja teGìn à·ǫ̆Gu siñna‿ja | ja nüt sō̆·Gì pañnin à·ĕnama pā̆le si·ñna | kat̀s u·ńik̆kut pañnin si·ñna‿ja || ja‿t | oǹ sâ·l‿ja | säl̀ tị̂·n nū̆D seDä lû̆·vi ik̆kè || aGa | sị̄ mẹ·t̀s | om̄ | tẹ·ĕsel pû̆·l om̀ mä·Gì || ja | o·‿ẹ̀à om̀ ke·s̀kelt | sị̂· ol̆li | lät̀sis

---

[40] *ma*-infinitiiv *vị̂mä*, teistes tartu murrakutes tavaline *vîmä*

sì·ja | va·sùla alla || ja | mi̯à ka·èn | jä·ⁱneṡ tu·lèʙ | ja tu·lèʙ e̯·k̀va si·ǹna ko·hè ja seǐlè . . . | vi̯·rtte || ja | mi̯à ka·èn et̀‿nt ku·ràmus lah̀ti et̀ kü·l̄ | küll̀‿on rō̄·meṡ! || niɢù‿ᴅa sa·ì siňnă ma·nù‿ja | kohe siňna sû̯·mä‿ja | kā̆p-piṡ na·ṫtuk̆ke̯ne̯ ja | sû̯·mä‿ja | aňnin pla·k̆sù tè̯ĕsele ä·rä̀ || noʔ | sâ·l || aɢa sí·t̀ | lo·m̆ʙì talust | sít̀ ku·rat̀ tul̄ te̯·ĕnè vä·l̀lä || tulè̯p e̯k̀va si·ňnà sa·m̀ma koṡ | si̯· ma·hà‿ɢuk̀kus siňna || sā̆lt‿läp siňna ma·nù‿ja || mi̯·nà ve̯ṫtan ja . . . | aňnin to·l̆lèle ka· pla·k̆sù | kä·èn tû· ka·h̄ || ka·t̀s tü·k̀ki || no‿va·t̄[41] *| mi·nè nüt ke·rik̆ku || ja‿ɢuìj‿e·śi ja·hì mi̯·s ole̯t̀ ||*

ja tul̆lin ko·ᴅò | tè̯·ĕne jäńeṡ te̯·ĕsel pû̯·l | kat̀s tü·k̀ki | ja e·mà̯ jäl̆le | ke̯neles ju·màlase̯na | rā̆·mat̆tut sā̆l pi·ᴅà̯s || ja e̯·èᴅ ol̄ ke·rik̆kun || jaʔ | mi̯·à‿san kû̯·kki | ja te·mä̀ tulè̯ʙ ka·h̄ | ja mi̯nùl â· mi̯·l et̀ no va·t̄ | mi̯ňnu nüt̀ ke·rik̆ku ja siṡ | ja nüt jä·ⁱnešseᴅ me̯·ṫsàn || ja | ü·t̀len et̀ „ka·è | sa tah̀t-se | âsiᴅ mu ke·rik̆ku‿ja | ja mi·š‿ma oṡ sā̆·nu ja nū̄ᴅ om̀ mul̀ ka·t̀s jä·-ⁱnest‿ja | ma ve̯ìn om̆mĕn lî·na . . . | ja nä·et | ma‿san ra·hà om̆met̆teɢi“ ||

e·mà̯‿üt̀leʙ et̀ „ah̀ sinà ä·ʙèmaᴅa | ke·rik̆ku âsin‿ja | ke·rik̆kuᴅe e̯·èᴅeɢa eì lä·hà̯‿ja | ja siṡ nū̄·t lähäp tap̆pap lû̯·masiᴅ me̯·ṫsàn“ ||

ja mi̯·à üt̀len et̀ „no·h̄ | miš‿mà sā̆·lt̀ oṡ sā̆·nu aɢà nä·et̀ | nū̄·ᴅ‿om̀ mul̀ sin ka·t̀s jä·ⁱnest“ || kui e·mä̀ ve̯t̀s aňᴅs | pla·k̀ś ja pla·k̀ś lu·v̆vàɢa möᴅä pe·r̆set̀ || nu·hèl̀ ja· | ka·t̀s | pla·k̀su aňᴅiṡ su·ňnik̀ ||

EMH 182. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

VOORE K.

Juuli Puusepp, sünd. 1857. a. Vorbuse vallas Voore külas. Nii isa kui ka ema poolt põliseid Vorbuse valla elanikke.

23. *Vorbuse pulmad

si·s̄ tul̆liva | lät̀siva lā̆·lat̆tuse̯le̯ ja | ja siṡ‿kui ko·ᴅù̯ tû̯ᴅi si·s̄ | vael[42] *iṡteva la·v̀va tâᴅe | si̯· | pe·ìɢmi̯ṡ ja prū̆·t̀ ja siṡ | ol̀li la·ùᴅ ä·rä̀ kat̆tet̆tu ṡ‿ra·h̆vaṡ ol̆liva ki̯ìk̀ la·v̆van siṡ || — — — pe·ìɢme emä̀ tulep ja·h̀ si·s̄ | tulep ta·nùɢa ja si·s̄ | siňna la·v̆va‿ᴅaᴅe siṡ pańtti ta·nù pä·hä̀‿ja | si·ṡ nak̆kat̆ti sû̯·mä ||*

siṡ‿kui sû̯·k̀ ol̆li ä·rä̆ˢ‿sû̯ᴅu | si·s̄ | na·k̆kat̆ti siṡ sa·ǹna küt̀mä | et̀ vaᵢèà sa·ǹna küt̀tä ja siṡ vi̯ᴅi rî·jaltse vä·ret̀ siňnà | rî·jale ja pańtti ü·leṡ ja vi̯ᴅi vi̯·ʙaŋ̆ɢ‿ja vi·h̀t‿ja || ja‿siṡ si̯· . . . ve·rìrav̆vaᴅ‿ja kel̆leɢa ve·r̀ᴅ

---

[41] vaata; [42] vahel

laṡksiᴅ ja ku·ṗpe ja sis | kuĭ‿ᴅà seĭlèɢa le·ìje seĭle â·mriɢa siňnà | siṡ tę·ěnè puřᴅsaš ve·ṫt‿eṫ nüt tuĭli ve·rì vä·ĭlä || siṡs‿aṅtti jäĭle ru·ṫtu ro·ḣtu sält på·le‿ja || ja ku·ṗpe | vanà sa·řvè siṡ | siṡ paňt‿toĭlè sa·řvè siňnà | i·nìmesele kü·ĭɢe‿ja | si·ṡ jäĭlè säĭ | ki·šk tęiṡt toᴅà sa·ṙve‿ʙiᴅì‿ja | jä·ĭlè aṅtti ro·ḣtu ja siṡ | i·ĭmà‿ṡ antta ka·h̄ | piᴅì siṡ | suĭl‿olèma ra·hà || paň-nit ra·hà siňnă ta·ĭᴅriḱku‿ʙäle | tû· saì siṡ toĭlèle nō·riḱko̯le ||

kui saìje ṡ‿tû ä·rä̀ | teṫtuṡ siṡ | jäĭle sis‿oĭi ta·ṅᴅz eňne jaḣ || aɢa va·nà‿muᴅu na ta·ṅṫseva kaŋɢeste || siṡ‿kuì ä·rä̀ oĭli taňᴅziṫtu‿ja | siṡ ęᴅaḱku ma·ɢama läṫsivä si·ṡ vęeṫti . . . | siṡ pe·ĭjùʙoiṡ varastas rę·ìvit || kiik pu·ĭmàliste ja prū·ᴅìrę̀ivaᴅ‿ja | keᴅä‿ᴅä sa·ìj‿eṅne‿ja | varastaṡ ä·rä̀‿ja | siṡs‿oĭlì teňnu pōᴅì ü·leṡ ja paňnŭ ki·ik | nû rę·ìvat siňnà ü·lešse | seĭlè pā̈le | (selgitab:) nō̈·rì‿ʙäle || ja o·m̆muɢu tulę̀va ü·lešse eìj‿olè prū·ᴅì-rę̀iviᴅ eì pe·ìɢmel eìj‿ole pu·ĭmàlistele ka·h̄ || ja nüṫ sâ·l‿eṫ „tu·lè o·štà!“ || siṡ läṫsivä o·štìva ṡ‿nu rę·ìvaᴅ ä·rä̀ siṡ saěva rę̀ivat sä·ĭɢä paňnă || siṡ‿tu ra·hà saìje kiik prū·ᴅìle ||

ja siṡ‿kuì | ki·rṡt tûᴅi siṡ — — — kaeṫti kaṡ pa·ĭlù rę̀ivit om̀ || ku pa·ĭlù rę̀ivit siṡ | mašseṫti ra·hà‿ja | ošteṫti tu ki·rṡt ä·rä̀ | à·ɢa ku·ìj‿oĭli . . . eṡs‿o·lè oĭli vē·ᴅi rę̀ivit | ü·ṫtèl oĭli panttu nī·ᴅzè ke·rä̀ siňnä̀ rę̄·vaste aĭla | ki·rṡtu || siṡ to·ĭlèle paňniva kęikki pra·ḣti | pa·ṗre tüḱke ja toᴅà‿ṡ o·štàɢi eṫ täĭl‿eṡs‿ole rę·ěvast || ṡ piᴅì olèma tü·ᴅruḱkul | ku‿ᴅà me·hèle läṫs | ṡ piᴅĭ‿täĭ pa·ĭlù olèma su·ḱke‿ja ki·ňᴅit‿ja || mi̯·ùlɢi oĭli siṡ | ü·ṫtešsä pâ·ri oĭli muĭ ki·ňᴅit‿ja ma aňᴅsin ki̯·ikk‿ä·rä neňᴅe pu·ĭmaraḣvale ki̯ik pe·ĭjù suɢùlaštele | aňᴅsin ma ä·rä̀‿ja‿ṡ piᴅì suĭl‿olèma nî·ʙaĭlù krâ·mi eṫ sa piᴅìᴅ ä·rä̀ aṅma ki̯·ik seĭlè | ja ku‿sa‿ṡ a·ňnă^{s}‿siṡs‿oĭli vil pa·han-ᴅuṡ ka· eṫ | va·ène om̄ ||

(PA: Kas pulmas lauldi kah?) *lā·leṫti || no sî̯ o·ĭliɢi sī̯ la·ùl‿eṫ | kuìj‿oĭlì a·ĭʙ tüᴅruḱ | sā̈l ko·ᴅo̯n || si·ṡ laulssiva nî̯·‿ěṫ*

eṫ „vē·ɢe^{s}‿si vi·hàne neĭjù |
tę·o̯ɢaḱke tę·ràɢuriḱkaṡ |
vē·ɢě sūrtta sô·ᴅa‿müᴅä |
la·ɢeᴅaṫta lā·ntta‿mū̯ᴅä |
ko·ṡs‿eì kūlè ku·ḱke‿âlᴅä |
tę·ěsè naěsè tę·ĭvà‿ā̈lttą“ ||

si·ṡs‿üṫlivä jäĭle sā̈l tę̄·sèᴅ va·ṡta‿ṫ |
„mē·lè tûᴅi tu·hìruhi |
mē·lè tûᴅi sa·vìʙaᴅà |

pa·ńtti ku paᴅà tu·lèle |
pa·ńtti ku po·rìʙoťti[43] *pę·řmanᴅule |*
la·ťsę̀ oťske û·munè[44]
la·ťsè kaťske ka·nàmunè |
mo·ľlì altta mä·rȁmunà |
ru·hè altta rū·nàmunè |
aŋ̆ɢe‿me nō·rik̆kule sü·v̀vä“ ||

siṡ nî sę·ĕmaššiva va·štatsik̀ku‿ja || sę·ĕmaššiva ja siṡ pe·räst läťsivä tü·ľli ja ta·p̀lema ka·h̄ || ik̆ke prū·ᴅì raȟvaṡ sęĕmaššiva seᴅȁ pe·ĭjùᴅ‿ja | ja siṡ pe·ĭjùraȟvast ja pe·ĭjùraȟvaṡ sęĕmaššiva prū·ᴅìraȟvast || oľli periṡ kā·siťtaęa na·ĕset vęeťti | siṡ keṡ kā·siťtasiva | ü·ťte pu·ȟku ja sę·ĕmaššiva va·štatsik̀ku || siṡs‿oľli sû·r tü·ľì ja pe·räst siṡs‿e·nämp eṡ | nî eṡ kā·siťtava‿ja | kuì prū́·ťt‿a·ľʙ eȟk oľli eȟk pe·ìɢmis eȟk || siṡs‿eṡ kā·siťtava e·nämp pe·räst || siṡ jäì tû· mû̯ᴅ ma·ha ||

KKI MT 320, 1—6. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

VOORE K.

Juuli Puusepp, 81 a.

24. *Talistepühad

ku ta·ľistepühät tuľliva si·ṡ nak̆kaťti si·ɢà tap̀ma‿ja | si·ɢà tap̆peťti ä·rä‿ṡ vî̯ᴅi pańtti rî̯·‿ʙäle ja vî̯ᴅi | nu·řmè‿ʙäle‿ja vî̯ᴅi ę·let pik̆kȁᴅ ę·lèᴅ | ja si·ṡ nak̆kaťti kę·řveťtam̆ma || ṡ kę·řveťteᴅi sȁ·l teᴅȁ nî·j‿eť‿ta mu·štast läťs | s‿vęeťti la·p̀ju ja lû·ᴅ ja ę̄·ruťti teᴅä sȁ·l‿ja || si·ṡ tû̯ᴅi ko·ᴅù ja puhasteᴅi ä·rȁ || si·s̄ | pańtti temȁ nüť sû̯·la‿ja . . . ||

si·ṡ koṡ meìl oľli ȁ·‿mî̯ľ se·ᴅȁ eť‿tū̯ . . . nak̆kaťtaṡ vo·rṡte teɢèmä pü·häᴅeṡ || siṡs‿e·ňnemp‿pühì teťti joh | eť ka·ťs ko·ľm päìvä teťti vo·rštìᴅ ä·rȁ jo || si·ṡ pańtti | tu vo·rštì lî̯·ḿ pańtti a·nǫ̀ma siṡse || siṡ toᴅà‿siṡ sû̯·ᴅi sā̄l‿ja | pańtti ka·rttult si·ṡse ja siṡ sèę̆me sā̄l toᴅà su·p̀pi || ku‿ḋà oľl‿ä·rȁ küľmă̄nu | siṡ tû̯ᴅi vil vä·ľläst ka· jäľle siňnà | sulaťteťti ä·rȁ ja jä·ľlè kàrttult si·ṡse eť e·ṅne‿ʙühi ä·rȁ sāp̀ süv̆vȁ ||

nak̆kaťti vo·ŕṡte teɢèmä | si·ṡs‿aeťti kęik̀ la·ťsèᴅ ü·leṡ eť „tu·ľɢè nüìᴅ vo·ŕṡte teɢemä ja vorštì va·ṙᴅit teɢèmä“ || siṡ tuľliva kę·ik̀ | ra·ȟvaṡ ü·leṡ‿ja nak̆kaššiva me·het vo·rštìvaṙᴅit teɢemä ja la·ťset nak̆kăššiva tu·ľᴅ näit-

[43] savipotti; [44] hobusemune

tämä || pi·lak̀ ol̀li sâ·l‿s̀ pańtti pi·lak̆kule | nị̂·D | pi·řrut pa·làma ja‿sis̀ | piDì la·t̆set säl ma·ǹn‿olema kui | kuì sat̀te tu·l̀ì ma·hà sis̀ | vęet̆ti pi·ṙD ja lụ̂·Di — — — | eGà ti·k̀ku‿s̀s‿ole || s̀ vęet̆ti eňnèGi | sāl̀t tu·ḥkav̆vast vęet̆ti tu·l̀D‿ja si·s̄ | pu·hat̆ti tu·l̀ì ü·les̀‿ja || sis̀ saìje jä·l̆le | mu·ị̆Dù saì ü·t̀te pu·ḥku ik̆ke kuìj‿ä·rä̀ kis̀tu[45] *tu·l̀ì | sis̀s‿ańtti‿Ga pe·s̀sä eǹne | eGă mi·Dä̀Gi ||*

si·s̀ tet̀ti | pańtti vo·rštìBuDer kị̂·mä | pańtti üt̀s tü·k̆kik̆kene li·hà siňna si·s̀se | s̀ tụ̂ ke·ì‿s̀ vē·Dik̆kene a·ìGa sâl | s̀ vęet̆ti vä·l̀lä ja pańtti sû·r-mat siňnä si·s̀se‿ja | s̀‿ol̀li vo·rštìBuDer va·l̆mis̀ | sis̀ tet̀ti (vorsti) *sụ̄k̀*[46] *va·l̆mis̀ ||*

mê· ol̆lìme sis̀ la·t̆set | ol̆lì meìl kü·l̀m | s̀ ol̆lì | ta·rèl ol̆li üt̀s a·ị̆nuk̆-kene u·s̆s‿ị̂n | sû·r‿us̆ | ja‿s̀ tę̀·ĕne ol̆ì pụ̂·l‿us̀t || s̀ pụ̂·l‿us̀t tęm̆mat̆ti ki·ňni | ja sû·r‿us̆ ol̆li va·l̀la | sis̀ mê· la·t̆set lät̀sime sä·ŋ̆Gi‿ja | a‿ẹ̀àsime eňDi ja·lat siňna ü·lešse | sel̆lè sù·ị̆Dzu sis̀se | kū·mà sù·ị̆Dzu sis̀se | s̀‿ol̀lime nî·Gav̆va sä·ŋ̆Gin‿kuì | kęìk̀ va·l̆mis̀ ol̆li si·s̄ | vęet̆ti tet̀ti ü·t̀s voršt ä·rä̀‿ja pańtti | siňna tu·hà sis̀se | et̀ mà·ĕDzuvoŕs̀t || sis̀ ma·ĕDzet̆ti ja ańtti tę·š-tèle ma·it̀sa || meìjè tah̀tsime ka kü·l̄ | et̀ sû· jụ̄s̆k ve·t̄ | aGa es̀s‿aňna ki·äkki mēle[47] *ma·it̀sa | toDà vo·rs̀ti || sis̀‿kuì vo·rštìD ä·rä̀ ol̆li | kēDet̆tu | no si·s̀ pańtti jo u·s̆set ki·ňni ja ol̆li ta·rè jäl̆lĕ lä·m̆mi‿ja | s̀‿ol̀li meìl jä·l̆lè | â· ||*

no sis̀ nî·Gav̆va kuì jo·Bà tul̀li ję·ǭlùlaùBa | si·s̀s‿ol̆li meìl sû·r va·l̆-mistamịne || si·š‿me męs̆sime nị̄ ā·numat[48] *| meìl ol̆ lä·ńik̆kut ja u·m̆mik̆-ket ol̆lĭva || sis̀ vị̂Di lị̄·vàmol̀Di | sis̀ no·ìD säl me kra·t̀seme‿ja | et̀‿na ik̆ke pu·ḥtas̀ sā̆va | no·h̄ | ta·rèl ol̆li | mâ· pę·řmanD | eGà to·Dà mę·s̀ke‿s̀ sâ ||*

sis̀ ję·ǭlùlaùBa si·s̀s‿ol̀li meìl â·‿mị̄l et̀ nû·D sāme vo·rs̀ti || si·s̀ tụ̂Di . . . ję·ǭlùlaùBa tụ̂Di ę·let si·s̀se‿ja | pi·k̆kä̀D ę·let ta·ṙre ma·hà | sis̀ lat̆set mä·ŋ̆G-sevä sāl ja leę̆vä pa·s̆si‿ja || sis̀s‿o·m̆muk̆ku . . . | ra·ḥvas̀ lät̀sivä ke·rik̆-kuDe‿ja | me·ĭje‿jäĕme sis̀ ko·Dù‿ja | vę·et̆ti sis̀ . . . || kuì vo·rštit a·ḥju pańtti | si·s̀ tụ̂Di | sält̀ | pû·rīDa va[49] *a·òrīDa‿sēs̀t tụ̄Di | pi·k̆kät ma·l̆-GàD || nisuk̆keset le·p̆pä̀ ma·l̆GàD | tụ̂·ret || sis̀ pańtti kị·ìk̀ vo·rštit siňnà noňDè | neňDe ma·lkku‿Bäle ja | pe·räst sis̀ | pańtti | tu li·hàDük̄ ka· ka·ǭ-sìGa a·ḥju mis̀‿säl vo·rštìBuDrù‿sēn ol̆li‿ja | sis̀ ol̀liva nụ̄·? | läǹnuva lä·m̀-mäs̀ | nụ̄D vo·rštit sāl || mę·ńìGęṙD ol̀lì‿ä·rä̀ kujùnu ka·h̄ || kui nä‿l̀l‿ä·rä̀*

---

[45] kustus; [46] vorsti täitematerjaliks mõeldud pooleldikeenud tangupuder, millele lisatud vürtse, verd, pekitükke; [47] meile; [48] tavaliselt kj. ütleb *anùmat*; [49] = *vai*

kujùnu | si·s̀ vęeťti | to·ᴅà sa·m̆ma va·nà vo·rštì lį̂·mi jä·l̀le ja pańtti pa·t̀ta ja | vorštit si·s̀se ja | aeťti kū·maś‿ja | siś̀s‿a·ńtti | ja·òᴅeräst | eɢa eś̀s‿antta vil nî·j‿et̀ sa | et̀ sa saìᴅ sü·v̀vä et̀ sul̀ | kęt̄ tä·ìs saìje ||

kü·l̀l‿ol̆li â· mį̂·l̆ sis || ma· ol̆lin siś̀ si·àɢaŕjuś̀ jo·ᴅà || siś̀ pe·rènane üt̆tel̆ mu·l̆le‿t̀ „jū·l̆ì vį̄·ˢ‿si·nà nū̄t vo·rštiᴅ | siñnà a·itta!“ || mi·nà läť̆sin vo·ŕs̀te vį̂mä‿ją | siś̀ tį̂·‿ᴅäl taȟtsin (ennäst) *ä·rä̀ läm̆mät̆täᴅä noᴅ́e vo·ŕs̀teɢa | se·ìje nîɢa niɢă‿ɢŭ‿ma à·ĕᴅa‿manŭ saìn || ta·ɢàsi‿s̀ püȟksin sû·ɢi ärä̀‿t̀ perenaĕne eì nä·è et̀‿ma | vo·ŕs̀te seìjen || eɢăᵖ‿pe·rènane eś̀ lo·è ka·nū̄ᴅ vo·ŕs̀te kui pal̆lu neìᴅ o·l̀l‿aɢa mi·nà sā̄l | neit siś̀ se·ìjen esì | tį̂·‿ᴅā̄l nîj‿et̀ | s̀‿ku ä·rä̀ tul̆lin püȟksin sû· ä·rä̀ | perèna eś̀ tī·jä̀ɢi ||*

nō· si·s̀ | no e·ᴅìmätse‿ᴅüʰä‿s̀ pańtti meìᴅ sō̄ɢi pa·l̀vet luɢèma‿ja | lu·ɢèsime‿ja || ki·k̆kaś̀ ja ka·nà ol̆li sä·ŋ̆ɢi al̄ || ki·k̆kaś̀ nak̆kaš ki·ŕɢmä jo | ę·ᴅàɢu a·ik̀saste || si·s̀ tul̀liva ra·ȟvaś̀ ü·leś̀ | pe·rèmis | tul̀li ü·leś̀‿ja vęt̄ le·ìᴅä‿ja | ja‿s lę·ik̀ leĭvä̀ tü·k̆kik̆kĕse kü·l̀imit̀tu ja sų̂·la ja‿s̀s‿e·ɢä̀le e·lä̀jäle | üt̆s tü·k̄ toᴅà le·ìᴅä‿ja | sō·làɢa‿ja || kęĭkk‿o·ᴅestele ja si·ɢàᴅele || ja si·s̀ | läť̆s siś̀s‿e·śì | ka·ĕvù‿vį̂rᴅe ja tęìje vį̂· | eɢà‿eś̀ laštà tę·ìsi inìmesi | mit̀te ve·t̄ tų̂ma || s̀‿temä̀ e·sì tęìje vį̂·‿ja | si·s̀ läť̆sime là·ǭᴅa manù || siś̀ mi·nà ol̆lin | ka sâ·l ik̆ke ü·t̆ten‿ja | pe·rèmeʰe‿ja pe·rènaseɢa‿t̀ | „jū·l̆ì si·nà tulet nüt si·ɢàᴅele ka· aṅma!“ ||

si·s̀s‿ańtti e·lä̀jile ańtti a·ìnu‿ja | üt̆telᴅi mu·l̀le‿et̀ | „a·ñnăˢ‿si·ɢàᴅele ka· nū̄t | si·nà a·ìnu‿ja | vę·t̆tà üt̆s ke·ⁱp̄ ka· üt̆ten“ ||

ma e·śì męt̆lin | kü·l̄‿ma nü·ìᴅ neę̆ᴅe si·ɢàᴅele nä·ittän || et̀ eɢă‿ma se·ᴅä̀visi | eì jä·t̆täⁿ‿neìᴅ | kuᴅaś̀ na mul̀ | nüt̀ su·vèl ol̀liva | teɢìvä mul̆le ku·ŕja‿ja . . . || siś̀ pe·rèna üt̆tel | „a·ñnă‿neę̆le nüᴅ | sį̂ . . . | a·ĕnàᴅ e·t̀te ja üt̀le‿t̀ | „sō̄·ɢe a·ìnu | ăŕɢe sō̄ɢe vi·l̀lä“ ja | a·ñnă‿neę̆le ke·p̆pìɢa kaȟ“ ||

s̀‿ma a·ñnin niɢu nā ke·k̆selsiva säl la·ǭᴅàn || pe·rèna üt̆tel | „mi·s̀‿sa ni kę·vaste“ || mā·‿l̆lĭ üt̆telnu | et̀ „sō̄·ɢè a·ìna ä·ŕɢe sō̄ɢe vi·l̀lä“ || sį·s̀‿ma neìᴅ tra·ȟvsin sâ·l ||

nō· siś̀ | saìje | meʰet läť̆sivä ke·rik̆kuᴅę‿ja | tę·ĕset‿raȟvas‿ja | me·ĭje jäĕme‿s̀ ko·ᴅù || si·s̀ nî·ɢav̆va‿ɢuì ke·škmät̆se‿ᴅüʰä | si·s̀ tul̀liva tü·ᴅruk̆kuᴅ ja po·ĕsit tę̄·sĕst talust | si·s̀ nak̆kät̆ti pa·šsi lų̂mä || si·s̀ lų̂ᴅi pa·šsi tet̆ti | nī pi·k̆käst ę·l̀ɢist tet̆ti ko·l̀m . . . ko·l̀m pa·šsi sį̀s̀ | leìme pa·šsi‿ja | ja si·s̄ | kä·ŋ̀ksep̀pä nak̆kašsime su·škma || s̀‿pańtti nų̄ ko·l̀m pa·šsi pü·šti‿ja | siś̀ | kä·p̆pik̆kile ma·hà || męlèmat ta·ɢu‿ot̀sat va·štatsik̆ku ja siś̀ | sį̄ pû· sält ja·l̀ɢuvaʰelt siś̀‿si ta·ɢùmane ik̆ke | taȟtiś̀ . . . kü·šse et̀ „kaś̀ kä·ŋ̀ksep̄ ko·ᴅù?“ ||

„ko·ᴅù ja·h̄!“ ||

kăs‿ta mu‿ll̮ę̄ sā̆·ppit tį̄·ʙ?“ ||

„eì tį̄·!“ ||

„ma tsuškan ta si·l̆mät pā̆št vä·ì̀lä“ ||

„su·šᵏa ku o·šᵏat!“ ||

nō·h̄ | si·s̀ naᵏkaš su·škma || siš su·šᵏ iᵏkĕ to·ŕkk‿iᵏke si·n̆nà‿ja tä·ñ-nà || tū̆ e·ᴅìmäne | tū̆· oìs eš lasĕ to‿ll̆ĕ kä·ŋ̀kse‿ppäle kü·l̀ɢe miñnà || kül‿me siš nā̆·rime ja me‿ll oll̆i â· mį̂·l̆ ||

no saiᵗ‿tū̆ ä·rà | si·šs‿oll̆i | re·ʙäseʙüìᴅmi‿ne || š paᵑtti ka·ʙe‿l̆ jä·l̆lĕˢ‿ si·l̆mušsiᴅe‿ja | tę̄·ĕne paᵑᴅ tę̄·ĕsę̄lt pū̆lt tę̄·ĕse ja·la pā̆·le ja siš | siš‿sält re·ʙäne | käìs ü·m̀ʙre‿ja kü·šse‿eì | „mi·s̀ kį̂ɢaʙlatᵀᴼ nį o·màva?“ ||

sā̆l‿s̀ ütlivä‿t „nį̂· om̀ ka·nà‿sit̆ta kį̂·ɢaʙlàᴅ“ ||

„kaš‿vę̀ʙ ma·ìtsa?“ ||

„vę̄·l̀p kü·l“ ||

si·s̄ | sį̂· | re·ʙäne taᵑt‿sält lä·ʙì miñnä || niɢu re·ʙäne sält | lä·ʙì taᵑt miñnä nî ne·mä̆ᵗ‿tę̆mmašsiva tolle si·l̆mušse reʙäsele kâ·la ja‿oī̆ re·ʙäne kä·èn || mi·nà oll̆in ka·ŋ̀ɢe ä·rä (lipsama) | mi·nà paññin ja·là . . . | ma ka·èsin e·n̆nè | ku‿mà lät̆sin lä·ʙì minemä̆ | ma‿paññ̀n ja·là siñna pā̆·le ja | li·p̀st lä·ʙì || eš sâ·ɢi miù kä·l̀te ||

se‿oll̆i re·ʙäseʙüìᴅmi‿ne ja | siš paᵑtti ka·ʙèl ü·leš ja si·šs‿oll̆i . . . paᵑtti siñna pu·lᵏ siš kā̆nìvä sā̆l ü·m̀ʙre pu·l̀ɢà eᵑᴅä | ü·leš ja a·ì̀la | ütli-vä‿t si‿om̀ kį̂·saʙüìᴅmi‿ne ||

siš se·ᴅ̄avisi mäᵑɢsevä siš ję̄·ų̆lu‿aìɢu sā̆·l | ke·škmät̆se‿ʙüʰä | kü·là-ᴅüᴅruᵏkuᴅ ja po·ĕsìᴅ‿ja || si·s̄ aᵑtti‿ǩke vaʰel sü·v̀vä ka· tę̆ĕštele | va·hèl eš‿s‿a·ntta || eì mi·s̀ me‿ll siš‿s‿e·n̆ᴅil nüt säl nüt ni väèɢa o·l̀li‿vę̀i ||

KKI MT 320, 6—16. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

VOORE K.

Juuli Puusepp, 81 a.

25. *Vastne aasta

va·s̀tse‿ā̆sta oll̆ì | va·s̀tse‿ā̆sta pū̆·l̆ʙä siš | tū̆ᴅi à·ĕnat siš‿se | vį̂ᴅi ę̄lèᴅ vä·l̀lą̄ || si·s̀‿tū̆ᴅi a·ĕnat siš‿se ja | si·s̀ naᵏkaššime säl a·ĕnᴅè sēn mü·l̀lämä‿ja . . . ||

---

[50] sõna-sõnalt 'keerdnöörid'

si·s̄ naǩkaťti | naǩkaššime siš ę·ṅne laškma[51] *|| š eñne koŕjaššime u·lkka | neɪd ü·ťsɪsit*[52] *ja⌣siš vanà su·ƥpì ku·ľpp⌣oľlì siš | paññime ti·nà si·ñnà | ku·ľвì⌣вā̆le ja | siss⌣ü·ťsit siñnạ̈ pā̆·lè⌣ja | siš tuľì siñnạ̈ kü·ɪge || siš me pu·ḥksime nɪgu⌣meìl si·ĭmät taḥtsęva pā̆·št vä·ɪlä tuĭlla e·ñnè⌣gu sį̄ | ti·nà su·laš läťs || si·š lašti ę·ṅne || lašti kę·ɪge⌣eñne u·šsa⌣ea ę̄nne || si·s̄ lašti pe·rèmêle | si·s̄ lašti pe·rènāsele || siš lašti kį̄·ɪgile | keĭlèle nüt̀ säl . . . | nîвaľlu ku ra·ḥvast o·l̄ lašti seda ę·ṅne sā̆l || si·š saì ę̄ñnèd ä·rå̀ laš-tuš | siss⌣oľťti | ü·lèvän jälle | kęikk⌣ů· o·ɪsa⌣ja ||*

ja si·s̄ pühiťti pę·ŕmand ä·rå̀ | ę·dakku || ja⌣nū̆ pü·ḥkmet paṅtti siš siñna kü·ɪ̀mi ĭ̆tu siśse || ja⌣š kü·ɪ̀mi ĭ̆tuga vį̄di vä·ɪlä | siñnà . . . ka·ĕvù-liŋgu alla || ja si·s̄ paṅtti nū̆ | pü·ḥkmet siñnă⌣ma·hà⌣ja | kü·ɪ̀mi ĭ̆t ku·ḿ-màli pâ·le⌣siš | siñnä siš kel ka·ɪstę·iškümme siš | oĭliva nį̄d . . . läťsivä ku·ɪllema || kos siss⌣o·bène irn . . . | saìseva siñnă̆ kü·ɪ̀mi ĭ̆tu⌣вäle | kuss⌣o·bène irn | sâ·l siš | sāp̀ pu·ɪme || ja kos siš | la·ùdu kolistadaš | sâ·l sāp̀ siš su·ŕnùsit || ja si·s̄ | kos jälle le·ḥm mů̄ɪgip | siš sâ·l sāв jälle le·ḥmằ kû·ɪ̀jit vaì | ä·rå̀ lęƥpèva le·ĥmäd⌣ja si·àd || ja⌣gu si·àd jälle | nū̆t sā̆l rū̆·ḳsiva⌣ja | ja la·ṁbat mâćsiva⌣ja || siš tû· tuĭli siss⌣ü·ťteĭ nüit ke·ɪlle-gile | vaì nî tę·ĕštèle eɪ̀ | eɪ̀ ma se·dăvisi kū̆·lin no | kaš siss⌣i·nìmesed u·šksiva | kaš⌣tà kû·ɪd vaìj⌣e·ì | se·dằ eì tī̆·jä || mį·à pidin ka· minèmä ü·ťskęŕd | aga ma⌣š ju·ɪge | pe·ĭlăssin eš ju·ɪge miñnä ku·ɪllema ||

mā·⌣ɪin iǩke vä·ikkene ja oľlin serände e·lăv || ja siš | tû· oĭli siš va·štse⌣âštan || ja si·š läťsime va·štse⌣ăštan jä·ɪlĕ la·ą̆dà⌣manù || pe·rèmiš vîš le·ɪbä jällĕ le·ĥmìle⌣ja | ja si·gàdele || siš⌣ma nü·ƥpeldäsin | jä·ɪle lašti muì si·gù nüƥpeldạ̈dạ̈ || ma nüƥpeldäsin jä·ɪle sigu sā̆l | la·ą̆dan | nîj⌣eɪ̀ na sa·ĕvà ę·ɪkva ||

KKI MT 320, 17—19. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

VOORE K.

Juuli Puusepp, 81 a.

26. *Mõisakoormustest

nō | neìl oĭli pę·ɪdu oĭli vē·dì | ne·mà käįsivä kęik mę·ɪsan te·òl || mę·ɪ-sade vį̄di kįik la·ṁbat || vi·ĭlä ko·ťtìd | ja⌣siš | le·ĥmì lę·ęad | o·bese ka·ḿ-mitset || ja perènane ke·draš | kuťsuťti tû·mark || siš tû· oĭ | pidi pē·nikkene

[51] õnne valama; [52] süsi

laŋ̀ɢ olema ni‿ɢuì || siṡ toᴅa tụ̂·markka | siṡ vị̂ᴅi mẹ·ìsa | mẹ·ìsan ol̆ ka·ŋ̀ɢru | siṡ mẹ·ìsa prov̆và lašk toṡt tụ̂·mar̆ɢast eṅᴅäle ka·ŋ̀ɢit kuᴅaᴅa ||

üt̆skẹrt | jä·l̆le keᴅräššivä | mi̯·nù emä̀ ka· ol̀li sǟl | aʙin‿ja | nüt̀ pe·renane eṡ to·hì mẹ·ìsa miñnä || kui tụ̂·markk‿ol̆li jä·mè | siṡs‿ańtti pe·ṡsä | ta·l̆li‿maṅ || no (perenane) *üt̀lep mi·nù‿emä̀le et̀ | „mi·nè vî nüt̀ si·nà | tụ̂· markk‿ä·rä̀“ || e·mä̀ lǟp̀ vî·mä | e·ì vẹetta va·ṡta || üt̀lep et̀ „e·ì“ prov̆va üt̀lep „e·ì vẹt̆tà | om̀ jä·mè“ ||*

no·h̄ | li·nù‿ṡ o·lè | kel̆lest‿sa . . . || ä·ìᴅ linu‿ṡs‿o·lè || si·ṡ vẹt̆ tẹĕva ko·ᴅù ja pañniva siṡ | sel̆lè . . . | kaštsiva ve·t̀te ja pañniva la·v̀va a·l̀la | la·v̆và pâ·le ja ki·vit pâ·le siṡ | lät̀s ta·satsemʙaṡ | siṡ lät̀s jä·l̆le e·mä̀ vị̂·mä | si·ñnà | mẹ·ìsaᴅe || pro·v̆và kaĕnu „na ik̆ke o·lešsi pē·nemʙät | a·ɢà eìj‿o·lè || nā ik̆ke o·lešsi . . . || ma· ik̆kĕ vẹt̆tan va·ṡta“ || emä̀l ol̆li kä·èt mu·štàᴅ ol̆lu üt̀lep‿ĕt̀ „su·l̀l‿om̀ kä·èᴅ vä·ɢà mu·štat | ma a·ñnan sul̆lè | tü·k̆kì sị̂·ppi || mi·nè ko·ᴅụ̀‿ja mẹ·sẹ̀ omà kä·et̀ pu·h̀taṡ!“ || ṡ e·mä̀le tük̆ki sị̂·ppi aṅnu pro·v̀va ||

ja si·ṡs‿eṡ tohì jo va·ṡta âᴅa ka·h̄ || keṡ va·ṡta ā́ṡ pe·rèmị̄ṡ eḣk pe·rènane . . . | mi·nù‿isa[53] *saì mẹ·ìsan pe·ṡsä || pe·rèmehe pe·räst || mu·ị̄ᴅù kuìj‿ei oleṡ‿si pe·rème . . . pā̄le miᴅä̀ɢi ü·t̆telnu | si·ṡs‿oleṡ sị̄· | pe·remị̄ṡ ma‿ẹ̀ast va·l̀la tet̀tu || ị̄·sa̧*[54] *vẹt̆t‿o·mà‿ʙäle sü·ì‿ja vị̂ᴅi‿siṡ mẹ·ìsaᴅe ta·l̀li‿manu | ańtti ko·l̀m kü·m̆menᴅ‿ja | siṡ jäì pe·remiṡ ma·ìja ||*

KKI MT 320, 30—32. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

VOORE K.

Juuli Puusepp, 81 a.

27. *Kui nälg oli

meìl eṡs‿ole mi·ᴅä̀ɢi sü·v̆vä̧ enämp || nüiᴅ i·nìmest käĭsivä̧ nüᴅ mẹ·ìsan | pẹ·l̆lù‿ʙäl || ku·ʙijaṡ tul̆li añᴅ kä·ṡku‿et̀ pi·ä̀vä kẹ·ik̀ | mẹ·ìsa minèmä || no·h̄ | lä·t̀sivä ki̯·ik̀ || e·mä̀ vẹt̆ me·ìᴅ ka ü·t̆tèn || mê· lät̆sìme siṡ ü·t̆ten e·mä̀ɢa ja — — — || rü·k̆kì pẹĕmet̆ti | siṡ‿me kü·l̀l‿eṡ sā mi·ᴅä̀ɢi || aɢà kuì | nị̄ᴅ kā́·raᴅ‿ja ke·švä̀ᴅ ol̆lĭ | ṡ lät̆sime rẹ̀·ǭɢu al̀la ja | ṡ no·p̀seme sält̀ ke·švä̀ pä·ìᴅ‿ja | kâ·ru‿ja vī́sime ko·ᴅù || e·mä̀ pañᴅ siṡ ke·rešse‿ʙäle ko·t̆tìɢa‿ja | et̀‿siṡ | kuẹ̆vat̆taṡ ä·rä‿ja | üt̆tel̆ „mi·ŋ̆ɢe nüt ki·vìlaùᴅile“ || e·ɢän ma·‿ẹ̀àn ol̀li oma ve·ški ko·ᴅù | kut̆sut̆ti ki·vìlaùᴅi || lät̆sime ki·vìlaù-

---

[53] tavaliselt *eẓà*; [54] isa (eriti rõhutatud)

ᴅile | jaȟvaťtasime ä·rȁ siṡ toľlĕ | nṷ̄t meṡ‿me sält sa·ĕmĕ‿ja || tuľlime siṡ | e·mȁ paňᴅ jä·ľle ve·t̄ ja sṷ̂·la ja | te·ɢì mēlè ka·raskit ja pä·ťsi säl pâ·ʙe̥ȟjan‿ja || si·ṡ saĕme sü·v̀vä ||

a·ɢa‿kuì | naǩkăšsiva joʙa re·hel käìmä | siṡs‿esȁ ve̥ť . . . | me·ĭje esȁl eṡs‿o·lè kül sā·ppit || siṡs‿oľli paňnù | siňnà pâ·ɢoťti‿siṡse | o·ʙese pâ·ɢoťti‿siṡse ka· meȟ‿nä nī te·räǩkesi oľli nüt sā·nuva || ṡ te̥ì ko·ᴅṷ̀ | siṡ mê· teɢìme pu·ȟtaṡ‿ja | siṡs‿emȁ jä·ľle | kuį̆vaťtaṡ ä·rȁ‿ja | ṡ vīsim ki·vì·laùᴅile | ja si·ṡs‿oľli meìl nä·ľɢ mṷ̂·ᴅä joʙà || sü·ɢìse si·ṡs‿eṡs‿ole enämʙ mi·ᴅȁɢi ||

KKI MT 320, 36—37. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

VOORE K.

Juuli Puusepp, 81 a.

28. *Tont

siṡs‿eṡs‿o·leǩki mû·ᴅ kuì sį̂ | to·ňᴅì ju·ťt‿oľli || ki̥·iḱ | ko·ᴅù käìjist‿ja || ja si·ṡs‿eť kuᴅaṡ | to·ňᴅit käĕvä ko·ᴅṷ̀ ja | i·nìmeseᴅ . . . || na·ĕsel oľ mį̂·ṡ ä·rȁ kōlu‿ja | ja si·ṡs‿üťtelnu | eť nüt mį̂·ṡ käip ko·ᴅù || nî·j‿eť mį̂·ṡ tulep ko·ᴅù eť | to·ńtt‿oṁ || ja siṡ va·nà‿inime üťtelnu „kule sa minè ü·leṡ si·ňna | ka·nàᴅe o·řrè aľla ja olĕ‿sâ·l | siṡ‿kui to·ńť tu·lep siṡ ki·ǩkaṡ aǩkap ke̥·ristaṁma | siṡ to·ńtt‿eì sā tu·ľla“ ||

siṡ na·ĕnè käĕnŭ‿siňnà o·řrè aľla‿ja || ja ki·ǩkaṡ teňnŭ ke̥·r̄ || joʙà to·ńť saᴅànu jä·ľle ma·hà || ko·ľm ke̥ȓᴅa jo se·ᴅȁvisi ja eìj‿ole sā·nu to·ńť siṡ | ü·leṡ tu·ľla ||

eɢa mê· oľlime ni ä·rȁ iřmuťteᴅu jo la·ťset to·ńtteɢa || nūt oľli sṷ̄·ren rį̂ᴅin vaì | eìj‿olĕ‿muľ mē·len ka kaš‿ta o·ľli sṷ̄·ren rį̂ᴅin | aɢa o·ľlĭ eňne nī || ki̥·iḱ raȟvaṡ läťsivä ke·riǩkuᴅe‿ja | ko·hè na lä·ťsivä koᴅust ä·rȁ ja‿siṡ | nüt me·ĭje jäĕme ko·ᴅù laťset || kūľime ki·ḱkat oľli meìl säl sä·ŋ̌ɢi‿al̄ ja | ja ka·nàᴅ || ke̥iḱ e·śì oľlime sä·ŋ̌ɢin aɢa | ki·ǩkaṡ ja kanà sä·ŋ̌ɢi‿al̄ || ki·ǩkaṡ tį̄ṗ ke̥·r̄ | joʙa ke̥·r̄ || ko·ľmaṡ ke̥ȓᴅ pa·nep[55] tu la·ŋ̌ɢà o·řs sält ü·lèväst ma·hà | pu·ruṡ | siṅna a·ȟju‿ʙäle | sâ·l oľì‿ťs si·nèʙoť[56] vai . . .

---

[55] tuleb hooga; [56] savipott, milles potisinise värvimiseks hapendatud kusi koos sinekiviga

ku·sèʙoť vai me·š‿tä oľli || siňnà pâ·le‿ja tû· pu·ruṡ | ku·sì ma·hà a·ȟjù vį́·rť‿müᴅä kẹiḱ || me·ǐjè sä·ŋ̌ɢi | rẹìvat ü·lè pâ· eť to·ńtt‿oṁ nüť ||

tulèva ko·ᴅụ | nūᴅ mẹťleme kü·ľl‿eť nüt meìl iḱke na·hàᴅäìs tu·lèʙ eť me·ìje oleme ma·ha ânu || üťlime . . . naḱkaťti pa·hanᴅama (ütlime) *eť „to·ńtt‿a·ì eɢa me·ìje eṡs‿â || ku kiḱkaṡ kẹ·ristaṡ nî | aẹ̀aṡ seľle po·ťtì . . . seľlè o·ṙre siňna po·ťtìle pâ·le‿ja | po·ť pu·ruṡ“ || siṡ jäěme jä·ľlè to·ṡt nahàᴅäǐjest i·ľmà | muǐᴅù oṡ sā́·nu višt omà ke·rèᴅäǐje ||*

KKI MT 320, 42—44. Heliplaadistanud P. Ariste 1938, litereerinud H. Keem 1966.

RANNU MURRAK

VEREVI K.

Juuli Leita, sünd. 1874. a. Verevi külas. Isa põliseid Verevi küla inimesi, ema sünnikoht Unikülas. Koolis käinud 3 talve. Abiellus põlise verevilasega ja on kogu oma elu mööda saatnud Verevi külas. Surnud 1959. a.

29. Lapsepõlv

mina oľlin kaťtešsa âštane, ku minu pantti vi̯ra manu kaŕja. mina tuľlin koᴅu, üťlin emäle eť: „paìj‿emä, mi̯à eì juľᴇ sāl oľla, sûr me̯ťs om̀!“ emä aⁱǹᴅ muľlę pâr kaȟvi viťsaᴇa, ja vizaṡ minu väⁱľlä eť: „mine taᴇazi!“ aᴇa mina‿ṡ juľᴇ enämᴃ ęᴅaᴇu miňnä, ẽᴅin koľᴇitse‿ᴃā̃le maǩkalę[1], paňnin oma rę̀va‿müťsäǩku pâ‿aľla. eňne kui päìv tęṡsi[2], oľlin mi̯à koťtust kaᴅunu. eṡ näittä mina emäle näᴇu, eṡs‿ezäle kaȟ. eṡ tohi näěᴅäťtä enämᴃ, oṡ jäľle kaȟvi sā̃nu.

ezäᴅ‿emäᴅ oľli nî vaèzeᴅ, eṡ jęv̆va meìᴅ toitta. pantti ki̯i̯ǩ kaŕja. üiťs käìz ezäᴇa küläᴇaŕjan, tęězeᴅ oľliva kaiťs tüǩki väiǩseᴅ. oľlime nî vaèzeᴅ, eṡ jęv̆va sṓla puňᴅa oṡta. eňnevanast oľliva poršti. emä vîs poršti ä ṅ ᴅ e talule pantti, siṡ saì puňna sû̯la. kaè koṡs‿oľli elu! karttuli sup̀pi kẽᴅeťti, teťti seränᴅe paǩs eť, luⁱṡk püṡti sehen saìz. aᴇa leìᴃä eṡ tohi vęťta kęŕvalę miťte üiťs râz.

karttulimā päìvi tuľli teťtä, nîᴃaⁱľlu ku taheťti. košt‿sa karttuliť muľᴅu oleṡ sā̃nu! meìl eṡs‿olę jo mûᴅ kuì paⁱľlalᴅ sàěna vēret küňneťti üleṡ‿ja teťti kap̆pust pâle. eᴇa mâᴅ eṡs‿ole, paⁱľlalᴅ ma̯ea azeme i̯ṡt tuľli päìvi teťtä. ja peremi̯z vęⁱt nîᴃaⁱľlu päìvi, ku‿ᴅa taȟt. elu oľli raṡke. ezä käìs külä kaŕjan, aᴇa emä piᴅi ki̯i̯ǩ üťsinᴅä teᴇemä, aěnaᴅ‿ja karttuliᴅ vęťma,

---

[1] magama; [2] tõusis

ja ki̯ik̀ vi̯mäne, kazvat̆ta lat̀si‿ja ti̯ tû̯D! ezäl ol̀li ter̀viṡ ka serändE vaène, riñnaD ol̀li aìGeD. — — —

meĭje ol̆lime sùĕDzu taren ki̯ik̀, ja ṓne ol̀li serändE et̀, läBi leh̆mä laǫ̆Da käĕzime väⁱl̀lä. sā̆l sam̆mun tuh̀kav̆va‿Bā̆l kḗDime, kṓGu‿ot̆san ol̀li paDa. suit̀s tul̀li tar̀re, siṡs‿ol̆lime ki̯ik̀ säŋ̆Gin pik̆käli. kaè suit̀s tul̀li siṡse, mân‿ol̀li küⁱl̀m, me̯ni ol̀li käziBiDi tule‿vḗren kah̀. mul̀ pri̯l̆la sîn aze[3] alali. mina tah̀tsi tul̀D tet̆tä, noh̀ ezä toDa‿ṡ kañnat̆ta, leì tuleDuk̆kiGa. mi̯à käziBiDi ol̆li tule‿vḗren, ezä tuleDuk̆kiGa tök̆säṡ ja palut̀ ärä käè. aze vil pri̯l̆la alali. üle kat̀saGüm̀ne âšta vana, aGa ärä ei kaò. ik̆ki vahi, meṡs‿ezä mul̆le teì. aGa no me‿za lašteGa ti̯D, âva vai ma‿ėa palama. noh̀ serästel aru, ve̯t̆tap tule̯Duk̆ki, lâB väⁱl̀lä kah̀.

ku‿ma kû̯li lät̆si, mul̆le eṡs‿ole mûD manu pañna, lḗväGañDzik̆kule̯ pantti peòGa mok̀se pâle, niGu oBezele kâru jäl̆le. noh̀ nemä‿m̀ pḗnik̆kĕze, noh̀, suDaBo‿èaD, til̆luk̆kĕzeD, suvel kui̯vat̆teDi ärä‿ja pantti tüⁱn̄ täìs. košt‿sa toDa liha saìD!

ezä kû̯li e̯k̀va minu ke̯r̆vale ärä, ke̯ru ol̆lime säŋ̆Gin, maGazime. kaš‿ta siṡs‿elun ol̀li, ku‿ma teDä löĭzi[4], vaìj‿ol̀li ta joBa val̆miṡ, toDa vahet̀ eì mäleṫtä enämp. kar̆jan käĕzin ma vījeDe̯·iṡtküm̀ne âštani, üit̀s ki̯ik̀ koṡ‿talul ma ol̆lin. siṡ lät̆sin tüt̀rik̆kuṡ. tüt̀rik̀ ol̆lin kat̆teGüm̀ne vīje âštani. te̯ĕze suⁱǹDuze̯ al̀l‿ik̆ki, sina‿ṡ ve̯ì koheGi miñnä il̆ma luBat̆ta. eGä mina eìj‿ole v e r e v i‿Güläst koṡkile sā̆nu, v e r e v i‿Gülän ole um̆mizelD[5] elänu.

â om̄, ku eǹDä perält ik̆ki ma‿ėak̆ke om̀! kaṡ‿mina mak̆kan eh̀k ti̯n tû̯D, kiäGi eì pahanDa minu mi̯l̆D. ma ve̯ì jumalat̀ tenät̆tä, et̆‿tä mul̆le ter̀vize om̀m‿aǹnu, pre̯l̆la eìj‿ole mul̀ viGa miDäGi.

KKI MT 188, 91—94. H. Keem, 1957.

VEREVI K.

Juuli Leita, 83 a.

30. Hundid ja ussid

uⁱntte ol̀li ka eñnemBiDe enämB ol̆lu, aGa nüìD eìj‿ole kū̯lu nî. vanast oltti oBesteGa èĕ̯Dzin, e̯DaGu mintti‿ja, om̆muk̆ku tultti koDu. siṡ soè ol̆liva ik̆ki mur̀Dnu var̀zu‿ja, lam̀Bit̀ ka kar̆ja‿maǹ. nüìD eìj‿ole kū̯lu, nüìD om̀ jahimehe, lazeva maha. ke̯nelDi ik̆ki kül̀l‿et̀ ol̆na nät̀tu. al̀B lû̯m ta üt̆telDi oleva, eGä mina teDä koraDit̀ näñnu kül̀l‿eìj‿ole.

---

[3] (haava) arm; [4] leidsin; [5] kj. ütleb ka *uⁱm̀zelD*

uⁱss‿oṁ ka jäⁱle lu̯m. minul ne̯glaš ka jala ärä üitskeᵉrd, ega sûrd eš tuñnegi, nigu kibe oḷḷi räzikkeze. ütte veršta saìn kaùge̯le, siš naksi ossele. ja‿vaḥtsi, siss‿oḷḷi joba jaḷa paištuma läñnu, oḷḷi ki̯ik sist sērest‿saṅdi[6] paištunu. te̯e̯ne kařjuš oḷḷi pòzikke. tû üttel eᵉt: „muḷḷ‿oṁ teřve sû, laš‿ma luťsin vaⁱḷḷä.“

tä pâḷ‿jala oḷḷi, tu ne̯klamize koťtuš, vařvaste̯ maṅ. pòzikke luťsiš vaⁱḷḷä toḷḷe kiḥvti‿ja, süⁱḷḷäš vaⁱḷḷä. paištuze aì sẽni ku pūzani. aga teřve âšta läbi, nigu mürist suvel, nī jälle aì paištuma. aga ta pikkä‿bā̃le kaḷte ärä.

neìd‿oṁ sìn külän miťtu ke̯rd oḷḷu, sìn oṁ sû vi̯r ja serände räbä. üiìs oḷḷi sìn värjä‿bā̃l[7] iḷda aìgu vi̯l. si̯ läiìs ärä, aò ri̯da aḷla, eš sâ kaḷte enämp.

kuì kařjan saì käìduš, siš saì küṁme tükki ärä taṗpeťtuš pääväš. ega tu taṗmine ka nî eìj‿ole. ku‿za täḷle koradile lu̯d, ku‿za ke̯škele lu̯d, siš temä viškap nigu lipst toḱki ümbre ja ku‿za üleš te̯štat, viška vaì kâla enḍäle. ega‿š neìd‿oṁ jo miťmaḷ sortti. me̯ni oṁ serände pẽniḱke, serände vaze‿kařva periš. lâb e̯kva mâ sisse püšti, sa‿ì näègi tedä. egä teřveš eì sāna, kui tû ne̯glana. ega sa‿ì tohi tuḷḷa tuli‿ûnede, nigu kaṁbrede vaì, ku‿da ne̯klap. paištuma āna väègä. piäb iḱki olema vaⁱḷḷän kûri aḷ vaì vařju aḷ, vaì rîj‿aḷ[8]. ja vîna piäb jûma siš paⁱḷḷu, vîn aviťtab.

kaè ma sìn aḷ teìn aìna, ja luẽzašsin viḱkaťtiť. sûr ke̯iv oḷḷi, ja pañnin säⁱḷḷä siñna ke̯ẽvu vašta ja, luẽzašsin viḱkaťtiť. nī kûlin eᵉt, maťsaḱ oḷḷi ke̯řval[9]. naksin ke̯řvale vaḥtma‿eᵉt, meš‿tu maťsaḱ oḷḷi. ja kaè eᵉt‿uⁱs. jäme uⁱss‿oḷḷi, taḷḷ‿oḷḷi magu poìge täìz. egä mina eš tⁱijä, eᵉt‿tä po̯ẹadōja oḷḷi, peräst näìn ku po̯ẹa pû oìsa läťsivä. temäl oḷḷi seḷḷe a̯ẹaga po̯ẹa ärä oḷḷu, kuì mina ke̯ppi oìsin. po̯ẹad paňniva e̯kva ke̯ẽvu oìsa. egä temä koraì oma poìge eìj‿oìdna, temä sõnä oma po̯ẹad ärä, kuì kätte sāna. pû oìsast ta maha saìte, jäme uⁱss‿oḷḷi. mi̯à eš juḷge tedä viťsaga taṗpa, läťsin ke̯ppi oⁱìsma. tagazi tuḷḷin, siss‿oḷḷi joba miťtu poìga ärä oḷḷu, muišt joba oḷḷi pû oìsa roninu. lā̃vä nî ruìtu üleš nigu ne̯gola jälle. koradid oṁ nì pẽniksed, nigu puḷgad. kaìte poìga ma näìn. vana uⁱs kō-be̯rd ärä, toda ka‿š sâ enämp käìte. noḥ räbä vẽren, roniš räṗpä, košt‿sa sû pā̃ld enämp tedä käìte sâd. keväde nä‿ṁm‿uẽmatset, ega na keväde

---

[6] kj. ütleb ka (*sērest*) *sāṅdiḱ* ~ *sānik*; [7] väraval; [8] kj. ütleb ka *reheᵉaḷ*; [9] s. t. miski kukkus matsti

kuřjaᴅ eìj‿ole. aᴇa suvel, ku‿za iǩki vähät̀ lähemʙäle lähäᴅ, siṡ saṗsaǩku ärä sâᴅ. ku‿ᴅu vaⁱṡk‿uⁱs̄ nęḱlaʙ, siṡs‿ęḱva kṓlep ärä, siṡs‿eìj‿aviťta üiťseᴇi. ta‿m̀ seränᴅe pḗniǩke, niᴇu vaⁱṡk lȁěᴇuʙ[10].

ušsi piᴅänä iǩki ärä taṗma. juṁmal oľna säěᴅze päìvä vihane, ku ärä eì rehi teᴅä. vanast üťteldi iḱki‿eť „uⁱṡs‿ärä reḥki va‚ėa". eᴇa sîn mâl kuřjemʙať eìj‿oleᴇi, kuìj‿uⁱs̄. sina eì näèᴇi teᴅä, aštut täľle pâle ja, olet nęᴇlaťtu kaḥ. kaè ku‿za toǩki käťte vęťtat, ja teᴅä äristät, siṡ käìʙ kį̂l väⁱľlä, kaè kḗleᴇa ta nęḱlap. kuì riṡti ta kurivaìm pōleṡ lų̂ᴅänä, siṡ kazunava pōleᴅ koḱku, ja om̀ jäľle uⁱs̄. aᴇa temäl piäʙ pâ nî puruṡ peṡmä, periṡ lömäle, nîj‿eť närut paⁱľlalᴅ jā̄vä järᴇi.

uⁱṡs‿aettana puᴅę̨liᴅe, siṡs‿anttana siᴇaᴅele sṓᴇiᴇa siṡse toᴅa lį̂mi, tų̂ āna sià tuʙliṡ[11]*. mę̨ni üťleʙ‿eť, oʙestele ka anttana. mina teᴅä puᴅę̨liᴅe ânu eìj‿ole, ma‿ì tíjä toᴅa.*

KKI MT 188, 99—103. H. Keem, 1957.

RAKKE K.

Kaarli Morin, sünd. 1870. a. Rakke külas, kus kasvanud ja kogu aeg elanud ta isagi. Ema pärit Verevist või Unikülast. Üksik. Surnud 1962. a.

31. Soonekaeja

rehe talu peṙnaę̆ne taḥt laṡke kaìvu kaìva, ja nüìᴅ kuťsuťti sōne‿ᴇaèja kaḥ, eť va‚ėa ū̆ť kaìvu teťtä. eñnemʙi tų̂ᴅu veť tęę̆zelt‿taluld, kaùᴇeld oľlu vį̂ tų̂mine. peṙnaę̆ne naǩkanu toᴅa raṡkę̨ṡ panę̨ma, taheťtu kaìvu lähemʙäle ja tų̂ᴅu sōne kaèja. ja peremį̄z oľlu seränᴅe iḥne meheǩkene kaḥ, eìj‿ole vîna tōnu sōneᴇaèjale eᴇa miᴅäᴇi, ja sōneᴇaèja oľlu vīna‿prū̆ḱja kaḥ. ja keṡ eì ole vîna tōnu, seľlele eìj‿ole lähiksi[12] *näěᴅänuᴇi kaę̆vu azeť, iǩki jäľle kaùᴇę̨lę̨. ja sōneᴇaèja käěnu üṁʙre ma‚ėa ja kaènu, eť sīn sų̂nᴅ eì oleᴇi lähiksen, sījä kaìvu teťtä eì sâᴇi lähiksi. ja löìᴅnu sōne tare taᴇast kaùᴇeld, tüḱ mâᴅ iǩki. — — — ja peṙnaę̆zele ja peremeḥele näěᴅänu eť: „sījä vęę̆ᴅe kaìv*[13] *teťtä!"*

ja peṙnaę̆ne üťtelnu eť: „eì sījä kül eì tį̂," et „siṡ ma tų̄n tęę̆ze talu kaěvust vį̂," eť „tų̂ om̀ lähemʙäl," eť „sis̄ jā̄ᴇu kaìv teᴇemäᴅä."

---

[10] läigib; [11] rammusaks; [12] murdes tavaline *lähiǩkeᴢi* 'lähedale'; [13] samal murrakualal kasutusel ka *ka‚ėò*, g. *ka‚ėò* ~ *kaěvù*

ja sōneɢaèja ohelnu ja puhelnu[14] *eṫ: „miṫte sīṫ eì lö̆v̆vä sụ̄nᴅ suɢuɢi, ja lähemʙäle mina suɢuɢi kaìvu teṫtä eì sâ, sụ̄nᴅ eìj‿ole, piätte sījä teɢemä.“*

ja peṙnaĕne sānu väĕɢä pahatseṡ ja kuṙvaṡ, eṫ ma̧èa lähemʙäle kaìvu teṫtä eì sâ. ja sōneɢaèja ohelnu ja puhelnu iḱki eṫ: „eì lö̆v̆vä sụ̄nᴅ sīṫ.“ ja peṙnaĕne ę̆ę̆ɢanu oma tụ̄mehe eṫ: „tule sījä laṗjuɢa, ja sījä teḱke kaìv siṡse!“ näĕᴅänu azę̄ma ärä siñna läve eṫte, pañnu oma tụ̄mehe siñna tühü eṫ: „ma taha kaèᴅa, kaṡ veṫ tuleʙ siṡse vaìj‿eì tule,“ eṫ „ka̧èoɢe[15] *mulḱ sījä siṡse!“*

ja sōneɢaèja näñnu seᴅä, ja läñnu minemä. peṙnaĕne pahanᴅanu eṫ: „koṡt sina tījäᴅ mę̄ṅᴅa sụ̄nᴅ mā siṡse vaì.“

sōneɢaèja läñnu oma tị̄ᴅ, peṙnaĕne laznu av̀va kaìva, kaĕvu kaìva, ja vezi tuḷḷu siṡse ja. ja toṡt‿sañᴅi naḱkanuva külärah̀vaṡ kaìve teɢemä ezi, iḷma sōneɢaèjaᴅa. ja seṡt‿sañᴅi oḷna sōneɢaèja tụ̄ lę̄ṗnu sîn külän. mina oḷli poę̆ziḱke, vaṡt kaṫsaɢüm̆menᴅ âštaṫ taɢazi, muḷḷ‿oṁ mēlen tu juṫ. peṙnaĕne kę̄nel eṫ: „mina laṡsi sījä kaĕvu kaìva ja oḷli eᴅimäne, keṡ lę̄p̆pę̄ṫ sōneɢaèja tụ̄ sīṫ küläst.“

oḷliva vanast inimezeᴅ, keṡ uṡkseva temä tarkkust, tę̄ĕze koṫtuṡse pā̆le eì vę̄ì teṫtä, eì tule vezi siṡse, sōne pā̆le piäʙ kaìv teɢemä. eṡ añnava sōneɢaèjale vîna, eṡ näittä kaḥ. aɢa keṡ vîna añᴅ, sụ̄ṫ jụ̄ṫ, toḷle añᴅ kaĕvu azema ma̧ę̄a lähiksi. jaḥ, temä tûs[16]*‿siṡ ärä mâ siṡse. ja sōneɢaèjale piᴅi maṡma kaḥ oma palḱ, nî kuᴅaṡ kauṗ koḱku süṅᴅuzi, sā̆l sōneɢaèjal oḷli paḷḷu tụ̄ᴅ kaḥ, teᴅä paḷḷu taṙviṫtaᴅi, käìz miṫmaᴅ vaḷḷaᴅ läʙi, täḷ oḷli tụ̄ᴅ paḷḷu. kę̄iḱ inimeze seᴅä tụ̄ᴅ eṡ tuñne, temä oḷli nīʙaḷḷu taṙɢę̄mʙ tę̄ę̆zist, ozaṡ*[17] *tę̄ìzi uḷḷuṫtaᴅa, eṫ mâ sehen oṁ sōneᴅ, koṡ vezi jōzeʙ.*

KKI MT 239, 7—10. A. Tamm, 1960.

RAKKE K.

Kaarli Morin, 89 a.

32. Inimese jäljed

eìj‿ole sīn külän roḥkemʙ inimezi oḷlu, kuì üiṫs, pā̆lᴅ sę̄ᴅaᴅe, pā̆lᴅ rōᴅzi sę̄à. ja tu inimene oṁ oṫsnu, kę̄ñnu ja kuḷḷę̄lnu, kaṡ oṁ koṡseɢi üṫteɢi elävät eŋ̆ɢe, aɢa eì ole löìᴅnu üṫteɢi inimest, eì inimeze jäḷɢe lumę̄

---

[14] ohkinud; [15] kaevake; [16] tundis; [17] kirjakeelne sõna, murdepärane *mę̄iṡt*

päl talvę. siš kęńnu temä sîn ümbre tîru, eìj_ole julęnu miňnä väěgä kaùgele sîl, oma pezä manì, eì sîn käěnuva rüìštä,ěäd, nigu paŕgi_ âjad, eì košteGi midägi löŏvìš[18] ma,ěade sehest, meš om inimezist järGi jänu ma,ěade sisse. ma,ěad olluva tühjäd, keš tappętu. keš sęä ìst pagęnuva. ja temä kah käęnu ma,ěaziì pidi, otsnu omale toędust ja löìdnu kah.

elu ollu kaŭniš â, sõGi_kıâmi, ja egäì koŕjanu enděle. aga väěgä igäv, ollu irmenu ja pellun kah, pellänu paŕgi_âjiì. sänu enděä ikki kęŕvale oędа, näňnu noìd kah. aga ęigiì inimezi eìj_ole näňnu üìtteGi. siš joba kęńnu ikki egä päìv kaùgęmbale oma jälGi pidi, eìj_ole julęnu vaštsiì jälGi teìtä, üìtteD aìnuD jälleD oìdnu, košˌta käěnu. tų ollì talvę, lumę pâl ollu jälleD näìttä. otsnu ikki, eì kaš näěB košseGi inimeste jälGi. siss_om vîmäìte läňnu kodust ęge[19] kaùgęlę, keŕkku alla, raňnu sų pâle joba. ja sų pâl löìdnu üìte inimeze jälleD, värškeD jälleD. ja siš jänu jälGi pâle saìzma ja vahtma: kaš näèn inimest vašt. eìj_ole julęnu miňnä enämB eDezi. ja näňnu omme'te inimeze tükki mâ taca, inimene saězaB säl oma jälGi päl. ja siš vahtnuva joba tęěne tęišt, tų inimene näňnu temä ka joba ärä. ja läňnuva_šs_ikki lähemBäle, eì na tęěne tęišt joba ärä näňnuva. tų ollu ka męęšte rahvaš, ollu kah üìtsindä, otsiB enděle ka selìsi. siss_ ikki veędikse vîzi, męlęmBat tulluva veędikse vîzi ikki lähemBäle. sis tükki mâ tagast, eì sänuva joba tęěne_dęězeca kęnęlda säl, siš kęnęlnuva joba eì: „męlęmBaì oleme üìtsikkut“, eì „kaš tulęD omme̊n kà sîjä“, eì „mina tule kah, sîjä juìttu âma.“

tęěne mîz ollu kų̂p s i küläst, tų ollu ka üìtsindä, eìj_ole enděle selìsi löìdnu košteGi. siš käěnuva miìttu päìvä, ikki sų pâle siňna kokku juìttu âma, eìj_ole julęnuva kumBeGi tęěze põle juìttu âma miňnä. sẽni kuì joba sębraš sänuva, siš nakkanuva üìtten kaìmä, tullu tų mîz temä põle, jänu ųzeš sîjä. ja tų kuìsnu tedä kah oma põle siňna, siss_olluva joba sębraD. siš elänuva nemä âšta aìga sedävîzi üìtten, käěnuva ja kęńnuva. siss_om löìdnuva joba tęìzi inimezi. sî mîz läňnu kah siňna kų̂p s i küìllä, ja jänuva siňna elämä, kų̂p s iD e, sâl ollu rohkemB tęìzi inimezi kah kūlda, sîn eìj_ole üìtteGi ollu.

KKI MT 239, 99—102. A. Tamm, 1960.

---

[18] leidub; [19] õige

Kaarli Morin, 89 a.

33. Nõidusest

vanast ikki pellätti neiɒust, ei tęzeɒ kaheťtava ärä temä lõma. ehk leĥmäl pim aivaš läñnu, veniв ja, ei om ärä rikkuťtu vai neljuťtu, ei kelвa süvvä enämв. tęzeɒ inimezeɒ om seɒä teñnuva, üle,aiɒzeɒ pahatseɒ, ei temä omist leĥmist ni paľlu pimä säв, ei taha seɒä, om ärä neiɒnuva. siss˘om jälle neñɒe siän ollu ka tarkku, kes mgistnuva arsti jälle. minttu taŕga manu, si om sis vina pâle lu:ęnu, siss˘om vina anttu leĥmäle, sis pim om paranu, leĥм om teŕve jälle.

kui kaŕjaɒ eɒimäld väilä läťsivä, sis oliiva neljaɒ joвa tanumi päl, kaŕjal joвa in vaštan säl, pelvili aija vēren ja, rîвzivä kättega mäst puru, ja paňniva eńɒil koiti, ja vizivä˘s toɒa koɒu, ja teivä oma vigurii, mez˘nä säl teivä, kui kari väilä, kaŕjamäle läits. vanaraĥvas pidäzivä ikki neiɒmist kül, ja arstmist ja. olli vahel külɒa, et om ärä kaheťtanu lõmaɒ, ja ärä neiɒnuva. — — — vahel olli kevädeld ärä neiɒnuva, paňnuva tęzze talu leĥmile täiɒ säigä. ja o·llu ka täiɒ säläп leĥmil, (lehmäd) *kęhnaɒ.*

sis käiɒi paľlu arste mûdä, käiɒi tęizi kihkoiɒa. sit käiɒi vęęzikkeɒe leije küilä, säl olli üits tark arst ollu, talu perнaęne, vana inimene. tû arstnu kęęge parembiɒe, teñnu terveš neiɒ. lugenu ikki vina pâle. käiɒu mittu kęrɒa, eňne˘gu terveš sänu. paivit loettu pâle. tû ollu tark, ta paňnu, kui maęaɒ palanuva, käěnu ümвre tule, sis lugęnu säl, pilnu tukkikkezi ka siňna tuile. kui ümвre sęri ärä käěnu kęrɒa koim, nakkanu tuli püsti üleš âma, eij˘ole tęęšte õneťte küige läňnu, muiɒu oleš kęik ûnet palama läňnuva. toɒa vidi egäle põle, koš maęa paili. kui kaügeld olli tuvva, es sâ ni raitu appi. aga kui lähembal ollu, paňnu tule püsti käimä, jänuva tęzze ûne alali, palamaɒa. toɒa ei ole ta keilegi üttelnu, meš ta lugenu. aga vizanu väiksit tukkikkezi, tule tukke tuilę ja käěnu ümвre tulę säl.

KKI MT 239, 105—107. A. Tamm, 1960.

Mari Ilm, sünd. 1860. a. Unikülas, kus on keelejuhi isakodu, ema toodud Tamme vallast. Koolis käinud 3 talve. Kogu elu elanud Võrtsjärve ääres, Unikülast kaugemale pole saanud. Surnud 1961. a.

34. *Külakarjast ja vanaaja seapidamisest

ka·řja ka·ḣja teìti ṡ iḱ[20] *ke·vȁᴅe kuì ka·rì naḱkas mẹ·ṫsa minèmä joʙà a·řvaṫti eṫ mẹ·ṫsa lâʙ || siṡ tuḷḷìva pe·rèmeˌet ko·ḱku‿ja | tẹ̀ĕva‿siṡ vî·na‿ja rüṫʙäšsivä vî·na‿ja | e·ɢȁ‿üiṫs ja || siṡ tẹ·ì ka· kařjušsele mes na‿nt ki·äkki tẹ·ĕva | kăs oṫsaḱkẹzẹ le·ìʙä‿eḣk | eḣk meḣ‿nä*[21] *tẹ̀ĕva || tû· oḷḷi siṡ ka·řjàɢaḣja jû·mine | ja teṫti ka·řjušseɢa siṡ ka·uppa || meṡ ki·äkkina ma·š̄ siṡ ka·řjušsele — — — || iḱki tû· oḷḷi | ka·řjàɢaḣja jû·mine || aetti pe·rèmēt kẹiḱ ko·ḱku‿ja | eḣk pe·ṙnaĕzet ka· | ku‿nà taḣtsiva tu·ḷḷa‿ja | tẹ̀·ĕva siṡ meṡ kiäkkina tẹ·ì || mẹ·nel oḷḷi sūr pe·òᴅäìz vašt vai pâ·ŕ krū̆·ppe || — — — ja mẹ·nì tẹìj‿e·ṙniṫ peòɢa‿ja | mẹ·nì u·ʙẹ̀‿ja | meṡ ke·ḷḷeɢil*[22] *| nüiṫ küìnᴅuzi tu·v̆và | seᴅȁ tẹ·ì || — — —*

(HK: Aga mis na massiva tälle karjan käimise iist?) *no·ḣ | e·ɢȁ ü·iṫs mašs‿iḱki nî·ʙaḷḷu kui elą̏iṫ oḷḷi | eɢȁ e·lȁjä‿ʙält külìmiṫ vi·ḷḷä || ja oḷḷi ka·iṫs ẹ·ḣvaḱkẹśt | nû· pantti ko·ḱku siṡ | no·ňᴅe‿ʙȁlᴅ jäḷḷe kü·lìmiṫ || aɢa va·nà leḣmi‿ʙȁlᴅ antti‿iḱki kü·lìmiṫ vi·ḷḷä | üiṫs kẹ·iḱ*[23] *kaṡ rü·ɢì*[24] *eḣk ke·ṡvi || la·m̀maste‿ʙȁlt | antti nî samà ra·hà meṡ ki·äkki a·ňᴅ | ka·iṫs·küm̆menᴅ kop̆piḱka eḣk ko·ḷm | ko·ḷm kü·m̆menᴅ kop̀ku | kuᴅas keḷḷeḱkil ra·hà nüṫ kü·ìnᴅuzi || aňnìva to·ḷḷè‿ʙȁle ||*

si·à kȁĕzivä e·zìɢařjan || si·àɢařjan käìs ka· üiṫs ka·řjuṡ jä·ḷḷè || to·ḷ·lele mašsẹṫti ka· nî·‿samà si·ɢàᴅe pâlᴅ | meš‿na ma·ššìva || rü·ɢì‿ja | ke·ṡvi mẹnì‿ja ||

(HK: Kuis tu sigade süütmine olli vanast?) *noḣ | meš‿tȁ o·ḷḷi! || o·ʙẹzẹ ju·ňnẹɢa sṓ·ᴅeṫti | teᴅȁ ja | o·ltti || ke·ḷḷeɢä teᴅä nû̆·maṫti! || ka·rt·tuli eṡs‿o·lè keᴅȁɢì || kui‿sa·ì vaeṡt‿tu rā̆·ziḱkeze ka·rttu̧li | — — — oìᴅzit tẹ̀·ĕzeṡ âštaṡ jä·ḷḷe ka·ḣ | ma·haʙaneḱkiṡ || jäḷḷe siṡs‿e·ṅᴅäle ka·ḣ kořjaṫti sält si·äṡt | meṡs‿ẹ·ìɢe pihù pẽ·nikseᴅ oḷḷìva | nû̆ siṡs‿antti si·ɢàᴅele || meṡ‿sält ä·rȁ saì! || pa·ḷḷuḱkᴇze sȁl o·ḷḷì siṡ! || ku ä·rȁ jaotteᴅi kẹ·ìɢìle‿ja | sȁl*

---

[20] *siṡ iḱke*; [21] mis nad; [22] kj. ütleb ka *keḷḷeɢi* 'kellelgi'; [23] keelejuhi kõnepruugis ülekaalus *kịiḱ*; [24] kj. ütleb ka *rüḱki*

Mari Ilm

eṡs‿o·lĕ miᴅȁᴇina || vḗ·ᴅiǩkeze iḱki sa·ì | siñna ju·ñne seḱkä jaḥ | linà-sḭ̂mne a·ᴇànit̀‿ja | kel̀leᴇä sṓ·ᴅeťti || kaṡ se·ᴅȁvizi oľli nüť ku ka·rttuli nüìᴅ kä·èn‿om | sṓᴅeťtäs si·ᴇà || noḥ | neìᴅ nîsa·mà | pḗtti iǩki ü·leṡ nemȁ || iǩki ju·ñneᴇa . . . | juñnì sṷ̂·kki antti‿ja | pḗtti i·ǩkì ja seᴅävizi nṷ̂·ri eṡ ta·p̌-pęťtaᴇi | — — — ka·ťtè âštaťsęt ja ko·ľmę̀ âštaťsęt ja | ja ne·ìlä âštaťsęt ka· oľlìva mę·ni || mḗṡ siàᴅ na o·ľlìva ku vi·ñᴅzùᴅ! || oľlì ta vaì kü·m̀me âštat va·nà | ta oľli ku lû· tü·ᶦk̄ || ja tä·ìl‿eṡs‿o·lè ontte säl mḭ̀·ᴅäᴇina se·hèn | li·hà‿eì ra·ṡva‿eì || niᴇù nü·ìᴅzel a‿ėàl | ku tęm̌maťtaṡ si·ᴇà va·ìla | siṡs‿om̀ ku | ra·zvà u·nik̀ jäl̀le || aᴇa siṡs‿eṡs o·lè || meṡ siṡ ta·p̌-pęťti ka | ko·ìm ne·li si·ᴇà ä·rȁ | eṡ sâ ke·v̌vȁᴅeᴅe[25] ṡ‿oľli o·ťsàn | pa·ľlaᴅ lû·ᴅ || me·ṡ vä·ᴇè sȁlᴅ sa·ì! ||

EMH 56. H. Keem, M. Must, 1958.

[25] tavaliselt kj. ütleb *kevȁᴅeᴅe*

UNIKÜLA

Mari Ilm, 98 a.

35. *Sõuke ja pallapool

ja sę·ùkkę oǀli ka·h̄ || tụ̂· oǀli jäǀle mu·štast rę·ìvast | tu oǀli se·rändᴅe niɢù meìl sû·rräť || siss‿oǀli sí·ì | (näitab kätega) níj‿ü·m̀ʙre | sì·jä̀ tuǀliva (otsad) ko·k̀ku || niɢù nüìᴅ sû·rräť | panĕⁿ‿ne·ǀlä̀ | vaì koǀmęɢęřra ko·k̀ku | vai ka·ìtęɢęřra‿ja | panè ü·m̆ʙrĕ‿ʙihä̀ | nęňᴅà oǀli tụ̂· || oǀli mu·štast rę·ìvast | ja‿sis̀ jṓ·neᴅ oǀlìva o·ťsàn || kaťtęl‿ʙụ̄l o·ťsàn | oǀlìva jṓ·neᴅ | nî la·ŋ̆ɢast ko·èttu || męnęl ve·rèvät‿ja | mu·s̀ta‿ja | mes̀s‿o·ìsa oǀli ko·ettu || kę·nelᴅi eì sę·ùkkęnę om̄ || i·k̆kì ku‿nä̧ kohek̆kile lä·ìsivä | no tụ̂· oǀli ik̆kì ę·ìɢu‿ʙǟl ||

pa·ìlaʙụ̄l oǀli vanà pa·k̀latsest rę·ìvast || no·h̄ | tụ̂· oǀli niɢù | ki·äkki oǀli ko·ᴅànu | rụ̂·ᴅiline‿ja | mes̀ ki·äkki la·ŋ̀ɢa oǀli sā·nu || tụ̂· sis̀ | ko·ètti ja | pantti ü·m̀ʙre — — — || tụ̂ oǀli u·ǹᴅrik̆ku ị̄s̀t ik̆kì || niɢu me·ìje kuťsume‿nū̄ᴅ u·ǹᴅriɢus̀ noìᴅ‿s̀ | sis̀ no·ìl oǀli jäǀle | jäǀle pę·ìvi‿ʙäl temä || eɢä̀ vi·ìlast uǹᴅriɢu es̀s‿o·le | tụ̂· o·ìlǐ || eɢä̀ ü·iťs koᴅàs e·zǐᵐ‿mụ̂·ᴅu | meräst kiäkki ta·ḣt ||

EMH 56, H. Keem, M. Must, 1958.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 99 a.

36. Tanu teenid

mi̧à laťsen näìn, kuᴅas̀ tanu tị̂ne teìti. külän eǀli s i à a n u, üiťs vana inimezek̆kene. tụ̂ teì tanu tị̂ne ja piťse ka, vaì mes̀ kiäkkina taḣt. täǀl‿oǀli pik̀lik̀ paᴅjak̆ke, seränᴅe å sûr, sâl oǀliva nęɢlaᴅ sehen, pik̆käᴅ nęɢlaᴅ, nęňᴅa tęĕzel‿ʙụ̄l ja tęĕzel‿ʙụ̄l. ja sis̀s‿oǀliva säl koťti küⁱǀlen vaṙᴅat kap̀luɢa, noḣ pū̆s̀t puǀɢak̆kęzęᴅ. noňᴅeɢa‿s̀ koetti. temä vęⁱt̄ nụ̄ puǀɢak̆kęzęt pîju, sis̀ lęɢist pā̆le tęĕšteɢa, koᴅas̀ niɢu lęɢizep jäǀle. lęɢist, lęɢist, sēniɢui kiri väⁱǀlä tuǀli. jô‿ᴅa ezi tị̂s[26], kuᴅas̀ ta teì. kes̀ taḣt laèmʙať[27], toǀle teì laèmʙa, kes̀ taḣt kiťsast, toǀle teì kiťsa.

nüìᴅzel a̧ėal ẽɢelᴅävä, aɢa s i à a n u teì pulkkęɢa, noḣ toǀl‿a̧ėal es̀s‿ole toᴅa ẽɢelᴅuze mụ̂ᴅu. temä oǀli jo vana iɢävene muǀla tük̆kik̆kene, saìj‿eǹᴅäle pā̆väliḱku[28] leìʙä toǀleɢa. täǀl‿es̀s‿ole ka üìteɢi las̀t vaì mị̄s̀t,

[26] teadis; [27] laiemat; [28] igapäevast

keṡ teDä toitte vaìj‿oȉli. vana‚inimeze azi, kaì ka kuDaṡ päìvi suřma‿BōLe saìj‿âDa.

nüìD eìj‿ole enämB tanu, nüìD eìj‿ole tį̂ni ka va‚ėa. vanast oȉliva na̧štel serätseD ümäriǩkut tanuD, periṡ linatsę̧st rę̧ìvast ę̧ǩva, ja‿ṡ tu tį̂n oȉli sîn oťsa‿į̂n, tę̧m̆maťti seDäzi üm̀Bre pâ, tâDe keę̆Deťti nō̆rit kiṅni. nàěze eṡ tohiva tanuťta kę̧ṅDi, eť siṡ tuȉna ṓra pę̧li ja mâ läňnä laḣki. na‿ṡ vę̧ťta û̧zi ka teDä pâst ärä. ku saṅna läťsivä, sis tę̧m̆mašsiva tanu ärä, muìDu oleṡ pâD‿mę̧ṡken liGeDaṡ sānu.

toȉl‿a‚ėal eṡṡ‿oleGi ḗGelDust, eṡ tījäväGi meṡṡ‿ḗGelDuṡ oȉli ja mina oȉli laiťs koGuni, vaḣtsi ka iǩki mañ sā̆l, ku‿Du vana‚inimene seDäzi koDaṡ ja teì, aGa eṡ‿sā aru eňne, kuDaṡ ta teìje.

H. Keem, 1959.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 99 a.

37. Linulised ja põlenukorjajad

keväDe‿BōLe kui àěnaD ja peȉDiD oťsan, siṡ käìDi linul. vę̧etti vį̂naBuťtę̧l üťten ja mintti kaèma koṡt sâB. nî sama süleDäv̆ve kauppa antti pę̧ḣku ja mę̧ni saì jäȉle mę̧ne ę̧leGû̧. keȉ küìnDuzi, tû̧ aⁱṅD. talu‚inimezel oȉli roḣkemB aṅDa, toȉle manu iǩki mintti, ku äDä käèn oȉli. linuline vę̧ⁱt̄ vį̂naDiȉGa üťten, aⁱṅD peremele ja peṙnazele rū̧Bäťtä, siṡ teì juťtu eť: „suȉl‿om̀, aňna muȉle kaḣ! muȉl‿eläjä periṡ näⁱȉlän, eìj‿ole miDäGi eťte aṅDa.“ noḣ antti kaḣ.

leìBä ka linuťteDi, ku leìB oťsan oȉli. keȉ lḗväBûDuṡ, tû̧ läiťs jäȉle tę̧ěze manu nuṙGlę̧ma ja olę̧ma. eGä väⁱȉlä eṡ vizaťta keDäGi, kaňDziǩ leìBä iǩki antti.

kuìj‿ę̧ňneťtuṡ oȉli ja ma‚ėa maha paȉli[29], siṡ käìDi palanuť koṙjaman[30], keȉl‿oBene, tû̧ läiťs oBezeGa, keȉl‿eṡṡ‿olę̧, vę̧ⁱt̄ koťtiǩkuǩkę̧zę̧ säⁱȉGä, läiťs jala. inimeze joBa tēzivä ärä, meṡ paȉlemist säl va‚ėa oȉli! üťlivä: „palanuGoṙja‚ėa tuleva, mē piàme ka‿ǩki aviťtama!“ eGa‿ṡ keȉleGi paⁱȉlu aṅDa eṡṡ‿ole. üiťs aⁱṅD tu maťtiǩkę̧zę̧, tę̧ěne aⁱṅD tę̧ěze maťtiǩkę̧zę̧, üiťs ki̧iǩ meṡ viȉlä keȉleGi joḣtuzi olę̧ma. mę̧ni aⁱṅD mę̧ne rę̧ìvaräBäläǩkěze, mę̧ni aⁱṅD kaňDziǩku leìBä, eGä nä periṡ iȉma eṡ jäťtä ka üťteGi, iǩki aňniva. tę̧ězel oȉli jäȉle tę̧ěneGę̧ṙD ę̧ňneťtuṡ, siṡṡ‿aviťteDi jäȉle tę̧iṡt. tį̂ âD vaì kuṙja, küȉl‿üiťskeṙD į̂n löv̆vät, oȉGa aìG piǩ vaì lühiǩke.

H. Keem, 1959.

---

[29] põles; [30] tulekahjuohvrina andeid kogumas

UNIKÜLA

Mari Ilm, 99 a.

38. Mutil käimisest

meheᴅ iǩki kȁĕzivä muťtil, ku‿na aìɢa saĕva ja kui säräne vaɢane oȉli. ku sûr tûl, eɢä siṡs‿eṡ sâ miᴅäɢi, vȁtse[31] *iȉmaɢa saĕva kala. vene iǩki piᴅi olęma ja muⁱt̄ kah̄. kaťtęl‿ʙû̧l oȉliva niɢu sȉvaᴅ, taɢa oȉli siṡ säṅᴅe vęrḱ niɢu koⁱt̄ jäȉle; säṅᴅe koťti mû̧ᴅu, î̧stpū̧lᴅ oȉli laⁱɢa, taǩkast oȉli kiťsaṡ. veṅneɢa sę̀ĕᴅeťti üleṡ järveʙiᴅi, äṡte süväᴅe*[32]*, siṡ sâl naǩkaťti püìᴅmä. kaiťs mî̧st oȉliva veṅnen sehen püṡti, tę̀ĕzel oȉli tę̀ĕne aru, sęiťsiva iȉluǩkezi veṅneɢa eᴅezi ja tęm̆mašsiva, taɢa oȉli vęřɢust koⁱt̄, kalaᴅ läťsivä koťti siṡse. siṡ meṡ vęrkku joȉtuzi, valeťti veṅneᴅe. ja jäȉle aruᴅ męlemʙat siṡse ja perä kah̄. iǩki tę̀ĕne aru tę̀ĕzel käèn ja jäȉle veᴅäzivä tüⁱḱ mâᴅ. siṡ kaĕva, kuìj‿oȉli laťtiǩkiť eȉk puriǩkiť eȉk suᴅaǩkiť säl perä sehen, siṡ valeťti jäȉle veṅneᴅe.*

eɢa‿nu püìᴅjä järven sehen eṡs‿ole, na‿ȉliva veṅnen kaťteǩkesti. oȉliva veṅneɢa sū̧ręn kęřɢen, pȍle järve‿ʙā̄l. sî̧ jäⁱřv om̀ jo kaiťstę·iṡt verṡta laⁱɢa.

miù ezä oȉli periṡ kî̧zaʙüìᴅjä, kiìḱ suvi ku taⁱȉv püìz järve[33]*. sîn oȉli üiťs tę̀ĕne kah̄, siṡ lālęťti eť:*

„arali anťs oȉli kî̧zaʙüìᴅjä
siřɢa‿ezä oȉli rišti‿ezä . . .“

arali anťs püìs ka‿ǩki küȉlält kîssu ja kiikki kalu, meṡ käťte joȉtuzi. ezä nimi oȉli sirḱ‿jân, täȉl‿oȉli sîn vęⁱlťsjářve[34] *vēren väikke ma‿ėaǩke, kuťsuťti siřɢa ma‿ėa. ezä kalaʙüìᴅmizest eläšseɢi. ku ehiťtuṡtū̧ᴅ eṡs‿ole, siṡ püìz iǩki järve. ęᴅaɢuspōlęn laṡti kî̧zavęřɢuᴅ siṡse, om̆muǩku kiṡti veṅneᴅe, oȉli puňna‿oza kîssu. saìj‿eṅᴅäle ja muňᴅele*[35]*. mâᴅ eṡs‿ole, paⁱlť nîʙaⁱȉlu ku lävest väⁱȉlä, tû̧ɢina oȉli tę̀ĕšte oma.*

H. Keem, 1959.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 99 a.

39. Kiisad

jô sî̧ kî̧za lî̧m nęňᴅa â oȉli, eť‿tä miù nî kav̆va piȁʙ. saì kîssu sû̧ᴅuṡ ja saì kî̧za lî̧mi lęm̆ʙiťtuṡ, seȉle ma olen nî kęva. vahel küⁱᴅzäťteᴅi paňniɢa moǩse ja pâɢa ka kēᴅeťti vahel. moǩsi oȉliva ahuna po‿ėakseᴅ, nû

[31] vagase, vaikse; [32] sügavale kohale; [33] püüdis kala; [34] Võrtsjärve; [35] muile

olliva serätsed mę̈rkjad, eɔä nä nî ad ess_ole ku kĭzad. neil olli sûr saĭp sehen, tû tei mę̈rkjas. aga kĭzul ess_ole, kĭzust sai sültti kereĭtus ja kiikki. kĭss_om maguš kala.

ja mes_sa mûd arvaššit oleva ku kĭzad. ku vahel tappę̈ttigi męni pęrs, kellega teda sõdeĭti! kass_olli karttul valj_olli jahu! vaŋkre kere_dals sai karttuli, mes tollest sai ulgalę̈! seda sama kĭza solkki antti sigadęlę̈ kaĥ. mess_üle jäi, enämb es taha ezi süvvä, mugu antti siale. siga läits tollęga ęge ãš, ikki vägev vezi.

vanast püitti äste neid kĭssu, siss_olli kĭlęg_mõdu_ẽäle neid süvvä. pẽniksed kĭzad olliva, moksid siän, n_olliva ad pĭrakkus, noñdęga kęruttedi leibä. kĭzad ja moksit kaussi, sûrmiĭ segäĭtti seĭkkä, tûriĭ sûrmiĭ. sibulaĭ ka pantti, ku olli. toll_aęal ess_ole paĭllu sibulaĭ, męni aru ütsik[36]*. sûla ka ikki räzikkęze, siss_olli äste tahe. leib litsutti laĭkka, pantti kĭza kęruttus pâle, sis käneĭtti trulli. kĭza pĭrak olli kaits tunni ahjun, siss_olli nî peĥme ja â, ess_ole lûd ei midägi, mugu vętta ja sû. t_olli ikki peris maĭgavuze sû̃k. kost tũd rasva siñna pantti, ku ess_olegina teda! ess_ole supi manugi paña, sis pantti vil lẽvä vahele! es kĭzad ja moksid ole razva ĭšt!*

selleberäst ma elä ka nî vanas, ei ma ole kĭssuga üĭte taòline. ku_za vĭl turuld johut kĭssu sâma, ošta ja vî kodu. kẽdä nemä pân ärä, äste peĥmes, sis laze läbi segla, ei säl mûd eij_ole, mugu lû jävä segla pâle, lû prügi ja praĥt. sis kaè merände â lĭm om! saĭvat leibä manu ja mûd ei tahakkina.

H. Keem, 1959.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 100 a.

40. Kanepitoidud

vanast kęruttedi kaĭneppiga leibä. olli uĥmer sis, uĥmre sehen tambiĭtti kaĭneppiderä pẽnikkezes. seglaga_s segulĭtti vĭl, no kaè mulĭdu jäi teräkkezi seĭkkä. sûla ikki panttl, siss_olli ta sõlatsęmb ja kell_olli lihà, sĭ paĭnd liha ka męni rûm. ku vaèzęmba inimeze olliva, säl vĭl liha kosseĭgi olli! rüä leib vętti męhest, litsutti laŭva_bäl laĥka[37]*, äste ęhukses, siñna pantti tu kęruttus pâle, sis käneĭtti trulli, sai sûr päĭts. sügizelt ku*

[36] mõni harv üksik; [37] tavaliselt kj. ütleb *laĭkka* 'laiali'

rehezit̀ pešsetti, siš tet̀ti mẹniɢẹ̀rd kezvä kõrik ja tollele pantti kaineppijahust kẹruttuš pâle. kel̀_ol̀li paňna, paiňd kẹruttuzele väɢe kah. kaineppiɢa kẹruttẹdu leìв ol̀li väèɢa å. seìd ikki tükkikkeze ärä ol̀li kẹ̄ täìz, rũвäššit[38] târi pâle.

mẹniɢẹ̀rd tet̀ti kaineppi tönìsi. kaineppi_sịmne survẹ̀tti uhmren äšte pẽnikkezeš. kuì vịl teri ol̀li siän, siš survẹ̀tti tẹìst kẹ̀rd vịl. sẹgulutti läвi ja pantti kaussi. kel̀_ol̀li, paiňd raèva manu ja sũla kah rãzikkẹnẹ. kuì väɢe eš johu[39] olema, valet̀ti tilk vẹ̄ pâle, sẽtti[40] seɢi, ol̀li å kül. ta läìts siš niɢu pị̄mäle, ku tẹìst kẹ̀rd läвi survẹ̀tti.

kuì kileì tet̀ti, siš kẽdet̀ti säìtsmäвaňɢiline pâdäìs, kaineppilịm pantti olsa ja sũdi. kaineppi ẹ̄rutti vịɢa läвi, siš tul̀li niɢu pîm pãle jälle. meš pẹhja jäì, tũ valet̀ti siɢadele, nũ ol̀liva niɢu kõred jälle. ku kileì tet̀ti, siš valet̀ti tũ kaineppi pîm kilele pâle, lãlet̀ti eì:

„kileì tet̀ti roppuste[41],
kal̀list kãra jahust,
pantti tälle pãleɢi
kaineppi_lịmi säìlɢä.“

kel̀_ol̀li pîmä, vizaš pîmä ka sorɒzukkẹzẹ pâle, eš_tä[42] ikki paremв saì.

H. Keem, 1960.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 100 a.

41. Muiste ja nüüd

nüìd eì tịjäväɢi meš jẹ̀ul om, aɢa vanast ol̀li jẹ̀ẹ̀lu_aìɢ kal̀liš aìɢ, käìdi keirkkun ja, loetti jumalaseṇa ja lãlẹ̀tti. jẹ̀ẹ̀lu_вũlвa ẹɒaɢu ku joвa jo pühä nakkaš, tũdi pikkäd ẹled sisse, pantti maha pẹ̄rmanɒule. siňna_s inimeze pikku pâle, keš tahtsiva. siš tul̀li_ɒu sütsilũmine. kãnet̀ti ẹle_ sütsikkeze nẹ̄ňɒa kokku ja siss_üìtstẹ̀stele lũmä. mià ol̀li väikke laìts, kũlin ka ja näìn, meš vaneṃвa teẹ̆vä. ikki üttelɒi eì: „noh, nakkame sütsi lũmä!“

tal̀zivühiš tet̀ti peẖme leìв ja kuìj_ol̀li mẹnel laṁmaš, taip laṁвavirakkukkẹzẹ[43] ka ja kẽdet̀ti sültti. sal̀ja eš_ole, toɒa eš tohi kẹneldaɢi. mịst[44]_tä tet̀ti kuìj_eš_ole nizuɢi! ol̀li ka_kki nizu mân, saì mẹne vak-

[38] kj. ütleb vahel ka *rüiвäššit*; [39] ei juhtunud; [40] segati; [41] palju, väga suurel hulgal; [42] eks ta; [43] lambakondi, kõhna lamba; [44] millest

kaḱkęzę, tû müìɒi ärä. kaś siśs‿oĺli püìɒlideɢemist vaì miɒäɢi! eśs‿ole śiś püĺjelɒ, eś tĺjäɢi, meś püĺjel oĺli. nüìɒ sõvä inimeze eɢäbäĕvi saìja, a siśs‿eś kûleɢi toɒa eì saìja teĺti. ku linast oštetti, siś maiĺsa saìɒ.

eśs‿ole pęniḱkest leìbä kaḥ, eśs‿ole veśkeĺteɢi, koś teĺti. nį̈ tû̧liveśke oĺliva, meś tû̧leɢa käĕzivä. eɢäl talul oĺli käziɢivi. mià olen näńnu ja olen jaḥvaĺtanu kaḥ käziɢiviɢa. mià oĺli kařjalaiĺske, niɢu kařjavahe, lęünesvahel aìɢa oĺli, aiṅɒ peṙnane muĺle kaḥ maĺtiɢa rüɢi, üĺtel eì: „mine jaḥvaĺta!“

käziɢivi oĺli seränɒe ümäriḱ ḱivi ja mulḱ sehen, tę̈ęne ḱivi oĺli aĺ, tę̈ęne oĺli pâl. vaṙb oĺli mulkke sehen, mulkkest läbi, toĺlęst vařvast aìɒ ümbre[45]. vahel kuìj‿ädä oĺli, siś jaḥvaĺteɒi lĕväjahu kaḥ.

aɢanaleìbä toɒa kû̧lin kûĺ. linasĵmne aɢanaɒ sęɢluĺtti läbi, siś meś‿tu pęniḱke, tû̧ muìɒ, tû̧ pantti lĕvä siśse. iḱki üĺteɒi eì: „aḱkan oṁm‿ařmaś lę̈ęvä jaḳ“. no sû̧ nüìl‿toɒa muśta leìbä, niɢu tuṙba küiĺlest saĺva jälle! miù ezäɒ‿emäɒ eś sõvä iḱki aɢanast leìbä, ezä jęùz nîbaiĺlu tĵni, eì meìl oĺli puhaś leìb. aɢa mû talураhvaś sę̈ęvä. t‿oĺli muśt niɢu karu siĺ jälle. keśs‿oĺli jęukkamp, tû̧ eś pane nîbaiĺlu aɢaniĺ, ku‿ɒa paiṅɒ‿ś räziḱkęzę. aɢa męni paiṅɒ ę̧kva põlę̧ś aɢanɒęɢa. ku‿nu aɢana vil ăppuś läĺsivä, siśs‿oĺli męru ja kibe kęiḱ.

eśs‿aṅɒa peḥmeì leìbä maiĺsaɢi eṅne ku vana jo oĺsa saì. peṙnane karaś püśti: „oiḥ, vaę̧a jälle jûr paṅna, leìb naḱkap jo veiĺsile[46] sâma. aṅna peḥme leìb eĺte, toɒa sõvä paiĺlu, âva niɢu vil mahub lę̈rimuĺɢust aìla!“ eśs‿üĺteɒä pere maiĺsa sāva peḥmeì leìbä. vęetti aḥjust väiĺlä ja vîɒi aitta, eś näĕɒäĺtäɢi peḥmeì leìbä. sûrɒe pühäɒe aìɢu, siśs‿iḱki antti.

ja vęìɒ antti suve‿bõlę̧, męniɢę̧ṙɒ aṙva. kû̧r pantti kaussi ja luiśkaɢa õriĺteɒi. męni teì käppäɢa kaḥ, meiśk käė puḥtaś ja teì. nēmiskülän üiĺs vanaįnime laṅɒziĺ käppäɢä, üĺtel: „kaš‿tu luiśk nî puhaś oṁ, kuì miù käzi!“ toɒa ma näìn ezi ku‿ɒa teì. aę̧a seṙme laiḱkambide[47], siśs‿oṁ ruĺtu kû̧n.

eśs‿ole pîmä ka ę̧ìɢeɒe. meśs‿oĺli, oĺli puɒruɢa sĕttu[48] läbi, pîmädilḱ sāl sehen ja rû̧bi. rüä jahu kēɒeĺti ärä vî̧ɢa, pantti pį̈mädilḱ ka seiḱkä, kuĺsuĺti ivälēmeś. ivälį̈m laṽva‿bāl ja muìku laṅɒziĺta[49]. läiĺs appuś siś, toɒa antti lĕvä‿bāle rû̧bäĺtä. tû̧ oĺli‿ɒu pį̈mäbuɒęṙ. męni üĺtel ivälį̈m.

---

[45] tolle varva abil ajasid ümber; [46] väheseks, lõpukorrale; [47] laiemale; [48] segatud; [49] s. t. lõhu süüa

mẹni üttel pĭmäbuder. eś ta üiś leńdze iḱki oĺli, lèḛvä_bäle rũsäittäv iḱki. oĺli siś ḳeŕval, meś säl oĺli, kaś sũl lẽväga vai paḱs sũrma pudẹr.

egä tĭnder kaĭj_iḱki kuì ta paremba pãle saì, alambaĭ[50] *eś taha kiäkki. meś seräne alaĭtu talu, koś süvvä eśs_aňda, siňnä eś taha kiägi tĭnmä miňnä. tũdi iḱki püĭtiga*[51] *räìmi kodu sügize ehk kevädẹ. keìl_oĺli roḥkemb jẹũdu*[52]*, tẹì püĭtiga, keìl_eśs_olè, tũ tẹì naglaḱkẹzẹga ehk kudaś keĺlegi jẹũd kaĭnd tuvva.*

nüìd oṁ ḳeiḱsugutsed mazinad, ḳeiḱsugutsed azjad, siśs_eśs_ole mûd ku_du väikke aĭrḳ adraḱke. nüìd ütteldäś eì: mâd küňneĭtäś, vanast üttelḍi eì: adẹr lũb mâd, adẹr lũb mâ pahubãdi[53]*. kãnäp tevä pahubidi, siśs_oṁ nigu lũmine jälle, kãnäb mušta põle pâle, obezed oĺliva nigu väikset kĭpsuḱkezed ĩn, peĭlgä eì tûl maha eì tẹukka. aga nüìd oṁ nigu lẹḿmud jälle. ḳiḭḱsugutset rištad oṁ inimezil oleman. nüìd sẹẽdẹĭtaś ilma obesteda, laze käẽvä!*

ku_ni mazina tulliva, siś nigu imeĭtivä[54] *eňne: „kaś neńdega nüìd midägi peśsä sâb!“ aga nĭdeĭtäś ja pešseĭtäś ja paňdaś koĭti kaḥ. nüìd eì vẹetta enämp karttuli ka käzitside, ḳiiḱ mazindega. oṁ karttuliveĭmize mazinad ja ḳiiḱ, mià ole tolle taḱka mittu suve tũd teňnu. lõzil*[55] *eś veĭta, aga eṅdil veĭtin karttuli. egä mu kiäkki eś suňni, ma ezi tüksi. pahandiva kaḥ eì: „meš_sa tuled sĭjä tẹẽšte seĭkkä!“ ma_ìli: „ma ontte vahigi, meš_te tẽde!“*

kuì nüìd nũ inimeze üleś tẹzešsi, keś vîs kûsküḿmend âštaĭ mullan oṁ maganu, na_ì tĭjäś midägi, meś tũ azi oṁ ja meś tũ azi oṁ. talud oĺliva kiiḱ sîn järvevẽren riän, sãziva[56] *sẽniḱkui mâ kruntti aetti. siś vîdi väiĭlä sĭì kiiḱ, paĭlì kaiś talu oṁ sĭn vĭl ja peĺlut jõziva iḱki järvest siňna meĭtsa_bõle, tẹẽzet oĭsat järve.*

meś nüìd viga, nüìdzel aėal oṁ mâ iḱki kuẽvemb, aga vanast oĺli ta veĭ täìs, siśs_eś sâ kudagina. rügä vĭl peẽmeĭtti, tũ oĺli piḱkemb, toda oĺli â peìma. a meś_sä kezvägä teìd, kaḱkit käppägä! toda ma näìn ezi ja kaḱkin ka ezi. peremišt_peṛnaišt ütlivä eì: „naḱka nüìd sina ka keśvä kaḳma, siśs_aňname sulle karaskiì ku tẽme!“

sãl seppigua koĭtal oĺli sûr vezi ja mehet kaḱkiva peõga keśvä sâld. tẹṁmaĭtti mâ seśt väiĭlä tẹẽze käèga ja jälle tẹìzi pĭju, sẽniḱku jo ege ulkka

---

[50] halvemat; [51] poekeele sõna, vanimas keelepruugis tähendab *püĭt* lähkrit; [52] jõukust; [53] pahupidi; [54] imestasid; [55] kolhoosil; [56] seisid

saì, eȉt‿eṡ sâ enämp peòn oĕᴅa, siṡ pantti maha ja kā̆neȉti kuṗpu. kuʙu, pantti üȉte uniḱkuᴅe, sēni‿ɢu tahezi[57] *jäl̆le. siṡ tû̯ᴅi reȟte, aȉtę̆ȉti üleṡ, pešseȉti ärä, saì iḱki teräḱkezi sā̆lᴅ sehest. kuì mâ kuìviva ja tahezivat siṡ saĕva jäl̆le siřʙiɢa pę̀ima. aɢa eɢa âšta eṡ sâ pę̀ima, ku väèɢä vezine, oȉli ki̯iḱ veȉ täìs. nüìᴅzel a̧ėal sɛräst aṡja eìj‿ole oȉlu.*

linasî̯mnit pešseȉti kṓᴅiɢa. kuȉvaȉtę̆ᴅi pařzil ärä, siṡ pantti rîjale maha, siṡ noňᴅe kū̯ttę̆ɢa antti valu. a tę̀ureȟte sę̆ḱkuȉteᴅi oʙesteɢa. linasî̯mne, kańep̆pi ja eȓne ja uà, noìᴅ eṡ taheȉta oʙesteɢa sę̀ḱku, eȉt‿oʙèze siȉtuva ja sę̆ḱkuva väèɢa purule. miȉma kōᴅiɢa leę̆vä, siṡ käĕziva iḱki üṁʙre sî̯ri ja pešsivä.

nüìᴅ oṁ siɢalaᴅ[58] *ja ki̯iḱsuɢutset suvę̆‿aìjat, keṡ vanast‿ṡ nę̆ňᴅa saì. pę̀ṙzil oȉliva vahel paⁱlȉ kę̆řva nuȉtiᴅ väⁱȉlän, ku o̧ėoziva üleṡ vare pā̆le. väikkeze kivi piḱkälᴅ uniḱkun, tû̯ oṁ vare. sûri kive oṁ säl vḗᴅi, mę̆ni aru üȉsiḱ: jå tū̯ʙ sȉjä vî̯rᴅe sū̯reᴅ. keväᴅe ku jå naḱkap minemä, siṡ jå vḗre‿ʙā̆l oṁ kivi, tulep niɢu rî̯kkezeɢa. mę̆niʙäìv tû̯ʙ miȉtu sûrᴅ kiviᴅ vî̯rᴅe.*

H. Keem, 1960.

UNIKÜLA

Mari Ilm, 100 a.

42. Vanematest ja enesest

iȉman oṁ inimezi ki̯ȉɢe taòlizi. miù ezäl oȉli üiȉsaĕnu poìɢ, po̧ėal iḱki nàĕne kaȟ. veli minust luɢu eṡ pià ja ezäst‿emäst eṡ pià nemä luɢu kuṁʙę̆ɢi. ezä iṡtę̆ pę̆řmanᴅul mân ja mę̆ⁱṡk eṅᴅäle aṁmę̆ḱkę̆ist säⁱȉɢä. läȉsin ezät kaèma, oȉli ale kül̄, iḱkin[59] *vahel ja mę̆ššin täȉ mez‿mä saìn. ja ezä oȉliɢi seränᴅe käⁱṙzmäᴅä lû̯m, ta‿ṡ püzi koṡseɢi saìzma. nîɢav̆va teìj‿iḱki ezä aìna leȟmäle, ku‿ᴅa vähäȉ ję̀ùz, temä eṡ kär̆zi konaɢi iṡtma. ku mûᴅ eṡs‿ole, saìze üleṡ, üȉtel: „ku vę̆ȉtaṡ ę̆ɢe kiṙve, tüḱsiṡ mę̆ne pûᴅüḱkikse kaȉski.“*

ja emä oȉli kaȉtę̆ššaɢüṁmenᴅ kaiȉs âštaȉ vana, temä läiȉs oma aṁmastę̆ɢa aùᴅa. mina üȉli: „jäȉtä ontte aṁʙaȉteɢi sȉjä!“ muȉ tuȉliva iȉma valuȉta nemä ärä, naḱkašsiva lȉkkuma ja saȉtę̆va sū̆st ärä niɢu loṗsti. käĕzi üiȉskę̆ṙᴅ lî̯nan, lašsi kaňᴅzut väⁱȉlä kiṡku. nüìᴅ kaiȉs aṁmast oṁm‿al̄ ja üiȉs oṁ pâl niɢu kihu[60] *jäl̆le.*

---

[57] tahenes; [58] kirjakeelest laenatud sõna; [59] nutsin; [60] kihv

jah̄, sį̂ vanavuṡ om̀m‿iřmuṡ kül̄, ta kuluťtap kęikk‿ärä: jalaᴅ jävä löhemᴂäṡ, näp̆put töⁱňᴅzemᴂäṡ. koňᴅiᴅ om̀ kaŋ̀ɢeᴅ ja puṡk suṡkap vahel küⁱľle sēn, ta ęk̀va niɢu vä̀ěᴅzeɢa suṡkap. nûr aštuᴂ nî iluste, vana koᴂip niɢu saⁱnt̀ konaɢi. oleᴅ niɢu pû al̀ɢ päìviɢauppa säŋ̆ɢin, küⁱľleᴅ ja kįik̀ jā̄vä nî kaŋ̀ɢeṡ ja valuzaṡ. ezi męt̀let: oľɢa päh̆le[61]*, meš‿tu vana‿inime mûᴅ tį̂ᴂ, ku‿k̆ki pik̆käli. nûr om vali ja väľe, nûr ei püzi saìzma. ma‿tį̂ṡ kah̄, ku mul̀ teṙvust oleṡ. kęňniṡ ik̆ki ja tį̂ṡ miᴅäɢi, koṙjaṡ kaṡ vaìj‿aò râɢe. ma teì vį̂ɢi läm̀mäṡ nēle, ol̀li ik̆ki paremᴂ. aɢa nüìᴅ olen mit̆tu ā̆ṡtat pime oľlu, eì sâ mit̀te miᴅäɢina. oleṡ mul̀ siľmä olęva, ma ištuṡ pā̄le ja suziṡ suk̆kak̆kęist*[62]*, aⁱňnešsel ka paremp, ku‿ma täľle suk̆kak̆kęzę jal̀ɢa kuaṡ. laŋ̀ɢa ma nüìᴅ keriṡ ka‿k̆ki, ku‿ᴅa kęva laŋ̀ɢ oleṡ. ja niɢu kiňnasteɢi suṡkaṡ vahest aṙvaɢina, aɢa me‿zä tį̂ᴅ, kuìj‿eì sâ, üit̀s azi jäľle piättäp*[63]*.*

pimeᴅäṡjâmine tul̀li ka nî äk̀ki. ma̧ėalaɢi niɢu vaìje[64] *maha jäľle ja niɢu vaìje üleṡ taɢazi. nak̆ka kęnelema ja kęⁱǹma, ei näè koheɢi miňnä ämp̀. niɢu vaìjeva kįik̀ kok̀ku jäľle, niɢu oleṡ ma̧ėa talat kįik̀ maha saᴅanuva. kaṡ veri väèɢä siľmi siṡse tul̀li, et̀ ma lę̀ę̆ɢi sā̄l kumaruzi noìᴅ karttuli.*

nüìᴅ koᴂi pā̄le ja kaè koṡt sa sâᴅ, kęňni eššit̆tust[65] *ja kaè kuᴅaṡ sa taṙrę taɢazi sâᴅ. eṅᴅla om̀ mu kül̄ mit̆tuɢüm̆me kęṙᴅa päṡtnu äᴅäst väⁱľlä. üit̀skęṙᴅ kęⁱǹze ûzi, siṡs‿eṡ sā muį̂ᴅu, siṡ tuľli rōmak̆kęli, rōmašsin neľlä käp̆pä pā̄l. ma‿ľlin nî ärä küⁱľmenu, ik̆ki sâl ja tâl, sâl ja tâl, kęňni pā̄le ja ole, ei keᴅäɢi paremᴂat̀.*

ku‿ma vēᴅik̆ke·neɢi ahenᴅaṡ, ku‿ma tę̀ěze siľmäɢi pōle val̀la sā̆ṡ, et̀ näeṡ, koṡpûl ûneᴅ om̀, siṡ näess‿ik̆ki miňnä koekki. siľm om̀ jo ihu kū̆näl.

H. Keem, 1960.

NEEMISKÜLA < KUREKÜLA

Jaan Peets, sünd. 1872. a. Kurekülas. Isa pärit Savikülast, ema Noormast. Ise elanud mitmel pool Kesk-Rannus, noormehena mõned aastad ka Puhja khk-s (Arul, Kongutas). Hiljem talupidaja Neemiskülas. Tüüpiline Kesk-Rannu murraku esindaja. Surnud 1965. a.

43. Põdra Toomas

tu pęᴅra tōmaṡ vį̄l el̀li, mià eì mäleťtä, kuì vana ma oľlin, no‿ik̆ki poę̆zik̆ke, nī vīje vaì kuv̆ve âštane. — — — tûmal oľlu pęᴅraɢaṙva oᴂene, siṡ nak̆kat̆tu teᴅä pęᴅra tûmaṡ kut̀sma. täll‿

[61] olgu peale; [62] s. t. kooks sukakest; [63] peatab, takistab; [64] vajus; [65] eksle

oľli kaᴅrine[66] *sęzar. kaᴅri tū̯ saì tam̆me męìza kuʙijale maᴅiṡ laṫrele.*

kuì kaᴅri oľli kaveli[67] *pōle vîᴅu, siṡ tōmaṡ läňnu lōnu ušse maha, tōnu väľlä. sis̄ sāᴅeṫtu kaiṫs vere koèra pâle. kivi aìᴅ oľlu, kaveli ehiṫteᴅu, sā̄l oľlu lahuṫtuzi kive*[68] *mā̆n. tōmaṡ kaḣmanu kivilaḣmaḱku, lōnu tęę̆ze peni suřnuṡ, ja tęę̆ne eṡ juľɢe kaḣ enämp puṫtu. kuì ma tam̆me męìzan oľlin, si luɢu oľli lehen, poštimehen. siṡ tōmaṡ oľli jo am̆mu kōlu.*

kuì teᴅä nohelᴅa taheṫti, eṫ ta oma sęzara kaveli käest ärä tęì, siṡs‿oľli savi kęřᴅzin üiṫs eɢlun, ja toľle poìɢ jân oľlu pęlṫsamāl aleḱsaṅᴅre kōlin. tū̯ oľlu ariᴅust sānu, tu ezäle kęnelnu, eṫ nuḣtluṡ om̀m‿ärä kēleṫtu, eṫt‿eì tohi inimezi enämp peṡsä. siṡs‿eɢlunil oľli viľzi talu ja savi kęŕṫs. siṡ teᴅä kuṫsuṫti viľzi viľlem.

tū̯ᴅu, tōmaṡ oľlu, koľm roèlᴅ oľlu vaŋḱre pā̆l, raňnu męìzast tū̯ᴅi nohelᴅa keŕkku manu. ja tū̯mal oľlu vęru kālan, ja vaľɢe leḣm oľlu siṡ vaŋḱre ī̯n. ja paľlu raḣvast oľlu ärevil, viľzi viľlemil oľlu ärä seleṫteᴅu raḣvale, eṫ peṡmine om̀ kēleṫtu. eṫ kuì peṡmä naḱkaṫtaṡ, siṡ (rahvas) *vęṫtava męìzniɢu ja nu tęę̆ze uňᴅzaḱku, ja lōvä na kęiḱ maha.*

ja nîɢuì siṡs‿om̀ naḱkaṫtu sâᴅmä, siṡ viľzi viľlem vęṫnu kāʙu pā̆st maha, ja läňnu siṡ kaveli pōle, ja kaveliɢa läňnuva rāziḱke mât‿tęę̆štest kaùɢemʙale. sā̆l om̀ viľlem seleṫtänu ärä, voṫ kuì nuḣtlema naḱkaṫtaṡ, siṡ raḣvaṡ naḱkaʙ mäṡsämä. siṡ nīʙaľlu om̀ raḣvaṡ kūlu, eṫ kavel oľli üṫteľnu eṫ: „kuì azi nîmū̯ᴅu om̀, siṡ jā̆ɢu.“ ja siṡs‿om̀ pā̆lt‿toľle üṫtelnu: „noḣ vęruɢāl, suľle sāʙ aňᴅiṡ anttuṡ.“

temä üṫtelnu: „kuì ma vęruɢāl olen, siṡs‿aŋ̆ɢe si vęru kaḣ muľle!“

„jaḣ, sâᴅ.“

„ja si pošt kaḣ aŋ̆ɢe muľle!“

„jaḣ sâᴅ!“

tōmaṡ läňnu poštile manu, kaŋ̆ɢuṫtanu kaṫtele pōle, oľli toľle pošti omale ola pâle paňnu, ärä vīnu. me ezäɢa käězime keŕkkun, siṡs‿ezä näę̆ᴅäṡ eṫ: „sîn om̀ si pošt krāvin.“ mina eṡ näè kaveliṫ eɢa keᴅäɢi, oľliva kęiḱ kaᴅunu, kuì mina sījä iľma tuľlin. jäme pošt oľli, rav̆vaᴅ küľlen.

tu pęᴅra tōmaṡ oľli kaiṫs näᴅäliṫ minu ezä maṅ, kup̆pil. täľl‿oľli miṫtu poìɢa, joʙa iḱki täìz mehe. naę̆ne oľli kōlu. tuɢev vanamī̯z oľli, sinine kamp̀sun säľlän, muṡt kāʙu pân, sûrᴅ aʙeṫ täľ kül eṡs‿ole. ta poęa pū̯l kū̯li.

KKI MT 288, 109—112. A. Tamm, 1963.

---

[66] Kadri-nimeline; [67] Rannu mõisnik v. Cavel; [68] lõhutud kive

NEEMISKÜLA < KUREKÜLA

Jaan Peets, 91 a.

44. Vesprikell

veṡpre kel̄, tol̆leɢa piɒi kẹik̀ tû̧ ẹɒaɢule jâmä, tū̧ ol̀li ẹɒaɢu kūlut̆ta̧ẹ̀a. keŕkku tor̆nin ol̀li kel̄, kel̆lämī̧z leì eñne päḝvä miṅek̆kit̀, kel̆lä säit̀sme kat̀sa aìɢu, päìv ol̀li vī̧l sūren kẹŕɢen.

mârjaʙäḝvän aṡmut̀ jut̆tust keŕkkun, et̀ pühäɒe aìɢu eì tohi tû̧t̮ tet̆tä, et̀ pühäʙät̆sel päḝväl piäv̀ä kẹik̀ keŕkkun käìmä. aɢa kuì täl̀ tû̧ɒ roh̀kemʙ ol̀li, pû̧lʙa ẹɒaɢu, lašk kel̀lä il̀ɒämʙ lüv̆vä. mōnamehe teḝvä vahel peräst päìvä vī̧l tû̧ɒ.

koh̀v eñɒrik̀ ol̀li sāren, läit̀s keŕkkuɒe, ja op̆pet̆ta̧ẹ̀a mōnakseɒ raʙaziva rehe al̄ linu. koh̀v eñɒrik̀ läñnu op̆pet̆ta̧ẹ̀a pōle, vẹt̀nu aṡmut̆ti käzile, et̀ sina kut̆sut̀ tẹìzi inimezi keŕkkuɒe, ja oma inimeze tû̧ttävä. kohe sāɒet̆ti mōnameštele sẹna rehe al̀la, et̀t̮ ẹɒaɢule. kel̆lämī̧z añɒreṡ uṅt̀ ol̀li tu tû̧mī̧z ja ašjamī̧z.

KKI MT 288, 128—129. A. Tamm, 1963.

TAMME K.

Jaan Kurik, sünd. 1891. a. Rannu mõisa ligidal mõisatöölise peres. Isa oli pärit Kurekülast, ema Pagaverest. Esimene naine sündinud Sangaste Laatres, hiljem tulnud Valgutasse onu peresse, kus elas abiellumiseni. Teise naise sünnikoht oli Nõos, kasvuja elukoht Rannu Tammel. J. Kurik on olnud mitmel pool Kesk-Rannus rentnik, 1920. aastast elab Tamme mõisa mail, kuhu sai asunduskrundi.

45. Isa sai 1905. aastal peksa

ma ol̆lin poḝzik̆kene siṡ, ja käḝzin ezäle kāt̀re manu süv̀vä vīmän. rañnu mẹìzast sāl lāʙ tî̧ pil̆zu mẹt̆sa siṡse. ja sâl ol̀li siṡ mẹìza saè kātter, koṡ mẹìza mōnamehe lẹḝɢaššiva laùɒu, meṡ mẹìzale lät̆sivä. ja vašt mẹni lẹḝɢaṡ eṅɒäle kah̄. aŏ̧ru kat̀laɢa tû̧t̀ tu kātter, mẹìza sep̀p̮ ol̀li kāt̀remī̧z. siṡ plû̧m ol̀li mẹt̆savah̀t, tû̧ lašk eṅɒäl näp̆puɒ ärä kreissaè pāl, siṅɒle lẹikkamizeɢa. minu ezä ol̀li sāl lav̆va kaṅja, laùɒu siñna manu, meṡ kātter lẹḝɢaṡ, ja î̧st ärä. tẹìzi mehi ma̮ì mälet̆tä, vaì ta üt̆sinɒä kañɒ.

ja päŕk̀ tul̆lu oma prov̆vaɢa siñna, ja käŕk̀nu mēšteɢa: „meṡ̮ te top̀raɒ[69] *vahit̆te, rut̀tu rut̀tu!“*

---

[69] murdeomane *tẹp̀raɒ ~ tẹp̀ra*

no ja minu ezä üt̆telnu: „eì sâ rut̀tu, tû̯ om̀ raṡke, ja lav̆vaᴅ raṡkeᴅ.“ säⁱl̆län tuⁱl̆li kav̆vet̆te[70] *kaṅᴅa, ja rítta pañna, tāʙelᴅaᴅa. är̆rä luʙas siṡ vit̆saᴅ aṅᴅa, et̀ ma añnan teḕle vit̆saᴅ.*

ja vījeñᴅäl âštal kuì si muṡt sẹᴅa tul̆li, siṡ vîᴅiɢi mẹiṡte[71] *kiñni ja aṅtti vit̆saᴅ. ma‿ì mälet̆tä mit̀manᴅal jānu‿aril ol̆li si vit̆sa‿aṅmine, siṡ tul̆liva, vîs kûs vene sol̆ᴅat̆tit̀ üt̆ten oh̆vritseriɢa, kū̆ṡte sīverstiɢa raňnu mẹiṡte pär̆ɢi pōle. siṡ pär̆ḱ laṡk kiñni vẹt̀ta, keᴅä ar̆vaṡ oma vaštalize oleva. ol̆liva urā̆·t̀niɢuɢa*[72] *sol̆ᴅat̆ti üt̆ten, mẹìza oʙeze ja rî̯ɢa. na ezi ol̆liva kol̆me nel̆läk̆keste, ja vaŋ̆ɢi kah̄ ol̆liva. perṡte tüⁱk̀jit̀*[73] *ol̆li kah̄ üt̆ten. peňnär, üit̀s mōnamī̯z ol̆li kah̄ üt̆ten, añt‿tēᴅä koṡ kiäkki eläʙ, keᴅä taɢa ot̆sit̆ti.*

päìvä tul̆liva vîz urā̆·t̀niɢu ja veṡke kalam, kalam‿tẹňniṡ ol̆li mẹt̆sasaḱs, veṡke maṅn‿eläs. tū̯ ol̆li vana mẹìza kivi veṡke, lahut̆ti vī̯l il̆ᴅä aìɢu ärä. ezä el̆li siṡ pī̆pre tup̆peṡṡāren, vaṡta pa‿ẹo mẹìzat̀. pa‿ẹo mẹìzast kait̀s verṡta ẹᴅaɢu pōle, vaì lẹùne ja ẹᴅaɢu vahel. ja mina ol̆li poḕzik̆ke.

ol̆liva uṡsaĭja pā̆l, ezät eṡs‿ole koᴅu siṡ. lät̆sivä uṡsaĭjast miṅemä, ezi üt̀livä et̀: „eḱs me peräst lev̆väme.“ ja ku‿na vär̆jäst väⁱl̆lä lät̆sivä, siṡs‿ezä tul̆li para‿ẹaᴅe tẹḕzest vär̆jäst siṡse. na oleṡ ärä näňnuva, oleṡ na tâᴅe vaḣtnuva. lät̆sivä siṡ miṅemä. tul̆li siṡs‿ezä tar̆re, ja emä üt̆tel täl̆le, et̀: „miṅe lîna sẹzara pōle.“

aɢa ezä üt̆tel: „mina eìj‿ole keᴅäɢi teňnu, mina eì paè[74] *koheɢi.“*

ja tul̆liva û̯ze kel̆lä üt̆te aìɢu, ol̆liva sol̆ᴅat̆ti üt̆ten. siṡs‿ol̆li peňnär rî̯ pā̆l ol̆lu, tî̯juḣt ja. sōɢenʙit̀s tul̆li kẹḕɢe î̯n, emä laṡk uṡse āɢist val̆la. ja sā̆l taɢaᴅaren eläz jüri kal̆laṡ kor̆tterin. meĭje el̆lime eᴅimät̆sen tụàn[75]*. sōɢenʙit̀s üt̆tel: „kaṡ kurik̀ eläʙ sîn? tule mẹiṡte, är̆rä kut̆suʙ. ja jüri kah̄,“ et̀: „pane rẹìvile, sa piäᴅ kah̄ tulema,“ tu kal̆laṡ jüri. jüri ol̆li jā̆ppani sẹaṡt tul̆lu, jalast āvat̆tu, nī nel̆läɢüm̀ne riŋ̆ɢin ol̆li. ezä vẹìz ol̆la kol̆meɢüm̀ne nel̆lä vaì vīje âštane. no siṡ vîᴅi kiñni mẹiṡte.*

kuìj‿om̆muk̆ku val̆ɢeṡ läit̀s, siṡs‿emä läit̀s kaèma, koṡ‿ta pańtti, meṡ temäɢä tet̆ti. läit̀s kaèma, ol̆li är̆ʙäli pā̆l tẹḕze kẹr̆ra pā̆l. neìᴅ ol̆li pal̆lu sā̆l kiñni, aṅt̀ jân, vol̀mer aùɢust, müt̄ miḣkel, līʙusk aùɢust,

---

[70] tavaliselt kj. ütleb *kav̆veᴅe* 'kaugele'; [71] murdes kasutusel ka *mẹìzaᴅe* ~ *mẹìzᴅe*; [72] *urā̆·t̀nik̀* 'tsaariaegne politseinik maal'; [73] pugejaid; [74] ei põgene; [75] kirjakeele sõna, murdeomane *taren*

rätsep kivi. tolle ištnime ma ̮i tijä, tũ pages sälD ärä. oDo·t ma mẹ̀le, kes ̮nä koraDi olliva kẹik, ei tule äkkitseld mĩlDe, üits n ı ř m jân ja. mu ̮tik elväst, tũ pagez ütten kiviga, kal ̮tekkesti pageziva.

no ̮s tẹ̀ẹne päiv nakkas üle kullemine[76]*. ma käẹ̀zi ezäl kaẹman, ja ezä kẹnel. üle kullemizen küzi ̮tti el: „sa oleD mẹ̀iza valitse ̮al ähvärDänu, ja pär ̮gi ärrät?“ kũste sĩverst kulles.*

ezä üttelnu: „valitse ̮a juhanzũn tẽnip prẹ̀lla mẹ̀zan, kuiske sĩjä, ta siss ̮ütleB, kas ma ole ähvärDänu.“

„el kul ̮su, sina el ̮j ̮ole käskjä.“

el kepägi, vîDi jälle kiñni tagazi, pär ̮gi ärBälin ol ̮li tu kullemine, eluDuàn. neiD kulletti kẹik üle.

lĩBuskile pañtti püssi ots vasta riñDu, el „kas tuñnistaD ärä, el sa paññiD mẹ̀iza mẹtsa palama?“ lĩBusk üttelnu: „toDa kuriDũD ma küll ̮ el ̮j ̮ole teñnu, tolles mul ̮l ̮el ̮j ̮ole algа, ma olen sep, tĩn rahvale sẹppä tũD.“ lĩBusk pessä es sâ. üits kẹrD kulleldi üle.

ol ̮li päiv vai kaits vahel, sis tũDi sẹna, el vañgiD sädettas raññust ärä, tarttuDe, el tõge pezu[77] *perrä, ett ̮el ̮tijä kohe sädettas, vai kos lãme. nij ̮ollu jut. emä vîs pezu, ja kallašse jüri naẹ̀ne kah, vîzivä pezu perrä. sis tul ̮li emä koDu, üttel mulle: „sa oleD poẹ̀zikke, kerge jalguga, miñe kaèma, kaš ̮na om ärä sädeltu.“*

ja mina es jul ̮ge, miù es laštagi siñna vañgimai ̮ja sisse. küsse ütte mẹ̀iza tütriGu käest: „kass ̮omm ̮ärä sädeltu?“ — „el ̮j ̮ole.“

ja kẹ̀nzen ma ̮èà tẹ̀ẹzele kül ̮ge akkanDe al ̮la, el vašt ma trehvän säl vañge kepägi näẹ̀emä. lĩBusk aùgust ol ̮li riñnuli akna päl, tolle käest ma ̮s küsse: „kas kurik om sîn, ma olen kurikka pol ̮G.“

lĩBusk üttel: „ärä kẹvaste kẹnele, ohvritsir om sîn, ja märäs lãne värDi maha laskmizele.“

ja kuì lãne ol ̮lu maha lastu, sis tullu ohvritsir tagazi ja üttelnu: „sädeviltsaD kẹik.“

ja umBes kellä vîje al ̮gu ẹDagu põle nakkal ̮tti pesmä, kul ̮sutti vañgiD väl ̮lä kẹik, mẹ̀iza plãni[78] *kũri al ̮la, ja sâl nakkas tu tũ pâle. sol ̮Dal ̮tti ümBre. sãl ol ̮li pal ̮lu inimezi. val ̮gutta inimezi kah. ma ol ̮lin sãl nî-gavva kuì ̮j ̮ezä el ̮te ẹ̀ẹgal ̮tti. ohvitseril ol ̮li sûr val ̮ge nimegiri käèn, ja ẹ̀ẹgas: „kušta kurik, sâD kaitssaDa vîsküммenD nähvi.“ toDa ma kũli ezi.*

---

[76] ülekuulamine; [77] vanemas kõnepruugis ka *mẹzu*; [78] plaanvankri

malgad olli tũdu, pa̯ẹod ja kẹ̯ẹod, kẽppi taòlized, pẽniksed kẽppikkezed. ja pik peŋkk‿olli. tẹ̃ẹne solḍai olli pã‿man, tẹ̃ẹne jalgu man, oẽziva[79] *kiñni. vaŋg paṅtti kẹ̃ituli peŋgi pãle, käèd kinìse vahel, kẹ̃itu al. ma ollin kũri nukka mañ, paṅni tulema, es kaṅnaṫta poẽzikse süḍä väi̯llä.*

ma perän kũli, kui kaitssada vîsküṁmend nähvi olli ärä anttu, sis sìverst olli üttelnu: „ah sa ei tennägi pärgi ärrät, sãd vil kaitssada vîsküṁmend.“ sis ta olli ärä miṅestänu.

sis kui miṅestuzest virgenu, sis olli sâl üits päevä talu peremiz, laimp jân, tũ tẹ̃i neid obezega kodu.

pũza lû olli vällä pessetṫu mẹ̯lemeild pũld, olli kẹ̃ituli säŋgin ja. verine nigu eläẹ̯äs. mina ja kaits sẹzarai lätsime kevädе karja, eit‿ezät toitta. muịdu sures näl̃oä, tũt‿tẹttä ei sâ enämb. konas tu liha kasvap pũzaluije pãle azemele, ja perze lû pãle, koš‿ta maha olli lahuttu. kui pessetti, vgetti pũksid maha kiṅdrede, ame üles turja pãle, säl̃lä jagu olli pal̃las kẹik, kaits mịst tẹ̃ẹne tẹ̃ẹzeld pũld leẽvä.

ulkka aiga om mũdä, ei mäleṫtä, pal̃lu om selle a̯ẹa pãle uneṫtedu. ei taha mäleṫtädä seräst verist tũd.

KKI MT 288, 17—23. A. Tamm, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, sünd. 1865. a. Noorma külas, isa oli Rannu mõisa puusepp, pärit samuti Noormast, ema Vehendist. Üheksa-aastasena jäi orvuks ja asus oma igapäevast leiba teenima Utukolgas. Abiellus Valgutast pärineva Jaan Praksiga. Mõisamoonakas 29 aastat, küll Rannus, Rannu Kirikumõisas, Sanglas, Kurel. Kihelkonna piirest kaugemale pole saanud. Praegu elab Kirikukülas poja juures.

46. *Orvu karjapõli

va·nemba surèziva ä·rä | e·zä sures kui mịa ko·lmè ãstane — — — || e·mä sures ä·rä | mą·‿olli ü·ttešsä ãstane | tẹ̃·ẽne (veli) *olli ku·ŭve‿âstane || no sũ·rembat ma‿i kẹ·nèlegi | tũ olli i·kki | joba‿jo veis tĩ·ni . . . || jah‿ja nî· me jäẽmè‿s ma·hà ja ko·hègi miñnä eij‿o·lè | ü·ttegi mi·itte kelle kẹ·rvàle sa to·ettat ehk kes vẹ·ttap sinu || ja kes vẹ·ttap tẹ·ẽzè la·st || noh o·nù vẹ·t sis tollè | nũt vä·hämeä‿ja | agã mu·l ko·hègi mi·ñnä || toll‿olli e·zi ka·h | ko·lm ne·lì la·st | no üttel „ma mẹ·lemeit ei jẹ̃vä‿vẹ·tta“ — — — ||*

[79] hoidsid

si·s̀ lätsin si·ñnȁ | (emä) pe·rème manù | ta·l̀lu‿ja ütli et̀ | „ma· tulen ka·r̀ja | et̀ mul̀ ko·hèɢi miñnä el̀j‿olè“ ||

tû· niɢu nä·rat̀ vaì | üttel „no·h̄ | sa‿lt̀ jo vä·ikke vî·l ja kaš si·nà sä·l̀ sü·rest ka·r̆jast ja·ɢù‿ja | kaš‿sa je·v̆vat ä·rä̀ käv̆vä̀“

ütli „no·h̄ | eš‿mä jõ·ze i·k̆ki || eš mä i·k̆ki sân“ ||

noh‿š jä·l̀ɢi siš üttel: „noh â· kü·l | jät‿siš ka·r̆ja‿ja | ja koš‿sa i·k̆ki lât!“ ||

jäl̀n ka·r̆ja‿ja | nak̆kašši kä·l̀mä | ka·r̆jàn || aɢa ki·l̆saš ka·r̆jamä a·h̀tak̆ke | kol̀mɢümmenᴅ e·lä̆·e̊ät̀ || lai̯mbit̀ ol̀li | noìᴅ eš mę̆g̃šta lu·ɢèᴅa || ja‿ja | pi·ät̀ᴅ jû·škma ü·l̀te vî·zi || pa·ks le·p̆pik | no sǟl sü·v̆vä el̀j‿o·lè | vį̂·ri-ʙiᴅi tük̆kl̀vä jo a·ĕnama si·s̀se ja | vi·l̀lä || siš nį̂·ᴅivä sält ä·rä̀ | koš la·hè-ᴅamʙa puhma[80] | koš̀s‿ɢe pa·k̆sù | tû· jäetti‿š siñna ka·r̆jàle || ja üttelᴅi | „no ka·r̆jàlat̀s tu·lè‿sa sî·jä nüìᴅ lazè e·lä̆jät siš | laš nį̂· sält sõ·vä!“ | ĕt‿sǟlᴅ nî·tta‿i sâ· || lätsìme ka· si·ñnä‿jä | ka·ŋ̀ɢeste kûm pä·l̀v ol̀li ja se·ränᴅe || ‚ä le·p̆pik̆ku va·rì ka·h̄ | säl ü·mʙre sį̂·ri kį̆ik̆ le·p̆pik̆‿ja || — — — lätsìvä‿š tę·ę̆zile‿ʙõle a·l̀na vet̀ma | ü·l̀teldi et̀‿ja „ka·r̆jàlat̀se | tu·lɢè tel̀jè ka sû·mä nüìᴅ | et̀ sõ·ᴅè panet̀te a·nùmat ki·ñni!“ ||

no·h̄ | lä·l̆sìme | teę̆me kį·i̯k | panìme lê·vä ko·l̀ti ja lu·škat ka·‿ja | ja läññik̆kulle pî·mäläññik̆kulle kâs pâ·le ja rä·ĕmèvit̀sik̆kulle ka·h̄ kâs pâ·le niɢu kä·šti kį·i̯k | i·luste aɢa ütlime „no·h̄ | sû·re inìmeze ka· èę̆ᴅävä pi·k̆-kàli ja | èę̆ᴅämᴇ mel̀jè ka·h̄ vē·ᴅik̆keze“ || ütlimᴇ: „eì tî·jä“ | e·zì kęnèlimᴇ „vaest mē jämĕ ma·ɢàma“ ||

ma‿t̀li „e·ì jâ· | ma tę·ĕzè si·l̀mä̆ pit̀sl̀ìtä ki·ñni | laš sį̂ pu·hkaṗ || siš‿ku sį̂ ä·rä̀ om̀ pu·hànu | siš lazen se·l̀lè va·l̀la ja tę·ĕze ki·ñni“ ||

ja? | ka·r̆là jälle ütt̀èl | „mį·à ân lä·ʙì am̃maste vi·leì | et̀ eɢä̆‿me ma·ɢàma i·k̆ki ei jâ·!“ ||

ka·rì eit̀ ma·ɢàma joʙa niɢu üit̀s la·ᴅè ol̀li mâ·n kį̆ik̆ sâ·l | a·ɢà ol̀lime jãnu ma·ɢàma | e·š kūlè | enämp temä vi·leì laške et̀ minä . . . | si·l̆mä mę̆lemʙa ki·ñni läññùva || aɢà‿no i̯kkì a·lat̀ti | pe·rènaẽne vaht jälle ko·ᴅù — — — eh̄k keš̀s‿ol̀li va·hit̀ti et̀ koš nūt ka·rì o·m̄ || ku·r̆ja pu·l̀lì ol̀lìva || et̀ kul̀ miᴅäɢi o·m̀m‿et̀ siš rų̂·kke | siš läme a·i̯ppi || aɢà | läññnu a·l̀ja ot̀sa | va·htnu | ka·rì nu·r̆mèn || va·htnu ol̀li üttelnu: „ot̀ te kọ·ràᴅi la·t̆sè om̀ ma·ɢàma jãnuva nūᴅ pe·riš | ka·rì nu·r̆mèn!“ ||

---

[80] s. t. lagedama ümbrusega põõsad

Miina Praks

aɢà | noh̀‿tu nṳ̂·r perèmī̯s̀ ka jo·h̀tenu ę̀kva tu·lèma || tṳ̂· tuľlù ka· siňną u·s̀saìᴅa‿ja | oľli üťtelnu: „ja·h̄ | ka·rì om̀ kü·l̄ nu·řmèn || ma‿lȁ tị̂ å· ma·ľɢà s̀‿ma ta·p̌pà[81] *niɢù na to·s̀savą“ ||*

pe·ṙnańe kūlu se·ᴅȁ | ᴇt̀ „sā̋l nä o·m̄ nī ti·ľluǩkᴇze ja kę·ȟna niɢù kę·ř-neťti | ku‿ᴅà toľlèle lṳ̄̋·p̀‿s̀ om̀ ta kṓ·lù | s̀‿eìj‿olè sält ku·m̌màɢist e·nämᴂ“ || — — — sḗni ü·m̀ᴂre sī̯·ri sā̋lᴅ | jäľle üťtè le·p̌piǩku sä·lk̀[82] *vęi mę·ťsà sä·lk̀ olì || sā̋·lt sḗni kui j u· h a n ma·lkka teǹnu | sē·nì oľli te·mȁ sȁ·leɢi || ü·ťtel‿et̀: | „ka·řjušse üles̀! | kos̀ ka·rì!“ ||*

ka·ème ja·h̄ | ka·rì nu·řmèn || jōzìme si·ňnȁ‿et̀ | lā̋·me âme ä·rȁ || pe·ṙ-nan‿üťlep: „ä·řɢè tu·ľɢè näè j u· h a n tu·lèᴂ ma·lk̀ sä·ľlȁn‿et̀ | mi·ŋ̌ɢe nü·ìᴅ ä·rȁ ka·ᴅastiɢu‿ja | ä̌řɢè te vä·ľlä tu·ľɢę̀ ku‿ᴅa ę̀·ĕɢuᴂ! || et̀ ä̌řɢè te mi·ťte tu·ľɢę̀ || ku‿ᴅe tu·leťte sis̀ | ta·p̀pa sā·ᴅè“ ||

---

[81] peksan; [82] salk, tukk

no e·s̄ || tu·l̀li ka si·ňnà‿ja | ę·ik̀ kü·l̄ | mi·ťtù kę·ṙᴅa kä·rk̀[83]*‿ik̆ki: | „ka·řjušse väl̀lä! | ka·řjušse väl̀lä!“ || ᴇt̀ „ka·řjušse tul̀ᴇę sī·jä!“ || aᴇà e·s̄ lâ·me ol̀lìme pu·ḣma al̄ niᴇuì — — — || pe·renane aìj‿ik̆ki ka·ṙja* (Juhan) *üt̆tèl‿et̀ „no·h̄ | si·nà nū̄ᴅ ka·řjàne olĕt̀ | koṡ ka·řjušsĕ om̀ läňnu“ || pe·rĕnaĕnĕ eìj‿olĕ la·ùznu mi·t̀te üit̀s sę·nà | üt̀lep „mi̥na ęi̇ᴇe aì ka·řjà vä·l̀lä‿ja . . .“ ||*

aᴇa su·làze e·řne ol̀li sâ·l | ne·l̆länᴅik̆ku mâ· | oleṡ ta va·nemᴅ ol̆lu ṡ‿oṡ[84] *jā̆nu vi̥·l mę·nì | ko·hèᴇi | sō̆·mät̆tä | ta‿l̆lì lę·k̆kàn*[85] *| to‿l̆li nu̥·r ja ma·ᴇùz‿ja mḁi·l̀ma‿ulkka lḁ·m̀ᴅit̀*[86] *|| ta‿l̀li ka nî· pu·ḣtaṡ tet̀tu niᴇu‿üt̀s || noḣ siṡ | ęĕᴇaṡ pe·ṙnańe et̀ | „tu·l̆ᴇe nü·ìᴅ et̀ | ju·han joᴅà sāp̀ ko·ᴅù‿jo“ || siṡ lä·t̆sìme ||*

tul̆li lę·ùnaìᴇ‿ja | mu̥·ĭᴅuk̆kina | (Juhan) *ku·rì ka·h̄ | et̀ „ku·ᴅas‿te ma·ᴇàma jäi̥ᴅè | ku·ᴅas‿te nī̆j‿ōlet̆tuᴅe . . .“ ||*

sa·ĕzìme ja sel̆let̆time ä·rä̀‿et̀ | „seᴅä̀vizi o·l̀li | mê· sèę̆me ä·rä̀‿ja | pañnìme kę·ik̀[87] *| krāmi krâmzime ä·rä̀ sält̀ ja pañnìme siṡ | niᴇù kä·šti ki̥ik̀ anùmil̆le kāzet pâ·le ja | pī·mäläňnik̆kul̆le kâs pâ·le | rä·ĕmèvit̆sik̆kul̆le kâs pâ·le‿ja | le·ìᴅ ko·t̆tìn ja kę·ik̀ || sā̆zime*[88] *niᴇù kä·šti“ ||*

„aᴇa ku·ᴅà ma·ᴇàma jäi̥ᴅè?“ ||

no‿ṡ me‿üt̀li | „eᴇä mē‿ìj‿oṡ jā̆·nù ontte || mi̥·à pit̆sit̆ti tę̀ĕze sil̆mä ki·ňni‿ja | et̀ tę̀ĕne va·l̆vàᴅ | jḁ‿et̀ pe·räst siṡ‿ma jäl̆lè | ân tę̀·ĕze val̀la | siṡ jäl̀le tę·ĕne | ma·k̆kàᴅ || no ol̆liva ki·ňni . . . ma‿ṡ kū·lè | konà na mę·lemᴅa ol̆li lä·ṅnuva“ ||

ka·řlà üt̆tel „no | mi̥·à üt̀li et̀ mi̥·nà â vi·l̆et̀ lä·ᴅì am̀maste | et̀t‿eᴇä mä siṡ ma·ᴇàma eì jâ· || aᴇa vil̆è ol̆li sa·ìzma jā̆nù ka·ḣ ol̆lì ma·ᴇàma jā̆nu“ ||

nō· | tul̆li va·nàᴅerèmis e·zì siṡ || no va·nḁ̀inìmezel ik̆ki om̀ pa·remᴅ mę·t̀te || va·nàᴅeremiṡ tul̆li üt̀lep: „te vę·ĕᴅè a·řvat̆ta | na‿m̀ ti·l̆luk̆kᴇse | pä̀·ĕvä tę·ǭzù ḁèal om̀ nemä̀ joᴅa ü·lèvän kařjàᴇa mę·t̆sàn | ę·ᴅàᴇu päìv lā̆p̀ lu̥·ja ku‿nà tu·lèva | sō̆·vä̀ | neìl eìj‿o·lè jo ka·h̄ | pu·ḣke‿aìᴇa || sû·r inìme èę̆ᴅäp vīl sō̆·ᴇiᴅuňnišseᴇi vi̥l tu·ň eḣk pâ·r || aᴇa te·ĭje olĕt̆te sü·ìᴅi | tē olĕt̆te nî·j‿a·rù sā·mat̆ta || jät̀nu ü·it̀s si·ṅnä | tę̀ę̆ne tüᴅruk̀[89] *si·ňnä̀ sē·niᴇu lat̆sè oṡ sō̆·nùva ja | si·ṡs‿oṡ‿na tōnu krâ·m ko·ᴅù || — — — oleṡ meiṡt ke·ṡ ta·ḣt ol̆lù ka sū·rᴅest i·nimestĕst | mĕ‿oṡ ki̥·ik̀ ma·ᴇàma jā̆·nu || ka·ṅ̀ᴇeste kû·m pä·ìv‿ja | le·p̆pik̆ku va·rì“ || si·ṡs‿ol̆lime meìje va·ᴅàᴅ | eṡ sâ ta·p̀pa eì . . . ||*

---

[83] kärkis; [84] siis oleks; [85] s. t. hernekaunad olid noored; [86] tavaliselt kj. ütleb *laⁱm̀ᴅit̀*; [87] keelejuhi kõnepruugis ülekaalus *ki̥ik̀*; [88] seadsime; [89] murdeomane *tüⁱt̀rik̀*

ja nü·it̀ | ol̀li joʙà sü·ɢìziʙōlè no·h̄ | ta·lùlait̀s om̀ ta·lùlait̀s | tu·lep konà ta tu·lèʙ | tu·l̀li kü·l̄ ka‿k̆ki si·ñnä‿vaèl | aⁱp̀pi o·ìᴅma vaì niɢù se·l̆ᴅziṡ | aɢà | mi̥·à piᴅì i·k̆kì olèma | ü·t̀tevîzi || ka·ŋ̀ɢeste kü·l̀mä vi·h̀mä sa·t̀te | ańtti kü·l̄ | mē·šte kûʙ[90] sält säl̀ɢä | no·h̀ tṷ· ol̀li sû·r | mā‿l̆lì ti·l̆·luk̆ke | kä·isse jṓzevă (müüdä maad) *niɢù lät̆sit jṷ·ṡkma || jaʔ | rä·ʙä̀ ka·h̄ | jä·l̀leɢi pi·k̆käli mâ·n || ü·t̀te vî·zi | eì sâ· jōštà eì sâ· || to·l̀le pañ-nin lep̀pe pā̆le si·ṅnä‿ja | siṡs‿ol̆lì pa·l̀lalᴅ | aɢà kü·l̀m | vi·h̀ᴍ sa·t̆tap | sä·l̀län ka mi·ᴅä̀ɢi sû·rᴅ eìj‿o·lè | eɢa e·ñnemʙ eṡs‿olè neìᴅ | va·ⁱt̀te[91] ja | eɢa sā̆·ṡt[92] || sĭṡs‿eṡs‿o·lè | se·räst || ol̀li tṷ· | lẹ̆mè ja·k̆kik̆ke meṡs‿o·l̀li sā̆l pâ·l‿ja | pak̀lane u·ñᴅruk̆kuk̆ke vai pa·l̆laʙṷl̆ ü·m̀ʙre || jaʔ | kü·l̀m ol̀li ka·ŋ̀ɢeᴅe‿ja lō·mel ka· ol̀li kü·l̀m | kü·l̀mä vi·h̀mą sa·t̀te || lō·ma lät̆sìvä pu·h̆maste vaṙju tü·k̆sivä | si·ñnä kišsìvä kṷ̆·t̀sä | ki̥ik̀ la·m̀ʙa ja le·h̆mä̀‿ja | ja ü·it̀s eit̀ miù e·t̀te si·ñnä̀ | rā̆sik̆ke mâᴅ || üt̀li: „no·h̄ | â· kü·l̄ | sị̂· om̀ mul̀ nüìᴅ niɢù mä·r̆ɢiṡ | kui sị̂· ü·leṡ tulẹp | siṡ tulèva ki̥·ik̀“ ||*

kü·k̆kit̆ti siṅnä pu·h̀ma‿ʙäle ja | vẹt̆tì siṡ pẹ·l̆vet sī·jä̀ | kẹ·t̀tu vaṡta | et̀ kü·l̀m ol̀li || nị̂· lät̆sìvä läm̀mäṡ | kẹ·t̄ o·l̆li lä·m̆mi || ka·èn | tṷ· ka·ṙɢap | le·h̀ᴍ sält mā̆ṡt ü·leṡ ja panèʙ jṷ·ṡkma | mẹt̀li me·ṡ säl ontte o·l̀li || nak̆kà va·h̀tma eìj‿o·lèɢi ü·t̀teɢi ko·ṡkil || no·h̄ | va·ṡtsẹmā ke·zì[93] ol̀li sâ·l | to‿l̆li i·lùs ke·zì kü·l̄ | nî li·hàv‿ja || et̀ ko·ṡ‿na mu·ĭjàle om̀ lä·ñnu | eɢà‿na mu·ĭjàle ei tü·k̆ki‿jo || om̀ kü·l̀l‿ü·m̀ʙre sị̂ri ki̥ik̀ tẹ·ĕštè vi·l̆läᴅ säl‿ja | et̀ si·ñnà‿na nüìᴅ lä·t̆sìvä || lä·t̆si sū·rè i·k̆kùɢa | vẹt̆tì ma·l̆ɢà | saì si·ñnä̀ . . . || noh̀ â·ne·ìᴅ u·lkka lṷ·me sält vä·l̀lä | ü·t̆sì || aɢà | pe·nì pâ·le‿ì sâ â·ᴅa | vi·h̀mą sa·t̀te || ẹ·ñneṡ o·l̀li et̀ ko·ᴅust ü·it̀ski väl̀lä‿ṡ tu·lè | no a·l̀ʙ i·l̀m ol̀li | vi·h̀ma sa·t̀te | ki·ä̀ɢi‿ṡ tulè va·h̀tma || saì kar̆jà vä·l̀lä | tul̆lìn ä·rä̀‿aɢà | meṡ te·t̀tä | i·ṙm kä·èn || et̀ no·h̄ kuì . . . | kel̄ pa·lkk‿om̀ || kaṡ vẹettaṡ pa·l̆ɢast kiñnɪ | mul̀ mi·ᴅä̀ɢi eìj‿olè | meṡ te·t̆täṡ sị̄ tẹ·t̆täṡ ja | ja miṡ | o·m̄ si o·m̄ || et̀ mi̥·à sān ta·p̀pa || — — — ku‿mà nü·ìᴅ eì kẹnèle ä·rä̀ | kuì lö·ị̆-ᴅäṡ üt̆telᴅäṡ eɢą̀ mû·ᴅ eìj‿o·lè ku me·ĭje o·mà ka·rì | et̀ e·ñnemʙ ma . . . ma pi·ä̀n ä·rä̀ kẹ·nèlema ||

lät̆sì ko·ᴅù | li·ɢè ja kü·l̀m‿ja | jäì ta·ṙre siṅnä re·hèᴅaṙre sa·ĕzat̆-tama || sü·ᴅä̀ vä·rìzi se·hèn et̀ no·h̀ nüìᴅ mä tī·jä̀ et̀ | et̀‿ma na·hàᴅäv̆ve sâ· || kū·lè ku pe·rèmiṡ kẹ·nèl üt̆tèl: | „o·ṡ‿sa to·ńt̀ küll̀‿ontte | ni o·ʙèze om̀m‿ont̆te vä·l̀lä tul̆lùva ko·p̀list ja om̀ tol̆le ke·zvä̀ ki̥ik̀ so·ᴅiṡ sẹ·k̀nuva | et̀

---

[90] vanimas kõnepruugis *mešte praⁱk̄*; [91] vateeritud kuubesid; [92] = *säräst*; [93] uudismaa oder

kü·l teḙvä sū̆·rè ka·ȟjù" || si·ss‿oll̀i mul̀‿â· mi̯·l kü·l || o·ȟ | ei̯ nüid omm‿ o·bèzed sül̀di | o·bèze kaⷨmitsen no | s‿na ka·ṙgava s tęmbava jo pa·hù·bidi ki̯i̯k || si·s̄ lätsi̯ ęge . . . | sü·dä̆ jobà ri̯·mzas | ja e·ss‿ü·l̀le ka‿ei̯ | egä e·nämp ki·äg̈i tedä̆ nu·ȟkma‿i lâ — — — ||

sai̯ sü·gi̯zi sis kitteⷨti pâ·legi | męl̀e kuì ti·l̆luk̆ke ta o·m̄ kuì pâ· a·rì aga | ki̯·ik vi·l̆ì omm‿ü·mbre ri·ŋ̈gi te·r̆ve‿ęḱva || ja to·dà ku·ṙjadû̆d ei̯s ti̯jä̆ ki·äg̈i || ol̀li ma pä̆·s̀nu || no·ȟ | sis sai̯ sū̆·rembas | sis‿s‿e·nämb ei̯s | jäⷨtä̆ tę·ist si·l̀mä va·lùma[94] ||

EMH 54, H. Keem, M. Must, 1958.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 96 a.

47. Vorstipaine

vanast eⷨnne tal̆zibühi käl̀di külä mû̆dä voršti paⷨneì ɾil̀man. jakki käisse aeⷨtti ęl̀gi täl̀z ja kèḛ̆deⷨtti[95] ḳeveride nigu voⁱrs̀tegi, kèḛ̆deⷨtti ei‿ta vähä nigu reŋ̈gan om̄. egä kedägi es̀ näè, vizaⷨtti ušse vahelᴅ sisse ku kop̀sti, kiri maⷨn‿ei̯ „sį̄ om̄ voršti paⷨne, serätset vorštit teⷨtä!" noȟ et il̀ma pal̀neda ei męḛ̆štava voⁱrs̀te teⷨtä, piäb egäl talul voršti paⷨne olema.

H. Keem, 1961.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

48. Karjalaste lumeootus

jaȟ, eⷨnnevanast ol̀li ka, es̀ tule lumi maha. käs̀k ol̀li ei̯ vi̯de oⷨna kivi ots̀a kol̀m ḳeṙda, sis̀ tulep lumi maha. sûr il̀ma[96] kivi ol̀li nigu õne jälle, tḛḛne pûl ol̀li äⷨkiline nigu ma,ḛa sal̀n, tḛḛne pûl ol̀li pûl liuȟka.

veⷨttime sū̆rę oⷨna kiⷨnni, viⷨnassime kaⷨteⷨkkesti. jäⁱle sûr òⷨnas̀, puⷨkistap sęra vas̀ta, ei̯ tule ja ei̯ tule: piⷨkäli mân ki̯i̯k kol̀m, òⷨnas̀ ja kařjalaⷨtsę kaȟ. mei̯je es̀‿sa ütte ḳeṙdagi oⷨnast üles̀ vi̯jä, pûlde mâde saⷨme. òⷨnas̀ pâzi val̀la, jûsk ärä kodu us̀sai̯da, sâld ol̀li lautta las̀tu laⷨmmaste manu. tḛḛze oⷨmmuⷨkku joba lume,ärm mân ja mei̯l å mį̄l ei̯: „jaȟ, ęlge

[94] valvama; [95] köideti; [96] ilmatu suur

kül! et̀ me oìna saĕme pû̯lᴅe mâᴅe, eṡ je̯v̆va enämʙ vìjä, nüìᴅ om̀ väikke lumi. oleṡ me kivi ot̀sa sānume, siṡs‿oleṡ sûr lumi.“

no meš‿sä tî̯ᴅ, lumelop̀su tul̀li, àĕnama ol̀li vet̄ täìs, jåɢiřme pål. aɢa mê piᴅime ik̆ki kar̀ja minemä. rè̯ŏɢuᴅ nuřmen, ik̆ki kařjuṡ maṅ piàʙ olema, eläj̯ä lahuva jo rè̯ŏɢuᴅ maha.

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

49. Esimesest tohtrist já enneaegsest matmisest

ku mi̯à kařjan käĕzi, siṡ ke̯nelᴅi et̀ r e̯ ŋ ɢ u tul̀na toh̀ter. muìjal sīn koṡkil toh̀tret̀ eṡs‿ole, eìj‿üt̀teɢi äm̆mä‿prov̆vat̀ eì. kuì pa'l̀lu naìzi sureṡ lat̀se̯vû̯t̀tile! ja e̯ìɢevanast ku mińestuzi jā̆nuva, siṡ mat̀tet̀tu ärä. noh̀ ta ol̀li siṡ niɢu vařjusuřnu.

nŏrik̀ mat̀tet̀tu ärä, siṡs‿unel üt̀telnu, et̀: „mul̀l‿eìj‿ole lat̀sele sä'l̀ɢä pañna, mul̀l‿om̀ lait̀s il̀ma re̯ìviᴅa.“ noh̄, eìj‿ole toṡt niɢu tähele pañnu, siṡs‿om̀ jäl̀le unel üt̀telnu et̀: „lait̀s om̀m‿il̀ma re̯ìvaᴅa, eìj‿ole miᴅäɢi sä'l̀ɢä pañna.“

siṡ läñnuva op̆pet̀ta‿ėa manu et̀: „seᴅäzi unel üt̀tel et̀, vaeṡt luʙat̀te av̀va val̀la ve̯t̀ta.“ no op̆pet̀ta‿ėa luʙaṡ. ve̯ettu‿ṡ aùᴅ val̀la ja kirštu kâs pâlᴅ ärä: ol̀li ontte lait̀s av̆van sü'ṅᴅenu ja ol̀li lait̀s ve̯ettu riṅᴅu pā̆le. no koš‿ta eläṡ u'm̀zen av̆van, ta‿l̀li kŏlu! tet̀tu väikke am̀mek̆ke ja panttu sä'l̀ɢä lat̀se̯le̯ ja panttu lait̀s emäle e̯l̀ma. ja kirṡt kiñni ja aùᴅ ka kiñni.

täl̀l‿ol̀lu lait̀s sü'ṅᴅumaᴅa, ku‿ᴅa mat̀tet̀ti, ta jäì mińestuzi tol̀le valuɢa, ař̆vat̀ti et̀t‿om̀ kŏlu ja mat̀tet̀ti ärä. noh̀ aʙi‿arṡti eṡs‿ole. ku‿ma joʙa nàĕne ol̀li, siṡs‿eṡs‿ole üt̀teɢi äm̆mä‿prov̆vat̀, r e̯ ŋ ɢ u n ol̀li toh̀ter. eṡ lâvä toh̀tre per̀rä kah̄, aet̀ti nî sama läʙi, ol̀li siṡ sur̀m vaìj‿elu. nî‿za me̯ni vana‿inimene ol̀li aʙiṡ, keṡ lat̀se vaṡta ve̯'t̄. pa'l̀luᴅel eṡs‿ole üt̀teɢi, nàĕne ezi teì meš‿ta saì ja me̯iṡt.

eñnemʙ niɢu ärä kû̯li, nî tet̀ti kirṡt ja pańtti aùᴅa. aɢa siṡ nak̆kat̀tu, et̀t‿eñne kol̀me päìvä eì mat̀tet̀ta suřnut̀. kol̀m päìvä mû̯ᴅä, siṡ mat̀tet̀taṡ.

oh̀ küll‿ol̀lu pa'l̀lu rah̆vast kaʙelin toᴅa imet̀ kaèman. inimezi ol̀lu ku pihu ja pe̯r̀mu, keṡ kū̯liva, ki̯ik̀ lät̀sivä. ja tiʙak̆ke lat̀sek̆ke panttu re̯ìvile ja suzat̀tu emäle e̯l̀ma.

jah̀, imelik̀ ta om̀. ku nàĕne ärä kŏle̯ʙ ja mat̀tet̀taṡ, siṡ tè̯ĕzelʙul aùᴅa mî̯z joʙa nârna ja vah̀tna tü'ṫriɢa. nîʙa'l̀lu muret̀ ol̀na mehel nàĕze kû̯l-

mizest niɢu siṡ kuì kū̧̄näṡpä oṫsa ärä lū̧̄ʙ. temä sâʙ jo tẹ̀ẹ̆ze nàẹ̆ze jäl̆le, vẹṫtap jäl̆le nṓremʙa. mẹnì mī̧s küll̀‿eì vẹṫtaɢi naiṡt, ta peⁱlɢäp eṫ sâʙ al̆va, siṡs‿oṁ laṫse niɢu pẹleṫtu[97]*. aɢa tẹ̀ene üṫleʙ eṫ: „ô, kuᴅaṡ ma mak̆ka üṫsinᴅä, kā̄nän küⁱl̆le, löv̆vä küⁱl̆mä, kā̄nän säⁱl̆lä, löv̆vä sàẹ̆na. eìj‿ole ẹ̀lma vẹṫta keᴅäɢi!“*

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

50. Sünnitaja mõisa kesaväljal sõnnikut laotamas

kaŋ̀ɢru aňnel ol̀li laiṫs siṫtalaottamize aìɢu. iṙm ja äʙi, eṫ mẹ̀iza koṫtus, paⁱl̀lu inimezi lik̀veli. ezi pal̆lẹlnu oman mẹṫten, eṫt‿oleṡ nüìᴅ seränᴅe vaɢane aìɢ joḥtuṡ, eṫ kiäɢi ei näè. kaiṫs unik̆kuṫ sā̆nu ärä laottaᴅa, läňnu unik̆ku kẹr̆vale, siṡ sâl ol̆lu täl̀ tu laiṫs ärä. ezi kẹnel üṫtel: „paňni vil oma üṁʙrelᴅ, meṡ mul̀l‿ol̀li, meṡ küìnᴅuzi. oleṡ ta pòẹ̆zik̆ke ol̆lu, siṡ laznu tū̧̄le‿ɢäen ol̆la, eṫ laš‿ta sureʙ. aɢa tüṫtär laiṫs, miṫte eṡ tähi.[98]*“ toᴅa oìs*[99]*, täl̀ tüⁱṫriṫ eṡs‿ole. räⁱṫ vaì meṡ kā̆lan ol̆lu, vẹṫnu tol̆le ja mäḥknu laṫsele üṁʙre. siṡ vẹṫnu rüp̀pe ja tul̆lu.*

ja ol̀li küⁱl̀m tûl. no mär̆ᴅzi kûl eṅne jüriʙäìvä laottẹᴅi karttulimâ sẹňnik̀[100]*. tal̆ve sẹňnik̀, toᴅa eṡ taha jo kiäɢi vẹṫta. oleṡ suve‿sẹňnik̀, tū̧̄ oṁ kohe, ja vähämʙä unik̆ku ka oṁ, tol̆le vẹṫtat viɢla oṫsa ja rap̆puṫtat laⁱk̀ka. aɢa tal̆ve‿sẹňnik̀ oṁm‿ärä küⁱl̆mänu ja siňnä iɢäveṡ ärä vaˌẹonu, toᴅa träŋ̆ɢzi niɢu vareṡ oʙeze siṫtajuňni maṅ. vareṡ ka träŋ̆ɢzip. nak̆kap ta nok̆kiɢa träⁱŋk̀smä, siṡ‿ta sâʙ sā̄lᴅ mẹne kā̆ra teräk̆keze. oʙest jo kā̆rᴅeɢa sṓᴅeṫtäṡ.*

seᴅävîzi ol̀li kaŋ̀ɢru aňne siṫtalaottamine kaḥ. träŋ̆ɢzi nî eṫ käè ja jala värizevä, eṅᴅäl laiṫs tulek̆kil. kaŋ̀ɢe küⁱl̀m tûl, vẹṫta laiṫs rüp̀pe ja mine koᴅu. eṡs‿ole toḥtreṫ eìj‿äm̆mä‿prov̆vaṫ eì keᴅäɢi aʙin.

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

51. Kondi Kaarel

koňᴅi‿kârli ol̀li sûr aⁱrṡt sīn. täl̀l‿ol̆lu tu vana‿aˌẹa säiṫsmä mōzẹšsẹ rāmaṫ ärä panttu. ta pī̧̄tt[101]*‿ärä ku näìᴅ kor̆jaṫti, eɢä‿ᴅä kel̆leleɢi eṡ näittä. vanaˌinimeze kẹneliva, eṫ raṅnu mẹ̀iza vär̆jä taɢa säl nur̆me*

[97] põlatud; [98] ei raatsinud; [99] hoidis; [100] kirjakeele sõna; [101] peitis

nuǩka‿ʙāl sāl paluťtęᴅu nų̄ säiťsmä mōzęšse pîʙleᴅ ki̯iǩ ärä. koňᴅi‿ kârlil oľlu ta alali, toľleʙeräst ta tarǩ oľliɢi. mōzeš teì ki̯ikki‿suɢutsit viɢuriť, ja nį̂ ka sīn nęìᴅnuva, küll‿äǩkilist äᴅä, kül soènᴅiš ja teňnuva ki̯iǩsuɢust kuŕja. inimeze eìj‿ole sā̆nu kuᴅaɢi eläᴅä, keš rumalamʙa, keš̀s‿ eš tījävä. kül paňnuva täìᴅ säilɢä ja teňnuva saᴅa imeť. no koňᴅi‿ kârli teì ka ki̯iǩki, ku‿ᴅa taȟt.

kârli oľli vana poiš, ta‿ľli koňᴅi pereme veli. aɢa nî eť lav̆vast sō̆nu. üiťs laùᴅ[102], eɢä eìj‿ole kēleťtu kül. temä tų̄n eìj‿ole käěnu, ta‿ľli elu päìv[103] veľle man kaŕjan. ja mûᴅ palkka eìj‿ole taȟtnu, kazvaťtanu eǹᴅäle üťte puľli koľme âštatseš. sų̄ť koš‿ta taȟt ja vęiťt‿ivä meš‿tä taȟt, teᴅä kiäɢi eš kēlä. sûr tuɢev tuʙli puil niɢu üiťs liha päiťs, toľle müìz ärä eɢä âšta, tų̄ oľli‿š temä palǩ. noȟ talumaęan ka sō̆ᴅeťti puľliᴅ ja aintti lihuniɢule, aɢa no seräst puìli, eìj‿ole oľlu, ku temä sų̄ť. temä saì iǩki â peòᴅäv̆ve raha toľle puľli į̄št. ja külä airšt, temä saì kęŕvalᴅ ka. me‿zä mûᴅ vîᴅ, ku suľl‿oṁ męni koppiǩ, sa vîᴅ raha. ku męni üťtelnu eť: „no muľl‿eìj‿ole kül priľla," š kiťnu vašta: „košt‿sa vęťtat, ku suľl‿eìj‿ole suŕm ka‿ì vęťta sâlᴅ, koš̀s‿eìj‿ole!"

eɢä temä keᴅäɢi iľma aʙiťta taɢazi‿š sāᴅa, temä teì iǩki ja aviť, temä eš̀s‿ole aȟne mį̄s. toľl‿aęal sīn mûᴅ aršti eš̀s‿ole, ki̯iǩ käězivä siňnä. noȟ vehenᴅi pāl sâl oṁ tu koňᴅi talu, koňᴅi ja rehe ja jaǩsi ja laľli ja meš‿nä säl oṁ raňnaɢoľɢan[104].

aɢa toᴅa eš tohi oľla eť sa kârlile kuᴅaɢi aľvaste üťlit vaì vašta temä taȟtmist teìᴅ. kuì üleęaľjatsiᴅeɢa pahanᴅuzi läiťs vai miᴅäɢi seräst jaɢelemist tuľli, siš̀s‿oľli kuri kaŕjan kül.

rehe kašk oľli riǩkaš mį̄z. eì tījä kaš‿ta oľli koňᴅi męťsast jäinešsiť tap̀nu vaì kuᴅaš tu azi näìl oľlu, eɢä mi̯ä eš näè toᴅa, aɢa kûlᴅu juťtu[105] rehe‿ᴅalu raȟvaɢa neìl säl miᴅäɢi oľli oľlu ja toľle mēleʙahaɢa kârli nęìᴅnu rehe‿ᴅalu kaŕja ärä. kaŕjaʙoiš̀ke läňnu kaŕjaɢa męťsa minemä, a ei sâ miňnä. ki̯iǩ kari pōräʙ jäŕve siš̀se, ki̯iǩ laṁʙa ja leȟmä ja vaiš̀ka, ki̯iǩ panęva üle jäŕve minemä niɢu üiťs mį̄s, suľ miᴅäɢi teťtä eìj‿ olę. kaŕjaʙoiš naǩkanu aippi rų̄ǩmä ja tuľlu siš muìᴅ inimezi kaȟ. kęiǩ kaľᴅzava vaš̀ta, piǩkä viťsa käèn, a eläjä muɢu läȟvä, sa lų̄‿na kaš vaì maha.

sûr talu, no ulkka lų̄me kaȟ. ja jäile paiľlu laiṁʙiť, višt oľlu męni ärä up̀penu ka, viľla läťsivä veť täìs, ta piᴅi jo up̀puma. siš läňnu peremiš

---

[102] s. t. ühine toidulaud; [103] s. t. eluaeg; [104] Võrtsjärveäärses osas; [105] s. t. kuulu järgi

koňDile ja paľlelnu sāl kârliṫ, et nüìD uṗpuva kịikk‿ärä ja oṁm‿üṫte kęřraGa kęiḱ puhaṡ, jô‿na siṡ leⁱṗnuva ärä. toDà‿i tījä kaṡ siṡ rehe kašk täľle maⁱs̄ vaì. sis kârli oľli tuľlu ja saìznu ka sâl ja meš‿tä siṡs‿üṫtelnu męnę sęna. teřve kari pụ̂rnu üṁBre ja tuľluva jäřvest väⁱľlä kịiḱ. no kaè koṡs‿oṁ vęìm! ja kịza kịiḱ koṫtuṡ täìz‿eṫ: „koňDi kârli taḣt rehe kařja ärä uṗpuṫtaDa!“

üiṫskęṙD läňnuva kęřDzi maṅ jäľle pahanDuzi, jäľle nụ̄ külä peremehe ja koňDi kârli. neìl säl kęřDzi maṅ siṡ vašt oľli miDäGi sęnavaheṫ, noḣ puřju pâGa tulep mēštel ka eṫte, eṫt‿üṫlet męne vaštiḱku sęna. sâlD oľli tüⁱṫriḱ, siṡ tụ̂ üṫtel eṫ: „eGä eì tohi kuDaGi vā̆räṫtäDä sęnaGa, eṫ sa kârliṫ âvat kuDaGi vaì tị̄ṫ, meṡ temäl vaṡta taḣtmist oṁ. eì tījä meṡ siṡ jäľle kârli vęṫtap teṫtä.“

siṡs‿oľli miù mị̄ṡ sāl oľlu jaḱsil pòězin[106], noḣ koňDi kęřval, ęḱva üleˌaìjane. miù mị̄z üṫtel: „mē tuľlime eňne ärä, eṫ ị̄ṡpä oṁmuḱku oṁ jäľle tụ̂le mineḱ, linaDe manu.“ no peremēt jā̆nuva‿ṡ siňnä vīl. tuľluva‿ṡ kęřDzi manṫ tulema. kęřDzin jaGelnuva ja aṡtnuva‿ṡ męṫsa. sīṡt vaľGuṫta męìzast aľla miṅnä oľli paḱs sûr męṫs kaṫtęlBụ̄l tị̄D. läňnuva ja koľm sûrD suṫ vaštan, lęv̆vaD laⁱḱka, ęḱva säⁱľGä tuleḱkil. kül̄ nemä siṡ kořjanuva puľGaḱkezi mâst‿ja paluṫtanuva tuľD sēniGu oṁmuḱku vaľGeni. siṡ läňnuva soèD ärä ja nemä sānuva koDu minemä.

no męṫle, jaḱsil oľliva sụ̄ret tuGevat meheD ja koľmest soeṡt jaGu eṡ sâva. muGu kořjanuva pulkke ja teňnuva tuľD, siṡ läňnuva soè iṡtnuva kaùGemBale. kui tuli vähämBäṡ jā̆nu, siṡ tuľluva jäľle lähemBäle, kaè nemä peⁱľlänävä tuľD.

mịà oľli siṡs‿iḱki joBa nàěne, ku mià koňDi‿kârliṫ näìn. temä käìz eGä pühäBä keⁱrkkun, keⁱrkkumị̄z oľli ta kęva. ja jala käìz, męṫle sält taGast raňnaGoľGast sījä raňnu keⁱrkku manu. seränDe löheliḱ paḱs mị̄z oľli, kụ̄li ku üṫtelDi eṫ: „koňDi‿kârli läṗ keⁱrkkuDe!“

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

52. Lendva

pụ̂lBane päìv. üiṫs mâmị̄ṫja tuľlu ka saṅna. mehe saňnan viḣtnuva ja oľlu siṡ lęǫ̆nu ärä vęṫnu, siṡs‿iṡtnuva sāl. saṅna ị̄n oľlu peⁱŋḱ, sāl puhanuva, eṫ siṡ lävä jäľle saṅna ja vęṫtava tę̀ěne lęùn vị̄l, siṡs‿uhava ärä‿ja,

[106] sulasena, sulaseks

lā̆vä koᴅu. oma saṅ, mẹniɢẹr̀ᴅ vẹt̆tava kol̀m lẹùnu perätsiᴅe, mẹni keṡ tahap kûma eh̀k om̀m‿ihu aìɢe. kait̀s kẹr̀ᴅa na kä̆ĕvä kịik̀. eᴅimäst kẹr̀ᴅa vẹt̆tava ärä tol̀le lẹ̀ŏ̯nu, siṡ pezevä på ja ihu kaḥ, ja siṡ lävä üleṡ lavale ja vẹt̆tava tẹ̀ĕze lẹŏnu.

nemä siṡ kẹnelnuva sā̆l ja vaìjelnuva, peremiṡ üt̆telnu et̀: „mẹni jut̄! tüh̀jä sa nẹìjut, kül̆‿nä siṡ kịik̀ nẹl̆jušsi!“

mâmị̄t̀ja üt̆telnu: „tulè nüìᴅ ja vahi, siṡ‿sa näèᴅ et̀ sā̆p̀ tet̆tä, sâʙ laṡke tu nụ̂l minemä.“

üleˌaìjatse saṅna ịn ol̆lu mị̂z ja uh̀tnu eṅnäst parasjaɢu. mâmị̄t̀ja üt̆telnu: „vahi, mị̂z uhap sâl ja om̀ teřve. ta sat̆tap maha ja surep ärä kaḥ, kuìj‿aʙi ei sâ.“ vẹt̀nu‿ṡ mâst üt̆te pul̆ɢa, ja teṅnu siṡ sā̆lᴅ lẹ̀ĕɢanu kol̆me kaṅᴅilizeṡ. eɢä mit̀te lap̀riɢuṡ, ik̆ki kaṅᴅiline. ja teṅnu siṡ kol̀m riṡti pâle, no nî sama eit̀nu käèɢa. pẽnik̆ke pul̆ɢak̆ke, niɢu sị̂ pleìjats sîn. vẹt̆tat mā̆ṡt pịl̀la plị̄ᴅi sû‿ị̄ṡt til̆lukse pul̆ɢa, lẹikkat lah̀ki, āt̀ kol̆meɢaṅᴅilizeṡ. paṅnu siṅna saṅna nuk̆ka‿ʙäle tol̀le pul̆ɢa, ezi üt̆telnu: „tule nüìᴅ vahi! sa näèᴅ mị̂z uhaʙ säl saṅna läve‿ịn . . .“

ja äk̆ki mị̂z maha ja rõ̆ɢip sụ̄re eliɢa. peremiṡ üt̆tel et̀: „jõ̆zime siṡ mẹlemʙa ihu alaste kaèma.“ na‿ìj‿ole enämʙ sā̆nu rẹìvit eṅᴅäle säⁱl̀ɢä âᴅa, sa eì sâ jo konaɢi siṅna, sẽni sureʙ ärä. mâmị̄t̀ja kaḥ, saṅnast alaste ta jụ̄ṡk, täl̀l‿eṡs‿ole miᴅäɢi käèn. aɢa jō‿ᴅa tị̂s, kel̆leɢä tä jäl̆le avit̀. jō‿ṡ täl̀ sẹnaᴅ ik̆ki ol̆liva kel̆leɢä tä kur̀ja teì, ja ku‿ᴅa kur̀ja mẹiṡt tet̆tä, siṡ‿ta mẹiṡt avit̆taᴅa kaḥ.

mị̂s tul̆lu üleṡ ja ol̆lu teřve, paṅnu rẹìvilẹ ja läṅnu koᴅu, teřve mị̂s niɢu eṅneɢi. siṡ peremị̄z uznu, üt̆tel et̀: „nüìᴅ‿mä uzu kül̀l‿et̀ inime vẹip tet̀tä tẹ̆ezele paⁱl̆lu kur̀ja, ku‿ᴅa tahaʙ. kuì‿me oṡ pik̆kemʙiᴅe vit̀nume, siṡ oṡs‿ärä surenu tol̀le kaṅɢe valu kät̀te.“

no kuᴅaṡ ta lõ̆maleɢi! lähäʙ jušt niɢu üit̀s punane juⁱt̄. mul̀l‿eṅᴅäl lẹⁱp̀pi ärä sûr leh̀m. keṡ kařjan ol̀li, sị̄ üt̆tel et̀: „kịik̀ seẹ̆vä iluste, temä niɢu karaṡ äk̆ki üleṡ, sēniɢu manu saìje, ol̀li val̆miṡ.“ jō‿ṡ tu nụ̂l siṡ läit̀s taṡt läʙi, süᴅäme vẽrest läit̀s läʙi punane juⁱt̄. siṡs‿üt̆telᴅi et̀ leṅᴅvä läʙi laznu.

oì taìvak̆ke, sûr leh̀m ol̀li! ol̀li kah̆ju kül̄, nî paⁱl̆lu sul̀ varanᴅust ol̀li! lašsi kašti pā̆le kum̆mali, siṡs‿ik̆ki[107] *sâl, üt̀li: „nüìᴅ oleme nî vaèze, et̀ miᴅäɢi eìj‿ole pâle nak̆kat̆ta.“ peräst kaìje et̀ â kül̄, â et̀ meìl lat̆seɢi om̀ ja kazvava, eh̀k me sâme ik̆ki kuᴅaɢi ärä eläᴅä.*

H. Keem, 1963.

---

[107] nutsin

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

53. Mis hammaste taga, see oma

sulane läit̀s koᴅu, näìj‿et̀ liha rījuli‿ʙā̄l kaŏziɢa. vęt̀nu‿s̀ sā̄lᴅ üt̆te tük̆ki ja sō̆nu ärä. peremel süᴅä kaŋ̀ɢeᴅe täìs. no keṡ‿tu siṡ tį̂njäle liha aⁱǹᴅ! tol̀lele paⁱntti kap̆pusta kauṡs‿et̀te, eì liha râzu mit̀te. nî kęneliva tį̂njät ik̀ki et̀: „jâh, vaì liha! kap̆pustaɢauṡ lav̀va‿ʙā̄le ja sū̂!“

noja·h̀, peremiṡ näìj‿et̀ lihaᴅüⁱk̄ kaᴅunu, ärä sält kaŏ̯zist vęettu, ol̀li kàĕvanu koh̀tuᴅe, et̀ poiṡs‿om̀ vęt̀nu lihaᴅük̆kikse kaŏ̯zist ja ärä sō̆nu. läṅnuva koh̀tu et̀te, kohuṡ siṡ küzinu. peremiṡ üt̆telnu ja et̀: „mul̀l‿ol̀li lihaɢauṡ ja peṙnane paⁱǹᴅ rījuli pā̆le. jah̀‿ja poiṡs‿om̀ sā̄lᴅ kàŏzist vęt̀nu lihaᴅük̆kikse ja ärä sō̆nu.“

no poiṡ seì nät̆ten, eɢä ta sala eṡ sâ süv̀väɢi. eɢä peremiṡ mùį̀ᴅu eìj‿oṡ tį̂ᴅnu, et̀ poiṡ vęⁱt̄, eɢä poiṡs‿eìj‿oleṡ ezi üt̆telnu. ja nüìᴅ kohuṡ küzinu, koh̀tu‿sak̆sa küzinuva pòĕzi‿ɢäeṡt: „no ka‿za vęt̆tiᴅ?“

„vet̆tin!“

„no meš‿sä‿ṡ teìᴅ?“

„vęt̆tin lihaᴅük̆ki ja vęt̆tin lē̆vä, iṡtsin säŋ̆ɢi vē̆re‿ʙäle ja seìn ärä.“

siṡ kohuṡ ol̀li üt̆telnu peremele: „meṡs‿iṡt sa nüìᴅ koh̀tuᴅe tul̀lit? temä seìj‿ärä. meṡs‿am̆mastę tak̆ka, sį̂ om̀m‿oma, sel̀le üle kohut̀ eìj‿ole. tę̀ĕne azi, ku‿ᴅa kęr̆vale paneʙ.“

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

54. Toidulauast

sâl, koṡ mi̯à tį̂nmän ol̀lin, sâl kül̀l‿eṡs‿eränᴅeᴅä[108]*, üit̀s laùᴅ ki̯ìɢil. kaᴅunu k a p̆ p u s t a l e ṅ ᴅ z i n üt̆tel kah̄: „mina eìj‿ole eränᴅänu. üit̀s paᴅa kē̆ᴅäp, üt̆test pā̆ṡt ki̯ik̀ tęšteṫtaṡ, aɢa tęĕze lav̀va‿ʙā̄l sō̄me kül̄. miùl om̀ lat̆set, ma laštеɢa eì taha siñna pere seⁱk̀kä miñnä, męni poiss‿ei taha, et̀ meṡ lat̆se lav̀va maṅ sā̄l.“*

perästpōle enämʙ eṡs‿eränᴅävä kiàɢi, eṡ sâva peret̀ jo. sa eränᴅät oma peṙrele ja eñᴅile paremʙa, no meš‿tu tū̂rah̆vaṡ sâʙ! aɢa üt̀te väⁱl̀lä,

[108] ei eraldatud, s. t. ei toidetud eritoiduga

siṡs‿üiṫs ki̯iḱ meṡs‿oṁ, siṡs‿ei nurize kiäᴇi. eᴇä üiṫs oṁ sā̆nu sûᴅäv̆ve. suⁱp̀p‿oṁ väèline, sṷ̂ᴅ, sâᴅ rāzuḱkeze liha kaḫ, suṡkat vaì sō̆la siṡse. ja mûᴅ eṡs‿oleᴇi eṅnevanast paremᴅaṡ ku‿ᴅu liha. vaì siṡ serätsiṫ sṷ̂kke oḷ̀li kui nüìᴅ!

muḷᴇi kül̄ kaę̆va, kuᴅaṡ‿na roḥkemᴅ raha saĕva. panttu kaǫ̆zit pîmä täìs, neli vîs päìvä laṡtu saešta, siṡ kōriṫtu ärä. noḫ, siṅnä eṡ jâ jo kō̆re ihäᴇi[109], täḷ̀l‿eṡs‿ole miᴅäᴇi je̯ùᴅu, tol pī̯mäl. üṫtel ka tüⁱṫriḱ eṫ: „kuv̆venᴅal päĕväl eì tule miṫte üiṫs ihä enämp pī̯mäle pâle, siṡs‿eìj‿ole mûᴅ ku sinine vezi.“ kiṫt‿eṫ: „meìje sō̆me, meṡ‿me sō̆me! keväjäne pe̯ṙzaḱke tap̆peṫtaṡ ärä, se̯r̆meᴅiḱkune rā̆zuḱkene pañnaṡ siṡse, kēᴅeṫtäṡ läᴅi, ve̯ettaṡ väⁱḷ̀lä, oṁ suⁱp̄ väetteᴅu. te̯ĕneᴇe̯ṙᴅ pañnaṡ tṷ̄ sama rā̆zuḱke sup̆pi siṡse, peṙnane suzip luⁱṡkamoḱkaᴇa[110] läᴅi, jäḷle tṷ̂ päìv suⁱp̄ väetteᴅu, inimeze sō̆nuva.“ koḷmaṡ ke̯ṙᴅ paⁱntti ki̯iḱ siṡse, suziṫti luⁱṡkaᴇa pē̆niḱkezeṡ, siṡ sṷ̂ᴅi ki̯iḱ. nîj‿eṫ koḷmeṡ ke̯r̆raṡ üiṫs se̯r̆mesūrune rāzuḱkene ja koḷm päìvä sṷ̂ᴅi toᴅa neⁱḷ̀lä inimezeᴇa.

no keš‿tu tè̯ĕze riḱkust tījäp, mō̆namiṡ iḱki mōnamī̯ṡ. oṁ ta siṡ muⁱlḱ eḥk tarṫlane. nàĕne pahanᴅap tüⁱṫriḱkukseᴇa, eṫ paⁱḷ̀lu sṷ̂ᴅ, eṫ: „m a r ī · j e kurivaìm ve̯ṫtap ontte keṡkmäṫse kàǫ̆ziᴅäv̆ve köⁱrtti ja sṷ̂ᴅ ärä!“ aᴇa m a r ī · j e tulep àĕᴅa‿manu, ezi tiḷ̀luḱke ku pähen, ve̯ṫtap koṫti säⁱḷᴇä ja lähäᴅ. l ē̆ m e ṫ iᴇäne[111] piḱ mī̯s, ke̯ḥn juṡtku ke̯r̆neṫ jäḷle, ja niᴇu üiṫs vaṙᴅaḱke pē̆niḱke — eìj‿ole je̯ùᴅnu koⁱṫti te̯ṡta.

mehel mī̯l paha, eṫ meṡs‿iṡt nàĕne süv̀vä eìj‿añna. läṫsivä pahanᴅuzi, mī̯s naḱkaṡ ne̯ùᴅma eṫ piap̀ sṷ̂kk‿olema, enämᴅ ei tohi seᴅävizi, eṫ pī̯mä ärä kō̆rit ja vī̯ᴇa suⁱp̀pi kēᴅät. oṁ väèline suⁱp̄, iḱki paraṡjaᴇu väᴇe sehen oṁ, sa‿ì tahaᴇi eṅne süv̀vä ku sō̆ᴇi‿aìᴇ käèn ja oṁ suḷ̀ je̯ùᴅu kaḫ. a sṷ̂ṫ‿sa seräst ne̯rkka, jäḷle ızune. nàĕne üṫtel: „eì sâ tarṫlaste siän, piäᴅ ärä m u ḷ̀ k k i minemä! koraᴅi tarṫlaze na sō̆vä kaṡ vai vī̯mätse naḥka, eᴇa na toᴅa ei kaè, eṫ sa‿ì sâ kop̆piḱkaṫ koṡteᴇi. nemä joᴅa raha taᴇavuzi eì koṙja.“

ja üiṫs poiss‿oḷ̀li, tṷ̂ eṡs‿oleᴇi muḷᴇi maṅ, üṫtel: „eñnemp‿ma tēni p r û l i l oᴅavamᴅ razvatse kap̆pustiᴅeᴇa, ku sîn sinitse vī̯ᴇa kēᴅeṫtu kap̆pustiᴅeᴇa.“ no lina‿âmize aìᴇu oḷ̀li iḱki kap̆pusta, vahel kēᴅeṫti nî sama teṙvelt karttuli ja teṫti jäḷle kaštuṡ ke̯r̆vale. kē̆ṫti kōreᴇa karttuli ja le̯ĕ-

---

[109] nōrka kumagi; [110] lusikaotsaga; [111] igavene

ɢuťti väɢev liha pḗnikseṡ pâʙe̥ḣja, ke̥ř̆veťteᴅi prū́niṡ, eɢä‿ṡ tṷ̂re razvaɢa eṡ teťtä.

kui iǩki paraṡ väèline sṷ̂ḳ, sa sṷ̂ᴅ ja ta‿ṁ kiṅmä, ta‿ì lâ ke̥ťtust ärä. ja kanamuna kaḣ, lṷ̂ᴅ kaťski, ta‿ṁ iǩki tuluṡ suḷ, lā̄p̀ ke̥ř̆ra eťte.

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 98 a.

55. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi

aìɢuṡ oṁ vali tulema, oʙesteɢa tuľna, aɢa äⁱr̀ɢiɢa läňnä ärä.

eɢä mùi̥ᴅu suiťs eì te̥ze, kuì tuḷᴅ eìj‿ole (igal jutul on tõepõhi all).

eɢä üiťs eläp oma elu ja piäʙ oma talu.

eìj‿ole se̥nal se̥ḷme eì ke̥nel keĕ̥ᴅist[112]*, meṡ suhu solkkap, seḷle väⁱḷlä volkkap.*

iḷm oṁm‿oⁱp̀pi, eɢa‿ᴅä eläᴅä‿ij‿ole.

kanaʙoìɢ kazvap tṷ́len, laiťs saňna le̥ŏnun.

kuᴅa ezi, ne̥ňᴅa azi.

ke̥nele e̥ìɢust ja sṷ̂ meṡ küⁱᴅze.

lašte leìʙ oľna lī̥vane (elu laste ülalpidamisel olevat kibe).

nař̆rit sina mâᴅ üiťs‿ke̥r̀ᴅ, siṡ mâ nař̆rip sinu üťtešsä ke̥r̀ᴅa.

oľɢu ta tè̥ĕze‿mēlest e̥ⁱḷɢ vaìj‿aɢan, aɢa eɢäl oṁm‿oma ař̆maṡ.

paⁱľlu näè ja kṷ́le, aɢa vḗᴅi ke̥nele.

paremʙ jalavaìv ku väèvaìv (väikse kandamiga mitmel korral käia on tulusam kui ülejõu tõstes end katkestada).

paremʙ üťte siľmäɢa emä kui kaťte̥ siľmäɢa ezä.

rahaťta ke̥ŕtsi eḣk vihaťta saṅna, t‿oṁ üiťs.

sû oṁ süäme mī̥ť.

se̥ʙer kṓriʙ iǩki nâʙri peŕze.

se̥ᴅa sṷ̂laleìʙä eìj‿aňna.

se̥na päštäp, se̥na kèĕ̥ᴅäp[113]*.*

tî̥ âᴅ eḣk kuŕja, löv̆väᴅ ī̥ṡt.

viľets viťsul kazunu, e̥ňnis sûl op̆peťtu.

laiťs taḣtna kuv̆ve âštani süḷle ve̥ťta, kanaʙoìɢ taḣtna aùᴅu — noḣ emä aḷla tüⁱḳki.

---

[112] köidist; [113] köidab

vana jā́nibävän üt̆teldi, et̀ jân vis̀kap jahegivi vet̀te[114], *ja jak̆kup tę̀ĕze ja mih̀kel kol̆manda. ja mugu nak̆kap küilmet̆tämä, nak̆kap sim̆mun sil̀da soĭje‿bā̄le tegemä, ja om̀ tail̀v käèn.*

nigu jā́nibäìv mū̧dä, vana jā́nibäìv, om̀ pę̄zas̀ mus̀t, eìj‿ole enämb nî val̀ge — keväde ei sâgi pimedäs̀ miñnä, val̀ge‿ihä[115] *ei kao äräginа, lähäb lū̧ja ja tęzep ka jäl̆le.*

męni om̀ joba lōmust säṅde vedelik̀, ei taha rubida, oĭjap nigu tagazi eñnäst.

tul̆lin vagunist väil̀lä, rah̆vas̀ ḗgeldäb kiĭgile pṓle[116], *kibelevä kiik̀ nigu kuziräĕdzikse üit̀stęę̆štest läbi ik̆ki valiste ja valiste, aga mi̧à ei męĕšta koek̆ki miñnä.*

är̆räl vik̆kat̀ käèn, rühib î̧n, valitseja siuh̀‿säuh̀ tak̆ka, ja mê oleme kat̆te vahet̆tel[117], *nüp̆peldäme kęĭ̧gest ihust‿eiŋ̆gest är̆räle jäirgi, valitseja tulep jo tagast kointte.*

vahest mṓnanaìzi üt̆teldi et̀, kaè kudas̀‿sa sâd, tüik̄ suhu ja tę̀ĕne puhu‿ja jṓzuga tū̧ manu.

mes̀s‿om̀ taludüit̀rigu elu, pail̆las̀ lû‿ja palanu kṓrik̀, järä ärä jä jṓze jäl̆le!

nîbik̆käld ku aìre[118] *ol̀li, lät̆sit lum̀me, lumeaiŋ̀g ol̀li jo sügäv.*

ärä räbäldänu nigu räbälä puint̀ jäl̆le, ezi aštu üit̀s kęr̀da, il̆bu kar̀gava kait̀s kęr̀da.

lat̆se köhizivä ū̧zi nigu pî̧r tirt̀suzi, roh̀tu‿s̀s‿añna kiägi mit̀te.

męni lait̀s kazvab, jū́sse om̀ nigu aššak̆ku, på nigu p ä ř d i pedäjäs̀, eìj‿ole kedägi kes̀s‿ar̆jendab.

vaènelait̀s olet, sul̀l‿eìj‿ole kos̀kilt‿pū̧ld abi‿ar̀mu sāda.

pòĕzil tol̆le kaŋ̀ge ir̆muga roh̀kemp pük̆sin ku kęt̆tun.

tę̀ĕne mî̧z‿om̀ rahulik̀, om̀ mes̀s‿om̀, üit̀skęr̀d sū̧d nî, tęĕnegęr̀d tęis̀te, kiik̀ om̀m‿üt̀te‿väil̀lä, aga tę̀ĕne kirizeb ja irizeb.

no kül̀l‿olet serätsega pä̀ĕvin[119], *eì süñni ta sū̧mä, ei mahu magama, mugu tṓrustab.*

sa‿lt̀ ezi mḗlemęis̀tja inimene, t‿om̀ joba sinu azi, kudas̀ sa oma elu säèd ja sek̆kid.

lät̀sivä prū́tte‿bā̄le tüil̀li, pṓrivä ar̆jatside kok̀ku[120].

---

[114] s. t. vanast jaanipäevast alates hakkab ilm jahedamaks muutuma; [115] valgusekuma; [116] liigub kiiresti siia-sinna; [117] kahe vahel; [118] jalgu koos säärte ja reitega (hum.); [119] s. t. hädas; [120] s. t. hakkasid kaklema

näẽne vaìj‿azi, eìj‿ole täl pihta ei peŕzeł, ei niḿmiì ei niza, nigu niłbuš jälle.

oĺli pęŕm vaène[121], *a nüìd âb nigu vęù eṅdä kohedaš*[122], *kęŕge juštku koñ mäłtä oĺsan.*

siĺmä pân ku ị̂na kuniŋga rääme kařbi jälle.

poiłt‿oṁ väèca uzin pęhja kęŕbuma, temä oṁm‿ęhuḱke, aga pada oṁ paḱsemp, tû ei vęĺta nî rułtu.

muìl‿üle lèę̆vä[123] *midägi aṅda eìj‿ole miłte üiłs täip.*

oleš tu siga oleva nîj‿â lûm, eł‿ta âb üłsi‿jûnd edezi[124] *ja sûb, ta kurivęŕk üłte karttuli vęĺtap, tęę̆ze nätsiłtäp ärä, jäłtäp siñna paikka põleli.*

sià lęippiva ärä vîmätseni, poęadõja eḿmišse kịik üłten täv̆vega[125] *läłtsivä.*

ja vaèze tûobeze, nä‿š jęv̆vava pådegi tęšta, igidüḱki nigu sębidüḱki kałtelbûl tîvîrd, obene värizep jałgu‿bäl, sałtap maha.

aga eṅdäl oĺli lädan kolm jęv̆vun[126] *lehmä nigu piĺdi, karu*[127] *läikkuzi säiłlän ku ihułtu.*

sâl oĺli iḱki teŕve kamp, ezäd, pojad, tädid, onud, sugulazed kah — kịik olliva läbilahti lellälałse, kịik tahłsiva eläda, ja‿vil kęvaste eläda.

mine nüt sûrd sâma ja jämmeł järämä, kaottat käešt selłegi, meš sul oṁ.

egäl oma täl salvab, eìj‿ole prîjust kełłegi (igal kibe töö, aega logelda pole kellelgi).

küll‿oṁ mul â mịl su tuleḱkist: südä närap sehen, ęḱva nigu rę̆mu lîn oleš miù manu tułlu.

H. Keem, 1963.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 99 a.

56. Tartu ülikoolis

lumelaqumize aìgu vaì kona ta oĺli, ku‿me lịnan käẽzime. üligõlin üłtelbi s õ m e s t külälize oleva ja meìd‿š üłte p u ĥ j a vana‿inimezega vîbi t a r t t u d e, eł „lähäłte kah ja kęnelede męne vana‿aęa jułtu.“

mịà üłli küll‿eł: „mịà ole jo igävene vana, vîge te miù iḱki męṅda alambadę paikka, koekki saṅna vai poṕsi tarre!“ aga koš! ma‿ilma sûr uḥke maęa, auttu sę̆dab ęḱva treippi. käè‿alt kiñni ja mugu aštu sisse.

[121] täiesti vaene; [122] s. t. kohevile; [123] peale leiva; [124] songib ühes suunas edasi; [125] s. t. koos ihuviljaga; [126] täies jõus, hästi toidetud; [127] karv

ja koṡ sį̄ il̆mat̆tu raȟvaṡ! ḗgelᴅävä iǩki eᴅezi ja taɢazi, iǩki üit̀stęę̆štest läʙi. vījäṡ meìᴅ‿ṡ uȟkeᴅe sâli, no meš‿sä üt̀leᴅ! vana kroʙiᴅ męlemʙaᴅ, koňᴅi kį̄iǩ kaŋɢe, kep̆pi toèl iǩki kaème kuᴅaṡ eᴅezi sāme. pęr̆manᴅ säräne val̀ɢe ja ī́le niɢu klāzist kį̄iǩ. kuì piǩkäli lā̆t̀[128], ta‿m̀ jo lim̀ʙe, sa enämp kuᴅaɢi jal̀ɢu‿ʙā̆le eì sâ. näɢemine kazin kaȟ. näìj‿et̀ val̀ɢe ja niɢu el̆ɢip vaṡta, siṡ koʙizi käèɢä, kaì peòɢa iǩki tol̆le pęr̆manᴅu ka ärä. meṡ‿tä mûᴅ, ta klā́zist vĭšt saìj‿olema.

ištume sâl ja ṓᴅame. tū̧ tę̀ěne vana‿inime ka säräne naⁱl̆lak̀, kit̆tap: „jâ, eɢä meìl sīn âᴅ kül̄ lū̧tta eìj‿ole. ku‿me nüit̀ sā̆lᴅ ušseʙū̧lᴅ kaʙja plaɢinat̀ kū̧leme, siṡ kaṙɢame kęp̀sti lav̆va pā̆le ja ak̀nast vup̀sti väⁱl̆lä!“ nārame säl męlemʙat: kenä kül̄, eȟᴅäl pâ ul̄, tīruʙ üm̀ʙre[129], no kuᴅaṡ sa kaṙɢaᴅ! keⁱp̄ kolizep ja koňᴅi kolizeva.

ja siṡ tul̀li neìᴅ ulkka siňnä läve‿ʙäle, sûr sälk̀[130]. iluzaᴅ siṙɢeᴅ meheᴅ, piǩkäᴅ niɢu ozjaᴅ jäl̆le. ja üit̀s ol̀li üle tęę̆šte: üit̀s ol̀li kuniŋɢaṡ[131]. nî ta miù sil̆mist paiṡt, mul̆le niɢu oleṡ vaěmun üt̆telᴅu, et̀ sį̂ om̀ pęȟjamā kuniŋɢaṡ. piǩ tuɢev mį̂s juštku lā́ne kûs. ja uȟkust mit̀te täⁱppi. kį̄iǩ pēnikseᴅ ä̆r̆räᴅ ja tuleva miù inimezemul̀ᴅa käèst‿kät̀te teret̆tämä. jaȟ, piǩkät mehet kį̄iǩ. eɢä väikke eì sā ol̆la nî tark̀, sâlsaman al̀ɢuṡ ja lęp̄, koš‿tu tarkkuṡ mahuʙ!

sil̀m pilk̀ jäl̆le sur kęnemazin[132] lav̀va‿ʙā̆l, iǩki: „kęnele seᴅä jut̀tu ja kęnele toᴅa jut̀tu!“

imelik̀ ta om̀. nṓren eṡ‿sa koheǩki, nüìᴅ vanan olen kį̄iǩ lį̄na ja lā́ne läʙi käěnu, kį̄iǩ üliɢōli ja üliɢōli sāliᴅ. aɢa â iǩki kül̄, et̀ saìn nät̆tä, mul̆ᴅu mine il̆mast ärä, sa‿ì tījä miᴅäɢi.

pušsiɢa om̀m‿iǩki väèɢä â sęitta, a auttuɢa vį̂l paremʙ. eṡs‿ole väzinu eṡ miᴅäɢina, no auttu vîʙ ja tū̧ʙ, miᴅä tet̆ten sa väziᴅ! ja koṡs‿â sęit̀! auttu sį̄ tul̀li niɢu tū̧lest, üit̀s vuȟvak̀ ja nîj‿ol̆lit kot̆tu.

H. Keem, 1964.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 99 a.

57. Tutvumine kombainiga

kûᴅa miňna üt̆tel et̀: „mul̀le tulep tâmʙä mazin, mazinᴅap läʙi tol̀le vil̆lärā́zuǩkeze, meṡ mul̀l‿om̀.“ niɢu neìl kį̄iɢil, tu kū̧rma, eȟk sâʙ vḗᴅiǩke roȟkęmʙ. siṡ‿tu mazin läit̀seɢi sîn üm̀ʙre sį̂ri käìs kį̄iǩ läʙi. eȟne

[128] pikali kukud; [129] käib ringi; [130] salk, hulk; [131] kõne all on soome dialektoloog prof. Pertti Virtaranta; [132] magnetofon

pešsetti ikki kallõ·zil[133], *ku jälle aiga saij‿ęɒaɑult, siš lašti kalô·znikkel*[134] *ja ezimîs ka ikki ütten, temä om vali ja väle kiigil pûl.*

ilus ęɒaɑ olli, kûvalɑe û. kû paištse iluste, täis kû olli, vanast üttelɒi‿kki sulaste päiv. nû konaɑi eš sâ mûl âl oma tûɒ ärɒa ku ikki ûze. kûɒa miňna sin saman miù üleaijane, mià lätsi siš vahtma toɒa paini[135], *et meränɒe tu mazin nüiɒ om ja kuɒaš ta pešsäɒ. kõɒiɑa pešmist ja oɒesteɑa sękkuttamist mià tijä, reheɒešsumazinat ole ka küllänɒ näňnu, küll‿oɒesteɑa vettävät, küll‿ezisęitjat. lätsi siňnä‿jä, mazinarahvaš olliva kiik joɒa kûn, üits ütten paěɑan, tęěne tęězen paěɑan amettin: keš kaňnava ette, keš paneva pęhku taɑast unikkuɒe. kolm pâri kaňniva ette ja nî kiɒeɒastę ku vähäɑi sai, ikki valiste ja valiste. jäile sûr mazin, tû ękva ku nêläp toɒa villä.*

vana‿puęɒak olli ka sâl, et temä riɒup jälle taɑast ärä, siss‿om puhaš ütte kęřraɑa. pùiɒak kaèɒ: „ai sa kurivęrk, rihäl om kaits pulkka ärä!“ noh ta jättäɒ jo maha. kui pulkkeɑi[136] *om vaheld ärä, ta‿i vętta puhtaš. üttel: „mazin sęit ette, mull‿om pulɑat ja väits ütten, sêni ku mazinat säettäš, ma pane rihäle pulɑat sisse!“*

mēštel om ikki rihäɒulɑat ja kãnišpâɑa väits[137] *karmanin, mùęɒu ta‿i sâ jo. košt sa vętat ku sul vaęa om, pulɑa alatti jo lävä katski! puiɒak kopputtap‿š nû vana kaňɒzut väillä sâlɒ sehest. no vana inimene, ta‿m jo pikkäline, vai ta säränɒe om ku nûr, vana inimezel om tuhnane näɑemine ja kiik lûɑoňɒi kaŋɑe ja kęvera. eɑä‿ɒä ontte seɒä ei sâ, meš nûr.*

panep rihä maha, et kopputtap kaňɒzut väillä ja lûɒ pulɑat sisse. no niɑu‿ɒa lûɒ, siš viškap jo rihävarre üleš. pùęɒak ęikkaɒ et: „mîna, oija sa rihäsaɒa kiňni, litsu pâle, et ta üleš ei sā karatta!“ sa‿i sā jo seɒäzi pulkke lüvvä, kopsat, mâ om pehme, rihävairs karɑaɒ üleš.

ma oězi kiňni ja, temä kopput siš pulɑat sisse iluste kiik. ja eňne ku‿me maha isteme, siš‿ta üttel et: „kãnäme säilɑ mazina pôle, mùęɒu tûl tęmɒap mazina alt, siš tulep tolm ja puru kęik vašta sûɒ.“

saěva pulɑa sisse ja, temä ütleɒ et: „noh, nüiɒ om valmiš, nüiɒ vęi nakkatta kül tûle!“

sàězame üleš, temä vahiɒ ütlep: „kulle mazinat eij‿ole, koš‿ta pimevaim omm‿ontte nüiɒ läňnu!“

---

[133] kolhoosil; [134] kolhoosnikel; [135] kombaini; [136] pulkki; [137] taskunuga

vahi mià kaḣ: eìj‿oleɢi mazinaṫ, mazin oľli koľmanɒa uniǩku maṅ. ka[138] *vili oľli kiịk üťte rià‿ʙäle säettu, käèʙeräst kiịk si azi. paìn läiṫs üťte uniǩku manṫ tẹ̀ěze manu, siṡs‿eṡs‿ole aẹ̀ea vîṫmist.*

pùị̌ɒak ütlep: „oḣ sa piṁmevaìm seɒä nüìɒze‿â tarkkust! eṅnevanast ku mazin tuľli, siṡ teɒä säeťti, sihiťti ja toľliťti[139]*, ta piɒi tip̄ top̄ olema, siṡ läiṫs käìmä. nüìɒ eìj‿ole miɒäɢi, lähäʙ eɒezi niɢu sîl, muɢu müɒizeʙ. küll‿oṁm‿iḱki tarkkuṡ nūɒ inimestel, raṽvale âva ka elu siṡse!“*

aɢa toɒa eṡ näè, kuɒaṡ ta toľle viľlä üles vẹťtap, kaṡ‿na toľle viľläle ka elu siṡse âva, nî eṫ‿tu vili ezi tẹzep siṅna mazina pā̆le ja sâlɒ siṡs‿aìla lâʙ. kae‿eṡ mẹěšta vaḣti. mịà oězi iǩki rihäsaʙa kiṅni, ařvašsi eṫ niɢu vana mazina aìɢu, sẽniɢu säettäṡ ja lõɒiťtaṡ, oṁ meìl rihaʙuľɢa sehen, jô meìl siṡs‿aìɢa vaḣti om̄. aɢa seìl‿eṡs‿ole miɒäɢi, läiṫs üťte uniǩku manṫ tẹ̀ěze manu, eṡ piätta koheɢi. miùl kriṗpelɒäp nüìɒ süäme pâl eṫ, kuɒaṡ ta ontte toľle viľlä siṅna üleṡ vîs.

no oṁm‿iǩki tařɢa kül̄! lähäʙ eɒezi, sâl eìj‿ole minuťtiṫ kaḣ, vili kụ̂n ja kiịk pešseťtu, ja vaṙmalɒ aěɒan ja saľven, pẹḣk kaḣ kiịk kuḣjan. no oṁm‿iǩki nüìɒ tụ̂ kẹřran kül̄! nüìɒze‿â inimestel oṁ väèɢä keiṙɢe elu, mazin tị̄ṗ kiịk ärä.

pùị̌ɒak ka ütleʙ: „no küll‿oṁ jumaliḱ tarkkus. no mẹṫle, raṽva tüǩkile âva elu siṡse!“ tẹ̀ěze kizuva nâru. noḣ vana inimene, temä‿ij‿ole jo näňnu. ta vašt minust pâr âštiṫ oṁ nõremʙ, kaḣ koťtu ištuʙ, no koṡt‿ta näì.

H. Keem, 1964.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 99 a.

58. Magnetofoni imetlemas

kuì ma pùị̌ɒaǩkuṫ näèn, siṡ‿ma täľle kẹnele, eṫ nüìɒ ma näìn seräst aṡja, meṡ ma‿ìj‿oleṡ mâ pâl uznu. sülen kanttav mazin ja mẹṫle ta kiřjuťtaʙ‿ja kẹneleʙ. niɢu sa sẹna üṫlet, nî täp̆pi pâlɒ üṫlep peräst suľle taɢazi. piṁmevaìm kül̄! ta‿ìj‿ole jo sûr, süľle vẹṫta üiṫs väikke kaiṙṗ. ja seiľɢe sẹnaɢa kẹneleʙ! miùl oṁm‿aṁʙa sûst ärä, mià eì sâ nî seiľɢeɒe sẹna väiľlä üťtelɒä, ma tuňne ezi ärä, eṫ kẹne oṁ säṅɒe peḣme. aɢa temäl eìj‿ole

---

[138] = *kaè*; [139] tollipulgaga mõõdeti, kas on loodis

aⁱm̀bit̀ olema·ǹneɢi[140] *ja kị̂lᴅ ka ei näⁱk̀ku oleva, ta sāp kẹnelᴅa iluste kẹik̀, ozav sẹnale ja lālule.*

kül̀l‿om̀ ik̆ki tark̀ sị̄ il̀m! vanast üt̆telᴅi: „eɢä rāmat̀ eìj‿op̀pe, elu op̀peʙ.“ aɢa nüìᴅzel âl il̆ma rāmat̆tuᴅa läʙi eì sâ. sâl ja tâl mazinaᴅ, sa piat jo neñᴅe lûjak̀ke[141] *tuǹma ja tị̂ᴅmä. mẹt̀le rav̀va tüⁱk̄, eɢä‿ᴅä ontte ezi sul̀ kẹnelema ei nak̆ka!*

jah̄, eṡs‿ole me kiäɢi seräst aṡja näñnume. m i ñ n a ka imet̀, üt̆tel: „kuì‿nüt tẹĕne oṡ kẹnelnu, et̀ seränᴅe mazin om̀ oleman, eɢä eìj‿oleṡ uznu kül̄, oleṡ mẹt̆telnu, et̀ kòe kuᴅaṡ vẹl̆ᴅzip, tāp[142] *vana‿inimest ul̆lut̆taᴅa.“*

H. Keem, 1964.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 100 a.

59. Valusõnad

m ị̄ n a valu kivile,
kañnule, mâle, mul̆lale;
lep̆päle, lehele,
ořjavit̆sa uhak̆kulẹ[143]*!*
m ī n a valu kaᴅuɢu!

niɢu nị̂ sẹna ärä üt̀let, siṡ rišt pâle tet̆tä, siñna koṡ valut̆tap, ja om̀ valu kaᴅunu.

H. Keem, 1965.

KIRIKUKÜLA < NOORMA K.

Miina Praks, 100 a.

60. Nikastusesõnad

nik̆ka-nak̆ka nik̆kerᴅuṡ[144]
kik̆ka-ɢak̆ka kak̆kerᴅuṡ.
lû kazuɢu!
liha kaᴅuɢu!
sõne kok̀ku soʙisku!
veri kok̀ku veᴅäɢu!
m ị̄ n a valu kaᴅuɢu!

ja siṡ rišt pâle. kuì mẹni jala ärä kânᴅ, siṡ k o ñ ᴅ i‿k â r l i nẹñᴅa luɢes‿ ja jal̀ɢ saì ter̀veṡ.

H. Keem, 1965.

---

[140] olemaski; [141] luujätkusid, s. t. osasid; [142] rõhulises asendis *tahap* ~ *tahàʙ*; [143] kibuvitsa ohakale; [144] nikastus

PUHJA MURRAK

MÕISANURME K.

Miina Resto, sünd. 1873. a. Kavilda mõisas. Emapoolsed vanemad põliseid Kavilda elanikke, isa pärines Vana-Põltsamaa vallast, kuid suri varsti pärast abiellumist. Kasuisa oli kavildalane. Keelejuht on kogu eluaja elanud Kavildas, noorpõlves karjase ja taluteenijana, pärast abiellumist Mõisanurme väikekohapidajaga jäi koduperenaiseks. Surnud 1967. a.

61. *Töörohke noorpõlv

no meh̆‿mȁ[1] *o·l̆lì siš‿mà | ü·t̀le mā ik̀kĭ kü·m̀ne ā̆s̀tane sa·ì ja siṡ | lät̆si ka·ṙja || ja si·ṡs‿ol̆li | ko·l̀m‿ā̆s̀tat̀ ka·ṙjan | ko·l̀m‿ā̆s̀tat̀ ka·ṙjan väik̀sen || ja si·ṡ vîᴅi mu ülè e·mȁjęè | jä·l̆lè ka·ṙja || aᴇa sȁ·l siṡs‿ol̀li‿ṡ . . . | ol̀li talul kü·m̆mè le·h̀mä | ja po·ⁱp̀se leh̀mi ko·l̀m | ol̀lĭ kol̀mtę·iṡküm̀*[2] *le·h̀mä | tul̀li lü·p̀sä |* (parandab:) *nü·ṡsä || ja nṷ̂ ki̯·ik̀ | nṷ̄ po·p̆sì | ja pe·rènaĕze kęik̀*[3] *| à·ĕna‿aìᴇu tam̆ʙit̆ti*[4] *à·ĕnale || ja siṡ* (pidi) *. . . mi̯nà lṓ·ᴅzik̆ku . . . | til̆luk̆kĕze lṓ·ᴅzik̆kuᴇa ü·lèjęè minèmä | ja kę·ik̀ nṷ̄ leh̆mȁ ä·rȁ nüṡmä || aᴇà meš‿sȁ tį̄·t̀ pa·ṙmeᴇa | ku e·lȁjä ra·ʙèlĕva‿ja | kęik̀ nṷ̄ nü·šku | tilàᴅeᴇa nü·šku | nṷ̂ pan̆ni jęè pe·ṙvè‿al̀lă siǹna || ja se·ᴅävîzi saì | jäl̆le ta·ᴇàzi ü·lè ||*

ja si·ṡ ešs‿olè mûᴅ mi̯·ᴅȁᴇi | sü·ᴇìzeʙǭlᴅ[5] *ik̆ki ka·ṙjan | ta·l̀ve käę̆zi kō·lin || ja siṡ tu·l̀li | eǹne ję·ùlu ol̀li joʙà | kaup̀ ä·rȁ tet̀tu | jäl̆le sī·jä‿ʙole jęᴇè | ma·ĕzàle mâle || aᴇa si·ṡ tul̀li üt̆te | kṷ̂lmeiṡtri manù | koṡ‿ma en̆ne kṓ·lin käĕzi || ka·ṙjà ka·up̀ || ka·ṙjà ka·up̀ | aᴇà | ol̆li . . . | pü·hȁʙȁĕvän piᴅi si·ᴇàᴅele raᴇùma näᴅȁli‿a‿ėaṡ va·l̆miṡ | ja ä·rìʙäĕvän ol̆li e·ᴇà pȁĭ̯vi tṷ̂·n || sai siṡs‿ü·it̀s pühȁʙä om̆muk̆ku | lät̀sivä pe·ṙnane ja pe·rèmī̯ṡ*

---

[1] kj. ütleb ka *meZ‿ma* 'mis ma'; [2] harilikult tarvitusel *kol̀mtę·iṡküm̆me ~ kol̀mtę·iṡküme*; [3] keelejuhi kõnepruugis ülekaalus *ki̯ik̀*; [4] s. t. aeti, sunniti; [5] murdeomane *süᴇìZeʙṷ̄lᴅ*

kẹik kü·l̀lä || ja kị·ik pä·ìv vi·ḣma sa·t̀te || mị·à‿ṡ sā si·gàdele ra·gùda | saìj‿e·zmàba[6] *om̆muk̆ku | pe·rènaĕne . . . | sel̀l‿eṡs‿olẹ̆ mị·dàgi sigàdele a·ṅda | pañd pil̀li pẹ·ṡke*[7] *ja südà tä·ìs || agà pe·rèmis üt̆tèl‿et̀ „mị̄·na tuleb meĭjèga à·ĕnale | lụ̄b aìna ü·m̀bre | ja meĭje nī·dàme || meĭje nị̄·-dàme | ja ẹdàguspolen vẹ·t̀tame*[8]*“ || sa·ìje se·dàvîzi ||*

aga‿no·h̄ | siṡs‿e·dèzi | siṡ tul̀li rü·àbẹìmmine || rü·àbẹìmmine . . . no | vagùdẹgauppa rü·gà — — — || egà ü·it̀s | pẹĕmab omà vaò‿bā̄l || pe·rèmiṡ tẹì peòga sir̆bì àĕdast vä·l̀lä‿ja | pañd u·ṡsaĭja‿bā̄le ma·hà ja . . . || no sâ·l ol̀li se·dàvizi | nelì sû·rd tüt̀rigu | nelì po·issi | ja me·ìje siṡs‿ol̀lime | mä·ŕt̀ ja mị·à | siṡs‿ol̀lime vī·jedẹiṡkümne â·štatse || aga nemà lā̄vä[9] *e·dèzi | nemä tu·ṅnẹva | kudaṡ tụ̄· ol̀li ja meṡsugutse rī·štà*[10] *ol̀liva | aga‿no meĭje mä·ř d ì g a ei tījä mi·dàgina || antti sir̆bidük̆kik̆kĕse kä·t̀te || tẹ̀·ĕze lā̄vä e·dèzi | me·ĭje‿i sâ· ||*

siṡ pidàzime lẹùnaìgu a·rù | et̀ lâme ụ̄·ze pẹ·ìmma || lâme pẹ·ìmma | siṡ pẹ̀·ĕmame tol̀lĕ ị̄·[11] *jä·ṙgi | ja siṡ pẹ̀ĕmame e·t̀te ka·h̄ | om̆muk̆ku ma·k̀-kame | li·k̆kèga || sāp̀ se·dàvîzi | ja lä·t̆sìme ja te·ẹ̆mè sēnigui om̆muk̆kune a·gù ol̀li || siṡ tul̀lìme ko·dù ja | lät̀sime ma·gàma || agà sà·ẹ̆va sil̆mä ki·ṅni | pe·remị̄ṡ ẹ·ikkap | „ü·leṡ!“ ||*

mị·à tul̀li tẹẹ̆štèga ü·leṡ | mä·ŕt̀ jäì ma·gàma || ja pe·remis üt̀lep et̀ | „kūle mī·nà | si·nà jā̄t ko·dù | pe·rènaẹ̆zel . . . a·p̀pi‿ja | o·m̀men om̀ ka·-bèli‿pühà || ja va·hì siṡs‿ol̀li mịà tẹ̀·ĕne pä·ìv ja tụ̄ ụ̄· | ja tụ̄· päìv ka·h̄ | aga pe·r̆zet̀ maha‿ṡ sâ· siṡ ||

ja se·dàvîzi läit̀s ik̀ki e·dèzi‿ja | ja si·s̄ tul̀li tẹ·ùbanek̀ || ne·lì i·nìmest lā̄vä nī·t̀mä | ja meìd mä·ř d ì g a (kutsuti) *ko·k̀ku âma || tu tụ̄· ol̀li ra·ṡke || no e·gà‿üit̀s tī·jäp | kui juba ne·lì tublit̀ i·nìmest tẹ·ùgu nị̄·dävä || mê· pidìme tụ̄·le‿uñnik̆kude panema‿ja pu·ḣtaṡ tegèmä || nō? ra·bèlime ra·bèlime | ja mi·à näì ar̆vaššsi et̀ mä ŕt̀ nî·bal̀lu‿i tị̄· | ja vẹt̆tì ri·hàga mẹ̄di tol̀lẹ mâ·pō·leṡ || mẹ̄di ri·hàga mâ· pō·leṡ | te·mà jäì koṡ ta·ḣt | mị·à lät̆sì ik̀ki ku mehe su·it̀su teẹ̆vä | mị·à lät̆si ik̆ki pe·ṙrä ||*

no tụ̄di lẹọ̆nă nu·ṙme | sèẹ̆me ä·rà || tulep peremis nu·ṙme üt̀lep: „mä·ŕt̀ | mä·ŕt̀ | si·nà olet̀ ju mị̄·z | nüit sā· lazet . . .“ | et „koe[12] *koṡ mị̄·nä ja sinà olĕt ma·hà jā̄nu“ ||*

---

[6] murdeomane *ị̄ṡpä*; [7] s. t. hakkas nutma; [8] s. t. võtame loogu; [9] lähevad; [10] kj. ütleb ka *rištà*; [11] lõikusrinna; [12] ennäe

Miina Resto

mä·ŕt̀ leì . . . | sa·ĕzat̀ vḗɒik̆ke ri·hà‿nẹàl | ü·t̀tel‿ĕt̀ „ka[13]*‿mí·nä seì miù tẹ̀·ĕze sil̆ɢù ä·rä̀ | ma‿ì jẹ·v̀va“ ||*

noh̀ tẹ̀·ĕze pañnìva laɢìnal nâ·rma || pe·rèmiṡ kânɒ koñɒzà‿ʙā̄l ü·m̀ʙre | läit̀s ko·ɒù ||

no siṡs‿ol̆li joʙà pi·m̀me ẹɒàɢu | ja tulì ü·lèvą̈n | ku‿me ko·ɒù lät̆·sìme || ol̀li sûrma suⁱp̄ la·v̆va‿ʙā̄l | ja jäl̆lĕˢ‿si·lk̀ ja pîmä ka· pâl säl ti·l̆·ɢak̆kene || no lẹ·ùnaìɢu tā̄‿l̆li jo se·ɒä̀vîzi | kẹ·t̀t‿ol̆li tü·hì || no meṡ toṡt üt̆test si·l̆ɢust . . . | mē·štel ol̆li ka·it̀s silkku ja | naẹ̆šterah̀vil ü·it̀s silk̀ || no mị·à pišti o·mà sil̆ɢù su·hù seì mäřɒì sil̆ɢù ka·h̄ ärä̀ — — —

nuja·h̀ sû·rma su·ⁱp̄‿ja | pe·rènaĕnĕ üt̆tel ja | „sụ̂ si·lkku . . .“ | saìz la·v̀va‿ot̀sa ja „meṡ‿sä pí·mäst kaštat!“ ||

mị·à saì tol̆le lè·ẹ̆värāzu suhù su·zat̆ta | tụ̂·ɢi karaṡ ku·rkku || ja lu·ⁱṡk la·v̀va‿ʙäle ja vä·l̀lä || ja lät̆si‿ṡ kṓ·liɒare‿ot̀sa | sā̄l i·k̀si nî·ɢav̆va ku mul̀

---

[13] kae, vaata

mî̯·l ā̆·s̀ saì || si·s̄ lätsi pę·hù küìni ma·ɢàma || siz‿mà oǐli pō·leni ō̆·ni säl vī̯l nû·ᴅznu | tütriɢu ka·h̀‿s̀ ikki siñna tu·ǐlìva | ü·ǐtelnuva‿ǐ | „kü·l̄ täǐl‿ om̀ va·èzel vi·lets || pä·ìvä piᴅì ta räŋ̇kkä tû̯·t‿teɢèmä | ja nü·ìᴅ om̀ . . . | nüiǐ‿ ta tü·ȟjä̀ kę·ǐtuɢa piap ma·ɢàma‿ja . . .“ | i·k̀nuva ka· vil säl mi·ù‿î̯st sis̀ || aɢà no mes̀ vę̄·ras̀ nüìᴅ ik̆kep tę̀·ĕze‿is̀t! ||

saìje sis̀ se·ᴅä̀vîzi . . . e·ᴅèzi | jah̀‿ja . . . | sis̀ sü·ɢìzeʙū̯lᴅ saì ja·h̄ | säl tę·ì̯ze talul | vanà pe·rènaĕne kû̯li ä·rä̀ | ja mi·ù pantti sis̀ . . . | va·ǐlàline karì[14] *vîᴅi si·ǹna‿sis̀ | ta·ǐliǐti toᴅà ka·ṙja || aɢa mu·ǐl‿oǐli kaṙjà ka·up̀ teǐtu | eǐ‿ma ta·ǐve vī̯l kō·lin käì || aɢa pä·ìvä es̀ lašta kû̯·li miǐte miñnä̀ || ja·h̀‿ja | si·s̀‿ma taǐliǐti sā̆l ka·ṙja‿ja | vanà pe·remis oǐli | toǐlele teì sü·v̀vä | ja se·ᴅä̀vîzi saì sē̆niɢui mâ·rjaʙä̀ĕväni || mâ·rjaʙäĕv*[15]*‿tuǐli tę·ì̯ze talù‿manu jäǐle | ja sâ·l oǐli perènaĕze sę·zar läiǐs me·hèle | ja mi·ù sis̀ pantti tü·ǐriɢus*[16] *|| noh miùl â· mî̯·l | mi̯à ka tü·ǐrik̀ ontte — — — ||*

àĕna‿aìɢu pe·remis üǐtel ku lu·h̀taminek̀ | eǐ „m ī· n à | tulep o·ʙeziǐ taǐliǐtama lu·h̀ta | ja tî̯ʙ sü·v̀vä“ ||

no mā· oǐli sis̀ joʙa kuv̆veᴅę·is̀tküm̀ne || pühäʙä lä·ǐsìme | saì î̯·s̀pä̯ om̆muk̆ku | antti muǐle ka· vi·k̆kaǐ kä·ǐte || ja mi·nè nüiǐ tęę̆štèɢa nî̯·ǐmä || aɢa ju·m̀mal tî̯jäp märäne tu vi·k̆kaǐ oǐli || ma leìje nî· ihust e·ŋ̆ɢest | aɢa‿i ję·v̀va ei ję·v̆và || päräst[17] *ma kū̯·li kuì poiss‿üǐtel pe·rèmēle eǐ | „toho*ᵏ*‿ ko·raǐ | kas̀ sî̯ męnì | vi·k̆kaǐ om̄! || nelì peò pi·k̄ ja sî̯·ɢi om̀m‿ę·k̀va o·ǐ̆san | tē lazeǐte jo tü·ǐrik̆kuk̆kĕze ä·rä̀ tap̀pa se·ᴅä̀vîzi“ ||*

no‿s̀ tuǐli sis̀s‿e·ᴅèzi | kui joʙa rü·ä̀ʙęìm tuǐli || perenaĕze sę·zàr | ü·ǐlep | ku‿me joʙà üiǐs pä·ìv oǐlime ä·rä̀ nī | pę·ìmnu — — — || jah̀‿ja | perenaĕze sę·zàr üǐlep muǐle‿ǐ (täpsustab:) *ę·ᴅàɢu | „m î̯ n ä | kaš‿sa tî̯·jät | meh̆‿ mä̀ suǐle kęnèle?“ ||*

mi̯·à üǐli‿ǐ | „kos̀t mi̯·à toᴅà tî̯jä̀“ ||

„kaè si·nùl oǐlùva ka·ǐteld râlᴅ[18] *vihù ta·k̆kà ja | tę·ę̆štel oǐlùva ki̯·ikkil ü·ǐteld râlᴅ || eǐ su·ǐle luʙaǐti jęǫ̆lus̀ sî̯ᴅi rä·ǐ̄ tuv̆và“ ||*

no va·hì ku â· mî̯·l | miùl sis̀ to·ǐle pâle || sinà mę·ǐle | tû̯· oǐli jo | nelì vîs kû·ᴅ | ja ōᴅa ję·ǫ̆luǐ || jah̀‿ja si·s̀ saìje . . . se·ᴅä‿vî̯zi teę̆mè | teę̆me‿ ik̀ki toᴅà tû̯̂·ᴅ | e·ᴅèzi‿ja | noh̀ mu·î̯ᴅuk̆ki | kû·s ri·h̀t vęetti nä·ᴅä̀lil | ne·lì kû̯rmaǐ viǐlä pantti ü·les̀ || tę·ĕne nelì pantti pa·ṙzìle‿ja | tę·ĕne (neli) *aǐteǐti*

---

[14] lahtine kari, s. t. lambad ja mullikad; [15] tavaliselt kj. ütleb *mârjaʙäĕvän*; [16] tavaliselt kj. ütleb *tütriɢus̀*; [17] kirjakeelepärane sõnakuju, murdes *peräst*; [18] kahelt realt, kahe rea kaupa

ma·hà | ja kę·ik̀‿tu ne·lì kû̯rmat̀ pę·ḣku piᴅì mį·à | üt̆sinᴅä kü·ìni kaṅma || kaṡ tû̯ oǐli jä·l̀le miù teɢù || pantti rę·ĕvaṡ nī̆ tä·ìz‿et̀ | kū̯̄·räk̆keli ro·nì || aɢà | no â mį̂·l‿et̀ | sį̄ᴅi rä·t̄ tuv̆vaṡ et̀ nüt laḣ‿mà[19] *tį̂· ||*

ja saìje siṡ se·ᴅävîzi sēnìɢui miḣkliʙäĕvä lā·ᴅèni nüit̀ || noᵏ‿kę·nelᴅi ik̀ki | miḣkliʙäe lā́·t̀ || no mi·ùl oǐli ik̀ki ka·řjušse ka·up̀ | eɢà mi·ùl eṡs‿olè siṡ ra·hà cì | mit̀te mi·ᴅä̀ɢina || aɢà eɢa ka·ṙja mu‿ṡ paňᴅà suɢùɢina || ja lä·t̆sìme siṡ | teę̆me pe·rènaĕzeɢa krį̄vì ka·raskit̀[20] *| nüìᴅ om̆men lā́·ᴅele miṅnä || mį̀à ku·l̀le‿t̀ kęik̀ lā̆̄·vä | ja mi·ùl eìj‿ole ra·hà | ja eìj‿olę a·ṡja ka· miᴅä̀ɢi || üt̀li pe·rènaĕzele et̀ | „kuì mį·à lā́·ᴅele sāṡ | mā olešsī̆ û̯· a·ìɢa ihu alaste u·ṡsaǐja‿ʙäl vä·l̆läṅ“ ||*

pe·rènaĕne mo̯hel toᴅà | nâ·ru[21] *|| saìje ę·ᴅàɢu || peremiṡ tuǐli va·heläve pā̆le ra·haɢot̄ pe·òn | antti säl tę·į̆štèle rahà || küzit̆ti mi·ù käeṡt et̀ | „no kṡ sā ka lā́·ᴅele tāt̀?“ ||* (selgitavalt:) *pe·renaĕ·ne oǐli ä·rä̀ kęnelnu perèmehele || et̀ „kṡ sā ka· tāt̀ lā́·ᴅele mį̀ṅnä?“ ||*

mį̀à üt̀li „jâ·“ | pâ· leì ma·ha | „meṡ‿mä siňna lä·hä̀ muǐl‿eìj‿ole ra·hà | ja‿ìj‿olè a·ṡja ka·h̄“ ||

pe·remis üt̆tel: | „tulè sī·jä̀!“ || mu·l̆lè antti ru·ʙlà ra·hà || ka siṡs‿oǐli ma ra·hàmį̄ṡ! ||

lät̆sìme lā́·ᴅele || peremis üt̆tèl ę·ᴅàɢu | „nü·ìᴅ lā̆̄t̀ tęĕštèɢa lā́·ᴅele | panè eňnäst iluste kęvaste rę·ìvilĕ!“ || muǐl‿oǐli vaǐɢe pik̄ ka·ṡk || jâ‿ja | üt̆telᴅi „sû·rrät̄ ka·ḣ vęt̆tà iluste ü·m̀ʙre | et̀ suǐ kü·l̀m û̯ze eìj‿olę̆“ ||

noḣ | ę·ᴅàɢu mintti joʙa lā́ᴅele ä·rä̀ | kį̀ik̀ kę·řᴅzì | meṡ tį̂·veren | kį̀ik̀ jû̯ᴅi lä·ʙì || mį̀à iṡte ik̀ki o·ʙèze‿ʙäl[22] *vä·l̆läṅ ||*

jâ‿ja saìje‿siṡ se·ᴅävîzi | lā́·ᴅel . . . || siṡ‿ma oštì eṅᴅäle sit̆sì rä·t̆tì | tû̯ maš̆ kat̆tę̆ṡsaᴅę·iṡtküm̆me koⁱp̀kat̀ || sit̆sì ja·k̆kìrę̀ìva | tû̯ oǐli kait̀sküm̆menᴅ ka·it̀s koⁱp̀kat̀ | tu·l̀li || kû·s koⁱp̀kat̀ oǐli jo kū̯̄·nä̀r || jaḣ‿ja ra·hà oǐli vį̄l ülè kü·l̆läl̆ᴅ jäì — — — ||

re·hè oǐlīva kį̀ik̀ pe·šset̆tu‿ja | nak̀sime li·nù teɢèmä || kait̀s kä·zì ma·zìnat̀ rî·j‿al̄‿ja | po·ę̆zi ja me·he aĕva toǐle tę·ę̆zè mazìnaɢa aɢa | mi·ùl oǐli siṡ tę·ĕnè || kel̄ ka·it̀s ja ü·it̀s ik̀ki rî·jale | li·nù teɢèmä || ja ezì mę·t̀li ik̀ki et̀ | nô | kuìj‿ä·rä̀ sâʙ‿et̀ | pü·hä̀ᴅeṡ tuv̆vaṡ sī·ᴅì rä·t̄ ||

---

[19] kj. ütleb ka *laz‿mà* 'las ma'; [20] riivitud kartulist karaskit; [21] s. t. nalja; [22] s. t. vankris

no saìje tu‿ko·l̀m kûᴅ jo? | mih̀kliᴃā̄s̀t je̯·ùlu teťtà | sàěme je̯·ǭlu nä·-ᴅàli kah̀ | linà ä·rà teťtà‿ja | teťti re·h̀knû̯ᴅi[23] *eť | kuìᴃaľlu ki·ȁᴇina om̀ te·ǹnu || no mi̯à kü·šse: „paľlu mi̯·à ka olè te·ňnu?“ ||*

pe·remis eǹne niᴇù ru·màl ol̀li ü·ťtelᴅä | eť „noh̀ pa·ľluǩkěze no sa‿nüìᴅ o·lèᴅ . . .“ ||

mi̯·à üťli | „ka·è | mul̀l‿om̀ ka·iťs kâ·lu | se‿m̀ ne·lìᴇüm̌menᴅ puǹᴅa ä·rà teťtu“ ||

no tuľli je̯ǭlulaùᴃa | pantti iluste kûś pa·làma | perènàěne tu·lèᴃ | pe·ò‿sen sā̄l mu·s̀t a·zì || mi̯à va·hì eť näi·s̀ meš‿tà . . . || ve̯ťtap vaľla | mu·s̀t pa·řhi re̯·ìvaᴅüǩkiǩke! || no sis̀ kü·l̄ sü·ᴅà niᴇu sa·ťte jäľle | aᴇà eᴇà mi-ᴅàᴇi te·ťtä‿s̀s‿olè || mu·l̀l‿ol̀li ri·ǩkas̀ va·nà tü·ťrik̀ ri·štemà || tû̯ sis̀s‿ol̀li toᴅa a·leᴅust kū·lù | ka tû̯· te̯ì ko·l̀mèᴇuniŋᴇaᴃäěväs̀ muľle vaľᴇe sī·ᴅì || sis̀s‿ol̀li mi̯à te̯·ę̆šte siȁn ke·ŕkkun kah̀ | ol̀li vaľᴇe sîᴅ pâ·n ja . . . ||

EMH 60. H. Keem, M. Must, 1958.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 85 a.

62. Ühised ketramisõhtud ja endisaegsed rõivad

lam̀ᴃa jäřven iǩki me̯s̀ti vi̯ᴇa. ku jäřve lähiǩkezen es̀s‿ole, sis̀ te̯m̌-maťti tû̯vriᴅe[24] *vezi. te̯ěne me̯ⁱs̀k, te̯ěne te̯ⁱs̀t veť pâle anumaᴇa. kip̌ eh̀k käšsik̀ eh̀k mes̀s‿ol̀li. ku kàěvuvezi, sis̀ teťti ik̀ki leìᴇeť seⁱk̀kä. aᴇa jäřve-vezi ol̀li eziᴇi suvel leìᴇe. ta läiťs jo nî puh̀tas̀ eť. ja kuìj‿ärä kuìvi, sis̀ pöetti ärä. lam̀ᴃa rav̌va ol̀li, noňᴅeᴇa pöetti. — — —*

kuì kaŋᴇast naǩkaťti teᴇemä, sis̀ läťsivä külänaěze e̯ᴅaᴇu kok̀ku, eᴇäl üťtel krā̆zi üťten, ja ki̯ik̀ krā̆ssiva. ja me̯ne keᴅräšsiva voⁱk̀keᴇa. no konas̀ tu kaŋᴇas̀ ontte ärä saì teťtu[25]*. no sina me̯ťle̯, sulane eìj‿ole ve̯ťnu pere-naěze käèst muìᴅu vas̀ta, ku säⁱrk̀ piᴅänu teřve puǹᴅ olema. ja suǩkaᴃār piᴅänu teřve naᴇel olema. kaè linane ame ol̀li, eìj‿ole̯ ve̯ettu muìᴅu vas̀ta, ku piᴅänu kol̀m nak̀la ame ras̀se olema. no me̯ťle, kuì tû̯ säⁱl̀ᴇä pantti, me̯ťle̯ kol̀m nak̀la ame! ta piᴅi jäm̀me olema jo! no taheťti eť‿tä äšte tuᴃli*[26] *om̀, re̯ìva palk̀ ol̀li. vanast teťti jo re̯ěvas̀. ku palkka mašseťti, piᴅi päšserm iǩki ke̯řval olema. ku‿ᴅa ol̀li keⁱr̀ᴇemᴃ, sis̀ sulane es̀ ve̯ťta vas̀ta. mi̯à ti̯nzi s ā̆ n i ǩ k u l, sā̄l vanaᴃerenane ke̯nel. temä ol̀li piᴅänu*

---

[23] arvestati; [24] toobrisse; [25] tavaliselt kj. ütleb *saì teťtus̀*; [26] tugev, paks

tĩnᴅrizi, üttel‿eᵢ̀: „meś nüìᴅ vᵢ̀ga! vaᴃriḱku tēvä laŋ̃ga kᵢ̨ᵢ̀k. nüìᴅ‿oṁm‿ iḱki keᵢ̀ŕge palgamaśmine. aga vanast oᵢ̀li raśse, sulane‿ś veᵢ̀ta jo vaśta, kuìj‿oᵢ̀li keᵢ̀ŕgemᴃ!“

vanast uṅᴅriḱ oᵢ̀li uᵽsiḱ. vanemᴃa inimeze ütlivä uᵽsiḱ, nõremᴃa ütlivä eᵢ̀t‿uṅᴅriḱ. eṅnemᴃ oᵢ̀li kᵢ̨ᵢ̀gil paᵢ̀latse uᵽsiḱku, ku‿ᴅa iḱki vaśtne ja illuś oᵢ̀li, käìᴅi keᵢ̀rkkun ka toᵢ̀lega. — — — naěśtel oᵢ̀liva kaṁpsuni, kęᴅarᴅęga[27] kaṁpsuni. kui miù eṁmä oᵢ̀li làǒlaᵢ̀teᴅu, siś toᵢ̀l‿oᵢ̀llu villane piḱkutjũṅᴅ uṅᴅriḱ säᵢ̀ᵢ̀län. ja muśt kalevine kaṁpsun, ja vaᵢ̀ge räᵢ̀ᵢ̀ kãlan. illuś kiŕriv laᵢ̀ga liṅᵢ̀ oᵢ̀llu taḱka säᵢ̀ᵢ̀lä‿bãl. kaė koś‿oᵢ̀li mũᴅ! jah naěśtel oᵢ̀liva kęᴅarᴅęga kaṁpsuni. męnel oᵢ̀llu sinine, aga miù emä üttel, temäl oᵢ̀llu muśt, kęᴅara al, toᵢ̀li pũlᴅęiśt vaì mez‿nä oᵢ̀li. ega na piḱkä eś‿ole. noh, serätse[28] vaštatsiᴅe voᵢ̀ᴅi, nì sĩjä‿bõle, ja siñna‿bõle, siś keśkel oᵢ̀li laḱke. na‿ᵢ̀liva kiᵢ̀tsalᴅ, ega nā laᵢ̀ja‿śs‿ole. veŕrev nũr käìz ümᴃre kãla, ja siś tuᵢ̀li sĩśt riṅna ĵst aᵢ̀la. egäl üᵢ̀tel iḱs oma uḥkuś! noh naᵢ̀ŕr‿oᵢ̀li iḱki kül, kuì prũᵢ̀pār läᵢ̀ts! siś prũᵢ̀tt‿oᵢ̀li nigu kuzigukᵢ̀lane kęŕval. keśkelᴅ pẽniḱkene, uṅᴅriḱ jäᵢ̀le alᵢ̀ laᵢ̀ga. uṅᴅriḱ oᵢ̀li koᵢ̀me neᵢ̀lä laᵢ̀ᴅa!

KKI MT 193, 59—62. H. Keem, 1957

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

63. *Endisaegsest kosjaskäimisest

egaś sĩ | nà·ězeveᵢ̀miṇĕ iḱki eij‿olė le·ḥmäᵢ̯oštmiṇe || kuì emä sät poᵢ̯èà na·iśt veᵢ̀ma ko·šjule[29] | ja siśs‿üᵢ̀tel se·ᴅâvĩzi‿eᵢ̀ | „va·hì sa iḱki i·luste || eᵢ̀ ku·řjal oṁ muśta si·ĺmäᵢ̯golmù | la·ězàl oṁ laᵢ̀jà lę·v̆vàᵢ̯oᵢ̀sà | ja ti·gèᴅäl teŕräv nę·nàᵢ̯oᵢ̀s || ja va·hì siś kuì‿ᴅa nĩ̀·ᴅiga miᴅäᵢ̯gi tĩ̀·b‿eᵢ̀ | kuì‿ᴅäᵢ̀ nĩ̀·ᵢ̀ läᵢ̯äb sę·ìme‿ja | naḱkap ra·bèlema ja kaḱkup ka·ìski | tũ· oṁ ka·ŋge sü·ämega || aga va·hiᵏ‿ku‿ᴅà . . . | kaš‿ta naḱkap a·ruᵢ̀tama i·luste nîgaᵛ̆va kui nĩ·tt‿iḱki ę·ìkva tulèᴃ || eᵢ̀ si·s̄ tā‿m iḱki pa·remᴃ . . .“ ||

perènaěze e·zä̀ kęnèli kaḥ a·laᵢ̀tti särätsiᵢ̀ naᵢ̀ĺà ju·ìte‿ja || eᵢ̀ kui te·mä läṅnu ko·šjule | ku·v̆vèᴅę·iśkümne âštatsele | tü·ᵢ̀rigule || läᵢ̀ts ko·šju ja veᵢ̀ o·ma e·zä ü·ᵢ̀ten siś || aga tü·ᵢ̀riḱ saìs tu·ḥkaᵛ̆va ki·vì‿bãl | tę·ĕne jaᵢ̀g oᵢ̀lli tęᵢ̀lzę pę·ìvė‿bãle panttu‿ja | aga ilmà . . . ilmà u·ṅᴅrigᵢ̀uᵢ̀ta | paᵢ̀la a·mmega ||

[27] vastandvoltidega; [28] kj. ütleb ka *särätse*; [29] kosja

noh̀ nû̯·rmî̯z ei tahà siss̀‿e·zȁle . . . eì sâ kuDàGi e·zȁle nȁ·ĕDät̆tä | meräne te·mȁ | märäne te·mȁ | nàĕne sā̆l piDì siss̀‿o·lẹ̀ma || aGà nû̂·D | üt̆tel siṡ to·Davîzi et̀ | „minè tû̯ ju·v̀va | minè tû̯ ju·v̆và“ ||

aGà siṡ karaṡ tu·h̀kav̆va‿Bā̆lD ma·hà || il̆ma u·ǹDriGut̆ta jû̯ṡti vä·l̀lä | siṡ saì | po·ìG üt̆telDä e·zäle‿t̀ | „kaè sî̯ sa·mà o·m̀Gi . . . nū̆t̀ mi·ù | na·ĕne“ ||

e·zȁ üt̆tèl‿et̀ | „o·m̄ ta ik̆ki kü·l̄ vi·let̆säk̆ke sul̄ po·ìG‿et̀ | ku·Daṡ‿sa temȁGa nüìD e·DìmälD ik̆ki ẹ·ìGeṡ sā̆t̀! || aGà â· kü·l̄ | tû̯ om̀ si·nù e·ǹDä a·zì | olet̀ sa teDȁ va·lìnu siṡ | siṡ vẹ·t̆tà eǹDäle‿ja . . .“ ||

aGa e·l̀liva va·naṡ | e·l̀liva va·naṡ || saì täit̀sält sū·rèDalù pe·rènaĕzeṡ‿jā | ja e·nämBiste . . . kẹik̀ tü·t̆tär la·t̀se ol̆liva | kẹik̀ tü·t̆tär la·t̀se‿ja·h̄ || ja sīṡ‿tu va·namiṡ‿saì nî· ri·k̀kaṡ || va·namî̯z aǹD noẹ̆le tü·t̆tärDele aǹD vi̯l keṡ me·hele saĕva | e·Gàle ü·t̆tèle tu·hat̀ ru·Blà || tû̯ ol̆li jo va·nast ra·hà | tu·ʰat̀ ruBlà || nüìD om̀ tu·ʰat̀‿ruBlà niGù na·l̀la‿sẹnà | aGà siṡ . . . | tû̯ ol̀li sûr ra·hà | tû̯· ol̆li jo·Bà . . . | tu‿at̀ ru·Blà oli niGu teř̆ve mẹ·ìza oleṡ ol̆lu? ||

EMH 518. H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

64. *Mõisahärra sai teomeestelt peksa

tû̯ va·nàmi̯ṡ‿siṡ | kẹ·nèli kuDaṡ te·mȁ ol̀li e·ǹne kȁĕnu‿k̀ki mẹ·ìza rehen tû̯·n || no eGà ü·it̀s tī̆jäp et̀ | u·lkka rah̆vast rî·j‿al̄‿ja | re·hè‿maǹ | ja ü·it̀s kẹnèlep se·Dȁ ja tẹ·ĕnè tẹ·iṡt ja pâ·‿azì ol̆li ik̆ki mẹìza ä·ṙrä kẹnelDa || aGa tû̯·lizet̀[30] | panèva tä·hèle seDȁ‿et̀ | ki̯ik̀ meṡ nemȁ kẹ·nèleva | ki̯·ik̀ äṙräl tē·Dȁ || aGa ko·ṡt | ko·ṡt temȁ tī·jȁB || ja na·k̆kaššiva toDà aṡja jä·ṙGi[31] kaèma: ä·ṙrä käìB rehè pā̆le ku·l̀lema || rehè‿Bā̆le ku·l̀lema‿ja || aGa‿si·ṡ pẽtti ul̆Gàniste a·rù ko·k̀ku‿ja ma·l̆Gà va·l̆miṡ‿ja | mintti siṡ ü·leṡ kuì | süDȁ û̯·ze mu·ẹ̆Duk̆ki ku re·h̀ti sā̆l peṡti ja || aGa vẹetti siṡs‿ä·ř̆rȁ kä·zìle ja na·k̆kat̆ti temȁle ma·lkkuGa a·ǹma ||

aGa ä·ṙrä üt̆tèl et̀ | „ä·ř̆Ge lṓ·Ge | mi̯·à . . . mi̯·à olè ä·ṙrä“ ||

aGà | üt̆telDi ki·p̀peste | „vaì si·nà lā̆D ä·rȁ | kụṡ‿sa ku·rat̀ lä·hȁD!“ ||

aGa‿si·s̄ üt̀lep ä·ṙrä‿ĕt̀ | „mẹ·à olè sa·k̀s!“ ||

aGà me·hè üt̀livä̯‿t̀: „vaì te·ìD om̀ ka·k̀s || ko·ṡ tẹ̀·ĕne | ko·ṡ tẹ̀·ĕne?“ ||

---

[30] kirjakeelepärane sõnakuju; [31] vanimas kõnepruugis *peṙrä*

ja mū·ṫku a·ntti i·ḱki sē·niḱku äřrȁ joʙà‿ḱva[32] *ę̀kva joʙà sa·ìję | pa·iṡ-tezi*[33] *joʙà‿ja || aɢà joʙà si·s̄ kaṫte to·ǐlesta‿ėast to·ńṫ ärȁ ja kę·iḱ‿ja || tṷ̂·-lize oǐliva kii·ḱ rį̂·mza || aɢa e·ǹneɢui tońṫ siňna . . . | tońṫ ü·leṡ käìs | eṫ si·ṡs‿oǐli neìl vi·lets tṷ e·lù sā̄l . . . ||*

nṷ̂‿ja·h̄ | ä·ṙrä kuǐlel kęiḱ e·ňne ä·rä̆‿meṡ | meṡ i·nìmeze kę·nèliva‿ja | aɢa si·s̄ naḱkaṫti jo ka·ristama || ja no·ìᴅ | tṷ̂·lizi jo vi·ḣkama seᴅȁ-vīzi‿ṡ || sâ·l siṡ laṡti mę·nì vaǐla | mę·nèle antti vį̄l | vi·ṫsà‿iṙmu ka·h̄ | keṡ väěɢa ru·màlaᴅe kęnèl ||

EMH 518. H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

65. Kuidas Uderna sohu suur kivihunnik tekkis

eǹnevanast oǐlu iḱki vanaᴅoⁱnṫ kaḣ mâ‿ʙā̄l, inimestel ę̀kva siǐmitsi näṫtä ja tuṫta[34]*. kül̄ temä siṡ teǹnu noìt tüⁱḱke! üiṫskęṙᴅ naḱkanu p e r ä n u ř m e k a ǫ̆ʙ i s t tį̂ᴅ‿müᴅä tulema, eǹᴅäl jäⁱle sûr pęⁱǐl‿į̂n ja, ezi kaḣ iɢävene sûr mehemüräḱ. sâl siṡs‿oǐlu laǐjalᴅ ja paⁱǐlu noìᴅ kiv̀ve. temäl tuǐlu męṫte eṫ: „mi̯à koṙja nį̂ kivi pęǐle ja vî ärä. tį̂ eǹᴅäle lį̄na.“*

noḣ kořjanu, kořjanu, tuǐlu t ä ň n ä š s i ǐ m ä külä nuṙmist üle, siṡ kā̆nnu p ē ᴅ u v į̄ r a nuṙme ja sâl kaḣ kiṗpeste kořjanu noìᴅ kiv̀ve. p ē ᴅ u v į̄ r a nuřmest läňnu u ᴅ e r n a suhu[35]*. nęňᴅa sā̆nu pià kaiṫs kilumêᴅriṫ täǐ toᴅa tį̂ᴅ.*

u ᴅ e r n a suhu käěnu vanast külä kari. vanaᴅoⁱnṫ sā̆nu ka u ᴅ e r n a suhu, aɢa pęⁱl̄ läǹnu kaṫski ja kii̯ḱ kivi jṓznuva siňna uňniḱkuᴅe. ja sâl oṁ neìt‿tâmʙätse pȁěväni. sâlᴅ vḗttäṡ tį̂‿ṷ̂vliᴅe manu ja puruṫtaᴅaṡ noìt kiv̀ve tį̂ᴅe‿ʙā̆le, koṡs‿oṡvaltti[36] *teṫtäṡ.*

H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

66. Miks toomepuu haiseb ja pihlaka süü keerdus on

üiṫskęṙᴅ jäǐle tuǐlu vanaᴅoňᴅile viɢurine męṫte. tṓmeʙû äěᴅzenu väèɢa iluste ja kaŋ̀ɢeᴅe â lęḣn oǐlu noìl äiṫsmil. eɢa üiṫs keṡ mṷ̂ᴅä läǹnu nṷ̄zuṫ-tanu âl mḗlel. vanaᴅoⁱnṫ kaènu toᴅa aṡja pâlᴅ‿ja, siṡ tęṡtnu jala üleṡ

---

[32] = *joʙà ę̀kva*; [33] s. t. paistetas; [34] tunda; [35] soosse; [36] asfalti

ę̀kva ku peni ja naǩkanu tõme pû pā̆le kuzele. laznu niɢu priťsist, laznu tõmeʙû ę̀kva täiťsäni liɢeɒaṡ. ja toǐlest saňɒiǩkelt tõmiǩ aĕzep niɢu iřmuṡ. temä äiťsme ja ki̯iǩ aĕzeva. kaè vanaɒoⁱnť kuⁱṡse[37] *pâle, temä kuzi jo aĕzep jäⁱleɒäɒe.*

tû̯ tüⁱǩ sā̆nu ärä teťtuṡ, siṡ läṅnu pi̯liǩke oťsa eňnäst pû̯ma. täǐl‿iǩki mę̀ni aǐʙ azi süɒäme‿ʙā̆l saǐj‿olema. no kaè koṡs‿ontte mehel aru. temä‿läṗ pi̯liǩke oťsa pû̯ma ja eɢa‿ṡ vanaɒoⁱnť mę̀ni pòĕziǩke eṡs‿ole, ta‿ǐli va sûr tuɢev vanamiṡ. niɢu ta üleṡ eṅɒä tę̀m̆manu, nę̀ňɒa pi̯liǩ kā̆nnu ki̯rɒu toǐle raṡse kû̯rma aǐ. ja seṡt‿saňɒiǩkelɒ oṁ pi̯liǩ kę̀v̀ver pû. â pi̯liǩkeť laḥki: âɒ sa piǩkälɒ[38] *pûɒ eḥk pulkka laḥki, iǩki kā̆näp kē̆ru siṡse. mûɒ pûɒ lû̯ɒ laḥki, ta jâʙ, aɢa pi̯liǩke pû kā̆näp ki̯rɒu.*

H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91. a.

67. Kui Laatsi lehm sauna peal rohtu sõi

koŋ̆ɢuťta vaǐlan oǐli lā̆ɒzi talu, ę̀kva ti̯ vē̆ren. riǩkaṡ peremi̯z, aɢa väèɢa vilets talu. no mę̀tle eⁱŋ̆ɢeǩke, vę̆řɢuɢa panttu väiǩseverevä karttuli[39] *paťta ki̯mä, nę̀ňɒa pereme eṅɒä jaoṡ, eť mùi̯ɒu lā̆vä rõzaǩkesteɢa seɢi. rõzaǩkeze oǐlu siṡ pereɢarttuli. nû̯ oǐliva särätse kiṗpe, kuťsuťti vi̯na karttuli.*

lā̆ɒzil oǐli peremiṡ ja perenaĕne ja vîs tüťtärɒ. aɢa uhi‿uḥke tüťriɢu. nemä piɒänuva eṅɒist väĕɢa sûrɒ luɢu, ki̯ikki külä poisse noⁱǩnuva[40]*. ja neňɒe vaeṡte tû̯ʙoĕšte pâle nemä‿ij‿ole vaḥtnuvaɢi, paⁱlť nû̯ǩnuva ja piǐɢanuva.*

peremel poìɢa eṡs‿ole, eɢa âšta piɒi vę̆raṡ poiṡ vę̀tma, keṡ talu tû̯ teì. no eṡ säl poⁱṗse ja suvilizi ka aʙin eṡ käì, eɢa‿ṡ sulane üťsinɒä eṡ ję̆v̆va talu tû̯ɒ jõnen oĕɒa. küläʙoę̆štel muǐɒuǩki lā̆ɒzi tüťriɢaɒe pâle süɒä kaŋ̀ɢeɒe täìs, piɒänuva aru koǩku, eť oǐɢu aìɢ piǩ vaì lühiǩke, küläṗ me üiťskę̀rɒ neňɒele serätse tüǩki tēme, eť teřve külä nâru sâʙ. vanast jo poĕzi kim̆ʙun[41] *kęⁱṅnuva.*

eɢa tu lā̆ɒzi kę̀rran talu eṡs‿ole. tûl oǐli kaťtušse saňnal pâlɒ ärä vi̯nu, nę̀ňɒa‿ť saṅna‿ʙā̆l aìn kaṡvi niɢu aⁱǐlenɒap. iǐluṡ pühäʙä om̆muǩ,

---

[37] kusi; [38] pikuti; [39] endisaegsed sinakaspunase koorega kartulid, mis suureks ei kasvanudki; [40] töganud, nöökinud; [41] salgas

küäl pòĕzi ki̯ik̀ ja raȟvaṡ rühivä keⁱrkkuᴅe. sāva l ā̆ᴅ z i sañna koȉtale, jā̆vä saìzma ja toᴅa imeᴅe imeȉ vaȟtma: me̯ȉle leȟᴍ ke̯ñnip saṅna‿ʙā̆l ja maha ei sâ kuᴅaɢina. noȟ, koĕrestüⁱk̄, meṡ mûᴅ. poĕ̯štel ů̯ze joʙa leȟᴍ te̯m̆mat̆tu üleṡ sañna‿ʙā̆le, eȉ laṡ keⁱrkkulize vahiva, kuᴅas l ā̆ᴅ z i raȟvaṡ sañna‿ʙäl leȟmä sō̆ᴅäp, ei tähi[42] aìna raiṡku laṡke. leȟm ik̀ki eᴅimälᴅ oȉli sō̆nu kaȟ toᴅa aìna. aɢa sûr eläjäṡ, kuᴅaṡ‿sa ta maha sā̆lᴅ sâᴅ!

noja·ȟ, leȟm oȉli siṡ toȉle kiṡkmizeɢa aìɢet sā̆nu ja tap̆pet̆tu ärä. liha panttu ne̯ñᴅa miȟkliʙäĕvä üm̀ʙruzen joʙa tüṅni‿ja oȉjet̆tu siṡ sēnik̆ku je̯ǫ̆luni.

peremel oȉli kaup̀ teȉtu, et eɢa pühäʙä om̆muk̆ku piap̀ sulane sō̆ɢi paȉve piᴅämä. je̯ǫ̆lu eᴅimätse pühä om̆muk̆ku sů̯k̀ lav̀va‿ʙā̆l, ki̯ik̀ ō̆ᴅava käè ků̯n, poiṡs‿üȉlep se̯na eȉte: „meṡ pià mina sů̯mä seȉ kaȉlil o·m̆miŋɢu·l[43] . . .“

ki̯ik̀ lā̆lava e̯k̀va süäme pe̯ȟjast.

„nî leȟmä mašsa kop̆su om̀m‿ärä mäᴅänu.“

oì sa taìvak̆ke̯ne! perenaĕne lō̆nu plak̀st käṡsi kok̀ku ja ja rō̆ɢät̆tänu: „uiȟ! ki̯ik̀ manȉ!“ tüȉre peȓrä ja paṅnu tâᴅe̯ɢam̀ʙreᴅe ku vuhinaɢa. ja peremiṡ kaȟ tak̀st peȓrä[44]. sů̯k̀ jäì muĕ̯ᴅuk̆ki lav̀va‿ʙā̆le.

poiṡ näìj‿ärä, eȉ nemä ezi seĕ̯vä lav̆va tè̯ĕze oȉsa‿ʙäl liha, aɢa temäle pantti mäᴅänu mašsa kop̆su eȉte, no me̯ȉle, koȉm kûᴅ aìɢa! mašsa‿ɢop̆su eì saĕzava jo ne̯ñᴅa kav̀va. sulane sō̆nu siṡs‿â̆ᴅ ja paremʙaȉ ke̯ȉtu täìs, oȉlu temäl ka je̯ǫ̆lu.

H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

68. Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel Tartus

t a r t t u n üt̆telᴅi väⁱȉlänäittuṡ oleva ja pů̯lʙa e̯ᴅaɢu perenane kit̆[45] mēle: „noȟ, m ĭ̯ n ä ja k ā̆ r e l, kaṡ teìje ka tahat̆te om̆men väⁱȉlänäittuzele miṅnä?“

mi̯à üȉli: „no‿ɢu teìje lâᴅe, siṡ pià mi̯à jo koᴅu jâmä. keṡ kot̆tu eläjiȉ taȉlit̆tap, kui ki̯ik̀ ärä läȟvä.“

perenane vaṡta: kül̄ mi̯à kaè eläjäᴅaȉlit̆ta‿èa ja lašte‿manu jā̆jä. k u ȉ l i‿m a r i luʙaṡ om̆meniṡ[46] sījä tuȉla . . .“

---

[42] ei täi, ei raatsi; [43] tartukeelsele lauluraamatule omane väljend, murdes *om̆muk̆ku*; [44] tagant järele; [45] ütles; [46] homseks

miùl nęńda â mĮl eì kaŕga kaš vaì laŀke. no męìle, mià sâ ka muńde[47] *inimeste seìkkä, väìlänäittuzele.*

pühäsä oḿmukku kįìk näittuzelize väèga viŕge ja säèvä eǹdit kippeste ręìvile. perenaišt peremist ištuva muìduḱki vedruvaŋkre pą̃le. meìje kârliga vupsame tũvaŋkrede. ja seìt lääp lį́na bõle nigu raìtta sę́ri[48] *uǹdava.*

noh väìlänäittuš oìli tore küĮ. jäìlebaìlu raŕvast oìli, ega sâl sûrd näìtä eš sâgi. mê raŕvaš oìz[49] *ikki siñna bõle, koš uḥke tęù lõma oĺliva: kęìkk obeze iluza nigu piĺdi, juštkui käĺtega teìttu. sâl oìli puìlle ja lehmi ja sigu ja kįìkki. egäde paikka eš sâme manugi. aga meš miul nüìd lûmest, mią vaḥtsi muìd inimezi ja sedä́ lį́na iludust.*

ędagu ĮĮl naḱkašsime siš lį́nast tulema. koš ulila paŕve maǹ oìli raŕvast ku muŕdu kûn obeste roìŋg oìli męni pâr vörsta[50] *pį̀k, kįìk õdiva sēnigu paìŕv üle vedäš.*

no peremis oìli säräne naìlla mĮ̂z. ęikkap kârlile neńda ì kįìk kṹleva: „kūle mĮ̂z, vaheĺtame obeze ärä, pane muìle vîsküməd koìpkaì pâle, sâd obeze kį̀ige vaŋkrega!“

kįìk vį̂ra vahiva nigu imeì. męni ütlep: „no küĮ seì mehel oḿ vį́na näìlg. męìle vĮjegümne koìpka ĮŚt serände obene . . .“

noh peremel oìli iluš vedru vaŋ̃ger ja kaŋ̀gede tugev obene ĮǹN, meìl paìlt tũvaŋ̃ger ja obene kaḥ vähämb. ega vį̂ra toda š tĮjävä, eìt oma obeze, oma poiš ja kįìk oma.

vaheĺtedi obeze ärä ja vaęĺtedi müĺtsi kaḥ. peremĮ̀š kobiš vaŋkrest maha, perenaěne kaḥ takkast peŕrä. peremēl oìli sûr pą̂ ja sûr kãbu pą̃n nigu külimiì, pòẽzil jälle väikke pą̂ ja tiĺluḱke noḱkats. koš meìje pòẽziga ištume iluste vedru vaŋkre pą̂le ja perenaěne peremega roniva tũ vaŋkrede. pòẽzil tiĺluḱke pą̂ ja sûr küppär nigu külimiì, aga peremel jäìlle sûr pą̂ ja pą̂laè pą̂l tu tiĺluḱkene noḱkaga müìts. ja perenaěne ištup säl kęŕval ja moheleb, ezi neńda rę̃muš, kęìk nägu nâru täìs. kįìk vaęĺtedi ja paìĺlald vîsküḿmend koìpkaì pantti pâle. no vîsküḿmend koìpkaì oìli puĺtę̀l vîna toìl aėal.

inimeze vahiva ja vahiva, męni vaňnup, męni pahandap: „no küìl oḿ loìĮ mĮ̂s! ta m̀ periš ilma aruĺta! koradil nî sûr vį́na näìlg eì, ei tĮjä meš tĮ̂b!“

---

[47] muude; [48] vankrirattad; [49] hoidis; [50] versta

oh neid alBu seṅnu, mes_me kǖlime. aGa meije es paneme tost tähelegi. sęędime niGu paruni oma å oBeze ja vedru vaŋkreGa ękva kęřDzi eitte ja karašsime sisse niGu inimeze konaGi: pois küisse kęřDzime käest puDęli ęlui, antti klås kah üitten. tullime sis väilä tolle vaèze mehe manu, kei väikke oBene ja tiilukke müis kukru_Bäl . . . poiss_aiND_s tolle vaèze mehele kah klãzi ęlui, ja vaèze mehe nàèzele. ja inimeze pęhjašsiva ja lęhnašsiva nęńDa_i kül sai. vęiB_oi[51] tåmBätse päěväni vil kęneleva: „no küll_olli rummal mĩz. vahi mes_si vîn tĩB!“

H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

69. Sääsalkäik

mią olli tütrik talul, sis laitsime karjaBoěziGa ǔze sãzäle. tęěze es męęštava lODzikkuGa seitta luhal vĩ_Bäl, no mê męęštime męlemBa seǒDa. kevädE sũrevĩ aiGu olli tu sãzälGäik, luht olli vet täiz, laěnei niGu mai·lma jäirv. ja oh sedä luha iluDust! nĩBaillu kui taivaąiutsil linDe, kiik làǒliva. üittäjä teij_ikki üitt_üit ja sizask laùl mitma kêle_Bäl, temä om jo kõlittedu, vahel seikkä laksui ei:

„kiri-Güit kiri-Güit,
laks laks!
saňnaDakka saije kätte,
kãni kãla kãks!“

ja kiik liňnu, kiik liňnu laùlziva. sina kulle ja kas vai laina[52], nî illus olli si linDe laùlmine.

sãzämaja olli tęězilBul emäjęGe pęrve_Bäl, noh puijest säräne väikke puika, kos kiik ahi sehen ja lava, kos sait pikkuttaDa. laval ikki ęle pål ja, niGu konaGi maGamize aze. aGa kottust kiňnittedi ärä ei: „ärGe te jãGe maGama! une_Bäld niGu karGaDe, lãDe purDe pãle, olette üle_Bä sehen ja siňna te jãDe!“

purre olli pailkkest ja puijest teittu, nęńDa jęè pęhja pešsettu pû, ja palGi lahanDikku säl pål, kos säl sis väilläin sait kęńDi ja vęrkku sisse laške.

---

[51] võib-olla et; [52] neela

sǎzävɐrk olli ka säl sǎzämajan, tɐšte kalaвüìdmize rïštu maṅ, vɐrk ikki vɐrk, aga temä olli kelvelʼtu särätse pïnlikku laʼtti küʲlge, tollɐga rɐhksit[53] *vɐřgu pɐhja. tū oʲrz oli vɐřgu küʲlʼlen kiṅni, ja vɐřgul vil säräne vɐřgust koʲt takka, kos kala sisse⌣lâв. kala va⌣ep koʲtti sisse, sis ta⌣ì sâ väʲlʼlä. aga tu koʲtt⌣olli väikke, kui kala joвa vɐřgun leì, sis⌣sa pivit tolle irijala ruʲtu⌣ruʲtu väʲlʼlä tɐštma. vɐřgu küʲlʼlen olli väikke kell⌣ehk kuʲlʼluš, sǎzävɐřgu kuʲlʼluš. sǎzäline sǎzämajan kullel: kui kel kɐlaʼttap, sis piap jo kaèma, el sa vɐřgu väʲlʼlä tɐmвat. ku väikke kala johtu, tū tel tiʲlʼluk̆kest âlD, nî kɐlkš, kɐlkš, aga sûr tu raʙpuʲ vɐrkku nɐṅDagui kɐlizi.*

noja·h, mê sis sɐ̀ɐ̆ime lõDzikkuga sǎzämaja manu ja nak̆kašsime õlega tûle, laššime vɐřgu sisse. ezi läʲsime sǎzämalʼja, paṅnime tulɐ ahju, siss⌣olli â lämmi. eDimälD *nak̆kašsiva väikse säre vɐřgu silmi sisse oma päʲD suškma, kuʲlʼlus leì ikki kɐlkš, kɐlkš. mê⌣eš paneme tošt nigu täheleGi, saěme aru⌣el, nüʲD om mɐni kalaвolge. ega⌣me sis vɐrkku es puʲttu. aga äkki kûleme⌣el kuʲlʼluš nak̆kap kɐlama nɐṅDa⌣ì teřve luht ka⌣eaв. ja melʲje sǎzämajast ruʲtu purDe⌣вäle, kaš vaì üle⌣вä sisse karGamizel, ja nak̆kame kärmäDe vɐrkku väʲlʼlä tɐštma. kaème, jäʲle sûr purik̆ joвa vîвiṅDil*[54] *ja raвelep vɐřgun ku oiʲtku, tahap ks⌣vaì vɐrkku ärä lahku. kuì joвa vîвiṅDist nigu ülešpõle, sis ta raвelep vil kɐ̀ɐ̆ge irmzamвiDe. ja kui su käzi johup purik̆kale lɐ̀vva luʲje vahele, oì kalliš aìG, purik̆ lahup jo käè. taìvak̆kene, vana vähkkina pitsiʲttäp oma sɐřGuGa, aṁmu vîl purik̆ka sû! olli ikki irm kah eì ku⌣me nüʲD sìʲ purDe⌣вäld üle⌣вä lähäme siss⌣oleme kaDunu. no mɐʲtle, sina säl irivarre⌣вäl kûräk̆keli, kizut toDa vɐrkku ikki valiste ja valiste, kui jala keʲrkkuva tolle tɐštmizeGa, nî oletki jɐ̀вɐ̆hjan.*

ɐ̆ṅnɐš saěme ik̆ki vɐřgu vîrDe ja purik̆ka iluste käʲte. oh seDä rîmu ja âDmîlD, meš siss⌣olli! aga no elu purik̆, kos⌣sa ta paneD! ta jo raвeleв, viškap eṅDä veʲte. paṅnime sis sǎzämalʼja sisse ja usse leěme kɐvaste kiṅni, eì ta väʲlʼlä ei pâze, kořjašsime sis noìD säreвoìGe kah säld väʲlʼlä ja jälle vɐrk̆ vaštselD sisse.

ɐDagu liṅnuk̆keze laùlziva, aga ûze kellä kaʲttɐDɐ·išküṁne aìGu olli kiʲik̆ nî vaGa, eì miʲtte üiʲts eli eìj⌣âl. no sis me tēzime ärä, eì nüʲD om kel kaiʲstɐ·išküṁme ûze. aga tuʲṅ aìGa, sis nak̆kašsiva jälle liṅnu miʲtme kêlDe⌣вäl laùlma, noh luha⌣вäl ja àěnamalʼje pâl.

---

[53] rõhusid; [54] s. t. vee sees veepinna lähedal

mē laṡsime miṫtu kẹṙᴅa vi̯l toᴅa vẹrkku siṡse ja tuḷli iḳki säṙᴇi ja ahunit ja ki̯ikki. eᴇäsuᴇust kala saĕme, aᴇa no puriḳ oḷli iḳki sûr, oma vîstẹ·iṡküm̆me naḳla vaì roḥkemp. püĭzime sẽniᴇu om̆muḳkuni, siṡs‿oḷli meìl kalaᴇoⁱt̄ kala täìs. ja jäĭle lõᴅziḳkuᴅe ja sẹĕᴅime üle luha taᴇazi. pià koḷm vörṡta oḷli miṅnä, siṡ saĕme koᴅu. maᴇaᴅa mē‿ṡ sâ, aᴇa nõrᴅe inimeste azi, eᴇa siṡ̄ eṡ tuñneḳki väzimust. koᴅuraḥval oḷli kaḥ â mi̯l. no mẹṫle, seränᴅe sûr puriḳ ja koṫtiᴅäìs kala! sâlᴅ saì jo talu raḥvalẹ ẹ̀kva miṫmaṡ kẹr̆raṡ süv̀vä.

H. Keem, 1963.

MÕISANURME K.

Miina Resto, 91 a.

70. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi

eᴇa‿ṡ piḳkel paḷvustel väᴇe[55] *eìj‿ole — üṫle pārilᴅ sẹnalᴅ, aᴇa nẹñᴅa‿ṫ mẹ‚ẹ̀oᴅ.*

eᴇa piḳ̄ pû taìvaᴅe ei kašva, ta muṙᴅuᴅ eṅne ärä.

eᴇa suzi soè siḷmä ei pištä (suli teist suli ei reeda).

kap̆pust lãritspäĕväl laottaᴅ leḥti‿ja pärṫlespäĕväl põräp pâᴅ.

kar̆jaᴇⁱp̄ oḷna eᴅimäne‿ja sañᴅiᴇⁱp̄ vi̯mäne.

kel̄ käzi, seḷl‿ẹìᴇuṡ (kel võimalus, see võtab).

kiᴅzi sû̯ᴅ kirštust, eḷᴅe muñᴅe muḷᴇust.

ku jumalal päìvi, kül̄ peremel leìᴅä jaḳkup.

kẹnele tẹṫteṫ‿ja sû̯ küṫseṫ, ärä kû̯lujuṫte tẹṫteste kẹnele (kõnele tõtt ja söö küpset, ära kuulujutte tõepäraselt räägi).

làĕzal paⁱḷlu mẹṫtit, vi̯navẹṫjal vi̯l enämᴅ.

nẹna mehe nẹù‿ja aᴅe mehe aù.

oᴅene kumastap neḷlä jala‿ᴅā̄l, am̆mu siṡs‿inimene sẹna‿ᴅā̄l ei‿vẹì kumastaᴅa.

paremᴅ iḳki oma rẹìvalämmi ku tẹ̀ĕzeme[56] *tû̯lämmi.*

pazatse peṙzeᴇa vašsiḳ[57] *āp̀ sû̯re kar̆ja kîni.*

tû̯t‿teᴇijäl, uṅᴅ maᴇa‚ẹ̀al, laĕzal paⁱḷlu mẹṫtiṫ.

vẹḷᴅzil om̀ lühiḳkeze jala.

ẹṫtaḳ tulẹᴅ ẹñneṡ, om̆muḳ ōleṡ muṙreṡ.

---

[55] võimu, mõju; [56] teise mehe; [57] kj. ütleb ka *vaⁱṡk*

ütsiвiдi ki̯rдu kitse sar̆ve, tę̀ěziвiдi ki̯rдu sik̆ku sar̆ve (iga asi on omamoodi keerukas).

täh̆te peṙrä tultti üleṡ. kuì joвa vaŋ̆ger[58] *veḣmri om̆muk̆ku‿вōle pû̯rд, siṡ tēzit̀ et̀t‿om joвa pû̯l û̯д mû̯дä.*

kel̀l‿ol̀li kol̀m, ku päìv aì vi̯rд[59]*, siṡ piдivä ki̯ik̀ oвeze sōдet̆tu olema.*

om̆muk̆ku niGu sa mâst karašsit, siṡs‿ęk̀va niGu tuleGaḣju kištut̆tit, ik̀ki jṓšten, ik̆ki jṓšten.

niGu puru sū̆ṡt lęp̀pi[60]*, nî karašsit kip̆pest ja kip̆pest jäl̀le tû̯ manu, ku mûд eṡs‿ole, lät̆sit aìдa, kit̀sksit.*

ole ki̯ìGin paěGun leⁱp̀lik, käì alt̀ var̆vastę tęěštel[61]*, siṡ sâд iluste läвi, eìj‿ole mit̀te üit̀s sęna vahe.*

naěšteraḣval ol̀na tuvik̆keze taza‿uṡ ja reвäze kavaluṡ.

om̀m‿ik̆ki â lęвeдa lęùGeGa[62] *inimene kül̄, jut̄ jṓzep niGu väňдäGa aettaṡ üm̀вre.*

męni om̀ seränдe niGu laru, meṡ suhu sol̀Gat̆tap, si̯ väⁱl̀lä väⁱl̀Gät̆täв.

serätse larule ei vęì jo kęnelдa, ta lar̀rap ki̯ik̀ il̀ma pâle, azi läp̀ väèGa el̀li[63].

noḣ nüìд om̀ kęik̀ külä lara täìz, et mê läňnäme[64] *om̆men lîna; niGu sa sęna sū̆ṡt poettat, ta lähäp niGu üit̀s kęlin.*

vana kī̆ṡ, vana tüt̀rik̀, kezväвā̆ ja pû̯lдäk̀ku oвest[65] *nû̯ üt̆telдäṡ ki̯ik̀ üt̆te vā̆ri‿вā̆l*[66] *oleva, noiṡt ei pià kiäkki luGu.*

saňдi pal̀ve eḣk tüt̀rik̆ku vaňne, toṡt ei paṅna kiäGi tähele.

üt̆telдäṡ et̀ vîn ja naěšte raḣvaṡ, keṡ mehe mḗle uk̀ka āna.

tę̀ěne oìjap rahaд niGu mäдä kū̯дze al̀ jäl̀le, a tę̀ěne jû̯в, lazep ki̯ik̀ lę̄rist al̀la, tsōrist väⁱl̀lä.

keṡ pur̆ju pâGa tol̀Genдap, sel̀lele tuleṡ nî kęva traḣv paňna, et̀t‿ęk̀va am̀вaGa sal̀va sâв.

nàěne üt̆sinдä kot̆tu ja peⁱl̀Gäp nî et̀ süⁱl̀G ki̯в sûn.

seränдe uⁱm̀ne inimene, ištup niGu nuì jäl̀le, mit̀te sęna sū̆ṡt väⁱl̀lä‿i tule.

iGävene vę̀ěmak̀ inimene. jušt niGu väGiвešset̆tu riḣм, ei veni, ei lâ kok̀ku kaḣ.

mit̀te üleGohuṡ kot̆tin ei saěza, temä̀‿m̀ ęk̀va kät̆teGa kaèдa ja sil̀miGa nät̀tä.

---

[58] Suure Vankri tähtkuju; [59] päike ajas veert, s. t. hakkas tõusma; [60] s. t. niipea kui söök söödud; [61] s. t. ole alandlik; [62] laheda suuvärgiga; [63] saab üldteatavaks; [64] me minevat; [65] ühe munandiga täkk; [66] võrdväärsed

koňnale pâle aštut, kon̄ rō̆ɢip, eɢa mi̯àɢi alamʙat̀ koṅna[67]*‿ij‿ole.*

kül̄ si väḣk oṁ iřmuṡ, inimene rō̆ɢip vī̯mätsen tuḱmen[68]*, nî sûr valu.*

ku inimene sureʙ, siṡ‿ta lů̯ʙ loikku, ta‿ṁ väèɢa nęrḱ ja veťtel, ęḱva nīɢu kile va̯ėop kęĭɢile pôle.

temä oṁ ka vana inimene, no kül̄ ta vęìʙ‿oľla muṡt niɢu üiťs tule üᴅzi, rō̆ᴅäḱkeli ja kō̆ᴅzäḱkeli.

ta‿ľli paḱs naěšterahvaṡ, eɢa ta pḗniḱkene niřmaṡ eṡs‿ole.

nî sûr kęt̄ î̯n‿eť eì sâ maha vaḣti, vahi niɢu üle sāli[69] *vḗre jäľle.*

kaè tů̯ oľli leḣmäᴅäìs raha — no konaṡ sa väikkeze ko̯ha‿ʙälť tęṁʙat nî paⁱľlu, ku sul kop̆pik̀ āp̀ koⁱp̀kat̀ taḱka ja näⁱľɢ oṁm‿alaťti naṙmin.

kap̆pust tahap siťta sehen kaṡva‿ja razva sēn kiv̀vä[70]*. â oṁ ta sis̄, ku siɢa sehen oṁ kęⁱṅnu*[71]*.*

ku roḣkemʙ lî̯msů̯kki sů̯ᴅ, oṁ kęt̄ kęṙran, eìj‿ole träḣklemist ei triḣklemist.

suⁱp̄ vaìj‿azi, eṡ‿tä üiťs lire‿ì ole: męni sů̯rmaᴅeräḱke säl lḗme sen liʙeleʙ, puha vî̯ vęìm.

eŋ̆ɢulî̯r oṁ kęřɢaṡ, aɢa emäťteṡ oṁ niɢu kuṁmi loḣv, koṡt sů̯̂k maḱku jṓzeʙ.

vähälik̀ oʙene, aɢa jala nī̯ käězivä juštkui kerilav̆va al̄.

vana ärä kulunu rätsep̆pa maṡsin, käìʙ niɢu üiťs liḱkin ja loḱkin, tiḣt sāp̀ ku sià soŋ̆ɢermu.

sul̀l‿oṁ nī̯ käè niɢu leḣmä niza jäľle, ei pià miᴅäɢi kiṅni.

eɢa miù pâ eìj‿ole mâɢerä ontte, koṡ seľle piḱkä a̯ėa peṙrä ki̯ik̀ alali saězap‿ja mḗlen oṁ.

mul̀l‿oṁ ęɢe â kęṙᴅ[72] *laťsi‿ja laťselaťsi. neìᴅ‿oṁ lî̯nan‿ja lā̆nen.*

ma paremʙ jäťtä am̆maste tâᴅe toľle sęna.

tähe oṁ niɢu suɢu unitse, niɢu uᴅzu[73] *oṁm‿î̯n.*

eɢa lęěvuḱkeze âlᴅ naⁱľlalᴅ ei ků̯le, temä oṁ kęṙɢen taìva al̄, lazep ku tsiraʙ.

H. Keem, 1963

---

[67] konnast halvem; [68] s. t. viimases lõpus, suremise äärel; [69] rõdu; [70] keeda; [71] s. t. kui rohke sealihaga on keedetud; [72] üsna palju; [73] udu

Miina Hallik, sünd. 1875. a. Tännassilma külas. Isa oli põliseid Tännassilma talunikke, ema toodud naaberkülast Järvast. Koolis käinud 3 talve. Kogu aja elanud Tännassilmas.

71. Loomade tapmisest

oìj ̮elDeḱkene, eñnemBIDe siȁ kiịḱ ke̮r̆veĭtteDI. ku ̮za oḿmuḱku väi̯lla läẗsit, siss ̮eGal pûl tuli paḷli nuŕme ̮BA̋l. siš vahtsit iḱki ̮eì, siḱku ke̮r̆veĭtteDI. eñne talisteBühi siss ̮oḷli iḱki tû̯ taṗmine. koḭtu taṗpeĭti siGa ärä, ve̮etti veri ärä. siš pantti rî ̮BA̋le, e̮leGuBu pâle ̮ja kaè toḷleGa ke̮r̆veĭtteDI. vanast oḷli jo piḱkä e̮le. siš reheGa peští[74], eGa siš sazi eès ̮ole. oBene eìte ̮ja, oBezeGa vîDI siGa koDust kaùGemBale. taḭvaḱkene, kaš sa ̮š toḥtsit koDu lähiḱkezen tuḷD teĭtä! ta âB jo ma.e̮a palama, siss ̮oḷliva jo e̮le kaĭtušse.

siGa pantti lume pâle maha ̮ja, siš muḱku e̮le tuli säi̯lGä ̮ja, kuì tû̯ pûl ärä ke̮r̆veĭtteDI, siš te̮ẽne pûl. ve̮etti iḱki e̮leDûšt, üiḭs käṗpädäi̯z e̮l̀oi, näẽDäḭti tuli küi̯loe, siš laṡti tolle tükkiGa siGa üle. koš jälle kaṙva oḷli, siñna jälle pâle, sẽni ku ̮Da puḥtaš saì. siš kuìj ̮ärä oḷli ke̮r̆veĭtteDu, siš tûDI koDu kaẽvu ̮vîrDe. kañneĭti paṋGiGa veĭ pâle. siš te̮ẽne iḱki valaš veĭ pâle, te̮ẽne îrD luv̀vaGa toDa kre̮ñDzeì jälle. te̮ẽne luv̀vaGa niGu püḥk toDa kre̮ñDzeì ehk muṡta sälD pâlD ärä. peräst ku siṡse tûDI, tûDI kaṁBreDe, siš käBiḭti vääDzeGa kiịḱ kaṁmar iluste puḥtaš.

eGa vanast vîGa eš ve̮etta kaṙva. vana inimeze ütlivä, eì siss ̮oḷna liha veĭttel vaì peḥme, ku vîGa ve̮ettaš. aGa siš ku ke̮r̆veĭtteDaš, siss ̮oṁ liha säränDe kuìv ja tahe. ja nõrel kûl jälle taṗpeĭti, eì siš liha paìzuna. ku paìta paṅna, siš paìzuna. kuì vanal kûl taṗpeĭtana, siš kahana, aGa kuì nõrel kûl, siš paìzuna, tuḷna manu. eñne je̮ùlu oḷli siaDaṗmine, eGa siš mûl ̮âl eš taṗpeĭta! ja kiịḱ iḱki eñne vaḷGeì, iḱki piṁmezi ärä! siš ̮ku vaḥtsit, siss ̮ütten pääGan tuli paiṡtuzi, te̮ẽze̮n pääGan jälle. siss ̮oḷli tẽDä eì, siGu ke̮r̆veĭtteDaš.

siš miṡ lînavîmize siGa, tû̯ ve̮etti vîGa, et siss ̮oṁ kaṁmar iḷluṡ puḥaš. muĭDu ku tuleGa ke̮r̆ve̮ĭtiva, kaè kaṁmar läiḭs pr̆ûniṡ. kaṁmar oḷli seränDe[75] pr̆ûniḱkaš. eGa ta muṡt eès ̮ole. ta oḷli prûn. saḱstele vîDI, siš ve̮etti vîGa, eì siss ̮oṁ iḷluṡ vaḷGe kaṁmar. keḷl ̮oḷli moi̯lD, siš pantti siGa moḷDi,

[74] tavaliselt kj. ütleb *peŝseĭti*; [75] keelejuhi kõnepruugis tavalisem *säräne ~ säränDe*

Miina Hallik

valeṫṫi kį̑ʙä veṫ pâle. męni paⁱ̀ɴᴅ vil rę̀va pâle, eṫ siṡ karu tuleʙ eṅnemʙiᴅe vaḷḷa. siṡ tę̆o̯gaṫṫi vä̆ᴅzega jälle ärä. kuìj o̯üìṡ pų̂l ärä, siṡ kǟneṫṫi ümʙre, siṡ vęetti tę̆ęne pų̂l. vanast üṫṫelᴅi eṫ, ega kę̆ṫṫu pä̆le eì tohi paⁱ̀ḷḷu kûma veṫ laṡke, eṫ siṡ vę̆ṫṫap sōlikku puᴅeᴅaṡ. — — —

eṅᴅä jaoṡs o̯ikki kę̆rveṫṫeᴅi. ma o̯lli tüṫrukkene, siṡ näì toᴅa siägę̆rveṫtust. vanast ku taṗpeṫṫi, oḷḷi siga aìja o̯bǟl. siṡs o̯oitti kiṅni kaṫsiʙä̆ę̆ᴅi, tę̆ęne kiṅni¸oìᴅja tę̆ęzel pų̂l ikki. kolmaṡ oḷḷi suṡkaja[76], ja neḷläṡ oḷḷi vere o̯sekkäjä[77]. teᴅä tuḷḷi jo seḳkäṫṫä, eṫ o̯tä tükki o̯ṡ lâ. üṫṫelᴅi eṫ veri lâʙ maṡsa[78]. ku o̯ᴅa tükki läiṫs, siṡs o̯oḷḷi serände kęva ja veřrev kuì maṡ. ja ega eṡ sâ teᴅä enämp lahuṫṫaᴅa kaḥ! piṫsiṫṫit kül, aga eṡ lähä laⁱ̀kka, ikki jäì tükki. toḷḷega o̯ṡ ole miᴅägi teṫtä. ku paṅnit voršti siṡse, sâl oḷḷi ikki serätse vereᴅükki sehen, vorštil kaḥ. kuì luṁme oḷḷi, siṡs o̯oḷḷi å, siṡ vę̆ṫṫit puhast luṁme. vę̆ṫṫit siṅna nęù siṡse, koṡ veri pâle tuḷḷi. sų̂la ka paṅnit

[76] tapja; [77] veresegaja; [78] s. t. veri tõmbub tükki

oma peoDäävve sisse. siś tulli sekkätä, sẽni ku‿Da jahe olli. eGa ta siss‿eś lähä enämp tükki. ku lumme eśs‿ole, siś paňnit küilmä veẗ vèèDikkeze alla, muiDu tükkip tükki minema.

eGa selle suśkamizeGa oṁ kaẖ. eGa kiik eì suśka ontte siGa. miù eṅDä miz olli ja kaiẗs poissi olli. taheẗti mihkliBäväś pęrśt taṗpa. vanast üẗteliDi eì, tulep mihkliBäiv, lęppep oìnavaiv. no meìl òěnast eśs‿ole, siś tulli pęrś taṗpa. veẗtiva pęrza kiṅni‿ja paňniva alja‿Bäle, ja õDiva eì mią lâ pęrśt suśkama. jaẖ, naiẗlak küẖ! no mią eś lâ jälle, eì näiś, koìm mist, ehk męniGi suśkap oňDe[79] pęrzale, veẗtap elu ärä. õDiva õDiva, mina eś lâ. lašsiva pęrzakkęzę valla, ja läẗsivä ärä aòmęìsa, aGu raGuma. eś suśkava ontte!

mią męìli‿eì, väikke pęrśs‿eì, seDä sâB eziGi ärä taṗpa. tüìrik olli‿ja, pereme sęzar ka olli, tû tulli veрD sekkämä. siś taṗsime kolmekkešte pęrza ärä. olli pęrś taṗpeẗtu, eśs‿ole miDäGi. tulliva męìst koDu, olli jo pęrza liha laŭva pâl. siśs‿eś peiìGävä miDäGi, eś jõzeva enämp męìsa pakku.

naiẗlak‿olli jaẖ! mią męìli eì, mehe kolmekkešte, ehk męniGi ontte pęrza elu veiẗ. aGa eì, mią piDi ikki suśkama! mią suzašsi ikki siàle ja‿ laṁBale, ku laňmast taṗsime. laṁBal olli alvemB. laṁBal piDi kaèma ikki, eìt‿emäẗteze sisse eì suśka. kae eñGu‿lîr‿oṁ sâl, ja tû kośt makku lâB, tû kaẖ, tû siẗtalîr, toDa kuẗsuẗti emäẗteś. mią näì kuDaś tęèze suzašsiva. siśtpůlD lęri sęìme tulli suzaẗta. muiDu läiẗs siẗtalęri sisse, siś rik vere ärä. eś sâ verest miDäGi, viśka veri ärä. aGa muiDu laṁBa verest sâB käiìkk‿â. väèGa makkuś käiìk sâB!

laṁmaś taṗpeẗti nęňDa eì, eṅne suzaẗti, siś lęèGaẗti pâ oẗsast. veli ikki suzaś‿ja, sęzar oiẗse kiṅni. veli lęèGaś ruìẗu pâ oẗsast ärä. kaè tû kâl kizup kęveraś, nû sõne lõvä vîl. siś‿tû verine kãla toiìnẗs leì sęzaręle ümBre küìle.

jaẖ, imelik ta oṁ küẖ! laṁBal tęmBaB ękva kęveriDe kãla. ku pâ oẗsast ruìẗu ärä, siś nû sõne lõvä ikki. veli teì jälle viGuri peräst, eì siś sęzar nakkap teDä lęḥnama vaì tęrvama[80]. siśs‿olli â täì nârDa ja kulleldа. viGuriì täìz, meś mûD!

laṁBal oṁ sûr nęna. kaè, sã piàD käèGa nęna kiṅni piẗsiẗtämä. kuì sa tęèze käèGa suśkaì, tęèzeGa piàD ikki nęnast kiṅni oìDma. laṁmaś jo raBeleB muiDu, eì sâ suzaẗta. męnel olli jäṁme nęna, eì sâ käèGa kiṅni

---

[79] = *omeẗte*; [80] s. t. sõimama, laimama

oĕda, pane vai varu neńna. eńnembide ku tăppeĭti, siš siäl oĭli varu neńa pă̆l. pantti kĕrutteDi kęvaste kińni, kaè muĭDu ta jo tęmbap ka kiĭvaGa. miù mĭs kaDunuk̆ke eš suška kelleleGi. eGa temä üĭteGi lûma eš tăppa, iĭkki mina piDi suškama. eGa nä oĭnde taĭvast eĭj‿ole saDanuva, nû keš tăppava! nä oĭnde om mâ‿bă̆l sü̆ĭnDenuva ja ezi oĭpnuva. męni eĭ tăppa jo kana kaĭ̆!

oĭj‿elDeĭ̆kene, üĭtskĕ̆rra oĭli jälle üĭts naĭ̆llaĭ̆ luGu. kana kaĭ̆, kuĭ kiĭveGa ruĭttu pă̆ oĭst ärä om lûDu, siš kaĭ̆ sõne lõvä vĭl, kaĭ̆ raBeleB. meĭl üĭts mû̆zik lĭ̆ne oĭli, tuĭlli kańna kaĭkma. poiš lõnu kiĭveGa ruĭttu pă̆ oĭsast ärä, aĭnnu ruĭttu lĭ̆nelé kana käĭtte. lĭ̆ne mäĭhknu luppарDi pă̆ ümbre‿eĭ, muĭDu tĭB jo veritseš. niGu pă̆ kińni mäĭhknu, neńDa kana leĭnDu. leńnänu sülest ęĭkva mineĭ̆kuĭ. leńnun läńnu niGu üĭts vurin sülest ärä, ja ęĭkva säńGi aĭlla. lĭ̆ne nî kaĭhkveli‿eĭ, temä enämp toDa kana eĭ puĭttu. noĭ iĭrm kaĭ̆, temä mähip kińni‿ja, siš kana lă̆B leĭnDu vil peräst. oš‿ärä iĭrmuĭttanu perizelt. peräst iĭkki puhast ärä, aGa seDä kęneĭ oĭli paĭ̆llu. pöĕzile tû teĭ lęBu jälle. poiš leĭ pă̆ oĭst ärä, ja aĭnD ruĭttu lĭ̆ne käĭtte, eĭ mähi ruĭttu kińni, muĭDu tĭB su veritseš. poiš tĭs kül, sõne jo lõvä. lęikka pă̆ oĭsast pane maha, ta raBeleB vĭl ja lähäB vĭl tüĭ̆k mâD leĭnDäB eDezi. lĭ̆ne üĭttel eĭ: „oĭ sa kuriveĭ̆rk oĭnde! ahi paĭlli[81], ku‿ma oš tęĭ̆zibäĭ̆Di oĭllu, siš‿oleš aĭhju leńnänu!“

ma‿ĭli: „t‿oleš naĭ̆llaĭ̆ küĭl‿oĭllu, siš‿oleš ärä prăĭnu ka eĭnDä. kana puhaš ja, ärä prädiĭttu kaĭ̆.“

oĭj‿elDeĭ̆kene! mĭä üĭli: „oleš ta nüĭD aĭhju läńnu, siš sa‿leš iĭkki perizelD ärä eittenu[82].“ męĭle kana lă̆B‿eĭllu vĭl pălD suĭrma. oĭ męnel kanal tuĭlli jo ulkka veĭrD, ęĭkva väĭrv vĭ ärä.

KKI MT 193, 128—136. H. Keem, 1957.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 81 a.

72. Rõivastest

miùl eĭnDäl oĭli ka oĭnde jaĭ̆kkuGa ame, põlest‿saĭnde oĭli pęniĭ̆kke, aĭlBûl oĭli jämme. kuĭsuĭtti jaĭ̆kkuGa ame. t‿oĭli jaĭ̆kaĭttu keškelt. tû jaĭ̆, kuĭj‿ oĭli tõmine, neĭllä niĭseGa koettu, paĭklane siśsegoè oĭli, t‿oĭli paks, paks ja lämmi. eGaš vanast eśs‿ole pökse. naĕšterahva ämmel eśs‿ole kiĭrju.

[81] ahi põles, s. t. küdes; [82] ära ehmatanud

mẹnel oľli käisse väṙɒli pā̆le teṫtu serätse tip̆pi. olalaⁱṫte pā̆le kaḥ. vanast oľliva aṁmel iḱki olalaṫti. enämʙiɒe oľli teṫtu vaľɢe laŋ̆ɢaɢa, mẹnel oľli verevät̀ ka siṡse panttu. kâlɒaɢutse nuḱkeʙā̆l ka oľliva tip̆pi, keľl‿oľli teṫtu. aɢa muĭɒu oľli iḱki nî sama. naę̆štel oľli kiṫsaṡ kâlɒaɢune, mēštel oľli laⁱɢa. p u ṡ k a r i onu sā̆lɒ v i h a v u s t käìs, siṡ kâl oľli muĭɒu paⁱľlaṡ, aɢa aṁmę kâlɒaɢune oľli tẹm̆maṫtu mušta säṙɢi kā̆laʙā̆litse pâle. oľli iluste väⁱľlä tip̆piṫteɒu, tip̆pi pâl ja, viṫsa vi̯ṙɒe aettu. mẹnel oľli periṡ vaľɢęɢa, mẹnel oľli verevät̀ kaḥ iḱki siän. mēštel oľli iḱki laⁱɢa kâlɒaɢune.

aṁme pā̆l oľli veⁱṡt. veⁱṡt oľli iḱki â azi kaḥ, nüìɒ mēštel veṡti eìj‿ole. veⁱṡt oľli juʙi aľ. juʙi aetti veštile pâle. juʙi oľli niɢu nüìɒ mešte kûʙ. juʙi pā̆le tẹm̆maṫti säⁱṙḱ. vanast oľliva serätse aľli juʙi. miù emäl oľlu serändɒe poiss[83]‿eṫ, kuì juʙi oľlu keⁱṙɢe, siṡs‿eìj‿ole vaṡta vẹṫnu. äṡte jäm̆mest laŋ̆ɢast piɒinu olema, eṫ siṡs‿oṁ raṡkemʙ.

külän oľlu üiṫs särändɒe naěšteraṡ, keṡ kaŋ̆ɢa vêɒ keɒränu. tû̯ ku üṫtel talul ärä oľlu keɒräṫtu, siṡ kuṫsuṫtu jäľle tẹ̀ìzi taľlu keṫrämä. koèɒ vẹ̀ìz eɢa üiṫs teṫtä. koè ku‿ɒa oṁmeɢi loìɢe, eɢa ta‿ì kaḱke. aɢa kuì vê oṁ loìɢe, siṡs‿eì sâ kuɒaɒa, ta‿ì kaňnaṫta. siṡ teɒä miṫtiṫtu lina‿si̯mne miṫtiɢa. lina‿si̯mne kēɒeṫti ärä, siṡ tû̯ oľli serändɒe niľʙe. siṡ toľleɢa saì niɢu niľʙeṡ. karu[84] jäì nẹňɒa niɢu liɢi, laŋ̆ɢa küⁱľɢe. siṡs‿eṡ kaḱke nî. muĭ̯ɒu eṡ jẹv̆va kuɒaɢi teɒä ärä kuɒaɒa, keľ joḥtuzi tu vê särändɒe aľʙ. siṡs‿ oľlu ja külä‿ʙā̆l üiṫs vê keṫräj̆ä. toľlel oľli siṡ paⁱľlu tû̯ɒ kaḥ. oìj‿eľɒeḱke! teṙve külä kaŋ̆ɢa vêɢeṫräj̆ä!

toɒa‿ja emäɢaɒunuḱke kẹnel‿eṫ, poiṡ eṡs‿ole vaṡta vẹṫnu, ku juʙi keⁱṙɢe oľlu. piɒi olema jäṁme laŋ̆ɢ ja, koṫtu vanuṫtẹɒu kaḥ. eɢa toľl‿ a‿ėal vaʙriḱkuṫ eìj‿ole oľlu jo. mẹṫle väiḱse krâzeɢa kẹiḱ[85] krāziṫtu. eňne vaḱkuṫtu läʙi, kaḱkuṫtu seɢi ki̯iḱ‿ja, siṡ naḱkaṫti krāziɒäìzi teɢemä vi̯l keṫrämize jaoṡ. jaḥ vana‿a‿ėa raḥvaṡ näę̆vä kül vaìva!

ja niɢu räṫseṗ oľlu uṁʙleman, siṡ piṙruɒuḱmeɢa näěɒäṫtu tuľɒ. vanast oľliva kẹ̀ěvuʙû lahanɒiɢu. lahanɒiɢu lû̯ɒi kaṫski, saěva lẹm̆mu. piṙru lẹm̆mu oľliva iḱki aḥju‿ʙā̆l kuj̆uman. oľliva kùę̆va, siṡ piṙru paľliva niɢu üiṫs lẹɢin. pilaḱ oľli, siňna pantti piṙɒ siṡse, nẹňɒa suzaṫti oṫsa‿ʙiṫti. siṡ‿kuì joʙa üiṫs kiṡtuma naḱkaṡ, siṡ piɒi ruṫtu jäľle tẹ̀ěze küⁱľɢe suṡkama. siṡ paľli jäľle.

---

[83] sulane; [84] kj. ütleb ka *kaṙv*; [85] keelejuhi kõnepruugis tavaliselt *ki̯iḱ*

kaè, kuì rätsep̀ oǐli, siss‿oǐli tulenäittäjäl periṡ äᴅä. jâʙ unitseṡ vahel, lazep ärä kiṡtuᴅa. eɢa rätseʙäl siṡ mazinat̀ eìj‿ole oǐlu, käzitsi um̆melnu. siṡ‿ku tuli ärä kiṡtenu, siṡ rätsep̀ suzanu nęɢlaɢa. kuìj‿üit̀s pir̀ᴅ ärä lęp̀nu, siṡ piᴅänu joʙa tę̀ěne vaǐmiṡ olem̀a.

külä‿ʙāl, jah̄, oǐlu üit̀s vê ket̀räjä, tę̀eze teñnuva loñᴅi vaì loìɢe. t‿om̀ üit̀s ki̯ik̀ kaṡ loⁱnt̀ eh̀k loìɢe. t‿om̀ seränᴅe puᴅe, eì kañnat̀ta kuᴅaᴅa. eì no äᴅä ka, kuìj‿om̀ ik̆ki seränᴅe vê! męni pañnu lat̀ti jäǐle pâle[86]*. laⁱt̄ pâl, siṡ jäǐle eì kañnat̀ta kuᴅaᴅa. ku laŋɢ lāp kat̀ski, siṡ tę̀ěne ot̀s om̀ töⁱmp̀, tę̀ěne viǐlane*[87]*. siṡ kuì toǐle töm̆ʙile pâle panet̀, siṡ kut̀sut̀taṡ laⁱt̄. aɢa kuì‿za toǐle töⁱmpp‿ot̀sa viǐlale tı̨ᴅ, lazet kḗrust vaǐla, ja tę̀ěne ot̀s ka om̀ viǐlane, siṡ jāp‿ta iluste üt̀te kui ket̀rät. seǐle siṡ vêɢet̀räjit oǐli üit̀s aěnuk̆ke oǐlu. kaè temä teìj‿â laŋɢa, temä‿s pane lat̀ti pâle. kuì laⁱt̄ pâl, siṡ‿ku suàɢa tęm̀ʙat̀, tū laⁱt̄ tuleʙ ärä‿ja, om̀ laŋɢ kat̀ski. suɢa tęm̀ʙaʙ, siṡ tęm̀ʙap‿toǐle lat̀ti pâlᴅ ärä.*

naěštel oǐliva serätse kęᴅarᴅęɢa kamp̀suni, kęᴅara aǐ kamp̀sunil. miù emäl oǐli ka säränᴅe kęᴅarᴅęɢa kamp̀sun. kuì mi̯à kṓlin käězi, siṡs‿antti tų̄ muǐle säⁱǐɢä, tų̄ kęᴅarᴅeɢa kamp̀sun. siṡ käězi toǐleɢa niɢu üit̀s vana paǐjuk̀ jäǐle. laⁱɢa pęⁱǐl‿i̯n ja, uǹᴅrik̀ oǐli ka säränᴅe üm̀ʙre‿si̯ri kör̆ᴅik̀, ärä kör̆ᴅit̀tu. siṡs‿üt̀telᴅi et̀: „oh̀ sa eǐᴅek̆ke, keṡ siṡ rę̀ěvast vęìʙ lęikku!“ raiṡka ärä, meṡ täṡt sâʙ. ki̯ik̀ meṡs‿oǐli, tet̀ti ik̆ki nîj‿et̀ säⁱǐɢä saì. et̀ siṡs‿eìj‿ole raězat̀tu. et̀ siṡs‿om̀ ik̆ki pàěɢal ki̯ik̀, ku säⁱǐlän‿om̀. ku lęěɢut̀taṡ ärä, siṡ raězat̀taṡ. taìvak̆ke, ko‿za nų̄ tük̆ki panet!

uǹᴅrik̀ tet̀ti mâni, äšte pik̄. ik̆ki koⁱñᴅeni[88]*, et siṡs‿om̀ läm̀mi. no läm̀mi ta oǐli kül̄, eɢa tûl eṡ käì jo alt̀ üleṡ. eɢa siṡs‿eṡs‿ole pök̀se jo, siṡs‿eṡ tījäɢina naę̆šteraṡ pök̆sest miᴅäɢi. mi̯à sī̆ja saì, miùl eṡs‿olę ka vil pök̀se oǐlu. vanast eṡ tījäväɢi vanemʙa inimeze, meṡ pök̆si om̀. mēšterah̀val oǐliva kül̄ pök̆si, aɢa laštel eṡs‿ole. miù veli oǐli koǐme âštane, ja ik̆ki iǐma pök̆set̀tä. viǐlane säⁱrk̀ oǐli am̀me pāl, aⁱl̄ säⁱrk̀, mušta kriʙzu*[89] *sehen, eñne ku siṡ pök̀s jaǐɢa tet̀ti. miùl kah̄, sūre*[90] *suk̆ka oǐli, suv̀va jalan‿ja, rät̀ti oǐliva pâl suk̀kel, et̀ muǐᴅu tı̨ʙ lumi suk̆ka lik̆keṡ, siṡ nak̆kap jaǐɢul küⁱǐm. seᴅävîzi saìj‿eᴅimält kṓlin käìᴅuṡ. toᴅa kamp̀suni ma enämʙ eṡ piä̀, üit̀s taⁱǐv oǐli ta muǐ säⁱǐlän, tų̄ vana‿aìɢne kęᴅarᴅeɢa kamp̀sun.*

---

[86] s. t. lõnga otsad pealekuti; [87] villal, hatul; [88] kederluuni; [89] kj. ütleb ka *krīʙzu*; [90] täitesõna, umbes nagu *va*

jah̀ vanast oǐli kęᴅarᴅęɢa kamp̀sun, särätse vaštatsiɢu voǐᴅi, siz‿na oę̆ziva ki̯ik̀ kaharaᴅe. üm̀ʙre kā̆la oǐli seᴅäzi ärä kę̄ruťteᴅu vereväɢa. mušta‿pā̆l oǐli veřrev äšte näťtä. väèɢä näɢiz[91] *oǐli.*

eɢa kamp̀sunil kâlᴅaɢust eṡs‿oleɢi, üm̀ʙre vḗre oǐli ärä kę̄ruťteᴅu. kę̄ruťteᴅu kamp̀suni oǐli î̯st vaǐla, pantti vaǐɢe räⁱt̄ kâla. naę̆štel oǐli jak̆kuɢa ame al̄. up̆sik̀ eh̀k uǹᴅrik̀ oǐli pâl. up̆sik̀ oǐli viǐlane. suvel oǐli linane eh̀k pak̀lane uǹᴅrik̀.

jah̄, eǐᴅek̆kene, miù emä kęnel eť, suvel kä̀ěnuva noňᴅe jak̆kuɢa ameťteɢa. vanast oǐli vû̯kke. vû̯kke pantti vû̯le, nęňᴅa paⁱǐla am̀me pâle. — — — ku‿ma nû̯r ik̆ki oǐli, nęňᴅa kuv̀ve säiťsmäᴅę·iṡt âštane, siṡ nak̆kašsi joʙa aǐna nī̂ťmä. emä aⁱǹᴅ muǐle vû̯kkeze vû̯le, eť siṡs‿om̀ keṡkelᴅ äšte kęva, eť siṡs‿eì nęřɢu. vû̯kke oǐli kaŋ̀ɢeᴅe pik̄, miťtu kęr̀ᴅa tuǐli pañna üm̀ʙrele. ku nī̂ťsit, sa läťsit jo läm̀mäṡ, siṡ vęⁱt̄ kuʙlele ki̯ik̀ sī̂ṡt keṡkelt. ta oǐli jo kęvaste üm̀ʙrel, vęⁱt̄ kû̯maṡ. eṡ sâ miᴅäɢi mûᴅ, muk̆ku aruťti ärä, ja vizašsi pî̯za oťsa kujuma. sḗni ku koᴅu tuǐli, siṡ tęì koᴅu, eɢa siǹnä eṡ jäťtä. eṡ sâ mina vû̯kkezeɢa! vęⁱt̄ viǐli, ki̯ik̀ kuʙlele kaťski. — — —

emä kaᴅunuk̆ke ik̆ki kęnel, eť ku minttu, sis paǐlaʙōlik̆ke vęettu pâle. paǐlaʙōlik̆ke oǐli seränᴅe vaǐɢe rę̀ę̆vaṡ oǐlu. siṡ tû̯ vęettu nęňᴅa üle pâ. tû̯ oǐlu linane eh̀k pak̀lane. kui minttu ik̆ki, siṡ vęettu paǐlaʙōlik̆ke pâle.

KKI MT 193, 107—115. H. Keem, 1957.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 81 a.

73. Külatargast ja posimisest

eňnemʙiᴅe oǐli serätsiť tarkku inimezi oǐlu, aɢa eɢa na oma tarkkust keǐleɢile eṡ jäťtä kah̄, ärä aùᴅa vīzivä. sîn oǐli ka üiťs v ṓ r u l î̯ z u. tû̯ oǐli ka säränᴅe tark̀. sīn kaʙeli tak̆ka ta eläṡ, oǐli oma ma̧ėa. sîn käězivä kaùɢelt, tak̆kast v i ǐ l ä n ᴅ i käěnuva. temä oǐli jo kaùɢele kû̯luṡ. temä vęⁱt̄ valu ärä, ja teì nizerᴅest[92]*, ja meṡ keǐleɢil oǐli. męnel koṡt mâ sḗṡt oǐli tuǐlu tu äᴅä küⁱǐɢe. temä aⁱǹᴅ puᴅęliɢa paⁱǐlast veť, aɢa vezi piᴅi koťtust üťten olema, temä siṡ poziṡ pâle. męnel oǐli jäǐle ihu kaťski, vęⁱt̄ raṡva üťten, siš‿tä jäǐle poziṡ, meš‿tä siňna poziṡ. siṡ käⁱṡk toǐleɢa mâri.*

---

[91] nägus ; [92] arstis nikastust

temä käiṡ sîn kaȟ, oȉli å tuṫva. siš‿ta kẹnel, üṫtel‿eṫ: „mẹni sâʙ äᴅä tṷ̄lest, mẹni jäl̈le mân maḱkap, paⁱl̈la mâ pā̈l maḱkap.“ üṫtel‿eṫ eɢa eɢaɢẹṙᴅ eìj‿oleɢi tṷ̂ å, eṫ tẹ̀ěneɢẹṙᴅ mâ eⁱŋɢäna, siṡ sāna sâlᴅ aìɢust.

ku äᴅä tulest oȉli, siṡ teìj‿üšte veṫ[93], paⁱṅᴅ vị̂ siṡse tulitsiṫ üṫsi. kuìʙaⁱl̈lu ta neìᴅ paⁱṅᴅ, toᴅa ma‿ì tī́jä, aɢa ma näì, eṫ‿tä paⁱṅᴅ. ja tṷ̄ aviṫ ka, ku tulest oȉli aìɢuṡ sā̆nu.

nizerᴅeṡ oṁ jäl̈le seränᴅe, ku jaḱkust[94] nẹñᴅa ärä oṁ, vaì mẹni sṷ̂n oṁ kuᴅaɢi kā̈näṫtänu, aìɢeṫ sā̆nu. aɢa imeliḳ! ku ẹᴅaɢu tṷ̄ nizerᴅeṡlaŋ̇ɢ[95] üṁʙre pantti, nī́ oṁmuḱku oȉli teṙve, eṡs‿ole miᴅäɢi äᴅä jalal enämʙ. üṫtel‿eṫ iḱki ẹᴅaɢu üṁʙre pañna. eṫ tṷ̄le käṫte enämʙ eì lähä temäɢa. toᴅa ma näìj‿ezi. miù jaȉɢ saì teṙveṡ toȉle nizerᴅeṡ laŋ̇ɢaɢa. tṷ̂ oȉli muṡt laŋ̇ɢ, miṫte väṙviṫtu eṡ tohi oȉla, iḳki laṁʙa säⁱl̈län kazunu muṡt. sẹl̈mẹ oȉliva sehen, üṫsä sẹl̈me piᴅi olema.

p u ȟ j a op̆peṫta‚ẹ̀a ka üiṫskẹṙᴅ kä̀ěnu ontte temä mañ. t‿oȉli sìṡ‿ku op̆peṫtajil oȉli mâᴅ. op̆peṫta‚ẹ̀al oȉli vaṙz liḱkaṫtanu, jô ta ärä toȉle jala kā̈näṫ, kuᴅaɢi ärä nizerᴅ. siṡs‿op̆peṫta‚ẹ̀a läñnu ezi ka l ị̄ z u‿ʙōle aʙi oⁱṫsma. l ị̄ z u kẹnel‿eṫ: „eɢa mị̀a teᴅä‿s tuṅne, keš‿ta oȉli. toᴅa mị̀a aru saì, eṫ‿tä iḱki üiṫs ariṫtu mēšteraȟvaṡ oȉli. añni oma koȉme‿jalaɢa peŋ̇ɢiḱkeze iṡtu täl̈le ja küzizi eṫ: „koṡt kaùɢest te oleṫte?““

op̆peṫta‚ẹ̀a üṫtelnu eṫ: „kaš‿te p u ȟ j a keriḱkun eìj‿ole kä̀ěnu?“

l ị̄ z u üṫtelnu eṫ: „ole kä̀ěnu kül̄, aɢa mị̀a eìj‿ole teìᴅ näñnu sā̈l!“

siṡs‿üṫtelnu ärä‿eṫ: „mị̀a ole p u ȟ j a op̆peṫta‚ẹ̀a.“

(Liisu) *üṫtel‿eṫ: „košt‿ma teᴅä räʙäḱkuṫ tūzi[96]. eñne oȉli ta säränᴅe aʙenᴅiḳ, oȉli aʙe sûn. siṡs‿oȉli ta paⁱl̈laṡ. vanemʙ inimene, meṡ‿sa mẹ̄ę̄štaṫ taṡt näṫtä vaì tuṫta[97].“ ku‿ᴅa aʙenᴅiḳ oṁm‿oȉlu ja siṡ lẹùɢ paⁱl̈laṡ, eɢa eì tuñne kaȟ eᴅimält. tẹ̀ěze rẹìva jo säⁱl̈län kaȟ.*

l ị̄ z u teñnu siṡs‿op̆peṫta‚ẹ̀ale ka iḱki nizerᴅeṡlaŋ̇ɢa. ezi üṫtelnu eṫ: „kuì‿ᴅe uzuṫte, siṡ sâʙ teṙveṡ, kuì eìj‿uzu, eɢa siṡs‿eì sâ kaȟ!“

op̆peṫta‚ẹ̀al sā̆nu iḱki vaṙz teṙveṡ. siṡ peräst op̆peṫta‚ẹ̀a sā̆ṫnu täl̈le vil maṡsu ka, meš‿tä sā̆ṫnu. eì mäleṫtä, meṡ nozi ta‿ȉli täl̈le sā̆ṫnu.

mị̀a uzu kül̄. muȉ ka jaȉɢ oȉli aìɢe ja, nizerᴅeṡ laŋ̇ɢ teì teṙveṡ. temä mẹiṡt iḱki ušsi sẹṅnu‿ja, rṓzi sẹṅnu‿ja, kị̀ikki serätsiṫ. aɢa temä kṷ̂li ka nṓrelᴅ ärä, temä läiṫs kị̀iɢe oma tarkkuzeɢa aùᴅa. no inime kaèʙ‿eṫ, mä

---

[93] süte vett; [94] liikmest; [95] kj. ütleb ka *niẓerᴅislaŋ̇ɢ* 'üheksasõlmeline villane lõng, millega nikastust raviti'; [96] tundsin; [97] tunda

vi̯l elä. eɢa ta‿ì tíjä, eť‿tä kṓleʙ. kaèʙ‿eť oṗpe[98] *tę̀ězele, aňna oma leìʙ käèst ärä! ezi eläᴅ‿ja sâᴅ. aɢa tulep suṙm‿ja, vęťtaʙ ärä, siṡ lähäp ki̯ťɢeɢa aùᴅa.*

jaḥ lí̯zu oľli kül̄ tarḳ, jala teì teṙveṡ. mi̯à maɢazi miťtu ů̯ᴅ, eṡ sā́ siľmä kiṅni. kaè koṅᴅz oľli nī́j‿aìɢe, eṡ sâ pâle tuḱkeťta[99]*. ę̀ḳva liḱkašsi.*

KKI MT 193, 164—168. H. Keem, 1957.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 81 a.

74. Kui esivanemate hingedele putru viidi

no eňnemʙi ku eŋɢi aìɢ oľli, siṡs‿oľli säränᴅe vaɢa, eṡs‿ole tûlᴅ. siṡ kēᴅeťtu paḳsu jahu puťru, panttu vęì siľmä, siṡ vîᴅu tare‿oťsa pā́le eŋɢile süv̀vä. noḥ eŋɢi aìɢ, vîᴅu eŋɢile. no taìvaḱke! męni eⁱŋɢ nüìᴅ sů̯ʙ vi̯l! küläṗ kaⁱṡs‿iḳki ärä seì, â läṁmi puᴅruḱkęnę. vęì suzaťti siľmä, tů̯ oľli ka sula, kašsile periṡ moḳka mů̯ᴅä.

vęìʙ‿oľla seę̆vä ę̆ìɢe ruťtu ärä, ku eŋɢi paⁱľlu oľli, ku küläɢašsi ka tuľliva. küľl‿inimeze vęěziva oľla iḱki toɢatse! nemä oṡ vę̀ěnu ontte męťtelᴅa, eťt‿eɢa eⁱŋɢ‿ontte eì sů̯.

KKI MT 193, 161. H. Keem, 1957.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 81 a.

75. Pisuhänd

nüìᴅ pizu‿aṅᴅa eì leṅᴅä enämʙ, a vanast oľlu neìᴅ kül̄. vanast oṗpeťtu eť: „kuì näèᴅ‿eť, pizu‿aṅᴅ nęňᴅa sinu koťtale sâʙ, ku‿ᴅa leṅᴅäp, sā̄lᴅ üleväl̄ᴅ lähäʙ, eť siṡ lęikka viľlast ręěvast kaťski.“

pizu‿aṅᴅ leňnänu, nī́j‿üiťs mi̯z vęťnu ruťtu vä̀ěᴅze, lęěɢanu säřɢi si̯lu kaťski. nî pizu‿aṅᴅ laznu täľle vaľɢiť eṙniť üleväst. iluza vaľɢe eṙne oľluva. nī́ üťteldu jaḥ, eť kui lähäʙ eṅᴅä koťtalt, siṡ lęěɢaťta.

üiťskęṙᴅ jäľle läňnuva saṅna pizu‿aṅᴅa teɢemä. vana viḥtust‿ja aḥju lûᴅest‿ja, miľlest na teňnuva. kaè eňnemʙi oľliva aḥju luv̀va, keľleɢa rṓɢiťti ahi ärä, eňneɢui leìʙ aḥju pantti, vanast oľli pû rṓʙi, nů̯ eṡ tęṁʙava jo tuḥka ärä!

---

[98] õpeta; [99] tugeda, toetuda

noja·h̀ siš kol̀m nel̀läʙäväˌ ɐdaguˌt käěnuva saňnan pizuˌaňda tegemän, aga kiäˌgi eìj_ole julenu veˌrd aňda. veri oleš sänu siš vanadoňdile, pizuˌaňd oˌlli vanaguri, meš mûd! siš pizuˌaňd oˌlli saňnalava aˌl kɐ̨kkuˌttanu. aga kiäˌgi eìj_ole veˌrd_aňnu, eìj_ole leňdu läňnu. kaè nimeˌitteš_seˌrmest[100] *pidi aňma kol̀m tilkka veˌrd, et siss_oš leňdu läňnu. aga toda_ìj_ole kiäˌgi aňnu, mɐ̨liva eˌì, ilma pizuˌaňnaˌtta säp̀ ka läʙi. temä, keš veˌrd aňna, siš tol̀lele vedänä kiik̀ kok̀ku, meš_tä tah̀tna. küzinä eňne: „meš_sa tahad, mez_ma tû!“*

üiˌts oˌllu periš ädän ɐ̨k̀va pizuˌaňnaga, eìj_ole midägi enämp mɐ̨iˌstnu laˌske tuˌvva eňdäle. eìj_ole vaˌlla ka sänu. viˌmäˌtte aňnu segla käˌtte_eˌì: „tû veˌī!“

no kurivɐ̨rk̀, kudaš sa sâd seglaga veˌī tuˌvva! vezi jõzeʙ jo seglast läʙi. no koˌst_sa säˌt tuˌvva, ku_da eňne tühjäš lâʙ! siš sänu oňde vaˌlla pizuˌaňnast: pizuˌaňd paňnu pleˌhku. eìj_ole siss_enämp pizuˌaňda näňnu. muˌldu küˌisse iˌkki: „mez_ma tû? meš_sa tâd?“

mɐ̨nigɐ̨rd tõnu raha, laznu pɐ̨rmanduˌlle nigu üiˌts kɐ̨ˌllin. ja kiˌikki krâmi vedänu kokku. peremˌìš saì periš riˌkkaš.

KKI MT 193, 171—183. H. Keem, 1957.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

76. *Saraatovisse rändamisest

noˌh | eňnè oˌllu iˌkkˌi kûˌ·lda eˌì | sa·ràdoˌhvi lâvä iˌkki | i·nimeze_ja || siš | tû lu·iš_jaˌkkup oˌllì | üiˌts kõˌ·liˌɐ̨ppeˌtta·ɐa[101] *kaˌh oˌllù || tû·_siš kɐ̨nelnu_ìˌ „ja·h̀ | sâl sa·raˌttohvin oˌm jo â· eläda kü·l_ja | eˌì sâˌ·l oˌmmà siš | ka·raski pe·řve_ja pˌ·mä jɐ̨·èˌ_ja | sˌ·ga_käiʙ mɐ̨·ˌtsàn | vä·iˌts se·hen || tulep ko·du | e·gàˌ_üiˌts lɐ̨ikkap tü·ˌkkì_ja* (siga) *lâʙ jälˌlɐ̆ mɐ̨·ˌtsa“ ||*

no·h̀ | siš vaˌɐ̨à kaˌ·èda | ra·hà kogùda | eˌì te·mäˌ_s lâp̀ | periš kaˌ·èma siňnà || nõ siš koˌ·gùnuva_ìˌ . . . peˌ·rèmehe | e·gàˌüiˌts nîˌ·baˌllu kuì tedäˌ | nüt sˌìn vɐ̨·ɐ̆màlik̀ kɐ̨ˌllègil oˌllì || aˌ·nnuva_s tàˌlle raˌ·hà_eˌì temäˌ lâp̀ kaˌ·èma || ja siˌ·s̄ läˌ·ňnù | s_oˌllu kaˌ·iˌts kûd aˌìga äˌ·rà ||

noˌh sɐ̨ˌ·ni eˌì | kuˌs_sa maˌ·ˌɐ̨à panèd! || eì tohì jo äˌ·rà miňnä | ku oˌstjaˌì ei (levvä) *|| siš viˌjɐ̨gümne ruˌ·blàˌ_ìˌst sänuva taˌ·lùzit | siˌì saˌ·mast jäˌ·řväˌ_*

[100] kj. ütleb ka *nimeˌittiš_seˌrmest*; [101] vanimas kõnepruugis *kûlmeister*

güläst lä·hiǩkesᴇst || eṫ siṡ lǟvä s a·r à ᴅ o ḣ v i || o·ì | sâl jo â e·lù! || eṫ miṡ sâ·l viɢà || nà·ę̆ne‿ja mį̂·s pęľve va·štatsiᴅe | mäŋɢìvä kâ·rᴅiṫ‿ja | ja piǩkuṫtava ję·èʙeřve pā̄l‿ja || vęṫtàva jęeṡt pî·mä‿ja | ja peřvest ka·raskiṫ‿ja || no·h̄ | kaè koṡs‿a·ľʙì || oľliva iǩki ru·màla kü·l̄ inìmeze e·ň-nemʙiᴅe ||

seränᴅe ju·t̄ ja·h̄ oľlù || ja si·ṡs‿eṫ tū̧ l u·i ṡ k‿j a ǩ k u p lǟp̀‿ṡ perĭṡ ka·èma vį̂l‿ja || ū̧ṫnuva iǩki ta·ɢàzi || kò·è[102] || tuľlù ta·ɢàzi || eìj‿olè ko·èɢi[103] mi·neǩkiṫ oľlu‿eṫ | eì sâ·ɢi mi·ṅnä || jaᵖ‿pe·räst siṡ sānùva kū̂lᴅa‿ṫ te·mȁ oľlù | ta·ǩkà‿t a r t t u | üṫten sa·ňnàn elȁnu kaiṫs kûᴅ a·ìɢa | toľle ra·hàɢa || ka·è! || — — —

jā‿aɢa tū̧· | samà l u·i ṡ k‿j a ǩ k u p tū̧ läiṫs pe·räst ru·màlaṡ ka‿iǩkì | nō·ḣ | nemȁ ontte kō pa·hanᴅiva ja | nį̂·ṫsivä teᴅȁ ku·ṙjavaìmu || no·h̄ | kuᴅaṡ‿tā pe·t̄ neìᴅ! ||

nō eṡs‿o·lèɢina mi·ᴅäɢina te·ṫtȁ || jäĭvä iɢà ü·iṫs[104] omà ko·hàle[105] iǩki‿ja || aɢà‿siṡ mę·ṅᴅa‿ʙaikka tuľlù ka m u·ľ ɢ i s t || aɢà no·h̄ | ma‚ėà iǩki ä·rȁ anttu | eɢà są ènämp ta·ɢàzi‿ì sâ || aɢa nä·eṫ‿ku ru·màla ka vanast oľliva i·nìmeze ||

EMH 522. H. Keem, 1963.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

77. *Kuidas vanasti naba paika pandi

oì ta·ìvaǩkene | ü·iṫskęṙᴅa | sīn nâ·ʙriᴅalul oľlì || kȁ·ĕzivä muľ sīn tū̧·n iǩkì | mį̂·ṡ ja nà·ĕne‿ja || nà·ĕne oľlu ü·iṫskęrᴅ ä·rȁ | ko·ᴅust || ja mį̂·s paňnu pu·rkki na·ʙà‿ʙā̆le || nà·ĕne eṡs‿olè ko·ṫtù tū̧ɢęṙᴅ | ja temȁ e·zì naǩkànu‿ṡ eňnäst a·ŕstma || na·ʙà ä·rȁ‿ja | eṫ panep pu·řɢì pâ·le || koṡt‿sa siňna na·ʙàmulkku sā̆ṫ e·zì paňnà || teṫti seränᴅe lè·ę̆väɢōriǩ | oṫs te·ř-räv‿ja | ja siṡ sī̂·ṫ (pääld) *nęňᴅà va·ľla‿ja | sī̂·ṡ pantti | müṫsiṫteᴅi kę·-vaste | pa·ǩlaᴅūštiǩkene vaì . . . | ja tu·lì o·ṫsa‿ja siṅnä le·ĭvȁɢōriǩku siṡse || ja tū̧· na·ʙàmulkku || jā siṡ ru·ṫtu | pu·ŕǩ pâ·le || aɢa no·h̄ | ta è·zi‿ṡ nä·è ja | tū̧·* (paklatuust) *läňnu kę·řvàle || ja‿ľlì kę·ṫtùnahà kęĭǩ ä·rą̆ pęleṫtanu[106] || no·h̄ | ksa nî·ruṫtu sā̆ṫ teᴅȁ | ä·rȁ sâlᴅ vę·ṫta! || ja sī·ṡ oľli*

---

[102] ennäe!; [103] kuhugi; [104] murdeomane *eɢà üiṫs*; [105] kirjakeele sõna; [106] kirjakeelepärane sõnakuju, vanimas kõnepruugis *paluṫtanu*

mi·ṫtù a·ìɢa | eṡ sâ ontte enämp pö·ḱsi ja·ḷɢa paňna eì || ẹḱva pẹ·ᴅèzi | eňnèɢu siṡ te·ṙveṡ saì || teìj‿eṅᴅäle ro·ḥkemp a·ìɢeṫ ku e·ṅne ||

ā·ɢa | i·mèliḱ tä o·m̄ eṫ tā· | kuì sā̆l na·ʙàmuľɢun oṁ | tā viṅnap kịiḱ kẹ·ṫtù na·hà ẹḱva pu·řɢì siṡse || oṁ nä·ṫtä || ja si·ṡs‿oṁ | pà·ĕɢan kaḥ | na·ʙà ||

(HK: A kudas sa ärä purgi pääld saat?) *o·ì | ä·ḱkitselt || ta‿ṁ kẹ·vaste ki·ṅni || muḷl‿oṁ ka· eṅᴅäl üiṫskẹṙᴅ pâ·l oľlù* (naerab) ||

(HK: Mes sul viga olli sis?) *ka·è | no e·ňnemʙiᴅe‿iḱkĭ ku‿za nụ̂·r oľlit | sa tūzit iḱki eṫ kẹĭḱ i·hu oṁ suḷ ka a·ìɢẹ‿ja | eṫ sa o·lèᴅ ẹḱka*[107] *a·ìɢe || jā sīṡ e·mä̀ üṫtel | ka·ᴅunuḱke‿ṫ | „kaè kaṡ | na·ʙà lụ̂ʙ suḷ sā̆l | toľlĕ naʙà mu·ľɢù koṫtal || ku‿ᴅà kẹ·řval‿lụ̂ʙ | siš‿tà om* (paegald) *ä·rä̀“ ||*

no kaì ä·rä̀ || i·mèliḱ tạ o·m̄ || mẹ·nìɢẹṙᴅ ta lụ̂ʙ ü·lèvän‿ʙụ̂l | sî·n || mẹ·nìɢẹṙᴅ a·ḷʙûl || va·hèl oṁ kẹ·řval ka· nẹňᴅà || jā? | nä·èᴅ eṡ lụ̂· ja | sīṡ pantti na·ʙà‿ʙâle | pu·ŕḱ || sīṡ‿ma nä·ì || ṡ pantti säränᴅe lè·ị̆väɢṓriḱ‿ja | siňnà | tū̆·ṡt si·ṡse pẹ·lèma[108]*‿ja | mu·lkku || ja ru·ṫtu puŕḱ pâ·le || ja ka·è ku naḱkaš kẹ·ṫtu tẹ·ṁʙama pu·rkki || ō·ì‿ṡ tuľli periṡ i·ṙm ontte || aɢà no·ḥ | â sûr pu·řɢiḱkene oľli | ka·ṫtelīṫrīline vaì | sä·ränᴅe || ẹ·ḱva | kẹ·ṫ läṫs siňna si·ṡse* (naerab) ||

(HK: Jah, ja mes sis sai?) *noḥ | vḗ·ᴅiḱkene aìɢu oľli‿ja | aɢa pâ·lᴅ‿ei tulè kuᴅàɢi ä·rä̀ ontte | ka‿ẹ·ḥku tä·ìs! || nō·ḥ | tị̂ vaì puŕḱ kaṫski || no·ḥ | siṡ kuᴅaṡ‿ta iḱki ä·rä̀ sā̆lt . . . || nä·p̄‿iḱki a·ḷla‿iḱki a·ètti eṫ‿tä̀ | ẹ·ḥku‿iḱkĭ saì | mù·ị̆ᴅu‿eṡ tulèɢi ä·rä̀ || jā || si·s̄ ma näì ka·ḥ‿eṫ | pu·rkki pantti pâ·le na·ʙàle ||*

EMH 522. H. Keem, 1963

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

78. Õitsilised hädas huntidega

miù emä oľlu tüṫruḱkene, nẹňᴅa väikke vị̆l, siṡ käĕnu tẹĕšteɢa üṫten iḱki ḗᴅzin. oʙeze oľluva ụ̂ze väiľlä‿ʙā̆l sō̆män, nemä teňnuva tule üleṡ ja valunuva[109]*, eṫ soè oʙestele manu ei tüḱkivä, ku oʙeze naḱkanuva seᴅävizi turṡklema, siṡs‿oľlu tḗᴅä‿eṫ, suzi oṁ lähiksen. siṡs‿eẹ̆ᴅzilize naḱkanuva ẹiḱma ja ujuṫtama*[110].

---

[107] = *ẹḱva* 'just kohe'; [108] murdeomane *palama*; [109] valvanud; [110] karjuma *tệ-uju, tệ-uju*

üitskeŕra jälle soè uilunuva ja eędzilize uilunuva suttele vaśta. taivakkene, ku siś soè tulluva! siśs_olu üitś oŕjanuiŕm. noh, nuŕmel olu säräne nimi. oŕjanuŕmen olu äěna küin. oi sa eldeke, siś eldzilize jõznuva neńda_t, końdza eś näè vaŕbit. kaènuva kudaś ruitu siñnä küini sänuva, ja uiś kęvaste kiñni. siś roninuva iŕmuga üleś siñna seilppu päle_ei vänttе soè päzevä kudagi sisse.

soè tulluva saěna tâde ja käpnuva ja kiünnuva periś vihastę ękva. aga küin olli kęva_ja uiś kiñni kęvaste, na_s sâ sisse. kui ędzilize väillän oss_olu, no siś oss_ärä lahknuva kül ja puruś teńnuva. taivakkene, sina tohtsit nüid uinttele vaśta uiluda!

H. Keem, 1963.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

79. Kui koolmeister esimese rasvamasina tõi

kui mią laits olli, siś kiik kamararaśv[111] ja plõmiraśv taŕbitti. aga ega ütte eś paňda. plõmirazvaga olli vähämb vaiva. tû sai ruttemp valmiś. kamararazu lęěgutti väěštega tüikkes, väikkeze neilläгantti tükki lęěgutti. razvadaimpmize moiid_olli. razvadükki pantti siñna moldi ja nakkatti turba lapjidega[112] taimpma. enne taŕbitti lapjidega. peräst taŕbi nuijega[113]. taivakkene, mehe kattekkesti tampsiva nęńda_t ame säillän likke olli. no konaś ta lähäp sui pehmeś razvaś! kęige ullemb olli tükkirazu: sa taŕbi ja nuijatta, taŕbi ja nuijatta, aga ikki om tüikke siän. ja kui tüikke sisse jäi, siś raśv eś saěza, läits räiduma. läits kęllatsęś ja aizma perizeld.

siśs_olli mią nęńda nellä_vai vijedę·iśku âštane, kui edimäst kęrda razva mazinat kûli. kęšse kûlmeistri näěne tulli salule, miù emäle küllä. siś tû kęnel_ei: „oij_eldekkene, kül nüid omm_â raśva teitä! męile, juhan tulli linast kodu, olli puhun[114] serände väikke, ękva nigu kutsik jälle, üttel: „sî_om razva maśsin.“ tû paňnaś lavva küige kiñni, liha lęěgutaś väikseś ribakkuś, suzattaś mazinade_ja mugu aettaś väńdäst ja

---

[111] keelejuht kasutab läbisegi *raśv* ja *razù*; [112] turbalabidatega; [113] tampimisnuiadega; [114] põues

razu tulep naṙmin[115] *väⁱl̓lä, ta‿m̀ nẹn̆ᴅa il̓luṡ peḣme, ei ole tük̀ki ei teräk̆kest sehen."*

no siṡ kaĕva jaḣ ik̀ki toᴅa razva mazinat̀, koṡt jäl̓le saĕva, siṡ mazinᴅiva. eṡ nak̆kavaɢi enämp teᴅä mol̓lin tün̆ᴅzelᴅämä. nẹn̆ᴅa jäì tṷ iṙmuṡ taⁱmp̀mine‿ja nuĭjat̆tus maha.

H. Keem, 1963.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

80. Kildsauna käkid

kuì mià vil tüt̀ruk̆kene ol̓li, siṡ emäɢaᴅunu ik̀ki kẹnel toṡt kil̓ɢiɢäk̆ki[116] *teɢemizest. pòĕzi koṙjanuva külä‿ʙäl̄ᴅ kezvä jahu, tüt̀rik̆ku küzinuva perenašte‿ɢäṡt jäl̓le raṡva ja lihakrâmi. noḣ, tṷ perenane ol̓li ik̀ki niɢu roḣkemp kit̆tuvârᴅ, keṡs‿aⁱǹᴅ, mẹnì vẹipp‿ot̀*[117] *eṡs‿an̆na kaḣ.*

en̆ne kaᴅriʙäìvä ik̀ki ol̓lu tṷ kil̓k̀san̆na käk̆ki teɢemine. tüt̀riɢu län̆nuva tol̓le krāmiɢa üt̀te p u ḣ j a‿ɢülä saǹna, sâl siṡ nak̆kat̆tu käⁱk̀ke teɢemä. pòĕzi tēzivä ärä, koṡ tet̀ti, nṷ läṅnuva peräst ẹᴅaɢu sṷ̂mä jäl̓le. san̆nal ol̓lu paˌẹa, jô‿ᴅa niɢu saĕna siṡse raottu mulk̀ sai olema. saṅn‿ol̓li muĭᴅuk̆ki väikke, saṅna kịik̀ eṡ mahuva. pṓzi ol̓luva väⁱl̓län, suzanuva ak̀namul̓ɢust käè siṡse, ṡ panttu läm̀mi käⁱk̄ pîju. tṷ ol̓li niɢu mẹni sṓɢi piᴅu jäl̓le.

ma‿ì tījä konaɢẹṙᴅ na län̆nuva p u ḣ j a keⁱrkku al̓la, sāl k o n i san̆nan ten̆nuva‿ṡ käⁱk̀ke. peräst tul̓luva poĕzi sṷ̂mä jäl̓le. op̆pet̆taˌẹa län̆nu mṷ̂ᴅä. en̆ne m e ì j e r i t̀ ol̓li tṷ op̆pet̆taˌẹa, nime ma‿ì mälet̆tä. noḣ temäl ol̓li kaḣ niɢu ûᴅiṡ, mẹt̀tel oᴅo·t̀ ma‿la ẹɢe kaè, meṡ sāl̄ᴅ mul̓ɢust an̆ᴅaṡ‿on̆ᴅe. temä jo näì, et̀ mehe sāl mul̓ɢu maṅ käĕzivä‿ja peò suzašsiva, temä suzaṡ kaḣ. taìvak̆kene, temäle panttu tuline käⁱk̄ kịiɢe lḗmeɢa! niɢu pâst kul̓ʙiɢa vẹettu, nẹn̆ᴅa anttu ak̀namul̓ɢust ẹk̀va pîju. no‿na näĕvä ärä‿et̀ op̆pet̆taˌẹa, tūziva ärä. eɢa‿siṡ mùịᴅu‿ṡ pan̆na. op̆pet̆taˌẹa saì kṷma käk̆ki pîju. sa mẹt̀le, kịiɢe lḗmeɢa! ta palut̀ jo käè ärä. op̆pet̆taˌẹa rṓɢat̆tänu ẹk̀va tol̓le valuɢa‿ja käⁱk̄ len̆nänu maha niɢu mauḣti. eìj‿enämʙ eìj‿ole kät̄ suzanu, ta kaènu kuᴅaṡ‿ta saṅna mant̀ minemä sā̆nu. oḣ seᴅä nâru

---

[115] narmastena; [116] kildsaunakäki, rahvaetümoloogia on kaasa aidanud, et *kilt̀san̆nast* on saanud *kil̓k̀san̄*; [117] võib-olla et

ja naiʼlla, meś siśs‿olli! noh, põ̀zi näĕvä ärä eì oppeʼtaea tulep‿ja teḿmaśśiva enɒiʼ keŕvale, eì näiś meś tütriɢu tēvä.

üiʼtskeŕɒ läńnuva jälle kilɢiɢäkki tegemä, teńnuva käkki ja paṅnuva väʼllä sarja‿bäle neŕjuma. elɒekkene, tulist käkki eì sâ jo süvvä! läńnuva siś peräst kaèma — eśs‿oleɢi enämp. meni viɢurimîz olli sarjaɢa käkki veìnu ja silla‿oʼsa alla vînu. siśs‿olli peŕrä jäńu[118] tū käkkiɒegemine, siśs‿enämb eìj‿ole teʼttu.

H. Keem, 1963.

TÄNNASSILMA K.

Miina Hallik, 87 a.

81. Hõlpsalt saadud jõuluvorstid

eńne jeùlu olli ikki tu vorśtiɒegemine. ûze tuleɢa teʼtti. näĕne üttelnu mehele‿eì: „seʼlle vorśtiɒegemizeɢa om iŕmuś paʼllu ameʼttiì, mia aṅna ęge siäle meni päìv eńne tapmist sûrmiì. siś veʼtta siä sehest ja pane ękva paʼtta kîmä. om voʼrśt valmiś.“

peremîz olʼlu toʼlle azjaɢa väĕgä peri. säränɒe läĕza‿bōle[119] mîs, temä eìj‿ole vîznu[120] vorśti teʼttä meìst[121] aɢu koŕjaʼtta, kaènu kuɒaś keŕɢembäst läbi sâb.

äkkene kül, aṅnuva siś siäle sûrmiì ja tapnuva siä ärä. näĕzel kaŋgeɒe â mîl‿eì temä ikki taŕɢemb kui mû inimeze. veìnu siä sehest nū sõliĕkku neńɒa niɢu‿na säl olliva‿ja paṅnu ękva paʼtta kîmä. laznu â tüʼk aìɢa kivvä[122], siś veìnu pâst väʼllä. ezi maiʼsnu ja kiʼlnu: „imeliĕ azi kül, mulle enɒäle vîl meĕkib, aɢa penile ei meĕkki suɢuĕkkina.“ noh, peni eìj‿ole nuĕkkiɢi manu suzanu, peni läńnu mineĕkkiì.

H. Keem, 1963.

PORINURME K.

Liisu Paap, sünd. 1867. a. Isa oli põliseid Ulila valla mehi, ema pärit Järva külast. Kolmandast eluaastast elab Liisu Porinurmes, kuhu isa sai Kavilda mõisa tükeldamise ajal maalapi. Koolis käinud 3 talve. Abielus olnud kavildalasest üleaedsega. Kogu elu mööda saatnud lapsepõlvekodus Porinurmes. Surnud 1966. a.

82. Lindudest ja ussidest

kiìk liṅnu kaòva ärä, käɢu ikki kuʼk sin kevädɒe. ku käɢu koʼttu käĕnä, tû olna alb. nüìɒ eńne sɒa ta kuʼk maęaɒe mań, aìɒu sehen ja aḱna al. üttest aìjast tuʼlli, ja tęìzi läiʼts. tu omm‿alb ku käɢu maęa mań kuĕkup.

[118] s. t. lõppenud; [119] laisavõitu; [120] ei ole viitsinud; [121] metsast; [122] keeda

Liisu Paap

kaṡs‿oṁ siṡ muĭᴅu ęnneṫtust, vaì kaȟju miᴅäᴇi, vaì suřnuṫ. nęňᴅa aĺᴃa iǩki miᴅäᴇi oṁ, eᴇa ta åᴅ‿eì tähenᴅä. kuⁱk̄ ärä jäĺle męne sûᴅäv̆ve ja läiṫs jäĺle, eᴇa ta kav̀va eṡ kuǩku kaȟ.

kuìj‿eᴅimäst‿kęřra ků̧let keväᴅe, siṡ toᴅa üṫteldi eṫ, oṁmuǩku oṁm‿ṓleᴇäᴇu, sů̧maìᴇu suřmaᴇäᴇu ja, lęùnaìᴇu lèę̆naᴇäᴇu, ęᴅaᴇu ęňneᴇäᴇu. vanast iḱs oĺli paⁱĺlu serätsiṫ viᴇuriṫ.

käᴇu eì teňnä pezä, käěnä koš‿ta sâᴃ väiḱse liňnu pezä manu, siňna munena. ja väikke liṅᴅ piᴅänä väⁱĺlä aùᴅma. nęňᴅa kęnelᴅaṡ, eᴇa mi̧à eì tī́jä. üiṫskęṙᴅ mi̧à ka näìje. linaliňnuǩkeze pezän oĺli üiṫs sûr poìᴇ. meš‿tä mûᴅ oĺli, ta iǩki käòᴃoìᴇ‿oĺli. ta‿ĺli sûr niᴇu päṫtäḱ.

sīn sů̧‿ᴃā̄l oĺna paⁱĺlu kuṙᴇi. ja uⁱṡse oṁ ka paⁱĺlu. no kure višt sō̄nävä ka uⁱṡse. nī́ kęnelᴅaṡ, eᴇa mi̧à eì tī́jä. uⁱṡs‿oṁ iřmuṡ lů̧m, mi̧à eì juĺᴇe ärä ka tap̀pa. eᴇa ta å eìj‿ole, ku‿ᴅa koᴅu käìᴃ. üṫteldäṡ eṫ üiṫski tuli̧ṓne eìj‿oĺna iĺma, aᴇa temä‿ei näěᴅänä eňnäst.

üit̀skęr̆ra mi̯à tul̆li ma̯ėa nuk̆ka mant̀‿ja, läit̀s sireli pî̯zaᴅe. eṡ sâ kät̀te! üit̀skęr̆ra ol̆li àĕᴅalävel, j u h a n vaì keš‿tu näìje. ma minevâštaɢa[123] *näì sìn‿saman tanuma‿ot̆san, läit̀s krā̆vi peř̆ve siṡse, eṡ sâ ärä reḣki. j u h a n läit̀s tę̀ĕne päìv, siṡs‿ol̆li väⁱl̆lä tul̆lu, siṡ saìj‿ärä reḣki. kaṡ sul̀ eɢaɢęr̀ᴅ om̀ tu toⁱk̄ käèn, ku‿za teᴅä näèᴅ! mine vī̯l tok̀ki oⁱt̀sma, ärä lähäʙ alat̆ti. jum̀mal ol̆na üt̀sä ů̯ᴅ‿ja üt̀sä päìvä vihane, ku uṡsi ärä eì tap̀na.*

e ṅ ᴅ l a kęneli et̀, temä kot̆tu om̀m‿ol̆lu üit̀s venelene. tů̯ om̀ męiṡtnu ušsi sęṅnu, siṡ tů̯ om̀m‿ärä ânu ušsi. nüìᴅ eìj‿ol̆na enämʙ sâl. nüìᴅ eì näňnävä enämp. kęnelᴅaṡ et̀, keṡ‿noiᴅ ušsi sęṅnu męiṡtna, tol̆lele eì teňnä miᴅäɢi.

uⁱṡs‿ol̆na rohiṡ. ušsimârjaʙävän läňnävä ušsi ur̀ɢu. üt̆telᴅi minevä, aɢa eɢa nä‿ì lâ. ja keväᴅe siṡ tul̆nava ur̀ɢe sehest väⁱl̆lä.

üit̀s vanamì̯ṡ ol̆li, kut̆sut̆ti ā̆ᴅu p ē ᴅ u. tů̯ üit̀s‿keväᴅe tul̆li sů̯‿ʙā̆lᴅ, ol̆li väĕɢä ärä koḣkenu. temä näňnu sů̯‿ʙā̆l nī̆ʙaⁱl̆lu uⁱṡse, sûr uňnik̀ ol̆lu. ki̯ik̀ üt̆ten ik̆ki lī̆k̀nuva ja käĕnuvä üit̀stęĕštest läʙi. üt̆tel et̀ nî sûr uňnik̀ ol̆lu, niɢu naĕšte up̆sik̀ top̆pi pęḣku täìs. — — —

siṡ‿sā̆lᴅ sů̯ʙā̆lᴅ lā̆vä nemä laⁱk̀ka, màĕzale mâle viàvä eṅᴅit̀, ku‿na vęìmu sā̆va. męni käìʙ oⁱt̀sman eňne jüriʙäìvä lů̯mele. aⁱn t̀ k u perenaĕne läňnu ka. luha‿vḗren ol̆lu üit̀s ma̯ėa. sā̆l inimeze sehen elänuva. temä käĕnu nòĕᴅe pů̯l. siṡ‿sā̆l raʙa‿ʙā̆l ol̆lu joʙa uⁱṡse nät̆tä. aⁱn t̀ k u perenaĕne paňnu ušsi uṅᴅriɢu kar̀mani, tṓnu koᴅu, leḣmile rohiṡ. kaè siṡs‿eì rik̆kut̆tana eläjät̀[124] *vaì lů̯ma, ku‿ᴅa toᴅa sâʙ. meìl sîn, kuī‿na saĕva vahest, siṡ vizašsiva siɢaᴅele. tę̀ĕne seì, tę̀ĕne‿ṡ sů̯. nū̯ verevä, saraʙū kar̀va veⁱrk̀ja, nů̯ ol̆nava vihatsęmʙa, räštik̆ke ja naštik̆ke eìj‿ol̆nava nī vihatse.*

oʙestele kuī̯vat̆teᴅana, panttana kā̆rᴅe[125] *seⁱk̀kä. ę̄rut̆tana tuhale, oʙene muīᴅu eì vęt̀na. nîj‿üt̆telᴅi teɢevä. kâru oʙene sů̯ʙ ja kā̆rᴅeɢa sů̯ʙ ik̆ki üt̆ten ärä. leḣmile jäl̆le k a ř l a tęì üit̀skęr̀ᴅ üt̆te, siṡ paⁱṅᴅ pī̯tte siṡse, raɢuṡ kat̀ski. ärä seī̯vä! kaè leḣm pī̯tti väĕɢä im̆mustap, siṡs‿eì sā aruɢi meš‿tä om̄.*

KKI MT 193, 1—5. H. Keem, 1957.

---

[123] möödunud aastal; [124] s. t. siis ei tehtavat kahju kariloomale; [125] kaerte

Liisu Paap, 90 a.

83. Rõuged, leetrid, halltõbi

vanast oľli nęs̀tme. nû̯ oľliva küľl‿iṙmza, niɢu eṙne ihu‿ʙā̄l, mäᴅä täìs. sęṙme oľliva arkki, eṡ sā sęṙmi koḱku piťsiťtäᴅä, eṡ paĕnuva. mi̯à ezi ka oľli nęs̀tmin, muľl‿oľli ęreᴅamʙalᴅ. aɢa kui veli nęs̀tmiᴅe jäì, tû̯ oľli iṙmuṡ täìz. jalaᴅaľlast pâ laèni oľli nęs̀tmiť täìz. nüìᴅ eìj‿ole enämp nęs̀tmiť kû̯lu.

jaḣ, t‿oľli üiťs iṙmuṡ aìɢuṡ. eṙne sū̯rutse mäᴅä viľli oľliva, teṙve ihu oľli pâlᴅ täìz. męni sureṡ ärä, męni parazi[126] ärä kaḣ. meľje saĕme kül̄ teṙveṡ. miᴅäɢi rohi[127] eṡ męĕštame nēle. kuľ‿na oma a̧èa ärä oľliva, siṡ naḱkaššiva kuj̯uma. läťsivä muštaṡ, vaì prû̯niṡ tęm̆maššiva. siṡ tüⁱksivä süiťmä. siṡ ku‿na naḱsiva kuj̯uma, siṡ puᴅeziva[128] niɢu eṙne kṓre pâlt‿tuľliva maha. süittä‿ṡ vęì, siṡs‿oľli veri taḱka. eɢa eṡ tahaɢi süittä, na‿ľli iḱki valuza.

męnel oľli kül̄ sû[129] nī kroʙine, pḗniḱkezi mulkke täìs, jäĕvä nęs̀tme azeme[130] sû pā̆le. üťtel pòĕzil vęťtiva tę̀ĕze siľmä ärä. oľli nęšte siľmä tuľlu ja vęⁱt̄ tę̀ĕze siľmä terä ärä. poiṡ jäìj‿üťte siľmäɢa. vaľla pû̯lᴅ aetti kül̄ nęs̀tmiť panema. muľlę ka pantti sījä käèvaṙre pâle, aɢa eɢaɢęṙᴅ eṡ tule üleṡ. eṡs‿aviťta tû̯ ka miᴅäɢi, iḱki tuľliva nęs̀tme pâle. nęs̀tme azeme jā̆vä siṡ, ku oṁ kav̆vamʙ mäᴅänenu. ja męnel oľli suvel läṁmäɢa. toľ keľ siľmä ärä vęⁱt̄, toľl‿oľli ka suvel àĕna̧aìɢu.

vanast oľliva lā̆ᴅzä kaḣ, serätse pḗniḱkeze verevä ihu pā̆l. nû̯ oľliva ka aľva. eṡ vęì vaľɢeť näťtä, riḱ siľmä ärä. piᴅi piṁmen olema. oľli aḱna kiṅni, pantti rę̀ĕvaṡ eťte. nû̯ oľliva ka aľva, ku äṡte väⁱľlä‿ṡ pęè, siṡ jäì siľmile vaì kęṙvaɢûlmizele viɢa manu. ku iluste väⁱľlä saì pęᴅeᴅa, siṡ saì iḱki teṙveṡ.

ku miù emä oľli nû̯r, siṡs‿oľlu jäľle aⁱl̄. ki̯iḱ suvi aìɢa pęᴅenu aľli miù aìɢu toᴅa aìɢust eṡs‿ole. miù aìɢu‿ṡs‿ole üťteɢi aľli. miù emä kęneli eť, temäl oľlu aⁱl̄ säⁱľlän, rap̆puťtanu ja meš‿tä teṅnu. emä läṅnu paḱku rîjale, koheɢi tüṅni aľla. aⁱl̄ ęiḱnu iḱki‿eť: „m a r i, m a r i!“

temä eìj‿ole väⁱľlä läṅnu, temä oľlu paòn. nī kû̯leʙ eť, oʙeze jṓzeva ku maťsin rîjalust mû̯ᴅä. męťleʙ‿eť: nüìᴅ jṓzeva säⁱľɢä. tęs̀tnu pâ üleṡ,

---

[126] paranes; [127] rohtu; [128] pudenesid; [129] nägu; [130] rõugearmid

sâlᴅ koš‿ta paòn‿oll̆u. kaènu oʙeze kiik iluste vakka, sõvä. ja emä tull̆u paòst väiᴵlä. nîj‿aiᴵ säiᴵl̆än!

inimeze üt̆telnuva eì, nį̂ oᴵnava l a p̆ p i mâ vana tätriᴄu, keòs‿alliš kääᴇnävä. temä oᴵlli pᴇᴅenu višt kaiᴵs kᴇ̆ʀᴅa. aiᴵ miᴵtu kᴇ̆ʀᴅa ᴇiknu ikki m a r i ja m a r i. aᴄa siòs‿ei vᴇᴇna eli teᴵttä, eì vᴇᴇna väiᴵlä tuᴵla. temä kûlᴅ‿eì teᴅä ᴇᴇᴳuᴵttaš, ja tuᴵlli väiᴵlä. temä‿š tîjä‿eì aiᴵl‿oᴵlli. tû oᴵlli ka üiᴵs iᴵrmuš aìᴳuš. ku aiᴵl säiᴵläᴇn oᴵlli, siš raᴘᴘuᴵttanu iᴵrmzaᴅe. kaᴠva aìᴳa oᴵllu aìᴳe, suvi aìᴳa pᴇᴅenu. eì tîjä, kaš mᴇni ärä ka kûli, miᴵtte eì mäleᴵttä.

mᴇne üᴵtlivä eì, näiᴵlä peräst oᴵllu aiᴵl, eᴵtt‿aᴳaᴀnane leìʙ, ja saiᴵnì toiᴵt.

KKI MT 193, 10—13. H. Keem, 1957.

PORINURME K.

Liisu Paap, 90 a.

84. Karask

vanast teᴵtti karaskiᴵt. ku pîmä oᴵlli, siš kašteᴵtti [131] pį̂mä siᴝse, ja kuì pîmä‿ᴝs‿ole, siš pantti rᾶzukke raᴝva vį̂ siᴝse, jahu seᴋkäᴵtti siñna siᴝse, seᴋkäᴵtti paksuš. jahu oᴵlli üiᴵs kiik, meš konaᴳi oᴵlli, kaš kezväjahu ehk nizujahu. mᴇlemʙist sâʙ â karask. nüìᴅ paᴖᴅaš paiᴖne pᾶle, aᴳa siš eᴝs‿ole paiᴖne, siš pantti leᴇ̆vä lapju pᾶle. jahu aìla‿ja, aetti siñna ᴇhuᴋkᴇᴢᴇš, niᴳu karask konaᴳi. leìʙ oᴍ paks, karask ikki teᴵttäš ᴇhuᴋke. käzi teᴵtti ikki liᴋkeš, eᴵ‿tä käᴇ küiᴵlest ärä läiᴵs, siš liᴵtsutti laᴇaš, pantti ahju. t‿oᴵlli seränᴅe kᴙᴇʙe â, siᴝs‿oᴵlli â pᾔmäᴳa süᴠvä. kõᴙiᴋ oᴵlli kᴙᴇʙe, sizu oᴵlli ikki peᴋme.

kᴙᴉviᴳaraskiᴵt ka teᴵtti. meᴵlleš [132] ma‿ì mäleᴵttä! kᴙᴉviᴳaraskiᴵt saì küᴵllält teᴵttuš. ku sûri karttuᴌᴅ oᴵlli, siš saì kᴙᴉviᴵttuš. seräne kᴙîᴠ oᴵlli, toᴵlleᴳa saìj‿ᴇᴙuᴵttuš‿ja kᴙᴉviᴵttuš karttuᴌᴅ. siš seᴋkäᴵtti tu kᴙîᴠ [133] vᴉᴳa seᴳi, muᴵᴅu oᴵlli niᴳu muᴝt, siš seᴳla‿ʙᾶl oheᴵtti ta kaᴵtte vᴉᴳa‿ja siš laᴝti läʙi seᴳla. sᴉ̂ kᴙîᴠ, meš seᴳla‿ʙäle jäì, sᴉ̂ jäì kuᴇ̆vaš. aìla läiᴵs vezi ja‿ᴅu täiᴙkliš, seᴳla aìla siñna anumaᴅe. täiᴙkliš seiᴵᴳuzi [134] pᴇ̀hja, toᴅa oheᴵtti ka ikki miᴵtma vᴉᴳa. üiᴵs valeᴵtti ärä‿ja, jälle tᴇᴇne vezi‿ja, koᴌmaš‿ja. siš saì puhaš vaìᴳe. kuᴌvaᴵttᴇᴅi ärä laᴠva‿ʙᾶl, siš toᴵllest teᴵtti kišseliᴵt, kuremaᴙ-just‿ja eᴳast maᴙjast sâʙ.

---

[131] sõtkuti; [132] miks; [133] riivitis, riivitud aine; [134] selgis, eraldus

krîv olli kuju, pantti kàǒzi sisse. siš sulaʌtedi siñna vęìd‿ja, pantti kûrd‿ja, rį̈ška pîmä‿ja, sibulaʌ‿ja, vēdikke nizu jahu ka pantti, nì pâr ruhimigu täìzi. ja kuìj‿eśs‿ole jahu, siš käìz nî sama, a siśs‿eś pane nî-baı̈llu pîmä. kuì pîmä paı̈llu paññit, siš läiʦ vedeläš. ta pidi iḱki paḱs olema. vanast eśs‿ole paı̈nne, siš saì jälle lapju‿bāle peòga tęšteʌtuš, vai käppäga. lapju‿bāl liʦsuʌtti jälle ęhembaš‿ja kuìj‿ärä kü̈dzäš, olli â süvvä-kr̄̆vigarask olli iḱki paremp‿ku jahugarask. saìja ka‿ḱki teʌtti. vanast olli ęlle pä̈rm[135]. ega siš kuìva pärmi‿śs‿ole, sį̈ tulli ilḍamb.

egä serätsiʌ veškiʌ eśs‿ole nigu nüìd om. siśs‿olli kiviga veški. nüìd (masindega) *teʌtäš iḱki ilḷuš püìjel, ja vaìgę saì sâb. vanast eś sâ vaìgeʌ saìja, eśs‿ole vaìgeʌ püìjeld. kiviga teʌtti, vaì kuda ta teʌtti, aga tu püìjel eśs‿ole vaìge.*

KKI MT 193, 16—18. H. Keem, 1957.

PORINURME K.

Liisu Paap, 90 a.

85. Kanepist, kõrutisest, töntsist

vanast teʌtti kaı̈nep̆piʌ kaẖ. ezägaı̈neḥ olli ja, emägaı̈neḥ. ezägaı̈neḥ kaḱkuʌtti eñnemb ärä, aga emägaı̈neḥ kaḱkuʌtti sügize miḥklibäĕvä aìgu, kui kį̈ik pęìm olli kûn. miä̀ mäleʌttä vį̈l ku tę̆ę̆ze läʦsivä läḍele ja, mį̀a kaḳsi[136] kaı̈nep̆pil koʌttu. mį̀a olli koʌttu.

ezägaı̈neḥ vîdi liḱku, siš ku ärä liguzi, siš tûdi kodu, pantti aı̈ja‿ngàle kujuma. kujuš ärä, siśs‿olli kolgits jälle seräne, siš kolgiʌtti sāl kolgitse vahel ärä. täll‿olli lû ka nigu linal. nemä olliva piḱkä, üle pâ. kaı̈neṕ-pist teʌtti nûri‿ja, keìdzi[137]‿ja, ohje‿ja . . . ezägaı̈neṕpil om serände tęiʦtmûdu ladu[138]. ezägaı̈neṕpil eìj‿ole terri, ezägaı̈neṕpist sāp kiüdu. emä-gaı̈neṕpil om jälle tęiʦtmûdu ladu. seräne aı̈llaš om ladvast, terä omm‿ękva nigu tuṕpe sehen. toʦtsäntte raottaš ärä, koš terä om, üiʦ kį̈ik kaš kirvega vaì kį̈niga. siš pantti kujuma, kudagi saŕra‿bāle vaì. ja peräst pantti rehedaŕre paŕzile, kuìvaʌtti sâl kaẖ. muìdu‿ś tule terä tuṕpe sehest väı̈llä. vaŕre vîdi jälle liḱku, sâld saì jälle nõri jaoš kiüdu. kaı̈neḥ üʌteldi kęvemb oleva kuì lina. sāld teʌtti nõdaveę̆gu laṅga, keʌlest nûʌtta teʌtäš. — — —

---

[135] vanimas kõnepruugis tarvitusel ka *sep* 'pärm'; [136] kitkusin; [137] köisi; [138] latv

kaᵢnep̆piᴅerä sur̆vet̆ti[139] *uh̀mrin, tam̆ʙit̆ti ärä, terä kat̀ski. kaè kaᵢnep̆pil om̀m‿eli*[140]*. ku ärä sur̆vet̆ti, sis̀s‿ol̆li serändᴅe eline. emä ik̆ki tei̇̀, mi̯à ei̇̀ tī̆jä, meš‿tä siñna vil manu paᵢǹᴅ, siʙulat̀ vi̇̀št‿ja . . . sur̆vet̆ti ärä, müt̆sit̆teᴅi niɢu munak̆kuᴅe. sis̀ pantti sā̆lᴅ lèḕvä vahele, eɢa sis̀ es̀s‿ole mûᴅ kẹr̆vulist vaᵢèa. kaᵢnep̆piɢa ol̆li lei̇ʙä kẹrut̆teᴅu, kut̆sut̆ti kẹrut̆teᴅu lei̇ʙ. kaᵢnep̆pi töᵢnt̀s om̄ tū̯ kẹrut̆tis̀.*

karttuli sup̀pi tet̀ti, sur̆vet̆ti jäl̀le kaᵢnep̀ ärä, mui̇̀ᴅu‿s̀ tule täl̀l‿eli väᵢl̀lä. kui̇̀j‿ärä sur̆vet̆ti, sis̀ pantti anumaᴅe, ḕrut̆ti luᵢs̀ka pẹh̆jaɢa anuma sehen eli väᵢl̀lä. vet̄ ka pantti kaᵢnep̆piᴅe pā̆le, eɢa kuḕvalᴅ es̀ sâ. sis̀s‿ol̆li val̀ɢe niɢu pîm tu lī̯m. sis̀ valet̆ti karttuli sup̆pi‿ʙā̆le väes̀[141] *tu lī̯m. eɢa sis̀ mûᴅ väɢe es̀ pañᴅa, sis̀s‿ol̆li tū̯ kaᵢnep̆pi eli sā̆l väes̀. tū̯ ol̆li nî â suᵢp̄! mi̯à mälet̆tä, miù emä tei̇̀ toᴅa. vī̯ɢa karttuli suᵢp̀p‿ol̆li, ja‿ᴅu kaᵢnep̆pi lī̯m ol̆li sis̀ väes̀. eɢa toᴅa raʙa es̀ valet̆ta. raʙa jäi̇̀j‿ik̆ki anumaᴅe, kos̀ teᴅä ḕrut̆ti. raʙa vizat̆ti lō̆male. täl̀l‿ol̆li ik̆ki eli väᵢl̀lä ḕrut̆tu‿ja pit̆sit̆teᴅu. eɢa sā̆l raʙan enämʙ miᴅäɢi‿s̀s‿ole, raʙa ik̆ki raʙa.*

mi̯à tei̇̀ vahel er̀ne tönt̀si, kḗᴅi er̀ne peh̀mes̀‿ja tamp̀si puᴅrule. ras̀va ka pañni, prā̆ᴅi ras̀va‿ja, siʙulat̀ küᵢᴅzät̆ti siñna pâle. sis̀ tamp̀si nui̇̀jaɢa seɢi, pañni kaussi, tẹi̇̀ lav̀va pā̆le, sis̀ luᵢs̀kaɢa sū̯ᴅi. rū̯ʙät̆ti ap̆put̀ pîmä pâle. t‿ol̆li väèɢä â.

KKI MT 193, 19—22. H. Keem, 1957.

PORINURME K.

Liisu Paap, 90 a.

86. Naiste töödest

ku emä keᴅräs̀‿ja väᵢl̀lä läit̀s, sis̀ lät̆si mià vok̆ki et̀te ja keᴅräs̆si. emä tul̀li sis̀se, pahanᴅ jäl̀le‿et̀: „mes̀‿sa tī̯ᴅ seräst siñna vaheʙā̆le, mes̀ kak̀kep! mul̀ vê laŋ̀ɢ, sis̀ kuᴅamize aiɢu lähäp‿kat̀ski ku sit̄.“

emä kuᴅas̀ kaŋ̆ɢast, sis̀ jäl̀le ku‿ᴅa väᵢl̀lä läit̀s, lät̆si jäl̆le mi̯à kaŋ̀ɢa et̀te. es̀ kū̯ni jala jal̀ɢpû pā̆le, sis̀ pis̀ti kuᴅazi. ik̆ki mẹne laŋ̆ɢa vizas̆si ärä, sis̀ pis̀ti sẹk̀si. emä tul̆li jäl̆le sis̀se‿ja pahanᴅ‿et̀: „sina jät̆tät̀ raʙanᴅuze sis̀se‿ja rik̆kut ärä kaŋ̀ɢa.“ aɢa mi̯à tah̀tsi eɢat̀ as̀ja tet̀tä.

kui̇̀ lam̀ʙa ärä pöetti, sis̀ vẹetti vil̆la rüp̀pi, sâlᴅ nak̆kat̆ti kânmä, kânᴅi kī̯rᴅ sis̀se. sis̀ kânᴅi pük̀ki[142]*. ter̆ve lam̀ʙaᴅäi̇̀z vil̀lu kânᴅi pük̀ki.*

---

[139] suruti; [140] õli; [141] rasvaineks; [142] keerati pügatud vill linanuusti kombel kokku

püĝi pantti koṫti ehk koṙvi, meś kellegil oḷḷi. sâḷd kaḳkuṫṫi seĝi, mušta ja vaḷĝe, kuì vabriḳkude vîḍi. miù aìĝu vîḍi iḳki kaŋĝa viḷḷa vabriḳkude- ja kuì vähä oḷḷi, sukka viḷḷa ja kiŋda viḷḷa, siś teìṫi iḳki koṫṫu. ja teḳki viḷḷa teìṫi ka koṫṫu. miä krässi, emä kedräś. kaè miä eś męęšta vil kedrääṫṫä. tęęme sŭre koṙvidääṷve viìḷḷu ärä, siś teìṫi teḭkke. kuì jäḷḷe kaŋĝa- jaoś va.ęa oḷḷi, siś vîḍi vabriḳkude.

vanast vanuṫṫedi koṫṫu. taḷve vanuṫṫedi saññan. küḭlmäĝa-ś sâ väḭḷlän vanuṫṫada, siś küṫṫeṫṫi sañ läṁmäś, vanuṫṫedi sâḷ. serände vaṙvust lauṫ oḷḷi, serände piḳ, vaṙvust koḳku viṫsuĝa kęędeṫṫu. kuì saññan vanuṫṫedi, siś säetti serätse puḳki aḷḷa, aĝa kuì väḭḷlän ehk rîjal vanuṫṫedi, siśs-oḷḷi vaŋḳri kere sääl al, siśs-oḷḷi sį̈ lauṫ siñna keìdeṫṫu pâle kęvaste. sį̈ vaṙvust teṫṫu lauṫ. siś pantti tu kaŋĝaś vahel tûrvide[143], siś sęḳkuṫṫi jaḷouĝa sääl oṫsan.

noja·ḥ, kaŋĝaś pantti tûrvide ehk sûrde anumade läṁmä liṗpe siśse, ja siś sęḳkuṫṫi jaḷouĝa säl-sehen. sį̈ppi ka tęṁmaṫṫi, siś vanuś eññembide. seräne sûr tûver oḷḷi, koś pantti. sâl sęḳkuṫṫi, siś saì ta puḥtaś-ja vanuś, siś tęṁmaṫṫi läǫ̈di pääle piḳkäld. tęęne neli inimest tęęzel pûl, nîj-eṫ nû manu maḥtuzi iḳki. siś tęǫ̈gaṫṫi nęñda käṫṫeĝa vaštatside, siś vanuś, läiṫs paḳsuś. vanuṫṫedi nî kudaś kiäĝi taḥt. keśs-ehembaṫ taḥt, jäetti eññembide peŕrä, keś paḳsembaṫ taḥt, siś vanuṫṫedi kaṽvamb. tęęne neli oḷḷi tęęzel pûl, vaštatside tęǫ̈gaššiva, îrziva toda kaŋĝast. keś taḥt siś lîna preśsi vîjä, siś pantti kaŋĝaś kujuma. aĝa keśs-eś taha, sį̈ mähk koṫṫu truḷḷi, pû-ümbre. sile pû vęetti, siś pantti kaŋĝa oṫs siñna pâle, silitsedi iluste sileḍäś, ja mähiṫṫi kęvaste siñna pû-ümbre, mähiṫṫi truḷḷi. ja truḭl pantti va.ęošside, pantti laṽva-pääle-ja, tęęne laùd pâle-ja kivi vį̈l siñna oṫsa. kivi pantti pâle jälle va.ęoma. ûj aìĝa vaì meš-tä säl va.ęošsin oḷḷi, siśs-aruṫṫedi valla, oḷḷi niĝu preššiṫṫu. tuḷḷi ku kärizi pû-ümbreld vaḷḷa. serände pęniḳke pû oḷḷi, käevaŕre jämmune. aruṫṫedi vaḷḷa, pantti kujuma laṫṫi-bääle ehk laṫṫist aḭja-bääle. ega siś piśtaìda[144] eśs-ole, siśs-olliva laṫṫist aḭja[145]. ku ärä kuìvi, siś mähiṫṫi jälle kùęvast-pâst[146] truḷḷi, ja mùḭdugu vęetti oṫsast ja uṁmeldi, kellele va.ęa oḷḷi.

koś vanuṫṫamine oḷḷi, siñna siś kuṫsuṫṫi eṫ: „tule mële kaŋĝast vanuṫṫama.“ tuḷḷiva kiḭk â mëlega. t-olli niĝu lušti azi. süvvä ka-ḳki

---

[143] küla kõneṗruugis kasutusel ka *tûrvide* 'toobrisse'; [144] lippidest aeda; [145] rõht lattidest aiad; [146] kuivana

antti. ku‿na tulliva, siss‿antti süvvä, ja kuij‿ärä olli vanuttedu, siš jälle seĕvä‿ja lätsivä kodu.

tütrigu olliva vanuttaman, laut olli mēšte keittä. tolle pidi jo kevaste kaplugа keitmä, et katsa inimest väilä‿š kizu. nõri jo leŋŋouva valla, ku kevaste teĕgattaš edezi‿dagazi.

KKI MT 193, 26—30. H. Keem, 1957.

PORINURME K.

Ann Peedo, sünd. 1871. a. Puhja külas põliste puhjalaste järglasena. Pärast abiellumist siirdus naaberkülla Porinurme, kus on veetnud kogu elu. Vallakooli haridusega. Surnud 1958. a.

87. Sipelgavannid

lätsi metsa temäle rohi oitsma. kaе pedäjä ja sûgaĕla vîga leottadana jalgu et, siš paranava[147]*. oitse‿ja oitse, eš levvä. aga peräst leĕzi*[148] *rääĕdzikku pezä. lätsi manu‿ja, mûdkui kotti‿sû kattegeĕrra ja nakkašsi pedga panema kotti. mû ütlevä‿et lapjuga piäp‿panema. ma‿tsi et, mia nakka nüid vil lapjut kanma ütten. mia panni pedga. tammikku jŭli jŭsk metsa pakku et, temäle tuleva küilge. aga nemä ei tule mulle küilge, mia neĕdega sâ väegä äste läbi. mia ütli et: „jummal‿ešsä pühä poeakke! meš‿te miušt ontte salvatte, olge nüid rahu! mia teije elu kül vetta, aga aŋge mulle andis!“*

serätse kerge pezä om, siš vērest vetta ikki pedga. minevâšta tejje, olli munne pailu, ekva nigu krizi terä[149]*, kost nu rääĕdzikku siginevä. ma nârzi et, nüid om pailu krîzi, kēdä vai suppi. nigu krizi terä om nŭ muna neil, kellest nemä siginevä. mia panni kotti vaešt üits sûmezu kaŏzi*[150] *täis. kodu tû, noh siš pane pûl paŋgi kibä vet alla, siš vala kottist nemä sisse‿ja rultu tĕĕne pûlbaŋgi kibä vet pâle, et‿nä väilä et sā tulla. siš temba silgu vērandikku kibä vet täis, ja laze ŭ aiga ligunеda. siss‿ommukku â lämmäš tolle tünni vi‿ja, siš vejb vana‿kārel miŋnä upputuzi*[151]*. tuiñ aiga vejb‿olla sehen. aga siš lähäp‿ka lēmeltämä, likkeš neñda‿gui ... ütlep‿et: „nägu mûdä‿ja üle ihu jõzeb vezi nigu silgub.“ üle ihu om likke.*

---

[147] paranevat; [148] leidsin; [149] riisiterad; [150] silmapesemiskausi; [151] uputusse, s. t. vanni

eñne eès ole jalgu täl olema·ñgi. ku da klĭnikkust tulli, sis kaĭte vahe bäl tüdi vaŋkrede, temä oma jala bäle toettada s sâ. aga nüüd näed keĭppega käib! keppi neàl käib, eĭ tä ezi sâb eñnäst ĕijendada. muĭdu es sâ oma azjale ka kudagi.

mä mĕili ja kĕrd eĭ, ku ma konagi sâ, vaŝtsenädäli[152]*, siz ma lâ oĭtsma kuziräĕdzikkiĭ. käzi om nĭ täĭz eĭ, teŕve kĕrd om pâl, aga miĭte na mulle ei tĭ midägi, miĭte eĭ kuze. üiĭs aĕnus om toda teñnu. tolle leĭje suŕnus, tĕmmaŝsi maha kăla bäld. ma le kĭik aĭg üĭtest pezäst tõnu. pezä jäp periŝ väikseŝ joba. nemä nurizeva kül vašt miù pâle. aga mĭà kaè, ku ma sâ kaiŝ ehk koĭm sammu kaŭvembade, siŝs om muĭl â koĭti soppuĭtada. raŭputta kĭik kokku, siŝ nä ì roni väĭlä, omm â vĭjä.*

KKI MT 193, 31—33. H. Keem, 1957.

PORINURME K.

Ann Peedo, 86 a.

88. Pisuhännast ja piksest

vanast iĭkki kenelde eĭ, pizu and olna ja, lûbaĕne käĕnä. mià oĭli puĭhjan ja, siŝ läiŝ nigu üiŝ sinine kerä. oĭli nigu meĭje peni sürune, aga täĭl eŝs ole jalgu al. nigu üiŝ tule tüĭk oĭli. siŝs üĭtelde eĭ pizu and kaña krâmi, üĭtest aĕdast kaña tĕizi aitta. üĭtel oĭna viĭlä külläld, aga tĕĕzel kaduna ruĭttu ärä. meŝ mûd kuì pizu and! oleŝ priĭla pizu and oleva, tû kaŭnaŝ rĭgi aĕdast viĭlä kĭik ärä. vanast iĭkki kenelde eĭ, pizu and kaŭnap krâmi kokku. laĭsest pâst[153] *siŝ kenelde, nüüd eĭj ole enämp serätsiĭ keñniĭ*[154] *eĭ pizu anda kaĭ. toda kaĭ üĭtelde eĭ lûbaĕne käĕnä säĭlgä, ku menda kenelde. nüüd eĭj ole enämp kûlu.*

kaè mià oĭli üĭsinde koĭttu minevâšta, ja tulli kaŋge müristämine ja välk. siŝ tulli siŝt aĭju ja tala vahelde serände sinine kerä siŝse, vĭruzi[155] *tareĭ mûdä edezi ja läiŝ siŭna ušse perä*[156] *tâde nukka. oì kül mä värizi ja peĭlläŝsi, ku du sinine kerä vĭruzi. siŝs eŝ mĕĕŝta enämb midägi mĕĭtelda eĭj üĭtelde.*

üĭtel tullu jälle, oĭlu nigu vaŝsiĭk. vaĭška sürune oĭlu, aga eĭj ole pâd oĭlu. jälle väĭgu ja müristämizega tullu ja, kadunu ärä jälle. miĭmak-

---

[152] tuleval nädalal; [153] tavaliselt kj. ütleb *laĭsèn*; [154] jutte; [155] veeres; [156] *ušse perä* 'ukse hingedepoolne külg'

kešti oľlu taren, miṫmaǩkešti näňnu. oľlu serändᴅe siniǩkaṡ aⁱl̄ koɢu. näňnuva ki̯iḱ eṫt‿oľlu, ja kaᴅus[157] *ärä ka, eṫt‿eṡ näè koš‿ta jäìje, eḣk koš‿ta tuľli.*

ja nîj‿oľli miùl kaḣ. kaṫte‿lav̆va oṫse vahelᴅ ta tuľli aľla, jaǩkaṫtu lav̆va oṫsa oľliva. vi̯ruzi eᴅezi ušse perä tâᴅe nuḱka, läṫsi kaèma, eṡs‿ole ämṗ miᴅäɢi. oì küľl‿oľli iřmuṡ! nüìᴅ ma toṡt‿sāniǩkelt peⁱľɢä müristämist‿ja ki̯ikki seräst. aɢa koṡ‿sa iǩki pâzeṫ, ku‿ᴅa tuleʙ! me̯ṫle kořvi‿sūrune kerä! mi̯à me̯ṫli‿eṫ nüìᴅ lâʙ ma̧ėa palama. vana ozmiḱ oṁ, aɢa eläᴅä iǩki oṁ oma‿ɢoṫtalᴅ[158]*. eɢa sa iǩki tẹ̀ẽzel i̯n eìj‿ole!*

kaṫtuṡ oṁ kaṫski, jõzep läʙi. ẽlä‿ů̯ze saṫte̯ ke̯vaste‿siṡ, taǩkaᴅaren oľli ki̯iḱ miù säŋ̆ɢi i̯n puhaṡ vezi. piľzi paᴅja ki̯iḱ uṗperɢū̆tti, koṡ pâle‿ṡ tule. mi̯à ke̯ṅzi tuʙa[159] *piṫti, eṡs‿ole koṡseɢi vaṙju. ma̧ėa jõzep läʙi, eìj‿ole e̯ľɢi pâle paňna. eṡ neìᴅ paⁱľlu oṁ jo äᴅän temäɢa, e̯le kaṫtušseɢa. eì sâ keľleɢiɢa paranᴅaᴅa, e̯ľɢi eìj‿ole. e̯le vījäṡ ki̯iḱ ärä, oṡta ka‿ì sâ. jaḣ, ärä mânᴅäp! k ā̆ r e l luʙaṡ paňna vaṡtseṫ pe̯řmanᴅuṫ, kuì sâʙ. laùᴅu meìl oṁ. ezi tuleʙ iǩki e̯ĭjenᴅaᴅa, vaì külä suľl‿e̯ĭjenᴅama tuleʙ.*

KKI MT 193, 39—41. H. Keem, 1957.

---

[157] kirjakeelne sõnakuju, murdes *kaṫte*; [158] oma kohalt, enese päralt; [159] kirjakeele sõna

NÕO MURRAK

AIAMAA K.

Tiina Ulst, sünd. 1875. aastal Aru vallas, kust pärit ka ta vanemad. On varasest lapseeast peale ümbruskonna taludes igapäevast leiba teeninud. Pärast abiellumist siirdus Aiamaa külla. Surnud 1967. a.

89. *Kui pikne karjalapse maha lõi

ma‿ľlì ka·ťtęšsa â·štane ku pantti minù ka·ṙja | eᴅìmäst â·štaṫ || sū·rę̀‿ᴅalu manù | si·àɢaṙja || käṡti muľ le·ḣmi ka·ẖ nüṡsä | si̥š‿mà nüšsi le·ḣmi ka·ẖ || aɢà noẖ | ku·ì nęřɢaksę nu kä·è oľliva | nû̥· oľli jo vä·ěɢa vä·ikkeze vī̥l || aɢà ü·ťtè leḣmȁ nüṡse ä·rȁ iḱkĭ || ja·ẖ | pä·räst[1] nüṡse ka·iṫs leḣmä ||

ja si̥·s̄ naḱsi‿ma ka·řjan käìmä | joʙà si·ɢàᴅę maṅ ke·vȁᴅe || si̥·š‿mà jäì | sa·řlaḱku tuľliva sä·ľɢä || kü·ľm tû·l | ke·vȁᴅene | a·ìɢ oľlĭ || jaʔ si·s̄ | saì to·ṡt aìɢuzęst kü·l̄ | kaḣ jäľle ü·lè || saì te·ṙveṡ || si·ṡs‿oľlì | ki̥·iḱ oľli mę·rù‿ja vä·èɢa a·ìʙ || ta·lù pà·ěɢan oľlit sa | keš‿tù sinust mi·ᴅȁɢi û̥·lzę‿vaì || — — — kēᴅeťti nüt sû̥·rma su·p̀pi | si·ňnà vizašsiva noìᴅ rä·ìmi‿vaì | si·ľɢù‿vaì ku·ᴅaṡ tu . . . siňną si·ṡse || üťtelᴅi mu·ľlę̀ ka jo·ʙà | „mineˢ‿sû̥·mä la·ùᴅă!“ || mi̥à ka·ìj‿eṫ pòězi sȫ·vä‿ja mę·rù‿ja sō·-làne || e·ì ma kü·ľl‿eì taha || e·zì oľli iḱke nī a·ìɢe ||

si̥·ṡ‿ma saì toṡt aìɢuzęst te·ṙveṡ‿jaʔ | noḣ siṡ naḱsi ka·řjan käìmä || si̥·ṡ käězi su·vę̀l . . . | po·iṡ läiṫs . . . ta·lù‿ʙoìɢ[2] oľli kuv̆vè‿ᴅęiṡkümne â·štane | tu pantti tü·hȕ[3] || ja mi·nà naḱkašsi si̥ṡ | le·ḣmiɢa mę·ťsan käìmä || käę̆zi le·ḣmiɢa mę·ťsàn || — — —

jā‿ja | si·s̄ läťsìme . . . | t‿oľli joʙà rü·ȁʙęěmù‿aìɢ || oľlime ka·řjan | nī â· tü·ḱkiḱke mâ·ᴅ oľli ko·ᴅust‿ja | pęěmeťti rü·ɢȁ || jaʔ | naḱkaš keľlä ku·v̆-

---

[1] kirjakeelne sõnakuju, murdes *peräst*; [2] s. t. perepoeg; [3] töösse

vè‿aìɢu | ę·ᴅàɢuspōlen nî· kę·vastę | vih̀ma sa·ᴅàma | niɢù ų·à va·řręst pa·ŋ̆ɢìɢa vizaťti || ja va·lù tu·lè se·hen ki̯ik̀ o·ľlìme || jâ·‿ja | mi·à‿s̀ ję·v̆va noňᴅę si·ɢàᴅęɢa jō·šta | no na es̀ sà·ěza suɢùɢi || tû· | ta·lù‿ʙoìɢ üťtèl‿eť | „tu·lę̀ sa·ězà sa sīn le·h̀mi ī̯n‿ja | ja mi̯·à . . . | mi·nà | lähä jō·zè si·ɢàᴅeɢa || mi̯·à lā̆ jṓ·zę“ ||

ma· läťsì siňna le·h̀mi eťte | nī vi·ľlä‿vī̯rᴅe‿ja || no le·ȟmȁ eì pe·ľɢä toᴅà (pikset) *|| jaʔ os̀‿sa e·ľᴅeǩke | siš‿tù | tū̯ tu·lì sis̀ | le·ì ki̯·ik̀ . . . üťtè va·lù tu·le se·hen‿oľli mi·nà || nî·ʙaľlu ma‿si̯s̀ nä·ì‿ja || oľli‿si̯s̀ | sā̆l toľlè tu·lę̀ sehen‿ja || oľlì mâ·l | oľlìɢi su·ṙnu | es̀s‿o·lę̀ɢi enämp e·lùn ||*

jaʔ no·h̄ | mi·ᴅȁɢi || mes̀ pṓ·zileɢi[4] teťtā̆ || e·ì‿tiä kos̀ lṓ·ma jäěvä to·ᴅà‿ì tī·jȁ || aᵏ‿ko·ľm le·h̀mä ka·h̄ || ka·iťs tük̀ki oľli sa·ṙvi‿ʙiᴅi mâ·‿sēn‿ja | ü·iťs oľli peris̀ su·řnù | sis̀‿ja || ja‿si̯s̀ ka·iťs‿tük̀ki sis̀ nû· jäěvä‿vi̯l | e·lȁmä | nû· lę̀ppiva ta·ľvęl ka· ä·rä || ja‿sis̀ po·is̀ läiťs‿sis̀ rü·ȁ·ʙęìmjiť (kutsma) *| nū̯ oľliva rü·ȁ a·ⁱkke‿al̄ || ja läiťs ę·ikkama‿ť | „tu·ľɢe omeťte ka·èma‿ť | tī·nà leì pi·k̀ne ma·hà | ja le·ȟmȁ‿ja ki̯·ik̀k‿om̀ mâ·n“ ||*

å· pe·rènaěne oľli vä·ěɢa | va·nà pe·rènàěne‿ja || ja tû· | jū̯šk si·ňnä | ę·k̀va | iǩkè sā̆lᴅ a·k̀ki‿alť vä·ľlä || eɢa mi̯·à‿nᴅe‿s̀[5] nä·è | aɢa nā̆ nī́ kę·nę̀liva muľlę || jaʔ ę·k̀va mi·nù‿manù || le·ȟmist es̀s‿olě miťte mi·ᴅȁɢi temä ka·ènu || eť‿nū̯ le·ȟmȁ oľli | ko·ľm le·h̀mä mâ·n || aɢaʔ mi·nù‿manù || jaʔ | tę̀·ěze raȟvas̀ küťnuva[6] iǩke tī̯·ᴅ‿piᴅì nî e·ᴅèzi jaʔ . . . (perenane õeganu:) *„kaš‿te nä·ètte mis̀ ju·m̀mal om̀ sî·n jäľle ru·àn ja rę·ǫ̆ɢun* (maha pannu) *ja ka·řjus̀ ka vi̯l om̀ | ma·ha‿lū̯ᴅu“ ||*

jâ‿ja si̯·s̀ || tu·ľlìva siňnà ki̯ik̀ ma·nù | tu pe·ṙnane naǩkaš sis̀ î̯·rma || eɢà ma si·s̀s‿es̀ tī·jä miťte mi·ᴅȁɢi | suřnù‿mis̀ su·ṙnu || ja kaè mi·ťte mi·ᴅȁɢi‿s̀ tījȁ || sis̀‿ku na‿ľli joʙà u·lkka a·ìɢa minù î̯·rnuva || ü·ťlivä‿ť na‿m̀ u·lkka aìɢa î̯·rnuva | eɢa ma‿s̀ tī·jȁ || aɢà | si·s̀s‿om̆meťteɢi | nak̀siva ja·ľɢu‿ʙā̆le minù sâᴅmä || mi·nù ja·ľɢu‿ʙäle sâ·ᴅmä | sis̀‿tu kî̯·ľ pâzi oňᴅe va·ľla ja ma· üťli‿eť | „äřɢe pa·ŋ̆ɢè | minù ja·là om̀ nî· va·lùza‿ť | sīn‿ma ne·ňᴅe‿ʙäle su·ɢùɢi sa·ěšta‿ì sâ·“ || ne·ňᴅe‿ʙäle ma su·ɢuɢi sa·ěšta‿ì sâ ||

pe·ṙnazel vä·èɢa å mî̯·ľ ja si·s̄ | „å·‿kül̄ me‿ì pa·nè e·nämp!“ antti pò·ězile ü·škä‿ja | „vî ko·ᴅù!“ || ja ki̯·ik̀ raȟvas̀ e·zì ka· koᴅu || nū̯ le·ȟmȁ jäěvä ki̯·ik̀ siňnä mę·ťsa | nî sa·mà niɢu‿na o·ľlīva | noìᴅ es̀‿kaè ü·iť-

---

[4] poisilgi; [5] = *mina oňᴅe es̀*; [6] kiiruga läinud

Tiina Ulst

seGi | aGa mi·ù kaetti || ja? si·s̄ vîDi minù | pantti pę·ȟja‿Bole rä·s̀tä al̀la si·ňnà | kos̀ nüt̀ . . . | vi·ȟM läit̀s ü·lè || jaȟ | vaì kâ·rDe al̀la vaì | nî·‿üt̆telDä || si·lkke[7] al̀la | sis̀ || noȟ vęt̆ti nî pa·l̀las̀ kii̯k̀ į̂·st‿ja | sis̀ tǭ‿lę-văt̀[8] te·ṙvuzele â· ||

mā· sis̀s‿üt̀li jä·l̆lè‿t̀ „mul̀l‿om̀ vä·èGa kü·l̀m jā‿t̀ | vî·Ge mu sīs̀t ä·rà“ || vî·Di ka· sis̀ siňna ka·m̀Bręde || si̯s̀ kü·là pa·ik̀ ol̆lĭ | si̯s̀ tul̆li teř-ve^k‿kü·là siňnä ko·k̀ku ki̯ik̀ ka·èma mi̯·ù || ma nä·ì toDà || e·ì tĭjă̆ miz‿nä mul̆le a·ňnìva | to·Dà ma‿ì tĭ·jà | mi·Dà̆Gi antti säs̀t[9] | kas̀s‿ol̆li me·zì vaì miš‿tä‿nD o·l̀li | ma‿ì tĭ·jä? ||

si·s̄ vîDi ärä siňnä e·mà̆‿Bole | e·mà vîz ä·rä || ko·l̀m pä·ìvä ol̆li a·ìGe ja | siz‿ma saì te·ṙves̀ || ja nüD‿olè tâ·mBä pā̆·väni e·là̆nu ||

EMH 42. H. Keem, A. Univere, 1957.

---

[7] tilkumise; [8] = *tû̯ olę̀vat*, vanimas kõnepruugis *tû̯ olnà*; [9] = *seräst*

90. *Vallavaese naisevõtt

mi·à oǐli ta·lù tü·ᴅruk̀[10] || *aɢà sā̆l ka·it̀s ta·lù oǐli tol̀‿pe·rèmel‿ja* | *ü·it̀s aĕnuǩkę na·ĕštè ra·ȟvaṡ taǐvel* | *ja ka·it̀s tę·iškümme li·nàraʙaˌèat̀* | *ma·zì·naɢa raʙat̆ti ja kä·zitsiᴅe* || *mul̀l‿oǐli nî·ʙaǐlu tû·ᴅ sā̆l* | *ja ma‿ǐlì nû·r* | *ü·t̀sä‿ᴅę·iškümne â·štanę* || *ka·rì oǐli taǐlit̆taᴅa* | *sû·kk‿oǐli tet̆tà kį·ikk‿oǐlǐ* || *ja e·mà* | *ta·lù e·mà oǐlǐ* | *tû· oǐli ka·rkkeɢa käìs* || *tû· oǐli sa·ᴅànu ma·hà* || *saᴅànu ma·ha‿ja* | *siṡ o·l̀li eñnäst nî ä·rà lõnu et̀* | *ta‿ṡ sâ kä·ǐjà*[11] | *te·mäst eṡs‿ole mi·ᴅàɢi* || *ja poˌ·èà o·l̀liva täl̀ säl̀‿ja* | *jâ‿ja le·ǐläʙoìɢ ka· oǐli sā̆l‿ja* | *sā̆l oǐli vį·rit̀ mehì ka·ȟ‿ja* || *li·nàraʙàˌiᴅ oǐli ka·it̀s‿tęiškümme tük̀ki su·m̀ma* ||

koṡ sâ·l oǐli tû·ᴅ pa·l̀lŭ || *ja nūᴅ a·ò ra·ɢùᴅa* || *temà* | *tū su·zì‿jā̆k̀ oǐli nî· se·rà̀ne . . .* || *ka va·nast oǐlìva nu sa·ñᴅì*[12] | *se·ᴅävîzi tuǐlìva* | *ka·it̀s nä·ᴅàlit̀ e·ɢà ta·lù piᴅäṡ teᴅà nî·* | *ja sû·t̀se* || *jâ·‿ja* | *męšk ka rę·ìva täǐlè‿ja* ||

mā· üt̀le‿t̀ „jā̆·k̀ ra·ò muǐle a·ɢù ja | *näet‿ma mi·t̀te a·ìɢa‿ì sâ· nüᴅ a·ɢù ra·ɢùᴅa‿ja . . .“* ||

tā· üt̀leʙ‿et̀ | *„kă‿sa nà·ĕzeṡ tulet muǐlę̀?“* ||

„mi·ṡ ma‿ì tu·lè | *ma tulè jo vä·èɢa* | *ku‿za muǐlę̀ a·ɢù raòᴅ“* ||

„ma·‿ᴅì siṡ suǐlę̀ su·v̆vàɢaʙla[13] *ka·ȟ vi̥l* | *kuǐ‿sa muǐle naĕzĕṡ tulet“* ||

ja mį·à siṡs‿üt̀le „no mi·à kü·l̄ tulè“ ||

nî saìj‿ü·it̀skęr̀ᴅ üit̀s â· pä·ìv ja | *üit̀s tę·ĕzè talù* | *poìɢ tuǐli siñnā̆* | *pi·k̀·kävaŋ̆ɢęrᴅ ot̀sma* || *jâ‿ja* | *eiᵗ‿tǐä koš‿tà lä·it̀s taɢa*[14]*‿ja* || *nō su·zi‿jā̆k̀* | *iṡte pâ·le‿t̀ „nüt̀ lā̆me lu·ɢę̀ma*[15] | *ka·t̆tęk . . .“* ||

ma nâ·rzę et̀ | *„ma·‿là sīst ülè a·ìja ę·k̀va va·ṡta* || *ma‿lä üle a·ǐja suǐlę va·ṡta siñna ę·k̀va“* ||

jâ‿ja || *ja ne·mà siṡ lä·t̆sìvä sēnìɢu si·ñnà‿ja* | *mi·à‿ṡ sā ko·èɢi*[16] | *sā̆lzaṅ*[17] | *àĕᴅaᴅaǩka sà·ĕzi ä·rà ja* | *pañnì ka·ȟ pu·ȟta plūzęǩkę̆zę sä·l̀ɢä ja‿t̀ nü·t̀ läme?* | *lu·ɢèma* ||

nüìᴅ â· kü·l̄ || *vanà su·zì‿jā̆k̀ virut̆tanu kait̀s‿tę·iškümme verṡta pu·ȟja* | *pu·ȟjà* | *ke·riǩkuᴅę* || *aȟ‿să mu e·l̀ᴅeǩke* | *ku‿ᴅà ta·ɢàzi tu·l̀li sįṡ* | *taȟtsę ta·p̀pa aṅᴅa muǐlè* || *ma·lk̀ sä·l̆län ja‿t̀* | *„sį·na i·ɢàvene ko·èr!“* ||

---

[10] kirjakeelne sõnakuju, murdes *tüⁱt̀rik̀*; [11] murdeomane *kàv̀vä*; [12] vallavaesed; [13] pastlapaelad; [14] temaga; [15] pruudiloetusele kiriklasse; [16] kuhugi; [17] sealsamas

mā‿t̀li „ko·š‿sa j ā̀·k̀ o·l̀lit?“ ||

„ma kę·ňze ko·l̀m kę·ṙDa üm̀Bre ke·rik̆ku | su‿s̀s‿olĕ . . .“ ||

„no miš‿sà̀ ke·rik̆ku üm̀Bre kęňnit | mā· lät̆sì o·p̆pet̆ta‚ęa manu || mā· ol̆li‿jo ę·p̆pet̆ta‚ėa maṅ‿ja ō·Dì sâ·l‿et̀ j ā̀·k k u‿ì tu·lè‿ì tulè || miš‿sà pe·t̆tit minù jä·l̆lĕ“ || mu·l̄ jäl̆le ę·ìGuṡ jäl̆lè || jä·l̆lè mul̀ saìj‿ę·ìGuṡ ||

no·h̄ | kuì nüìD a·l̆vaste läit̀s | siṡ tēme tę·ĕnęGęṙD jäl̆lè | jäl̆lè u·v̆veste || siṡ tēme jä·l̆le u·v̆veste || no·h̄ | â· kü·l̄ || raGùs jäl̆le a·Gù mu·l̀le ik̆ke vî̯·l | su·v̆vaGaBla ka· teì vî̯l || ja‿si·s̄ | eṡ sâ·Gi enämp mi·Dà̀Gi || nū̯ ka·it̀s näDà̀lit̀ lęp̀piva o·t̀sa | (Jaak) *läit̀s tę·ĕzele ta·lùle | siṡs‿ol̆li sâ·l ||*

EMH 42. H. Keem, A. Univere, 1957.

AIAMAA K.

Tiina Ulst, 81 a.

91. Joodik karistab kilki

a r u val̆lan ol̆li v a ṡ t s e‿m ä r̆ D i talu. sâl‿ol̆li jōDik̀ peremî̯s. t‿ol̆li väèGa sûr jōDik̀, tū̯ peremì̯s. täl̀l‿ol̆li kait̀s poìGa ja, kait̀s tüt̆tärD. ki̯ik̀ joBa täìz mehe ja täìs tüit̀rik̆ku[18]*. nàĕnę ka ol̀li. temä ol̆li nîj‿al̀B mî̯z‿et̀, kui kęr̆Dzist koDu tul̆lu, nī nak̆kanu naiṡt ja lat̀si mal̆Gut̆tama. noh̀ si̯ṡ paGęnuva jo varak̆kult ki̯ik̀ ärä‿et̀, mit̀te üt̀te vaìmu eìj‿ole jā̄nu temä jal̀Gu.*

üit̀skęṙD tū̯ k â r l i s t‿poìG läňnu üleṡ at̆tušsęDę pak̀ku‿et̀, eGa ta korat̀ eì tījä‿et̀ ma sîn olę. ja si̯ṡ vah̀tnu at̆tušsęst, miṡs‿ezä teì. rit̆sik̀ laùlnu ah̆ju sehen, niGu om̀ reheDaręn sûr ahi. ezä jā̄nu saìzma‿ja kärät̆tänu et̀: „stil̄! stil̄!“ aGa ik̀s rit̆sik̀ laùlnu eDezi.

vanamî̯z üt̆telnu et̀: „oDo·t̀, ma taha sul̆le nàĕDät̆tä!“

ku si̯ṡ puziBū̂ vęt̀nu ja nak̆kanu toDa ah̀ju kok̀ku taimp̀ma. aGa rit̆sik̀ laùlnu ik̆ke eDezi. poìG vah̀tnu at̆tušsęst, aGa näĕDät̆tä eňnäst eṡ tohi, mùę̆Du ezä oleṡ ärä tap̀nu. tę̀ĕze ol̆liva ärä läṅnu sil̆mä î̯st, külä‿Bā̂le‿ja koz‿na lät̆sivä. noìD eṡs‿ole koDunęGi[19]*.*

om̆muk̆kuṡ tul̆liva ki̯ik̀ koDu oma tū̯ manu, om̆muk̆ku ol̆li peremî̯ṡ jäl̀le tark̀. peremî̯ṡ lähäp reheDaṙrę, kaèB, ahi ki̯ik̀ unik̆kun, ki̯ik̀ unik̆kuDe pešset̆tu. vanamî̯z vahip, vahip, siṡ kärät̆täp et̀: „keṡ seDä om̀ teṅnu?“

k â r l i üt̀leB‿et̀: „sina ezi! rit̆sik̀ laùlzę ja, sina lät̆sit̀ rit̆sik̆ket̀ puziBûGa tap̀ma, aGa rit̀sik̀ sir̆Dzut̀ ik̀s eDezi et̀ sirt̀s ja sirt̀s, eṡ kul̀le meDäGi!“

KKI MT 180, 68—70. H. Keem, 1957.

---

[18] kj. ütleb tavaliselt *tüit̀riGu*; [19] kj. ütleb harilikult *kot̆tùnęGi* 'koduski'

Tiina Ulst, 81 a.

92. Kodukäijast peigmees

vanast kęnęlDi näett‿eˀ, kûlja käěvä koDu. priˀlla ka oṁ noˀD inimezi, keš toDa peˀlgävä. temä eˀ sâ eläDä, peˀlgäp oma miˀšt periš.

üiˀtskęˀrD olˀlu serändE azi, eˀ peˀlgmiˀš kûli ära‿ja, prûˀt jäˀ koDu ikma. noh tullu siš peˀlgmiˀš prûDile peˀrrä, eˀ vîB prûDi ärä. ezi iˀstnu linaraBamize koˀlgitse pâl‿ja — linaraBamize koˀlgits olˀli egäl talul — seiˀtnu siš tu koˀlgitspûga, koˀlgitspûl kaiˀs jalga alˀ‿ja, tagu,oˀs leṅnäš mâD‿piDi. ezi laˀulnu: „kilˀk‿kolkkaDi koDu‿BÕle, kilˀk‿kolkkaDi koDu‿BÕle.“

ja siš sänu ta tu prûDi käˀtte‿ja paṅnu prûDi koˀlgitse pâle iˀstma. üˀttelnu eˀ: „iˀstu sa etˀte‿BÕlę. mịà iˀstu tâDę‿BÕlę.“

kû paiˀstnu väˀega eleDäste, kuˀ seiˀtnuva. sänuva aṽva manu, peˀlgmiˀz üˀttelnu prûDile‿eˀ: „aˀstu aˀuDa!“

aga prûˀt üˀttelnu‿eˀ: „mina eˀ męˀšta siṅnä siˀsse miṅnä. aˀstu sa i̯n, mịà aˀstu taˀkka[20].“

läiˀtsegi peˀlgmiš siˀsse‿ja, prûˀt lõnu koˀlm kęˀrD kora‿jala koṅDzaga. ja enämB väiˀllä eš sâ, tu peˀlgmiˀš. siš prûˀt ezi plaganu koDu‿BÕle, iˀkke valiste‿ja valiste. seDävîzi saˀ peˀlgmehest valˀla. kaè prûˀt koˀlm kęˀrD kora‿jala koṅDzaga leˀ, t‿oˀlli seränDE nęˀlDuš.

KKI MT 180, 70—71. H. Keem, 1957.

ALTMÄE K.

Juuli Remmel, sünd. 1881. a. Altmäe külas Soe talus, kus oli ka isa sünnikoht. Ema pärit Meeri vallast, mees Tamsa külast. Pidevalt elanud Altmäe külas Metsa-Tannul. Surnud 1960. a.

93. Endisaja kalendripäevi

nõren oˀlli jänibäˀiv sûr luˀstibäˀiv. läˀtsit kaBeliDe, kęiṅzit, liˀppuˀtˀtit[21] eṅDä ja vaˀhtsit muˀiD. kaš juˀttust saˀiD kuˀllelDa ehk eš sâ, t‿oˀlli üiˀts täˀis kiˀik. sâl olˀliva kiˀik nõre kûn, lęBu oˀlli sâl la,ęˀalD. kaˀttę oBezega mintti vahel meˀlD.

[20] kj. ütleb ka *taˀkkan* 'taga'; [21] näitasid

vana inimeze läˌtsivä siš kulˌlęma TODA *juˌttust ja peränDEDI męˌNDA. sâlD, koš peränDEDI, läˌtsivä muˌiDukki kiˌiˌk kulˌlema. kuˌtsuˌtti ręippę lâDE*[22]*. aGA väèGA paˌiˇlu raˇhvast olˌli kaBelijuˌttušsel. eˇnnemBiDe pęˇtti kaiˌts kęˇrD, vana kaBeli juˌttuš ja vaˌstsę kaBeli juˌttuš. omaˌtsę lašsiva lâlDa aùDu⌣bâl ja pazunDęGa mäˌiˌŋGzivä. pazunaGûr lazeB niGu üiˌts kęˌllin, väˌiˌlä⌣bäl mäŋG oˌm väèGa ilus.*

jaˇkkuˇppäˌiv oˌm mûDä, sis tulep nõrel karttulil maGu[23]*. kuˌi jaˇkkuˇppäˌiv mûDä siˌss⌣üˌtteldi: „nüˌiD oˌm karttulil maGu, nüˌiD vęip karttuld vęˌtta.“ üiˌtsjaGu varajaˌtsi uBiniˌt ka kęˌlvašsiva joBa jaˇkkuˇppävän, üˌtteldi rüäBęˇmu uBina. vęˌis joBa aˌmBa siˌsse paˇnna ja süˇvä. laˌtse seˌˇvä joBa varemB, laˌtse seˌˇvä karttuli nuˇppi*[24] *ka ärä. niGu käräˌk jälle oˌm nû nuˇppi üˌtte vaˌrrę oˌtsan sãl laDvan miˌttu tükki. serätse sęˇriˇkku, muGu tirizevä ku lį̂Guˌttat. laˌtse seˌˇvä uBina⌣îst ärä.*

jaˇkkuˇppävän sãp joBa ûˌtse leˌiBä⌣ja ûˌtse karttuld, jaˇkkuˇppävän alusteDi rüäBęˌimu, eˇnne jaˇkkuˇppäˌivä iˇkke eš pęˇmava. męni üˌtsiˌk, keˌl leˌiB oˌtsan oˌlli, tû vašt siˇrBiGa vērest vęˌˇt, saˌi eˇnemBi lęˇvä käˌtte.

męniGęˇrD oˌlli kuju suvi, siš jõziva terä eziˌęˇnDäst väˌiˌlä, eš vˌijäˇkki paˇrzile. raBaˌtti nî sama ärä, üˌtteldi pešsime uˇveld[25] *ärä üˌtte tareDäˇve, ja paDava·ˌi, ruˌitu veˌskile. ja peˇrnane ûˌtse kona veˌskiline tuˌlli, siš saˌi lęˇvä jûrD paˇnna, jahu oˌlliva veˌski vahelt⌣tuˌllu, oˌlliva läˇmmä. toˇppiˌtti vaˇrmalD koˌtti ja koˌttin oˌlliva nä ka läˇmmä. läˇmmä jahu, leˌiB läˌiˌts ruˌitu apˇnęma. tęˇze päˇvä toˌlle âGa kašteˌtti ja pantti aˌhju, oˌlli ûˌtse leˌiB käˌen.*

H. Keem, 1960.

ALTMÄE K.

Juuli Remmel, 79 a.

94. Jagus leib

serätsiˌt oˌiDjiˌt[26] *oˌlli vanast küˌlläˌnD, teˌl kaiˌts teGu leˌiBä kęˇrraGa. tęiˌst sûDi, tęˇne saˌiz, läiˌts kęvaš, oˌlli niGu saˌiˇrv. eGa inimene ei sû kęvaD leˌiBä nîBaˌiˇlu kui peˇhmeˌt. kęval leˌˇväl oˌm jaˇk*[27]*, toDa sãp kaˇvaš aˌęaš süˇvä, aGa peˇhmeˌt âva tûštin siˌsse, oˌm pûl päˌtsi oˌtsan. kaè vęˌtta leˌiB aˌhjust väˌiˌlä, kûm leˌiB, ta toˌssaš ku oˌtst muˇrDziD. kuˌi⌣ˇeriŋGeˌt oˌlli kęˇrvale vęˌtta, siš ta⌣ˌli kuˌllane sûˇk, kûm leˌiB ja ˇeriŋG ja pîm.*

---

[22] surnuaiapüha (vulg.); [23] maitse; [24] kartuli seemnenupud; [25] vanimas kõnepruugis *ûˌtsęlD*, s. t. toorelt, kuivatamata; [26] ihneid; [27] s. t. kõva leib on jagus

aɢa pul̆liksel peh̆meṫ leìʙä eṡ näekki. ik̆ke kaiṫs teɢu leìʙä teṫti kęr̆raɢa, tę̀ěne ik̀ke saìz inimeste jaoṡ.

vanast ol̆liva sū̧re rehe ah̆ju. iɢävetse sū̆re päṫsi, męni kaiṫskümenᴅ nak̀la, ęk̀va tęṡta päṫsi ol̆liva. üiṫs päⁱṫs pantti riṡti, t‿ol̆li väikkene, ol̀li äšte vähämʙ, üṫtelᴅi ęhik̀. laštele pantti ęhik̆ku siṡse muna küⁱᴅzämä, eɢäle laṫsele üiṫs muna. muna top̆piṫti siṅna siṡse riṫta, sâl‿na küⁱᴅzäzivä ärä, ol̆liva äšte küⁱᴅzeᴅä. laštel â mi̧l, täiṫsivä emä käṡku jōšten. emä üṫtel eṫ: „ole â laiṫs, mē[28] tū̧ sā̆lᴅ pulkke pâ al̀la pañna, siṡ ma‿ᴅi sul̀lę̧ munaɢa päṫsi. siṡ laṫsę jṓziva niɢu koñᴅza kä̀ězivä kuk̀ruᴅe, ol̆liva valiᴅa. emäl jäì jäl̆le jalaᴅäìs taɢazi.

H. Keem, 1960.

ALTMÄE K.

Juuli Remmel, 79 a.

95. Eksimus

kū̧lmeiṡtre küⁱṡse juk̆ku käeṡt: „kuì kaùɢele kū̧̄nip jumala ar̀m?“
juk̆ku‿ṡ męěšta miᴅäɢi koṡta.
sū̧̄ręmʙa soṡ‿sos̄ juk̆kule, üṫle eṫ: „tę̀ězest saěnast tęìzi.“
juk̆ku käh̆väṡ: „tę̀ězest saěnast tęìzi.“
vana‿peh̆ka: „sa raippeɢoⁱnṫ[29], sa tī̆jät meìje jumala ar̀m küī̆nip mâ‿il̆ma oṫsani.“

H. Keem, 1960.

ALTMÄE K.

Juuli Remmel, 79 a.

96. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi

tark̀ inimene tuleʙ eɢäɢä väⁱl̆lä, aɢa rumalal keìᴅeṫtäṡ varṡti koṫtisû kiṅni (s. t. rumal aetakse peagi ummikusse).
keṡs‿aɢa sā̆p̀, tū̧ vęṫtap, kel̀ näp̀pu, tol̀l‿up̆pu.
eɢa nali kâla‿i lęikka, eɢa muⁱn̄ kinṫsu‿i ę̄ru.
koš‿tu äᴅä jâʙ, äᴅä jṓzeʙ i̧n inimest.
mā̆riṫtu raṫtaṡ om̀ liʙe — kül̆ raha panep ki̧ik̀ raṫta käìmä.
ku näìl eṅᴅil ka kuh̆jan ja ar̆jan[30] om̀, aɢa ik̀s tah̆va tę̀ěze käèst.

---

[28] mine; [29] kirumissõna; [30] s. t. külluses

üit̀skęr̀ᴅ kõlęt̆tiva, et̀ m a r i om̀ vį̄mätse tuk̀me pā̄l[31], *eì tī̆jä kaṡs‿ eläʙeɢi enämp.*

meṡ tähenᴅaʙ üit̀s saᵢnt̀ sū̆rę talu pâl, t‿om̀ niɢu kär̀ʙläne mere vẽren.

sęk̆kę, ta ol̀li niɢu üit̀s elävänēlät̆täjä[32], *jut̄ tū̆ jū̆ṡk niɢu vęr̆rin, sā‿ṡ sâ aruk̆ki meš‿tä kęnel.*

sū̆re ẽriŋɢä pap̀re sehen niɢu va küñni rav̆va, eì lęp̆pe‿na ärä kah̀ sā̆lt põᴅist.

paᵢl̀lalᴅ eì lähä tu karttul kel̆lek̆kil vū̆ri[33], *üit̀s kį̄ik̀ kaṡ vęt̆tat̀ sū̆lʙut̀ru kęr̆valę vaì rüippät pîmä pâle.*

vili om̀ pęv̀va vaĕvan, eì tule vih̀ma.

H. Keem, 1960.

UHUTA K.

Liini Sild, sünd. 1878. a. Uhuta küla piiril asuvas Kirila metsavahimajas. Isapoolsed vanemad olid Kirila põlisasukaid, ema Uhutast talupere lapsi. Liini abiellus 23-aastasena Meeri vallast pärit sulaspoisiga ja on kõik oma elupäevad veetnud Kirilal. Koolis käinud 3 talve. Kõnepruuk sarnaneb Uhuta külas kõneldavaga. Surnud 1970. a.

97. Linahürssimisest ja -rabamisest

ür̆ziɢa piᴅi liǹnu âma, męni kuᵢt̀s et̀ läh̆me liǹnu üᵢrṡmä. ku meìl tarę palama läit̀s, meil palaṡ ärä tū̆ üᵢrṡ. ür̆zil ol̀li vänt̀ küᵢl̀len ja väñᴅäst aìjet, suzaššit linaʙeò vahele ja nak̆kaššit üᵢrṡmä.

perän âmist tul̀li tu raʙamine. kuìj‿ol̀li linaraʙamize puᵢk̄, siṡs‿ol̀li kät̆tel niɢu keᵢr̀ɢemʙ. muìᴅu oìᴅzit käèn, aɢa kui puᵢk̀k‿ol̀li, pañnit puk̆ki pā̆le ja nak̆kaššit męɢelma. vahel ku nak̆kat̆tuṡ lû ol̀li, to‿ṡ lähä küᵢl̆lest ärä, jäĕvä niɢu tiŋ̆ɢu linaɢim̆ʙule küᵢl̀ɢe. ja kuìj‿ol̀li lûne lina keᴅrät̆tä, siṡ vęᵢt̄ näp̆pulę sõne siṡse, ęk̀va veritseṡ.

ole toᴅa linaraʙamize näɢulit̀ näṅnu küllänᴅ. minu vana lel̄ tū̆ ol̀li vana lina‿âja, tū̆ męiṡtse iluste puńtti pañna. kait̀sküm̆menᴅ nak̀la puᵢnt̀ sûr. lel̄ silet̀ ärä ja paᵢṅᴅ puńtti. siṡ tet̀ti vęrkke alamʙist linaᴅęst[34], *miṡ*

---

[31] s. t. Mari on suremas, viimane lõpp on käes; [32] tagasihoidlik kirumissõna- väga elavaloomulise inimese kohta; [33] s. t. paljas kartul ei maitse kellelegi; [34] keerutati nöörid viletsamaist linadest, s. t. takkudest

raʙamizeɢa maha tuľliva, noiṡt teťti vẹrkke ja nòĕᴅeɢa keẹ̆ᴅeťti nṵ̄ puňᴅi kiňni.

linaraʙamize puⁱk̀k‿oľli nizuk̆kene niɢu paľɢi mṵ̂ᴅu, serändᴅe ümärik̀ jäm̀me. tẹ̀ĕnẹ oṫs oľli mân, ja tẹ̀ĕne oṫs oľli ülevän jaľɢu nẹ‚ėal. ülemizel oṫsal oľliva jala al̄, sā̆lᴅ oľli paľɢi‚oṫs jämeᴅämʙ. jaľɢu jaoss‿oľli muľɢu laṡtu, ā̄ jämeᴅä kurik̆ku nṵ̄ jala. lav̀va jaoss‿oľli ka mulk̀ laṡtu, lav̀va oṫs oli ümärik̆kuṡ teṫtu ja tṵ̂ oľli ka siňna mulkku suzaťtu. laùᴅ oľli seř̆vi pak̀ku[35], korà käèɢa oìᴅzit linaʙeòᴅ kiňni pâl. ân käèn[36] oľli raʙa‚ėaṡ, raʙa‚ėaɢa mẹɢelzit. laùᴅ oľli pâlᴅ â laⁱɢa, kaiṫs peòᴅ paṅtti, linaʙeò kok̀ku, t‿oľli ik̆ke â sûr peò. kuì laùᴅ oleṡ kiṫsaṡ oľlu, siṡ eìj‿oleṡ tu linaʙeò pâle mah̀tenu.

mẹniɢẹr̀ᴅ saì nî mẹɢelᴅuṡ, et lû käĕzivä lak̀ke, ta‿ṡ lähä puh̀taṡ. vahel läiṫs süᴅä täìs kah̀, puh̀taṡ eì lähä, tị̂ meṡ tahaᴅ. ja oṫsa jäĕvä niɢu tilppe täìs, tiľʙaťtiva ärä. kuìj‿oľli jäm̀me lina, siṡs‿oľliva jämeᴅä nṵ̄ tiľʙa, ṡ‿oľliva niɢu ploňni[37] küⁱľlen. ku‿za raʙa‚ėaɢa mẹɢelzit näìᴅ äšte meheste, siṡ läṫsivä ärä. tiľʙa jäĕvä oṫse küⁱľɢe ku raʙaziᴅ, aɢa keṡk-paikka, kezeṫ peò jäĕvä serätse vaľɢe niɢu tiŋ̆ɢu, üṫteldi lina om̀ nak̆-kaťtuṡ lûn.

tẹ̀ĕneɢẹr̀ᴅ vẹṫtiva lina vara väⁱľlä leoṡt, siš‿ta oľli niɢu kar̀ᴅ jäľle kẹva. ku üř̆zi altteɢi väⁱľlä tuľli, sis paṅnu vaì pišti saìzma, nî kaⁱľɢ oľli. siṡs‿üṫteldi eṫ vara om̀ väⁱľlä vẹettu, eh̀k jäľle eṫ kẹva vezi om̀m‿oľlu, lina eìj‿ole peh̀meṡ liɢunu. siṡ piᴅit sa raʙa‚ėaɢa mẹɢelma, nî eṫ kül saì, kaup̀miṡ eṡ vẹṫta jo luìjeɢa liṅnu.

a kuì ik̀ke â peh̀me vezi oľli ja lina ẹìɢel âl leoṡt väⁱľlä saì, siṡs‿oľli ta iluṡ kül̄. kuì seᴅävizi sop̆puťtit ja vah̀tsẹt vaṡta vaľɢet, siṡs‿oľli ku sị̄ᴅi lẹhe[38], nî iľluṡ lina peò. ku rap̆puťtiṫ, siṡ lû jõziva küⁱľlest ärä, ta‿ľli niɢu üiṫs sị̄ᴅi lẹhe, tu peò. kaŋ̀ɢest peh̀me ja ẹr̀n, niɢu vanast oľliva leìjeri prū̆ttel.

aɢa ku lina oľli nak̆kaťtuṡ lûn, ṡ‿niɢu vana iɢävene kar̀ᴅ, ta‿ṡs‿ aňna lûᴅ ei liha küⁱľlest ärä, sina raò[39] eṫ sa uľluṡ lähäᴅ. ja kui paⁱľlu raʙazit, siṡ läiṫs niɢu pak̀lalẹ[40], aɢa niɢu tiŋ̆ɢu jäĕvä küⁱľɢe. ta‿ṡs‿aṅna lûᴅ küⁱľlest ärä, tam̆ʙi niʙaⁱľlu ku tahaᴅ.

H. Keem, 1961.

---

[35] s. t. paku suhtes serviti; [36] paremas käes; [37] sitked kõvavõitu tükid; [38] siidrätiku lõhki rebenenud koht; [39] s. t. peksa; [40] takule, sassi

Liini Sild

UHUTA K.

Liini Sild, 83 a.

98. Kurja silma kahetus

om̄ mẹnel inimezel kül̄ kuri sil̀m. kařja-lḗna ol̀li sîn kirilä pereme sẹzar, tul̀li mḗle[41] *ja, tuleṗ siṅna vařju al̀la, kit̆tap kòe, sul̀l‿oṁ nî tuʙli*[42] *siɢa, et̀t‿ištuʙ! ja siɢa iṡteɢi. eṡ vẹt̆taɢi ämṗ taɢumist pụ̂lᴅ peṙrä. eì sā sṓɢi manu kaḥ, tahap tul̀la, rṓɢip. no meṡ‿sä üt̀leᴅ! ärä siṡs‿uzu nẹìᴅa! kirilä lḗna kaḥ, no ta saìj‿olema seränᴅe kuri ja ẹèl inime. tẹ̀ẹ̆ze lụ̂ma kaèʙ ja üt̀lep, ja nẹìjuʙeɢi ärä tẹ̀ẹ̆zẹ lṓma, mẹni üt̆tel et̀ kuri sil̀m lṓmast üle käìʙ, kahet̆taʙ lṓma ärä.*

üit̀s nàẹ̆ne kẹnel, temä kàẹ̆nu oʙezeɢa lok̆kut̆ta‚ẹal. tụ̄ lok̆kut̆ta‚ẹa lị̄zu tul̀lu kaḥ siñna väⁱl̀lä ja mùị̄ᴅuk̆ki temä oʙest säl vaḥtnu. temä nak̆kanu taɢazi tulẹma, oʙẹne niɢu väzinu ja läṅnu liɢeᴅaṡ niɢu kaⁱs̄. ihu kařva kịik̆ silk̀nuva, niɢu vezi tul̀lu ihu kaṙvu ot̀sa. üt̀tel: „no kuì paⁱl̀luk̆kẹzẹ seᴅä mâᴅ oṁ! aɢa nî kaᴅe sil̀m, et lṓmalẹ paⁱṅᴅ serätse kaṡte säⁱl̀ɢä, oʙene oṡ niɢu väɢi kụ̂rmat[43] *veᴅänu, aɢa paⁱl̀lalt tüḥjä rị̄ɢa tul̀li.“ ja meṡ mâ siṡ lok̆kut̆talt oṁ tul̀la sīja kant̀svei pṓle! sâl eṡs‿ole jo mûᴅ miᴅäɢi, ku kuřja sil̀mä kahet̆tuṡ.*

H. Keem, 1961.

---

[41] = *meile*; [42] rammus, tugev; [43] hirmus rasket koormat

Liini Sild, 85 a.

99. Kunstimisest

nelläbäne saṅn‿olna ŋeìja saṉ, siš kiik ŋeìduš läṅnä täìde. vanast tüìtriɢu läṅnuva prʉ̆dɪɢa neìläbä ɢdaɢu saṅna, siss‿üiìs ja tɛ̈ɛ̈ne abanuva toda prʉ̆di viìhta, keš kiɢe validamʙ, tʉ̂ saì kiɢe eṅne toìlɛ̨ prʉ̆di viha käìte.

prʉ̆ì vihtse ärä eṅdä ja paìṅd viha kɛ̆rvale. keš säʙe tüìtriìk, tʉ̂ niɵsaš toìlɛ̨ prʉ̆di viha, nakkaš ruìttu vihtma, siss‿oìlli prʉ̆di ihuraṁmu vʲl säl viha küìlen. tʉ̂ oìlli siš tu kuìnst, eì keš kiɢe eṅne prʉ̆di vihaɢa vihup, tʉ̂ sâʙ ruìttu mehele. neìläbä ɢdaìk[44] oìli neìja ɢdaìk.

mɛ̨ìtskülän pɛ̨ɛ̆mime kaiìts näᴅäliìt rüɢä. ku‿me siš naìkkaššime siŕppe pilma, kuì lɛ̨pp‿oìlli! vizaššime iìks eì, keìle siŕp kiɢe kaüɢɛ̨mʙale lʌ̆p, tʉ̂ sâʙ mehele. vɛ̨etti siŕp niɲast kiṅni ja läìlɛ̨ìti: „sirize sirize siŕʙiìkke, kɛ̨rizɛ̨ kɛ̨ɛ̆ver raɛ̆vaìkke.“ siš üle ola säìʹlä tâᴅe vizaìtti.

ja niɢu peneᴅele[45] luìᴅ tare läveʙäle paṅtti: keìle lû peni ärä vɛ̨ìt, tʉ̂ läiìts jälle mehele. kuì süìltti kɛ̆ᴅeìtti, siš seᴅävizi kunštiìtti. lû paṅtti sêzi[46] riᴅamìzi läve‿ʙäle, eì si‿m minu lû, si‿m minu lû. tüìtriìkku teɛ̨vä temppu ja nîzi[47] sâzivä[48] noìᴅ luìᴅ. peni nʉ̆zuìt, siš vɛ̨ìtt‿üìtte ärä. tû piᴅi siš mehele sâma, tû tüìtriìk keìle lû peni ärä vɛ̨ìt.

H. Keem, 1963.

Liini Sild, 85 a.

100. Tuhalehelisega seebikeetmine

miì sɛ̨ɢelzi[49] tuha läʙi, tuhal oṁm‿üìᴅzeɢiʙena ja kiìk praìht sehen. siš kui läʙi sɛ̨ɢelzi, jäì iluš puhaš tuìhk. toìst teì liʙeᴅa. paṅni tuha tüṅni ja, valazi kɛ̆vä vî pâle. siš tu tuìhk säl liɢuzi ja läiìts verevääš niɢu ɛ̨la jälle. kɛ̨ɛ̨oʙû tuìhk piᴅi oleṁa, tʉ̂ oìlli äšte kaŋɢe, äšte väɢev.

ja siṕppi kɛ̆ᴅeìtti liʙeᴅaɢa. vɛ̨etti valeìtti tuha‿ʙälìt tu eᴅimäne vezi, aetti kîmä, siš paṅtti jälle vaštnɛ̨ tuìhk ja jälle tʉ̨ lippe pâle tuhale. eᴅimäìtse tuha vezi paṅtti tɛ̨ɛ̨ze tuhale pâle, siš ta oli veŕrev niɢu üiìts veri. siš kɛ̆ᴅi siṕppi. vana veìlj‿oìlli, miì eì tîjä, kuᴅaš ta jäì veᴅelemä ja läiìts vanaš. peräst kɛ̆ᴅime sɛ̆ʙiš toìlle väɢevä lippeɢa, saì iìlluš vahane siṕ.

[44] kj. ütleb ka *ɛ̨ìtak*; [45] koertele; [46] sedaviisi; [47] niiviisi; [48] seadsid; [49] sõelusin

eǹne prû̯vzę̣ munaɢa, kaì meš‿tä tî̯ʙ. paňni tû̯re kana muna liʙeᴅa sìsse, tû̯ tuľli pâle. tę̀ěze üťlivä, eť ku‿sa sî̯ppi kēᴅät, pane lìppe sìsse kana muna. ku tû̯ pâle tulep, sìss‿oṁ lìppe paraṡ, sìṡ vę̣ìp kî̯ttä.

aɢa no ameťtiť[50] oľli küľl‿ìkke toľle tû̯ɢa. no kiviᴅ[51] eṡ sâ koṡkilt, sêʙi kiviᴅ eṡs‿ole toľɢeřral. a iluṡ kę̣va sî̯p saì. vę̣ìj‿oľli jo puhaṡ väɢi, muľᴅu paňnaṡ nû̯ sôlikku, riʙala ja räʙäla kî̯ìk. sêʙiṡ jo kořjaťtaṡ säṅᴅe alamʙ krâm.

H. Keem, 1963.

UHUTA K.

Liini Sild, 86 a.

101. *Ühest vargusloost

o·škàr läiťs siňnà | ä·ìjäle re·hèle || ja mi̯·à jäi siṡ | muľᴅŭkki üťsinᴅä ko·ᴅù || ja‿ᴅu va·raṡ tuľli | tuľli mē·lè‿ja | tuľli siňna meľje lā·ᴅa‿ᴅâᴅe‿ja || i·ṡte siňna va·řju̯alťsę̣ tâ·ᴅe‿ja siňnä ki·vì oťsa‿ja | ja mi·à nî·ť·se . . . | meìl oľli kę̣·e̯o | nüìᴅ oṁ tu kę̣·e̯o ä·rä lę̣ěɢaťtu || mi·à nî·ťse säl kę̣·e̯o maṅ | kâ·ra || ja tę̣·ṁʙap kä·èɢa mi·ù‿ikke se·ᴅâvizi | eť tu·lè ko·ᴅù || mi̯·à tulè‿siṡ ko·ᴅù‿ja | ja lâme si·ṡse || ja siṡ mu·ǐᴅuɢi üťleṡs‿eť | te·mą̀ tāp̀ ma·ɢàᴅa || aɢă mi·nà üťli‿ť | „mi·ùl eìj‿olę̀ su ko·ṡkile ma·ɢàma pa·ňnà“ || jaḣ‿ja siṡ | ja küšse sü·v̀vä || ja mi·nà siṡ | a·ňnì täľlè | siṡ pî·mä | lî̯·ᴅritse pu·řɢìɢa || ja tä·ľl‿oľli o·mal le·ìʙä || ja si·ṡ | se·ì·je‿sā̆l mu·ǐᴅuǩki‿ja || jā | iṡte tü·ìk a·ìɢa vil‿ja kę̣·nel säľ‿ja | ja kü·šse jä·ľle‿ť te·mä tāp̀ ma·ɢàᴅa || mi·nà üťli eť „mi·ùl ei olę̣ su ko·ṡkile paňnà“ || lä·ťsìme siṡ vä·ľlä | te·mä̀ näěᴅäṡ mu·ľle kä·èɢa | eť te·mä̀ lâʙ a·řᴅì pôle | aɢa e·zik‿kânze | sī·jä a·k̀na a·ľla | ja sī·ṡt a·ǐjaviľläst lä·ʙì || lä·iťs || a·ìjaviľläst lä·ʙì || ja o·škàril oľli ki̯·ɢè[52] vê·ren säl tu·ʙaǩku‿ja | mi̯·à męťli‿eť nü·iť‿ta läp̀ ku·rať kaǩkup nu tu·ʙaǩku ü·leṡ ki̯ìk || jaḣ‿ja mē[53] ti·ä̀ meṡ tî̯·p̀ || ja lä·ťsi iǩke temä̀ɢa ü·ťten || ja si·ṡ | oľlì u·lkka a·ìɢa mi̯à vi̯l säl a·ǐjàn | ta·p̀se . . . neìᴅ ma·řᴅiǩkiť | ka·p̀stiᴅe pâlᴅ || ja oľli u·lkka a·ìɢa || ja mi̯·à | tu·lè siṡs‿ä·rä̆‿ja mę̣·ťle‿ť | nü·ìᴅ oṁ ta a·m̆mù lä·ňnù | nüiť teᴅä e·nämʙ eìj‿o·lè || nüiť‿ta‿ṁ a·m̆mù ka·ḣnàl || ja·ḣ‿ja | lä·ťsi siṡ ta·ɢazi nî·ťma ||

ja ke·ľlä̀ üťtè‿ᴅę̣·iškü aìɢu vaì | nî tuľlìva krà·ŏze pôzi ka·ťtę̣ǩkězi tę̀ěva mu·ľlę̣ noiť‿to·ǩkùmentte kä·ťte‿ť | eť ne·mä̀ le·ìᴅnuva tî̯·ʙäľᴅ || sâ·l |

[50] tegemist; [51] seebikivi; [52] kj. ütleb ka *ki̯ìɢè*; [53] = *minè*

kụ̑ l l ę̑ š s ę trä·ì a·ìja küllen ollŭ‿mę·nì‿ja | ja meh‿nä po·ppeRDiva sïn‿ja | ja tę·ĕva mulle sï·jà || ja o·š k à r olli kịIGe o·BèzeGa || ja mị·à‿męlli eì‿nüìD o·š k a r tulli ko·Dù tulèma ja mę·nì taip o·š k à r i ä·rä̆ ja vęl o·Bèze ja läiìs o·BèzeGa kos sị̑· ja tę·ĕne ||

ah mä· läl̆sì ja·h̄ | eì ma‿là vęìta enDäle u·n̆DriGu sä·ìGä | s̀ lähä̆ v i·š s i ka·èma || vęl̆ti ka·ppi‚uššę va·ìlla | ka·ip tü·hì || ju·màla tü·hì || eìj‿o·lę̀gi miìte mi·DäGi sehèn ämB[54] kị·ik ka·Dùnu ||

lä·l̆sì ta·Gàzi nï·ìma | ja nï·ìse ra·hù mę̆·leGa niGu i·nìme ko·nàGi || aGa me·s̀ te·mä̆ | te·mä̆ olli ütte mä·è‿DâDę lännu siñnà‿ja | siñnà pi·k̆käli vizànu | ja ụ̑·ìse nîGaGu mi·nà ä·rä̆ läl̆sì | si·ss‿aste siñnä̆ a·kna manù ja vę·l̆ tolle ka·l̆skitse krụ̑·Di ị̑št ä·rä̆‿ja . . . || sị·à‚aìGu läiìs a·k̆kan ka·ìski ja üiìs krŭ·tt‿olli siìs pa·ĕGal̆tu‿ja || olli tolle krụ̑·Di ä·rä̆ vęìnu | kịGè tolle pa·ĕGal̆tuGa‿ja tu·llù sâ·lD | vę·ìnuk‿kra·m̆Bist va·ìlla | ja tulli si·sse niGu vä·ŕjäst || meìl sŭ·re a·kna || ja ü·ìteGęr̆ralĭně a·k̆kan olli ị̑·n | oš ka·ìtę-Gęr̆ralĭně ollu | siš‿tä‿i oš si·sse sä·nu || ja mu·ìl‿olli u·šsè kịik lu·k̆kut-teDu || aGa nä·eD a·knast tulli si·sse‿ja | ja vęl̆ kị·ik | teì pu·htaš ||

mu·ìl‿olli u·lkka rę·ĕvast | vi·llast rę̆ĕvast | sä·ĕDze pụ̑·l kụ̄närD ka·là‿saBàlist || — — — ja‿ja siš ka·ìts tę·išküm̆me kụ̑·närD ę·k̆va vä·r̆vjä‿Gäest tę·ìje | olli pa·k̆kin || tu·mè si·nìne | jä·ìle lä·BìviIlane rę·ĕvaš || kail̆stę·iš-küm̆me kụ̑·närD || ja·h̄ || ja siš | siš ta‿lli paňnu kị·ik nụ̄ ko·ìtti ||

ja si·ss‿olli vę·ìnu | ka·p̆pist kị·ik pu·htaš || ja mu·ìl‿olli ko·l̆ | ko·ìtti sehen || sị·à‚aìGu ko·ìtti panttu | kęik pa·remBa rę·ìva || kę·ik | kä·ìte-räl̆tì | sä·r̆Gì[55] | mu·ll‿olli jo vä·ìlä‚um̆męlDu sä·rk | eì ku‿mà ä·rä̆ kõle‿s̀ säp sị̑· mullę sä·ìGä || ja? vi·ìlane | lä·BìviIlanę u·n̆Dri k | i·lma käiìsteDa | ka·h̄ ju·màla vaštne || si·ss‿olli kle·ìt | ka·l̆tęst ü·ìte panttu — — — | si·nìne a·l‿ja | ki·r̆jù[56] olli pâ·l ||

o š k à r i l olli vî·s | ma‿i tä̆· miìttù kụ̑·närD | vụ̑·Drerę̆vast || ja·h̄ || ja siš tụ̑· | ja kị·ik || kị·ik mi·nù sä·r̆Gì‿ja | ja kä·l̆tèräl̆tì‿ja | la·ùDlinà‿ja || k i·l̆ s è‿l ē n i kiñkse mullę la·ùDlinà || no kü·l ta‿lli i·lùs vïl || ja·h̄ || siš to·Dà ma . . . | ku mul̀ tulęB mị̑·lDe s̀‿ma periš i·k̆kè ç̆kva || ta‿ìli u·m̆-męlDu kị·iksuGutse vä·r̆vì nï·ttеGa | kị·iksuGutse li·llì si·sse || ja meš sị̑ ę·ìGeP‿pa·ks va·ìGe rę̆·vaš om̀ || siš niGu ta·ìva tä·hè kịik säränDiva[57]

---

[54] = *enämB*; [55] kirjakeele sõna, vanimas kõnepruugis *amme*; [56] murdeomane *kir-riv*; [57] tavaliselt kj. ütleb *särenDivä*

sâ·l | tol̆le lu·mìvalʟɢe | tol̆lè li·nà‿ʙā̄l || jah̀ vä·èɢa i·luṡ | to·ṡt ol̆lì mul̀ kü·l̄ vä·èɢa ka·ḣjù ||

ja u·m̆mę̄luṡ ma·zìna‿pā̆le ol̆li üit̀s mu·ṙttoìme ko·t̄ | u·m̆melᴅu | va·ṡtne ę̄kva || ja va·l̀ɢe nō̄·ri vi̥l pan̆ni ki̥·ik̀ kü·l̀ɢe‿ja || nî et̀ koṡ lä·it̀s üit̀s | üit̀s ro·ḣkę̄mʙat̀ ka·t̀te pū̆·tta si·ṡse || â sû·r ko·t̄ || ṡ‿ol̆li vę̄t̀nu to·l̆lę̄ | ja‿ṡ tol̆lę̄ | va·nà‿ɢot̆tì vę̄t̀nu siṡ | ko·t̆tì sēṡt vä·l̀lä ki̥ik̀‿nū̥ rę·ìva‿ja | ja ki̥·ik̀ | la·ùᴅ linà‿ja | sä·ŋ̆ɢìlinà‿ja pa·ᴅjàʙō̄rä | kä·t̆tèrät̆tì‿ja ki̥·ik̀ meṡ‿säl o·l̀li || ki̥·ik̀ ol̆li puhà vę·t̀nu | ja pa·n̆nu tol̆lę̄ kę·và ko·t̆tì siṡse‿ja | ja si·ṡ | si·ṡ mùę̆ᴅuk̆ki | sa·ì‿ᴅa siṡ | to·l̀lę̆ɢa mi·nèmä ||

ja si·ṡ | sī̆n mä·è‿ʙū̥l | sī̆n mä·è‿an̆ni pū̥l | üit̀s va·l̀ɢeriṡt ol̆li || tû· ol̆lì | nä·n̆nù ku lä·n̆nù | ol̆lu sû·r ko·t̄ sä·l̀län || aɢa te·mȁ pan̆ᴅ tol̆lę̄ i·l̆ma käiṡtet̆ta mi·nù mu·štà | vi·l̀latsę u·n̆ᴅriɢu sä·l̀ɢä eǹᴅäle || siṡs‿eṡ sâ a·rùɢi ke·ṡki‿t̆ta[58] me·šteravaṡ ol̀li || ja tû· mę̆t̆tę̄lnu mui̥ᴅuk̆ki nä·ǹnu et̀t‿ü·it̀s lä·häp‿ja | ko·t̄ sä·l̀län | et̀ tû· om̀ | pē·ᴅult tulep vi·l̆la vaʙrik̆kust | tū̥·p̀ vi·l̀la‿ɢot̆ti | vaì la·ŋ̆ɢaɢot̆ti || ja·h̄ || üt̆tel si̥ṡ pe·räst‿et̀ | et̀ ta‿lę̄ṡ va·ṡta sānù täl̆lè | si·n̆na mę·t̀sa | aɢà ta‿ṡ tī·jȁ ||

o·škar tul̆li ko·ᴅù‿ja | jâ‿ja si·s̄ | siṡ mu·i̥ᴅuk̆kina | läit̀s sin̆nà | ü·lè-zulę̄ || va·nà kràǫ̆ze tul̆lu sält̀ va·ṙju‿alt̀ vä·l̀lä‿ja | ezi^{n}‿niɢu nâ·rnu jäl̆le | ol̆lu niɢu ko·ḣkveli jäl̆lĕ || aɢa tu va·raṡ saì ta·rè‿ʙā̄l[59] olèma | tal̀ | vaìj‿ol̆li ta sā̄l rî·jalt̀se[60] pā̄l koš‿tà o·l̀li || ja si·ṡ | mu·i̥ᴅuk̆kina‿t̀ | et̀ te·ì niɢu‿et̀ | sî·n eìj‿olę̄ mi·ᴅȁɢi || aɢa oleṡ o·škàr | läǹnu e·l̀va vę̄t̀nu mi̥·lits ja tul̆lu ü·lezū̥le‿ja | olṡ va·ṙɢa kä·t̀te sā̆nu || aɢà‿nä·et̀ i·nì-mezele eìj‿a·n̆ᴅà toᴅà e·n̆nat̆tust ||

ja u·nè näì ka·ḣ ä·rȁ || meĭje ka·m̀ʙren ol̀li | a·ùᴅ | ja sā̄l a·v̀van oṡ niɢu ę̄l̀ɢi ka· ol̆lu || ja a·l̄ pe·nì ol̆li sā̄l a·v̀van || ja si·ṡ | mi·nà lü·p̀se toᴅà a·l̀li pe·nìᴅ || ja·h̄‿ja tû· ol̆li tu va·raṡ || tol̀ va·ṙɢal ol̆li al̆lì rę·ìva sä·l̀län || ja si·ṡ tah̀tsę u·šsę̄st vä·l̀lä min̆nȁ | et̀ ma‿là vä·l̀lä | et̀ ka·èma meṡ vä·l̀län om̀ || ja? | tū̥ krà·ŏze pe·nì‿oli vä·l̆län‿säl̀ | u·šsè‿ᴅak̆kan | kō̆·ɢi u·ṡse‿ᴅak̆kan | vä·l̆lätsel pû̥l[61] || ja ol̆li | sû·r mu·ṡt pe·nì | ja a·ǹᴅ ol̆li sä·l̀ɢä tę̄m̆mat̆tu rę·ŋ̀ɢaᴅę̄ || ja sa·issę̄ niɢù ma‿i·l̆mà | jä·l̆èᴅuṡ sā̄l || ja pe·nì üt̆telᴅäṡ i·nìmene (oleva) *|| siṡ‿ma mę·t̀li et | no krà·ŏze ni̥[62] ol̆liva tä·it̀sä sel̆le va·ṙɢaɢa | ü·t̆ten ka·m̆ʙan‿ja pu·n̆ᴅìn || ja nä·et̀ va·ṙ-ɢal ol̆li ę·ǹne | eṡ sâme mê· mi·t̀te mi·ᴅȁɢi kä·t̀te ko·ṡkilᴅ ||*

EMH 720. H. Keem, 1964.

---

[58] = *keṡki et̀ ta*; [59] pööningul; [60] rehealuse; [61] väljaspool; [62] s. t. Krause omad

UHUTA K.

Liini Sild, 86 a.

102. *Hea ütlemine, veel parem vastukostmine

va·nà‚inìme keᴅraṡ || ja tu·l̀li ko·zìlane | tü·ṫtärt‿ko·ṡjule || ja ü·ṫles[63] *siṡ se·ᴅȁvizi‿eṫ | „te·rè ę·ᴅàɢuṫ | to·m̆ʙìline‿jo·m̆ʙìline || ja va·nà‚inìme kiṫt‿eṫ | „sâʙ mę·ṡtuṡ sap̀ ke·riṫtuṡ | si·l̀è vil̀è ju·m̆màl i·mè!“ ||*

tā‿l̀li ik̆ke kū̧·lu višt eṫ sâ·l vä·èɢa al̀ʙa la·ŋ̀ɢa keᴅrät̆täṡ | eɢa ta mù̧·ę̆ᴅu eìj‿oṡs‿ü·ṫtelnu oñᴅè || ja si·ṡ ni·ɢù | niɢù nak̆kaṡ toᴅà ä·m̀mä mę·niṫtama || — — — ä·m̄ ka kiṫ̄ va·ṡta eṫ | „sāp̀ mę·ṡtuṡ sap̀ ke·riṫtuṡ | si·l̀è vi·l̀è ju·m̀mal i·mè“ || ol̀li va·štuṡ ka· täl̀le ||

EMH 720. H. Keem, 1964.

UHUTA K.

Liini Sild, 86 a.

103. Peremees ja sulane

üiṫs àĕnuk̆ke lam̀ʙa jal̀ɢ ol̀lu sup̆pi sehen, peremi̧s aʙanu tol̀le‿ja sō̄nu käh̀ku ärä. ezi kiṫnu sulazę̆lę‿eṫ: „seⁱk̀kä[64]*, seⁱk̀kä, pę̆hjan om̄!“*

sulane vaṡta: „ma seɢäzi kül̄, aɢa miṫte miᴅäɢi eṡ lev̀vä, paⁱlṫ sū̧rmaᴅeräkse ja męni karttuliʙęr̆muk̆ke, ęk̀va näṫtä‿ja tuṫta‿eṫ vi̧ vęìm.“

peremis ohelnu: „päìv lähäp päĕvä peṙrä, eì meìje tū̧ sâ oṫsa!“

sulane aviṫtanu tak̀st: „siŋ̀k kaòʙ siŋ̆ɢi peṙrä, eì meìje sû sâ maiṫsa!“

H. Keem, 1964.

UHUTA K.

Liini Sild, 86 a.

104. Külakuhi

męne nō̆re om̀ serätse, il̀mast il̀ma üiṫs tril̄ ja traⁱl̄, üiṫs pil̀limäⁱŋ̀ɢmine ja taⁱǹᴅzmine, üiṫs tänttäl ja janttal üṫte luɢu. ja üiṫskęṙᴅ nak̆kašsiva jäl̀le küläɢuh̀ja teɢemä. vana p e h̆ k a ol̀li kū̧lmeiṡtre, tū̧ läiṫs koṫtust ärä, nàĕne ol̀li ka nizuk̆ke äšte müṙräj̆ä, tū̧ müṙräṡ kah̀ ik̆ke lašteɢa üṫten. ja eɢa naiṡt na‿ṡ peⁱl̀ɢävä kah̄, iɢäne[65] *lęʙuz inimene ol̀li nàĕne. üiṫskęṙᴅ męⁱṡk męzu, siṡ pil̀ᴅ toᴅa vaṫtu, ol̀li ki̧ik̀ koṫtuṡ vaṫtu täìs.*

---

[63] ütleb; [64] sega; [65] igavene

nakkašsiva külägu̯hja tegemä, sũre tä'trigu nigu sure märäze, siñna pe̯hka naẽze säñgi ikke ü'tsü'tele o'tsa. siš keš äšte kę̣va o'li, tũ vẹ'l tę̣ẽze kiñni ja vizaš ikke siñnä külägu̯hjalę̣ o'tsa. siš toda kiza ja kärä o'lliva ki'k ko'ttušse tä'z. no mi'ttu tü'kki ü'letside, kaš vai laẽni, mukku pi'lzeva. siš keš kigę̣ al, tol nakkaš joba a'b, tũ nakkaš rų̃kmä. ü'tle siš, kaš̀s_inimestel aru om̃! tẽvä ü'tsü'tele a'get! aga si̯an eš̀s_õli keški mi'tte midägi, meš pähä tu'li, toda te'tti.

no ã kül, teñnu siš pi'mmet si'kka, meš_sa külägu̯hja tei'd! pi'mme si'kk_om̃ serände, ei kę̣ẽde'täš rä'ttiga si'lmä kiñni, siš pi'd sina o'tsma, ja kedä_sa kä'tte sâd, siš tũ jãp pimedäš si'kkaš, tol ke̯ẽde'täš rä'ttiga si'lmä kiñni_ja, siš sina pa'kkẹd[66]*.*

siš_na tę̣ẽvä ka külägu̯hja, ku a'lmal käe̯ ja'kkust[67] *vä'i'lä kânzevä*[68]*. pi'l tuleb ikke pi'kkä ilu pãle.*

H. Keem, 1964.

UHUTĄ K.

Liini Sild, 86 a.

105. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi

ai̯gamüdä azja käẽvä, ri'ppa_ra'ppa rišta kai̯ski.

ega kõlugo'i'd[69] *tühjäš ei jã — ü'ts laits kõleb ärä, tę̣ẽne tuleb jälle azemele.*

ega tu suzi nî sûr ei̯j_ole, ku_da te'ttäš (ükski õnnetus pole nii suur, nagu teda kujutletakse).

ega ę̣i̯ge ę̣lma ei̯ nakka ü'tsegi.

ega vana kai̯vu ei vę̣i̯ kiñni âda, ku vaštnę̣ valmiš ei̯j_ole (pole arukas olemasolevaid võimalusi laita, kui uusi käes pole).

egaš mušt[70] *mų̃du_i jä'ttä, arinu eläjäš ame'ttit.*

ega vi̯rväl kivil sammeld ei̯ kazva.

el̀de pe̯rze om̀m_i'kke ele — el̀del ei̯j_ole konagi midägi.

imu via'b i̯št, tahtmine tę̣ukkap ta'kkast, ri̯m kizup rę̣i̯va kâla, a'rm âb aru[71] *lai'kka.*

inimene o'lna ezi oma ę̣nne sep̃.

jõdi'k sų̃b, jõdik jų̃b, jõdi'kkulę̣ jummal añnab (joodikuid toidab ühiskond).

---

[66] põgened; [67] liikmest; [68] kj. ütleb ka *känivä*; [69] surnu ase; [70] = *mušti* 'musta koera nimi'; [71] s. t. reied

kaiṫs kęva kiviᴅ ei teňnä[72] *åᴅ jahu.*

kaṫsk kaᴅajil, muṙᴅ muȉl puȉl — üṫtelᴅi ku tuȉli męni nizuǩke aȉɢuṡ, meṡs‿inimezi paⁱȉlu maha vęⁱṫ.

keȉ jęùᴅ, seȉ vęiṫ, keȉ koⁱṫ, seȉ kohuṡ (rikas saab alati oma tahtmist).

keṡ kaňnaṫtap, sį̄ kav̀va eläʙ.

koᴅu muṡta ja teò laiṡka[73] *ei maṡsa nā́rᴅa — inimestel e‿le*[74] *aȉɢa eňᴅiṫ puhastaᴅa ja väzinu oṁ‿na niɢu‿nî.*

koṡ suiṫsu, säl tuȉᴅ, eɢaṡ raȟva‿sû ontte eȉ vęȉᴅzi.

käzi męzep käṫ — ku‿za tę̀ězele åt‿tį̄ᴅ, siṡ tį̄ṗ tę̀ěne suȉlę ka åᴅ.

külä sų̄kk‿eȉ sàěza kęṫtun.

liha ei sàěza sōlaṫta, eɢa laiṫs iȉma iřmuṫta.

miᴅä kiʙeᴅamp viṫs, seᴅä aṙmzamp laiṫs.

meṡ taɢa[75] *aⁱṁʙiṫ, t‿oṁm‿oma.*

nęù kaŏᴅu nařriṫtaṡ[76] *kaⁱs̄ ka ärä, jęùɢa eȉ sā miᴅäɢina.*

oʙene eⁱṡsup neȉlä jala pål, am̆mu‿siṡ vį̄l inimene ei vęȉ eⁱṡsuᴅa.

oȉᴅja[77] *eȉj‿oȉɢa konaɢi, piȉlajal oṁm‿iǩke paⁱȉla näp̆pu.*

ṓleṫtuṡ į̄n, ęňneṫtuṡ taǩka.

pàěnuṫta viṫsa ku viṫs paěnup — aṅna ęȉɢel âl laṫsele valu, siṡs‿ei lå ta suȉl‿üleɢäṫte.

paranᴅa siṡ, ku paraṡ aȉɢ.

pazatsę peṙzeɢa vaⁱṡk āṗ teṙve kařja kîni.

sęna kęnelᴅa, tę̀ěne tęrelᴅa, ja oṁ süᴅä rahu.

sų̄ṗ ku eläjäṡ, tį̄ṗ ku tiɢu.

teɢijäl johup kįikki, maɢa‿ęal miṫte miᴅäɢi.

teṫtust sā́p teⁱŋɢäǩkeist, maɢamizest eȉ sâ mařjaǩkęistki.

tį̄ åᴅ vaȉj‿aȉʙa tę̀ězele, kül sa į̄st lev̀väᴅ[78].

tę̀ězel aùᴅa kaěvat, ezi siṡse saṫtaᴅ.

tų̄ṫ teɢijäl, uṅᴅ maɢa‿ęal.

vaèzel laṫse, riǩkal leȉʙ — ja oȉli kaȟ toᴅazi, mṓnamiṡ ku męȉzast minemä läiṫs, siṡ kaiṫs kų̄rmaṫ sai laṫsi, üiṫs kų̄rma krâmi.

varaṡ varastap vaṙɢa taǩkast, sûr‿jum̆mal vahip ülevàst.

veri oṁ paǩsemp ku vezi — oma oṁm‿iǩke oma, vę̄raṡ oṁ vę̄raṡ. veri üȉʙuʙ a‿ęa‿ʙäle, vezi eȉj‿üȉʙu iȉmaneɢi[79].

---

[72] ei tegevat; [73] s. t. kes kodus must ja mõisateol laisk; [74] = *eȉj‿ole*; [75] tavaliselt kj. ütleb *taǩka*; [76] pilastatakse (mõeldakse sodoomiat); [77] ihne; [78] leiad; [79] ilmaski

viḣmalat̆se iḱkeva, kùę̆valat̆sę nā́rava — kuę̆vaɢa iḱke sâʙ miᴅäɢi, viḣm mā̆ttäp ki̯iḱ ärä.

ärä iḱke leṅᴅä kui su sį̄va eì kū̯ni (ära taha, kui võimalusi pole).

üt̆teɢülä veneläze aṅnava üit̆süt̆tele tēᴅä ki̯iḱ, meṡ keṡki üt̆leʙ (üksmeelne kollektiiv arutab ühiselt).

ku kaᴅa̧ėa tol̀mava, siṡ piàʙ taⁱt̀riɢu külimä, kazvaʙ å taⁱt̀riḱ. ja‿ɢu leṗpä pį̄mäl oṁ, tul̀na å leę̆vä âšta. noḣ ku leṗpä oṁ serätse val̀ɢe, niɢu val̀ɢet̀ uᴅzu täìs, üt̆telᴅi: tinavu kazvaʙ å rüɢä, sâʙ leìʙä. ku kanariḱ laᴅvast äit̆sep, siṡ piàʙ rüä̀ il̀ᴅa kǜlimä, a‿ɢu kanariḱ tüvest äit̆sep, piap vara teɢemä.

ku käòle kezvä̧uhaḱ kurkku låʙ, siṡ käɢu enämʙ ei kuḱku — ku kezi pâᴅe låʙ, uhaḱ küⁱl̀ɢe tulep, siṡ lā̆ṗ käòle kurkku uhaḱ ja käɢu enämʙ eì kuḱku, oṁ kuḱmine mū̯ᴅä.

kuì sū̯re piḱkä jṓnę‿oṁ päĕväl[80] *al̄, niɢu nį̄ᴅi jōzeva piḱkälᴅ, üt̆telᴅäṡ kaè pä̀ĕväl oṁ jala al̄, višt oṁmen lā̆ṗ saᴅama. ja‿ɢu kana kaṅɢeᴅe vihuva*[81]*, lā̆ṗ tuiṡkama. suvel lā̆ʙ saᴅama, tulep nizuḱke maru toⁱṙm, tū̯le toⁱṙm, tal̀ve tulep jäⁱle tuiṡk.*

kuìj‿å sil̀mäɢol̀m süit̀nä, siṡ sāna tut̀vat̀ mešterast teret̆täᴅä. ku kora sil̀mäɢol̀m süit̀nä, sāna naĕšteraḣva käeṡt ûᴅist. ja‿ɢu kora sûʙū̯l ka sū̯ᴅäp, sāṗ külä leìʙä.

vanast üt̆telᴅi, et piḱselū̯ᴅu pû kiltteɢa suzi aṁmast, siṡs‿eì naḱkana valut̆tama.

keṡ pęṙna sū̯ʙ, sį̄ męiṡtna äšte kiṅᴅa kiṙja koᴅaᴅa.

aḱna oṁ ki̯iḱ küⁱl̀mäɢaṙᴅa[82] *tęṁmanuva.*

no oṁ kį̄ʙlį̄r kül̄, ta‿ì püzi püt̆tin, ei saĕza kot̆tin.

eɢa kęⁱṅmist eṡs‿ole, iḱke jṓsten, niɢu tuline tûl iḱke tuhat̀kûma mäèst al̀la.

ta leṅnäṡ nîj‿et̀ koṅᴅza eṡ näè vaṙʙit̀.

kona ta noìᴅ lat̆si kaèʙ, leṅᴅäʙ saʙa säⁱl̀län niɢu kînimineja leḣm.

riṅna niɢu niṙmeḱkeze riṗpenᴅava, lait̆s nel̀lä âštane joʙa, iḱke nizat̆tap; no meṡ‿sa noiṡt naḣkust kiṡku lazeᴅ!

temä kihut̀ tulistkûma leⁱṗkut piᴅi eᴅezi, ja l e ò siṡ uṁʙkot̀ti laⁱṡk tol̀lę pàŏɢu.

---

[80] päikesel; [81] agarasti liivas suplevad; [82] s. t. jäälilledesse

si‿m̀ joвa peⁱ̀sali·št[83], *sį̂ mę̂ěštap muna kûri, tęìst jäìtä, veļ̀dzip sul̀ sû‿sil̂mä täìz.*

ku kòěrastiou[84] *pãle va‿ęa oļ̀li, siss‿oļ̀liva käè ja jala vaìla, laⁱ̀sk niou vẽveļ̀d*[85].

aga kuDaš sa nį̂Dät ku viķkaì nüri, taⁿ̃вi niou sul̀ naìhk nurizep säⁱ̀län.

ilma sâв miù täìz‿ja jâв üle kaì, mez‿mä nî paⁱ̀llu raвele.

męìle poiss‿om̀ nättälвäìvi ärä, minu süDä valuìtap ja kį̂в niou poìttin, eì nemä ei tẽvä teouci, neⁿ̃Del üììs‿täìs kį̂ìk koš‿ta uļ̀gus.

koš på pištäp, sãl päěvä vį̂Däp, vahel om̀ päìvi kauppa koìttust ärä.

tę̂ěne om̀ niou kana paķkaļ̀ve sehen, siplep kül̄ ja soвelep, aga eì sâ eDezi ei tagazi oma tû ja teoemizega.

męìs kaìrgap kâla, a ma‚ęa om̀ lagunu, aìkna saìttava îst ärä, ireveli kį̂ìk.

ega ta‿ìj‿ütle sulļ̀ę ękva näìkku, ta kęnęlap kaðDe, kûri‿vî̂ri müDä[86] *kuìllep, meš keški üìtlep.*

på męìttiì täìz niou raìtta rum̄ kęDariì.

ku juìttu minemä paⁱ̀nD, siss‿eìss‿ole enämp kẽlel kẽDist[87] *eì sęnal sęìlme.*

läìsivä räoelemä mehega, siš paⁱ̀nD piìlli pę̂ske[88], *ikse niou mulin jälle.*

ja‿ou ommeoi alва, ega‿i mašsa pahaš paňna eì vihaš vęìta, kuì sa naķkat kį̂ìgest‿azjast kęìrDa vęìtma[89], *siss‿eì sâ eläDäoi.*

nüìD om̀ siš kokku tuļ̀luva kį̂ìk, mehe velitse ja näěze kälitse, üleìttu ja alaìttu[90], *suⁿ̃Di ja saⁿ̃Di.*

aga küìl‿oļ̀li illuš tüⁱ̀riìk, ękva ku käìtega teìttu, ihu‿plänile iluš ja näòle kaì.

siš kį̂ìk nū inimeze vaìhtsiva nî kiìhk‿kaìhkveli: no vaštne vaŋ̃oer läìkkuzi niou pį̂l, ja iluza tüⁱ̀riou pål.

ärä sa mäŋ̃oi miùga iķke nî, kül‿mä su turun tuňne ja lį̂nan leěvä!

sa‿laì tę̂ěze âвu mäìhkmä, eⁿ̀Dä äva om̀ sul̀ koouni peräni (lähed teist aitama, ise oled palju hullemas olukorras).

ime, ime, vûn tulep väìhjä‿gäèst viìlla oⁱ̀sma (öeldi, kui rikas tuli vaeselt tahtma)!

---

[83] spetsialist; [84] koerustüki; [85] askeldas jooksujalu kiiresti, kiiresti; [86] ääri-veeri mööda; [87] kõidist; [88] s. t. hakkas nutma; [89] s. t. kui sa hakkad iga asja südamesse võtma; [90] s. t. kõrged rikkad ja viletsad vaesed

kat̀sas päìv olę aìɢe, eìj‿ole ivä iukku am̀ʙa al̀la sā̆nu, elä niɢu käh̀r vanast razvast.

ärä eṅɒä‿s̀ il̆ma jät̆tä, eɢa sinuɢi sû sar̆vęst eìj‿ole!

suⁱp̀p‿om̀ vet̀tel niɢu vir̆re, męni er̀neɒerä viùɢlep säl sehen.

küläline nak̆kas̀ kiŭɒe‿kaǫ̆ɒę kęnelema, sęna sī̆s̀t, tęĕne sâlɒ, peräɢęr̀ɒ tul̀li väⁱl̀lä‿et v e n e m â l ɒ sịzareɒüt̆tär[91].

täɒi om̀ niɢu kujunu säⁱr̀ɢ, sil̆mäk̆ki aùɒa saɒanuva[92].

mịà ol̆li kęh̀ɴ‿ja keⁱr̀ɢe, mịà lašsi ịn muìɒ niɢu liʙlik̀, aɢa pak̆sul inimezel aⁱṅɒ lumest läʙi sum̆męlɒaɒa.

kęt̄ rip̀lep[93] *pęl̀vi‿ʙäl niɢu ma·il̆ma liha ręuk̀.*

vṓriva sī̆s̀t mụ̂ɒä niɢu kaŋɢast viàva.

mịà kaìj‿et̀ mus̀tlane vahiʙ, sil̆mä kịrlevä niɢu var̀ʙlazel.

temä käìs ku lûɒ ku sar̀ve[94] *ja ik̆ke miù mēlit̆tämä.*

mit̀te üit̀s eli eìj‿âl, kịik̀ nî vaɢane ku mâ.

mịà oⁱt̀se näp̄ näp̆pulɒ kịik̀ pęr̆manɒu läʙi, aɢa mit̀te üit̀s kirp̀ kos̀seɢi.

nüìɒ nak̆kap ęìɢe leottama, vih̆ma vär̀jä om̀ val̀la tul̆luva, taìvast valap vet̀t‿al̀la niɢu uàvar̆ręst paŋɢiɢa.

üt̀te jụ̂nɒ sat̆tap vih̀ma, ei lähä üle suɢuk̆ki.

ma‿l̀li nî lik̆ke ku up̀penu kaⁱs̄, ęk̀va täit̀säni läʙi lik̀ke niɢu süⁱlt̀.

näⁱl̆lätse kašsi saĕva ta elulɒ ärä sụ̂mä[95], *aìɢe inimene, ta‿s̀ jęv̆va vas̀ta ka tap̆pęlɒa*[96].

m ę ⁱ t̀ s k ü l ä n ol̀li ka peremis val̆lavanęmʙ, kịik̀ kös̀treze ja kṓli‿ęp̆pet̆ta‿ėaze käĕzivä kül̀lä, ja val̆la kir̆jut̆ta‿ėaze, sis̀ seɒä azja męs̀kmist ja tụ̂ rüh̀kust ol̀li nīɒa‿t̀[97] *jum̀mal alęsta.*

ma‿les̀ vęĕnu am̀mu jo mul̆lan ol̀la, nüìɒ viùɢle ja vaùɢle sīn tęĕštel ịn.

ja kuì‿ɒe ei taha miù‿ʙäle kulut̆taɒa, vīɢe mu k i r i l ä kụ̂ppemäèle, mat̀ke mäè sis̀se, miùl üit̀s‿täìs kịik̀ kos̀‿ma pañɒa[98].

oh̀ te püštätse vaĕmu[99], *teìl eìj‿ole oìɒu mit̀te üit̀s jumala pęr̀m, kịik̀, mes̀ kät̀te sāɒe, te ärä lahut̆te!*

meš‿te ontte lā̆ɢerɒäɒe sā̆l, kaš‿te vaɢuzi ei sā̆ɒe ol̆la, jäl̀le piàʙ ṓzik̀ sis̀se tụ̂ma!

---

[91] kj. ütleb ka *sęzaraɒüt̆tär*; [92] silmadki auku langenud; [93] ripneb; [94] s. t. erakordse visadusega; [95] näljased kassid vist sõid ta elusalt nahka; [96] sõdida; [97] nõnda et; [98] mul ükskõik, kuhu mind pannakse; [99] tagasihoidlik kirumissõna, mis sündinud kirjakeelsel alusel, murdeomane *pis̀ti*

kuì‿ᴅe oma aṡju iluste ärä ei paneṫte, siṡ miṫte üiṫs ihu jaḷɢ enämʙ vů̯ruzi ei sāᴅe!

nüìᴅ oleme ki̯ikki sānume ja sõnume, jäṫtäme joʙa jo peṙṙä, eɢa ontte ke̯ṫtul mi̯̊lᴅ pân eìj‿ole.

säⁱŋɢ oṁ iḳs paremʙ, ve̯rḳ i̯̊n, eìj‿ole peⁱḷɢu, eṫ laiṫs maha saṫtap.

si̯̊ oṁ niɢu nizane̯ laiṫs, ku‿ᴅa emäᴅ näèʙ, siṡ‿ta rõɢip kaṡ vaì laḥki eṅᴅä, nî kaŋɢeᴅe oĭjap emäᴅ.

käṙʙläze oṁ peniṡ läñnuva, lazeva niɢu saḱsa mů̯ᴅä laùᴅa.

aɢa küḷḷ‿oṁ käṙʙläze si̯̊ne[100] *paⁱḷḷu, na‿ṁm‿e̯ḳva riàn ja roŋɢin ki̯iḱ, muḱku vereṫtävä.*

ja oṁ leḥmi ka serätsiṫ, ezi niɢu lû koⁱṙv jäḷḷe, paⁱlṫ naḥk oĭjap koⁱntte ků̯n.

eìj‿olè uṅtti[101] *sîn puìl eɢa maìlɢina, uñᴅi joʙa‿jo aṁmů̯ilma sîṡt kaᴅunuva.*

H. Keem, 1964.

TAMSA K.

Juhan Räisa, sünd. 1866. a. Tamsa külas, kus põlvest põlve elanud ka ta isapoolne suguvõsa. Ema toodud 16-aastasena Tamsa piirimailt Pangodist. Keelejuht on koolitarkust saanud 4 talve kestel Tamsa külakoolis. Kogu eluaja mööda saatnud sünnikülas. Surnud 1958.

106. *Endisaegsest Tamsa külakoolist

miṫte ka·ùɢe̯mal[102] *ku sîṡt lā·ᴅa‿manu miñnä oḷḷi kõ·limå̯ea‿ja | ja si̯̊ṡ | ku‿ma naḳsi kõ·lin käìmä | no siš‿ma oḷḷi jo·ʙà | joʙa pâ·r âštit tsiàɢaṙjan ä·rà käĕnu | ku‿ma kõlin naḱkᴀšsi käìmä || ků̯·li läṫsi‿ma ka·ṫ-tᴇšsa â·štatse̯n‿ja | oḷḷi muḷ miṫtù ā·ʙatsiṫ lä·ʙì | vaì ā·ppiᴅi̯̊ᴅ*[103] *lä·ʙì la·huṫtu joʙà || ja tů̯· keḷḷeɢa ma‿ṡ ků̯·li läṫsi oḷḷi jäḷḷe tů̯ᴅi va·ṡtne̯‿ja || läṫsi toḷḷe̯ɢaᵏ‿ků̯·li | oḷḷi sû·r ve·ṙrev ki·ḱkaṡ oḷḷᴉ‿täḷ kā·ze‿ʙäl* (parandab:) *la·v̆va‿ʙäl*[104] *| eᴅimätse la·v̀va‿ʙäl || ja‿si̯̊ṡ || — — — ki̯ɢe eᴅimälᴅ oḷḷi tä·hestiḳ || siṡs‿a·lustiva nů̯ | ka·š‿ja | pe·nì | ki·ḱkaṡ | jā‿jā‿jā ja‿si̯̊ṡ su·zì | ja re·ʙäne || nîʙaḷḷu piḷṫte oḷḷi sā̆l || siṡs‿alustiva nů̯·‿ṫ | e·ᴅì-mäne kä·ṡk | minà olè i·šsanᴅ sinù ju·m̆màḷ | ja·ḥ‿ja nìj‿e·ᴅèzi || — — —*

---

[100] tavaliselt kj. ütleb *si̯̊ni*; [101] vanimas kõnepruugis *suṫ*; [102] kirjakeelepärane sõnakuju; [103] aabitsat; [104] kaane peal

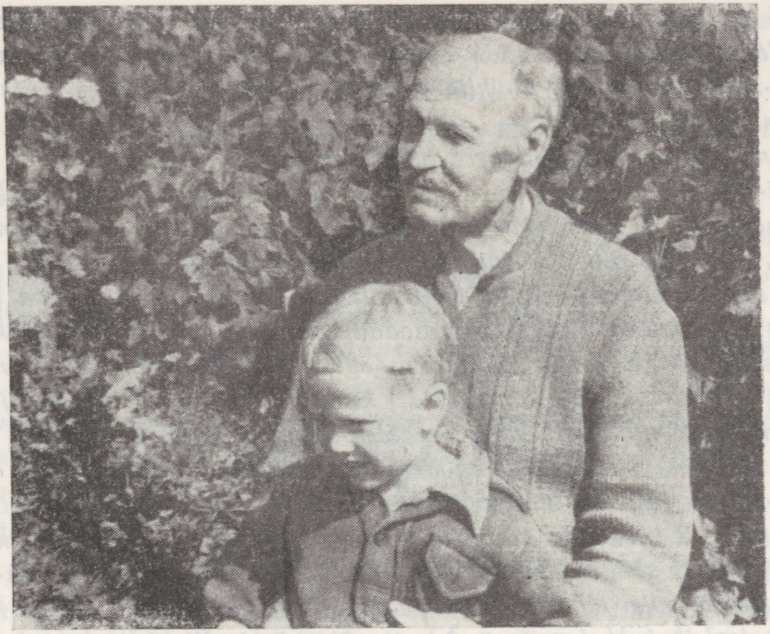

Juhan Räisa

ja? | ku kû·li läìsi siš | kuì mu·ị̈dę̀ laštèɢa naǩkaìti säl . . . | va·nęmʙide ja paremʙide kõ·lilaštęɢa — — — midäɢi sãl | ki·řjuìtama‿ja re·ḣkendämä‿ja meš‿säl š nű̃ kō·lìɒuñni o·ìliva siš | a‿š vä·ikse‿š aetti siñnà sû·r lu·ɢę̀mizeɒarę̀ oḷ̀lì | säl̀ kō·lì ma‚èà o·ìsan nî || t‿oḷ̀li sû·r niɢù nį̄ meìje ne·lì ta·rę̀ì lazę̆ ü·ìte ||

ja si·ṡs‿oḷ̀li | sãl üìts va·nęmp kō·lì laìts sã·ɒeìtti siṣ no siš t‿oḷ̀li | t‿oḷ̀li v a· r ę̆ š s ę̆ k â r l i || — — — no te·mà̀ oḷ̀li üìts vä·ikke | vä·hämʙide kōli laìsi (siäst) *| aɢa tā oḷ̀li ta·řɢemp ku mû·‿kịi̯ǩ ta‿ḷ̀li ta·řɢęmp vį̄l ku nű̃ɒ*[105] *va·nęmʙa kõli‿laìsę̀ ki·ä̀ɢi || no tą̄ vęiss‿e·ɢäst pa·ĕɢast äste lu·ɢę̀ɒa‿ja | ki·řjuìtaɒa iluste‿ja | iǩka oḷ̀li väɢa a·ṅdę̆ǩkaṡ po·iš || aɢa rę·ùɢę̀ a·řmi oḷ̀lĭvă̆ nä·ò‿ʙ̃ãl | sãl‿täl̀ nä·gù ri·ǩnuva || vai nę·ṡtmę̀ . . . ||*

siṡs‿oḷ̀lĭ eɢä̀ pä·ę̆vì meìl tû | vê·rimine[106] *| „tį̄ ē mį̄ te·m̀ | mį̄·ã̄ mâ· || va·nà kiřjà vį̄·zi peṛrä̀ oḷ̀li siṡ rā·maìttu || ű̃ tį̄ ü·t̄ | tį̄ ē l̨̄ te·l̄ | ü·ì‿te·l̀ || nį̄ ē į̄*

[105] kirjakeelepärane nominatiivi lõpp, murdes *nû ~ nű̃* 'nood'; [106] murdes *vîrmine*

neì· | lį̄ ē lê· | ne·ìlē· || ja nî e·ᴅèzi || ja? | piᴅìme e·ɢȁ pȁ·ĕvĭ üt̆te pâ‿ᴅük̆kì lä·ʙì seᴅȁvizi vį̄·rmä | sält̆‿tę·štàmeñᴅist || vaṡtnę tę·štàmeńt̀ ol̀l̆ tol̆lĕ rā·mat̆tu ni·mì || ja nî· kį̄ik̀ ta·l̀v lä·ʙì | eɢȁ pä·ĕvĭ ü·it̀s | üit̀s pâ·ᴅüᵢk̄ nî | lä·ʙì luɢęma || — — —

ja nî· ol̆li sį̄ṡ | ku ü·it̀skęr̀t‿tul̆lì nę·k̀ku û·z ę·p̆pet̆taᵢ̨ea[107] *|| ta ni·mì ol̀li mi·h̆kel jü·r̀man || — — — ja tų̂· käìs sį̄ṡ ü·it̀skęr̀ᴅ | tul̆li meĭje kų̂·li kaèma ją‿l̆li kį·ik̀ tęr̀ve ki·helɢoñna*[108] *kų̂·lmeiṡtre | täl̀l‿ü·t̆ten | e·ɢäst kō·list . . . || neìᴅ ol̆lì pā̄lt̀ kü·m̀ne || tul̆lìva ü·it̀skęr̀t ke·vȁᴅe‿ʙult tal̀vę ta o·l̀li || tul̆lìva si·ñnà‿ja | ja meìl ol̆li sā̄l ka·it̀s pik̀kä la·ùᴅa |* (näitab kätega:) *sī·ṡt sa·ĕnast läit̀s sī·jä nîɢaɢu ke·ṡkele | sį̄ṡs‿ol̆li lä·ʙìɢäik̀ | ṡ‿ol̆li tę̀·ĕne sā̄lᴅ va·ṡta | siṡ sā̄l ta·k̀ka‿ʙų̄l ol̆li jäl̆lè tę̀·ĕne jä·l̀le nî | nelì la·ùᴅa || siṡ säl̀ . . . | ma‿ì mä·let̆tä | kuᴅaṡ na o·l̀liva || aɢa me·ìje ol̆lìme sā̄l e·ᴅìmätsen || mi·nà ol̆li sīn e·ᴅìmätsen lav̆van | ja mu·ìᴅ ka· vį̄l || — — — no‿višt kü·m̀me tü·k̀ki ol̆li ku·m̆manɢi la·v̀van || u·lkka la·t̀si ol̆li kō·lin || — — — ja‿ṡ tų̄ lu·ɢę̀mize laùᴅ ol̆lì koṡ pę·h̆kà e·zì iṡtę | ol̆li* (näitab käega:) *sȁ·l sàĕnan a·k̀na al̄ || a·k̆kàn ol̆li ka· niɢu me·ìje ak̆kan sā̄l va·ṡta || no siṡ sā̄·l . . . kų̂·lmeiṡtrel ol̀li‿ṡ ka·t̆sìʙäĭᴅi pe·ŋ̆ɢi‿ṡ | kų̂·lmeiṡtre iṡteva si·ṅnä‿ʙole ja sī·jȁ‿ʙole pe·ŋkki sā̄l | kō·lilaštele va·ṡta || me·ìjè laùᴅ lęp̀pi sī·jȁ keṡkele nüᴅ ä·rȁ | siṡ sā̄l tę̀·ĕzel ol̆li tü·t̆tärlat̆sę | jäl̆lè keṡ ta·r̀ɢęmʙa lat̆sę ol̆lìva jäl̀lĕ‿į̄·n‿ʙul || nîj‿ol̀li pe·h̆kal sä·èttu || siṡ‿nu kį·ɢè | kį·ɢè vähämʙä‿ja nų̄ ru·màlamʙa ol̆liva sį̄ṡ säl̀ | ta·k̆kà || mā‿l̆li sį̄ṡ joʙà nî· | e·ɢȁ‿ʙäĕvi kōlin käìjä | üt̆tèᴅę·iškümne â·štane ol̆li ma‿siṡ ||*

ja‿si·s̄ | lu·ɢę̀z üit̀s | ol̆li üit̀s kę·h̆nà‿näòɢa kų̂·lmeiṡtre ol̀li | pi·k̄ mį̄·z ol̆li äṡte‿ja || — — — tų̂· saìs‿siṡ siñnă la·v̆và‿ᴅāᴅę ü·leṡ[109] *kuì pa·l̀vę‿ol̆li ä·rȁ pḗttu‿ja . . . | saìs sā̄lᴅ ü·les‿ja | luɢę̀z e·t̀te sā̄lt pî·ʙliluɢust | va·ènę lā·ᴅzaruṡ | vęt̆ uv̆vę*[110] *tę·štàmeñᴅi | „va·ènę lā·ᴅzàruṡ“ || lu·ɢęṡ tol̆lę e·t̀te‿ja | ja sį̄ṡs ę·p̆pęt̆taᵢ̨ea | jü·r̀maṅ küšse „kaṡ | kaṡ nüt jä·ì‿tele mį̄·lᴅe? || la·p̆set kaṡ jä·ì teį̄le nüt mį̄·lᴅe?“ ||*

mę·nì üt̆tel säl si·ȁn et̀t‿eṡ jȁ· || ṡ luɢę̀z e·t̀te vį̄·l | ṡ luɢęṡ ko·l̀m kę·r̀ᴅa toᴅà tü·k̀ki ü·lè | o·t̀st o·t̆sàni ||

no·h̀ || no mi·nà ol̆lì‿ṡ sį̄ o·h̀vri ta·l̄[111] *| kį̄ɢè e·ṅne || tul̀li sīṡt jü·r̀maṅ saìz mul ęk̀va nį·nà al̀la | et̀ „lo·è nüìᴅ si·nà ä·rȁ si tü·ᵢk̄ nî· niɢu sā̄l*

---

[107] kirjakeele sõna, murdes tavaline *op̆pet̆taᵢ̨eä*, van. *keᵢrksänt̀*; [108] enamasti kj. kõnepruugis *kih̀koñnà*; [109] tõusis siis sinna laua taha püsti; [110] murdeomane *vaṡtsę*; [111] piibli väljend

temä e·ṫte loetti || ja ku·ì sul̄ ka siňnà pû·ᴅuṡ jā̄p̀ | aᴇa a·ʙì‿ʙā̄le ärä‿sa lō·ᴅà || nîʙaľlu ku‿zaᵐ‿mẹ·ị̄štaṫ ja mị̄·lᴅe om̀ jā̄·nù nîʙaľlu loè sị̄ tü·ⁱk̄ o·ṫsàni lä·ʙì || ja·h̄ | meṡ suľlẹ e·ṫte lo·etti!" ||

mā naǩkašsi lu·ᴇẹ̀ma | lu·ᴇẹ̀zi | lu·ᴇẹ̀zi jäì ki·ǹni | mẹ·ṫtẹlzi | jä·ìle luᴇẹ̀zi | lu·ᴇẹzi‿luᴇẹ̀zi | mē·lest ä·rä‿läňnŭ | mẹ·ṫtẹlzi | jaʔ jä·ìle lu·ᴇẹ̀zi | nîᴇav̆va o·ľliᴇi tü·ⁱk̄ lä·ʙì ||

„å· kü·l̄!" || läiṫs nüt tẹ̀·ĕze poĕzi manu sā̄·lṫ || to·ľlẹ̀ nimì oľli jâ·n sû·nʙäŕk̀ | tû· miù e·ǹᴅine mä·ŋ̆ᴇù sẹ·ʙẹ̀r || sā̄·l‿oľli pâ·r tük̀ki va·he‿ʙäl | ṡ‿oľlɪ te·mȁ sā̄l || to·ľlẹ̀ manù: | „lo·è si·nà!" ||

tū̧ eṡ sa mû·ᴅ luᴇẹ̀ᴅa ku „va·ènẹ lā·ᴅzàruṡ" || ja ro·ȟkẹmʙ eṡ‿sa mi·ᴅȁᴇi ||

„no kᴀṡ‿sa tä·hèle eìj‿olẹ̀ pa·ǹnu" | küšse ẹ·p̆peṫta‚ėa || ẹp̆pẹṫta‚ėa jü·ṙmaǹ | ke·riǩku‚ẹp̆peṫta‚ėa || „noᵏ‿ksa tä·hèle eìj‿ole pa·ňnù || kuᴅaṡ suľ ni a·ľʙ tä·hèleʙanù? || sa‿ṡ kū·lẹ kuᴅaṡ lo·etti?" ||

„kū́li kü·l̄!" ||

„å· kü·l̄!" | jäì to·ìlẹᴇa || „no å· kü·l̄ | i·štù! || vẹìᴅ i·ṡtu!" ||

ja·ȟ | ṡ läiṫs sā̄lṫ tẹ̀·ĕze lav̆va manu | sā̄l tü·ṫtärlaṫsè | no·ìl lašk lu·ᴇẹᴅa | kịᴇè e·ᴅìmälᴅ oľli lị̄·za sû·nʙäŕk̀ || noȟ tû· oľli nī‿samă va·nà ku mi·nà oľli | pa·ľlalt pâ·r kû·ᴅ oľli mi·nust‿ta nō·rẹmʙ ||

„lị̄·za sû·nʙäŕk̀ | no·ȟ | naǩka nüìᴅ si·nà lu·ᴇẹ̀ma‿ṡ | va·ènẹ lā̄·ᴅzaruṡ . . ." | üṫtel‿sị̄ e·ṫte ka· | ẹ·p̆peṫta‚ėa e·ᴅimälᴅ ||

te·mȁ nî: „vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹ·r̄ vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹṙ‿vẹ·r̄!" ||

saì pō·le tük̀ki ä·rȁ luᴇẹ̀ᴅa | üṫtel ẹ·p̆pẹṫta‚ėa: „å· kü·l̄! | å· kü·l̄! | å· kü·l̄! || ä· kü·l̄! | jä·ṫtä?!" || ẹk̀va på·n nî vị̄·mäne‿ᴇu sẹ·nà niᴇù üiṫs so·rà ||

säl pâ·r tük̀ki oľli va·hèʙā̄l | e·ṡ sâ·va || ja·h̄ | sūrẹ lu·ᴇùʙéttu talù tü·ṫre oľliva vị̄l | e·ṡ sâ·va || ru·ňᴅzù kẹr̆ᴅzìme tü·ṫre ka·iṫs tük̀ki o·ľlì | e·ṡ sā·và || e·ṡ‿sava mi·ṫte mi·ᴅȁᴇi üṫtelᴅä | miṫte mi·ᴅȁᴇi ||

„noᵏ‿ksa tī·jät" üṫtel . . . ru·ňᴅzù aňna käeṡt | „noᵏ‿ksā | tī·jät meṡ tü·ⁱk̄ si o·ľli | meṡ‿säl lo·etti || kuᴅaṡ‿ta a·lust?" ||

„va·ène lā·ᴅzàruṡ . . ." ||

„ksa ro·ȟkẹmʙ eṡ tī·jȁ‿ṡ ku va·ènẹ lā̄·ᴅzaruṡ?" || noȟ lä·iṫs e·ᴅèzi | „å‿kü·l̄ i·štù!" ||

läit̀s tę·ĕzęʙolę la·ùᴅa | sā̆l ol̆li e·ᴅìmäne jäl̆lè | lį̆za prū̆·ᴅe | ta kut̆sut̆ti trō̆·ɢa lį̆za || ja? | tol̆le‿t̀ „lo·è! | no aɢa meṡ su·l̄ . . . kaṡ sul̀l‿o·m̀ miᴅä̀ɢi mį̂·li[112] *jā̆·nu?“ ||*

tû·: „vęr̀vęr̀vęrvęrvęrvęrvęrvę·r̄ vęrvęrvęrvęrvęrvęrvę·r̄ . . .“ | nī·ɢaɢu[113] *tü·ⁱk̄ lä·ʙì ||*

„vo·t̄ | tu·ʙlì tü·ᴅruk̀!“ || ę·p̆pęt̆ta‚ėa kop̆put̀ ę·là‿ʙäle | „tu·ʙlì tü·ᴅruk̀!“ ||

lašk säl vi̯l tę̀·ĕzel pā·ril tük̆kil | nû· eṡ sâva ki·ä̀ɢinä || vęt̆ kę·r̆rast lä·ʙì tol̆lę tüᴅruk̆kĕste pō̆lę ki̯·ik̀ | ki·ä̀ɢi‿ṡ sâva || no å· kü·l̄ ||

si̯ṡ läit̀s siñnà vä·ik̀se (laste) *seⁱk̀kä || vä·ik̀se siäǹ | noh̀ ol̆li ki̯ɢę̀ kû·l-zamp | vaì ki̯ɢę̀ lu·ɢùʙĕ̆ttump ja sū·rę̄mʙa talù tü·t̆tär || nä·è | mi·ᴅä̀ɢi‿ṡ sâ· || sâl ol̆li üit̀s väikke ję·ŋ̀ɢlane | keṡṡ‿e·ᴅìmäst vaì tę·iṡt â·štat̀ meš‿tä kō̆·lin käìs | tû luɢęṡ ki·ŋk̀‿koŋkkaᴅi lä·ʙì tol̆lę̀ pō̆·lę‿ᴅük̀ki et̄ „å· kü·l̄ | sa mę·ĕštat! || å· kü·l̄ | sa mę·ĕštat | su piap siñna e·t̀te‿ʙōle panę̀ma!“ ||*

jā‿ja si̯·ṡ | ol̆li to·l̆lę̀ɢa (lugõmine) *lä·ʙì || — — — si·ṡ vęt̆tìva nū̯ kō̆·li‚ęp̆pet̆ta‚ėa kę·ikki*[114] *|| — — — kü·litse kû̯lmeiṡtre | t‿ol̆li re·h̀kenᴅämize‿ʙā̆l || mi̯·à ol̆li‿ṡ vi·l̓ets re·h̆kenᴅä‚ėä väĕɢa | o·m̆męt̆tęɢi ę·ñneṡ jäì mi·nà toṡt karistuzest i·l̀ma | eṡ ku·t̆sŭt̆ta mi·nù || siṡ‿ma pâzi toṡt ka·ristuzest ä·rä̀ | nî ma saìj‿å· tu·ṅnistuze‿ja ||*

ja‿ja | noh̀ la·ùlmine ol̆li ü·hìne[115] *| toᴅà ü·t̆sik̆kulᴅ eṡ lašta lā̆·lᴅa || to·ᴅà meìl eṡṡ‿olè kō̆·lin | o·p̆pet̆tu ka· | üt̆sik̆kulᴅ la·ùlma || aɢa pò·ĕzi ol̆lìva ki̯·ik̀ | tuɢìʙä pò·ĕzi eṡ sāva lā·lᴅà || ja aɢà tü·ᴅruk̆ku ol̆liva å· la·ùlja || sā̆l ol̆li ä·ìᴅ la·ùljit̀ || — — —*

ja‿siṡ | pe·räst kuì vęetti tu ko·k̀kuvęt̆tè | luɢeṡ ka vil ke·rik̆ku‚ęp̆pet̆ta‚ėa siṡ‿säl e·t̀te | et̀ „no·h̄ | sîn‿om̀ po·iṡlaštę siäṡt o·l̆lu | keṡṡ‿om̀ ä·ṡte o·ⁱp̀nuva? ja om̀ ka tü·t̆tärlašte siäṡt ka äìᴅ la·ùljit̀ sîn‿aɢa . . .“ || ja teì nî ko·k̀kuvęt̀tę üle | tol̆lę kla·ṡsi vaì‿vaì kō·lì || et̀ „aɢa si̯·ṡki ma pià ü·l̀ᴅ kok̀kuvęt̀tęṡ[116] *| teìᴅ la·it̀ma‿t̀ | mę·iṡtjit̀ om̀ vä·èɢa vē·ᴅì | aɢà mę·iṡt-maᴅazit̀ om̀ | väĕɢa pa·l̀lu!“ ||*

ja nî· siṡ | lęp̀pi tu kō̆·li‚âšta ä·rä̀‿ja | pe·rā̆n toᴅa[117] *käĕzime kü·l̄ vil kō·lin | nō‿aɢà si·ṡṡ‿eṡ | pañᴅà ämp sûrᴅ rę·h̀ku siñnà keṡ mę·iṡt me·iṡt | eṡ mę·ę̆štà‿ṡ mę·ę̆štà ||*

EMH 26. H. Keem, A. Univere, 1957.

---

[112] tavaliselt kj. ütleb *mi̯lᴅe*; [113] niikaua kui; [114] tavaliselt kj. ütleb *ki̯ik̀*; [115] kirjakeele sõna, vanimas kõnepruugis *üt̆tìne*; [116] kirjakeele sõna; [117] pärast toda

107. Hundijahist

*ma kẹnela nüìᴅ, kuᴅaš vanast soèjahti pètti. siàʙẹrš panttu koìtiˌja, vẹettu koĭttiɢa rî̆ˌʙăle, ja siș̌šˌollu serändᴇ puᵢk̆, noĭ serändᴇ pû pulkkẹst teĭttu. puᵢk̆ lûᴅu pû pulkkẹst kokku, iks nĭ miĭtma jalaline. kaš vîzˌehk kûz jaìɢa, nî kuᴅaš joĭhtu. mähiĭttu piĭkkä ẹle täĭlle ümʙreˌja, üiĭs vana koĭttiᴅüᵢk̆ uĭmmẹlᴅu ka vil täĭlle ümʙre, nî iksˌeì noìᴅ jaìɢu väᵢĭlä ka jäì, nîjˌeìˌtä sià mûᴅu väᵢĭlä näì. tu puᵢk̆ panttu siș̌ piĭkkä kèẹᴅze[118] oìsa, nĭ kûs säᴇᴅze süĭlᴅä piĭk̆ keìᴅz. ja tẹẹne keẹᴅze oìs keẹᴅeĭttu siș̌ rî̆ küᵢĭɢe, siș̌šˌaettu oʙẹnẹ sẹiĭtma, jaˌᴅu puᵢk̆ siș̌ kèĭᴅze oĭsan jõznu iks, kiĭk̆ˌkaĭkkaᴅi, kiĭk̆ˌkaĭkkaᴅi, kiĭk̆ˌkaĭkkaᴅi.

*siș̌ tû̆ olna niɢu siɢa näñnä väᵢĭlä iks, säl taĭkka. mehe viŋguĭttanava pẹrst koĭttin, nĭjˌeì pẹrš rõ̆ɢip. ja soè purẹlnava ja uñnanava, niɢu soè konaɢi, ku näìl tu jõzu aìɢˌoṁ. jahimehe siș̌ sẹiĭtnava siñna lähiĭkkezi, nĭjˌeì nä näĕvä, koš soè oṁ. vĭmäĭtte naĭkkanava iks kẹrᴅoɢĕrast lähemʙäle, iks suᵢsse[119] pîrama. nîɢaŭva ku üiĭs tuĭlna tẹẹšte siäst väᵢĭläˌja, siș̌ tuĭlnava tẹẹze ka aìɢamûᴅä taĭkst peĭrrä. ku siș̌ näñnävä eì, paĭkkẹt[120], siș̌ läñnävä nîjˌeì, läñnävä nî juìɢeš eì enämp maha eì jänävä. siș̌ sẹiĭtnava jahimehe kaŭvẹmʙaᴅẹ[121]. ja soè tuĭlnava peĭrrä kiik̆ niɢu üiĭs teĭrve kari, siș̌ sänava nĭ lähiĭkkezi, eì karanava uìɢani toĭllẹ puĭkkile säᵢĭlɢä, jaˌ siș̌ küĭtti laznava siñna uniĭkku seᵢĭkkä, eɢä küᵢĭt teñnä siș̌ paŏɢu, eɢä küᵢĭt lazna oma püššsi tühjäš.

*ku soè siñna puĭkkiˌʙăle karanava uìɢaniste, siș̌šˌoʙẹne enämʙ eì jẹùᴅna, jänä oʙẹnẹ saìzma. kaè reɢi eì tule peĭrrä, ta piäʙ saìzma jämä. kuì küĭtti eì säna laŝke nì valistẹ, siș̌ purẹlnava säl uniĭkkun nĭjˌeì, oìjˌoìjˌoìjˌoì. mẹniɢẹrᴅ tuĭlnava na ruĭttu peĭrrä, aɢa tẹẹneɢẹrᴅ laznava miĭttu kẹrᴅ sẹiĭtta eĭnᴅä ümʙre, eĭnne kui tulẹma naĭkkanava. eᴅimäìᴅ naĭkkana üiĭs tulẹma, peräst tẹẹze tuĭlnava ka taĭkkast peĭrrä, ku taĭkkaâmize ûɢ sehen olna. siș̌ laŝtana nĭ kẹvastẹ oʙẹzẹl jõšta, niɢu ta jẹv̆vap. siș̌ sänava soè ûɢu, siș̌ na enämʙ eì jäĭlnävä eĭnne, kuĭˌnä käĭlte säva tolle puĭkki. nemä jõznava uniĭkkuᴅẹ kiik̆ siñna puĭkkiˌʙăle, niʙaᵢĭllu ku näìᴅ mahuʙ.

---

[118] kõie; [119] tavaliselt kj. ütleb *sussi* 'hunte'; [120] põgened; [121] enamasti keelejuhi kõnepruugis *kaŭvẹmʙalẹ* 'kaugemale'

kaè nemä om̀ näl̆lätse kah̄. meDä sū̧remB kari näìD ol̆na, seDä jul̀ɢęmBa na ol̆nava. aɢa kuì kait̀s kol̀m tük̀ki pař̆ɢin[122] *ol̆na, si̧s̀s‿eì läňnävä peṙrä, kaè sis̀ näìl eìj‿ole jul̀ɢust.*

vêBru̧ari kûl ol̆na näìl tu jõzu̧aìɢ. nī kęnelDi, eɢa mina eì tījä. mi̧à eìj‿ole sut̄ näṅnu.

KKI MT 181, 1—4. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juhan Räisa, 90 a.

108. Muistsed eluruumid

talul ol̀li ik̀s reheDare ot̆san kam̀Bre, kas̀s‿üit̀s kam̆mer vaì kait̀s kam̆męrD. suvel elet̆ti kam̀Bręn. ol̀li sõ̆ɢilaùD sā̆l sehen‿ja kuà mant̀ tū̧Di sū̧̆k̀ kam̀BręDę, kam̀Bren sū̧Di. kař̆jaBois̀ke seì kuàn, tol̆leBeräst es̀ nak̆kat̆ta sū̧̆kki kam̀BręDę tū̧ma enämp.

tal̀ve elet̆ti reheDaren, keDrät̆ti‿ja koetti‿ja, sū̧Di‿ja maɢat̆ti‿ja. ah̆ju ot̆san ol̀li serändе lahe[123] *kiveDe vahel, sâl piṙD pal̀li*[124]*. kę̧ėoBû lęm̀mu ol̀li, sā̆lD kī̧niɢa lah̀ksit̀ piṙDu. lęm̀mu ol̀li ęk̀va ah̆ju lęh̆na‿Bā̆l*[125]*. vanast ol̀li läve kot̀tal saěna sehen lęh̆na mulk̀, sâl ol̀li laùD ī̧n. si̧s̀‿ku suit̀s ol̀li, si̧s̀ tęm̆mat̆ti laùD ī̧st. suit̀s läit̀s väⁱl̀lä, ol̆li tare jäl̀le â lahe, pantti lęh̆namulk̀ kiṅni. kę̧ėo lęm̀mu ol̆liva ja peDäjälęm̆mu ka ol̆liva. aɢa peDäjä aěva tęṙva, sùļ̆Dzut̀ väèɢa ärä. aɢa kę̧ėo piř̆ru es̀s‿â suit̀su. aěva ka ik̀s, aɢa vẽDi. aɢa peDäjäs̀ om̀ serändе tęř̆vane, ā̆p̀ paⁱl̆lu tęṙva ja mus̀ta.*

vak̀ku lam̀Bit̀ mah̀tuna paⁱl̆lu lautta. mià mälet̆tä ku‿me külän el̀lime, sis̀ meìl‿ol̀li eɢän nuk̆kan säⁱŋɢ. sulanęBois̀ maɢas pař̆zil. kuì tare väèɢa läm̀mi ol̀li, sis̀ tęì kraik̆ka sis̀se, paⁱṅD kas̀ vaì kezet̀ taręt kuì muĭjal rûmi‿s̀s‿ole. eh̀k ta maɢaz ah̆ju pā̆l. maɢas kos̀ kiäɢi saì, üt̆telDi et̀: „kül̀l‿uni paDja peš̆säp.“

meìl ol̀li üit̀s pois̀, tū̧ üt̆tel‿et̀ temä vęìB kat̆te pař̆re‿Bā̆l maɢaDa, ja maɢas̀ kah̀. kuì tare kûm ol̀li, si̧s̀ tęì kraik̆ka sis̀se, maɢas̀ kraik̆ka‿Bā̆l. kraik̆ka ol̆li üt̆tȩinimeze kraik̆ka, kes̀kelD aⁱṅD lī̆kkuDa. kes̀kmäne vaṙB ol̀li tol̆lę‿jaos̀ et̀‿tä jalul saìz. nî‿Bik̆kälD ku‿Da ol̀li, nî‿Bik̆kälD ol̀li kot̆tiręěvas̀ pâle um̆męlDu. ülemiste vaṙBu küⁱl̀ɢe ol̀li kot̆tiręěvas̀ kiṅni um̆męlDu, kat̆tę vař̆va küⁱl̀ɢe. eɢa ta kes̀kelD kiṅni‿s̀s‿ole. kęnelDi‿et̀ vanast eìj‿ole

---

[122] salgas, rühmas; [123] pragu; [124] peerg põles; [125] s. t. ahju suu kohal asetseval kahel parrel

rẹĕvast oǐlu, oǐli vaṙʙust lauṫ oǐlu sā̆l pâl. ẹle eḣk aɢanaɢoⁱṫ pantti pâle. siṡ ku pâle eḝᴅäšsiṫ, siṡ liṫsiṫ laⁱḱka ta, tuǐli rẹ̀ĕvaṡ traṁmi[126]*. â peḣme aze oǐli. koⁱṫ‿oǐli iḱs küⁱǐle aǐ.*

ku lèḝvä jûr pantti, si̧ṡ tû̧ᴅi lèḝvä moⁱǐᴅ ka siṡse. t‿oǐli laⁱɢa kaḣ, piä̀ seǐle laṽva‿laòne[127]*: moǐli pẹhi oǐli ümärik̀, ja pẹḣja peṙrä oǐli kraè ka. kaiṫs kẹvẹraṫ pûᴅ‿oǐli, naḣ, kazunu kẹvẹra. nû̧ oǐli tẹĕne tẹ̀ĕze oṫsa aǐ, kuṁmalɢi oǐli kaiṫs jaǐɢa aǐ. si̧ṡs‿oǐli piḱkuṫti puǐjeɢa koḱku laṡtu. kaiṫs vaṙʙa oǐli piḱkuṫti moǐᴅi, tẹĕzel‿ʙul moǐᴅi oǐli tẹ̀ĕne vaṙʙ. kuìj‿oǐli va‿ẹa mẹḣke siṡse tuṽva, si̧ṡ tû̧ᴅi eṅne kraè siṡse. si̧ṡ tû̧ᴅi mẹḣk, pantti kraèle pâle.*

kẹnṫs‿aňneḱkeze kravaṫ oǐli aḣju sû koṫtal nuḱkan. ezä ja emä säⁱŋɢ oǐli aḣju kẹřval. rîjalutse läve kẹřval nuḱkan oǐli sẹᴅze‿aňne kravaṫ. tû̧ koᴅaṡ kamṗsune teṙve küläle. ja tẹ̀ĕzel‿ʙul nuḱkan oǐli kuᴅi‿aňᴅzu kravaṫ, tû̧ maɢaz eṅᴅä naĕze ja po‿ẹaɢa sâl. nī̆j‿oǐli eɢän nuḱkan säⁱŋɢ, sulazẹʙoĕzi jaoṡ eṡ jâ rûmi koṡkile. tû̧ maɢaṡ kuṁmi‿ʙā̆l[128]*, aḣju kuṁmi pā̆l eḣk pařzil. kuì läṁmi oǐli, kuⁱm̄ kûm‿oǐli, ja pařzil ka läṁmi oǐli, siṡ tẹìj‿eṅᴅä kraiḱka siṡse, ja maɢaṡ sâl.*

miù ezäl oǐli miù näṫtäväst[129] *kruṽveɢa*[130] *säⁱŋɢ. sulastẹlʙoḝštel oǐli kravaṫ. kaiṫs puḱki oǐli, sâl oǐli siṡ laṽva eḣk vaṙʙust lauṫ pâl, tû̧ oǐli kravaṫ. väikke ẹleɢoṫtiḱke oǐli pâ‿aǐ‿ja, piḱkä ẹle küⁱǐle aǐ‿ja maɢaṫti. üṫteldi‿eṫ meṡ seṡt suṙmliḱkust ihust nī̆ väèɢa eǐliṫtäᴅä.*

sulazẹnaĕze kana oǐliva kravaṫti aǐ. eɢän pàĕɢan eṡ luʙaṫta kana sehen peᴅäᴅä, kana ā̆p paⁱǐlu siṫta aìzu. meǐje peṙnaĕne oǐli nû̧r‿ja seränᴅe peṙrä‿aṅja[131] *ja leⁱp̀liḱ inime. tū̧ leⁱp̄ ki̧ǐɢeɢa. meš‿tu kuṽveᴅẹ·iṡtâštanẹ nû̧r inime mẹḝštapki elust. jaḣ vana‿emä oǐli väèɢa eläv inime. aɢa kuᴅaṡ nî̧ laṫse nī̆ vâ*[132] *oǐliva, toǐlẹst mi̧à aru eì sâ.*

KKI MT 185, 28—33. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juhan Räisa, 90 a.

109. Koolera

vanast külä‿ʙā̆l oǐlu koǐler käĕmän. t‿oǐlu üiṫs seränᴅe iřmuṡ aìɢuṡ, eṫ inimeze pazanᴅanu ja ošsẹnᴅanu ku jäⁱle. mẹniɢẹṙᴅ kṓlu teřve küläᴅäìz raḣvast koǐleriᴅe. miä̀ eìj‿ole koǐleri‿aìɢeṫ ezi näṅnu, ma‿le kū̧lu‿eṫ

[126] pingule; [127] laualaiune; [128] kumeral ahjupealsel; [129] s. t. minu nägemise järgi; [130] kruvidega; [131] järeleandlik; [132] vagad

iřmuṡ pazanᴅamine ja ošsęnᴅamine oǐlu. miù vana‚emä ka oǐli kȯ̆lu koǐleriᴅe.

üiṫskęřra koǐler tuǐlu siṅna talulę, koṡs‿inimeze sȱnuva ęḱva laṽva maṅ. eṙne suⁱṗp‿oǐlu laṽva pā̄l‿jä, inimeze sȱnu toᴅa eṙne suṗpi. koǐler tuǐlu kiṫse näòl‿ja möḱkiṫtänu eṫ: „tuǐᴅ süṽväṡ‿ja kîrᴇe juṽvaṡ."

peremī̯z‿üṫtelnu vaṡta‿eṫ: „ime ime, eṫ kiᴅu kȅlil kęnelep!"

kaè kiᴅu oṁ kiṫs. kiᴅu läṅnu siṡs‿ärä‿jä, sâl talul eìj‿ole kiȁᴇi koǐleriᴅe aìᴇeṡ jā̄nu.

KKI MT 183, 66—67. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juhan Räisa, 90 a.

110. Kahetamisohust ja taigadest

ku męiṡtna nǐ üṫtelᴅä vaṡta miᴅäᴇi, siṡs‿ei sāna ärä ka kaheṫtaᴅa. eᴇa vanast elä‚iṫ tę̀ĕzele eṡ taheṫta näĕᴅäṫtä, eṫ kaheṫtap ärä. kuì tulep kiȁᴇi vę̄raṡ inimene ja näèʙ siù lû̯me‿ja kiṫtäp, ja sā aṙvaṫ eṫ kaheṫtap ärä, siṡ piȁʙ üṫlemä miᴅäᴇi seräst vaṡta, meṡ temä sęnale vaṡta piȁʙ minemä. kuì kiȁᴇi üṫtel‿eṫ: „kül suǐl‿oṁ iluza pęṙza!" si̯ṡs‿üṫtelᴅi vaṡta eṫ: „siṡs‿oǐli iluzamʙa, ku sa‿ṡ näè."

ja kuì kiȁᴇi tęĕzel talul kęnel‿eṫ muǐ kû̯li oʙene eḣk laṁmaṡ eḣk leḣᴍ, siṡ piᴅi tę̀ĕze talu peṙnaĕne eḣk peremī̯z miᴅäᴇi vaṡta üṫlemä, mù̯ę̆ᴅu ta tęì suřma siṅna. — — — kuì tę̀ĕne üṫtel‿eṫ: „muǐ kû̯li leḣm eḣk laṁmaṡ ärä, kül muǐl‿oṁ kaḣju!" si̯ṡs‿üṫtelᴅi vaṡta‿eṫ: „meìje riṫsiḱkä[133] *ka kȯ̆leva aḣju‿ʙā̄le ja prušsaḱka sàĕna‿vahele ärä." kuì saìᴅ ęìᴇe vaštušsę aṅᴅa, si̯ṡ suṙm eṡ tulę. ja si̯ṡs‿eìj‿olę mę‚ėonu kaheṫtamine kaḣ. ku eìj‿olę męiṡtnu miᴅäᴇi vaṡta üṫtelᴅä, siṡs‿oǐli kaheṫtanu ärä. siṡs‿eìj‿ole aviṫtanu mûᴅ, siṡ peᴅänu tû̯ma toǐle inimeze tare läve alṫ pori vaì prüᴇi, siṡ toǐleᴇa peᴅänu toᴅa lû̯ma sù̯i̯ᴅzuṫtama, siṡ eìj‿olę kaheṫtamine mę‚ėonu.*

męni peⁱǐläṡ jäⁱleᴅäᴅe kaheṫtamist. meìl tû̯ᴅi üiṫskęṙᴅ r ȁ ĕ z ä‿ᴅaluǐᴅ kazu vaⁱṡk. sâl jā̄nü peräst üiṫs leḣm aìᴇęṡ, noḣ meṡ mûᴅ, m i ḱ k u peṙnane oṁm‿ärä kaheṫtanu. muìᴅ eìj‿ole keᴅäᴇi kȁĕnu‿eṫ m i ḱ k u peṙnane oṁ‿ärä kaheṫtanu.

si̯ṡ tuǐlu r ȁ ĕ z ä e l̄ m i ḱ k u l e‿ja, naḱkanu miù emät sęìmama, eṫ: „miȁ suǐle âʙeräst näittä elä‚iṫ ja sina kaheṫtat ärä."

---

[133] tavaliselt vanimas kõnepruugis *riṫsiḱke*

emä üt̆tel‿et̀: „mià serätsest azjast miᴅäᴇi eì tíjä. kuì leh̀m aìᴇe om̀, siṡ täll‿om̀ mụ̀ị̀ᴅu aìᴇuṡ, mià eìj‿ole täl̆le miᴅäᴇi teṅnu.“

vẹìᴅolla et̀‿nä vaštatsiᴅẹ sẹ̆ẹmelziva kah̄, naẽštel jo paⁱl̀lu kärä om̀. el̄ krā̀p̀nu sị̀ṡ kam̀ᴅre läve alt̀ toᴅa pori, et̀ siṡ tol̀lẹᴇa sụ̀ị̀ᴅzut̆tap toᴅa aìᴇet̀ leh̀mä.

kaè taᴇumat̆sẹ kam̀ᴅre läve et̀te ol̀li sûr poriˌunik̀ teⁱk̀kenu. taᴇumat̆sẹl kam̀ᴅrẹl ol̀li laùᴅpẹr̆manᴅ, eᴅimät̆sel ol̀li mâᴅẹr̆manᴅ. väⁱl̆läst poriste jal̀ᴇuᴇa ol̆li pori nīᴅaⁱl̆lu siṡse kañnet̆tu, et̀t‿üt̆telᴅi‿et̀ müᴇrämäᴇi läve al̄. keväᴅe ku il̆ma joᴅa läm̀mäle lät̆sivä, siṡ tụ̂ᴅi mit̆tu tụ̂ᴅriᴅäit̀ kûma vet̄. eᴇa‿ṡ jo küⁱl̀m vezi eṡ mę̣ẹo täl̀le, pori ol̀li jo üle pẹr̆manᴅu. sị̀ṡ lap̀jiᴅeᴇa ja lûᴅẹᴇa, meṡ kiäᴇi kät̀te saì, kịik̀ kar̆jaᴅoẽzi ja tüⁱt̀riᴇu į̂rziva. kûm vezi pâle, kûm vezi vẹⁱt̄ pori val̀la‿ja, vana luv̀vaᴇrāᴅiᴇa[134] ẹ̄rut̆ti‿ja lap̀jiᴅeᴇa aetti kok̀ku, am̆mut̆tẹᴅi tụ̂ᴅriᴅe, eh̀k vana paŋ̀ᴇi, ja vîᴅi väⁱl̀lä. kuìj‿ol̀li pụ̂l päìvä teᴅä nühit̆tu, sị̀ṡs‿ol̀li puhaṡ kül̄. eᴇa ta periṡ val̀ᴇeṡ eṡ lähä, lav̀va ol̀li jo ärä sị̂ᴅenuva. peᴅäj̆äᴅû lav̀va ka ol̀liva, nụ̂ eì lähäᴇi jo periṡ val̀ᴇẹṡ.

KKI MT 183, 67—70. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juhan Räisa, 91 a.

111. Luupainaja

vanast peⁱl̆lät̆ti kahet̆tamist ja lûᴅaẽnet̀, ku eläj̆äle eh̀k oᴅezele käẽnu lûᴅaẽne pâle, siṡ lụ̂ᴅu savitse eh̀k tẹr̆vatsẹ rõzaᴇa. sị̀ṡ tol̀le inimezele jā̃nu rẹ̆ẽvaste‿ᴅā̃le serätse jut̆ti. siṡs‿om̀ peräst nät̀tä, keṡs‿oᴅezele eh̀k eläj̆äle säⁱl̀ᴇä om̀ käẽnu.

taⁱṅnu‿ᴅalu oᴅẹzẹle käẽnu ka lûᴅaẽne säⁱl̀ᴇä. kaè oᴅene mak̀kap piṡti jala‿ᴅā̃l, ku‿ᴅal ter̀ve jala om̀. aᴇa kuì täl̀ jala aìᴇe om̀, siš‿tä eittäp pik̆käli, mak̆kap pik̆käli. kuì väèᴇa väzinu om̀, siṡ ka eittäp maha‿ja, mak̆kap mân. aᴇa kuì ter̀ve jal̀ᴇuᴇa oᴅẹnẹ om̀, ja kuì‿ᴅa väzinu ka‿ìj‿olẹ, sị̀ṡ mak̆kap piṡti jala‿ᴅā̃l.

kuì lûᴅaẽne oᴅezele säⁱl̀ᴇä käẽnä, siṡs‿oᴅene maᴇana ja ühiṡnä unest. ja peremị̄ṡ sāna aru, et̀t‿oᴅezel käìᴅ lûᴅaẽne säⁱl̀ᴇä, ja jā̃nä tal̀li vah̀ti, et̀ kuì lûᴅaẽne tuleᴅ, siṡ lụ̂ᴅ oᴅezele savi‿siṡse kaštẹt̆tu rõzaᴇa. siṡs‿inimezele, keṡs‿oᴅezele säⁱl̀ᴇä käẽnä, jā̃nävä nụ̄ jut̆ti rẹ̀ẽvaste‿ᴅā̃le, sị̀ṡ kuì tol̀le

[134] luuakontsuga

inimeze kätte sâᴅ ja, läᴃi sęìmat, vǐ̯l paremᴃ ku läᴃi koľᴇit, siš‿tä enämᴃ‿ eì tule. — — —

taⁱňnu peremǐ̯s ka ů̯ze maľᴇuťtanu lûᴃaěneť ja tęězel päěväl uṡsaľja‿ᴃā̆l si̯ṡ vaḣtnu, kaṡ sā̆p kätte, keṡ temä oᴃezele lûᴃaìneṡ säⁱľᴇä käìᴃ. viḣma läňnu saᴅama‿ja, vana tuḱs‿anṫs eṅᴅä naězeᴇa tuľlu nuřmest koᴅu. iṡtnuva nàězeᴇa kaťteḱkešte raťtaste[135]‿ᴃā̆l‿ja sęiṫnuva. nàěne tuľlu taⁱňnu väṙjä‿ǐ̯n raťtaste‿ᴃā̆lᴅ maha, väṙjäṫ vaľla laṡkma. kaè läᴃi taⁱṅnu uṡsaľja läiṫs tǐ̯. viḣma saᴅanu‿ja raťtaste reᴅeliᴅe küⁱľlest jā̆nu naězele mušta juťti uⁱṅᴅriᴇu‿ᴃā̆le. ja taⁱṅnu peremǐ̯z näňnu‿eṫ, nàězel oṁ koľm juṫti uⁱṅᴅriᴇu‿ᴃā̆l‿ja kaènu‿eṫ aha·ḣ, sǐ̯ oṁmeᴇi, keṡ miù oᴃeze‿ säⁱľᴇä lûᴃaìneṡ käìᴃ. vęṫnu rō̆za‿ja naḱkanu naiṡt sęìmama: „aḣ sina vana nęìᴅ käìᴅ miù oᴃeze säⁱľᴇä lûᴃaìneṡ. ma suľle näittä!“

nàěne paľlęp vaṡta‿ja, mǐ̯s kaḣ: „kuľla peremeheḱke, mê eì tījä miᴅäᴇi serätsest azjast. mē eìj‿ole koṡseᴇi käěnu!“

taⁱṅnu peremǐ̯z vihane ku kuⁱlu: „vaì sina vil kęnęlaṫ! juťti jo uⁱṅᴅriᴇu‿ᴃā̆l, mez‿ma suľle ů̯ze leì!“

no meṡ‿sa uľluᴇa tǐ̯ᴅ, roḣkemᴃ aìᴇa vil ęìjenᴅat, siṡ sā̆p vil vihatseṡ, lů̯ᴃ. vana‿inimeze kaènu, ku tulęma saěva kuᴅaᴇi. ja peremǐ̯ṡ sęìmap iḱs taḱkast peṙrä, niᴇu külä ka‿èaᴃ.

KKI MT 183, 71—74. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juḣan Räisa, 90 a.

112. Teest, jõumehest ja kividest

eňnemᴃ oľli si tǐ̯ kęv̆ver, käìs sǐ̯ra‿vǐ̯ra. oľli keⁱŋkke mů̯ᴅä aettu, kęver‿ᴇęveriᴅe oľli aettu, üťtest keŋ̆ᴇust tęìzi. iḱs kęṙᴇemᴃi koťtušsiṫ oľli oťsiťtu. mi̯à tęm̆mašsi tǐ̯ ęḱva niᴇu nů̯r, nîj‿eṫ tǐ̯ tuľli loḣku mů̯ᴅä. tęm̆mašsi tǐ̯ rehe oťsa manṫ ęḱva eľvä tǐ̯ᴅe väⁱľlä, ęḱva sihi tiḱke peṙrä saìj‿ aettuṡ, ta piᴅi ęᴇu sâma!

vanast oľli kile‿ᴅalul oľlu kazuᴃoìᴇ, kuťsuťtu sûr‿juhan. oľlu sûr ja tuḱkęv niᴇu karu. eⁱṅᴅriᴇu jā̆ḱ tuľlu męťsast oᴃeze ja raťtastęᴇa, ja sûr‿juhan üťtelnu eṫ: „vęťta miù ka pâle!“

jāᴇuḱke paľlęp vaṡta eṫ: „oḣ tulę jala, muľ kęḣᴎ oᴃene, eì jęv̀va su veᴅäᴅä!“

---

[135] vankri

juhaniǩke oǐli koèr poiṡ, vęt̀nu tị̄vērest toǐlę sū̧re kivi, nime eì tìjä olęva täl̀. vęt̀nu kivi üⁱṡkä ja tęṡtnu jā̆ɢulę rat̀tile. rat̀ta läňnuva niɢu üit̀s kręp̆pin kat̀ski, kịik̀ reᴅeli‿ja, pęhilav̆va‿ja. jā̆k̀ ezi kaènu, ku rut̀tu maha sānu kivi‿ī̆st̀. ja kivi oǐli nī jā̆nu kezet̀ tị̄ᴅ maha, tị̄ oǐli aettu sā̆lᴅ lō̆ɢan, tęĕzelt‿pū̧lᴅ kivi.

jā̆k̀ läit̀s oʙezeɢa koᴅu, ja rat̀taste tük̆ki jäĕvä siǹnä kivi al̀la. eňnemʙi ol̀li pû rat̀ta, eṡṡ‿ole raùᴅa maǹ. kuì säl raùᴅa oṡṡ‿oǐlu, siṡṡ‿oṡ‿ma męne tük̆ki leìᴅnu sā̆lᴅ, ku‿ma kivi ärä laǹksi. ma laǹksi toǐle kivi ärä, saì kait̀sküm̆menᴅ kū̧rmat̀. mịà pañni temä ma‿ẹa uňᴅameňᴅiṡ. keṡ eìj‿uzu, tuǐɢu kaèma. kivi om̀ prịǐla meìl ma‿ẹa uňᴅameňᴅin.

uì jaǩ! kül̄ ma‿le neę̆ᴅe kiveᴅeɢa näɢuriʙäìvi näǹnu! kiv̀ve ol̀li nī̆ paⁱl̀lu‿et̀ kivi kivin kiǹni. kịik̀ sala kivi, kịik̀ mâɢa taza, męni vē̆t̀ke[136] *süɢävämʙän, aɢa aᴅra et̀te put̀tuziva kịik̀. ja vanast ol̀li paⁱl̀lu luʙi kiv̀ve. meìje nuř̆men ol̀li ka paⁱl̀lu luʙi kiv̀ve. kaè tam̀za‿ɢülän palut̀tęᴅu ka vanast lup̀ja. luʙja‿aǩju*[137] *mäɢi ol̀li, sâl om̀ luʙja‿aǩju aze vil prịǐla tut̀ta*[138]*. luʙjaʙalut̀ta‿ẹa oǐlu, kut̀sut̀tu luʙja‿ʙị̄ᴅre. pị̄ᴅre palut̀tanu vana‿nęò męìzale lup̀ja, näǹnu et̀t‿iǐluṡ val̀ɢę jahu tuleʙ, kị̄t̀nu put̀ru, aɢa eìj‿ole süv̀vä kęǐvanu.*

KKI MT 192, 16—18. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Juhan Räisa, 90 a.

113. Villast ja villavatkumisest

kuì lam̀ʙit̀ pöetti, siṡ viǐla jäĕvä nī̆ kok̀ku niɢu lam̆maṡ, siṡ kā̆net̀ti na kị̄rᴅu, tet̀ti serändᴅe pik̄ viǐla voⁱrṡt, siṡ pantti ot̀sa seᴅäzi vaheliᴅe, lit̀sut̀ti ot̀sa siṡse. eɢä lam̀ʙa vil̄ kā̆net̀ti ezi pük̀ki. noǩ viǐla kērut̀teᴅi kị̄rᴅu, tet̀ti serändᴅe pik̄ loⁱnt̀. ku vē̆ᴅi viǐlu ol̀li, siṡ saì püɢi väikke, kuì lam̀ʙal pak̀s viǐl‿ol̀li, siṡ sai sûr püɢi. aǩtral lam̀ʙal oǐli vil̄ teř̆ve, eṡṡ‿ole vō̆nak̆kęzil ärä sęk̆kut̀tu, saì sûr püɢi. kaè lam̀ʙit̀ oǐli paⁱl̀lu, nä‿ǐli keǩväste pē̆ttu, siṡ na‿ṡ jęv̆vava viǐla ka kazvat̀taᴅa. ja keväᴅe ol̀li viǐla roⁱt̀tel ärä kak̆kut̀tu. sū̧re rot̀ti kak̀siva vana lam̀ʙil viǐla säⁱl̀lä pā̆lᴅ ärä, męniɢęr̀ᴅ ol̀li paⁱl̀laṡ säⁱl̀ɢrū̧ᴅz. lam̀ʙaᴅäìz viǐla kā̆net̀ti pük̀ki. nîʙaⁱl̀lu

---

[136] veidike, natuke; [137] vanimas kõnepruugis tavalisem *luʙì‿ahi*, ka *luʙi‿aǩju mäɢì*; [138] tunda

püɢizit̀ ol̀li, ku lam̀ʙit̀ ol̀li. aɢa peräst sḗtti[139] *ki̯ik̀ seɢi, lahut̀ti vil̀la val̀la, ja kak̆kut̀ti ki̯ik̀ seɢi.*

vanast ol̀li viʙuɢa vil̀lu vak̆kut̀tu. üit̀skę̆r̆ra tul̀lu vil̀lavak̀ja mę̀ìzᴅe, üt̀telnu: „ma tâmʙä eì sâ vak̀ma tul̀la, mul̀l‿om̀ koh̀tuᴅe minek̀, pià tâmʙä ärä minemä.“ pal̀lę̀lnu et̀, „ma jät̀tä rišta sìjä pantti, vak̀mize rišta,“ et̀t‿aŋ̆ɢu är̀rä kol̀m ruʙla. är̆rä aǹnu ka kol̀m ruʙla, et̀ laš‿ta käìʙ ärä, sis vak̆kup vil̀la ärä. vil̀la vak̀ja läǹnu siss‿ärä, ja är̀rä ṓᴅap, ṓᴅap, eì tuleɢi vil̀lavak̀jat̀, vil̀lavak̀ja eìj‿ole enämʙ sil̀mäɢi näĕᴅänu.

vī̯mät̀te är̀rä küzip kuʙija käèst‿et̀: „merätse nu rišta om̄, nu vil̀lavak̀mize rišta, meš‿tä sìjä pantti jäit̄?“

kuʙijaṡ tōnu siṡ rišta är̀räle nät̀tä. ol̀lu üit̀s viʙu, niɢu poiṡkeze tēvä sìn viʙu püⁱṡse, ja keⁱp̄.

är̆rä nak̆kanu nârma: „ah̀h‿ah̀h‿ah̀h‿ah̀h‿ah̄, vaìj‿ärä peⁱt̄.“

tū̯ är̀rä eìj‿olę konaɢi nârnu, aɢa si̯ṡ nârnu nîj‿et̀ vezi sil̀mist silkkunu. kaè vil̀lavak̀ja saì kol̀m ruʙla ja läit̀s oma tī̯ᴅ. vak̀mize ī̯st oleṡ vašt kol̀mɢüm̆menᴅ kop̀ka sā̆nu. mez‿nu rišta eṡ mašsava jo miᴅäɢi. lę̀ikka üit̀s saraʙûnę vaì tṓmine var̀ʙ, paĕnut̀ta vēᴅik̆ke lū̯kka, tę̀m̀ʙa nū̯r tę̀ĕzest‿ot̀st tę̀ìzi, ja om̀ vil̀lavak̀mize viʙu käèn. siṡs‿üit̀s keⁱp̄ kah̄, meṡ pâr kū̯närᴅ pik̄. ja om̀meɢi vak̀mize rīšta.

vil̀la panttu pę̆r̆manᴅul̀lę unik̆kuᴅe, si̯ṡ panttu tu viʙu siñna siṡse ja, nak̆kat̀tu siñna nṓri‿ʙā̄le kep̆piɢa peṡmä. tū̯ veᴅrut̀ si̯ṡ kę̀vaste, peⁱs̄ vil̀la üleṡ, siṡ vil̀la jōznuva üleṡ ki̯ik̀ vaṡta laɢe‿ja, nî peṡnu nu vil̀la nī̂ laheᴅaṡ et̀ ol̀lu laheᴅa.

perästpṓlę nak̆kat̀tu käzi krâzeɢa krâzma. eᴅimäne krâz ol̀li ī̯lᴅ krâzmize krâz[140]*. ī̯lᴅ krâzmize krā̆zil ol̀liva jämeᴅämʙä ja ę̀reᴅamʙa piᴅeme. krā̆zi piᴅeme ol̀liva naha sehen, piᴅemiᴅeɢa nah̀k ol̀li lū̯ᴅu lav̀vale pâle, ę̀huk̆kę̀zę̀lę lav̀va tük̆kik̆kezele. ę̀huk̆ke lav̀va tük̆kik̆ke ol̀li, tol̀l‿ol̀li aǹᴅ*[141] *küⁱl̀le‿ʙā̄l. tę̀ĕne krâz ol̀li tihemʙiᴅe ja löhemʙiᴅe piᴅemiᴅeɢa.*

mi̯à vil̀lavak̀mist eìj‿ole näṅnu, aɢa mi̯à ole kū̯lu, et̀ vanast vil̀lu vak̆kut̀tu. ja toᴅa ma kū̯li ka, ku mę̀nele üt̀telᴅi et̀: „sa âᴅ periṡ noìᴅ vil̀lavak̀ja jut̀te.“ vil̀lavak̀ja siṡ serätsit̀ naⁱl̀la jut̀te vašt aĕva. nemä vašt serätse keⁱr̀ɢe[142] *mehe saĕva olę̀ma.*

KKI MT 192, 24—27. H. Keem, 1957.

---

[139] segati; [140] eelkraasimise kraasid olnud käsikraasidest suuremad, alumine kraas olnud pingi küljes kinni; [141] saba; [142] kerglased

TAMSA K.

Salme Räisa on keelejuht Juhan Räisa tütreid. Sündinud 1910. a. Tamsa külas Mikul. Kooliharidust 10 klassi. Töötanud aastaid Nõo sovhoosi Tamsa osakonnas, praegu teenib ülalpidamist Elva leivatööstuses. Elukohaks on pidevalt olnud Tamsa küla.

114. *Lapseea lõbud

ku‿mè la·t̀se ol̆lime vi̯l ja vä·ik̀se ol̀lime | siṡ me·ìᴅ ol̀li‿jo | pa·l̀lu väĕᴇᴇa || jā | no ma·m̀ma ja pa·p̆pa lät̀sivä o·ʙèzeᴇa e·l̀va‿ja | no ke·vä̀ᴅene a·ìᴇ ol̀li‿ja | sû·r ve·zì ol̀li e·ᴇäl pû̯·l‿ja meìl ko·p̀li‿ʙäl ko̯ṡs‿ol̆lĭ i·ᴇävene sūr ve·zì ol̆li ki̯ik̀ la·ĕnet̀ pu·hà || ja‿no mê· ol̆lime la·t̆sè u·l̆ᴇàniste‿ja | no ve̯·t̆tàme tu pik̄ le·h̆mì mo·l̀ᴅ‿ja | lä·h̀me e̯·ᴇe siñna ko·p̀li‿ʙäle se̯·it̀ma | vî̯·ʙäle || kuᴅaṡ tu ve·zì la·ĕnet̀‿ja | ki̯ik̀ krā̆·vi ol̀li mui̯ᴇĭ[143] ki·ṅni um̆mistanu nī lu·mèᴇa‿ja | ka·ŋ̀ᴇe̯ᴅe̯ il̆luṡ lä·m̀mi pā̆väʙaiṡtene i·l̀m ol̀li ja | me·ìje siṡ ta·rìzime[144] tol̆le̯ sūre leh̆mì mo·l̆lì üm̀ʙre là·ŏᴅanuk̆ka siñnă là·ŏᴅa tâᴅe vî̯· pā̆le ja | mo·l̀liᴇa se̯·it̀ma | ik̆ke to·k̆kik̆kĕse ka·h̀ kä·t̀te et̀ mo·l̀ᴅ‿jo | tük̆kip ik̆ke ü·m̀ʙre ka·ŋ̀ᴇᴅe minèma || no sà·ĕme‿k̆kĕ siñnă sū·re̯ vî̯·‿ʙā̆le noh̀ | ve·zì sā̆l vä·ᴇa sük̆kä̀v eṡs‿o·lè | ta nî· | piàᴇu pû·zaᴅe̯ni ik̀ki u·lat̀[145] mĕ̯le || jā | lät̀sĭme siñnă mo·l̀liᴇa siñna vî̯· pā̆le ja | no ra·ʙèlime säl ik̆kă u·lkka‿ᴇa[146] tol̆le̯ mo·l̀liᴇa‿ja | jā‿ja rū̯̂·k̀seme‿ja ki·l̆ᴇaṡsime[147]‿ja | kaŋ̀ᴇᴅe le̯·ʙùz ol̀li || ja ma·m̆mat̀ ja pa·p̆pat̀ eṡs‿ole ko·t̀tun || ja me·ìl ol̀li a·lat̆ti siṡ jo prî·juṡ ka·l̆liṡ a·ñnè ku ma·m̆mat̀‿pap̆pat̀ ko·t̀tun eṡs‿olè || ma·m̀ma ol̆lĭ meìl jo‿ᴇu va·litseja | a·lat̆ti‿ta käiṡ ke·p̀piᴇa‿ja | ku‿ᴅà meìᴅ | jäl̆lĕ ko·ṡkil nä·ì | „tü·t̀riᴇu | meṡ‿te jä·l̄ tē·ᴅe sā̆l || no kü·l̄ ma telĕ nä·ittä‿sīn“ || alat̆ti prâ·l̆ze[148] meĭjeᴇa || pa·p̀pa tû̯· ol̀li jäl̆le kaŋ̀ᴇe̯ᴅe säñᴅe va·ᴇàne i·nìmene‿ja | temà muk̆ku nâ·rze eñnĕ ta·ṡsak̆keìzi o·mà‿et̀te‿ja | ü·t̆tel‿et̀ | „me·ṡ‿sa̯ ik̆ke pa·hanᴅat | laṡ la·t̆sè jō̆·ze̯va | laṡ la·t̆sè tē·và ko·ĕrust“ || et „na‿m̆m‿ik̆ke la·t̆sè jo“ ||

nō̆·h̀ | lä·t̆sime‿ṡ tol̆le̯ mo·l̀liᴇa siñna vî̯·ʙā̆le‿ja || oṡsa e·l̀ᴅek̆ke | tū̯ mo·l̀ᴅ kā̆nᴅze ku·m̀mali meìᴅ || ja mē‿lĭme ki̯·ik̀ nî· li·ᴇèᴅa | re̯·ìvat̀‿ti·lk̀seva || no eᴇăṡ‿me mo·l̀ᴅi‿ṡ ve̯ì siñna vî̯·ʙäle jät̀tä || ku ma·m̀ma‿ṡ[149] tul̆lu ko·ᴅù | siṡ ma·m̀ma‿ṡ mele ma·lkka aṅnu‿jo || ve̯·t̆time tol̆lĕ ta·rìzimĕ tol̆le mo·l̀li sält vî̯·ṡt vä·l̀lä || no eᴇaṡ re̯·ìviᴅ eṡ sā ka· e·nämp | ü·leṡ te̯m̆mat̆taᴇina || ve·zì ol̆li jo | pū̆·zeni‿ja ki̯ik̀ oli li·k̆kè puhà || sik̆kut̆tĭmĕ

---

[143] muidugi; [144] murdeomane *veᴅàzime* ~ *viñnaṡsime*; [145] kirjakeele sõna; [146] = *ulkka aìᴇa*; [147] kirjakeele sõna; [148] tõreles; [149] = *ma̍mma oleṡ*

tol̀lę̆ mo·l̀lì vä·l̀lä‿ja | valàzime ko·t̀tęst[150] *ve·t̄ vä·l̀lä‿ja || siṡ sâ·l | la·ŏ·*
ᴅal lụ̂ᴅi ka·t̆tust pa·raṡjaɢù | no ę·ìɢę‿ʙik̆ re·t̀tel läit̀s siñnă üleṡ ka·t̆tuš-
sele‿ja || no va·ṡta lä·m̆mit̀ lę·ŭna pä·ìvä‿ja || ro·nìzime siñnä ü·leṡ | ka·t̆-
tušse‿ʙā̆le | sâl kuĕvat̆time siṡ rę·ìviᴅ‿ja | ka·t̆tŭšselụ̂mine oli pŏ·leli
sā̆l || ja mo·l̀li sik̆kut̆time ka·‿ik̆ke ta·ɢazi va·nà koha‿ʙäle‿t̀ | ma·m̀ma
tu‿li ku·rì mēle väɢa‿jo ||

ja siṡ ku·ĕvat̆time sā̆l | ü·lèvän ka·t̆tušse‿ʙäl e·ṅᴅit̀‿ja || aɢa‿no eɢăṡ‿
nu rę·ìva jo pe·riṡ‿kuę̆vaṡ eṡ sâ·ɢi | ja rę·ìva meìl ol̀lì ki̯·ìk̀ alat̆ti sä·l̆län
nîj‿ärä trŏ·ʙelᴅeᴅu‿ja le·otteᴅu‿ja | ja vet̀te‿ŏl̄ ü·lt̀se väɢa i·mụ̀ mi·ṅnä || tu
ve·zì ki·šk‿ene ka·ṅɢęᴅę meìᴅ nî·j‿et̀ | me ku·ᴅàɢi‿eṡ sâ· | pi·ᴅìmĕ ęk̀va
minèmä sĭñnă̆ ve·t̀te || si·s̄ | ronìzime ü·leṡ siñnä ka·t̆tušse‿ʙā̆le || va·hìme
e·l̀và‿ʙōlę̀ || o·ʙèzęɢa tulę̀va e·l̀và‿ʙụ̄lᴅ | tęĕzel va·l̀ɢę rä·t̄ pâ·n || o·ì
mam̀ma‿ja pap̀pa tu·lèvaɢina || uì siṡ mē ol̀lime i·r̆mun | ka·t̆tŭšse‿ʙā̆lᴅ
me soʙistime noìᴅ rę·ìviᴅ‿ja ku·ęvat̆time‿ja tụ̄·lut̆time‿ja || ma·m̀male‿ṡ
vęì ü·t̆telᴅäɢi et̀‿me su·p̀leman[151] *joʙă käĕzìme nî va·rà | jâ·‿l̄*[152] *vị̂·l a·l̄ || ja*
tu·l̀lìvaɢi ma·m̀ma‿ja pap̀pa ||

aɢa eɢă‿meìl miᴅä̀ɢi vi·ɢà‿ĕṡs‿olè | mē saĕmè kül̄ kü·l̀mä‿ją̈ | ja
su·p̆pelzime jâ‿ʙā̆l ja e·ɢäl pụ̂·l‿aɢà | eɢą̆‿meìl mi·ᴅä̀ɢi vi·ɢà‿ṡs‿ole | mē‿
lìmĕ ki̯·ik̀ nî· te·r̀ve et̀ | e·ṡs‿olème a·ìɢe eì || no va·hèl vēᴅik̆kĕze kö·hì-
zime || kurę̀‿sā̆ppa tu·l̀liva ja·l̀ɢa || ja·la ol̀li vahel meìl nî· ve·ritse‿t̀ | et̀‿
no ma·m̀ma meìl kli·t̀serìniɢa mâ·rze ja·l̀ɢu ṡ‿me ke·k̀seme ja rụ̄·k̀seme ja
ta·ñᴅzeme nî·j‿et̀ | tu‿li ma·ru va·l̀luṡ || aɢa noh̀ ä·rä̀ piᴅit ka·ñnat̆tama || eɢaṡ
ma·m̀ma jo prâ·l̀ze‿ja et̀ „mā‿ñna tele[153] *ma·lkka‿ṡ | eɢăṡ tē‿i męę̆šta*
ja·l̀ɢu vil ä·rä̀ kuę̆vat̆ta, ku si·ṡse tulet̆te“ ||

noh̀ tul̀liva ma·m̀ma‿ja pap̆pa ko·ᴅù‿ja | ma·m̀ma mu·ĭᴅuk̆kina . . . |
siṡ‿me ol̀lime jä·l̀le‿ki̯ik̀‿nî | e·ɢä̀‿ü·it̀s oma tụ̂·‿maṅ iluste‿ja || jâ·
noh̀ | kevä̀ᴅene a·ìɢ ol̀li | kŏ·lin vil kä·ĕzìme‿ja || vęt̆tìmi iluste rā̆·mat̆tu
e·t̀te‿ja nak̀sime jäl̀le o·ip̀ma‿ja te·ɢèmä‿ja lu·ɢèma‿ja || no ma·m̀male
me ik̆ke va·hèl . . . | e·ṡ sâ jo va·k̀ka kuᴅak̆ki ol̀la | no‿ṡ‿me i·k̆ke tah̀t-
seme kę·nelᴅa kuᴅăṡ su·p̀leman joʙà ä·rä̆ käĕzìme‿ja || kęnèlime ik̆kĕ ma·m̀-
male ä·rä̀ kah̀ ki̯ik̀ lụ̂· || pa·p̀pa tụ̂ muk̆ku nâ·rze eṅne‿ja || tol̀l‿ol̀lĭ ik̆ke
â· mị̂·l et̀ la·t̆sę męiṡtsęva äšte ko·ĕrust tet̀tä‿ja | jä‿t̀ täl̀ ik̆ke tra·ɢìᴅa
la·t̀se ol̀liva || ma·m̀ma tụ̂· piᴅì ik̆ke prâ·l̀ma aɢa ta e·zì ka·h̀ muĭɢaṡ ik̆ke
nā̆·rᴅa ta·šsak̆keĭzi ||

---

[150] kottadest; [151] kirjakeele sõna; [152] = *jâ ol̄'* 'jää oli'; [153] = *ma añnà teę̆le*

a‿no ke·ṡki piᴅì meìl iǩke va·litseja olẹ̀ma || ma·m̆mat̀ me kut̀seme kat̆tàrī·nà | mē a·lat̆ti üt̀sime[154] *et̀ meìl om̀ ka·t̆tàrīnà va·litsuṡ || sel̆leʙeräst‿et̀ pa·p̀pa‿li kaŋ̀ɢeᴅe va·ɢàne‿ăɢa | ma·m̆ma‿meìl o·ṙnoŋ̆ɢi ma·ˌẹ̀an pe·ᴅäṡkina || mùl̆ᴅu mē oleṡ jo eì‿ᴅiă mi·ṡ ärä̀ te·ṅnume | mē oleṡ ma·ˌẹ̀al ka·t̆tušse ka· pâlᴅ ärä̀ tẹṡtnume | ku ma·m̆màᴅ eṡs‿o·l̆lù*[155] *|| siṡ‿ku ma·m̀ma kot̆tust lä·it̀s siṡ ta·ren käiṡ meìl ka·h̄ säränᴅe | mü·rä̀mine‿jă jū̧·ṡkmine‿ja || meìl ol̆lī ta·rẹ̀ ka·h̄ | ol̆liva nî ä·ṡte ik̀ke‿t̀ a·hì ol̆lì | ne·l̀lä tarè ke·šk ko·hàl*[156] *| ja u·šsè ki̯ik̀ ü·m̀ʙre ri·ŋ̀ɢi || ṡ ku‿mè na·k̆kašsime sā̆lᴅ ü·m̀ʙre | ki̯ik̀ li·ᴅùma | u·šse ki̯ik̀ va·l̀la || üit̀s‿ŭt̀te ta·k̀kan âma‿ja | ja ku·l̀li mäŋ̆ɢmä vaì pi·m̆met̀sik̀ku mäŋ̆ɢmä | ṡ‿me lašsìme ki̯·ik̀ | ne·lì ta·rẹt läʙì || a‿ɢu ma·m̆mà tu·l̀li siṡ | ma·m̀ma tul̀li ke·p̆pìɢa | siṡ‿ta ü·t̆tel‿et̀ „ma ka·è | miṡ mü·rä̀ᴅ mul‿sin te·t̀täṡ | eɢa o·p̀pi eì sâ·!“ ||*

a eɢa‿me o·p̀pi‿ṡ ta·hàɢina || o·ⁱp̀seme aìnt[157] *to·l̀lẹʙeräst et̀ me pi·ᴅìme o·ⁱp̀ma | ma·m̀ma su·ñᴅze meìᴅ || a‿ɢù ma·m̀ma su·ñnu eìj‿olĕṡ | me ü·lt̀se o·ⁱp̀nu eìj‿o·lẹṡ || meìl ol̆li mû·t̆ki tū̧ᴅ te·t̀tä || me·ìl jo vā*[158] *ko·ĕrust tet̆tä ol̀li‿ja || tel̥̆me vä·l̆län tū̧·ᴅ‿ja | ki̯ikki tū̧·zit me tè·ẹ̆me || ol̀li vā o·ʙèzeɢa ko·ṡkile mi·ṅnä vai miᴅäɢi te·t̀tä ol̀li | ki̯·ik̀ me teẹ̆me ä·rä̀ puhà | aɢa o·p̀pi me‿ṡ ta·hà ||*

a si·ṡ ku‿me joʙa sū·rẹmʙaṡ saẹ̆me | si·ṡ‿me saĕmĕ‿ik̆kĕ tar̆·ɢemʙaṡ | si·ṡ‿me | käĕzime ik̆ke kō·lin ka·h̀‿ja | ja mẹ·t̆telzime‿et̀ | ki̯·ik̀ inìmeze o·p̆pìva | ka mê· piàme ka·‿ik̀k‿o·ⁱp̀ma || ja ma·m̀ma ka enämʙ eṡ su·ṅni‿ja | ja jo·ʙà | tẹ̀·ĕne a·ìɢ ol̆li | tẹ̀·ĕne va·litsuṡ ol̀li‿ja | ma·m̆mà meìᴅ ka·enämʙ eṡ su·ṅni‿ja | si·s̄ nak̆kašsime e·zì o·ⁱp̀ma || ta·h̀tsime ezi kō·lin käv̀vä‿ja | ja kä̀ĕzime kō·lin ik̆ke‿ja | oⁱ·p̀seme ka·h̄ ||

EMH 514. H. Keem, 1963.

TAMSA K.

Mari Paade, sünd. 1865. a. Tamsa külas põlise külakarjase peres. Ema pärinenud küll naaberkihelkonnast Kambjast, aga temagi alaliseks elukohaks olnud juba varasest noorusest alates Tamsa. Raamatutarkust sai keelejuht nelja talve kestel Tamsa külakoolis. Abiellus Nõo vallast pärit sulaspoisiga, kes tuli Tamsasse koduväiks. Kogu elu veetnud Tamsa külas, koduvallast kaugemale pole saanud. Surnud 1966. a.

115. *Vanaemast

va·nàˌemä ka ik̆ka tu·ʙak̆kut̀ tẹ·m̆maṡ‿ja | ra·ɢuṡ ki·ṙvẹɢa la·v̀va‿ʙäl‿jä̧ || me·ä̀‿üt̀li va·naˌemä̀le‿et̀ ku‿zà ä·rä kō̆let siṡ | sāp̀ su tu·ʙàɢu ko·t̄ mu·l̀le || ja va·nàˌemä | va·nàˌemä üt̀les[159] *eɢà mi·ä̀ eì kē·lä? ||*

[154] ütlesime; [155] kj. ütleb ka *eìj‿oṡs‿ol̆lu* 'ei oleks olnud'; [156] kirjakeele sõna; [157] ainult; [158] vaja; [159] kirjakeelne vorm, murdes *üt̆tèl*

ku va·nà‚emä läit̀s ke·rik̆kuᴅe | va·nast käĕzivä ik̀s ke·rik̆kuᴅe sĩs̀t || u·lkka mâ·ᴅ om̀ | nę·k̀ku om̀ sĩs̀t | ka·t̆tę̆ssa ki·lùmêᴅrit̀ || si·s̀ käĕzìvä ik̀s ke·ŕkkuᴅe nĩ | va·nęmʙa inìmeze‿ja || si·s̀ ku‿ᴅa ke·rik̆kuᴅe ol‿läňnu^{s}‿ sis̀ | — — — si·s̀s‿es̀ vęt̆tă^{t}‿ta tu·ʙàɢuɢot̀ti ü·t̆ten | ei pí·ppu || läňnŭ^{m}‿ mē·šte manu‿t̀ | „aňna mul̆lę ka· pí·ppu“ || ja‿s̀ tę·m̀manu? | säl me·štèɢa pí·ppu‿ja | et̀ „mį́·s̀ kû̯li ä·rä | mį́·s̀ kû̯li vä·èɢa nṓrelᴅ ä·rä̆‿jä̯ | sis̀ sü·ᴅä̀ va·lut̀‿ja | nak̆kašsi pí·ppu tęm̀ʙama‿ja | si·s̀ läit̀s sü·ä̀mevalu ü·lè“ || ja tę·m̆mas̀ nî·ɢav̆va sis̀ ku‿ᴅà e·läs̀ ||

ja mi·à tah̀tse si·s̀ | siz‿mà ol̆li tü·ᴅruk̆kęnę | vaì vä·hämp‿ja ru·m̀mal | üt̀li‿t̀ | „va·nà‚emä ku‿za ä·rä̀ kṓlet sis̀ sį́ | tu·ʙàɢu ko·t̄ sap̀ mu·l̀le“ || täl̀l‿ol̆li se·ränᴅe | ne·l̀länuk̆kàline ko·t̄ ol̀li | kos̀ tu·ʙak̀ se·hèn ol̀li || et „ko·t̄ sap̀ | si tu·ʙàɢu ko·t̄ sāp̀ mu·l̀le“ ||

ja kû̯li ä·rä̀ | si·s̀s‿ol̆li ma joʙà ne·l̆lä‿ᴅę·iškümne â·štane | ja si·s̀s‿ ol̆li ta a·ìɢe || ke·vä̀ᴅe jäìj‿a·ìɢes̀ sis̀ | ol̆li sḗni‿ɢa[160] kui à·ĕna‿a‚ėani || si·s̀s‿ ol̀li täl̀ | tü·t̆tär ka sĩn ma·n̄ || ja | sis̀s‿ol̀li täl̀ ka·nà || si·s̀ | üt̆tel tü·t̀rele muk̆kù | a·ňnă mul̀le sü·v̀vä ma‿ᴅas̀[161] sü·v̀vä‿ja | kü·^{i}ᴅzä̀ mul̆lę | kü^{i}ᴅzä̆ li·hà ja | pa·nę̆ mu·nà pâ·le || et̀ mes̀‿ma o·ìja | et̀ ma·^{k}‿kṓle ä·rä̀ | eɢa ma sis̀s‿e·nämp sü·v̀vä‿ì sâ· || ja ma nüìᴅ sû̯· || ja ku‿ᴅà kû·lᴅ et̀ | ku tu·l̆lit ko·s̀teɢi ja üt̀lit et̀ sâ·l kḗᴅet̆ti to·ᴅà su·p̀pi . . . | ta‿s̀ jä·t̆tä̀ sis̀ mi·t̀te pe·ŕrä muɢu pi·ᴅit mi·nèmä ę·k̀va tû̯·ma täl̆lè | sä̆lt‿ta·lult su·p̀pi || es̀ jät̆tä̀ pe·ŕrä || muk̆ku mi·nè! || ja ta·h̀t‿sis̀ ki̯·ikki | ki̯·ikki | mes̀ vä·hät̀ ol̀li | ki̯ik̀ temä ta·h̀t ja se·ì || sis̄ à·ĕna‿aìɢu su·ręs || tü·t̆tär ol̀li täl̀ sis̀ sî·n | ke·s̀ teᴅä̀ pę·èt̀‿ja || à·ĕna‿aìɢu sis̀ | su·rez‿ä·rä ||

mi·ù emä̀ . . . vaìj‿e·zä̀le teìj‿eǹne ka·m̀ʙrę siňna ta·rè‿ot̀sa || t‿ol̀li va·nast | sĩn kü·lä̀n ol̀li kô·l̆ᴅare[162] || ja si·s̀ | ol̀li sį̄ kô·l̆ᴅare re·hì | sis tol̆le kô·l̆ᴅare . . . | kui kô·l̆ᴅare ä̆vit̆teᴅi sĩs̀t ä·rä̀ | ja vîᴅi jäl̆le mę·t̀sa | tę·ì·ziʙaikka tet̀ti || ja sis̀‿tu kô·l̆ᴅare re·hì ol̆li | re·hì ol̀li si·s̄ | mi·ù va·nà‚ezä ol̀li sis̀s‿ä·rä̀ os̀tnu tol̆lę kô·l̆ᴅare rehè sis̀‿ja | sis̀ mi·ù ezä̀ teì . . . | ol̀li teňnu ka·m̀ʙrę siňna o·t̀sa ja‿sis̀ | va·nà‚emä̀ ol̆li ta·ręn | siňnä tul̆li ta·ŕrę‿s̀ | su·it̀s si·s̀se || aɢa mi·ù ezä̀‿e·mä̀ ol̆li sis̀ ka·m̀ʙren | sâ·l ol̀li trū̆·p̀ | mes̀ sis̀ lä·m̀mäs̀ läit̀s | ja ta·ręst küt̄ mù·į̄ᴅuk̆kina || ja sis̀ to·ᴅàvizi e·l̀li mį·nà | ja toᴅàvizi ol̀li | ol̀li mi·ù ka·zùmįne ||

EMH 23. H. Keem, A. Univere, 1957.

---

[160] senikaua; [161] = *ma tahas̀*; [162] koolimaja

Mari Paade

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

116. *Põletushaavade ravimine

va·nà‚emäl oǐli | vä·ikke ta·rè | sù·ǐ̯ᴅzu ta·rè mùǐ̯ᴅuǩkina | ja si·ṡs‿oǐli | sā̆l a·ȟjù sû· aǐl‿oǐli | kū̯̌·k̀‿ja | sā̆l kṓ·ɢu‚oṫsan oǐli pa·ᴅà || ja mi̯·à oǐlǐ vī·je â·štanę‿ja | pa·ĕšti[163] *ka· sā̆l e·ṅᴅä || eɢà va·nast eṡs‿olè‿eṫ | męṅᴅa kle·itti eȟk | męṅᴅa . . . || oǐli sä·ř̆ɢi*[164] *vä·èl‿ja | pa·ĕšti iḱs pe·rṡt ǐ̯·ṡt ja ta·ǩkast‿ja | sēni‿ɢa ku saṫtę siṅna pe·rṡtpiᴅi pa·ṫta | kḗ·vä vǐ̯· siṡse || ja si·ṡ | vęetti sā̆lᴅ vä·l̀lä | mu·ǐ̯ᴅùɢi naǩkašsi‿ma rū̯̌ḱmä sā̆l‿ja | vę·etti vä·l̀lä siṡ | tuǐlìva kü·lȁnàĕze ka·ȟ ki̯iḱ ko·ḱku siñna ka·èma‿ja | ja si·ṡ | tū̯̌ᴅi le·ȟmȁ si·ṫta‿ja | pantti siṡ rę·ìva‿siṡse | ja pantti mu*

---

[163] paistsin, tule paistel soojendasin; [164] kirjakeelne, murdeomane *am̀me*

ü·lèni siňna^{l}‿le·ȟmȁ si·ṫtà sis̀se || sâ·l oǐli‿s̀ eňnè‿ɢu tu pa·làvik̀ vä·l̀lä läiṫs | si̯·s̀ naǩkašsi . . . naǩkaṫti mu ro·hitsema || si·s̀ | kẽᴅeṫti kõ·re vẹ·ìᴅ‿ja | pû·m e·lì‿ja | ja vä·řnist | e·ɢà‿s̀s‿olè | sis̀ mẹǹᴅa a·rs̀ti eì ke·ᴅȁ·ɢina‿s̀s‿olè | si·s̀s‿oǐlìva kü·lȁnàěze ja vanàmehe e·zì a·rštì ||

EMH 23. H. Keem, A. Univere, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

117. *Endisaegsest püstkojast ja aganaleivast

mi̯à oǐli tü·ᴅruǩkẹnẹ vä·ikkene | jaʔ | si̯s̀ sä·iṫsmä â·štane || ja si·s̀s‿oǐli sîn talul oǐlì | pi·št ko·ᴅà || ja säl ku·àn oǐlì | kû̯·k̀ | kos̀ paᴅà o·ṫsàn oǐli || ja paᴅà oǐli o·ṫsan sā̆l‿ja | siňnà teṫti tu·ìᴅ a·l̀la || ja mê· oǐlìme | tü·ᴅruǩkẹzẹ ja po·is̀keze | ki̯ik̀ oǐlime sâ·l‿ja | ka·řjàʙois̀ oǐli tû· . . . | oǐli a·ɢànane le·ìʙ || ja tû· vẹṫ ja | sis̀ paňᴅ[165] tu·lẹ̀ o·ṫsa toǐlẹ a·ɢànatse lè·ẹ̆·väle || ja ü·ṫtèl‿eṫ | kaè‿nüt pa·lap niɢu tu·řvas̀ jäǐlè || jaʔ meìje nā·rime sis̀ sâl‿ja || sâl pi·št‿kuàn teṫti sis̀ sü·v̀vä | ja oǐliva pe·ŋɢi ka· sâ·l kos̀ | a·nùma oǐliva || u·m̆miǩke‿ja . . . || ja ka·usse‿s̀ o·lèɢina || lu·ška | pû·lu·ška oǐliva‿ja | pô·ris̀‿ja | nu·ìj‿oǐli | keǐleɢa pu·ṫru teṫti‿ja . . . ||

jaʔ ta·lùraȟvas̀ | oǐlìva mù·i̯ᴅuǩki mä·èlᴅarè[166] maṅ jaʔ | me·ìje la·ṫsẹ̀ oǐlime sā̆l ku·à‿maṅ | ja ta·lùraȟvas̀ tuǐliva ka·h̄ sis̀ si·ňnā̆ | a·l̀la sû̯·mä‿jä || mu·i̯ᴅùɢi sû̯k̀ va·ǐmis̀ oǐli | a·l̀la sû̯·mä‿jä jû·ma‿ja || jaʔ ja‿si̯·s̄ | ka·řjàʙois̀ läiṫs ka·ṙjaɢa mẹ·ṫsa || oǐli ka·iṫs ko·l̀m e·lȁjäṫ || eɢȁ pa·l̀lu e·lȁ·jiṫ sis̀s‿es̀s‿o·lè || oǐli ka·iṫs ko·l̀m e·lȁjäṫ‿jä | läiṫs ka·ṙjaɢa mẹ·ṫsa‿ja | me·ǐje jäěme sis̀ siňnă | laṫsẹ̀ mùi̯ᴅuǩki mä·ŋ̆ɢmä | si·ňnȁ mo·rù[167] pā̆le ||

EMH 23. H. Keem, A. Univere, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

118. Viljakoristamine ja rehepeks

vanast kuì rüɢä pẹěmeṫti sis̀s‿oǐli ulkka raȟvast kû̯n. nàěze oǐliva ki̯ik̀ üṫten kû̯n‿ja mehe. rüɢä ärä oǐli lẹp̆pẹṫteᴅu, sis̀ vizaṫti siŕppe. siŕpp‿oǐli nī peòn. eɢa pā̆s̀t es̀s‿ole, teräst oǐli kiǹni. ja vizaṫti seᴅävīzi üle pâ, säiǐlä tâᴅe. ezi lā̆leṫti nīj‿eṫ:

---

[165] pani; [166] rehetare asetses tavaliselt kojast kõrgemal; [167] kj. ütleb ka *murù*

siriske, siriske, siřʙiǩkeze,
kęriske, kęriske, kęvęra ravva.
kelle siŕp nüìᴅ eìte jęvvap,
sị̂ tüⁱtrik peìɢmị̄st levväp[168].

tüⁱtriɢu lāliva nī, ja pòězi nāriva, meṡ tüⁱtriɢu teę̆vä. eṫ tüⁱtriǩku[169] *tahava mehele. vizašsi mià ka‿ks sirppi, eɢa mịàɢi tęę̆štest maha eṡ jâ.*

rüä kā̆neṫti vihku, aɢa kezi ja kâr kā̆neṫti kuppu. teṫti siᴅeme, ja siᴅemeɢa kā̆neṫti kuʙu kiṅni. kuʙu oḷli iks sụ̄remʙ vihku. rüä vihk raʙaṫti, aɢa kuʙu eṡ raʙaṫta.

kuì nuřmen tụ̂ᴅ teṫti, siṡ peṙnaěne vīz läniǩkiᴅeɢa sṓɢi męṫsa. kâlʙuĭjeɢa vęⁱt säⁱlɢä, ja vîz. tę̀ězę koŋɢu oṫsan oḷli lèę̆vä‿ɢoⁱt, ja luⁱṡka ka sehen sā̆l, lèę̆vä‿maṅ. ja tę̀ěze koŋɢu oṫsan oḷli suppiläniḳ. läniǩku kā̆ze‿ʙā̆l oḷli sṓla‿uniḳ. keṡ sṓlast taḥt, kaⁱṡt[170] *sụ̂la ja. keṡ riǩkaṡ oḷli, toḷl‿oḷli räìmi. keṡ vaène oḷli, tụ̄ mùị̄ᴅuɢu sụ̂la suzaṡ.*

mē ezi oḷlime, kaǩkime[171] *lina. nuřmiǩkeɢa oḷli sụ̂lʙuᴅęr, ja räěme oḷliva kařʙi sehen. mê oḷlime siṡ koḷmeǩkešte, mina oḷli‿ja, talu tüⁱtrik oḷli‿ja, poiss‿oḷli. tüⁱtrik üṫtel‿eṫ: „miä sụ̂ nị̄ räěme kịik ärä, kaṡ luʙaṫte?“ mē teę̆me niɢu naⁱḷla eṫ, eɢa ta eì sụ̂ ärä. mê luʙazime, üṫlime‿eṫ: „sụ̂!“*

tüⁱtrik naǩkaṡ sụ̂mä, vęⁱt pâ oṫsast ärä, ja saʙa‿oṫst tu jęḥvi kaḥ, kânᴅ koḳku‿ja, suzaṡ suhu‿ja, karttulᴅ ka pâle‿ja, pị̄mäʙuṫru ka‿ja. eɢa‿ṡ pîmä‿ṡs‿ole, eṫ pîmä tụ̂ᴅi. ja kuì teᴅä ka oḷli, peremị̄z ja peṙnane seę̆vä toḷle ärä. tụ̂lize seę̆vä mùị̄ᴅuɢu lęñᴅzeṫ. ja kui paremʙaṫ eṡs‿olę, sịṡs‿oḷli lęñᴅzę ka å.

kezvä oḷli kụ̂n‿ja kā̆ra, sịṡ pantti üleṡ pařzile kujuma ka na kụ̂n. pařzil kuę̆vaṫteᴅi ärä, ja siṡ kṓᴅiɢa pešseṫti. vanast üṫtelᴅi‿eṫ rîjalune, perästpṓle üṫtelᴅi‿eṫ rehe‿alune, sị̂ oṁ saǩsemʙ. nüìᴅ eìj‿ole enämp rehe‿alust, eìj‿ole reḥt kaḥ. m i ǩ k u l oṁ kül rehi, a rehe‿alunę oṁm‿ärä lahuṫtu. nüìᴅ pañᴅaṡ kezvä ja kā̆ra ręukku, aɢa vanast pantti rontti, ku pęěmeṫti. kezvä ja kā̆ra ka rontti. ma pęìmzi eziɢi küḷlänt[172] *keṡvä ja kâra. kaè roⁱnṫ oṁ seränᴅe: kaiṫs kuʙu pantti aḷla piṡti, koḷmaṡ kuʙu pâle riṡti. noḥ kaiṫs tükki piṡti‿ja, koḷmaṡ pâle siñna riṡti, piǩkäli maha. eɢa‿ṡ paⁱḷlalṫ‿tu koḷm kuʙu‿ṡs‿ole, roⁱnṫ iks teṫti nî piǩ, kuì piḳkä taḥtsit teṫtä, iks kaiṫs kuʙu piṡti aḷla, üiṫs riṡti pâle. nī kaiṫs sülᴅä oḷli iks tu roⁱnṫ.*

---

[168] leiab; [169] tavaliselt kj. ütleb *tüⁱtriɢu*; [170] kastis; [171] katkusime, kitkusime; [172] kj. ütleb ka *küḷläl*ᴅ

kuì üiṫs roⁱnṫ ärä saì, alustẹᴅi tẹ̀ĕne jäl̀le, nîɢav̀va ku kezi oṫsa saì, nîɢav̆va teṫti roⁱntte — — —

rüä̀ pantti ak̀ki, kaiṫs vih̀ku kèẹ̆ᴅetti kok̀ku, pantti ak̆kile oṫsa, t‿ol̀li ak̆ki på. kuhiliɢu pantti kah̀. kuhiliɢu pantti ulkka rük̀ki, teṫti niɢu àĕna kuhi. ku süɢize eṡ sâ ärä peṡsä, eṡ jẹv̀va ärä peṡsä, siṡ pešseṫti tal̀vẹ kah̀. kuhilik̀ teṫti nî. eᴅimälᴅ pantti vihu piṡti, nî laˌẹ̀alᴅ niɢu ar̆vaṫti, tẹ̀ĕne kẹr̀ᴅ pantti noẹ̆le pâle, aɢa nîj‿eṫ, ülevält‿pụ̄lᴅ läiṫs ah̀tamᴅaṡ. nî pantti miṫtu kẹr̀ᴅa noìᴅ vih̀ke ületsiᴅe, nî kẹr̀ɢe kuì tu kuhilik̀ teṫti, niɢu ik̀s pâᴅ pâle küìnᴅizit panema. kuhiliɢule pantti på ka pâle. no kol̀m kụ̂rmaṫ küll‿ol̀li kuhiliɢun. aⁱk̀ke läiṫs kụ̂rmaᴅẹ vîs kūs tük̀ki, aɢa kuhiliɢust saì kol̀m kụ̂rmaṫ. ma ezi teì kụ̂rmiṫ küll̀änᴅ. ma‿lè kịik̀ tụ̂ teṅnu. küṅnu‿ja külinu eìj‿ole.

kā̆ra ja kezvä pešseṫti kō̆ᴅiɢa, vîᴅi rîjale, ja sịṡ laotteᴅi üṁᴅre sị̂ri, seᴅävîzi sẹ̄rik̆kuṡ. laṡti kụ̂st[173] val̀la ja laotteᴅi rîjalutsẹ pẹr̆manᴅulẹ sẹ̄rik̆kult. siṡs‿ol̀li seränᴅene küìnᴅre pik̆kune ümärik̀ nuì, kuṫsuṫti kụ̄ṫ. sâl ol̀li nụ̂r küⁱl̀len. seränᴅe sûr pik̄ var̀ᴅ ol̀li, kuṫsuṫti kō̆ᴅi var̀ᴅ, kel̀le oṫsan kụ̄tt‿ol̀li. kụ̄ṫ kèìᴅeṫti rih̆ma eh̀k kaᴅlaɢa var̀re‿oṫsa. ja tụ̄ käìs seᴅävîzi üṁᴅre sị̂ri, ja siṡ pešseṫti. noh̀ niɢu kol̀ɢiṫti, kaè laᴅe ol̀li mâl, laᴅva‿ᴅōle ol̀li siṡse‿ᴅō̆le. kụ̂‿ɢauppa, sẹ̄rik̆kulᴅ laottẹᴅi maha. niɢu sị̂r ol̀li, keṡkkoṫtuṡ ol̀li paⁱl̀laṡ, ezi ol̀liṫ pẹl̀vili säl vil̀lä keṡkel mân, ja muɢu müṫsiṫtit päh̆le[174]. kō̆ᴅiɢa pešsit, seᴅävîzi käìz üṁᴅre tu nuì‿ja seᴅävîzi pešsit, sẽni‿ɢu terä väⁱl̀län. kuìj‿üiṫs laᴅe ärä saì, siṡ pañnit tẹ̀ĕze. kav̀va sa siṡ toᴅa pešsit! eɢa siṡ pak̆sulᴅ eṡ pane. ja kel̀lel ol̀li roh̀kemᴅ vil̀lä, siṡ miṫtu inimest pešsivä, siṡs‿ol̀li miṫtu laᴅeṫ rîjal̀, eɢäl üṫtel oma sị̂r.

ma kụ̄li toᴅa eṫ, seᴅävîzi kō̆ᴅiɢa pešseṫti, ja näì kah̀. miù ezä peⁱs̄ lina‿sị̂mnit seᴅävîzi. seränᴅe sị̂r ol̀li, ezi ol̀li pẹl̀vik̆keli mân, ja seᴅävîzi üṁᴅre sị̂ri muɢu kēruṫ eñne kō̆ᴅiɢa, sẽni‿ɢu terä väⁱl̀lä läṫsivä. ja vẹetti ẹle pâlᴅ ärä ja, pühiṫti pẽnik̆kene prah̀t ärä‿ja tûlme pāl tụ̄luṫteᴅi ärä. ja kel̀ vị̄l sar̀ja eṡs‿ole, tụ̂ sị̂rzẹ sẹɢlaɢa ärä. ol̀li seränᴅe aru[175] sẹɢel, siṡ seᴅävîzi sẹɢlaɢa sẹ̄ruṫ. mul̀ sẹɢel vil prịl̀la vaˌẹ̀a[176] oṫsan, eɢaṡ tụ̂ sẹɢel enämᴅ alali eìj‿ole, mul̀l‿oṁ jahu sẹɢẹlmize[177] sẹɢel.

kel̀ sar̀ja eṡs‿ole, tụ̂ sị̂rze sẹɢlaɢa. sị̂rmine eh̀k sẹ̄ruṫtamine, üiṫstäìs kịik̀. kuì ta sị̂rze, siṡ jäì pẽnik̆ke prah̀t pā̆le, tol̀le vizaṡ ärä. eɢa eɢäˌüiṫs eṡ mẹĕšta sị̂ru kah̄. tẹ̀ĕne sị̂rᴅ, tul̀li tu pẽnik̆ke prah̀t pâle, tẹĕzel eṡ tule

---

[173] kubust; [174] peksid pealegi; [175] harv, hõre; [176] varna; [177] sõelumise

miᴅäᴇi. ja nüìᴅ om̀ kah̄, üit̀s męę̆štaʙ sı̨̄ru, tę̀ĕne eì męę̆šta. kuì sa pâle tahat sı̨̄ru, siṡ kēruṫtat nī seᴅävîzi sęk̀la, siṡ tulep prah̀t pâle. kuì sę̄ruṫtat, siṡ kēruṫtat sęᴇlaᴇa seᴅävizi riŋ̀ᴇi, siṡ jā̆p̀ prah̀t pâle‿ja, lîv lähäʙ läʙi sęᴇla väⁱl̀lä. ja puh̀ta terä jā̆vä sęk̀la. prahi viṡkat pâlᴅ ärä‿ja, puh̀ta terä jā̆vä sęk̀la.

vanast ku sar̆jaᴇa tū̆luṫtęᴅi, tûlme‿ʙā̆l, kaè siṡ jäì ik̀ke al̀la tū̆le prah̀ti siṡse. keṡs‿ol̀li tark̀ sę̄ruṫtaja, siṡ tū̆ sı̨̄rze noiṡt al̀ᴅū̆litsist ka vı̨̄l ulkka prah̀ti väⁱl̀lä. ja keṡs‿eṡ męĕšta sı̨̄ru, tol̀l‿eṡ laštaᴇi sı̨̄ru. — — —

kuì sęᴇlut, siṡ lı̨̄ᴇuṫtat sęk̀la nī eᴅezi‿ᴅaᴇazi, jahu jâʙ al̀la ja, sęk̀le tuleva pâle. aᴇa kuì sę̄ruṫtat, siṡ kēruṫtat sęᴇlaᴇa, lähäʙ lîv maha. prah̀t tulep pâle. viškat prahi ärä, jā̆vä puh̀ta terä.

KKI MT 181, 82—90. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

119. Vanaaegne rõivastus

mı̨à kah̀ keᴅräšsi liǹnu ja, koᴅazi kaŋ̆ᴇast ja, teìj‿am̀me säⁱl̀ᴇä um̀ʙli kâlᴅaᴇutsę aì[178] *pâle‿ja, olalaṫti aì pâle. siǹna aetti kı̨ik̀ tip̆pu ja viṫsa. laŋ̆ᴇa tęm̆mašsit̀ väⁱl̀lä‿ja, toᴅa mū̆ᴅä ait̀*[179] *siṡ viṫsa. ja tip̆pu teìt kah̀. linatse nı̨̄ᴅiᴇa kı̨ik̀ teìti, eṡs‿oleᴇi rol̀linı̄tti suᴇuk̆kina, eṡ tı̄jäᴇi!*

mēštele teìti ame pęl̀vistsānik̆kelt. ja pök̆si. me üt̀leme pök̆si, aᴇa vanast üṫtelᴅi kal̀ᴅzu. mēštel ol̀li ame‿ja ol̀li kal̀ᴅzu kah̄. naĕštel ol̀li ame ja uⁱǹᴅrik̀. pā̆lmäne pū̆l ol̀li am̀mel linane, kuṫsuṫti am̀me pih̀t. ja alumanę pū̆l ol̀li jäm̀me pak̀lanę, vanast peř̆ze pēnik̆kest eṡ kan̆naṫta. tū̆ pak̀lanę ol̀li siṡ am̀mę jak̄. kaè rah̆vaṡ ol̀liva nîvęr̀ᴅ rumala, aᴇa eǹᴅä‿ᴇot̀talᴅ[180] *ol̀liva tar̆ᴇa kül̀länᴅ.*

naę̆štel ol̀li jak̆kuᴇa am̀mę‿ja, mēštel ol̀li pik̆kä am̀me, lih̀tkäiṡteᴇa ja kâlᴅaᴇunę ol̀li, sûr laⁱᴇa kâlᴅaᴇunę. tę̀ĕzel‿ʙū̆l oṫsan ol̀li tę̀ĕne kâlᴅaᴇutsę mulk̀, siṡ nō̆rik̆kene suzaṫti sā̆lᴅ mul̀ᴇest[181] *läʙi‿ja, keìᴅeṫti nō̆riᴇa sı̄jä kā̆la al̀la kiǹni. ol̀li meš‿tä ol̀li, meṡ kät̀te saì, tol̀leᴇa keìᴅeṫti kiǹni, et̀‿tä val̀la eṡs‿ole täl̀.*

aᴇa naę̆štel ol̀li kah̄ laⁱᴇa kâlᴅaᴇunę, aᴇa naĕštel ol̀li prı̨̄s, keṡ kiǹni oìs toᴅa riǹᴅa ja kā̆lamulk̀ ol̀li seᴅäzi pik̆kuṫti, ū̆ppiṡ naʙani val̀la. męnel

---

[178] ajasin; [179] ajasid; [180] omast kohast; [181] kj. ütleb ka *mulkkest* 'aukudest'

niza mugu rippendiva väi̯llä. keš tark naeštɐrahvaš oḷḷi, tũ teḷ nḭ̆dist nõbzi, ja käisse värdli ka pai̯nd pãle. noḛ̆dele[182] *ka teḷ mulgu_ja, nõpsi kah. ɐḛ̆ge vanast oḷḷi jämme rɐḛ̆vaš, kutsutti eḷ paḷḷabũḷ. paḷḷabũḷ oḷḷi pakḷatsest rɐḭvast. kah ui̯ndrik. aga mịä eḷ mäleṭṭä, kudaš ta teḷtu oḷḷi, mịä ezi eḭj_ole tedä teṇṇu. paḷḷabũḷ oḷḷi ịst vaḷḷa. värdli oḷḷi pãl, värdli oḭs oḷḷi kaṭṭɐgɐ̆rra panttu, nigu silmuš, mɐlembil pũḷ värdli oḭsan. sãld suzaṭti siš nũr läbi ja, keḛ̆deṭti kiṇṇi kɐṭtu_bãl. nî sama oḷḷi kõrdiṭtu_ja värdli pãl, t_oḷḷi â ümbre vizaṭta.*

mẽšte kaḷdzu oḷḷi. ešs_ole üṭṭegi aluškaḷtsu eḷ. iks üiṭs_aẽnukke pâr kaḷḭse oḷḷi jalan. ja_du ame, meš pɐḭvini, tũ oḷḷi kaḷḭse sehen. nî la.ẹa kaḷdzu oḷḷi, eḷ jämme ame siṇṇa sisse läiṭs. pãld oḷḷi nî sama kaṭṭegɐ̆rra kãneṭṭu, nũr sisse aettu. ešs_ole üṭṭegi nõpsi ịn eš. — — — ma_ḭḷḷi siš väikke, ku_ma toda näḭje. nääze ezi uṁmelziva kaḷdzu_ja, amme_ja. näppuga kịik puha teḷti, ja linatse nḭ̆diga ehk laṅgaga, meš keḭlegi oḷḷi.

naeštel oḷḷi kõi̯rṭkäištega amme, ja värdli käištel pãl. mẽštel oḷḷi enämbjagu liḥtkäištega. mɐnel oḷḷi kõi̯rṭkäištega kah, keš serände uḥke oḷḷi, toḷḷ_ oḷḷi värdli pãl. liḥtkäiš oḷḷi sĩst käisse sũst kiṭsaš, aga käisse perast iks lai̯ga. ta pidi perast lai̯ga olema, mùḭ̯du ta_š lähä säi̯lgä. käisse perä pidi lai̯ga olema, siṇṇa pantti vil koḭme nukka sḭ̯lu kai̯ŋgla_aḭla[183].

vanast ešs_ole üṭṭegi kleitti keḭlegi eš medägi. kõi̯rttega kampsun oḷḷi. oḷḷi kịik ärä kõrdiṭtedu sĩst ümbre sĩri, (vai) *panttu serätse voḷdi. kɐḛ̆dardɐ̆ga kampsun oḷḷi_ja kõi̯rttega kah. ümbre kihä oḷḷi sedäzi kiṇṇi. kɐḛ̆dara ehk toi̯l voḷdi, tũ üiṭs_täiš kịik. toi̯l voḷdi, noḥ nî üiṭs toi̯ḷḷ_oḷḷi voi̯ḷḭ lai̯ga. toḷḷest tu nimi pantti_eḷ toi̯l voḷdi. kɐḛ̆dardɐ̆ga kampsuni ešs_ole kɐ̆riṭtedu, aga kõi̯rttega oḷḷiva kɐ̆riṭtedu — must kampsun_ja verevä kɐ̆ri oḷḷi. sinitsel kĩre ešs_ole, oḷḷi toi̯l voḷdi ehk kɐḛ̆dara. kampsunil kâldagust ešs_ole, nḭ̆ sama rɐḭvavẽrega oḷḷi ärä aettu*[184].

ja egaš vanast paḷiṭtuḭ ešs_ole. vanast oḷḷiva säřgi. sinine vaḭ must säi̯rk oḷḷi. säi̯rk oḷḷi aḷṭ lai̯ga. keškpaẽgast oḷḷi kõi̯rḭ pũzɐ̆ga, sḭ̯n kaṭṭɐ̆ pũza_bãl oḷḷi kõrdi. ja nîj_oḷḷi kaška kah, lambanahatsɐ̆ kaška. säi̯rk oḷḷi kaš must vaḭ sinine. must oḷḷi kɐ̆riṭtedu, sinine ešs_ole. sḭ̯n saman pũze_ bãl, koš kõrdi oḷḷiva. oḷḷi kịik verevä nõriga ärä kɐ̆riṭtedu. säi̯rk oḷḷi keškpãgast kiṭsaš_ja, aḷṭ oḷḷi nḭ̆ pĩk ja lai̯ga. ja lai̯ga kâldagunɐ̆ oḷḷi. mɐnɐ̆l oḷḷi sɐ̆rik_ja, mɐnɐ̆l oḷḷi ɐ̆kva neḷlä nukka.

---

[182] tavaliselt kj. ütleb *nõẽle* ~ *nõ̃le* 'nendele'; [183] kaenla alla; [184] kanditud

naeštel olli sinitse ja mušta särgi. pottin teitu sinitse villa, kuzega värviitu villa. ümbre kâldagutsę olli verevä nõriga kęrittedu. ja siš läiis sišt ịšt kah. ja siš ku pụza kõrdittu olli, sis läiis sišt ịšt pụšte pale tu kęriitus. miš mušt olli, olli verevä nõriga aettu, mis sinine, t olli mušta ahtakkeze linnega aettu. tụ ess olę kęriittedu, ękva olli aettu, nigu jụn enne.[185] *umbleęa, keš särgi ummel, tụ kęrit kah. ega ma š näe kui kęrittedi, ma näi toda kui sällän olli. kęriittamist mina es näe, ma šs olę jo umbleęa man.*

meštel olliva alli särgi, siss olliva verevä laęa vụ. — — — verevä vụ olliva ja rohilitse ja mušta jõne olliva sehen. vụ olli väega pik. sijä eite olli sęlme kętedettu. ja otsa olliva katsibädi pụze bäl. t olli tore. ega t olli oštettu vụ. męnel mehel olli sinine säirk kah, aga mušta ma š näe mēštel. aga naeštel olliva kül mušta ja olliva ärä kęriittedu verevä nõriga. mēštel ess olę kęriittedu, naeštel olli. näeze âva toda kuiva uhkust.

KKI MT 182, 30—36. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

120. Pessust ja piibust

kęęo küillest vęetti pes ja, pantti tuha sisse, siš tulli tụ — üttelDi lahi — tụ vęetti alt ärä, siš jäi peik perrä. sịš vęetti peik tuha sehest ja męšti puhtaš ja kụęvattedi ärä. sâld vęetti pantti rãzukke räni bãle[186] *ja, lụDi tuliravvaga räni bãle. räni güillest karaš tuligippen pešsu küilge ja, pešsuga pantti siš pịBu bãle tuld.*

kaę tuhk pantti anuma sisse ja vet pantti pâle. vet es paňna paillu, pantti vêDi. nî et tä ligeDaš sai, tuhk ja pes kah. sâl lašti siš nättäl päivi saešta, sịš tulli tu peik sinna pâle nigu sammel jälle. lahi tulli ezi tuha sehen valla, lahi vizatti maha. peik męšti puhtaš, aetti nõri perrä, ja pantti tụle gätte kujuma. ku tikku šs ole, siš pešsuga nääDätti tuli palama. pes pantti räni bãle ja, tuliravvaga lụDi räni bãle. tuligippen läiis pešsu küilge, pes läiis ịguma ja, olli tuli käen. meštel olli tillukke kottikke ja olli tuliraud sãl sehen, ja räni kah, ja pes kah. sai pịBu bãle tuld.

miù vanaęmä tęmmaš pippu, vanaęmäl ess ole oštettu pip, t olli külän teitu pip. pịBu vanduš olli ja, pip ezi olli nigu pottikkene, ja läiis sinna

[185] ainult, vaid; [186] s. t. ränikivi peale

vaṅᴅuzi siṡse, kuṫsuṫti pį̄ʙu vaṅᴅuṡ. pį̄ʙu vaⁱṙz oṁ ka vaṅᴅuze sehen. vaṅᴅuṡ oḷli lū̆ṡt teṫtu, tû̯ oḷli vaṡt pṓᴅist oṡtę̄ṫtu. oḷli seränᴅe araline, pī̆pp‿oḷli tę̀ĕzę aru oṫsan‿ja, vaⁱṙz oḷli tę̀ĕzę aru oṫsan. pį̄ʙu vaⁱṙz oḷli siṫtiḱkest eḥk araḱkast teṫtu, kiḱkerʙiḷlist ka teṫti. süᴅä aetti vaṙᴅaɢa väⁱḷlä, suḱka vaṙᴅaɢa suzaṫti väⁱḷlä tu süᴅä sā̆lᴅ sehest. tę̀ĕne oṫs oḷli vaṅᴅuze sehen, ja tę̀ĕne oṫs, mes suhu vęetti, tû̯ lęĕɢaṫti lap̆piḱkuṡ, miù vana‚emäl oḷli seränᴅe pī̆ṗ. pį̄ʙu piɢi läiṫs siṅna vaṅᴅuzi, sâlᴅ vęetti‿ja valeṫti väⁱḷlä, ja pantti jäḷle pī̆ṗ siṡse.

pį̄ʙu piɢi oḷli rohiṡ. pantti koekki ā̆va‿ʙā̆le, saì teṙveṡ. kuì vaⁱṙz kaṫski läiṫs, siṡ teṫti jäḷle vaṡtne. eɢa toḷleʙeräst pī̆ppu tęṁʙamaᴅa eṡ jäettä. vaṙręst nuⁱᴅzuṫti tuli siṅna tuʙaḱku siṡse. ku vaṙręst nuⁱᴅzuṫti, siṡ tuli läiṫs pį̄ʙun palama.

męnel oḷli oṡtę̄ṫtu pī̆ṗ. sûr piḱ pī̆ṗ, seränᴅe kęv̀ver. miù vana‚emäl oḷli eṅᴅäᴅeṫtu pī̆ṗ.

KKI MT 185, 101—103. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 92 a.

121. Tõnisepäev

vanast oḷli tęñniṡpäìv‿ja, tęñniṡpäĕvän siṡ kēᴅeṫti tęñnist, kēᴅeṫti sià kęṙva[187]. *kaʙelimäèl oḷli üiṫs sûr kaᴅa‚ėa puḥmaṡ‿ja, siṅnä läiṫs üiṫs mį̂z‿eṫ, temä oṁ tęñniṡ. ja nàĕze męṫliva eṫ, tęñniṡ oṁmeɢi sâl, eṫ ištuʙeɢi sâl‿ja, vīzivä tęñnišsele süv̀vä, vīzivä sià kęṙva. vēᴅi oḷli, siṡ tęñniṡ vizaṡ vîjäle peṙrä‿eṫ: „meṡ‿sä nī vēᴅi tęìᴅ! suḷ sià ęⁱṅn‿eì lâ eᴅezi!“*

nàĕze mùį̄ᴅuɢi vīzivä tû̯rast‿pā̆ṡt, eɢa eṡs‿ole kēᴅeṫtu. aɢa eɢä üiṫs, keḷ siɢa oḷli, vîz iḱs‿eṫ, mùį̄ᴅu siɢa eì lâ eᴅezi[188], *eìj‿ole sià ęṅne.*

tęñniṡ saìj‿uḷɢa sià kęṙva. tęñniṡ mùį̄ᴅuɢu nârᴅ eṅne‿ja seì sià kęṙva. keṡ seränᴅe viɢurimį̂z oḷli, tû̯ läiṫs ja peⁱṫ ulkka liha eṅᴅäle. nàĕze oḷliva loḷli‿ja uṡksiva. ja û̯ze kį̄iḱ vîᴅi, eɢa päìvä eṡ vījä. nàĕze tēzivä ärä, koz‿na vīzivä. vīzivä vizaṡsiva käṫte ja, tuḷliva jṓzuɢa oma tį̂ᴅ. eɢa tâᴅe eṡ tohi kaèᴅa, eṫ tęñniṡ tulep taḱst peṙrä[189].

---

[187] s. t. sea pead; [188] ei edene; [189] tagant järele

mi̯à toᴅa‿ṡ näè. siṡ vẹ̀ìs kaʙelimäèl mẹt̀s ol̀la, kui tẹ̆ñniṡ sâl ol̀li. eɢa miù kazumize aìɢ toᴅa‿ṡ ole, miù vana‿emä kẹnel toᴅa. inimeze ol̀liva nî rumala‿ja peⁱl̆läšsivä‿et̀, sià ei lähä eᴅezi kui tẹ̆ñnist eì vî. siṡ keṡ viɢurimî̯z ol̀li, tû̯ peⁱt̀t‿eṅᴅäle liha.

KKI MT 185, 1—2. H. Keem, 1957.

TAMSA K.

Mari Paade, 93 a.

122. Lihaheitest ja kapsamaarjapäevast

liha‿eitten laṡti liùɢu. peṙnaĕne laⁱṡk eñᴅä kel̆ɢu‿ʙā̆le pañna‿ja, laⁱṡk tüⁱt̀riɢul eñᴅä veᴅäᴅä. ezi laùl ik̀s: „liùɢu laùɢu lina pik̆käṡ, lina liv̆vu laṡkjale.“

peṙnaĕne tû̯ᴅi koᴅu, peṙnane eṡ lähä kẹrt̀si. aɢa mehe lät̀sivä kẹrt̀si, et̀ siṡ lina äṡte kazvaʙ. mehe lät̆sivä kẹrt̀si liùɢu laṡkma, lät̀sivä liha‿eitte vîna sâma. kel̀l‿ol̀li oʙene, paⁱṅᴅ oʙeze et̀te, kel̀l‿eṡs‿ole, läit̀s nî sama. miᴅä kav̆vẹmʙalẹ kot̆tust, seᴅä pik̆kemp lina.

kap̀stmârjaʙäì̀v om̀ mär̆ᴅziɢû. siṡ nàĕze küⁱᴅzäzivä kû̯kke‿et̀ siṡ sāva la‿ėa kap̀sta lehe. ja peṙnane kerinu laŋ̀ɢa, val̀ɢe tanu ol̀lu pân. keriṡ laŋ̀ɢa‿et̀ siṡ sāva sû̯rẹ kap̀sta pâ. ja tanu ol̀li val̀ɢe‿et̀ kap̀sta pâ ka val̀ɢe sāva. kû̯kke küⁱᴅzäṡ, et̀ si̯ṡs‿om̀ sû̯rẹ kap̀sta lehe. tẹ̀ĕne läit̀s jäl̀le tẹ̀izi talule kap̀sta leh̀ti oⁱt̀sma, noh̀ kû̯kkẹ oⁱt̀sma. tẹ̀ĕzel talul küⁱᴅzet̆ti kû̯kke, siṡ tẹ̀ĕze talu peṙnane läit̀s si̯ṡ tẹ̀ĕzele talule kül̀lä, läit̀s kap̀sta leh̀ti oⁱt̀sma. sâl antti‿siṡ kû̯kke.

KKI MT 206, 322—323. H. Keem, 1958.

TAMSA K.

Mari Paade, 94 a.

123. Nõo kirikust

tẹ̀iṡt seräst keⁱrkkut̀ eìj‿ol̀naɢi ku sì̯ nẹ̀ò keⁱrkk‿om̄. ki̯ik̀ puha kiveᴅest vẹl̆lit̆tu. vana‿a‿ėa inimeze kẹnelnuva‿et̀ sî̯ ol̀na mẹt̆sast leittu. ol̀na mẹt̆sa siṡse tet̀tu, inimeze si̯à‿aìɢu teñnuva. om̄ kok̀ku koɢunuva eṅᴅit̀ ja teñnuva kerik̆ku. paⁱlt̀ sâli[190] eṡs‿ole sehen ja toṙni kah eìj‿ole keⁱrkkul ol̀lu, ku‿ᴅa leittu.

---

[190] kooripealset

vanast oȉli‿jo sęᴅaziȉ paⁱȉlu. ta saȉ seᴅäzi olęma‿eȉ inimeze läȉsivä üȉte‿ja eläzivä, ja męni paⁱp̄ ka joȉhtuzi seⁱk̀kä, siȉ teę̆vä kerik̆ku. ja küläzit oȉli ka vḗᴅi, mäɢeᴅe vahel‿ja nî kuᴅaȉ oȉliva. t a m̀ z a küläɢi oȉlu kaiȉsküm̆ment talu‿ja pâlᴅ kaȉtę̆ küm̀ne vi̥l. ja k e ⁱ r k̀ m ä ɢ i oȉli ja k e ⁱ r k̀ m ä è oȉsan oȉli keⁱrk̀. aɢa toᴅa‿i mäleȉtä enämʙ üiȉseɢi, paⁱlȉ nimi om̀ jā̆nu.

ja iɢävene sṳ̂ oȉli, koȉ pri̥ȉla n ę ò vak̀sal om̀. eȉj‿üȉteɢi ęȉɢet ti̥ᴅ, paⁱȉlalᴅ raȉtaste täȉs ti̥ᴅ[191].

H. Keem, 1959.

TAMSA K.

Mari Paade, 94 a.

124. Rändavad nahaparkalid

veneläze käĕzivä ka taȉve, talu saňnan pešsivä[192] *kaȉska naȉhku. üȉtelᴅi eȉ nahaʙeȉsja om̀ p ę ṙ z a saṅnan. siṅna vi̥zivä siȉ ki̥ik̀ oma naha kok̀ku, mär̆ɢi oȉliva manu panttu naȉhkule. üȉtelᴅi eȉ veneläze pešsävä äšte peȉhme naha. ja eɢä sā̆l üiȉs naȉhk eȉs‿ole, sâl oȉli miȉtu saᴅa. sṳ̆rę tęrik̆keze oȉliva, koȉs‿ap̆paȉtuȉ sehen oȉli. naha pantti tęrik̆kęȉzi ap̆paȉtuzi.*

kuȉsuȉti kiȉhkoňna nahaʙeȉsjä. talu saňnan peⁱs̄, siȉ talulę maⁱs̄ kaȉh. p ę ṙ z a talu om̀ n ę ò keⁱrkku‿maṅ, sâl eläȉ miù ezä täᴅi. sâl siȉ käĕzivä nṳ̄ nahaʙeȉsjä veneläze. toȉlę kṓɢurav̆vaɢa kōɢuȉtiva keštä naha säⁱȉläst maha, ja oȉli serändᴅe niɢu käp̄ jäȉle, siȉ toȉleɢa kišsiva viȉla läʙi. ku äšte pak̀s viȉl‿oȉli, siȉ varastiva ulkka viȉlu, mṳ̆zivä maha, sàĕva raha. naha‿ʙälᴅ vęȉtiva kaiȉsküm̆menᴅ koⁱp̀ka ja viȉla varastiva ezi prîʙaȉhku pâle.

H. Keem, 1959.

TAMSA K.

Mari Paade, 95 a.

125. Vanaisast

miù vana‿ezät kuȉsuȉti k a ř j a‿ʙi̥ᴅ r e, vana‿ezä oȉlu t a m̀ z a‿ɢülä kařjuȉ. eɢä keväᴅe eňne kařja väⁱȉlälaȉkmist jṓᴅęȉtu kařja kaȉhja. kařjuȉ tṓnu kęřᴅzime käeȉst püȉtiɢa[193] *vîna, ja ęȉle teňnu ezi. ja nṳ̂ keȉle leȉhmä*

---

[191] vankrilaiune riba teed; [192] parkisid ja pehmitasid; [193] lähkriga

kaŕjan käẽzivä, nû vẹ̀tsiva vîzivä sõ̂gi krâmi täl̀le. ega ntte[194] *kiäkki pa*[i]*l̀la käèga eѐ lähä, ega üit̀s toda vîz, meѐ tä̀l küìnduzi. siѐ pẽttu nigu kaŕja pidu jäl̀le. vana ezä teñnu nî kaŋgẹ ẹl̀le et̀, pereme ja peŕnaze läṅnuva ị̀špä oṁmukku käp̆pik̆keli kodu.*

kaŕjušsele anttu višt leḥmä bā̀ld kubu liṅnu ja külimit̀ rükki. ja nî pa[i]*l̀lu ku leḥmi ol̀li, nîba*[i]*l̀lu päìvi pidinu talult käìmä kaŕjušsẹ̀ kẹ̆rvuline*[195]*.*

vanast ol̀lu jä[i]*le pa*[i]*l̀lu sušsi*[196] *sîn. üit̀skẹ̆rra suzi vînu a n u emä võnak̆kẹze ärä. kẹruline ẹ̀ẽganu t̀: „a n u emä lam̀ba vîz ärä!“*

vana ezä vàẽgistanu: „olẹ̀ vak̀ka, olẹ̀ vak̀ka! ole sina kaŕja maṅ, ma la kaèma, koš tu suzi lam̀baga läit̀s.“

läṅnugi soèle tak̀st peŕrä. kaè täl̀l ol̀lu soè sẹna. suzi laznu ik̀s a n u emä võnak̆kẹzẹ̀ val̀la, võnak̆kẹ̀ tul̀lu sũre jõ̂zuga kaŕja tagazi.

vana ezäl ol̀lu soè sẹna ja soè tit̀t ol̀lu nül̀lit̀tu, tû ol̀lu aḥju bā̀l. miä̀ eì tîjä, kudaѕ ta tol̀le soè tit̀tiga ol̀li pîrnu, eì suzi ѕ̂ â manu lam̀bale. tol̀lega ta aŕ̀stnu ja ânu soè t a m̀ z a güläst minemä.

vana ezäl ol̀li kol̀m vel̀le, üit̀s ol̀li ãvistik̆ku mik̆, tẹ̀ẽnẹ̀ ol̀li rã̂bišse kârli, tû ol̀li rà̀ezajagul, kol̀maѕ ol̀li sõ̂ne jüri. kol̀m vel̀le ol̀liva puŕju pâga vana ezät kup̆pat̀tanuva[197]*, vana ezä jãnu aìgeѕ ja kõ̂lu ärä. ega miù eѕѕ olẹ̀ olẹma·ṅnegi, ku vana ezä kû̀li, miä sei ûberzen upp̀e ja karuberzen kap̀stit, lep̀päne lu*[i]*šk käèn*[198]*.*

miù ezä käìz višt kol̀m suve külä kaŕjan. ja ega kevädẹ, eṅne ku kari vä[i]*l̀lä läit̀s, jû̀t ta toda kaŕja kaḥja. ezäl saì kaŕjangäìmist vil̀länd, o*[i]*št obeze ja nak̆kaѕ võri bā̀l käìmä.*

H. Keem, 1960.

TAMSA K.

Mari Paade, 95 a.

126. Püügihaudumine

k i l e kuàn aṽvut̀ti ûze püikki ja siѐ pòẽzi käẽzivä siṅna pû̃gi aùdmit̀ o[i]*tsma. peŕnane a*[i]*nd tü*[i]*t̀rigedele liha ja muṅne ja püìdli jahu kõ̂gi tet̀tä. kü*[i]*dzet̀ti mul̀duk̆ki liha ja tet̀ti kû̃kke, siѐ nû ol̀liva pû̃gi aùdme.*

päìvä ol̀li mẹ̀stu ärä rẹ̀iva. ol̀li kat̀tẹ̀ ol̀saga mo[i]*l̀d, sãl ol̀se bā̀l siѐ tẹ̀lvuga mẹ̀sti, nî kat̀tẹ̀ pãriga. ja gu ärä mẹ̀sti, siѐ puzẹrdẹ̀di kùẽvaѕ ja*

[194] = *ega ontte*; [195] keelejuhi kõnepruugis nii *kẹ̆rvùline* kui ka *kẹrùline*; [196] hunte; [197] peksnud; [198] igivana fraas: sõin hobusetagumikus ube ja karutagumikus kapsaid, lepane lusikas käes, s. t. rääkija polnud veel ilmale tulnud

sēʙitseᴅi ärä, tęm̆mat̆ti sḗʙiɢa koḱku. aɢa eṅne püiḱmist męṡti, ja pâle püiḱmist męṡti. püiḱmine oḷli tu ręḷva av̆vut̆tamine.

tęriḱkeze siṡse oḷli teṫtu siḷᴅ[199] *niɢu tā́rileɢi. tā́rile pantti ęle siñna pulkke‿ʙā̆le, aɢa pṷ̄ɢile pantti ęre rę̄vaṡ siñna pulkke‿ʙā̆le. ęḷɢi eṡ pañna, ęle oleṡ‿jo męzu ärä paⁱrḱnu. t‿oḷli siṡ pṷ̄ɢi siḷᴅ. ręḷva sēʙitseᴅi koḱku ja pantti siṡ iluste rī́tta siñna, pantti sḗni‿ɢu tęriḱke täḷs saḷje. pân lip̀pe keḷ, pâlᴅ valet̆ti kị̄ʙ lip̀pe siṡse, alṫ laṡti* (jahe lippe) *väⁱḷ̀lä. iḱs pâlᴅ valet̆ti kị̄ʙ siṡse, ja alṫ laṡti jaheᴅaṫ väⁱḷ̀lä. meṡ küⁱḷmäṡ läiṫs, pantti taɢazi paṫta, aetti kị̄mä. ku‿ᴅa läʙini oḷli aettu kṷ̄maṡ, sị̄ṡ pantti ręĕvaṡ pâle‿ja kâs pâle, ja laṡti aùᴅuᴅa ṷ̂ aḷɢa säl tęriḱkeze sehen. ta piᴅi nî kûm olema‿eṫ ręḷva kị̄iḱ läʙi aùᴅuziva. aɢa iḱs ṷ̂ze oḷli pṷ̄ɢi‚aùᴅmine. nîɢav̆va laṡti aùᴅuᴅa, ku‿ᴅa jaheᴅaṡ läiṫs.*

küläst läiṫs mùị̄ᴅuḱki tęḷzi tüⁱṫriḱke ka siṅna koṫta püikki aùᴅma. püiḱ pantti tęriḱkezi aùᴅuma, pṓzi seę̆vä ja teę̆vä naⁱḷla tüⁱṫriɢeᴅeɢa, poĕštel oḷli lęʙu la‚ėalᴅ.

aɢa kaiṫs kęṙᴅ âštal, süɢize ja keväᴅe av̆vut̆ti toᴅa püikki. mià oḷli tüᴅruḱkene, oḷli laiṫs vị̄l, kuì püikki av̆vut̆ti. k i l e koᴅa oḷli sîn saman nuḱka‿ʙâl. muḷl‿om̀ mḗlen, k i l e l oḷli koᴅa‿ja sañ üt̆te kat̆tušsę al̄. kuàn oḷli laùᴅu, nî piḱ oḷli tṷ̄ laùᴅu niɢu koᴅa oḷli. ja laùᴅu oḷli nî puḥtaṡ męṡtu, iḷluṡ vaḷɢe kuì . . . koṡ‿nu läniḱku‿ja nüⁱṡku‿ja pû paŋɢi‿ja um̆miḱke kị̄iḱ pâl oḷliva. n‿oḷliva lị̄vaɢa kị̄iḱ puḥtaṡ męṡtu, vaḷɢe niɢu pîm jäḷle. t ę r a v e r e n oḷli mäɢi, sâl oḷli seränᴅe vaḷɢe lîv, tṷ̂ teìj‿anuma äšte vaḷɢęṡ.

kuì püikk‿oḷli av̆vut̆tu, jaheᴅaṡ läṅnu, siṡs‿enämʙ eṡ pañna sị̄ppi eì miᴅäɢi. vęetti tęriḱkezest väⁱḷ̀lä, pantti moḷᴅi‿ja lṷ̄ᴅi tęḷvuɢa läʙi. siṡ puzęrᴅęᴅi kuę̆vaṡ, pantti tṷ̂ʙri siṡse, pantti tṷ̂ʙri męzu täḷs. sâl oḷliva siṡ pala‚ėa ja am̀me. kaiṫs kęṙᴅ âštan męṡti, süɢize ja keväᴅe, k i l e l oḷli ulkka męzu. sâl oḷli äšte ṓliḱ peṙnane, keṡ nîʙaⁱḷlu męzu teì.

pantti ręḷva[200] *tṷ̂ʙriᴅe, pû suzat̆ti tṷ̂ʙri‿ɢęr̆vust läʙi, tę̀ĕne tüⁱṫriḱ vęⁱṫ tę̀ĕze oṫsa ola‿ʙā̆le ja läṫsivä, vī́zivä k e ⁱ r ḱ m ä è aḷla k ā́ n i l o m p p i, sâl uḥtsiva ärä. kat̆tę koḷmę vị̄ɢa oheṫti, siṡs‿oḷli puhaṡ. sị̄ṡ tę̀ĕva tṷ̂ʙriɢa taɢazi koᴅu, pantti męṡk kuj̆uma.*

H. Keem, 1960.

---

[199] kahele sälgulisele aluspuule pulkadest laotud seadeldis, mis soodustas pesuvee äravoolu veelaskeaugust; [200] s. t. pesu

TAMSA K.

Mari Paade, 95 a.

127. Uss ravivahendina

eṅne jüriʙäìvä siṡ vęetti siùɢ kiṅni, pantti näp̆pitseᴅe ja tû̧ᴅi koᴅu. kaṡ siṡs‿aetti puᴅęliᴅe rohiṡ vaì kuę̆vaťteᴅi ärä, ę̆ruťti kaťski tu kuju siùɢ ja pantti oʙestele kâru siṡse. si̧ṡs‿oľliva oʙeze iluza, läikkuziva niɢu siv̆vu jälle. ja siv̆vu på oľjeťti alali. ku miᴅäɢi üleṡ oľli ânu vaì paiṡteᴅu, siṡ siv̆vu pâɢa va‚ėoťteᴅi, siṡ paiṡtuṡ alazi ärä. siv̆vu på kùl̨vaťteᴅi ärä, oľli pap̀re sehen eḣk näřᴅzu sehen eḣk keľle sehen kiäkki oìz[210]*. aɢa iks eṅne jüriʙäìvä tû̧ᴅi siùɢ.*

kaiťs pęrṡt vęťti süɢize. eṡ sō̆vä, oľliva niɢu räʙälä jälle. eñne jüriʙäìvä läiťs mî̧z męťsa‿ja oľli siv̆vu näp̆pitse vahele paṅnu‿ja tęì koᴅu. lę̀ěɢaṡ på oťst ärä‿ja, mi̧à vęťti på, kuěvaťti ärä. ja pañni näřᴅzu siṡse, oězi alali. ja mî̧z raɢuṡ kiṙveɢa ušsi kaťski, nîzama tû̧ręlᴅ[202] *ęḱva. pęṙza seę̆vä ušsi ärä, aɢa si̧ṡs‿ęḱva niɢu tęṡsiva*[203]*, ęḱva siľmi näťten läťsivä raṁmu. süɢizeni oľliva sû̧rę sià. siṡ‿ma näìje, eť siv̆vust oľli aʙi.*

aɢa kuì siùɢ paṅna[204]*, siṡ vęettana elu koñ ja panttana siñna pā̆le, koṡ siùɢ oṁ paṅnu, koš‿tu âʙ oṁ. koñ kû̧lna ärä ja kujuna siñnä pā̆le ärä kaḣ, nî sûr kûmuṡ oľna. elu koñ oľna ki̧ìɢe paremp siv̆vu panttu rohi.*

H. Keem, 1960.

TAMSA K.

Mari Paade, 95 a.

128. Rahvatarkust ja uskumusi

ku siɢa tap̆peťti, siṡ kaetti peṙrä, kaṁʙęṡ[205] *pû̧l pęřnal paḱs, kaṡs‿eᴅimäne vaì taɢumanę pû̧l. ku taɢumanę pû̧l oľli paḱs, siṡs‿üťteldi eť keväjä‿ʙû̧lᴅ sā̆p̀ paḱs taⁱľv*[206]*, ku eᴅimäne pû̧l oľli paḱs, siṡs‿oľli süɢize‿ʙū̧lt paḱs taⁱľv. ja‿ɢu eṡs‿oleɢi pęṙn paḱs, siṡs‿oľli ki̧iḱ taⁱľv oťsa ęhuḱke taⁱľv*[207]*.*

tęñniṡpäěvän näñnä siɢa päìvä taìvaᴅe ärä[208]*. üťteldi eť ku tęñniṡpävän nîʙaⁱľlu päìvä paěštap ku mî̧z oʙeze säⁱľɢä sā̆p̀ karaťta, siṡ sāp̀ suvel aìna teťtä. aɢa kuì piľven oṁ, siṡs‿oṁ viḣmane àěna‚aìɢ.*

---

[201] hoidis; [202] kj. ütleb ka *tû̧ralᴅ*; [203] tõusid, kerkisid; [204] aga kui uss nõelavat; [205] kumb; [206] s. t. lumerikas talv; [207] s. t. vähese lumega talv; [208] s. t. päike käib juba sedavõrd kõrgemalt, et sigagi näeb päikest

küünDLEBävän låB küᵘlmä süDä laḥki, tęṇnišpävän läp̀ taĭve säᵘllälû kaĭski, siss‿oṁ taᵘlv põlęš. ku küünDLEBävän tuiskap, siš sāna paᵘllu maṙju.

eṙne ja UBA küliṫti lęüne tůlEGa, eṫ siš kazvava peḥme eṙne ja uȧ. nõrel kůl küĭveṫtäš maha, siš kazvap roḥkęmp. peḫja tůlEGa ištuṫtED kaṗsta, siss‿eĭj‿ole maokkezi ja maṙDikkiṫ kaṗstil pål. karttuli paṅDaš, aĭDa paṅnaš vanal kůl, siss‿eĭ â nîBaᵘllu kazu taḳka. nuṙmę paṅDaš nõrel kůl.

lăritspäĕvän laottap kaṗst leḥti ja pärttuṡpävän kăṅäp påD. vanast üṫtelDi, eĭ, ku lăritspävän vihma saṫtaB, siss‿oṁ paᵘllu tulęgahjuziṫ.

kaṗstale eĭ tį küᵘlm miDägi. ku vęDikke küᵘlmänu oṁ, kaṗst nůrDup tagazi‿ja kazvap jälle. kaṗst kazvap miḥklibävän villatsę laṅGa kaĭski. kaṗst eĭj‿olegi nî küᵘlmäBeᵘlgäjä.

ku suṙnuGa kaBeliDe miṅnäš, siš kui naĕšteravaš vaṡta tuleB, siš sâB naĕšteraḥva kůljaṫ[209], ja‿gu mešteravaš vaṡta tuleB, sâB mešteraḥva kůljaṫ. ja‿gu lähiḳkezen vaṡta tuleB, siš kõlep ruṫtu, kuĭ kaŭgęmban, siš lähäB aĭGa. ja‿gu tůl peri oṁ, siš vîB ęṅne ärä, kuĭ tůl vaṡta, siṡs‿âB ęṅne tagazi, siš jåB ęⁱñ koDu.

kuĭ suṙnu nęṙḳ[210] oṁ, siš läp̀ tęĕne ruṫtu peṙrä, ku ruṫtu kaŋgęš tęmBAB, siš tollęst suGuzelDzist nî‿Biȧ ei kõle.

ku käGu tulep koDu kuḳma, siš săp kůljiṫ. ja‿gu kana kireB, siš kaḥ sāna kůljaṫ. aGa męne juṫ, kana tahap kiḳkast, ku‿Da kireB!

nõręl kůl kēDeṫti sĭppi, siš ku peḥme aĭG olli. kû vaheBäĭv[211] olli kiĭGe peḥmemB aĭG. sĭppi kēDeṫti peḥmel a,ęal, eĭ siš săp sĭppi roḥkęmp. ku serändE räBäläne krâm olli, sõliḳku ja serätse liḥariBala, siš jäĭ muḳla paᵘllu alla. üṫtelDi nüĭD oṁ mädä aĭG, kû oṁ maȯn[212]. ja‿gu kû luṽvaš, siss‿oṁ kęva aĭG, oṁ kolm päĭvä kęvaD‿ja kolm päĭvä oṁ peḥmeĭ, siss‿üṫtelDi‿eĭ eDimäne vĕränD oṁ nüt täĭs. ja siš tulep tęĕne vĕränD. siss‿oṁ kû sŭręmBaš kazunu joBa. ku kolmas vĕränD oṁ, siṡs‿oṁ kû täĭs, siss‿oṁ kęva aĭG, siss‿eĭ vęĭ pęrziṫ lęĕgaṫta, läp̀ paiṡtuma. siss‿eĭ vaṫtuṫta sĭpp‿ei miDägi. aGa peḥmel a,ęal męšti, siš vaṫtuṫ, ja ręĭva läṫsivä puḥtaš.

kû oṁ maȯn, siš ku‿Da vĭl täĭz eĭj‿ole. nõrel kůl eĭ maššа saṅna miṅnä, ihu naḳkap süiṫmä. ja vanast üṫtelDi eṫ ĭšpäṫsel[213] päĕväl ja rĭDitsel päĕväl ei maššа vihaleḥešsiṫ tuṽva, eṫ siṡ naḳkap ihu süiṫmä, kui toĭle vihaGa vihuD.

---

[209] naissurnut; [210] painduv, pehme; [211] päev enne noorkuu loomist, kui kuud ei näe; [212] s. t. kuu hakkab täis saama; [213] esmaspäevasel

ku vanemʙ müristäʙ, siṡ tuleva pû kṓre vaḷla, siṡs‿enämp kę̨ẹ̀o maḥla ei jṓze, siṡ pû oṁ joʙa mäḷjän.

kuḷ päḷvä (õhtul enne loojumist) *paĕštap ja siṡ piḷve lâʙ, siṡs‿üṭleᴅ eṭ päḷv kaèp taɢazi, eḷ‿ᴅä kaṡs‿oṁmen naḱkap saᴅama vaḥ.*

ku tę̨ḷla[214] *oṁ taḷva pâl, sā̆p piḱse viḥma.*

ku käɢu eṅne eḷ kuḱku, siṡ jüriʙävä oṁmuɢu pû ę̄ze sēn kuḱkup.

toᴅa ka üṭteldi, et keḷ kę̆rva oṁ liɢi pâᴅ, t‿oṁ kiᴅzi inime, aɢa keḷ vaḷla, t‿oṁ eḷᴅe.

ja‿ɢu kę̨ru aḷ piḷli, siṡs‿üṭteldi et: jumalaʙeräld mu suɢuvę̨za eⁱŋ̇ɢ. ülenᴅeᴅi eⁱŋ̇ɢe. ülenᴅä suɢuvę̨za eⁱŋ̇ɢe, siṡ jā̆p piḷliʙuḥkmine vaḱka!

karu[215] *läiṭs suhu, eḷ‿ᴅä koṡt vîna sâʙ. moḱ sū̆ᴅäp, eḷ‿ᴅä koṡt muⁱzu sâʙ.*

vanast üṭteldi nı̨na sū̆ᴅäʙ, eḷ‿ᴅä kaṡ kų̂ljaṭ sāp̀ kų̄lᴅa vaḷ süⁱṅᴅjäṭsi. ku üleṡ‿pōle sū̆ᴅäp, siṡ sâʙ süⁱṅᴅjäṭsi, ku aḷla‿ʙōle sū̆ᴅäp, siṡ‿sap̀ kų̂ljaṭ.

ku laiṭs süñniʙ, siṡs‿añna penile vę̨ḷᴅleḷʙä, eṅne ku‿za keḷleleɢi añṇaᴅ. siṡs‿üiṭseɢi peni ei pure toᴅa inimest, ku‿ᴅa sū̆rę̨ṡ kazvaʙ.

laṭsęemä eṡ tohi laṭsele paⁱḷla pâɢa niza aṅᴅa, piᴅi räⁱṭ pân olę̨ma. ja‿ɢu laṡt rištiṭti, siṡ piᴅi laṭsele rā̆maṭtuleḥt puhu panttama‿eṭ siṡ kazvap laṭsę̨st tarḱ inime.

H. Keem, 1960.

TAMSA K.

Mari Paade, 95 a.

129. Mõistatusi

vanast oḷli jo jäⁱle paⁱḷlu mę̨ĕštaṭtuḷzi. ę̨ᴅaɢu emä iṡte voḱki‿į̂n ja keᴅräṡ, laṭsę̨ oḷliva maṅ‿ja mę̨ĕštaṭtiva. iḱs mę̨ĕšta mę̨ĕšta meš‿tu om̄:

araḱ àĕᴅan, aṅᴅ väⁱḷlän — àĕᴅa vę̨ṭti.

aⁱrḱ aḷ, paùn pâl, pàǫ̆na‿ʙäl rišt, rišti‿ʙäl nuⁱp̄, nup̆pi‿ʙäl mę̨ṭs — inimene. aⁱrkk‿oṁ jala, paùn oṁ kę̄t, rišt oṁ käè, nuⁱp̄ pâ‿ja mę̨ṭs jū̆ssę̨.

ilina į̂n, talina taḱkan, köḱkäts pâl, nöḱkäts käèn — oʙene ja raṭta, köḱkäts oṁm‿inimene, nöḱkäts rū̆ṡk[216].

iḷluʙ[217] *ę̨ⁱḷluʙ, maha ei saṭta — suiṭs.*

---

[214] pilvedest tõllakujulised moodustised; [215] karv; [216] tänapäeval tavalisem *piṭsk*; [217] *iḷluma* kasutatakse ainult *ę̨ⁱḷluma*-verbiga paaris

ega mamzel[218] *muldu mulkku ei näittä ku lakkuk ̆kẽlega — nitti aettaš negla tâdę.*

obu iŕnuв ĭjumâl, eli kůluš[219] *meìje mãle — vanemв müristäp.*

kẽleltu mẽleltu, ilmama tark — päšserm.

kitš keilдren, kĭl väilläп — tuli rehe ̆ahjun.

koral kolmę jalaga, raùдamba sûn — voik.

kuręgâl üle mere — pâ vaŋg; pân om vezi, t ̆om meri.

kähärä pâga poiške âв męlsast sigu väilla — pâ arjaga suittaš pâšt tälje.

kęrvęltap kül, aga tuld eìj ̆ole — kadajaš.

kĭppap kãppap, sâв sârde, jâв salzma — pęrmanдu pühkmine, sâr om läve ̆edine.

kümme kitse sõvä ütte àěna kuhja man — keìrämine: linagûдzli om àěna kuhi ja kümme sęrme om sãl man kiik.

kůnär kařvast, peòдäls paillast — viht.

lippittu, lappittu, ilma negla pištmädä — kapsta pâ.

mĭz läв[220] *męlsa, nàěne nababidi säillän — teòmĭs pĭmäвüttiga; naba om puin säl mulgu ĭn, kost pîmä väillä laštaš.*

must mulk, punane pulk — pęrgan kazvaв.

must äirg, mugala sařvę, vęltap saňna sařvilę ̆ja kihkoňna kukkile — keirksänl.

męěšta męěšta mĭlu, kaššiandд kâlu, kãlup kana pezä, üits muna sehen — tû olna laits ällin.

męěšta męěšta mẽluvitsa, igävetse eluvitsa, pikkä pû pęruttusvitsa — višt ãвatsi[221] *tähe.*

neli neitsit jõzeva üle nuŕme, üits ei sâ üttele peŕrä, tęěne tęist kätte — ralta: neli sĭri jõzeva üle nuŕme.

neli neitsit taindzva ütte sãppa sẽre sẽn — leŀmä nüšmine.

neli tükki tẽvä azel, kaits tükki näittävä tuld, aga üits eittäв magama — peni. jala tẽvä azel, silmä näittävä tuld.

nikkutta perst, tû lähäp kęrда, alumanę sallip, pâlmäne väzip — lẽvä kaštmine[222].

peni àŏgup, peŕze pàŏgup, sittamulk sęrup sęklil — lina kolgits.

---

[218] antvärklik naisterahvas; [219] kuulukse; [220] = *lähäв*; [221] aabitsa; [222] leivataigna sõtkumine

punane pul̀lik̆ke, jęh̆vinę lę‚ėak̆ke — kurę mari.

päl̀vä voⁱrs̀t, ů̂ze sȯ̆lik̀ — suk̆.

pök̆sin kazvap, jů̂rik̀ tak̆ka, sȅs̀t peh̆me ja val̀ɢe, pâlᴅ kęva ja kaŋ̀ɢe — pähem.

sehest sį̄ravį̄raline, pā̆lt kul̀la kar̆valine — sip̀pul.

siʙeriɢu, säʙeriɢu, mäè küⁱl̀le‿ʙā̆l kük̆kit̆tävä — kęr̆va.

sį̄ᴅiɢerä nį̄ᴅiɢerä, aɢanaɢoⁱt̄ ja tů̂ʙriʙû — kaⁱs̄: sį̄ᴅiɢerä om̀ pâ, aɢanaɢoⁱt̄ om̀ kęt̄, aǹᴅ om̀ tů̂ʙriʙû.

sį̄vut̆ta[223] *leǹᴅäp ja am̀ʙit̆ta sal̀vaʙ — püssi kûl.*

sik̄ sęĕᴅap sil̀ᴅa‿mů̂ᴅä, kar̆va käĕvä kat̆si‿ʙā̆ᴅi — àĕna ků̂rma.

sil̀e pištäp kar̆vast — kiñnast aettas̀ kät̀te.

sęᴅa sęĕᴅap nį̄ᴅzist sil̀ᴅa müᴅä, lähäʙ raùᴅ lîna — er̀nit̀ valęt̆tas̀ sęɢlast pat̀ta.

tā̆ᴅę[224] *nį̄na sil̀ɢuʙ mem̀me mol̀ᴅi — ka‚ėò ků̂k̀, kaè sil̀ɢa om̀m‿ot̆san ja sil̀ɢup kal̀vu.*

teɢijä eì taha, os̀tjale eì sâ ja peᴅäj̆ä[225] *eì tijä täs̀t miᴅäɢi — sur̆nu kirs̀t.*

tį̂ liʙa, mâ suɢa, męt̆sa kuk̄[226] *ja mere sik̄ — reɢi, äɢel, àĕna kuhi ja lal̀v.*

tuhat̀ turkki, saᴅa särkki, sį̄s̀ki paĕštap paⁱl̀las̀ per̆ze — kana.

tuhat̀ tů̂li‿lů̂li mulkku, sañᴅil saᴅa sit̆tamulkku — sari.

tů̂lę tuhinal, męt̆sa vuhinal, kį̄l̀ɢe kiñmämʙä kam̀ʙre sehen — pähem.

val̀ɢę oʙene val̀nul, koñna krōk̆suva sehen — keⁱrk̀, rah̆vas̀ lā̆lava sehen.

vanamį̄s kurun, per̆ze muǹne täl̀s — saǹna kereṡ; saǹna kereṡ om̀‿jo nuk̆kan ja kivi om̀ nū̆ muna.

vanamį̄z nuk̆kan, nul̀ peòn — tā̆ri tęrik̆ke.

üle il̀ma kül̀niʙ, üm̀ʙre pâ ei ků̂ni — sil̀mä.

üit̀s sâr, saᴅa aru, eɢän arun ezi pezä, eɢän pezän kait̀s muna — lā̆t̀s.

üit̀s sañ, saᴅa ak̆kanᴅ — pû rīt̀.

ů̂ze ületsiᴅe, päl̀vä perätsiᴅe, kat̆tę kar̆va vaštatsiᴅe — krā̆zi; ů̂ze eṡ krā̆zit̆ta, sis̀s‿ol̀liva ületsiᴅe, päl̀vä krā̆zit̆ti, sis̀s‿ol̀liva perätsiᴅe‿ja kat̆tę kar̆va vaštatsiᴅę: kaè vil̀la om̀ vahel sā̆l.

H. Keem, 1960.

---

[223] tiibadeta; [224] taadi, isa (lstk.); [225] pidaja, kasutaja; [226] käbi

Mari Paade, 95 a.

130. Vanasõnu

abe mehe aù, niṇa mehe neù.
abi aĭjast, vari veřoust.
aìgamů̆dä azja käěvä, pià teĭtu piĭlaˇpaĭla.
akkan ařmaš lěvä jaǩ, vezi piǩ piṃä jaǩ.
ameì kiĭk meš leìbä tẽnip.
ame oṁ ligi ihu, surm vĭl ligembäl.
aṅja väzip, vaštaveĭja eì väzi konagina.
aňna anttust, muřra murttust.
aňna peřze tẽězele siĭtu, ezi laze läbi küĭĭleluĭje (pole arukas tarbeesemeid välja laenutada, vajaduse korral oled ise ilma).
aňna piĭlˇuĭlu käĭte, uĭlˇäṗ piĭli laĥki.
ařvaste lähät, aùzaste pẽttäš.
ega ilu paĭta eì paňna.
ega kaĥju kâla murdaˇi sâ.
ega kaṅd vezust kaùgel eìjˇole — nigu vanemba îṇ, nî laĭsę kaĥ.
ega täìsˇkęt ei tĭjä, meš tühjäle kęĭtulę vaęa oṁ.
ega sisˇuppin uìbust kaùgele ei saĭta — nigu emä nî poìg.
eì sâ pů̆št poìga ei iäšt[227] *tareì* (veresidemed seovad kõige tugevamini).
emä kõlep, ezä segenep — ezä kaèb, kudaš ta tęišt naišt sâb.
enämb sâb sûr suiǩja kui paĭĭlu magaęa — suiǩja sùĭgub ärä ja jälle tĭṇb, aga magaęa ei tĭ midägina.
eṅdägiĭttuš ašzep.
ezi lähäd vanembaš, ädä lähäp nõrembaš.
eìdet aṅjat ęňnistab jummal ja ařmastap tẽěne inimene kaĥ.
eĭìduzi aňnap, näĭìguzi tahap tagazi — üttelḍi ku męnì aĭṅd ja säl saman tagazi taĥt[228].

õra iǩ vaì jů̆bnu jumalabaìlęmine, tˇoṁ üiš (libu ja joodiku tundeavaldused pole siirad).

ĭšpäne päìv olna eìde ja rĭḍine päìv olna riǩkaš.
jagaęale jäävä näppu ja eìde peřze oṁ liǩke.

---

[227] jääst; [228] tahtis

kaᴅę̣ᴅa kari eì kazva ja ę̣èla ę̣ⁱǹn‿eìj‿äit̀se.
kalà ot̀sip süɢävämᴅä vet̄‿ja inime koṡ täl̀ paremᴅ om̀.
kaňnat̀tuṡ om̀ kal̀liṡ azi.
karask om̀ talu kaᴅu, puᴅer talu kazu.
kel̀lele ar̆maṡ, sel̀lele il̀luṡ[229].
kel̀ käp̄, sel̀ käⁱk̄.
kel̀ sûr sû, tol̀ laⁱɢa säⁱl̀ɢ — tähenᴅäᴅ‿et̀ pià sû kiǹni, siṡs‿eì sâ tap̀pa.
keṡs‿il̀ᴅaṡ jā̆p, sį̂ il̀ma jâᴅ.
keṡ kaňnat̀tap, sį̂ kav̀va eläᴅ.
keṡ ki̥ik̀ pühä pühitsep, sį̂ ki̥ik̀ näⁱl̀lä näèᴅ.
kes nâru peⁱl̀ɢäp, tų̂ pį̂ru kō̆lep, pušsuɢa pḗttäṡ peìje, àĕzuɢa aettaṡ aùᴅa.
keṡ vana aṡja arut̀tap, sil̀m pā̆ṡt väⁱl̀lä.
keṡ siṡ virkku[230] *lḗvä sų̂ᴅ, ku laiṡku siàn eìj‿ole.*
kį̂ppaja‿kų̂ppaja ik̀s sāp̀, pàĕɢalsaìzja eì sâ miᴅäɢina.
kiᴅzi sų̄p̀ kirštust, el̀ᴅe mul̀ᴅe mul̀ɢust.
kiŋ̀k̀ja om̀m‿ärä kō̆lu, il̀ma‿aǹja ot̀sa sā̆nu.
koṡ lā̆ᴅan, sā̆l lā̆ᴅa tak̆ka — eṡ mę̣ni ik̀s ul̀ɢa pâlᴅ ot̀sa lę̆ppep.
koṡ teɢijät̀, sā̆l näɢijät̀.
kuì eìj‿olę̣ sur̆maᴅę̣ᴅi, siṡ sâᴅ vį̂nast aᴅi.
kuì sa tulet, tų̂ mul̀le, kuì ma lähä, aňna mul̀le — aɢa ärä sa miù‿ɢäèst miᴅäɢi tah̀tku.
ku sil̀m eì näè, si̥ṡ kę̣t̀t‿ei pę̣è — kuìj‿eì tîjä, sų̂ᴅ sit̀ta ka siṡse.
ku kę̣t̄ täìs, siṡs‿om̀ mį̂l â.
kuì sę̣ìra, siṡs‿om̀ sę̣p̀ru kah̄.
kuⁱnṡt kunšti peᴅäjäle, sià sit̄ laùzjalę̣.
kure läh̆vä kur̆ja il̀ma, aⁱne läh̆vä al̀le[231] *tak̆ka, lùi̥ɢa läh̆vä lumi tak̆ka*
kuzi om̀ kuniŋɢa rohi, aùza vaèzeme ę̣lu.
ku vana sit̀ta nak̆kat̀tana seɢämä, siṡ nak̆kana aìzama — vana tüli ja pahanᴅust ei mašsa mį̂lᴅe tulet̀taᴅa.
kûz[232] *viṡkap vanà kuk̆ku maha ja vaṡtse kazvava azemele — elu lâᴅ eᴅezi, vana kaòᴅ, nų̂r aštuᴅ azemele.*
käṡk om̀ vanemp kuì meìje — ole laiṡk ku pori, aɢa täĕᴅä käṡku.
kül̄ koǹᴅz ezi koňᴅza lev̆väp, var̆vaṡ var̆ᴅa azeme — eɢä üit̀s lev̆väp eǹᴅäle para‿ea pàĕɢa.

---

[229] kj. ütleb ka *iluṡ* ~ *ilùz*; [230] virkade; [231] hall; [232] kuusk

küll‿oṁ vaɨv vanaṡ sāDa, vanan å eläDä.

kül̆ teřräv kiřveṡ kivi leŏväp.

leḥm nüššäp sûšt ja kana munep noḳkist — kulj‿äšte süv̇vä aṅnat, siṡ sâB sãkki kaḥ.

lähät püve pül̀Dmä, kaottat kanaGi käèst ärä.

läiɨ̀s suɨ̄ paḳku, leɨ̀s[233] *karu kaɨ̀te käp̆päGa i̯st* (halva eest põgenes, kuid sattus veel hullemasse olukorda).

mařjatsęl pęřzal oṁ miɨ̀tu viGa, kona kärṡ kářnän, kona mâ küɨ̆lmänu.

meṡs‿aęast, sį̂ arust.

meṡ soè sûn, sį̂ soè peřzen.

meṡ toṡt kazu, eɨ̀ leḥM paɨ̆̀llu pîmä aṅnap ja jalaGa maha lû̯B.

meṡ vařzan oŏpit, seDä vanan piäD — ku‿za vařzan oŏpit vaṙGile, siṡ vanan ka varastaD.

miDä enämp kaṡsi silitsät, seDä kęřǥęmBalę aṅDa tę̆staB (mõni inimene, mida rohkem kiidad, seda uhkemaks muutub).

muɨ̆zu oĺna mû aṅni käèraha.

męze kaṡkat, ärä liḳkeṡ tį̂ — kęnele, ärä nime ·nimeɨ̆̀tä!

mäɨ̆rɨ̀ mā̆ttäp‿ja kaDri kuzeB, siṁmun tį̂B silDa soɨ̀je‿bā̆le (mardi- ja kadripäeval on sula, simunapäeval kõva külm).

näĕne oṁ maęa luk̄.

niGu ezi, nį̂ azi.

niGu kaṅD i̯n, nî vęzu kazvap taḳst peřrä — niGu emä i̯n, nî laɨ̀sę taḳst peřrä.

oBene eɨ̆ssup neɨ̆̀lä jala‿bā̆l, siṡs‿inime ei vęij‿ü̆tte sęna‿bā̆l eɨ̆ssuDa!

oma peni pureleva, oma liɨ̀tta leŏppivä.

paɨ̆̀llu juɨ̀ttu ei täĕDä kęɨ̀ttu.

paɨ̆̀llu sû̯B sõDeɨ̆̀täv, paɨ̆̀llu jû̯B jõDęɨ̆̀tav (rauga ja abitu voodihaige ülalpidamine muutub tülikaks).

paremB eṅDä rę̀valämmi ku tę̆ęzeme tû̯lämmi.

paremp koɨ̆rv koṅDzan ku viɨ̆ vaṙBan (avar king on meeldivam kui kitsas).

paremp küllä küɨ̆̀lest vę̀ita ku näɨ̆̀llä oĺst.

paremB oṁ‿aĺGa müv̇vä ku oṡta.

paremB oṁ piḳ pẽniḳke näɨ̆lG ku lühiḳke jämme näɨ̆lG.

---

[233] leidis

paremp pe̥rs̀ pe̓rzen[234] *ku perän virizeʙ.*

paremʙ e̥ᴅaɢune̥ e̥leᴅū̆s̀t kuìj‿oṁmuɢune̥ ozjaᴅū̆s̀t — piàʙ anuma e̥ᴅaɢu ärä me̥s̀kma, oṁm‿oṁmuk̆ku â kuĕ̥va ve̥t̀ta.

peni sū̆̀p̀ pik̆kä pḗttu, kaⁱs̄ kav̀va oìjet̀tu (kauane hoidmine on tulutu).

peni is̀tu[235] *pik̆kemʙ ku saìzu*[236] *— üt̆telᴅi lat̆sele, ku sṓɢilav̆va man is̀tu taḣt.*

pe̓rze̥alune läṁmi, ni̥nḁeᴅine küⁱl̀m[237] *— üt̆telᴅi làĕza inimezele, kes̀s‿es̀ vī̆zi tū̆̀t̀‿tet̀tä.*

raḣva‿rā̆mat̀ om sûr ja laⁱɢa, tû̥ tī̆jäp ki̥ik̀.

ruṁmal sāp̀ keⁱrkkun ka pes̀sä, tark̀ ei sâ ke̥r̆ᴅzineɢi[238] *pes̀sä.*

rut̀tu tet̀tu, rut̀tu sū̆ᴅu.

rut̀tu tet̀tu sâʙ ruṁmal.

sâja miñᴅäs̀, sâni kaettas̀ (pulmalisel olgu leivakott saanis).

sik̆ka sar̆ve ik̀s säⁱl̀lä pṓle — sulane̥ oìjaʙ â pereme pṓle.

sit̄[239] *kañnap sîᴅi, el̀ᴅel eìj‿ole el̀miɢi kā̆lan.*

suk̀ku[240] *tule̥va soèʙo̥ėa*[241], *eṁmä eṁmišseʙo̥ėa — ärä tuñnus̀ ki̥ik̀ emä näò pe̓rrä, nî sā̆va ki̥ik̀ tī̥ᴅväs̀ ja tut̀vas̀*[242].

suzi añnap jū̥ʙnule̥ɢi aṅᴅis̀, aɢa inimene inimezele eìj‿aṅna aṅᴅis̀ — jū̥ʙnu ku pik̆käli oṁ, si̥s̀ suzi eì put̆tu.

suzi oma pezä‿mant̀ ei mur̆ra, tū̥p̀ kav̆ve̥st[243].

suzi soe käp̆pä‿ʙā̆le eìj‿aštu.

sû î̥n sula se̥ʙer, aɢa säⁱl̀läᴅak̆ka le̥ikkap lī̥ri.

sû oṁ süäme mī̥t̀.

sûr tüⁱk̄ âʙ sû laḣki.

se̥ʙer ik̀s kṓrip nâʙri pe̓rze.

talulat̆se tū̥le tar̆ɢa, sañnik̆ku se̥nule̥ tar̆ɢa.

teɢijä sāp̀ teⁱŋɢäk̆keze, maɢḁėa ei sâ mar̆jak̆ke̥ist.

tī̥ nüt tiɢeᴅale âᴅ eḣk kàĕᴅza kaᴅeᴅa kar̆ja, üit̀s jū̥ᴅas̀ ki̥ik̀.

tè̥ĕze pe̓rze pâl oṁm‿â kül̄ liùɢu las̀ke, eɢa eṅᴅä pe̓rze eì kulu (teise kulul on hea elada).

tühi koⁱt̀t‿ei saĕza sàĕna ne̥̥ėal.

tüli tulep tüḣjä pā̆le, närin näⁱl̆lä pā̆le.

---

[234] s. t. parem põrsas söödud; [235] s. t. istudes; [236] s. t. seistes; [237] s. t. nina ees sooja toitu pole; [238] kõrtsiski; [239] halb, õelalt ihne; [240] suguvõssa; [241] hundikutsikad; [242] teatavaks ja tuttavaks; [243] kaugelt

tṷ̂ oľna vaeṡte inimeste a‚ėavī̯ᴅuṡ.

uà puhun oľna leìʙ (oatoitude juurde pole leiba tarvis).

uh̀kuṡ tulep eṅne saᴅamist[244] *— üiṫskẹr̀ᴅ saṫtat niɢu poⁱt̄ laùᴅulᴅ maha, oṁ ki̯ik̀ oṫsan.*

vaènẹ piàʙ ik̀s rik̀kale aľla aṅma, vaènẹ oṁ rik̀ka rṷ̂ɢ.

vara‚ėanẹ vareṡ pühip nok̀ki, iľlane leh̆viṫṫäʙ sîʙu.

varaṡ jäṫṫäp va‚ėaɢi[245] *saìna, aɢa tuli tì̯p puh̀ta tṷ̂.*

var̀ɢal oṁ kuri nuh̀kluṡ.

vî saⁱnì saṅna, aňna vih̀t ja peräst vihu kah̄ — üṫṫelᴅäṡ serätsele, keṡ üṫṫe‿ja tẹiṡt käip tah̀tman.

vẹľᴅzil oṁ lühik̆keze jäⁱle[246].

äᴅä eìj‿aṅna äʙeṫṫä[247], *tühi kẹṫ kẹ̄ristaᴅa.*

äᴅä âʙ ăr̆jä kaìvu, näⁱlɢ soè küľlä.

äk̀ki jṓzẹp, sû paluṫṫaʙ.

ämärik̆kun ăr̆jä sṷ̄re, viᴅevik̆kun viľla pik̆kä (videviku pidamine soodustas karjakasvu).

ärä tṷ̂ᴅ taɢa‿ʙōlẹ[248] *oìja, oĭja leìʙä.*

âᴅuṡ vẹĕᴅap vî̯ra väè.

üiṫskẹr̀t teṫṫäṡ, tẹ̀ĕneɢẹr̀t tuṫṫaṡ[249], *üiṫskẹr̀ᴅ peṫteṫṫäṡ lûɢa, aɢa tẹ̀ĕneɢẹr̀ᴅ ei sâ lihaɢaɢi peṫṫä.*

süɢizetsel ṷ̂l oľna üṫsä[250] *poìɢa ja päìvä ei vẹĕna eṅne kiṫta, ku‿ᴅa lṓjan oṁ.*

H. Keem, 1960.

TAMSA K.

Mari Paade, 96 a.

131. Ilmekaid ütlemisi

suľl‿eìj‿ole konaɢi aìɢa, tulet ruṫtu ja lähät ruṫtu, niɢu kṷ̄näľᴅ kaštat jäľle.

niɢu tuľᴅ kištuṫṫama tuľli, ẹk̀va jäľle üṁʙre tẹ̄ziʙäĕᴅi ja minemä.

po‚ėal eziɢi ora per̀zen, tẹ̀ĕne tulen, koľmanᴅaɢa suziṫṫas tak̆kast (on väga kiire).

toľl‿oṁ kah̀ ruṫ raṫtin ja kanaʙaṡk kā̆rik̆kin.

---

[244] enne langemist; [245] varnagi; [246] jäljed; [247] s. t. häda ei lase häbeneda; [248] s. t. tagavaraks; [249] tuntakse; [250] üheksa

rubib ûd ku päìvä, aga iks rikkaś eì sâ, näᵎlg kęñnip taŏka nigu töbi ańnaga kaᵎs.

minijäś ištup laťsę alˀ[251], midägi eì taha teťtä, munaťtab laśt.

tû tahap teìtä ja sina ištut tõli⌣bâl⌣ja vęìtat męìtiì kokku.

kaèb kudaś aìga edezi sâb âda, meś temäl tûga tegemist.

eì pãze pâst eìj⌣ařgne jalust, eì sâ edezi ei tagazi.

ma⌣la piŏkäli säŋgi; sẽni ku⌣za koŏmęrdat, ma sureťta sõgi ärä.

taŏgast pãst oṁ kęŏd inimest[252], aga kuìj⌣oṁ jõnu, siśs⌣eìj⌣olę aru râzu pân.

aga ękva mẽlega lähäp uppuťtab enda ärä, oęoda⌣i męéšta, ega vîl ontte ośsa eìj⌣ole, keťlest kiṅni sãp vęìta.

mînä ei tîjä mûd ku aŏjust tuŏkaùda (Miina teadmised on väga piiratud).

temä oṁ nigu kaťtęoťsaga voᵎrśt, tęézest âb siśse, tęézest tuleb väᵎìlä (keelekandja — mis kuuleb, selle ära räägib).

endäl e⌣le[253] ęìget rękévast säᵎìlän, tüᵎk ihu tęéne ilppu, aga tęiśt oṁ kaŋge nârma.

poìg eì vęťtagi naiśt, kõlebegi kultti[254] ärä.

meś miù elul viga, mià elä nigu läṁmä vî sehen jälle.

mià elä ku kuniŋga kaᵎs, razu ja mezi oṁ süvvä, kaiťs kaśkaì magada.

koś miùl oìli nägu sülläga mîtta, nüìd oṁ nigu kiťse jäᵎìg.

niṇa silgup nigu maŏla kęéo.

koś⌣nu laṁba näò ja käŋgitse[255] oṁ jänuva, kaś⌣me ędagu rîjalì ärä eś tûme?

aga keś alvaste sût, toìl⌣oìliva obęze nigu aìja rûdli jäìle, paᵎìt neli jaìga alˀ, eś jęŏva kęṅdi kaŏ.

kezi oṁ maòn, lähäp varśti pähä (oder loob pead, varsti tuleb pea).

lina oleś pidinu kaŏvemb mân olema, siśs⌣oleś lû vaìla oìlu, nüìd ei lâ lûśt ega lihast, raba kiqęga maha.

kõle pähle ärä, ega suśt keìlegi kaŏju eìj⌣ole, sãp peŏmiì peìjiì ja läṁmiì lãťsi.

kařla süᵎnduzi, eśs⌣ole midägi sãnu suhu ei siìmä, tuìliva kraŏmbi pâle.

voᵎìdu oìli kaŋge, temä miù eś paìle, aga kařla oìli sûn ja kãlan.

---

[251] s. t. on lapse tõttu kinni; [252] s. t. tubli inimene; [253] = *eìj⌣ole*; [254] surebki poissmehena; [255] pead-jalad (hum.)

raha kaòʙ raha vîzi, a ku‿za vil̀la sâᴅ, om̀ sul̀ leìʙ ik̀s ŏlet̀tu.

temä ei tah̀tna torast väìmist, keṡ tęĕšte ā̆ṡt[256] *tā̆p eläᴅä, a eṅᴅä näp̆pust ei tule tina nęk̀laɢi.*

ta‿l̀li lihalik̀ emä, läit̀s koh̀tuᴅe ja vaⁱṅᴅ, et̀ temä om̀ pòĕzi pā̆ṡt‿jal̀ɢu rę̀ìvile pañnu ja kŏlit̀tanu, aɢa eṡs‿ole.

eᴅimätse puhuᴅäv̆ve puištaṡ ärä[257]*, siṡ tûz*[258] *niù äʙi, aɢa peräst laⁱṡk tul̀la, nüìᴅ om̀ täl̀ mehet̀tä męni kûz laṡt, kiik̀ üt̀te ar̆jalize*[259]*.*

oleṡ‿me läñnume kū̆zę al̀la, oleṡ kụ̀ĕva ol̀lume, aɢa mē eṡ lähäme, kük̆kit̀time sîn saraʙû maṅ, nüìᴅ oleme liɢeᴅa kā̆la mul̀ɢuni.

mâ om̀ niɢu kum̆mit̀tu paᴅa jäl̀le, tàĕvaṡ pâl.

t‿ol̀li jo nî sûr üleɢohuṡ, et̀ ęk̀va käp̆päɢa koʙiᴅa[260]*.*

ma tuṅne kül̄, konaṡ sā̆ʙaṡ var̆vast pit̀sit̀täp — mịà sâ aru kül̄, konaṡ tę̀ĕne mul̀le üleɢohut̀ tị̂ʙ.

tulep mul̀le kat̀tę käp̆päɢa ar̀ja[261] *niɢu lęvi peni*[262] *jäl̀le.*

nüìᴅ om̀ mị̂l per̀zeɢa rîʙu[263]*, nüìᴅ ei męĕšta ämp̀ miᴅäɢi.*

H. Keem, 1961.

---

[256] s. t. teiste kulul; [257] s. t. esimese raseduse katkestas; [258] tundis; [259] s. t. enam-vähem ühesuurused; [260] käega katsuda; [261] s. t. kogu jõuga kallale; [262] lõukoer; [263] s. t. nüüd on mõistus otsas

KAMBJA MURRAK

REOLA K.

Leena Põkk, sünd. 1873. a. Reola külas Tooma talus. Isa sünni- ja kasvukohaks olnud naabruses asuv Oti talu, ema toodud Kambja piirimailt Unipihast. Abiellus Vissist pärineva kambjalasega. Kogu elu on mööda saatnud Reola kandis. Surnud 1967. a.

132. *Laste ülemeelikusi

tṷ̄‿ŏl̄ ka·ḥ niɢu to·ḥmaň ja·ḥ | tu rä·ṫsep̀ || ku‿mè la·iṫskᴇze ol̀lime ja·ḥ | si̥ṡ ki·ŭzăšsime eṡ laze to·l̀lel mi·ňnȁ || läiṫs à·ĕnale a·l̀la tu rä·ṫsep̀ | a·ìna teɢemä‿ja | si̥ṡ mé· jäl̆lè ta·k̆kast ki·ṅni‿ja tẹm̆mašsime (söögikoti) *ma·hà sä·l̆läst‿ja || tal̀l‿ol̄ sṷ̄·k̀ sä·l̀län‿ja || jā‿ṡ tẹm̆mašsime to·l̀lẹ ma·hà | koṡ te·mȁ jä·l̆lè . . . || üṫtel mi·nù emȁle se·ᴅȁvizi eṫ | „kē·lȁ omà ka·ṫtẹ̀jalàlist li·ṫtaṫ | li·ṫta pe·nì || kē·lȁ oma ka·ṫtẹ̀jalalist li·ṫta pe·ňnì“ ||*

koṡ‿mē ki·ŭzašsime | eṡ la·zème täl̀ mi·ňnȁ || no‿ṡ tä to·l̀leʙeräst ü·ṫtel || ja·ḥ || ta‿l̄ mu·i̥ᴅù | teì rä·ṫseʙä tṷ̄·ᴅ || te·mȁ jäl̆le sṓ·ɢiɢoṫti sä·l̆ɢä‿ja | jāʔ | läiṫs minèmä | jäl̆lè mē tak̆kast ki·ṅni ja‿ṡ la·zè || ja·ḥ noḥ | ki·ŭzašsime toᴅà i·nìmest[1] ||

EMH 458. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

REOLA K.

Leena Põkk, 89 a.

133. *Reola vanast koolmeistrist

noḥ o·ṫtì‿jân piᴅȁs | sā̆l pi·ᴅù || ja si̥·ṡ piᴅäṡ pi·ᴅù‿ja | ja si̥s i·nìmeze läṫsivä siňnä ko·k̀ku ki̥ik̀‿ja | ja si̥ṡ kōl̀ìᴅarẹ̀‿maṅ oli jäl̆lè . . . || nüᴅ‿om̀ û·s[2] *kṓ·l̆imaja | eňne ol̄ va·nà || ko·ṫtà ol̄ sā̆l kṷ̄·l̆meiṡtre | siṡ ki·ŭ-*

---

[1] kirjakeelepärane sõnakuju, murrakus *inèmist*; [2] kirjakeele sõna

zaššiva to·ᴅà || nizuǩkěze[3] *kí·ɢu*[4] *teę̆vä ü·leṡ | ja si̥s | ka·mp̀voli panìva*[5] *toǐlę kí·ɢu si·ṡse‿ja || ja si̥ṡ tu̥· krî·ᴅze || iḱs krî·ᴅz krā̆·ṫs‿ja || — — — iřmuṡ rû̥·ɢmine*[6] *oǐ || jā‿ṡ ki·ŭzaššiva to·ᴅà | va·nà i·nèmist || kō·ǐì-majan || — — —*

plû̥·me käězime (vargil) *lätsime siňnä̀ | lę·ùneṡvahel || ma‿ǐli ka ka·ř-juṡ‿ja | ṡ lätsime lę·ùneṡvahel | siňnä plû̥·me‿vaṙɢile || noḣ‿tū̥ | va·nà kû̥·ǐmeiṡter*[7] *tū̥ | vaḣtsę‿ja a·ì meìᴅ ta·ḱkan | ja mê· | jä·ǐle jṓzime ärä̀ | jä·ǐlè | kuì tû̥ kû̥·ǐmeiṡtre ä·rä̀ läiṫs | jä·ǐlě lä·ṫsime | siṡ | siňnä va·ṙ-ɢile || no si·ṡ | mi·nù ezäst eṡ to·hì kü·l || e·mä̀ oǐ nî å· üṫtel | „mi·ŋ̆ɢè mi·ŋ̆ɢè | vę·ṫke || ja plṓ·mi om̀ nî tä·ìs kuìj‿o·iṫku‿ja“ ||*

siṡ tû̥mal eṡs‿o·lè | üṫteɢi u·ìᴃuṫ eì plû̥·mi eì mi·ᴅä̀ɢi || noḣ mē‿ǐlime si̥ṡ vä·iḱse || ka·řjan kā̆zime no‿ṡ | kä̀·ězime sā̆l va·ṙɢil || jā‿ṡ tā aì ta·ḱ-kan | ṡ‿oǐl‿å· mî·l || eɢa mē‿ṡ taha vę·ṫtaɢi | aɢa‿ṡ tā . . . | va·nà i·nè-mine aì ta·ḱkan | ṡ‿meìl oǐlì å· mî·l toǐlę̀‿ᴃā̆lě || lęᴃu oǐ ro·ḣkęmp kuì sā̆·kki ||

(Johannes Põkk täiendab:) *no ko·ṫtà oǐ re·òlan kō·ǐì ęp̆peṫtaja || koṫtà kiùzas*[8] *laṫsi ||*

(Leena Põkk:) *kuš‿ta ki·ùzaṡ ku‿ᴅà oǐli ezì | kû̥·ǐmeiṡtre || no‿ṡ la·ṫsę̀ | kiŭzaššiva te·ᴅä̀ || no‿ja·ḣ | pę·rḱniṫ vaṙɢile läṫsivä vaì ka·ḱsęva ü·leṡ‿ja || ko·ḣvì u·ᴃà oǐ te·ṫtu | kaḱsęva ko·ḣvì‿uà ü·leṡ‿ja | jäṫṫìvä siňnä pa·ikka || eɢà nā‿ss‿ä·rä̀‿ṡ vęṫtàva || ja si·ṡ . . . | tû̥ o·ǐlì jo ki·ùzami̥ne ||*

EMH 458. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

REOLA K.

Leena Põkk, 89 a.

134. *Kui magamata pidulised rehele aeti

ra·ḣvaᴃiᴅù | oǐl‿eňnè | lī·nàn || mē lätsime ra·ḣvaᴃiᴅùle‿ja || tu·ǐlimi keǐlä̀ ü·hè[9] *aìɢu || ni‿eṫ tû̥ ra·ḣvaᴃiᴅu si̥·ṡ sa·ì niɢù o·ṫsa‿ja | ṡ‿tuǐlimě keǐlä̀ ü·hè aìɢu ko·ᴅù tulę̀ma‿ja | ja si·ṡ . . . ||*

(Johannes Põkk tuletab meelde:) *no siṡ piᴅit re·ḣt‿a·ṫma || e·zä aňᴅ . . . | aì re·hèle ||*

(Leena Põkk:) *si̥ṡ‿tà aìje re·hèle joᴃà ü·leṡ ||*

---

[3] vanimas keelepruugis *serätse* ~ *särätse*; [4] kirjakeele sõna, murdes *ällì*; [5] tavaliselt kj. ütleb *paňniva*; [6] kj. ütleb ka *rū̥̆kmine*; [7] kirjakeelepärane nominatiiv; [8] kirjakeele vorm, murdes *kiŭzaṡ*; [9] kirjakeelne sõnakuju, murdes *üṭtè*

Leena Põkk

(HK: Sis es saagi magada?) *nō·ḣ | keṡ toṡt kü·šse || keḷ å· e·zȁ oḹ | tṷ̂· | ta lašk i·ḳs ṷ̂·ze ma·ɢàᴅa | aɢà meìl oḷ̀l‿a·ḷᴅ — — — || eṡ sā́·kki siḷ̀mä ki·ǹni‿ja || ja si̯·s̄ | laṡti re·hì ma·hà | ta·rèn || si̯·ṡs‿oḹ ta·rè || laṡti re·hè ma·hà jaḣ | ja si̯·s̄ | aǩkaťti*[10] *pe·ṡmä || rü·ȁ rehì oḷ̌li‿ṡ‿vẹ·etti sā̄lṫ nî· | nṷ̄ vi·hù | ja pe·ṡtiva . . . siňnä | pe·ŋkki vaṡta || — — — || ta·ḣtsẹme*

[10] murdes tavaline *naǩkaťti*

kü·l̄ maɢàɒa jaḣ || *paňnimi luv̀va på· al̀la‿ja* | *ḗ·ɒäšsime iḱs siňnä̀ ma·-ɢàma* || *no·ḣ muḭɒù* | *pal̆laṡ tü·hì re·hè ta·rè* | *nō kŭšsa så·l* || — — —

o·ʙèzę sę·ḱkut̆tiva | *vä·l̀län* | *re·hè‿al̄ vi·l̀lä* || *nû· sę·ḱkut̆tiva‿ja* | *ja‿si̯·ṡ* | *jäl̆le tę·nè* (rehi) *nî·ɢav̆va antti ü·leṡ* || *eɢà va·heṫ eṡs‿olę̀* || *ja·ḣ* | *tę·nę̀ antti ü·leṡ‿ja* | *ja‿ṡ läiṫs ü·iṫs jäl̆le pa·řzìle‿ja* | *vęt̄ va·ṡta* || *ja* | *siṡ nî·ɢav̆va kuì tę·nè* (rehi) *ü·lèvän ol̄* | *ja tu·lì ka a·ḣju* | *nî·ɢav̆va‿ŏl̆li o·ʙestel . . . ä·rä̀ sęḱkut̆teɒi* | *sāl* (rehe all) *re·hè* || *ja si̯ṡ* | *noḣ si̯·ṡs‿ol̄ tû·‿manù mineḱ* ||

EMH 458. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

REOLA K.

Leena Põkk, 89 a.

135. *Linatalgust

ulkka ra·ḣvast | *tol̀ to·l̄ kel̆lä‿ajal ko·ḱku‿ja* || *ja‿si̯ṡ* | *naḱkat̆ti li·nà kaḱma* || *si̯·s̄* | *kaḱkut̆ti li·nà* || *ol̆li kui lę·ḣɴ* | *ä·rä̀ kaḱkut̆tu* ||

(HK: Kas sis peremehe ka kutsiva talgude?) *no pe·remeštel o·l̀leɢi* || *mṓ·nameštel eṡs‿ole li·nà* | *eṡs‿ole ta·l̀ɢut̀ ka·ḣ* || *no su·làzel mi̯·nèl ol̄ tu vē·ɒiḱkene* | *tû· jäl̆le o·ma suɢàlanę*[11] *kaḱsę ä·rä̀‿ja* || *aɢà si̯ṡ* | *pe·remeštel‿ṡ* | *ṡ‿ol̄ nî· å mi̯·l̄* | *miṅnä siňnä ta·l̀ɢut̆zi eṫ* | *u·l̆ɢàniɒe* ||

EMH 458. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

REOLA K.

Leena Põkk, 89 a.

136. *Hernetambe

e·ṙne kḗɒet̆ti | *pe·ḣmeṡ‿ja* | *pantti sę̀·ĕla‿ʙā̆le*[12] *ja* | *nęristeɒi ä·rä̀ ja si̯·ṡ* || *pantti* | *ni·zuḱkęnę u·ḣmèr ol̆lì* | *nî kęṙɢe‿ja* | *ja si̯ṡ mu·lḱ se·hèn* || *si̯·ṡ pantti e·ṙne si·ňnä̀* | *a·ukku*[13]*‿ja* | *ṡ ta·m̆ʙit̆ti* || *ta·m̆ʙit̆ti‿ja* | *ja si̯·ṡ* | *noḣ‿ṡ e·ṙne ta·m̆ʙeṫ teṫti* ||

(HK: Kas sinnä sisse ka midägi panti vai?) *no ra·ṡva i̯ḱs si·ṡse‿ja* || *ra·ṡva pantti si·ṡse jaḣ* || *ja‿ɢuì* | *kuì o·l̄ li·hà* | *ṡ kę·rut̆teɒi vi̯l li·hà ka·ḣ nî* | *vaì pḗ·nikse* (lihatüki) *lę̀ĕɢut̆ti ä·ṡte* | *ja pantti si·ṡse si·ňnä̀* | *jā·ḣ* | *ṡ ol̄ å· kü·l̄* || *mę·nìɢęṙɒ teṫti nî sä·rätse* | *nî mu·naḱku* ||

EMH 458. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

---

[11] murdes tavaliselt *suɢùlanę*; [12] kirjakeelepärane väljend, murdes *sęɢla‿ʙā̆le*; [13] kirjakeele sõna, murdes *mulkku*

REOLA K.

Johannes Põkk, keelejuht Leena Põka poegi. Sünd. 1904. a. Reola külas Räni talus, kus pidevalt elanud tänapäevani.

137. *Äpardunud oravakasvatus

mià‿ol̆li ü·t̀sä â·štane | käĕzi ka·řjan || löìᴅze o·ràva pe·zȁ || oràva pe·zän ol̆ ka·it̀s po·ìɢa || ja mẹ·lemʙa | tẹì ko·ᴅù || ronìzi pû· o·t̀sa | — — — pû· ol̆ pa·k̀s[14] *|| ja mul̀ ol̆ ka·ṙmanin vä·it̀s | ja lẹik̀se o·šsa ma·hà | ja ronìzi pe·zȁ‿manù || tẹì ka·it̀s poìɢa ko·ᴅù | ja ak̆kašsi ka·zvat̆tama || pa·ň-nì‿näĕle pa·l̆lù pîmä e·t̀te ka·ussi || tẹ·nè oràvaʙoìɢ surès ä·rä ||*

(Leena Põkk täpsustab:) *u·p̀pu ärä ||*

(Johannes Põkk jätkab:) *su·rès ärä || ja tẹ·ne kazùs ü·leṡ || ja tul̆ o·nù kü·l̀lä | ēᴅäṡ sä·ŋ̀ɢi ma·ɢàma || oràva po·ìɢ ol̆ | tük̀nu sä·ŋ̀ɢi pa·ᴅjà al̀la | ja surès ä·rä || ja kü·l̄‿ma i·k̀se | mul̀l‿ol̆ täṡt la·t̆sèʙẹl̆ven vä·ɢa*[15] *ka·ȟjù ||*

EMH 457. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

REOLA K.

Johannes Põkk, 58 a.

138. *Ühest munaotsimisretkest

ma‿lät̆si o·mà | sẹ·ʙràɢa | . . . (täpsustab:) *sa·šsìɢa liʰàvẹt̆te‿ʙühil re·òlaᴅe mu·nè‿ot̀sma || temäl kä·ŋ̆ɢä jalan | ja mu·l̄ u·v̆ve*[16] *sẽreɢa sā̆·ppa || jaʔ | ülè reòla sû· eṡ‿sā mi·ǹnä || tạ üt̆tel „vẹt̆ta minù sä·l̀ɢä!“ ja koṡs‿ol̆ mä·t̆täṡ | sâ·l vẹt̆tì temȁ sä·l̀ɢä | seṡt*[17] *mul̀l‿ol̆ u·v̆ve sẽreɢa sā̆ppa ja·làn || ja lät̆sìme re·òlaᴅe mu·ǹne ot̀sma || kā̆zime sā̆l tü·ᴅruk̆-ku‿ʙū̧l ä·rȁ | si·ňnȁ tul̆lìva re·òla‿ʙōzì | ak̆kašsiva me·ìᴅ mẹ·nit̆tama || et̀ mi·ṡ tē ka·m̀ja pō·zì sī̆jä olĕt̆te mē tü·t̀rik̆ke‿ʙōle tul̆lù ||*

jaʔ | mê· ak̆kašsime ka·t̆tèɢezi ta·ɢàzi tulèma || ta üt̀les[18] *| „vẹt̆tă minù sä·l̀ɢä!“ || ma e·nämʙ eṡ vẹ·t̆tà || mi·nà tul̆lì | omà ūt̆te sā̆·rik̆kiᴅeɢa*[19] *lä·-ʙì‿vî̧ ta·ɢàzi | ja kü·l̀l‿ol̆ â· mî̧·l̆ mul̄ | kuì mi·nù sẹʙèr tul̆ käŋ̀ɢiɢa | pẹ·l̆-vini vî̧·‿sēn | tak̆kast mul̆le jä·ṙɢi ||*

saĕme ko·ᴅù || mi·nà saìj‿e·zȁ‿ɢäeṡt tẹrelᴅa | „koš‿te nì ka·v̀va ol̆lit̆te!“ a ma se·ᴅȁ oma lu·ɢù | va·nemʙile eṡ kẹ·nèla ||

EMH 457, H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

---

[14] tihe; [15] murdes tavaline *väèɢa* ~ *väĕɢa*; [16] kirjakeele sõna, murdes *vaṡtse*; [17] kirjakeele sõna; [18] kirjakeelne vorm, murdes *üt̆tèl*; [19] kirjakeele sõna

REOLA K.

Johannes Põkk, 58 a.

139. *Kuuste teeõhtust

kū́·s̀ten ol̄ tî̯ ̯ęt̆tak̀ | ja mi·na lät̆si o·mà sę·ʙràɢa | a·ùɢŭstiɢa | kū́s̀te tî̯ ̯ęᴅàɢule || re·òla sū̯·s̀t es̀ ̯sā ü·lè | ma· pan̆ni sḗreɢa sā́·ppa ja·l̀ɢa | ja kä·ŋ̆ɢä vęt̆ti ü·t̆tèn || ja (saapa) *nū̯ᵖ ̯pan̆nì kū́·s̀teᴅe ke·l̀ᴅreᴅe || ja lät̆sìme tî̯ ̯ęᴅàɢule || pil̆et̆ti ol̄ vä·l̆lä müìᴅu | ma ̯s̀ pā́ze sâli si·s̀se || a sęʙer ol̄ u·šsè ̯ʙā̆l | üt̀les̀ „ju·ˌan̆nes̀ | an̆nă mul̆le ra·hà | ma· lazè su si·s̀se“ ||*

saì si·s̀se | sę·ʙra ol̄ la·v̆van | vîᴅi minù ka·h̀ | la·ùᴅa || ja üit̀s il̆lus tü·t̆tärlait̀s ta·n̆ᴅze | ja mu·l̀le ta mî̯·lᴅze || ja | (sõbrale) *ma üt̀li ̯t̀ „kul̆le tû̯· ta mi·nù laùᴅa | ma· vęt̆tà | ta ä·rä̀!“ || lät̆sime ta·n̆ᴅzma | ta·n̆ᴅzeme ja ak̆kas̀ mul̆le mî̯lᴅmä*[20] *|| ja? | vę·t̆tìɢi ta ä·rä̀ || ja tę·ì ta ka ä·rä̀ || ja· pra·èɢu*[21] *ta ̯m̀ sî·n || pra·èɢu nā́·ne . . . ||*

EMH 457. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

KÄREVERE K.

Leena Visk, sünd. 1873. a. Kambja khk. Reola mõisa lähedal. Elanud ja töötanud Kärevere külas.

140. Kolm eksikäiku

mīnaɢa käĕzime sēnil. ja sis̀ mīna läit̀s tęis̀te ar̀ru ja mina lät̆si tęis̀te ar̀ru. sis̀ miù̯l ol̀li kor̆v sî̯ni täìs joʙa, aštu sin̆na eᴅezi, sâ üt̆te laɢenᴅiɢu pâle väl̀lä, kaè toᴅa laɢenᴅiɢu, et̀ taìvane jum̆mal! koš ̯ma sis̀ nüit̀ ole! kaè, sâl om säränᴅe, muî̯ᴅu om sâl väikkene krāvik̆ke, lät̄ tsiŋ̆ɢa ̯viŋ̆ɢa, tsiŋ̆ɢa ̯viŋ̆ɢa, üit̀s väikke krāvik̆ke. kaè tu krâv säl üm̀ʙre sūre laɢenᴅiɢu, seᴅä ma es̀ ole en̆nemʙä nän̆nu. ja noh̀, męt̀le sâl ja pan̆ni sēne kor̆vi maha ja vah̀tse toᴅa laɢenᴅiɢu, et̀ näis̀, koš ̯ma sis̀ jäl̆le ole. ja sis̀ is̀tse kan̆nu ot̀sa maha, et̀ sāɢu mes̀ sā́p̀, eɢa ma kot̆tust väĕɢä kaùɢel eìj ̯ole ̯nî tî̯ᴅmize jär̀ɢi nî.

no sis̄ mīna uĭɢas̀, ja sis̀ päs̆sivä[22] *sil̆mä val̀la ja näìje, et̀ ol̀li kol̆li paìᴅe lep̆pä loᴅ́u*[23] *vēre pâl, kan̆nu ot̆san is̀tse, ja es̀ olek̆ki väĕɢä kaùɢel. tû̯ ol̀li sis̀ tu laɢenᴅik̀ ja kęik̀, ja vę̄ras̀ kot̆tus̀! eɢa ma ei tījä, meš ̯tu vir̀p̀ mul̄ sil̆min vęìz ol̀la. ma ol̀li sis̀ vanaɢuraᴅi jäl̀ɢi pâl, kęn̆ᴅze tol̆le jäl̀ɢi pit̀ti.*

*

[20] murdes ka *mî̯lᴅümä*; [21] kirjakeele sõna; [22] pääsesid; [23] leppadega kaetud vesise maatüki

ku‿ma üit̀s pühäʙä om̀ɢu[24] *lät̆si jäl̆le sījä samaᴅe raèᴅe palukkit̀ ot̀sma, no, tu ol̀li om̆mukku, kel̆lä kuv̆ve aìɢ ma lät̆si. kor̆v nak̆kaṡ mar̆ju täìs sâma, nak̆kaššiᴋoᴅu tulema, siṡ mina kęñze sâl męt̆san, nî et̀ jum̆mal oit̀ku. sîn eṅᴅi lähiksen ęk̀va. sîn om̀ üit̀s tį̂, lät̄ läʙi raè, siṡ ta ol̀li mat̆tal raè, nüit̀ om̀ joʙa sûr, ja siṡ toᴅa tį̂ᴅ pit̆ti mina kęñze eᴅezi taɢazi, et̀ nüìᴅ nak̆ka ma koᴅu tulema, aɢa eṡ sâ tul̀la kuḋak̆ki vîzi. siṡ lät̆si siñna tâᴅe pōle, päĕvä tęzemize pōle, sâl ol̀liva i ñ ᴅ i pereme kāra ak̆ki. siš‿ma saìze sā̆l vēre pâl, ṡ‿nu kāra ak̆ki ol̀liva il̀mliɢu sūre minu sil̆mist, ja väĕɢä sûr laɢenᴅik̀ ol̀li, ja tęzel pụ̂l laɢenᴅiɢu ol̀li väĕɢä sûr męt̀s. siṡ ik̀s jäl̆le kęñᴅze toᴅa laɢenᴅiɢu pit̀ti — kęik̀ ol̀liva väĕɢä sūre iluza kot̆tušse, ja nüit̀ oleman noìᴅ kot̆tušsit̀ eìj‿ole, meṡ sis̄ mul̀ sil̆män ol̀liva; ja päìv paiṡtse sīṡt nî tal̆vitsest ęᴅaɢust. siṡ, ku‿ma saì kęñnit̆tuṡ, siṡ‿ma kūli, et̀ kik̆kaṡ sîn auk̀* (parandab:) *kir̆ɢze, ja mul̄ kah̄* (auk) *üit̀s r o l̆ l a n e*[25], *eì, a r̆ᴅ i ol̀li tol̆le* (peni) *nimi, siṡ päššivä sil̆mä val̀la, siṡ ol̀liɢi raènuk̆ka pâl sîn, ja ęk̀va koᴅu kah̄ nät̆tä.*

*

kol̆maṡ kęr̀ᴅ ol̀li tụ̂ eššiŋɢ: lät̆sime kol̆mek̆keìzi jäl̆le sēnile. siza·mane r o ì m a n i m ī n a ol̀li üit̀s, ja v ê r m a n i m a r i ol̀li siṡ meiṡt kol̆maṡ. me lät̆sime siṡ väĕɢä sûrᴅe . . . męt̆sa ala, siñnä v a ṡ t s e‿k ū̆ ṡ t e męt̆sa ala. no ā̆kkene kül̄, miụ̀l ol̀li vaja koᴅu tul̀la, koᴅu ol̀li üt̆sinᴅä, ja üt̀li et̀: „kūle, mina lähä ärä!“ ma üt̀li et̀: „juhat̆taɢe, koṡt lät̄ tį̂ koᴅu pōle!“

ja nemä üt̀livä et̀: „miṅe[26] *seᴅäsa·ma tį̂rat̀ta pit̀ti, et̀ siṡ sā̆t̀ vahe raèᴅe väl̀lä!“*

no, ā̆kkene kül̄, noh̀ mit̆tunt̀ tį̂ ar̀ru tul̀li et̀te; sā̆l sûr męt̀s ol̀li, kūze męt̀s ol̀li į̂n, ja lähä ik̀s lähä, vęt̆ta męne sēnekse mā̆ṡt kah̄, et̀ nüit̀ ma sâ vaheraèᴅe väl̀lä et̀ . . . aɢa vęt̆ta näp̆pust! lät̆si iɢ́äveṡ sûrᴅe męt̀sa, koṡ minu jal̀ɢ iàleɢi eì ole käĕnu. sis̄ mina kęñᴅze kah̀ sâl męt̆sa‿alust pit̀ti riṡti ja räṡti ja ezi uik̀se, et̀ koṡ tęze naĕze jäĕvä. no‿s, siṡ sâl uik̀se, ja väĕɢä pak̀s męt̀s ol̀li, et̀ ma ei męšta kohek̆ki miñnä. no, sis̄ tul̀li üit̀s rat̆taste tį̂, ja lät̆si toᴅa rat̆taste tį̂ᴅ pit̆ti. sâl tul̀li üit̀s ir̀muṡ sûr or̀ɢ vaṡta, ja lät̆si . . . es̄ jul̀ɢu miñnä toᴅa or̀ɢu pit̀ti, siñnä or̀ɢu sišse[27] *eṡ jul̀ɢu miñnä. siṡ kā̆ni eṅᴅä sā̆lt̀ taɢazi. siṡ tul̀li mul̆le kol̀m tį̂ ar̀ru vaṡta. siṡ pañni sēneɢor̆vi jäl̆lek̆ki käeṡt maha. siṡ üt̀li ęk̀va seᴅävîzi: „išsänᴅ*[28]

---

[24] hommikul; [25] Rolla-nimeline; [26] murdeomane *minè*, samuti *minèmä*, *miṅnä* ~ *miñnä*; [27] murdes tavaline *siṡse*; [28] murdeomane *išsänᴅ*

jum̆mal, kuì sa oleman oleṫ, siṡ päštä mu siľmä ja juhaṫta mu koᴅu!“ vęṫti jäľle naḱsti koř̆vi käè oṫsa ja läṫsi laìja iluzaṫ tį̂ᴅ piṫti — laì tį̂ üṫtelᴅäṡ iḱs pęṙᴳu tį̂ olevaṫ, aᴳa üṫli: „vìᴳu ta mu nüìᴅ pęṙᴳuᴅe vaì taìvaᴅe!“

ja ezi, meṡ vį̂l tęze naĕze mu üle iř̆mul oľluva, eṫ koṡ ma jäìje. nū̧ käĕnuva vū̧r koṫtun ärä, ja jäľle mu męṫsa taḱkan oṫsma. siṡ läṫsi toᴅa tį̂ᴅ piṫti, sis̄ saì üṫte poṗsi tare manu väľlä. noḣ, sâl muį̂ᴅuḱki seleṫti oma azja ärä, eṫ: „nî ma ole ärä eṡsenu, eṫ juhaṫtaᴳe mu â z l a v a męṫsavahi pōle väľlä!“

nū̧ juhaṫtiva miṅnu kül̄, aᴳa ma eṡ oṡka[29] nî miṅnä, ja jäľle laŕṗse[30] mū̧ᴅä męṫsa iľmaṫtune aìᴳ, ja ezi meš‿mä iḱse, eṫ „ęṫtaḱ tuleṗ käṫte ja mā ei sā koᴅu!“

no sis̄, ku‿ma siṡ sāl̄ṫ tuľli, siṡ tuľli üiṫs aḣtaḱkene tį̂ muľle vaṡta, siṡ kaì eṫ oḣh‿ô! sîn omava leḣmä jäľeḱkeze koᴅu pōle läṅnuva. noḣ, päìv eṡ ole kaḣ väľlän, piľven oľli. siš‿ma toᴅa jäľᴳi piṫti tuľli, sis̄ ma saì iṙmza sūre oru vēre pâle, ja siṅnä oṙᴳu ma siṡse vaḣtse ja noìᴅ leḣmä jäľᴳi ma ärä eṡ kaotta; aṡtse noìᴅ piṫti iḱs eᴅezi, siš‿ma saì üṫte tuṫva raè pâle väľlä. siš‿ma üṫli eṫ: „nüiṫ ma ole eluᴳa päznu!“

aᴳa koṡ‿si aìᴳ! siṡ naĕze tuľliva ka vaṡta; nū̧ oľliva iṙmza vihatse, aᴳa mina aľje kaḣ siľmä puṅni pähä, eṫ „meš‿te eṡ juhaṫta mu ęìᴳe tį̂ pâle!“

ES MT 130, 2—7. A. Tamm, 1934.

KÄREVERE K.

Leena Visk, 60 a.

141. Patu andestamine

k a m̀ j a kiḣkoṅna oṗpeṫtaja a ṡ s e n[31], kuì tüṫriḱ oľli eṡsenu, piᴅi oṗpeṫtaja manu miṅemä aṅᴅiṡ paľlema, ja oma paṫtu temäle üleṡ tuṅnistama, meṡ temäle om elu aja siżen[32] joḣtenu, eᴅimäne kęṙᴅ nî.

no, siṡ üiṫs tüṫriḱ läṅnu siṡ temä manu paṫtu aṅᴅiṡ paľlema, ja eṫ vęṫtaṗ lav̆va keŕkkuᴅe kaḣ nî. no, siṡ tüṫriḱ läṅnu oṗpeṫtaja manu: „tere om̆muḱkuṫ!“

---

[29] kirjakeele sõna, murdes *eṡ męĕštà*; [30] s. t. marssisin, hoogsalt astusin; [31] Hasselblatt; [32] murdeomane *siżèn*

„tere! noh meš teil siš üttlemist om̄?“

noh, tütrik alandlik, ja et: „tulli kah praoški_ärrä telje palvile.“

„no meš_säl siš om̄?“

„ole kä essenu,“ et „jummal om mulle kah väikse pojakse annu.“

üttelnu oppettaja ärrä et: „ei sâ, ku_ža olet pattu teñnu, siš kañna oma pattu! ja ei vetta lavva kerkkude kah, mitte sugukki!“

tütrik sält tullu ikkuga kodu. no, pernaëze manu: „meš_mä tį eñg, praoški ärrä es vetta lavva kerkkude ja es añna pattu andis!“

pernaëne üttelnu et: „kae, kelle peräst sina vil ikma nakkat,“ et „kül ta pattu andis añnap,“ et „sul om̄ kaits nakla villu kaõbeldu, muste villu,“ et „miñe tęne pühäbä kerkkude ja vij_oppettajale villa!“

noh, siš läñnu tęne pühäbäiv kerkkude ja siš vętnu tu kaits nakla villu rättiga käe otsa. ja siš pernaëne üttelnu et: „ärä sa kârgambrede miñgu eñne, miñe kükki,“ et „rahvaš näevä, ku_ža villuga kârgambrede lähät!“

ja siš tütrik läñnu kah, ja oppettaja provva ollu sâl kõgin. siš terel provvat, ja villa rät käe otsan. no, siš provva limzas kilt, et nüit_tulep säk ja üttelnu et: „noh, tüttärlatsekke,“ et „meš sul üttlemist om̄?“ nî pënikse eliga. ta nimi olli mari, kutsutti vana ašseni mari.

temä üttelnu et: „nî ma essenu ole, vašt oppettaja ärrä pattu andis añnap.“

siš (Mari) üttelnu et: „jah, jah, kęik azi säp iluste, kęik azi säp iluste! praoški ärrä säp kęik pattu andis anma,“ et „miñe eñne kârgambrede.“

siš vana_mari läits takkast villuga vana ašsenblädi manu. ja siš läñnu tütrik kârgambrede, joba sâl oppettaja vaštan: „no tere, tere, tere! no meš tüttärlaits, jälle üttlemist om̄?“

no tüttärlaits üttelnu: „tulli teğle jälle oma asja seletämä ja pattu andis pallema.“

ja siš oppettaja üttelnu: „jah, jah, kęik pattu om̄ sinule andis anttu. mina ole annu ja jummal kah säp anma!“

siš kirjutteDu lavva kerkkude ja vęettu lavva kerkkude ja. siš üttel, et: „katte nagla villu peräst om̄ mulle pattu andis anttu,“ et „mul pattu ilman enämp ei ole.“

ES MT 130, 8—11. A. Tamm, 1934.

Leena Visk, 60 a.

142. Vasikat otsimas

suvine aig, nī pūlba epaguspūl. pālt lęüne aettu kari męlsa — ja poiskene ollu karjus sāl — serätse väikse nõre kęĕvestigu[33] *alla. no, sis epagu ęĕgaltu kari kodu, ja poiske tullu karjaga kodu, karjaboiske. ja ütte vaskal pūdenu*[34] *karjaboisksel. ja pernaĕne nakkanu karjaboisksega terelama, et: „miñe, olsi vask vällä, eñne ei tohi sina kodu tulla, kui vask käen om!“ ja karjaboiske läñnu pālt päĕvä miñekki męlsa ja olsnu vaskal — eij ole loidnu kostegi. ja särände solt tullu siñnä męlsa pāle, vai nī aĕnamā vīr ollu, ei ole enämp näñnu kodu miñnä. kęñnu sis męlsa pitti, sānu ütte talu saña manu, ta ei ole toda saña tuñnu. s läñnu sisse siñnä, — sān ollu läm̆mi — tükn siñnä saña nukka tęne. noh, sāl tūk aiga ollu, kālu kui üits tullu: müist, müist, müist, müist! ja męttelnu, et näis, kes nüit tulep!*

no sis vętnu (tu tuleja) *saña ušse valla ja ęĕganu: „liza!“ üits mešterahvas ollu. aga keski ei ole elli vasta teñnu. sis istnu saña lavale ja poiskene męttelnu et: näis, mes nüit sāp.*

tullu joba nī kibenä aja peräst tęne müisin, iks: müis müis müis müis! poiske litsnu eñnäst väĕgä ligi nukka, et: näis, mis nüit tulep! ja sis vętnu saña ušse valla, ja tu mešterahvas ęĕganu et: „liza, liza, kas sina olet?“

liza üttelnu et: „mina jah!“

et „noh, kos sa nī kavva ollit? ma ūtse sinnu am̆mukki!“

no, liza üttelnu et: „es sā eñnembä tulla: lehmä olliva nüssä, peni olliva sūttä, laud olli krâmi ja luitsa olliva uhta[35]*.“*

ja lizal ollu sis saljabāts kah ütten rätti sizen, tū panttu saña lavale. noh sis sāl ar̆mastama ja kallistama. sis sānu azi nī kaugele, et pois nakkanu sāl liza käest norima midägi, ja liza ānu iks vasta, et ole tahtnu toda asja ette vęita sāl. ja sis pois üttelnu, et: „ärä kēlä,“ et „mina męšta tettä ja oitta,“ et „mina tijä kęikki, kuis tulep olla ilman.“

no, poiske üttelnu nukkast, et: „kas minu vaškat kah tijät, kos minu vask jäi?“ — ikkutse eliga[36] *— tol ollu vask südäme pāl.*

---

[33] murdes tavaline *kęĕvistik* ~ *kęivistik*; [34] olnud puudu; [35] loputada, kergelt pesta; [36] nutuse häälega

no, sis̄ jā̄nu līzal poĕziɢa ar̆mastuṡ kat̀ski ja saňnalävest väl̀lä ja plaɢama, et̀ kurat̀ saňnan. ja poiṡke roninu saňnalava pâle — tol̀ nak̆kanu kül̀m sâl — ja löìɒnu rät̆tiɢa saĭjaʙät̆si ja nak̆kanu sụ̂mä.

noh̀, om̀ɢu[37] *nak̆kanu päìv joh̀ üleṡ tulema, kar̆jaʙoĕzil vaja jo koɒu miňnä. jah̀, ja läňnu saňnast väl̀lä ja kaènu, et tut̀va mẹt̀s ja tut̀va saň ja ol̀lu kẹik̀ tut̀va kot̆tuṡ. ja vẹt̀nu rät̆tikseɢa saĭjaʙät̆si üt̆ten ja läňnu koɒu ja paňnu aò rīɒa pâle saĭjaʙät̆sikse. ezi läňnu tal̀li ot̆sa pâle veẹ̆ɒikseṡ pik̆kut̆tama. aɢa penik̆kene vẹt̀nu saĭjarät̆ti ja nak̆kanu sụ̂mä.*

no, muị̆ɒuk̆ki peṙnaĕne tulep ik̀s talun kẹĕɢe eňnemʙä üleṡ. noh̀ tụ̂ kaènu, et̀ meṡ peni sụ̂̄p̀, kaep̀: saì penil käèn! ja jôznu sišse ja üt̆telnu peremēle et̀: „meìl om nẹìɒuze krâm, et̀ rät̆tiɢa om̀ saì tụ̂ɒu ja peni sụ̂̄p̀!“

noh̀, sā̄lt̀ siṡ kẹik̀ ma̧ẹa rah̆vaṡ üleṡ, et̀ mes̄ nẹìɒuze krâm om̄. et̀ saĭjaʙät̀s om̀ tụ̂ɒu rät̆tiɢa sījä! no, sā̄lt̀ tul̀lu kar̆jaʙoiṡ kah̄, kut̆sut̆tu tal̀li ot̆sa pā̄lt̀ maha.

siṡ küzit̆tu poĕzikse käeṡt: „vaškat̀ löìɒzet̀?“

„eṡ löv̆vä!“

noh̀, siṡ peremị̄ṡ kaènu: vašk maɢanu kah̀ aĭja tak̆kan. siṡ poĕziksel kah̀ â mị̄l, et̀ vašk aĭja tak̆kan maɢas.

ja siṡ küzit̆tu et̀: „koṡt si saĭjaʙät̀s sījä saì?“

poiṡke üt̆telnu et̀: „tẹšte saňnast saì, et̀ ma ol̀li sā̄l ụ̂ɒ.“

no et̀: „kuiṡ sa saĭjaʙät̆si sait̀?“

noh̀, poiṡke kuiṡ‿ta üt̆telnu: „eňne tul̀li mešterah̆vaṡ, läit̀s saňna lavale maɢama. sis̄ tul̀li üit̀s līza‿nimeline našterah̆vaṡ. ja siṡ mešterah̆vaṡ kẹnelnu sā̄l, et̀: „ma tījä kẹɢest, sel̀lest ja tol̀lest, et̀ mina küšse eňɒä vaškat̀, siṡ jōziva mẹlemʙa saňnast väl̀lä ja jät̆tivä saĭjaʙät̆si maha ja mina vẹt̆ti ärä ja tul̀li koɒu ja, siṡ paňni saĭjaʙät̆si aòrīɒa pâle ja peni vẹt̀se ta muị̆ɒuk̆ki sā̄lt̀ ärä.“

ES MT 130, 16—20. A. Tamm, 1934.

KÄREVERE K.

Leena Visk, 60 a.

143. Kodukäija

mehe manu käìs naĕne koɒu; kol̀m näɒälit̀ ol̀lu täl̀ tu kaʙelist koɒu sör̆k̀mine eɢa ụ̂. ja vaĕvaṡ om̀ma mị̄̄ṡt eɢa ụ̂. tu mị̄̄ṡ ol̀li nî ärä kur̆nat̆tu, et̀ enämp̀ käv̀vä eṡ jẹv̆va: noh̀, päìvä tụ̂, ụ̂ze kuri kiùzap̀. noh̀, käĕnu

[37] hommikul

aŕste pitti temä, ařsti eì oleva męistnu miᴅäᴇi nęù aṅᴅa. meṡ nęù nüìᴅ aršti męiṡtseva aṅᴅa vanaᴇuraᴅi vaṡta. siṡ eìj‿ole mûᴅ sānu, ma‿ì tījä, kaš‿ta oľli vana mįs vaì vana naěne, vana ta oľlu, siṡ tû soŕpnu, teňnu sâl noìᴅ rište ja, tû oľlu siṡ üiṫs nęìᴅ. siṡ tû piľnu ęᴅaᴇulṫ tuḣka pęřmanᴅule, eṫte kaṁᴃreᴅe ja tâᴅe kaṁᴃreᴅe ja teňnu siňnä noìᴅ rište ja‿ṡ mehe säŋᴇi manu kaḣ noìᴅ rište. no siṡ aettu kęiḱ kaššі ja peni väľlä kaṁᴃrest, eṫ siňnä miᴅäᴇi eṡ jâ, eṫ siṡ näiṡ, meṡ lûm sīn kęňnip̀. no siṡ nî eňne keľlä kaṫteᴅę·iṡtküṁmeṫ vaì üṫteᴅę·iṡtküṁne aìᴇu, siṡ tuľlu üiṫs sûr tûl niᴇu kohin ja ušse tirṫsnuva. siṡ taḷ kuraᴅil oľli süä̀ täìs, eṫ täľle vaṡta oľli teṫtu, eṡ sâ miňnä mįṡt kiùzama. siš‿ta sāl taᴇaᴇaṁmerṫ piṫti koľlanu ja müřränu. ku‿ɗal siṡ tû aìᴇ tuľlu, eṫ vaja ärä miňnä, siṡ ku‿ɗa tęṁmanu toľle ušse kiṅni plāṫsti, ja siṡ ezi laùlnu toᴅa laùlu, ku‿ɗa ärä läňnu eṫ:

„kęiḱ, meṡ teřve mâ pāl eläp̀,
piäp̀ kûlma tęṫteste."

siṡ nu kaiṫs sęṅna sānu laŭlᴅa, siṡ oľlu kęiḱ vaᴇane, eì ole kuḣki eᴇa kaḣki oľlu kūlᴅa koṡseᴇi pûl. noḣ, siṡ tuľluva üleṡ kaèma, eṫ meṡ jäľe sîn oṁmava pęřmanᴅu pâl. oľluva našteraḣva jäľe ja paľlaste suḱkeᴇa. kaè, tuha‿ᴃäle jäěvä jäľe.

ES MT 130, 20—22. A. Tamm, 1934.

KÄREVERE K.

Leena Visk, 60 a.

144. Ilmast

si sula iḱki oṁ paľlu sūremp̀, üle seľle taľve si sula. eì ole konaᴇi mäṫtiṫ nî paľlu oľlu paľliṫ niᴇu pręľla. uja peřv oṁ periṡ paľlaṡ, ta‿ṅᴅ ärä luṁme eì vęṫta, aᴇa vähämᴃäle vęṫtap̀. eᴇa ta sula eì oleḱki nüiṫ â, temä riḱkup̀ iḱs tįᴅ ja taľve küľmä lāvä rüä̀ orašse manu. sūrṫ viḱka eì tį orašsele, aᴇa koṡ sûr paḱs oraṡ, tįp̀ kaḣ. oleṡ ta‿ṅᴅ serätsiṫ samu iľmu eᴅezi piɗänu. aᴇa nüiṫ nōre kû oṫsa siźen[38] oṁ sula. oì juṁmal, eę̆lä seľle ajaᴇa, kül temä tuįzaṡ ja saṫte, siľmi eṡ sâ vaľla oitta, kül temä kîje niᴇu paᴅa. kül eę̆lä iḱs oľli iṙmuṡ, keṡ eę̆lä väľlän sęiṫmize pâl oľliva. meìl sîn aḱnastki oľli iṙmuṡ kaìja, meṡ siṡ vįl, keṡ väľlän käìmize vaì sęiṫmize

[38] noorkuu alguses

pâl oľliva. nüiť om̀ ik̀s suvel jo vana jęŏlu mů̧ᴅä, ik̀s tęùʙaneǩki aìᴏ. nüiť om̀ viǩma väŕjä vaľla, om̆muǩkuṡ om̀ kęik̀ veť täìs. kül̄ küľmäʙoiṡ tuleṗ, kęp̆puťtaṗ varṡti oma toǩkiᴏa. — — —

kuì męniᴏęŕᴅ nî vaᴏane om̀ ja iľluṡ iľm om̀, siṡ męťs kohizaṗ ezi eṅᴅäst ja tûlᴅ eì ole olemaṡki[39]*, siṡ üťteldäṡ eť iľm naǩkaṗ nüìᴅ saᴅama vaì läť sulale.*

ja näeť, kuì męniᴏęŕᴅ läť päìv ärä, ṡ‿om̀ päěväl ma‚iľmaťtune kęŕᴏe pošt pâl, ta tähenᴅäṗ, eť iľm naǩkaṗ saᴅama ja tuiṡkama ja toŕmama, ik̀s üiťs iľma mūᴅe tuleṗ.

kuì kuťsuťtaṡ päěväl niᴏu sap̆pi, tęneᴏęŕᴅ om i̯n sap̆pi, tęneᴏęŕᴅ om̀ taǩkan, tęne om̀ siṡ kuį̆va, tęne om̀ viǩma sap̆.

niᴏu nüiť ęᴅaᴏune ęhe paštaṗ, alť siniǩkaṡ ja pā̄lť liľlaǩkaṡ. tů ęheťtaṗ ęᴅaᴏutse ęhele vaṡta, tů tähenᴅäṗ kaṡ küľmä vaì saťtu ja tuiṡku. päěvä vaṡta ęheťtaṗ.

tûl om jäľle lęùneᴅe kā̆nnu, ta läť višt peḣmele taᴏazi. nüiť ta oľli uňᴅi pā̄lť, sīṡt om̆muǩkust, aᴏa nüiť om ärä kā̆nnu. tūleliṗpu noǩ om̀ lęùne pōle, tuleṗ jäľle sula. — — —

kuì kana noǩkitseva ja üleṡ aľja oťsa leṅᴅävä, siṡ lā̄vä iľma aľvale — jäľleǩki sûr täḣtsuṡ! kuì kiǩkaṡ aľja oťsa leṅᴅäṗ ja kireṗ, noǩka vaṡta tūlť kā̄näṗ, lā̄vä jäľle iľma aľvale. kuì ojan om vezi seǵäne, vaľᴏeṡ lů̧ṗ, tů tähenᴅäṗ jäľle aľʙu iľmu. vana inemiste lû koňᴅi tuňneva kaḣ ärä: kuì iľm aľvale läť, sis̄ om̀ temä koňᴅi razeᴅa[40] *väěᴏä ja pâ om̀ rašse. aᴏa kuì iľm iluzale läť, sis̄ om̆mava koňᴅi kęik̀ teŕve ja nî keŕᴏe kuì.*

kuì em̆miṡ pęḣku am̆masteᴏa väľlä tů̧ṗ, lā̄vä iľma âle. kuì ojan om vezi seľᴏe, klâŕ, tů tähenᴅäṗ iluzať iľma.

ES MT 130, 24—34. A. Tamm, 1934.

LUTSU K.

Jaan Kuhlberg, sünd. 1886. a. Lutsu külas Lata talus, kus on pidevalt elanud kuni surmani. Isa oli pärit lähedal asuvast Kammeri vallast, ema vanemad ja vanavanemad samuti põliseid Kammeri elanikke. Surnud 1959. a.

145. Ema vaarisast Jursist ja sissidest

si̯ oľ kam̆meri vaľlan kavanᴅu külän. sā̄l mäľlu talul eläz minu emä vana‚ezä vana‚ezä, nimi juŕṡ. si̯ oľli pā̄lť sâ âšta vana, kuì ta oľli siṡ oma säľᴏä näěᴅänü minu emäle, tů oľ siṡ laiťs oľlu. aᴏa ta kęnel, kęik̀ täľl‿oľ mēlen.

[39] kirjakeelne sõnakuju, murdes *olemanᴏi*; [40] rasked

kuì nu unū·zi käĕnüvä, küllä tuľluva, siṡ koṡ inemize kätte saĕva, toľle käeṡt nęùᴅzeva varanᴅuze väľlä. siṡ inemize paᴇziva į̄ṡt, koṡ näĕvä, kuì tuľliva, paṅᴅzeva pak̀ku. siṡ oľli kōᴅak̆kęzę vaŕjuᴅaĕᴇaṡ panttu, koṡ ärä saĕva paᴇᴅa, vaŕju miňnä į̄ṡt.

siṡ oṁ sęitnu ratsal oᴅezeᴇa siňnä maìja, koṡ j u ŕ ṡ eläz. ja sāl p ē ᴅ u j ā n i tak̆kan oṁ üits k a ľ m i s t u mäᴇi, koṡ kōluziᴅ mattetti, siṡ sâl oṁ temäl kų̄p oľlu. unû·z oṁ sęitnu siňnä ratsal oᴅezeᴇa. j u ŕ ṡ näňnü, et̀ tuľlu, paňnu pak̀ku siňnä k a ľ m i s t u mäèle, jōznu siňnä kų̄ppa kūⁱräk̆kile siṡse, saṁᴅla tęm̆manu sû et̀te. unû·z oṁ näňnü, et̀ sāl üits inemine oṁ oľlu, ja kihuttanu ratsal oᴅezeᴇa siňnä manu, sęitnu toᴅa mäk̆ke pitti ja ot̀se inemist tak̆kan, et̀ koṡ ta paᴇes. kuì unû·s sęitse üṁᴅre riŋᴇi mäk̆ke pitti, siṡ sęk̆ oᴅene jalaᴇa siṡse, kōᴅa laèst läᴅi, sęk̀se‿küľle lû[41] säľlä lû küľlest kęik̀ siṡse. siṡ unû·s sęitnu ärä — eṡ löv̆vä keᴅäᴇi.

siṡ kuì ta kōᴅast väľlä sānu ja koᴅu tuľlu, siṡ mähittü täl̀ säľk̆‿kiṅni, omatse mäh̀knüvä, męni âšta pęᴅenu: eᴇa siṡ rohitsa‿ėat̀ eṡs‿ole, ezi mäh̀knüvä ja rohitsanuva męt̆sa roh̆teᴇa. teŕveṡ sānu, aᴇa mulk̀, sûr aùᴅ vaì loh̀k oľlu sāl, koṡ oᴅeze jalᴇ siṡse sęk̀nu. toᴅa näĕᴅänü minu emäle et̀: „kaèᴇe, koᴅiᴇe, lat̆sęksę, koṡ unū·zi oᴅene sęk̀se minule siṡse!“

ni unū·zi vaì siṡsi käĕzivä vį̄l mit̀mit̀ kęŕᴅu, üt̀te vîzi, väĕᴇa tih̀ti käĕnüvä v e n e m ā l t̀ sîn. tęĕneᴇęŕᴅ jäľle tuľluva, siṡs‿oľlu tare läve į̄n em̆miṡ pęŕsteᴇa, imet̆tänü pęŕzit̀ . . . unû·z vęt̀nu mēᴇa ja tsuzanu pęŕstest läᴅi uᴅara mant̀ ja paňnu eṅᴅä kų̄rmaᴅe toľle pęŕza uᴅara mant̀. ja sis̄ läňnü ärä. inemize paossin oľluva, siṡ noìᴅ eṡ sā kät̀te, paòn oľluva kęik̀. ja krâm, miṡs‿oľlu, tų̄ oľlu käk̆kittü ärä unû·ze į̄ṡt, et̀ toᴅa kät̀te eṡ sāva. siṡs‿oľli sį̄ᴇęŕᴅ jäľle ärä läňnü.

üit̀skęŕᴅ jäľle tuľluva, siṡ oľlu täl̀ vaèzek̆kezel rehi ülevän, oma viľlä rehek̆kene, ja rehe ah̆jun tuli. timä näňnü, et̀ unû·s tulep̀ jäľle. siṡ jōznu pařzile üleṡ ja vęt̀nu puziᴅū üt̆ten. tų̄, keľleᴇa reh̀t tsuzitti alt̀, kuì lik̆ke oľli, puziᴅū̂ṡ kut̆sut̆ti. unû·z jōznu lävest siṡse ęk̀va, ja rehe ahi pal̀li. vęt̀nu, tęm̆manu ręìva üleṡ — süᴇüzene aìᴇ oľlu — ja nak̆kaṡ paiṡtma ah̆ju sû į̄n. siṡ ta pařzilt̀ kaènu, et̀t‿oṁ naĕšte rah̆vaṡ. tı̨mä oľlu siṡ kah̀ nî kaŋᴇe mį̄ṡ, puziᴅū oľlu timäl peòn, ja valanu puziᴅûᴇa ęk̀va laᴇiᴅähä ja lōnü maha ah̆ju sû et̀te. tuľlu tęne tak̆kast jäŕᴇi ja tęm̆manu tuk̆kast

---

[41] ribid

kiǹni toȉ tęzel ja vīnü ęk̀va väl̀lä ärä ja läňnüvä kuì tûl. aɢa timä eṡ tījä, kaṡ jäì kōluṡ vaì eȉlu, aɢa ärä‿ɒa vîɒi.

siṡ naǩkanuva eǹɒiṫ koɢuma koǩku kęiǩ nu inemize, nu kavanɒu külä raȟvaṡ, kaḿmeri vaȉla jaɢu kaȟ. siṡ kuì unū·zi tuȉluva jälle rîzma, oȉlu neȉl rīzuṫtu varanɒuzeɢa sûr maru vụ̂r. siṡ oṫsnuva nu inemize sęà-rīštuṡ kiṙve ja oɒaziṫ ja läṫsivä siňnä taḿmejäřve męṫsa — tụ̄ oṁ sāl kaḿmeri męìza taǩkan — sāl̀ oȉlu neňɒe tị̂, koz‿nu rụ̂vli käězivä. sâl ni inemize läṫsivä vaṡta ja naǩkaṡ sęɒa pâle, naǩkaššiva lụ̂mä. sâl oṁ taṗnuva unû·ze paȉlu ärä, aṙva męni, keṡ paǩku sānu, muị̄ɒu taṗpeṫtu kęiǩ puhaṡ ärä. saěva sāl̀ siṡ ulkka krâmi rōviṫtu varanɒuzest käṫte ja oʙeziṫ, saěva oma krāmi käṫte ja unû·ze käeṡt oʙeziṫ. ja męni, keṡ unû·-zest jānü eȉlu, tụ̂ sānu paǩku sāl̀. sị̂ oȉlu vīmäne, peräst seɒä lahiŋɢuṫ vaì sęṫta üṫteɢi unû·zi ęnämṗ eìj‿ole tuȉlu.

sị̄ vęiṗ oȉla taɢazi neli vaì vîz pęȉve vaì roȟkemṗ. kuì minu emä laiṫske oȉli, siṡ timä ezä vana‿ezä ezä näěɒänü toɒa âva, ja tụ̂ oȉli paȉlu pāl̀ sâ âšta vana.

KKI MT 210, 9—14. A. Tamm, 1959.

LUTSU K.

Jaan Kuhlberg, 73 a.

146. Kuri mõisnik

vaṡtse‿praŋɢli męìzaṫ kuṫsuṫti vanast väiǩse‿praŋɢli męìzaṡ. sāl oȉ üiṫs vêɢneri nimeline äřrä; sị̄ oṁ nī iṙmuṡ saǩs oȉlu, eṫ oȉ paṙǩnu kęikki inemīzi, peṡnü. — — —

siṡs‿oȉli minu emä ja üiṫs tęěne tüṫriǩ panttu kaneṗpiṫ kaǩma męìzan. kaǩnuva kaneṗpiṫ, aɢa äřrä vaȟtnu palkkoni pāl̀ sāl̀ męìzast, tęěne tüṫ-riǩ vęṫnu kaneṗpi pâ sehest neȉt‿teřri, ê̱rze, paǹɒze sū̆vve[42] ja seì neìɒ.

minu emä üṫtelnü siṡ: „paì aňnęǩkęnę, ärä sōɢü, äřrä vahiṡ!“

„oȟ, eɢa tu miɒäɢi eì tähenɒä!“

„oi, miȉleṡ eì tähenɒä! oì, ma peȉɢä väèɢä iṙmzaɒe!“

aɢa tụ̂ eìj‿ole küzünü, iǩs vęṫnu noìt teřri, paňnu sū̆vve ja sōnü.

aɢa seɒä maìɒ oȉlu varṡti äřrä sâl ja āranu[43] aňne — täȉl‿oȉlu sûr jū̆sse pleṫ taǩkan — jū̆sse pleṫti piṫti ja kēruṫtanu toȉle üṁʙre käè. ja siṡ naǩkanu keṗpiɢa uṁʙlema[44] — keṗpil oȉlu tina pom̄ oṫsan — ja toȉleɢa

[42] suhu; [43] kirjakeelepärane sõnakuju, murdeomane *ârnu*; [44] s. t. peksma

peṡnü vaì uṁmelnu säl̀ɢä nì pal̀lu, eṫ säl̀ɢ ol̀lu verine. minu emä siṡs‿ üṫṫelnü seᴅävîzi: „oì ęn̆nisteɢijäk̆kene!“ ja ìknu kuì üiṫs laĕneṫṫaṡ.

siṡs‿oṁ üṫṫelnü seᴅävîzi minu emäle: „ole vaikki l ē n a, sina oleṫ üiṫs aùza inemine, sa oleṫ tṷ̄ṫṫänü üṫṫe vîzi.“

aɢa a ň n e l e üṫṫelnü: „äʙemäᴅä, kaṡ sina vaṙʙlane oleṫ, eṫ sina sṷ̄ṫ ni kanep̆piṫ kęik̀ ärä!“ ja ìks peṡnü. — — —

minu onu oʙeze päṡsivä sā̄lṫ n a h a pṷ̄lṫ val̀la ja‿ṡ jōznuva läʙi męṫsa v ä i k̀ s e - p r a ŋ̀ ɢ l i męìzaᴅe. onu läňnü vaṙzule peṙrä męìzaᴅe. ol̀lu v ê ɢ - n e r sā̄l aìjan, tṷ̂ kuṫsnu minu onu aìᴅvī̧rᴅe ja siṡ nak̆kanu üle aìja kep̆piɢa seᴅävîzi peṡmä. peṡnu toᴅa kaḣ, naha kūmaṡ, ja ezi käṙk̀nü eṫ: „sa eṡ tohi vaṙzu laṡke val̀la!“

KKI MT 210, 16—18. A. Tamm, 1959.

LUTSU K.

Jaan Kuhlberg, 73 a.

147. Kambja kiriku ehitamisest ja Paalimäest

k a ṁ j a keṙkkuṫ taheṫṫi eᴅimälṫ ehiṫṫäᴅä p ā l i mäè oṫsa, tṷ̂ oṁ il̀lus kęṙɢe, kaùɢeᴅe näṫṫä sā̄lṫ mäè oṫsast. ja siňnä oṁ siṡ maṫṫerjal vîᴅü ja nak̆kaṫṫu ehiṫṫämä. päìvä oṁ ehiṫṫeᴅu, aɢa ṷ̂ze oṁ kęik̀ lak̆ka saᴅanu, miṡ päìvä ehiṫṫeᴅü. nî siṡs‿oṁ miṫmiṫ päìvi teṫṫü, aɢa ik̆ki oṁ saᴅanu kok̀ku. siṡs‿oṁ taṙɢa manu minttü nęù küzümä ja tark̀ oṁ siṡ op̆panu ja üṫṫelnü eṫ: „paŋ̆ɢe mušta äṙjä eṫṫe, veòrīšta eṫṫe, ja paŋ̆ɢe keṙkku ehiṫṫuze krâm siňnä pâle. laṡke mušta äṙjä miṅemä — koṡ nī̧ saìzma jā̄sse, siňnä vęṫke nak̆kak̆ke keṙkkuṫ ehiṫṫämä.“

oṁ teṫṫü taṙɢa nęù peṙrä, ja siṡs‿oṁ äṙjä nîɢav̆va läňnüvä kuì siňnä k a ṁ j a jäṙve liɢiᴅäle męṫsa ja nak̆kanuva sā̄l aìna sṷ̂mä. sâl oṁ męṫs ol̀lu, siňnä oṁ saìzma jā̄nüvä, siṡ siňnä oṁ nak̆kaṫṫu k a ṁ j a keṙkkuṫ ehiṫṫämä. siṡ läiṫs keṙkku ehiṫṫüṡ eᴅezi, ja sâl oṁ pręl̀lane k a ṁ j a keṙk̀. aɢa p ā l i mäè oṫsa eṡ sâ ehiṫṫäᴅä, sâl tęze uzu vaę̆mu laḣknuva maha, miṡ ehiṫṫeᴅü. p ā l i mäè pā̄l ol̀lu oḣvri koṫṫuṡ, koṡ raḣvaṡ käĕzivä oḣvriṫ vîmä. — — —

aɢa sā̄l mäè sehen oṁ varanᴅust, kęk̆ke maṫṫeṫṫuṫ krâmi, miṡ ni eḣteᵢazja vanast ol̀liva. kuì sā̄l tī̧ᴅ ęìjenᴅeᴅi, kaĕveṫṫi laèmʙaṡ, tul̀lu väl̀lä kęikki aṡju. üiṫs mī̧ṡ vizanu lap̀juɢa kaiṫsküṁmenᴅ vîz aṡja kęṙraɢa: sęṙ-

mušse, käè vęruze, kāla eh̀te ja rahazit̀, miṡ sā̄l kęik̀ ol̀luva. ja üit̀s kašt om̀ tul̀lu väl̀lä, tû om̀ vîdü lîna, t a r t t u d e, toda eìj‿ole val̀la vęettu sā̄l. siṡ pantti si mäɢi muį̄naṡ kait̀se ala, et̀ sā̄lt̀ kiäkki inämp̀ eì tohi kaìva. aɢa saę̆zap̀ pręl̀la alali kęik̀, eìj‿ole sā̄lt̀ kiäkki ka‿ėonu.

KKI MT 210, 28—30. A. Tamm, 1959.

LUTSU K.

Jaan Kuhlberg, 73 a.

148. Vihamehe saadetud kärnkonnad

vanast ol̀ meìl pīri pā̄l emä aìɢu üit̀s kade inemine, keṡ kahet̀tada męiṡt. kaè, miṡ kadeduṡ teì, miṡ minu emäɢa om̀ ärä tet̀tü.

me lät̀sime v ę ň n a š s u h u aę̆nale ja emä jäì üt̀sindä kodu sījä. tul̀lime ędaɢu kodu v ę ň n a š s ū s t ja emä näę̆däṡ męi̯le et̀: „kaèɢe, pujakse, miṡ meìl kōɢi läve kęřval unik̀kun om̀!“

me kaę̆me j u h a n i ɢ a kat̀tek̀keste, ezä ka ol̀li, kol̀mek̀keste ol̀lime: sûr kär̀nɢoňna unik̀ ol̀li. ja kär̀nɢoňna ol̀liva nî sūre, (näitab kätega:) *kaè, nizuk̀katse sūre la‿ėa ol̀li. üt̀tešsä tęiṡtküm̆me tük̀kü. aɢa ku‿ńa tul̀luva męt̀sast üleṡ ja ik̀s kōɢi lävest sišse üt̀si jär̀ɢi*[45]*, üit̀s ęňne, tük̀kü a‿ėa peräst tęne jäl̀le. emä vęt̀nu plīdi alt̀ kaŋɢet̀ kûma tulist tuh̀ka küh̀vliɢa ja toda pâle. siṡ jā̄nü vak̀ka. tul̀lu tęěne, tol̀lele nīza·mat̀te. kęikki kęřvet̀ sedävîzi unik̀kude kōɢi läve kęřvale. üt̀tešsä tęiṡtküm̆me tul̀lu, siṡ jā̄nü vak̀ka, enämp̀ eìj‿ole tul̀lu. ja kęik̀ ol̀li üt̀tezuɢutse sūre.*

no vihamį̄ṡ sā̄t̀se säl̀ɢä. kär̀nɢoňna käę̆zivä leh̀mä imemän . . . sūre koňna niɢu pęr̀za. aɢa siṡ pā̄lt̀ tol̀le eìj‿ole näňnü üt̀teɢi kär̀nɢoňna eì.

KKI MT 210, 52—53. A. Tamm, 1959.

LUTSU K.

J u h a n V i l l e r, sünd. 1867. a. Vana-Prangli vallas. Noorpõlve mööda saatnud Russaku külas, hiljem meheeas asunud äia tallu Lutsu külas, kus töötas elu lõpuni. Koolis käinud pole päevagi, hädavajalikku kirjatarkust õppinud kroonuteenistuses. Surnud 1959. a.

149. Viiskudest, pirrutulest ja vanaaja rätsepast

nûd om̀ serände kęr̀d, lät̄ kařjuṡ kar̀ja, paǹd tsuv̆va jal̀ɢa. ku mina lät̀si kar̀ja, kut̀sut̀tiva vīzu. pajo kül̀lest kizut̀ti kû̯r, nōdest tet̀tivä vīzu. nū̯ ol̀liva kařjuze käŋɢitse. kui pajo kû̯ri maha kiṡti pajo pā̄lt̀, siṡ mähit̀ti

[45] hrl. *üt̀sì järi* 'järjestikku'

nimä keṙrä. tṷ̂ pâr vîze jalan oṫsa saìje, sā̆lṫ keräst vẹetti pajo kṷ̂ri, pantti lìkku, leotteᴅi ärä siṡ teṫti vīzu nuiṡt. siṡ piᴅi jäl̆le nîᴃal̆lu ōlik[46] olema, eṫ tinavā̆ṡta nîᴃal̆lu nîᴅzi kiṡkma, eṫ tẹzeṡ ā̆ṡtaṡ keväjäṡ val̆miṡ oṁ. siṡ piᴅi nîᴃal̆lu taɢavara val̆mistama, eṫ tẹzeṡ ā̆ṡtaṡ i̯l oṁ[47], mūᴅu keväjä ei sā nîᴅzi eñne kui kṷ̂r val̆la tuleṗ, siṡ sā̆ṗ.

tal̆ve siṡ ol̆li kül̄ naḣktsuv̆va. eläjiṫ tap̆peṫti, naḣka ol̆li ìkke nîvẹrṫ.

tol̆ kẹr̆ral ku mina väikke ol̆li, siṡ saìje tüᴅruḣ vîs ruᴃla ā̆ṡtaṡ palkka. siṡ üle koṗka tul̆li päìv, eṡ sā pṷ̂lṫ tẹiṡt koṗka pā̆väst. muna pâr maṡse tol̆ kẹr̆ral kop̆pìk, vẹìnaɢel maṡse küm̆me koṗka, tsiàliha kilu ol̆li neli koṗka, lam̆ᴃaliha kaiṫs koṗka.

saᴅa kaiṫsküm̆menᴅ nak̆la ol̆li kol̆men pūᴅan — tṷ̄ maṡse ruᴃla kaiṫsküm̆menᴅ koṗka, siṡ tul̆li kop̆pìk rüäjahu naɢel. eleṫti nî ku eñne sâᴅi.

lam̆ᴃi‿el̆li[48] eṡ ole, toᴅa siṡ niɢu jẹ̄luṡ tṷ̂ᴅi naɢel, tṷ̄ maṡse kaiṫsküm̆menᴅ vîs koṗka, mi̯niɢẹṙᴅ maṡse neliɢüm̆menᴅ koṗka. nelisaᴅa kram̆mi oṁ viṡt naɢlan.

pû kül̆lest kiṡti . . . pir̆ru, siṡ paluṫteᴅi. mā ol̆li kahešsa ā̆ṡtane, siṡ ol̆li räṫseṗ talun uṁᴃleman, ja siṡ mina saĕzi lav̆va oṫsan ja näĕᴅäšsi räṫseṗpäle tul̆ᴅ. räṫseṗ pṓziɢa uṁᴃliva lav̆va‿maṅ. siṡ ku tṷ̂ piṙᴅ jäl̆le oṫsa saì, siṡ vẹṫti tẹze pir̆ru, näĕᴅäšsi[49] tṷ̂ jäl̆le palama. siṡ tṷ̄ üᴅze kašt ol̆li lav̆va oṫsan mân, kuṡ nu üᴅze läṫsivä siṡse siñna.

ma ole ezi mẹṫtelnu, ka‿koṡ ol̆li peṙnazel ja peremehel aru, ja räṫseṗpäl nīsa·maṫte jäl̆le. nî kuì teṫse·ṁᴃri kûl oṁ pik̄ ṷ̂, ẹᴅaɢu läiṫs vaṙra pimeᴅäṡ, pantti minu siñna lav̆va oṫsa saìzma, tul̆ᴅ näittämä. kaṡ eṡ vẹĕnu peŋkki aṅᴅa! räṫseṗpä poiṡ üṫleṡ räṫseṗpäle: „joᴃa kik̆kaṡ kiṙɢze, nûᴅ oṁ keṡk‿ṷ̂.“

mul̆ ol̆li â mi̯l, eṫ vašt sāṗ nûᴅ joᴃa maɢama miñnä. mul̆ ol̆li jala joᴃa nī väzinu eṫ eṡ jẹv̆va enämᴃ saešta. vana räṫseṗ üṫleṡ pṓzile: „eì, eñne ei lähä maɢama kui si̯ rẹ̄vaṡ val̆miṡ oṁ.“

näĕᴅäšsi iḣs vi̯l tul̆ᴅ eᴅezi mina, jala nî väzinuva jah. mina saṫte pẹl̆vili maha. vana räṫseṗpäl iɢävene sûr mẹ̄ᴅuᴃū, aṅᴅze mul̆le kaiṫs plaḣsi säl̆ɢä. ma ol̆li jo nî väzinu, eṡ jẹv̆va enämᴃ saešta! no siṡ ku nṷ̄ kaiṫs plaḣsi ärä saì, siṡ eṡ tule enämᴃ uṅᴅ eṡ, siṡ tul̆li jal̆ɢu siṡse ûs jẹùᴅ, eṫ lüv̆vä saì.

KKI MT 187, 47—50, S. Tanning, 1957.

---

[46] hoolas; [47] s. t. tagavaraks on; [48] petrooleumi; [49] läitsin, süütasin

LUTSU K.

Juhan Viller, 90 a.

150. Kütis ja sõõrd

toda teĭtti kaĭte mûdu: tęne jagu kuĭsuĭtti eĭ küĭttiś‿pęĭd. tęne jagu kuĭsuĭtti nî sîrd, sîrd‿pęĭd. (Kütisse jaoss) *raotti vęzu maha, kăneĭtti kuppu, teĭtti kû; kû kăneĭtti viĭsaga kiñni. ku nū aò oĭliva ärä kujunuva, siś tū mâ küñneĭtti aŕkk‿aĭruga üleś. pantti aò kubu maha siñna, tū kaĭteĭtti tuŕvastega kiñni. no siś pantti palama, siś paĭli ärä. nū aĕnatse tuŕba paĭliva ka kiĭk tuhaś. siś laotteđi tu tuĭhk laĭkka, teĭtti pęĭd pâle. siś küñneĭtti üleś ja teĭtti pęlluś.*

küĭttišsiĭ ja sîrde teĭje mina ezi ku nûr oĭli. siś teĭtti siñna pâle kezev, ja siñna siś külveĭtti nâri kaĭ, kuĭsuĭtti inemize‿nāriś. siś tolle värške mâ‿bāl nâri kaśviva kezvä sizen väęga iluza. noĭd nâriĭ oĭli kaĭte jaĭkku: vaĭgiĭ ja vereviĭ. vaĭge kaśviva sūremba kui verevä. tęne âštak siś nū vęzu jüre kiśti väĭlä. nū jälle paluĭteđi sāl mâ‿bāl ärä, saĭ jälle tuĭhka‿ja. toĭ‿gęŕral ega päĭv oĭli suiĭtsu kiĭk maĭ·ĭm täis, egäl talul küĭttiś ja sîrd paĭli.

maĭ‿gū lęppul ku küĭttiś ärä paluĭteđi, siś teĭtti ękva pęĭd pâle. sedävîzi naĭkkaśsiva nį pęllu sūrenema. todavîzi saĕva siś peremehe joba obeziĭ roĭhkemb ja eläjiĭ roĭhkemb. keś iĭkke jęukkaś ja nûr pereṃįs oĭli, siś teĕvä ilmliĭkku mâ.

KKI MT 187, 71—73. S. Tanning, 1957.

LUTSU K.

Juhan Viller, 90 a.

151. Suvine lumesadu

toda oṁ vîsküṁmend kûs āśtaĭ tagazi — j â ń saĭje kaĭteśsa — siś läiĭś vîjendämäl jünil ilm külmäle, tęze pāvä lęune aĭgu naĭkkaś luṁme sadama. siś saĭte ů läbi ja pûĺ päĭvä. siś paṅdze kaupṃįś oṁmugu obeze eĭte ja läiĭś lîna, tęĭje sālĭ krâmi enđäle, rįga ega vaŋkrega eś sâ, nį paĭks lumi oĭli ja ilm oĭli piĭven. no siś inemize ütlivä: „nût‿tule küĭ periś näĭg.“

rüä oĭliva sūre, pâ oĭliva väĭlän. lumi liĭse maha kiĭk rüä ja viĭlä, miś oĭli üleś tuĭllu.

kolmaDa pāvä siš läiʦ ilm seʲgele ja läiʦ nʲ lämmäle, eʲ olli üʦte pāväga kiʲk tʊ̄ lumi kaDunu, sʊ̄ olliva kiʲk veʲ täʲs . . . vezi olli veřrev, siš oleš sʊ̄ kiʲk niGu verevä olluva, siš rüä eš muřruva üʦteGi, rüä tęssiva ezi üleš niGu eňneGi ja kaśviva eDezi. ja pęllu̯oraš olli nʲsa·maʲʦe: miš olli lumi maha vajoʲʦanu, nʊ̄ tęssiva üleš ja kaśviva nʲ eDezi.

siš inemize üʲʦlivä: „peʲG olli kül sûr, et tule näʲG.“ vili läiʦ iluste kazuma ja rüä kiʲk. tʊ̄ äštak olli å suvi. tʊ̄ lumi eš tʲ kaňju suGuʲkki.

KKI MT 187, 76—78. S. Tanning, 1957.

LUTSU K.

Juhan Viller, 90 a.

152. Õlgkatuse katmisest

muʲ olli tu laʲpju vʲl iʲDa alale pāri[50] *vahel, ęle lʊ̄mize laʲpju, keʲlleGa kaʲʦuš tazatseš lʊ̄Di. sōne olliva siżen.*

eDimäne kęʲrD, kuʲ kaʲʦuš ärä rōviʲʦi, rōvi jämeDiDe viʲsuGa kiňni köʲ̆Deʲʦi pâre küʲGe, sis miňtti męʲsa, kořjaʲʦi pēňiʲkkezi viʲsu, keʲlleGa laʲʦte kiňni köʲ̆Deʲʦi rʊ̄ve küʲGe, kohe ęle vahele pantti, viʲsa veʲ̆ziva olla kolme suGutse: ęʲGe pēňikse kūze, pēňikse pa̯eoviʲsa ja pēňikse kę̯eoviʲsa. ku̯ma na koDu tęʲje, siš köʲ̆Di ma na kuʲppu. ahi olli kūmaš küʲʦeʲʦu, s̯paňni viʲsa kuBuze aʲju kūma käʲʦe, lašši näʲl sāl olla kaiʦ̯koʲm tuňni vaʲ roʲhkemʲp ja̯š veʲʦi sālD väʲlä ja naʲkkašši naʲD kânmä. — — —

noʲ̯š veʲ̆zime[51] *ęle kʊ̄ üleš siňna kaʲʦušse pâle, viʲsa kʊ̄ ka siňna üleš, siš veʲ̆zi ma nu laʲʦi ja laʲpju, laotti ęle kʊ̄ laʲkka kaʲʦušse pâle, viʲsa kʊ̄ vaʲlmiš, paňni laʲʦi ęleDele pâle. siš veʲʦi ma kāneʲttü viʲsa rōviDest ja laʲʦiDest ümBre läBi ęʲGi, siš tęmmašši pʊ̄l̯ciňni nu viʲsa, siš veʲʦi ma laʲpju, naʲkkašši toʲlleGa noʲD ęʲGi lʊ̄mä, eʲ si kaʲʦušse vořm väʲlä tuʲlli. kuʲ olli tazatseš lʊ̄Dü, naʲkkašši noʲD viʲsu kiňni tęmBama — kęvaste. kuʲ olli ärä kiňniʲttedu, š laotti jälle uřveste, veʲʦi jälle ęʲllist*[52] *läBi, jälle kiňniʲʦi pʊ̄lDe viňna nu viʲsa, jälle laʲpjuGa leʲje liuhka. rāštäle*[53] *teʲʦi väʲikse vihu, niGu vanast rüä raBamize vihu vaʲ vähämBä, nʊ̄ kuʲsuʲʦi rāštäš vihu. nʊ̄ paňniʲ eDimäne kęʲrD eDimätsele rōvile, muřDziʲ toʲlle vihu pōleš — pʊ̄l läiʦ allaʲppōle*[54] *laʲʦi, sūremʲp jaGu läiʦ ülespōle laʲʦi. siš naʲkkašsit toʲlle rāštäš*

[50] sarika; [51] viisime; [52] vanimas kõnepruugis *ęlist* ~ *olist* 'õlgedest'; [53] murdeomane *räštäle*, ka *räštäšvihu*; [54] tavaline murdes *alaBõle*

vihu pāl̄ᴅ kat̆tust kat̀ma — seę̆nis[55] *kuì üit̀skęr̀ᴅ kat̆tuṡ val̆miṡ saì, vaì üleṡ kat̆tušse ar̀ja.*

ma ezi teì noìᴅ kaȟru per̀zit̀. tet̀ti väik̀se vihu üm̀ʙre tol̆le kaȟru per̀ze, ęle üm̀ʙre. muį̀ᴅu laò‿ʙāl ol̀li pim̆me, läʙi kaȟru per̀ze paiṡtse val̀ɢus kam̀ʙre pâle ja tare pâle. tęĕzen ot̆san ol̀li tęne kaȟru peřze.

siṡ ol̀li raȟval si eʙä‿uṡk: süɢize top̆pit̆ti nu kaȟru per̀ze kiṅni, et̀ muį̀ᴅu pūk̀ tulep̀, vīp̀ miᴅäɢi ärä . . . pantti kiṅni, et̀ pūk̀ ei sā miᴅäɢi varastaᴅa. kuì per̀naĕne eṡ tījä — kuī‿ᴅa leę̆vä ärä küɗzäzi, siṡ leį̀vä ol̀liva mę̆hen — siṡ per̀naĕne üt̆tel et̀: „leį̀vä om̆ma mę̆hest joʙa ot̆san . . .“

peremį̄s küšse: „kuiṡ‿si aȟju‿ᴅäìz leìʙä ot̀sa saì?“

siṡ per̀naĕne üt̆tel et̀: „kaȟru peřze ol̀li viṡt val̀la, pūk̀ om̀ sišse tul̆lu ja ärä vīnu.“

kârᴅe kül̆len ol̀li rāštäṡ. rāštäṡ piᴅi alt̀‿pûlᴅ lühemʙäṡ lûmä. tal̀ve, kuì sula tul̀li, ęle kat̆tuṡ ol̀li vet̄ täìz. kuì kül̆met̆tämä nak̆kaṡ, siṡ nak̆kašsi rāštäᴅe jâʙurak̆ka kazuma. ol̀li kot̆tušsiᴅe, kuì pak̀s kat̆tuṡ, ol̀li neli vîz jal̀ɢa jâʙurak̆ku pik̆kä. nüìᴅ om̀ pû kat̆tušse, jâʙurak̆ka ei sāva kuikki pik̆käṡ miṅnä. — — —

vęį̀me tū ka paṅᴅa, miṡ mul̀ tû aìɢu joȟtu. ma ol̀li nûr poiṡ, peremį̄z üt̆tel: „sa miṅe tâmʙä męt̀sa, kor̀ja vit̀su, kūmut̆ta ärä, kānät̀ ärä om̆meneṡ val̆miṡ, nak̆kat̀ kat̆tust kat̀ma.“

tęze päĕvä peremį̄s per̀naĕzeɢa lät̆sivä lîna, mina nak̆kašsi kat̆tust kat̀ma. tul̀li sûm‿aìk‿kät̀te, tüt̀rik̀ ęĕɢaš minu maha sûmä. ma kaṅᴅze pârɢüm̆menᴅ kup̆pu ęl̀ɢi kat̆tušse pâle val̆miṡ, kânzi küm̆me kup̆pu ärä ja laotti[56] *val̆miṡ. tul̀li maha, lät̆si sûmä.*

tüt̀rik̀ tul̀li väl̆läst sišse, üt̆tel mul̆le: „sik̄ kit̆seɢa om̀ läṅnu̯ üle aɢana vařju‿alutse kat̆tušse pâle, nüìᴅ āva su ęle laⁱk̀ka.“

mul̀ läit̀s süä̀ täìz, lät̆si reᴅelit̀ pit̆ti üleṡ kat̆tušse pâle. kit̀s kânze ęṅᴅä üm̀ʙre, tol̆lele eṡ sā ma lüv̆vä, ta tul̀li kat̆tušselᴅ maha taɢazi. sik̆kale saìje pâr kęr̀t‿tol̆le lat̆tiɢa lüv̆vä. aɢa sik̄ ol̀li raṡke, lat̆ti ol̀liva vana, lät̆sivä sik̆ka al̄ kat̀ski: sik̄ sat̀te[57] *kat̆tušse ařjast rehe ala paⁱl̆la pęřmanᴅu pâle. siṡ ma lät̆si kaèma, miṡ sik̄ teɢe rehe al̄: sik̄ ol̀li kuì kōlu mân sāl. aɢa peräɢęr̀ᴅ tul̀li el̀lu, ęᴅaɢuṡ ol̀li sik̄ jäl̆le teřve, kęṅᴅze muru pāl.*

---

[55] murdeomane *sēńiṡ* ~ *sēniṡ* 'seni'; [56] laotasin; [57] kukkus

siṡ ma kaṫse toᴅa kaṫtust miṫtu päìvä. ma‿ṡ kẹneli peṙnaĕzele toᴅa luᴇu, eṫ seᴅäv̨ịzi siḱ saṫte kaṫtušse ařjalᴅ rehe ala maha, lẹùnaṡ aì tẹne joᴃa jaḷᴇu pâle. siṡ na imeṫtivä, mẹṫliva, eṫ nî kẹṙᴇest maha saᴅaᴅa ja vịl eḷlu jäì . . . .

kuì tẹňniṡpäĕväl päìv väḷlän oḷli, paiṡtse kaṫtušse pâle, siṡ üṫlivä, eṫ „tẹňniṡ ištuṡ kaṫtušse ariᴃuḷje pāl.“

süᴇize kaḥ vahel vizaššiva nī naḷla, aᴇa kuì tẹňniṡpäìv, üṫlivä eᴇa‚ü·iṫs nî.

KKI MT 205, 39—43. A. Tamm, 1958.

LUTSU K.

Juhan Viller, 91 a.

153. Koda ja kõlkalune

suvel kuà maṅ kēᴅeṫti sụ̄ḱ, sāḷᴅ kaňneṫti mäèle[58]*, siṡ mäèl sụ̄ᴅi. koᴅa teṫti tüᵢḱ mât‿tarest kaùᴇemᴃale, eṫ vašt lāṫ palama. oḷli iḷma laetta, paḷ̌ᴇest saĕna üleṡ teṫtü, kaṫtuṡ pâl. ẹlist eṡ sâ kuàle kaṫtust paṅna: paᴅa oḷli suvel kōᴇu oṫsan, tuli käìz väḷlä, üleṡ.*

taḷve lẹĕᴇaṫti kūze paḷᴇi vaḷmiṡ ma‚ẹaᴅeᴇemize jaoṡ. keväjä aetti kōre maha, noiṡt kūze kozeᴅest pantti kuàle kaṫtuṡ pâle. miṡ va‚ẹa eṡ ole, nụ̄ koze kāneṫti truḷli, saẹ̆ziva saẹ̆na vēren küṁniṫ āṡtiṫ. kuì va‚ẹa oḷli kaṫtust paraṇᴅaᴅa, pantti lina leottuste[59] *liᴇunema . . . tẹm̆maṫti siṙᴇu, tẹm̆maṫti üleṡ kaṫtušse pâle. seᴅävîzi saì kuàle jäḷle ûs kaṫtuṡ. mẹni koᴅa oḷli sûr, sāl oḷliva kaṗsta tüňni ja mûᴅ krâmi, oḷli niᴇu ni kaiṫs tuᴃa*[60] *koḱku.*

koṫta nuḱka kaňneṫti rīᴅast aḱke[61] *ja puìᴅ vaḷmiṡ — oḷli viḥmaᴇa sāḷᴅ â vẹṫta, eṡs‿ole viḥmaᴇa tụ̂mist.*

taḷve eṡ teṫtä sāl miᴅäᴇi, siṡ kēᴅeṫti rehe taren. taḷve oḷli kaṗsta tüň kuàn. kuì peṙnaĕne taḥt kaṗstiṫ kị̄ttä, vẹṫse terävä kiṙve, raᴇus tüňnist kaṗstiṫ. nû oḷlivä sāl ärä küḷmänüvä, kuì konaᴇi jâ puraḱ.

reheᴅare kẹřval vaḷlaline kârᴅe‚alune, kohe paňniṫ miṡ‿ta·ḥt rīṡtu. tu oḷ sānᴅe vařju‚alune, kuṫsuṫti kẹlkkalune. mẹnen paĕᴇan oḷli sāl tsià

---

[58] s. t. rehetare juurde, koda tavaliselt eluhoonetest madalamal, kas oja või tiigi ääres; [59] linaleoauku; [60] kirjakeele sõna; [61] hagusid

sul̀ɢ, eȉ lähiǩkene ol̀li tsiǩka sṷ̈ttä, aɢa perän kaottiva ärä: tsià sit̄ aĕzeṡ ul̀luste. kẹlkkalutse taǩkan ol̀li aɢanik̀, kohe aɢana sišse pantti. tare î̯n ol̀li vṷ̂ruṡ, koṡt uiṡ läit̀s sah̀vreᴅe. mẹni teì tal̀li aɢaniɢuṡ. oʙeze ol̀liva tal̀ve rîjal̀.

KKI MT 205, 58—59. A. Tamm, 1958.

LUTSU K.

Juhan Viller, 91 a.

154. Lääts

ẹ̆iɢe vanast peṙnaĕze kẹ̄ᴅivä eɢä pühäʙä lā̄ᴅzä sup̀pi. lā̄ᴅzä ol̀liva pēńikse niɢu vašt viǩki vil̀lä siżen. terä ol̀liva verevä, vaì prūni . . .

lā̄t̀sä piᴅi külümä äšte ẹreᴅaᴅe. kui ta pak̀s ol̀li niɢu lina, siṡs‿eṡ kazvat̀ta kẹt̀ru. lā̄t̀s aṅᴅze alat̀ti äšte väl̀lä — iǩki oma vîs‿kû·skümmenᴅ sēmenᴅ. ma sẹɢlaᴅäv̆ve külüzi maha, aɢa vîz vak̀ka saì. enämʙiᴅe ik̀s eɢä talu külüzi keväjä sẹɢlaᴅäv̆ve. onu külüzi teᴅä niɢu vašt rištiǩkaĕna sēmenᴅ: kat̀te sẹr̆meɢa ja päǩkäɢa, ik̀s nī tsiuk̀se ja tsiuk̀se.

niɢu‿ᴅa üleṡ tul̀li, naǩkaṡ äit̀semä, tüvest sēniṡ kuì lat̀va ol̀li kẹt̀ru täìs. pā̄lᴅ äĕᴅzeṡ, alt̀ kazvat̀ kẹt̀ru. ta ol̀li niɢu kūze oṡ, nẹɢla[62] üm̀ʙre tsệri — ta‿l̀li nî kẹt̀ru täìz. aì rat̀taṡkâri üleṡ niɢu puh̀maṡ, ol̀li niɢu uʙa äšte ẹre.

kuì lā̄t̀s val̀miṡ saì, siṡ naĕze kak̀seva peòɢa, niɢu vašt liňna kaǩkut̀taṡ, kuì oleṫ näňnü, ja‿ṡ paňniva maha uniǩkuᴅe. eɢa‿ṡ teᴅä eì sā tsir̆ʙiɢa pẹìma, eì viǩkat̀tiɢa nī̆ttä, ta ol̀li jo nī lühiǩke ja . . .

uniǩkust tẹštet̀ti üzäɢa vaŋk̀reᴅe ja vîᴅi reheᴅaṙre par̆zile, sâl‿sīs kuìvi. par̆re tẹǭɢat̀ti äšte liɢitsiᴅe. kuī‿na kuī̯va ol̀liva, rap̆put̀teᴅi rehe ala puh̀ta pẹr̆manᴅu pâle, siṡ naǩkat̀ti kṷ̈tteɢa peṡmä. siṡ kaetti vahet̀te pā̄l, kuì teřri kẹt̀ru siżest enämp̀ eṡ löẹ̆ᴅä[63], siṡ rehitseᴅi ẹle pā̄ltt‿ärä. siṡ pantti sari üleṡ, tūle käèn sar̆jat̀ti. tûl aì aɢana väl̀lä, ṡ‿ni leňnäšsivä koṡ jūᴅaṡ, aɢa terä lät̀sivä sar̆ja al̀la uniǩkuᴅe. siṡ pantti terä kot̀ti, sā̄lt‿ṡ tal̀ve vẹetti ja kēᴅet̀ti.

lā̄t̀s ol̀li sūre taluᴅe sṷ̈k. kaṡ siṡ kēᴅet̀ti sup̀pi vaì put̀ru vaì . . . vahel tet̀ti tamppi. kuì tamppi tet̀ti, kēᴅet̀ti lā̄ᴅzä peh̀meṡ, siṡ taṁʙit̀ti pân äšte puᴅrule — niɢu nüìᴅ vašt karttuli put̀ru taṁʙit̀taṡ. siṡ pantti luit̀saɢa raṡva kah̀ sišse, kaš‿siṡ üit̀s vaì kait̀s luit̀saᴅäit̀. mẹni paṅᴅze vī̯l tōʙi pîmä, siṡ ol̀li ta niɢu å jahu puᴅer. kel̀ raṡva eṡ ole, paṅᴅze pal̀lalt pîmä, ja‿ṡ saì kah̀ väĕɢä maǩkus.

KKI MT 205, 60—62. A. Tamm, 1958.

---

[62] okkad; [63] ei leitud

Mari Pala, sünd. 1889. a. Vahtra külas Topsi talus. Vanemad samast paikkonnast, mees pärit Vana-Kuuste vallast. Jutukatked lindile võetud Maaritsas Mari noorema tütre kodus.

155. *Lihasuitsutamisest ja -soolamisest

me tsù·ɨ̯ᴅzuĭ̯tame ku‿oṁ sū·rɛ̨mʙa si·ŋ̆gì | ko·ɨ̀m pä̀ivä ä·rä̀ || s‿tēmè a·ɨ̀glast tu·ɨ̀ᴅ || vɨ̄·mätsen oĭ̯san tē·mè | kɛ̨·v̀va tu·ɨ̀ᴅ kuì joʙà tahàme nɨ̄· | si·ŋ̆gin süv̀vä | ɨĭ̯ma prǟ·ɨ̀maᴅa ja kɨ̯̄·ɨ̀mädä || no sɨ̯·s tēmè kɛ̨vɛ̨mʙaì tu·ɨ̀ᴅ‿aga | nō | panème vahel (nõuse) a·là ka·ẖ ku tu·lɛ̨p | ju·ɨ̀tüp va·ɛ̨à || — — — aga nigu sū·rɛ̨ si·ŋ̆gì oṁ lû·ga | nû· eì na·ǩkaǩki tsi·lkkuma väĕga | nɨ̄·kɛ̨v̆và tu·ɨ̀ᴅ eì vɛ̨ì te·ɨĭ̯tä ||

(HK: Mis puuga piät kütmä?) *a pû· vaì? || noḣ iḳs le·p̆pä puĭ̯jèga e·nämʙiᴅe kü·ɨĭ̯täme | sellèʙeräst eì | kû·ze pe·ᴅäjä n‿om vana tɛ̨·r̆vatsɛ̨ | nō·ᴅega eì tɨ̯̄· ko·nàgi || kɛ̨·ɨ̀v ka· vɛ̨ipp‿oĭ̯là | le·p̄ ka·ḣ || tɨ̯̂·rɛ̨ pa·làva | ega nɨ̄ väga kû·ma‿i tɨ̯̄· mugu aṅnàva tsu·ɨĭ̯tsu ɛ̨ṅnɛ̨‿ja . . . ||*

(HK: Misperäst lepä tsuits piap olema?) *no tɨ̯̂·‿ɨ̀j‿olɛ̨ tɛ̨·r̆vàne pû· || kû·ś ja pe·ɨĭ̯tàì oṁmava tɛ̨·r̆vatsɛ̨ | muštava li·hà väga ä·rä̀ || jaḣ le·p̄ | kɛ̨·ɨ̀v ka·ẖ | tō·rɛ̨ṡ kɛ̨·ɨ̀v‿ja . . . || pa·làva‿ja eì tɨ̯̄ nî kû·ma eì | aṅnàva pa·raṡ‿jagu ||*

(HK: Kas nii ka oll, et osa liha jäi suula enne?) *a sɨ̯̂·la? || no su·vɛ̨ṡ iḳs eṡ jä·ɛ̀ttä nɨ̂j‿eɨ̀ ta läɨ̄ sɨ̯̂·lve‿sen a·ɨ̆vaṡ | eìj‿olè nigù tsù·ɨ̯ᴅzuĭ̯ʈeᴅu || tsu·ɨ̯ᴅzuĭ̯ʈeᴅu eì lǟ a·ɨ̆vaṡ || — — —*

nü·ɨ̀t elȁme vä·ikkest eĭ̯llù nü·ɨ̀ᴅ eìj‿olè meìl nɨ̄· | sûri tsi·ǩkù | a va·nast oliva sū·rɛ̨ | kaĭ̯ʈɛ̨ ko·lmeˌäštatsɛ̨ tsi·à ṡ‿oliva sū·rɛ̨ nɛ̨·ùze | sär̀se pi·kliǩku nɛ̨·ùze | kā sɨ̯·s süṅᴅuva nɨ̄ si·ŋ̆gì ilustɛ̨ si·sse || a miṡ meìl nü·ɨ̀ ku‿mè piàme sin väiksit pɛ̨·rzɨ̀ì | nüɨ̀ eìj‿olɛ̨̄ meìl nɨ̂· sûri . . . || ṡ‿eìj‿ol mi·ᴅägi | noḣ tû·ṅni | sɨ̯̂·l pâ·le‿ja ||

(HK: Kas peris kuju suul vai?) *ja e·ᴅɨ̀mält iḳs ku·ɨ̀v sɨ̯̂l | si·s pantti | sɨ̯̂lveɨ̄ kɛ̄·ᴅeĭ̯ʈti ja pantti ü·lè sɨ̯̂·lvezi ka·ẖ || nɨ̂j‿eɨ̀ i·lustɛ̨ kɛ̨ɨ̀k[64] lä·ʙì sɨ̯̂·lᴅuva‿ja || — — — no li·hà‿ʙäle pantti mu·ɨ̯ᴅuǩki kɛ̨·và sɨ̯̂·l | no siṡ pantti vɨ̯̄·le ka· vɛ̄·ᴅiǩkɛ̆ze iḳs || pantti ve·zì kɨ̯̄·mä ja sɨ̯̂·l siṅna sisse ka·kɨ̯̄·mä‿ja | kɛ̄ᴅeĭ̯ʈti ä·rä̀‿ja | tükk‿a·ɨ̀ga‿ja | vä·ɨ̀lä sǟlt‿ja | kü·ɨ̆mäṡ‿ja | pantti pâ·le ||*

[64] murdeomane *kɨ̯ik*

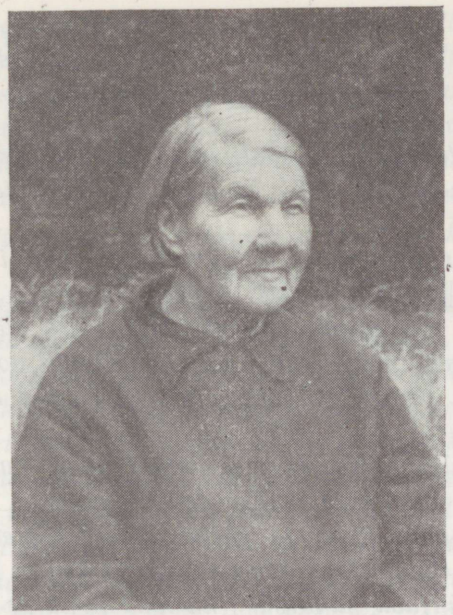

Mari Pala

(HK: Aga kas mõnel läits liha alvas ka ikki?) *no lähäp kü·l̄ ku‿ìj‿ olè äs̀te sō·lat̆tu || lähäp kü·l̀l‿al̆vas̀ ka·h̄ ||*

(HK: Ja rasu?) *no ra·zù | razvàl es̀s‿olę nüt̀ mi·ɒä̀ɢi || eɢă su·lat̆teɒu razù u·k̀ka eì lâ . . . || no to·l̀lęlę pantti ka sû·l | tol̆le tû·rele si·s̀se‿ja | tū·‿s̀ lâ ka ko·hek̆ki || tet̀ti vi̯l sā̆rt̀se pä·t̆sì | ja si̯s̀ pantti siñnà ra·zvà ke·s̀t*[65] *vil ü·m̀ʙre tęm̆mat̆ti | s̀‿ol̄ i·l̆lus̀ tu ra·zù | es̀‿lä kę·l̆latsęs̀ || s̀‿pantti mi̯nę nę·ù sis̀se‿ja || no‿ja·h̄ | üt̀s ki̯·ĭk̀ ks‿ol̄ tü·ñ eh̀k męnì ka·s̆t vai mis̀s‿ i̯ñnę̀ o·l̄ | sel̆leʙerăst et̀ tą̆‿l̄ ku·ìv | eɢa ta miɒä̀ɢi ve·t̀t‿es̀ lazę̀‿ja || tü·ñ ka·h̀ ol̄ ||*

(HK): Tuu liha, kui nüd suvepoole joba jäi, kas ta läits nii alvas ka?) *no lä·häp kü·l̄ | prę·l̆la lazę̀va ka·h̄ | om̀ väik̀se lihà näil tsù·i̯ɒzut̆taɒa ja sō·lat̆ta | om̀ kū̆lɒa ę·k̀s et̀ li·hà lät̀t‿a·l̆vas̀‿ja || aɢa piatt‿ik̀s väɢa ō·lik̆kas̀ olę̀ma‿et̀ | piat̀ ka·èma | ja‿eì tohì toɒa las̀kę tu·l̆là et̀ a·l̆vas̀ lät̄ ||*

EMH 714. H. Keem, S. Nigol, 1964.

---

[65] kile

VAHTRA K.

Mari Pala, 75 a.

156. *Verikäkid ja valged käkid

ja·h̄ | kä·k̆ke tet̀ti kü·l̄ || ve̯etti ra·zù | si·p̆pul prā̆ᴅit̆ti[66] *ä·rȁ‿ja̯ || ja pantti ve·rì‿ja | ja·hù‿ja | tet̀ti kä·k̆kì || ja kî̯·mä‿ja | kē̆ᴅet̆ti ä·rȁ | siṡ prā̆·ᴅit̆ti ja sû̯·ᴅi ||*

(HK: Kas ilma praatmada es süvvägi?) *noh̀ i·l̆mà pal̆lù‿ṡ ta·hà ik̀s | prā·ᴅit̆ti‿ja || ta·lùl ol̄ siṡ tû̯·ɢe̯r̀ᴅ eṡs‿olè̯ | ku‿mà vī̯l ka·řjan käĕ̯zi | e·ṡs‿ole̯ jo vī̯l | pî·mä kohek̆ki vījȁ | eṡs‿olĕ̯ pīmȁ ma·šsìnit̀ eì mi·ᴅȁɢi || no siṡ ve̯etti pī·mȁ‿ʙält kû̯·rᴅ ja prā̆·ᴅit̆ti noìt kä·k̆ke si̯ṡs‿ol̄‿na â· . . . sû̯·št ma·nù pa·ňni‿ʙäl ki̯ik̀ || aɢà nō | pal̆la kē̆·ᴅet̆tut̀*[67] *eṡ ta·hà | ki·äkki || — — —*

(HK: A kas valgit käkke ka tetti vahel?) *ja·h̀ | va·l̀ɢit kü·l̄ tet̀ti || to·ᴅà ma näì vä·èɢa‿t̀ | ku val̀ɢet̀ käk̀ki tet̀ti || no·ìᴅ . . . ve̯etti pî·m || üt̀s ki̯·ik̀ kaṡ pant̆ti a·p̆put̀ pîmä ja rī̯·ṡka se·ɢì || kaštet̆ti ja·hù ja tet̀ti nî kùĕ̯và‿t̀ kä·k̆ki saì* (pitsitädä) *| kē̆ᴅet̆ti ä·rȁ‿ja | vî̯·ɢa || ja‿siṡ ve̯etti ä·rät‿tu ve·zì || vale̯t̆ti sû·rjaɢù pâ·lᴅ si̯ṡ | ku toᴅà ja·hù pe·rȁᴅ siňnă jäì vē̆·ᴅik̆kēze‿ja | siṡ pantti rī̯·ṡka pî·mä pâ·le‿ṡ | toᴅà aetti kî̯·mä | s toᴅà ve̯t̆tit̀ kä·k̆ki ke̯řvale ||*

EMH 714. H. Keem, S. Nigol, 1964.

VIRBLASE K.

Kusta Ärma, sünd. 1879. a. Vastse-Prangli vallas Virblase külas. Samast paikkonnast pärinevad ka tema vanemad.

157. Lina

kezvä ke̯řz jäì ik̀s linaṡ. linamā küntti enämʙüìzi ik̀s keväᴅe, laṡti äɢliɢa üle, äeṡteᴅi sēme kah̀ siṡse, ja me̯niɢe̯r̀ᴅ laṡti aᴅraɢa kah̀, e̯huk̆kezelt̀. äɢliɢa aetti mit̆tu ke̯r̀ᴅa pâle. kuì lina kül̆vet̆ti, siṡs‿ik̀s äɢliɢa kol̀m vaì neli ke̯r̀ᴅ aetti üle. lina kül̆vi a̯ȅaɢa me̯ni piᴅäs kunṡti, et̀ lina piᴅi külimä om̆muk̆ku vaŕra, eňne päĕvä te̯ùzu, il̆ma am̀met̆ta, ja ezi siṡs‿üt̀lemä, et̀: „iṡsänᴅ sa näet̀, ma ole ihu alaste.“ siṡ piᴅi lina kazuma. oma

[66] vanimas kõnepruugis *küiᴅzet̆ti*; [67] kõnekomistus, harilikult kj. ütleb *pal̆lalt kē̆ᴅet̆tut̀*

kül̆vi aìɢ ol̆li, vìjeɒę·ìstküm̀nenɒäst maìst nak̆kaṡ pâle, siṡ niɢu kiäkki jęùɒze tet̆tä. ik̀s pak̀s lina kül̆vet̆ti, vak̆kama pâle ol̆li arilik̀ saɒa nak̀la. aɢa na kül̆vivä kat̀saɢüm̆menɒ ja saɒa kait̀sküm̆menɒ kah̀. puhaṡ sēme. niɢu‿ɒa konaɢi kaṡvi, męniɢęr̀ɒ kaṡvi periṡ â, vak̆kama pāl̆t keškmäne sāk̀ ol̆li vīstę·ìstküm̆menɒ pū̆tta, ja kaĭt̀sküm̆menɒ kah̀. ja säĕɒze pū̆tta kah̀ vak̆kama pāl̆t saì, siṡs‿ol̆li ta uk̀ka läňnu̯ lina joʙa.

kuì val̆miṡ saì lina, vījenɒäl kuv̆venɒal aùɢustil ik̀s alùsteɒi kak̀mist. naĕze kak̆kiva. kuì ol̆liva vę̂ra kak̀ja, siṡ kaṡ peò, vaì vak̆kamā vîzi, kū̆ssaɒa peò ol̆li päĕvä nor̆m. kuì keškmäne lina, nel̆lä päĕväɢa vak̆kamā, ja kat̆teɢa kak̀se kah̀ ärä męni, kat̆test nel̆lä päĕväni. keṡ kaŋɢe kak̀ma, kak̀se tuhat̀ peò päĕvän ärä jäl̆le, oma kaĭt̀s tuhat̀ vak̆kama pāl̆t.

kuì ärä ol̆li kak̆kut̆tu, vē̆t̆ti unik̆kuɒe kok̀ku, aetti sāl lap̀juɢa mâ tazatseṡ, säetti rāɒzi peŋ̀k̀ üleṡ, rā̆t̀s kül̆ɢe. um̀ʙeṡ kaĭt̀stę·ìst väìst piɒi rāɒzil olema. rā̆t̀smine ol̆li mèĕšte[68] tū̂. tuhat̀ vī̆ssaɒa peò ol̆li päĕvä nor̆m, ja sēme sar̀ɒa. niɢu kiäkki siṡ jęùɒze suɢiɒa. mul̀ ezäl ol̆li üĭt̀s poiṡ, tęm̆maṡ pōle päĕväɢa tuhat̀ peò läʙi. ma lät̆si ka suɢima, aɢa eṡs‿ole tol̆le tū̂ɢa arinu, siṡ sulane suɢiz ęɒaɢuṡ‿pōleɢa tuhat̀ peò ärä. eɢaṡ eɢal üt̆tel eì lähä kah̀ tu tū̂. kuì sar̀ɒa tet̀ti, lū̂ɒi kär̆ʙišse piṡti, pulkke pâle pantti lat̆ti. kär̆ʙišsel ol̆li vîz vaì kûs pulkka. lat̀te pâle pantti sī̂mne, puɢarma[69].

kuì ärä ol̆li suittu vaì rāɒzit̆tu, siṡ vîɒi lik̀ku. kaę̆vet̆tu av̆va[70] ik̀s ol̆liva, eh̀k tur̀ʙa aùɒ kah̀. pantti vaottuṡ pâle, aò pâle ja ak̆ke pâle kivi, keṡ eṡ laze linal üleṡ tęǫšta[71]. kuì ärä liɢuzi, peh̀meṡ läĭt̀s, lû mur̀ɒu äšte, vęetti väl̆lä, kaṡ rehe rihaɢa vaì, sit̆ta koŋɢziɢa ik̀s enämʙüìzi. pęl̆lu pāl kuī̆vat̆teɒi, kat̀te mū̂ɒu: kük̆kit̆teɒi[72] ja laotti[73] maha kah̀. kuì maha ol̆li laotteɒu, tęm̆mat̆ti rihaɢa kok̀ku, pantti kup̀pu. vē̆t̆ti var̆ju al̀la.

tal̆vel, kuì väl̆lä tū̂ ärä tet̀tu̯, siṡ tul̆ lina arimine. âmine vaì mur̀ɒmine ol̆ ür̆ziɢa ja oʙeze mazinaɢa kah̄. rehe al̄ ol̆li ür̆ṡ üleṡ säettu̯. ür̆zil om̀ kaĭt̀s trul̀li, niɢu mazinal, väňɒäɢa ā̆t̀, peò om̀ trul̀le vahel, väňɒäst käip̀ eɒezi taɢazi, et̀ väl̆lä ei sā tul̆la. keṡ ärä ol̆liva arìnu, teę̆vä ik̀s pal̆lu ärä. aɢa mina aì oʙeze mazinaɢa, kuì mina nak̆kašsi. tol̀l‿om̀ vîs trul̀li, alt̀ tulep̀ peò väl̆lä, üleväst viṡkat taɢazi.

par̆zil kuī̆vat̆teɒi lina ärä, siṡ tet̀ti kuʙuɒest peò, kuìj‿ol̆ laotteɒu lina.

---

[68] murdeomane *mēštè*; [69] murdes hrl. *kuɢàra ~ kuk̆ku* 'linakuprad'; [70] augud; [71] kirjakeele sõna; [72] humoristliku varjundiga sõna, murdes tavaline *kik̆kit̆teɒi ~ ištut̆teɒi*; [73] s. t. laotati

aɢa kük̆kit̆teɒu linal jäę̆vä nū̯za·ma peò. lina lû sat̆teva mazina al̀la. üit̀s lašk peòzit̀ läʙi mazina, tęne ol̄, keṡ väl̀lä tęì ja kimppu sâɒze, miṡ läʙi ol̆li aettu. keṡ oʙene eṡ lâ, eɢa oʙene eṡ taha käv̆vä, siṡ piɒi olema poiṡke vaì lait̀ske, keṡ iřmut̀. kuì ta näì, et̀ inemine tak̆kan, siṡ läit̀s. läʙi aettu peò pantti kimppu, niɢu saì, üit̀skę·ik̀ kuì sūre. nū̯ jäę̆vä rehe al̀la, sāl̀t lät̆sivä raʙamize al̀la.

vanast ol̄ ik̀s käzitsiɒe raʙamine. peò pantti tul̆ʙa[74] *pâle, ja siṡ raʙa‿ęaɢa lū̯ɒi, tū̯ ol̆li mēɢa mū̯ɒu. kuì lina kęva ol̆li, siṡ kol̆ɢitse pāl tęm̆mat̆ti, tu tulp̀ kut̆sut̆ti kah̀ kol̆ɢits. mul̀l‿eṅɒäl ol̆li perä‿ot̆sa pāl raʙavuṡ mašsin, ja tęne âmize mašsin. raʙamize man̄ tul̆li raʙik̆kit̀, kiùɒu sāl pal̆lu eṡs‿ole. raʙik̆kit̀ pantti ak̆kanɒe vahele, varaɒe vahele küll‿eṡ pañɒa.*

kuì ärä ol̆li raʙat̆tu, siṡ tet̀ti puñnalize kim̆ʙu, nū̯ lät̆sivä müìmize ala. raʙat̆tu linal ol̀l‿ik̀s veį̆ɒik̆ke luìɒ kah̀ sehen, eɢa tū̯ nî puhaṡ eṡs‿ole, niɢu naĕze ręìva linaṡ vęt̀seva. lina‿kaup̀mehe oštiva liñna, lina konttur ol̆li, koṡ kaup̀mehe ärä añniva lina. sāl tū̯̆tteɒi lina vį̄l üm̀ʙre eñne, kuì ärä sāɒet̆ti.

lina suitti ar̆ja pâl, siṡ kānet̆ti kurṡti, nū̯ jäĕvä koɒu ket̀rämize jaoṡ. kurštist naĕze teę̆vä kū̯̆t̀sli, keɒräšsivä. süɢize pū̯lɒe naĕze keɒräšsivä, keväɒe pōle kuɒaziva kaŋ̀ɢit̀.

KKI MT 220, 8—12. A. Tamm, 1959.

VIRBLASE K.

Kusta Ärma, 85 a.

158. Tont sepikojas

minu äì, vaì naĕze ezä, ol̆li sep̆pä poìɢ. kęr̀ɒ ol̆liva na koɒust ärä läñnu̯va, poiṡ ol̆li üt̆sinɒä kot̆tun, maɢas väl̆län kōmitse pāl. ja kūlu, et̀ sep̆piɢuàn om̀ kęlk̀sna. ja tul̆lu väl̆lä kaèma, et̀ keš‿säl sep̆piɢuàn om̄. aɢa sep̆piɢuà uiṡ ol̆li luk̆kun, ja ta ol̄ kaènu läʙi ak̀na, et̀ üit̀s veřrev peni tęm̀ʙap̀ lę̆t̀sa, ja vahet̆te pāl lū̯̆p̀ alašse pâle. tįmä eìj‿ole męiṡtnu ka miɒäɢi mûɒ, üt̆telnu̯ „stoì!“ ja jānu̯ kęik̀ vak̀ka, eìj‿ole ämp̀ ol̆lu kip̀pu eì kap̀pu.

tul̆lu ezä koɒu, ja kęnelnu toɒa aṡja ezäle. ezä vęt̀se vęt̀me, ja lät̆sivä sep̆piɢot̀ta kaèma. ja lēɒza sû į̄ṡt kęik̀ tuh̀k laⁱk̀ka puhut̆tu. ezä uṡkse ik̀s, et̀ toṅt̀ om̀ oleman, nīɢav̆va kuì ta kū̯li.

KKI MT 220, 22—23. A. Tamm, 1959.

---

[74] ropsipaku

VÕNNU MURRAK

TERIKESTE K.

Juhan Laur, sünd. 1870. a. Terikeste külas, kus põlvest põlve elanud ka ta vanemad ja vanavanemad. Juhani abikaasa on pärit küll Pedaspää külast, kuid juba 12-aastasena toodud Võnnu kirikumõisasse, kus elanud abiellumiseni. J. Lauri suri 1962. a.

159. *Piimapütid ja pütipillid

mi·nà | iks olę nî· | va·na‿ì mi·nò aìɢu oĭli vį̄l kį̄ik̆ pü·ĭtü pi·ĭlì kah a·làli | kelleɢa pü·ĭtüst vę·etti | nî·ʙik̆kä? | pu·ìɢa‿ja || ja‿sis | o·ìs oĭle püĭtü pę·han‿ja sis | tê· | si·nà veĭtit | si·nà veĭtit ja mi·nà | ki·ik̆ sā̆·lì || pu·ìɢa sî·n | sē‿oṁ mul mē·leh̆ || ja mul‿oĭ vį̄·l | eñne seɒä pa·làmist vį̄l ko·ìm pü·ìtü a·làlę || pū̆·st te·ìtü? | tsę̄·rik̆ku ja pu·ñ pā̆·l‿ja | kę·r̆và kü·-lèn | sā̆l‿oĭ ka·ʙę̄‿ja | to·llęɢa veĭtit sä·ìɢä ||

(HK: A mis säl sehen olli?) *pî·m || a·p̆pù pî·m || pü·ĭtù pî·m ja·h̄ || ja‿ṣ tû· kelleɢa? | lu·ìtsit ma‿ì mä·leĭtä? . . . || ku‿mà mä·leĭtämă̆ nakkăššĭ oĭliᵛ‿pû· lu·ìtsa o·mà te·ìtu kį̄ik̆ || to·ɒà minà mä·leĭtä || eì noìɒ pü·ìte oĭ‿vį̄l mi·nò‿aìɢu ka a·lalę | aɢa nüì tu·lì paluĭ[1] nimä pu·htaṣ ||*

pühăʙä o·m̆mòɢu sis‿kuì | mę·ìzast ko·ɒò tuĭlevă | mi·nòl oṁ tū̆ mē̆·len ma‿ĭlì‿ṣ la·ìs || veipp‿ollă mi·nà olè sî·n sü·ṅɒünü‿ja | veipp‿olla‿ì sĭ·st kävè ka· mi·nò ezä? vaìj‿i·mä? | te·òl || sis pü·hăʙä o·m̆mòɢu | ṣ‿ku vä·ìlä laĭtsit sis kū·lit kuì | kü·m̀me ilòzaĭ ki·v̀vi paṅtti pü·ìtü sis | nî ra·p̆puĭtęɒi ṣ nu? pü·ĭtù kį̄ik̆ kę·lìziva kü·là‿ʙāl || sis to·llęɢa? | nū̆? | ki·vì ę̄riva pį̄mä ä·rä‿ṣ nî· näìɒ mę·šti si·zęst || ṣ‿nu pü·ĭtù ki·vì mę̄šti ä·rä̆ paṅtti jä·lle? ku·ijùma || ô·rɢuᵛ‿vä·ikseᵏ‿ki·vikse | mis | si·ñnä läĭtsivä ||

aɢă mi·nà olę̄ sālì pü·ĭtüst pî·mä sō̆·nü minà nì va·nà o·lę || eì si·ṣs‿oĭ vį̄·l pü·ĭtü a·làlę | ja tū̆ prū̆·k̆ || ja mä·leĭtä noìɒ | kuĭsuĭtti pü·ĭtù pi·ĭlìᵏ‿ kelleɢa sālì pî·mä saì kä·ìte ||

[1] põletas

(HK: Merätse nuu olli?) *nî·särätse^{p}‿pu·l̆ɢa‿ja | mu·l̆ɢu lä·ʙì || nî· niɢu nūt̀ lo·h̆vi kut̆su t̆tazę? | ku·m̆mitse || s̀ ol̆livă pū·s̀t | pū·s̀t tet̀tu ę·k̀va | e·ɢàl ü·t̆tèl e·ǹᴅäl || vot̄ mi·nà‿ì tiä̀ ku·is̀ nimä te·t̀tu o·l̀liva aɢa | mul̀l‿om mē·len noìᴅ et̀t‿o·l̀le ||*

(MM: A kuis noidega söödi sis?) *no? | pü·t̆tün ol̆ tę̄·nę ot̀s ja tę̄·nè ol̀le | nî·ʙik̆kält vä·län‿ja sis̀ sā̆·lt̀ mi·nà vęt̀ti si·nà vęt̆tit si·nà vęt̆tit | ki̥·ik̀ kęr̆rast‿ja || no nî·j‿ę·k̀va o·l̀le ||*

EMH 61. H. Keem, M. Must, 1958.

TERIKESTE K.

Juhan Laur, 88 a.

160. *Tädi rääkis teoorjusest

pü·hä̀ʙän teìvä[2] o·m̀ma tū̥ᴅ || vęipp‿ol̆lă‿t̀ mul̀ i·mä̀ ka· kävè || tū̥ᴅ se·let̆tivä a·lat̆ti ik̀s nî· et̀ mis̀ nū̆·tt‿om̀ ja mis̀ nū̆·t̀ kuis̀ si·s̀s‿ol̆ || no pü·hä̀ʙän tevä o·m̆mà tū̥ᴅ | sis̀‿ku ī̥·s̀pä om̆moɢu lä·t̀sivä | noh̀‿s̀ pantti sū̥·k̀ | nä·ᴅä̀li sū̥k̀ piᴅit ü·t̆ten vęt̀ma || ka·p̀sta? | sis̀ ka·rttulᴅ es̀s‿o·lę vī̥·l || ka·p̀sta lä·ńik̆kulę ja nū̥? | pū·s̀t te·t̀tü jäl̆lè kâ·ś pâ·l‿ja | va·ŋ̀ɢ‿ja sis̀ pu·lkkęɢa ol̀leva nî kę·r̆va? | et̀ kâ·ś ä·rä‿s̀ tulę̀ || tū̥·‿ol̆ kä·è ot̆san‿ja | ja‿sis̀ | pü·t̄ ja lē·väɢo^{i}t̄ | si̥s̀s‿ol̆ sä·län‿ja | vi·ɢlà‿ja ri·hä miš‿näìl o·l̀liva ki̥ikk‿ü·t̆teh̀ ||

ja si·s̀ kuì kü·l̀m ol̆lu o·m̆mòɢu | tä·ᴅ́i‿ik̀s se·let̀ ja·h̀‿et̀ | „ku‿mè lät̆sime sī̆s̀t | a·l̀la v ę· ǹ n u‿ʙōle‿t̀ | ta·ĕvas̀ ol̆ se·l̀ɢe niɢù va·šk ja a·m̀męjak̄ tu ol̀l‿ä·rä̀ kül̆mä̀nu niɢù ko·šk || jä·m̆me? a·m̀męjak̆ku‿ja . . . “ ||

ja sis̀s‿e·ź̀ì mis̀ | vī̥·zu? ol̆liva sis̀ ja·làn | eɢa si·s̀s‿es̀ tī̥jä̀ na·hà | na·hà tsu·v̆vęst[3] mi·ᴅä̀ɢi | ol̆liva pajò kō·rist te·t̀tu? || ja mi·nà olę̀ ka·h̄ noìᴅ ka·ǹnu | po·is̀kezen ka·r̆jàn || tä·ᴅ́i tęìj‿a·lat̆ti ja kerèvä[4] ke·r̀rä noìᴅ | pa·jò kū̥·ri‿ja | sis̀ sā̆·lt̀ teìvä vî·ze || ja mā‿lę vî·zeɢa ka·r̆jan kā̆nü || ę·ɢè vanast ol̆lŭ vī̥·l va·èzęmʙ aźì || a nū̂ᴅ ku e·š t ì tul̆ | si·s̀ tul̀le ri·k̀kas̀ a·ìɢ ||

(MM: Kas sa tetä ka mõistat noid viisõ?) *e·ì mę·štà || mi·nà‿ì tī̥jä? sīn i·nämp̀ ku p a· ᴅ à r i l ī̥· n è | kuì tū̥· mę·is̀t sis̀ mę·is̀t || nū̂ᴅ ü·t̀s[5] i·nè-mine ei mę·šta? | vî·ze ku·ᴅàᴅa || pa·jò kō·ręst || ja‿ìj‿olĕk̆ki nî· vaňnù i·nèmizi kes̀ vašt mä·let̆täzi? | vī̥·l to·ᴅà ||*

tä·ᴅ́i üt̆tèl̆‿et̀ | t̆si·ŕppęɢa ko·r̆jànuva (villä) *| ke·źi ol̆lu ka· męńiɢęr̀ᴅ ke·h̀v‿ja || kas̀‿sis̀ vi·k̆kat̆tit es̀s‿o·lę vī̥l vaì | mi·nà to·ᴅa‿ì tī̥·jä̀ || aɢà‿sis̀ | no nî· ru·màla o·l̆liva‿t̀ s̀‿kū̥·t̆tęɢa pešsivä mę·ìza ri·hè ||* (näitab:)

---

[2] = *teìjevä*; [3] nahkpasteldest; [4] kerisid; [5] ükski

Juhan Laur

nî· | nî·ʙiǩkäʔ | jä·m̀me | o·ťsà sēn om mu·lk̀ ja‿s̀ ol̄ | va·řrę̀ kül̀ɢe panttu | ja siṡ ko·ľkkeva[6] *pā̄le ||*

ja minò e·zȁl ol̄ ka· sīn | kaťs kṷ́·ťti a·lale vi̯l | mi·nà‿li sû·ŕ | oľli vi̯·l nṷ̄ᵏ‿kō·ɗì a·làlę || kuťsuťti kṓ·ɗi‿ja | jaʔ eṡ mę·ěštà || siṡ pe·räst naǩkaťti o·ʙęstęɢa || ja si·ṡ teťti | jä·m̀mele pa·ǩkùlę sū́rę plo·ǩki[7] (sisse) *siṡ | si·ṡ pańtti tṷ̄ oʙę̀zęlę̆ tâ·ɗę‿ṡ to·l̀leɢa puruťtęɗi‿ja || no‿ṡ na·ǩkaťti joʙà . . . ||*

no si·ṡ pešti re·hèɢa ku ma·šsinit̀ eṡs‿o·lę̄ʔ || no siṡs‿oľlì mi·nà joʙà su·lànę | ku ri·hèɢa pe·šti || o·ʙęstęɢa sę·ǩkuťtęɗi pu·ruṡ‿ja || aɢa si·ṡs‿eṡ | kaṡs‿eṡ | to·hì oʙęzit vi̯jä laɗęmę‿ʙā̄le et̀‿ta piɗì pu·haṡ olę̀ma | (vai) *mi·ṡs‿aźì ol̄ kui kṷ́·ťtęɢa taḿʙèva | ko·ťton ja siṡ mę·ìzarihè ki̯·ik̀ kṷ́ťtęɢa ||*

ja si·ṡs‿oľliʔ | jä·m̆meʔ ja·làräťtì o·ľliva siṡs‿oľlìʔ pę·l̀vini || a nū̄·t̀ tuľleʔ | et̀ eňnèɢi se·ṡt sā·ńì | mä·hiťti || aɢa siṡs‿ol̄ pę·l̀vini ki̯·ik̀ ja vi̯zù ka·ʙlà oľliva‿ks[8] *jä·m̀me ja pi·ǩkä‿ṡ nu‿l̀livă mä·ʰiťtu ka·h̄ || ja si·ṡ | keṡs‿i·lostę ja·là käŋ̆ɢnuʔ | tä·ɗì üťteľ | ka·ťs rišti sīn î·n | noiṡt ka·ʙlust | ja ka·ťs ta·k̀kan | siṡ si̯·jä‿l̄ mähiťtü nüɗ ü·m̀ʙre || no näìl | sā̄l lē·väɢoťtin oľlù i̯ks | e·rȁvi̯zu*[9] *ka·h̀ et̀ kuì | nṷ̄ ku·ìjušsę‿t̀ pu·ruṡ lävä siṡ jä·ľleʔ aìva*[10] *ka·ʙlaʔ | näìl ol̄ kę·řvaᵏ‿kü·len ka·ᵏ‿kā̄neťtu pa·jò kō·ręst || aìva ka·ʙlà tâ·ɗę‿ja || ja·h̄ || mi·nà olę̀ ka vî·zę | la·ťsęn ka·ṅnu ||*

EMH 61. H. Keem, M. Must, 1958.

---

[6] kolkisid; [7] jutt on hambulisest rehetambist; [8] olid ikka; [9] tagavaraviisud; [10] = *aìjeva* 'ajasid'

Juhan Laur, 88 a.

161. *Puuanumad

no si̯·s̀s‿ol̀le? | tsę̄·rĭɢu li·v̆va? | nî la·v̆vust teȉtü nî· ko·ṙɢę̆k̆kęzę || no sis̀ | üt̀teɢi ka·uśsi minà es̀ nä·è eì ka ü·t̀te a·numat̀ ku‿nu pû li·v̀va‿ja lä·ńik̆ku || no si·s̀ | pû· lu·it̀sa ol̆̀liva || a nüìᴅ e·štì aìɢu tu·l̀le joʙà | pantti lu·it̀sa la·v̀va‿ʙäle || sis̀‿tu li·ùᴅ ol̀le lu·it̀sit̀ ü·m̀ʙre tsî̯·ri tä·ùś pańtti | o·t̀s nî siñnä li·v̀va‿ʙäle la·v̀va‿ʙäl || mul̀l‿om̀ tu nî̯ mḗ·len‿et̀ || me·ìl ol̄ ka·nüit̀ | mi·nò imäl noìᴅ li·ùᴅu‿ja | ja‿ᴅù pû· nü·šk || sû·r pi·k̄ kṷ̄·zę oṡs‿ol̄ | mu·lk̀ si·zeh̀ | panttu la·v̆vas̀ sis̀ sā̆lt̀ ku·ř̆nat̆ti | tę·is̀tę‿ʙaikka || ja pańtti vet̄ siñnà ti·là sis̀se ę·lè‿s̀ lä·ʙì ę·l̀ɢi || a nü·ìᴅ om̆ma? | ki̯ik̀ va·t̆tì ja kos̀t lä·ʙì ku·ř̆nat̆tas̀ ||

(HK: A ku ta mustas läts, kudas ta puhastõdi?) *a nü·šk || no? tä·l̄ kävè kâ·ś pâle || ta‿l̆li ik̀s pâ·lᴅ | la·ǵà || ja‿s̀ üt̀s la·ùᴅ ol̄ kū·zę̀ o·šsast panttu tol̀l‿ol̄ mu·lk̀ | o·šsal sē·n ja‿sis̀ | ku·ř̆nat̆ti‿ja || toᴅà ę̄·rìva | ę·l̀·ɢiɢa na ę̄·riva | mul̀l‿om̀ mḗ·len | toᴅà nü·šku ti·l̀la ka‿vaĭ miš‿tà ku·t̆·sut̆ti vaì || no mę·s̀kę ik̀s va·ĭjà ku a·ĭja‿ot̆san ku·m̆màli vä·läh̀ || minà nä·ìje toᴅà nü·škut̀ mino i·màl ol̀le‿ja | ja es̀s‿o·lęk̆ki sis̀ | mû·ᴅ a·nòmit̀ ku pû· anòma kęik̀*[11] *|| pa·ŋ̆ɢi ja tṷ̂·ʙri‿ja | ja kä·šku‿ja ko·p̆pà ja lu·it̀sa ki̯·ik̀ ol̆̀liva pū·s̀t ||*

(HK: Mis tuubridõ panti?) *no ve·t̄ || ve·źì || kas̀‿si̯s̀ le·h̆mìle antti‿ja ||*

(HK: Mis tu käsk oll?) *noh̀ tol̀l‿ol̄ kę·ṙv kü·lèn | üt̆tel la·v̆vàl || sis̀ to·l̆leɢa vęt̆tit ve·t̄ ja pañnit | pa·t̀ta eh̀k ko·hè ol̄ va·jà ve·t̄ pa·ṅᴅa? || no nüᴅ om̆ma? | pu·hà jälkki om̀ ple·ⁱk̄ ka·s̀troni*[12] *kel̆leɢa vę·t̆tat ve·t̄ panęt sī·s̀t si·ṅnä || nṷ̄·ᵏ‿kut̆sut̆ti kä·šku ||*

(MM: A mis puust nu nõu . . .) *kṷ̄·zę pū·s̀t || kṷ̄·zę̀ a·lost lahut̆ti la·v̆·vak̆kęìzi | ja sā̆·lt̀ nā ol̆̀liva teȉtü || no lu·it̀sa ol̆̀liva ka·ĕvet̆tu*[13] *|| noᵐ‿ mi·nà ka·h̀ | ku‿mà po·is̀kene ol̆̀lì | s̀ ol̆̀lĭva sä·rätse? | pû· pâ·‿ᴅak̆kan | sā̆rt̀se‿kę·vę̀ra? | nṷ̄ kut̆sut̆ti kę·m̆męl̀ɢi || no‿s̀ nak̀sit | ku‿ᴅà tō·rę̀s̀ ol̀le | teit̀ lu·it̀sa‿mṷ̂ᴅu ä·rà | s̀ nak̀sit t̆so·mppo siñnä si·s̀se kaìvma | nî sū·rę̀ kuì sa sa·ìjęt ja‿s̀ pe·räst teit̀ timä pâ·lᴅ i·lozast ||*

ja‿s̀s‿ol̆̀liva ja·ò lu·it̀sa[14] *vanast | mär̆ɢì ol̆̀livă e·ɢàl üt̆tel kü·lèn || e·s̀ tohiˢ‿si·nà mi·nù luit̀sat̀ vęt̀ta ei mi·na si·nò luit̀sat̀ || nā ol̆̀liva se·ǵì küll‿*

---

[11] tavaliselt kj. ütleb *ki̯ik̀*; [12] kastrulid; [13] õõnestatud; [14] s. t. igaühe jaoks oma lusikas

aɢa | eɢàl ü·ťtèl oľľiva oma mä·řɢì lu·ìtsal på·l || ja tä·he? || ja‿ṡs‿oľ̆ | üťs nî·ʙik̆ va·ṙn sa·ìna lū̆ᴅ | sīn oṁ mu·ľɢù sē·ḣɴ‿ṡ pantti kį·ik̆ a·ṅᴅa‿ʙiťti siňnä? | ku mę·ṡti | muľl‿oṁ tu mē·len | me·ìl oṁ ka·‿ᴅù va·ṙn sī·ḣɴ ta·-rę̀ḣ || va·nan tarę̀n || ja si·ňnä̀ pańtti siṡ‿na pi·ṡtü ||

(HK: Mes puu pidi olõma?) *kę·ĕvù pû· || ku sait särtse kę·vę̀ra oťsàɢa || no kę̄vo tü·vik̆kust | tahutsit vä·ľlä*[15] *|| ṡ oľ̄ tû·rę̀lᴅ oľ̄ peḣme ka·ìva eɢa ku·ìvalᴅ i·nämʙ eṡ sā || eɢa‿ṡ tohì ę·huksę̀lt ka· teťtä‿ṡ ku ku·ìvi‿ṡ kuìvi la·ḣki oťs ||*

EMH 61. H. Keem, M. Must, 1958.

TERIKESTE K.

Juhan Laur, 88 a.

162. *Vanaaja söögist

no u·p̆pę̀ oľ̄ pa·ľlò || seľle‿ť sṓlaɢa u·p̆pę̀ vęťtìva siňnä rehèle ka· ü·ť-tèn || eɢa tē‿ì ti·aᵐ‿miz‿nu sṓ·laɢa u·à om̄? || n‿oľliva ku·ìvalᴅ | kē·ᴅeťti ńî | kaṡ sṓ·la vį̂·‿sēn vaì pantti sû·la si·ṡse || väik̆se ko·ťtik̆kĕze oľliva | ṡ n‿oľliva så·l || prû·ɢoštiṡ seìvä[16]*‿ja || ja? muľl‿oṁ mē·lèn | tä·ᴅi kęnęľ a·laťti eť r o· ᴅ ì m a l | eť ku lî·na läťsi‿eť siṡ lašti jä·ľl‿u·aᵏ‿kį̂ttä | pańᴅ ka·ṙmanile ja siṡ | ka·ṙmanist seìje || ja nä·ìl oľ̄ ka·ḣ ||*

no eɢa ka·rttulᴅ eìj‿olĕ o·ľlù || si·ṡ‿ku | ka·rttuliᵗ‿tu·ľnù tä·ᴅì üťteľ‿siṡ | va·rastanuvă ja pańnuva pu·hù ja‿ṡ sānuᵏ‿kü·ᴅzäᴅä ko·s̄ eḣk kį̂ttä koṡ pâ·vēren‿ja || eìj‿olę? | toḣťnu siṡ vę·ťta ka· | no kuì sē·mè tu·ľle vaì sa·ìje || no‿ṡ va·ṙɢuzi pu·hà || tä·ᴅì seleť toᴅà a·laťti | eťt‿oľlù å· vä·èɢa ||

(HK: No mõisadõ tuudi vast enne?) *mę·ìzan e·ṅne || ja mę·ìza su·ň-nuva ta·lùʙoìɢę sis̄ ka·rttult pi·ᴅämä || aɢa ta·lùʙoèl oľ̄ lǟ·ᴅzä‿ja siṡ ka·ṗsta ja u·à || tû· oľ̄ tū̆ | på· sū̆·k̆ ||*

nū̄·ť kuťsuťtaṡ su·ⁱp̄ | va·nast kuťsuťti rû·ɢ || mį·nà po·iṡkene oľlì | kū̆ľì kį·ìɢì pō·ľì[17] *rû·ɢ aɢa | pe·räst su·ⁱp̄ ma‿ťli: „mi·ṡ tû· o·m̄ | tu su·ⁱp̄“ ||*

(HK: Kudas vanast, kon iki süük keedeti suveaigu, kas olli koda ka vai?) *no‿ɢu re·hì eṡs‿olè | si·ṡs‿ik̆s teìvä vį̄l ta·rę̀n || mi·nòl oṁ mē·-leḣ | sî·n ka· kui nak̆kaťti re·hì peṡmä siṡ || pańᴅ e·zä̀ ri·ťvu pi·ṡtü ja sįṡ la·v̆vak̆kęìzi ka ü·ṁʙre tsį̂·ri eť tû·ľ eṡ käü ja‿ṡ så·l‿oľ̄ | ko·ľmę ki·vì‿ʙäl pa·ᴅà | så·l siṡ kēᴅeťti sü·v̆vä‿ja? | leḣmäle ve·ť ja ťsi·àlę‿ja || vä·län || nî*

---

[15] õõnestasid ja tasandasid noaga; [16] = *seìjevä*; [17] kõikjal, igal pool

ma·jà li·ɢì mit̀te eṡs‿o·lę̨ʔ || meìl ol̄ sā̄l rį̄·ᴅa ta·k̆kàn || mul̀l‿om̀ mē·len tû̯· | tį̄·kkene |

(HK: Kudas toda‿s kutsuti?) *pi·lù ku·aṡ kut̀seva si·s̄ ||*

(HK: A misperäst ta nii kaugele s tetti?) *noʔ | mi·nà‿i tī·jä̀ || kaṡ si·ṡs‿et̀ tu·l̄ì laⁱkka eì lâ· vai ku·ĭš‿tà* (oll) *|| eɢa vį̄l | ko·ᴅò‿liɢì vä·èɢa‿ṡ o·lę̨ ||*

EMH 61. H. Keem, M. Must, 1958.

VÕNNU K.

Miina Matse, sünd. 1871. a. Hammaste külas, kus isapoolsed vanavanemad põlvest põlve elanud, ema toodud Korista külast. Miina abiellus põlise Hammaste küla elanikuga. Suurema osa oma elust on ta veetnud Võnnus surnuaiavahi majakeses. Surnud 1963. a.

163. Leib

eɢa vanast eṡ miñᴅä koṡteɢi naɢlaɢa leìᴅä oṡtma, siṡ teɢi eɢä üt̀s eżi lēvä. kel̀ sûŕ pere ol̀le, tol̀l‿ol̄ sûŕ mę̀hk̆, tet̀ti sûŕ leìᴅ. väikse pere‿ᴅā̄le ol̆liva vähämᴅä mę̀he. jū̯rę̆t̆tuṡ saìze ik̀s mę̀hen sizen, eɢa mę̀hk̆ piᴅi il̆loṡ puhaṡ olę̨ma. mê olę̆k̆kin ol̀le kül̄ mę̀hk̆ alat̆ti puhaṡ.

kohet̆tuṡ pańtti oìɢę̨ vį̂ɢa ja‿ɢu jū̯rę̆t̆tuṡ sizen ol̀le, siṡs‿ap̆paṡ[18] *üt̀s û̯, tę̄zę̨ om̆moɢu kaštę̆t̆ti ärä‿ja pańtti ahi palama. tę̄nę̨ɢę̀rᴅ lę̆p̆pi leìᴅ ot̀sa, siṡ tet̀ti lēvä karaṡkit̀. sā̄lt̀ samast lē̆vämę̀hest vę̨et̆ti tük̄ tāńast ja lat̆sọt̆tę̨ᴅi ę̨huk̆kę̨zę̨st ja vizat̆ti paè‿ᴅā̄le*[19] *tulę̨ᴅaiṡtę̨lę̨ küᴅ́zämä. vēᴅik̆keze ajo peräst pō̆ret̆ti tę̄nę̨ pû̯l̀ aḣo paiṡtę̨lę̨ ja‿ɢu leìᴅä aḣjo paṅma nak̆kat̆ti, ol̀le lēvä karaṡk küt̆se. tę̆m̆mat̆ti ap̀na kō̆rę̨ɢa kok̀ko vaì vę̀ìɢa ja sû̯ᴅi. mino emä teɢi nî, eɢa mina tuᴅa ei tījä, kuᴅas tę̄zę̨n talon tet̀ti.*

ahi palanu ol̄, si̯ṡ rōᴅiɢa tę̆m̆mat̆ti üᴅ́ze et̀te, tę̆m̆mat̆ti perä tuḣka[20] *alt̀ ärä. pühit̆ti ę̀kvalt aḣo luv̆vaɢa aḣo paè puḣtast, et̀ leìᴅ tuhaɢa‿ṡ sâ. ja nî‿säräne tet̀ti leìᴅ niɢu talon lap̀jo ol̀le. mē talon tet̀ti pik̆kerɢutse pät̆si. tę̆štit käs̆siɢa mę̀hest pañnit lap̀jo pâle, jaho rap̆put̆tit ala. siṡ lit̆sit lap̀jo‿ᴅā̄l tazatsę̨st, käè teìᴅ vį̂ɢa lik̆kę̨st ja sil̀itsit lēvä iloste sileᴅäst. tę̆m̆mat̆ti ik̀s rišt*[21] *ka pā̄le‿ja siṡ leìᴅ aḣjo. kui paraṡ ahi joḣtu, siṡs‿eṡs‿olę̨ᵏ‿kę̨va kû̯ŕ, siṡ pańtti lē̆vä nî sama rījuli‿ᴅā̄le. a‿ɢu palanu ol̀liva, siṡ tet̀ti pâlᴅ vį̂ɢa lik̆kę̨st ja pańtti puhaṡ rę̄vaṡ pâle, siṡ tę̆m̆maṡ kō̆rę̨ peḣmest.*

*sū̯re rihe aḣo ol̀liva, eɢa si̯ṡ toᴅa leìᴅä täìz eṡ tet̆tä. meìl pal̆lo peret̀ eṡs‿oleʔ, mē ezi*ᵏ*‿käveme kar̆jan ja ku ärä jo sū̯rę̨st kaṡvime, siṡs‿ol̀le vį̂rit kaŕušsit.*

---

[18] hapnes; [19] ahjupõrandale; [20] viimne tuhk; [21] ristimärk

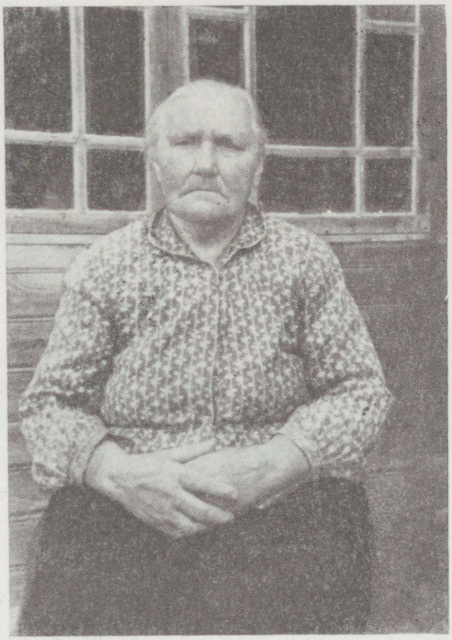

Miina Matse

nüt̀ tēvä^{k}‿ka mẹne ik̀s leìʙä, keṡ lōzist[22] *roh̀kẹmʙ rük̆ki sāva. kel̀ rük̆ki eìj‿olẹ?, lät̄ pṷ́ťti, tṷ̂ pōɒ́ileìʙä. ja mi̯ńi tị́sseɢi vahel, a eìj‿olẹ anomat̀, si̯à‿aìɢo lahot̆ti ki̯ik̀ ärä.*

kezvä karaśk tet̀ti ik̀s pị́mä siṡse. eh̀k jäl̆le pañnit vēɒik̆ke karttoli put̀ru siṡse, siṡ‿ta saì kohel ja å, nüìɒeɢi vị̄l aukkazi[23] *kuìj‿olẹṡ.*

H. Keem, 1958.

VÕNNU K.

Miina Matse, 87 a.

164. Muistne peahari

vanast ol̀liva sṷ́rẹ ar̆jašseɢa ťsià, ešti ťsia?. ku ťsiɢa ärä tap̆pẹt̆ti, siṡ kak̆kut̆ti noìɒ ar̆jašsit tur̆ja‿ʙāl̀t, vẹeťti miṡs‿äṡte kẹva. siṡ noiṡt tet̀ti på ar̆ju. på ari ol̀le nî‿sāne ôrɢune, aǹɒ[24] *tak̆kan.*

[22] kolhoosist; [23] hammustaks; [24] saba

ařja peⁱŋkk‿ol̀le, väikke peŋ́ɢiǩke, kat̀s jal̀ɢa al̄. peŋ̄ɢil ol̀liva mul̀ɢuˢ‿sizen, tsę̂ŕɢu mul̀ɢuʔ. siňnäᵖ‿paṅtti mit̀to ařja perätsiᴅe. ja kū̧zę vaik̀ lašti ařjo sis̀se, sis̀ tōɢat̀ti[25] peⁱŋk̀ ah̀jo, nî et̀‿tù vaik̀ sulazi sā̄l. eɢa‿s̀ täl̀ küᴅ́zämist es̀s‿ole vaja. vẽt̀se[26] liňno lit̀sut̀ti ařjastest läʙi nî sījä jū́rtte[27], mū̧ᴅ́u‿s̀ jā̄ vaik̀ piättämä. ja‿ᴅu ařja aṅᴅ ol̀le ki̧ik̀ nī pal̀mit̀tu, pẽńkkene kaʙę̄l̀ ol̄, tol̀lęɢa iloste mähit̀tü. vizat̀ti sil̀mus̀ ja ja jäl̀le mähit̀ti.

ařjaɢa suit̀ti pâᴅ, eɢa‿s̀ vanast kaⁱm̀me es̀s‿ole. â ari tęìje täiᵏ‿ka pā̂s̀t mahaʔ.

H. Keem, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, sünd. 1872. a. Palukülas (rahvasuus Palukurm). Isa põliseid Paluküla asukaid, ema pärit naabrusest. Liisa esimene mees oli Kastre-Võnnust, teine mees Luunjast. Uueks koduks sai küll Ibaste küla, kuid Palukurmuga on Liisa tihedalt seotud olnud hilisematelgi aegadel. Surnud 1967. a.

165. Lookesi lapsepõlvest

ku‿ma kol̀mę âštanę ol̀li, sis̀ lät̀sime emäɢa sû̧‿ʙäle kurę mar̀ju ot̀sma. veźi ol̀le sûŕ, lom̀ʙi ki̧ik̀ vet̄ täìź. lät̀si läʙi vî̧ minemä, sat̀tę ęk̀ka kęt̀tuli lom̀ppi. ma‿les̀ ärä up̀punu niɢu koñ, ku emä väⁱl̀lä eìj‿oles̀ sānuᵗ‿tęm̀mat̀ta. emä tęšte vî̧s̀t väⁱl̀lä ku sōl̀iǩku, ki̧ik̀k‿üleni liǩkę.

kor̀jame sis̀ emäɢa mar̀ju, saěva mařja ärä kořjat̀tus̀, tuleme koᴅu tulema. mul̀l‿ol̀le säränᴅe väikkene tsę̂ŕk kořv, üt̀leme niɢu vana‿âne päh̀näne kauš, säränᴅe kořv ol̀le. väikke kořviǩkene, vęt̀ta ruhimiǩkuɢa, pane sis̀se, sā̀p̀ kořv täìzeɢi. naǩkame tulęma: „mem̀m‿aňnaᵏ‿kořv minu kät̀te!“

mem̀m‿üt̀les̀: „mi‿za lat̀s jahit̀te, sat̀tat̀te[28] maha, tî̧ᴅ mařja maha!“

mina: „ei tî̧.“

mem̄ vęt̀te ja aňᴅe nū̧ mařja minu kät̀te. tî̧‿ʙā̄l ol̄ rišti sûr pû jûŕ, siňnä jäì jal̀ɢ tâᴅę ja ol̀liɢi kęt̀tuli mân. mem̄ vęt̀te aňna üles̀ ja lařʙut̀ per̀ze kū̧mas̀, üt̀tel‿et̀: „sa vana kuri lat̀s kiùzat minu! nüit̀ teìᴅ mařjaᵐ‿maha, mine kor̀ja nüt̀t‿ärä!“

no kos̀t‿sa kor̀jat lî̧va sēs̀t! seⁱl̀ɢe valu lîv ol̀le. kořjaššime mařja ärä kül̄, aɢa lî̧vaɢa seɢi.

---

[25] tõugati; [26] = *vẽt̀keze* 'natuke'; [27] alaosasse, piltlikult öeldes: juureosasse; [28] kj. ütleb tavaliselt *jahit, sat̀tat,* vahest harva kasutab *-t* asemel *t̀te*-lõppu, mis omane mitmuse 2. pöördele

Liisa Pärsim

siṡ läṫsime koᴅu. piḱ męzo moⁱlᴅ oľle, neľi jaľɢa al̄ ja keṡkel oľle vil muľk koṡt veźi aľla läṫs, emä tęm̆maš paŋ̆ɢiɢa vį̂. valazi siňnäᵖ‿pâle, paňᴅe mařjaˢ‿siṡse siňnäʔ, valazi vį̂ pâle. mařjaᵗ‿tuľliva pâle ja lîv läṫse pi̯ḣja, siṡ piᴅi mina üṫsi koṙjama nū̯ mařja, ki̯iḱ üṫsi koṙjašsi. tû̯ oľle muľle traḣviṡ eṫ mina kīzašsi, eṫ mina joňne emäɢa.

mina tahi toᴅa, eṫ ma tęštele näittä eṫ mina virḱ koṙjama olę, eṫ kaè ku virḱ laṫs om, kaè kiṫtust tahi. aɢa kiṫtušse azę̀męlę saì perṡt piṫti, emä laḣke[29] *peṙze kū̯mast, üṫtel‿eṫ: „sa vana kuri laṫs!“ eɢa ta roḣkemʙ eṡs‿üṫle. emä oľle â kül̄, aɢa kuri ka, eɢa kōrastiḱku*[30] *eɢa seräst aṡja ta‿ṡ taha.*

lähä mina taha lep̆pistiḱku kęⁱṅma, taľlę sama l i l u a ù ɢ u s t i ezä oľle laṫs siṡ ja oľlime üṫten kazuzime. jū̯ᴅi oľliva sîn lę̀ěɢašsiva siňᴅrit[31]*‿ja*

---

[29] lõhkus, peksis; [30] koerustükki; [31] sindleid, katuselaaste

laštu^{t} ⌣ tûᴅiva läve eᴉte. lilu jänil oᴉle säräne aᴉᴅ teᴉtü, nî tsêᵲᴳ aᴉᴅ — laštu ⌣ uniḱku küle pâle vai siñna maha iḱke. siss ⌣ oᴉliva timäl kûze kuḱ-ku^{t} ⌣ tûᴅu ja panttuva siñnä aᴉja pulkke küᴵᴵᴳe, moᴉlikkęnę ka îṇ. nû oᴉliva timä leḥmä. àěna koŕv oᴉle täᴉ niɢu taᴉᴅriḱ, nî ⌣ säräne kauš. sâl oᴉle täᴉ sis leḥmä sûḱ sizen. kiḭḱ väreᴉᴉi îṇ ⌣ ja oᴉle kiḭḱ puhaš. oḿmukkust ęᴅa-ɢuni ta iste sâl ja noᴉᴅ leḥmi sûᴉᴉe. kûze kuḱku oᴉliva leḥmä^{j} ⌣ ja peᴅäjä kuḱku oᴉliva laḿʙa?. laḿmastęl oᴉl ⌣ eži rešt, kiḭḱ puɢęst teᴉtü, leḥmil jälle eži rešt. leḥmä oᴉliva riàn, laḿʙa oᴉliva sulun ja oᴉliva kaḥ riàn. aɢa iks vahe vaᴉjel[32], košt nüt sisse lähät ja košt väᴵᴵlä lähät.

täᴉl ⌣ oᴉle kiḭḱ väèɢa iluste säettü ja teᴉtü. ja mina treḥväššsi siñnä manu nõle leḥmile. kuḱke mina eš puᴉᴉu, noᴉᴅ oᴉ muᴉl ⌣ eźiḱki küᴉläᴎᴅ. kiḭḱ tare küᴵᴵᴳ oᴉ muᴉ kuḱke täᴉz. kuḱke ma ⌣ š taha, mina tahi toᴅa koŕvi, eᴉ mina lähä meḿmeɢa męᴉsa maŕju koŕjama, sis ⌣ oḿ muᴉ maŕjaɢoŕv eᴎᴅäl. miä varasta koŕvi ärä, tule koᴅu ja ütle meḿmele eᴉ: „meḿ, mina lõźi[33] koŕvi.“

„košt ⌣ sa tütreḱkene lõźit toᴉle koŕvi? näittä muᴉlę kaḥ, košt ⌣ sa lõźit! a ⌣ ɢu säl vîl oḿ koŕve, sâ mina ka eᴎᴅäle koŕvi. iᴉluš koŕv oḿ, a ⌣ ɢu meḿ ka säze eᴎᴅäle â koŕvi. noḥ läme sis, laᴉs näittäš[34] košt laᴉs vęᴉte koŕvi.“

„kaè meḿ, sîst vęᴉti!“

meḿm ⌣ ütlep: „paneᴿ ⌣ nüᴉᴅ sîjä koŕv taɢazi, laᴉs panęp koŕvi taɢazi. panę ękvalt siñna, košt ⌣ sa vęᴉtit.“

saì koŕv taɢazi panttuš ja, sâl oᴉle üᴉs leppä vai kęvo puḥm, meḿ vęᴉte sis sâlᴅ viᴉsa, tęḿmaš muᴉ klᴇᴅiräʙäläḱkeze üleš ja aᴎᴅe vîš nähvi paᴵᴵlast perst piᴉti ja üᴉtel eᴉ: „nîɢaŭva ku sina elät, piaᵐ ⌣ mêlen eᴉ sa enämʙ ei varasta. eɢa mina ei jęŭvaᵗ ⌣ teᴉᴅ toitta. kuì lätte pereme manu, ku ⌣ ᴅe varastaᴅe, sis peremîš teᴉᴅ ei piä, äze minemä. tuleᴉte muᴉlę kâla, miš mä têle süŭvä aña. kiḭḱ näittävä näppuḱka eᴉ, kaè koš vaŕɢa omava. koš tû äʙi, t ⌣ oḿ niɢu roṕ[35] ręza pîmä ⌣ ʙäl.“

sis ⌣ oᴉli ma neᴉlä âštane. ja tû oḿ muᴉl ⌣ elu aᴉɢ nî mêlen niɢu êlä oleš oᴉlu ja eᴉj ⌣ olęᵐ ⌣ mina varastanu kaḥ. mina tęze aš̀ja eᴉj ⌣ ole miᴉte vęᴉnu.

H. Keem, 1958.

---

[32] kj. kasutab kõrvuti nii võru murdele omast *vaᴉjel* kui ka tartu murdes tavalist adverbi *vahèl*; [33] leidsin; [34] näitab; [35] mustus

Liisa Pärsim, 86 a.

166. Karjapõlv

üt̆tešsä âštane ol̆li küm̀nes pâl, lät̆si ma väⁱl̀lä kar̆ja vana rṷ̄t̀smani pī̥ᴅre manu. kat̆tę̆ssaᴅę̄i·s̀küm̆me eläjät̀ ol̀le, nī sûri eläjit̀, ja kat̆tę̆k̆keìzi käĕzime kar̆jan prēᴅ́ik̆ke aňᴅrešseɢa. oì sa taìvane ezäk̆kene, leh̆mä lät̆sivä kîni‿ja poiṡkene väšse[36] *nî ärä ku peńi. ja mina väšse kah̀ ja miš‿tu kar̆jama ol̀le: niɢu leh̆mä kī̥l̆, niɢu kaṡka käiṡ, ülemine pṷ̄l̆ ol̀le laĭjemᴅ, alumine ol̆ kit̆saṡ. laze ik̀s eläjiᴅeɢa eᴅezi‿ᴅaɢazi. eɢa mit̀te eṡs‿ole, et̀ sina sait̀ saìzma jāᴅä. alat̆ti ol̀le sul̄ toⁱk̄ pišti käèn ja kę̆ňnet*[37] *ik̀s et vę̆t̆ta rēᴅ́ik̆ket̀, vę̆t̆ta neĭläst, vę̆t̆ta kol̆mik̆ket̀*[38]*. sī̥ eṡs‿ole naⁱl̆la aźi ja ki̥ik̆ tu kat̆tę vak̆ka vil̆lä ī̥st. ańtti sul̀le vak̄ rük̆ki ja tę̀ĕne kešvi ja olę rahu! jum̆mal oit̀ku üt̆teleɢi*[39] *inemize lat̆sę̄l keṡs‿il̀ma tulep särätsit̀ valuzit̀ päìvi olęma ku mul̀l‿om̀m‿ol̆lo!*

sṓɢi pâle eì sâ nuraᴅa, süv̀vä ik̀s saìᴅ. kę̆t̆tuk̆kęnę ol̀le tühi, süv̀vä tahit, miṡ kät̀te ańtti, tol̀le ärä seìᴅ. veřrev kala ol̀le niɢu reᴅäne, paⁱl̆laṡ pâ ol̀le, eɢa säl liha sûrᴅ eṡs‿ole. aɢa mina järäzi tol̆le pâ ka ärä?, seì lû‿ja sil̆mäᵏ‿ka ärä. emä üt̆tel‿et̀: „tüt̀rek̆kene, ärä sṷ̄ kala sil̀mä ärä!“ aɢa mià ik̀s seì kala sil̆mä ärä, ma tahi jo süv̀vä. nṷ̄ lę̆p̆pušsę lû‿ja kala lû?, ki̥ik̆ ma nuᴅ́ze ärä, kę̆t̆tuk̆ke ol̀le tühi.

mär̆ᴅiᴅāväni ol̆li kar̆jan, si̥ṡ tul̆li koᴅo. emä lät̀se liňnu raᴅama, mina ka ik̀s üt̆ten: sūrę̄st lū̆st lṷ̄mä. sīn saman t̆siřɢu talun raᴅaššime ja muĭjal kah̀. al̆va lina ol̆liva, enämᴅ eṡ ję̆vvaᵏ‿ku kol̀mɢüm̆menᴅ nak̀la ja kat̆sküm̆menᴅ vîṡ ja säĕᴅze tę·iṡt‿ja enämᴅ eṡ ję̆vva raᴅat̆ta. nî nak̆kat̆tanu lû ol̀le niɢu üt̀s praɢi, ta‿ṡs‿aňna väⁱl̀lä lina‿sēṡt tul̆laˢ‿sa tî vaì tę̆r̀va. mehe ol̆liva ka raᴅaman, kül̄ na pešsiva‿ja kol̆kkeva‿ja aňniva val̆lu, aɢa mit̀te lū̆st ärä eṡ lâvä. var̆ra ol̆liva väⁱl̀lä vęettu‿ja vēᴅi mân kah̀ ol̆luva, ta‿l̀le nak̆kat̆tut̀ lûᴅ, si̥ṡ ta‿l̀le niɢu tiŋɢu puru, ę̆k̀va niɢu tiŋɢu jū̆ṡte küⁱl̆len. om̆moɢu aik̀sast ol̆liva plat̆sin ja sēniṡ‿ku ęᴅaɢu il̀ᴅa pā̆vä minĕk̆kini. ja mina ka‿k̆ke oma emäɢa üt̆ten.

H. Keem, 1958.

---

[36] väsis; [37] kõndisid; [38] lehmade nimed Reedik, Neljas, Kolmik; [39] ühelgi

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 86 a.

167. Kui pikne lehma surnuks lõi

pûlba ętťak, emä käške mul leĥmäle ette aĥda rüä voŕri. rüä vori olle nî kuppu känetťu, üťťel ̆et: „aĥna pûl kuppu, mulidu säp paillu!“

tuĺlime saĥnast, leĥm mûge, nigu küsse et: „aĥna ̆mullę vîl et, vêdi sai!“

emä üťťel et: „tütreĥkkene, sa aĥnit vêdi täle.“ ja lätse emä ezi ja paĥde tolle põlę kuppu läda läve ĵst täle ette. leĥm olle läve ̆bäl vaštan ękva. vallalę ta olle, emä es paneĥki tedä liiga.

emä paĥde tu vori ette, leĥm naĥkaš sûmä. pikne tulle üles, ta väega kęvastę es müristägi, aga oĥmoĥku läb emä lautta: leĥmäl sedäzi tagumatsę ja edimätse jala taiva ̆bole pišti ja ękvalt nî sälile. saŕve olliva sitta ̆sên. pikne ol leĥmä ärä lõnü. emä ̆gadunu väega ikke, olle pęlvile leĥmäl maĥ ja ikke. noh krâm varastędi ärä, leĥm saij ̆otsa. no mis ̆sa ütlet!

siss ̆ollime ilma leĥmättä. mis tettä, vęttime sõdä leĥmä ja kaime kudas ellu edezi âda.

H. Keem, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 86 a.

168. Meheleminek

vana ̆âšta ędägu sis tetti noid kuńste, peŕnane kutse męlęmba tütriĥku enda manu et: „mä kęnele tële midägi.“ üťťel: „ku ̆de oĥma peigmist näťtä tahaťte säda, sis mina oppe.“

mina vasta et: „oi taha kül!“ ega mä olli nõren kah, mina es kęńni, miä ̆ikki tirt ̆tirt lassi[40]. mia olli iks kibe ja kärmäs kül. nüid vaĥnu ̆ikki kah olet vil virk, aga jala omava kaŋge nigu puĺga al, ei päĕnuva enämb.

peŕnane ütles jah sedävizi: „ku ̆de peigmist näťtä tahaťte säda, sis tõge kats ériŋgel sîjä paŋge laŭva pâle, istkę manu ̆ja sõge ärä aĥnast pâle nigagu pâ lûni, kiik sõge ̆puhtast. sis vętke tõge vezi krûźiga, paŋgę

[40] sörki lasksin

lav̆va‿ʙā̆le, tę̄ne eṅᴅäle, tę̄ne eṅᴅäle, eźi üt̆telɢe: „keṡ minu peìɢmiṡs‿oṁ, sį̄ aŋ̆ɢu mul̀le sīṡt top̆sist juv̀va!“ “

ēriŋɢe sēme[41] *ärä ja ēᴅäšsime*[42] *maɢama. veźi jäì iḳs lav̆va pâle top̆siɢa, et̀ keṡ peìɢmiṡ, tų̂ añnap sā̆lt juv̀va. eźi lät̆si säŋ̆ɢi uṅᴅ ų̄t̀ma.*

aɢa minu peìɢmiṡ teɢi nî‿särätse tük̆ki, miṡs‿ę̀kka tük̆k‿ol̀le. muṡt t̆sià paⁱŋ̀ɢ ol̀le, timä vęt̆te tol̆lę vana t̆sià paŋ̆ɢi ja vizaš mul̀lę vį̂ kâla kauḥt̆. minà viṙɢu tol̀le‿ʙā̆le üleṡ niɢu kę̀ḳśt, eźi üt̀li jäl̆leᵖ‿pâle et̀: „kuⁱnṡt kuńšti piᴅäjäle, vana vīzu veᴅäjäle. sâl tu aźi, mina‿ìj uzu enämʙ üt̀teɢina! piᴅi juv̆va aṅma, aɢa vizaš mul̀lę vį̂ kâla. vizaš mul̆lę paŋ̆ɢiɢa kâla kauḥt̆, kaṡ tų̂ męńi peìɢmiṡs‿oṁ!“

aɢa tę̄ne tüt̀riḳ eìj‿ole miᴅäɢi näṅnü.

eṡ lâɢi paⁱl̀lu aìɢa, lät̆se vašt kû aìɢa eᴅèzi‿ʙōle ja ol̀leɢi peìɢmiṡ mul̀ sâl. oma sįzar pet̆te miñnu nî siñnä‿et̀: „rištezä[43] *tul̀le kaèma sījä‿ja kut̀se siñnu siñnä“, et̀: „rištezä oṁ lį̄nan, ei tījä miṡ‿tä sul̆le nüìᴅ košti vaì kiŋ̆ɢit̆tüst tōzę. tulęˢ‿sa ęᴅaɢu siñnä?!“*

mina męt̀li‿et̀: no ta vašt męnę kul̀ᴅ sęr̆mušsę tōzę, vaì tōzę męne klēᴅiᴅäv̆ve rę̄vast. miᴅäɢi tä mul̆le iḳs tōzę. eɢa ta‿ṡs‿ole näñnük̆ki miñnǫ. toṡtsāńik̆kelt ku‿ᴅa rište, eṡs‿ole ta miñnu näñnü?. ol̀le v e n e m â l, ta‿ṡs‿eläk̆ki sîn. męt̆li‿et̀ nüt̀ tulep rištiᴅüt̆tärt kaèma, jô‿ᴅa iḳs miᴅäɢi tōzę. süᴅä rį̂mu täìz, jōze läʙi lep̆pistik̆ku‿et̀ kuᴅaṡ rištezä mul̀lę sįṡ muìᴅu sęna peṙrä sā̆t̆te ja eźi lät̆se lîna. mina muį̄ᴅuk̆ki ole täl̀ joʙa vaštan, ku‿ᴅa lį̄nast tulęp.

aɢa tę̄ne eṡs‿olek̆ki lîna läṅnu, ų̄t̆te miñnu sâl. ja eṡs‿olek̆ki rištezäᴅ, rištezä ol̀le peìɢmehest[44] *mū̆t̀nu eṅᴅä. lät̆si ušsest siṡse, añni jęùᴅu ja, teret̆ti kįik̆ kęr̆rast läʙi. siṡ lät̆si tâᴅę, kaìj‿et̀ üt̆s vę̄raṡ mį̄ṡ ol̀le tak̆kan, iṡte sâl. toṡt‿ol̀le vil â, et̀ ma‿ṡs‿üt̀le‿t̀: „tere rištezä!“ siṡ ma‿ṡ teñnü eṅᴅäle niɢu äʙi. ja miṡ‿ma tį̂zi*[45] *täl̆le üt̆telᴅä, ma‿ṡ tījäᵗ‿timäst miᴅäɢi, nîzâ*[46] *ku omast sur̆mast. tę̄ze lät̆sivä ärä, mê jäìme siṡ kat̆tek̆keìzi siṡse, siñnä väiḳsi*[47] *taṙrę. temä üt̆tel et̀: „eɢa‿ma il̆ma‿azjat̆ta küll‿eṡ tulę?, mul̀l‿oṁ ik̆ki aźi kaḥ!“*

mina tahi jäl̆le rut̀tu tēᴅä sāᴅa‿et̀, no miṡs‿aźi tų̄ siṡ nüìᴅ oṁ. ma tį̂zi iḳs et̀‿ta rištezä oṁ.

---

[41] sõime; [42] heitsime; [43] ristiisa; [44] peigmeheks; [45] teadsin; [46] niisama; [47] = *väikkeZi* 'väiksesse'

temä üt̀leš eì: „mina olę tuĺlu toĺle⌣bäle väi̇̀llä, eì tahašši eńdäle naiš̀t veì̀ta. kaš⌣sa luppat muĺlę näzest tuì̀la?“

minul oĭ tū sęna edimäne tälle üt̆teldä: „no kuì sinǫst oṁ veṭ̀ja, siss⌣oṁ minust minejä, aga kuì sinust eìj⌣olę veṭ̀jat, siss⌣eìj ole minust minejät̀ kaẖ!“

t⌣oĭ̀le nigu naĭ̀i muì̀ kiik̀: timäl oĭ̀le väèga sûŕ jûš ja sűŕę abena sûn[48]*. tę̄nę̄ sęna miš⌣ma üt̀li, oĭ̀le eì: „kuì sa nį̄ sűŕę abena ärä lazęt âda ja nį̄ jűssę̄ ärä lazęt poĭgaĭ̀ta, siš⌣ma lâ suĺlę̄. aga kuì⌣sa⌣ì laze, siš ma⌣ì lâ suĺlę̄.“*

kaè ma tûzi[49]*, eì t⌣oṁ väèga ruṁmal. pâ oĭ̀le nigu äńa ruga, ę̀kka nigu üt̀s kuhilik̀. tä⌣ī̄ koìmgüṁmend sā̆dze âštaì vana kaẖ⌣ja mina oĭ̀li siš̀ kaĭ̀sküṁmend kaĭ̀s âštaḱka. ešs⌣üt̀le midägi tû pâle ja siš̀ lät̆se timä ärä.*

ja tuĭ̄ pû̆lba ę̀ttak̀, tuĺli mina siṅnä sįzara⌣bőle ja timä oĭ̀le joba sâl. ma näìje küìl⌣eì iĺlǫš obene oĭ̀le, vaŋ̀kri külen seìje, rištkäńa oĭ̀liva îṉ, aga ega ma⌣š tījä eì⌣ta timä obene oĭ̀le. lät̆si sisse, kaì mį̄ss⌣oĭ̀le jo kogoni tę̄zęst mû̆ìnu eńdä. nîj⌣illuš mį̄z, nigu sį̄ rû̆ìtsmaṅni pį̂dre oĭ̀le sîn. abena oĭ̀liva ärä aettu ja jûš ka oĭ̀le parašjagǭ poĭgaĭ̀ttu. siš mį̄ldü ta muĺle kül. aga eṅnemb⌣oĭ̀le nigu męṭsast püittu, ärä saĭ̀kkunu. ja sûr jûš ka oĭ̀le, nigu vana igävene paẖmaḱ oĭ̀le tu pâ.

no siss⌣enäp pikkä peŕrä ešs⌣olę̄[50]*, oĭ prû̆biloettuste minek̀⌣ja lälat̆tuš ka pià ja oĭ̀ligi mihe näěne.*

H. Keem, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 86 a.

169. Säga linalombis

toda seleṭ̀ mino mihe ezä. nimä leppęt̆tanuva nî rîdi ędagu lina ärä, pû̆lbä siš̀ suginuva ja paṅnuva likku. väècä iĺluš iĺm oĭ̀lo, a ędagu⌣bōlę tuì̀lu piĭ̀v pâle ja naḱkanu kęvaste viḥma sadama. linaloĭmp̀ oĭ̀llu nī̄ oma aěnama sizen, pià jęè vęren. tû oĭ̀lu nî⌣sârne kuìv koṭ̀tǫš, eì miṅi suvi kuĭ⌣nä lina loṁppi paṅnuva ja veźi üle eìj⌣ole tuì̀llu, siš kaṅnuva paŋ̆-giga jęèst veṭ̀ pâle. egaṭ⌣tu loĭmp̀ jęèbeŕvest kaùgel eìj⌣olę oĭ̀lo.

ä̆kkene kül. maìnu nimä?⌣siš̀ pû̆ĺba nu linas⌣siṅnä loṁppi iloste kiṅni⌣ja, kiik̀ aop⌣pâle⌣ja, kiviḱ⌣ka pâle. nî naḱkanu taìvast viḥma

[48] s. t. suur habe ees; [49] tundsin; [50] s. t. siis enam kaua aega ei läinud

valama ja valanǫ kolm päivä. ezä üttel'_et: „tǫle lei p e i p s i_bǫl' sijä ülespole, t a r t t u_bōlę.“ oi ta sattę kęvastę ja_s aiję kǫik tolle vį üles. äńamā laenet nigu sůr ilma luht, kǫik olle vet täis. kolmanda edagu olle nį sůr vezi, et sędda lōdzigugа sāl luha_bāl. ommugu_s ezi kęnelime: „väega alv, ku_da vezi nüt pâle jāze, siss_eis_sâ neist linost kül mitte midägi.“

ezä länńnü jälle tęnę omǫmǫgu jęevį̄rde, kaeno: eij_olę vet kosseei! üts sůr pa'lk tęmmattu ękva pikkutte sińnä timä lina loǫmbi pâle. ezäl südä täiz, üttelnu_kva[51] kuřjastę: „kurat kas sį nüid inemiste tǫ! om vedänüvä palai minǫ lina loǫmbi pâle!“

sis kę'nnu sāl loǫmbi ümbre ja kaenǫ iks toda pal'kki, väńde tettüvä silmä vallale — säga. säga ollu kivve vahele länńnu, nį sedävizi nigu ta nüit servi lätse kęttu_bāl. ta višt sai magama sâl. vezi olle ärä jōznu_ja timä jäije kuędvald sińnä lińno pâle.

ezä vętnu saiba vai miš_tä sält kätte sānu_ja nakkano tollęga toda säkkä uhtma. sis_ta pesnü't_tolle pâ täl nį kat'ski nigu üts puru, ezi'p_pe'llänu toda et, ku_da nüid viskas, sis_om jęen sizen kah. jęe perv olle sâl saman lähiksel. aga eij_olę jęudnu. l'guttanu kül vį̄l, aga siss_ollo val'mis kah. väega sůr säga, ta_llu'k_ku eläjäs.

ezä kutsnu sis tęizi ka vį̄l mäeld appi. nǫ tulluva obęzęga, sis kůś tǫbridäit vai miš_nä vēnüvä mäele toda liha — kattęssa tęiskümme pütta ollo.

H. Keem, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 86 a.

170. *Peidetud raha

*a·ń n a sü·ńdi nüid o·mmugu kellä ku·vve_aigu ä·rä || ja ommeń o·mmogu | to·llę aja_bäle kui la·ts sü·ńdi | tę·zę lätsivä vä·llä | mi·nà ke·llä es ka·e | ke·ll_ol nį sāl nu·kkan_ja | mi·na olli nüd sį·n_nukkàn || tu·lęp üts ha·ll' pa·l'ttuga me·hekkene si·sse_nį | vä·hälik mį·ss_olle_ja || nį kę·hnà valge ńąogа mį·ss_olle_ja | nigù_nigù | nü·rì a·bène oles ollu nį timäl || ja ü·leš mulle nį·j_el | „ku·lè | el tulè ü·leš | sa· üt'lit el | sul ra·hà eij_o·lei_ja | el sa ta·hat endäle ra·hà | tu·lè ü·leš || ja mine'k_*

[51] = *üttelnu ękva*

kṷ̄·k̇ki | vẹt̆taᵏ‿ko·l̀m kẹ·ṙᴅ | tẹm̀ʙa plị̄·ᴅì sû· alt̀ kä·èɢa eñᴅä nî· || ko·l̀m kẹ·ṙᴅ vẹ·t̆tă || et̀ sâ·l‿om̀ üt̀s | po·t̆tìᴅäìz vai ka·t̀laᴅäìz ra·hà“ ||

ma· küšse „kăš‿ta sü·ɢȁvän ka· om̀“ ||

üt̆tèl et̀ „e·ìj‿o·lè sü·ɢȁvän‿t̀ sȁ·ẹ̆ᴅzè sü·l̀ᴅ o·m̄ sü·ɢȁvän“ || et̀ „e·ìj‿olẹ̆“ || — — —

ja·h̀ || ja mi·à | kaè la·t̆sẹ̀‿ʙā̆le‿et̀ sịs̀s‿es̀ jul̀ɢe la·s̀t si·ñnä‿jät̀tä ||

tulẹp tẹ·ĕnẹ̀ɢẹṙᴅ üt̀les̀ et̀ „ku·lè | tu·lè ü·les̀ ja‿et̀ | mine vẹ·t̆tà . . . | mi·nè kṷ̄·k̇ki ja vẹ·t̆tà . . .“ || et̀ | „tẹ·m̀ʙa sā̆·lt‿ja | vẹ·t̆tà | ra·hà sā̆lt“ ||

e·s̀ lâ· minà ||

tulẹp ko·l̆mas̀ kẹṙᴅ sis̀s‿üt̀les̀[52] „mi·s̀peräst sa‿ì tu·lẹ̀? || mi·s̀peräst sa‿ì tu·lẹ̀ || ü·t̆lit̀ et̀ sul̀ ra·hà eìj‿o·lè‿ja nüt̆t‿eì tu·lè!“ || ja kat̀tẹ ä·rȁ || ja enämʙ es̀ nä·è || koš‿tà jä·ì vaì koš‿tà‿s̀ jâ· ||

ja si·s̄ | tu·l̀liva tẹzẹ̀ si·s̀se‿ja | mi·nà üt̆li‿t̀: „ma näìje u·nen se·ᴅȁvîźi et̀ mu·l̀le üt̆telᴅi et̀: „plị̄ᴅi sû· al̀l‿om̀ ra·hà“ || et̀ ko·s̀‿ta taǹ plị̄·ᴅi sû· al̄ vẹipp‿o·l̀la‿s̀ tan̄ ra·hà“ ||

e·zȁ üt̆tel‿t̀ „plị̄·ᴅì sû· al̀l‿om̀ ka·ìv || mē· aìme sel̆le ka·ĕvù ki·ñnì || vẹ·ipp‿ol̆la‿t̀ sị·à‚aìɢul et̀ | nū̆tt‿om̀ ko·l̀msaᴅà‿âšta ta·ɢàzi kuī‿se sẹ·ᴅà ol̀le‿t̀ . . .“ ||

vot̄ mu e·zȁ ol̄ sis̀ ka·t̆tẹšsaɢüm̆menᴅ ja ü·t̆tešsä â·štat̀ va·nà || ja·h̀ | kuì tụ̂· mu·l̀lẹ kẹ·nel̆ nî se·ᴅȁvîzi et̀ | et̀ „vẹ·t̆tà | et̀ tu·lẹ̀ ü·les̀ sis̀ | tẹm̀ʙaᵏ‿ko·l̀m kẹ·ṙᴅ kä·èɢa et̀ si·s̀ sā̆t̀ ra·hà“ ||

ja mi·nà es̀ tu·lẹ̆ | ma‿s̀ jul̀ɢe la·s̀t jä·t̀tä‿t̀ | et̀ mẹ·ńi varastas̀ la·t̆sè ä·rä || kaè noìᴅ ju·t̆tù rā̆·mat̆tiᴅ‿ja kị·ik̇ki saìj‿eñnè | niɢu lo·ettus̀ nah et̀ vẹ·t̆tàva vahet̆tava la·t̆sẹ̀ ä·rȁ‿ja kị·ik̇ ||

EMH 63. H. Keem, M. Must, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 86 a.

171. *Varbeki kantsi varandus

meìle su·ɢùlanẹ ol̄ sâl üt̀s m u· ᴅ z ù ni·mèline || ja? | minù vä·ìmihe ve·l̆lènaze e·zȁ | vaì mis̀‿ta o·l̄ täl̀ || e·zȁ tā‿kkẹ o·l̄ || va·nà me·hek̆kene o·l̄ | ka·là pü·ìᴅjä[53] ||

tu·l̀lu‿sis̀ | a·lt̀ jẹ·è‿ʙā̆lt̀ sā̆lt̀ k ō· z à jẹè‿verest | mis̀ nüt̀ sị·à‚aìɢu ka·ĕvet̆tu tu k ō· z à jẹ·ɢì siñnä? | sī·s̀tpụ̄lt̀ sījä? e· m ȁ j ẹ k̀ k ẹ | et̀ si·s̄ | tẹ̄·ne

---

[52] ütleb; [53] kj. ütleb ka *kala‿ʙū̆ᴅjä*

väg̀i jäńü‿s̀ se·l̆l̀è . . . | taheĭ̆tu nî | ä·rä̀ uppuĭ̆taDa vai̯ | nî· || tę̄·nè | tę̄·ne . . . ri̯·g̀i soĭ̆Daĭ̆ti tahìva tę̄·ìzi ä·rä̀ uppuĭ̆taDa — — — || ei̯ oĭ̆ ve·nèläne‿ja rû·Dzlanę̄ | vai̯‿vai̯ keš‿nä o·l̆l̀iva nū̆ (sõdija) || ja·h̄ | ja‿siss‿ü·ĭ̆te û̆·ga kaĕveĭ̆tti | kõ̆·za ję̄·gi || oĭ̆le ka·ĕveĭ̆ttu || ümbre ka·ńDzì kę̄·ř̆Dzì ki̯i̯k || si̯·jä‿ oĭ̆ sû·ŕ ti̯·k̀ kaĕveĭ̆ttu‿ja | a·l̀la ||

ja si·s̀‿tu va·nàmi̯s tuĭ̆le nüt̀ . . . | ta si̯s̀ mi̯tte va·nàmi̯s eĭ̆j‿ole̯ o·l̀lŭ | tā‿ĭ̆llu i̯kke nû·rmi̯s̀ nî· || ja·h̄ | tuĭ̆llu ka·lalD‿ja || ka·ènu‿ei̯ | ke·l̀Dre u·iss‿om̀ va·ĭ̆llàle || pä·l̀v tę̄·znò‿ja | te·mä̀‿m la·s̀nu‿s̀ ve·ńne siñnä sa·m̆ma lä·vè ei̯tte‿ja || ka·ràno‿sis̀ siñnäk‿ke·l̀Drele si·s̀se ||

üt̀s na·ĕštè ra·ĥvas̀ i·s̀tnu säl | la·v̆và‿man̆‿ja | mu·s̀t ko·èr[54] oĭ̆lu̯ säl ma·n̄‿ja || ja te·mä̀ üttelnü toĭ̆lę̄ na·ĕštèraĥvalę̄‿ì „o·lè â· la·ts̀“ | ei̯ „a·ńnam‿muĭ̆llę̄ pi̯·Bu‿Bäle tu·l̀D‿ei̯ | ei̯ muĭ̆l‿om̀ tü·k̄ mâ·D vi̯l mi·ńnäj‿ jā‿ì | mu·l̀ sai̯ tu·ĭ̆l̀i o·l̀sa | e·l̀j‿ole̯‿mul̀ tu·l̀D | nü·l̀t‿ei sā pi̯·ppu pa·lama paǹDa!“ ||

ja‿Du na·ĕštèraĥvas̀ ka·ràn̆u sāl̀t tō·l̀i̯‿Bält siñnä ma·ha‿ja ve·l̀nuk‿ kü·ĥvli || ti·l̆lèGene[55] kü·ĥvli oĭ̆llu nî· | (näitab kätega:) sä·rãne || ve·l̀nuk‿ ko·l̀m kę̄·ŕD sält | ko·s̀t‿ta sält ve·l̀nu || paǹnu te·mäle sä·ř̆Gi[56] si̯·lù‿ Bäle || ü·l̆tel̆ sis̀ nî·j‿el̆t‿ei̯ | „tulè ä·rä̀ nüil̀!“ ja ti·mä̀ üttel‿ì „mi·nà tuĭ̆llì sis̀s‿ä·rä̀‿ja | sai̯je ti̯·‿Bäle | ka·l̀j‿ei̯ | ki̯·i̯k pa·lašsęva[57] || tu·l̆lDze ü·Dze oma ki̯i̯k̀ si̯n sä·ř̆Gì si̯·lu‿Bäl‿ja“ || ra·p̆puĭ̆tanu ki̯i̯k̀ ma·ha? | je·ę̄ pe·ř̆‿ vè‿Bäle ||

ja e·ź̀ tuĭ̆ ko·Duj‿ja || o·m̆mùGu si·s̀ | oĭ̆lo ko·Dùn ü·l̆telnü „nüD‿om̀ mu sä·ř̆Gì‿sîl ä·rä̀ palànu‿ja“ | ka·èno lasnu sä·ř̆Gìsi̯lu la·l̆jali̯[58] | ü·ts̀ ru·Blà tü·k̆k‿oĭ̆llù | ę̄·p̆pę̄ ru·Blà tük̆k‿oĭ̆llu‿s̀ sä·ř̆Gi si̯·lu külèn || ki·ńni̯j‿ jäńö || ja·h̄ | ja si̯·s̀ ta·Gàzi li̯i̯kmä || si̯·s̀ li̯i̯knü jäl‿ja·là ta·Gàzi | je·èBeŕve‿ Bi̯ĭ̆tti jõ·zuGa | siñnä? ma·nu? || ka·ènǫ ra·hà oĭ̆lo ki̯·i̯k mâ·n | ru·BlàDük̆kì ||

(Tõõne) *läńnü̆ ka·h̄ ot̀sma | ei̯ nō̆‿ou te·mä̀ sai̯ si̯s̀ | mi·nà ka· sâ || mi·nù me·hè e·zä̀le seleĭ̆tänu nî· || ei̯ „ka·s̀s‿ę̄Ge pa·l̆tù peräst tuĭ̆le || nîj‿el̆t‿ei̯ mi·nu̯l oĭ̆ e·ǹDäl ki̯·ikki kü·l̆länD‿ja | ei̯ mi·ą̀ lät̆sì ka·h̄ toDà sā·kki sâma | mis̀ mu·Dzù sai̯“ ||*

läńnü si·ńnäj‿ja || lä·ńnü̆ ka·h̄ | oĭ̆lo ka·h̄ uš̆ la·ĥti ja läńnü̆ si·s̀se || oĭ̆lù ka·h̄ na·ĕštèraĥvas̀ sâ·l‿ja | ko·èr säl ma·n̄ ki̯i̯k̀‿ja || nüt̀ | kü·z̀inu ka tu·l̀D | tu·l̀D e·ǹDäle || anttu ka· tu·l̀D täl̆le || ja sis̀‿si̯ na·ĕštę̄raĥvas̀ ü·l̆tel-

---

[54] kirjakeele sõna; [55] kj. ütleb ka *tilleḱkene* ja *tiĭlukkene*; [56] kirjakeele sõna, murdes *amme*; [57] põlevad; [58] murdes *laiḱka* ~ *laḱka*

nü‿eṫ | „ä·rȁ sa u·ṡt ki·ñni panè!“ || ko·l̀m kẹṙᴅ üṫtelnu || „ä·rä sa u·ṡt ki·ñni panẹ̀!“ ||

tạ· tul̀lu vä·l̀lä | tōɢànu u·šsẹ̀ ki·ñni || ja·h̄ | tōɢànu u·šsẹ̀ ki·ñni‿ja || a na·ĕštẹraȟvaṡ ü·ṫtelnü ta·k̆kast ti·mȁle‿ṫ | „nî· pim̆meṡ jā̆ṫ si·nà kuĭ‿sa mi·nù pañnit̀ sījä!“

ka·ñᴅzì kẹ·r̆ᴅzi mañ || si‿ŏm kẹ·ŕṫs om̀ prẹ·l̀là a·làle sâ·l || kẹ·ŕṫs om̀ a·làle || siṡ mị̄·ṡ üṫleṡ mi·nù mi·he e·zȁle se·ᴅȁvīzi | „ri·k̀kaṡ saìjẹ kü·l̄ | aɢa pi·mèᴅäṡ jä·ìje || ma läṫsì a·h̀nust ta·k̆kàn âma | eɢa^{m}‿ma ni va·ène‿ṡ olè eṫ‿ma lä·ṫsì | lä·ṫsì nüiṫ . . . || mā· läṫsì eṫ no‿ɢù mu·ᴅzù saìjẹ ra·hà‿ṫ | no‿siṡ mi·nà lähȁ ka· ka·èma . . .“ ||

EMH 63. H. Keem, M. Must, 1958.

PALUKÜLA

Liisa Pärsim, 87 a.

172. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi

aʙena mehe aù, küp̆pär mehe kẹṙɢuṡ.

añna anttust, muřra muĭjalt tụ̂ᴅust, eɢaṡ tẹ́zeɢi sû sařvẹst eìj‿ole.

ruṫtul eìj‿ole lị̂mi, ei mak̀kal ošsa (liigse ruttamise tõttu loksub supivedel toidunõust, maias ei hoia midagi tagavaraks).

erits kiṫ eñnäst, ẹìɢe mị̄ṡ tẹiṡt.

eɢaṡ üṫskiᵖ‿piᴅu ei paranẹ, ku vị̂ra ei vähäne.

eɢaṡ ṫsik̆ka koṫtin ei oštẹṫta, eñne ik̀s kaĭjaṡ ärä, märäne ta om̄.

eì kẹ̄rasta tühi kẹṫ, tụ̂ vẹṫ vaṡta kịik̀, ol̀ɢu aɢana vaì kā́ra.

sịṡs‿om̀ il̀ᴅa peñni sū̂ttä, ku suzi joʙa‿jo kařja maṅ.

kaṫtẹ talu peni om̀ ik̀s näⁱl̀län.

â jul̀ɢuṡ om̀ enämp‿ku pụ̂l vẹittu.

ku püv̆vät kịɢest väeṡt, sā̆ṫ üle eɢäst mäeṡt.

päìv ol̀le ân kẹṙɢen‿ja mina sịṡ pal̀lastẹ jal̀ɢuɢa lašsi niɢu vēvelᴅ[59].

siṡs‿ol̀li ma vup̀sti üle‿aĭja uìʙaĭjan‿ja sâlᴅ lẹ̄ɢašsi[60] *koᴅu‿ʙōle minek̆kiṫ niɢu aṅᴅ ẹìɢẹ tak̆kan.*

mul̀l‿ol̀ kašt krâmi täìs ku pûɢa peṡtü, pẹl̀vili roneva[61] *oṫsa, muị̄ᴅu eṡ sā kā́ṡtki kiñni.*

kị̂l om̀ kül̄ lihanẹ, aɢa lū̆ṫsẹ kā́la lẹikkap läʙi niɢu niuh̀ti.

täl̀l‿ol̀le ulkkamaᴅa[62] *vil̀i āᴅan, aɢa ta‿ṡ täì süv̀vä kah̄, lẹp̀pi näⁱl̀ɢä niɢu kōᴅeṫtu sûɢa roⁱṫ.*

H. Keem, 1959.

---

[59] s. t. jooksin kiiresti; [60] lõikasin, s. t. kihutasin; [61] ronisid; [62] ilmatu palju

Liisa Pärsim, 90 a.

173. *Ussimaterdamine

läťsìme mẹ·ṫsa ja saì vē·ᴅiǩkene a·ìᴇu nî | pä·ìv tul̄ nīj‿ü·leṡpole nî· || kaš‿tà siṡs‿o·l̄ joᴅà nī keǐlä ü·ťtešsä aìᴇ vaì‿vaì‿vaì miš‿tȁ vẹězẹ̀ o·ǐla || ja na·ězeᵖ‿pištivä^{k}‿ki·zàma[63] *| „là·ṫskene u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·š̄! ||*

mu·ǐl‿ol̀‿ťs[64] *nî·ᴅiǩkäǩkene to·ǩkiǩkene | kä·èn‿ja || re·ḥǩsi to·ǐle ä·rȁ || ja·h̄ | na·ěze üťlivä jä·ǐle mu·ǐlè se·ᴅȁvîzi‿eṫ | „tẹ·m̀ᴅa nī sa·m̆melᴅ kä·p̆pȁᴇa vaì nî· | tẹm̀ᴅa ü·leṡ‿ja | pa·nẹ siňna a·ǐla | tsuṡka to·ǩkiᴇa nī sü·ᴇȁväle eṫ‿ta vä·ǐlä‿ì tule nî· | i·nèmizele si·ǐmȁ näťtȁ‿ja“ ||*

mị·nà kāᴅì jäǐlè | niᴇu pe·ńì se·ᴅȁvīzi nî· | toᴅà u·šsi || si·ňnä‿ja ma·ťtì ma·ʰà‿ṡ | sa·ì vēᴅiǩkene a·ìᴇu | jäǐle „la·ṫskene | u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·š̄!“ ||

jä·ǐle minà jō·zẹ̀‿ja jä·ǐlè reḥǩse ä·rä || vî·ś tü·ǩki reḥǩse ä·rȁ || nụ̂·ol̀le pa·ràja ušsì | (näitab kätega:) *nî· nî· | nî·ᴅiǩkä nî· || no keṡ näit‿tị̂·ᴅ vaì | na o·ǐlìva sịṡs‿üťs | sä·ǐᴅzè vaṡsa i·ǩka ol̀liva pi·ǩkä? | ku‿nä ä·nämᴅ‿eṡs‿ole? ||*

saì siṡ vî·ś tüǩki ä·rȁ reḥkiťtüṡ[65] *ja nü·iṫ | üťlivä na·ězè se·ᴅȁvizi | eṫ „mê· lā̄me nüìᴅ ü·lèᴅị̂ | jā‿ṫ tu·lè si·nà ka·h̄“ ||*

üťtest ma·jast me o·ǐlìme || ko·ǐm sị·zarᴅ ol̄ | lî·z | a·n̄ marì | ja mi·nà ol̀lì sịṡ ne·ǐläṡ || lä·ťsìme‿ṡ ü·lè ja | sa·ìje üťs . . . | eṡ‿lā̄ vî·ṫ mi·nuťtiṫ eṡ lâ· toᴅà a·ìᴇa | jȁ·ǐle ni·mȁ ki·zàva eṫ | „tụ̀·le ruṫtu | laťskene u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·šs‿u·š̄“ || siṡ jä·ǐleǩki ol̀le niᴇù üťs pu·ᴅrù kị̂·ṫmine pō̄·rù·zeᴇa tulẹ̀ oǐja li·ṫ‿li·ṫ‿li·ṫ‿li·ṫ li·ṫ‿li·ṫ ||

ja·h̄ | ja jō·zẹ̀ mi·nà si·ňnä^{j}‿ja | tụ̄‿sâ·[66] *pu·ǐᴇaǩkẹnẹ jä·ǐlě muǐ kä·èn keǐlèᴇa‿ma noìᴅ u·šse nüṫ | tẹ·ìzi re·ḥǩse nî· miṡ ä·rȁ . . . || sị·ṡ ü·ṫlivä‿ṫ „ä·rȁ‿sa kẹ·vastẹ lō̄·ᴇu tä·ǐlè | eṫ lụ̂· nî ta·šsẹmᴅiᴅe | si·ṡ‿tà kizup ke·ṙrä eṅᴅä || jaḥ | mụ̄ᴅù kuza vị̂l lụ̂·t | äǩki lụ̂·ᴅ‿ja siš‿tà viṡkaṡ ü·leṡ | viṡkaṡ suǐlẹ̀ kâ·la“ ||*

„no koṡs‿o·m̄ | koṡs‿o·m̄?“ || ka·è ku tu·lep sā̄lṫ noḥ | nî lä·ṫse | nî· || ma läťsì ka nî· | ẹǩkalt ü·lè tị̂· läťsì || ja te·mȁ tu·lèᴅ || pâ· seᴅȁvizi sä·ǐlȁ‿ᴅā̄l nî š̄! ||

---

[63] kirjakeele sõna; [64] = *ol̄' üťs*; [65] kõnekomistus, tavaliselt kj. ütleb *rehiťtüṡ*; [66] = *tụ̂‿samà*

mi·ȁ ka·ìje‿ṫ | pâ· oȉle sā̆l mi·ù ko·ṫtal | näìj‿eṫ niɢù vḗ·ᴅiḱkeze oṡ joʙà mṷ̂·ᴅä läňnü || o·ṫs oȉle pa·ľlù mâᴅ | ü·lè noᴅe jō·viḱkiᴅe‿ja sṷ̂·ɢaèl-miᴅe‿ja || ja sṷ̂· vi·ṫske ja miš‿nà o·ľlìva || tṷ̄·lep[67] *sâ·lᴅ iḱs vẹ·mp̌pà vẹ·mp̌pà vẹ·mp̌pà || ja mi·nà kaìje eṫ‿tȁ vä·èɢa sû·r‿oȉle | mi·nà eṡ ju·ȉɢe pu·ṫtu‿eṫ | to·ḱkiḱkene o·ľ ni pḗ·niḱke niɢu | miùl nüṫ nē vi·ṫsa miš‿mà ko·ṙja — — — || ja‿ja mị·nà naḱsi vä·èɢa rṷ̄·ḱmä‿ją | eṫ „ẹ̄·ì!“ || eṫ „tuľɢẹ̀ a·p̌pi | tuľɢẹ̀ a·p̌pi‿ja! || vä·èɢa sû·r oṁ || sû·r oṁ!“ ||*

no eɢà meìl eṡs‿o·lè ka pa·ľlù mâ·ᴅ | mē‿ṡ o·lẹ̀ ka·v̌vẹn[68] *|| nüiṫ vēᴅiḱkene mâ·ᴅ oȉlime sâ·lʙṷ̄l | tẹ·zẹlʙul uṡsi || ja·ḥ | ja tä·ȉl‿eṡ tu·-lèɢi . . . | mi·nà eṡ nä·èɢi toᴅà pi·ḱkä‿aṅᴅa | tâ·ᴅe koš‿tù a·ṅᴅ taȉl‿oȉle || aɢa pâ· läṫse*[69] *| vä·èɢa sûr pâ· niɢù ko·ňnà pâ· || vaì täȉl‿o·ȉleɢi ko·n̄ pâ·‿oṫsàn | eɢà ma to·ᴅà eì tī·jä || ja·ḥ || nî niɢu pu·natse*[70] *lẹ·p̌pušse oľliva kẹiḱ nī sî·n‿ja | ja vẹm̌ʙaš mi·nust mṷ̂·ᴅä ||*

ja mị·nul ko·ř̌v mà·hà si·ňnȁ pa·ikka | na·ị̄zẹ vizašsiva ò·mà koř̌vì ka· mà·ha‿ja paňnìva mẹ·ṫsast jṷ̂·škma‿ja | ü·ṫtelzivä eṫ: | „tu·lè ä·rȁ‿ja tu·lè ä·rȁ ru·ṫtu‿ja || eṫ lâ·me‿ṫ ärȁ e·nämp ka·èɢu tâ·ᴅẹ!“ ||

ja·ḥ | no·ḥ | eìj‿e·nämʙ || kị·iḱ ma·řjàɢořviḱkẹ̄zẹ jäị̄vä meìl mẹ·ṫsa‿ja | ja pa·ɢèzime ko·ᴅò || â· kü·l̄ || nūtt‿eì juȉɢe enäm[71]*‿mẹ·ṫsa tuľlă | ma·řjà-ɢořvi jäĕvä mẹ·ṫsa ja‿ṫ | väèɢa sû·ŕ || ẹ·ḱkaᵏ‿ku‿re·hè . . . sīn nē pa·řrẹ̀ | koṡ nüt pā̆·le a·ṫteṫtaṡ || — — — tā saìje ra·m̀m‿olèma | ta‿ȉ vä·èɢa jä·m̌mè kihäst || o·ì sa i·řmuṡ! || ja si·ṡs‿eṡs‿ole‿muȉ mû·ᴅ teṫtä sis läṫ-sìme ko·ᴅù | e·s̄ juȉɢeme e·nämp mẹ·ṫsa tu·ľlà ||*

ja tu·ľlì minà siṡ pü·hȁʙâᴅene[72] *päìv tu·ȉle | sị·ṡ tuľlì mi·nà sī·jȁ | koṡ nüṫ mị̄·ľi oṁ | oȉle || tu·lè sịṡ ta·hà aɢa meìl oľ ta·rè nî sîn a·l̄‿ʙṷ̄l nî· | râ· raḥvist*[73] *mṷ̂·ᴅä tuľlă keľle vä·reṫti‿iṡt sina mṷ̂·ᴅä tuľlit | siṡ ta·rè oȉle nî sâl a·l̄ | a·ȉʙṷ̂l || ja tu·lè mi·nà sịṡ ko·ᴅuʲ‿ja üṫle . . . || ja e·mȁ kü·źiṡ*[74] *eṫ „no‿ɢaṡ te·ìl | tê· nāzè ka· ma·ṙju ko·ṙjaze?“ ||*

*mā‿ṫli‿ṫ: „eṡ ju·ȉɢe mẹ·ṫsa mi·ṅnä‿eṫ | vä·èɢa sūr piḱ hu·šs‿oȉle mẹ·ṫsan‿ja | eṫ eṡ ju·ȉɢẹ mẹ·ṫsa miňnȁ‿ṫ ma·řjà ko·řvi jäị̄vä*ᵏ*‿kị·ȉɢil . . . || meìl ne·ľläl | muȉl‿oľ ka· üṫs ti·ľluḱkẹnẹ ko·řviḱkẹnẹ“ || jā‿ĕṫ jäị̄vä mẹ·ṫ-sa‿ja . . . ||*

„no kaṡs‿eṡ sâ·ᴅe ma·ṙju | ä·rȁ‿ṡ vẹṫta?“ ||

---

[67] tavaliselt kj. ütleb *tulep ~ tulè*; [68] kaugel; [69] läks; [70] kirjakeele sõna, murde-omane *verèvä*; [71] tavaliselt kj. ütleb *enämʙ ~ enämp̀*; [72] murdes harilikult *pühȁʙäne* 'pühapäevane'; [73] s. t. Raa talust; [74] küsib

ma‿t̀li „eṡ vẹ·t̆tàva ki·äḱki | ma·ř̆ja vízaššiva kiı̯̆ɢè ko·ř̆veɢa siňnä ma·hà ja jäĭvä ma·hà‿ja | ja n‿om̆ma nü·it̀ mẹ·t̆sàn“ ||

sa·ì siṡ la·ùʙa‿ẹt̆tak̀‿ja || — — — *ja mẹ·t̆sàvaḣt tuĭlu mẹ·t̀sa ja* || *timä* (s. t. uss) *ma·ɢànu tị̂·‿ʙäl ri·šti | ku pa·l̀k̀ oĭlo sā̆l* || *ja mẹ·t̆sàvaḣt vẹt̀nu ja la·ṡknu tẹzẹ̀le ko·l̀m pa·ukku* || *e·ɢä̀ pà·ụ̆ɢu aìɢu läṅnü üt̆tel‿t̀ nī pō·-lest* || *ku‿ɒà kị·ɢẹ̀‿eɒìmäne kẹṙɒ la·ṡnu | siṡ läňnüᵖ‿pō·lest | på·ʙụ̄l̆ e·źi‿ja | ja siṡ ta·ɢàʙụ̄l̆ | oĭlüᵖ‿pi·k̆kemʙ* ||

tu·l̀le siṡ | e·zä̀ jäĭle läňnü t̆si·ř̆ɢùle‿ja || *si·ňnäʔ* || *ja ti·mä̀ üt̆telnü et̀ | „mi·nà laššì ka· ma·ò*[75] *ma·hà“* || *et̀ „küĭl‿oĭle tu·ɢèv*[76] || *ja nî· mu·ṡt niɢui | niɢu . . .“ ü·t̆telnü te·mä̀ ka· et̀ „niɢu re·hè pa·ṙz“* || *ja‿ṡ paṅnu tẹ·ĕzè pà·ŏɢu täĭle‿ja | ko·l̆manɒa pā̆·le‿ja* || *siṡ peṡnuᵗ‿tu på· pu·ř̆ruṡ*[77] *täl̀ | seĭle pü·šsi ra·v̆và o·t̆sàɢa* || *sušknu toĭlẹ̀ på· ka·t̆ski peṡnüᵏ‿kẹiḱ ja et̀ | tä e·nä̀mʙ eì lị̄·ɢut̆ta* || *aɢa ko·l̆meṡ tü·k̆kiṡ läňnü* || *a·ňnà‿ʙōlĕlɒ oĭlu . . . | siṡ ke·škkoḣt oĭlo e·źì | på· e·źì ja a·ṅɒ e·źiʔ* || *kaè‿nî· sūr u·šs‿ol̆* ||

jâ‿ja nü·it̀ | mi·nà sā̆·lt̀ jäĭlè ko·ɒụ̀ | sū·rẹ å·mēleɢa ĕt̀ nüitt‿om uš̆ ä·rä tap̆pet̆tu ja nü·ìɒ lā̆me mẹt̀sa || *lät̆sì‿ṡ ko·ɒuʲ‿ja | ja kẹnèli no·ẹ̆lè‿t̀ | nụ̂· jä·l̆lè ki·ḣk‿kaḣkvalẹ nī·j‿et̀* || *nōrẹ̀ i·nèmize oĭliva joʙà‿ja | lä̀·t̆sime siṡ mẹ·t̀sa* || *mi·nà ị̂·n | ne·mä̀ tuĭliva minul ta·k̆kan ja nā·rivaʔ* ||

EMH 505. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K.

Ann Plaks, sünd. 1868. a. Terikeste külas, kust pärit ka ta vanemad. 3-aastasena siirdus koos vanematega Kuristale, 11 aastat hiljem Läänistesse. Abiellus põlise läänistlasega. Pärast abiellumist töötati paar aastat Koiolas, aasta Leevakul, siis tuldi Läänistesse tagasi. Ibaste on keelejuhi kodupaigaks olnud üle 35 aasta. Ann Plaks suri 1963. a.

174. Kui jumal kümnevõrra õnnistas

vẹňnù op̆pet̆taja ja vana tẹnt̀s viɒänüvä kat̆tẹk̆keśke iḱs kaṙvnụ̄tta[78]. *tẹnt̀s oĭluᵖ‿poṗś sā̆l keŕkkomẹìza liɢiɒäl.*

üt̀skẹṙɒ op̆pẹt̆taja kańt̀slin jäĭl‿ẹĕzanu et̀: „kaĭliṡ rišti koɢoɒuṡ, eĭɒet̀ añjat̀ ař̆mastaṡ jum̆maĭ. keṡs‿iḱs añɒit tōzẹ, toɒa jum̆maĭ küm̀nevẹř̆ra ẹňnistaṡ.“

---

[75] kirjakeele sõna; [76] jäme; [77] tavaliselt kj. ütleb *puruṡ*; [78] s. t. kiskunud omavahel

poṗś tullu kerkkost kodo, üttelnü näežele: „kullę vęme mę̆k‿ka oma muštke[79] *oppęttajalę, oppęttaja nì‿sedäzi kańtslih kųluṫ eṫ keś ańdiṫ tõzę, toḷḷę kümneveŕra ańdaś tagazi.“*

noḥ vęnüvä muštke oppęttajalę. oppęttajal â mį̀ḷ, timäl oḷḷu eṅdäl üṫsä[80] *leḥmä, nûd saì küṁme täìś. jumala ę̆ṅnistuś, meś mûd!*

â küḷ, kaŕi läṅnüm‿męṫsa, eś poṗsi leḥm aettu ka siṅnä oppęttaja kaŕaga üṫten väḷḷä. eläjä sõnuvä, sõnüvä, kaṇcę kûm iḷm, paŕmut‿tükkiśsevä mano. tû samadene poṗsi leḥm aṅd säḷgä‿ja sūrę jõzoga kodo, poṗsi lautta. oṗpęttaja leḥmä[k]*‿ka kįik taḳkast peŕrä. poṗś paṅnu väreṫti kiṅni*[j]*‿ja, üttelnu näzele: „kaè, juṁmaḷ oṁ meìd küṁnevęŕra ę̆ṅnistanu. meś‿meìl nüìd viga eläɛä, küṁme leḥmä lädan, ę̆ṅnęce lauṫ oṁ väikkene.“ ja eśs‿aṅnaḳki leḥmi oppęttaja‿äŕräle tagazi.*

oppęttaja kävanu poṗsi koḥtulę. aga ei miɛägi. poṗś kiṫte oppęttajalę eṫ: „sina ezi kańtslih seɛävizi kųluṫtit ja mina tęlje oma aìnuḳkęzę ärä, nüṫ saì mina küṁnevęŕra tacazi. nį̀ oṁ mino leḥmä?.“

oppęttaja pûze siś kavaluzęga poṗsist vęittu saḷja?. teṅnüvä säl siś särìse käda eṫ kuṁb kuṁda tęnę‿ɛäìv eṅne tereṫtädä sãzę, toḷḷę jävä leḥmä?.

poṗś tį̀ź ärä eṫ, oppęttaja käze kõ̆gidütrigu mano‿ja, läṫse tütrigu säṅgü ala. oppęttaja eś tijä[t]*‿tośt miɛägi, oḷḷe oma ajo*[81] *kõ̆gidütrigu man säṅgün‿ja läṫs ärä. poṗś hìḷe ka säṅgü alṫ väḷḷä mųɛoḳki. oppęttaja näĝi, eṫ poṗś lädanuḳka manṫ tuḷḷe, ę̆gaś „tereh!“ a poṗś üṫteḷ: „mina tereṫti siṅno eṅne joɛa ku‿za imä̆ézli säläh jē·rūzaleṁmi sędit*[82]*.“*

oppęttaja oḷḷe vaḳka nigu suḳ. eśs‿olę[s]*‿siś leḥmist enäp juṫtogi. leḥmä jälväḳki poṗsìlę.*

H. Keem, 1958.

IBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

175. *Teomees türgi hobuse muna haudumas

mį̀·ś läṅnü lî·na || ja iû·ṫ mõnü[k]*‿kü·ŕvitsiṫ*[83] *|| mį̀·ś küźìnü‿t „me·ś munà nâ· omàva?“ ||*

a jû·ṫ‿üṫtelnü . . . n‿oḷḷu jū̆·dì kē·lî | ma kęnęle nüṫ jū̆·ɖìɛelì | eṫ | „a nâ· omà | (parandab:) ò·lema tü·ŕgi o·bę̆ze mu·nà || a si·ś kuì sinà ko·dò vî·mä | sį̀ a·üduma | siśs‿i·loś tü·ŕgì o·bę̆ze tą·k vä·ḷlä tu·lę̆ma“ ||

[79] Mustike; [80] = *üttešsä* 'üheksa'; [81] aja; [82] sõitsid; [83] kõrvitsaid

Ann Plaks

meheǩkene kü·r̆vits ü·škä ja tę̀ìję ko·ᴅò̤ || ja siṡ mį́·ṡt aettu te·òlę | mį́·ṡ naǩkaš kü·r̆vist aùᴅma || aŭźè[84] *joʙà ü·ťtè näᴅȁli ä·rȁ || sâ·l üťtelᴅü eṫ; „mi·ṡperäst tû· tü·hȕ eì tulę̀?“ || eṫ mę·ìzalę tü·hȕ ||*

tę̄·zę̀ keṡ tį̂·zivä | nû· üťtelnüvä ni‿eṫ | „tû· aùᴅ tü·r̆ɢi oʙę̀zę mu·ňnà!“ ||

siṡ va·nà mę·ìza‿ä̆r̆rȁ vęṫnu‿siṡ pį́·ᴅza‿ja siṡ | läňnü si·ňnȁ‿ja siṡ | üťtèl eṫ „a·h̄ | mi·ṡ kuràᴅi tü·r̆ɢì oʙę̀zę mu·ňna sinà sīn a·ùᴅut?“ || aṅnu mį·nè vä·ľɢì peřrèmehele pį̄·ᴅzàɢa || mį́·ṡ kü·r̆vits ü·škä ja mę·ťsà‿ʙōlę jû·škma | mę·ìza‿ä̆r̆rȁ ta·ǩkàn || sānù mį́·ṡ mę·ťsà‿vį́rᴅe vizànuᵏ‿kü·r̆vitse pu·ḣmù siṡse || jä·neṡ karànu pu·ḣmù sizest vä·ìlä‿ja jû·škma | mį́·ṡ ta·ǩkàn iks „śū́·k̀‿śuk̄‿śuk̄‿śuk̄! || śū·k̀‿śuk̄‿śuk̄‿śuk̄! || nä·eṫ nū̂ṫ | nû·ᴅ olęṡ o·ʙę̀ne và·ľmiṡ oľlu | e·ᴅimäťse ja·là oľva vį̄l vē·ᴅiǩkeze lü·hüǩkeze!“ ||

ä·r̆rȁ nâ·rnu ni‿eṫ‿eṫ | ka·ťtę̀ käp̆pȁɢa piᴅȁnü kę·ṫtu ki·ňni ||

EMH 503. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

---

[84] haudus

IBASTE K. Ann Plaks, 94 a.

176. *Kaupmees soendiks

no·ḣ | ü·ŧs ka·uṗmĭs o·ḷlu‿siš | oḷḷù so·ènᴅist teḷtü || ja pe·řremes vaì nî mĭ·s läñnü mę̀tsa kü·ṅmä || ti·mä̀ iš̀tnuᵏ‿ki·vì oḷsa ja naǩkànu prû··ɢošti sûmä | vę̀·ìᴅleìʙä || ja su·żì tuḷḷuᵐ‿mę̀·ŧsast vä·ḷlä‿ja i·š̀tnu | sãl va·ḣtnu vä·èɢa aḷḷęstˢ⁵ ti·mä̀ pâle || ti·mä̀‿m vę̀tnu siš vã̂·ᴅze ja lę̄·ɢànu sälì | aṅno nî so·èlę̄ vã̂·ᴅze‿oḷsast le·ìʙä || su·żì ârnu kį̀ɢe vã̂·ᴅzeɢa läñnü mę̀·ŧsa ||

lä·ñnüš‿siš mi·ńì a·ìɢ || siš‿tù mĭ·s läñnüᵏ‿keš kü·ñᴅe | pű·tti || ja tû·ka·uṗmiš jällè‿siš | keš‿tù so·ènᴅist oḷ̃ teḷtü | tû· vę̀tnu siš toḷḷę̀ vã̂·ᴅze‿ja paññu ke·ŧteɢa siñnä | pű·tti la·v̆va‿güĭɢe kiñni toǩtę̀ vã̂·ᴅze || eŧ nä·üš keš seᴅà väiš̀t nüŧ sĭḣ ka·èma tu·łę̀ ||

ja tą̄ mĭ·s | keš säl se·ìje | tû· läñnŭ‿siš pű·tti | ka·ènŏ toᴅà vä·iš̀t i·ḳs nî ü·ṁʙre tsĭri‿siš || ka·uṗmiš ü̆ttelnü | „miš‿sà ka·eŧ nî· tãš̀t vã̂·ᴅzest?“ ||

„mā ka·è tā‿m ę̀·ḳvaᵏ‿ku mi·nò vä·iŧs“ ||

„koš̀t si·nò vä·iŧs sĭ·jä saìje . . .!“ ||

„su·żì tuḷle mę̀·ŧsast vä·ḷlä‿ja mi·nà seìje | sâl prû·ɢošti‿ja || läřsì vã̂·ᴅzè‿oŧsast so·èlę̀ a·ṅma | su·żì ârᴅ kį̀ɢę̀ vã̂·ᴅzeɢa läřsi mę̀·ŧsa“ ||

ka·è si·š ku‿siš na·ǩkaŧtu toǩtę̀ me·hèle ma·šsu ma·šma | nĭ·‿ʙaĭḷò kuì! || aɢa tā· oḷ̃ nî joʙà ä·rà te·ŧtü eŧ | eŧ keš vã̂·ᴅzè ‿oŧsast le·ìʙä aṅᴅ (soendile) eŧ si·š sãp̀ ta·ɢàzi i·nèmizest || ja·ḣ‿ja si·š saì timä i·nèmizest ta·ɢàzi ||

EMH 502. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K. Ann Plaks, 94 a.

177. *Hundiks nõiutud noorik

siš‿ü·ŧskę̀ᴅ oḷḷù üŧs nä·ńę̀ jä·ḷlè ä·rà teḷtü so·eŧ[86] || ja siš to·ḷl‿oḷl‿oḷlo vä·ikke la·ŧs || ja siš | läñnü näńę̀ mę̀·ŧsa ä·rà‿ja || oḷlu teì la·ŧsę̀‿oiŧjalę̀ ü·ŧteldü‿ŧ | eŧ „no tu·łę̀ siñnä‿siñnä ki·vi‿oŧsa | š mi·nà tułę̀ mę̀·ŧsast vä·ḷlä‿ja siš̀s‿i·meŧtä la·šŧ!“ ||

[85] haledasti; [86] nõiutud hundiks

ja la·t̀skene käĕnü‿joʙà mi·t̆tù kę·ṙᴅ tot̆łę̀ | la·t̆sę̀ɢa säl mę·t̆sàvē-ren‿ja || ja si·s̀ tul̆lu^{t}‿tu nā́·ńę mę·t̆sast vä·l̀lä‿ja | vęt̀nu‿nu na·hà sä-läst | sä·là na·hà | mis̀‿tä‿l̄ ä·rä̀ nęìᴅnu | na·ha^{v}‿vizànu siñnä^{k}‿ki·vì ot̀sa nî· || e·źi is̀tnu siñnä̆ ki·vì‿ʙeṙrä kę·ṙvalę ||

ol̄ nî üt̆te o·p̆pęt̆tu‿t̀ „a·jaɢe ki·vì kū·mast | sis̀‿kui ti·mä̀ mę·t̆sast vä·l̀lä tu·lè ja na·hà vi·s̀kas̀[87] *siñnä ki·vì‿ʙäle | si·s̀ palot̆tas̀*[88] *na·hă || palas̀ na·h̀k ä·rä‿ja | sā́t̀ si·nà* (naase) *ta·ɢàzi jäl̆le“ ||*

jā | tu nā́·ńe üt̆tel̆‿t̀ | „kęṙvę̀nu a·ìz om̀ vä·èɢä?“ ||

la·t̆sę‚oit̀ja üt̆tel̆‿t̀ „no kü·lä̀nāźę kęṙvętsę[89] *t̆si·k̆kò | taǹ kü·lä̀n“ ||*

ja·h̄ | tū nā·ńę̀ läṅnü siñna na·h̀ka vę·t̀ma | eìj‿o·lęk̆ki enäp na·h̀ka | na·h̀k ä·rä̀ palànu kę·ṙvę̀nu || ja si·s̀‿sanu nā·ńę̀ jäl̆le^{t}‿ta·ɢàzi | i·nèmizest ||

EMH 502, H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

178. *Elust ja tööst muistses rehetares

nūt̀ lā̄vä är ma·s̆sinᴅe mano om̆ma‿niɢu ke·ṙkkolize | pu·h̀ta‿rät̆tì på·l va·t̀ɢę? || si·s̀ tul̆li^{k}‿ku tu·l̆ìᴅuŋ̀ɢle rihest vä·l̀lä || sa‿l̆lit nę·èɢa kuì || tę·ĕnè . . . tū la·ᴅè ä·rä saì kok̀ko aettus̀ | no sis̀s‿ol̆liva | rę̄·ɢust tû-ᴅuva | kut̆sut̆ti på· || sis̀ nû· | kas̆s‿ol̄ ke·zvä̀ eh̀k kā·rà mis̀s‿o·l̆liva siñnä? . . . || ri·he‿ɢülel ol̀l‿üt̆s lę·k̄ || siñnä^{l}‿lę·k̀ku vizat̆tiva kû·rma ü·m̀ʙre || si·s̀‿ku ka·ṙjalat̆s nuìᴅ . . . sę·k̆kut̆ toᴅà ri·h̀t mis̀s‿ä·rä̀‿l̄ küt̆-tet̆tü kū·v́ast[90] *| si·s̀ to·t̆łę̀ a·jòɢa jäl̆lè su·làzę ja tü·t̀riɢu at̆tìva | pa·ṙzìle ü·les̀ || ri·hel ol̄ sūrę pa·ṙrę̀ panttuva se·ᴅä̀vizì | sis̀s‿ü·t̆s ol̀l‿ü·lèvän | tû·vęt̆te va·s̀ta | pañᴅe siñnä nî ko·k̀ko || sis̀ ka·t̆s‿tük̀kü añniva | vi·k̀loɢa toᴅà kâ·ra vaì kes̀vä mes̀ o·l̆liva | siñnä̀ ü·les̀ ||*

sis̀‿ku ü·les̀ saìj‿ä·rä̀ anttus̀ ki̯ik̀ te·t̀tüs̀‿sis̀ || si·s̄ pańtti a·hì pa-làma || si·s̀ pańtti karttol̆i kü·ᴅzä̀mä | si·s̀ küᴅzet̆ti ka·rttolᴅ || nî·ɢav̆và ku‿s̀ ki̯ik̀ ol̄ va·l̆mis̀ || kuì vî·l es̀s‿ołę̀ va·t̀ɢę | si·s̀ mińtti vî·l oʙęstęɢa nu·ṙmę‿ja tûᴅi vi̯l tę̄·zest pā̄väst va·l̆mis̀ siñnä lę·k̀ku || kos̀ mi·s̀‿sa sā̄l sis̀ mâ·ᴅa[91] *sait̀ | sā·‿s̀ sā vas̀t ko·t̀mę tu·ñniɢi maɢàᴅa || üt̆telᴅi et̀: „ü·les̀ ri·hèle!“ ja kü·l̆lält ||*

---

[87] viskab; [88] põletab; [89] = *kęṙvęt̆taZę* 'kõrvetavad'; [90] kuivaks; [91] vanimale kõnepruugile omane vorm, noorematel *maɢàᴅa*

(HK: Mis asi tu lõkk olli?) *no tû̧ om̀ nî· | ta·rę̀ɢülel ol̄ nî pū̆·s̀t tet̀tü nî· | va·ŕì ol̄ pâ·l nî ka·t̆tuṡ pâ·l || ka·t̆tuṡ ol̄ pâ·l |* (näitab kätega:) *se·ᴅà̄vizi nî· nî· | no nî· niɢù nū̄ᴅ | nî nüt̀ niɢu kū̆·nü kü·lèle tî̧ üt̀s ō·nę̀ || ja·h̄ | lę·k̀k‿ol̄ jo pū̆·s̀t te·t̀tü | ka·t̆tuṡ ol̀le pâ·l ||*

(HK: Kas ta palkest oll vai?) *pa·l̆ɢest || niɢù | niɢu üt̀s va·ŕjù‿alonę vaì nî· || et̀ vi·h̀ᴍ pâ·le eṡ sat̆tà || jā siṡ sā̄l ri·hèl ol̄ tet̆tü lū̆·k̀ | siñnä nî nüt niɢù mu·lk̀ || ja sâ·l ol̄ vä·ikkene u·šsę̆k̆kę̆nę̆ î̧·n || sā̆·lt̀ aet̆ti siṡ siñnà | sā̆lt̀ lę·k̆kust tû̧· | vi·l̀ì siṡ siñnā̆ ri·h̀te || jah̀ ja‿ṡ sā̆·lt̀ siṡs‿aet̆ti | vi·k̀loɢa ü·leṡ | pa·ŕzìle ku·ĭjòma || jah̀ nî· ja·h̄ — — —*

no siṡ kü·t̆tet̆ti kę·v̀va‿s toᴅa ri·hè a·h̀jo‿ja | su·it̀s ol̆li sizen mū̧·-ᴅuk̆ki‿ja || noh̀‿ku ka·et̆ti et̀ nüt̀t‿om̀ joʙà ku·ìv‿ja | û̧·ze jäl̆lè pešti ma·ha ||

(HK: A küll säl rihen võis ike latsil alb elädä ka olla.) *eɢà siṡ ri·hèn eṡs‿e·let̆tä || a si·ṡs‿ol̆liva joʙà ka·m̀ʙrę || no siṡ koṡ mi·nà sā̄l ti·p̆pùl ol̆li | sâ·l eṡs‿olę̀ meìl kü·l̄ kam̀ʙret̀ || sâ·l ol̄ meìl sî̧· | miš‿tà̄ o·m̀mę̆ɢi nū̄ᴅ | niɢu re·ñᴅì ko·t̆tuṡ vaì ko·lòlize ko·t̆tọṡ kut̆sut̆ti sî̧ || tû̧· ol̆li | mê siṡ teìjeme . . . || sa·ᴅà rûʙlit ol̄‿meìl re·ńt̀‿siṡ | si·ṡ | kaè‿ṡ vil o·zàᴅük̆ki || ko·ł̀m vak̆kàmaha ol̄ rü·k̆kà̄ ja siṡ ne·là̄ tę·ùɢu ko·k̀ko paǹᴅa || ka·t̆tę̀ᴅę·iṡkü vak̆kàmā ol̀le ā·ńàmāt || tû̧· ol̄ re·ñᴅì î̧ṡt meìl ||*

me·ìl eṡs‿o·lę̆ ka·m̀ʙręt̀ || mê· ol̆lime | si·ṡ‿kuì pe·šti . . . || rü·hit̆ti joʙà rî·h̀t ä·rà̄ peṡtä[92] *| mih̀kliʙäväst*[93] *siṡs‿et̀ vil ku·à maǹ kē·ᴅìme || ol̄ tet̀tü ko·ᴅà | niɢù pū̆·ṡteɢi ja | ka·t̆tuṡ pâ·l‿ja | sā̄l plī·ᴅik̆kene ol̄ si·zèn‿ja || sâ·l kē·ᴅìme‿ja | se·ìjeme sā̄l nîɢav̆va ku ri·hè ä·rà̄ ol̆liva peṡtüvä | si·ṡ saìmi jo ta·ŕrę miñnà̄ || jah̀ sâ·l | siṡ tet̀ti ta·ŕrę plī·ᴅik̆kene | eɢaᵐ‿mu·ìl . . . mi·nà kę̆nę̀lę̆ miṡ mi·nò oma elòn ol̆lì ||*

(HK: A kas tu koda olli, kas ta olli palkest vai?) *pal̆ɢest pa·l̆ɢest ik̀s | pū̆·s̀t ik̀s te·t̀tü || ik̀s i·lòzast*[94] *niɢu tu·ʙàɢi*[95] *|| kut̆sut̆ti ko·ᴅà || u·šs‿ol̀l‿ ik̀s î̧·n‿ja ka·t̆tuṡ pâ·l | aìnult la·k̆ke eṡs‿olę̀ pâ·l ę̆ñnę̀ɢi || jâ· | la·k̆kę̀ ę̆ñnę eṡs‿olę̀ pâ·l || siṡ muĭᴅùɢu ka·t̆tuṡ ę̆ñnę̀ɢi pâ·l‿ja siṡ sâ·l siṡ | sâ·l siṡ te·t̀ti || eɢa me·ìl ol̄ | rihe? | mi·h̀kliʙäṡ ri·hè ä·rà̄ peṡtü | si·ṡ pańtti li·nà ü·leṡ || si·ṡ nak̆kat̆ti li·ǹnu || si·ṡ‿ku li·nà ä·rà̄ saĭva si·s lät̆sime | lät̆sìme tu·p̀pa ||*

(HK: Kui ti nüt küdsü kartolt teiet, a mis sinnä manu anti?) *e·ɢà̄ ü·t̀s kel̄ kä·p̀pä tol̀l‿u·p̆pù*[96] *|| sā̄l eṡs‿añᴅaᵐ‿mi·ᴅà̄ɢi ma·nò || mē e·źì*

---

[92] tavaliselt kj. ütleb *peṡṡä* 'peksta'; [93] mihklipäevaks; [94] ilusti; [95] murdeomane *tarę̀ɢi*; [96] s. t. kel käsi, see võttis kartuli

keṡ | keṡ ri·ḣt peṡṡìvä | nū̯ e·źi kü·ɒ́zìvä aḣon ka·rttolɒ eṅɒäle ja seìvä || nî·-ɢaɢu mä·èle[97] *läťsivă noḣ si·ṡ oḷ̀l‿iḳs sū̯·ḱ mä·èl teťtü ||*

(HK: Ei tia mis tuukõrd süvvä ka anti?) *nō·ḣ | eɢà siṡ mi·ù‿aìɢu ṡ‿olę̀ sō̆·ɢ́iʙûɒuṡ || e·ṡṡ‿o·łę̀ || eɢà mi·nà ei tiȁ miṡ mu·ìl oḹ | eɢà si·ṡṡ‿eṡṡ‿ołę̀ ke·ḷ̀ɢi sō̆·ɢ́i pû·ɒus || me·ìl oḹ teťtü e·ř̆neť | me·ìl oḹ mi·ťtù aìɒa*[98] *u·p̆pà ja ki̯·ḳkę‿ja | ka·rttolt‿ja | ja ki̯·ḳkę me·ìl oḹ sū̯·ḱki küḷ̆länɒ ||*

EMH 502. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

179. *Rõivad ja jalatsid

eȁ‿siṡ[99] *va·nast ja·ḱkì eṡṡ‿olę̀ | va·nast oḷ̆liva ka·mṗsoni || no niɢu va·nast te nä·ìjeť ki·ťsit ja·ḱke || voť ni·zuḱkęɒzę oḷ̀liva mā·ťtęɢa nî ta·ḱ-kast || nî u·ňɒriɢu vä·ṙɒlini || ja‿siṡ tuḷ̆lìva || nî·sā̆nťse vo·ḷ̆ɒiḱkeze nî· | sīṡt ü·m̀ʙre tsî̯·ri panttu nî· || ja siṡ nî·j‿oḹ sīṡt ki̯iḱ nî va·ťtàlę || siṡ sīją oḹ pâ·ŕ hā·ɢ́iḱkeist sīṡt ki·ňnì || ja‿si·ṡ | keḷ siṡṡ‿o·ḷ̀le nî nüť | sę·ḷ̀ɢ kuť-suťti | niɢù va·nast üťtè prē·źì oḷ̀va üťskęṙɒ te nä·ťɒè || — — — mi̯·nę̀l oḹ siṡ nî ple·ḱkìne va·èzel | mi̯nę̀l oḹ jäḷ̆le ę·p̆pę̀nę | jaḣ | sû·ŕ* (näitab kätega:) *sī·ṡt nî· | ṡ‿pańtti sī·ṡt | tri·p̆pìɢa nî ki·ňnì | tū̯‿ḷ̀ sîn ri·ňnà‿ʙā̆l || a keḷ̀l‿eṡṡ‿o·lę̀ no·ìɒ | si̯ṡṡ‿oḹ va·ḷ̀ɢę rä·ťtiḱkene kā·làn ę̆ňnę̀ɢi || mū̯·ɒ́uḱki o·màɢoettu li·nàne ||*

ta·ṡkuräťti oḷ̀leva kęiḱ e·ṅɒäɢoettu | mā·ɢęḱkęzę vē·rèn || mē·štèl oḷ̀le ta·ṡkuräť mü·ťsù sizen pâ·n | sā̆·lť vęť vä·ḷ̀lä | püḣke ni̯·nà ä·rȁ | paňɒ jä·ḷ̆le mü·ťsì siṡse ta·ṡkuräťtì || — — —

me·štèl oḷ̀leva pü·ḱsi || nimȁ oḷ̆lìva (näitab kätega:) *nî· | se·ṡtsānik | siṡṡ‿oḹ nî· | a·l pę·ḷvè vē·ťse*[100] *ja siṡṡ‿o·ḹ siṡ sīṡt vē·ɒ́iḱkeze la·ḣti nī | siṡ sî̯· vēreḱkene oḹ väikkene ka·ʙlà‿arò | sî·n vēren || tû̯· köüɒeťti iḳs ü·m̀ʙre tsî̯ri sīṡt nî ki·ňnì || si·ṡ kuťsuťti pī·ťsk pü·ḱsì || pī·ťsk‿püḱsi ja·ḣ || to·ťłę̀ṡ oḹ pī·ťsk pü·ḱsi eť | mī̯·ṡ läňnü ü·ťskęṙɒ jû̯·škma ja u·neťtanu nē ka·ʙlà va·ḷ̆làlę || ja siš‿nuᵏ‿ka·ʙlà peṡsevä iḳs sî̯·ri‿ʙiťtì vä·èɢä kę·vastę || siṡ sâ·l üťtelɒi eť | na‿m̆ma pī·ťsk püḱsì ||*

po·iṡkeze oḷ̀va mę̀nè vī·jè‿ɒęiṡküm̀ne â·štatsę | no·ìl pü·ḱse eṡṡ‿o·lę̀ | nū̯ kę̆ňnèva nî sa·maťtę || tü·ťtärlaťsę vî̯ɒivä kû̯·ḷ̆i | mähiťtivä ka·ṡka siṡ-

[97] s. t. elumaja juurde; [98] s. t. mitmel taraga piiratud aiamaalapil; [99] ega siis; [100] = *vē̆ťkeze* 'veidi'

se || — — — *a·m̀mę̀kkę̀nę̀ sä·lằn eñnèɢe* | *eès‿olę̀ u·ñ̆ɒrɪɢu ümʙrel eì̀ mi·ɒ̆ɢi* || *sis̀s‿oì̀l‿üts̀ kû·nɒreḱkene oĭ nî li·nast sĭst* | *sis̀ sį̀ a·làʙų̀l oĭ pa·k̀latsęst* | *üt̀teĭɪ eì̀ ja·k̄* || *tā‿m̀ a·m̀mę̀ ja·k̄* || *mē·štèle teĭ̀ti lā·škpak̀list pü·k̆si ja·l̀ɢa* || *nāštèra·hvil oì̀le* | *teĭ̀ti o·ĭskpak̀list* | *nū̆ʔ a·m̀mę̀ ja·k̆ku*ʔ ||

si·s̀‿kui tu·l̆̀liva joʙà nū̆ u·ñ̆ɒrɪɢu | *si·s̀ koeĭ̀ti nì mū̆ɒ̀ùɢi* | *li·nàne vê·* || *ja sis̀ ko·eĭ̀ti vi̇llast siñnä si·s̀se* | *mi·s̀‿sis̀ sā̆l ò·l'i*[101] | *kaš sis̀ jō·ńikku oì̀levă* | *sa̋·l‿s̀ oĭ si·nist e·hk pu·nast* || *a va·l̀ǫę̀ pɪɒ̀ o·ɬęma iks* | *to·ɒà ü̇t̀teldɪ‿ì̀* | *tā‿m si·l̀m sizen* | *ta va·l̀ɢe* || *aɢa se·s̀tsānik pę̀·l̆̀lę̀ alà* | *koèt̀ti tę·ìs̀tsuɢùnę̀* | *e·s̀ koetta toɒà i·lòzaì laŋɢa* | *oì̀le iks pa·k̀last la·ŋɢa mis̀s‿o·l̆* | *si·s̀ sį̀ ü̇t̀teldɪ tā om̀ pę̀·l̆̀lę̀‚alà tā·ha*[102] ||

nā·że lät̆s̀ìvä ke·ŕkkolę̀ | *e·s̀s‿olę̀ sû·ŗęrät̆te eì̀ mi·ɒ̆ɢi* || *nigù sä·ŋɢü̇ li·nà* | *pû·l̆ säŋɢü̇ li·ñnà nî·j‿oĭ sis̀ ko·èttu* || *ja‿s̀ tû· vęeĭ̀ti seɒ̆̀vizi nī̆ ka·ŋ̆ɢli‿ala*[103] | *si·s̄ miǹtti ke·ŕĭ̆kolę̀* || *kuì vi·h̀ma sa·ɒàma naĭ̆kaš* | *sis̀ vęĭ̆tiì tū̆ pâ· oì̀sa* | *ü̇t̀teldɪ‿ì̀ tā·‿m ę̀·l'st* || *tū̆·‿l̀ ę̀·l'st ja· näìl* ||

ja‿sis̀ | *mis̀‿sis̀ ja·làn oĭ̀liva!* || *kaš‿te vîze o·leĭ̀te näñnü*ʔʔ || *vį̀·zuk̆‐kęzę̀ oĭ̀li ja·làn* || *nū̆·‿oì̀levʌ pû· kō·rist ko·èttuvă* || *pa·jò kōrè* (korjati) *sis̀ no·ist* | *koeĭ̀ti ko·ĭtton pɪɒ̆̀ɒä* || *mis̀‿sis̀ lę̀·h̆muškōrę̀* | *nū̆ᵏ‿ku pû·‿ɢülest ä·rà vęĭ̆tit* | *sis̀‿nū̆ lä·ìs̀ivä* | *nigù pu·natsęs̀ vē·ɒ̆ikkeze nū̆ nį̀·ɒzè* | *s̀‿no·ist teĭ̀ti ke·ŕkkon kăv̆và* || *ni·mà oĭ̀liva ko·èttuva* | *nî·sät̀seᵏ*[104]*‿kę̀·ŕvà oĭ̀liva nî·* (näitab kätega:) | *nî vį̀·ri‚ʙi̇t̆ti sĭ·st nî·* || *ü·m̀ʙre ts̀į̀·ri se·ɒ̆̀vizi* | *sis̀ si·ñnà aeĭ̀ti ka·ʙę̀ nî si·s̀se* || *ja sis̀ mu̇lɒ̆ɢi kõɒeĭ̀ti sĭjäʔ* | *sis̀ pę̀·l̆̀vìni iks oì̀le* | *pę̀·l̆̀vìni mähi̇t̆ti ka·ʙlà iks* | *nu vį̀·zu ka·ʙlà* || *ja sis̀ sä·ŕ̀se oĭ̀liva ja·làn* | *minà e·ź̀ì olę̀ pi·ɒ̆̀nu noìɒ* ||

(HK: Kas sis suka olli vai räti vai mes sis olliva?) *ke·l̀‿oĭ rä·t̆*|*to·l̀‿oĭ su·k̄* || *rä·t̆tì oì̀liva iks mähi̇t̆tivä joʙà sĭ·st naĭ̆kat̆ti mä·h̀kmä sis̀* (näitab kätega:) *se·ɒ̆̀vizi sis̀s‿a·lošt* || *pę̀·l̆̀vìni iks‿ja* || *mį̀·nę̀l oĭ jä̆llè su·k̆‐kàɢa* || *no·h̀* | *nî·j‿oĭ tu a·ź̀ì* ||

ja si·s̄ | *eɢà sis̀s‿eès‿o·ɬę* | *seɒà pō·ɒi rę̄vast mi·ɒ̆̀* | *si·s̀s‿oĭ kį̀·ik̆* | *ta·nò‐rę̄vas̀ ko·èt̀ti kį̀·ik̆* || *e·ź̀ì ko·èt̀ti ta·nòrę̄vas̀* | *pē·nik̆kene* || *ja‿s̀is̀ pi·t̆s̀ì oì̀va sîn vē·rèn* || *si·s̀ paǹtti ta* | *kā̆·neĭ̀ti sā̆rne vę̀·hʀ*[105] (parandab:) *va·hʀ nî‐‐sā̆rne oĭ* || *sis̀ tû· paǹtti nî·seā̆zi* | *nî ü·m̀ʙre pâ nî·* || *ja·h̄* || *sis̀s‿u·m̆̀mę̀l'ɒi ę̀kva nę̀·ɢlàɢa* ||

---

[101] hingamistakistuse tõttu kõnekomistus, tavaliselt *oì̀le* ~ *oĭ'*; [102] kj. ütleb ka *taha* 'siia'; [103] kaenla alla; [104] = *nîsārtse* 'sellised'; [105] kirjakeele *vęrù* mõjul tekkinud kõnekomistus

(HK: Kellest ta kääneti?) *no rę·ɨvast || rę·ɨvast i·ks kɑ̃neʹtti nî· | se--dɑ̀zi pańtti nî· sɨ̀st ümbre pɑ̂· nî· || si·s pańtti sɨ̃jä ta·nò pɑ̄·lè | et si·ss‿oɪ̃ pɑ̂· äste tsę̄·rik || ja·h | siss‿oɪ̃ pɑ̂· äste tsę̄·rik nî || ja‿sis | rä·t̄ pańtti pä·hɑ̀ ||* (näitab kätega:) *se·dɑ̄vizi teʹtti nî· sɨ̃jä no·k̄ e·ɨ̀te || sis la·ʦuʹttędi vɨ̯l nî· || nî· sedɑ̄vɨ̃zɨ̀ pańtti rä·t̄ pä·hɑ̀ || ja‿sis ńąʦuʹttędi no·k̄ sɨ̀·jä e·ɨ̀te || tû· oɪ̃ näĕdè mû·d || ja·h̄ | tû· oɪ̃ neńdè*[106] *mû·d || nî· nimɑ̀ kę·ik̆ te·ɨ̀jevä ||*

(HK: Kas sis päälpuul ka midägi olli, kas mõnda kaskat vai?) *nō·h | pi·k̆kɑ̀ ka·ska oʹlleva | egaˢ‿sɑ̃·rɨsiɨ̀ lü·hük̆kezi . . . || iks mā·nì ka·ska kɨ̯·gɨ̀l oʹlɨ̀va || va·ɨ̀gę ka·ska uʹmmęʹldi || tu‿ɪ̃ kɨ̯·gè aùzap kel̀ va·ɨ̀gę kaśk oʹlle || ja sis pi·k̆kɑ̀ || no pi·k̆kä nigù nūɨ̀ ne pa·ʹlittu pik̆kä | nî·sɑ̃rɨ̀se pa--ʹlittu | pi·k̆kɑ̀ sis || oʹlliva kɨ̯ik̆ nû̯·rega ä·rɑ̀ aettu*[107] *| pu·natside nû̯·rega kɨ̯ik̆ kä·üsse‿ja | ümbre kā·là‿ja ||*

EMH 502. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

180. *Vanaaja toidunappusest

minò le·ʹllɑ̀nɑ̄nę̆ üʹttelnü‿ɨ̀ | „olę̀s sä·räst leɨ̀bä sü·v̆vɑ̀ sɑ̄s | mis sę·golan püzüs!“ || eɨ̀ nî· noh | a·gànanę le·ɨ̀b — — — lɑ̄ʦ a·ĥjon la·kka || ja sę·nàjalgost || sę·nàjalà ka·raśkit teʹtti || noh kū̯·vaʹttedi sę·nàjalà ä·rɑ̀ | ę̄ruʹtti pu·rust pańtti ja·hù ka si·sse‿ja | pańtti a·ĥjo ja kü·ɒ́zeʹtti || mi·nà todà‿s nä·è | agà minà kū̯·lɪ̀ eɨ̀ nî te·ɨ̀tti | meɨ̀l‿ess‿o·łę̆ nî· || si·ss‿oɪ̃ jobà pu·haś leɨ̀b || — — —

üʦ va·nà a·ńì ja·k̆kop oʹlle || te·rik̆kedzin || sis noh | pe·r̀nane nak̆kànu sis sū̯·kki tegèmä‿ja | miš‿sa tɨ̯·ɨ̀ || eɨ̀j‿olę̆ mi·dɑ̄gi nüɨ̀ | ka·pstiɨ̀ eɨ̀j‿o·lę̆ ma·řjà ka·rttolik̆kęzę[108] *| ma·řjà sû·rmak̆kęzę*[109] *eńnègi‿ja || eɨ̀ mi·dɑ̄gi || üʹttelnü tü·ɨ̀rigulę̆ | „mi·nè mę·ɨ̀sa | kaeᵏ‿ksa sā·ɨ̀ ja·è le·ɨ̀hti“ || nû̯·‿uma sɑ̃rɨ̀se la·jà le·hè || mē ʦɨ̯·òlę̆ kak̆kɨ̀me no·ɨ̀d ||*

ja si·s tü·ɨ̀rik̆ läńnü‿sis mę·ɨ̀sa ja‿sis | nak̆kànu vä·ègа uńɨ̀ pɑ̂·le tükmä || i·stnuᵏ‿ka·ńnù oɨ̀sa jānümᵐ‿ma·gàma || virgunu ü·leś | jõ·znu sānù ü·ɨ̀tè pe·òdɑ̆̄ve || pe·r̀nane kāę̆nü jobà a·ɨ̀dsaɨ̀balę[110]*‿ɨ̀ | eɨ̀ o·ɨ̀ ta·ĕvaś eɨ̀*

[106] kirjakeelne sõnakuju; [107] ehispaelaga kaunistatud; [108] peened kartulikesed; [109] peened tanguivakesed; [110] s. t. aia otsa vahtima

nüit̀ | me·hè tułę̀va kü·ǹmäst ko·ᴅò | eĭj‿olę̀ sū̆·k̀ki täl̀ || „koṡ‿sa o·m̆mę̆t̆tę nī ka·v̆và o·l̆lit̀“ ||

tü·t̀rik̀ ü·t̆telnü: | „mi·nà jōźì kį·ik̀ mę·t̆sà lä·ʙì | mi·nà‿ṡ sâ näìᴅ ko·ṡ-teɢi!“ || sī·ṡs‿ol̄ tū̆· siṡ ja·hèleh̀ti‿s pańtti ka·p̀stiᴅe į̆ṡt | sū̆·r . . . (parandab:) *vaì ta·ŋ̀ɢę*[111] *siṡse kį̆·mä || nū̆·‿l̀ niɢù ka·p̀sta ||*

EMH 502. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

ÍBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

181. *Käsikivist ja pirrutulest

nî·‿säntse niɢù nūt̀ se tū̆·lę̀veški‿ʙāl o·m̆ma nu ki·vì pōlę̀ | ja nî ol̄ siṡ kä·źìɢivil ka· pō·lę̀ || kä·źìɢivi nu·k̀ka tet̀tü vū̆·rüṡte[112] *|| ja si·ṡ‿ku siṡ mi·ńtti siṡ teᴅä̀ ü·m̀ʙre ajamă | aet̀ti ü·m̀ʙre‿säl | ṡ pańtti pe·òɢa siñnä si·l̆mä̀ siṡse ik̀s te·r̆rì‿ja | ja jä·l̆lè kā̆ńtti se·ᴅä̀vizi ü·m̀ʙre || ja si·ṡ ja·h̆-vat̆tęᴅi se·ᴅä̀vizi || ja üt̆tel̀ᴅi se·ᴅä̀vizi‿ĕt̀ | la·t̆sę ta·ṡsa tu·łę̀ɢa | ko·r̀ɢęl*[113] *laùᴅul om̆ma lē·vä̀! || ja·h̀ lē·vä̀ ol̆lì si·ñnä̀ panttu || vaì siṡ va·nast la·m̆ʙì ol̄ | va·nast ol̆liva pi·r̆rù | kel̆leɢa . . . pa·lot̆teᴅi || mi·nà ol̆lì vī·jè‿ᴅęiš-küm̀ne â·štanę ku o·r à v i l la·ḿppi e·ᴅìmäst kę̀rᴅa nä·ìɢi ||*

pe·ᴅä̀jä tū̆ᴅi mę·t̆sast ko·ᴅò‿ja | ja‿siṡ | lę̄·ɢat̆ti‿siṡ pi·k̆käst . . . | pi·k̆-kemp ku‿sį̄ la·ùᴅ ol̀l‿ik̀s siṡ || tü·k̆keṡ ka·t̀ski ja siṡ | la·hot̆ti ka·t̀ski‿ja pańtti siṡ | pi·r̆reṡ || na ki·šsìvä ka·h̄ ja ol̆lĭva pi·r̆rù || ja sįṡ pańtti kā̆-net̆ti ku·p̀pǫ vį̆ᴅi | ta·rę̀ lęk̆kù‿ʙäle ku·ìjùma || sāl siṡ ę·ᴅàɢu tū̆ᴅi | ja pańtti siṡ a·h̀jo läm̀mäle nu pi·r̆rù ja‿siṡ || siṡs‿ol̄ pi·r̆rù‿ʙilak̀ ke·zet̀ tar̆rè | siṡ nā·źè iṡtęv‿vo·k̀keɢa ü·m̀ʙre . . . || siṡ tū̆· pir̀ᴅ ä·rä̀ pal̀li | siṡ pańtti jä·l̆lè tę·ĕnè pir̀ᴅ siñnä̀ | tsu·zat̆ti si siñnä . . . || pi·r̆rù pi·lak̀ ol̀le | siṡ ra·v̆và vahèle || e·ɢà ü·t̀s piᴅì ü·t̀s kę̀rᴅ pi·r̀ᴅu pa·làma paǹma || jâ· | si·nà ket̀rät̀ ü·t̀tevīźi e·ᴅèzi ja | mi·nà pià siṡ tu·ł̀ᴅ näittämä! ||

va·nast ol̆liva pi·r̆rù ja·h̄ | pi·r̀ᴅu pałot̆tęᴅi || siṡs‿ü·t̆telᴅiɢi to·t̆łę̀ʙeräst et̀ | „la·t̆sę̀ taṡsa tu·łę̀ɢa | lē·vä̀ oma ko·r̀ɢęl‿laùᴅul!“ || et̀ nū̆ a·ɢànatsę lē·vä̀ lävä pa·làma | ku tu·l̀ì kü·l̀ɢe lät̄[114] *||*

EMH 503. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

---

[111] kirjakeele sõna; [112] vöörusse, esikusse; [113] kj. ütleb ka *kę̀rɢęl*; [114] läheb

Ann Plaks, 94 a.

182. *Kama

ja sis vil ka·m̆ma tet̀ti || ksa ka·m̆ma tī·jät̀ || ka·mà tet̀ti kā·rost || kā́·ra pańtti pa·t̀ta | ja kḗᴅet̆ti ä·rä̀ || et̀ na‿s̀ e·źi tị̂·źivä | ku·ì‿ʙal̆lo nă teᴅä kē·ᴅìvä | to·ᴅà mina‿ì tī·jä̀ || ja sis̀ kḗ·ᴅet̆ti nu kā·rà ä·rä‿ja sis̀ || küt̆tet̆ti a·hì ä·rä̀ | ve̯et̆ti sis̀ pü·hit̆ti a·hì pu·h̀tast lu·v̆vàɢa | tu·hast ke̯ik̀[115]‿ja || sis̀ pi·l̆lut̆ti sis‿nu kā·rà siñnä a·h̀jo || sis̀ si·ät̆ti[116] ik̀s säl a·h̆on | ku‿na e̯ĭɢe kū̯·vas̀ om̆ma läṅnü‿ja || minà toᴅà a·h̆ò pü·h̀k̆mist pe·läs̆si | mi·ñnò aet̆ti a·h̀jo toᴅà . . . kâ·ro pü·h̀k̆mä | sā̆lt̀ vä·l̀lä ||

ja‿si·s̀ | ve̯·et̆ti sā̆lt̀ vä·l̀lä | sis̀s‿ol̀l‿ä·rä̀ kuĭjònu || vot̄ si·s̀ vị̂ᴅi vä·l̀lä sis̀ | tū̯·le̯t̆te̯ᴅi ä·rä̀ | nī tu·h̀k vä·l̀lä || si·s̀ vị̂ᴅi ki·vìle[117] | si·s̀ jah̆vat̆te̯ᴅi ja·hust | pu·rust || noh̀ si·s̀ tû̯ᴅi ko·ᴅò || sis̀ | pańtti pa·t̀ta | kēᴅät̀ nî· niɢù pa·k̆su puᴅrù || nī sâ ku pa·k̆sù pu·ᴅrù || saĕva ka·mà | aɢà kü·l̄ timä̀ ol̀l‿â· || nī‿sis̀ ve̯·et̆ti kä·p̆pä̀ɢä sā̆lt̀ ka·ŭźist‿ja | ja sû̯·ᴅi | toᴅà ka·m̆mà ||

ja si̯s̀ tû̯·re̯lt | tû̯·re̯lt tet̀ti nî·mû̯ᴅu jä·l̆lĕ sis pańtti | kü·l̆mä̀ vị̂· sis̀se || kü·l̆mä̀ vị̂· sis̀se | sû̯·l si·s̀se ja‿s̀ si·ät̆ti nī ja·hù si·s̀se eñnèɢi ja sis̀ | si·s̀ sû̯ᴅi tû̯·re̯lt̀ | ka·h̄ toᴅà ka·m̆mà || kā̆net̆ti mā̆·t̀sa̯[118]‿ja || — — —

po·is̀keze ol̀leva lē·rìʙā̆vän lē·rìn | si·s̀ ve̯t̆tìva ü·t̆tèn eṅᴅäl̆le | toᴅà ka·mà ja·hù || si·s̀ teìvä sâ·l | ka·mà pu·t̀ru sis̀ | üt̆telnü‿t̀ vä·ikke pät̀s ol̄ ko·p̆pek̀ ja | sū̯·re̯mp pät̀s ol̄ ka·t̀s kop̀ka | sû·r mā̆t̀s ol̄ ko·l̀m kop̀ka || sis̀ mö·ìjevä tē̯·zìle̯ pois̀ksile toᴅa ka·m̆mà||

ja sis̀ ve·ᴅèlät̀ kam̆mà jälᵐ‿mi·nò täᴅì ta·h̀te || ve·t̆tel̀ niɢù kö·ŕt̀ | a kü·l̆mä̀ vị̂· sis̀se || ti·mä̀ to·ᴅà se·ìje ||

(HK: Kudas toda kutsuti?) *to·lok̀ || tû̯ ol̄ to·lok̀ || ve·t̆tel̀ tolok̀ | ja·h̄ || pa·k̀s ol̄ ka·mà || pańtti pa·t̀ta | kēᴅet̆ti niɢu ja·hù pu·ᴅrù || aɢà kü·l̀l‿â· väèɢa ||*

(HK: A kudas tu vetel tetti?) *ma ü·t̀li | nî kü·l̆mä vị̂· sis̀se sek̆käʲ‿ja·hù‿ja | jah̀ ja sis̀ lu·it̀saɢa sû̯· ||*

EMH 503. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

---

[115] tavaliselt kj. ütleb *ki̯ik̀*; [116] segati; [117] veskile; [118] s. t. suruti ümmarguseks kamakaks

Ann Plaks, 94 a.

183. *Pulmakommetest

prūᵈᵈìlę aṅtti siṡ lû·ᴅ kä·ɨte siṡ | paṅtti prŭ·ɨ̀ ta·ř̆rę̀ püḫ̀kmä || ja si·ṡ piᴅì prūᵈᵈil olę̀ma | pa·ĺ̆mikkiɨ̀[119] *koėttu‿ja | nì sē·rėɢöüttiɨ̀ ko·ettu nî·ja·ḥ || ja si·ṡ kuì‿ᴅa to·ᴅà teɨ̀tä̆ eṡ sâ· | si·ṡ püḫ̀ke vaì pä·ìv oɨ̀sa ta·ř̆rė || me·hè läɨ̀si‿ᵗ̣ę̀mmašsiva jä·ĺ̆leḱki | lä·vė eɨ̀te pu·ř̆rù || siṡ prŭ·ɨ̀ vę̀ɨ̀te köüɨ̀te siṅnä lu·ŏ̆vàvař̆rę̀ küĺ̆ge | nu pa·ĺ̆miɢu ki·ṅniˢ‿siṡ vę̀eɨ̀ti lû·ᴅ kä·ėst ä·rå̆ siṡ päššiˢ*[120] *prŭ·ɨ̀ pü·ḫ̀kmizest va·ĺ̆tàtę̀ ||*

paṅtti ke·zeɨ̀ tař̆rę̀ prŭ·ɨ̀ i·ṡtma tō·ĺì‿ʙā̆lè | ja siṡ ka·m̆̀ jŭ·śsile ja‿siṡ | e·ɢå̆ ü·ɨ̀s läɨ̀se tę·m̆̀maš ka·m̆̀mìɢa jŭ·ṡt | no siṡ vizaš ra·hà ka·rü·p̀pü | prūᵈᵈìle ||

ja si·ṡs‿oĺ̆liva ka·řj̀a po·iṡkeze ja la·ɨ̀skėze nû· oĺ̆liva la·p̆pùlize || nū·ᵏ‿käv̆ėvä la·p̆pùlę̀ ę̀·ᴅàɢu || siṡ no·ĺ‿oĺ̆ po·iṡkėzil oĺ̆ pâ·ŕ tsu·ŏ̆và ka·plo teɨ̀tü‿ja | kui mė̄·šte | vä·gì oĺ̆li || ja la·ɨ̀skezil oĺ̆ jälle? | pa·ĺ̆mikkit paĺ̆·miɨ̀tu || siṡ aṅtti sü·v̆vä näėlè‿ja | ja ju·ŏ̆vaʲ‿ja siṡ kä·škuɢa tû̆ᴅi ę̀·lu la·ŏ̆và‿ʙā̆lè || si·ṡs‿üɨ̀teĺᴅi „jōɢę̀ jōɢę̀ | sōɢė sōɢė | eìj‿o·lę̀ ki·ʙù[121] *mu··ᴅànę̀“*[122] *|| la·uĺ̆tti nî || si·ṡ ję̀·ìva sā̆lɨ̀ kä·škust toᴅa ę̀·luɨ̀ | nî·ʙaĺ̆lò ku‿nä‿ta·hìva‿ja | ja siṡ sü·v̆vä ka· aṅtti sis | siṡ nū̆·‿ĺliva | e·gå̆ pu·ĺmà aìɢu oĺ̆liva la·p̆pùlize || ja si·ṡ läɨ̀sìvä nû· o·m̆̀mà tî̆·ᴅ || ja‿siṡ pu·ĺmà oĺ̆liva iḳs e·ᴅèzi ||*

(HK: Ega vanast olliva pikält vist pulma?) *nō·ḥ | eɢà‿na pi·k̆̀kemʙält eṡs‿oląᵏ‿ku nū̆·ìki | ko·ĺm pä·ìvä i·ḳs ja || muę̆ᴅùɢi tu va·k̆̀kaḱkę̀nę̀*[123] *tû̆ᴅi ka· iḳs‿ja | no eɢa‿i sâ lü·hemʙält o·ĺlàɢi ||*

(HK: Mis vakakõnõ?) *nō·ḥ | koṡ rę̀·ìva si·zèn oĺ̆liva || no ku·ḥvri || eɢaˢ‿si·ṡ eṡs‿oląᵏ‿ku·ḥvriɨ̀ || eṡs‿oląᵏ‿ku·ḥvriɨ̀ | eṡs‿oląᵏ‿ku·m̆̀moɨ̆̀tiɨ̀ | siṡs‿oĺ̆liva ki·rštù || ki·rštù koṡ nū̆·ɨ̀ omàva | koṡ nû·ᴅ oma*[124] *te·rå̆ si·zèn || meìl‿omm‿ā·ᴅan mi·ɨ̀tu ki·rṡtu ||*

tû· oĺ̆le tu va·k̆̀kaḱkę̀nę̀ | kuɨ̆̀suɨ̀ti va·k̆ || va·k̆̀kàʙäìv || va·k̆̀kàʙäìv oĺ̆ tę̀·ńę̀ päìv || prŭ·ɨ̀ vî̆ᴅi ä·rå̆ | siṅnä pe·ìɢmehe pōlè siṡ nū̆ | nū̆ prūᵈᵈì ę̀·ìm siṡ | tû· läɨ̀s toĺ̆lę̀ va·k̆̀kàɢa tę̀·ńę̀ʙäìv pe·ŕrä | veì toĺ̆lę̀ va·k̆̀kà | toĺ̆lę̀ ki·rštù siṅnä prūᵈᵈi‿ʙōlę̀ pe·ŕrä || sâ·l oĺ̆ näìl rę̀·ìva si·zèn || tû oĺ̆ tu va·k̆̀kàʙäìv ja·ḥ || tû̆·‿ĺle va·k̆̀kàʙäìv ja·ḥ || mi·nò imàleɢi oĺ̆ tū̆ ki·rṡt vî̆l‿ja ||

---

[119] kirjusid mitme keega palmitsetud sukapaelu; [120] pääses; [121] kirjakeelne sõna, murdeomane *kip' ~ käšk*; [122] kirjakeelepärane sõnakuju, murdes *muánę*; [123] kaasavarakirstuke; [124] on

(HK: Kas pulmõs hääd süvvä ka tetti?) *li·hà ja ka·rttoli | vo·ŕšt || vaì siš vį̀l a·hjo pańtti || pâ·n ke̮·ᴅeĺtti lihà nî sa·mà e̮ńnę̀ ja | pańtti la·v̆và‿ʙäle‿ja | kū̆·và ka·rttoli‿ja | ja mi·nà ei tiâ miš siñnä siš mû·ᴅ || no‿ɢu‿ks sa·ìja ka·‿ks oĺle ja le·ìʙä‿ja ||*

EMH 503. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

IBASTE K.

Ann Plaks, 94 a.

184. *Kuri silm

ü·ĺskę̀ʀᴅ oĺlŭ̆va o·ʙę̀ze | ri·hè al‿ja || si·šs‿eì | jälle̮ᵏ‿ku·rì i·nèmine | ku·ŕjà inèmize silm kā̆zè sä·ĺɢä || ja o·ĺ ka nį̀ | oʙę̀nę̀: „ü·hhühühühühü | ü·hhühühühühü“ || ů̂·ze ü·hìzivä nî· ||

si·šs‿o·p̆pę̀ĺtu se·ᴅävizi‿eì | eì tu·ĺì va·k̆kà alà paṅᴅa pa·làma la·m̆·ʙìɢa || nî vi·ĺâ va·kk‿oĺle || siš la·ᵗmp siñnä pa·làma | pańtti siñnä va·k pâ·le || ja siš pį̀·ĺsk teĺtä tę̀·ŕvàɢa ko·k̆ko || ja si·s̄ | kuì o·ʙę̀zę̀ ü·hìzemä na·k̆kašsiva | eì si·s̄ vę̀tte sā̆ĺt tu·lę̀ vä·ĺlä | ja‿š toĺlę̀ pį̀·ᴅzàɢa a·ńᴅe | oʙę̀zę̀lę̀ ka ko·ìm ke̮·ŕᴅ pį̀·ᴅzàɢa sä·ĺɢä‿ja ü̆ttel se·ᴅävizĺ‿ì „oḿmę̀n o·m̆mòɢu tulę̀ toᴅà a·šja sinà mi·nò‿ɢäeŝt o·ĺsma miš minòl eìj‿o·lę̀!“ ||

no si·s̄ tuĺ tu mį̀·šs‿e̮kvaᴅę̀ o·m̆mòɢu siñnà o·ĺsma‿eì | eì si·šs‿oĺ nä·ĺtä eì | nū̆ᵗ‿te̮·ŕvatsę̀ pį̀·ᴅzà jä·lè oĺliva ka·ška‿ʙāl || eì tū̆ mį̀·š kävè | toĺlę̀ vi·hà kävè o·ʙę̀zilę̀ sä·ĺɢä ||

EMH 502. H. Keem, A. Kaljuste, 1962.

AHJA K.

Hendrik Rämmal, sünd. 1878. a. Ahja-Mõtskülas. Samas paikkonnas möödus ka tema lapse- ja noorpõlv.

185. Külasepp

ma mäleĺtä külä se̮ppiɢoĺta täv̆velizelt, tū̆ oĺ säèze̮p, oʙę̀zę̀ pālt külümiṫ rükki ā̆šta ra v̆vuṫtamize pālt. vana paranᴅamizel iṅᴅa eŝs‿olę̀?, ku süɢüze viĺi kāĺte tuĺ, siš se̮p nāš eźi linoṫtama. se̮p vę̀ṫ iṅᴅäle oʙę̀zę̀, vîna‿aŋkro pâle, nāš talost‿taĺlo käümä. eźiᵛ‿vę̀tte vîna, mū̆le ka pakke[125], siš ta oĺ tuʙli nuìjama. ta muštę̀ĺᴅ iṅᴅäle liha ja raŝva, liñno, sâl laṁʙa-

[125] muile ka pakkus

liha ja pęrssaliha. sep̄ ol̄ eźi å juťtumī̯š. ku peremī̯š ol̄ vi̯ńaɢa elᴅeṡ sānuʔ, siṡ saìje paľlo krâmi. toľlęzama külä pîrɢoňnan käve, keľle külä sep̄ ta ol̄. mina eľli sep̆pä lähük̆kezen, siṡ ku ta koᴅo tul̄, siṡ pańtti liha saṅna tsuiṫsu, sis saňna täüś saì toᴅa kor̆jaťtuṫ liha. sep̄ vę̄źe ā̆ṡta oṫsa eľläʔ.

KKI MT 111, 35—36. S. Kaarheit, 1951.

AHJA K.

Hendrik Rämmal, 73 a.

186. Sombrakutest

som̆ʙrak̆ku oľli v e ň n e m ā l ṫ käüjä lihonik̆kuʔ, kes oštiva eläjiṫ koḱko. nāᵛ‿veìvä eläjäᵖ‿p e ť t e r ʙ û r i. eɢa naʳ‿rauttî̯ɢa eṡ vîvä, eläjä eźiᵏ‿kę̄ňnevaˢ‿siňnäʔ. m e h i ɢ û̯ r m a n pańtti kaṫs sūrṫ veneṫ, puľjeɢaᵖ‿pâri kō̄ᴅeťtü leḣmäʔ ja puľliʔ pańttiva veṅnehe. nā oľnuvaᵛ‿vî̯ pâl nî vaɢatsęʔ, üṫseɢi eìj‿olęvaṫ raʙęlnu. m e h i ɢ û̯ r m a s t p e ť t e r ʙ u r i pâle ol̄ laɢa tî̯ väľlä mę̄ᴅęťtu, kos eläjäˢ‿süv̆väˢ‿saìjevaʔ. som̆ʙrak̆ku mašsivaᵖ‿paremʙaṫ iṅᴅa ku kohalik̆kuˡ[126]‿lihonik̆kuʔ. kaťtęɢeìzi naᵏ‿kävevä, som̆ʙrak̆kuṫ üṫsinᴅä eṡs‿olęʔ. nā oštiva sū̯reᵏ‿kar̆jaᵏ‿koḱko, näìl ol̄ lęṗmaᴅa raha üťten. leḣᴍ mašse vīźᴅę·iṡküm̆me, a pul̄ kaṫsküm̆menᴅ ruʙla. a tū̯ raha ol̄ tû̯ɢęṙᴅ iḱs kaľliṡ kaḥ.

KKI MT 111, 36—37. S. Kaarheit, 1951.

AHJA K.

Hendrik Rämmal, 73 a.

187. Kuidas rasinlased ekukeste nime said

r a ź i n a l ol̄ kęr̆ᴅzimī̯š, ku inemizeˡ‿läťsivä lîna, läťsiväᵏ‿kęŕṫsi läṁmäle[127], kęr̆ᴅzimī̯š ol̄ varaṡ, tū̯ ol̄ miťto kęṙᴅa lînaminejil vaška pā̆lṫ ärä varastanuʔ. üṫs mī̯š märḱnü[128], eṫ miš‿ma tî̯. tap̀nu uma vana peńi e k̆ k o ärä̆ʔ, läňnü lîna minemä, paṅnu peńi kû̯rmahe, läňnü r a ź i n a kęŕṫsi läṁmäle. peńi mū̯ᴅoḱki varastęᴅi kû̯rmast ärä̆ʔ, mī̯š sęitte lîna eᴅezi. päìvä kęr̆ᴅzimī̯š kī̯ṫnü e k̆ k o liha ärä̆ʔ, kaṡ ta tûźe vaì eṡ tuňnęʔ, eṫ ta peńiliha ol̄, toᴅa ei tījäʔ. täl̄ ol̄ sū̯̄k teṫtü, süľṫ vaì miṡ ol̄, aňᴅe taɢazi‿ᴅulęjile

---

[126] kirjakeele sõna; [127] sooja; [128] pidanud endamisi aru, mõtelnud

ka süǔvä?. e k k o peremĭš üttel': „ta olęšsi pià nigu mino e k k o liha.“ tollęst nätti raźinakkęizi[129] *tsuškma*[130]*, et ekkolihazûjä?. tû om vana sęimus.*

ku ma pägölin käve, sis mińtti nädäli pâle vällä, egal üttel uma sõgi_got ütten. lęridaręn ollip_pikkäp_polotti[s]*_saĭnvîri pitti ümbre tsîri, sâl ûze mätti. küĭli_gauppa*[131] *olli kõli jaottędu, kos kiäkki ol, sâl nam_magaziva ja seijevä azęmę vere pâl. magauškottik_käneti uńikkohe, ega_s olę? sõgilaùda ega midägi. sûmize aig, kel ol lûnę liha, sai końt puhtas, tû vizatti jälle r a ž i n a nukka*[132]*: „e k k o, seh końt!“ sis ol kakkęlust ja oppettajalę kaibamist. tû es jä? maha, saize mitto pęlvę. iks r a ž i n a poizik_kakliva pägölin e k k o nime peräst.*

KKI MT 111, 38—39. S. Kaarheit, 1951.

KÄRSA K.

Elisabeth Saks, sünd. 1886. a. Kärsa külas, kus pidevalt elanud hiljemgi.

188. Setud ja vahetuskaup

setto? iks kävevä, mińigęrd tęiva kallo, tęńegęrd kauśse. ütlit: „tûk_kallo kah!“ sis ütteĭ: „tęńegęrd tulę kalloga.“ nüt eij_olęp_pęhjamada aig[133] *känü?. eńnembäst käve, om mêlen, näil ol mińigęrd latkit, mińigęrd ahunit, nî mis trehvü. latkidekka ol nî, kuĭ jęvvai vętta, mütku ošta?. tęńegęrd sai raha ĭst oštęttus, vęip olla? vilä ĭst kah. mešterahvas*[134] *ol vętja, tû_m nüt surnu, eij_olę mêlen kah.*

setto[t]*_tulliva müdokki kaügembalt, kas v e r s k a ligidält, kos tû lâgri om, vai kost ütlivä olęvat. sîn es käükki pallo, arva, ku sîn kävevä. mińigęrd ödit ękva, et tulęva.*

m e h i g û r m a n käüdi kalla tõman, kevädе, ku kudęmize aig ol. miń-igęrd lätsivä seldzin mitma obęzęga, sis ol seldzemb näil. velvä? sême karttolt, mis kelgi ol, miń ošte raha ĭst. säre aigo tęiva[s]*_säre kallo. mina ezi eij_olę*[k]*_känü?, ęńnęgi kallo tûdi miń pût.*

noh, kuĭ kala[k]*_kodo saĭva?, sis ol edimäne azi puhastamine, sis sûlamine, sis aĭme*[n]*_nõri tâde, kûvässime. silkkę oštętti kül kah, tęńegęrd ku ette tul, tęime väikkeze silgu_dünni, tęńe_gęrd paŋgiga, ega alatti sâda ka_s olę?. sügüze, ku tul sibulamûjät, sis sai sibulat vęettus.*

KKI MT 111, 48—49. S. Kaarheit, 1951.

[129] Rasina küla elanikke; [130] torkima, narrima, õrritama; [131] külade kaupa; [132] s. t. Rasina küla leerilaste söömapaika; [133] lõpmata aeg, s. t. väga ammust saadik; [134] s. t. mees, abikaasa

Elisabeth Saks, 65 a.

189. Umbjärv

ar̆ ramäè toŕni maȁ om kuñni‿oȑg, sâl oṁ peȑgeȅ, sârne mädä koŕtuš. vanast oṁ jär̆v olnu?, jär̆v oṁ kazunu kiñni?, aga miȉtte ubiš[135] *kiñnik‿ kazunu. üt̆teldäš: „äräm‿miŋkkut‿taha, taȑ oṁ peȑgeȅ."*

leȁmi oṁ läñnü? peȑgeȉtehe, külländ oȉsa sänu?. nûȉ teḿmaȉti krävis‿ sisse.

ma oĺli laȉs, mäleȉtä, oĺli nigu tûbri[136] *madala pâl oron, ümbre tsîri kiñni kazunu, pâlȉ vaĺlalę. ku siñnäp‿pâle läȁsiȉ, sis oĺliȉ kadonu. küllält oĺ toda, ku raȁvas tuĺ apȁpi, saȉvak‿köüdze? ala panttuš ja väĺlä kištuš. üt̆s puĺ jäȉgi peȑgeȉtehe sisse. vanaraȁvaš üȉleze?, eȉ sizukkęnę*[137] *kiñni kazunu jär̆v. ękva nigu kuḿmi‿baĺli pâle läȁsiȉ, mûȉkuȉ vaȉju. tûbride mano es tohiḱki miñnä?. toda vaheȉ ma miȉtte ei tîjä? üt̆teldä, kaš‿ta taȉvęš küĺmäš kiñni vaȉ eȉ.*

KKI MT 111, 50—51. S. Kaarheit, 1951.

RASINA K.

Joosep Muuga, sünd. 1878. a. On põliseid Rasina küla elanikke. Kogu aeg pidanud sepaametit.

190. Sepaametist

mina olę raȥinan sünd̆ünü, ezä‚ezä? oṁmas‿sîn elänü. meȉl sîn räk̆mist[138] *eȉj‿olę?, mį̈k‿kęnęlęmę. ezä oĺ raȥina męȉza mõnamį̈š. ku naȁksi jęüdma, käve kûz âštat kaȑan. kuv̆vędę·iškümne âštadzelt läȁtsi seppäbo̲ĺziš. raȥina męȉzan oĺli koȉm âštat seppä‿bo̲ĺzina.*

ku mina nûȑmį̈š oĺli, oĺ vana‿kriȉsk sîn sep. tû oĺ külä sep. męȉzan oĺ üt̆s ozęliŋg, perän miñno oĺ näȉd paĺlo. küläzep oĺ vį̂l poȑgandi jõzęp, kaȁ mūga nimi. luk̆kušsepp̆i esš‿olę, sį̂zama sep tegi kį̈i̇k. poiš oĺ męȉzan abiline, seppä epp̆ilanę. abiline saȉ ka vétȁkeze palkka. sû̇k oĺ hiȕdä käeȁst.

ku ma mūga pûl tût̆ti, sis oĺ peremehe seppigoda. peremehele teiȉ tûd kortteri į̈št. talobereme̊štele teȉtti vaŋkri, adra?, äg̊li?. mūgal oĺ sep-

[135] hoopis; [136] toober; [137] niisugune; [138] s. t. kirjakeele kasutamist

piɢoᴅa vaľmiṡ, eźi oṡte paľɢiʔ ja umal kulul ehiť. keľ eṡ olę̄ʔ, toľ oľ ūrizeṗpiɢoᴅa. praèɢu sîn oľ külä‿ʙṷ̄ť, ma eźiˢ‿säì[139] *siṡse seṗpiɢuà.*

seṗpiɢoᴅa teťti maja oťsa, elorûm oľ tę̄zę̄n oťsan. aiť oľ, lōmalauť, kūnüǩkene ka oťsan. seṗpiɢuà oťsan sāńa külen oľliʳ‿rę̄ŋɢa, koṡ hoʙę̄st rav̆vuťtę̄ᴅi. küläzeṗpäl oľli umaʳ‿rīšta?. lī̧ťs, krūṡtaŋ̆ɢi, alaź, sûrâmri[140] *oľli oštę̄ťtu, väikkeze âmri*[141] *teɢi sep̄ eźiʔ. mūʳ‿rīštaᵗ‿teɢi sep̄ eźi.*

äǩś oṁ tṷ̄, koṡ tuľi pâl, koṡ tuľi puhuṗ. vanast oľ teťtü alť laɢa, pā̆lť läťs kiťsast ja korṡna läťs pā̆lť väľlä. üťs küľɢ oľ laḣti[142] *pâ‿ɢorutsę̄lt*[143]*, pû rišti pâle panť, teľliskivest jäľ üleṡ koeť*[144] *korṡna mṷ̄ᴅu.*

alaziʔ, näìᴅ oľ sûri ja väikkezi, mā̆rťse eźi oštiť. seṗpä‚alaź oľ iǩs säiťsmeʙūᴅaline, oľ rašsę̄mʙit kaḣ, mā̆rťse eźi ję̄źiť oṡta.

vana‚ajonę̄ äǩś oľ, toľ oľ korṡna pâl, suiťs läťs üleṡ. nūť oṁ ūť mṷ̄ᴅu, nūť oṁ trūṗ, sā̆lť läť suiťs korṡnahe.

teřräv oťs alazil kuťsuťtas pṷ̄rhāǩ, nūť kuťsuťtaṡ ořm.

vanast oľliva piǩkäˡ‿lę̄ᴅzaʔ, nṷ̄ʔ vę̄ťtiva paľlo naḣka. nūť oṁma ümärɢuᴅzę̄ʔ, piǩki ka oṁ.

eṡs‿ole vanast tūlę̄raťtast, tūlę̄raťtas, keṡ viᴅä üṁʙre, lā̆ť aǩkuziť[145] *— tṷ̄lę̄mottô·ŕ.*

vaŕn oľ teťtü, vaŕnan oľliva âmri, piḣtę̄[146] *oľli äǩsi pâl. hüᴅzeʔ oľli tę̄ŕᴅun, koťtiɢa tę̄iť, vaľiť*[147] *tę̄ŕᴅuhe. äǩsi pā̆l oľ säŕne moľᴅ teťtü, sâl oľ veźi sizen.*

sep̄ rav̆vuť raùᴅreǩki, hoʙę̄ziť. valamize väŕkki vanast eṡs‿olę̄ʔ. viɢlaʔ oľli oštę̄ťtu, aťro kül teťti. äǩli teťti ja teriťteᴅi[148]*, äɢli‿ʙuľɢaʔ oľli pûrâme sizen. kiŕviť teťti, vaʙriǩku kiŕvit eṡs‿olę̄ˢ‿suǩkuɢi, seṗpäᵗ‿teìvä. hoʙę̄zę̄ naɢlaᵗ‿teťti kaḣ. krūv̆viʔ teɢi ka sep̄, vaľmiṡ krūvve eṡs‿olę̄ʔ. pilaǩkit olę̄ näňnüʔ, teňnü eìj‿olę̄ʔ. si̧ṡ oľlivaᵗ‿taťni̧na laṁʙiǩkę̄zę̄ʔ. kuṗpuraùᴅa eṡ teťtäʔ, ušsę̄hiŋ̆ɢeʔ ja kraṁʙiᵗ‿teťti kül, miṡ maja‚ehiťtüze maṅ vaja oľ.*

seṗpäl oľliᵏ‿ki̧iǩ rīšta, aŭɢulṷ̄mize jaoṡt ja raɢomize jaoṡt. mi̧ńi pârɢüṁmenᴅ âmriť oľ. âmri oṁma vaŕrę̄ taǩkan, siľm om eɢal üťtel. piḣtę̄l oṁmaᵖ‿piǩkäˢ‿sā̆re[149] *ja moǩkaʔ. liḣtseṗpil roḣkę̄mʙ rīṡto eìj‿olę̄ʔ.*

hoʙę̄zę̄rav̆vuťtamize kašt oľ, sâl oľliʳ‿rīštaˢ‿sizen, taŋ̆ɢiʔ, âmriʔ, ni̧ťmizeraùᴅ, väŕkraùᴅ, miľleɢa kaṗja lę̄ɢaťti, nūť om nuàɢa[150] *puhastamine.*

---

[139] seadsin; [140] murdepärane *sûrvašsaŕ*; [141] murdes *vaZàraʔ*; [142] kirjakeele sõna; [143] peakõrguselt; [144] s. t. üles laotud; [145] laadib akumulaatoreid; [146] pihid; [147] valasid; [148] kirjakeele sõna; [149] tavaliselt öeldakse *sēreʔ*; [150] murdes tavaline *vāᴅZèɢa*

vuř‿bûŕ oľ üleš alla tõgaŧta?, nūŧ oⁿmaᵗ‿teištsuoutsę?.

toštsāɒik, ku mina näi, oľli iks krûštaŋɢi?, ilma nõɒeŧta ei sākki sep tűttäɒä?.

hüťsi saiŧ lįŋast kaupluzęst, mű̂ɒi. kogoni vanast paloĭtęɒi eži^k‿kaĥ, paŋtti pū? haùɒa. hüɒzeˌauk[151] kāveŧti mâ sisse, pālŧ paŋtti kiñni, pū? paŋtti sisse, tuŕvaš puĭjele pâle, peräst mulɒa kaĥ, niou karttoli kuĥalę, eŧte jättiŧ muĭou, tulęläüttämize jaoš, peräst kuì pūᵖ‿palama läťsi?, siš paŋtti tû eɒimäne mulk ka muĭlaga kiñni.

vanast oľ tulęraùɒ, räñi ja peš. seppiguàn saĭvaˢ‿seppilize tuĭɒ äksi pālŧ. peš teŧti nî, et kę́vo külest vgetti siñnäᵏ‿kazunu käzen[152], kēɒeŧti tuhaga ärä? ja taɱbiŧti peĥmest. tû vęŧ tulę küĭge, eš peĭgä tûlŧ. mul ezä teoi kaĥ, ma mäleŧtä toɒa poiškęzęst pâšt. — — —

seppilizeᵗ‿teĭva tû̂ɒ, ažaˀ tû̂ɒi seppiguà lävele, sālŧ kęŕrast teiŧ. miñi käve kümne veršta taĸkast. miñi sep eš säe? aŧra äšte, siš tuĭtti jälᵗ‿tęzę seppä mano.

seppil käüɒi alaŧti, suvęl ja taĭvęl. kevädel säetti pęllu‿ɒű̂ rĭštaᵏ‿kęŕɒa. seppilizeᵐ‿mašsivaʳ‿rahaga ja viĭäga, nî kuiš keĭlelgi oľ.

vanast ku säü‿gauþ oľ, äšta‿gauþ, sis oľ hoвęzę pālŧ vaĸ rükki, vaĸ kešvi, vaĸ kâro, vîz naĸla liñno. peremeheᵗ‿teĭvä kāва seppäga. sis tahiva säü‿gauppa. vanast, ku mina alošti, oľliˀ eɒimält kįiĸ säülize?, nõĭe piɒiŧ ękva tegemä. toĭlę noŕmi ĭšt oľ kįiĸ vana paranɒus, vaŋkri ja aɒra? ja äoli?. kuì vaĥtsęst tuĭ raŭvuŧtaɒa, siš tû läťs erä tazo ĭšt.

KKI MT 111, 54—60. S. Kaarheit, 1951.

MATSISAARE K.

Leena Liimask, sünd. 1862. a. Meerapalu külas. 26-aastasena asus elama Rasina valda. Koolis käinud 4 talve.

191. Kalalkäimisest

mina olę mērавalo külän sünɒünü. kaŧtęgümne kuŭvę äšta vañnu oľli, ku sālŧ raźinalę tuĭli elämä. neĭäɒę·iškümne äštane oľli, ku vîɒi järvele kaĭlo pûɒmä. nî nęrk iä oľ, eŧ mūɒo eš sāᵏ‿kęñɒi, ku irŧtę[153] pâl, nĭppaĭlo oľ koŧtušsiɒe nęrk, eŧ eš kaññaᵖ‿pâl. irŧtega aetti vĭalost piŧti vęrkka, läppüst lašti vęrk sisse.

[151] murdes *üɒzė‿aùɒ ~ hüɒZe‿haùɒ*; [152] käsn; [153] lattide

ku särtse tormitsep[154] pâle tullіva, ol' ęnnęttuizi. ępagu ol' ilm illoš, attętti vęrgus sisse. keväjäne aig ol', iloza ilmaga magaziť järven vennen nikkagu (h)ummoguni, siš vitti vęrgus vällä.

inemizel lävät tühü[155] kęva mâ pâl, nigu nüt klõzi[156] tühü. siš eš lä? vällä, ku rišti ette eš lų?. tormitsega eš vęiv venet mųdo vijä?, ku rišti lainest üle. ku pero bidäjä vętse[157] vilttu laške, ol' (h)ädä, eš jęvvav vet vällä aijav viškliga, tęzęlt pųlt koh'ke[158] sisse. ku ilm alv, siš rubitti vęrkka vällä. üts ol' tohon, tol ol' kats kolm sülda pik pû käen. tu (h)oize pęhast. tų ol' süvä järv kah, kos pųžit.

siš sai iks surma külländ. pirišsārę rahvast sai vahel peregoňna kauppa surma, ku nęrk iä ol'. järve budmine näil ollegi alatti, ega näil mâd ešs olę?.

KKI MT 111, 91—92. S. Kaarheit, 1951.

MATSISAARE K.

Leena Liimask, 89 a.

192. Meerapalu teest

męrabalost eš päzevä inemizev vällä, jalksi tullit sųd pitte vällä. perä,ots ol' olla?[159], siš teijeme tįd. ku toda tįd pęhandadi, siš paňnime pedäjä hao kuppo, kattę vitsaga põretti kiňni, kų? aetti kęrrast tį pâle sisse. tikku? olip panttu, kost pitte tį lätse.

mųdo ku tañ tįd ešs olę?, siš käve kats sõnattust läbi, siš tsuklit ja uhet hiňnäst, eňne ku läbi sait. iho,alastę tullime läbi. kottušside eš kaňnap pâl. siš ku toda pęhandime, ol' kelz[160] al.

KKI MT 111, 94. S. Kaarheit, 1951.

PIIRISSAARE

Mari Klimbek, sünd. 1865. a. Põline, on pidevalt elanud Piirissaarel.

193. Piirissaare põlemisest

kattęgümne edimädzel palli mįli maja maha, kats ästat varręmb palli kattęssagümmend malja. ešti külä jäl alalę, veňne külä palli ärä?. oi venelaze? ellivä torrelt[161], maja? olli iloza, värvittü, ollivan nigu lîn. kitk palliva ärä?.

[154] s. t. tormised ilmad; [155] tööle; [156] kolhoosi; [157] natuke; [158] kohinal paiskus; [159] s. t. äratuleku eel; [160] kelts, mulla all olev jää; [161] toredasti

jäřve vērest alaš (tuli). *pe̥ḣa tûl oľ, süɢüzene aìɢ oľ, miḣklibāvä aìɢ. e̥ɒaɢu, ma oľli säŋ̌ɢün, tüťtär tuľ väläst, üťteľ: „imä, ärä ärä? eittüɢü*[162], *sûr tule̥ɢaḣo om̀.“*

kaňnime re̥ìva^{v}*‿väìlä, leḣmä te̥ìme*^{l}*‿lāɒast väìlä. ma paľssi*[163] *iḳs om̌mi tüťriť, eť: „miŋkke l ī z i l e ap̀pi, l ī z i l oma? väikkeze*^{l}*‿laťse̥?.“ ei tìjä?, koṡt na üm̀ʙre pîrzivä?*[164], *sānuva iḳs laťse̥? väìlä. pīrivaìve̥ saìva*^{t}*‿tsià väìlä, oľ jo tule̥ˌâvo külen. siṡ oľ mī̥*^{p}*‿pû̥l kaťs pereḱkoṅɒa, küľ na iḱkivä ja mure̥ťtiva*[165]. *inemize? eṡ sā? omist majost miɒäɢi. nelä tuňniɢa paľli teřve*^{k}*‿külä maha. väèɢa ke̥va tûl oľ. ke̥řval maja jäì alale̥, koṡt tuli aloṡt. raḣvas kāɒ́ziva*[166] *toɒa, piľlivä veť pâle, a toɒa eṡ pane̥va*^{t}*‿täheleɢi, eť tûl veì säɒeme küìlä eɒezi.*

siṡ nā́tti[167] *kiŋ̌ɢiťtüzi kořjama. miṡ oľliva*^{v}*‿vana*^{r}*‿re̥ìva?, ki̥iḱ kiŋ̌ɢiťti p ī r i š s ā r e̥ palanuzile̥*[168]. *lehe*^{k}*‿kiŕoťtiva toľle̥st e̥ňne̥ťtuze̥st, siṡ tuľ re̥vast teṙve paḱki vîźi t a l i n a s t ja t a r t t u s t. teɒä tuľ eɢalt pû̥lť. a m ē·r i ḱ k a s t tuľ oťsa vîzi*[169], *eźi*^{t}*‿tuľliva tû̥ma. mī̥ppû̥l oľliva le̥nať sōmän, paḱkiva*^{r}*‿raha. muì tüťtär üťteľ, eť raha ei taha?, eť vašt kehäɢaťte̥ ne̥òɒ*[170] *sāze̥, taḣ'te planē·li re̥vast*[171] *klēɒ́i jaò.*

KKI MT 112, 22—24. S. Kaarheit, 1951.

PIIRISSAARE

Leena Muutra, sünd. 1888. a. Piirissaarel. Keelejuht Mari Klimbeki tütar.

194. Kalapüük

mā ole̥ paľo jäřvel kā̄nü?, ole̥ kā̄nü ve̥řɢal ja me̥řrol. toľ ajol, ku ma nû̥ŕ oľli, kävevä^{k}*‿ki̥iḱ nāźe*^{j}*‿ja tüťreɢu*^{j}*‿jäřvel.*

ku ve̥řɢal käüɒi, siṡ naźe^{s}*‿se̥źiva*[172]. *mešteraḣvas laške puìle̥ ja naišteraḣvas paňɒ kiv̌ve üle laìja jäṙve. üle veṅne vēre tähenɒäski veṅne laìɒ. taľve̥l mehe? raìjeva läp̌pü*^{s}*‿siṡse ja naišteraḣva*^{p}*‿paňniva*^{v}*‿ve̥rkka ja laźiva peṙrä. üťs raɢo*[173] *ja te̥ńe āźe irť, tû̥ om pûne̥ iřz, säṙne pik riɒe̥v. naišteraḣvas laške ve̥rkku siṡse. aettas sēniḱku iřz oťsa. iřre külen om kaʙe̥l, kaʙla küľɢe paňɒas ve̥rḳ ja kap̀la piťte kištaṡ ve̥rḳ iä̀ ala. muľɢust*

---

[162] ära sa ehmata; [163] palusin; [164] piirasid; [165] muretsesid; [166] kaitsesid; [167] hakati; [168] põlenutele, tulekahjuohvritele; [169] kangaviisi; [170] s. t. riidekraami; [171] flanelli; [172] sõudsid; [173] raiub

kištaṡ vęrḱ taɢazi ku naǩkaťtas kaľlo väľlä vęťma. siṡ paňɒas vęřɢu oťsa küľɢe kaʙęl ja kištaṡ vęrkku taɢazi. kaʙęl jū̧ṡk vęřɢul taǩkan ja siṡ kaṗla piťte tęm̆maťtas vęrḱ vaḣtsęst taɢazi. kala vī̧ttas väľlä, ja nīɒa kaťsküm̆menɒ kōńiʔ koľmɢüm̆menɒ vęrkku pā̄väɢa. eɢa vęrḱ om kaťsküm̆menɒ süľɒä pik̄.

enämʙjaɢo taľvęl pū̆ttäṡ męṙɒoɢa. męṙɒ paňɒas nīɒa siṡse. rajoťtas ka läp̆pü^{s}‿siṡse, kō̄ɒeťtäṡ (mõrra) *vařrastę küľɢe kiňniʔ ja sis iȁ ala. sis ku miňɒäs męřrast kaľla väľlä vęťma, sis teťtäṡ tū̧ vana läp̄ vaľlalę, sis teťtäs nîza·ma niɢu vęřɢuɢaɢi. vęrkkaɢa käüɒi 10—15 kilomēťrit kaùɢęlę. käü̇mine oľ jala. oʙęst eṡs‿olę^{m}‿meìl külän. eštiraḣval paľo oʙęst eṡs‿olęʔ. kaluri omaʔ vaènę raḣvaṡ.*

KKI MT 112, 16—17. S. Kaarheit, 1951.

RÕNGU MURRAK

VÄIKE-RÕNGU K.

Maali Treial, sünd. 1881. a. Väike-Rõngus Vana-Kubija talus, samas üles kasvanud ja pidevalt elanud. Isa oli Vana-Kubija talu perepoegi, ema pärines Urboja talust. Maali abiellus Rõngu mõisa moonaka poja Ants Treialiga, kes tuli Vana-Kubijale koduväiks. Surnud 1964. a.

195. *Mälestuskatkeid vanaema jutustusest

aɢa tu̯‿om̀ jo va·nast oǐlu jä·ǐleǩki | kuì sīn se̯·ᴅà oǐli ja si·s̄ | oǐlŭ | va·nà‿aìɢ . . . || no se̯·ᴅàzi oǐl‿ü·ìte lu·ɢù || ja si·s̀s‿eǐj‿ole . . . eìj‿ole ī·jast sā·nᴅi enämᴂ | eìj‿ole‿ämp̀ la·ùlu ku̯lù | ku·ǩkè la·ùlu || nî· oǐlev ki̯·ik̀ nī̯ va·nà ē·s̀tläze ma·ha^{t}‿tap̌peǐtu || ja‿s̀ ko·št‿na‿k̀[1] tû·ᴅu | va·ì-ɢelᴅ ve·nemālᴅ‿ja || — — —

pā̃·le toǐle̯ si̯·à si·s̄ tuǐlu ve·rèᴅe̯ᴂì‿ja || si·s̄ | kû·śküm̌menᴅ tü·k̀ki üt̀telᴅu ü·ǐtè pü·hà̀ᴂän ma·hà[2] | kaĕ‿ij‿olĕ je̯uttu‿mp̀ ki·rs̀te tet̀tä eì mi·ᴅà̀ɢi näĕ̯le || si·s̄ | kuis̀ näìᴅ sis̀‿nä[3] ma·‿à neìᴅ i·nèmizi a·eǐti[4] jälle‿ja o·ī̆ ||

sâ·l oǐli nä·ǐɢ | miš‿säl sü·v̆vä vī̯l oī̆! || ne·ìl es̀s‿olĕ mi·ᴅà̀ɢi sü·v̆-vă — — — || rü·ä̀ pešseǐtu ä·rä̀ | ja si·s̄ | tû· las̀tu sařjast lä·ᴂì‿sis̀ | vizaǐtu a·ɢanit̀ siñnä se·^{i}k̀ka‿s̀ | a·ɢànane le·ìᴂ || a·ɢànast le·ìᴂä sō̃·nuva || to·ᴅà . . . ku näìl to·ᴅaǩki os̀s‿oǐlu || to·ᴅà ka· näìl es̀s‿o·le || e·s̀s‿olĕ näìl ka·rt-tulᴅ‿ja || ja‿s̀ mi·na eì ti·ä‿s̀ | e̯ɢe si·s̄ | kos̀t sā̃·re̯‿ᴂāl̀t ni ka·rttulǐ oǐlĕv tû·ᴅu || kui mi·nù emà̀ | oǐli oǐlu vī̯l jo·ᴂà | â sūr tü·ᴅruk̀ | si·s̄ oǐlì | ne·mà̀ kajònuva siñnä | veǹnaɢa a·v̀va ma·‿à vaì | ka·rttuli si·s̀se‿s̀ paǹnuva nu^{p}‿pâ·ŕ ko·r̀viᴅäìzi ja miz‿nẵ ma·hà sā̃·nuva || no si·s̄ | se·ńkku[5] nu ka·rttuli tu·ǐlivă s̀ oǐli nä·ǐɢ lä·ǹnu ka·h̄ || kuì ka·rttuli | ka·rttuli oǐluva tu·ǐlùva | aɢa si·s̀ eìj‿ole kû·ri me̯is̀tnuva || si·s̀s‿oǐlì | nî sa·m̌mu kō̃·reɢa

---

[1] = *kos̀t na ik̀ke*; [2] s. t. 60 surnut kuulutatud ühel pühapäeval kantslist; [3] = *sis̀ siñnä*; [4] mulda neid inimesi aeti; [5] senikui

lęĕɢuťtu | teťtü pu·ȟtaṡ ki̯·ǐk̀ ja | kṓ·reɢa lęĕɢuťtu ka·ťski‿ja | taŋ̆ɢu[6] *kî̯·mä‿ja ṡ‿panttu pa·ťta — — —*

ja si·s̄ | la·ťsè oľluva | pa·ľla vanà a·m̀me säľlän | li·natse a·m̀me || vä·ik̀se || si·s̄ nū̯· . . . | ta·rè‚aȟju panttu tu·ľi | ja si·s̄ | läṅnuva lu·me‚-aŋ̆ɢè‿se[7] *siṡ jṓ·znuva sâ·l ja mä·ŋ̆ɢnuva ja || si·s̄ | keṡ jā̄·nǜ | tû̯· jā̄nü e·ľlu || ja si·s̄ |tuľluva ta·rè‚aȟju sû· eťte | sâl jäľle lä·m̆miťtänuva || mę·nì-jaɢu maɢànu pa·řzil | mę·nìjaɢù a·ȟjù‿ʙā̄l || ja siṡ sä·ŋ̆ɢi‿ja || siṡ sā̄·l‿nä siṡ ke·ᴅräšsivä ja ku·ᴅàziva‿ja ki̯ik̀‿ja o·h̄ sinà ju·m̀mal | ja ä·rȁ nemä tèĕ̯vä | ezì ki̯ik̀ vi·ľla krā̆·šteɢa*[8] *oľli krā̆·šnuva*[9]*‿ja ke·ᴅrȁnuva‿ja | ja ki̯ik̀ te·ṅnuva — — —*

näè | su·vel siṡ | siṡ kęṅnuvă pa·ľlaste | a·meťteɢa | siṡ se·ṡtsaňᴅi oľli näìl nî· oľluva | li·natse | siṡ a·ľl‿oľ | särťse vanà ko·ťtìrę̀ìvatse‿ja miṡ näìl oľlu || siṡ no·ňᴅèɢa‿k̀[10] *oľlu ka nū̯ su·vę̯l tû̯·l || siṡ va·nà | tî̯·ᴅlä lip̆piŋɢ i·k̀s vah | üťtelnü‿ť „nà·ĕze ka·ťkę‿m̆mi*[11] *peṙziť ik̀s!“ || — — —*

è·lu oľli ra·ṡse ja·h̄ || e·lù oľli ra·ṡse‿ăɢa | va·naᵐ‿mę̀ìzniɢu | nî̯ siṡ sę·iťseva (tõllaga) *jaȟ . . . || ne·mä oľliva u·ȟke || no pe·räst kuì . . . || aɢa sî̯· krṓ·nuvaľla talù | sî̯· oľli siṡ | jā̄nù | siňnä | ke·ìzri*[12] *kä·ťte‿ja || nî̯ mę·ìzniɢu ta·lù‿siṡ nî̯· | nî̯· siṡ o·řjašsiva || sî̯* (talu) *eìj‿ole siṡs‿e·nämʙ | eìj‿olè e·nämʙ | läňnù tü·hǜ || ja si·s̄ | ku vana tî̯·ᴅlä li·p̆piŋɢ sî·n oľlu | siṡ sî̯· | kę·nelnu | mi·nù va·nà‚ezȁ | tû̯· läṅnu siṡ re·ńtti maṡma si·ňnä? | si·ṡ* (mõisnik) *üťtelnu: „va·nà uṙʙoja | vę·ťtà ra·hà ta·ɢazi | tu·lè tü·hǜ!“ || si·ṡs‿üťtelnu* (vanaesä) *eť: | „eì e·nämʙ!“ || eť „mi·nà nü·ìᴅ | vę̀ìj‿oma pâ·paňnaᵏ‿ko·ťti‿ʙäle | eɢa muľl‿ämp̀ mę·ìza kuʙìjaṡ u·ṡse tâᴅe‿ì tu·lè‿ja || eì e·nämp mina eì tulĕ“ | eť „mā· käì ka·iťs ko·ľm kęṙᴅa rī̆·jan“ ||*

kaè eɢa si·ṡ eṡs olę̯ ma·zìniť | nī‿sā o·ʙesteɢa vḗťti rī̆·jast ki̯·ik̀ | ki̯·ik̀ krâ·ḿ || ki̯·ik̀ pū̯·ťte siṡse[13] *ja ki̯·ik̀ ||*

EMH 346. H. Keem, M. Must, 1961.

VÄIKE-RÕNGU K.

Maali Treial, 80 a.

196. *Rõngu kiriku võtmehoidja

kaè si·ṡs‿oľlì | rę·ŋ̆ɢù ke·ŕkkuť teťtu | ja si·ṡs‿oľli | sī̯·ṡt miṅᴅu[14] *sī·jä? | tû̯·nuṙme üťtelᴅu eť „ke·ṡ tahap ke·ŕkku vę·ťmiť“ || mi·ťte ü·iťs eìj‿ole ü·ťtelnü eì ta·ȟtnu || aɢa si·ṡ vęettu üiťs mī̯·ṡ ki·ňni ja pa·nttu siňnä?*

---

[6] murdeomane *sû̯rma*; [7] lumehange sisse; [8] kraasidega; [9] olid kraasinud; [10] nondega ikka; [11] = *kaťkę om̆mì*; [12] kroonu; [13] kauplustesse; [14] harilikult kj. ütleb *minttu*

ke·ŕkku mū̧·rì‿sĭs̀se me·štè‿ʙō̆le || *noh̀* | *siṡ sâ·l tū̧ ojaṡ* | *ojànu mit̆tù pä·ìvä* || — — — *sı̨̂sa·m̆mù rę·ŋ̆ɢù ke·ŕk̀ ja·h̄* || *siñnă̄ me·šte‿ʙōlę mū̧·rì‿sĭs̀se pa·nttu* || *na‿ᴅu mü·ìr ol̀li* | *mi·nà‿ì tiäᵏ‿kaš‿ta . . .* | *kaš‿ta ma·hà saᴅànu vaì* || *eìj‿ole ü·levän sa·ìznu‿si·s̄* | *pa·nttu tū̧ mı̨́·s̀ siñnäˢ‿si·s̀se* || *ja si·s̄* | *sâ·l ta o·m̄ tu mı̨́s̀ pra·èɢu* || *eɢa tū̧‿mm‿ę·ìɢę* | *eɢă tū̧· eìj‿olę vęl̀s̀* ||

EMH 346. H. Keem, M. Must, 1961.

VÄIKE-RÕNGU K.

Maali Treial, 80 a.

197. *Mõisnikkudest

nı̨̄ vanaᵐ‿mę·ìsnik̆ku nı̨̂ jo | *pī·našsiva nèìᴅ va·ñnu* (eestläsi) *ku näìl ol̄ vı̨̄l vę·ìm kä·èn* ||

(HK: Ei tää kas nee mõisniku ka pessevä inimesi vai . . . ?) *no·h̄ kaš‿năˢ‿sî·n‿siṡ ta·r̆ɢemʙa‿l̆li* || *rę·ŋ̆ɢu‿mę̆ĭzan ol̆lu* | *va·nà kra·h̆vì aìɢu ol̆lù sâ·l ol̆lŭ‿jo* | *seò* | *ta·p̀paᴅal̄* || — — — *mi·nà ei tiä tû̧·ᴅ vaì me·s̀‿nä‿ìj‿ole te·ñnuva* | *vaì mi·s̄ a·źì sā̄l jäl̀lĕ tu·l̀lŭ e·t̀te* || *s̀ vî·ᴅu a·nttu jä·l̆lè sâ·l omà* | *oma ka·it̀s ko·l̀mɢüm̆menᴅ sä·l̀ɢä täl̀le ä·rä̀* || *vaì vı̨̄·l eṡs‿ole te·ṅnuva* || *ne·mä̀ tèę̆vä sīn u·l̀le tü·k̀ke‿jo* ||

„sā̄l pü·hä̀jär̀ven o·l̀li sę·ᴅà | *siṡ ka·ɢà‿reìn saì . . .“ ol̀li sānuᵏ‿ka·it̀s sa·ᴅà* || *jah̀ tû̧· o·l̆lu* | *tû̧· o·l̀lu ja·h̄* || *sâ·l‿om̀ ta·p̀nuva* || — — — *ja si·s̄* | *ol̆lì ve·ritse‿s̀* | *si·s̄ panttu pī·ret̆tüst‿ja* | *ja meṡ si·ñnä‿vı̨̄l . . .* || *siṡ pa·nttu aettu lä·ʙì li·p̆pu*[15] *vı̨̄l* | *s̀ na‿l̆li . . . ta‿l̄ panttu tę·ĭzìlę o·l̀ɢę̀‿ʙälĕ* | *tū̧ va·nà* | *i·nèmize ro·ˌèò si·ñnä vı̨̄·l‿s̀ aettu lä·ʙì sält̀ vı̨̄l* || *siṡ* (mõisnigu) *nâ·rnuva i̧k̀s tre·p̀pi‿ʙäl* | *„ä·h̀ häh̀häh̀hä·h̄!“* ||

aɢà‿siṡ tu·l̆lù üit̀s mı̨́·s̀ ü·leṡ[16] | *paǹnu ka·it̀s‿kät̄ ko·k̀ku nî‿ja* | (tõstnu) *ta·ìva‿ʙō̆le ü·leṡ ja üt̀telnü‿et̀* | *„ju·m̀mal valàɢu te·ĭje ve·ŕᴅ ka niɢù te mê· vaèṡte inèmiste ve·ŕᴅ valat̆te!“* ||

aɢà si·s̀s‿ol̆luᵏ‿ka·ᴅùnu ku·ràmuze || *siṡ ka·ᴅùnuva trep̀pi‿ʙält̀ ki̧ik̀* || *ne·mä̀ teę̆vä jo u·l̀le tüⁱk̀ke* | *u·l̀le tüⁱk̀ke ja·h̄* ||

si·s̄ | *keṡ jäl̆lè* | *mı̨́·s̀ nà·ĕzę vęt̀nu* | *siṡ tû̧· piᴅä̀nu vanà mę·ìza ä·ŕrä maǹ e·ᴅìmäne û̧ maɢàma* || *et̀‿siṡ sā̄l . . .* | *nî· ul̀le tü·ⁱk̀ke tèı̨̆vä‿ja·h̄* ||

si·s̀s‿ol̆lu | *sî·n ol̆lu* | *va·nà* | *kra·h̀v sīn rę·ŋ̆ɢù‿mę̆ĭzan* — — — || *no si·s̀* | *üt̆telnu et̀* (tüdruk saata) *sû·‿vet̄*[17] *te·mä̀le* | *siñnă̄ pa·ŋ̆ɢìɢa vet̄ ü·leṡ*

[15] aetud kahele poole rivistatud lööjate vahelt läbi; [16] s. t. tõusnud üks mees püsti ; [17] näopesemisvett

tû̯ma || *eȉ siṡ nüiȉ tol̆lę tü·ᴅruk̆kŭᴇa . . . jäl̆le siñnä sä·ŋ̈ᴇi vîmä* || *tü·ᴅruk̀ vi·zanu* | *vî̯·ʙaŋ̈ᴇi vīnü si·ñnä va·nàᴇrah̀v iṡtnuˢ‿säŋ̈ᴇìvēre‿ʙäl* | *kiznu sā·ppiȉ ma·hà‿ja* || *ja si·s̄* | *tu tü·ᴅruk̀ vajonŭ tre·p̆pist a·l̀la niᴇŭ‿üt̆s tu·l̀ì* || *ja si·ṡs‿üt̆telnu nî·vizi nüìᴅ* | *e·źiᵐ‿mę·t̆tęlnu‿ȉ* | *eȉ „na·h̄* | *nû·ᴅ ma sâ· kü·l̀l‿üt̆te* | *üt̆tè â· kö·zerᴇu“* || *aᴇa e·ìj‿olę mi·ᴅäᴇi teȉtü* | *eìj‿üiȉs e·lì mi·ᴅäᴇi* ||

si·ṡ kuì seᴅä rę·ŋ̈ᴇù kę·ŕȉsi teȉtu | *toᴅà vanà kę·ŕȉsi* || *ja si·s̄* | *siṡ‿sâ·l ol̀lu si·s̄* | *va·nà krah̀v sęiȉnu pu·l̆lìᴇa* | *ja‿siṡ* | *te·ñnuʳ‿ra·hà* || *ja si·ṡ o·l̆luʔ* | *sāl̄ᴅ ko·ŋ̈ᴇut̆ṭast si·s̄* | *si·ṡs‿anttu . . . kä·zìᴇäeṡt ki·vì ki̯ik̀ sījä rę·ŋ̇ᴇu* | *kę·r̆ᴅzì manu* || *po·jà‿emäᴅel laṡtu ja·l̀ᴇ ki·vì‿ʙäle paǹna ku‿nä i·met̆tänüvä* | *siṡ tü·ȉre‿emä̀ piᴅänuva sa·ìzma* | *saìzu ki̯·ik̀ toᴅà tû̯·ᴅ te·ᴇèmä* | (parandab:) *eì* | *siṡ la·ṡt imet̆tämä sa·ìzma* | *sa·ìzu ja·h̄* || *ja si·s̄ sāl̀ȉ kä·zìᴇät̄*[18] *kivì om̀* (antu) ||

ja meš‿nä se·ę̆vä! || *näh̀ ka·rttulᴅ eṡs‿olè* | *si·s̄* | *ei mi·ᴅäᴇi* || *ṡ neìᴅ u·hak̆kiȉ* | *ṡ kak̆kut̆tu nu·r̆mè‿ʙälᴅ‿ja* | *kē·ᴅet̆tu jäl̆le ä·rä̀* | *sāl ko·t̆tu* | *ja si·s̄* | *panttu jä·l̆leʔ si·ñnä̀* | *a·nùmiᴅe‿šse*[19] *kâ·lʙuìjęᴇa sä·l̀ᴇä jäl̆le mę·ìza-nur̀me* || *o·ì o·ì* | *nemä tè·ę̆vä küll̀‿u·l̀le tü·k̀ke* — — —

(HK: Kas tost krahvist vil midägi teedä olli?) *va·nà‿krah̀v* | *va·nà krah̀v jäì nî· va·èzęṡ* | *eȉ täl̀ mi·ᴅäᴇi‿ṡs‿olę* || *va·nà a·ñᴅrep̀* | *oṡtse ä·rä̀* | *ta·lù* (parandab:) *vaì mę·ìza* || *siṡ tu·l̀luva vî̯·l pro·v̀vaᴇa sījä ka·t̆-tek̆keste* | *sījä rę·ŋ̈ᴇù‿mę̀ìzᴅe* || *siṡ vanà a·ñᴅrę̆p̆pi prov̀va eìj‿olè näìᴅ si·ṡseᴇi* (lasnu) *kō̆·ᴇin kä̀·ĕnuva* | *eìj‿olę mu‿àle*[20] (lasnu) | *üt̆telnu eȉ meš‿tä ki·k̀k*[21]*‿omà . . . ä·rä̀ om̀ ki·ŋ̇kkinu*[22] | *omà va·ranᴅuze* || *siṡ kra·h̆vì‿prov̀va ü·t̆telnu‿ja‿ȉ* | *eȉ „kuᵐ‿ma ka ki̯·ik̀ omà va·ranᴅuze ä·rä̀ a·ñnà* | *eȉ minu va·nèma*[23] *om̀ nî·ʙal̆lu pa·ȉtu teṅnü‿eȉ* | *eȉ mi·nà eì ję·v̀va enämʙ ma·ṡsa“* ||

kra·h̀vi eì tī·jä̀ koš‿tà‿m̀ . . . || *ko·ṡ‿tà lä·iȉs vaì ko·š‿tà jä·ì vaì ko·ṅ su·rèz* || *a nî̯· lät̆sìvä ki̯·ik̀ sī̂ṡt aetti rę·ŋ̈ᴇù‿mę̆ìzast vä·l̀lä* | *a·ñᴅ-rep̀‿ja* || *vęt̆tìva aṅtti ki·k̄ mâ· ä·rä̀ siṡs‿üt̆telnuva* | *nî·vīzi̯ neĭ̯le i·nèmi-zile kel̀le mâ· anttu* | *eȉ „pa·ŋ̈ᴇe omà* | *oma ma·jàᴅele ra·ȉta a·là‿ja* | *siṡs‿om̀ teìl â· ä·rä̀ âᴅa pe·räst* | *ku‿mè ta·ᴇàzi tulème“* || *nō·h̀* | *to·ᴅà na ō·ᴅàva!* || *o·iȉku teᴅä vĭ̯l ta·ᴇàzi tulemast‿ja nä·ᴇèmäst teᴅä!* ||

---

[18] käest kätte; [19] tavaliselt kj. ütleb *anùmiᴅe siṡse ~ anùmiᴅe*; [20] mujale; [21] tavaliselt kj. ütleb *ki̯ik̀*; [22] murdes *kiŋ̇k̀nu ~ kiŋ̇k̀nü*; [23] kirjakeelepärane sõnakuju, murdes *vanamʙa ~ vanęmʙa*

nō te·mȁ | te·mȁ om̀‿jo nî· i·ṙmuṡ‿eṫ! || ne·mȁ teę̆vä u·l̀le tü·ⁱk̀ke nį̄ sa·k̆sà || kaè la·ùl om̀ vį̄l | — — — miṡ nüt ke·ŕkkun ik̀s là·ŏleṫtaṡ — — —

„me ju·m̀mal om̀ üṫs ki·ñnilīn[24] |
niŋ̀k mû·r meṡ te·ṫtü e·ṫte |
ja pä·štäp ärȁ ä·ᴅäst me·ìᴅ |
meṡ tù·lep me·ìje pâ·le ||
sē va·nà kuraṫ tâ·l |
kül̄ mä·ṡsäp vä·èɢa vį̂·l |
sur vä·ɢì ka·vàlu·ṡ |
om̀ te·mȁ và·l̀mistuṡ“ ||

jaḣ | to·ᴅà laǫ̆lᴅaṡ kę̆ŕkkun eɢà pü·hȁʙä | laŏleṫti || ja tol̀le vana sa·k̀slastę vę̀·ĕᴅu là·ŏluɢa nä sījä tu·l̀liva || ja eɢa‿na nü·ìtkina! || nü·ìᴅ üṫtelnuva ka·h̄ | „e·ǹne me‿ì tu·lè ku‿meil mę·ìza kį̄ik̀ va·l̀miṡ om̀“ ||

nü·ìᴅ‿nä | nü·ìᴅ nä ṓ·ᴅava to·ᴅà ka·h̄ | e·h̄‿tē mä·ᴅȁnu a·v̀va[25] *kül̄ ||*

EMH 346. H. Keem, M. Must, 1961.

VEERE K.

Miina Veier, sünd. 1874. a. Koruste külas Kolga talus, mis olnud sünni- ja kasvupaigaks ka ta isale. Ema pärit Korustest Vapramäe talust. Raamatutarkust sai Miina kolmel talvel Koruste külakoolis. Abiellus Aakrest pärineva Ants Veieriga, suurema osa oma elust on veetnud Aakre Veerekülas.

198. *Meheleminek

si·s̄ | ku‿mà ka·iṫsküm̆menᴅ ko·l̀m â·štaṫ joʙà va·nà ol̀li si·s̄ läṫsì mi·hèle || ja‿siṡ | minul mi·hèleminek̀ ol̆li ka kül̆länt ra·ṡke | mį̄a läṫsi va·èzele mi·hèle || eɢa‿ṡ ta·heṫta mu mi·nek̆kiṫ | aɢa‿no le·p̀sime ä·rȁ‿ja ol̆li vį̄l kį̀·ĭɢe pa·remʙ | pḗtti lu·ɢù | taṡt || siṡs‿eṡ ta·heṫta eṫ va·ène i·nemine ||

(HK: Noja sa ollit suurõst talust peri?) *eìj‿olę̀‿p*[26] *mi·ᴅȁɢi sû·r ta·lù || ka·è mi·ùl ol̆li neìᴅ mu·ìᴅ vę·ṫjiṫ | keṡ ta·lù‿inemize no·ìᴅ || kį̄·ik̀ kį̄·ik̀ | tų̄ teɢì jŏ täl̆le pa·hanᴅust || ja mi·na jäl̆le‿ṡ lâ· mùį̄le || mi·na‿ṡ lā̄ e·ǹne mi·hèle kuì | mį̄·ṡ ra·hà tį̂nze eṫ‿tä saì e·luɢę̀ṙᴅa nak̆kaṫta || jâ· ||*

---

[24] kindel linn, kindlus; [25] *mäᴅȁnu aùᴅ* 'tugevakaaluline kirumissõna'; [26] = *eìj‿olę̀ enämp*

Jutustab Miina Veier

eṫ‿tä saì pâ·le naǩkaṫta e·lùle || e·lù läiṫs meìl kül nî· ä·ṡte‿ṫ meìl i·ľman pa·hanᴅust eṡs‿o·lè‿ja a·ȉʙa sę·ṅna || mi·ṫte a·ȉʙa sę·ṅna ||

üṫs sa·ḣka‿teňnär oľlì | to·ȉl‿oľli ka· vä·ikke ta·lù || e·mȁ oľli vi̯ a·ŕṡt vaì po·zìja täl̀ || si·s̄ | tû· | vęṫ siṡ jä·ľlè . . . mi·à ei tiäᵏ‿kaṡ si·v̌·vù zę talul si̯ṡs‿a·nṫs eȉli‿vaì || si̯·ṡ vęṫnu toľlè ü·ṫtèn | eṫ „tu·lę? | minù prū́·tti kaèma | kaṡ pa·šsip̀“ || üṫtel „pa·šsip̀ kü·l̄ muȉle“ ||

tu·ľli ü·ṫten | ja si·s̄ | tû a·ʙimi̯ṡ keṡs‿ü·ṫten ka·èma tuľli | ṡ‿to·ȉlę ma vī·mäṫte lä·ṫsi || siṡ to·lle‿miȁ su·ǩkù‿ṡ lä·hȁɢi | keṡ . . . || tū oȉli särȁne väèɢa ke·řɢaṫs || tä·ȉl‿oȉli męńi vî·s sę·zarᴅ oľli sâ·l ja n‿oľli a·ľva i·nè·mize‿ja ki̯·iǩ || ja si·s̄ | mi·ȁ läṫsì siṡ to·ľlè | keṡ‿sīṫ | tû·ᴅi prū́·tti kaèma | kaṡ kę·ȉʙap̀ ||

(HK: Nii et kaeja võtse esi ärä . . .) *ja·ḣ‿ja ka·èja vęṫt‿e·zì || ja‿siṡ | lṓ·zu | lṓ·zù juhàniṫ jä·ľle* (kõneldi) *|| nū̯ᵗ‿tuȉli jä·ľlè | üṫs ta·lù pe·rèmiṡ jä·ľlè oľli || tû· tuȉli ka· lō·zù juhan | si·ňnȁ | üṫten‿ja sa·ka‿jâń || si·ṡ sû̯vze*[27] *a·nṫsu si·ňnȁ | ko·ľɢàle | tē·nìmä*[28] *| ṡ‿nū̯·‿oȉli sūre â· sę·ʙrà‿ja üṫten tō·jà*[29] *||*

---

[27] soovitasid; [28] murdepäraselt *tî̯nmä*; [29] kaasatoojad, ühesvõtjad

no eɢa^{m}‿mi·nà . . . | ku‿ᴅa‿oṡ â·štaʙeräst ä·rȁ lä·ṅnu | eɢa mi·nà eìj‿oleṡ si·ṡ täl̆le tu·ṅmaᴅalę lä·ṅnu || no ta jäì tę·iṡt (aastat) *|| ka*[30] *e·ṅne ol̆liva pò·ĕzi ta·lùl | ta·l̀ve ka·h̄ || jâ·ḣ | su·vèl ü·ṫsinᴅä eṡs‿o·lĕ || no si·ṡs‿eṗ ta lä·iṫs | ra·hà* (tiinmä) *eṫ‿ta pa·lkka tį̂nze ja o·l̀li | ja oiṫse ra·hà kęik̀*[31] *a·làle | si·ṡ saiṫ‿ta·lùle kü·l̀ɢi nak̆kaṫta*[32] ||

EMH 338, H. Keem, M. Must, 1961.

VEERE K.

Miina Veier, 87 a.

199. *Noorpõlveaegsest söögist

u·lkka ra·ḣvast ol̀li ta·lùl || üṫs ka·iṫstęiṡku ì·nemist ol̆li la·ùᴅa liɢì[33] *| sû·r pâ·ᴅäìs kēᴅeṫti sū̆·kki || pä·ṫväl sū̆ᴅi ne·lì kę·ṙᴅa || o·m̆mùɢu kel̆lä ku·v̆vè aìɢu | ik̀s‿ol̆li ē·riŋɢ ja pî·m | o·m̀muɢu || siṡ sū̆·maìɢu | siṡ kḗᴅeṫti su·p̄ | sû·r pâ·ᴅäìs | jäl̆lè || siṡ saì u·l̀ɢale ra·ḣvalĕ | ja jäì lę·ùneṡ ka·ülè | toṡt su·p̆pist | sō̆·ɢist || lę·ùneṡ jäìj‿ü·lè‿ṡ ol̆li jäl̆le ē·riŋɢeɢa kę·ṙvale süv̀vä || siṡ to·l̀l‿āl ḗ·riŋɢiᴅe‿ʙā̆l e·lù o·l̀li ka·h̄ | eɢaṡ toᴅà li·hà nî·pal̀lu‿ṡ | sa·ĭja ko·ṡteɢi u·l̆ɢale ra·ḣvale || no‿si·s̄ | lę·ùneṡ ol̆li‿ṡ tū̆ su·p̄‿ja | ē·riŋɢ || ja‿ṡ ę·ᴅàɢuṡ | kaṡ sį̆ṡs‿ol̀li ve·ṫtel puᴅęr*[34] *vaì sū̆·rma lį̂m || nî eṫ tęnę̀ ę·ṫtak̀ ol̄ | sū̆·rma lį̂·m tęnę̀ ę·ṫtak̀ ve·ṫtel pu·ᴅę̀r || nî·e·leṫti | va·nàl‿āl ||*

(HK: Aga mis suppi nii iks keedeti kõgõ rohkõmb?) *e·ṙniᴅ u·ʙè | ja ka·rttuli su·p̀pi jā kį·k̆kę || meìl‿säl kaṡviva kül̄ vä·èɢa pe·ḣme‿ja i·lùza e·ṙne | eɢa‿ṡ le·ottaɢi muɢu ka·l̆laṫti pa·ṫta | kuì kî·vä*[35] *ve·ĭᴅik̆ke a·ìɢa | ol̆li nî· la·ḣki läṫsìva kuì | to·l̀l‿āl ol̆li vä·èɢa â e·ṙne ka·ṡviva meìl‿sā̆l || ja u·à ka kîjevä ru·ṫtu pe·ḣmeṡ || nî· ol̀li nu sō̆·ɢi ja·h̄ || eɢa nä·l̀ɢä kü·l̀l‿eṡs‿olè | sü·v̆vȁ sa·ì || ē·riŋɢ ol̆li e·ɢȁl i·k̀s | sû·r | kę·ṙɢe püṫ | tū̆ᴅi ik̀s jä·l̆le ē·riŋɢiṫ | ku o·ṫsàn | jä·l̆lè tū̆ᴅi || — — — eɢäṡ sā̆·rätse*[36] *ḗriŋɢe eìj‿ole niɢù nü·ìᴅ ku va na·hà | kę·và ka·lè || ṡ‿ol̆liva särätse ra·ṡva tä·ìs | pe·ḣme || mi·ù sü·ᴅȁ jäl̀lĕ‿eì vę·ṫtà ra·zvatsiṫ | mi·à lęĕɢaṡsi ik̀s a·ñna o·ṫsak̆kęist || se·ᴅȁvîzi ol̀li jaḣ e·lù | sō̆·ɢiɢa || a lä·ʙì sa·ì || mę·nel talùl ol̆lu külᵗ‿tu vä·èɢa ke·ḣv | koṡ nî ḗ·riŋɢiᴅ eṡ tu·v̆va pa·l̆lù || me·ìl tū̆ᴅi ü·ṫte lu·ɢù ||*

---

[30] vaata; [31] vanimas kõnepruugis tavaline *kįik̀*; [32] s. t. oli võimalik talu rentida või osta; [33] laua juures; [34] jahukört; [35] tavaliselt kj. ütleb *kîjevä*; [36] tavaliselt kj. ütleb *särätse* ~ *serätse*

(HK: Kudas sinu aigu, kas oll joba peris puhas leib vai?) *pu·haš le·ɪʙ ü·ɪ̀te lu·gù || minù e·mà kẹnèl' iks | kuì te·mà la·ɪ̀ts ol'lu si·s̄ ol'lù a·gànane le·ɪ̀ʙ | si·s̄ sȗ̀ɒü a·gànast le·ɪ̀ʙä || — — — mi·nù aìgu | mi·nà eìj‿olè nä·ṅnu toɒà vl̩l || mi·nù vanemʙa kẹnèliva kuì ne·mà ka·zùnuva‿š o·llu‿näìl a·gànane le·ɪ̀ʙ ||*

(HK: Kas sa toda piimäputru ka näid vai?) *e·š nä·è || mi·na kȗ·li eì | mi·nù vanemʙa kẹ·nèliva eì | ol'lèv o·llù mẹ·nenʙaẽgan | vanast pį̄·mä pu·ɪ̀ru teɪ̀ttu a·p̆paɪ̀teɒu ä·rå̀ pîm | kaš ve·zì panttu* (sekkä vai jahuliim) *|| e·ì mi·nà eìj‿olè toɒa sõ̀nü || eɢa sȃ·l talul pî·mä pû·ɒu‿ss̀‿o·lè || kûs le·ḥmä ol'lì | pî·mä‿ja kȗ·rɒ‿ja vẹ·ɪ̀ɒ ol'li | to·ɒa ol'li ü·ɪ̀te lu·gù . . . | ka·š-tušsẹš paṅtti iks kȗ·r‿jaḥ | vẹ·ì‿ja || eɢà siš vȁ·ʙrik̆kuɒe || kį̄·ik miš le·ḥmäst sa·ì | kį̄·ik inèmistele sõ̂·ɒeɪ̀tti ä·rä || se·rätsit ta·lùzit ol'li kü·l'länɒ va·nast ka ku nä·ɪ̀ɢ ol'lù mẹ-nel talùl || ja·ḥ | o·l'lù o·l'lù || mi·nù mį̄ss‿ol'li ka· k o· l ɢ a l tį̄·nmän | üttel „se·l'le sõ̀ɢiɢa vẹip ra·hùl ol'là“ || aɢa s i· v̆ v u š s ẹ l ol'lu kü·l vä·èɢa ke·ḥv ja v a· n a ɢ u ʙ ì j a l || ol'lŭ vä·èɢa keḥv sȗ̄·kk‿eì ku·ikki[37] ei ole lä·ʙì‿sänù | tol'le to·ɻ̀ɒuɢa || — — —*

eɢà siš nä·l'lä̆‚aìɢ eɜs‿olè kü·l'k‿ku mi·à kašvi | aɢà no·ɪ̀t talùzit ol'li kü·l'länɒ koṅ nä·ɪ̀ɢ ol'li ||

EMH 338. H. Keem, M. Must, 1961.

VEERE K.

Miina Veier, 87 a.

200. *Kile

pal'lu pa·remʙ om̀ ku kä̆·rajahu om̀ | si·s̄ sap̀ å· ki·lè | š vé·ɒik̆ke pane rü·ä̆jahù ma·nù‿ja | ja panè a·p̀nema | jûreɪ̀tust ma·nù ap̀nep ä·rå̀‿ja | laš sẹ·ɢlast lä·ʙì‿ja || sẹ·ɢlast lä·ʙì siš mẹṅì serä̆st jä·m̀meɪ̀ ja·hùɢiʙenaɪ̀ jǟš på̂·le | sẹ·glà‿ʙä̆le‿ja | pa·nè pa·ɪ̀tta | ve·ɪ̀ ka ma·nù‿ja | eɪ̀‿ta pa·raš tulè‿ja ||

mį̄·ä t̄į̄ssi toɒà ü·ɪ̀te luɢù‿ja sȗ̄·ssi | t‿om̀ vä·èɢa å· || aɢa nü·ɪ̀ɒ eìj‿olę̣ kä̆·ra ja·hù | eì sȃ· || ja siš panè pa·ɪ̀tta ü·ɪ̀te lu·gù piäɪ̀ se·k̆kämä | tük̆kip iks pẹ·ḥja kẹrʙuma || š om̀ vä·l'lä tẹštel'tu‿š | säräne pa·raš pü·ɪ̀-tel || mẹ·ṅì tek̆kev nî vl̩l sa·k̆keɪ̀ vaì ku·ɪ̀va || — — — no siš | pî·mä på̂·le | š om̀ vä·èɢa å sü·v̆vå̀ ||

EMH 338. H. Keem, M. Must, 1961.

[37] kuidagi

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, sünd. 1872. a. Teedla külas Topsil. Isa oli pärit Teedlast, ema Astuvere külast. Rõngu kihelkonna piirest väljaspool pole Maali elanud. Abiellus Aadu Loodiga, kes Koruste Savirehel põlises moonakaperes kasvanud. Mehekodus Savirehel on keelejuht elanud ligikaudu 70 aastat. Surnud 1964. a.

201. *Mõisa kandimeheks

no si·s̄ | e·lȁzime sî·n siṡs‿oľlime jo ka·ňᴅìmi‿ė[38] || *si·ṡs‿oľlì meìl vi·ľlä . . . rü·ḱki oľli va·ⁱlaḱ | toᴅà oṁ ne·lì va·ḱkamāᴅ | va·ⁱlaḱ || ja·ḥ | va·ľaḱ oľli ne·lì va·ḱkamāᴅ | siṡ rü·ḱkä oľ ne·lì vaḱkamāᴅ meìl lę·ĕɢaťta || ja ke·švi oľ tę·nę̀ vaḱkamā ja kâ·ra tę·nè || ja·ḥ‿ja‿ṡ ko·ľmaṡ oľlì ka·rttul || pe·räɢeṙᴅ taeťti*[39] *vil ka·ťtę | ka·rttulᴅ | a mē‿ṡ ję·v̀vame || si·ṡs‿oľli ka·rttult kā· ja‿ṡs‿a·ìna oľli meìl jä·ľle va·ľaḱ | ja mù·i̯ᴅu oľli ka· nî· | u·ľɢan*[40] *te·ťtȁ | te·ᴅȁ ||*

ja‿siṡ | va·ľaḱ oľli kü·l̄ | o·ťtàv || kā·rà va·ḱkàmā oľli višt‿siṡ | siṡ‿nî· | a·řvaťta | kaṡ ka· . . . || ma‿ì mä·leťtä kaṡ siṡ | kuĭš‿ta o·ľli ru·ʙlà vaì || ke·zvȁ oľli‿ṡ ka·iťsküm̆menᴅ vî·s ka·ľlimp eť pi·ᴅit m̧ā·ṡt vä·ľlä koṙjama pâ· || ja‿siṡ tè·ę̆me iḱs nû̯ tü·ḱkì ki̯iḱ ä·rȁ‿ja siṡ | si·s̄ eṡs‿olę̄ᵐ‿mi·ᴅȁɢina || meìl oľli sū·rę̄mʙ | pla·ťs | ü·iťs läiťs ä·rȁ‿ja | siṡs‿ä·řrȁ so·ḱkuť eť | vę·ťku ā·ᴅù e·ňᴅäle siṡ | to·ľle‿i̯ṡt mašsìmĕ vî·sküm̆menᴅ ru·ʙlà ||

EMH 340. H. Keem, M. Must, 1961.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 89 a.

202. *Rõngu mõisa härrastest

ja‿siṡ | mu·i̯ᴅù oľli‿iḱs ä·ṙrä ka·ḥ | å· i·nèmine || a nō·rę̀‿ä̆řrä kü·ľl‿eṡs‿olę | tū̯ oľli kü·ľl‿a·ľʙ || tû̯· oľlì se·rȁne vä·èɢa u·ḥke vaì || koṡtki iᴅā·lijast vaṡt koṡ‿ta pro·v̀va tęì || oľli męnì ko·ľm nelì kûᴅ ä·rȁ | e·ňneḱku tu·ľli pro·v̀va || siṡ tû̯· oľlĭ‿iḱs vä·èɢa | nî· | eì męĕšta ü·ťtelᴅä | niɢu a·ḥnè vaì | kuĭš‿tà oľli || temä‿ṡ se·ľᴅzì nî· niɢu va·nà‿ä̆ṙrä e·zì | käìs ko·ťtust ka·èman meṡ‿suľ o·m̄‿ja | kuiṡ‿suľ o·m̄‿ja || kuì sā ka·ĕvašsit nî | keṡ vanà o·lę̀ja oľli ka·ĕvašsiva‿eť to·ᴅà‿vaì to·ᴅà oṁ va·jà‿siṡ | te·mȁ ru·ťtu a·ňᴅ‿ja a·viť‿ja pa·ranᴅ jäľle ||

---

[38] kj. ütleb vahel ka *kaňᴅìmihè*; [39] taheti; [40] ühiselt, üle hulga

Maali Loot

aga nõ·rè̮ärrä | a·ì jaȟ la·m̀ba ki·ñni‿meìl ü·ťtège̮ŕra || lä·ťsìmĕ ke̮·ik[41] *| o·ťseme lä·bì | eì leŏvȁ ko·šťe̮gi || pe·räst | lä·ťsime mē k a· ľ l a š s ę̀ ľ̵ ́ n e- g a | saĕme temȁ kä·ìte || si·s̄ | sa·ĕmè (ärrä) kä·ìte p a· r i ǩ k ĕ z e s t || sis‿jäì si·ǹna sa·ìzma | pi·ättämä te̮nè̮‿ja | siš mê· ü·ťlime eì „mê· tullimì‿nüì la·m̃mastę̀ perrä‿ja . . .“ ||*

„ja·ȟ | sü·gizĕ läťsi o·ǩtõbrigûl ä·rȁ | jäì s a· v ì r e[42] *karì mę̀·ìsa‿ja | nü·ìd jä·ľle mę̀·ťsàn“ || — — —*

mä·leťtä[43] *ku paľlu toš̀t la·m̀bast siš nę̀·v̆veťti | sis mašsìmĕ‿iks ä·rä‿ja | antti kä·ìte ja siš | ü·ťlimi‿jă säl mę̀·nì jäľle‿eì | „meš‿me nüì ka·ŕjanāzega tēmè ega mē‿š kä·zè mi·ǹnä | ja temȁ lä·ìts‿ja | täll‿olli pę̀·ŕzaǩke ka· laǹmmaste‿maǹ || ja nü·ìd eìj‿olę̀ mi·dägi tolle̮ga teťtä | nüt‿läme ko·dù‿ja | te̮m̀bame tū̃ le·p̀kude ü·leš*[44] *|| meš‿tä lä·ìts | kį̂·l-mädä pà·ĕga‿bā̃lè || ja·ȟ‿ja | sį̂· ka· läìts | ē·v à jällè läìts kį̂·lmäťtä*[45] *pû·‿manu || ja nūt te·mȁ läìts ka· mē la·m̀mastega | mē·p‿piàme rà·ha maš̀ma“ ||*

[41] keelejuhi kõnepruugis tavaline *kį̀ìǩ*; [42] Savirehe; [43] ei mäleta; [44] poome tolle lepikusse üles; [45] murdes tavaline *kį̂lmädä*

siṡ nā·raṫ ü·iṫs kę·ṙᴅ || ro·ḣkem[46] *miṫte mi·ᴅäᴅi || ja·ḣ | si·s̄ mašsìme ä·rä̀ kęik̀‿ja | ańtti la·m̀ʙa kä·ṫte || ja‿siṡ | ka*[47] *ma‿ì tiäᵏ‿kăṡ ka·řjame nāńè‿ṡ toľlę pę·ṙza‿i̯ṡt ka· maṡsę || mē na·ľlaťtimi eṅne to·ᴅà‿eṫ | „siṡ piàme le·p̀kun ü·leṡ pû·ma | me·š‿tä̀ lä·iṫs || eṫ koṡt mê· toᴅà ra·hà vęťtàme“ ||*

aᴇa me·ìl läiṫs ka· tä·ḣte[48] *| tûᴇęṙᴅ oľli re·ńṫ | sî ra·hà | aňnìme kä·ṫte‿ja | saìj‿iḱs vę·ḷᴇ ta·zà‿ja | tu·ľlime jäľle ä·rä̀ | ja ańtti la·m̀ʙa kä·ṫte ||*

EMH 341. H. Keem, M. Must, 1961.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

203. Hoolekese Mai huntidega hädas

sā̄l taḱkan keriḱku, aštuvere‿ʙṓle miňnä oľli vanast sûr räʙä. tû, meṡ priḱkaťtiri[49] *tarest siṅna pùi̯ᴅule, tû oľli puhaṡ räʙä oľlu, soè sizen uňnanuva. ja vareslom̆ʙin oľli tuṙʙiṫ lęěᴇaťtu ja küťtist teṫtu.*

miù emä oľli aštuvere külän oľlu säl ṓleḱkeze talul tüⁱṫrik̀, kuṫsuťtu ṓlekse maì. temä piᴅänu męìzaᴅe teòle käìmä. noḣ sûr męṫs vaheťtel[50]*, sa oľlit väzinu ja ärä iṙmenu kül̄, läʙi męṫsa tuľla, soè siľmä pąštava niᴇu tule li̯ḱ. oʙeze naḱkanuva turṡklema, kaè oʙene tuṅᴅęv ärä soè àězu.*

üiṫskęṙᴅ jäľle ṓlekse maì tuľlu ęᴅaᴇu jalḱsi ri‚èle, sā̄nu sījä, üťteldu: „oʙezit om̀ vaja, pâri oʙest. nüìᴅ lä‚äṫ koᴅu taᴇazi oʙeste peṙrä, tûᴅ oʙeze!“

jum̀mal‿ešsäḱke, mine nüìᴅ läʙi męṫsa û̯ᴅ[51] *minemä, kęňni oma kûs säěᴅze verṡta!*

siṡ läiṫs ta koᴅu ja vęⁱṫ kaiṫs oʙest, si̯ṡ tęzęle iṡte säⁱlᴇä, tęnę oľli käèᴇęřval. saì męṫsa va‚èle, oʙeze tūziva ärä‿eṫ soè męṫsan, paňniva turṡkama ja ajama, nîj‿eṫ viṡkap su kaṡ vaì säⁱľläst maha. oʙeze ku‿na üťtevęřzi jōzęva, siṡs‿om̀ küľl‿â, a‿ᴇu tęnę tęm̀ʙap taᴇazi, siṡ tęm̀ʙap su säⁱľläst maha kaḣ.

jaḣ, niᴇu oʙeze suṫ näňnuva, nî naḱkanuva turṡkama ja ki̯rᴅlema[52]*, eṫ nüìᴅ muᴇu sṓᴅik̀ tulep. vanast oʙene oľli küľlänᴅ kav̀val lûm suťte*

---

[46] harilikult kj. ütleb *roḣkęmʙ ~ roḣkęmp*; [47] vaata; [48] läks ka täppi, s. t. õnnestus; [49] brigadiri; [50] vahepeal; [51] öösel; [52] keerlema

vaṡta. eGa suzi mu‿alD nî eì taḣtvat ku lḗrist. ta tęṁBap lḗrisęl̆mest kiňni ja pit̆sit̆täp läBi, siṡs‿oṁ oBene temä oma. kịik̀ lụ̂m[53] *oṁ tark̀, üit̀seGi eìj‿ole periṡ ruṁmal. eDimäne azi, oBezele lḗri küⁱl̀Ge. ku oBene pâ oleṡ üleṡ tęṡtnu, siṡs‿oleṡ suzi lḗri küⁱl̆len ol̆lu. aGa oBene eṡ tęštaᵖ‿pâD. muGu tuřzaṡ kęvastę.*

soè tul̆luva ik̀s kęṙDkęřralD lähemBäle, oBeze kērelnu‿ja tuřzelnuva ku oit̀ku. aGa ęňneṡ jā̄nu ik̀s ṓ l e k s e m a ì oBeze säⁱl̀Gä‿ja sā̆nu tulema. eṡ sâ suzi temäle kal̆lale[54]*. aGa męt̆tęlnu küll̀‿et̀: nüìD ole ma ezi sut̆te nahan ja oBeze kaḣ. aGa aṅnu ik̀s tak̆kast oBezile ja ontte pâznu tulema.*

m a ì tul̆li siṡs‿oBesteGa sā̄lD räBäst ja męt̆sast läBi, sęit̀ ulkka mâD, siṡ saì r ę ŋ̀ G u väⁱl̆lä, joBa sū̆rtti‿Bäle. siṡ küll̀‿ol̆li kịik̀ i‿ù[55] *säⁱl̆län värisnu tol̆le iřmuGa. siṡ laznu oBestel tašsamBiDe miṅnä, läňnu kuivat̆tuzę*[56] *manu, koṅ rihi ol̆li. sâl tul̆li oṁmuGu ri‿èBeṡmine, maGaDa eṡ sā̆kki. ja ol̆liva siṡ kol̀m päìvä męìzan tụ̂n, tęnę kol̀m päìvä ořjaṡ peremịṡt. väⁱl̆län olema piDi eGä pä̆ěvi, eṡs‿ole aBi‿aṙmu lụ̂tta koṡteGi.*

H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

204. Hoolekese Maie isevärki puder

emä käěnu r ę ŋ̆ G u‿męìzDe rihele, siṡs‿ol̆lu kụ̂rmaDa karttulist tet̀tu put̀ru täl̀le manu, aGa äṙrä sānu tḗDä‿et̀ ṓ l e k s e m a ĭ j e l e nî al̀B sụ̂̄k̀ manu panttu. noḣ nemä va‿el ęDaGu pu‿aṡtanu t̆siGurit̀ męìzan, tęěze teòlize nârnuva‿et̀: „ṓ l e k s e m a ĭ j e l oṁ sḗnDeGa karttuli puDer üt̆ten!“

äṙrä kit̀nu‿ṡ valitsejale‿t̀: „üt̆telGe ṓ l e k s e m a ĭ j e l e, kuì temäle vịl nî alat̆tut̀ sụ̂̄kki manu paňDaṡ ja karttulD ärä ei kōrit̆ta, siṡs‿oṁ kol̀m päìvä talul‿ja kol̀m päìvä męìzan, sịṡs‿aňnap męìza sṓGi.

emä läňnu koDu‿ja kęnelnu ärä‿et̀ seDävizi ol̀li. peṙna[57] *üt̆telnu: „oì taìvak̆kene! vaì nî pḗnik̆kene lịr et̀, nüìD eì lâ siṡ nụ̂ peḣme kṓrek̆kěze enämB al̀la. ṡ‿laze nüìD suvel tüⁱt̀rik̆kul kol̀m päìvä sṓGi ịṡt męìzan‿ol̆la . . .“*

---

[53] vrd. *kịik̀ raḣvaṡ*; [54] kirjakeele sõna; [55] = *ihù*; [56] viljakuivatusruumi, kuivati; [57] perenaine

emä vaṡta‿eṫ: „mià ole kül̄ rahu, aɢa tẹze näèvä jo ja üṫlevä iḳs: „ṓlekse maìjel sḗnᴅeɢa puᴅẹr, ṓlekse maǐjel sḗnᴅeɢa puᴅẹr!“ eṫ mul̀ üiṫs kịiḳ, koṡt‿ma sṓɢi sâ. kuì karttulᴅ ärä ei kōriṫta, tulep jäl̆le valitseja kaèma, eɢa mina miᴅäɢi teṫtä‿ì sâ.“

siṡs‿iḳs kōriṫtu karttuli ärä‿ja panttu puᴅru‿siṡse kōriᴅu karttuli. muịᴅu eìj‿ole emä iḳs nî alamᴃaṫ[58] sụ̄kki enämᴃ sā̆nu. aɢa aɢanane leìᴃ küll̀‿ol̆lu.

H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

205. *Kui kartul oli antvärgitoit ja kangad kooti käsitsi

eɢa pa·l̆lu ka·rttulᴅ eṡs‿o·lè iḳs | nî· pa·l̀lu || sel̆lep[59]‿eṫ näìᴅ lo·ètti || o·ìjeṫti rä·ṫseṗpä‿jaoṡ eñnè‿ja | ja kü·lȁliste jaoṡ‿ja || siṡ‿ku tị̂·nᴅre saĕva ka· mẹ·nè | vẹ·ṫta vaṡt a·ḣjù pẹṡke[60] piṡtä | tụ̂· läiṫs to·l̄ | kị·ɢẹ̀ kṓ·reɢa || eṫ‿ta saì teṁȁ ä·rä‿süv̆vȁ || ja va·hel siṡ kḗ·ᴅeṫti ka·h̄ || no se·nìɢu ro·ḣkẹmṗ saì | si·s̄ kḗᴅeṫti iḳs su·p̆piṡ | eɢa nî·ᴃal̀lu ku·ĭvalt eṡ kēᴅä || jäl̆lè su·p̆piṡ iḳs | sû·rmiṫ ma·nù‿ja | ja‿ṡ ka·rttulᴅ ka·ḣ || aɢà‿no nü·ìᴅ oṁ teᴅȁ‿jo ü·lè a·rù || nü·ĭᴅ‿oṁ kị·ĭɢin pa·ĕɢun | ṫsi·ɢàᴅel‿ja le·ḣmil‿ja i·nèmistĕl || a si·ṡs‿ol̆li vä·hä‿ja | si·ṡ‿ku rä·ṫseṗpä ol̆lìva‿sịṡ | ku sa·iṫ vaĕṡt ni·p̆paṫta kẹ·r̆valᴅ | mùịᴅu o·ĭjeṫti iḳs rä·ṫseṗpiᴅe jaoṡ‿ja | sä·rätsiᴅe e·zìˌeräliḳke inèmiste‿jaoṡ | kü·lȁliste jaoṡ ||

(HK: Kas rätsepä käesivä ika vanast talust talule vai?) *jaḣ ta·lust ta·lùlẹ nî· | ko·ṡ jäl̆le ol̆li ku·ṫsuṫtu || si·s̄ vịᴅi si·ñnà krâm ka jä·r̀ɢi | mińtti o·ᴃèzeɢa‿ja | tụ̂ᴅi si·ñnà‿ja || na[61] pā·rìniṡte nā̄ kä·ĕzìvä‿iḳs | ka·iṫs rätseṗpä nī | kẹ·r̀raɢa || noˢ‿siṡ se·ᴅȁvizi saì tu tụ̂· jäl̆lè ä·rȁ teṫtus ||*

(HK: Kas sis lasti kõige maja rahvale tetä vai?) *no kuìj‿o·l̆li nî me·ᴅȁɢi tị̂·nᴅrel nüt | vaˌèl â· pe·r̆remiṡ | lašk ka· — — — || aɢa tẹ·nẹ peremiṡ eṡ la·zè | tẹ·nè ol̆li jä·l̆lè | vi·ṅᴅzẹmp[62] ||*

miùl kü·l̄ lašti ka·h̄ | iḳs nî ka·ṡkaḱke ä·rä‿um̆melᴅa‿ja || mā· ol̆lì ka· sänè | vä·hämᴃ‿ja | ja siṡ | e·ɢän pà·ĕɢan iḳs | mi·nèmä ka kä·r̆mäṡ || ja‿siṡ | ka·ŋ̀ɢa kuᴅàjit ol̀li vḗ·ᴅi || aɢa mi·nà naḳsi nṓ·relᴅ ku·ᴅàma‿ja | mi·nà ku·ᴅàzi || siṡ koṅ a·ĕnàmāᴅ vēᴅì ol̆li | ṡ‿ol̆li suvel ko·ṫtun

---

[58] halba. viletsat; [59] sellepärast; [60] ahju esinurka; [61] = *naḣ*; [62] ihnsam

eňne a·ĕnaŋɢut̀ | ka·ŋ̀ɢaɢoᴅàja || siṡ pò·ĕzi ka jä·l̀lè ṡ‿leę̆vä a·ìna[63]*‿ja | tęnę̀ tüt̀rik̀ ja‿si̥ṡ | siṡ mā· ku·ᴅàzi | nî·j‿et̀ ęk̀va ki·ňᴅzù va·t̆tut̆tiva*[64] *|| kaè su·vel . . . lä·m̀mäɢa ||*

na‿ṡ ańtti mul̀lę ka· tęzęst || tę·iṡt kaŋ̆ɢast ol̀li kû·s saìna | ta nî kü·m̀me || kü·ĭnärt tul̀lì sà·ĕnast ma·hà || ja tę·iṡt tul̀li jäl̀lè | ma‿ì‿ᴅä ka·t̀sa‿vaì . . . || tę·nę ol̀li ka·t̆tę̀ɢüm̀ne vī·jè (paasmalisen) *suàn sizen | tę·nę̀ kat̆tę̀ɢüm̀ne ku·v̆vę̀ || ṡ‿a·ńtti mul̀lę̀ ka· ülè kat̆tę̀ ka·ŋ̀ɢa | vî·s küĭnärᴅ linast rę·ĕvast || jäl̀le ro·h̀kemp | nüt‿ku tę·zę̀ tüt̀ruɢule || tû ańtti nî i·l̀ma nä·ɢèmäᴅä*[65] *jäl̀lè || ja·h̄ siṡs‿ol̀li ka· å· mi̥·l et̀ to·l̀lèɢi saì ||*

aɢa tę·nè . . . eɢä̀ eṡ mę·ĕštà | eṡ ta·hà ka·h̄ | te·ᴅä̀ | toᴅà tû̥·ᴅ vę·t̀ta e·ǹᴅä‿ᴂ̄le || aɢà nō·‿ṡ mi·nù pańtti jäl̀le ku·ᴅàma || sīn sānttę[66] *v a·l̀ɢut̆-tal̀ lę·v̆v e l ku·ᴅàzi || ṡ lę·v̆v e peṙna aňᴅ vî·s kū̆·närᴅ‿ja | ṡ mul̀l‿ol̀li a·làlę oĭję̆t̆tu si̥ṡ ku‿ma vil mi·hèle lät̆sì | ol̀li a·làle o·ĭjet̆tu | tū̥ rę·ĕ-vaṡ | pēnik̆ke i·l̀luṡ rę·ĕvaṡ ||*

no te·t̀ti ka· | pēnik̆kest rę̀·ĕvast || ta·lù la·t̆sę̀ ol̀lìva jäl̀le | no·ĕlè ko·etti jo va·ranᴅust || ja·h̄ aetti | lašti vä·l̀län ke·ᴅrat̆ta | tü·t̀ruɢu ke·ᴅ-rašsĭvᴀ || ku·ᴅàᴅa ka·h̄ jäl̀lè | kuì ku·ᴅàjat̀ eṡs‿olę || a kel̀l‿o·l̀lì ku·-ᴅàja . . . | e·ɢä̀‿üit̀s eṡ ta·hà teᴅä̀ (kudada) *. . . ||*

mu·ì̥ᴅù ku ę·ɢä̀ päĭvä ak̀siᵏ[67]*‿ku·ᴅàma ṡ‿ku·ᴅaṡ senik̆ku tû̥·ni || aɢa mi·ǹnu‿ṡ aetta‿ṡs*[68]*‿a·ĕnàle ka·h̄ || siṡs‿ol̀lit̀ sā̆l ko·t̀tun || ja pēnik̆ke ka·ŋ̀-ɢaṡ ol̀lì | ol̀li jo nī· | ta la·ɢùni ka· | sa ja·k̆kašsit näìᴅ‿ja o·l̀lit̀ || aɢà ik̀s ü·lè sa·ìje ||*

EMH 523. H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

206. *Suurtalu söögilauast

ma ol̀li ta·lù‿maǹ tî̥·nᴅre || ja si·s̄ | ol̀lì sâ·l | tę·nę̀ tüᴅruk̀ ka·h̄ | tû̥· ol̀li sū·rę̄mᴂ || tû̥· eṡ tahà toᴅà a·ṡja et̆‿ta | olę̀ṡ säl kō̆·ɢin pe·ṙnazę̄l a·p̆pìn[69] *ol̀lù vaì || tû̥· eṡ tu·lè || tû̥ läit̀s tü·hǜ | me·štèɢa‿ja ||* (mia) *jäì‿ṡ ko·ᴅù siňnà‿ja || ja si·s̄ | kēᴅet̆ti su·p̆pi | omà ka·t̆tè pâ·‿ᴅäìs |* (parandab:) *vaì ka·t̆tę pa·ŋ̆ɢiline pâ·ᴅäìs || ja‿siṡ | kē·ᴅet̆ti temä ä·rä̀ | koǹn‿ol̀li ka·rt-*

---

[63] lõid heina, niitsid; [64] s. t. reied olid üleni higised; [65] s. t. salaja; [66] siinsamas; [67] tavaliselt kj. ütleb *nak̆kašsiva ~ nak̀siʔ* 'hakkasid'; [68] mind ei aetud siis; [69] tavaliselt kj. ütleb *aᴂìn*

tuli ja sû·rma‿ja | ja ne·ňᴅe‿jaoṡ li·hàrā́zuǩke ka·h̄ ta·lùraȟva jaoṡ || ja‿siṡ | toᴅà‿ṡ nä·ekki | ko·nà siṡ tṷ li·hàrâs vä·l̀lä vẹ·etti || ṡ tṷ· ol̀li vẹettu vä·l̀lä ja | ka·ŏzìᴅäìs su·p̌pi || vẹetti sû·r ka·ŏzìᴅäìs | ra·ȟvast ol̀lì ka·pal̀lù | ko·l̀m ne·lì tẹ·iṡku tü·k̀ki || su·làzẹ naĕze‿ja ka·řjušse^{j}‿ja | kị·ik̀‿ol̀lìva sul̀‿ja | meš‿na ȯ·l̀liva po·ĕzì‿ᴅüt̀riɢu‿ja | o·mà lat̀sè‿ja | va·nà-ʙeremiṡ va·nàʙeṙnane‿ja | nṷ·r | nō·rẹ pe·ṙnaze‿ja kị·ik̀ | o·l̀lìva ||

si·ṡ vẹetti ka·ŏziᴅäìs sū́·rt su·p̀pi sā̄lt ka·t̀tẹ̀ʙaŋ̌ɢilitsest pâ·st ä·rȁ | ja si·s̄ | vîᴅi tâ·ᴅe ta·ɢùraȟvalẹ[70] || ja si·s̄ pańtti tol̀lẹ[71] kaŏ·zìᴅäìz | ve·t̄ a·zèmele || ja‿no tṷ· ol̀lì siṡ tị̂·nᴅriᴅe jaoṡ || ja‿siṡ | si·ṡs‿aetti kị̂·mä‿ja | kî·je lä·ʙì‿ja | pantti ka·ussi jäl̀lĕ | tṷ· su·^{i}p̄ vîᴅi tị̂·nᴅrile || ja‿nüt | nü·ìᴅ ma saì vị̄l a·rù | ku ma joʙà va·nẹmʙaṡ saì | eṫ me·s̄ te·t̀ti || ja·h̄ | ja siṡ to·ᴅa seẹ̌vȁ‿siṡ | jäl̀lè tü·t̀rṷɢu ja ka·řjušsẹ^{j}‿ja || po·iṡ‿ja || ja‿siṡ | nî· sàĕva‿siṡ | ta·lùraȟvaṡ e·ṅᴅäle va·rastaᴅa ||

to·ᴅà pa·remʙaṫ sup̀pi‿ja | li·hàrā́zuǩkẹ ol̀li ka· si·zèn || eɢa to·ᴅà | to·ᴅà mê· äriʙävän eṡ nä·è | pa^{i}l̀lalt pü·hȁl pä·ĕväl[72] kuì | kḗᴅeṫti ka·p̀stiṫ siṡs‿o·l̀li li·hà | sị̀ṡ sa·iṫ lihà || mù·ị̄ᴅu ol̀li pî·m ja | su·^{i}p̄‿ja | le·ìʙ‿ja | ka·là ka·h̄ || ja‿ṡs‿ol̀lit to·l̀lèɢa ra·hù ||

(HK: Mes kala ike olli?) *ḗ·riŋɢe ik̀s o·l̀lìva ä·nämʙiᴅe || jaȟ ē·riŋɢ ol̀lì viṡt ta·lù‿maṅ ka· kü·l̄ e·ňnemʙeᴅe || jā aɢa mu·ị̄ᴅù‿ja | pî·m‿ja | a·p̌-pù‿ʙîm mṷ̄·ᴅuǩki eɢà | rị̄·ṡka‿ṡs a·ňᴅà || rị̄·ṡk teṫtäṡ* (supis) *|| su·p̀pi ka·kḗᴅeṫti vahel | rẹ̄·zaɢa ||*

EMH 523. H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

207. *Muistsest rootslaste matusekohast

rẹ ŋ̌ɢù mẹ·ìzan ol̀l‿üt̀s . . . | mä·ɢì om̀ — — — || nî | va·l̀aǩkiᴅẹ va·hèl ẹk̀va | ja ü·le mä·è käip̀ | va·l̀aǩkist lä·ʙì || siṡ toᴅà mä·k̀ke ü·leṡ ei kü·ňneṫtä || sā̄l om̀ kẹ·jò‿ja | ja kị·ik̀suɢust krâ·mi ka·zùnu joʙà ik̀s ilùzaṫ pū́·kkeist pâ·le‿ja || sūrẹ^{p}‿pû· na‿ìj‿o·lẹ eɢa kû·zi[73] ka·h̄ eìj‿o·lè || siṡs‿o·m̄ | siňnà om̀ ka·zùnu joʙà pi·ȟlu‿ja | mẹnì u·ìʙu‿ja | kị·ik̀ meṡs‿om̀ ka·zùnu || ta‿m̀ kü·l̄ kešk mẹìza nu·ṙme | aɢa teᴅȁ eì luʙaṫta ü·leṡ küṅᴅä ||

---

[70] s. t. tagakambri rahvale; [71] tollele; [72] pühapäeval; [73] kuuski

sâ·l oṁ | si·s̄ | se·rä̆nĕ niɢù üiʲts va·l̄ va·heʲʲeʙäl . . . | lä·ʙì noĕɒè va·ˈlaĕkiɒe läʲ tū̆ | ke·šk va·ʎaĕkuʲ̀ || tā_ṁ vē̆·ɒiĕke niɢù kę̆·ɾɢemp | niɢù va·l̄ olę̆ssi | ja to·ɒa_ì luʙaʲʲta kü·ṅɒä ja sē·nì_ānì eìj_olę̆ kü·ñneʲʲtu ka· ü·leś || o·m̄ tū̆ | kę̆·ĕvistiĕ siñnà (kasunu) *sǟl mi·ɨmast va·ʎaĕkust lä·ʙì ||*

sâ·l oṁ siś | oʲʲlù va·nast rõ̆·ɒzi sę̆·ɒà || — — — oṁ sâ·l üiʲts ki·vì | nu·ɾme_sēn vaì | toʲʲlę̆ | mę̆·ʲsaĕkę̆zę̆ vē̆·rèn | oṁ sǟl üiʲts ki·vì_eʲ | „sîn iŋɢap rõ̆·ɒzi vä·gì | nî niɢù ki·vì prü·gì“ || ja siś sâ·l oʲʲlę̆v siś sę̆·ɒà ka· oʲʲlu_ja | ja o·m̄ tu va·l̄ ka· — — —

(HK: A merätse nu valaku olliva?) *ne·li vaĕkkamaɒ oʲʲlì va·ʎaĕkku pi·ĕ̆kä_ja | ja si·ś | ni·gù nüit tre·hväś | va_èl*[74] *oʲʲlì . . . pi·ĕ̆kemʙ vaʰèl oʲʲlì jäl lü·hemʙ | ko·śs_oʲʲlì säl | mę̆·ʲsa sizen vaì || ja ko·ṅn_oʲʲli i·ɨmà_ja | nuĕ̆kkę̆ ko·lĕ̆kkę̆*[75] *oʲʲli || si·s̄ pantti ma·nù_ja | manʲ vę̆·etti || aɢa mu·ɻɒu oʲʲlì | va·ˈlaĕkku niɢù | niɢù pa·nę̆ | pę̆·ɾmanɒu la·v̆vu mą̄ mi·nèma | si·s̄ | sâ·lɒ läiʲts ke·škpaĕɢast lä·ʙì* (tu vall) ||

(HK: A noid olli õege mitu sõs vai, valakit? ||) *noh̀ mi·ɨtù vaʎaĕkuʲ̀ jā·h̀ || vî·s kû·s sä·ĕ̆ɒze va·ˈlaĕkuʲ̀* (kost) *läiʲts lä·ʙì || eṅne toʲʲle ke·škpaĕɢa koʲtal . . . || ja tū̆ mę̆·ʲts kā·_ṁ iĕ̀ks â· pi·ĕ̆ || ta_ṁ nî | sɨ̀st* (Rõngu) *mę̆·ʲzaʙūlɒ | vä·ikse_ɾę̆ŋɢu mę̆ʲza_ʙōlè || ja·h̀ | ä pi·ĕ̆ | ülè pa·ɾĕ̆gì | tę̆zę̆lʙūl mę̆·ʲzaʲ ę̆·kva || ja_to·ɒà eìj_olę̆ ü·leś kü·ñneʲʲtu | eʲ sǟl oṁ rō̆·ɒzì vä·gi pu·hkap_ja || ja oṁ sē·nì ā·niᵗ_teɒà̀ o·ɨjeʲʲtu ||*

EMH 524. H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

208. *Langetõbine naabrinaine

mu·ʲl_oṁ vɨjeśtę̆·iśkuś ma·ì toɨst mē·len | eʲ mā aì la·ṁsiʲ eɒìmäst kę̆ɾɒa ta·nùmiɒe siñnà | kę̆·ñma || jah̀ ja_si·s̄ | oʲʲlì sâl la·ṁmastę̆ maṅ | ja mul̀ sin ü·lè | pe·ṅɒre_ʲ̀ | jälle pʲ̀·ɾìmʲ̨ś . . . | mö·ʲɒre || ja mö·ʲɒre na·ĕnè tullì siś ka·h̄ | mi·nù manu si·ñnà || ja te·mäl käìs ko·ʲìsklę̆mize ä·ɒà || ja me·ʲjè i·ɨtseme sǟl ja aĕme ju·ɨtu_ja . . . | a·ĕme ju·ɨtu_ja || ja nü·ʲɒ eɨs_olę̆ mi·ɒäɢi te·mäl ka· äɒà eì | eɨs_olę̆ mi·nà nä·ṅnu ka· to·ɒà ä·ɒà || kaĕ mē· oʲʲlime ü·ɨtè va·nutsę̆_ja ütten kõ̆·lin käʲ̨zìme_ja | jā e·s̄ mę̆ĕšta mi·ɒäɢi taɨst pe·ʲlaʲta || — — —

[74] = *vaʰèl*; [75] nurki

jā i·ṡtsęmĕ sâl‿ja | vi·ṡkap̀ temä minù kęřvàlę pi·k̀käli | ja mi·nà sâ·lᴅ jū̧·ṡkma ja | la·m̀ʙa ka· jō̆šten ko·ᴅù || la·m̀ʙa la·utta ja e·zì ta·ṙrę pa·k̀ku ||

ja si·s̄ a·k̀nast va·h̀tsę‿eṫ | eṫ ma ka·è eṫ me·ṡ‿tä säl te·ɢè‿ja || ja siṡ ke·ⁱp̄ tu kä·ìs ik̀s vi·uh̀ vi·uh̀ vi·uh̀ | nî kä·èɢa vil vì·huṫ | ik̀s ke·p̀pi || siṡ mi·nà nak̀si pe·l̀ɢämä‿ṫ, ku‿ᴅà nüᴅ ü·leṡ tulęp̀ | vī̧·mäṫte tulęp mē·lè‿ja | mi·nà pe·l̀ɢä teᴅä̀ || ja pa·ñnì u·šsę̀ ā·kki eṫt‿eì sâ·‿ja || si·s̄ temä̀ pi·l̀zę tol̆lę̀ ke·p̆pìɢa säl kä·èɢa ik̀s | tol̆lę ki·vì‿unik̆ku päl̀ vī̧·l‿ja || siṡ | pe·räst si·s̄ | višt läiṫs tū̧ a·ìɢuṡ ü·lè | te·mäl || me·ṡsuɢunę[76] ta o·l̀li to·ᴅà minà‿ṡ nä·è || i·řmùɢa jōzi ä·rä̀ ||

ja tu·l̆lì siṡ sâ·lᴅ ü·leṡ ja | iṡtę rā·zik̆ke a·ìɢa || ja mi·nùl iṙm nü·ìᴅ eṫ tu·lęp mē·ᵏ‿koᴅù || aɢa e·ṡ tu·lè || jo·ʙà‿jo saì nî a·rù‿eṫ lä·iṫs mä·è pō·lę̀ | jäl̆lè kę·ñma | oma ko·ᴅù minèmä || si·ṡ läiṫs ko·ᴅù | si·ṡs‿eṡ tī·jä minà änämʙ mi·ᴅä̀ɢi meṡ täṡt o·l̆lì || sē·nik̆ku tę·zę̀ ko·ᴅù tul̆lìva | si·ṡ minà kę·nèli | tę·zę̀ üṫlivä‿eṫ te·mäl käìp‿jo kō·lɪsklęmize ä·ᴅä̀ ja | tū̧· tul̀li tal̆le pâ·le ||

ja‿nt[77] si̧ṡs‿ü·ṫteɢęřra jä·l̆lè ol̆lì nu·řmę‿ʙā̄l | temä̀ e·ṅᴅä po·ìɢ || ja mi·nà läṫsi jäl̆lĕⁿ‿nî tę̄·zeni tal̀lu meìl eṡs‿o·lę̆‿tū̧·ɢęṙᴅ nî | mī̧·vuṙri || ja‿si·s̄ läṫsì | jä·l̆lĕᵗ‿tę·zęlę̆ talùlę̆ o·ṫsma || si·s̄ näì mi·nà jä·l̆lè siṡ | po·ìɢ ol̆li tal̀ nu·řmèn | ę·k̀va tī̧· vē·rèn || ja siṡ o·l̆li temä̀ ma·hà saᴅànu si·ṅ-na‿ja || po·j̧àl ol̄ nî pę·l̀vi‿nęàl || ol̀li sâ·l | ṡ ol̆lì tu ä·ᴅä̀ jä·l̆lè tal̀ pâ·l || ja siš‿mà nä·ìje eṫ‿tä̀ ol̆li sū·ręn va·lun ja ä·ᴅä̀n || ja‿siṡ | mi·nà eṡ laǫ̆zu‿ṡ po·j̧àlę sęñnà | añnì o·ʙezele pī·ṫska läṫsi mū̧·ᴅä‿ja | ja siñnä jäĕvä mę·lemʙa || ja ro·h̀kęmp minà‿eṡ tī·jä ||

mū̧·ᴅù[78] ku‿ᴅà sa·ì‿ṡ paɢezi kül̄ ko·ṫtust ä·rä̀ | aɢà o·m̆meṫte tā̄ eṡ jo·hù särṫse ę·ñnęṫtuzi[79] eṫ‿tà mę·nę̀ lō·ma alà olęṡ jā̄nu || aɢa ta sa·ì ik̀s | pe·rän kū̧li ta kü·l̀l‿ä·rä̀ || ja‿si·s̄ temä̀l eṡ kä·ì nū̧ ä·ᴅä̀ | ku‿ᴅa ol̀li om̆mi la·ṫsi ra·zèvuzęn[80] | a ku‿ᴅà | ä·rä̀ sa·ì | tul̆lìva jäl̆leⁿ‿nū̧ a·ìɢuzę ta·k̆kàzi[81] || ja·h̄ | siṡ tul̆liva ta·ɢazi | siṡ o·l̆lì jä·l̆lè a·ìɢe || a ku la·ṫsi ka·ṅze | siṡs‿eṡs‿o·lè || tä·l̀l‿ol̆li ne·lì po·ìɢa ja | ko·l̀m tü·ṫtärᴅ | sä̀·ĕᴅze tü·k̀ki ||

EMH 524. H. Keem, 1963.

---

[76] murdes tavaline *meräne* ~ *märäne* ~*märänDe*; [77] = *ja nüṫ*; [78] muidu; [79] sellisesse õnnetusse; [80] s. t. kui ta oli rase; [81] harilikult kj. ütleb *taɢàzi*

209. *Hüvast hobusest

o·štìmi üt̆te o·Bèze || tū̯ ò·Bene ol̆li üit̀s a·řmaš ò·Bene || te·mȁ ol̆li va·Gà[82] *| eš pu·rè eì mi·Dȁgi ja ol̆li ü·t̆tEšsä ā́·štane || — — — jah̀‿ja si̯·š | te·mȁ ol̆li nî· å ò·Bene | kui temȁ . . . tę·nę̀ tah̀tsę temäst mū̯·Dä | ja temȁl ol̆li tī̯· ja·l̀Gu al̄‿ja | tę·nę tah̀tsę mū̯·Dä | niGu ta tę·zę̀ på·D nä·ìje | nî· pi·štse â·ma || kaš sinà pi·Dȁnu vaì pi·DȁmäDä | š‿temȁ lę·ĕGaš*[83] *| aGa mū̯·Dä tä‿š la·zè || ja si·š si·nà vęĕzit ju·l̀Ge på·l ol̆là eGa te·mȁ kę·vèriDe eš jṓzę | i·k̀s ę·k̀va‿ja || ištu*[s]*‿sinà på·l ja ol̆ja o·ȟjà eǹne ki·ňni ||*

ja ü·it̀skęr̀t treȟväšsi siš tī̯·Bäl | ko·k̀ku | rę·ŋ̆Gu nō·re̯ǎřräGa || ja rę·ŋ̆Gu nṓ·re̯ǎřrä ol̆lì | ka·t̆tę̀ kiřjù vä·ik̀se ko·ĕràGa[84] *|| ja te·mȁ eš vęì ka·šse nä·t̆tȁ || ja kui ka·s̄ . . . nä·ì*[85] *š‿lašk ęk̀va ko·ert̆tel ä·rȁ mur̀Da || — — —*

ja si·s̄ | sę·ĕDìme pe·rą̄tsiDe | te·mą̀ ol̆li ī̯·n | ja minà ta·k̀kan o·mà oBèzeGa || te·mȁ ol̆li ra·t̀sal || jah̀‿ja ka·it̀s väikkest nî . . . ke·škmäst ko·èra ka ü·t̀ten || nū̯ le·ňnäšsivą[86] *ka· ol̆li o·p̆pet̆tu kaš pū̯·lDe pû·De üleš || ja nä·ìje nüit̀ te·mȁ | ta·lù‿maǹ nî·j‿et̀ | et̀ ka·šse ol̆li sā̄l | ta·rę̀ sa·ìnvērèn || kašsì ol̆liva sa·ìnveren så·l | pi·k̀kut̆tiva lä·m̀mä‿Gäèn‿ja | nü·ìD eǹDä pe·ňneGa siňnà | ä·rȁ mu·r̀ma*[87] *|| ja siš jäl̆lè kå·nDze ta·lù manù‿ja | mi·nà lät̆si sēnì mū̯·Dä || lät̆si sēnì temäst mū̯·Dä | ja temȁ jäì ma·hà | ka·šse siňnà ta·k̆kà âma || ja mi·nà lät̆sī tü·ik̄ mâ·D ä·rȁ‿ja | ka·è | nṓ·re̯ǎřrä tu·lę̄p ta·k̆kast || ja tu·lę̀p si·ňnà ja ę·ikkap ik̀s „nà·ĕne pià o·Best kiňni! || nà·ĕne pià o·Best kiňni!“ || et̀ temȁ mū̯·Dä sā́ssi || a mi·nà pià ò·Best ki·ňni | niGu tè·mä saì . . . | mi·nù oBène te·mȁ oBèze på·D näì | nî pi·štse jū̯·škma || ja jū̯·škse nîj‿et̀ tą‿š la·zę̀ nṓre̯ǎřrät̀ mū̯·Dä || ja nṓ·re̯ǎřrä leňnäš lu·m̀me mū̯Dä o·mà oBèzeGa || jä·l̆lè tul̆li jä·l̆le*[n]*‿nà·ĕne pià o·Best ki·ňni || niGù ta tę·zè oBę̀ze på·D näì | tę·ist mū̯·Dä‿š la·zę̀ ||*

ja·h̄ | et̀ tā‿li vä·èGa ařmaš o·Bène || ku·ì tah̀tsę sålD mę·ìzast š‿mę·nì jäl̆lè ò·Best | nî· niGu ka·r̀jasak̆sa vaì pē·nemBä || siš nä·ìl ol̆li temȁ‿Bäle å· mī̯·l̆ | ja tā‿l̆li i·l̆luš tu·Blì ka·h̄ || ku vī̯l te·ik̄ på·l o·l̆lì‿š | ol̆lì mu·št o·Bène | siš juštku rû·BliDük̆ki ol̆lìva || ja va·nast ol̆li męìza ka·ňDimēštel vä·èGä ilùza o·Bèze | nüìD eìj‿olę̀ lṓ·źin[88] *mit̀te üt̀te o·Best sä·räst ||*

---

[82] vagune; [83] kihutas tulise kiiruga; [84] murdeomane *penìGa*; [85] nägi; [86] tormasid; [87] kj. ütleb ka *mur̀Dma*; [88] kolhoosis

siš‿ta oľli å· o·ʙene | siṡ ne·mȁ ki̯ik̀ si·litsivä ja a·ř̌mastiva teᴅȁ | ja nü·it tuľli kę·ṙᴅ kä·ṫte suvel üṫteɢęřra || a·ěnama oľli pe·ḣme | ja siṡ | jä·ì siňna pe·ḣme siṡse te·mȁ || ja‿ṡ nemȁ u·p̌puṫtiva[89] *teᴅȁ ki̯·ik̀ sā̄lṫ pu·ìjèɢa ja | kuiṡ‿na vä·ľlä sa·ěvà || ja‿siṡ sàěva vä·ľlä ja‿ṡs‿ò·lę taľ mi·ṫte mi·ᴅȁɢi || vē·ᴅiḱke niɢù ja·là oľlìva ka·ŋ̀ɢemʙa || ja sē·niḱkuì jäľlè ko·ᴅù saittę*[90] *| ā·ńàmā manṫ | sē·nì oľli . . . eṡs‿olę̆ mi·ᴅȁɢi || ja o·ʙène oľli te·ř̌ve sē·niḱkuì sü·ɢìzezeni || ja lä·ṫsì mina siṡ | ke·ŕkkuᴅe | eᴅimätse pü·häl sâl‿ja | sāmè pû̯·lᴅeᴅî̯ᴅe | ò·ʙene naḱkap̀ a·ḣkaṫtama || ja·ḣ | naḱkap a·ḣkaṫtam̆ma || me·s̄ nüìᴅ o·ʙèzel . . . ||*

mi̯·ṡ kaṙɢap ma·hà ka·èma‿ṫ | kaṡ ri·ňnuṡ a·ľvastę vaì || ja sä·èʙ säl ri·ňnust‿ja | vęṫtap sā̄lᴅ siṡ la·k̀ka vä·ľlä ja | lâ·me jä·ľlè || e·ì i·k̀s | eì täʰenᴅä tû̯· mi·ᴅȁɢi‿ja || i·k̀s saěme kü·l̄ keŕkkun ä·rȁ käv̆vȁ‿ja tuľlìme ko·ᴅù ka·ḣ || ja i·k̀s nî· niɢu o·ʙene vä·zìnu | eìj‿olè mi·ᴅȁɢi nî rî̯·mza || ja si·ṡ leì vi·št | tū̯ su·vène a·ìɢ taľlę ma·nù[91] *| me mę·ṫlimi e·zì || eṫ sē·nì‿āni oľlì ta te·ř̌vè || ja jä·ìje a·ìɢeṡ ja tu·ʙli iľluṡ o·ʙène ja a·ř̌maṡ o·ʙene | nîɢu o̯·mà la·iṫs ||*

mi·ᴅȁɢi | jäìj‿a·ìɢeṡ ja | kû̯li ä·rȁ || ja·ḣ‿ja | nü·ľliṫti ä·rȁ ja | tā‿ľli nî· i·ľluṡ ra·zvane li·hà . . . || eṫ va·nast mù̯i̯ᴅu‿ṡ sa si̯·ppi kui sa‿ṡ vę·ṫta ko·ṡteɢi || lṓ·ma muštęmʙ ra·zù‿ja | ik̀s | tük̀se ki·ṫsaṡ kä·ṫte‿eṫ eṡ sâ·nî‿ʙaľlu si̯·ppi || no olęṡ vęěnu sā̄lt lę̀·ěɢaṫta | aɢà | vęṫtiṫ väěᴅze kä·ṫte‿ṡ lęikka kä·è || kä·è eṡ lę·ikka || mi·ṫte‿ṡ lę·ikka kaṡ | tî̯· miš‿sa ta·‿at | ko·ṡteɢi‿ja | paňnìva vä·rìzämä[92] *|| ma‿ṡ sâ omà à·ř̌mast o·ʙęst lę̄·ɢaṫta || tā‿ľli muľ kuì tę·nę̀ i·nèmine | o·mà i·nèmine ||*

EMH 524. H. Keem, 1963.

KORUSTE K. < TEEDLA K.

Maali Loot, 91 a.

210. Ilmekaid ütlemisi

jut̄ tū̯ jū̯ṡk niɢu vař̌rin, ezi oľli ülevän kuḣja oṫsan, teriṫ kuḣja.

mūṫ tā‿ì tî̯ ku tęìzi sęk̀lap[93]*, tęne inemine ik̀s rišti am̆mastę vahel.*

kę̄ruṫtap suľle eṫte‿eṫ nî ja nâ, vęľzip sû‿siľma täìs‿ja läṫt‿ezi koṡ tuhaṫ[94]*.*

---

[89] upitasid; [90] said; [91] s. t. suvine õnnetus andis end tunda, tõbi lõi välja; [92] hakkasid värisema; [93] s. t. räägib teisi taga; [94] kaob ise jäljetult

väèga â oṁ ku mi̯ìst‿naiṡt üt̆te mêlelize oṁ, si̯ṡs‿elävä nigu la̯ṫsebâr vaguste.

nemä väĕdänuva toda va[i]ṡkai̯ vaŋ̀kri‿bäle tę̀ṡta, aga elu lû̯m, ta jo rabelep‿ja rap̆pu̯ṫ̆tap, sina puñniṫ̆ta kaṡ‿vai̯ vi̯mätse tukmeni.

üt̆tel oṁ lai̯ṫs nî ärä ei̯ṫ‿ei tuñneḱki, aga tęzęl oṁ valu‿ja vai̯v, tsuzip ümbre riṡtlu̯ije nigu väĕṡtega.

ku‿za vai̯j‿ar̆mu peräst panešsi la̯ṫsęlę tęze mêle, sinu ar̀m ei kū̯ni täl̆le manu, ta läṫ̆‿iḱs sui̯ käeṡt ukka.

mę̀ne tü[i]truk̆ku oṁ, li̯kkerdaze pälę poĕšte ümbre, nemä‿i̯ kaè tû̯ṡt ei keṡtegi[95].

ega mui̯ kañju ei̯j‿ole, ei vîn pudęlide jäp̀, aga tęnę‿koi̯mas̀ toi̯l‿oṁ vi̯nast kañju, tû luk̆kuṫ̆tap, valap nigu püt̆ti jälle.

tedä oṁ säettu mi̯ṫ̆ma ameṫ̆ti pâle, aga ei pià pâd[96].

siṡs‿oĭ̯li mui̯ raṡse kül̀ süämen, ę̀kva nigu kivi kû̯rmai̯ vedäzi vaṡta mäk̆ke.

vanal inemizel oigap ki̯i̯k̀ ihu säi[i]l̆än, sâld‿ja tä̆lt tsuṡkap, sui̯l‿ei̯j‿ole terv̆ust koñnegi.

ei̯ sedä enämb ei̯ kiñniṫ̆tä[97], sedä vañna ihu, ku sur̀m tulep, si̯ ti̯p ki̯i̯k̀ üt̆te ä̆s[98].

s ū̯ i̯‿sep̆päl[99] oṁ sêre mar̆ja kañ ärä kujunuva, juštku piñnukse ni̯ sêre lû. temäl oṁ liha ki̯i̯k̀ säi[i]l̆läst kadunu, mugu kędenep‿ja kędenep, pai[i]l̆ṫ̆ naḥk piäp luid kiñni.

ku lû̯m oṁ vigane, ta äviṫ̆tädäṡ ärä, aga inemine oĭ̯gu ta lĭ̯kme kui̯ vanavunu, piäp kañnaṫ̆tama sêni̯gu peräline tulęp.

si̯l̆mä oṁ nî ärä kañmaṫ̆tedu, jušt nigu vęrkk‿oleṡ i̯n.

vägi kiñniṫ̆täp jo süändd, aga vanast oĭ̯li vezine tu sû̯k. ku‿za läṫ̆sit üle muru, siṡ kę̄ṫ lappu.

illuṡ razvane liha oĭ̯li, aga käè eṡ lâ väĕdzega kü[i]l̆ge, mi̯ṫ̆te eṡ sâ koṡtegi kibenai̯ lę̀ĕgaṫ̆ta, nî kañju oĭ̯li toṡt obezest.

peni karaṡ i̯l̆mti̯dmädä[100] nę̀na kü[i]l̆ge, tę̀mmaṡ nę̀na läbi ar̆mmaste, nüi̯d nę̀na kri̯mavile, veri pâl ki̯i̯k̀ pizarin.

üt̆siṫ̆tedu pędi kazzava parembide ku tsüt̆sin, ja ku näi̯d kaṫ̆teḱkeste, ka oṁ kidurambа.

---

[95] millestki; [96] ei pea piiri joomisel, s. t. on alatasa purjus; [97] tugevaks ei tee; [98] s. t. võrdsustab vanad ja noored, terved ja haiged; [99] Söödi-nimelisel sepal; [100] ootamatult, järsku

nöp̆simulk̀ piäp kęvaste üle aṙjama, ta laɢunep jo ärä, ku‿za viṡkat niɢu varęṡjal̀ɢu[101].

il̀m ãnet̆taṡ, pil̆vet̆tämä nak̆kap, ãp̀ niɢu ah̀ka tal̀va‿ʙãle.

vęipp‿ol̆la et̀ vanemʙ[102] *tulep ka ęɒak̆kuspōlen vä'l̆lä, il̀m om̀ säräne imelik̀, niɢu läm̆mät̆täṡ jäl̆le.*

H. Keem, 1963.

KORUSTE K.

Amanda Tamm, sünd. 1902. a. Koruste külas Savirehel keelejuht Maali Loodi ainsa tütrena. Kooliharidust 4 talve. Abiellus Udernast pärit Voldemar Tammega, kes tuli Savirehele koduväiks. Surnud 1965. a.

211. *Noorest ja vanast Anrepist

rę·ŋ̆ɢun ol̀li nû·r aňɒrep̀[103]*‿ja | ja‿ṡ ka·ňɒìme naĕnè | ka·ňɒìmis aìje vi·l̀lä*[104] *säl̀ pa·řɢì tak̆kà‿ja || sō̆·ɢiɒuňnil tul̆lù i·mù | naĕzel ka·èma miṅnä‿et̀ | ku·iṡ sā̆l sa·k̆semʙal pū̆l e·let̆täṡ || ja siṡ ro·nìnu sā̆lt ü·lè va·l̆lì‿ja î·lnu siňnà ä·ṙʙäni lähik̆kešte‿ja | ja sā̆·l ol̆lu üit̀s i·l̆luṡ pû· | ka·-zùnu | ä·ĕɒzenu || ja siṡ te·mȁ | mę·t̆telnu‿t̀ mā muřrà sī̆·ṡt üt̆tè | ä·it̀smek̆-keze vaìj‿o·šsak̆keze || eìj‿ole nä·ňnuk̆ki a·ňɒrep̆pit̀ || ja a·ňɒrep̀ treh̆vȁnu nä·ɢèmä | nû·r aṅɒrep̀ | ja ka·ňɒìme naĕne jū̆·ṡkma | ä·rȁ pa·k̀ku nü·ìɒ || ja tû· ta·k̆kast jä·ṙɢi | ja jōznùva sē·nìɢav̀va ku si·ňnà . . . ||*

(Maali Loot): *pa·řɢist lä·ʙì ||*

va·l̆lì jûrɒe[105] *| sâ·lɒ eṡ sâ jä·l̆lek̆kina | ęk̀va ä·k̀ki ü·lè || jā | siṡ sē·nì sānu rāʙat̆ta a·ňɒrep̀ u·ňɒriɢust ki·ňni‿ja | t̆sit̆si u·ňɒruɢuk̆kene ja | ę·k̀va | u·ňɒrik̀ la·h̀ki || ja‿ṡ na·ĕnè ik̆kì pâ·zenu sâ·lɒ siṡs‿ä·rȁ‿ja | tol̆lè ku·řjà tû̆ pā̆lɒ | et̀ tu o·šsà ä·rȁ muřɒ‿ja | ja sānù pa·k̀ku || siṡ mī̆·ṡ perän kę·nel̆ kę·ĭɢìle‿t̀ | „rę·ŋ̆ɢù | nō·rè‚ä̆řrä lah̀kse mi·nù naĕzè u·ňɒriɢu ä·rȁ“ ||*

mi·nu ezȁ ol̆li mę·ìzan ka·ňɒìmī̆ṡ‿ja | siṡ nä·ìl ol̆lì mā̆·rät̆tü siňnȁ | et̀ nî va·ŋk̀re pu·ìɒ vai rī̆·štà pu·ìɒ[106] *ka·h̄ aṅtti ka·ňɒìmēle || te·mȁl ol̆li o·ʙène | ja‿ṡ | tā mu‚alɒ*[107] *eṡ sâ· || ja‿ṡ läňnu siňnà o·t̆sma nüìɒ | mę·t̀-sa | ja‿s ä·řrȁ tul̆lù siṡs‿a·ṅma noìɒ pu·ìɒ || ja‿ṡ | jō̆·znu ik̀s ü·t̆tè pû·‿mant̀ tę·zè manù‿ja si·l̆itsänu‿ja | e·ìj‿olè | me·rästeɢi męiṡtnu nüt a·ṅɒa |*

---

[101] hõredate pistetega õmbled; [102] äike; [103] viimane Rõngu mõisnik von Anrep; [104] niitis vilja; [105] murdeomane *manu*; [106] tarbepuid; [107] mujalt

s̀‿mi·nù ezȁ ü·ťtelnü‿eť | eť „no sî·n om̀ jo pu·ìᴅ kü·ľlänᴅ | meṡs‿ä·řrä siṡ nüìᴅ nî·ʙaľlù jṓ·zeʙ‿eť | vẹ·ťtàmi sī́ṡt eňnè kẹ·řrast“ ||

ä·řrȁ üťtelnu‿eť | „jâ·“ eť | „kuì mi·nà seᴅȁvìzi nüìᴅ | mẹ·ťsa lā́ṡta‿eť mi·nùle sāp̀ seṡt mẹťsast‿ja minù po·jàle || aɢà meṡ tị̂ʙ siṡ minù po·jaʙoìɢ | ku mi·nà nî lā́·ṡta“ ||

nā· | lẹ·p̌puṡ[108] *ik̀s sa·ì ja kořjaš vä·ľlä säräst meṡ | jäľle a·lamʙ oľli | eť siṡ sā̄·lť saì ik̀ki ri·štàʙû ä·rȁ ||*

EMH 524. H. Keem, 1963.

KORUSTE K.

Anna Sööt, sünd. 1883. aastal Koruste külas Kolga talus põliste korustelaste peres. Õppis raamatutarkust Koruste külakoolis 4 talve. Abiellus Valguta mõisa sepaga, mehevanemad sündinud ja kasvanud Rõngu vallas.

212. *Karjapõlveaegsest elust ja toidust

jā‿ja ku·ì tuľli jäľleḱki mu·nàʙühȁ || oì e·ìᴅeḱkene || siṡs‿oľlì kü·ìn ṡ pańtti kü·ìni ä·ľ ü·leṡ || siṡ sâ·l oľli kī́·k̀[109] *| ṡ tuľliva tü·ťriɢu‿ja pò·ězi kü·läst | sā̄lᴅ ü·m̀ʙreᴅī́ru tu·ťva kị·ik̀ siňnä ko·k̀ku || ja sū·re tüᴅruḱku siṡ ja pò·ězi sā̄l mä·ŋ̈ɢziva | ja? siṡ ä·ľziva | ja la·ùlziva || ja siṡ | mi·à oľli siṡ la·ťseḱke | ťsi·àɢařjuṡ | oľli‿ma || si·ṡ‿ma oľli vaeṡt ü·ťtelᴅä nī ka·ťtᴇšsa â·štane || siṡ | läťsiť ka· siňnä ka·èma || — — —*

ja‿siṡ po·ězì | siṡ küšsevä tü·ťruḱkiᴅe käeṡt mu·nè[110] *|| siṡs‿oľli mu·nà vä·řviťtu ärä | mi·ťma vä·řvìlīzi oľli näìᴅ vä·řviťtu‿ja || ja‿siṡ a·ńtti ik̀s noìᴅ mu·ǹne ka·h̄ | aňniva tü·ᴅruḱku po·ěštele siṡ noìᴅ mu·ǹne | kē·ᴅeťtuìzi mu·ǹne || jah̄ || siṡ sā̄l oľli kü·län jäľle ü·iťs | se·rändᴅe || tụ̂· käìs | kịɢè e·ǹne | nak̀si joʙa e·ᴅìmätsel pü·hȁl | pä·ìvä joʙa ẹ·ᴅaḱkuṡpolen kä·ìmä | ṡ‿oľli kâ·lɢoť tä·ìs täl̀ ko·řjaťtu || ik̀s eť | ko·ṡ temȁ kị·ɢè e·ǹne sâʙ ä·rȁ käv̌vä‿ť si·s̄ sāp̀* (munne) *mụ̄·ᴅu lẹp̌pèva näìl o·ťsa | jā̄ʙ i·ľmà || ja si·s̄ temȁl aňᴅ näìᴅ | mi·ťtu pä·ìvä sü·v̀vä | noìᴅ mu·nè ||*

ja·h̄ | tu‿ľli üiťs se·rändᴅe | nī eṡ nä·è ä·šte | nî· niɢù üťs vi·ɢàne oľli temä ka·h̄ || vi·ɢàne oľli ja· | tä·ľl‿oľli ja·h̄ nī niɢù pû·ᴅuṡ ma·n̄ kah̀ || nah̀‿s e·ɢȁ ü·iťs a·ňniva | eɢa ki·äkki teᴅȁ i·ľma‿ṡ jäťtä ||

---

[108] kirjakeele mõjul tekkinud sõnakuju, murdes *peräɢẹr̀ᴅ*; [109] kirjakeele sõna; [110] kirjakeelne vorm

(HK: A kudas na värvsevä ka nuu tütrigu noid munne?) *na·h̄* || *mẹniɢẹr̀ᴅ vi·hà le·hesteɢa* | *ja si·ʙùla kṓ·rᴅeɢa* || *si·s̀s‿es̀s‿olè noìᴅ . . . vä·r̀vi ka·h̄* | *ja toᴅà ra·hà ka·‿s̀s‿olè näìl nî·* || — — — *ja minè vi̥l koheɢi o·t̀sma vil toᴅa vä·r̀vi košt‿sà sā·t̀* || *sis̀ si·ʙùla kṓ·rᴅeɢa ja·h̄ teẹ̆vä̀* | *s̀‿tul̀liva peris̀ i·lùza mu·nà* || *ja ki·řjù*[111] | *rī·jet̀*[112] *ol̀li ka·h̄* | *vahel pa·ňniva mä·h̀ksiva to·ᴅà ü·m̀ʙre* | *si̥s̀ tû̥· aňᴅ ka·h̄* | *s̀‿ol̀li serändᴅe ki·řjù . . . jō·ńik̆kŭ* | *nū̥ mu·nà* || *ja·h̄* || *aɢa‿nü·ìᴅ* | *nü·ìᴅ i·k̀s vil ka·h̄ om̀* | *et̀ kḗ·ᴅet̆täs̀ kü·l̄ munè* | *eɢà e·nämʙ eì kä̀ĕvä nî·* | *o·t̀sman kü·l̀lä pit̀ti enämp̀* || *tû̥· aìɢ om̀ višt ki̥ik̀ lä·ʙì‿ja* | *jo·ʙà va·nas̀ jā̆nu* ||

(HK: Aga mis vanast ka nii lihavõtte aigu süvvä anti?) *na·h̄* | *i·k̀s ańtti* | *i·k̀s ańtti pa·remʙat̀ ańtti* || *ik̀s sa·ĭja ol̀li kü·t̆set̆tu*[113]*‿ja pḗ·nik̆keze lḗvä ol̀li kü·t̆set̆tu‿ja* || *ja sis̀* | *si·ŋ̆ɢì ol̀liva ik̀s* | *ja pî·m vẹ·ì ol̀lĭ* ||

(HK: Kas teil tsõira ka olli vai?) *e·s̀ mẹ·ĕštàva tsẹ·ìra sis̀ vi̥l te·t̆täk̆ki* || *è·mä es̀ mẹ·ĕštak̆ki vi̥l tet̀tä tsẹ·ìra . . .* || (piim) *a·p̆pat̆tẹᴅi‿ja ko·hut̆tẹᴅi kü·l̀l‿ärä̀* | *ko·hùʙīmän sû̥ᴅi‿ja* || *eɢa*^{s}*‿si·s̄* | *e·mä̀ ü·t̆tel ik̀s se·ᴅä̀·vîźi‿et̀* | *sis̀s‿ol̀li i·nemiste jaos̀ ka·rì* | *et̀ a nü·ìᴅzel âl* | *om̀ sis̀* | *üt̆telᴅä temä̀* | *ra·hà‿ʙōlẹst* | *pḗ·ttäs̀ ja·h̄* — — — || *et̀ eɢà sis̀ es̀s‿o·lè ko·s̀seɢi* | *es̀s‿olè ma·źìnat̀ eì* || *a‿s̀ mi·nà* | *ol̀li jo·ʙa ka·řjan si·s̀ kui tû̥·ᴅi pi̥·mä ma·š̆sin*[114] || *jah̀* | *sis̀ tû̥ᴅi pī·mämaš̆sin* | *si·s̄ nak̆kat̆ti jo·ʙà lä·ʙì âma toᴅà pî·mä* || *ja mù·i̥ᴅu a·p̆pat̆teᴅi* | *ol̀li sū·rè à·numa lä·nik̆ku tä·ìs* | *vîᴅi ke·l̀ᴅreᴅe* || *pû· a·nùma‿l̀li nū̥*^{m}*‿mẹ·šti li̥·vat̆tẹᴅi va·l̀ɢes̀‿ja a·v̆vut̆tẹᴅi näìᴅ jah̀* | *et̀ nä o·l̀liva* (puhta) || *no lu·ʙjà‿ja lī·vaɢa ẹ̄rut̆ti nemä̀ va·l̀ɢes̀‿ja* || *ja a·v̆vut̆teᴅi‿ja* || *ka·ᴅàja‿ja ki·vì ol̀liva si·hèn* || *kū̥ma ki·vì pańtti si·s̀se* || *kà·ᴅaja jā‿t̀ sis̀s‿om̀ pî·m â·* || *jah̀ nî· pu·h̀ta piᴅivä nu nẹ·ù olèma ja ki̥·ik̀* — — —

(Piim) *ẹ·k̀va ku·řnat̆ti‿ja vî·ᴅi* | *pańtti ke·l̀ᴅreᴅe siňnä* | *sâl sa·ìze* || *ku‿ᴅà ä·rä̀ ap̆pas̀*[115] | *vẹetti tu kû̥·r ä·rä̀* | *s̀‿lû̥ᴅi vẹ·ì ko·k̀ku* || *e·ɢä̀ la·ùʙa*[116] *tet̀ti vẹ·ìᴅ* | *sis̀s‿ańtti sü·v̀vä toᴅà vẹ·ìᴅ ka·h̄* | *inèmiste jaos̀* | *jā‿t̀ eɢà li̥·nan es̀ käv̆vä̀ ka· t a·r t t u n teᴅä* (müimän) || *vašt ku ü·it̀s kẹ·r̀ᴅ* | *sü·ɢìze kä·it̆ti* | *sis̀‿kui vašt mẹ·ńì* | *kuì va·ńnu le·h̀mi ol̀li mẹńì* | *sis̀ noìᴅ sṓ·ᴅet̆ti* | *sis̀ vaĕšt tul̀liva li·hùniɢu kä̀ĕziva ko·ᴅù‿sis̀ müìᴅi ä·rä̀* || *ja si·s̄ mińtti tĕᴅä vî·mä* || *si·s̄‿va*[117] *o·l̀li mẹnì väikke mẹ·t̀ske‿ᴅäìs vẹì*[118]‿

---

[111] kirjakeele sõna; [112] kirjakeele sõna, murdes *rẹĕvast*; [113] murdes hrl. *küᴅ̀zet̆tu*; [114] koorelahutaja; [115] hapnes; [116] vanimas kõnepruugis *pû̥lʙa*; [117] poolik sõna, kj. tahab öelda *vaešt* ~ *vašt*; [118] kirjakeele sõna, murdes *vaì*

nì vę·ìᴅ ka·h̄ || muị̀ᴅu i·nemize sę̀ị̀vä ị̀ks nî ä·rä || a·ńtti⌣ja | ja teᴅä̀ es̀ sǟ·ᵏ⌣ka· nî pa·l̀lu || eᴳa⌣sis̀ ma·ż̀inaị̀ es̀s⌣ole ||

(HK: Kas karaskit ka vanast küdseti?) *jâ | ka·raskit kȕ̀ᴖzeẗti i·ks vanast || — — — ri·vìᴳaraskiị̀ i·ks teẗti ka·⌣ja sis̀ | sü·ᴳìze teẗti vị̀·l | kị̀·zà pị̀rakkuị̀ teẗti || kị̀·zaᴳauṗme kä̆ẽzivä ka·h̄ sis̀ | kuì le·ìʙä̀ teẗti | sis̀ pańtti lè·ị̀vä sisse kị̀·za ja⌣s̀ pańtti siñnä̀ ra·s̀va | ma·ż̀inast aettu ra·zù | sõlaẗtu ra·zù | pańtti ra·s̀va siñnä̀ pâ·le⌣ja ta·ŋ̀ᴳe[119] pańtti kā·⌣ja sis̀ || — — — tû·re ta·ŋ̀ᴳù | ja sis̀ te·ẗti pị̀·rakkuị̀ | kǟ·neẗti tru·l̀li⌣ja | pańtti a·hju || sū̆re ri·hè a·hju oẗli sǟl kü·ẗseẗti ä·rä̀ ja | kü·mme ja ka·iẗstę̀is̀tkümme le·ìʙä⌣ks oẗli sǟl si·hèn || jā⌣s̀ u·lkka ja·hù | ka·iẗs kolmanᴅikku[120] ja·ʰù küẗseẗti iks ä·rä̀ || kü·mme⌣ja ka·iẗstę̀is̀tku pä·ẗsi saì || eì suvel tû·aìᴳu ka·h̄ | mi·ẗ·tu⌣miẗtu i·nemist oẗlì | la·ẗsi oẗlì⌣jo ezi hu·lkka[121] talul | tû̆ᴅeᴳìjit oẗli ka vaì nìj⌣eì | si·s̄ läiẗs iks u·lkka le·ìʙä läiẗs ä·rä̀ || ja si·s̀s⌣oẗli tu pị̀rak â· sü·v̇vä⌣ja || ka·neṗpiʙ̣̀rakkuị̀ teẗti ka·h̄ ||*

ka·neṗpi | te·ṙri teẗti sis̀ | to·l̀leʙeräst ka·h̄ | eì kaè vō·rìveᴅämine | ke·ìᴅzi[122] oẗli va·jà || sis̀ nuᵏ⌣ka·neṗpi vîᴅi li·kku | kuìj⌣ä·rä̀ leottę̀ᴅi⌣ja | kù·ị̀vaẗteᴅi sis̀ | a·eẗti nemä ä·rä̀ | ma·ż̀inast lä·ʙì⌣ja sị̀s ta·l̀ve teị̀vä̀ sis̀ mi·hè ke·ìᴅzi jäẗle | vahel nî· || joʙa lu·mèmineḱku aìᴳu te·ẗti nu ke·ẗᴅze ä·rä̀ kị̀iḱ || eì si·s̄ | ku pä·ṙnu vû̆ri vẽẗti⌣s̀ o·l̀li noìᴅ ke·ìᴅzi . . . läiẗs siñnä va·jà ||

ja⌣sis̀ ka·neṗpi sis̀ te·ẗti jä·l̈lĕ | tū·luẗtę̀ᴅi vaì | lę̆ĕᴳuẗti pâ· o·ẗsast ä·rä̆⌣ja | pa·ńtti pa·ṙzìle jä·l̈le⌣ja sis̀ | kō·ᴅìᴳa pe·s̈seẗti || eᴳa noìᴅ o·ʙèze es̀ vę̆ĕvà sę̆·kku || ja⌣ni te·rä̀ läẗs̀ìvä sis̀ ka·ẗski ||

ja⌣sis̀ ku ä·rä̀ tūlę̆ẗtę̀ᴅi jā·⌣ja sis̀ | oẗlì säränᴅe u·h̄mèr oẗli ja ka·iẗs pe·kliẗ oẗli⌣sis̀ | su·ṙveẗti | no·ñᴅèᴳa ä·rä̀⌣ja sę̆·ruẗti jäẗle tu ja·hù ä·rä | nî mi·ẗtù kę̆·ṙᴅ || jä·l̈le pańtti si·ñnä̀⌣ja | jä·l̈lè sę̆·ruẗti | vä·l̈lä⌣ja | sēńiḱkuì enämp es̀ jǟ̆·kki neìᴅ — — — || pańtti sis̀ si·ñnä̀ | ve·ī vēᴅiḱke ma·nù | ja sis̀ ę̆·ruẗti nî temä ä·rä̀⌣ja pańtti siñnä ra·s̀va ka ma·nù⌣ja || sis̀ pańtti | aetti le·ìʙ la·ⁱḱka nî· | ja si·s̄ | pańtti tû· | toᴅa pâ·le siñnä̀ va·hèle || siš⌣tà oẗli nî· â sü·v̇vä⌣ja . . . ||

(HK: Kääneti trulli ka vai?) *kānẽẗti tru·l̀li ja·h̄ | sis̀s⌣oẗli nî· â sü·v̇vä⌣ja te·mä̀ | pị̀·mä kę̆ṙvalę̆ vę̆ẗta oẗli nî· â· ||*

---

[119] kirjakeele sõna, murdes *sûrmiẗ ~ sûrmiẗ*; [120] 2/3 vakast, s. t. 2 puuda; [121] murdes tavaline *ulkka*, sõnaalgulist *h*-d kuuleb harva; [122] köisi

ja‿siṡ | kuì le·ȟmä̀ ki·ñni oȉliva ka· ta·ȉve | si·ṡ teȉti ki·leȉ || — — — suȓveȉti (kanepi) *ä·rä‿ja siṡ | ę̄·ruȉti tu pî·m vä·ȉlä || nî pańtti ve·t̄ pâ·le ja siṡs‿ę̄·ruȉti || — — — ta‿ȉli niɢù | pî·m va·ȉɢe || — — — ki·lè teȉti kā·rà·ja‿ust*[123]*‿ja si̥ṡ | pańtti ki·lèle pâ·le | ku le·ȟmä̀ ŏȉli ki·ñni ja . . . || ja·h̄ | no eɢa‿ṡ le·ȟmä‿eṡ sāva siṡs‿a·ìnu oñᴅeȟki*[124] *nî· || ta·ȉve vašt lu·hà aìnu nȉ sa·ĕvà kā·‿ja || siṡs‿oȉli pi·ȟkä̀ ę·lè oȉli näìl sü·v̀vä meṡ ri·hèɢa pe·šseȉtu | ja‿nu | ku·ȉsuȉti pu·ᴅì‿ę̄lè*[125] *meṡ jäȉleȟkine nȉ ke·zvä̀ ja kā·rà | tę·ùɢa pešseȉti || to·ᴅà seìvä siṡ le·ȟmä̀ || ja‿ṡ ne·mä̀ oȉliva ka·v̀va siṡ ki·ñni ka·‿ja | nä‿ȉli kę·ȟnà ka·h̄ iḱs ||*

ja siṡ | no·ìᴅ . . . vi·ȉlä müìᴅi ka·h̄ ä·rä̀ iḱs || ę·ȉle keźviṡ vîᴅi | pa·lù-ʙerä̀ jâma vîᴅi | ja siṡ | va·ȉɢuȉtaᴅe vîᴅi || va·ȉɢuȉtan oȉli ę·ȉle-vaʙriḱ | si·ñnä vîᴅi || si·s̄ saì sälȉ ra·hà || pro·ȉsent oȉli ezäl ma·ṡsa | sü·ɢìze oȉli | eȉt‿o·štù‿alà oȉli vę̄ettu (talu) *sü·ɢìze oȉli ma·ṡsa | siṡ tę·nę̀ | ke·vä̀jä oȉli tę·nę̀‿ʙû̥ȉ ma·ṡsa ||*

EMH 525. H. Keem, 1963.

KORUSTE K.

Anna Sööt, 80 a.

213. *Paduvihm ja raudteeõnnetus

pu·ȟkàn | oȉli ra·utte ę·ñnę̄ȉtuṡ‿siṡ | mi·na oȉli toȉle vi·ȟma‿aìɢu ka·h̄ | oȉli ka·ȓjàɢa mę·ȉsan || oȉli mu·ṡt sä·ŕḱ oȉli sä·ȉlän muȉ . . . || ta‿ȉli nȉ pa·ȉiȉtu î̥st | üȉs vana pa·ȉiȉtuᴅüȟkiȟkene ja·ȟ o·ȉli || tū̥ oȉli sä·ȉlän‿ja || ja ka·rì lę̄ì[126] *ki̥iḱ ü·ȉte käȟmäȟkuᴅę ko·ḱku‿ja || mi·à ka·h̄ | oȉlì nî sa·m̆-muȉtę pû· alà‿ṡ tohi mi·ñnä̀‿ja || eziȉte*[127] *eì tohi pû·‿alà mi·ṅnä eȉ väɢa kä·ŕḱse || ja sis̄ tuȉli tū̥ rä·ŋ̀ḱ vi·ȟmà‿saᴅù || jā‿ja‿ṡ kū̃·ȉi‿eȉ | sūrę̄ᵖ‿pi·ȉli jō·zę̀va*[128]*‿ḱs sā̄l pu·ȟkà‿ʙū̥l‿eȉ . . . || kü·m̀me ki·lumēᴅriȉ oȉli meìlᴅ me·ȉje koᴅust | si̥ṡ tu ka·ùɢel || jāȟ‿ja si·s̄ | kū̥̃·ȉi vȉ·mäȉte‿eȉ ra·utte ę·ñneȉtuṡ . . . ||*

o·ì | sā̄l‿saì pà·ȉlù su·ṙma! || sā̄l‿ja koṡ‿tu ę·ñneȉtuṡ sā̄l o·ȉli | ra·utte ę·ñneȉtuṡ || ma‿ì mä·leȉta meš‿tù ko·ȟt[129] *o·ȉlì sā̄l || — — — kiḱ va·ɢùni puà*[130] *läȉsivä pu·ruṡ‿ja ki̥iḱ i·nèmize oȉlivă . . . rū̥̃·ḱsiva | mę·ńi keȉ vil e·lù si·‿èn oȉli | sâ·l‿eȉ | sēniḱkui pā̄·šteȉti‿ja tu·ȉli‿ja || ve·źì jû̥·śk ve·rèɢa*

---

[123] = *kāràjahust*; [124] ometigi; [125] tõuvilja põhk; [126] murdeomane *leì ~ leìje*; [127] kirjakeele sõna; [128] sireenid huilgavad; [129] kirjakeele sõna, murdes *koȉtuṡ*; [130] = *puhà*

oľli ki̯·ik̀ se·ɢì || jah̀ nî· sûrᴅ ę·ňneťtust eìj‿ole o·ľlù kü·l̄ | kuì si̯·s̀s‿ oľli || — — —

jah̀ ve·źì oľli tî̯· ä·rä lah̀knu ja roⁱŋ̀ɢ jū̯šk rū̯ppäst vä·ľlä‿ja (vaguni) *ü·it̀stęěštęlę o·t̀sa ki̯ik̀ ||*

(HK: Vanõmba vihm olli nii suur vai?) *va·nemʙa vi·h̀m oľli nî· ař-męťtu sûr vi·h̀m oľli tû̯·ɢęr̀ᴅ‿ja | ko·lè vi·h̀m oľli — — — || no pe·ľläšsi kü·l̄ || mü·rist | no‿aɢa ko·s̀seɢile*[131] *pâzu es̀s‿olè | le·h̀mä es̀ tu·lèva änämp sūre vih̀màɢa ko·heǩki | es̀ l̄iɢùva || pu·ìje al̄ ja ko·s̀‿nä o·ľliva ü·t̀te kok̀ku leę̆vä nî || ja‿ja mi·à | pi·ᴅì sā̆l ik̀s ma·n̄ olèma . . . ||*

ja·h̄ | tah̀tsi kü·l̄ â·ᴅa ko·ᴅù | es̀ tu·lèva | ja‿es̀ ju·l̀ɢu enäp̀ pa·ěɢast lį̄·ɢuťtaᴅa kah̀ || tā‿ľli nî· kuì pa·ŋ̌ɢìɢa kaľlas̀ ma·ʰà || — — —

pä·ìv nak̀si sis̀ pa·is̀tma | kuì vi·h̀m ü·lè läit̀s‿sis̀ | niɢù pi·ľliʲ‿jōźìva sā̆l p u·k̀ k a pû̯l vaì p u·ǩ k a n || ta‿ľli nî va·ik̀ne[132] *sis̀‿ja | kuì‿ᴅu vi·h̀m ü·lè‿läit̀s || seräst vi·h̀ma eìj‿ole mià e·ňnè näǹnu | eì pe·rän ka·h̄ || et̀ nî· vanas̀‿olè minà ä·rä̀ sā̆nu || ja‿ɢuì vi·h̀m ü·lè läit̀s | läťsi ka·řjàɢa ko·-ᴅù‿ja | sis̀s‿oľli me·ìjè a·l̄ säl sa·ňnà kuà a·ľl‿oľli nî· sūŕ ve·źì || meìl oľli sâ·nᴅe o·jà jū̯šk lä·ʙì‿ja | oľliᵐ‿meìl pa·ľɢi | va·nà saňna pa·ľɢi sā̆l‿s̀ oľliᵏ‿ki̯·ik̀ vî̯·ʙā̆l | ki·šsìvä no·ìᴅ | et̀ mui̯ᴅù ve·źì vî ä·rä̀ || nî· a·řmeťtu‿ sûr ve·źì oľli || ma‿ľli nî· lä·ʙì li·ǩkè || sis̀ paňnì jäľlè ku·ìva sä·ľɢä‿ja | s̀‿läťsi ka·řjàɢa jäľle | mę·t̀sa | sēnì‿ɢuì ę·ťtak̀ oľli jä·ľlě || nî·ɢav̀va ja·h̄ | ja‿t̀ om̆mùɢu va·ŕra jä·ľlě | tuľlit̀ ü·les̀ || et̀ ka·rì läit̀s* (mõtsa) *| pa·řmu tuľliva vä·ľlä kį̄·ńi aìɢu‿ja | es̀‿sāva le·h̆mä̀ sü·v̆vä‿ja sis̀ | läťsit i·k̀s | kel vî·ś | ne·ľì tuľlit ü·les̀ | ja kel̄ vî·ś ik̀s pi·ᴅit mę·ťsàn olema joʙà ||*

EMH 525. H. Keem, 1963.

PÜHASTE K.

Juuli Ansik, sünd. 1879. a. Pühaste külas Miku talus. Isa pärit naaberkülast Korustest, ema Pühaste külast. Raamatutarkust õppinud 3 talve. Abiellus põlise Pühaste asuka Peeter Ansikuga. Sünnivallast kaugemale pole saanud. Surnud 1962. a.

214. *Lapse- ja tüdrukupõlv

ma‿ľli ne·ľlä̀ â·štane ku muľl‿emä̀ ä·rä̀ surèzi | ja sis̀s‿o·ľlime | ťsi·à-ɢařjàɢa sīn | kos̀t te si·ľlast nüìᴅ ü·lè lā̆tti‿k̀ka[133] *siňna va·nàᴅeɢoᴅù lā̆tte | sā̆l tî̯·veren | si·ňnä̀ tuľtti jä·ŕɢi‿et̀ e·mä̀‿om̀ ä·rä kōlù || ja si̯·s̄ läť-*

[131] kuhugi; [132] kirjakeele sõna; [133] lähete ikka

simi ko·ᴅù || s̀‿mă mä·leťtä‿eť mul̀l‿ol̆li ka·ťte‿ā̀stane vel̀ì ka·h̄ | vî̯·l‿säl | mi·nust nō·remᴂ || ja mi·nà ŏl̆li ne·l̆lä̀‿ā̀stane || ja‿sis̀ | jä·ìmi ma·hà | e·zä̀ | meìᴅ sis̀ ka·zvať | tū̯·‿s̀ ve̯ťtà | te̯·ist̀ na·ist̀ ka· ena̯mp || ja üťs va·nà‿inèmine o·l̀li | sê·[134] *ol̆li mu ri·štì‿emä̀ ka·h̄ üťs tī·jù || tû̯· meìl | ol̆li sis̀ ka·zù‿emä̀ î̯st sā̆l‿ja || ja ko·rist*[135]*‿ja . . . || sū·re̯mᴂa se̯zàra kes̀‿jo va·namᴂa ol̆liva nû̯· | tek̆kivä sō̆·ᴏì‿ja | re̯·ìva sä·l̀ᴏä‿ja | läiťsivä o·ťsast mi·hèle || ke·s̀s‿ik̀s jo? | saìj‿i·ä̀lizes̀*[136] *|| ja sis̀ | kuìj‿ä·rä̀ | ol̆li vīmäne se̯·zàr lä·ňnù | si·s̀s‿ol̆lì mā joᴂà . . . || ka·iťs | ko·l̀m tü·k̀ki | ko·l̀m se̯·zarᴅ saì mul̀ mi·hèle nî | pâlᴅ e·mä | su·řmà vī̯l || ja si·s̄ | jäìmi mē väikkeze mahà || ol̆li meìᴅ ne·l̆läk̆ke·is̀te‿vī̯l || si̯·s̄ | ve̯ť ve·l̀ì na·ězè || üťs ve·l̀ì ol̆li meìl ka·h̄ || si·s̄ jäìmi ve·l̆lè o·řjas̀ || e·zä̀ añᴅ sis̀ ma·jàvaľitsuze̯ ka·h̄ | ärä ve·l̆lèle ü·lè | jā· | jä·ì sis̀ | mi·nà jäì sis̀‿sā̆l | ťsiàᴏařja‿ja | va·namᴂa ol̆liva le·ňmä̀ᴏařjan | no nī̯ | mā·l̀ì ja mī·l̀ì || ja mû·ᴅ sì̯s . . . | se·ᴅä̀·vī́zi me‿sis̀ ka·švime‿ja || kuìj‿ol̆li | sō̆·ᴏìᴅeᴏèmine sis̀ | vaì sû̯·mine . . . | la·ťsè seťvä va·nast pe̯·řmanᴅu‿ᴂā̆l | eᴏa nî·j‿es̀ po·p̆puťtaᴅa*[137] *kuì nüìᴅ | om̀ la·iťs e·ᴅìmäne la·v̀va‿manù mi·nèjä || sis̀ pe̯·řmanᴅu‿ᴂäl se·ìmi ol̆li . . . ka·uš | pańtti ka·ŭźìᴏa | sû̯·k̆ ma·hà | is̀teme ne·l̆läk̆kěs̀te ü·m̀ᴂre siňnä‿ja | e·ᴏä̀ ü·iťs ve̯ť sā̆·lť || na? | sū·rè̯‿inèmize se̯ěvä la·v̀va‿maǹ || mi·hè se̯ī̯vä i·s̀tu‿ja na·ězè ol̆liva | vaì sū·re̯ tüᴅruk̆kuᵖ‿pi·šti ja·là‿ᴂā̆l || nî·j‿ol̆li va·nast tu e·lù meìl | mi·nù ka·zùᴂe̯l̆ve âl || se·ᴅävizi ma sis̀ | sa·ìj‿i·nè-mizes̀ ||*

meìᴅ ku‿mè e·zä̀ maǹ ol̆lime | sis̀s‿ol̆li meìᴅ u·l̆ᴏàniᴅe | si·s̀ es̀s‿olè | meìl mi·ᴅä̀ᴏi ras̀kust || aᴏa‿kuì joᴂà | ä·rä̀ läiťsivä va·namᴂa î̯·s̀t | jäìmi mē· | sis̀s‿ol̆li jo ki̯·ik̀ | ťsi·àle saᴏàmine[138] *ja ki̯·ik̀ se·ànᴅe || a·ěnà ka·è-mine*[139]*‿ja || ka·p̀sta ki·ťskmine‿ja || üťtelᴅä la·ťsèle kü·l̆länt || no·h̄ kùì sū·re̯mᴂas̀ joᴂa sa·ìme‿sì̯s | eks sis̀s‿a·viťtime . . . || pe·rènaěne ol̆li ka meìl nû̯·r vaì ve·l̀lenaěne || no se·l̄ tul̆lì vä·ikkeist pe·reť || si·s̄‿saì ne·ìᴅ ko·ristaᴅa‿ja | ne·ìᴅ‿vī̯l a·viťtaᴅa‿ja || mi·ťte es̀s‿olè | va·heť su·ᴏuk̆-kine | sē·nik̆kuì . . . || mā . . . mi·š‿mà ol̆li | ü·ťtᴇšsä te̯·is̀kü â·štane̯ | si·s̄ tul̆liva mul̆lè po·k̆kà || s̀‿ma jäì nî razèᴅe po·k̀ka . . . po·k̀ke tä·ìs tul̆li eť | ja‿sis̀ pā̆·lť to·l̀le | si·s̀s‿ol̆li‿jo | te̯·zè̯ ki̯·ik̀ ä·rä‿läǹnuva || mē‿mā·l̀iᴏa vī̯l ol̆lime || mā·l̀ì ol̆li‿sis̀ | tü·ᴅruk̆ku î̯st | ja mi·nà käî̯zì*

---

[134] murdes *sî̯*; [135] noorema põlvkonna sõna, murdes *ařjenᴅ, krâmᴢe*; [136] jõudis täis-ikka, s. t. oli leeritatud; [137] vanimas kõnepruugis *es̀ el̆läťtäᴅä*; [138] murdes *tsaᴏàmine*; [139] heinaotsimine

vil‿i·k̀s ka·řjan | pā̄lì po·k̀ke ka ku‿mà ü·heššä[140] *tę·iśkü âštane || ku mā·li ka mi·hèle läit̀s | jäì mi·nà tü·t̀riGuś || üt̀s ve·l̀ì | ka·ťtè‿ā̀stane vel̀ì | meś si·śs‿ol̀li ka·ťtè ā·śtane ku e·mȁ ä·räᵏ‿kû̯l̀i | tû̯· ol̀li siś tä·ìs‿mį̄ś joBà ka·h̄ | ja vęeťti sį·àvä̀k̀ke || läit̀s so·l̀Daťtiś || ś‿jäì ma ü·ťsinDä || si·s̄ nak̀si mul̀ | o·l̀li ma pò·ę̆zi į̄śt‿ja tü·Druk̀ku į̄śt‿ja | ol̀li vaʰel pe·rènaĕze į̄śt ka· kuì pe·rènaĕzel ol̀li vä·ik̀se la·ťsè | ik̀s‿višt piȁ e·Gä â·šta || ült̀se*[141] *täl̀ męnì ü·ťtEššä la·śt || ja nî siś | lä·it̀s siś mi·nul ka e·lù joBa niGù ra·šseś joBà sā̄l‿ja eś ta·hà enämB o·l̀là‿ja || ve·l̀lel läť̀s‿ka pe·rè sū·reś e·ǹDäl‿ja . . . || e·ś jęv̆va enämB rę̄·vast teťtä meĭle nî·j‿eì || ś‿läťsi sę·zàra manu ä·rȁ || sę·zar saì ka·h̄ | ta·lù‿Bäle vaì || tû̯·‿sį̄ś | pa·ňD‿mu rę·ìvile‿ja | niGù va·ĕśtlaśt ko·nàGine || ja ol̀li siśs‿ü·ťtè â·šta pal̀lalt sâ·l | ka*[142] *ve·l̀ì eś pi·ȁ | ve·l̀lel ol̀li ka·ȟjù väĕGa‿ja | tul̀li jä·ṙGi‿ja vîs ta·Gàzi ||*

si·śs‿ol̀lì | joBà pa·remB | vęeťti joBà su·làne | jo siňna ma·ìja vaì nî || kę·řval üt̀s | le·šknàĕne | keś jä·l̀lĕ | avit̀ ta·l̀lit̀taDa‿ja || sį̄ś || nak̀kat̀ti mul̀lę‿k̀s pa·lkka ka· maśma || eGa ma e·ǹne‿ś sâ pa·lkka ka me·Dȁ·Gine || nî·Bal̀lu ku mul̀ rę·ĕvast säl̀län o·l̀li‿ja | ja‿t̀ pa·l̀laś naȟk eś pa·ĭštù || seDȁvizi om̀ mi·nù e·lùluGu ol̀lù ||

si·s̄ tû̯Di tà·Gazĭ sâ·l ol̀li vį̄·l ka·it̀s âštat̀ | ve·l̀le maǹ | tü·Druk̀‿ja || si·s̄ läťsi ärä mi·hèle | üt̀li o·l̀Gù | tü·ȟjä || męnì pâ·r le·škä mį̄·śt kä·ìs | e·ǹne‿sā̄l ta·ȟtseva vę·t̀ta | no·ĭlę ma‿ś lâ·‿ja | mę·t̀li et̀ ma į̄ks o·lè e·Dèzi‿et̀ | le·škä mį̄śt ei ta·hà ka·‿ja | nî va·ǹna || ik̀s vä·èGa ra·śse ol̀li e·lù‿ja || męt̀li kuì nüìD e·ňne mę·nì tu·lešsi || ś tu·l̀li ka· ü·it̀s | va·ène po·iss‿ol̀li | a·meťti‿Bōlĕst ol̀li rä·t̀sep̀‿ja || ja lä·ťsi tol̀lè ä·rȁ || ja se·Dȁvīzi siś | saì‿ma mi·hèle ka·‿ja || roȟkemB‿eì | mę·ĕštak̀ki enämB sā̄lt̀ | omà e·lust sį̄ś kę·nelDa ||

no i·k̀s li·naGak̀mine‿ja | lę·ùnęśva‿el läťsi li·ǹna kak̀ma | ku‿mà ik̀s joBà sū·remB ol̀lì || jā? | no‿ma käĕzì sū·ren[143] *ka·řjan‿ja ü·ťtEššä tę·iśkü ā·śtane ol̀li‿ja || ja aǹtti vi·k̀kat̀ ka· | läťsi a·ìna ka· nī̀t̀mä lę·ùnavahel || ri·hèBeśmize û̯·ze | aeťti üleś ri·hèle || ol̀li rü·ȁ ri·hì ü·lèvän | tü·vèzit̀ lû̯mä*[144] *|| rop̆sit̀ti no·ìD nik̀kuì*[145] *. . . || no vęt̀tit ke·ĭDĭšse ü·m̀BrelD‿ä·rȁ‿ja | la·ȟksęt*[146] *va·śta pe·ńkki ik̀s || pe·ńk̀ pik̄ pe·ńk̀ ol̀lì į̄·n‿ja | ś pe·ńkki*

---

[140] kirjakeelepärane, murdes *üt̀sä*; [141] kirjakeele sõna; [142] vaata; [143] suurena; [144] rukkivihkude tüvepoolsetest osadest teri välja peksma; [145] murdes tavaline *nîGu* ~ *niGu* 'niikui, nagu'; [146] peksid

vaṡta le·it̀ | se·ᴅävizi || nî· || te·rälõjä̀ ol̀liva e·zì ta·rèn | ri·hèᴅarèn || mi·he raʙaššiva te·ṙri | vaì nî pä·ìᴅ | pâ· sẽṡt leį̆vä vä·l̀lä‿ja | na·ĕštèraȟvaṡ‿ja | ka·ṙjušse ol̀liva | ri·hè al̄ || nū̆ᵏ‿kâ·nzevä siṡ | ę·lè ku·p̀pu‿ja | leę̆vä̀ tü·vèzit‿ja || se·ᴅä̀vizi | te·ìmi tû̆·ᴅ || kuìj‿ol̀lì tę·ùrihì siṡ | ol̀li jä·l̀le | ę·lè ka·ṅmine kü·ìni ja rę̀·ĕvasteɢa û·ze ||

EMH 342, H. Keem, M. Must, 1961.

PÜHASTE K.

Juuli Ansik, 82 a.

215. *Posijatest ja nõidadest

v a· š k‿a· n̄ ol̀lì | üt̀s sû·r nęìᴅ‿ik̀s || kuĭ‿ᴅä pa·hàne ol̀li siṡ | pañᴅ ki̯·ik̀ lõ·ma üit̀stęźile o·t̀sa minèmä || ka·ṙɢlivä sä·l̀ɢä üit̀stęźile || mę·iṡtse nę·ìᴅu kü·l̄ | t‿om̀m‿ę·ìɢe a·źì ęk̀va || kuĭ‿ᴅa vi·hàne ol̀li męnè pe·rèmihèɢa siṡ | nę·ìᴅzę ka·ṙjà ä·rä̀ || ṡ nak̀siva lõ·ma ü·it̀stęĕštele sä·l̀ɢä kaṙɢlema‿ja | ta·ɢà a·ęèama‿ja || si̯·ṡ‿kuì pe·remiṡ jäl̀le lä·ʙì äȟvärᴅ te·mä̀ | et̀ kuì‿za ta·ɢàzi eì tį̆·ˢ‿siṡ | na·ȟha‿ʙäle sǟ·t̀ || siṡ jäĕvä va·ik̀ki jä·l̀lè || o·l̀li kü·l̄ nę·ìᴅu || tū̆‿m̀ ę·ìɢe a·źì ęk̀va || — — — üt̀s m ō· z e ṡ ol̀li sî·n | e·lä̀zi || ma käį̆zi e·zì tol̀lè m ō· z e š s e‿maṅ || e·ɢa ma‿ṡ käì męnè . . . | maᵏ‿käį̆zi ä·ᴅä̀ peräst || sel̀ a· l̆ m a t s ę l[147] tü·t̀rel | meṡ mul̀ ko·t̆tùn om̀ | se·l̀ tu·l̀li ki·ñᴅzu siṡse . . . tä·l̄ | ü·t̆telᴅi lû· krû̆·ź[148] ol̀lev || — — — ma o·t̀se toᴅa a·ʙì ki̯·ìɢilt pū̆·lt męnì | ko·l̀m ne·l̀ì â·štat̀ meš‿mà kä·į̆zì || me·ᴅä̀ɢine! || nî‿i·ṙmzan va·lùn ol̀li‿ja || nüt̀ kü·m̀ne âštane la·it̀s ol̀li | vęt̆ti sü·l̀le[149] ja vīźì a·rštì manu | vį̆l siñnä ü·t̆tè | po·źìja manù || üit̀s t r o· m p̀ ol̀li || ja | kä·į̆zì ki̯·ik̀ | tęzę̀ lä·ʙì | üit̀seɢine‿eṡ a·vit̆ta ||

si̯·s̄ | o·l̀li sîn üit̀s kū̆·luṡ | meṡ‿ta to·ńt̀ o·l̀li | mē·lest nüᴅ ä·rä̀ lä·ṅnu | meṡ to·l̀le nimì o·l̀li || ka·ùɢel ko·ṡkil || et̀ olṡ si·ñnà sǟśsi ku·ĭᴅak̆kine || sīn ol̀li sǟ·lt̀pū̆lt̀ üt̀s pe·rènane m ä· ř ᴅ ì‚a ń i l || sâ·l koṡ nüit tu rī· š k à | m ī́· l̀ i eläṡ || tol̀le su·ɢùlane ol̀li vį̆l || et̀ vašt tû̆· vī́·śsi mu si·ṅnä ||

siṡ (tuu) *vį̆l kü·šse‿t̀ „kaš‿sa m ō· z e š s e pû̆l olet kä̀·ĭnu“ ||*

ma‿t̀li „e·ìj‿ole kä·ę̆nù“ ||

ja‿ṡ tul̀li ko·ᴅù | pañnìmi o·ʙèze e·t̀te‿ja | pañni la·t̆se pâ·le ja lät̀si m ō· z e š s e manù || kuĭ‿mà lä·t̆sì‿siṡ | la·it̀s rū̆·k̀se ki̯ik̀ tî· | ja ol̀li

---

[147] Alma-nimelisel; [148] luuroos; [149] murdeomane *üⁱškä*

va·lù || si·ǹnä saì sìs saì vil va·nà m ō· z e š s e käeṡt pa·hanDaDa‿ṫ | „meš‿sa la·ṫsest sī́jä ve·Dä̀zit“ ||

mi·à mẹṫli eṫ nüt pa·hanDaṡ mụ̂Ga[150] *eṫ meṡ‿ma sī́jä* (ilmaigu) *tu·l̀li vaì || aGà | te·mä̀ üṫtel‿eṫ „tul̀lu ü·ṫsinDä“‿eṫ | „miṡ‿sa la·ṫsẹst sī́jä tẹ·iṫ“ ||*

ta·Gàzi läṫsi | siṡ läṫsìme se·aṫse sẹ̀·ĕDuGa ja | la·ṫsel eṡs‿ole üṫs vi·Gà e·nämp̀‿ja | toṡt tu·ñnist | ol̀li la·ṫsel va·lù ka·Dùnu‿ja || ja sị̄ om̀ nîj‿ẹ·ìGẹ ku‿ma kẹ·nèla ||

ma· üṫli nî· eṫ | „nüṫ ma sā́ṫse a·zjà peräst tu·l̀li‿eṫ | kaš‿te nüt | vẹ·ṫ·taṫte miǹnu ka·h̄ | e·ṫte vaiḣ || eṫ | om̀ la·iṫs ka·h̄ va·ŋk̀ren“ || si·ṡs‿ep̀ ta ü·ṫtel mul̀le‿eṫ | „miṡ‿sa la·ṫsest sī́jä ve·Dä̀zit“ ||

ja e·s̄ lâ· la·ṫsè pō·leḱkine | la·iṫs jäì‿iḱki va·ŋk̀reDe | ja ki·řjuṫ sịṡ . . . || eñne lu·Gèzi | ja ol̀li sû·r rā́·maṫ | tụ̄D kuṫsuṫti sû·r pî·Bli višt | sä·iṫsme mōzešse pî·Bli üṫtelDi olèvat || tụ̄ ol̀li la·v̀va‿Bā̄l va·l̀la‿ja | ol̀li‿e·zì pẹ·l̀vili sā̄l ị̂·n | la·v̀va ị̂n | ja lu·Gèzi || sā̄lṫ ü·leṡ tul̀li ja siṡ ki·řjuṫ üṫtè pa·p̀rẹ‿Bäle | si·ñnä mẹnè sẹ·nà || me·š‿tä̀ ol̀ì siñnä̆ᵏ‿ki·řjuṫtanu vaì me·ṡ kḗ·l̀i | to·Dà ma‿ì tī·jä̀ || meṡ kḗ·l̀i tä o·l̀lì‿ja || kä·šk tol̀lè pâ·le pañna‿ja | ko·Dù läṫsi | pañni pâ·le siñnä‿ja | vaì e·ǹne ku‿mà va·ŋk̀re manù läṫsi || te·mä̀ eṡ tị̂· . . . | la·ṡt eṡ pu·ṫtù ka mi·ṫte || mi·ṫte eṡ pu·ṫtu || tụ̂·va·ŋk̀ren i·ṡte‿ja . . . || lu·Gèzi üṫtè pa·p̀re‿Bā̄le || to·Dà ma nä·ìje eṫ‿tä pẹl̀vili ol̀li la·v̀va ị̄n mâ·n ||

ja mäḣkse laṫsel ja·là ki·ñni‿ja | läṫsime se·äṫse sẹ̀·ị̄DuGa eṫ | va·lù ka·Dùnu laṫsẹl ẹ·k̀va‿ja || aGa â·B[151] *eṡ kašva ki·ñni || mä·Dä̀nik̀ ol̀li lû·‿manu läñnu | lûGil̀De*[152] *nak̀si vä·l̀lä tulèma | sā̄lṫ ja || oleṡ‿tä ja·last ẹk̀va i·l̀mà jā̄nù‿aGa . . . si·ṡs‿ol̀liva nị̄ klị̄·niḱku ka nī ka·l̀li eṫ | mi·nà eṡ jẹv̆va teDä̀ | klị̄·niḱkuDe ka vī·jä̀ || siṡ va·l̀D a·viṫ || va·l̀D eiṫse sịṡ | nî·Bal̀lù nẹ·uṡ‿ja | vī́zivä mu laṫse klị̄·niḱkuDe | ol̀li sä̀·ĕDze nä·Dä̀liṫ klị̄·niḱkun || sâ·l‿siṡ lẹ·ĕGaṫti ja | ol̀li tu lû· vä·ⁱl̀lä puhasteDu | tu mä·Dä̀nu lû· sā̄lṫ‿ja | ja siṡ | ko·Dù tul̀li‿ja | ol̄ kla·m̆merDeGa â·B ol̀li ki·ñni panttu || ṡ‿tā̄‿l̀li joBà sâ·l ä·rä̀ | sä·ĕDze näDä̀liṫ a·ìGa ol̀li | tụ̄ â·B ki·ñni ka· kazùnu || ja | ṡ se·Dä̀vizi saì i·nèmizel ja·l̀G te·r̀veṡ | vaì la·ṫsèl || ja nū̄·D om̀ te·řve i·nè·mine | ta·ńṫs‿ja | te·Gè kịik̀ tụ̂·‿ja eìj‿olè miṫte üiṫs vi·Gà || ja sị̄ ol̀li m ō· z e š s e tụ̂· ||*

(HK: Ja si Mooses olli sis muidu ka nii tark ega asjale vai?)

e·Gä̀le a·zjàle || tụ̂· pañD mi·hèle‿ja — — — || ja‿Gu tẹ·nẹ̀ inèmine sul̀le tä·ì sä·l̀Gä nẹìDze‿ja | m ō· z e ṡ vẹṫ ä·rä̀ ||

---

[150] minuga; [151] haav; [152] kirjakeelne sõnakuju, murdeomane *lû kiltte*

(HK: Kas seräst asja ka olli sis?) *o·l̀li ja·h̄ || kuì tę·nè inèmine vi·hàne ol̀li su pā̄·lè‿ja | vaì me·ᴅä̀ᴇine | siṡ || mę·nèl ik̀s o·l̀liva sā̄t̀se sę·nà‿ja | nę·ìᴅze tä·ì sä·l̀ᴇä || nä·ìᴅ ol̀li mi·t̀ma mō·ᴅùlīzi | sû·ri täìje ol̀li‿ja | ü·it̀sjaᴇù ol̀li | sâ·jal̀ᴇlizi niᴇu ä·m̀ᴅläne || siṡ nụ̂· eṡ | ole mu·jal ku ka·ⁱŋ̀ᴇla‿alŭtse tsom̆ᴅun*[153] *| ja sā̄l‿koṡ ka·r̆va ol̀liva || si·l̀mä̀ ko·l̀me sièn‿ja || siṡ | mō·zešse manù lät̆sit | mō·zeṡ teᴇì pu·h̀taṡ || kuì mû· nęù e·nämᴅ eṡṡ‿a·vit̆ta | ku‿sà e·zì näiṡt ja·ᴇù‿ṡ sâ || ja·h̄ || tụ̂· om̀ kül̀l‿ę·ìᴇuṡ ęk̀va || to·l̀l‿ol̀li kül̄ se·ä̀nᴅe vę·ìm || — — —*

(HK: Aga tu Trombi man sa käisit kah?) *tro·m̆ᴅì maǹ kä·ĭzì‿jo | ma käĭzi mâ·rvel̆ᴅi maǹ‿ja | ta·l̆là maǹ kä̀ĭzi‿jā || sel̆le ta·l̆là mīnä̀ sę·zàr ol̀li | üt̀s a·l̆lik̆kene*[154] *sę·zàr || to·l̆lè‿maǹ kä·ę̆zi‿ja || mâ·rvel̆ᴅi maǹn‿ol̀li nät̆tä̀l a·ìᴇa | kaè ü·it̀seᴇine‿ṡ tị̂ täl̆le mi·t̀te me·ᴅä̀ᴇinᴇ | mụ̄*[155] *rụ̄̄·k̀se ir̀mzat̀ va·lù eñne‿ja . . . || — — —*

ta·l̆là al̆lik̀ ol̀li vī·mä̀ne po·zìja keṡ | ä·räᵏ‿kụ̂·l̀i‿ja | nü·ìᴅ eì tī·jä ma sīn e·nämp̀ || üt̀s se·p̆pä̀ lī·ne kah̀ ik̀s | sị̂· ka vị̄l krụ̂·zi ar̀st‿ja || ja ni·zerᴅust jah̀ ||

(HK: Kudas ta niserdust arstib?) *lu·ᴇè pâ·le || u·s̆sì sę·nà‿ja | vaì si·v̆vù sęnà meš‿na om̀ || kuì si·ùᴇ ä·rä̀ | nę·k̀laṡ‿siṡ | minè te·mä̀ manu | tä lu·ᴇè pâ·le‿ja | siṡ sâ te·r̀veṡ || ja·h̄ || tụ̂· eläṡ kü·l̄ pril̆là ||*

EMH 342, H. Keem, M. Must, 1961.

PÜHASTE K.

Juuli Ansik, 82 a.

216. *Kandimehena mõisa teenistuses

mę·ìza re·ńt̀niᴇu ol̀lime‿säl | rō̄·ᴅ́zi ta·lùl ol̀lime || kṡ[156] *vî·ś vaì kû·ś âštat̀ mē | o·l̀lime sā̄l | re·ńt̀niᴇu täl̀ || pañnime tü·ⁱk̀ke*[157] *| mę·ìza tü·k̆kì ka·ñᴅì tü·k̆kì ol̀liva || ańtti a·ĕnàmavaľak̀‿ja ka·rttulivaľak̀‿ja || vęt̆time to·l̆lè ä·rä̀‿ja . . . || à·ĕnamavaľak̆ku teìmi‿ka· ä·rä̀ || pę·l̀ᴅu mē‿ṡ koᴇùme*[158] *kü·l̄ || sel̆leᴅeräst me·ìl ol̀li e·ǹᴅäl ka·h̄ | mâ·ᴅük̆kik̆ke || ṡ‿re·ńtti ka· maṡsemi mę·ìzaᴅe || sû·r re·ńt̀ eṡṡ‿o·lè meìl | meìl ol̀li ke·h̀v ka‿ᴅù mâ· | me·ìᴅ ol̀li säl ne·l̀ì pe·rèᴇoǹᴅa || ü·t̆ten majàn | ü·t̆tè ka·t̆tušse al̄ | e·ᴇä̀l ol̀li üit̀s ti·l̆luk̆ke ta·rek̆ke niᴇù meìl sị̂· ta·rè nüìᴅ om̀ || re·ńt̀ eṡṡ‿olè sû·r aᴇà | ä·rä̀ saìme‿ik̀s e·lä̀ᴅä nî· || nî· ä·šte kuĭ‿me sa·ìmi ||*

---

[153] kaenlaaugus; [154] Alliku-nimeline; [155] = *muᴇù* 'muudkui'; [156] kas; [157] koristasime vilja mõisa tingitükkidelt; [158] meie ei pannud kokku

oľlĭ‿iḱs si·s̀ ra·haʙûᴅust ka·h̄ || le·ę̆väʙûᴅust ma‿ìj‿olè tu·ǹnu omàn e·lùn | aɢa ra·hàʙûᴅust olè ma kü·l̄ tu·ǹnu || nä·l̀läne ma‿ì olè kü·l̀l‿ oľlu || ra·hà oľli ve·i̯ᴅì || e·zì teìme‿ḱs pę·l̀ᴅu‿ja saìmi le·ìʙä | kuĭ‿me re·ńt̀niɢus lä·t̀sime‿sis̀ | ä̆r̆rä̀ a·vit̀ || lät̀sime mę̀iza ko·hà‿ʙā̆le || ä·r̀rä añᴅ vil̀lä si̯·mne mei̯le | mę·ìzast sis̀‿ja || ja | se·ᴅä̀viżi saìmi sis̀ | su·ɢùlazę sę·zàra‿ja sę·zàramihè avit̀tiva | sis̀ o·ʙèze os̀ta‿ja | va·ŋḱre‿ja | tû̯·rīštà‿ja || se·ᴅävizi a·vit̀tiva meìᴅ‿sis̀ | re·ńt̀niɢus̀ ||

rä·t̀seʙäᴅû̯ᴅ ta‿s̀ vę·ì enämʙ te·t̀tä̀ | ta te·r̀vis̀ läit̀s väèɢa a·l̆vas̀‿ja vī·mät̀te tä . . . || nüìᴅ om̀ joʙà ko·l̀mɢüm̆ment ka·it̀s â·štat̀ | ku‿ᴅä̀ ä·rä̀| kû̯·l̀i‿jo || sel̀le ma·j̨à teɢì ü·les̀ | ja el̀li ka·it̀s ā·s̀tat̀ vil sîn ma·j̨àn || si·s̀ kû̯·l̀i ä·rä̀ ta || ja nü·ìᴅ olè ma le·zäst‿päi̯je[159] la·t̀sè sū·res̀ kašvat̀tanu‿ja | ja mi·hèle ki̯·iḱ pañnù‿ja . . . ||

EMH 342. H. Keem, M. Must, 1961.

PÜHASTE K.

Juuli Ansik, 82 a.

217. *Laste hooldamisest ning kasvatamisest

kuì mi·ù lat̀se ka·šviva sis̀ | me·ìl oľli lä·m̆mi ta·rè kül̄ || vä·ikkene || sa·ñnaḱke meìl o·l̀li | eɢà si·s̀ | nî sû·ri rû·me‿s̀s‿olè | et̀ üit̀s vä·ikke ta·reḱke || to·l̀le küt̀set i·ḱs lä·m̀mäs̀‿ja | sâ·l oľli te·ɢèmine ki̯·iḱ | plī·t̀ oľli si·zen‿ja . . . || lä·m̀mä peräst es̀s‿ole vi·ɢà | aɢa mu·ìᴅù || mâ· pę·r̆manᴅ oľli | sa·vì pę·r̆manᴅ || la·t̀sè kuĭ‿nä? | sū·remʙas̀ saĕva pe·r̆manᴅule pañnit‿s̀ tu·ñneḱkina mis̀ lō·ma nä o·l̀liva || sā̆l ta teɢì li·ḱkes̀ eñnäst‿ja | pat̀sut̀ pâ·le siñnä ezì pe·òɢa‿ja | s̀‿oľli ku‿üt̀s e·lä̀jäs̀ | po·rìɢa kû̯·n ||

lät̀sime a·ĕnàle lu·ḥta | mę·ìza‿luḥta a·ĕnaᴅüḱki teɢèmä || tu·l̀li | kä·è‿ä̀r̆rä vaì | nō·rè‿ä̆r̆rä si·ñnä̀ üt̀les̀ et̀ . . . || ü·it̀saĭnu la·it̀s ki̯ɢè va·namʙ o·l̀li ü·t̀ten‿mul̀‿s̀ | mi·hè‿emä̀ ka e·lä̀zi | vä·hämʙä oľliva‿s̀ to·l̀le maǹ ka·t̀teḱkeste || ja‿sis̀: „ü·it̀s‿aĭnu lap̀s o·ǹɢi teìl“ ||

mā‿t̀li „ä·r̆rä̀ eì sā | tę·ìzi ko·t̀tust vä·l̀lä tuv̀va | nû̯· om̀ nî· . . . || eì sâ a·ìɢa | a·riᴅa ei pu·hastaᴅa . . . || mu·‿èàlʙū̯l üt̀telᴅäs̀ oľlev lō·mà la·ū̯ᴅal pę·r̆manᴅ al̄‿ja | me·ìl eì . . . | me·ìl ei sâ e·lù ko·rttinale || miŋ̆ɢe ka·èma mēt̀se[160] mu la·t̀sè om̀‿me ko·t̀tun | po·rìɢa‿ja . . . “ | sis̀ saì mę·ńì nä·t̀täl | s̀ tul̀li kä·s̀k‿et̀ | la·ùᴅu per̀rä p u· r t̀ s i‿ja tû̯ᴅi la·v̀va‿ja | sā·ᴅet̀ti pę·r̆manᴅuʙanèja‿ja | lašti pę·r̆manᴅ ka a·là pañna nä·et̀ ||

EMH 342. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[159] lesena, lesestpeast; [160] = *meät̀se* ~ *meat̀se*

218. *Vanaaegsest loomatoidust ja vooriskäimisest

(HK: Kudas vanast keväde, kas iks jakku toda eläjäsüüki vai?) *noh̀ jü·rìBäĕväni ik̀s vaĕs̀t ki̯·Gè | ro·h̀kemB ol̀liva nä la·ǭDàn || sis̀ va·nast es̀s‿a·ňDà‿jo näĕle me·Dä̀Gine || pi·k̆kä̀ rüä̀ e̯·lè | ol̀li ku·p̀pu kā̆neťtu nû̯· | pańtti te̯·nèGe̯ṙt te·ṙveld eťte | me̯·nìGe̯ṙD kuĭ‿nä‿k̆ki kolè pi·k̆kä ol̀liva rü·ä̀ si̯s̀ | lû̯Di ki·ṙve̯Ga pō·les̀ | nū̯ rüä̀ e̯·lè || pańtti le·h̆mìle ru·h̀te‿ja | le·h̆mä̀ toDa se·ĭ·vä̀‿ja || e̯·l̀Gi | eGà sis̀ a·ìna es̀ sâ· || eGà‿sis̀ pe̯·l̀lu‿aìna eGa ri·štik̀k‿aìna es̀s‿o·lè vanast | si·s̄‿kuì mi·nà ka·švi || sis̀ ol̀li pal̀lalt | sû̯· a·ìn || o·Bè·zile kul̀lu[161] tû̯ ä·rä̀ | o·Bestega käiťti vû̯·ri veDä̀män | üt̀te vîži p ä· ṙ n u vû̯·re̯‿ja || te̯nè̯Ge̯ṙt‿tu·l̀tti | — — — es̀ sâ ko·Duk̆ki | vō·rìmis̀ tul̀là || lä·it̀s pańD li·nà pâ·le sält‿ja läit̀s jä·l̀lĕ p ä· ṙ n u D e || vĕťti vû̯re̯ | sis̀s‿es̀ sâ jo ra·hà mùĕ̯Du ko·s̀teGi ||*

eṅnemBiDe ol̀li‿jo tū̯ ra·hàBûDus̀ | ta·lù‿inemizel‿ja | ja nî samù | tî̯·nD·ril || tî̯·nDriDe pa·lkka ol̀lì va‿e̯à | kel̀ sū·remBa ta·lù ol̀liva‿ja || vi·l̀la̯‿s̀ sāva nî·Bal̀lu mü·v̆vä̀‿et̀ oles̀ . . . || niGù | nî̯ vä·hämBä ta·lù | kä·ĭzivä vō·rin || pe·ris̀ sūrè ta·lù es̀ kä·ì kü·l̄ | nû̯· saĕvà‿k̀s | nūmaššiva ťsi·k̀ku‿ja mü·ĭzivä‿ja | saĕvà se·Dä̀viži jäl̀le ä·rä̀ elä̀Dä || kos̀ väik̀se ta·lù ol̀liva nû̯· | käĕ̯zìvä vō·riBā̆l | tî̯nzevä sā̆·lt̀ ra·hà jäl̀le || p ä· ṙ n u n ä·rä̀ käĭ·zivä | li·nàvōriGa‿s̀ saĕva kü·m̀me ru·Blà‿ja ||

(HK: Ja kümme rubla suur asi . . .) *sû·r a·żì | to·l̀l‿âl ja· ol̀li temä̀ sû·r ra·hà || ja? | nel̀ì vî·ś pä·ìvä | kû̯·ś päìvä ka· | kuì tu·ĭzaťtu tî̯· ta·l̀ve ol̀li | käìzivä ä·rä̀ ||*

(HK: Sis tu vooriasi olli ka ikka obesel rasse?) *o·ì o·Bestel ja i·nè·mistel || mes̀‿tu sū̯·k̀ ol̀lì mes̀ ma·nù pańtti | ta kü·l̀mi jo ki·vis̀ ki·i̯k̀ ||*

(HK: Aga ei tiä mes üten panti neile?) *no·h̄ | li·hàGoňDik̆ke̯ist‿ja | ja ka·nep̆pit̀ | eňnemBi teťti ka·nep̆pit̀ | s̀ teťti ka·nep̆pi jü·rssi || sis̀ to·Dà pańtti ka·rppi | tū̯‿s̀ kü·l̀mä || s̀ to·Dà se·ĕ̯vä̀ | ra·zvàGa küḋzeťti lä·Bì‿ja || tû̯·teťti . . . | ka·nep̆piDerä su·ṙveťti ä·rä̀ | u·h̀Mre̯n | pe·k̀liGa || ja si·s̀ sē̯ruťti ja·hù vä·l̀lä sā̆lt‿ja | se̯Glast lä·Bì‿ja || s̀ ra·zù vaì li·hàrāzŭk̆ke̯ze̯ küḋzeťti pâ·n ä·rä̀‿ja sek̆käťti tu ja·hù se·k̀kä || pî·mä ka ma·nù‿ja | s̀‿teťti se̯ànDe pe·h̀mlik̀ pu·Der‿ja | pańtti ka·rppi‿ja || se̯at̀se sūrè pû ka·ṙBì ol̀liva || s̀*

[161] kulus

tū̯‿s̀ kü·l̀mä ä·rȁ || s̀ to·ᴅà paňᴅiva[162] *vę·ì ī̯s̀t | le·ę̆vä‿ʙäle‿ja || tū̯· üt̆telᴅi kį·ɢè pa·remʙ sā̆l ol̆lev || muī̯ᴅù li·hà kül̀mi ä·rȁ | li·hà ka·‿k̀s | pa·ńtti‿ja || eɢà‿sis̀ | ko·ᴅùraȟvas̀ lihà‿es̀ sâva sü·v̆vȁ oňᴅè || vō·rìmis̀ seìj‿ä·rȁ | mit̆tù t̆si·k̀ka ta·l̆vè‿âɢa || lû·ɢoňᴅik̆keze vaěs̀t jä·ěvä ko·ᴅù närìᴅä || sį̀s̀ la·t̆se es̀ sāva li·hà niɢu nü·ìᴅ näìᴅ pop̆put̆taᴅas̀ || å· ku li·hàlḗmeɢa ka·rttult sait̀‿ja ol̀li kü·l̆länᴅ ||*

tū̯· ol̆li i·r̆mus̀ ja·h̄ || kü·l̆mȁɢa ol̆lit̀ ęk̀s . . . va·r̀ʙa ol̀li ä·rä kül̀mänu mę·ńiɢęr̀ᴅ | sā̆·ppa sis̀se || ku ol̀liva kü·l̆mä‿ja tu·ī̆zutse . . . || tal̀ve ik̀s kä·it̆ti | eɢà su·vèl es̀s‿olè a·ìɢa || ke·vȁᴅe ka mę·nè kę·r̆ra vaŋk̀rę̯ɢa vī̯l käit̆ti | mùī̯ᴅu ik̀s ta·l̀ve ol̆li tu vṓ·riʙā̆l käìmine | li·nàveᴅù || eɢa^{s}‿sis̀ üt̀teɢi ma·zìnat̀ es̀s‿ole oňᴅek̆ki | kį·ik̀ o·ʙesteɢa vî·ᴅi ||

EMH 342. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[162] kj. ütleb ka *paň'nìva*

OTEPÄÄ MURRAK

LUTIKU K.

Miina Kalberg, sünd. 1874. a. Päidla vallas Tõlgu talus. Isa Tõlgu talu perepoegi, ema samuti pärit Otepää kihelkonnast. 21. eluaastani on Miina rännanud mööda Otepää kihelkonna talusid, algul karjasena, hiljem teenijatüdrukuna. Abiellus Kammerist pärit mõisatöölisega ja asus Lutiku külla. Surnud 1963. a.

219. Enesest ja lastest

mià ole kaìsa laȧst ilma tõnu, säl oṁ jo kaìsa vereˌoja väᵘĭlä jõznu jo iks. ezi ole kiik naʙavarrę leḷganu_ja köiìnü. noḥ tuñze ärä joʙa_et vimäne aìg_oḷ. teì laȧsę_męške vḭ joʙa eñne vaìmiš, ja kaì naʙanõri_ja väìdze_ja närʤzuk̆keze kiik, koš laȧsę pañni siȧsse_ja. muì tu mìline[1] tüȧttär, tṵ oḷ ka kęva. ezi męznu męzu vḭl_ja, eṅdäl laìts tuleḱkil, kęñnip mṵʤä tareʤ_ja, oȧsip naʙanṵri, keḷlega kiṅni köittä naʙavaᵘrz, laȧsę naʙavaᵘrz. kaè muìdu paᵘṅd veri jṵšk̆ma. kaṅge inemine küll_iks! mina oḷli ka kaṅge, tenu jumalalę! kaȧtte poja aìgu oḷ vanaˌinemine[2]. peräst eȧs_ole enämʙ keʤägi, ezi jumala jęün aviȧtti eñnäst. jumalast antti jęüdu_eì jęŭzęt kiik kęrʤa sâʤi. muìl_oḷli kaìsa laȧst, ja kiik oṁ tenu jumalale teȧrve.

nüìd kaȧtęȧtaš[3] põʤist, mina kaìse kiik oṁmi näppega, eš maḱka mina ṷʤ_eì päìvä. minevâšta ma vil keʤräššsi.

kiik saì teȧttüš, miš vaja oḷli. ku_ma nṵr oḷli, ja teȧrvüš oḷli, eš maḱka mina. ku_ma ęʤagult magazi tu veìʤiḱkeze, ku joʙa üle kaȧtę tę·iȧstku läìts keḷ, siȧs_eì enämʙ.

elu oṁm_iks paᵘĭllu mṵttunu. nüìd kiik sḭ ilm nḭj_eläp, eìj_ole laŭlaȧttamist eì miʤägine. eì męḷšta miʤägi nigu imməš paña vaì paᵘĭlluš paña. eñnevanast keìl_oḷ tüᵘȧtriḱkul laȧse, siȧs_üttelʤi eì vârlaȧsę. ja ęlge vanast

[1] Miili-nimeline; [2] sünnituste puhul kutsutud kogemustega eideke; [3] s. t. pannakse riidesse

Miina Kalberg

panttu äʙiʙeŋkki. mina toᴅa eṡ näė, toᴅa minu emä kẹnel‿eṫ keⁱrkku‿maṅ äʙiʙeŋ̌ɢin oľluva.

muḷ ka mureṫ‿ja süämevaľlu oṁ paⁱľlu oľlu. tüṫtär saìj‿ẹňneṫtuṫ suṙma, läiṫs viľläʙešsu mazina vahele jaḷɢa‿ʙiṫti. ku‿ᴅa siňna mazina vahele jā̄nü, siṡ vẹṫnu vil kiřzaṫtanu koḷm kẹṙᴅ. mẹṫle jaḷɢ pūzast‿sānᴅiḱ ärä. niɢu sị̂ pū̂zalû koⁱnṫ om̄. sị̂ pū̂zalû nuṫtiḱkẹ oḷli näṫtä, aɢa muĭᴅu oḷli kịiḱ läňnü. jah̄, t‿oḷl‿iřmuṡ azi kül̄!

meìl s a ⁱ ň n u[4] kah̄, tẹštap ka ezi üleˌařvu räŋ́kkä, eɢa eì tī́jä ku piḱkält teᴅäɢi oṁ. nüìᴅ ol̄ nị̄ päẹ̆vä nī kiʙe‿eṫ miṫte‿ṡ sâ ụ̂ eì päĕvä rahu. ụ̂ze oḷli viľläɢuĭvaṫtamine, nüìᴅ saì periṡ kuju vili. piᴅiṫ kẹvaste seḱkämä iḱs üṫte luɢu. ku seḱkät‿siṡ seḱkämizeɢa tulep tos̄ väⁱľlä, sịṡ sâʙ eňnemp kuĭvaṡ.

nüìᴅ oṁ sịṡ paĭɢal ka kịiḱ. kaṗsta tahava eňne tüṅni teṫtä, siṡs‿oṁ vaľmiṡ kịiḱ. tinavu oṁ naìᴅ kaṗstiṫ eɢäl ẹňnistanu. kaṗst oṁ vezine krâṁ, tahap viḣmast suve. kuⁱrḱ oṁ ka vezine. aɢa eṡ sâ ma tinavu kuⁱrkke.

---

[4] Aleksander

*mē mâ pā̆l oṁ kolō·zi kā̆li ja kaṗsta‿ja pē̆ᴅi. pē̆ᴅi oṁ sā̆nt̀se väik̀se, vezi‚aį̆na aì pâle jäl̆le niɢu kaṡka, muĭᴅu kül̄ nu kā̆li, n‿oṁ nī tsē̱rik̆ku‿ja iluza kāli kuì, niɢu rat̀ta. kā̆li lät̆sivä nī kaŋ̀ɢeᴅe kazuma, sū̆rę laᴅva pā̆l‿ja, nī̆ kaṡviva‿et̀ lušt kaèᴅa, tsē̱rik̆ku‿ja üit̀s jūrę̆k̆kę̆nę al̄. eṡs‿olę jûri ka al̄. mę̆ni âšta maⁱrt̀ka[5] seį̆vä nī kā̆li ärä, aɢa tinavu eṡ put̆tu kaṗstit̀ üit̀ski maⁱrt̀k eṡ kâle. müt̆tä[6] ik̀s aį̆va keväᴅe. noh̀ müt̆tä âva ur̀ɢe, müt̆tä‿pimeᴅä ę̆k̀va ku küñnävä mâ läʙi. aɢa eṡ tähenᴅä tû̱ kah̄: âᴅ vih̀ma tul̄‿ja läṁmi ol̀li, kaṗsta kaṡvi ku mę̆t̀s. pâ ol̀li kül̆länᴅ sūre. tenu jumalale, kül̆länᴅ mê täiź[7]. vil̀lä ka‿k̀s saì, manu ka oštame. ärä‿ eläᴅä ik̀s sâʙ. — — —

meìl oṁ ta ul̄ oʙene, peⁱl̀ɢäʙ auttut̀. tâɢa eì taha miñnäk̆kine[8] lîna. peⁱl̀ɢäp auttut̀, siṡ rap̆put̆tap läʙi jäl̆lek̆kine. peräst üt̀te seräst sę̆ittu ma aìɢeṡ jäì. tû̱ṡt‿sānᴅi eì sā mina enämp pūzast eì. tû̱ṡt‿sānᴅi ole mina nī vē̆ren oma ter̀vüzeɢa[9]. ma nüìᴅ vähäk̆keze kül̄ parazi, nüìᴅ ma sā ik̀s säŋ̀ɢi miñnä‿ja säŋ̆ɢist väⁱl̀lä kah̄, aɢa ę̆k̀va niɢu lû oṡ kat̀ski mur̀ᴅunu. p i h̀ l a ⁱ ñ n a ka üt̆tel‿et̀ sul̀l‿oṁ ik̀s nizę̆rᴅanu miᴅäɢi ärä, mę̆ni sû̱ń vaì, eɢa muĭᴅu nî sū̆rᴅ valu oñᴅe eìj‿ole.

nizę̆rᴅamist aⁱrṡtseva naĭzę vanast, ku mę̆ni sû̱ń oⁱl̀l‿ärä eⁱṡsünü. ja nizę̆rᴅuṡ laŋ̀ɢa tet̀ti kah̄. vanemʙa naį̆šterah̀va teĭvä toᴅa nizę̆rᴅuṡ laŋ̀ɢa. üt̀sä sę̆l̀me tuⁱl̄ kę̆r̆raɢa siṡse tol̆le laŋ̆ɢalę, kaṡ sā̆l sę̆ñnu ka vį̆l oⁱl̄, toᴅa ma‿ì tī̆jä. — — —

sīn oṁm‿iɢävetse mäè‿ja oru ja vį̂ lom̆ʙi, niɢu meìl sīn saman oṁ ka loⁱmṗ, sī̆n aĭja‿vē̆ren. vilets mâ ja vaène elu, eɢa sīn âᴅ eìj‿ole miᴅäɢine. sel̆le oṁ ter̀vüṡ ka saⁱnt̀. miṡ veri mul sīn om̄! teᴅä eìj‿olek̆kine, sį̂ oṁ jo kį̆ik̆ vį̆ṡ läṅnü. vaì serändᴅe vį̆l mę̆ni inemine! tulet‿ja tok̆kę̆rᴅat päh̆le sîn, eɢa eì tī̆jä, miṡ sīn ärä vil tį̂ᴅ.

KKI MT 191, 5—11. H. Keem, 1957.

LUTIKU K.

Miina Kalberg, 83 a.

220. Turu talu söögilaud

ma mälet̆tä kuì ma t u r u talul tį̂nze, siṡ kē̆ᴅet̆ti sā̆l ik̀s oma kuv̆veʙaŋ̆ɢiline pâᴅäìṡ kaṗstit̀. tû̱ᴅi kait̀s sū̆rᴅ paŋ̀ɢi noìᴅ kaṗstit̀ siñna pat̀ta kį̂mä. vanast ol̆liva sū̆re pû paŋ̆ɢi. ja sį̆ṡ tû̱ᴅi raṡva siñnä nī sama sûŕ

[5] mardikad; [6] mutid; [7] küllalt meie tarbeks; [8] minnagi; [9] s. t. tervis on lõpukorral

tük̆kik̆kene, niɢu kaiṫs ruškuṫ[10] *kû̯n. noḣ niɢu miù kaiṫs väikkest ruškuṫ. ja siṡ sûŕ pû maᶦṫ sûrmiṫ pantti. siṡ ku ärä oḷli kēᴅeṫtu, ja väᶦḷlä am̆muṫ tẹᴅu pā̆ṡt, läniḱkuᴅe vaì kaussi, siṡ tuḷli vezi vi̯rᴅe. siṡ kēᴅeṫti jäḷle eṙne suṗpi tu pâᴅäìź. eɢa siṡ pâᴅäiṫ kaṗstiṫ eṡ jẹv̆va üṫsi‿oṫse süv̆vä. toᴅa saì jo näᴅäliṡ ajaṡ süv̀vä.*

siṡ teṫti eṙne‿suṗpi‿ja uà‿suṗpi iḱs oma pâᴅäìź. siṡ vaheṫte‿ʙā̆l sû̯ᴅi tẹiṡt‿ja vaheṫte‿ʙäl tẹiṡt. eɢa paremʙaṫ eṡ näè sa kiʙenaṫki. suvel oḷli eɢäṡ lẹunaṡ jäḷle ap̆pu pîm, ja kuìj‿oḷli ēriŋɢe, siṡ pû̯ḷ ēriŋɢeṫ. kuìj‿eṡs‿olẹ, si̯ṡs‿antti eɢäle kaiṫs räìme. leìʙ oḷli iḱs, leìʙ oᶦl̄ nîʙaᶦḷlu ku taheṫti. jaḥ‿ja leìʙ teṫti kaḥ, üiṫs ȧḥju‿ᴅäìś küᴅzeṫti ärä, nī tẹne jäṙɢi ẹḱva. üiṫs teɢu eṡs‿ole vi̯l ärä sû̯ᴅü, siṡs‿oḷli tẹne joʙa kẹva. kaiṫs koḷmanᴅiḱku jahu küᴅzeṫti iḱs kẹr̆raɢa: üiṫs koḷmanᴅiḱ pantti aṗnẹma, tẹne jäḷle kašteṫti siṡse. mẹṫle, kaiṫs pū̆tta jahu! koḷmanᴅiḱ loetti üiṫs pū̆ṫ. vanast iḱs oḷli vaḱkaɢa mi̯ṫmine. vaḱk‿oḷli koḷm pū̆tta iḱs, ja pū̆tt‿oḷli neliɢüm̆menᴅ naḱla.

sûŕ mẹḣḱ oḷli, sânᴅe koḷme jalaɢa, mẹhen kašteṫti. ku leìʙä teṫti, siṡ tû̯ᴅi mẹḣḱ vû̯rüzest siṡse. peräst vi̯ᴅi pantti jäḷle vû̯rüzi. ẹi̯ɢe vanast ku mina nû̯ŕ oḷli, siṡs‿oḷli ehits, üṫteḷᴅi‿eṫ: „pane ehitseᴅe!“ nüìᴅ oṁ vû̯rüṡ, üṫteḷᴅäṡ‿eṫ: „mine vû̯rüzi, tû̯ sâḷᴅ!“ nüìᴅ oṁ saḣvri, aɢa vanast üṫteḷᴅi‿eṫ küᶦḷmɢam̆mer.

jaḣ, nüìᴅ oṁ inemize saḱsaṡ läñnü, toᴅa toittu eì vẹṫta eṫteɢine, miᴅä mina piᴅi sû̯mä, ku‿ma tẹze ori oḷli. eṡ näè sa kanamuñna eṡ koḣviᴅilkka, muḱku ap̆pu pîm, leìʙ, räìm. ẹᴅaɢuṡ jäḷle veṫtel jahu puᴅer eḣk köᶦrṫ. muḱku sû̯ toᴅa suṗpi, nîj‿eṫ kẹṫtu sō̆ne iñᴅzväle! süä oᶦḷl‿iḱs vezine, tẹneɢẹṙᴅ vẹṫsẹṫ sû̯la, kaṡtset leiväɢä. si̯ṡ saì süä niɢu kiṅni. noḣ tu vezine sō̆ɢiḱke, tû̯ eṡs‿ole jo miᴅäɢi vârᴅ. aɢa sa piᴅiṫ sû̯mä‿ja seiṫ, ja teiṫ tû̯ᴅ‿ja kañnaṫtiṫ näᶦḷɢä ka küḷlänᴅ.

ezi priḷla ti̯ṫ iḱs panẹt siñnä raṡva, nī̆j‿eṫt‿oṁ tuṫta‿eṫ panttu oṁ, eṫt‿iḱs süä sā̆ṗ kiṅni ku sû̯ᴅ. aɢa siṡ saì kẹṫ küḷ täìź, aɢa süä oḷli vezine, iḱs taḣtset süv̀vä. pühi aìɢu siṡs‿oᶦl̄ veiᴅiḱke paremʙ, antti liha ka eɢäle üṫtele tük̆kik̆ke. aɢa iḱs jaòʙeräst. eɢa toᴅa eṡs‿ole, eṫ sa vaeṡt nî saiṫ süv̆vä, niɢu sa taḣtset.

aɢa tenu jumalale, ku‿ma oma elule saì, kaḥ oḷli küḷ laṫse üiṫsüṫte peṙrä, aɢa muḷ mi̯ss‿oṙjaš mẹṫsaᴅû̯n‿ja saìj‿iḱs palkka kaḥ. jū̆ṫt‿oṡtse si̯

---

[10] rusikat

s a l u̯ a l a mẹt̆sa ärä, si̯s̀ ki̯ik̀ l u ⁱ t̀ k e mehe tṳ̄ttivä sâl‿ja ozast naìzi kah̄. paⁱlkke‿ja, palut̆tuṡpuìᴅ‿ja, tik̆kuʙak̀ke‿ja, lahut̆ti plaⁱŋkke‿ja. olevat̀ jo plaŋ̆ɢi raùtti sîne al̄, eɢa mina eì tíjä. sâlᴅ saì ki̯k̀ke värkki, miṡs‿oleman ol̀li.

KKI MT 191, 12—15. H. Keem, 1957.

LUTIKU K.

Miina Kalberg, 83 a.

221. Rehepeks ja viljatuulamine

vanast ku reheʙeṡmine oⁱl̄, siṡ kel̄ kait̀stẹ·iṡt oltti ik̀s joʙa ülevän. om̀ɢuṡ[11] *ol̀li rehi maha peṡtü, ja tẹne üleṡ ka at̆tẹt̆tu. ol̀li pâɢaⁱṡt, koṡ vili val̀miṡ vẽtti, sā̆lᴅ at̆tet̆ti jäl̆le üleṡ. tẹne‿jaɢu rîjal̀ sẹk̆kut̆ti, tẹiṡt‿jaɢu jäl̆le tẹzest lävest aetti siṡse‿ja at̆tẹt̆ti üleṡ.*

mị̂z ol̀li par̆zil, keṡ‿vaṡta vẹt̀se, pâŕ inemist aì pâɢaštist väⁱl̀lä. kaè t‿oⁱl̀ ärä vajonu vili, toᴅa saì kak̀ku ẹk̀va, kok̀ku vajonu vili. ku kụ̂rma vị̂l oⁱl̀l‿al̀vastẹ aettu, ku‿ᴅa eṡs‿ole kum̆mali aettu, ku‿ᴅa ol̀li niɢu taɢazi saᴅanu, toᴅa oⁱl̄ väèɢa rašse kak̀ku. kait̀s inemist aì pâɢaštist siṡse siñnä rèheᴅar̀re, üit̀s ol̀li par̆zil, üit̀s aǹᴅze kät̀te. ja kuìj‿ol̀li sā̆nt̀se keh̆vemʙä kät̀te‿añja, siṡs‿aǹᴅzẹva kat̆tek̆kešte. kol̀m part̀ aetti laùɢuzi. kol̀m part̀ aetti kok̀ku, kut̆sut̆ti laùɢuṡ. siṡ jäetti veĭᴅik̆kene vahet̀, koṡt läm̆mi‿ja suit̀s üleṡ lâʙ. eṡs‿aetta nī liɢi, jäetti väikke vahe ik̀s. si̯ṡs‿aetti jäl̆le kol̀m part̀, jäl̆le laùɢuṡ. eì mälet̆tä enämʙ, neli laùɢust sā̆l kül̀l‿ol̀li, vaìj‿oⁱl̄ vil roh̀kẹmp. ku ärä eṡ mahu, siṡ pantti vā̆kku vị̄l, üt̆telᴅi: „vā̆k̀ ka täìs pañna!“ vā̆kk‿ol̀li, ah̆ju sû et̀te, nī́j‿ik̀s kaùɢemʙa[12] *pantti erä pû*[13]*, üt̆te ot̆sa pantti par̆ᴅe pâle‿ja tẹze pantti, sā̆l oⁱl̄ tala, siñna tala pā̆le. ik̀s ah̆jusū̆ṡt kaùɢẹmʙa. kaè tẹneɢẹr̀ᴅ tuleʙ ah̆just kiʙenit̀ väⁱl̀lä vaì kuᴅaɢine, tuli vẹìʙ jo siñnä keⁱr̀ɢeᴅe siṡse miñnä. pû pantti jah̄, tẹze ot̆sa pantti par̆ᴅe‿ʙā̆le, tẹze ot̆sa tala‿ʙā̆le, ja tụ̂ oⁱl̄ tu vā̆k̀. vā̆k̀ pantti ka ik̀s täìz, nī́j‿et̀ küm̆me kụ̂rmat̀ läit̀s üleṡ siñnä reh̀te. ku üleṡ at̆tet̆tuṡ saì, siṡ pantti rut̀tu tuli ah̀ju‿ja mintti sụ̂mä. ja si̯ṡs‿ẹk̀va jäl̆le pẹl̆lu pā̆le. eɢa eṡs‿ole‿et̀ siṡ‿vil aìɢa ol̀li!*

sā̆nt̀se ümärik̆ku pû ol̀li, tẹze ot̆sa ol̀li teräväṡ tet̀tü, kut̆sut̆ti puziʙû. siṡ mehe puⁱṡkseva. peremị̂ṡ ẹĭɢaṡ et̀: „noh̀ poị̄zi rih̀t puⁱṡkma.“ mehe lät̆-

---

[11] hommikuks; [12] kaugemale; [13] lisapuud

sivä tsuⁱs̀kseva mulkke täìs, siṡ tû̯ oȉli tu puⁱs̀kmine. tẹneɢẹr̀ᴅ oȉli lik̆ke vili, tsilkku[14] *ẹk̀va. niɢu om̀ ku soñnune süɢiṡ om̀, ku soṅᴅu ā̆p̀ taìvast maha. — — —*

kuìj‿oⁱl̄ lik̆ke vili, läit̀s mit̆tu päìvä, eñne ku‿ᴅà kuĭvaṡ saì. tẹneɢẹr̀ᴅ ku vil lume kät̀te jäì, siṡ läit̀s ulkka aìɢa. aɢa kuì kuju vili oȉli, tû̯ saì rut̀tu kuĭvaṡ. niɢu tâmᴂä om̀ɢu pantti üleṡ, nī̆j‿üleˌom̆men vẹìz joᴂa maha peṡsä. aɢa kuì lik̆ke, siṡ saìze‿ja tošsaš nîj‿et̀. saìze ülevän mẹniɢẹr̀ᴅ koȉm päìvä kah̄, sēni ku‿ᴅa kuĭvaṡ saì, vaìj‿ärä kuìvi. kaè eɢa lik̆kelt peṡsä eì sâ. lik̆kelt eì tulẹ jo terä kẹr̆re ot̀st ärä.

ku kuju oȉli, siṡ pešset̆ti maha. aetti rîjala väⁱl̀lä, tet̀ti laᴅemiṡ‿ja oᴂeze säⁱl̀ɢä sẹk̀ma. kaṡ vaì neli vîź oᴂest aṅᴅa[15] *üit̀süt̆tele. eᴅimäne oᴂene oⁱl̄ muĭᴅuk̆ki päĭᴅzet̆teɢa. päit̀se oȉli kül̄ kiĭɢil pân, päĭᴅzet̆teɢa pantti aṅᴅa üit̀süt̆tele. kaè päit̀se om̀ pân‿ja päĭᴅzet̆te küⁱl̀len om̀ rat̆tuṡ, toȉlẹɢa pañᴅaṡ siṡ tẹzele añna küⁱl̀ɢe. nemä kā̆nävä añna vaì tu jẹh̆vi niɢu veĭᴅik̆kene kat̆tẹɢẹr̆ra, niɢu kurṡti, muĭᴅu ta‿ì saẹ̆za jo. siṡ köĭᴅet̆täṡ oᴂene siñnä añna küⁱl̀ɢe rat̆tušseɢa. koṡ var̀zu oȉli, sā̆l vẹetti var̆za kah̄. ja koṡ var̀zu eṡs‿ole, sâl oȉli vanaˌoᴂeze. ku roh̀kemᴂ oᴂezit, siṡ saì temä eñnemᴂi jäl̆le ā̆ṡ. terä lät̆sivä aȉla‿ja, pẹh̀k tuȉli pâle, ku pâ oȉli ot̆sast ärä läñnüvä.*

ku laᴅem[16] *ärä oȉli sẹk̆kut̆tu, ku joᴂa oȉli nī̆j‿et̀, joᴂa pâ läñnüva ot̆sast‿ja siṡ rehitsiᴅi. vīje puȉɢaɢa riha oȉli, kut̆sut̆ti rehe riha. pik̆kä puȉɢa oȉli, pik̆kemᴂ vaṡsa. siṡ toȉleɢa rehitsiᴅi, et̀‿nu terä jäĭvä ik̀s ala‿ja, pẹh̀k tẹm̆mat̆ti juntti. terä jäĭvä ala‿ja pẹhujuñᴅi laᴅeme pā̆le. siṡ naĭzẹ kaṅᴅzeva säⁱl̀läɢa tu pẹhu siṡ küìni, taȉveṡ eläjile. küìn oȉli kaùɢel. oȉli ir̆muṡ kül̄ poritse ajaɢa‿ja pim̆me û̯ɢa, sa‿ṡ näè mit̀te jala et̀te ka tẹneɢẹr̀ᴅ. niɢu om̄ nüìᴅ süɢizeᴅze û̯. tẹneɢẹr̀ᴅ om̀ koⁱt̄ pim̆me, niɢu mär̆ᴅiˌaìɢ*[17]*. siṡ sa‿ì näè mit̀te miᴅäɢine, jala et̀te ka‿ì näè. jah̀, eì tuñne nüìᴅze aja rah̆vaṡ toᴅa vaìva, miṡ mina näìje.*

siṡ vẹetti üleṡ tu lat̆tem. lat̆tem tuⁱl̄ tẹneɢẹr̀ᴅ nî pak̀s, niɢu sī̆ mê plī̆t̀. kaè ku kuju tẹùɢ oⁱl̄, siṡ ta‿ⁱl̄ kork̀vale. ku kiṅni sẹk̆kut̆ti, ja puruṡ joᴂa läit̀s pâlmäne kẹr̀ᴅ, siṡ jäì maᴅalaṡ. üit̀s kẹr̀ᴅ sẹk̆kut̆ti ärä, siṡ vẹetti ẹle rehitsiᴅi. nû̯ kañnet̆ti siṡ muĭᴅuk̆ki ärä küìni. siṡ‿tu laᴅem miṡ jäì, siṡ vẹetti riha pulkkeɢa tû̯ jäl̆le üleṡ. tū̯ üleṡlû̯mine tû̯ oȉli ka rašse tû̯. rehitsemine oⁱl̄ keⁱr̀ɢe, tû̯ oⁱl̄ paⁱl̀lalt pẹh̀k eñneɢine. aɢa üleṡlû̯mine oⁱl̄ rašse. ku mehi eṡs‿ole, siṡ piᴅivä naẹ̆ze ka üleṡ lû̯mä. aɢa enämᴂiᴅe ik̀s mehe leĭvä

---

[14] tilkus; [15] sabasse; [16] tavaliselt kj. ütleb *lat̆tẹm*; [17] mardipäeva paiku

üleṡ laᴅemit. kaè pâl oˈli terä‿ja aɢana, ja teřve vili oˈli aˈl. üleṡlů̂mizeɢa läťsivä terä niɢu ala, ja teřve vili saì jäˈle riha pulkkeɢa üleṡ vęettuṡ, siṡ pantti jäˈle oʙeze pâle sęˈkma. ja jäˈle sęˈkseva, sēnikˈku läiˈts pēnikseṡ. mį̂z‿oⁱˈl laᴅemi‿ʙā̄l, eᴅimäne oʙene raťtust piᴅi peòn, ja tų̊ si̥ṡ juˈhtse, aṡtse iˈks sam̄ jäˈle eᴅezi. siṡ toᴅavîzi saì ki̥iˈk jäˈle läʙi sęˈkkuťtuṡ. siṡ jäˈle rehitsiᴅi jäˈle ęle juntti‿ja, juňᴅi pantti jäˈle rę̀ˈva‿ʙā̄le‿ja rę̀ˈvaɢa küˈni jäˈle. kaiˈts vaì koˈm kęˈrᴅa iˈks rehitsiᴅi, niɢu konaɢi vili oˈli. ku‿ᴅa oⁱˈll‿äšte kuju, siṡ saì vähämʙäɢa. no kaiˈts kęˈrᴅ iˈks tuⁱˈl rehitseᴅä, eɢa alˈt eṡ sâ. vähämʙil taluᴅel, koṡs‿oⁱˈl üiˈts oʙene, sâl‿oˈli siṡ sânᴅe rehe taⁱmˈp. oˈli kęjo pak̄, no iˈks â jäm̀me. siňnä oˈli sā̄nˈtse sařve siṡse panttu. näˈᴅ oˈli iˈks â paⁱˈllu. nų̊ sařve oˈli ka kęjo pů̄ṡt teˈttü. toᴅa kuťsuťti reheʙeṡmize taⁱmˈp. tam̆ʙiɢa saì ruˈttu ärä pešseťtüṡ[18]. no üiˈts oʙene, kona tų̊ ärä oleṡ sęˈknu. si̥ṡ vęˈtnu päˈv ka vi̥ˈl ozaṡ, ų̊ɢa eˈj‿oleṡ jo vaˈlmiṡ sānu.

keˈll‿oʙezit roˈhkemʙ oˈli, tų̊ sęˈksę oʙesteɢa, oⁱˈll‿oʙestel keⁱˈrɢemʙ. eɢa tu tam̆ʙiɢa peṡmine, tų̊ oⁱˈl ka oʙezel raṡse, sęˈkku ezi laᴅemit piťti‿ja vià tamppi ka vi̥ˈl. rašse tų̊ oʙezel küˈl!

ku tam̆ʙiɢa sęˈkkuťti, tų̊ leˈj‿iˈks küˈl roˈhkemʙ seɢi, kuˈj‿oʙeze jala. aɢa eɢa iˈlma eṡ sâ, iˈks rehitsiᴅi ja lų̊ᴅi üleṡ ka. aɢa vili läiˈts‿iˈks roˈhkemʙ seɢi ku oʙeze jaˈlɢuɢa.

ku vaˈlmiṡ ki̥iˈk oⁱˈl, siš‿tu vori aetti rehe̥alutse nuˈkka koˈkku, üˈtte nuˈkka. ja siṡ ku tûˈl oˈli, siṡ tů̄li‿zari üleṡ‿ja tůluťtiᴅi ärä kaˈh. tęˈne oⁱˈl keṡ saˈrja am̆muˈt toᴅa vori, tęne jäˈle sařjaš. rehe̥alutsęl oˈm sů̄re väˈrjä, laja sů̄re väˈrjä. üťtest väˈrjäst tuⁱˈl tûˈl siṡse, aˈj‿aɢana viˈllä sēṡt väⁱˈllä. tęzest väˈrjäst jų̊̄šk tų̊ˈl siṡse, tęzęst tęm̆maš väⁱˈllä. eɢa ta aɢaniᴅ väⁱˈllä eṡ vî, sûˈr rehe̥alune oⁱˈl, ta vîz teräᴅe sehest väⁱˈllä, aɢana ja prahi. teˈtti piˈkkist rüä̀ ęˈlɢist luv̆va, siṡ noˈiᴅeɢa pühiťti teräᴅe pā̄lt, kuì vašt tûˈl kēruˈt tęˈiziʙäˈiᴅi kuᴅaɢi väˈrjäst siṡse. siṡ pühiťti teräᴅe pā̄lᴅ, miṡ‿säl vi̥ˈl oˈli puruˈkkest jā̄nü. tęneɢęˈrᴅ ku â tûˈl oˈli, siṡ teˈj‿ęˈkva puˈhtaṡ. aɢa ku tûlᴅ eṡs‿ole, vaˈj‿oˈli jäˈle sânᴅe pō̄räne tûˈl, nˈi sîṡt‿pų̊lᴅ‿ja sā̄lt‿pų̊lᴅ, siṡ piᴅi tęˈneɢęˈrᴅ vi̥ˈl saˈrjama, eṡ kęˈʙa muˈiᴅu. eɢa noˈᴅ väˈrjit ka piᴅi sâᴅmä nî, eť‿tä iˈks siṡse tęm̆maš tů̄le, eˈt terä puˈhtaṡ vîs. kęˈhnemʙa terä kuťsuťti tûˈlalutse, nų̊ jaˈhvaťtiᴅi tsiɢaᴅele. ja ku kā̄ra oˈli, nų̊ jäˈle sō̄ᴅeťti oʙestele nu tûˈlalutse. puˈhta terä vîᴅi aitta. sů̄re aˈiᴅa oˈli, sů̄re saˈlve sehen. sâl

---

[18] sai ruttu ära pekstud

siṡ kaetti, koṡ kiäkki jaɢu pantti. sā̆l jo kiɢę‿zuɢust vil̀lä ol̀li, keṡvi, kâru, nizu, rük̀ki, lina‿zî̯mniᴅ, er̀nit.

kṓᴅiɢa peṡmist ma väèɢa vähä lat̀sen näì. tęùɢu siṡs‿eṡ peṡtä enämʙ, lina‿zî̯mnit peṡti, ja vaĕṡt kaⁱnep̆pi‿zî̯mnit kaḣ. up̀pe vaṡt ka peṡti vì̯l kṓᴅiɢa. ma mälet̀tä, ku meìl‿sīn roḣkemʙ up̀pe ol̀li, siṡ kol̀ɢi kurik̆kuɢa koⁱlk̀seme, et̀t‿ik̀s sā̆lt kęᴅra kōrᴅe‿sēṡt väⁱl̀lä tul̀liva. ja ku näìᴅ väèɢa veìᴅi oⁱl̄, siṡ nī sama näp̆puɢa vęt̀sę kōrᴅe sēṡt väⁱl̀lä.

kṓᴅi ol̀li niɢu kurik̆kuk̆keze, kaʙlaᴅük̆kik̆kezeɢa vaì rih̆maᴅük̆kik̆kezeɢa oⁱl̄ var̆re ot̀sa köìᴅet̀tü, nī̆j‿et̀ täl̀ sā̆l‿ik̀s rûmi lī̆kkuᴅa ka ol̀li, et̀‿tä väèɢa liɢi eṡs‿ole. ku peṡset̀ti, siṡ‿tu kū̆t̀ käìz var̆re ot̀san nī̆j‿üleṡ al̀la, periṡ tîru ta‿ṡ käì. t‿ol̀li ka‿k̀s raṡse tū̆.

KKI MT 191, 45—55. H. Keem, 1957.

LUTIKU K.

Miina Kalberg, 87 a.

222. *Abielu ja lesepõlv

minà ol̀li s a · l ù‿a l a męìzan tü·t̀rik̀ sā̆l | mę·ìza‿ʙā̆l || nüᴅ üit̀s t a · ṡ k i nimèline ol̀li || ja si̯·ṡ | te·mä̀ ol̄ sīn jäl̀le k o · š s a r ᴅ i maṅ | ta·l̀lì-ʙoiṡ || ta·l̀lìmì̯ṡ sīn k o · š s a r ᴅ i‿maṅ || k o · š s a r ᴅ i l ol̄ mę·ìza siṡ kä·èn || ja tū̆· si̯ṡ ja·ot̀ sel̀le męìza ä·rä̀ | ra·ḣvale ki̯·ik̀ || ja si̯ṡ mi·nù mî̯ṡ vęt̀sę ka·ḣ tü·k̆kì | koṡ‿me pri̯·l̀la o·lème sīn || ja‿siṡ ki̯·ik̀ | nū̂·ᴅ om̀ ta ki̯·ik̀ ja·òttęᴅu || ki̯ik̀ nī̯ mâ· | k o · š s a r ᴅ i mâ· ||

(HK: No kudas teil sis läits edimält?) *no meṡ‿tä̀ lä·it̀s || ik̀s va·èst vî·zi kül̄ vä·èɢa vaeṡt vîzi ęk̀va ni·melt || mē‿l̀lime mę·lemʙa nî· i·l̀man | meìl‿eṡs‿ole va·nemʙit̀ ku·m̆màɢil ka mi·t̀te || niɢù li·ṅnu po·jà || tu·l̀lime sī̆jä la·k̆kè ta·ìva‿alà | eɢà‿sīn üt̀teɢi ō·net̀ eṡs‿ole || lät̀sìme pâ·ri kuì liñnù po·jà | te·mä̀l ol̄ siṡs‿üit̀s sṓ·ɢi la·v̆vak̆kene ja üit̀s sû·męzù ka·uṡ || üit̀s väikke kà·štik̆ke | koṡ‿tal̀ ol̄ ka omà a·zjak̆kęzę || ja‿ṡ mi·nul ka omà rę·ìva ka·ṡt | ku‿ᴅe tī·jät̀te miṡ va·nast ol̀lìva || — — — no‿ja mul̀l‿om̀ sa·ḣvrin sā̆l om̀ nüt nī̯· | ko·t̀tik̆keze vī̯l‿ja | to·ìᴅu kot̀tik̆keze se·hen‿ja || no‿si·ṡ nak̀sime a·zut̀tama ik̀s jäl̀le ko·p̆pik̆kiᴅe vî·zi‿ja || ja si̯ṡ | oṡtseme eṅᴅile joʙa eᴅìmält pa·ŋ̆ɢì‿ja pa·ñni‿ja pā̆·kkęzę || jaḣ nüt mu·ìᴅuk̆ki mi·nà ol̀li sâ·l mę·ìza‿sṓɢil vaì . . . | ja te·mä̀‿l̀ sî·n sṓɢil ja || meìl eṡs‿ole va·jà‿ja me . . . sä·ⁱŋ̀ɢ ol̀li tä·l̄ | ka[19] mul̀l‿eṡs‿ole sä·ŋ̀ɢi |*

[19] = *kaè*

ka·h̄ || nî·ʙaĭ̈lu eṫ muì nüt rę·ìvıᴅ oĭ̈ va·raĭ̈ttu[20] *nîj‿eṫ muìl‿iks sä·ŋgi rę̀va kü·l vaì nî | ko·ṫtikkeze oĭ̈li‿ja | ja pa·ᴅjà ka·h̄ | mu·reĭ̈tti eǹᴅäle e·ǹne ||*

no si·s̀ | na·k̇sime sĭ̈jä‿s̀ niɢù li·ñnuk̆kę̀zę̀ | ę·k̇va niɢù li·ñnuk̆kę̀zę̀ pe·zä̀ teɢèmä || si·s̀ meĭ̈le aŭᴅ nüt tu k o· š s a r ᴅ nūt tū̆ | ko·rttina[21] *ka· sält vĭ̈l miš‿siš koš‿ta e·ǹne oĭ̈li | nüt ta·ĭ̈lì‿man säl | tiätte koš l u· ṫ k e se·lᴅzìmajà oṁ || ti·jätte ka·h̄? || no tû̆ ma·jà meš‿säl se·lᴅzima‿ėa maṅ oṁ | se·lᴅzima‿ėa vaš̀ta || sä̆·l te·mä̀ nüt . . . sä̆·l oĭ̈ siš mę̀iza ka·rì‿ja o·ʙèze‿ja | ja temä‿l̀ siš sâ·l ta·ĭ̈llìmį̄š‿ja | ja temä̀ e·läš ka· säl || tä·l ka mi·ĭ̈ttù ameĭ̈ttiṫ ta·ĭ̈limį̄š ja mę·ṫsavaḣt‿ja || ja‿s̀ üiṫs | į̄·šteɢìjä*[22] *üiṫs k u· ṫ - v à‿nimeline tû̆· oĭ̈ ka· sâ·l || tû̆· läiṫs | siš läṫsìvä kį̄·iḱ ä·rä || tû̆ läiṫs siš‿s‿ä·rä kohè tû̆· läiṫs eì̀ tĭjä mi·nà || ja si·s̀ | meĭ̈le . . . me·hèle antti siš nî·ʙaĭ̈lù a·ìɢa | ka·iṫs â·štaṫ säl e·läᴅä vį̄·l | säl ko·rttinan || si·šs‿elä̆zime sâ·l || ja‿si·s̄ | noḣ‿siš sē·niᵏ‿ku‿me saę̆me seĭ̈lè va·ĭ̈miš | joʙà‿ja si·s̄ | tuĭ̈llime sĭ̈·jä ärä̀ ||*

no‿siš sĭ̈·n ka· elä̆zime | meìl‿oṁ jo ka nî· väikke mâ· || ne·lì pû̆·ĺ va·k̆kàmâᴅ | oĭ̈li kį̄·ɢę̀ ta·rè a·zèmaɢa || ja seĭ̈l‿oĭ̈ kû·ś ruʙla va·k̆kàmā re·ńṫ || kû·ś ru·ʙlà k o· š s a r t vę̀ṫse || no siš kį̄·iḱ oĭ̈ joʙà ke·ḣvä ja va·èzę̀ niɢù ko·nàɢi sĭ̈n ütle | jälleḱki e·lù a·lustaja || si·s̀ kį̄iḱ jäĭ̈vä ke·ḣväš | eš̀ je·v̆vă̆ ma·šsa || siš‿s‿aŭᴅzę̀ ta pę·ĭ̈llùʙaŋɢa alà || ja si·s̄ | pę·ĭ̈llùʙaŋḳ siš ma·šse täĭ̈lle | ja mē· siš . . . | no siš‿ma pä̆·lṫ me·hè su·ř̆mà | ka· vĭ̈l ma‿ì tiä̀ mi·ĭ̈ttù âštaṫ ma ka· ma·šsę̀ vį̄·l | toᴅà | vę·ìɢa siñnä pę·ĭ̈llùʙaŋkka || t‿ōĭ̈ vä·ìkkene‿s̀ tū̆·‿s̀s‿ole sû·ŕ nūt ||

ja si·s̄ | mį̄·s̀ kû̆li ä·rä̀ | mā·‿s̀ ole vĭ̈l ne·lläɢümne â·štanę̀ || ja nūᴅ‿ oṁ me·hè su·ř̆mast joʙà üiṫs ne·lìɢümmenᴅ sä·ìᴅzè âštaṫ üle || ü·ṫsinᴅä e·läzi‿ja ka·zvaĭ̈tti la·ṫsi || muì jäì̀ sä·ìᴅzè la·št | ke̦iḱ oĭ̈l‿a·lì i·ä̆‿ja ki̦iḱ . . . || no‿s̀ naksi ka·ŕja aṅma niɢu ku·ṫskaḱkę̀zi joʙa ka·ṫsa âštan‿ja joʙà mę·nìɢę̆ᴅ sä·iṫsme âštan‿ja || ja ka·zvaĭ̈tti iks ä·rä̀‿ja | ka·ṫse[23] *ka· oṁmi nä·p̆peɢa näìᴅ iks‿ja || eṫ‿no ju·m̀mal oĭ̈l‿aṅnu nā hâ·*[24] *nä·p̆puk̆ - kę̀zę̀ ja | â· si·ĭ̈mäḱkeze ka·‿ja | mā· ke·ᴅrä̆ssi‿ja ku·ᴅàzi ki̦iḱ‿ja || no la·štele ki̦·iḱ eɢa põ·ᴅist toĭ̈l‿âl eš̀s‿ole sā·ᴅà niɢù nü·ìᴅ oṁ || jâ‿ja siš | teì vä·ĭ̈lä ka vį̄·l | ų̂· ja pä·ĕvä ki̦iḱ ||*

ü·iṫskę̆ᴅ ę·ᴅàɢu oĭ̈li . . . | no tē·‿ì tahàᴅe ni pikkä ju·ṫtu | eìt‿oĭ̈li muì vi·ĭ̈lane ka·ŋɢaš jä·ĭ̈lè | siš‿s‿ę·ᴅàɢu kâ̆nᴅzeme ü·leš[25] *| ta·ĭ̈ve nîj‿oĭ̈ kü·ìnᴅle-*

[20] kj. tahab kirjakeele eeskujul öelda *varuttu*; [21] korteri; [22] tööperemees; [23] katsin; [24] tavaliselt kj. ütleb *â*, sõnaalgulist *h*-d kuuleb harva; [25] s. t. seadsime kääritud lõime telgedele

ʙävä aìɢu vaì || kå·nᴅzeme ü·leṡ tu ka·ŋɢa‿ja | ja si·ṡ vẹ·ṫse kaè såᴅze[26] *ma la·ṁʙi tu·lè | siňnä ma·nù‿ja paṅᴅze ni·ṫseᴅe ä·rä || ka·iṫsküm̆menᴅ ne·lì pâ·zmaṫ oǐli ka·ŋ̆ɢaṡ la·ì*[27] *|| reḧkenᴅäɢe ä·rä̀ | kû·śküm̆menᴅ laŋɢa oṁ pâ·zman | kuì paǐlu la·ŋɢu sā̆lṫ tulep || sā̆·lṫ tulep jo pa·ǐlù ||*

ja‿ja si̥·s̄ | saì niṫseᴅe ä·rä̀ panttuṡ | siṡ tuǐ jä·ǐlè | mā· panè suḱka ka·ḫ || saì su·ḱka ka ä·rä̀ panttuṡ | si·ṡ tuǐ . . . | si·s̄ paṅᴅze | sẹ·ǐmze ä·rä̀‿ja teì pō·lì | alusti ä·rä̀ ka·ḫ | tu ka·ŋɢa || ja ku·ᴅàzi vä·ǐlä ka neìᴅ ka·ŋɢiᴅ iḱs‿ja | aɢa‿ṡ nü·ìᴅ ma olè ka o·ṫsan kü·l̄ | eṫ enämp mi·ᴅä̀ɢi || e·nämʙ ni kä·è mi·ᴅä̀ɢi ei tî̥· ||

siṡ nî· oǐ siṡ‿me e·lüḱkene ja·ḥ laṫsẹḱkẹzẹ || eṫ vi·lets ta o·ǐl‿aɢa te·nù ta·ìva‿ezäle | ä·rä̀ elä̀zi || äṡte sō̆nu eṡs‿olè aɢa | nä·ǐɢä ka·‿ḱs periṡ eṡ nä·è || ja a·laste ka·‿ṡs‿olè iḱs ||

EMH 316. H. Keem, M. Must, 1961.

NŌUNI K.

Anna Pihl, sünd. 1870. a. Nõunis. Ema põliseid nõunilasi, isa sünnikoht küll Päidla vallas, kuid seitsmeaastasena siirdus ta uude elukohta Nõunis. Anna abiellus Nõunist pärit Johan Pihlaga. Paar viimast aastakümmet veetis keelejuht naaberkülas Lutikus. Suri 1959. a.

223. Sõnniku- ja linatalgud

vanast pẽtti siṫtaᴅaìɢuzi, nī̆j‿eṫ teřve näṫtäl iḱs üiṫs talu lẹp̆pẹṫ‿ja tẹne jäǐle aluśt. tẹne päìv oⁱl̄ tẹzel‿ja seᴅävîzi teřve näṫtäl. mina oǐli siṫtalaottaja. rî̥ᴅi oǐli vījeṡ päìv muì laottaᴅa‿ja oǐli kuv̆veṡ kuṫsja jäǐleḱkine oǐlu, koṫtun vanemʙiᴅe pû̥l. minu vanemʙa oǐliva sū̆re talu piᴅäjä.

seᴅäzi taluze käǐzivä koḱku, üiṫsüṫtele taìɢuᴅẹ[28]*. aɢa eɢa eɢälüṫtel eṡs‿ole nī sā̆tta, minu vanemʙa oǐli viřɢa sā̆ṫma. aɢa toǐlele kuṫsjale, keṡ pû̥ǐʙaṡ kuṫsnu, toǐlele ezä üṫtelnu‿eṫ, mina teᴅä enämʙ eì suňni, ku‿ᴅa ezi taḥt miňnä, siṡ miŋ̆ɢu. täì sā̆p jo viǐlänᴅ kaḫ. aɢa mina läṫsi iḱs, mina oǐli iḱs siṫtalaottaja. taìɢun oǐli jo lẹʙuṡ oǐla, valeṫti*[29]*‿ja, teṫti naⁱǐla‿ja.*

mē tuǐlime mẹṫst koᴅu, pā̆leᴅẹštjamehe oǐliva joʙa sō̆nu‿ja, nû̥ oǐliva vīnuva paŋ̆ɢiɢa vî̥ kaṁʙre‿ʙā̆le. ku‿me vû̥ruzi aṡtseme, vanast üṫteldi ehitseᴅe, ku‿me ehitseᴅe aṡtseme, siṡ vizaššiva poẹ̆zi ülevä̆st meǐle vî̥

---

[26] seadsin; [27] vanimas kõnepruugis *laⁱɢà*; [28] vanimas keelepruugis tarvitusel ka *taìɢuzi*, sg. n. *taìɢu* või *taìɢuṡ*; [29] kasteti

kâla. kaè ehits oǐli iǐma laetta. niɢu laottaja ehitseᴅe saį̆va kįiǩ, nî vizaťti üleväst vezi kâla.

oh̀ taìvaǩke! aɢa eɢa me eṡ kiŋ̆ɢi. niɢu sõnuṡ saę̆me, nî läťsime meǐje jäǐle näìᴅ valama. kaǐme koz‿na om̀ maha lamęnuva‿ja meǐje jäǐle läťsime salamaȟti, nī́j‿eṫ nemä eṡ tījäǩki toᴅa, ja valazime jäǐle näìᴅ liǩkeṡ, aɢa ku‿na siṡs‿üleṡ karaššiva‿ja meìᴅ taǩkan naǩkaššiva âma! no tû̧ oǐli vį̄l mäzu! ma‿ǐli vali jū̧̆ṡkma, miňnu eṡ sâva nimä käťte. aɢa tu peremeᴅęᴅraṡ, tû̧ aì muǐle nī́ maheᴅaṫ juťtu eṫ: „kaè koṡ vaìnlazę, vaì nimä tahava siňnu liǩkęṡ valaᴅa! no eɢa mina eì laze, sina jā̆t minu õlę ala.“

mina uṡkse ka, aɢa niɢu ta toǐle ärä üťtel eṫ:„sina jā̆t minu õlę ala, eɢa mina siňnu eì laze liǩkeṡ teťtä“, nī́j‿âŕᴅ minu kiǹni, ezi rõɢäť ka üiṫs kęŕᴅ. siṡs‿oⁱl̄ mul̄ seⁱlɢe‿eṫ, nüìᴅ ole lęǩsin. mina āri timäst kęvaste kiǹni‿ja eṡ lazeǩki enämᴅ vaǐla. timä raᴅeľ jo iŕmzaᴅe, taȟtse minust vaǐla sāᴅa. kaè jęɢi oǐli sā̆l lähiǩkezen, poězi taȟtseva miňnu jęǩke vījä. no eɢa peremį̄ṡ vaṡta‿ṡ ole, tû̧ taȟtse väɢizi miňnu laṡkę jęǩkę vizaťta. aɢa mina eṡ lazę vaǐla, vizaťti męlęmᴅa jęǩke. mina tęm̆mašsi timä üťten. timäl oǐli serätse nahatse tuȟvi[30] jalan niɢu kaǐlušse[31]. kaǐlušse mû̧ᴅu na oǐliva kaȟ. ja timäl läiṫs tęnę tuȟv veṫ piᴅi minemä, jäìj‿üťte tuȟviɢa. mina tuǐli jęeṡt väⁱǐlä liǩke niɢu rā̆ťsk[32], aɢa timäl eṡs‿ole tęiṡt tuȟvliṫ enämᴅ jalan. näɢi ku tuȟv sęiṫse eňne peri veṫ. ta oǐli ar̆vaťta vašt peř-zili, muǐᴅu ta‿ṡ pęȟja läňnu. aɢa siṡ ku väⁱǐlä tuⁱl̄, sįṡs‿üťtel eṫ: „aì sa kuraᴅi koñ oňᴅe! âŕᴅ minust nî kęvaste kiǹni, miťte vaǐla eṡ laze. kuraᴅi koňnal kęva käè. läiṫs minu tuȟv peri veṫ!“

noȟ vezi läiṫs sūre laìneɢa, keṡ teᴅä oⁱṫsma läiṫs! kaṡ tęzę oma lęᴅu pā̆lᴅ läťsivä timä tuȟvi oⁱṫsma.

siṡs‿oǐli seᴅävîzi‿eṫ kaťtę vaǐla poę̆zi oǐliva sā̆l taǐɢun. meǐjeɢülä poę̆zi üťlivä tęze vaǐla poǐzele eṫ: „kaeᵏ‿ku kęva tüⁱṫriǩku meìl om̆mava. tē poę̆zi eìj‿ole nī́ kęva.“

nû̧ poį̆zi üťlivä meǐje külä poǐzele eṫ: „läȟme väɢiᴅulkka veᴅämä!“

poę̆zi üťlivä eṫ: „eňnemᴅ veᴅäɢe mē tüⁱṫriǩkuɢa, tâ veᴅä teìᴅ męlem-ᴅiṫ üleṡ.“

eṡ juǐɢęva sįṡ vį̂ra poę̆zi naǩkaťtaɢi väɢiᴅulkka veᴅämä. mē poězi iǩs naⁱŕzeva eṫ: „mē vęǐme näǐᴅäťtä, ku kęva ta om̀. kaṡ tahaťte, me näittäme!“

---

[30] tuhvlid; [31] kalossid; [32] öeldakse läbimärja vettinud olendi või eseme kohta

vi̯ra poĭzi üt̀li et̀: „tē eì viäkki ezi, te lazet̆te täl̀l‿eṅdä üleṡ tę̆m̆mat̆ta. tul̆gu siṡ joba meĭjega vägibulkka vedämä!“

no mina vi̯ridе mēštega vedämä eṡ lähä. aga om̆mi poissega ma‿l̀li vedänü kül̄, ma tę̆m̆mašsi noìd üleṡ nigu kiṅdit̀.

jaladal̆la pantti vaštatside‿ja var̆vastę kot̀talę pulk̀ eḣk pû, kedä pit̆ti tę̆m̆mat̆ti. mehe pañni oma käè kaŭgęmba, meštel ol̀li sūremba käè. ja mina pañni oma käe näĕde kät̆te vahele. siṡs‿üt̀livä‿et̀: „kül̄ kuradil om̀ peř̆ze, kedä üleṡ eì jęv̆va kâlu!“ eṡ l̄igut̆ta miñnu nimä.

ki̯ik̀ sit̄ laottedi kät̆tega, vik̀la eṡs‿ole. mēštel ol̀li vigla, sit̆ta pâle tęṡta. naĭze eṡ t̄ijä viglad̄ū̯ṡt midägine. męt̆san ol̆li üit̀s mi̯s, tû̯ ol̀li maha laškja, tę̆m̆maš koŋ̆gziga kû̯rmast sit̆ta maha, tę̆m̆maš väikkezi unik̆kit̀ nī riṅda[33]. ja laottaja ol̀li ka jären, ik̀s valiste ja valiste laottime kät̆tega laⁱk̀ka ki̯ik̀. ku oⁱl̄ serände pęhune sit̄, tū̯ ol̆li â vizat̆ta laⁱk̀ka, aga ku pęḣku veĭdi ol̀li, siṡs‿ol̆li al̀b. vedäjä ol̆liva kar̆jalat̆se, var̀zuga obeze ol̆liva. me rüḣkseme valiste laottada, et̀ siṡ saĭme aìga var̆zule vanik̆kit̀ kâla tet̆tä. męni kor̆jaš jäl̆le lil̀le, kezä pā̆ld saì lil̆lik̆keìzi. ega eñne eṡ pane kâla, ku kû̯rma maha ol̀li laṡtu, et̀ minemä saìj‿obezega miñnä. siṡ pañnime var̆zule vanik̆ku kâla. ku si̯ṡ märä leṅdu lät̆sivä! lät̆sivä siṡ sūre jōzuga kodu nu märäze. mit̆tu mär̆rä oⁱl̄‿ja mit̆tu var̀za kaḣ. jōziva siṡ laǫ̆da poⁱṡte säⁱl̀gä‿ja kohe läit̀s kiäkki. pâledęštjil jäl̆le süä̀ täìź laottajide‿bā̆le‿et̀, märäze âva ul̆luṡ var̀zu eḣtmizega. kar̆jalat̆se ol̆liva obezejuhi, noìl ol̆li ka laottajide‿bā̆le süä̀ täìź. obeze kęvaste jōziva, męnijagu läit̀s vaŋ̆gęrdę ala kaḣ.

vanast ol̆li sit̀ta leⁱt̄ kut̆sut̆ti. tęzęl‿bū̯l ol̀li leⁱt̄, tęzelbū̯l ol̆li ret̆tel. ret̆tel ol̆li kiṅni panttu ruŋ̆ga küⁱl̀ge, ruŋ̀g ol̆li tû̯, mis telest üleṡ ol̆li, kel̆le küⁱl̆len ret̆tel ol̀li. leⁱt̀t‿ol̆li tęze pō̆le pā̆l, tû̯ ol̆li val̆laline. kaè siṡs‿ol̆li â maha‿laṡke. leⁱt̄ vęetti i̯ṡt, vizat̆ti maha. siṡs‿ol̀li â sit̀ta maha laṡke, saìj‿egäle pō̆le tę̆m̆mat̆ta, kat̆sibidi ot̀se manu tę̆m̆mat̆ti maha‿ja küⁱl̆le‿bā̆le. leⁱtt‿ol̆li piutte laⁱp̀pest, eì mälet̆tä, kaṡ kol̀m vaì neli lap̀pi ol̀li. ja nû̯ kel̆lest lap̆pi läbi käę̆zivä, nû̯ kut̆sut̆ti let̆ti pošti. nû̯ ol̀li piṡti üleṡ ruŋ̆ga‿bō̆le, nigu ruŋ̀gegi[34] piṡti. kaè let̆ti ol̆liva val̆lalitse‿ja sat̀teva pā̆lt̀ maha‿ja, nî sat̀teva vedäjä ka pęhilav̆va‿bā̆lt̀ maha. sat̀tęva maha‿ja saĭva aìget̀ kaḣ. sel̆leberäst ol̆livagi pâledęštjamehe laottajide pā̆le vihatse.

---

[33] ritta; viirgu; [34] vankrirõukki

keṡ veᴅäjist perämätseṡ jäì, toᴅa üt̆telᴅi sit̆tarat̆taṡ. ku enämp kohek̆ki sit̀ta‿veᴅämä minek̆kit̀ eṡṡ‿ole, siṡṡ‿üt̆telᴅi‿et̀ sị̂ om̀ tulevā̆ṡtani sit̆tarat̆taṡ.

sit̆taᴅal̀ɢu aìɢu antti paremʙ sụ̂k̆. om̀ɢu[35] *ol̀li pak̀spîm ja vẹì, sụ̂m-ajaṡ ol̆li klim̆ʙi suⁱp̄. lẹùnaṡ ol̆li pak̀s sûrma puᴅer, vẹì tsom̆ʙun*[36] *kaṡta, ja kụ̂ŕ kaŭzik̆kezeɢa. ẹᴅaɢuṡ ol̆li ülejā̆nu sụ̂majane suⁱp̄‿ja lẹùnane puᴅer, ja lẹùnane kašte ka muìᴅuk̆kine. ẹᴅaɢutse sō̆ɢi aìɢu ol̆li vẹì‿ja ēriŋɢ kah̄. siṡ̄ koʙisteᴅi kịịk̆ siñnä lav̆va‿ʙā̆le‿et̀ vẹt̀ke miṡ kiäkki tah̀t. sō̆ɢi ol̀li â‿ja eɢa tụ̂leɢi miᴅä viɢa*[37] *eṡṡ‿ole, uⁱlak̆kust ol̆lit̀ täìz!*

aɢa tu käšsiɢa sit̆ta laottamine pik̆kä‿ʙā̆le vẹⁱt̄ sẹr̆mẹ‿ot̆sa kat̀ski kül̄. aɢa ẹᴅaɢu mẹšsime käè puh̀taṡ‿ja, eñne maɢama‿minek̆kit̀ mârzeme ap̀na kō̆reɢa[38] *kok̀ku. om̀ɢu ol̆liva peh̆me‿ja â. ja jäl̆le lät̆si sit̆ta laottama, keväᴅe ol̀li sit̆taᴅal̀ɢuze kịịɢin paìɢun. üt̆tel ol̆li ärä, siṡ saì tụ̂ jäl̆le kešsä küṅmä nak̆kat̆ta, siṡ jäl̆le tẹzel.*

süɢize ol̀li linaᴅal̀ɢu, siṡṡ‿aetti jäl̆le ulkka kok̀ku. rat̀sala oʙezeɢa ol̆li tu tal̀ɢuᴅe âja. vīnaɢa kut̆sut̆ti, pâŕ puᴅelit̀ ol̄ tol̀ tal̀ɢuᴅẹ‿âjal kar̀manin. vanarāṡ[39] *luʙaziva. ku ezi eṡ tahak̆ki miñnä, ik̀s piᴅit minemä. ezä üt̆tel‿et̀: „vîn saì vaṡta vẹettuṡ, piät̀ ik̀s minemä! tuʙliste pak̆kut̆ti vîna, siñnä eì vẹì minemäᴅä jät̆tä kah̄.“*

eɢa siṡ kịịk̀ tal̀ɢuzi eṡ tị̂, tal̀ɢut̀ teĭvä, keṡ lẹʙu ar̆mastiva. ẹᴅaɢuṡ-pōlen aluśt‿ja ẹᴅaɢu il̀ᴅa eh̀k ụ̂ze lẹp̆pet̀. ku pim̆meṡ läit̀s, siṡ näìᴅät̆ti ẹleloⁱnttеɢa tul̀ᴅ. poìzi näĕᴅäšsiva tul̀ᴅ, ẹleloⁱnt̀ piṡti käèn.

ma mälet̆tä ku‿me eṅᴅä pụ̄l ol̆li poĕzil[40] *linaᴅal̀ɢuṡ. t‿om̀ mul̀ nî mē̆len, tüⁱt̀ruk̆kene ol̆li. siṡṡ‿ol̆li pil̆limị̄ṡ ka kut̆sut̆tu. pil̆limị̄ṡ tul̆li vil eñne siñnä, ku tụ̂‿inemize tul̆liva. tụ̂‿inemìzi tul̆li kül̆länᴅ ẹᴅaɢu il̀ᴅa vị̄l. vanast üt̆telᴅi‿et̀, siṡ tụ̂ ik̀s lät̄, ku pil̄ ka mäⁱŋ̀ɢ. ja läit̀s ka. kul̆lak̆kẹnẹ! il̆ma pil̆lit̆tä aĭva jut̀tu eñne, siṡṡ‿ol̄ niɢu aìɢa kül̆länᴅ näìl, tụ̂ eṡṡ‿eᴅene suɢuk̆kine, paⁱl̀lalt jut̀tu ja kär̆rä oⁱl̄. ẹk̀va ku vanajūᴅaṡ oⁱl̄ t̆sik̆ka püɢänu ja t̆siɢa väèɢa rụ̂k̀nü käèn, siṡṡ‿oⁱl̄ üt̆telnu‿et̀: „oh̄, enämp kär̆rä ku vil̀lu.“*

aɢa kuì pil̄ mäŋ̀ɢze, siṡ tẹm̆mašsiva[41] *niɢu tak̆tin. siṡ tah̀tseva et̀t‿eñnemʙ ärä sâʙ, et̀ siṡ̄ sâʙ jäl̆le taⁱṅᴅzma.*

KKI MT 191, 67—76. H. Keem, 1957.

---

[35] hommikul; [36] «silmas», lohukeses; [37] tavaliselt kj. ütleb *vik̆kà*; [38] hapukoorega; [39] vanarahvas, s. t. vanemad; [40] sulasel; [41] tõmbasid lina, s. t. kitkusid

Leena Volmer

NEERUTI K. < KASTOLATSI K.

Leena Volmer, sünd. 1872. a. Kastolatsis. Isa pärit Kastolatsist Eeringe talust, ema Nõuni Sokalt, mees Arulast. Pärast abiellumist asus Leena Neerutisse. Surnud 1965. a.

224. *Seakarjane

no·h̄ | miz‿mà si̯ṡs‿o·l̆lì | va·nẹ̀mʙiᴅẹ man̄‿ma o·l̆lì || ja si̯·ṡ | e·mäk̆kẹnẹ käŋ̆ɢze ja·lak̆kẹ̆zẹ ki·ñni‿mul̀ || üt̆tel „no lē·nik̆kẹnẹ nū̄·t | nüt lā̆t̀ si·àɢar̀jaɢa[42]*“ ||*

lät̀si si·ɢàᴅẹɢa mẹ·t̀sa || i·luste? | jalà ki·ñni ||

„ka·è‿za nū̄t pe·r̀rä kuĭ‿zà | jä·l̆lek̆kine . . . | ku‿mà ja·là ki·ñni käŋ̆ɢì et̀ ku·is‿mà olẹ̀ kä·ŋ̆ɢnu | et̀ siṡ mi·nùl eìj‿olẹ̀ enämp tẹ·nẹ̀ɢẹr̀ᴅ si·nùɢä‿s kä·ŋ̆ɢmist“ ||

---

[42] vanimas kõnepruugis tavaline *t̆siàɢar̆jaɢa*

ja mi·nà mę·ṫli e·zi ma‿ǐlì siṡ ku·v̆vę̀ a‚aštane[43] || *ku·v̆vę̀ ǎštanę la·iṫs oǐlì siṡ mi·nà* || *ja si·s̄* | *üṫli mi·nà‿eṫ „ma·m̆mà eì ti·jä̀* | *vaeṡt‿ma siṡs‿eì mę·ištà vi̯·l“* ||

„nō·ḥ | *kü·l̄ sa vaeṡt mę·ę̆štat* | *eɢa‿sa nî ru·màla pâɢa‿ìj‿o·lè“* ||

ja si̯·ṡ | *kä·ŋ̆ɢze jalak̆kę̆zę ki·ñnì* | *läṫsì mę·ṫsa* || *antti* | *teṫti tiǐluk̆kę ku·k̀lę̆k̆kę̆nę* | *pantti siñnä mu·nà si·ṡse* | *la·ṫsę̀le a·zjaṡ* || *no kuìj‿i·ǐluṡ tû̯ muǐl‿o·ǐli siṡ ṫsi·àɢaǐjan o·ǐla?!* ||

sis̄ ku‿mà mę·ṫsa läṫsi siṡ | *siṡ joʙà mi·na la·ùlzę* || *la·ŭlù‚âl muǐl‿oǐli‿ja* || *siṡ tę·i̯štę̀ᴅarę̀ manṫ tuǐli tę·ištè poiṡke* || *si·ñnä‿jäǐle* | *mi·nù lähik̆kĕste* || *siṡ mi·nà jäǐle la·ŭ̯li täǐle‿eṫ:*

„u·nì‿ṫsiɢà ę·ǐlē |
tu·lè mę̀ṫsa ę·ǐlē“
eṫ: „ke·ǐlè‿maṅ sa ę·ǐlē |
ma·k̀kat û̯ze ę·ǐlè“ ||

ja‿ṡ ke·ᴅä̀ ma‿siṡs‿ü·ṫli | *ke·ǐlè maṅ ta siṡ . . .* || *siṡ‿tu tę·ę̆štè pe·ṙnanę si̯ṡ tū̯ jäǐle nâ·rzę‿ṫ* | *„ka·è miṡ tę·ištę̀‿laiṫs laùl* || *eṫ si·nà oleṫ nî·la·ìṡk“* || *tę·ištel oǐli siṡ ka po·iṡkę̆nę* | *si̯ṡ tû̯·* | *tû̯· käìs ka ṫsi·àɢaǐjan* || (pernaene) *üṫtel „nä·eṫ ti·mä̀ oṁ joʙa sīn kę·ṙɢen mä·è‿oṫsan* | *mê· tarę̀ maṅ‿ja* | *ja si·nà vī̯l ma·k̆kaṫ!“* || — — —

tę·nè oṁɢu | *käŋ̆ɢze ja·là ki·ñnì* || *pañnì jalà ki·ñnì üṫli‿ṫ „ma·m̆mà ka·eᵏ‿kuiṡ minù la·ǐà*[44] *nûᴅ o·m̆ma?“* ||

no·ḥ | *â· kü·l* || *kaetti ä·rä* | *„no vä·èɢa ä·ṡte!* || *kül̄ sa‿lṫ tu·ʙlì tü·ᴅrik̀!* || *kü·l̀‿ma suǐle kē·ᴅä̀ mu·nà* | *üṫten“* ||

„ma·m̆mà kăṡ kē·ᴅät?“ ||

„kē·ᴅä̀ kü·lʰ!“ ||

si̯·ṡ kēᴅeṫti muǐle‿ik̀s mu·nà‿ja || *jäǐle tę·nę̀ oṁɢ*[45]*‿ja* | *si·ṡs‿oǐli muǐ ka·ṫtę̆ssa si·ɢà* | *ja oǐlì ka kaiṫstę·iṡküm̆me pę·rṡt* || *ja siṡ‿ku mi·na nak̀si näǐᴅeɢa kä·ìmä‿siṡ* | *ki·äkki miñnù eṡ sā·ᴅà näǐᴅèɢa* | *e·ṡ tulę̀va ka va·ṡta ka·ḥ* || *muǐl‿oǐli u·lk̀‿mâᴅ ik̀s tu·ǐla ka·‿ks* | *tak̆kast nu·ṙmest nüt* | *ka·v̆vest*[46] *ko·ᴅù tuǐla* ||

ṡ lä·ʙì oʙę̆stę ko·p̀li ma tuǐlì || *siṡ mi·nà tuǐlì î̯·n* | *pę·ṙza tuǐlìva mi·nù tak̆kan* | *ja va·nà ṫsià ri·àn ki̯ik̆ pę·ṙza tak̆kan* || *ja nî· seᴅä̀vīzi op̆pę̆ssi mi·nà ṫsi·à kä·ìmä* | *eṫ ü·iṫseɢi minùle va·ṡta eṡ tu·lę̀* | *ku‿ma nüt nu·ṙmè‿*

---

[43] kj. ütleb ka *ajastajane*; [44] jalad (lstk.); [45] kj. ütleb ka *oṁmuɢu* ~ *oṁɢu*; [46] kaugelt

vahelt lä·ʦsi | vi·ľlă‿vahel || sẽnìɢu e·ṅᴅä ka·řjàɢuà[47] *manu saìję‿siṣ | ę·ĕɢašši jälle si̯·zaʀᴅ sāl‿ja | ütli‿eʦ: „lī·zà | lazę vä·řjä va·llalę̆“ || lī·zà tuľli la·šk vä·řjä va·ʦla || lī·zà üťtèl‿eʦ | „ärä la·šku e·ňnè si·šse | a·ⁱňnà tū̆p̀ pę·řzile sõ·gì mo·ʦᴅi!“*

mā‿ʦli‿ʦ: „e·ì sâ·! || la·zę̀ eňnè si·šse | mā· eì sâ· | pę·řza lāvä ka·p̀staˌ-aìᴅa!“ ||

EMH 317. H. Keem, M. Must, 1961.

NEERUTI K. < KASTOLATSI K.

Leena Volmer, 88 a.

225. *Kama ja kamakäkid

ka·màɢäⁱk̄ teìtti rę̄·za pī·mà siśse | kū̆·rì ka· siňnä‿ja | ja iḱs sū̆·la ka·pę·řmuḱke ja siṣ teìt | äšte kę·và‿ja i·ľluš‿ja || — — —

mi·nà paňni ni·zù | e·řne | ja kā·rà || ja mû·ᴅ mi·ᴅäɢi || ja kē·ᴅì ilustę ä·rä̆‿ja | pa·rasjaɢù | ja ku·ĭvaťti ä·rä̆ || tū·le‿gäèn vä·ľlăn || sû·ŕ‿vezì pä̆lt ä·rä̆ || ę̀kva nî pe·ḥmeṣ iḱs kēᴅi | sū·rttę[48] *ka·ťtalᴅę‿siėn || no miťma va·ḱkà‿vîzi paňnì jo kī̆·mä | no e·gä̆ ì·nemine taḥtsę ta·lul to·ᴅà || tū̆‿oľli su·vęl vä·èɢä ā̆ to·iť || nūt‿siṣ kēᴅì ä·rä̆‿ja siṣ | ja siṣs‿oľli ä·rä̆ jahuť-tęᴅu‿ja | siṣ‿nî pa·raṣ | pa·raṣ a·hì | eì tä‿ṣ kę·řvę̆tta || ja siṣ | a·ḥju‿ja siṣ | ü·iťs aḥjùᴅäìz eňne ä·rä̆ | siṣ tęnę̀ jä·lle[j]‿ja || siṣs‿eì na nî nū̆· | te·rä̆ joʙà nî niɢu prū·niṣ veĭᴅiḱkĕze pä̆·lť läťsìvä || ja nū̆ ru·ʦtu jälle vä·ľlä‿ja tę·zę̀ a·ḥju || ja nî· seᴅä̆vîzi siṣ kēᴅì minà ka·m̆mà ||*

ja si·ṣ | tū·luťti || kuìj‿oľli ä·rä̆ kįiḱ‿ja siṣ tū·luťti iluste tū·lè‿gäèn ä·rä̆‿ja | ja sū̆·l ka se·ḱkä‿ja pe·rèmehele ko·ʦti‿ja „mi·ne?!“ || ja „nē·lä?!“ || me·s̄ si̯·s̄ | i·ľmast i·ʦma | üiťs lę·ḱsi[49] *nę·ùᴅmine neìl o·ī̆! ||*

pe·remi̯ṣ sāťsę siṣ su·làzę iḱs || meìl‿olli ā̆· ve·ṣki ka säl‿ja mö·ʦᴅre p ü·h ä̆ r ä n[50] *|| ja‿si̯ṣ | tū̆· jaḥvaì siṣs‿i·luste ä·rä̆‿ja || tū̆· oľli siṣ | mā·‿ütle‿ʦ kuĭ‿ᴅu | ka·mà ko·ī̆ a·itta tuľlì | siṣ‿tu a·iť oľli nî· ma·gùzaì lę·ḥna tä·ìz‿eì | sõ·nu vaì | ki̯·iḱ ärà̆ || aɢa nî· eṣ teťtä̆‿eì | eì teᴅà nî pu·ḥtaṣ teìtti | ki̯ikki sę·ḱkalᴅeɢa ko·ḱku jaḥvaťteᴅi ja‿si̯ṣ sę·gläɢa | nūᴅ miš‿na sę·ĕlà*[51] *om | no·ę̆ᴅɢa si̯ṣ sę̄·ruťti‿ja || mulì‿oľli i·ľluš va·ṣtęnę ko·ľmjaľɢ‿ja si·ňnä̆‿siṣ | ko·ľmjaľɢa si̯ṣ si̯·rzę‿ja | ja siṣ | sāľt pī·mä̆‿siśse‿ja ||*

---

[47] elumajast eemal paiknev suveköök, kus suured katlad, milles loomade tarbeks hautati heinu, aganaid või juurvilja; [48] kj. ütleb ka *sürdę*; [49] toidu (hum.), vrd. *lęksama* (hum.) 'kiiresti sööma'; [50] Pühajärve vallas; [51] kirjakeelne sõnakuju

no·h̄ | ve·ṫtel kamà teṫti siṡ | ap̆pù pî·m | ap̆pù kû·ŕ | ja ṫsip̆pak̆kęnę rį̄·ṡka pîmä ka· klop̀sęt ilustę ä·rà‿ja | ja·hù siñnà se·k̀kä || no ja·hùᴅel oḷli mu·ìᴅuk̆ki sû·l sizèn || eṫ muìᴅù ko·ì lövä[52] *su·vèl ä·rà || ja si·s̄ | siṡ tû· oḷli nî·j‿â· eṫt‿o·iṫku || eṅneɢu le·h̀mi lüp̀smä läṫsì o·m̀ɢu‿siṡ vę·ṫtì toᴅà â·ᴅ ka·m̆mà seìj‿eñnè ||*

EMH 317. H. Keem, M. Must, 1961.

PÜHAJÄRVE K.

Loviisa Nüsik, sünd. 1864. a. Põline. Jutustuse kirjapaneku ajal elas Pühajärve vallamaja lähedal.

226. Härra kodukäijaks

kaṡ ta oḷli paluʙerä prīniŋɢ vaì, ku‿ɗa oḷli ärä kōlu, sis̄ oḷli nak̆kanu koᴅu käìmä. oṫteʙā̄ keŕkkuᴅe ta oḷli maṫteṫtu, ja‿ṡ sā̄lṫ oḷli nak̆kanu koᴅu käìmä oma prov̆vaṫ kiùzama. ku‿ɗa oḷli jäḷlek̆ki męiṡte[53] *tuḷlu, siṡ oḷli kęik̀*[54] *ušse luk̆kun oḷluva, prov̆va laznu luk̀ku paṅna, eṫ ta ei sâ sišse. aɢa ku‿ɗa tuḷlu siṡ ušsi manu, siṡ ušse, nu kęik̀ luk̆kust vaḷla tuḷluva. kuṫsar oḷli maɢanu kah̄ sâl, siṡ viṡt käznü kuṫsaril oʙeze eṫte paṅna. jäḷle ku ärä läñnü miṅemä, eñne keḷlä kaṫte tęiṡtküm̆meṫ piᴅi ta jäḷle koṫtun olema, eṫ eñne keḷlä kaṫte tęiṡtküm̆meṫ jäḷle aùᴅa saì miṅemä.*

siṡ oḷli käk̆kistänü[55] *prov̆vaṫ ja, eì ole enämp̀ piɗänü prov̆vaṫ rahu ja prov̆va eì ole juḷɢunu enämp̀ kuikki oḷla. miš‿tä siṡ — siṡ oḷli viṡt jäḷle op̆paṫtu, miṡ tule teṫtä, eṫ‿tä saìzma jā̄ṡ. no, sûr neḷläɢañᴅiline kivi rę̄ŋ̄ɢasteɢa oḷli panttu täḷle av̆va pâle, eṫ ta väḷlä tuḷla ei sâ. ta oḷli tsaettu väḷlä*[56] *neḷlä kañᴅiline ja tazane niɢu pęr̆manᴅ. aɢa ik̀s eṡ piä̀ kiṅni tu kivi kah̄, ik̀s tuḷli väḷlä:* (aanu) *kivi vēre jäḷle üleṡ, ja jäḷle käį̄nü väḷlä ja sišse. sišse läñnü, jäḷle saᴅanu kivi om̀ma paikka ja . . .*

ja kuṫsar oḷli kah̄ timäɢä äᴅän, kuṫsar piᴅi ik̀s vîmä teᴅä. kuᴅzariṫ oḷli nî op̆paṫtu — üiṫs nęìᴅ vaì keṡ oḷli op̆panu — eṫ muį̄ᴅu rahule ei jäṫtä, kuì ta nüiṫ tule vį̄l ja sa ta keŕkkuᴅe ärä sāᴅaṫ, ja kuì ta tu kivi üleṡ tęṡt ja läṫ sišse miṅemä, siṡ piäṫ kura jala koñᴅzaɢa koḷm kęr̀ᴅ lû̄mä siñnä kivi pâle, ku‿ɗa keḷᴅreᴅe ärä läṫ. — — — kuì sišse tuḷlu är̀ʙäli, üiṫs ušse lok̆kin oḷlu tak̆kan. kęik̀ peḷlänüvä ku‿ɗa sišse tuḷlu, prov̆va ja tareᴅüṫrik̆ku ja tareʙoiṡ ja kuṫsar ja, är̆rä miṡ är̆rä. eɢa ta prov̆vale eì ole äṫtä teñnü, muk̆ku oʙeziṫ vaĕvanu. kuì om̆muk̆ku kaènuva, siṡ muk̆ku vaṫ

---

[52] = *koì lövà* 'koid ajavad'; [53] mõisasse; [54] kogu murrakualal üldtarvitatav *kįik̀~kįik̀*; [55] kägistanud; [56] välja raiutud

tsilkkenu OBEZIL. *eGä ů̧ käi̯nü, ta tuĺlu keĺlä küm̀ne aìGu, keĺlä kaťte tęiśt-küm̀neś ta* PIDI *taGazi olema, eňne kiḱka kiřGmist. kuì kiḱka kiřGvä, siś ei sâ vana* JŪDAŚ *enämp̀ miňnä.* — — —

OBESTEGA *iḱs oĺli läňnü, keŕkkumęìzan panttu* OBEZE *eťte. siś sęiťnuva męìziť piťti, koś tuťva saḱsa oĺliva. t a r t t u s t jo o ť t e p̌ p̌ â* D*e ulkka mâ*D*, t a r t t u n oĺliva kaḥ ärä käi̯nüvä. kohe äřrä käšk, siňnä kuťsar sęiť. OBEZE eì ole taḥtnuva miňnä p a l u* B*e r ä męìzast väĺlä, kuì eťte panttu, siś ânuva piśti ja iṙnnuva.* OBEZE *tēzivä, eť valu nüiť tule. siś käp̌päGa lōnü, ku‿ḋu perämäne sęiť oĺli, siś käp̌päGa lōnü* OBEZELE *peṙze pâle. oì sa tai̯vaś, siś* OBEZE *jōznuva siňnä vaśta saìna. tu oĺli perämäne lů̧mine täl. siś oĺli* OBEZE *vaĺla vęettu.* — — — *siś kuťsnu a ň* D*z u sā̆ťma eňnäst,* OBEZIť *eì ole oĺlu, a n ť s* PIDINÜ *jalḱsi miṅemä. kaè, kuťsar oĺli* ÄDÄN *serät-seGa: p a l u* B*e r ä s t om̀ o ť t e p̌ p̌ â* D*e paĺlu mâ*D*, vašt küm̌me verśta vaì roḥkemp̀. ta sā̆ťse ta siňnä ärä. niGu ta siňnä läňnü keŕkku ušse manu, niGu ta puťnu*[57]*, läňnü uiś vaĺla ja läňnüvä sišse ja, küìnlä kęiḱ palanuva keŕkkun. noḥ, äřrä siś näGe miňnä.* — — — *siś läňnü ärä keĺ*D*re*D*e, siś piťsiťtänü vi̯l a ň* D*z u kāť kęvaste, ja siś a n ť s om̌muḱku näę̆*D*änü kāť, miś äřrä piťsiťtänü kaŋ̀Ge*D*e. siś kivi pâle, siś oĺli rahu. aGa a n ť s oĺli lōnü kura jalaGa koĺm kęṙD. tu pozija vaì nęìD oĺli op̌panu eť: „ärä sa miťte roḥkemp̀ lōGu kuì koĺm kęṙD, mui̯Du ta tap̄ su ärä.“*

siś (ärrä) *ęiḱnu: „a n ť s, a n ť s, lů̧ üiťs kęṙD vi̯l! — — — lů̧ neĺläś kęṙD vi̯l!“*

aGa a n ť s enämp eì ole lōnü. siś kiśtenuva tule ärä, niGu tûĺ oleś ärä puḥknu.

ES MT 132, 46—50. A. Tamm, 1934.

PÜHAJÄRVE K.

Elisabeth Orav, sünd. 1855. aastal. Põline. Jutustuse kirjapaneku ajal elas Nüsikute peres Pühajärve vallamaja ligidal.

227. Otepää linnamäest

vanast oĺli sā̆l lîn oĺlu l ī n a m ä è l[58]*. kęnelDi, eť sâl om̀ väikke jäř-veḱke l ī n a m ä è al. inemize näňnüvä sā̆l veśpre keĺlä, eGa pů̧ĺBa kel lōnü jäřven sehen*[59]*. siś oĺli mehele üťteldü eť: „kuì keŕkkun juťtuś om, nī keĺlä kaťteDęi·śtküm̀ne aìGu, siś miṅe siňna raha oťsma.“*

---

[57] puudutanud; [58] vanimate murdekõnelejate keelepruugis *l ī n u m ä è l*; [59] murdeomane *sihèn* ~ *siZen*

kel̓ᴅre ušse om pr̓ellani nätt̆ä vai lūgi. el̓: „miñe siñnä, sâl om üits prel̓i, tu aᵑᴅ sul̓le raha.“

timä läñnü ka siñnä ušse manu, koppu̇ttanu ušse pâle. prel̓i laznu ušse val̓lale, küᵢnᴅle palanuva lav̆va pâl, ja tul̓lu vaśta üits til̓lukkene, nigu l̓ina inemᵢzil om serändᴇ til̓lukke peni. ȩ̓ige kuri ol̓lu, tul̓lu, tüknü täl̓le irmzaᴅe kül̓ge. siś ol̓li prel̓i vȩ̓tnu, ol̓lu üits tsȩ̓rik nigu mat̆, aᵑnu täl̓le tu mat̆ti täv̆ve vašk raha ja sät̆nu väl̓lä, ja uiś saᴅanu kiᵑni, ja timä tul̓lukki rahaga ärä. vȩ̓tnu kaᵢ̓gola al̓la ja tul̓lu raha mat̆tiga, ja prel̓i ütt̆elnü el̓: „ärä sa put̆tu eñne ku‿ža koᴅu sät̆!“

nigu rät̆ti pält̆ vȩ̓tnu, nî jänü piᵐmeś. nigu rahamat̆til rät̆ti pält̆ ärä vȩ̓tnu ja nak̆kanu käega sek̆kämä, nî jänü piᵐmeś.

vanast sâl ol̓li l̓in ol̓lu. nüᵢᴅ ol̓li sâl kül̓ pi̇kne väl̓lä l̓õnü raüᴅ muna ja raüᴅ vaŕva väl̓lä viruttanu kerkku manu, säl̓t mäe sihest. säl̓t ei lašta jo inemizil kal̓va, sâl om jo pal̓lu varanᴅuᵢzi säl̓ mäe sihen. na ezi t̬i̬ᴅvä pal̓lu tośt mäeśt säl̓ t a r t t u n, keś taᵑ käȩ̓vä kaeman ja . . .

ES MT 132, 55—56. A. Tamm, 1934.

NÜPLI K.<ARULA K.

Miili Täär, sünd. 1881. a. Arulas, kus üles kasvanud ja elanud tema vanemad ja vanavanemadki. Ka abikaasa vanemad olnud Arula päritolu, ehkki mehe enese sünni- ja elupaigaks sai Kõo talu Nüpli külas. Sealsamas on Miili oma elupäevad veetnud abiellumisest vanuripõlveni.

228. *Karjapõli

o·l̓ ta·l̓vak̆kene || kuv̆ve sä·i̇tsmä‿âštanę̆ ol̓li pantti joᴃa ts̓i·àgaŕja || kui ts̓i·àgaŕjast ä·rä aŕvat̆ti joᴃà‿el̓ sa‿l̓t sū·rę̆mᴃ | joᴃà ü·i̇sä kü·mne̬·âštanę̆ pantti e·l̓äjägaŕja || käᵢzit sa e·l̓à̬ᵢᴅe kaŕjan ||

(HK: Kas magama es jää?) *e·ś tre·ĥvä toᴅà || mę̆nᵢgę̆ᴙᴅ pa·ᵑᴅzet pâ·ma·hà || ku pâ· ma·ʰà paᵑᴅzet | siśs‿oᵐ | tu·i̇tă[60]‿väga ku e·l̓äjä sõ·vä̆ || siśs‿oᵐ nigu ka·hìn eᵑne || si·ś viŕgut iks ü·leś‿ja . . . ol̓lit ü·l̓evän | eś jâ· magàma || eś vę̆·iᵐ‿ma·gàma jâ·ᴅä || karì vi·l̓lä | ka·ŕjämä ol̓li nî· | ko·ᴅun ka· ę̆kva nì pa·i̇stu kuì vi·l̓lä lät̆sit lašsit vaì nì·ttu || nak̆kat̆ti ę̆kva joᴃà u·i̇kma ja rų̆·kmä‿el̓ | ku·ŕjà‿ʙäl || eś to·hi toᴅà te·i̇tä | iks ra·śke[61] ol̓li o·màjagu e·lù kü·l ||*

[60] tunda; [61] kirjakeelne sõnakuju, murdes *raśse*

Mats Täär ja Miili Täär

(HK: Ja karjalatsel lõunavahe?) *no ka·p̀sta‿aĭjàn!* || *ki·t̀skmize?!* || *sisš‿ eṡ laštà prî· oĭlà* || *eh̀k oĭli vi̯l ko·ṡtiɢilt*[62] *a·ìᴅverest a·ìna pe̯ìma* | *t́si·řᴅìɢa a·ìna pe̯ìmma!* || *prî· eṡ lazę ki·äkki suĭl‿oĭlà* || *ja vi̯l t́si·àleʰè tsa·ɢàᴅa* || *u·t̀sę̯t*[63] *nî·j‿eṫ* | *ma‿ĭli vä·ikkene* | *oĭlì vil ru·m̆màl* || *läiṫs e·mȁ mę·t̀sa a·ĕ·nà‿manù‿eṫ:* | *„kaǩkù pîmaìna‿ja* | *tsâ*[64] *t́si·àle“* || *mi·nà oĭli kaǩnu pi·ĭ·lìrû̯ɢu* | *eṡ tu·ǹne märe*[65] *pî·maìn oĭli‿ja ma· taⁱmp̀se nîj‿eṫ ve·zì si·ĭmȁn oĭli* || *e·mȁ tuĭli ko·ᴅù‿ja ka·ìj‿üt̆tèl: „o ku·ĭlàlaiṫs* | *miš‿sa nü·ìt olę̯t teňnǜ!“* || *ja·h̄* | *ta·ⁱmp̀sę nî·j‿eṫ* || *eɢà pẽ·niǩkezeṡ eṡ ję̆vvà‿iḱs pṓ·lę̯ṡ‿iḱs le·ì näìᴅ* | *ja‿säl ka·t̀ski* || *taⁱmp̀se nîj‿eṫ ve·zì siĭmȁn oĭlì* || *tû̯·ᴅ oĭli iḱs pa·ĭlù* || *eṡ‿sāva ka·řjàlaṫsè prî· oĭlà* ||

ja nî·j‿oĭli ka·up̀ teṫtu pe·rèmil[66]*‿ja pe·ṙnazel* | *iḱs mâ·rjaᴅävä‿aìɢu läiṫs ka·řjàlaiṫs* | *joᴅà tü·hù vai siňnä pe·rème‿manù* | *ja mä·řᴅì‿aìɢu tu·ĭli* || *eaṡ*[67] *va·nast eṡs‿olè nüt tu kû̯·ĭ* | *nî· täp̀selᴅ niɢu nü·it eṫ‿tà piaṫ to·l̄ ja to·l̄ āval*[68] || *siṡ lä·t̀sìva kunà na* | *sa·ìvà ki·äkki* || *i·ḱs mä·řᴅìni oĭli ka·řjàlaiṫs a·m̆meṫtin* ||

sü·ɢüze oĭli va·jà ę̆kva jäĭle t́si·àleh̀ti tsaɢàma‿ja ka·řᴅulᴅ | *ka·řjust* | *keš‿tu ä·rȁ laṡse* || *va·naraḣvaṡ vaì . . . sū·rę inèmize peššìvä ri·hì* ||

EMH 319. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[62] murdeomane *koṡteɢi* ~ *koṡteɢilt*; [63] peksid; [64] raiu; [65] rõhulises asendis *mä̆räne* ~ *märe* 'milline'; [66] = *perèmihil* 'peremeestel'; [67] = *eɢaṡ*; [68] tol korral

Miili Täär, 80 a.

229. *Toidunõud

sū·rę a·nùmaɢa pantti su·ⁱp̄ | ulkka | ra·ĥvast oĺlì | pantti kiik la·ŏvà‿ʙāle‿ja sūrę^{p}‿pû· lu·ittsa niɢù nu·ijà kä·èn ja se·ɨvä̆ || nî·mû̆ᴅu teitti ||

(HK: Kudas nuu puuanuma puhtas saadi?) *koš mi·nà kaš̀vi oĺlì ę̀kva | rę·ìvi ᴅ meš̀ti ka· tę·ĺvàɢa | pla·ťsitti*[69] *|| ja siss‿oĺli siñnä . . . | ę̀kva rę·ì‿vameš̀kmizĕ moĺᴅ | oĺli ka·ťsìʙäiᴅe oĺli koš rę·ɨvaš pâ·le pantti | tę·ĺvàɢa pe·šti || ja‿š keškpaiɢan oĺlì teittu | ťso·mp̀ vaì nî· koš | a·nùmit męštaš || siš lî·vàɢa męš̀ti a·nùma pu·ĥtaš sāl || ja pantti a·ìᴅsaìʙaᴅe*[70] *ku·jùma su·ŏ‿vę̀l || saìje pu·ĥta‿ja va·ìɢe i·lùza || ja pe·ŕnaze veĺzivä*[71] *nu·ŕme sü·ŏvă̆ | pâ·ŕeɢa*[72] *|| kâ·lʙû | tę̀nę̀ a·ñ̆num tę̀zè to·ĺlè*[73] *oťsàn || ja siš | a·nùmiᴅę̀ɢa vî·ᴅi‿jo | mu·ɨ̆ᴅù eš sā vĭjä || ka·ťtè a·nùma‿sēn su·ⁱp̄ ja kâ·lʙuĭjeɢa sä·ĺ‿län‿ja | vîᴅi nu·ŕmę inèmistele sų̆·k̆ || lē·vä̆ɢoť oĺli jälle kä·èn || koš lu·ittsa ja le·ìʙ si·hèn oĺli ||*

(HK: Mes süük olli?) *no·ĥ | kaš̀s‿oĺli e·ŕnesu^{i}p̄ | vaìj‿oĺli u·àsu^{i}p̄ vaì || vaì oĺli ka·p̀sta vaì pu·ᴅer vaì^{h} || kap̀sta pu·ᴅèr oĺli || tę·zen anùman oĺli | nüt sa·k̆kè sų̆k̆‿ja tę·zel oĺlì pi·mą̀ aññum o·ťsàn | kâ·lʙū oťsàn || kâl‿ʙû̆ᴅ oťtè oleťti nä·ñ̆nüťti keĺlèɢa ka·ñ̆nę̀ťtaš || ja le·ę̆vä̆ɢoť olli kä·èn‿ja ||*

pe·ŕnazel oĺli jo pa·ĺlu tų̆ᴅ | eš tulę̀va inèmize la·ùᴅa sų̂mä | eť‿ta la·ŏvà‿ʙälè paᴎᴅzę || su·ŏvèl oĺli ˌsū·rę pla·ťsi oĺli ko·š | ki·lùmēᴅre mâ·ᴅ veĺᴅè[74] *su·p̀pi ka·ŏvèᴅe || i·ks ka·p̀sta | u·à | e·ŕne | ka·rttuli sų̂·rmasu^{i}p̄ || tų̄ oĺli ta·lù sų̆·k̆ sų̂·rmiᴅeɢa ka·rttuli su·ⁱp̄ || nüit e·nämʙ eì tē·vă̆ to·ᴅà | ja tų̄ oĺli i·ks ta·lù sų̆·k̆ || ja pu·ᴅrù miš tu·ìli | vaèʙāl*[75] *ve·ᴅelàt | vaèʙāl sa·k̆‿ket ja niɢu kę·ᴅ pe·ŕnazel tu·ìli || t‿oĺlì pe·ŕnaze a·zì ||*

EMH 318. H. Kęem, M. Must, 1961

Miili Täär, 80 a.

230. *Kahetamine ja nõidumine

no to·ᴅà kęnèliva iks kę·vaste‿eì iks leĥmà kaheťteᴅu oĺlù‿ja || iks‿eì lû·ʙaę̆ne sä·ìɢä nę·ɨ̆juťtu‿ja | ja kę·ìk miš‿nu ä·ᴅàze oĺlìva‿ja siš jä·ĺle | a·ŕštnuva ja nę·ìᴅnuva jälle ta·ɢàzi‿ᴅä ją̄ || eì kuiš jälle ä·rà̆ sâ a·ršti

[69] platsutati, peksti; [70] aiateiba otsa; [71] viisid; [72] s. t. kaelkookudega, teine anum teise kongu otsas; [73] kj. tahab öelda *ęZe koŋ̆Gù oťsàn*; [74] (sa) viisid; [75] = *vaèʙāl*

jäl̆le || ō·ḣ | ki̯·k̀ke̯ teñnùva | la·ŭᴅà sa·ĕna‿manu vaì si·ñna pañnuva jä·l̆le | sa·ìna vä·ĭᴅzè‿et̀‿s eì sâ lû·ʙaĭne si·s̀se miñnä̀ || paṅnuva si·ñnä̀‿ja | mu·ĭᴅù miz‿nä sā̆l | te·ṅnüva noìᴅ vi·ɢùrit ja ne̯·ìᴅnuva i·k̀s | et̀ ik̀s jäl̆le ta·ɢàzi jā̆s̀ tū̯ ä·ᴅä̀ || — — — ol̆lù jäl̆le‿t̀ et̀ ku le·ḣᴍ li·k̀ke‿et̀‿s̀ om̀ lû·ʙaĭne sä·l̆lä̀n ol̀lu || ja ol̀li kü·l̄ ka‿ik̀s me̯·nìɢe̯ṙᴅ tul̆lì e·t̀te et̀ le·ḣᴍ ol̆lì li·k̆kè || — — —

(HK: Kuis kanapoigega oll lugu, et varesse ärä ei vii?) *no si̯s̀ panttu jäl̆le ko·ṙvi ja su·ĭᴅzut̆teᴅu jä·l̆lè | ko·ṙvìn | et̀ sis̀ ka·nà . . . | sis̀ va·rešse eì pu·t̆tùva | ka·nàʙoìɢe || mi̯·ä e·zì nä·ì‿ja sis̀ teì vi̯l va·ñnù raḣviᴅe jäṙɢi e·zi ka· | ku‿mà nû̯·r ol̆lĭ ku ka·nà ol̆li‿ja pojà ol̀li || ik̀s su·ĭᴅzut̆ti ka·nàʙoìɢe || no ma paṅᴅze̯ nā ko·ṙvi‿ja | ja tu·le̯ siñnäj‿ja nî· | e·lùᴅulì*[76] *mit̀te | ni‿et̀ tsu·ĭᴅzaṡ || ja‿s̀ lašsì tsu·it̀su noĭle ka·nàʙoèle || sis̀ tsuĭᴅzut̆ti ka·nàʙoìɢe | et̀ va·rešse ei vîvä ä·rä̀ || — — —*

(HK: Kas avit ka ikki?) *no eɢa‿k̀s eṡ vī·vä ka·h̄ || meìl ol̄ nüt pu·ḣmit*[77] *ka·‿ja nî·mû̯ᴅu saĭva ik̀s ä·rä̀ ka· pa·ɢèᴅa || eɢà eṡ sāva ik̀s ki·ṅni ka· ve̯t̀ta näìᴅ || sis̀ jäĭvä ik̀s a·làle̯ kü·l̄ ka‿k̀s || ka·s̄‿na jäĭvä tol̆le̯ ne̯·ìᴅuze peräst vaì mu·ĭᴅu | ma·‿ì tiä̀ to·ᴅà ||*

(HK: Mõnikõrd lehmäl piim läits venimä, mis sis tetti?) *noḣ va·nàraḣva jut̀t‿ol̆li‿ja azì tû̯· | kaṡ ta‿l̆li e̯·ìɢe va‿et̀ | et̀ va·nast ol̆li nū̯ᵖ‿pû·nü·šku koṡ nü·s̀ti || et̀ | eṡ tohi le·ḣmäl laṡke | toᴅà pû nü·škü̇t̀ | nū̆·zut̆taᴅa eɢa la·k̀ku || et̀ sis̀ to·l̆le̯st jäl̆le‿et̀ | ole̯vat et̀ pî·m ve·nüvet̀‿ja | a·l̆vaṡ lā̆vet̀ || sis̀s‿a·rštit̆ti jä·l̆le | pantti ka·ᴅàja‿oṡse jäl̆lè nü·škuᴅe‿ja kû·ma ve·t̄ pâ·le‿ja‿s̀ to·l̆le̯ɢa jäl̆le a·v̆vut̆tiᴅi*[78] *| nü·škü̇t̀ || et̀ jäl̆le pî·m jäl̆le ā̆·s̀ lät̄ ja pa·remʙaṡ ||*

EMH 318. H. Keem, M. Must, 1961.

VIDRIKE K.

Juhan Peterson, sünd. 1861. a. Elukoht Vidrike vallas Eedi talus.

231. Vanatondi raha

vanaraḣva jut̆tu jäṙɢi kuᴅanu tüt̀rik̀ lînumäè läve pâl suk̀ka, tu‿ol̆li tû̯ vanatoṅt̀ eš[79] *ol̆lu, kiä̀ vaḣti ol̄ piᴅänü.*

tark̀ e̯p̆panu: „mine jut̆tušse̯ aìɢu, sis̀ om vanatoṅt̀ keṙkkon eŋ̆ɢi kiṙjut̆-

[76] laustuli; [77] põõsaid; [78] hautati; [79] ise

taman; panę pir̆ru müh̀k̆ üm̀ʙre, rę̀iva pā̆l pîʙli kät̀te.“ mî̯s teñnü kah̄ ja läñnü vę̀tnu raha. tul̆luk̆ki ę̀kvalt vanatoń̀t, üt̆telnü: „a^{s}‿sina t̆siɢa, mina lät̆si keŕkkuᴅę ja sina var̀ɢilę.“ lō̆nü raùtkep̆piɢa säl̀ɢä: „pià ja peritse[80]!“ sānuk̆ki mî̯s raha eǹᴅäle.

ES MT 118, 5. E. Paas, 1928.

KAURU K.

Anna Oinaskof, sünd. 1864. a. Kauru külas sulase perekonnas. Ema ja isa on elupäevad elanud sealsamas Ilmjärve lähikonnas. Kirjatarkust õppis kolmel talvel Kolju koolis. Pärast abiellumist Otepäält pärineva Moorits Oinaskofiga asus Anna naaberkülla Orikusse. Lindistamise ajal elas Kauru külas tütre juures. Suri 1962. a.

232. *Venemaale rändajatest

oh̀ mi·nà eṡs‿olę̀ siṡ vī̯l e·lùʙiᴅäjä | kuì kūlut̆tiva vä·l̀lä et̀ v e· n è- m ā l añᴅaṡ mâ·ᴅ || ja^{s}‿si·ṡ | e·rä̀ ro·ŋ̆ɢìɢa vī·jäṡ näìᴅ || ja? mi·nul eṡs‿ olę^{k}‿kül̄ ke·ᴅäɢi sā·tta nī· | a si̯ṡ mi·nà lät̆sì ka·h̄ siñnä̀ a·n t̀ s l a ᴅ ę ka·èma ku‿ᴅù e·rä̀roŋ̆ɢ mi·nèmä lät̀s || sā̆l ol̀l‿i·k̀jit̀ | ra·h̆vast ol̄ ku^{p}‿pi·hù‿ja pę·r̀m || noh̀ i·nèmize ol̆liva sî·n ki̯·ik̀ oma va·ranᴅuzę ä·rä̀ aǹnuva || eɢa näìl äm̀ʙ[81] ü·t̀teɢi lû·ma eɢa mi·ᴅäɢi eṡs‿o·lę | ko·t̆tik̆kęzę o·l̆lìva miṡ tę·š- tet̆ti siñnä | ro·ŋ̆ɢì‿ʙäle vaì va·ɢuniᴅe || ja si·s̄ | sâ·l‿ol̀l‿i·k̀jit | sā̆·l ol̄ nâ·rjit | sâ·l ol̄ ki̯k̀kę vī·mäst ||

ja nî·ʙal̆lù siṡ kuì | mi·nèmä lät̀sivä | sī·ṡt o·l̄ üt̀s a·ìnuk̆kę i·nèmine | m ä è ɢ a ŭ r ù a·l̆ l à si̯·zàra mî̯ṡ | o·mà naìzę̀ɢa ja‿ṡ to·l̀l‿ol̄ ko·l̀m la·ṡt | üt̀s ol̄ tî̯·‿ʙäle ä·r^{s}‿surę̀nu | ka·it̀s tul̄ ta·ɢàzi || a si·s̄ | ku ro·ŋ̆ɢ mi·nèmä läit̀s | jęùᴅzęmi ka sē·nì ku‿ᴅà mi·nèmä lä·it̀s || ko·t̆tik̆kęzę o·l̆lìva miṡ ke·l̆lèleɢi o·l̄ säl si·zen | sü·v̆và vaì || ja nä·et̀ | nî·ʙal̆lù lä·it̀s kuì si·ñnä? | ma‿i^{t}‿tī·jä^{k}‿koš‿tu s e ĭ l a p̆ p i· n ṡ k i lî·n[82] siñnä? | ja sā̆·lt̀ kânᴅzevä | ro·ŋ̆ɢì ta·ɢàzi tulèma | eṡ là·zęva mę·ìznik̆ku? || nā^{t}‿teìvä‿jo va·èzęṡ | et̀‿nä enämp mi·ᴅäɢi eṡ sā·và | ku ta·ɢàzi tul̆liva || pa·l̀lę ku mę·ìznik siñnù vę·t̄[83] || nah̀ m ä· è ɢ a ŭ r ù si̯·zàramî̯s saì | v a· l̆ ɢ u t̆ t a j a[84] mę̀izaᴅę mō·nà- mēṡ || ta‿l̆li va·èzęṡ jā̆nü? | näìl eṡs‿olę ämp̀ miᴅäɢi ||

EMH 188. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

---

[80] päri; [81] = *enämʙ*; [82] Tšeljabinski linn; [83] võtab; [84] Valguta

Pime Anna Oinaskof

KAURU K.

Anna Oinaskof, 96 a.

233. Pühajärve sõjast

o r ı ǩ k u talu ol̄ ja pereme nimi ol̀li k â r n a, tu vana‿ɢ â r n a ol̄ kaŋ̀ɢruṡ oⁱp̀nu, temä tul̄ sā̄lt̀ n ü p̀ l i s t o ŕ k k u l ę koɒuväüṡ, vęt̀se ärä^{t}‿tu talu tüt̀re. tū̧ peremī̧ṡ näet̀ p ü h ä j ä ř v e n tû̧ɢęr̀ɒ el̀li, ku‿ɒu p ü h ä j ä ř v e sęɒa ol̄. nimä ol̀li üt̆te mäè‿ot̀sa kū̆ṡtę[85] üleṡ läňnüvä, siṡ sā̄lt̀ vah̀tnuva, kuì inemīzi säl peṡti ja pīnat̆ti. sol̆ɒat̆ti jōɒęt̆ti ęɒaɢu täüṡ, siṡ käv̆vevä ku näl̆lätse soè ìks, üt̆telt pū̧lt̀ tęzęlę pōle. keɒä kät̀te sâɒi, tû̧ kiňniᵛ‿vęetti. eɢa eṡ kaetta tuɒa, kaš‿ta sûɒläne ol̄ vaìj‿eṡs‿olę?. nimä^{m}‿muɢu lät̆sivä ja vęt̆tiva, eɢa siṡ näìl ar̀mu eṡs‿olę.

peṡmine tul̆lu ęk̀va tęnę om̆muk̀. kat̆siʙiɒi panttu sol̆ɒat̆ti kimppęɢa rit̀ta, sā̄lt vahelt vîɒu siṡs‿inemine läʙi. üt̆s ol̄, keṡ teɒä ī̧ṡt veɒäzi‿ja

[85] s. t. kuuse otsa

vit̀suɢa lahut̀ti tak̆kast. keṡs‿el̀lu jäì, tu jäì, keṡs‿eṡ jā̄ʔ, tû̯ vizat̀ti kęr̆valę. mit̀tuɢüm̆menᴅ inemist aetti läʙi lip̆pu ja mil̀le ī̯ṡt! inemistel ol̄ näⁱlɢ ja äᴅä, męìzaˌoṙjuṡ rašsę, pal̀lęlziva r ī j a s t aʙi. męìznik̆ku vihatse, et oṙja ei kūleva sęn̆na, nak̆kava vaṡta. tû̯ᴅi sol̀ᴅat̀ti męìzaᴅe ja muɢu lahut̀ti vit̀suɢa. siṡs‿o ŕ k k u l tu peremiṡ kęneli jaḥ, üt̀tel et̀: „mē ronizime kū̆ṡte üleṡ, sā̄lt̀ siṡ kaìmi, kuᴅaṡ sol̀ᴅat̀ti jōziva.“

ma ol̀li o ŕ k k u l kar̆jan, ku‿ᴅa toᴅa sęt̀ta kęneli, ma iḳs ol̀li üt̀te kol̀mę tęiṡku ā̆ṡtane vaì nî. siṡ poìzi leìväᵖ‿parkki eṅᴅä ja laùlzęva mit̀ma ā̄le pā̄l toᴅa laùlu‿et̀:

„ēšti mī̯ṡ ja timä suɢu,
neiṡt ei pē̆ttä koṡki luɢu.
eläṡ muštan tsuìᴅzu tarę̄n,
pûᴅuzęn ja sūren muṙręn,
kot̀tirę̀vin vìzu jalan,
kī̯ɢist muìᴅęst raḥvist alamʙ.
nuṙm ja męt̀s om̀ är̆rä oma,
sê‿maṅ oṙja om̆ma nimä.

p ü h ä j ä ř v e n tet̀ti sęᴅa,
omaˢ‿sil̀mä näìvä seᴅä.
àˌetti neìᴅ läʙi lip̆pu,
sol̀ᴅat̀til ol̀liᵖ‿pik̆käᵏ‿kim̆ʙuʔ.
eɢä üit̀s sai vîś saᴅa,
k a ɢ a r e ì n saì kait̀s saᴅa.“

k a ɢ a r e ì n tol̀lę ū̯̄ṕpe kät̀te joḥt eṡ kōleʔ, timä jäì pęᴅęma. sâl saì val̀lu ja ät̀tä tol̀le peṡmizeɢa, ku kat̀ssaᴅa paukku ärä antti. k a ɢ a r e ì n nak̆kanu ärä suręma, sī̯ṡ luɢęnu:

„aṙmza j ē ś s i k̆ k e z e ɢ a
lā̄ mā‿ka koḥtu et̀te,
ei olę vaja pel̀jät̀tä,
ku suṙm mul̀ tulęp kät̀te.“

ku‿ma vī̯l lat̀sęk̆kęnę ol̀li, siṡ joʙa‿jo kęnelᴅi toᴅa p ü h ä j ä ř v e sęt̀ta ja k a ɢ a r e ì n u. r e ì n ol̀lęv ka iḳs vaṡta nak̆kanu, timä pā̄le kaìvat̀ti, siṡ püv̆vet̀ti kin̆ni ja lät̀s peṡmize ala.

H. Keem, 1960.

Anna Oinaskof, 96 a.

234. Oriku talus

o r ı ǩ k u l ę saì, sis̄ oǐli‿ma kařjaɢařjuṡ. tęnę oǐ̄ siṡ poiṡkęnę‿ja tęnę oǐli mina. tan̄ joḣt eṡ liṫsu^{k}‿kiäkki suǐlę pā̄le‿eṫ sa piaṫ tuᴅa ja tuᴅa teɢemä. ma sā̄l talun kašviɢi üleṡ. ma oǐli kařjalaiṫs ja jäì peräst tüṫriɢuṡ ja tüṫriɢust‿pā̄ṡt saì siňnä mehele kaḣ.

siṡs‿oǐ̄ joʙa k â r n a‿ᴅarę man̄ keǐ, ku miňnu siňnä^{k}‿kaṙja vîᴅi. sâl joʙa keǐlä‿ařvu jäṙɢi aetti rehele ja maɢama. ęᴅaɢu üṫṫelᴅi ärä eṫ: „tâmʙä ů̂ze oṁ rehi peṡsä, miŋɢe eňnemʙi maɢama!“ keǐl‿üiṫs ů̂ze, ṡ‿oǐliva ki̯iǩ rehe‿maṅ, muǐᴅu eṡ jęv̆vava oṁmuɢuṡ ärä peṡsä. oʙęsteɢa peṡmine tů̂ oǐ̄ niɢu paremʙ, aɢa vanastaìɢa[86] tu ků̂ttеɢa lů̂mine, tů̂ oǐli rašsę. męni neli ků̂tti leǐvä, üiṫs läṫs į̂n, tęzę taǩkan, üṁʙre tap̀na[87] muɢu lašsiva. vahel keřɢiṫṫeᴅi siṡ rihaɢa ärä ka, ku pęḣk pā̄lt ärä vęetti. ma‿ǐli laṫsęǩkęnę siṡ, ku‿ma toᴅa näì. üṁʙre tsį̂ri muɢu plânzęva noǐᴅę ků̂ttęɢa. o ŕ k k u l sęǩkuṫṫęᴅi iḣs tęùvili joʙa oʙęstęɢa.

jah elu oǐli vilets kül̄. eɢa vanast sā̄rṫse jahu eṡs‿olę niɢu nů̂ᴅ. rüä^{r}‿reheɢa raʙaṫti, eɢa eṡs‿olę eṫ kiäkki vi̯l tūluṫ. leìʙ vęetti aḣjust väǐlä, ta‿ǐ̄ nî puṫṫę, eṫ muřręṫti sā̄lṫ küǐlest peòɢa eɢäle üṫṫele oma tüǩküǩkene käṫṫe ja sů̂ᴅi. eɢa eṡs‿ole eṫ sa väǐᴅzeɢa lęǐɢašsit. siṡs‿oǐl‿ē š t i n näiǐɢ, iɢän talun sů̂ᴅi raʙanᴅ leìʙä. minu emäl oǐ̄ koṫtiǩkęzęn leìʙ, emä muřraš[88] sā̄lṫ peòɢa ja aňᴅ laṫsęlę kaḣ. peräst paṅᴅzę pîmä läniǩkuᴅę, puištaš koṫtiǩkęzęst leǐvärāzuǩkęzę ka siňnä^{s}‿siṡse‿ja laṫsę seìvä ki̯iǩ ärä. paǐluṡ toǐ sulazęnaǐzel tuᴅa leìʙä oǐ̄! ja talun oǐ̄ nî sama raʙanᴅ leìʙ, a inemize oǐliva kęva. eɢa eṡs‿olęǩki mûᴅ süv̆vä ku uà ja eṙne. kaiṫs sūrṫ läniǩkuṫ pantti lav̆va pā̄le ja sů̂ᴅi tühäṡ. eɢa‿ṡ nî veǐᴅiǩkeze kiäkki eṡ sů̂ kuì nů̂ᴅ. kęṫṫ‿aṁmuṫṫęᴅi sup̀pi täüṡ, siṡ oǐl‿inemine kęva kaḣ.

ku‿ma joʙa taha o r i ǩ k u ᴅ e saì, tan̄ oǐli sů̂ḣ kęřran ja ajo‿ʙā̄lṫ[89]. eṡs‿ole^{s}‿sā̄l kunaɢi eṡ lęp̆pę^{l}‿liha lihast. aǐᴅa oṫsan oǐ̄ väikkene kaṁmęr, siṡ keväᴅe ku liha tsuǐᴅzuṫṫęᴅi, siṡ pantti siňna^{l}‿laḣkę üleṡ. sů̂ᴅi miṡ‿säl sů̂ᴅi, iḣs pâŕ ṫsiàᴅäüṫ liha pantti üleṡ ja tuᴅa sů̂ᴅi suvęl. ku mintti luḣta, pantti liha ja püṫṫüᴅäüṡ pîmä üṫṫen. jäṙɢi[90] kaḣ tů̂ᴅi sō̄ɢi‿krâmi.

---

[86] vanal ajal; [87] lademe; [88] ma-inf. *murṫsama* 'vähehaaval murdma'; [89] ajalt; [90] murdeomane *peṙrä*

kûś vaǩkamāᴅ oľ tuᴅa luha aìnamâᴅ. ku läťsimi į̄ṡpä oṁmuǩku nį̄ťmä, siṡ nį̄ťsemi vį̄l tęnę oṁmuk̀ ka, eᴇa eṡ jęv̆vaǩki üťte pā̄väᴇa maha nį̄ttäʔ. ja‿ᴇu tų̂ᴅi taľvęľ siṡ vîśtę·iškümme oᴃęst oľli ik̀s aìnu veᴅämän. sâl oľli talu jōnen, ik̀s oma kų̂ǩ oľ‿ja keľler ki̯ik̀ tarę̄l aľ.

pīmäᴃuᴅęŕ oľ. vanul‿rah̀vil oľ töⁱn̄ sā̄l oman tarę̄n ušsę taǩkan, sā̄l oľ tų̄ imaťtęᴅu[91] maǩkuṡ üvälį̄m sizen, top̀ś oľli man̄. mina ka vęťti, kānę tęṡtse üleṡ, jęìj‿ärä, pañni top̆si taᴇazi, oľl‿azi tahe. vaì vį̄l pîmä! keš‿tu siṡ pîmä añᴅ. tų̂ imaťtęᴅi äräᵗ‿tu rüä̀ üvä, laṡti ap̆puṡ miñnäʔ. valęťti pizuǩkęnę pîmä ka siñnäᵖ‿pā̄le, siṡ tų̄ ap̆pu tęṁmaš tų̄ pīmä kok̀ku, si̯ṡ kuťsuťtiᴇi pīmäᴃuᴅęŕ.

k â r n a‿ᴅarę maṅ kazvaťtęᴅi mäᴅäręľᴇast. n‿oṁmaʔ‿sā̄rťse męruᴅa, kazvašsęva aìjan. kų̂ŕ vęetti pā̄ltt‿ärä, lęľᴇuťti nimä lip̆suǩkęľstęṡ, äšte ęhuǩkęzęṡ, klop̆piťti sōlaᴇa ärä, męru vezi vaì tu lį̄ṁ valęťti ärä, si̯ṡ pantti pęr̆muǩkęnę sų̂la kah̄, ik̀s‿eť üle‿ar̆vu sōlanę eṡs‿olęʔ. t‿oľ karťlīᴅeᴇa â süv̆vä, meheᵗ‿toᴅa väèᴇa tah̀tsęva. kuì lęùnaṡ oľ kēᴅeťtu, si̯ṡs‿eᴅaᴇu läṁmiť sų̂kki eṡ teťtä, pantti nî sama miṡs‿oľ küľmält lav̆va pā̄le ja seľvä.

ja eᴇä laùᴃa oľli veᴅeläᵏ‿kap̀sta. pühäᴃä oṁmuǩku vęetti liha ah̆just väľlä, sōla liha. peṙnaľne veì tâᴅę[92] ja jaoťt‿ärä, iᴇäle üťtele oma noⁱṙm. eᴇä laùᴃa oľ leľväᴇüᴅzämine kah̄.

vanast o ŕ k k u l oľ joᴃa elumaja ja oľ sûŕ leį̄vä ahi. kaťtęšsa kaŋᴇeť päťsi läiťs ah̀ju. męh̀ǩ oľ niᴇu roheǩkęnę[93] üťtest pū̆ṡt kaľvęťtu, kâś ka pâl. kâż oľ jäľl‿ezi‿eräľᴅe teťtü. rį̄ᴅi pantti tu koheťtuṡ. tų̂ᴅi koľmanᴅik̀ jahu‿ja valęťti kaiťs paŋᴇi veť. ta‿oľ joᴃa ärä mę̄ᴅęťtu, eť nîᴃaľlu läiťs. koľmanᴅik̀ läťs koheťtuzęṡ ja koľmanᴅik̀ siṡse kaṡta kah̄. koheťtuṡ pantti ik̀s läṁmä vį̄ᴇa, ta‿ṡ lâ jo muľᴅu ap̀nama. męnel talul oľ jūręťtuṡ, teťti jūręťtuzęᴇa, o ŕ k k u l säräst prū̆kki eṡs‿olę. aᴇa leìᴃ ap̆paš iluste, rį̄ᴅi pantti koheťtuṡ, pų̂lᴃa si̯ṡ tüťriᴇu kaťtęǩkeľzi kaṡtsęva. timä säṅᴅe raᴃanᴅ leìᴃ oľ. eᴇa‿ṡ ta nî puhaṡ eṡs‿olęᵏ‿ku nû̄ᴅ, aᴇanīᴅ jäì ik̀s siṡse küľlänᴅ. aᴇa ta‿ľ äṡte kaštęťtu, siṡ ta‿ľ niᴇu viṅᴅzemᴃ[94], eṡ laᴇuna nî. ja ki̯ik̀ pere seì, peremiṡ‿ja peṙnaľnę‿ja laťsęᵖ‿pārina[95], ki̯ik̀ seľväᵗ‿tuᴅa raᴃanᴅ leìᴃä, eᴇa üťteᴇi erälaùᴅa eṡs‿ole. ku‿ᴅa eṡs‿olęǩki ni â, ärä sų̂ᴅi ik̀s. vaì miṡs‿ìzaťtanu eiˢ‿sų̂ ja miṡs‿alaste eiᵏ‿kañnaʔ!

---

[91] ma-inf. *imaťtama*, mujal tartu murdes *iṁmitsemä*; [92] s. t. tagakambrisse; [93] künakene; [94] sitkem; [95] lapsed kahekesi

mẹniGẹʀD küDzeĭti kẹʀDleìвä. leìв laʙsuĭttẹDi laŭva_вāl laˈkka, siš pantti kańeʙʙa kẹruĭtuš pāle ja naĭkaĭti vērest kânmä. miĭmalẹ kẹʀralẹ kāneĭti kokku, siš tū_ĭ niGu kunaGi pätš. tû oĭ kẹruĭtteDu leìв, mẹni üttel kẹʀDleìв. üts_oma kiịk[96] *meš siñnä vahele pantti, a ta paremв iks oĭli ku periš leìв. tsiGa vaì laĭmmaš taʙʙẹĭtti_š kẹruĭtteDi razva kẹʀneĭtteGa, a enämвiDe teĭti kańeʙʙa kẹruĭtuš: kańeʙʙaDerä purule taĭмвiĭttuva, razva kẹʀnĭD seĭkkä, pantti vahele_ja oĭl_å.*

oŕkkul sõGiвûDust eš_ole: talun oĭ küĭl_ulkka inemĭzi, mẹni kaiĭs kolmDẹiškümе inemist, a süŭvä jaĭkku kiịGilẹ. ja niGu tütriGu, tütriGu sõnuᵛ_ vaì laĭhki eñnäst. meìl oĭl_å peremĭš ja peʀnaĭne, miš käšti, toĭllẹ teìl sina ärä_ja suĭllẹ eš_ütle kiäkki üts alв sẹna. suvel sûDi kelDren, kelDren oĭliva laŭvan. ja niGu pühäвä oĭmmuGu keš tuĭ, tû seì kẹĭtu täüž_ja läĭs oĭmma tîD. ja taĭliĭttajaDütriĭk, tû oĭ siš kẹʀraвiDäjä sāl, paˈnD sûkki_ja vẹˈĭt, miš sālì vẹìta oĭli vaja.

ku seĭtu käeš vašt mẹni kauš vẹeĭtti, muĭDu oĭlivaᵖ_pû anumaᵓ. līva moˈlD oĭ suĭl kõGin alaĭti_ja sâl lîv sizen. prẹlla niGu siĭmin kiịk. k â r n a sûn oĭ periš kuìv krâv, sâl oĭl_iĭluš lîv niGu sûl, ta_ĭ vaìgẹ_ja iĭluš_ja puhaš. sāĭlì tẹìmi, toĭllẹGa oĭli å îrDu. ja_š k â r n a_Darẹ_maň paluĭttẹDi lupja kaĥ, sāĭlì vẹĭttit veìDiĭkkeze lupja, tû kuì oĭlleGi miDäGi, siš tû vẹìtsẹ ẹkva mušta vaĭllalẹ.

pĭmä,anuma nîGaŭva saìzẹva ku kûŕ pāle tuĭli. sûr ma,iĭlma poˈĭt_oĭli, säńDe kaĭttẹgẽrvaGa poˈĭt, sâl oĭ kûŕ sizen. nûD oṁ kiịk tẹne azi, nûD ämp pû,anumaì eìj_oleĭkki. a k â r n a_Darẹ maň oĭliva tsẹrĭkku. täDimĭš teGi noìt tsẹrĭkkìD, tû oĭlleGi periš anumaDeGemize pâl. tsẹrĭkkìDẹGa paňnit suĭppi laŭva pāle ja pû luiĭs oĭ, keĭlleGa sûDi. kaiĭs tsẹriĭkkuDäüĭt suppi paňnit laŭva pāle, üttest eš kūnü jo kiịk vẹìma. tsẹrik oĭ maĭttal, oĭli å luiĭsaGa vẹìta. ja kiịk tuĭlliva üttelĭzi sûmä, kaš_ta oĭ peʀnaĭne vaì peremĭš, erälaùDa eš_olẹ keĭlleGi.

ja leĥmänüšmine oĭ, vanast oĭliva pû kiʙpiĭkkeze_ja sürttẹ nüššiĭkkuDe valazit. sûr tilaGa nüššiĭk, peDäjä oš, siš_oĭ süä[97] *sālì vāĭllä kāneĭttü, saì tila. piĭkkä ẹleᵖ_pantti sišse, š_kuŕnaĭti. koš_iks elu kẹʀran, sâl oĭ kiịkkẹ_ja oĭ puhaš kiịk. pû,aňnum piDi ka puhaš olẹma, eGa eš_ole_eì ta oĭ vāraĭttẹDu.*

tẹnẹ tütriĭk paňD oṁmuĭkku jala jalalaŭvaĭkku_вāle_ja muĭkku keDräš, tẹnẹ taĭliĭt. ja tẹnẹ päìv aštsẹ tẹnẹ taĭliĭttama. oĭ tẹzẹl jälle voˈĭk, peʀnaĭne

---

[96] s. t. täiesti ükskõik; [97] südamik

ezi^{k}‿ka keᴅräš. ja laṡti väl̆län ka vi̯l keᴅräť̆tä, keṡ väl̆län ol̆ prį̂ine-mine‿ja raha ǐ̯ṡt keᴅräš. pal̆luṡ sa‿ṡ e̯ɢe ärä eṡ keṫrä! näť̆täl läť̆s mû̯ᴅä, sǟlṫ ol̆lit sa kol̀m päìvä keᴅränü: kaiṫs nak̀la ol̀leɢi! ojo[98] eɢa‿ṡ ta üzäɢa ajaᴅa‿ṡ ole̯, ta piᴅi jo pēnik̆kene ole̯ma! ja me̯niɢe̯ṙᴅ ol̆, te̯ne kǐ̯ṫ sup̀pi kō̆ɢin, üṫliṫ: „oᴅo·ṫ ma‿la ka kaèma miš‿tä teɢe sâl!“ lihaᴅüᵢk̆ ol̆ pân, üṫliṫ: „oᴅoṫ koṡ väiṫs om̀, ma kaè kaṡ liha om̀m‿â!“

eɢa tuᴅa liha, miṡs‿ol̆ sup̆pi sizen kēᴅeť̆ti, tuᴅa eṡs‿añᴅa. ku ah̆just ve̯etti, tû̯ liha ol̆li sōlane̯, tû̯ jaetti tük̆küvîzi käṫte. aɢa kēᴅeť̆tü liha ol̆ paraṡ süv̆vä, eṡs‿ole̯^{s}‿sōlane̯, sup̆pi siṡse keì jo sûr sû̯l ärä. tû̯ ol̆ näìl ezi â süv̆vä. tak̆kan tare̯n ol̆ sûr kaᵢp̄, kēᴅüliha pantti siñnä, sǟlt pere-miṡ‿ja peṙnaìne üiṫs te̯ze̯ ala[99] le̯ìɢaššiva ja seìvä.

tüṫrik̆ke̯l ol̀l‿alaťti taṡku väìᴅzek̆ke, linatse uñᴅruk̆ku ol̆liva ja taṡku ol̀li ik̀s sizetsel pû̯l[100]. tsuṡksit käè taṡkuᴅe, väiṫs väl̀lä‿ja, ve̯ťta miṡ sul̀ vaja. üṫlit: „mul̀l‿om̀m‿oma väiṫs, mina ve̯ťta ärä, miṡ vaja‿ja azi tahe.“ pal̆luṡ tüṫrik̆ku seìvä! noìl ol̆ tuᴅa sō̆ɢi maiṫsmist, ol̀l‿ezik̆ki ke̯ṫ täüṡ.

aɢa keväᴅe kaŋ̀ɢaɢuᴅamize aìɢu siṡ jäìvä tüṫriɢu ke̯h̆naṡ. pēnik̆kene kaŋ̆ɢaṡ, sa plānit tiᴅä eñne ku‿za kaṫste̯iṡküm̆menᴅ kū̆närᴅ ärä peššät. vêᴅuìje pǟl vḗtti, eɢa sǟl kârᴅuìᴅ eṡs‿ole. pañnit siñnä^{s}‿sam̀ma taṙre̯ ah̆ju‿ne̯jale vêᴅū^{p}‿piṡtü. vêᴅū om̆ma^{k}‿kaiṫs tulppa‿ja pul̆ɢa sǟl sizen. siṡ sina piᴅit ke̯ⁱǹma te̯ze̯ tul̆ᴅa manṫ te̯ze manu‿ja veᴅämä. ja ülevän ol̆ siṡ jäl̆le koṡ kor̆jaššit. kaťte̯ɢüm̀ne laŋ̆ɢaɢa veᴅäᴅä, kor̆jaťta tul̆li‿ṡ piᴅi ik̀s me̯iṡtust ka ole̯ma. ta saì nûᴅ eñnemᴅiᴅe kül̆ vḗttüṡ, ku‿za kaťte̯ laŋ̆-ɢaɢa veᴅäzit.

kuì mina k â r n a‿ᴅare man tüṫrik̆kuṡ jäì, siṡ joᴅa teṫti nišsu kah̀. je̯ü-luṡ ja lihave̯ṫteᴅühiṡ küᴅ́zeťti saìja ik̀s. ja eñne vi̯l ku taᴅa nišsu eṡs‿ole̯^{t}‿teṫtü, siṡs‿ol̆lu oštet̆tu pûᴅli, üťteldi moṡkva pûᴅli.

kezväjahu karaskit teṫti joᴅa siṡ, ku‿ma sǟl kar̆jan ol̆li. ol̆ plek̆ki rîv, rīviťti karttulᴅ, si̯ṡ tol̆le̯ kā̆p̀me̯le̯ vale̯ťti vezi pǟle, tär̆klüṡ läṫs pe̯h̀ja, tär̆klüst eṡ pañᴅa, kāᴅe̯ eñne üťsinᴅä pantti karaskile, pîmä ja kezvä jahu kah̄, teṫti rīvi karaskiṫ. ja me̯niɢe̯ṙᴅ ku leìᴅä veittümᴅ[101] ol̆, siṡ küᴅ́zeťti jäl^{k}‿kezväjahu karaskiṫ, kaštet̆ti[102] re̯za pîmä siṡse. eɢa vanast eṡs‿ole̯ jahu nî pēnik̆keze, na‿l̆liva sore̯ᴅa. aɢa â ol̆ tû̯ kah̀. sa‿l̆ṫ tû̯ᴅ teñnü ja ke̯ṫ sul̆ tühi ol̆, le̯ìɢaššit väìᴅzeɢa tük̆kü, pîmä ve̯ṫse̯t ke̯r̆vale̯ ja ol̀l‿â.

H. Keem, 1960.

---

[98] tohoh; [99] kordamööda; [100] seespool; [101] vähem; [102] sõtkuti

KAURU K.

Anna Oinaskof, 96 a.

235. Magekahjast

vęetti meziɢäřjäʔ, pantti nûr ęlu[103] *vaì vezi pāle, tû oľ tu maǩkęɢahi. maǩkęɢaȟjaɢa kořjaťti puľma‿aìɢu prūᴅilę raha, käv̆vevä muìᴅuɢu riŋ̀ɢi tu pû kaňniɢa ìks:*

„maìᴅza maìᴅza maǩkęɢaȟja,
jû jû, maìᴅza maìᴅza!“

üiťs läťs maǩkęɢaȟja kaňniɢa į̂n, muɢu: „jų̄ʲ‿jû!“ ja „maìᴅzaᵐ‿maìᴅzaʔ!“ tęnę aṡtsę kaŭziɢa taǩkan, tû ęìzaš: „mašsa, mašsaʔ!“ kaussi vizaťti raha. eɢaṡ no sūrt̀ raha no siňnäᵏ‿kiä eṡ jęv̆va vizaťta. toľlę jaoss‿oľliva kęřᴅzi‿mant̀ kořjaťtu kop̆piǩka. pāľt̀ koľmęɢüm̀ne ruʙla oľ tuᴅa raha miz‿nä piľᴅzęva. vanastaìɢa oľ säräne prūǩ.

H. Keem, 1960.

KOLJU K.

Leena Paulus (Anna Oinaskofi õde), sünd. 1873. a. Ala-Kikka talus Ilmjärves. Noorena mõned aastad teeninud Sangaste vallas Kurevere küla taludes. Suurema osa elust on ta veetnud Kolju külas ema sünnitalus Puural, kus toimus lindistaminegi. Surnud 1968. a.

236. Varasest lapseeast

meìᴅ oľ kûs sizarᴅ: jēva oľ, siṡs‿oľl‿aň, siṡ mīna, siṡ līza, siṡ mina. ja jūli oľ vīmäne, tû oľli nōręmʙ miňnu. koľm ā̆ṡtať olę mina timäst vanęmʙ. siṡ mina iǩs maɢanu emä maṅ, piᴅänu üm̀ʙre kāla kęvastę kiňni, eziᵏ‿kęnęlnu: „paì ťsiřɢu emäǩkene, mina ole eziˢ‿sinu tüťtär.“

ja siṡ‿ku jūli tiľluǩkęnę oľlu, siṡ mina paľlęlnu iǩs em̆mä: „emäǩkene, vî viṡka lomppi, aňnaᵏ‿koňnalę! ma‿le eziˢ‿su tüťtär, taᴅa eìj‿olę vajaǩki.“

muru‿ʙāl oľluᵏ‿kaȟ vanaʙeṙnaìzę aìɢu sûr loⁱmp̀, siṡ peṙnaìnę iǩs iřmuťtanu: „äräˢ‿sa jäťku taᴅa laṡt! sa lā̆tt‿ärä, peräɢęṙᴅ lēna vęt̄ ka‿ja viṡkaṡ laťsę lomppi.“

ja siṡ tûᴅu emäle‿ja peṙnaìzele verilaṡkja koᴅu. oȟ sa pühä jum̆mal, ku laiťs oľ toᴅa kūlu, nî aìᴅa ala paǩku. emä laṡt taǩkan oťsma, ei koṅ-

---

[103] virre, just käima hakanud värske õlu

nęɢi laṡt. kaessę aĭᴅa ala, laiṫs aĭᴅa al̄ ja väl̀lä eiᵗ‿tulę. ezä tul̄ koᴅu ęĭɢaš‿ eṫ: „tulę nûᴅ tüṫtär väl̀lä, verilaṡkja läṫs mineḱkiṫ joʙa joʔ.“

mina aĭᴅa alṫ vaṡta: „eiˢ‿sâ!“

aĭᴅa ala saì, aɢa aĭᴅa alṫ väl̀lä eṡ mahuᵗ‿tulęma. siṡs‿ezä kâlzę aĭᴅa pęřmanᴅu üleṡ, saì laiṫs käṫte aĭᴅa alṫ.

H. Keem, 1960.

KOLJU K.

Leena Paulus, 87 a.

237. *Pildikesi noorpõlvest

mā· käv̆ve k o·ľ u l ka·h̄ | mā‿l̀li siṡ ka·ṫtęᴅęiṡku ā·ṡtane ku‿mà vi̥l k o·ľ u l t käĭzi ka·řjàn || m a·ř ɢ u š s o n i vaìj‿a·z ù r i maṅ || ja‿siṡ pe·rè-mehel ol̄ tû· mû·ᴅ | si̥zàraɢa kaṫtęḱkezi kä·ĭzimi || sû·r ka·rì ol̄ || aɢa kuĭ‿za ü·ṫsinᴅä . . . eì sâ jû·nᴅę mę·ṫsàn || mę·ṫsàline mâ· ka· ki̥iḱ oṁ || ja siṡ jäl̀leḱkine si̥·zàraɢa ka·ṫtęḱkęĭzi | eṫ tę·nè kohenᴅas taḱkast jä·ṙɢi‿ʙōlę || minè è·ᴅe‚oṫsaɢa ä·rᵏ‿koṡ tà·ɢa‚oṫs jā̆ṡ! || sû·r mę·ṫs niɢu me·rì || ja minè o·ṫsiˢ‿sa elḁ̈‚iᴅ || ja koš‿sa nû· jäṫtät | miṡ (mõtsast) *vä·l̀lä‿m̆ma tul̀lùva! || siṡs‿ol̀limi si̥·zàraɢa kaṫtęḱkęĭzi siṡ | temä̀ iḱs ol̀li ta·ɢàʙū̥l . . . || ja pe·rèmī̥ṡ tu·lę̀ || „ma‿lä̀ ka·èma mę·ṫsa | kaṡ l ē· n à e·lḁ̈‚it ka mā·ttaṡ*[104] *mę̆ṫsàn“ ||*

mi·nà kūlì tū̥ a·zjà ä·rʲ‿ja | niɢu‿mi mę·ṫsa tul̀li nī ta·nùmiᴅ‿piᴅi | ja mi·nà ko·řjaššsi vä·ikkezi ki·viḱkezi pe·ò täv̀ve | ja (ku peremis tull sis) *la·šsì vę·ṡsu*[105] *niɢu e·ṙniᴅ ||* (peremis) *teɢì ü·ṫteɢęřraɢa a·ìj‿eňnè | nī o·l̄ mi·neḱ | vę·zust vä·l̀lä || — — —*

ṡ‿ol̀li kü·l̀l‿ü·ṫtelnü | pe·ṙnaĭzęlę ko·ṫtun‿eṫ: „l ē· n a vizaš mul̀lè ki·-vìɢa | pä·hä?“ ||

mā‿ṫli „miš‿sa va·hit mę·ṫsàn“ || mē·ˢ‿sā̆l saìmi no u·lkka e·lḁ̈‚it mā·ttaᴅa | ę·ĭɢę̀ ke·nä̀ || jaḥ siṡ o·iṫsęmi eṅᴅäle pü·hì‚aìna[106] *ja ki̥ḱkę· vī·mäst‿siṡ | tul̀liva na·ĭzę̀ jäl̀lĕ pü·hì‚aìɢu mę·ṫsa | laṡsiva meìl ma·ɢàᴅa sēniḱkōni*[107] *lę·ùnani ||*

(HK: A kas mõnikõrd magama ka jäit vai?) *eṡ jâ· | eṡ vę·iⁿ‿nî jä·ĭjä̀ || eṫ su·iḱma olęṡ jā̆nü || iḱs‿tu* (murõ) *kohè e·lä̀jä olęṡ lä·ṅnü | vi·l̀lä ||*

(HK: Aga kas susse ka oll vai?) *eṡs‿olę sušsè | eṡs‿o·lę̆ su·ṫ || eṡs‿o·lę tû·laj̥ol su·ṫ || si·ùɢę ka·h̄ mē‿ṡ nä·è || eṡs‿o·lę̀ si·ùɢę ||*

---

[104] magatab; [105] pildusin võsasse; [106] pühade heina; [107] senikuni

(HK: Kusa siit käve karjan, sis sa olli väiksemb vai?) *si·s̄ ma‿l̆li ōBiṡ vä·ikkene ja·h̄ || ja pe·ṙnaĭne üt̀lep se·Dä̀vizi „nū̄·t̀ vęt̆tàmi tā ka·ř̆jast ä·rä̆‿ja siṡ | tâ· lät̄ pe·ṙnaĭzele niGu pe·nì‿ī̯ṡt || kohè teDä o·p̆pat̆taṡ | siš‿tà jū̯·ṡk jä·l̆leʔ“ || op̆paš miňnù le·ìBä kaṡtma‿ja ki̯·ik̀ tegèmä ||*

(HK: Kudas ta opas su?) *no·h̄‿et̀ nî· ka·šteṫtaṡ‿ja nîBal̆lù ja·hù paň-Daṡ‿ja | ja si·s̄ sâ il̆luṡ le·ìB‿ja || et̀ panęD ah̆jù pa·làma‿ja | ja si·s̄ | om̀ miùl ka ke·ṙGemp‿ja || et̀ no | siṡ‿jo ka·t̀s kęṙD tul̄ pä·ĭväl . . . | ka·it̀s a·h̆jùDäüt̀ le·ìBä küDzä̀Dä || no‿jah̀ ki̯ik̀ ra·h̆vaṡ ol̆lìva ta·lù sō̄·Gìl || ki̯ik̀ tī̯·nDre‿ja | ka·ř̆jušsęj‿ja ki̯·ik̀ || su·làzęnaĭzęj‿ja | ja ke·ṡ ki̯ik̀ | tū̯·‿maṅ o·l̆lìva nū̯· ol̆liva pu·hà ta·lù sō̄·Gìl ||*

(HK: Üts tegu küdseti vai kudas?) *kait̀s a·h̆jùDäüt̀ nî || ę·k̀va | niGu nū̯· vä·l̀lä vęt̀sęt | nî pantti tu·lì a·h̀ju jä·l̆lè || ja‿siṡ tę·nę̀ ah̆jùDäüṡ ka·h̄ || siṡ tet̀ti ta·Dà ą·ṙBäňni*[108] *| miṡ‿nüt ä·rä̀ om̀ pa·lànu | miṡ‿nūt si̯·à‚aìGu jäl̆le ä·rᵖ‿pal̀li || siṡ tet̀ti tâ·D ||*

(HK: Sis olli pallu rahvast . . .) *siṡs‿ol̄ pa·l̆lù ra·h̆vast | ja ki̯ik̀ ta·rę̀-DeGìjä olìva*[109]*‿ja ki̯ikk‿u·lkka i·nèmīzi‿ja || — — — lä·Bì‚aettu pî·m || eGaṡ vi̯l rī̯·ṡka pîmä ka·‿ṡ paňDä? || ja‿ṡ lū̯Di mu·ňnà ka· vi̯l siňnä se·k̀kä || tū̯· ol̆li siṡ | e·Gä̀‚ęDàGune sū̯·k̀ näìl || ä·räᵏ‿kēDet̆tü ja·h̄ || pā̆·kkęnę | pa·Dà ol̆li kō·Gu ot̆sàn | alan ku·à maṅ te·t̀ti ki̯ik̀ sū̯·k̀‿ja sā̄l sū̯·Di‿ja || ki̯·ik̀ vī·-mäst ol̄ ||*

(HK: Ja sis läbiaetu piim . . . ?) *ja·h̄ | ja mu·na lū̯Di siṡ klop̆pit̆ti ä·rʲ‿ja | tū̯ valęt̆ti siṡ ìks si·ňnä si·ṡse | kuì kō·Gù ot̆sAst ma·ha vęetti || eGa ta siṡs‿eṡ lā̄ᵏ‿ko·k̀ku ka·h̄ || e·ňnèvanastene sū̯·k̀k‿ol̄ ki̯·ik̀ | tū̯· ||*

(HK: Aga mis muidu nii lõunas anti süvvä?) *no·h̄ | kuĭvaᵏ‿ka·rttoli ol̆lìva || ē·riŋGe ol̆li siṡ pā̄·lè panttu | kuì mę·t̀sa . . . || mę·t̀sa vîDi sū̯·k̀ | eṡ laštaᵏ‿ko·Du sū̯mä | ke·Dä̀Gi ||*

(HK: A millega na veivä?) *kâ·lBuĭjeGa || lä·nik̆ku siṡse pantti‿ja ka·ussi pantti‿ja || vęetti lē·vä̀Got̄ ka·h̄‿ja || pä·t̀s le·ìBä läit̀s ìks sęṡ mę·t̀sa ka·h̄ ||*

ja kuì ìks siṡs‿ä·rä sū̯Di | si·s̄ | ol̆li mi·nà vi·rk̀ || ru·t̀tu pę·l̆lek̆kene pâ·‿alà‿ja | ma·Gàzi‿oma u·ĭnak̆ku ä·rä̀ || tęzę̀ eṡs‿olę̀va vi̯l mi·Dä̀Gi sānu‿ja || (ma tei näile) *ko·ĕrastik̀ku*[110] *| eṡ ma teì kü·l̆lält nî· || pe·remiṡ eĭDäš kę·t̆tùli ma·Gàma | paṅDzę* (tõsõ jala) *sū·rę̀ va·ṙBa* (tõsõ jala) *ko·ňDzà pā̄le | et̀ ku tū̯· ma·ha kuk̆kuṡ*[111] *sā̆·lt̀ | siṡs‿om̀ pa·raṡ ü·leṡtulek̀ || mi·nà lät̆si kę·t̆-*

---

[108] tavaliselt *ä̀rBäṅni*; [109] murdeomane *ol̆liva*; [110] koerustükki; [111] kirjakeele sõna, murdes *sat̆taṡ*

tuk̆kile si·ňnä rōmašsi | kę·t̆tuk̆kile ti·mä̀ va·ṙʙa manu‿ja | tęs̀tsę ko·ňᴅzà (päält) *ma·ha‿ja | e·zì mę·t̀sa niɢù u·ṅᴅaṡ ma·ṙju ot̀sma || ja tę·zę̀ ma·k̆kašsę ku tso·zìzazęva | ja u·lkka | ka·it̀s ku·ȟjàᴅäüt̀ a·ìnu mâ·n ||*

siṡ tę·nęɢęṙᴅ jä·l̆lek̆kine vęt̀sę siṡ | ṡ‿lät̆sì plō·mì‿aìᴅa ko·ᴅu ||

„oᴅo·t̀ tü·t̆tärlat̀s ku·rat̀ läit̀s joʙà ko·ᴅù plō·mi‿aìᴅa | nüt‿ta‿m sâ·l plō·mi‿aĭjăn | ma sâ· ta ku·ràᴅi sāl̀t̀ kät̀te“ ||

sē·nì ol̆li minà plō·mì‿aĭjast tu·l̆lu^{j}‿ja | ṡ‿lašsi ü·m̀ʙre la·ŭᴅà niɢù u·ṅᴅaṡ || nä·ì kü·l̆l‿et̀ pe·remiṡ tu·l̄ | (ütli) *„e·ì sâ si·nà mi·ňnù kä·t̀te“ ||*

(Peremis ütel:) *«la·ùʙa ma·ɢàᴅa ka· tahat̆ti vaì? || niɢù lu·it̀s kä·eṡt | nî lâmi tü·hü || ke·l̄ kû·ś olę̀mi ko·t̆tùn“ ||*

ka[112] *si·ṡs‿ol̆lì ka·it̀s ku·ȟja a·ìna tet̆tä̀ ||* (Peremis mõtel:) *„no ku·rat̀ ma tį̂ täl̆le nüt ki·ʙù e·zì a·ňnà‿ala tal̆lę̀ l ē· n à l ę“ || ṡ‿mi·nà veᴅä̀zi tę·zę oʙę̀zęɢa ru·k̆kę̀*[113]*‿ja | e·zä̀ avit̀ mul̀ e·t̀te paṅᴅa o·ʙę̀zę || e·ṡ sā^{m}‿mi·ᴅä̀ɢi | ka·t̆tę̀ kuȟjà ot̆san ol̆li i·nèmize‿ja tek̀ki^{k}*[114]*‿ka·it̀s kuȟja va·l̆miṡ‿ja | ja lät̆sìmi ke·l̄ kû·ś ko·ᴅù || ja ü·t̆telᴅi nîj‿et̀ pe·ṙnaĭne küt̄*[115] *sa·ňnà‿ja || kį·ik̀ tū̂·tti || jaȟ taṅ*[116] *ka·rì laštaṡ ko·ᴅù‿ja kį·ik̀ | sū·rę̀ pä·ĭvä̀ɢa ||*

miṡ si·s̄ sul vi·ɢà ol̄ | sō̄ᴅet̆ti e·lä̀‿iᴅ ko·t̆tust || alàn a·ĭja‿maṅ ol̆li re·štì | ja‿siṡ si·ňnä pantti jä·l̆lek̆kine ka·rì ke·t̀ti | nî re·ṡte kül̆ɢe‿ja | ku·ìva ri·štikhaìna[117] *se·ĭvä̀ || nū̧ muk̆kù maɢàziva mę·t̆sàn | eɢa nū̧ eṡ sū̂vä | po·p̆sìleȟᴍ se·ì . . . | ja la·m̀ʙa ||*

nîj‿om̀ ik̀s‿siṡ e·let̆tü sīn p ū· r à ma·jàn ||

EMH 189. H. Keem, A. Kaljuste, 1960.

KOLJU K.

Leena Paulus, 87 a.

238. Taluteenija elu

ma‿l̆li eňne p ä ř ᴅ i k ę j o maṅ tüt̀riɢun. sâl ol̆li sûr kot̆tuṡ, kait̀s tüt̀rik̀ku ol̄ ja kol̀m poissi. ja‿ᴅu tęnę tüt̀rik̀ ol̄ väèɢa al̀ʙ inemine. kül̄ timä il̆man vį̄l vę^{i}lsse ja kaṅᴅzę kį̂li. ma męt̀li‿et̀ nū̂ᴅ olę ęk̀va niɢu taìvast pęṙɢuᴅę sānu. sûr talu‿ja keȟv sū̂kk‿ol̄. męni küm̆me nüšsi leȟmä, a pîm aetti läʙi mazina‿ja kû̧r vîᴅi köṡtrele, miᴅäɢi süv̆vä eṡs‿olę.

---

[112] = *kaè*; [113] saadusid; [114] kj. ütleb ka *teĭvä*; [115] kütab; [116] siin; [117] kj. ütleb ka *rištik̆kaìna*

poĭzi teĭvä koĕrastiɢu kaħ, tęṡtsęva laťsę pīmä tû̯riᴅę[118]*. kaiṫs ā̆ṡtat vaì miš‿tä vana oľ, sūrᴅę rę̆ĭvastęɢa pantti tû̯riᴅę piṡtü saìzma. ki̯iḱ tsuv̆va‿ja suḱka jalan, saìzę niɢu toⁱk pīmä sizen. peṙnaĭnę tuľ ja üťtel: „å kül, eṫ te laťsę pīmä siṡse tęṡtseᴅi, ezi sû̯tti pīmä ja mina vęťta kōrę.“ sûr mazin oľ, kaťtęḱkę̆ĭzi aetti väňᴅäst üṁʙre, siṡ saì kû̯rṫ küľläṅᴅ.*

ja eňne eṡ lašta^{k}‿keväᴅe ärä miňnä ku ki̯iḱ puḣtaṡ męṡtu oľ. ki̯iḱ vīmäne‿ɢu ilṗ, miṡ vil olęman oľ, teṫti puḣtaṡ. ja anuma^{k}‿kaħ.

mina käĭzi iḱs mäèle mazina manu‿ja veᴅäzi päìᴅ[119]*. ezi teì vahel kû̯rma eṅᴅäle sihest tüḣjä‿ja vi̯rṫ‿piᴅi oľli vili, oľl‿å keⁱṙɢe üleṡ aṅᴅa. aɢa eɢa ma p ä ř ᴅ i l roḣkęmʙ eṡs‿olę^{k}‿ku üťte ā̆ṡta oľliɢine sâl.*

p ä ř ᴅ i l t saì ma t û̯ r n a l ę, sâl oľ muì ę̆ĭɢę^{k}‿kenä oľlaʔ. väikkene koťtuzęḱkęnę, koìm oʙęst oľ‿ja küṁme eläjäṫ. t û̯ r n a l oľli ma koìm ā̆ṡtaṫ poĭzi ĭ̯ṡt[120]*. vana peremeheḱkene oľli tu pâ̯oṫs*[121]*, kōrän käv̀ve, kaṡ tû̯ siṡ męni pęľlu maha teɢijä oľ! tû̯ eṡ jęv̆vaḱkine miᴅäɢi sūrṫ teṫtä. sâl oⁱṗse ma küṅmize ärä‿ja oʙęstęɢa ki̯iḱ teì, miṡs‿eṫte tuľ. süɢüze veᴅäzi pâɢû̯rmīᴅ*[122] *mazina manu ja lašsi ku vēveld*[123]*, miňnu eṡ piättä miṫte üṫs vęìm. mina teì ki̯iḱ tû̯ läʙi.*

siṡs‿antti meĭle eɢäle üťtele vaḱkama liňna, minulę antti ka vaḱkamā. kûvaìɢe û̯ oìli, mina eṡ tulę eňne koᴅu ku keľlä küṁne aìɢu. kûvaìɢę ilm oľ, siṡs‿û̯ze ka kaḱki. aì sařra‿azęma ärä, eṫ ma naḱka suɢima. veᴅäzi ki̯iḱ nū̯ nuřmę lina koḱku, suɢizi ärä. veᴅäzimi siṡ leottuṡtę, sûŕ aùᴅ[124] *oľ, koṡ lina^{k}‿ki̯iḱ panttiva. sâl saìj‿iluza lina. kû̯rma aḱku raɢuzi, aɢu säetti pā̆le linule. siňnä paṅᴅzę męnę lav̆vaḱkęzę kaħ, koṡ kivi^{p}‿pā̆le saĭva. a lina eṡ lâvä ala. läťsi koᴅu, üṫlezi peremehele eṫ: „olę â, aviťta muì tu tęṙᴅu pā̆le paṅᴅa, lina eì lâvä ala!“ tęṙᴅu paṅᴅze linulę ja aòle pā̆le‿ja aṁmuťtazi veṫ täüṡ, siṡ läťsivä lina ala pęḣja. muĭᴅu eṡ sā^{s}‿suḱkuɢine, ulkka kiv̆ve saì pā̆le aettuṡ, eṡ lā̆^{v}‿vi̯l ala linaʔ.*

kaiṫs näᴅäliṫ oľ leòn, siṡ veᴅäzi lina väľlä. ja eňne eṡ sā^{k}‿koheḱkine, ku lina oľliva iluste maha laottęᴅu mâ‿ʙā̆le.

peremĭ̯ṡ iḱs op̆paš ki̯ḱkę teɢemä. taľvel märᴅziɢû veᴅäzimi siťta väľlä. eläjä^{p}‿pantti laŭᴅast rehe‿ala, tašsaḱkę̆ĭzi paṅᴅzęmi leľläɢa pā̆le ja pereme tüṫre siṡ veᴅäzivä, tęnę tęzę oʙęzęɢa. ku lumi ärä läṫs‿ja mâ tahezi[125]*,*

---

[118] piimatoobrisse; [119] vedasin vilja; [120] sulase asemel; [121] juht, eestvedaja; [122] viljakoormaid; [123] askeldasin tulise kiiruga, jooksin kibekiiresti; [124] auk; [125] tahenes

siṡ jäl̆leḱkine laottazimi. mẹnel sit̆ta‚uniḱkul ol̆ lumẹgöⁱŋgäṡ[126] *vi̥l al̆. ku tû̥ ka ärä sulazi‿ja mâ tahezi, siṡ lät̆s küṅmine minemä. meìl ol̆l‿oma tû̥ nī jōnẹn ku jōnẹn. tẹzẹ veᴅäzivä suvel sit̆ta, mē leìmi luṡti kot̆tun. no muĭᴅuḱkine, keš‿ta vi̥l piŋkku laṡksẹ*[127]*!*

keväᴅe vẹt̆ti mina oᴂẹzẹ‿ja aᴅra ja lašsi ẹḱva ku vuⁱn̄ nuṙmẹ mû̥ᴅä. pià koᴅu lähiḱkezen üt̆ten paĭᴇan ol̆ väèᴇa savinẹ, siṡ aᴅẹr leì minu sälüli maha ku poñᴅzat̆taṡ. noḣ, mẹnẹn paĭᴇan oṁ nî kẹva savi, eṫ niᴇu tû̥ ma‚i·l̆ma pāḱ[128] *üleṡ tulẹ, nî lû̥ su aᴅraᴇa ẹḱva maha.*

saì sit̄ mâ siṡse küñnet̆tüṡ, siṡ tet̆ti eläjīᴅe viḱ pāle. ma üt̆li vanale peremele: „oṗpa mul̆lẹ külümine ka seⁱl̆ᴇeṡ, mina viṡka ka vil̆lä!“ peremi̥ṡ kit̆se tû̥‿ᴂāle: „olẹ‿no tâ samaᴇa rahul, eṫ sa oᴂẹstẹᴇa jû̥nᴅẹ sāt̆!“ eṡs‿oṗpa mul̆le külümist, eṫ oᴂẹzẹ ei saĭzava paĭᴇal, sȫvä vil̆lä ärä.

siṡ jäl̆leḱkine kui ki̥iḱ pẹl̆ᴅ saì maha tet̆tüṡ, siṡ lät̆simi lel̆läᴇa aìna nit̆mä. koṡ‿sa kurivaìm sāl vi̥l rahu sait̆! kuì sa olẹt ẹḱva tû̥ jōnẹ pāl, sa piät̆ teᴇemä ki̥iḱ.

nit̆semi‿ṡ kat̆tẹḱkẹĭzi aìna. no keᴅäᴇi muìᴅ eṡs‿olẹḱkine, vana‿ᴂeremiṡ tû̥ eṡ jẹv̆va‿jo nit̆tä. lel̄ paṅᴅzẹ eṅᴅäle m ī l i proñᴅzi üṁᴂrele‿ja al̆ ol̆l‿amẹ, muĭᴅuḱkine plūzẹ‿i̥ṡt, val̆ᴇẹ amẹ. ja val̆ᴇẹ räⁱt̄ pân ja pi̥ṗ sûn. timä ol̆ k a t̆ t a ja mina ol̆li ē v a, k a t̆ t a ē v a ᴇ a leĭvä aìna‿ja k ē n i naĭze tul̆liva vẹzu vi̥rᴅe vaḣtma, eṫ keṡs‿oṁ nüt tu naištẹraḣvaṡ, kel̆l‿aᴂẹna oṁ. proⁱnt̆s üṁᴂrel, pöḱsi‚aru alt̆‿proñᴅzi väl̆län, sû kar̆vat̆tẹᴅu‿ja pi̥ṗ sûn. kül̆‿na nârᴅzẹva‿ja peᴅäzivä kẹt̆tu kiñni‿eṫ: „kurat̆, tû̥ oṁm‿iḱs ezäne ja tẹnẹ oṁ emäne.“ ma üt̆telzi: „lel̄, k ē n i naĭzẹ oṁmaᵗ‿taṅ vẹzu vēren nârᴅva. viṡka viḱkat̆ maha, virut̆ta[129] *neìᴅ üt̆s vû̥ṙ!“*

aḣ sa juṁmal, ku‿ᴅa läit̆s‿ja leì käšsi koḱku ku plaḱsẹlẹṡ. üt̆tel: „kurat̆ ma lit̆sẹ neĭᴅeᴇa sēniᴇuì k ē n i ojani. nimä leñnäšsiva mul̆l‿i̥n niᴇu t̆sir̆ᴇu, mẹni sat̆tẹ maha, mẹnel läit̆s pi̥r val̆la. ma lät̆si niᴇu vẹzu roᴂizi i̥n!“

nû̥ᵏ‿keṡ maha saᴅanuva, noiṡt läñnüᵗ‿timä mû̥ᴅä, eṫ inemine oṁ saᴅanu eziḱkine vẹṡsu piḱkäli, mineᵛ‿vi̥l teᴅä kiñni aᴂima. üt̆tel: „ma eṡ put̆tuᵗ‿toᴅa, keṡ maha sat̆tẹ, mina lät̆si iḱs tû̥ sūrẹ koᴇuᴇa eᴅezi. nāᵖ‿paᴇẹziva nîj‿eṫ ma‿ṡ näè üt̆te eⁱŋᴇᴇi vẹzun.“

lel̆l‿ol̆li t û̥ r n a pereme veli. eᴇa ta tar̆ᴇa taĭjuᴇa eṡs‿olẹ. timä ol̆ p a l̆ ᴅ i·ṡ k i n kōli‚är̆rä ol̆lu, sâl läñnü üt̆te tüt̆riᴇu‿ᴂeräst lol̆liṡ. ta‿l̆ iḱs

---

[126] kirjakeele mõjul *köⁱŋᴇäṡ*, murdeomane *kiŋḱ* ~ *koⁱnt̆*; [127] vedelda laskis; [128] ilmatu suur savikamakas; [129] kihuta taga

ul̀lę‿majan ka ol̀lu. eɢaṡ eṡ jul̀ɢuk̆ki timäɢa miᴅäɢi nî erält teẗtä, piᴅi ik̀s inemine üẗten olęma. męniɢęṙᴅ ol̀li ęk̀va niɢu tark̀ inemine konaɢi, a męniɢęṙᴅ ku süä̀ täǜś, siṡ leì väĭᴅze ušsę siṡse ku räm̆zäẗtäṡ‿ja peṙnaĭnę läẗs siṡ kōɢist minemä ku vilu vintti. lel̀l‿üẗtel teleɢraḣvi·št ol̀lęv käṡknü‿eẗ, tap̆paᵖ‿peṙnaĭnę ärä. leì väĭᴅzeɢa ušsę siṡse niɢu rämäẗtäṡ. peṙnaĭnę paⁱṅᴅ ušsę tak̆kast rîvi sure iṙmuɢa.

lel̄ maɢazi alan aĭᴅak̆kęzęn, paⁱŋɢ ol̄ pân, kaṙᴅ[130] *vi̥l üṁʙrel. kaṙᴅ paⁱŋɢ ik̀s pân, tüⁱk̀se niɢu reʙäne siṅnä uṙɢu siṡse, noḣ eẗ siṡs‿ei tule lûʙaìnaja säⁱl̀ɢä. muĭᴅu tû̥ tulę säⁱl̀ɢä‿ja nak̆kaṡ luìᴅ muṙᴅma, ei sā maɢaᴅa, eì sā ülevän ol̀la. aɢa ku taìva‿ezä*[131] *tul̄, siṡs‿eṡs‿olęᵏ‿kaṙᴅu sizen, siṡ maɢazi mân pęṙmanᴅu‿ʙäl, ol̄ teⁱk̄ ja paliẗtu pâl. üẗtel‿eẗ taìva‿ezäl oṁ saᴅa sil̀mä, tû̥ näɢe ki̥ik̆ ärä, koṅ ma olę, ja aṅᴅ viẗsaɢa näḣvi‿ja viṡkaṡ val̀ɢęẗ tul̀ᴅ, ku‿ma kaṙra sizen olę.*

aɢa ku‿ᴅa taṙɢa mēle sièn ol̄, siṡ teɢi tû̥ᴅ ja aì nal̀la. üẗtel peṙnaĭzele‿eẗ: „ku‿za meĭle liha‿ja meẗt‿aṅnat, siṡs‿oṁ il̀lus il̀m niɢu kul̀ᴅ. päìvä[132] *paištuṡ ja aĭna oṁmaᵏ‿küĭvaᵏ‿ku puru. kül̄ sa näeẗ, ma tî̥ iluza il̀ma, eẗt‿üle‿oṁmen panęmi aĭnaᵏ‿kuḣja. aɢa kuì‿za meĭle sup̀pi tû̥ẗ męẗsa, siṡ tulę viḣma niɢu laʙizaṡ maha.“*

rîʙzęmi ruàᴅäitte[133] *ja jäẗsemi laᴅęmiᴅe ki̥ik̆ maha aĭna. siṡ‿ku tęnęʙäìv tul̀limi, siṡ leìmi ilustę lahes aĭna‿ja paṅᴅzęmi ruk̀ka. tęm̆mašsimi kuḣja‿oṙre manu ruaᵏ‿ki̥ik̆ üṁʙre tîru. siṡ nak̆kašsimi kuḣja teɢemä. lel̀läɢa kaẗtęk̆kęĭzi teìmi, timä üẗtel‿eẗ: „nak̆kaˢ‿sina mul̀lę käẗte aṅma, mina lähä kuḣja oẗsa!“*

ma‿ẗli: „sina, lel̀lä[134]*, olęt ik̀s mēšteraḣvaṡ, olęt kęvemp käẗte aṅma, mina ei jęv̆va.“*

üẗtel: „ăṙ‿za toᴅa sęṅna üẗtelɢu eẗ lel̄, nimäᵏ‿kul̀lęzę vęzu vēren, siṡs‿üẗleze‿eẗ ta‿ṁm‿ul̀luṡ läṅnü, oṁ naĭštę ręìva eṅᴅäle säⁱl̀ɢä ajanu.“

mina ol̀li siṡ kuḣja oẗsan, timä aṅᴅ käẗte. üẗtel küll‿eẗ: „vaeṡt k a ẗ t a läẗ kuḣja oẗsa.“

ma‿ẗli: „eì lâ, k a ẗ t a oṁ ik̀s kęvemp käẗte aṅma ku ē v a oṁ.“

k ē n i naĭze jäl̄ vezu vēren nârᴅzęva ja imeẗtelivä toᴅa‿eẗ naištę raḣvaṡ‿ja pì̥p sûn. suiẗs käve üṁʙre pâ ku vop̀sęlęṡ.

---

[130] plekk; [131] pikne, kõu; [132] kj. ütleb ka *päìv paištuṡ* 'päike paistab'; vanimatel keeletarvitajatel selles fraasis ka Nõos, Rannus, Puhjas, Rõngus sg. n. *päìvä*; [133] saadkeeritisse; [134] lastekeeles sg. n. *lel̀lä* 'lell, isavend'

siš veDäzimi *aìnu* koḱku_*ja* teìmi *oṁma* koDulist[135] *tû*D. ku veDämist *oĪ*, siss_*antti* iḱs *vaneṃ*B *oB*e*ne*. *vana* läṫs *iĪlä* taššaḱke*ne*[136], *nûŕ* eṡs_*ole* *în* *oĪlu*, *me*niGeŕD ku *vaì* peni ka *pãle* *tuĪ*, *naḱkas* e*l*Buṫṫama, siš miṡs_*eṫṫe* *tuĪ*, *kaṡ* *muŕ*Dze *veḥmre* *kaìski* *vaì* läiṫs ezi *koṡ* *kûsküṁmen*D, *jäṫse* *kûrma* *kiñni*. *vana*,*oB*e*ne* *oĪl*_*iḱs* *înBûl*, *nõre*Ga läṫsit *taḱkanBûl*, siš_*ta* eṡ sã *nîj*_*e*l*Buṫṫa*Da *kaḥ*.

ku *pe*l*D* *oĪ* *kiik* maha *teìtu*_*ja* talu *tû* *jõne*n, *siš* *ve*etti *kẽni* *me*ṫsast *küṁme* *sülDä* *puìD*. *eGa* *meìl* ezi *me*ṫsa *eṡs*_*ole*. *oĪlimi*_*ṡ* *me*ṫsan *aḱku* *kokku* *paṅman*. *oĪli* *sãne* *eilkjäṡ* *päìv*, *nî* *eì* *e*k*va* *ne*r*Gaṡ* *ve*ṫse. *e*i*Ge* *kaùGen* *müriṡt* *ja* *oĪ* *niGu* *veiDiḱkene* *piĪve* *ka* *näṫtä*. *äkki* *tuĪ* *sãne* *sûŕ* *saDu* *ku* *oiṫku*. *kül*t_*ta* *eiṫte* *välkki* *ja* *müriṡt* *ke*v*va*[137].

piḱkuṫṫazimi *kũnün*, *leìl*_*üttel*: „*kule* *ẽva*, *mina* *teìze* *ta* *viḥma*, *nûD* *sâmi* *veiDiḱkene* *puḥaṫta*!“

*ma*_*ìli*: „*aGu* *oṁ* *liḱke*, *ole*ṡ *sa* *aò* *ka* *ärk*_*kuìvaṫṫazi*!“

„*no* *pià* *tule* *päìv* *väìlä* *kaḥ*!“ *ja* *tuĪ* *ka* *päìv* *väìlä*. *oĪlimi* *sẽni* *me*ṫsan *ku* *e*D*aGu* *ämäriḱku* *aìGu*, *siš* *lätsimi* *koDu*.

siš *naḱkaššsi* *kaṫte* *oBe*z*e*G*a* *me*ṫsast *puìD* *koDu* *veDämä*. *te*z*e*G*a* *läṫsi*, *tene* *tuìl*_*ezi* *järGi*. *taššaḱkeìzi* *tulli*, *sẽniGuì* *koDu* *saì*. *meniGeŕD* *oĪ* *leĪ* *ka* *aBin*. *leĪ* *jälleḱkine* *taḥtse* *nîj*_*eì* *timä* *tule* *üle* *soĪje*_*ja* *krâve*. *mã*_*ìli*: „*eì* *nî* *küìl*_*ei* *sã*?, *sa* *taṗpat* *oBe*z*e* *ärä*.“ *t*_*oĪ* *nî* *mädä* *sû*, *ta*_*ṡ* *kaṅna* *vare*st *ka* *pâl* *miṫte*. *ma*_*ìli*_*eì*: „*siss*_*oṁ* *oBe*z*e* *mâ*[138] *sizen*, *nîj*_*eì* *oBe*z*il* *ke*ŕ*va*j_*ja* *ni*n*a* *nuṫṫiḱke*n*e* *oṁ* *välläṅ*!“ *siš* *tullimi* *iḱs* *tîD* *mûdä*.

naḱkaṫti *trũppe*[139] *ja* *koirṡnaṫ* *teGemä*, *savi* *kiv̆ve*[140] *oĪ* *vaja*. *lätsimi* *loiṫta*_*me*ìz*ade*, *sâl* *teṫti* *siš* *savi* *kiv̆ve*. *leĪ* *tuìli* *ka* *üṫten*, *timä* *oĪl*_*üṫte* *oBe*z*e*G*a*, *mina* *tulli* *te*z*e* *oBe*z*e*G*a*. *leĪläl* *oĪliva* *kõli*,*ärrä* *re*ìva *üṫten*, *nî* *räṫti* *siṡse* *panttu*. *nû* *paṅdze* *ta* *loiṫta* *me*ìzan *säìlgä*, *mušta* *re*ìva_*ja* *eBe* *paël*a *pâl*. *üttel*_*eì* *timä* *teGe* *kuìva* *ilma*, *siš* *sãva* *nûk*_*ka* *riḥt* *peṡsä*, *eì* *lâvä* *terä* *mädänemä*. *muìDu* *naksę* *koṗpiṫtama*_*ja* *alliṫtama*, *eìj*_*ole* *kuìvust* *vaĪmiṡ*.

paṅdzemi *kivi* *iluste* *pãle*, *naksimi* *tule*m*a*. *tî* *pâl* *leĪ* *kiṫse* *muĪle*_*eì*: „*ma*_*ñna* *raha*, *mineP*_*pûṫti*, *ve*ṫ*ta* *üṫs* *naGel* *kompvekke*! *ma*_*Di* *naìla*, *siš* *näeì* *sina* *kaḥ*, *kuiṡ*_*na* *uŕviṫtaze*v*a*.“

---

[135] igapäevast; [136] tasahiljukesi; [137] tavaliselt kj. ütleb *kev̆va* 'kõvasti'; [138] mäda, s. t. põhjatu soolauka; [139] soemüüre; [140] telliskive

t‿ol̄ saŋ̆ɢastę vanan męìzan, siňnä jäṫsemi oʙęzę puḣkama veìɒiḱkeze. sâl ol̀l‿üṫs pęhu ręuḱ, näìl ol̄ ręukku panttu pęḣk. męni ol̀li ręŭɢu oṫsan, enämʙjaɢu ol̄ mân, nû̯ aṅɒzęva siṡ noìle eṫte, keṡ ręukku tęṡtsęva.

lel̄ vęṫse siṡ taṡkust‿ja vizaṡ noìɒ komp̀veḱke pęhuręŭɢu siṡse. oḣ sa pühä juṁmal! siṡs‿ol̀liva ki̯iḱ sā̆l üiṫstęze säl̄län ja aʙiziva noìɒ komp̀veḱke. uř̆viṫtaziva ki̯iḱ sā̆l pęhuręŭɢu sizen ja oⁱṫseva. męni naḱkaš uṅɒama[141]*, üṫtel tęzęle: „äṙrä vizaš komp̀veḱke ja sina vęṫtat ki̯iḱk‿ärä!“*

oì kül̄ lel̄ nârɒzę vi̯l il̄man, timä plaḱsuṫ käšsi ja nârɒzę periṡ sūrę el̄üɢa[142].

siṡ naḱsimi tulęma sā̆lṫ, tīɒu‿męìza kaùɒu tul̄limi nî külävahe ti̯ɒ‿piṫti, eṫ meìl oʙeze peⁱl̀ɢäze auttuṫ, paṅɒva laḣkma ku auttu vaṡta tulę, puruṫtazęva kiviᵏ‿kiiḱ ärä ja laḣkva vaŋ̀kri. kaňna siṡ kaṡ‿vaì üzäɢa kiviᵏ‿koɒu.

lel̄ taḣtsę kül̄ jäl̄leḱkine suhu[143] *sęitta vaŋ̀kriɢa. mina: „eì sâ nî, eì lazę ma sul̀l‿oʙęzęɢa mäšsäṫtä. tap̆pat oʙęze ärä, koṡt azęmalę sā̆ṫ?“*

üṫtel: „ęìɢę ta oṁ, mäṫtä tä jā̆p̀.“

noḣ peremiṡ kiňniṫ miṫtu kęṙɒ‿eṫ: „äräˢ‿sa teɒä laṡku miňnäᵏ‿koheḱkine! miŋ̆ɢu üṫsinɒä, oʙęnę vęṫtaˢ‿sina eṅɒä û̯lɒę!“

kiviᵗ‿tęìmi iḱs koɒu iluste. ma üṫlezi lel̄läle: „kaè nûɒ kuìj‿â oṁ, eṫ me üṫten koɒu tul̄limi. meiṡtre aṅɒzę sul̄le vîna‿ja. eittät maɢama, tulę sul̀l‿â uni.“

meiṡtre aⁱṅɒ jaḣ lel̄läle vîna‿ja kiṫse‿eṫ: „tuʙli poiṡ, eṫ sa kiv̆veɢa iluste koɒu tul̄lit, mē joʙa ū̯ṫsemi neìɒ kiv̆ve, ol̀l‿äɒäste vaja. lēna vašt taḣtsę suhu miňnä?“

lel̀l‿üṫtel pā̆le‿eṫ: „lēna taḣtsę jaḣ, aɢa ma‿ṡ lazę täl miňnä‿eṫ koš‿sa lähät, sa tap̆pat oʙęzę‿ja eṅɒä kaḣ. eṫ ku‿za suhu lähät, siṡ‿ma vęṫta â mal̄ɢa, ma sōmiɒza siňnu.“ näeṫ, lel̄ vi̯l ęìɢe pā̆leḱkine.

H. Keem, 1960.

---

[141] uluma, suure häälega nutma; [142] kj. ütleb vahel ka *hel̄üɢa*; [143] sohu

SANGASTE MURRAK

HÄDU K.

Mai Kärsna, sünd. 1868. a. Hädu lähedal paiknenud Aalte talus (kuulus end. Puka valla piiridesse). Vanemad põliseid Puka valla elanikke, abikaasa pärit Hädu naabruses asuvast Kuigatsi valla talust. Lindistamise ajal elas Mai Hädu külas tütre juures. Täiesti kurt. Surnud 1962. a.

239. *Kuri mõisaproua

t‿oľli nî· kaŋ̀ɢe kurì pro·v̆và oľlu || kuì ik̀s ę·ᴅàɢu ke·ᴅräťtu || pä·ìvä piᴅìvä ta·ľliťtama tü·ᴅruk̆ku[1] *| kę·ř̆rà tü·ᴅruk̆ku || nî meṡ ta·lù‿maṅ kül̄ tü·ᴅruk̆ku oľlĭ | nū̧ᵖ‿pi . . . pä·ĭväst pä·ìvä | tę·ĕnę näťtäl oľl‿ik̀s ko·ť-tun | tę·i̧ne näťtäl oľli piᴅì* (mõisan) *tû̧·n olèma || ja siṡ‿kuì va·nàʙrov̀va läňnü kū̧·kki ka·èma | kuì vḗ·ᴅi oľlì ke·ᴅräťtu siṡ ku·p̆paťtęnuʔ oľluᵏ‿kă la·p̀ju kä·èn || siṡs‿ü·ťtelnu‿eť „kuĭ‿ᴅe nä·etti ku‿ma tu·lè | ku muľ la·p̀ju om̀ . . . | ma tu·k̀ke*[2] *la·p̀ju‿ʙäle | siṡ‿te eì sâ·ᴅi ta·p̀pa || a kuì‿ᴅe nä·etti ku‿ma tu·lę̀ ku‿ma la·p̀juť pe·rän viä̀ | siṡ tī·jäťti‿eť siṡ sā̆·tti ta·p̀pa“ ||*

siṡ mi̧ťtenu la·ŋ̆ɢà ä·rä pṓ·li‿ʙā̆l | keľ vēᴅi la·ŋ̀ɢa oľlŭ . . . || a i·nemize oľli û̧· a·ìɢa ü·levän | tä‿ṡ ję·v̆và | tä‿ei sā·‿jo | u·nest[3] *ämpp‿eì ję·v̀va ke·ᴅräťtä || siṡ tę·m̆manu ke·p̀piɢa jäľle nîɢu pla·k̀s | i·nèmizeʔ | nū̧ te·ò-ᴅüťriɢŭ ki̧ik̀ lä·ʙì ||*

ja si·s̄ | keṡ jäľle vîᴅĭ ta·p̆pìᴅaľli siṡ ku‿nä i·k̀nuva | siṡs‿üťtelnu üiťs mę·ìza . . . | üm̀ʙre mę·ìza oľli nî e·lȁnik̀ | pu·ìᴅ laḣkęnu‿ja | lû̧·me tap̀-penu‿ja || siṡ tû̧· üťtelnu‿k̀s | „si̧·zàręk̆kęzę | ä·ř̆ɢe i·k̀ke[4] *| temȁ lä·ť vä·ľlä ku pä·ìv sūren kę·ṙɢen om̀“ || tę·zè üťtelnu‿eť | „me·ìl om̀ seni*[5] *lû· ka pu·ruṡ peṡt‿eť lu·ìᴅ ka meìl enämp eìj‿o·lè siṡ“ || — — —*

---

[1] murdeomane *tüťriɢu*; [2] toetan; [3] une tõttu; [4] ärge nutke; [5] tavaliselt murdes *sēni*.

ja sis̄ | ta tę·m̆mànu[6] *pä·ìv a·ìɢa ra·ṫsal o·ʙèzeɢa | siṡ‿kuĭ va·ìɢe o·ʙène ol̄‿ṡ üṫten*[7] *„nüìᴅ va·nàɢuraṫ tulè jä·l̆le nüit“ || siṡ | kuì mi·ᴅä̀ɢi o·l̆lu siṡ pe·ṡsenü? || i·nèmize tụ̂·n | naĭšteraḣvaṡ kaḣnuva liṅna || eṫt‿ei to·hì ü·iṫseɢi sō̆·ɢivahe mę·ṫsa miňnä̀ || no? | i·nemizel tulè jo ka· tụ̂· eṫ tä‿ì sâ· | eṫ piäṫ si·s̄ minèmä no kuĭ‿za sụ̂·ṫ to·ìl‿āl || na tul̆li i·nèmizel ta·ḣtmine jo mę·ṫsa miňnä̀ | tä‿ṡ sâ· || aɢa*s*‿si·ṡs‿ol̆lu üiṫs tü·ᴅruḣ ol̆lu | vaì na·ĭnè meš‿ta o·l̄ | ne·l̆lä̀ɢüm̀ne â·štene ol̆lu || tụ̂· üṫtelnu „ō·ᴅoṫ ma ka·è kaš‿ma vę̄·ruṫta se·ᴅä̀ ä·rä̀“ || siṡ‿tụ̄· | teňnù ki̯·iḣ la·ṡkenu eṅᴅäle muiṡt mụ̂·ᴅä ki·nṫse ma·ha‿ja mâ·rᴅenu ki̯·iḣ eṅᴅä* (pasaga) *ko·ḣku — — — || tü·ᴅriḣ üṫtelnü jaḣ | „mi·ᴅä̀ɢi‿ṫ . . . | kę·nelɢe nüìᴅ tē· ka mi·nù i̯ṡt eṫ ma‿le nüit sā̆l tü·ḣkì vä·l̆lä teňnù‿eṫ | eṫ vašt si·ṡ sâmi mę·ṫsa oṫte*[8] *vahel miňnä“ eṫ eṡ ję·v̆vàva ka· ü·ṫtevīzi oř̆jaṫta ||*

nüìt tul̆lu (mõisaprovva) *si·ňnä̀ | taḣtunu ta·p̀ma naḣkaṫta | „kaṡ‿sa to·hiṫ nî·mụ̂ᴅu ol̆la tę·ĕšte siä̀n!“ ||*

tę·ze kaę̆vànuva ka e·ṫte‿eṫ | „a·v̆vùliḣku pro·v̆va‿eṫ näeṫ mi·ᴅäɢi teṫtä | te·mä̀l ol̆li ka·ŋɢe ki·hä̀valù[9] *ja rụ̂·ḣse kaŋɢę̄ᴅę“ ||*

tā̆‿ṫs[10]*‿eṫ „mi·nè tę·ʙraṡ mę·ṫsa | mę·zè eṅᴅä pu·ḣtaṡ!“ ||*

siṡ luʙaṫtu jä·l̆le mę·ṫsa miňnä ||

ja si·ṡs‿ol̆lŭ pû· mę·ṫsast ä·rä varasteᴅu | ja si̯·ṡs‿ol̆li (provva) *pe·ṡsenü nî· i·ṙmzaᴅe toᴅa mę·ṫsàvaḣti nîj‿eṫ sä·l̆ɢ rụ̂·ᴅz ol̆lu ki̯iḣ lû· ü·lèväst oṫsast a·l̆la nä·ṫtä̀ || nî· iṙmzaᴅe ol̆li pe·ṡsenu || — — —*

ki̯·iḣ | ụ̂·ṫnuvă to·ᴅà pä·ìvä‿ṫ konaṡ seṡt kül̄ va·l̆la sâ· || a siṡs‿ol̆li ka·iṫs mi̯·ṡt teňnù̇vä eṅᴅä ka·ḣrùziṡ[11] *| ka·ḣruṡ || ki̯iḣ nī kü·ĭᴅze‿ja ki̯iḣ nu·ḣkì‿ja ki̯iḣ ke·rè || ol̆luva sā̆nṫse? | muĭᴅuḣki sā̆ntse? | ü·ṫtèzuɢutse ka·ṡka vaì na·hà ol̆li | miṡ nī ü·m̀ʙre paňᴅi‿ja | ja läňnù o·ʙèzele nu·ḣki‿ja || kuìj‿o·ʙène la·ḣkma pa·ṅᴅenu | ja pro·v̆và vaì va·nàʙrov̆va jā̆nu ja·l̆ɢaʙiṫtì | ja·làrav̆va siṡse*[12] *|| sī·ṡt tüňᴅzì‿mäeṡt meṡ si̯ mę·ṫs sīn o·m̄ | sī·ṡt mę·ṫsast* (obene vedänü) *sḗńiɢu pu·ḣkà mę·ìzaᴅe || si·ṡs‿ol̆lu | sā̆l üṫtè ta·lù‿ɢoṫtal ol̆lu sō·l̆iḣku vä·l̆län | ol̄ nî· kaŋɢeᴅe peṡnü || o·ʙène la·ḣḣ‿ja te·mä̀ | iḣs mâ·ᴅ‿müᴅä veᴅä̀zi e·ᴅèzi ||* (obene) *jō̆znu mę·ìza ta·l̆li‿ja | ja mę·ìzaᴅal̆lin ol̆li nu o·ʙèze vi̯l sę·ḣnuva | ri·ňnàlû si·ṡse || si̯·ṡ | sēniɢu ä·ṙräle tē·ᴅä̀ sānù‿ṫ . . . siṡ vęetti sā̆lṫ vä·l̆lä | aɢa si·ṡ vi̯l kę·nelnu üṫtelnü ä·ř̆räle | „kuì‿ᴅe nü·iṫ tē·ᴅä̀ sātti ke·š‿tä om̀ | siṡ nilù*[13] *ę̀ḣva e·lävält*[14] *na·ḣk sel̆läst ma·hà!“ ||*

EMH 361. H. Keem, M. Must, 1961.

[6] sõitnud, kihutanud; [7] = *üṫtelnü*; [8] ometi; [9] kõhuvalu; [10] = *temà üṫleṡ*; [11] karudeks; [12] jalusesse; [13] nüli; [14] elusastpeast

240. *Mõisakoormustest

sâ·l oľli ka pe·renaištel ka· o·ṙjust ja‿ja | ja paľlù mę·ìzile piᴅìvä ke·ṫrämä || i·ɢȁ ta·lù piᴅì mę·ìzale ke·ṫrämä | näè li·ṅnu || antti li·nà | sū·-remp talù oľli sū·remʙa talù linà | vä·hämʙä talù oľli vä·hämʙä linà | vä·hämp veìᴅi[15] *li·ṅnu || ja i·ɢȁ â·šte ko·ṫ | vi·ľlȁ ko·ṫ piᴅì mę·ìzale vî-mä || o·ṙjuṡ oľli mu·ĭᴅuḱki || ja i·ɢȁ â·šte le·ḣmȁ lę·ìɢ | elȁje lę·ìɢ nî ka·ʙ-làne || siṡ ke·ⁱṫte‿eṡs‿o·lè || ka·ʙlàne lę·ìɢ ||*

ja vę·ì || ja vę·ì piᴅìnu vîmä ka·ḣ || siṡs‿oľli s a· r a ḱ k u ta·lul || läň-nüᵖ‿pe·rèmi̥ṡ | oľli | laznuᵏ‿ka·řjušsil iḱka[16] *ko·řjaṫta vęìᴅ || iľmast i·ľma* (palju) *i·nèmizi | niɢu le·ḣmä nü·ṡti | sû̥·ᴅi* (piim) *ä·rȁ | eṡ‿sava*[17] *o·ittaɢi miᴅȁɢi ||*

si·ṡs‿üṫtelnü ä·ṙrä | vęṫnu vę·ìᴅ va·ṡta üṫten[18] *„mi·ṡperäst siṡt vä·ĭᴅ-zèɢa oṁ vę·ìᴅ vę·ettu pā̆·lṫ?“ ||*

mi̥·ss‿üṫtelnu „ä·řrȁ mā· eṡs‿ole vi̥l vę·ìᴅ ma·iṫsenu | ma taḣtsę vę·ìᴅ ä·rȁ maiṫsa || vę·ṫtì vä·i̥ᴅzè o·ṫsàɢa | paňnì le·ę̆vȁ‿ʙā̆le“ ||

„kaṡ sa‿ṡ su·ḱkù vęìᴅ eìj‿ole sā·nu‿ṫ . . . ?“ ||

„e·ì sâ· || niɢù le·ḣmȁ . . . | le·ḣmist sā pî·m | nîj‿oṁ mę·ìzaᴅe ma·-nùʙaneḱ“ ||

si·ṡs‿aṅᴅenu vę·ì kä·ṫte || üṫtelnu: „vî· siš‿ta vę·ì ja sû̥· siṡ e·zì temä ä·rȁ || ku·ì‿za teᴅä sō̆·nu‿ìj‿o·lè“ ||

si·ṡ näḱkive i·nèmize ä·ᴅȁʙäìvi ka || męṫle ta·lùraḣval oľli rę·ę̆vaṡ ta·lù‿ʙū̥lṫ ki̥·iḱ | ki̥·iḱ miṡ rę·ę̆vaṡ o·ľli ta·lù‿ʙū̥lṫ || ja piᴅì‿vi̥l mę·ìzăle ka· ke·ṫrämä vi̥l || ja ę·ᴅàɢu keṡ te·òl oľlì nū̥ keᴅräššiva ę·ᴅàɢu | te·òᴅüṫ-riɢu || eɢà na·ìzi | te·òl eṡs‿o·le | tü·ṫriɢu oľliva te·òl || nû̥· taľliṫtiva mę·ìza ka·ṙja‿ja | nū̥ᵏ‿ke·ᴅräššiva ę·ᴅàɢu aɢà | ja siṡ li·nà oľli vi̥l talul ke·ᴅräṫ-te | e·ɢäl ta·lùl || — — —

va·nast oľli jo nî· ra·šse i·nèmizil || kä·ṫteɢa koľɢiṫti li·ṅnu || ko·ľɢits oľli sâ·nᴅe | tę·nę̀ oṫs‿oľli mâ·‿ʙäl | tę·nę̀ oṫs oľli ü·lèvän || se·ľlè käèɢa le·itt‿iḱs nî· | ja tę·zę̀ käèɢa tęm̆mašsit iḱs li·ṅnu e·ᴅèzi nî || ko·naṡ tū̥ kä·ṫtèɢa ärä ko·ľɢiṫti | mę·ìza li·nà || sâ·l oľlì jo‿iḱs vä·èɢa paľlù ko·ľḱ-

---

[15] tavaliselt kj. ütleb *vîᴅi*; [16] kirjakeele sõna; [17] (nad) ei saanud; [18] = *üṫtelnü*

mist‿ja tû̯·ᴅ‿ja | mẹ·ìza li·ṅnu maṅ || ja ku·ì‿ʙaľlu siňnä kaǩkaťti sû̯·kki pe·ṙrä[19] *|| siňnä̀ tẹm̆maťti jo ki̯·iǩ mẹ·ìzaᴅe | tū̯ sû̯·ǩ i·ľmast || i·ɢä̀ pä·ìvi vîᴅi sû̯·ǩ || pe·rènaĭne ki̯ťtenü û̯· aìɢ sû̯·kki o·m̆muǩkuṡ jä·lkki || e·ňnè-vaľɢeť piᴅì sû̯·ǩ mẹ·ìzan joʙà olèma ||*

EMH 361. H. Keem, M. Must, 1961.

HADU K.

Mai Kärsna, 93 a.

241. *Kui mõisnik paari pani

ki̯iǩ na·ìzẹvẹťmize tähè[20] *ja ki̯iǩ oľli ä·ṙrä käèn || aɢa si·ṡ piᴅìnü vi̯·l | oľli vi̯l o·řjà‿ajăl nî·mū̯ᴅu | kuì pe·ìɢmiṡ prū·ťti vẹťse | piᴅì eṅne ä·ṙrä käťte vîmä | e·ṅneɢuì tä . . . | e·zì‿ṡ tohi teᴅä e·ṅne pu·ťtu | sā̆lt ä·řrä‿ɢäeṡt ||*

ku ä·řräl oľ tüᴅriǩ pa·ǩsuṡ aettu | si·ṡ ü·ťtelnu . . . || üiťs lē·nà‿nimèline tü·ᴅriǩ oľli || si·ṡs‿üťtelnu to·ľlè‿ja | eť | „mā̆·nest poissi sa ta·hat va·ľlà sihest?“ ||

no tû̯· üťtelnu ka·‿eť to·ᴅà to·ᴅà po·issi || no tü·ᴅriǩ valìzi kiɢè va·èma[21] *po·ìzì vaľlà sihest vä·ľlä‿jä | eť „ma·‿ᴅà to·ᴅà“ ||*

kuťsuťti po·iṡ mẹ·ìzaᴅe | eť „sa· piäť se tü·ᴅruǩ ä·rä vẹťma!“

po·iṡ üťtelnü „mi·nà eì ta·hà teᴅä̀ | minà eì a·řmasta teᴅä̀“ ||

si·ṡs‿üťtelnu | „o·ì | vaì si·nà eì a·řmasta teᴅä || eť kaè o·ťte[22] *tä‿m̀ i·ľluṡ ku mā·liǩkẹnẹ kaeṡ räiťte sizest väľlä!“ || üťtelnu: „lē·nà | mi·nè vẹťtaᵖ‿po·ìzi kä·zì ki·ṅni!“ ||*

lē·nà vẹťnuᵖ‿po·ìzì kä·è ki·ṅni‿ja oľlìɢi ä·rä̀ loetteᴅu[23] *|| ja näeť po·iṡ vẹť ä·rä̀‿ṡ aṅnu kü·l | ra·ùᴅ va·rà ki̯iǩ || üťteldi ra·ùᴅ varà ta·lù‿ja || no re·ňᴅì ta·lù vaì miš‿tä nüt mẹ·ìza ta·lù oľli vašt‿ja | te·mäl eṡs‿olè || aṅnu ta·lù‿ja | aṅnu va·rà ka o·ʙèzit‿ja e·lä̀i̯ť‿ja | nî· siňnä ma·ìja || jā siṡ pe·räst | pe·räst jäľle e·zì e·ľli ka· toľlè . . . | käìs si·ṅnä toľlè . . . | to·ľlẹ manù‿eť näeť‿eť täľle ta·lù aṅᴅzẹ‿ja | ra·ùᴅ va·rà ki̯iǩ‿ja || aɢà si·ṡ käìs e·zì ka·h̄ ä·ṙrä käĭnu si·ňnà ||*

EMH 361. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[19] s. t. suurel hulgal veeti toitu järele; [20] naisevõtu load; [21] tavaliselt kj. ütleb *vaèmʙa* 'vagusama'; [22] ometi; [23] paari loetud, paari pandud

Mai Kärsna, 93 a.

242. *Usuvennad rahale raha juurde palumas

a·rùlan oǐlì | eɢà ka·ùɢel eṡs‿olĕ mi·nu ve·ňnànaǐze[24] *tä·ᴅìᴅüṫreɢa om pī·rì kṷ̂·n || ja‿ᴅu pe·rèmī̧ṡ oǐl‿ezi‿ṫ ka·ŋ̀ɢe pi·ṡtläne*[25] *|| ja pe·remī̧ṡ vẹṫtenu na·ǐzè || na·ǐne ka ü·ṫtelnu‿eṫ | „i·ǐluṡ nṷ̂ŕ mī̧·ss‿oli | â ma·jà | talù* (täpsustab:) *sûr ta·lù oǐli || i·mù oǐli mi·ǹnä | eṡ tahà kü·ǐl‿eṫ ta pi·ṡtläne oǐli || miᴅä̀ɢi te·ṫtä‿eṡs‿o·le“ ||*

ja lu·ɢènu mī̧·ṡ sâ·ᴅuze e·ṫte | üṫtelnu[k]*‿ku·ì . . . | „si·s̄ tu·lè muǐlè | kuǐ‿sa lazet a·ǹᴅa muǐ niɢu miz‿me . . . u·zùveǹᴅule a·ňna | toᴅà‿sa kē·lᴅä ei to·hì“ ||*

naḣ i·mù oǐli mi·ǹnä üṫtel „läṫsì iḳs ä·rä̀ si·ňnä‿ją || kuì taṗpeṫti ṫsi·ɢà ä·rä̀ | antti ki·ɢè paremʙ li·hàᴅüḱ ki·nṫs si·ňnä̀ || pẹ·rṡ taṗpeṫti ä·rä vîᴅi pẹ·rṡ si·ňnä̀ | koš‿tu pâ·mī̧ṡ | keš‿tu pü·hä̀mī̧ṡ oǐli || ja la·m̆maṡ taṗpeṫti ä·rä vîᴅi si·ňną̀ || va·ḱ pü·ìᴅliṫ vîᴅi si·ňnä̀ || va·ḱ ta·ŋ̀ɢu[26] *vîᴅi si·ňną̀ || pâ·ŕ vaḳka le·ǐväjahù kị·iḳ || oǐli ka·ḣjù kü·l ka·èᴅa | aɢà e·ṡ tohi mi·ᴅä̀ɢi ü·ṫtelᴅä“ ||*

noḣ nū̄·ṫ tuǐlu si·ṡ | kû·ś pi·ṡtläist si·ňną̀ | ke·vä̀ᴅe || ja oǐluva su·vì‿aìɢa sâ·l | sō̄·ᴅeṫtu jō·ᴅeṫtu ka·ŋ̀ɢeᴅe‿eṫ | pühä i·nèmize‿eṫ ne·ìᴅ ei tohi‿jo | miᴅä̀ɢi pa·hanᴅaᴅa || kuì sā̆nu joʙà kü·ǐlänt toṡt sṷ̄·ṫmizest‿ja jṷ̄·ṫmizest | üṫtelnu: „ku·ǐle[k]*‿kaš‿suǐ ra·hà o·m̄ nüìᴅ?“ eṫ „me*[p]*‿pa·ǐlemi ra·hàle ra·hà ma·nù“ ||*

pe·rèmī̧ṡ aǹᴅnu ẹḳka sa·ᴅà ruʙlà si·ňną̀ ||

„noḣ tulè nüiṫ ka·èma e·zì!“ || pī·ṡtläne üṫtelnu „tu·lè ka·èma | kaṡs‿oṁ ra·hà ma·nù tu·ǐlu!“ ||

ra·hà ka·řʙin | joʙà ka·iṫssaᴅa ruʙlà || no ta paňᴅ ra·ha ma·nù siňnà || noḣ pe·rèmehel tuǐlu siṡ ka·ŋ̀ɢe i·mù toǐle‿ʙā̆le‿ṫ „vẹ·ì | kuì jo ra·hà nî·ʙaǐlu ma·nù tulep | miṡ meil siṡ vi·ɢà!“ || müǐnu nū·mà ä·řjä̀ ärä | müǐnu nū·mà pu·ǐlì‿ja nî·j‿iǐluṡ o·ʙẹ̀nẹ | nī miṡs‿ü·lè ki·helɢoňna || üṫteǐ „mą küšse nî· sūrè i·ňnà“ | ja üṫteǐ „mẹ·ìzniḱku jṷ̄·škiva kuì ku·ṫska[27] *pe·rän | sēnìɢu ma ä·rä̀ aňnì“ || eṫ „külk‿kä·è vä·rìzivä | kuì ra·hà va·ṡta vẹṫti‿ṫ | o·ʙèzest oǐli väĕɢa ka·ḣjù || aɢà ra·hast oǐli e·nämʙ ka·ḣjù“ || muǐᴅuḱki tu ra·hà aňᴅ ka· si·ňnä̀ ||*

---

[24] murdeomane *veǐlenaǐze*; [25] baptist; [26] murdeomane *sṷ̂rmiṫ*; [27] kutsikad

ja si·s̀ ik̀s pa·l̀lelnu sānu jo pe·rèmihel kü·l̀l‿et̀ | ämp̀ pe·rèmehel es̀s‿ole^{k}‿ko·s̀kilt enämp vę·t̀ta | si·s̀ nak̆kànu^{p}‿pe·rènaĭze^{p}‿pā̆le et̀ „si·nùl om̀ | ka ka·it̀s tü·t̆tär la·s̀t‿ja | ja sis̀‿nä sāva pa·rèʙa[28] *e·lùjär̆je‿ʙäle | ma pal̀le ra·hà ma·nù“ ||*

no pe·renaĭzel ka·‿k̀s e·ǹᴅä tâᴅe kor̆jat̆tu[29] *| tū̆ aǹnu ka· sa·ᴅà ruʙlà || sis̀ ki̯ik̀ va·zik̆ka*[30] *jū̆ttenu‿ja pę·r̀za sū̆ttenu‿ja | ki̯·ik̀ si·ǹnä^{j}‿jä‿et̀ | pe·rè-mì̯s̀ ka ki̯·ik̀ tap̀nu t̆sià ä·rä̀ | ka·it̀s‿si·ɢà ä·rä̀ || tę·zè tsuĭᴅzŭt̆tanu e·ǹᴅäle üles̀ ta·rè‿ʙäle | tę·ę̆ze paǹᴅenu a·itta ||*

(Usuvend) *üt̆telnu „kul̀le pe·rèmì̯s̀ | eɢa nü·ìᴅ eì sâ· | o·s̀t‿ja mü·ik̀ om̀ ki·ǹnì panttu || eɢa nü·ìt eì sâ . . . | pa·ŋ̆ɢè a·itta!“ ||*

peremis üt̆tel: „ma pane ta·ha ke·l̀ᴅreᴅe | a·ĭᴅan lät̀t‿a·l̆vas̀ et̀ | nä·t̀-täl̆ aĭᴅan . . .“ ||

„a·h̄ | eìj‿olè mi·ᴅä̀ɢi | pa·nè si·ǹnä̀!“ ||

paǹᴅunu^{t}‿tū̆· ka·h̄ | t̆si·à si·ǹnä̀ || ku ki̯·ik̀ ra·hà sānu joʙà ä·rä̀ | kor̆jat̆-tus̀ ki̯ik̀ mes̀ ki̯ik̀ müĭnuva mes̀‿nä vî̯·l sā̆nuva | s̀ o·l̆lu | vî·śküm̆menᴅ küĭnärᴅ läʙìvil̆last vä·r̆vit̆tüt̀ rę·ĕvast || üt̆telnü̆: „mē· vęt̆tàmi se·ò[31] *nüt e·zì ä·rä̀ | mē·^{p}‿panę̀mi se·l̆le‿ì̯s̀t ra·hà si·s̀se“ || — — —*

ja tul̆lùva ū̆·ze | neìl jā̆nü va·na sa·ùn[32] *jā̆nü vä·ì̯ɢa ka·ùɢele ū̆·nist || tet̀tü uv̆vè ū̆ne tę·ìzi* (paika) *| mä·èle || vî̯nüvä ko·ĕrà si·ǹnà ki·ǹni || kaè ti·mä̀ läit̀s tęis̀t o·ʙest ot̀sma || sis̀ vīnu ki̯·ik̀ me·s̀ vî̯·l vę·t̀ta sa·ì || ki̯ik̀ tū̆· t̆siɢà tę·nę̀ siɢà‿ol̆li ta·rè‿ʙā̆l ülèvän | ä·rä̀ suĭᴅzet̆teᴅu*[33] *|| tę·nè ol̆lu a·ĭᴅan || ja ki̯·ik̀ mes̀‿si li·hà‿ja mi·s̀‿säl o·l̆li vaì | ki̯·ik̀ || a tö·ǹnìᴅäìś pe·k̀ki ol̆lu‿ja ki̯ik̀ pü·ìᴅli‿ja ta·t̀reᴅaŋ̆ɢu‿ja ki̯·ik̀‿ja || et̀ nemä pal̀leze nüìᴅ se‿m̀ vī·mäne pa·l̀ve‿et̀ nüit pal̀leze ra·hà . . . | nüit̀ et̀ vî̯·l ra·-hàle pū̆·l̆ ma·nù || mis̀s‿om̀ pū̆·l̆ ma·nù pal̆lelᴅu |* (tollele) *vî̯·l pū̆·l̆ ma·nù ||*

pe·rènaĭne nak̆kanu ü·t̀lemä‿et̀ „kul̆le mis̀s‿a·zi se o·m̄ || kel̀l‿om̀ ka·it̀s tę·is̀ku‿ja | ja nüit ei . . . || la·t̆se tul̆li iɢäɢęr̀ᴅ pî·mä jū̆ma ü·les̀‿ja | kus̀‿na nü·it̆t‿om̀ || kuis̀‿se a·zì nî·j‿om̀?“ ||

pe·s̀senu kol̆kkenu u·s̀t‿müᴅä | eì tulè ko·s̀kilt vä·l̀lä || vī·mät̆te vęt̀nu sis̀s‿a·k̀ne‿krūᴅi î̯·s̀t ä·rä̀ | ja si·s̄ sanu a·k̀ne va·l̀la vęt̀ta | s̀ kut̀snu na·ĭzè ka·èma | üt̆telnŭ „tu·lè nüit ka·èma!“ ||

ę·lè ku·h̆ja ol̆luva ta·ren pę·ranᴅal[34] *mâ·n ki̯ik̀ || tiä̀ aǹnu ki̯ik̀ va·s̀tse kül̀le‿alŭtse ko·t̆tì || ko·l̀m sä·ŋ̀ɢi | ko·l̆me^{k}‿ko·t̆tì | ko·l̆me^{t}‿te·k̆ki | ko·l̆mè*

---

[28] tavaliselt kj. ütleb *paremʙa*; [29] s. t. tagavaraks korjatud; [30] murdepärane *vaška*; [31] selle; [32] murdepärane *sañ*; [33] tavaliselt kj. ütleb *tsuĭᴅzut̆teᴅu*; [34] kirjakeelne sõnakuju

li·nà || nä·eṫ‿ṡ oľli piṡtläne || kaeᵏ‿koṡ siṡ pi̇ṡtläne oľli || ä·rä̀‿li ki̥·ik̇ à·ę̆ᴅa tü·ȟjäṡ teṅnu‿ja || tṷ· ťsià ka· miṡs‿ü·lèven ta·re‿ʙäl oľ | tṷ· ťsià ki̥ik̇ vę·ṫ-tenu‿ja tṷ· miṡ siä̀ a·itta mü·ĭɢìle pantti | tṷ· ki̥ik̇‿ja || ki̥ik̇ pu·ȟtaṡ ki̥ik̇ vî·mne || näeṫ sišs‿oľ pi·ṡtläne ||

EMH 360. H. Keem, M. Must, 1961.

HADU K.

Mai Kärsna, 93 a.

243. *Tähtpäevadest ja pühadest

ja pu·ᴅrùʙäĭvän siṡ | pu·ᴅrùʙäĭvän laṡti li·ùɢu || siṡ‿kuì . . . üṫleṫ va·ṡtlaʙäìv | no si·ṡs‿üṫtelᴅi pu·ᴅrùʙäìv || siṡ läiṫsi mę·ṫsa li·ùɢu laṡkma | re·ɢì mä·è‿oṫsa | siṡ jäľle u·ľɢàniste pā̆·lè | siṡs‿u·ik̇siva ja rṷ̆·k̇sivä nî·j‿eṫ || jä·ľle ka ka·ùɢele koṡ ka·ùɢele â·ᴅa oľli || siṡ jäľle | si·s̄ laṡti li·ùɢu || — — —

li·hàvęṫte pühin sis ä·ľliṫti || li·hàvęṫte pühìn oľli ä·ľ || siṡ po·ĭzì aę̆va mu·ṅne tü·ṫriɢiᴅelt ta·ɢà || tü·ṫriɢŭ ki̥ṫsevä mu·ṅne | jaɢàziva po·iṡtele mu·ṅne || siṡ pantti ä·ľl‿üleṡ || sīn‿sān tsi·m̆mul | mą‿ľli sīn tsi·m̆mul tü·ᴅruk̇ siṡ || sā̆l mä·èᴅare‿maṅ | va·nàᴅarè‿maṅ || paňnìva ä·ľ ü·leṡ siṡ | minù si̥·zàrę̆mi̥ss‿oľli vi̥l | po·iṡmi̥ṡ si̥zàrę pe·ìɢmi̥ṡ || tṷ· tek̇ . . . t‿oľli se·p̄ || tṷ tek̇ seľle | mę·ìzan rę·ŋɢa siňnä̀ ü·leṡ || ki̥ik̇ kru·v̀vęɢa pantti ü·leṡ siňnä̀ || ja mę·ìzast | (parandab:) *siṡ tṷᴅi sìṡt mę·ṫsast | seᴅä mę·ṫsast eṡ tohì vę·ṫta || tę̆i̥va ju·hì*[35] *| kę·jò kā̆neṫti siňnä toľlè | rę·ŋɢaste küľɢi || ä·ì | sis mę·ṫsavaȟt tu·lè o·m̀ɢu*[36] *| mē· ka·èmi läʙì a·k̇ne || mę·ṫsàvaȟt tu·lè | köiṫ vä·ĭᴅze nō̆·rì‿oṫsa‿ja lę·ĭɢaš nṷ ju·hì ma·hà ü·lèväst || nṷ kę·jò || kę·jò kâ̆nᴅzevä siňnä̀ ü·leṡ | nō·rè kę·jò ||*

si·s̄ sā̆ṫsevă üṫte va·nàmihe vä·ľlä || va·nami̥ṡ üṫtelnu | „no mę·ṫsà-ɢuʙìjaṡ miš‿sà sīn nüt ti̥·ṫ? || mi·ą̀ teì la·štèle ä·ľlì | nüìᴅ si·nà raoṫ tuleṫ lęik̇kat ma·hà!“ ||

„sā̆lt mę·ṫsast oleṫte te kę·jò tō̆nŭᴅĭ sìjä . . .“ ||

„e·ìj‿o·lè | mi·na tę·ìj‿ęk̇ka | l e · i p p a mę·ṫsast oľli te·ľnü“ ||

lę̆i̥ɢaš ma·hà‿ja | nṷ ju·hì‿ja vîs juhì siä̀ l e · ì m a n i . . . | (selgitab:) *l e · ì m a n i ta·lùl oľli siṡ | tu mę·ṫsàvaȟt || sē·nik̇kuì tṷ· läiṫs l e · ì m a n i talùle | sē·nì lę·ĭɢaṫti | mę·ṫsast tṷ·ᴅi kę·jò ko·ᴅù | kā̆·neṫti ä·rä‿ja | ä·ľ käìs jä·ľle niɢu‿niɢù rä·k̇kìn eňnè ||*

---

[35] kiige aisad; [36] hommikul

ja sā̆lt̀ sis kō̆·liᴅarę̀ manu | kō·lìᴅarę mant̀ tu·l̀limi‿sis | siṡ tul̆li sī̆jäᴾ‿po·isse‿ja tü·ᴅrik̆kit nî·ʙal̆lù ko·k̀ku | siṡ ta·ňᴅzemi ri·hèᴅaren sēnik̆ku om̆mŭk̆ku va·l̀ɢeni || siṡ vil ta·ňᴅzeva‿ja mä·ŋ̆ɢit̆ti‿ja | tet̀ti sā̆lt ri·ŋ̆ɢmäŋ̀ɢu‿jälkki‿ṡ siṡs‿ol̆li sē·nik̆ku om̆mŭk̆ku va·l̀ɢeni riheᴅaren ||

no siṡ | jā̆·niʙäĭvä aìɢu siṡ tet̀ti jā̆·niᴅul̀ᴅ || sîn meṡ‿si sûŕ mä·ɢì sīn‿samàn o·m̄ || sî·n tet̀ti jā·nìᴅul̀ᴅ | siṡs‿ol̆lì i·nemizil . . . pụ̂·l̆ pä·ìvä veᴅä̆zimi u·l̆ɢàniste mę·t̀sa‿müᴅä || no eɢa‿ṡ ko·t̆tust eṡs‿añᴅa mi·ᴅä̆ɢi || siṡ‿no sī̆·ṡt‿sāṡt mę·t̀sa‿müᴅä veᴅä̆zimi mę·t̀sa[37] nī | ma‿i·l̀ma mit̆tù kụ̂·rmat a·k̀ku‿ja pu·ìᴅ‿ja mi·ṡ‿mi sa·ìmi kä·t̀te || lęĭɢaššimi tụ̂·riᴅ ka· || e·ṡ tohì tụ̄riᴅ lę·ĭɢat̆ta iks lęĭɢaššimi tụ̂·riᴅ kah̄ || saèɢa ma·hà‿ja‿s pañnìmĭ mä·è‿ʙäle || siṡ pi·l̆ jụ̄·šk[38] sî·n‿ja | ị̂·nʙụ̂l ol̆li tu·li | sīn ị̂·n o·t̆sà‿ʙụ̄l || ja‿ṡ ta·ɢà‿ʙul tañᴅzit̆ti nî kaṡ . . . sēnik̆kui vaìj‿o·m̀mŭɢuni ę·k̀va ||

e·ᴅimizel maìl ka·h̀ || e·ᴅimizel maìl ka· siṡ | si·ṡs‿ol̆li tuli‿ja ta·ňᴅzit̆ti | tu·lì pa·l̀li || va·nà‿inemize iṡteva üm̀ʙreᵗ‿tu·lè | nụ̂· aì keṡs‿o·l̆lì | sīn ä̀·ᴅu‿męìza rah̆vaṡ‿ja nụ̂· aę̆va ju·t̀tu || nōre ta·ňᴅzeva | tek̀kive ri·ŋ̆ɢmäŋ̀ɢu sā̆l jä·l̀le‿ja || nụ̂· ta·ňᴅzeve ta·ɢàʙụ̄l || sē·nik̆kuì | tu·lì joʙa ä·rä̀ lęp̀pi || kuìj‿änäp̀ eṡs‿o·lè | a·k̀ku a·là pañnà | siṡ lę·ik̀sevĕ sā̆lt . . . || üm̀ʙre tî·ru ol̆li nụ̂·ŕ kę·jò mę·t̀s | siṡ lęik̀sive | tęĭvà ko·t̆tust sa·è | ṡ lę·ik̀sive sā̆lt̀ | kah̀ jäl̆le kę·ìve ma·hà || pantti pâ·le tu·lèle‿ja | siṡ sēnik̆ku o·m̆mùɢuni || siṡs‿ol̆ sis jā·nìᴅulì‿ja ma·ìᴅulì nī sa·mat̆te ||

EMH 361. H. Keem, M. Must, 1961.

KEENI K.

Ell Vassar, sünd. 1878. a. Kuigatsi vallas Tolkse talus. Vanemad põliseid Kuigatsi inimesi. Raamatutarkust õppis kolmel talvel Vaalu külakoolis. Abikaasa pärit Keenist. Surnud 1963. a.

244. *Kasvuaastad

ol̆ mâ·rjaʙäne pä·ìv | ve·zì väĕɢa jụ̄·ṡkse | o·jan || ja eṡ‿sā lä·ʙì | e·zä̀ vęt̀sę mu ku·k̆kę̀‿ʙäle[39] veì vị̄ṡt lä·ʙì | siňnä ta·lù‿manù nī | koz‿ma | minù (karja) *a·ntti || ja·h̆‿ja | lät̆sìmi si·ňnä̀ | e·zä̀ ka·‿ja || mu·l̀l‿ol̆ nî ka·h̆jù et̀t‿e·zä̀ ä·rä̀ tul̆‿ja | ik̀se || ja tul̆li vị̄l e·ššä sā̆·t̀ma siňnä vị̄·‿vị̄rᴅe || ja lä·t̆sì sā̆lt̀ ko·ᴅù‿ja | ol̆li‿ę·ᴅàɢ joʙà‿ja || ja‿ja pantti | no·h̄ | et̀ sā̆l tu va·nà rį·hèᴅarę ta·rę̀ nüìᴅ o·l̆lì | sä·ŋ̆ɢǜ ja·lutsik̆kęzę‿ʙā̆lè ka· jäl̆le ko·t̆tik̆-*

[37] s. t. põletusmaterjali; [38] s. t. pill mängis; [39] kukile

kęnę tâ·dę‿ja | si·ńnà ƥantti mu ma·gàma‿ja | rä·ɛ̀lideḱkiḱkęnę ka pâ·le‿ja || ja·ḥ‿ja | sä̆·lì o·m̆mùcu | jäl̆lè ü·leś‿ja | lätsi tsi·ḱkùca mę·ɨsa ||

si·śs‿eśs‿olè näeɨ vi·ɫlä vį̄l tų̂l ajal o·ɨtsę || ku rü·cä̆ läɨ̈ts sū·rę̀s | tsi·à ä·rᵏ‿kaɨ̀tęva | eś męišta lu·gèda tsi·kku || ja kō·lìn eśs‿olè kä·ę̆nù va·nęmbide‿sēn || jaḥ | eś męišta tsi·ḱkù lu·gèda || lätsì jäl̆leḱkine ko·dù sūrè i·ḱkùca‿ja | sä̆lɫ tuɫ̄ va·nàberɴane jäl̆lè | ka·èma ku‿baɫ̆lù tsiḱkù va·jà mul̆lè o·m̄‿ja | ja o·ɨse jäl̆le rü·äšt mul̆lę tsi·à kä·ɨ̀te || jaḥ | e·ś rî·dle kü·ɫl‿eɨ̀ ma mi·dä̆gi . . . tsi·ḱkù ä·rä laśsì ||

sä̆·lɫ olli siś | kä̆ɫzì tų̂· suvì iks ä·rä tsi·ḱkù maṅ | jäl̆le || tę·nę̀ suvì | pantti | sū·rɫ̈tę ka·ŕja || olli tę·nę kaŕjuś ka·ḥ | jälleḱkine . . . sa·ì‿ma ka·ɨsę‚ä̆ste tä·ɨs || olɫ̄ì nî· || a·ĕna âni olɫ̄ tę·nę̀ | sę·s̄ vęetti tę·nę̀ a·ĕnà‿manù | jä·ì‿ma siś ka·ɨ̀tędę·iśkümne le·ḥmä̆‿manù ü·ɨsinlä | o·ɨ̀tma || si·ś‿ma jų̄·śksę noɪde le·ḥmi‿ümbre sū·rę̀n mę·ɨsan‿ja | i·ḱsę‿ja | ja ki·iḱ ||

sa mę·ɨ̀le | ma mę̀ɫę iks tu·dà‿eɨ̀ | miśs‿o·m̄ tu sä·ɨtsmä ä̆ste la·ɨ̀ts || kaz‿mà saì ka·ɨsę ku‿mà naksi noɪd vil vä·ɫlä kaṅdma rü·ḱki‿ja ko·ɫkmit vęɨma[40] ja kiiḱ kų̄·nin ų̂·ze | miś a·zì tu o·m̄ || aga nä·et | sa pi··dit | jaḥ | te·gìmä ki·iḱ miśs‿o·ɫ̄ ||

ja siś lę·ùnavahèl | kuì kä̆ɫzit ka·ŕjàn | siś tsi·gàdele kiɨ̀skset ki·iḱ ka·ƥsta‿ja u·à‿ja || ja tsa·gàzit kiiḱ ka·ɨ̀ski || si·śs‿antti ko·ɨ̀tiḱkęnę kä·ɨ̀te | (kae) koɨst le·ḥmä̀le sä̆ɨ | ƥ̄i·rìbeṅdrit piɨ̀tti ja koṅ kä·ɨzì || ko·ɨ̀tiḱkęnę | va·brikḱu ko·ɨ̀tiḱkęnę aɪ̀t tä·ɨ̀z || eś jęv̆va ku·ɨ̀gi sä·ɨ̀gä vęɨ̀ta || — — —

sa·ì sü·gůze | naḱkaɨ̀tti rü·à̆ ri·ḥt peśmä || a·etti keɫ̀‿üiɨ̈ts ü·leś sinù || miśs‿o·m̄ tu ję·ùd! || naksi rü·à̆ vi·ḥke vä·ɫlä kaṅdma | ta·rę̀st ra·ƥpajile[41] | näeɨ ra·baɫ̆tti pe·ŋ̆gì‿ɛ̄ɫ kį·iḱ nî· || sâ·l | olɫ̄‿ma rü·ärehè‿aìgu | tę·ürihè‿aìgu sādeɨ̀ti kü·ìni mu va·śta vęɨma ę·ɨgi || miš‿sà vę·ɨ̀tat tū̆ ti·ɫ̆lukkęnę la·ɨ̀ts‿ja ajat noɪd rę·ɨvaldäizi siṅnà ü·leś ko·ŕgede | ä·rä̆ ||

kuì ri·hè olɫ̄ jäl̆lè ä·rä̆ saì | si·s̄ tuɫ̄ | pantti li·nà ü·leś || na·ḱkaɨ̀tti li·ṅnu âma || ke·ìl‿ü·iɨ̈ts läɨ̈tsivä re·ḥte aetti minù ko·ɫkmit vęɨma || küɫ̄ sa·ɨ̀te[42] . . . s̀‿ma saì kü·mne ä̆·ste siś || küɫ̄ sa·ɨ̀te lä·vè‿bāɫè piḱkäɫi | tę·zę̀lę‿bōlę‿ja | sēnìgu ma·zìna‿eɨ̀tte jęůdze || jä·ɫle nū̆ li·nàgolkma vì·jà ||

aga ku li·nà lä·bì saį̆và | siś‿jo näeɨ ku sü·gůze läɨ̈tsivä kō·lì ma··nù || eś vì·jäm‿miṅnù eṅnègu li·nà lä·bì olɫ̆va || si·ś vį̄di mu v ā·l ù kō·lìmajà manù | kų̂·li || s̀‿olɫ̄ì kü·m̆mè‿âšteɨ̀ tä·ìś ||

---

[40] linamurdmismasina alt linapeosid vastu võtma; [41] rabajatele; [42] kukkusin

Ell Vassar

pa·ntti pę·hù ko·ɬtiǩkęnę re·ǩke‿ja | pe·ŕze‿alà‿ja | nä·ŕᴅzù te·ǩkiǩ-kęnę || ja tû· tęmmašsit ma·hà kõ·lìmajà‿maṅ | ę·ᴅàɢu || o·m̆mùɢu kaṅᴅzęt vä·ìlä | ja ę·ᴅàɢu si·ŝse | e·ɫᴅäšsit siṅnà³pâ·le || e·ŝs‿olė sul̀ sä·ŋ̆gü | e·ŝs‿olę sul̀ mi·ᴅäɢine | e·ì ka ü·ɬteɢi koŝ . . . ja·là li·ǩkè oll̀iva | tsu·v̆vaǩkęzę ja·làn | nû· paṅnì kü·llė‿alà ku·jùma || om̆mùɢu | tull̀i ü·leŝ | müťsüťtäzi ko·ɬtiǩkęzę‿teǩki jä·lle veì | ve·ì vä·ìlä‿ja | ja‿ja ę·ᴅàɢu siŝ (tõi sisse) ||

ja kuì kü·ì̀m oĺ | pantti mul̀lę to·ìt ma·nù || pü·ťtüɢa pantti iks pî·m‿ja | no·ẖ ka·ṗsta vai (pudõr) | *miŝ tę·nę näťtäl̀ kę̆·ᴅeťti || iks li·hà ka·ẖ oĺ si·hen‿ja . . . ja leìʙ || ku taĺvęl̀ ä·r‿kùl̀mi | siŝ lę·ę̆ɢašsit vä·ɫᴅzè o·ťsàɢa paṅnit su·v̆vę*[43] | *ja le·ìʙä närìzit || ma·ᵖ‿paṅnì le·ę̆vä̀ iks nî pu··hù | su·làma mu·rù‿vîzi || ja·ẖ | paṅnì tû· siŝ saìt‿sa le·ìʙä salùᴅa*[44] || *ja nî· viletsiṫ pä·ìvi kuì küll‿e·zì näiṫ kõ·lin‿ja kiǩ*[45] *kä·ɫzit ||*

a nä·eṫ koŝ nū·t om̆màva || la·ɫsę̆ vl̀jäŝ kû·li | kiǩ ko·ɬtun sõ·ᴅeťtäŝ | kõ·lìmajan || a koŝ mi·nà saì lä·m̆minᴅ sű̆·kki vaì | mi·ᴅäɢi || ku‿dù va·ks-

[43] suhu; [44] hammustada; [45] mulgipärane, kohalikus kõnepruugis *kįiǩ*

tę[46] *kü·l̆mäš sul̀ tu ka·ṗst vaì ṗu·ᴅẹ̀r ä·rä̀ | ṗû·l̆ᴇä veit̀ kị·ik̀ ko·ᴅu || no miš‿sa sû̯·t̀ kuì‿ᴅa‿m̀ kü·l̆mä̀nü || ja kuì‿ᴅa siṡ su·làzi | si·ṡs‿om̀ ve·zì vē·rèn || jah̀ | sû̯· siṡ tuᴅà! || siṡ le·ìᴇä nä·rìzi siṡ | ẹ·ᴅàɢu ka·h̄ | ku‿ma ik̀s . . . alazi | ol̆li nī sū·remᴇa | nī sū·remᴇa ko·l̆manᴅa tal̆vè la·t̀se vah̀ || siṡs‿üit̀s ṗo·iṡkẹnẹ tû· siṡ lẹ·ìɢaš mul̆lẹ̀ ik̀s mu·rù le·ìᴇä jä·l̆le | si·ṡ‿ma pañnì jä·l̆le | siñna ṗâ·‿vẽre alà || eɢàs oṡ nî ṗâ·‿alutse kot̄ o·l̆lu || e·ṡs‿olẹ̀ pâ·‿alutsẹ kot̀ti mi·ᴅä̀ɢi | tū̯ pẹ·hù ko·t̀tik̆ke‿ja | nä·r̆ᴅzù te·k̆kik̆kene koètti || ja‿ṡ kuì kü·l̀m ol̄ | siṡ mu·l̆lẹ̀ tet̀ti ka·ṡk || tū̯ ka·ṡkak̆kẹzẹ vẹt̆tì ṗâ·le‿sis | va·hel ṗiṡtse tu le·ẹ̆vä̀murù | ṗañnì ta·ṡkurät̆tì siṡse | jäl̆lè ka·ṡkaɢäisseᴅe || siṡs‿o·m̆mùɢu saitt‿ä·rˢ‿süv̀vä ||*

(HK: Ja mis te sääl koolin opsedi kah?) *kō·lìn ol̄ nī· | ka·it̀s ka·t̀tẹ̀ɢiṡkmust ol̄ ka·it̀s pî·ᴅlilukk̀u ol̄ | ja‿sịṡ la·ŭlùrāmant*[47] *|| ko·l̀m rā·mat̆tut̀ ja siṡ ta·h̀vli‿ᴅā̄lè ki·r̆jut̆tẹᴅi siš‿kuì | kû̯·l̆meiṡtre sā̄lt ka·nt̀slist ü·t̆tèl̆ || tû̯· ol̄ siṡ‿me ki·r̆jut̆tamine || pa·ṗre‿ᴅā̄lè | eṡs‿o·lẹ mi·nà ü·t̀teɢi | ti·ntti ei ple·ĭjatsit̀ pa·ṅᴅẹnu || ja·h̄ | ka nî·j‿ol̆lì si·ṡ | kịik̀ nū̯ kō·lin kä·ìmize‿ja e·lù ||*

o·h̀ neìᴅ ṗä·ìvi miṡ kül̀ nä·it̀! || ku‿mà ü·t̆sinᴅä ka mẹ·t̀lẹ | siṡ‿ma vị̄·l . . . | tulẹ̀ mul̀ ve·zì si·l̀mä || et̀ kuiṡ mi·nà nî va·èzẹ | va·èzẹst . . . | (esäl) *ol̄ u·l̆ɢà la·t̀si | sä·ĭᴅzè la·ṡt‿ja kül̀ su·làne o·l̄ ta·lùᴇaĭɢan‿ja | eṡ jẹ·v̆vaⁿ‿neìᴅ e·h̀ti ja to·itta ja || kịik̀ vị̂·ra to·it̀sẹva ja kō·lit̆tiva‿ja || miš‿tù kō·lit̆tamine o·l̄ || konà li·nà a·ètti sü·ɢǜze‿sis | vị̂ᴅi su ke·vä̀ᴅeni || ke·vä̀ᴅe lät̆sit kà·r̀ja || nî ol̆li siṡ kịik̀ minù ka·zùᴇẹl̆v || rašsè a·ìɢ väĕɢa ja·h̀ ||*

saì sū·reṡ | no siṡ lät̆sì | ve·l̆lel jäì naĭnè a·ìɢes | läit̀s t a r t t u klī·-mik̆kuᴅẹ | ṡ‿vẹt̀sẹ ve·lì mu sā̄lt̀ pe·rèmehe‿mant̀ | e·ṅᴅäle mō·nànaĭzè‿ị̄ṡt || lä·t̆sì ne·l̆lä̀ tẹ·iṡku â·štene vi·k̆kat̆tivarttẹ || mō·nànaẹ̆šteɢa‿ja mō·nàmēšteɢa lu·h̀ta ü·t̆tèn | a·ìna nît̀ma || siṡs‿ü·it̀s tẹm̆maš[48] *ik̀s mul̀ vi·k̆kat̆tit̀‿ja | ja tẹ·nè jäl̆lèɢine | et̀‿ma saì ka· ik̀s neị̆lè jä·r̀ɢi ja nî·t̀se ik̀s neị̆ᴅèɢa ü·t̆tèn ||*

sâ·lt siṡ saì ve·l̆lènaị̆ne te·r̀veṡ‿siṡ | lät̆si üt̆tè pe·rème‿manù tẹ·nè kevä̀je | tû̯· üt̆tèl‿et̀ | „eɢaṡ tā·lẹ̀ tü·ᴅrik̆ku palkka eì sâ ma·ṡsa | tâ· piat̀ ka·r̀ja . . . || tâ· vị̄l vījèᴅẹiṡku â·štene eìj‿olẹ̀ täì·ż‿ja . . .“ ||

ja a·ntti mul̆lẹ̀‿sis | â·šteṡ vî·ś ru·ᴅlà ra·hà || tû̯· ol̆lì siš‿mu pa·lk̀‿ja sā̄l tû̯·‿ja | ol̆lì tü·ᴅrik̆ku ị̄ṡt ik̀s ṗla·t̆sìn ü·t̀te vî·zi ||

si·s̄ jäì‿ma | jä·l̆le tol̆lè‿zā pe·rème‿manù tị̂·nze eɢà ma‿ṡ kẹ·ñnì ko·ṅneɢil || siṡ tû̯· aṅze‿siṡ | tẹ·zẹ̀ ā̆ṡte antti mul̆lẹ kü·m̆mè ruᴅlà || si·s̄ saì

---

[46] pisikesse lännikusse, vitsikusse; [47] keelekomistus, tavaliselt kj. ütleb *laŭlurāmat̀*; [48] luiskas

eṅdäle jo·bà | sä·ppaḱkęzę̆ oṡta‿ja üt̆tè tsit̆sì plū·zè | eṅdäle sä·l̀gä‿ja | ja pâ· rä·t̆tì || tū rä·t̆t‿oṁ mul̀ pę̆·l̆la‿nigu mē·lèn | el̀ ki·rèvä li·l̆lì ol̆l̀iva vį̄l si·zen | miz‿mà si·s̄ o·ṡtse ||

sa·l̀ ko·l̀manda ä̆ṡta‿siṡ | ü·t̆telᴅi el̀ „e·l̆là sa minè ä·rà̆ | l̨į̄·ri‿ja | sa·sä̆t̀ sä·l̆ᴅzè tę̆·iṡku âṡtel̀ va·naṡ jā·nù‚ariɢūl‿ja | nā·ᵐ‿maṡva sul̆le vä·ĕɢa vel̆ᴅi pa·lkka“ ||

si·s̄ paṅᴅzę tū pe·rèmį̄ṡ mu pâ·ɢū̆li || siṡ kä̆l̀zì | pâ·ɢōlin ä·rà̆ | jaḥ sü··ɢüze nî mä·ř̆ᴅì a·l̀ɢu o·l̆ vį̄l || noḥ kō·l̀t̀ kül pâ·ɢōlin mu i·luste || ja si·s̄ | a·ṅᴅzę ta mullę̆ ka·it̀s tę̆·iṡküm̆me rû·ʙlit̀ || si·ṡ lät̆sì nū·štaḱku lä̆·ttę | o·ṡtsę omàlę sū·rę̆rät̆tì | sį̄·ᴅìrät̆tì | ja sä·ppaḱkęzę‿ja lī·nàlę̆ęmest kuᴅàzi sis e·mä̆ mullè ü·l̀ɢoṅna (parandab:) *kle·l̆ᴅirę̆l̆vast | laṡsì tû· uṁmelᴅa‿ja || jā·‿ja siṡ | lät̆si l̨į̄·ri || si·ṡs‿oll̀ì joʙà | üt̆telᴅi i·nèmine oll̀ęv ||*

EMH 354. H. Keem, M. Must, 1961.

KEENI K.

Ell Vassar, 83 a.

245. *Piim ja või

pî·mä ol̆ kü·läṅᴅ || kuì le·ḥmi sõ·ᴅet̆ti‿ja | nü·ṡti pî·m | eɢà‿siṡ ma·zì·nit eṡs‿olè || me·il̀ ol̆l̀ì ka·t̆tę̆ṡsa le·ḥmä | koṡ mį̄·nà ka·řjan kä̆l̀zì vah || kohut̆teᴅi pî·m ä·rà̆ | kû·ŕ vęetti ä·rà̆ || siṡ vę̆·l̀ᴅ ve·l̀zivä[49] lî·na || aɢa mu·l̨ᴅù nîj‿el̀ pa·kspîm antti siṡ | sü·v̆vä pantti rį̄·ṡkaʙîmä pâ·le | ja le·l̀ʙ ja sû·l | sìs mû·ᴅ eṡs‿a·ñᴅà ma·nù || ja·ḥ || ja siṡs‿ol̆ tû· jälleḱkine kaṡ lę·ùna vaì sû·maja vaì lę·ùna sû̆·ḳ ||

(HK: Kudas na võid teivä masinega vai?) *e·ì | kä·ègɑ || kä·ègɑ ę̆ḳka | ja·ḥ || mi·nà ol̆l̀ì joʙà siṡ | eṡs‿ole vį̄l ne·l̆lᾶᴅę̆iṡku va·nàɢi || mi·nà siäṡsi[50] | ni ki·řnù ol̆liva sä̆·nt̀se | kę·ŕɢe ki·řnù nī̆ || nû· koŕjat̆ti‿sis nä·ᴅàliɢa jä·l̆leḱki tuᴅà kû·ŕᴅ tä·l̀s || siṡ pû·l̆ʙa ku‿mà ka·řjàɢa ko·ᴅù tul̆l̀ì siṡ | ol̆l̀‿a·l̀ɢa‿sis | laṡti l̨į̄·m a·l̀t̀ ä·rà̆‿ja | ja si·s̄ naḱsi te·ɢìmä* (võid) *|| mi·nà vęt̆tì ko·p̆pà || ja sä̆ǹt̀se pû· ko·p̆pà‿ja | pû· ko·p̆pàɢa ol̆ nî | ü·t̆tè käèɢa minà eṡ jęv̆va‿jo te·t̆tä‿ämp toᴅà kû·ŕᴅ || siṡ mi·nà aì | nì ka·t̆tę̆ kä·èɢa iḳs tūn pû· ne·ùn || ṡ‿läit̀s ru·i̇tu ko·ḳku ka·ḥ || siṡ vęt̆tit jä·l̆lè ärà̆ | paṅnit jä·l̆le | jät̆tit a·là | vel̆ᴅiḱḳenę̆ tuᴅa* (mis) *va·nęmʙ || ja jä·l̆le luit̀seɢa pâ·le‿ja | ja vę̆·ì || sēnìɢu vę̆·l̀j‿ol̆ . . . | teŕvè pa·ˈŋɢ vę̆·l̀ᴅ jäl̆le te·i̇ttü ||*

[49] viisid; [50] kj. ütleb ka *sekkäšsi*

(HK: Ja kos sis tolle või pannit?) *vę·ì męṡti ä·rä̀‿ja | vi̯ᴅi‿siṡ lî·na || jaḣ‿ja pa·ḱsuʙîmä ka· vahel vi̯ᴅi | ol̄ lī·nan ta·heťtu || siṡ vi̯ᴅi va·hel te·ṫti | ol̄ vä·ikke va·ñ | va·ṅni teṫti | kašteťti pa·ḱspîm ä·rä̀ | pantti kū̯·rᴅ ka på·le‿ja | ja‿ja sis vi̯ᴅi lî·na || siṡ na·ɢlà‿vîzi vaì nî no·ḣ | na·ɢlàvîzi siṡ så·l mü·itti jah vę·ì‿ja ||*

(HK: Kudas na või panniva?) *vę·ì pantti nî· | rä·ťtiḱkęištę siṡse || rä·ť-tiḱkęzę męṡti ki̯iḱ ä·rä̀ jäľle‿ja paľlu siṡ . . . nī na·ɢlà‿vîzi ki̯iḱ | rä·ťtiḱ-kęištę siṡse || ja siṡ pantti jä·ľleḱkine üťten pû· pa·ṅɢi | siñnà si·ṡse ki̯iḱ rä·ťtiḱkęištęɢa || ja sā̆·lṫ siṡ a·ntti | lī·nan kāluťti vi̯l mu·ĭᴅuḱkine ü·lè || a ko·ťtun kāluťti ka·ḫ | va·šk pä·šliɢa | ä·rä̀ || eɢaṡ vę·lssi ki·äkki näett‿ei ta·haʲ‿jo ||*

EMH 354. H. Keem, M. Must, 1961.

KEENI K.

Ell Vassar, 83 a.

246. *Rasv ja liha

ra·zù teṫti puhà ki·ř̆vesteɢa || meìl ol̀l‿iḱs ka·iṫs | no ra·zva tsi·ḱka kuťsuťti || sō̆·ᴅeťti ku nū̯ ol̀va nî· ra·m̆mùn‿eṫ | kü·ľlè‿ʙā̆le liťsuťti eñne‿ja vä·ĭᴅzèɢa | tā·[51] *vaì nī mi·hè ka·ťtęḱkęištę ta·ṗsęva ||*

kuì siṡs‿ä·rä̀ lęĭɢuťti ki̯·iḱ | pe·ḱkìvīzi || ja‿siṡ pe·ṙnane naḱsi nî·niɢù | tå·mʙä | niɢu ū̯·ze te·ṫti vaì nī·j‿eṫ siṡ poĭzi ra·ɢùziva ja tü·ťriɢu‿ja | ja ki̯·iḱ‿ja | ja si·ṡs‿ol̀l‿omà tsa·ḱkìm || ja pe·rèmi̯ṡ teḱ ki·ṙve joʙa tę·nę̀ʙäìv ki̯iḱ (teräväss) *ja tsa·è ra·v̆và‿ja || jā‿ja siṡ vä·iḱse tü·ḱkü lęĭɢuťti ki̯iḱ nī·‿ja | ja si·ṡ‿ta | så·l ra·otti nī pē·niḱkęzęṡ‿eṫ | et vi·ṅᴅze*[52] *ol̄ || ja si·ṡ pantti tö·ṅni‿ja sū̯·l si·ṡse || ja sā̆·lṫ‿siṡ vę·etti || sû·ŕ tö·ñ | me·ìl vęeṫ sû·ŕ tö·ñ || ka·ťtęst tsi·àst pantti tä·ìś‿siṡ | ri̯·ɢa vi̯ᴅi iḱs a·ę̆ᴅà‿manù || tū̯ ol̄ siṡ su·vè ra·zù ||*

ta·ľvęṡ tap̆peťtu ol̄ la·m̀ʙiṫ‿ja ki̯iḱ pęṙziṫ‿ja || — — — ke·väᴅe tsuĭᴅzuť-tęᴅi‿sis | ka·iṫs sañnàᴅäiṫ li·hà || — — — eᴅìmält sa·n̄ tä·ìz‿om̀ | sišs‿añnà ę·ḱva nî·j‿eṫ tū̯ sō·lànę ve·zì ki̯iḱ vä·ľlä jū̯ṡk si·hest || ja si·s̄ | kuĭ‿ᴅù sō·lànę vezì om̀ vä·ľlä jōznu | si·ṡ lazę̀ veĭᴅiḱke ja·ḣtuᴅa | si·ṡ kā̆nä̀ tę·nę̀ kü·ľɢ jäľlè li·hàl ü·m̀ʙre‿ja || jā‿ja si·s̄ | añna tu·ľᴅ | siṡ tęm̀ʙaṡ näet na·hà på·le nī kuì sa·ìs | jä·ľleḱkine || ja si·s̄ suĭᴅzuťta nîj‿eṫ kaṡ ka·iṫs päìvä

[51] see; [52] sitke

vaì | vaì ko·l̀m | siss‿ei^{t}‿tsi·l̆gù ü·t̀tegine[53] *|| ku mę·ni tsil̆gàvuš*[54] *om̀ | sa·ňnà pę·řmat̆tu‿bā̆l || — — — mi·nà nī su·gù*[55] *eì la·zè‿et̀ li·hà nī jū̆·šk vaešt | et̀ a·nùma a·l̄ || pū̆l̆bä | sa·ňnà pę·řmàdu męzę̀ pu·h̀taš | si·šs‿om̀ nä·t̆tä̀ | mā̆·neš tü^{i}k̄ nak̆kaš tsi·lkkuma roh̀kęp | tū̆· tęštat jä·l̆le^{s}‿siš ma·hà‿bōlę̀ | jah̀‿ja sā̆nt̀se sū·rę̄mba tük̆kü | vaì mišs‿om̆mà nī̆ vä·hämbä | ja si·šs‿eì tsil̆gù ü·it̀ski ||*

EMH 354. H. Keem, M. Must, 1961.

KEENI K.

Miina Volmer, sünd. 1885. a. ema sünnitalus Keeni Ālatul. Ka isa oli põliseid Keeni valla asukaid. Kooliharidust 3 talve. Oma elupäevad veetis Miina üksikuna end. Keeni mõisa lähikonnas. Suri 1961. a. lõpul.

247. *Lapsepõlvest

kaè se·l̆lep ma ü·t̀li jur̆š | mē· teìmi jo ka·nep̆pi te·mppi || i·gà̀ ke·và̀de ku pā̆·št ol̆li | pā·štù ajaš ol̄ meìl ke·và̀de | u·h̀mren tam̆bit̆tu te·m̆p̀ || ka·nep̆pi‿ja ki̯·ik̀ miš siňna se·gì pantti ka·rttuli‿ja . . . || kà·rttǫlt pantti siňnä manù ja u·p̀pe‿ja | kē·det̆tu krâm ki̯ik̀ mu·ī̆dukki || agà si̯š nū̆· | ka·nep̆pi ol̀live ka·h̄ ä·rà̀ kuī̆vat̆tedu kū·mà käèn nî· | et̀ nā läit̀sivä pu·ruš i·luste || ja siš kuī̆‿du ka·nep̆pi te·m̆p̀ va·l̆miš saì | siss‿ol̄ ę·lì ki̯ik̀ pâ·l i·l̆luš‿ja || kül̀‿du tem̆p̀ ol̀l‿â· || ja pra·ègu tegìvä[56] *ka· lä·t̀läze | te·mppi | ka·nep̆pi te·mppi || jā·h̀ | ka·nep̆pi tem̆p̀ om̀ vä·èga â· | vę·ìle·ę̆và̀ga ko·h̆vì‿maǹ ||*

jā siš tū̆· | nä·dà̀li‿sēn‿siš | mē· va·nà‚emà̀ | tū̆· ol̄ ka· sā̆nè | väèga nî | va·nàbō̆lìne[57] *i·nèmine | tū̆ tah̀tse nî·j‿ol̆la . . . || kuiš neìd ku·t̆sut̆ti | va·nà‿velitse käī̆zivä v â· l u si·ňnà | pa·l̀veduǹni || si·s̄ | nū̆· teī̆và̀ ki̯ik̀ nä·dà̀li‚aja to·ìdù va·l̆miš || ega si·šs‿eš tohi* (pühäpävän) *enämb mi·dà̀gi lī·gut̆tada ko·škil ||*

kuì nemà̀ ta·gàdaren la·ùlzęva‿ja lu·gèziva | na pidà̀zivä igà̀ o·m̆mùgu pa·l̀vet̀ | mē la·t̆sè kū·lìmi jobà va·nà‚ezä e·mà̀ga la·ùlva || jō̆zimi ru·t̀tu tü·mìnäl si·ňną̀‿ja || ištùmi kę·řvàle | va·nà‚emä üt̀leš „kä·è ko·k̀ku!“ || ja·h̀ | kä·è ko·k̀ku‿ja ||

---

[53] ühti, üldse; [54] s. t. tilgake; [55] tavaliselt kj. ütleb *suk̆kù* 'sugugi'; [56] teevad; [57] konservatiivsete veendumustega

si·s̀ kuì_ɒu la·ùlmine tuĭ | siṣ̀ me_la·ùlzimi rṻ·ḳsemi kiɡest kę·rist ka·s̀ . . . || kuiš_tù sę·nà là·iṫs || kaṡ ma· ṯiją̀ | kuiṡ tṻ· là·iṫs | aɢa kiɡęst kę·rist rṻḳse iḳs jä·ʀɢi neɪ̯le_ja || aɢa si·s̀_kuì | va·nà¸ezä lu·ɢèma jäì | siṡ mi·nù e·ŋ̈ɢ vä·l̀lä_s̀ ka·n̈naṫta || siṡ_ma taḣtse tę·iṡtę tarre mü·ʀrämä miṅnä || sâ·l_oĭ̯ mul̀l_o·nùze ja mu e·zä̀_ja || mi·nù_ezä̀ oĭ̯ ka·ŋ̈ɢe ju·ṫtù rā·maṫtiɒ luɢèma || tṻ· eṡ ka·n̈naṫta taɒà | pü·hä̀ɒust || tṻ· eṡ ta·hà | eṡ ka·n̈naṫta tuɒa_a·s̀ja || ja teì po·jà ka· | noìl | va·ṅnul inèmistel | n_olli me·ɪ̯lè o·nùze || nṻ· ka·_s̀ kaṅnaṫtava tuɒà lu·ɢèmist || siṡ nṻ· | meìɒ kä̆·ɒzuṫtiva | mē olli u·l̀ɢanɒe laṫse? || meìl oĭ̯l_e·zäl męnì ü·ṫtešsä la·s̀t — — — || va·nà¸emä tuĭ̯l_iḳs ü·ṫteĭ̯ „ku·s̄ | vaḳka | va·ḳka!“ || — — —

jaḣ_ja si·s̄ | tṻ·_aìɢ kuì te·mä̀ sâ·l | tṻ va·nà¸ezä̀ lu·ɢèzi | siṡ mē· käĭzìmi sǟl ä·rä̀ || aɢa siṡ kū·lìmi ku va·nà¸emä̀ e·zä̀ɢa la·ùlma naḳsiva | s̀_me läṫsimĭ jäĭ̯le rṻ·ḳmä || mē muĭɒù eṡ sâ·_jo te·mä̀_ɢäeṡt || teìl_oĭ̯l_u·lḳka me·zìläìzi | s̀ tä_a·nɒze meɪ̯lè me·ṫ || antti meɪ̯le me·ṫ_ja | sa·ìja_ja | tuĭ̯lè la·ùlmize i̯ṡt eṫ_me la·ùlzimi sǟl || eɢaṡ me mu·ĭɒù siṅna la·ùlma eṡ läḣä̀ || ki·ɢęst kę·rist rṻ·ḳsemi miṡ_me je·ùɒzęmi ja·ḣ || va·nà¸emäl å· mi̯·l_eṫ | nûɒ läṫ la·ùl || vî·zi laššìmi iḳs ü·l̀te | aɢa sę·n̈nù | nu·iṡt | üiṫs ki·iḳ kuiṡ_nä là·iṫsivĕ || — — —

kuì va·nà¸ezä̀ ma·ɢà̀zi olli . . . | sû·r ę·ŭnà¸aìɒ[58] | meìl oĭ̯_ja neìl oĭ̯ me·zìɒuì̀ɒ ka· pa·ĭ̯lù || męni ka·iṫs tę·iṡku pû·ɒ_oĭ̯ || ja_si·s̀ ku_mè sâl ę·ŭna¸aĭjan ma·ɢà̀zimi | siṡs_oĭ̯l_üiṫs i·l̀luṡ pû· | koṡs_olli | ę·ŭnà[59] å· ę̆ŭnà ka·_ja | si·n̈nà teiṫti sû̆r va·rĭ̯ju¸alùnĕ || va·ʀɢa tüḳsevä siṅna ę·ùnu vaʀaile | neìl oĭ̯ sû·r a·ìɒ || siṡ sâ·l_me | vaḣtsemi siṡ nuìɒ ę·ùnu || va·nà¸emä là·iṫs_siṡ | ja_mē la·ṫsè ka va·nà¸emäɢa ü·ṫten si·n̈nà || ja·ḣ_ja siṡ pe·nì ka·_säl ma·n̄ || pe·nì kûlɒze kręɒìnaṫ siṡ läiṫs jäĭ̯le a·ukṡę ||

va·nà¸emäl oĭ̯ siṡ tü·ṫtär | tṻ_oĭ̯ tu tä·ɒì miṡ s a·ŋ̈ ɢ a s t e ɒ e vi̯ɒi || — — — tṻ· olli siṡ vi̯l tü·ɒriḳ ja_siṡ tu·l̀le[60] tul̀lìva po·ĭzì || ja_ja si·s̀ | nu po·ĭzì ka· tul̀live siṅna meìɒ i·r̆muṫtama_eṫ | nüìɒ nemä̀ va·ʀɢa oṁmà || aɢa na_s̀s_o·lè va·ʀɢa || — — — mē· olli siṡ säl kū·ɒin ma·ɢà̀zimi | kuì siṡ vaʀɢa tu·l̀live | siṡ ṫsū·ttimi pe·nì pâ·le jäl̀le_ja | aìmi mi·nèmä va·ʀɢa ||

EMH 355. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[58] murdeomane *uìBu¸aìɒ ~ uìBaìɒ*; [59] varimas kõnepruugis tavaliselt *uBìna*; [60] tollele

KEENI K.

Miina Volmer, 76 a.

248. *Kui alles rehetares elati-oldi

ja kuì‿me vi̯l | säl re·hèᴅaren ma·ɢàzimi ja o·l̆lìmi ja kuì li·nàɢak̀mine ol̆li‿ja || kuì ko·ᴅù tul̆lìmi‿s̀ i̯·s̀t ol̆lit ki̯ik̀ li·k̆kè || li·k̆kè ja·h̄ || nîj‿et̀ kā·làni ę·k̀va ki̯ik̀ || jā‿ja po·rìne‿ja ki̯·ik̀ || ja si·s̀ | a·h̆jùzû et̀te ri·hè·ᴅar̀re || sâ·l‿me kuĭvat̆timi sis̀ ki̯·ik̀ eṅᴅä rę·ìvit̀ ||

ja si̯·s̀s‿ol̆liʔ | ri·hè ü·les̀ at̆tet̆tu || ja mâ·n pę·r̆manᴅu‿ʙā̄l sis̀ ma·ɢà·zimi || sâ·l‿ol̄ meìl sis̀ | lä·m̀mi || ja ri·hè pa·j̀a las̀ti va·l̀la | ja sâ·lᴅ läit̀s sis̀ su·it̀s vä·l̀lä‿ja vi·ŋ̀ɢ | mu·ĭᴅù me os̀ siñna ä·rä̀ lęp̀nu ||

jā‿ja si·s̄ | pe·r̀naĭne tû̯· paṅᴅzę sis̀ ka·rttuli siṅna tu·h̀kaùᴅa vaìj‿a·h̀ju || muĭᴅuk̆ki ri·hè a·h̀ju‿ja sâ·l tū̯ küᴅzäzi ka·rttulᴅ‿ja || s̀ pantti ēriŋɢe sû̯·lvezi | muĭᴅuk̆ki meĭle ka·s̀tes̀ || siñna pantti kū̯·rt̀ pā̄·le‿ja tū̯ ol̀l‿â· ka· ka·rttult̆teɢa | sü·v̆vä̀ ||

jah̀‿ja nî·vîzi me sis̀ säl ma·ɢàzimi niɢu pę·r̀za pę·hùn || pe·rä̀‿uis̀[61] *las̀ti va·l̀la | sâlᴅ jū̯ssę su·it̀s*[62] *vä·l̀lä‿ja | ol̆limi sā̄l ki̯ik̀ | pi·k̆kä̀li si·rùn || o·m̆muk̆ku — — — kuì rü·ä̀ ri·hì ol̄ | nak̀sime vä·l̀lä kaṅᴅma || lat̆sè väl̀lä kaṅᴅma‿ja | ja‿ja si̯s̀ tü·ᴅrik̆ku nû̯· jäl̆lek̆kine pu·is̀tama | pik̀ki ę·l̀ɢi || jah̀‿ja | pa·l̆lù me sā̄l ma·ɢàᴅa sa·ìmi || kel̄ ka·it̀s tul̄‿pes̄ pe·remi̯s̀ ü·les̀ | „ü·les̀!“ || sâ·l ol̆lit sa kę·t̆tù ä·rä‿kuĭvat̆taᴅa sā·nu eṅne‿ja | nī minè jä·l̆le pla·t̀si || ja tę·m̀ʙa niɢuì | hä·r̆ɢ*[63] *|| aɢa kü·l̄ ol̀l‿ik̀s va·nast ra·s̀kuìzi || va·nast ol̄ vä·èɢa pal̆lu ra·s̀kuìzi | mis̀ nü·it̀ viɢà e·lä̀ᴅä i·nèmistel om̀ || nüìᴅ om̆mà‿kuì pre·ìli las̀kva ku·r̆ràmus̀ || si·s̀s‿ol̆lit̆ sa kuì si·t̆tà‿sēn el̀lit pō·lilᴅe ||*

pe·r̀naĭne ki̯t̀[64] *| u·à‿sup̀pi vaìj‿e·r̀ne‿sup̀pi | tęs̀t*[65] *la·t̆sìle | pę·r̆manᴅu‿ʙäl niɢuᵖ‿pę·r̀za ü·m̀ʙre || sû̯·mi pę·r̆manᴅu‿ʙā̄l‿ja || kas̀ nüìt ämp̀ se·ᴅä̀ o·m̄ || pü·hä̀ ju·m̀mäl! || eìj‿o·lè seᴅä̀ e·nämʙ || nü·ìt om̀ i·l̀m kül̀ pa·l̆lù mū̆·ttenu || o·ì || i·l̀m om̀ pa·l̆lù mū̆·ttenu || va·nast ol̆lì | pę·r̀ɢu ||*

kū̯·t̆teɢa sis̀ pe·s̀ti | tę·i̯ne pä·ìv || va·nà‿ezä ka·ᴅùnu mul̀l‿om̀ mē·len kuì tū̯ tul̀l ü·les̀‿ja a·ì | me·ìᴅ | jä·l̆lek̆kine‿et̀ „tul̆ɢè nüit pā̄·lè paṅᴅma!“ || sūr seò | mis̀ . . . vanast o·l̆liva ki̯ik̀ kō·ᴅì ja nu·ĭjà | kel̀leɢa pes̀ti nuìᴅ‿mis̀ | o·ʙène vä·l̀lä‿s̀ sęk̆kù | te·r̀ri || sis̀ kū̯·t̆teɢa pe·s̀ti ||

---

[61] tagauks, rehe alla viiv uks; [62] kj. kõnepruugis ka *tsuit̀s*; [63] kj. kõnepruugis tavalisem *är'ɢ*; [64] keedab; [65] tõstab

jâ‿ja si·s̄ || paňnit̀ siṅna sa·řja‿ʙäle || sûr sa·rì ol̄ tẹm̆mat̆tu ri·hè‚ala üleṡ la·k̀ke || sa·řjà‿ʙäle kaṅᴅzemi siṡ tuᴅa vi·l̀lä | miṡs‿ol̄ nū̆t o·ʙesteɢa sẹ·k̆kut̆teᴅu väl̆län ta·p̀nan || tû· kaňnẹt̆ti‿sis siňna pâ·le ja‿si̯ṡ va·nà‚ezą̆ sa·řjaš‿ja | ja mē ka·ṅᴅzẹmi‿ja || ja‿siṡ te·rä̀ tul̀liva i·lùza terä̀ tul̆liva sì·ją̆p̆pole | a·l̆vemʙa läit̀sivä a·là‿ʙōle ja‿ṡ no·ìᴅ aetti peräst ma·zinᴅeᴅi jäl̆le‿ja ||

ja si·ṡs‿aetti a·ɢàna ko·k̀ku‿ja | si̯ṡs‿ol̄ | jäl̆le ri·hè‚ot̆san ol̀l‿a·ɢàni̇k̀ siṡ || nū̯ a·ɢàne aetti si·ňnà | a·ɢàni̇k̀ku si·ṡse || ja meìl ol̄ vä·èɢa pal̆lù a·špelᴅust[66] | eňnè kuì saì jäl̆le ri·hè‚alùne pu·ḣtaṡ‿ja || ja tẹ·ĭnè om̆muk̀ jä·l̀le lû̯·ᴅi pla·t̀si jäl̆le re·heʙek̀s[67] | jä·l̀le minẹ̀ pešsą ri·ḣt niɢuì su·it̀s le·ṅᴅäṡ || ja ta·p̆pà eňnäst nî·j‿et̀ || siṡ | tû̯·‿ʙäìv saì siṡ kû̯·t̆teɢa ki̯i̇k̀ ä·rä̀ peṡtuṡ nû̯ te·rä̀‿ja — — — ja jä·l̆le uv̆veste pla·t̀si || nî· käìs va·-nast tû̯· || — — —

jâ·‿ja koṡ va·nast o·l̄ te·ɢèmist | pü·hä̀ ju·m̆mal | ja kuì sa‿ṡ lä·hä̀ siṡ | antti ka·i̯ɢast ka· sul̀le || mu·i̯ᴅuk̆ki || sa pi·ᴅit̀‿ju mi·nèmä | ko‿za va·ène i·nèmine elä̀ᴅä sa·it̀ ||

EMH 355. H. Keem, M. Must, 1961.

VILASKI K.

Miina Must, sünd. 1880. a. Laatre vallas Vilaski külas. Isa põliseid Laatre asukaid, kuuekuuselt emata jäänud Miinat kasvatama tulnud emak pärines Sangastest. Miina abiellus laatrelasega ja on pidevalt elanud Laatre mail. Surnud 1970. a.

249. *Mälestuskatkeid 1918. a. sõjast

o·ì ku‿ma seᴅä sẹ·t̀ta nak̆ka teĭle kẹ·neleme‿siṡ | ẹk̀va vä·řrin tulè vi̯l pā̆·le || ma‿lè ju ko·l̀m kẹ·ṙᴅa si̯à ja·l̀ɢu‿al̄ ol̆lù || ne·l̆läṡ kẹṙᴅ ol̆li mu·ṡt‿sẹᴅà sä·l̆län || — — — oṡ‿sa sû·ŕ jum̀mal̆ kü·l̄ || siṡ kuĭ‿ᴅu ē·štì sẹᴅà nak̀si joʙà tu·lème | siṡ‿me o·l̆lìmi joʙà sî·n || ma·jà eṡs‿o·lè meìl vi̯l | ol̆li a·lusteᴅu eṅne | eṡs‿ole vi̯l pe·riṡ va·l̆miṡ || ja? minù kaᴅùnu mi̯·ṡ jäì sìn a·ìɢeṡ | ta‿l̄ kü·l̆mät̆tenü eňnäst‿ja || ja‿siṡ ta·l̀vel‿siṡ | vu·k̀s ol̆i sìn ra·mppen sūŕ ku·ʙìjaṡ | siṡ tû̯· ẹp̆paš siṡ noìᴅ si̯·àmihi | t̆si·řɢùlīnan | nu·řmè‿ʙā̆l || ja‿ja siṡ mi·nù mi̯ṡs‿üt̆tel̆ „mi·nè nüìᴅ sinà ka·ème ja siṡ tulè ko·ᴅù‿ja kẹ·nèle mu·l̆lè ka·h̄ | et̀ ku·iṡ‿tu lu·ɢù o·m̄“ ||

---

[66] hilisem sõna, s. t. askeldust; [67] kirjakeele sõna

no mi·nà lätsì ka· | tallittezi ä·rä‿ja lätsì‿s̀ ka·ème || kuĭ‿siṡ va·nà vu·k̀s siṡ kà·mańᴅ | „e·k̀s trâ·v | e·k̀s‿trâ·v“ | la·s̀ti jälle „e·k̀s‿trā‿ā‿âv!“ ||

siṡ kuĭ‿nu mi·hè i·s̀teve‿siṡ oʙeste säl̆län ja‿siṡ lä·it̀sivä | ki̯·ik̀ ik̀s nī tî·ru ik̀s tî·ru || na ü·t̀le miš‿sà ü·t̀let̀! || tû̯·ᴅ ol̆i na·l̆ì ka·ĭja jâ· || ja lu·m̀me sa·t̀te ka·ŋ̀ɢeᴅe || no·h̄ | å kü·l̄ ja·h̀ || sā̆·lt̀ siṡ näet̀ kořjat̆ti siṡ noìᴅ ḗ·s̀tlaìzi nī pa·l̆lù siňnä‿joʙà si̯·àväl̆lä̀le‿ja || nak̀si tu·lème tu·lème || ka‿ɢù[68] siṡ tu·l̄ || se̯·ᴅà | siš‿mi ol̆lìmi me̯·ìzan || mi·nù mi̯ss‿ol̆li me̯·ìzan | si·s̄ joʙà ol̆li po·t̀sep̄‿ja || ja‿siṡ pû̯·l̆ ku·ʙìja‿amet̆tit̀ ol̆lì‿ja ol̆lì joʙà vä·hä̀ i·nèmīzi ||

no·h̄ | aṡ‿sa ařmùline ju·m̆mal̆ kü·l̄! || vî·ś mi̯·s̀t aṡteve sis siňna mē·ko·rttiňne[69] || sâl ol̆live‿s̀ nä·t̆tä̀l̆ a·ìɢa || ma teì neĭlè sü·v̆vä̀‿ja | ja ik̀s ä·s̀te ki̯ik̀ ja || nah̀ mu·l̀le‿s̀s‿üt̀le ke·s̀ki miᴅä̀ɢi a·l̆vastę̆ || ja‿ja siṡ sā̆·lt̀‿nā siṡ tu·l̀live || s̀‿tuᴅa sū̆·rttī̯ᴅ mû̯ᴅä sī·jä̀ | sū·rèɢe̯řᴅzi manù || sū·-rèɢe̯řᴅzi‿maṅ ol̆lì‿siṡ tû̯ pu·ŋk̀t neìl ||

oì ju·m̀mal̆ kuì . . . || te lā̆·t̀ren kō·l̆ìmaĭja tī·jät̆ti? || lā̆·t̀re kō·l̆ìmaja maṅn‿ol̄ | siṡ va·nà kaṡk ol̆li sā̆l kō·l̆ì‿e̯p̆pet̆tejě | ja tû̯ kō·l̆ì‿e̯p̆pet̆teja naĭnè ol̆li mul̀‿s̀ vä·èɢa sûr se̯·ʙèr‿ja | tû̯· tul̄‿s̀ siňnà me̯·ìzaᴅe mi·nù‿ʙōlè ü·it̀ske̯řᴅ || temä̀ e·zä̀ ol̆li tul̆lu si·ňna‿ja | e·zä̀ ol̆li kâɢjeren[70] | tul̆lè kō·l̆ì‿e̯p̆pet̆taja̯naĭze e·zä̀ || tu‿ol̆li va·nà mi̯·s̀ ja tul̆lu eìj‿olè to̯ᴅà tî̯·ᴅenü‿et̀ tū̯ se̯·ᴅà joʙà sî·n ol̄ || na·h̄ | ü·t̀s ki·k̄ || lä·ňnu siṡ tuᴅà | va·nàmi̯s̀t sā̆lt̀ lä·ʙì sā̆t̀ma | sū·rèɢe̯řᴅzi mant̀ || nüt siňnä kâ·ɢjäre pōlè tî̯·ᴅ mû̯ᴅä || aɢa sâ·l ve̯ettu ki·ňni || eìj‿o·lè teᴅä̀ ämp̀ ta·ɢàzi la·s̀tu | to̯ᴅà kō·l̆ì‿e̯p̆pet̆taet̀ ||

ja·h̄ | na·ĭne ol̆lì ū̯·ttunu ū̯·ttunu | eìj‿olè tu·l̆nù || tul̆lù joʙà kä·s̀k sā̆lt̀ me̯·nìjaɢu tul̆lùve üt̆telnuvě et̀ | „ki·ňni om̀ ve̯ettu | pī·rìle vi̯ᴅu ki·ňni“ || tû̯· jäl̆lè sū·rè nu·t̆tùɢe[71] mi·nù‿ʙōlè ja‿et̀ | „tu·lè nüìᴅ muk̀ke[72] ü·t̆ten‿ja“ | et̀ „ma‿ì ta·hà üt̆sinᴅe mi·ňnä̀‿ja | ve̯ip̆pol̆la mu ki·ňni ve̯ettes̀“ ja‿et̀ „tu·le ik̀s sa·ᵏ‿kah̀!“ ||

ja minà ol̆li i·řmuṡ ju·l̀ɢe väèɢa | niuᵏ‿ku·nàɢi pu·řlak̀ || ja lä·t̆sì ka·h̄ || ja lät̆simi si·ňnà sū·rèɢe̯řᴅzi‿manu sâ·l ol̆li‿s̀ nū̯ ü·lèmuze || oṡ‿sa e·l̀ᴅek̆ke̯ne̯ kuìj‿üit̀s sûŕ lä·t̀lene ol̆lì | tol̀l‿ol̆li i·luṡ sû·r mü·t̀s ol̆li pâ·n | pu·nàne ||

„kaṡ tē· kă tahat̆ti ka· ki·ňne̯ᵐ‿miňna!“ || nī pū̯l̆ lä·t̆tì kē·l̆ì ke̯·nèl̆ ||

---

[68] = *kaè kuì*; [69] korterisse; [70] Kaagjärves; [71] kirjakeele sõna; [72] minuga

si·s̀ ma‿t̀li‿t̀[73] | *„ku·l̀là i·nèmine | ku·is̀ mē· olèmi jo ju·màle i·l̀m sū̃·ttä || ja ti·mä̀ ol̀li jo i·l̀m sū̃·ttä | tul̀li nūᴅ na·ìzè‚ès̀sä sī̃·s̀t lä·ʙì‿sā̃t̀ma ja ku·is̀ tē· sis̀ teᴅä ki·ñni vẹìᴅzeᴅi*[74] *vẹt̀ta | mis̀‿te . . .“* ||

„jâ eɢà mê· eì tī·jä̀ || me·ìlè eìj‿üt̀le ke·š̀ki mi·š‿ta o·m̄ | aɢà meìl om̀ va·ìnlaze ki̯·ik̀ sä·l̀lä̀n“ ||

ma‿t̀li „e·ì || eìj‿olè ẹ·ìɢe tû̯·! || kuì‿ᴅe ẹ·ìɢe olet̀ti si·s̄ | sis̀ tek̀kẹ̀ ẹ·ìɢus̀!“ || minà kẹ·nèli ik̀s va·s̀ta nī ||

no·h̄ | s‿tu lä·t̀lene kurat̀ es̀ mẹì̯šta vi̯l kẹ·nelᴅe | ẹ·ìɢeᴅe || sis̀‿tu k a· s̀ k a naì̯ne üt̀tel̀ mul̀le „kẹ·nèle ik̀s tel̀lè lä·t̀ti kēl̀ì | et̀‿ta ik̀s ju·hàni vä·l̀lä las̀k[75]*!“* ||

no sis̀‿mà | pa·l̀lelzi teᴅä̀ || si·s̀s‿üt̀tel̀ | „mi·ŋ̌ɢè kuràᴅi mi·nème!“ || lä·t̀tiɢēl̀ì || et̀ | „ti·mä̀ pra·èɢust eì sâ·“ ||

ma‿t̀li „aɢà no·h̄ | no ik̀s pa·lus̀[76] *| ku·nà ta sis̀ sā̃·p̀ ja‿t̀ | kunà ta sis̀ ko·ᴅù tu·lẹp‿ja | o·m̀men om̀‿jo temäl la·t̀sè om̀ma*ᵏ*‿kō·l̀in‿ja | kuis̀‿ sis̀ nî·vîzi || nî· eì sâ·‿i̯k̀s“* ||

mẹ·t̀tel̀ mẹ·t̀tel̀ tü·k̄ a·ìɢu | „no·h̀ | tu·ñnì â· peräst || ku‿me pro·t̀tuk̀-kul̀li ä·rä tēmi“ ||

sis̀ mê· tul̀lìmi ä·rä̀ ko·ᴅù‿ja || ja sis̀ | pi·m̀me ol̀ sis̀‿ku va·nà k a s̀ k ol̀ ko·ᴅù las̀tu ||

EMH 357. H. Keem, M. Must, 1961.

VILASKI K.

Miina Must, 81 a.

250. *Pildikesi 1944. aasta suvest

ja kaè nü·it ol̀li sis̀ ra·hù‚aìɢ | sē·nì‚ānì || aɢa ka‿ɢu[77] *näet̀ | sis̀ sa·k̀s-lanẹ kurat̀ tul̀lī! || sa·k̀sleni tul̀li si·s̀tpū̯lt̀ || ja‿sis̀ | e·ǹne tul̀lìve sīs̀t va·l̀ɢast sī·jäʲ‿ja sis̀ | tet̀ti sījäᵐ‿mẹ·t̀sa | sījä̀‿ʙole sū̃·rt̀kẹrt̀si . . . || na tul̀live joʙà mẹ·nì ro·h̀kemp kû·ᴅ‿aìɢa kuì nā sa·k̀sleze sījä si·s̀se tul̀-live || eɢa sẹ·ᴅà sis̀ vi̯l es̀s‿o·lè || ja sis̀ tet̀ti sījä s ū· r è ɢ ẹ r̆ ᴅ z i‿manù sīja mẹ·t̀sa sû·r ma·jà ü·les̀ || kü·l̀l‿ol̀ì i·l̀lus̀ ma·jà! || kiɢèzuɢutse ta·rèze ol̀live tet̀tu‿ja | et̀ os̀‿sa ta·ìvas̀ kü·l̄! || no mē· käìzìmi sē·nìle ja sis̀ lät̀-simi ka·ème* ||

---

[73] ma ütlesin et; [74] võisite; [75] laseb; [76] kirjakeelepärane väljend, murdes *pal̀lẹzi* 'paluks'; [77] = *kaè kuì*

hä·ṡte! || *oṡ‿sa sû·r juṁmaľ kü·l̄!* || *kaè siṡs‿üṫtè kę·ř̆ràɢe* | *sü·-ɢüze* — — — || *ō·ᴅà* | *mi·s̄ kû·l ni̥·mä̀ a·lustive?* || *ni̥mä̀ a·lustive* | *se·p̀-temʙri . . .* || *e·ì* | *e·ň̆nemʙi!* || *e·ň̆nemʙi alustive!* || *ne·mä̀ alustiva a·ùɢusti kû joʙà pā̆·lè* || *jā·‿ah̀* | *a·ùɢusti kû· alusteᴅi jo·ʙà ja·h̄* || *jâ‿ja·h̄!* || *ka·è* | *a·ùɢusti kû· ka‿ɢù mul̀l‿oľì jo sî·n* | *a·ĭjàviľì ki̥ik̀ vī·mäne kaṡvi* || *ja siṡ . . . . ol̄ vęettu üiṫs mi̥ṡ ki·ṅni* | *sa·kslaze vęṫtenuve* || *ja tû̥* | *ku·rivaìm oľli oʙène panttu plâ·ń va·ŋk̀re eṫte‿ja* | *ja‿siṡ mi·nù a·ĭjà vi·ľläst sęiṫse sī̆jä lä·ʙì a·l̀la* | *sī̆jä̀ si·ľlà‿manù* || *sîn oľì sû·r i·l̀ma si·l̀ᴅ*[78] *pâ·l* || *si·ľlà‿manù ja si·s̄ sī̆jä ję·k̀ke‿ja* | *sā̆·lṫ aṁmuṫ vā·ᴅì tä·ìz ve·t̄ ja‿ṡ läiṫs jä·ľle siň̆nä mę·ṫsa veì* || *neĭᴅe ma·jà‿manù* || *ja lä·ʙì a·ĭjàviľlä̀* || *mi·nà läṫsì mi·ṫtù kęr̀ᴅa ja ü·ṫtelzi ja pa·ľlelzi teᴅä̀‿ja „mi·š‿sa ik̀s nî· ti̥ṫ!“* || *mi̥·-ᴅä̀ɢi* | *näĭᴅäṫti muľle pī·ṫska* || *ja·h̄* | *no miš‿sa ü·ṫleṫ!* ||

aɢà mul̀l‿o·ľli ta pā̆·lè sü·ä̀ tä·ìz‿aɢà ma | *ä·rä̀ teľlè ü·ṫli* || *siṡ ve·nè-leze vęṫseve te·mä̀* | *e·nąmʙlaze ki·ň̆ni‿ja* | *siṡ jäì‿ᴅä e·nämʙläste pōle‿ja* | *vi̥ᴅi ta v a · l k k a ü·ṫten* || *kuì joʙà sa·k̀slaze oľli ä·rä̀ läṅnuve‿ja* | *ja siṡs‿e·namʙlazel oľli jo v a · l k̀ ä·r‿vęettu ja‿sis* || *mi·nù veľì oṁ v a · ľ-ɢ a n‿ja mul̀l‿ol̄ mu·rè eṫ* | *eì tia*[k]*‿ku·iṡ‿tu ve·ľlek̆kęne nū̆ᴅ e·läṡ*[79] | *kaṡ ta‿ṁ ä·rä̀ tap̆peṫtu vah* || *ja? lä·ṫsì siṡ sī·ṡt* | *mę·ṫsàᴅi̥ᴅ* | *läṫsì ka·ème* || *aɢa* | *ve·ṅᴅ*[80] *oľli ä·rä̀ läň̆nü siň̆nä l ä · ṫ t i jäľle pa·k̀ku‿ja* || *e·ṡ‿sā tuľlèɢe ke·ᴅä̀ɢi ko·k̀ku* || *ṡ va·nàmuṫ ol̄ sā̆l ko·ṫtun‿ja* | *tû̥· kęneľ muľle ä·rä‿ja* | *siṡ‿ma tuľli sā̆·lṫ‿ti̥ᴅ siṡ* | *ta·ɢàzi* || *ja si̥·ṡ* | *tę·mä̀ vi̥ᴅi joʙà ki·ṅni v a · l k k a* | *tū̥ mi̥·ṡ* || *keṡ mu·l̀ läʙì a·ĭjà viľlä̀ sę·iṫse* || *siṡ‿ma nä·ĭᴅaš̆si . . . ma·‿ṫlĭ‿ṫ „ka·è po·ìɢ!* || *miš‿sa mu·ľlè te·iṫ!* || *sa sęk̀set ki·k̄ mu ka·p̀sta‿ja ka·rttuli pu·ruṡ‿ja a·ĭjàviľlä̀* || *kaè nü·ìt su ku·ràᴅile ma·štaṡ“* || *liṫsĕ ni̥·nà ma·ha*[n]*‿nî* ||

nä·eṫ si̥ṡ kuiš‿tù e·lùluɢù ki̥·ik̀ lä·t̄[81] || *juṁmàl o·iṫku!* || *siṡ ma ü·ṫle‿ṫ* | *„ärä̀ ti̥ ke·ľlek̆kile a·l̀ʙa!* || *küll‿a·ìɢ tu·lè kuìj‿e·zì teľlè ta·zuṫ-teṡ* || *ja·h̄* | *eṫ mi·ᴅä̀ɢi siň̆nä eì vęì pa·raṫte“* ||

tû̥ a·zì oľì‿ik̀s vä·èɢa u·l̄ | *juṁmaľ oiṫku kü·l̄* || *ma‿ṫle‿ṫ*[82] *kuì kül̄ teᴅä̀ mę·ṫleme nak̆kat siṡs‿eì tulè u·nì ka· vi̥l* ||

na·h̄ | *sa·k̀sleze oľlive* | *siṡ sī·jä oľlì sû·r i·l̀ma re·ṫteľ teṫtu* || *ü·leṡ* | *sī·jä mę·ṫsà‿ᴅâᴅe* || *ja siṡ sā̆l re·ᴅèli‿ʙā̆l oľlì sa·k̀slene ü·lèven* | *ja‿siṡ sā̆·lṫ* | *la·ṡkse* | *sū·rṫte tük̀keɢe* || *o·ì ju·m̆maľ kuì‿ᴅa pu·ruśt kü·l̄!* ||

---

[78] ilmatu suur sild; [79] elab; [80] kirjakeele sõna; [81] läheb; [82] = *ma üṫle eṫ*

mę·ɫle | ʧsi·řɢùlĭnà raĥvaš tuĺĺìve kɥiǩ sĭjä vi·mäne pa·kku[83] || *sä̆·lɫ* || *ᴀɢᴀ tu·ᴅà eš ɫĭ·jäǩki eɫ sî·n oĺli jo sɥ̨·à ri·ṅᴅ*[84] ||

ja‿ja siss‿ü·ɫskę̌ʀᴅ oĺ i·mèliǩkult || (tulliva) *nû ʧsi·řɢù raĥvaš sĭjä si·sse jällèɢi‿siš | mi·nà vę̀tsę̨ | tu·ĺlę̀ | o·ʙèze*[85] *| ja‿š | ma· üttelzi‿eɫ „vî la·utta va·nà | mušta‿manù ärä̆ vē·ɢù!“* ||

vanàmɭ̀š veì o·ʙèze sĭjä ri·štĭǩkaĭna‿ʙäle nu·ŕme‿ᴇä̆le || *niɢù‿ᴅa nu·ŕme‿ʙäle paṅᴅzĕ tuĺle o·ʙèze | mā‿ɫli „miš‿sa va·nà täšt mę·ɫsa ve·ɫ‿ja | sa·ǩslęne nä·ɢì*[86] *ja naǩkaš la·škma“* ||

nî· || mi·nà läʦsi jällè ᴏʙest ko·ᴅù tû̦ma | saĭj‿a·ɪᴅà ja‿siš se·llè . . . | a·ĭjà‿nuǩka va·hèle || š jä·ì siṅna sa·ìzma || ke·š mu kɭ̦·lᴅze siṅnä sa·ìzma! || ku‿mà oss‿o·ʦè[87] *läṅnü siš mu‿š o·ʙèzeɢe siṅnä mâ· sisse lõnu || ja niɢu tu po·m̃ tu·ĺ nĭj‿o·ʙène‿ɫ ę̀kka si·zèn || ta·ɢùmize ja·là oĺlive vä·llän enne || va·ĺmiš || eš mi·ᴅäɢi | ma tuĺlì sälɫ ä·rä̆‿ja | eì vę̀ì mi·ᴅäɢi pa·raĺte ||*

ja·ḣ‿ja siš | muĺl‿oĺli jä·lle se·llè . . . sîn a·kna all‿oĺli ę·kva | vä·èɢa iluš | rü·gä̆ || sü·gìze‿ma vizašsi rü·ä̆ ma·hà || e·zi mę·ɫli siš . . . | e·zì oĺli pe·rèmɭ̀š | na mɭ̀ss‿oĺli jo ä·rä̆ surènu‿ja || eɫ ma ke·väᴅe | eɫ ma pę·ɪmà ke·väje ä·rä̆ ja‿š om̀ muì le·ĥmìle ä̆· vę̀tta || ᴀɢᴀ rü·gä̆ oĺli väèɢe i·ĺluš‿ja | ma mi·ɪtte‿eš tä·ì || ja sa·ì va·ĺmiš || saì ne·lî sürì a·kki || ja muìl‿oĺli va·ìɢe ka·nà‿ja va·ìɢel ka·nàl oĺli | kû·s va·ìɢeɫ po·ìɢa || ja sū·rę̀ ka·nàʙoja || jaᵗ‿tû· (kanapoig) oĺ läṅnù sĭ·št oṁmeĺteɢi siṅna a·ǩki‿oɫsa || ja ma mę·ɫli e·zì kɥ̨·ṅᴅze | muìl‿oĺli sē·riǩku[88] *ja·làn‿ja | ka·šk sä·ĺlän‿ja | jälle ŭ̂·ᴅ ku pä·ɪvä || jaʔ | ka·è eɫ | saˢ‿sû·r juṁmal | ku‿ᴅà nüìᴅ nä·gì‿eɫ | tū̦ ka·nà oṁ a·ǩki‿oʦan | ta naǩkaš jä·llè la·škma ||*

ja lä·hà minà sĭ·št‿ja ajà tuĺle ka·nà | a·ǩkì‿oʦast ma·hà || ja sa·ìj‿e·zi sĭjä ju·št ta·rè nu·ǩkà . . . | iǩka pä̆·lè‿ʙole nu·kka || oš‿sa ta·ɪvaǩkę̨ne ku siš‿tu po·m̃ tu·ĺ! || ja ta leì mi·nu sĭjä̀ a·ĺla‿ʙole ʧsi·rèli pu·ḣmaᴅe | tu lu·ḣt[89] *|| ja‿š ka·ɪtè ʧsi·rèli pu·ḣma va·hèle saɪte sä̆·nᴅe sû·r a·ùᴅ si·sse | koš po·m̃ lä·ɪts || ü·ɫle keš tū̦ o·ɪtse siṅnu! || — — —*

ja·ḣ‿ja ka·nà saì sĭjä a·kne ala jo·ʙà‿ja || ja siss‿i·ṅᴅzènäri ma·jà oĺli sî·n | tarę̀ lä·vè ɪ̨n seĺlè ʧsi·rèli pu·ḣma aɭ || s‿oĺli u·ḣkeᴅe vä·llä teɪtu kɥ̨ìǩ || tu ka·nɪsli oĺ‿ja | küĭnąl̀ oĺli ja‿ᴅu a·zè‿ja || no·ḣ || ᴀɢᴀ ku·st‿na ku·raɪ vä·ĺlä ûrze temä̀ || ku‿ᴅà ü·ɪtskę̌ʀᴅ siš‿tu po·m̃ tu·ĺ š‿läɪts pû·ĺ poṁmi läɪts ę̀kka siṅna je·kke | ja sāl ü·lè je·è oĺli | toɭlè pe·řvè‿ʙäl oĺli

---

[83] s. t. põgenesid siia kõik viimseni; [84] sõjarinne; [85] keelejuhi kõnetarvituses ka *hoʙèze*; [86] näeb; [87] kirjakeele sõna; [88] säärikud; [89] õhuvool, õhk

vä·èɢa i·l̆luṡ pa·jò || tą‿l̆li ni·ɢù üit̀s mü·t̀s || ja tą le·ì‿ɒą nî· pi·n̆nèle[90]*‿ et̀ | et̀ mi·t̀te üt̀s pu·lk̀ || ka·è | ka·è ku·iṡ na‿l̆li vä·l̀lä ûrę̄nu! ||*

ja‿siṡ | oṡ‿sa sû·ŕ ju·m̆mal̆! || kuĭ‿za kül̄ teɒä̀ mę·t̀leme nak̆kat | et̀ sa‿ì męištă teɒă̄ ä·r‿mę·t̆telɒe! || nî·j‿ol̆li va·rṡti peräst ę·ɒàɢu | ęk̀va sį·àmehe sî·n‿ja || ko·l̀m ol̆li ve·nèlest | ka·t̀s‿ol̆li ḗ·ṡtläst || jat‿tu·lèva mul̆lè ma·nù sī̆jä̀ | ja ü·t̀leze‿et̀ | „ü·t̀le meĭlè | koṡ‿sį̂ sa·k̀slane ti·àp[91] *et̀ mē sî·n olèmi!“ ||*

mi·nà üt̀li‿et̀ „eì mi·nà eì tī·jä̀ || ke·ṡ tê· siṡ o·let̆ti | ka·ṡ‿ti olĕt̆ti e·nämʙlaze vaìj‿oltti sa·k̀slane!“ || — — —

„e·ì mi olèmi e·nämʙlaze“ | ü·t̆tel‿ja | „me‿lemi se·l̆lest jaoṡt“ ||

ṡ mi·nà jäl̆lè ü·t̀li neį̆le | „kaṡ‿teìl pi·k̀kä‿sil̆mä o·m̄?“ ||

„o·m̄!“ ||

ma‿t̀li „tu·l̆ɢè‿ṡ mul̆le jä·r̀ɢi!“ ||

si·ṡ‿ma tul̆li veì sī·ṡt eṅɒä tu·aṡt[92] *lä·ʙì siñna ü·leṡ eṅɒä pō̄·niŋɢule*[93]*‿ja || siṡ paṅɒze tol̆lè pi·k̆kä̀‿sil̆mä̀ nîj‿e·t̀te || ma‿t̀li‿et̀ „saištak̆ke nüt mi·nù tâ·ɒe siṡ ka·èɢe | keṡ‿säl re·ɒèli‿ʙäl ri·p̆pup!“ ||*

o·ṡ sa ju·m̀mal̆ ku‿ɒà nüt . . . tuɒà kül̄ nä·k̀kivĕ ṡ‿na sa·t̀teve ku a·h̆jù‿ʙält̀ ma·ha || ną‿ṡ tī·jä̀ve kül̄ mi·ṡ‿na mul̆lè siṡs‿ü·t̀livĕ || ja lä·it̀sive o·t̆sè ko·hè[94] *ma·hà‿ja | nîj‿ol̆l‿ę·k̀va hä·mä̀ren mi·nek̀ || ä·mä̀ren ol̆li siṡ pa·ntti kį·ik̀ sį·àrīšta pâ·le‿ja lä·it̀sive sī̆ṡt pu·h̀taṡ kįik̀ mi·nèmĕ ||*

ja si·ṡ‿na ol̆live | tul̆lè sa·k̀sleze kä·t̀te sānùve sā̆l || ka[95] *tû· ol̆ | sû·r väɢì ol̆l‿ä·rä̀ läñnu‿ja siṡ tû· ol̆li jäettu ma·hà siṡ vį̄l ka·it̀sma || jah̀ | va·lkka || jah̀‿ja siṡ ko·l̆manɒe päĭvä ol̆ siṡ sī̆ṡt ä·rä̀ läṅnu || ka·è! || ü·t̀le miš‿sà ü·t̀let̀! || oì ju·m̆mal̆ seɒä̀ ä·t̀tä kü·l̄ ||*

EMH 357. H. Keem, M. Must, 1961.

LAUKÜLA

Liis Millerson, sünd. 1872. a. Laukülas Ansi talus, kus elas ja töötas surmani. Põline. Surnud 1956. a.

251. Leivast ja näljaajast

vanast ku męńi rāzak̆kęnę sat̀tę maha?, vęet̆ti mā̆ṡt üleṡ, aṅtti sûɒ lēväɒük̆küle. oit‿taìvak̆kęnę, kut‿tuɒa męt̀lęt̀, et̀ jalaɢęp‿pā̆le lēväɒük̆küle, t‿ol̆ jos‿sûŕ pat̄. siṡs‿üt̆telɒi nîmûɒu, ku leìʙä kohe[96] *ärs‿sęk̀set̀, et̀ külj‿jā̆väve am̀ʙat‿tühäṡ, küln‿näet̀ vil näl̆ɢä.*

---

[90] pindudeks, pilbasteks; [91] murdeomane *tį̄ɒ*; [92] murdeomane *tarest*; [93] kirjakeele sõna, murdes *tarè‿ʙā̆le*; [94] kirjakeele väljend; [95] = *kaè*; [96] kuhugi

ku ⌣ᴅu eᴅimene näl̀ᴳ ol̀, tą̄ eᴅimeze sią̀ aìᴳu, oi̯ᵗ ⌣ t ⌣ ol̀ ka iŕmuš oll̀u?. koš ezä ⌣ ja emä oll̀iⁿ ⌣ näl̀ᴳä kų̀luvę, sǟl oll̀i̯ˡ ⌣ laĭsę̀ⁿ ⌣ ni näl̀lätse oll̀u?, ei̯t ⌣ oll̀i eiš tulluvę ahu ⌣ sū ⌣ ʙǟlt̀ lēväᴳuklīᴅ vę̀tma tu näl̀läᴳe. mu vana ⌣ emä kęnę̀ˡ ⌣ ei̯ siš ⌣ ollu ⁿ ⌣ nîj ⌣ ei̯, kuˡ ⌣ lēvä lę̀hna tuńᴅęnu laĭsę̀kkęzę, siš tulluvę ę̀kka ahu manuʲ ⌣ ja vę̀ttęnu eiš. näei̯ nî näl̀lätse oll̀ivę oll̀u?.

vana ⌣ emä pańᴅęnu iks laĭsę̀kkę̀izilę ahu sū ⌣ ʙǟle kuklę̀?, ei̯ siš ⌣ oṁ neìl â vę̀ĭta?. tuĭl̀iᵏ ⌣ koš̀t tuĭl̀ive, oll̀i ärⁿ ⌣ näl̀ᴳünüve. vana ⌣ emä eš täüⁿ ⌣ neìᴅ ilma jäĭt̀ä. oh elᴅekkene! nä ⌣ ĭli oʙęzę siĭtta siš̀se ⌣ jaᵏ ⌣ koš̀s ⌣ oll̀ive tüḱkenu, koš̀s ⌣ eńne läṁmä ⌣ ę̀ṇᴳu ol̀. ja siń̀na oll̀i ärᵏ ⌣ kų̀luvę. oi̯ᵗ ⌣ t ⌣ ol̀ ka ⌣ ks iŕmuš aìᴳ! ei̯ᵗ ⌣ tä änt̀ męĭtę̀lᴅeᴳi̯ᵗ ⌣ tiᴅä.

KKI MT 160, 81—82. H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Liis Millerson, 84 a.

252. Sõir

sę̀iraᴅeᴳimene oṁ näei̯ nîmų̂ᴅu, muì oll̀ ⌣ â ap̀pu pîm ⌣ ja maᵏ ⌣ kohuĭt̀tęzi tu ap̀na pìmä paksuš ⌣ pîmäš vaì vârasʙimäš. nah nì lämmän laššsi miñnä?, sēniš ku ärᵏ ⌣ kohuzi, siš nęristęzi lēme väl̀lä. nah, siš vę̀tti tęì küṁme muńna ⌣ ja ĭ̂rᴅzę tōlę paksulę ⌣ ʙi̯mäle siš̀se, sekkäzi seᴳi. ku ilustę kiĭḱ seᴳi ol̀, siš pańni rę̄za pìmä paĭt̀ta ⌣ ja, ku ⌣ ᴅu rĭ̂šk pîm kūmaš läiĭts, siš pańni näei̯ tuᵖ ⌣ paksu pìmä siš̀se ⌣ ja lahuĭt̀tęzi pân ilustę laḱka. ku joᵖ ⌣ pân ol̀, siš kaĭj ⌣ eńne ōlęᴳęᵖ ⌣ peŕrä ⌣ ei̯ veĭᴅuᵏ ⌣ kį̂mä läiĭts, eĭ ⌣ tä miĭtte paĭl̀u eš kį̀?, kaemˢ ⌣ muĭᴅu läĭ kalęš sę̀ir. ku veĭᴅuᵏ ⌣ kį̂š, ‹siš ⌣ oĭjuš›[97] peḥme?, ku nì paraᴅę[98] kį̂š. siš ku ⌣ ᴅu ažį vaĺmiš ol̀, ku ⌣ dä jo niᴳuᵏ ⌣ kokku tę̆mmaš, siš pańni ütte ęręliᴳu räĭt̀ti kaŭ̆ži ⌣ ʙǟle. â sûŕ kauš peᴅi olęmę, ei̯ l̨i̯m siš̀se ärˡ ⌣ läiĭts. valazi siš pǟšt kiĭḱ nì tazaliᴳult räĭt̀ti ⌣ ʙǟle, siš piĭtsiĭt̀ezi tu sūrę lēme kiĭḱ väl̀lä tu räĭt̀ti läʙi. ku ol̀ tahes[99] piĭtsiĭt̀ei̯, siš pańni kų̂mnìᴅ ⌣ ja rāʙziḱkęzę[100] sų̂la kah, sǟl ⌣ saman räĭt̀ti ⌣ ʙǟl sekkäzi. nivęŕᴅ ku eiš arvazi ⌣ ei̯ paraš oṁ, ei̯ sōlanę eiˢ ⌣ sä?. siš näei̯ pańniĭt̀te[101] räĭt̀ti ilustę nì kokku, jaᵏ ⌣ köütseĭt̀te[102] nōriḱkezeᴳe pǟl̀i kiñni?. siš tuĭ̀ vaottuš kaĭja?. üiĭts laùᴅ tuĭl̀ ⌣ alaᵖ ⌣ paṅᴅa, nì koš tiä̀ pǟle pańniĭt̀tę. siš sâᴅzei̯ tu räĭt̀ti, kelle sēn tu sę̀ir ol̀, nì iluste, nîj ⌣ ei̯ ⌣ tu keškkoĭtuš näei̯ jǟš tsę̄riḱkuš, ei̯t ⌣ illuš tsę̄riḱ

[97] hoidub, püsib; [98] parajalt; [99] kuivaks; [100] raasuke, natuke; [101] tavaliselt kj. ütleb (sa) *paĭ'nit̀*; [102] kj. kõnepruugis ka (sa) *köütset*

sęir sā. siš paňnitte[t]_tęzę laŭvakkęzę pāle_ja miš taht tillakkęzę väkkeze vaottuzę, ei_tu lim väl̆lä lät, miss_om kobattęnu. veidukkęzę limi omm_iks sên, ęŋgoukkęnę. obiš kaŭva eim_mašsat_tidä vaoššin pedäde, veit paraligult vaottędę, ei_tu lemebizu väl̆lä tulę, siss_om val̆miš kah.

ku siš sāl̆i väl̆lä vętitatte[103], sāl̆i vaottuzęst, siš arutitet rät̆ti_sēšt väl̆lä, ja om val̆miš. kaš siš sūk_küdzämede vai küdzä?, tä_m kiligi päide[104] â süŭvä?. ilma küdzämede iks sõväkki enämbüzi, tä_m jop_pehmei_ja â, muňnęgę seći igä pidi omm_â, ma_lę męlęmbil̆ pidi eiš teňnui_ja sõnuk_kat_tidä. ku ulkka muňnę pät[105], siss_om pehmek_kat_tiä, jak_ku paraligult kēdät̆te[106]. kup_pal̆lu kēdät̆te, siš sā tuim.

ilma munętte tets[107] kah, ni pal̆last pimäst, a tû sā kęvęmb. t_om_iks eissugunę[108] jäl?. muňnęgę om iks parębm. suvistębühiš iks tet̆ti sęir. mul̆ mihe_sizar alazi laškeci[109] mul̆ tet̆tä?. ku_da vähägit_tahtsę sęira, siss_iks laksę mul̆ tet̆tä? ei: „sat_tit̆ väege â jap_pehme sęira, tim_mullę üits sęirakkęnę.“ mat_tei telle alazi, mittu kęrd sai tettüs. egas_sęir, ku_da ilustę sā tet̆tüs, siss_om väegę â. jat_tiä om jaksa kah, egat_tidä pal̆lu eis_sā?. kut_tükkükkeze ärs_sűtte[110], om süä kiňnik_kah.

KKI MT 160, 75—78. H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Liis Millerson, 84 a.

253. Vanaaegsest arstimisest

rahvaš pęimzęvę vēren ni rükkä_ja mį ol̆li vel̆legat_tsikku_ja lam-mastę man. mei̇l ol̆ näei̇ erne[l]_lähükkezen_ja ma lassi vel̆lel tuŭva endäle vîž erne kęira. ütsi ei: „tūm_mul̆lę vîš kęira.“ mat_tipze_ei mul̆ naks[111] kęirugęk_kęt̆ valut̆tęmę, ei ma enämp ei veis_süŭvä?. nah vel̆i siš tęi ka vîš kęira. kędra ol̆livę maguzę_ja, mat_tahtsę vîl. lassi siš vîl tuŭvan_niveřrakkęzę ku nuid ol̆, ni vîš kęira. ku_ma siš nūk_ka äräs_sei, siš tul̆ mul̆ nî sûr kęttu valu, ei ma änänt̆ es sâ eňnäst lihut̆tędę. mugut_tsiplęzi eňne mâ pāl. no änt̆ es jęŭva eňnäst lihut̆tędę, tsiplęzi eňne.

emä ezäge ol̆li sāl rükkä pęimman, ni oma rahva man. omà rüćä ol̆. siš nūv_vęttive mu üškä jat_tęivak_kodu?. ma eiš änänt̆ es jęŭvä?, es

---

[103] kj. ütleb ka (sa) *vętitat̆*; [104] kõikipidi, kõigiti; [105] = *panęt̆*; [106] kj. kõnepruugis ka (sa) *kēdät̆*; [107] = *tet̆täš* 'tehakse'; [108] isesugune; [109] laskiski; [110] kj. kõnepruugis ka (sa) *sűt̆*; [111] = *nakkaš* 'hakkab'

sa?. meìl oĭ siš sãne sûŕ raùd pada. tû aeſti‿siš tulę‿bãle, aeſti tuĭi kũmaš. ękka nî kũmaš, eť‿tä ťsärìzeš. siš vęeſti paṅtti muᵏ‿kuṁmali pâ koĭtalę, rę̃vaš laottępi üle pâ. muᵖ‿pẽtti nĭ kuṁmali. tuĭigũm kuĭju[112] *pada oĭ. nigu maᵏ‿koĭtalę sai, nĭ vizaṅti rãdzikkęnę täřbendĭni siṅnaᵖ‿paĭta. nivęřd ku‿ńä eiš tĭdzeve. siš ťsiřdzaṅti veĭdukkęnę vet, jaᵖ‿pizu kušt. siš tû toš tû tęṁmaš ihu kiĭk kũmaš. sãlĭ samast pãšt vęeſti siš luiĭsakkęzęgᵉ‿tuda lîmi, sãlĭ pâbiĥjast, miš siṅna oĭ kogunu. jaᵗ‿tuda aṅtti muĭlę luiĭsakkęzęgę sisse. kuˢ‿siš tošsugę oĭ miṅnu läbi aṽvuĭtęĭ, siš paṅtti mu säŋgü. näeĭ tû tä·řbendĭni toš tęṁmaš mu ihu ni ãš, tû tošsugę sai maᵗ‿teŕveš. ja muĭl‿eŝs‿olę änĭ üĭtegi vaĭlu konagi miĭtte. ma vęĭdzę*[113] *eŕnegęĭru süṽväĭ‿ja ubinĭd süṽväĭ‿ja, kiĥkę miŝs‿oĭ sãne tõraš krâṁ. a eṅne eš sãⁿ‿näeĭ süṽvä?, niù oĭl‿eĭ seitte*[114]*, nĭ leì kęĭtu‿siŝse sũrę valu.*

näeĭ muĭ tu väikkene koĭmę̆ãštęnę sizarękkęnę kûĭi kęĭtuvaĭlu. t‿oĭ nîmûdu. emä eiš läiťs alla aĭna‿manuĭ‿ja vana emä käĭte jäì tu laiťs. eřne oĭluĭ‿lähükkezen‿ja tęzęĭ‿laĭsęĭ‿läṅnüve eŕnede. jaᵗ‿tu laiťs läṅnüᵏ‿ka üĭtten. eiᵗ‿tãᵏ‿kuvęřd tä sãlĭ nuìd kędrakkęìzi seì vaì vęĭ, a ku oĭ vana emä manuᵗ‿tullu?, siš oĭl‿oĭluⁿ‿nî sũr kęĭtu valu, eĭtᵗ‿oĭ kęĭtu nĭ eĭtte puṅni ajanu ja äräkkiᵏ‿kõlu?. ku emä ezägęᵏ‿kodu‿tuĭlive, siŝs‿oĭ laiťs jo ärᵏ‿kõlu?, eŝs‿olękki laĭsęl änĭ eĭlu maṅ. muĭ näeĭ tuĭ kaˢ‿sãne sûŕ kęĭtu valu, a muĭ tuĭ sũręlt[115]*, ma‿ĭli vašt säiĭsme ãštęnę. näeĭ täřbendĭn teĥ onttę nĭ teŕveš eĭ konagi eš tulękki änĭ vaĭlu, sõnüᵛ‿vaì mià*[116] *taht.*

KKI MT 160, 56—59. H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Liis Millerson, 84 a.

254. Riidevanutamine

vanast oĭ nîmûdu, ku ędaĥ tuĭ, siŝs‿inemize nĭ eṅne tulę ülešvęĭmist pikkuĭtęzive ja siŝs‿aĭvaⁿ‿nuìd eṅnemuštitsĭd juĭttę. siš męńi juĭt‿oĭ sândene kina, eĭt‿ękka taĭtsęĭ kuĭlęldęᵗ‿tidä.

siš ka aeſti nuìd eṅnemuštitsĭd juĭttę, kuˢ‿saṅnan rę̃vast vanuĭtępi. rę̃ĭva vanuĭtęmine oĭ nî. ku rę̃vaš vaĭmiš oĭ koettu, viĭlanę rę̃vaš, siš

[112] kuiv; [113] võisin; [114] sõid; [115] suurestpeast; [116] mis (vanimas kõnepruugis)

teťti sañ läm̀mäs̀. sis̀ säeťti üiťs sā̆ne reťteľ, sā̆ne ęręlik̀, tûlę[117] *laottęᴅi üiťs ręìvak̆kęnę pā̆le, eť‿tu vanuťtęmize rę̄vas̀ läᴅi es̀ lähä?. kae*ᵗ*‿tûᴅeräst pańtti reťteľ‿eť sis̀ nīj‿enämᴅ î̯rus̀ rę̄vas̀, ku‿ḋä sā̆ne końťlik̆kanę om. ku rę̄vas̀ pā̆le laottęts, sis̀ pā̆lť ę̄rut käs̆siᴏe‿ja, alť ka î̯rus̀ nuìᴅ końttę vas̀ta. vanuťtęmize rę̄vas̀ teťti läm̀mä vî̯ᴏe äs̀te liᴏęz, sēᴅiᴏę aeťti kok̀ku, ma‿ľli laiťs tûᴏęr̀ᴅ laùᴅi‿ᴅā̆l, ma*ⁿ*‿näìj‿eñne eť, suᴏu*[118] *sî̯ṕpi pańtti ka‿k̀s*[119] *manu*ˢ*‿siñna? eť‿tä peh̀me om̀.*

*sis̀ pańtti tęzęlę pōlę tęnę kaiťs inemist. nī kaiťs inemist is̀tę üťtele pōlę, tęnę kaiťs tęzęlę pōlę. ja*ˢ*‿sis̀ nak̀sivę*ᵗ*‿tuᴅa rę̄vast vaštutsi î̯rᴅma, ik̀s eᴅezi‿ᴅaᴏazi, eᴅezi‿ᴅäᴏazi. niᴏav̆va ku‿ᴅu ręìva kar̀v läiťs tu vanuťtęmizeᴏe joᴅa nī kiñni‿eť änänt koᴅamize ńak̆ku*[120] *es̀ näe?. vaì lęìm vaì miš‿säl oľ, eť tuᴅa änť es̀ näe?.*

*niᴅaľlak̆kęzę ku*ᵗ*‿tuᴅa rę̄vast oľ, tû pańtti ki̯ik̀ reᴅeli pā̆le, nī uńik̆kuᴅę. tû oľ seǵi ki̯ik̀ trup̆pak̆kun, nī neľlä inemize koťtal uńik̆kun. sis̀s‿ę̄ruťti, nîᴏav̆va ku å saì. vanuťtęja*ᵗ*‿tuṅᴅzę*ᵗ*‿tû är?, ku*ᵖ*‿paras̀ saì, ku sis̀ vaľmis̀ saì, sis̀ vęeťti läm̆mi veźi‿ja uheťti tu rę̄vas̀ iluste är?. sēnis̀ uheťti, ku vanuťtęja näk̀kive‿eť puhas̀ saì. sis̀ mähiťti truľli, nī sileᴅe ja*ᵏ*‿kęvastę truľli liᴏęlt. kae*ˡ*‿liᴏęlt oľl‿å tiᴅä siruťtęᴅę‿ja venüťteᴅe, eť‿ťä iľlus̀ siľle saì.*

*sis̀ ku‿ᴅu veźi ki̯ik̀ väľlä nęr̀ᴏu ilustę, ja*ᵏ*‿ki̯ik̀ silez vaìju säl truľlin, sis̀ pańtti ilustę sir̀ᴏęlt kuìjume, eť‿tä är̀r‿es̀ vaťsu?.*

*kuìvaťtęmine eìj‿olę änť jo*ˢ*‿sûŕ aźi, tuᴅa kuìvaťtęmist tîᴅ iᴏä üiťs, kuis̀ rę̄vast kuìvaťtęts. mina tiᴅä es̀ näe?. muìᴅuk̆ki väľlä ęhun ik̀s kuìvaťtęᴅi, eᴏa*ᵗ*‿tiᴅä muìᴅu kuìvaťtęᴅe es̀ sā?.*

KKI MT 160, 60—62. H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Liis Millerson, 84 a.

255. Ütlemisi

ûr eìj‿uzu ęìᴏęť, varas̀ eìj‿uzu vak̆ka.

taᴅa suñnits kül̄ niᴏu vak̆ka[121] *saìna, aᴏa miťte üťte tû nęk̀la*[122] *ta‿ì tī?.*

*laŭᴅa‿uś saì väèᴏe*ᵖ*‿peh̀müzi panttus̀, vais̀t vaľlalę saťs*[123].

---

[117] tollele; [118] natuke; [119] = *ka ik̀s* 'ka ikka'; [120] s. t. koekirja, koetehnikat; [121] vaia; [122] s. t. mitte kübetki tööd; [123] = *saťtas̀* 'kukub'

läm̀müṡ om̀ sûr, kanam‿mûD eit‿tî̯ve ku vihušsę ja jōvavę.

nûD om̀ mit̆tu päìvä järitsi, eìj‿olem‿mit̀te üit̀s vih̆ma rû̯m.

vana tuh̀k‿kuĭju mâ, pi̯hi om̀ nî kaľG et̀ üit̀seGi ńap̄ siñnäm‿manu ei lähä?.

pā̆vä‿alunę ka läit̀s sinitseṡ, kiš‿ta tîD kaṡ tulę męṅD vih̆maBišsu vaì eit‿tulę?.

seľGe taĭvaṡ ja üt̆te kęr̆raGę pih̀tpim̆mep‿pilvep‿pâl, niuv‿vana eľlü tek̆[124]*, nî oľ saDu käèn.*

â et̆‿ta nîGivęṙD neštüt̀, tuliGuĭju mâ, pēDik‿ki̯ik̆ mahal‿lok̆kat̆tęnu.

suľlę kęnęlę vaì mià tah̀t, sa vęt̆tat̀ sā̆lt̀ vēre ęk̀ka[125]*.*

jät̆täj‿joBa, eGa suľlęGi kait̀s kęt̀tu eìj‿olę et̀ san‿nīBaľlu pū̆nät̀ tet̆tä?!

i l̀ m j ä r̆ v e piha‿aĭjan om̀ mat̆tušsę plat̀s, siñnä vaiṡt vījät̀ eiš ka, ku üit̀skęṙD kōlęt̀[126]*.*

oì jumalęk̆kęnę, mu azęmęk̆kęnę om̀ jā̆nük‿ki̯ik̆ ut̀su ja um̀Bę[127]*!*

H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Anna Vaher, sünd. 1872. a. talusulase lapsena Sangaste vallas Laukülas. Kasvueas elanud vanematega Restus ja Ilmjärves, hiljem siirdunud Laukülla, kus elas surmani. Suri 1963. a.

256. Tööst ja elust

miṡs‿om̄ üit̀s vaèzę inemize elu, ū̯p‿pā̆vät‿tęm̀Bat‿taDa tûDeǵimest, ęk̀ka niGuk‿kait̀s kęt̀tu olęšsi. jat‿taGa‿ust eìj‿olęk‿koṅnęGi. eìj‿olęm‿muľ majaBut̆tik̆kut̀ oľlu eìj‿eläjeGaṙja. leh̀mäGi eìj‿olęm‿muľ oľlu?, ta‿m̀ pęram‿muľ eḋimene oma leh̀M. tâGi poìG kolō·zi käeṡt saì, ta‿m̀ meìl näet̀ ka joBa veittüle maṡtu[128]*. kolō·zist ańtti näet̀ leh̀M, poìG tûGe mas̄. eñne taDa leh̀mä oľ meìl ik̀s sōDä leh̀M. ma üt̀si*[129] *et̀ sōDäleh̀M, t‿oľ nī tęzę‿Gäeṡt sōDäle vęet̀.*

ezä emäGe oľlivęk‿kû̯Dre talul solazę, jat‿teĭväve siṡ kû̯Drel ki̯k̆ke tûD miṡ käšti, ki̯k̆kę tûD, miṡ talul et̀te tuľ. solazę elu oľ ka rašsę, ki̯ik̆ aìG oṙjat‿tęiṡt, eṅDäle eis‿sās‿sa miDäGi?. näet̀ kala ot̀s koṡ söèmB[130]*, inemine koṡ paremB. nī mu vanemBek‿kah̄, lät̀sives‿solazęst r e š t u męìzaDę,*

[124] nii kui pikne müristas; [125] s. t. leiad sobiva jututeema, alustad juttu; [126] sinna vist viiakse ennast ka, kui ükskord sured; [127] udusse ja umbe, s. t. segamini; [128] s. t. peaaegu makstud; [129] ütlesin; [130] sügavam

reštu mẹ̀za kaññdiḱkẹzẹ̀s. kaññdiḱkẹzẹ̀s‿sis tekkive nîmû̆du tû̆d‿eṭ̀ vîś pä̀lvä teṭ̀ti mẹ̀zalẹ‿ja kuv̆vẹs̀ omalẹ. mẹ̀za orjus̀ oḷ̀ näeṭ̀ käèn, sû̆mine oḷ̀l‿eṅ̀dä‿gäeśt. eṙne ja uàrû̆ga iḱs sû̆ḍi, muḷ̀duḱki kapstḷ̀d jaḳ‿karttold kaḥ. oḷ̀ joba iḱs karttold ka inemḷ̀zil, nibaḷ̀lu kuḳ‿kelḷ̀legi no oḷ̀ neḷ̀d, a iḱs oḷ̀. ja leḷ̀bä iḱs ka oḷ̀.

mẹ̀za‿bû̆lṭ̀ aṅtti iḱs sugu mâd kaḥ. vîś pä̀lvä teṭ̀ti tu mâ ïst mẹ̀zalẹ, kuv̆vẹs̀ omalẹ.

sis̀ miṅtti sûrẹmbe koṭ̀tušse pãle, kos̀s‿obẹnẹ kap‿pètti. sïn reštu jaòn es̀s‿olẹḳ‿kaññdiḱkẹlïštẹl obẹst, sis̀ läṭ̀si ilmjärve mẹ̀zdẹ, sâl oḷ̀live‿ḳ‿kaññdiḱkẹlzil obẹzẹḳ‿kaḥ. vana peikleŕ oḷ̀ sãl mẹ̀za omanik. sâl sis̀s‿eḷ̀live mu vanẹmbẹḳ‿kümme äštẹṭ̀. ma‿ḷ̀li sis̀ paḷ̀lalt kolmẹ̀ äštẹnẹ, ku ilmjärve miṅtti. ja onttẹ ma mäleṭ̀tezi vḭl oma emä‚emä ärä?. oḷ̀ piut. tajûṇṭ̀ pruṅ̀ts[131] ümbrel, ja mägẹ laṅ̀ga pẹḷ̀l[132]‿în. tû̆gẹŕd oḷ̀live mägẹlaṅ̀ga pẹḷ̀lẹ?, nḭ̀ miṭ̀ma laṅ̀gagẹ. veŕrev oḷ̀, vaḷ̀gẹ oḷ̀, prûni oḷ̀. mägẹlaṅ̀ga pẹḷ̀l‿oḷ̀l‿în jap‿pihtkaśk oḷ̀ säḷ̀län. änänṭ̀ ma eim‿mäleṭ̀teḳ‿kaḥ. tiä näeṭ̀ kû̆li sis̀ piä ärḳ‿kaḥ.

vana‚emä kû̆li äkke, tuḷ̀‿äkkilene surm. siz‿ma oḷ̀li prîblahti, eś tïm‿midägi, nḭ̀ sama kaŕolẹzi ümbre?.

ku‿mi ilmjärvest ärt‿tuḷ̀li, siz‿ma oḷ̀li kolmẹḍẹiśku äštẹnẹ. sis̀ läṭ̀simit‿tẹiśtẹ paikka, iḱs ilmjärve jakku, ilmjärve tedrele. tû̆ vana koṭ̀tuś koz‿mi eñne oḷ̀li t‿oḷ̀ ilmjärve uŕmi.

tedre koṭ̀tušsẹ vẹṭ̀sẹ veḷ̀i. ezä oḷ̀ sis̀ joba vana. velle maṅ̀ maḳ‿käv̆ve sis̀ kaŕjan, sâl oḷ̀ kolm kaññdiḱkẹist, sis̀s‿oḷ̀ nîj‿eṭ̀, kaiṭs tükkü käv̀ve kaŕjan‿ja üiṭs oḷ̀ tsikku maṅ̀. vellel oḷ̀ meḷ̀ sis̀ solanẹ kaḥ, tû̆ käv̆ve mẹ̀zadẹ teòbäḷ̀vi tegime.

mẹ̀zalẹ teṭ̀ti näeṭ̀ teòbäḷ̀vi. üiṭs sûrẹmb jagu aṅtti viḷ̀lä koḳku paṅ̀da?, kuṭsuṭti eṭ̀ poštivahe?. oḷ̀liḳ‿kiiḳ kividuḷ̀bas‿sẽn‿ja. tû̆ poštivahev‿viḷ̀lä, mis̀ koḳku oḷ̀ paṅ̀da?, t‿oḷ̀ nigut‿tu mâ reññdi ïst, mis̀ mẹ̀zast oḷ̀ kaññdiḱkẹzẹlẹ anttu.

tû̆ sû̆ŕ kivi rihi, mis̀ reštust ilmjärve põlẹ üleś miñnäḳ‿kura käè pû̆l om̀, tuda kuṭsuṭti vizele külä rihi. sâl peśti mẹ̀za rihezḭ̀d. kiiḳ vizele külä taluḳ‿käv̀ves‿siñnar‿riht peśmä, teṭ̀ti näeṭ̀ kẽŕranädälḭ̀d. nûḳ‿kuṭsuṭti kẽŕranädäli, mis̀ sãl riht peśti. tañ oḷ̀ vizele külä rihi, tẹzẹl pû̆l järve oḷ̀ koŕušküla rihi. sâl tekkij‿jälḳ‿koŕušküla inemizet‿tû̆d.

---

[131] pikitriibuline seelik; [132] s. t. punaste koekirjadega põll

iks nī‿samaᴅę kęřranäᴅälīᴅ. näet saŋɢastę om sūręmʙ valᴅ, tann‿om laùɢülä, kurę̄vele külä, taɢule külä. a reštun ol̀l‿eňne kaits küllä, vizele külä ja, koŕuskülä.

kolm ăštęt ma ol̀li vel̀le man, siss‿anᴅzę vel̀i kottušsę käest ärʔ, ja läits eiš vîraᴅę valᴅa solazęs. siss‿ańtti mu saŋɢaste valᴅa kīza tallu täᴅi manuʔ. tûl ess‿olęᵗ‿tüttärᴅ näet. sâl ol̀li ma sis säiᴅze ăštęt. täᴅi suręzi küll‿ärʔ, a nōręʳ‿rahvas jäivävepᴾ‿perrä. ja miz‿ma muijalęɢi lätsi, tîńjä‿inemize elu iɢäl pûl ütte mûᴅu.

kīza‿ᴅalust lätsi‿ma mihele, ja sis tul̀li kīza‿ᴅalust vällä kah. kattęɢümne kattę ăštęnę ol̀li, sis ku‿ma mihele lätsi, kaeᵏ‿ku‿ma vil kīza talun ess‿olękki, ku‿ma iks vil teᴅrel ol̀li, siss‿üits vana‿inemine iks kęnęli mullę mihelemineḱkist. tōlę maᵗ‿tsahvassi vasta‿et säitsme ăštę peräst lâ ma mihele. jaᵗ‿tuhanᴅ‿elläv, ękka ol̀ ka ęiɢę! lätsi ka näet mihele.

mîss‿ol̀ mul sūŕ ilma[133] pil̀limäŋɢjä. koss‿eňne pulma ol̀liʔ, sis vîᴅi jälᵐ‿mäŋɢumiheś. pulmę ja pittę pitti[134] kävve.

tell‿ol̀ ka‿ks tark pâ, tek kikkę‿suɢust tûᴅ. a·rmōnikku pil̀li tek vällä. vaìję‿ʙāl[135] tek potsęʙa tûᴅ, sāppa tūᴅ tekse. męniɢęrᴅ tull‿ette‿et lęiɢaš męt̀san puìᴅ vaì lęiɢaš krâvę. üits kiik miš tû ette tul̀, tä tekse kiik tūʔ. latsęlę um̆męl̀ näet säŕɢi[136] ka säl̀ɢä. eɢaᵐ‿mašsinęt ess‿olęʔ, käèɢepᴾ‿puha tek.

kûź last ol̀ mul. mîss‿ol̀ nel̀läɢümne vīje ăštęnę, ku‿ᴅä kûl̀i. sūręʙa latsęᵏ‿kävveveᵏ‿kařjan, taluzit pitti. sāl̀t ol̀ leppüttü ka mûn, rükki, kešvi, erniᴅ, liha, rasva. eiš keᴅräšsi vokki‿ja saì kaᴾ‿perna̋ištę käest iɢä‿suɢust krâmi, liha‿ja, męniɢęrᴅ saì vil pęrza kah. ütte puňna keᴅräšsi liňnu, jaˢ‿sis saì kattęɢümnenaɢlalitse pęrza. ku â pernaìnę ol̀, siss‿ańtti vil košti kah.

sis keᴅräšsi ma lăškpaklīᴅ, nuìᴅę îst mašti vīśtęist kopkat naɢlast. a‿ᴅu pernańę, kis tęzęlę küllä ol̀ tullʔ, tû ütteľ et: „tālę piat sa ęiɢuzę peräst rohkęmʙ masma, tâl om̆maᵛ‿väèɢe iluzę laŋɢaᵏ‿keᴅrättü.“

nah siss‿ańtti mullę raha‿ja vil punᴅ lēvä jahu kah.

latsi maᵏ‿kōl̀ittęᴅę es jęvvaʔ. rāmattuɢōl̀in kävveve, kolm jakku vaì klašsi tekkive läʙi. siš‿tu vīmäne poìɢ, tû tek mul kûś klašsi, tû jäì mul lîna kah. eᴅimelt prûm̆zę iks ütten paìɢan‿ja tęzęn paìɢan. sis peräkkęrᴅ

---

[133] ilmatu suur, s. t. kuulus; [134] pidusid mööda; [135] vahepeal; [136] kuue

läits rädijo tũ päle. eiš oⁿmi käššige sęüd ja jęüd, jat tek midägik kohegi.

ku meil pulm ol, siss ellimi saŋgaste vaštęmęizan. sål ollimi męńi kû, siš tullimik köštile. näet miss om tu väkkene vana maja. sål ol siš sep, kiš ni sepp tũd tek. siss ollimi näet tollę man korttinęl kaits äštęt. säli tullimi sijäv väikkeste maija, tann ol üits läšk naine. tollę mann ollimi korttinęl kaits tęišküⁿme äštęt. siš tek mįš eiš seo puttikkukkęzę. sîn ma siš kazvattęzi omal laisę?.

siss ol mul joda kolm last, ku mi sijät tulli. mįš tek puttikkukkęzę, ja oštsę mâ är?. mâmįtja mįtse meile mâ. ess olęv vakka mâdki, ku mâ męędętti. nimeš pańtti ańzimatsi väikkedare. pält kuvvę tuhandę läits seo mâdükkükkene, ja ess olęv vakka mâdki?. tuligallis ind olli iks tû kah!

olęt iks ättä näⁿnük küll ilman! agam mi zat títte, ku elubäivi om jakkat, siš piätt iks eläme.

KKI MT 160, 1—8. H. Keem, 1955.

LAUKÜLA

Anna Vaher, 84 a.

257. Muistseid hundilugusid

vanast ol jälede pallu sussę ollu?. nûd om ka suzi sîn jälk käümä bäl, a no ik külęt timäst nip pallu ei?. ku vanast suzi lamba kätte sänu?, siš mugu kakkanu lamba küllest ja nelättenü. laⁿmas mugut tsibęrdęnum mâl ja suzi sõnum manⁿ.

vanaräs kęnęlęzive et suzi läⁿnut tallu, askuńikku manu?. kana näet rehitsenüs säl askuńikkun ja suzi terettenuk kaⁿna et: „teret teret teippa jalga!“

kana üttelnus soèlę vasta et: „juⁿmaleⁿme loidu anda!“

siš suzi küzünük kana gäest et: „kas askkuńigas kottun om?“

kana üttelnü jäls soèlę vasta et: „kottun kottun, askuńikkun makkas.“

näet tû ol peni, tu askkuńigas. kaes siss ol suzi silmä pilk mineme läⁿnü?.

ka gu juⁿmal ol küzünus soe gäest et pallu sa lęt sõnü?, lûmę jak kikkę. siš suzi oll avaldęnu jumalęlę et: „vîssada viünaⁿna, kûssada komppajalga, säidzezada sarvikkut, tuhat tuttubäkkeist.“ n oⁿmman näet

lam̀ʙaʔ. sar̆vik̆ku om̆ma^{l}‿leh̆mäʔ, viùnana om̆ma^{t}‿t̆siaʔ, komppajala om̆ma oʙęzę.

siṡ suźi küzünu^{j}‿jumalę‿ɢäęṡt inemist süv̆väʔ, a jum̆mal̆ eìj‿olę^{l}‿luʙanu. lō̆nü^{r}‿raùᴅ kep̆piɢę^{s}‿soèlę, ja^{s}‿soèlę jä̆nu^{k}‿kęr̆ʙęnu aìz manuʔ. vanast ol̆lu^{n}‿neìᴅ jo^{p}‿pal̆lu, ja‿ɢu inemize^{m}‿męṫsa läṅnüve, siṡs‿ol̆lu ja^{k}‿kęr̆ʙęnu aìs, ku suźi ol̆lu^{l}‿lähük̆kezen.

mul̀ emäɢaᴅunu^{k}‿kęnęl̆, ku‿ᴅ́ä kû̆ᴅrel ol̆lu^{s}‿solazę naìnę, siṡ suźi tul̆lu^{j}‿ja vęṫtęnu ęk̀ka^{k}‿koᴅu lähük̆kezest kit̆sęʙoja am̆mastę vahelę‿ja męṫsa mineme. naìzę^{k}‿kot̆tust näṅnüve, ja^{s}‿sis̄ sut̄ rû̆k̆mä, ik̀s: „tę·ḣhuju, suźi tę·ḣhuju!“ naìze^{t}‿tęhut̆tęnu ik̀s sut̄, ik̀s: „suźi tę·ḣhuju!“ kit̆sęʙoìɢ mäk̆kät̆tenü ik̀s, ku^{s}‿suźi vēnü^{t}‿tiᴅä. näeṫ tuᴅa tęhut̆tęmist tä nak̀si pel̆ɢäme, ja^{s}‿siṡs‿ol̄ laṡkęnu^{k}‿kit̆sęʙoja val̀la. kit̆sęʙoìɢ ol̄ jû̆ṡkęnu^{k}‿koᴅuʔ. ol̄ kāla sēn ol̆lu^{m}‿mulk̀, kiik̆ veri väl̆län mul̆ɢust‿ja, vanal soèl sal̆vęt̆tu.

KKI MT 160, 37—39. H. Keem. 1955.

KAKULAANE K.

Liis Kübar, sünd. 1868. a. Kogu elu mööda saatnud Kakulaane popsikülas kesk metsa ja heinamaid. Vanemad pärit Laukülast. Põline. Surnud 1947. a.

258. Huntide kavalusest

ku soè oṡ väl̆län ol̆luʔ, eì jul̀ɢęnu siṡs‿inemize nî jul̀ɢęᴅę käv̀vü. sîn eṡ kūlę inemìzi mur̀ᴅęv, sîn ol̄ neìᴅ ik̀s ęręmʙęᴅę[137]*. veňnemāl ol̆lu ęk̀ka^{k}‿kar̆ja kauppa tęìzi.*

aùᴅuɢę pū̆net̆ti neìᴅ. mit̆tu sūrṫ aùᴅa kaìʙęt̆ti, sük̆ki aùᴅu[138]*, nì ęìɢę^{s}‿süäʔ*[139]*. kae^{m}‿muìᴅu nā^{s}‿sūręl̆‿lōmaʔ, suźi kar̀ɢaṡ väl̀lä, sūręk̆‿kū̆ᴅze^{j}‿ja . . . av̆va ęìɢę^{s}‿sūrę‿ja^{s}‿süä̀ ol̀livę. siṡ pik̆kä olę^{p}‿pańtti nì üle av̆va. pańtti vaṡt męńi pû ka^{p}‿pā̆le, muìᴅu eṡ sā^{n}‿nuìᴅ ol̀ɢi laottęᴅę pā̆le. siṡ vizat̆ti miᴅäɢi, męńi ręìʙęk̆‿ka^{s}‿siňna aùᴅa, eṫ siṡ suźi tuṅᴅ ręippę aìzu. siṡ lät̄ ot̀sma, nuhut̆tęmę, siṡs‿om̀ sizen. muìᴅu eṡ sā^{n}‿neìᴅ är^{t}‿tap̀pa, eṡs‿olę^{p}‿püṡse. miŋkkaɢę*[140] *sa äötteṫ sā̆rṫse^{k}‿kur̆ja^{l}‿lōmaʔ.*

üit̆skęr̀ᴅ sajast[141] *mi̯ṡ tul̆lu ęk̀va. tî vi̯ŕ nì, tîveren ol̆luvę nū̆ av̆vaʔ, męṫsan. męṫsa tî tul̄ nì męṫsaʙit̆ti al̀la. t‿ol̄ vaṡt sajan mäŋ̆ɢumi̯ṡ ik̀s, eɢa^{t}‿tel̄ muìᴅu pil̀li üt̆ten eṡs‿oṡs‿ol̆luʔ, toruʙil̀li. niɢu^{t}‿t̆ä tî‿ʙält̀ kęr̆valę*

---

[137] hõredamalt, vähem; [138] sügavaid haudu; [139] sügavad; [140] millega; [141] pulmast

läits pimezi — ollu^{j}_jälede piⷨme û sügüze — nî sadanu ękka^{s}_siⷨna aüda sisse_ja, kaits sut în. ja mⷩs męttęlnu_et egan_nüd ämp elugę eip_päze?, nüd soem_murdva är?. ollu^{v}_vîn pâšt läⷨnuk_kuì. jas_sis laškunut_torubiⷧli mineme, mäŋgu luguvuzę[142] vaì raidali. ja sis_oⷧ kiⷦkil lębu, soek_kaŋgędę uⷨdazivę, jam_mⷩss_aì torubiⷧli. es muⷬravę ärk_kaⷭ. oⷨmugu tuⷧtti kaèmę nuìd soè_aüdu, et kas sussę oⷨ, et sis sâ jälm_męni ukka neìd. jam_mⷩs kaⷮtę soègę aⷷvan! taheⷮtu mⷩst välⷧä tęⷨmaⷮtę, anttu köüⷷż, a eìj_olęt_laškęnus_soe?. pedänük_kûdzige kiⷨnim_mⷩst. miⷮte eìj_olęt_laškęnu. sis panttu soèlę silmus kâla köüⷷdzege, tęⷨmaⷮtu suźi eⷨne, üiⷮs suźi. sis taⷮpętu tû välⷧän är?, sis tęⷨmaⷮti tęnę. jas_sis mⷩs perän. kaes_sis saì mⷩs ka elugę vil soè_aⷷvast väⷧä. kaet_tu torubiⷧli peräst, muⷧdu os niä? ärm_murdęnu mihe. agas_sis tû kaŋgędę iks torubiⷧli ânu, soè jäⷧl_uⷨnanuvę. nok_konas sat_tû piⷦkä û os jęüdęnu olla?, nuⷧdę kaⷮtę irmza lõma maⷩ. kut_tuda torubiⷧli olęs kûldęnu, mäŋgmist jat_tuda soè uⷨdamist, siss_os vaist nârdęnu eiš kaⷩ aⷬmęttudę. tû os ękka nâru ânup_pâle. no męⷮlę onttęgi, sûr laⷧlu vaì mäŋgugûr kôn, kolmę piⷧlige laštas!

soè silmä oⷧlive, nigu läⷮterma[143] tulęgę käüdäs męⷮsa_vęren. ńä_ⷧlij_jo nî uⷧlu?, tuⷧlivę ękkat_taⷬrę sisse. peńi jûšk tuda sut pakku, pajast sisse, suźi tulⷧup_pajast kap_peńile järgi. siss_ikkęnu, kut_tuⷧi üleⷭ vęefti. ękvak_ku inemine, tsilkⷦęnus_siⷧmist vet maha?. mân elej_julgęnuk_kiäkki midägit_teⷮtä?. siss_oⷧ paⷬzilę minttü üleⷭ, sälⷮ aettu silmuⷭ kâla. tęⷨmaⷮtu rihe paⷬzi küⷧge üleⷭ. tiⷧlušsilę vaì riⷮpušsilę.

meⷮl unu iks kęnęli nuist sušsęst. soè oⷧlivęk_krⷷppęnu alaźi laüda uⷨdamäⷨdi vaⷧlalę. kaev_vanast oⷧlivę ęⷨnędę nⷮ kivis_säettüve, laüda paⷧgi ala eⷨnede. ja nigu suźi tuⷧlu?, tû kⷷppenu väⷧä ja ânu aⷨna siⷭse_ja soⷮpuⷮtęnu. lõnün_nⷮ sap_sap iks vaⷭta pęhku. ja sis laⷨba jälede peⷧlänü, paⷩdęnu ękkak_ku mügišnü, jõznut_lautta piⷮti. kaes_sis suźi tⷮdenü är? et laⷨba oⷨmave sizen. kaes_sis naⷦkanu vil sürębęs laⷩkma tüd mulkku_et tiä tulę sälⷮ uⷨdamäⷨdi alⷮ lautta. et tⷮä sä sⷮs sälⷮ sisse, vⷮ laⷨba väⷧä. ku oⷨmugu laüda manum_minttü, kaet_laⷨbⷮd męⷮsa ajamę, sis kaettu_et sûr mutk et, egas_suźi et jäⷮtä?, et tä iks ûze tulę, vⷮ laⷨba väⷧä. peremⷮs üttelnü_et: „eis_säm_mûd midägi, et ma_la aja vaⷭtsę kaška säⷧgä, jä lä lautta vaⷩtma," et kus_suźi tulę, sis tiä vet kiⷨnis_soè.

---

[142] muusikapala; [143] laterna

ja tuľlu^{k}‿ka^{t}‿tû̯ û̯ze. ťā̆ käü̆nü^{j}‿jo miťtu kẹr̀ᴅ, tiᴅä oľlu är^{ʔ} aettu ja. no käťte ka‿s̀ sā^{ʔ}. ku läťsive inemize^{ʔ}, tiä̀ läiťs är^{p}‿pak̀ku. sis̀ mi̯ṡ laŭᴅan muľᴅu‿maṅ ṷ̀tsẹ, nī suźi tuľlu ẹk̀va ja^{t}‿tsuzanu jäl^{ʔ} aňna sis̀se‿ja sop̆puťtẹnu eť: kas̀ lam̀ᴅīᴅ om̄. peremi̯ṡ âŕᴅ soè aňnast kiňni^{ʔ}, tah̀tsẹ nī eť tiä̀ tẹm̀ᴅas̀ äs̀te peṙze nī, pià sis̀se‿eť sis̀ rṷ̀k̇. sis̀ tulẹvẹ ap̆pi tẹzẹ^{ʔ} ja tap̀va är^{s}‿soè. nī sā̆lť väľlä‿ᴅṷlť. niᴅu ťä^{k}‿kẹv̀va kis̀kẹnu aṅᴅa piťti, nî suźi vizanu ẹk̀va^{k}‿kūma paza vas̀ta siľmi. naḥ, tiä̀ sūrẹ iřmuᴅẹ taìva‿ezäk̆kẹnẹ! jäì ik̀s suźi tap̀maᴅẹ‿ja, peremihe kas̀k pazaᴅẹ^{k}‿kôn, ja eìš ki̯ik̇ sû‿siľmä^{k}‿kûma pas̀ka täü̇ź.

KKI MT 76, 6—11. H. Keem, 1944.

KAKULAANE

Liis Kübar, 76 a.

259. Hunditõbi

laťsil oľ soèᴅẹᴅi. nū̆ťsksẹvẹ iṙmzaᴅẹ ja, paňᴅivẹ^{k}‿kiṙzma ku oiťku. ja ẹk̀ka unẹ‿ᴅā̆lť üles̀, es̀ sā^{m}‿mâᴅa suk̆kuᴅi. sis̀ koľm neľläᴅe ẹᴅaᴅuť käüťti tẹhuťtẹmẹn. panttu säŋ̆ᴅü lina sis̀se laiťs, sis̀s‿ezä läiťs nī tẹhuťtẹmẹ, laťsẹ ezä. paňᴅ laťsẹ säŋ̆ᴅü lina sis̀se, läiťs siňna^{k}‿kařja väreťte‿ᴅā̆le, kos̀t kari mẹťsa käü̇. sâl sis̀ koľm kẹṙᴅ rṷ̀k̇ke, ik̀s eť: „tẹhu·ju suźi mẹťsa, laiťs koᴅu^{ʔ}!“ nî koľm neľläᴅe ẹᴅaᴅuť nî sânᴅẹ[144] ik̀s koľm kẹṙᴅ tẹhuťtẹᴅu.

kae^{t}‿tu soèᴅẹᴅi tuľ tû̯ᴅeräst, eť naĭzẹ^{p}‿peľᴅäzive nuìᴅ sušsẹ. kohe ik̀s läťsive, soè ik̀s vas̀ta naĭźil. laťsẹ oľlive nī väèᴅe ärevele, ku iľma tuľlive. sis̀s‿üťteldi eť, ei^{s}‿sā^{m}‿miᴅäᴅi, tâl om̀ soèᴅẹᴅi. tâ pil siľmi üle pâ‿ja nū̆ťsk[145]. vaja tẹhuťtẹmẹ miňnä^{ʔ}.

KKI MT 76, 12—13. H. Keem, 1944.

KAKULAANE

Liis Kübar, 76 a.

260. Ütlemisi

suźi las̀kunu niᴅu am̀ᴅa lẹᴅizi, ik̀s plẹk̀s‿plẹk̀saᴅi am̀ᴅiᴅẹᴅẹ plak̆suťtẹnu, niù os̀ sõnü^{n}‿nuìᴅ lam̀ᴅīᴅ.

tā j â n käv̆ve pois̀mihen jo^{t}‿tiä̀ᴅe, üťte väľlä tek̀kive^{k}‿ki̯ik̇ tû.

laťsẹ^{t}‿tuľli iᴅä‿alaźi siňnä^{m}‿maṙju sû̯mä, seĭväve oma kẹťtù täü̇ź‿ja läťsive om̆ma tîᴅ.

---

[144] nõndasamuti; [145] nuuksub

no olt̀ jā̆nü^{k}‿ku üit̀s kęʙuk̆kęnę, sânᴅene nęrk̀‿ja närʙenu niu^{n}‿nîᴅź[146].
pühäne ā̆kkęnę, mi‿za ontte ta vana‿inemizeɢa jahit̆tę[147], *tâ jo lat̆sę aru sizen!*
vęt̆ta no męńi sûʙala[148] *pîmäɢine, peräɢęr̀ᴅ vĩjät̀ vaŋ̆ɢi, tap̆pęt̆tat̀ maha?, jā̆s̀ kiik̀ per̀räjâjile purę̆lᴅę!*

H. Keem, 1944.

TAGULA K.

Andrus Lõokene, sünd. 1878. a. Tagula külas Ande talus, kus on elanud pidevalt. Vanemad põliseid Tagula küla elanikke, naine pärit naabertalust. Rohke lugemusega taat, usin raadiokuulaja. Surnud 1964. a.

261. *Tõhala kirik

ma‿i^{t}‿tiä^{k}‿ko·naś . . . | ma^{k}‿kūl̀ì et̀ va·nàrah̆vaś üt̀si‿et̀[149] | *seò sa·ŋ̆ɢastę ke·rik̀ ol̆lęv tę·hàlę kerik̀ ol̆lŭ || kaś te·‿ij‿ole kû·lᴅunu? || va·nàrah̆vaś kę·nèlęzi | et̀ seò ol̆lęv tę·hàlę ke·rik̀ sa·ŋ̆ɢastęn || tę·hàlę ke·rik̀ jah̄ || jah̀ ę·ìɢe‿vanast ol̆lu || eɢa^{m}‿ma· tu·ᴅà ei^{t}‿tĩjä? | ma kūl̀ì va·nàrah̀va käeśt ||*

(HK: Ommi vanõmbidõ käest vai?) *eì no nā· i̯k̀s om̀ vašt mi·t̀męst pę·l̆vęst joʙà kû·lᴅunu || eɢăś va·ńemʙe tuᴅà eś nä·ève | sâl‿om̀ mi·t̀mast pę·l̆vęst ik̀s tū̯ ju·t̄ jā̆nü || ko·naś‿tu sa·ŋ̆ɢastę nimì om̀ sānù‿ja ko·naś ta tę·hàle ke·ŕk̀ om̀m‿ol̆lu^{s}‿sa·ŋ̆ɢastęn‿ja || — — —*

(HK: Aga sii sama kotusse pääl iki?) *no·h̄ | tu sa·ma kot̆tussę‿ʙā̆l kü·l^{n}‿näet̀ | ta‿m̀ ü·mȁrik̀ ś . . . || et̀ na·ištę̀rah̀va ol̆lęv eṅᴅä pę·l̀liɢę ka·ṅᴅunu tol̆lę mâ· miś ü·mȁrik̆kuś nī . . . || om̀ väk̀ke*[150] *niɢŭ ko·ńt̀ || e·nämʙüzi kut̆sut̆tęś ik̀s ko·ńᴅik̆kęnę et̀ ko·rèʙ*[151] *om̀ | tęzęst ik̀s ko·reʙ || ja·h̄ ja | ke·rik̀ | tu pla·t̆sì‿ʙā̆l || ku·^{p}‿pal̆lù sā̆l ę·ìɢust om̀ | tu·ᴅà ma ka· ei^{t}‿tĩjä || ku·^{p}‿pal̆lu sā̆l lo·r̆ri om̀ || ni·ɢaùɢele ma‿ś‿nä·e^{k}‿ke·rik̀ ol̀l‿ik̀s e·ńnè mi·ńnù ||*

EMH 358. H. Keem, M. Must 1961.

TAGULA K.

Andrus Lõokene, 83 a.

262. *Nahaparkijad, rätsepad, saapajuudid

(HK: Aga kas sa olt nännü ka kudas tu naha pesmine käü?) *o·lę̀ nū̆ᴅ nä·ńnü^{k}‿kü·l̀l‿aɢà . . . || na·h̀k pańᴅaś ik̀s e·ńne tet̆täś li·ɢę̀z | ja‿ś pa·ńᴅaś | tet̆täś ni·zuk̆kęnę ve·t̆tel̀ ta·ìnaś | niɢù rü·ȁ | ja·hust || rü·ȁ jahust*

[146] niin; [147] jändad; [148] suutäis; [149] ütlesid et; [150] tavaliselt kj. ütleb *väk̀kene* 'väike'; [151] kõrgem

te·ťtäs̀ | eɢà ke·zvȁ jahust eì sā·ḱki jo na·hà pe·s̀mizes̀ || ja·h̄ | ku‿ᴅà joʙà si·s̄ | om̀ pa·ras̀ a·p̌pụ̀‿ja si·s̄ paňᴅas̀ na·ha^{s}‿si·s̀se || ka·řvàʙụ̄ľ paňᴅas̀ kā̄neťtes̀ si·zè‿ʙōlẹ ja || ja tụ̂· mis̀ sā̄l jälle tu na·haʙụ̄ľ vä·ľlȁn om̀ | vaì li·hà . . . liɢì li·hàᴅ || tụ̂· om̀ pâ·l | eť ka·řva^{m}‿muťᴅu sāva jo jü·vȁɢẹ[152] *ko·k̀ku | kes̀ neìᴅ si̥·s̀ | joùᴅzẹ ä·r^{p}‿puhastẹᴅẹ || mẹ·ńì vị̂ŕ nū̄ᴅ jā̄·s̀ | tụ̄ pe·rän sis̀ | krā·ʙiťtẹᴅẹs̀ pu·h̀tas̀ | ka·^{k}‿kā·rzìɢẹ*[153]*‿ja || ja o·m̀ɢi || s̀‿kaľjas̀ jä·řɢi konas̀ | tu na·hà | kō·mẹ^{l}‿la·h̀ti oľlẹ̀v || mis̀ pā̄·lt̀ täl näeť ä·rȁ aľjas̀ | vi·ḱkaťtiɢẹ || vi·ḱkaťtiɢẹ | kuis̀ ke·ľleɢi käèn om̀ mẹ·nẹl mẹnè ra·ùᴅ vah ||*

ma‿lẹ̀ nä·ňnü^{k}‿kuis̀ sîn mä·èl tâ· || ka· ü·ťs om̀ na·hà pešjä || tụ̄ pes̄ pe·h̀miᴅ na·h̀ku || eňnemʙe sî·n | ve·nèleze oľli^{p}‿pešjä‿s̀ | piᴅit ja·hù vị̂mä || ja·h̄ || ni·ʙaľlù ku‿ᴅà sā̄l sis̀ | neìl i·ɢȁ‿üťtel oľl‿a·řvaťtu | na·hà‿ʙā̄lè || ja^{k}‿ku sị̄ ẹ·ĭɢẹ vanast ku neìl na·hà (parandab:) *vi·ľi . . . sa·ĭjà oľ i·ɢäl pụ̂·l | vẹťtunu ku^{p}‿pa·ľlụ̀ | sis̀s‿es̀s‿o·lẹḱki || sis̆‿ta ešs‿o·s̀tsẹ nī || ma·šsat pa·ľlalt na·hà‿is̀t | kas̀ ka·ťsküm̆menᴅ vaì ko·ľmɢüm̆menᴅ vaì vî·ś-kümenᴅ ko·p̀kať vah || nî· niɢu^{t}‿ta sis̀ ke·ľlèɢil o·ľ kos̀kil || ja mẹ·ńi teḱ pa·rèʙeť tụ̂ᴅ | mẹ·ńì teḱk‿a·ľvẹmʙẹť tụ̂ᴅ || mẹnẹl oľ vä·èɢe pe·h̀me‿jă i·lustẹ pes̀tü | ja mẹ·nẹ̀l oľ tu·ĭma? || e·s̀s‿aja tuᴅa pā̄·lt̀ kō·mẹť ä·r? ||*

(HK: Kõgõpäält ta pand likku sinnä . . .) *nō·‿ja | ta paňᴅ li·k̀ku‿ja teḱḱ‿üťle‿ť li·ɢẹ̀z nahà | ja si·s̀ paňᴅ a·p̌paťtus̀sᴇ*[154] *|| ja pe·rän pańtti sis̀ | ku‿ᴅa jo ka a·p̌paťtuzẹst vä·ľlä vẹť ja ä·r^{k}‿kuľvať ja‿sis̀ ka·ì‿ja | ku‿ᴅù kō·mẹ^{m}‿mis̀ pā̄·lt̀ ja tụ̂· | ma·hà aìjẹ ki̥iḱ tụ̄ | î·ŕᴅ || ja si·s̀ | pa·ňᴅ . . . | ma·‿näì ku sîn mẹ·ńì va·nà pe·s̀se si̥s̀ tụ̄ paňᴅ kẹ·ṙᴅap̌paťtus̀sᴇ*[155] *| paňᴅ jä·ľle ü·vȁ pā̄lè ja | paňᴅ jä·l^{k}‿ko·k̀ku ja ni·ḱkàni*[156] *ku kụ̂·mẹ la·h̀ti vẹť-tis̀*[157] *|| si·s̄ liťsẹ nî pā̄·lt̀ tru·ľlin maha || ja·h̄ || tu kō·mẹ^{j}‿ja ja·hù‿ja mis̀‿säl kô·n o·ľ‿ja ä·r^{k}‿kuľjùnu‿ja || ku·ĭvalt̀ | eɢa tä sis̀ . . . li·ɢẹ̀ᴅa äntt‿es̀s‿olẹ^{k}‿ku‿ᴅa a·ì pā̄·lt̀‿tuᴅà ke·ľmeť ||*

(HK: Kudas ta tedä sis . . .) *paňᴅ nizuḱkẹnẹ pe·ńḱ oľ teľ || peŋ̆ɢi pâ·l o·ľ kẹřrast || tẹ·nẹ̀ oťs oľ ko·rẹmʙ | t‿oľ va·s̀ta sîn ri·ṅᴅu | tẹ·nẹ̀ oľ ma·ᴅà-lan | s̀‿muɢu li·ťsẹ i̥ḱs ẹňnẹ̀ || ja ka·ì | kos̀ jahu oľ pâ·l‿ja | ja nî·viźi si̥s̀ | sa·ìɢi nah̀k pu·h̀tas̀ | tu kōmẹ̀ ä·r? ||*

(HK: No tuu oll nii, kaska nahku tetti . . .) *ka·s̀kanah̀ku ja·h̄ | la·m̀-ʙanah̀kᴜ ja·h̄ ||*

---

[152] jahukördiga; [153] kraasiga; [154] murdeomane *ap̌paťtus̀te*; [155] s. t. kordas hapen damisprotseduuri; [156] niikauani; [157] murdeomane *vaľla vẹť*

(HK: Ja kas külän sis ummõldi neid esi ärä ka vai?) *rä·ʲtsebä käv-ve^{s}_siš kü·llä_bitti || o no·ʲd oʲ mi·ʲtù tükki || kä·vve iks u·mà | kɜ̃·r ì oʲlive_ja_ks omà to·ʲlʲibū oʲ li·gì_ja || ja oʲ ma·ššin ka· vʲl || tʲù· ku ma·nakšę nä·gème || no_gu tuʲ na·hàdû | na·hàdû || ku tuʲ rî·dedû*[158] *siss_oʲ jälm_ma·ššìnaga || ja nî·vizi sʲšs_o·ʲ || kä·ŋkšebä*[159] *oʲli_ja rä·ʲtsebä oʲli || e·nämbüzi rä·ʲtsebä oʲli ĕ·štleze? || ja jū·di oʲli sä·ppadegìjä | nʲt^{t}_tekki^{s}_sä·ppit || jū·di ka· kävve | ja·h || ja oʲli mę·ńì nuišt ka· rä·ʲtsep || vä·ège vä·hä rä·ʲtsepp̆ä küʲ ||*

(HK: A no kuis juudi talun toime tulliva, nä ei süü jo kõiki?) *se·ì se·ì || ega^{t}_ta ę·lù_aìg sâ·l ess_olę^{k}_ku_da es ta·hà_ja vęìdzę e·dèzi ka·h miñnä || tʲū oʲ tiä o·mà a·zì || miš_täl sis sâ·l ɜ̃·leʲte*[160] *noh || ku_da ei sʲû· vę·t . . . pidì telʲl_e·rä ka·ʲttàl eiš olème || o·ʲ ka·h || pe·ris lä·bì_läbì jū·dil o·ʲ e·rä kaʲtàl | väkkene va·žìnę*[161] *ka·ʲlakkęnę || sâ·l ta sis vęìdze kį·ttä endäle męnè mu·na_ja mû·d || no_ʲt e·gà_da mû·d sei su·ppi | li·hà sei_da kį·kkę agà ʲtsi·àlihà es . . . || ʲtsi·à li·hà ta_s ta·hà nì ||*

(HK: Nii et saapajuudi nuu kõndseva kah sis . . . ?) *ja·h || sulʲl_oʲli na·hk va·ʲlmiš_ja | tʲû·du joba_ja || vęeʲtti mę·dì*[162]*_ja | ja tekkive e·iš vʲl pʲû·št li·štì*[163] *ka·h || su ja·là jäʲgi_ja || lʲû·di sä·ppa_s va·ʲlmiš_ja ańtti sullę kä·ʲttę ||*

(HK: Tekk tervele perele?) *nî·_nigu sä· ta·htsęì | kuis tʲū ję·ùd o·ʲli || kes kį·ʲgilę pe·rèle sä·ppiʲ | käs la·ʲtsìlę vaì nu·ʲlę sä·ppid joùdzęt teʲtă || ko·št | ko·z_na vä·ʲllä vęettęzę || si·ss_oʲli raʲhvas iks va·èzęmeę va·št | ma a·ʲrva ||*

(HK: Tuda küll, ega latsile vast es tetä neid . . .) *ä· | la·ʲtsę^{k}_käve^{p}_pa·ʲlil jalul || lu·mì ke·ì*[164] *ku la·šti vä·ʲllä || jo·bà ku kʲû·ʲli läʲtsi | no si·s pidì pa·šlas*[165] *olème || tsʲû·g vaì pa·šlas — — — || noh kõ·ʲlìn es sä·^{t}_tęištę*[166] *|| — — — ess_o·lę änt ko·hè mi·ńnä^{k}_ku ja·lal kü·ʲlm | sa_s sä vä·ʲlläm tęištęgę o·ʲlla_jo ||*

EMH 358. H. Keem, M. Must, 1961.

---

[158] murdes *rę̀vadû*; [159] kingsepad; [160] s. t. vahtida; [161] vaskne; [162] mõõt; [163] liistud; [164] kees; [165] moonutatud kirjakeele sõna; [166] teisiti.

LISAD

SÕNASTIK*

ава/ma, da-inf. *-ɒa* Ran, Nõo, Kam — kinni rabama, krahmama, ahnelt haarama

авɛnɒi/ǩ, g. *-ǩku* Puh — habemik

авi/ma, da-inf. *-ɒa* — ahmima, ahnelt enesele kiskuma

aĕnaŋɢ Rõn ~ *aĭnaŋɢ* Ote, San, g. *-u* — heinategu, heinaaeg

ahenɒa/ma, da-inf. *-ɒa* Ran, Puh — hädavaevu, uduselt nägema

aḣk, g. *aha* — hall */-i/*

aḣkaťta/ma, da-inf. *-ɒa* Rõn — lõõtsutama

ahun, g. *-a* — ahven

aĭnaŋɢ vt. aĕnaŋɢ

alale Kam, Võn, Rõn, Ote, San ~ *alali* TMr, Ran, Puh, Nõo, Kam — alles

alaži San — alati

alaťtu — vilets, vaene, väheväärtuslik (peamiselt riide ja toidu kohta)

alˇ, g. *alli* — halltõbi, malaaria

alˇ/ɒūlitse pl. Nõo, Kam — kerged kõhetud terad, vilets vili

aĭle, g. *aĭle* Ran, Puh, Nõo — hall */-a/*

ame, g. *aṁme* — särk

aṁme/jaǩ — naistesärgi takune alaosa

aṗpaťtu/ṡ, g. *-ze* Nõo, San — hapendatud jahusegatis

ara/ǩ, g. *-ǩka* Nõo — hõrakas, punane sõstar

ariвū pl. — (õlg-, roogkatuse) katusemalgad

ari/ma KodKav — haarama, kahmama

arinema — harjuma

aŕjama, da-inf. *aŕjaťta* Puh, Nõo, Rõn — nööpaugupistes õmblema

aŕjenɒa/ma, da-inf. *-ɒa* Ran, Rõn — harima, korrastama

aṡk, g. *azu* Kam, Ote, San — pühkmed, prügi

aṡkuṅi/ǩ, g. *-ǩku* San — pühkmehunnik, prügihunnik

* Üldtarvitatavail sõnadel kohaviide puudub. Erinevalt tavalisest järjestusest antakse pikavokaalsed sõnad lühivokaalsete järel. *i̯, u̯, ü̯* eelnevad vastavatele kõrgetele lühivokaalidele *i-le, u-le, ü-le, i̯* järgneb *e̯*-le või *ē*-le.

ašsak̆ku pl. Ran — viletsad sasitud viljakõrred

at̀ma, da-inf. *at̀ta, mi̯à at̀ta* — 1) ahtma, vilja partele kuivama seadma; 2) võrku vette laskma

at̆tu/s̀, g. *-šse* — ahe, partele kuivama seatud vili

ānet̆ta/ma, da-inf. *-ᴅa* Ran, Puh, Nõo, Rõn — vinetama, kergelt pilve tõmbuma

eᴅimälᴅ ~ *eᴅimält̀* — esmalt

ehits, g. *-e* Ote — esik

eiš ~ *eš̄* San — ise

el̀ᴅuzi Nõo — helduse tõttu, heldest meelest

eli Ran, Puh, Nõo, Kam ~ *el'ü* Võn, Ote, San — hääl

el̆lät̆tä/mä, da-inf. *-ᴅä* Rõn — hellitama, poputama

el̆lät̆tä/mä, da-inf. *-ᴅä* Ran, Puh — paistetama, tursuma

elulᴅ — Ran, Puh, Nõo, Rõn — elusalt, elusast peast

eläjäs̀, g. *eläjä* — veis, kariloom

emät̆te/s̀, g. *-ze* Puh — söögikõri

eŋ̀ɢi̯aìɢ Puh, Nõo — surnute mälestamise aeg, algas nädal enne mihklipäeva ja lõppes nädal enne mardipäeva

eŋ̆ɢu/lī̯r, g. *-lēri* Puh, Nõo — hingekõri

eñnat̆ta/ma, da-inf. *-ᴅa* Nõo — aimama, ette nägema

eñnat̆tu/s̀, g. *-ze* Nõo — ettenägemisvõime, aimus

eñne ~ *eñneᴅe* ~ *eñneɢi* — ainult, vaid

enämʙiᴅe — enamasti

enämʙüìzi Kam ~ *enämʙüźi* San — enamasti

erits, g. *-e* Võn — kelm, halb inimene

er̀ne pl. Kam — rõuged

es̄ — eks

eš̄ vt. *eiš*

eš̆siŋɢ, g. *-u* Kam — eksimine

eš̆su/ma, da-inf. *-ᴅa* ~ *es̀sü/mä da*-inf. *-ᴅä* — eksima

ī̯s̀päìv ~ *ī̯s̀pä* — esmaspäev

iɢä̯alaźi San — alatasa, ühtepuhku

ih̀kma, da-inf. *ih̀ku* Puh, Nõo — ihuma, tahul või käial teritama (mingit terariista)

ik̄, g. *ik̆ku* — nutt

ik̀ma, da-inf. *ik̀ke* — nutma

ik̀s — ikka

il̀ᴅa — hilja

il̆la/ne, g. *-tse* TMr, Puh, Nõo, Ote — hiline

il̀lu/ma, da-inf. *-ᴅa* Nõo — hõljuma (kasutatakse paaris *e̯l̀luma*-verbiga)

il̀mli/k̀, g. *-k̆ku* ~ *-ɢu* Kam, Ote — ilmatu, erakordselt suur

imat̆ta/ma, da-inf. *-ᴅa* Ote, San — imaldama, keeva vette segatud jahu magusaks tõmbuda laskma

imet̆tä/mä, da-inf. *-ᴅä* — imestama

iñᴅzväle Ote — irevil, erakordselt nähtaval (näit. sooned kõhnuse tõttu)

iri/jal̀ɢ, g. *-jala*; *iri/vařz*, g. *-vařre* Puh — sääsavõrgu küljes olev latt, mille abil võrk vette surutakse ja veest välja tõstetakse
izaťtanu Ote — isune, näljane
ivä/iuk̀, g. *-iŭɢu* Nõo — toidukübe
ivä/lîm, g. *-lēme* Ran vt. *pīmäʙuᴅer*
īle, g. *îlɢe* Ran ~ g. *īle* Puh — klaasitaoliselt sile ja läikiv

jaèleh̀t ~ *jaheleh̀t* Võn — seakapsas (Cirsium oleraceum)
jak̄, g. *jak̄ku* — jagusus, jätk; liikmekoht
jak̄kup̄päìv Nõo — kalendritähtpäev, 25. juuli
jak̀sa, g. *jak̀sa* Nõo, Rõn, San — jagus
jalalav̆va/k̀, g. *-k̄ku* Ote — tallalaud (vokil)
jal̀ɢpû Puh — tallalaud (kangastelgedel)
janttal, g. *-i* Nõo — janditamine, müramine, hullamine
joh̀t Ote, San — küll mitte
jom̆ʙili/ne, g. *-ze* Nõo — jomplik, tombuline
jōvi/k̀, g. *-k̄ke* ~ *-k̄ku* — sinikas (Vaccinium uliginosum)
juʙi Puh — muistne meeste pihtsärk, kuub
juńt̀, g. *juňᴅi* Ote — pikk põhuhunnik
juŕs̀, g. *juřzi* San, *jürs̀*, g. *jüřzi* Rõn — kanepitemp
juťtu/s̀, g. *-šse* — jutlus

jūreťtu/s̀, g. *-ze* — eelmisest leivateost leivanõu põhja jäetud taignatükike
jäleᴅe San — koledasti
jäľeᴅäᴅe Ran, Puh, Nõo — koledasti
järitsi San, *järitsiᴅe* Ran — järjestikku
jürs̀ vt. *juŕs̀*

kaʙel, g. *-i* KodKav, TMr, Ran, Puh, Kam, *kap̆pel*, g. *kaʙeli* Nõo, Rõn, Ote, San — surnuaed
kaʙel, g. *kaʙla* — nöör
kaʙla/ne, g. *-tse* Ote, San — nöörist tehtud
kaĕvu/liŋ̀ɢ, g. *-liŋ̆ɢu* TMr — kaevuvinn
kaheťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ran, Puh, Nõo, Kam, Ote — kurja silmaga vaatama, nõiduma
kaheťtu/s̀, g. *-ze* Nõo — kurja silma nõidus
kahi vt. *kařjaɢahi*
kah̀kveli Puh — kohkunud
kah̆maťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Rõn — õhukese kilega kattuma, tuhmiks muutuma (näit. silmad)
kah̆ru/ʙeřze, g. *-ʙeŕze* — unkaauk
kah̀v, g. *kah̆vi* Ran, Puh, Nõo — löök, hoop
kah̀vma, *da*-inf. *kah̀vi* — pilduma; peksma
kak̀kame, *da*-inf. *kak̆kaᴅe*; *kak̀same*, *da*-inf. *kak̆saᴅe* San — kord või paar tõmbama

kal̀ᴅzu pl. — püksid

kal̀ᴏ, g. *kale* — kõva, karm, paindumatu

kamara/razu, g. *-razva* — pudruks tambitud pekk

kamp̀sun, g. *-i* — lühike ligipihta naistejakk vanasti

kanari/k̀, g. *-k̆ku* — kanarbik

kaňᴅik̆ke/ne, g. *-ze* — mõisa kandikoha rentnik

kaňᴅzi/k̀, g. *-k̆ku* Ran, Puh, Nõo — leivapätsi küljest lõigatud suurem tükk

kaŋ̆ᴏla‚alu/ne Puh, Nõo, Rõn ~ *kaŋ̆ᴏli‚alo/ne* Võn, g. *-tse* — kaenlaalune

kap̆pust, g. *-a* Ran, Puh, *kap̀st*, g. *-a* Nõo, Võn, Ote, San — kapsas

kap̀stmârjaʙäìv Nõo — kalendritähtpäev, 25. märts

kar̆ja/ᴏahi, g. *-ᴏaȟja* Ran, Nõo — külakarjase poolt karja terviseks joodetud viin või õlu; külakarjase ja karjaomanike pidulik koosviibimine enne karja väljalaskmist kevadel

kar̀man, g. *-i* — tasku

kar̀s, g. *kar̆zi* KodKav — heinavõrk, -märss

kaṡk, g. *-a* Nõo, Kam, Võn, San, *kaṡsuk̀* ~ *kaṡk*, g. *kaṡka* Puh — kasukas

kaṡt/ma, *da*-inf. *-a* — sõtkuma (tainast)

kaṡtu/ṡ, g. *-ṡse* — kaste, soust

kat̆si/ʙäìᴅi ~ *-ʙäĕᴅi* ~ *-ʙā̆ᴅi* Puh, Nõo ~ *-ʙäìᴅe* Ote — kaksipidi, kummalgi pool

kaŭᴅe ~ *kaŏᴅe* Nõo — ümberkaudu, ääri-veeri

kaùᴏu San — kaua

kâl, g. *kālu* — 10 puuda (linade kaaluühik)

kâl̀, g. *kāli* TMr, Puh, Nõo — valge riie, millega surnu kaetakse

kālaʙā̆li/ne, g. *-ze* Puh — kaelus

kâlʙū — kaelkoogud

kâlᴅaᴏu/ne, g. *-tse* Ran, Puh, Nõo — krae

kâlu Nõo — mingi raskuse tõttu kaldu

kârᴅe pl. — katuse alumine serv, räästas

kârᴅe‚alu/ne, g. *-tse* — räästaalune

keŕksä/nt̀, g. *-ňᴅä* Nõo — kirikisand, pastor

kezi, g. *kezvä* Ran, Puh, Nõo, Võn, Rõn *kezev*, g. *kezvä* Kam — oder

kezvä‚uha/k̀, g. *-k̆ku* Nõo — odraokas

kị̂ʙ/lị̂r, g. *-lēri* Nõo — kirumissõna väga elavaloomulise lapse kohta

kị̂ppama, *da*-inf. *kēʙat̆ta* Ran, Nõo — jalgu järel vedades lonkamisi liikuma

kiʙu, g. *kiʙu* — rutt, kiirus

kiᴅu, g. *kiᴅu* Nõo — kits (lastekeelne hellitussõna)

kiȟk‿kaȟkveli Nõo ~ *kiȟk‿kaȟkvele* Võn — ärevil

kiȟ|koȟnd, g. *-koȟnna* — kihelkond

kiȟker|bil', g. *-billi* Nõo — tikerber, karusmari

kiȟkerdä|mä, *da*-inf. *-dä* KodKav, TMr — vaevaliselt kõndima, koperdama; midagi rasket veeretama või lohistama

kiȟkiȟtä|mä, *da*-inf. *-dä* Nõo, Kam — leost võetud linu istutama, peokaupa kikki seadma

kil'l', g. *kil'da* — kild

kiŋȟk‿koŋkkadi Nõo — takerdudes, komistamisi

kiṅmä, g. *kiṅmä* Ran, Puh, Nõo, Kam — kindel

kiṅner, g. *kiṅdre* — õnnal, põlvetagune õõnsus

kip', g. *kipp'i* TMr, Puh, Ote — kibu

kipp'en, g. *kibena* — kübe

kipp'est(e) ~ *kipp'este* Puh — kiiresti

kipp'ikke|ne, g. *-ze* Ote — väike kibu

kiř'omä, *da*-inf. *kiř'oi* — kirema, laulma (kuke kohta)

kiřma|s', g. *-sse* TMr, Nõo, Kam, Võn — külapidu, simman

kiřzaȟta|ma, *da*-inf. *-da* Ote — heledasti karjatama

kiřzma, *da*-inf. *kiřzu* San — heledasti karjuma

kištu|ma, *da*-inf. *-da* — kustuma

kištuȟta|ma, *da*-inf. *-da* — kustutama

kiȟma, *da*-inf. *kiȟta* — kiitma; ütlema

kiȟtu|s', g. *-sse* — kiitus

kiüde‿kaöde Nõo — ääri-veeri

kivilaùdi TMr — käsikivi

kîr'o, g. *kîre* Nõo — leek

kîzabüìdmi|ne, g. *-ze* TMr — muistne jõulumäng

kîzama, *da*-inf. *kîzaȟta* Võn — kiusu ajama

kobaȟte|me, *da*-inf. *-de* San — (kokku) kogunema, korjuma

koda, g. *kuà* — suveköök (püstroigastest koonusjalt laotud või palkidest sauna otsa ehitatud)

kòe Ran, Puh, Nõo — ennäe

koekki Puh, Nõo ~ *koheȟki* Ote — kuhugi

kohe — kuhu

kohel, g. *-a* Võn — kohe, kobe

koheȟtu|s', g. *-ze* Võn, Ote — leivajuur, segatud ja kerkima pandud tainas

koȟkma, *da*-inf. *koȟki* Võn — kohisedes paiskuma (näit. vesi)

koȟkveli Nõo — ehmunult ärevil

kohune|ma, *da*-inf. *-da* Rõn, San — hapendamisel või kuumutamisel peale kerkima (näiteks hapupiim)

kohuȟta|ma, *da*-inf. *-da* Rõn, Ote, San — kuumutamise teel hapupiimast kohupiima valmistama

koissu|ma, *da*-inf. *-da* KodKav, TMr — kosuma, priskeks muutuma

kolɢa, g. *kolkma* — murtud linapeo

kolɢits, g. *-e* — lõuguti

kolk, g. *kolɢa* — nurk

koller, g. *-i* Nõo — koolera

kolmandi/k, g. *-kku* Nõo, Rõn, Ote — ümmargune painutatud kerega nõu, mis mahutab terve puuda, s. o. 1/3 vakka

kololi/ne, g. *-ze* Võn — mõisa rendikoha pidaja

konaɢina Nõo — mitte kunagi

konaɢeɾɒ Puh — kunas, millal

koŋk, g. *koŋɢu* Nõo, Ote — konks

koñ Ote, San — kus

koñneɢi Ote, San — mitte kuskil

koñt, g. *koñɒi* San — küngas, kõrgem koht

koñtlikka/ne, g. *-tse* San — künklik, ebaühtlane, kõrgemaid kohti täis

koṕ, g. *koṕpa* Võn, Ote, San — kulp

kora vt. *kura*

korkvale Ote — kohevil

košk, g. *koze* — paks okaspuu koor

koššeɢi ~ *koššeɢine* — kuskil(e)

koštegi — kustki

kotta/k, g. *-kku* KodKav — vana saapatohl

kottal, *-e*, *-t* — kohal, -e, -t

kottu Ran, Puh, Nõo — kodus

kottu/š, g. *-šse* — koht

kottušsiɒe — kohati

kõɢutta/ma, *da*-inf. *-ɒa* — koogurauaga kaapimine (nahka)

kõlesklemi/ne, g. *-ze*, *kõlesklemize äɒä* — langetõbi

kõletta/ma, *da*-inf. *-ɒa* Nõo — suretama, surra laskma, (kellegi) surma ootama

kõme?, g. *kûme* San — kõõm

kõmits, g. *-e* — osmik, kuur, varjualune

kûɒzli, g. *kûɒzli* Puh, Nõo, *kûtsli*, g. *kûtsli* Kam, San — koonal

kûppa/ma, *da*-inf. *kõʙatta* Nõo — vaevaliselt edasi liikuma, lonkama

kraè, g. *kraè* Nõo — leivaküna kaarjalt nõgus jalgadega alusraam

kraikka, g. *kraikka* Nõo — kokkukäiv ajutine voodi

krava/t, g. *-tti* — otsapidi nurka ulatuv laudadest magamislava

krîɒzmä, *da*-inf. *krîɒzi* Kam — kriuksuma

krîmavile Rõn — marraskile

kroʙi/ne, g. *-tse* Puh — krobeline

kroppelɒaja TMr — posija, lausuja

kreñɒze, g. *kreṇise* Puh — kõrbenud karvatüükad ja mustus

kuhvri, g. *kuhvri* Võn — hilisem kumerakaaneline raudvitstega rõivakirst

kuivu/š, g. *-ze* Ote — viljakuivatusruum, kuivati

kuk, g. *kukku* — käbi

kukkar, g. *kuɢara* Ran, Puh, Nõo, Kam — linakupar

kukru, g. *kukru* — kukal

kul̀lema, *da*-inf. *kul̀lelᴅa* — kuulama

kul̓u, g. *kul̓u* — kalkun

kumaruzi — kummargil

kumasta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Ote, San — komistama

kuńs̀tma, *da*-inf. *kuns̀ti*, *mià kunšti* Nõo — kunsti pidama, nõiduma

kura ~ *kora* — vasak

kuŕs̀t, g. *kuršti* — nuust (linu)

kuru, g. *kuru* — nurk

kuziɢuk̀la/ne, g. *-ze* — sipelgas

kuziräĕᴅzi/k̀, g. *-k̆ke* ~ *-k̆ku* Ran, Puh — sipelgas

kęĕvisti/k̀ Nõo, Kam, Rõn ~ *kęĭvisti/k̀* TMr, Võn, San, g. *-k̆ku* ~ *-ɢu* — kaasik

kęìv, g. *kęĕvu* ~ *kę̄v́o* ~ *kęjo*, *kęjo*, g. *kęjo* — kask

kęlkkalu/ne, g. *-tse* Kam — aganik

kęlk̀sna, g. *kęlk̀sna* Kam — pidev kõlksumine

kęm̆mel̓ᴅ ~ *kęm̆mel̓ɢ*, g. *-i* Võn — kõvera teraga nuga (õõnestamiseks)

kęp̆put̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Kam — kergelt koputama

kęr̀ᴅ/leìʙ, g. *-leĭvä* Ote — leivataignast kanepi- või lihatäidisega rullpirukas

kęr̆ɢa/s̀, g. *-šse* Puh — kõhrjas

kęr̆ne/t̀, g. *-t̆ti* Ran — lahja kondine olend, kõrend

kęru Ran, Puh, Nõo — kõrvu, kõrvuti

kęruli/ne ~ *kęr̆vuli/ne*, g. *-ze* Nõo — külakarjase abiline

kęrut̆tama Ran, Puh, Nõo, Kam, Ote — täidisega täitma (näit. leivataignast rullpirukat); lisama, sekka segama

kęrut̆ti/s̀ Puh ~ *kęrut̆tu/s̀* Ran, Nõo, Ote, g. *-ze* — leivataignast rullpiruka täidis

kęr̆vuli/ne, g. *-ze* Puh — leivakõrvane

kęr̆vuline vt. *kęruline*

kęt̆tar, g. *kęᴅara* Puh, Nõo — vastandvolt (hum.)

kęt̆tuk̆kile Ote — kõhuli

kęv̀va Võn, Ote, San — kõvasti

kę̄rastama Võn, *kę̄ristama* Ran, Puh, Nõo, Rõn — rahulolematult toitu valima, toidu juures nurisema

kę̄rit̆ta/ma Nõo ~ *kę̄rut̆ta/ma* Puh, *da*-inf. *-ᴅa* — ehisnöörist silmustega kaunistama

kę̄rit̆tu/s̀, g. *-ze* Nõo — ehisnöörist silmuste rida

kî̯r, g. *kę̄ri* Nõo ~ g. *kę̄ru* Puh — ehisnöörist silmus

käȩ̀är̀rä Rõn — mõisahärra, renditalude omanik, kes rendilepingule allkirja andis

käh̆mä/k̀, g. *-k̆ku* Rõn — kobar, salk

käh̀ʀ, g. *käh̆ri* — mäger

kähäri/k̀, g. *-k̆ku* TMr — tihe salk, hunnik

käk̀mä, *da*-inf. *käk̀ki* — peitma

käŋɢitse pl. — jalatsid, jalanõud

käŋ̈ɢmä, *da*-inf. *käŋ̇ɢi* — jalgu kängitsema, jalatseid jalga panema
käŋ̇ksep̆pä siľmä suškmine TMr — jõulumäng õlest keeratud nuustidega
kärä|k̇, g. *-k̆ku* Nõo — kobar, salk, kimp
käšk Ran, Nõo, Võn, Rõn, *käšsik̇* ~ *käšk* Puh, g. *käšku* — kibu
kā̆näťtä|mä, *da*-inf, *-ɒä* Puh — järsku väänama, nikastama
kör̆ɒi|k̇, g. *-k̆ku* Puh — krookeline
kör̆ɒiťtä|mä, *da*-inf. *-ɒä* Nõo — kurrutama, krookima
kör̆ť, g. *kör̆ɒi* Ran, Puh, Nõo — kurd, krooge
kör̆ť|käiṡ, g. *-käisse* Nõo — lai kroogitud varrukas
kör̆ťmä, *da*-inf. *körtti*, *mià kör̆ɒi* Puh, Nõo — kurrutama, krookima
közerɢ, g. *-u* Rõn — nahatäis
kō̆ɒzäk̆keli Ran, Puh — küürakil
kō̆rän Ote — küürus
kū̆ťsä (kiṡkma) Ran — küüru, külmast kõveraks (kiskuma)
küɒ̇zä|mä ~ *küɒzä|mä*, *da*-inf. *-ɒä* — küpsetama
küìnɒleʙäìv Nõo — kalendritähtpäev, 2. veebruar
küìnɒu|ma, *da*-inf. *-ɒa* — jätkuma
kük̆kiťtä|mä (liñnu) vt. *kik̆kiťtämä*
külimi|ť, g. *-ťtu* — painutatud kerega puunõu, mis mahutab 1/3 vakka vilja
küľm|ɢam̆mer, g. *-ɢam̆ʙre* Ote — sahver
küťse, g. *küɒ̇zeɒä* Nõo — küps
kū̆närʙā̆ TMr, *kū̆näṡpā̆* Ran — küünarnukk

lahanɒi|k̇, g. *-k̆ku* Puh — lõhandik, lõhestatud puupoolik
lahe, g. *lah̀ke* — lõhe, pragu
lahi, g. *lah̆ja*, p. *lah̀ja* Nõo — 1) lahja; 2) torikuliste alumine mittesöödav osa, mis nn. seenelihast eraldatakse
laìɒ, g. *laĭja* Võn — vene äär, parras
laìnama, *da*-inf. *laĕnaťta* Puh — neelama, neelatama
laiťskene vt. *laťskene*
lak̇ka — laiali; *lak̇kamʙiɒe* Ran — laiemale
lam̀mema, *da*-inf. *lameɒa* Ote — pikali heitma
lañɒziťta|ma, *da*-inf. *-ɒa* — peksma, lõhkuma
laò, g. *laò* TMr, Nõo, Kam — rehealusepealne
lap̆, g. *lap̆pi* Ote — õhuke siledaks tahutud laud
lap̀ju, g. *lap̀ju* — labidas
lap̆puli|ne, g. *-ze* Võn — kutsumata pulmavõõras, kontvõõras
lap̀pu|ma, *da*-inf. *-ɒa* Rõn — loksuma
lap̀ri|k̇, g. *-k̆ku* ~ *-ɢu* Ran — lapergune, lapik
lar̆ʙuťtama Võn — käega peksma
lar̀rama, *da*-inf. *lar̆raťta* Puh — latrama, liiga palju rääkima

laru, g. *laru* Puh — latraja, lobasuu

lat̆, g. *lat̆ti* Puh — kolmnurka murtud rätiku pealmine hilp

lat̆ske/ne, g. *-ze* TMr, Võn — tütarlaps

laùᴅi, g. *laùᴅi* San — saunalava

laùᴅu, g. *laùᴅu* Nõo, Võn — riiul

laùᴇu/s̀, g. *-ze* — järk partele kuivama pandud vilja (kolmele või neljale parrele ahetud vili)

laut̀, g. *laŏᴅi* Puh, Nõo — vitstega põimitud varbadest restitaoline alus, varbadest põhi

lav̆va/k̀, g. *-k̆ku* TMr, Ote — tallalaud (kangastelgedel, vokil)

lâᴇu/s, g. *-se* TMr — virn, hunnik

lāritspäìv Puh, Nõo — lauritsapäev, kalendritähtpäev, 10. august

lāškpak̀la pl. Võn, Ote, San — tihedast harjast tulnud paremad takud

lîm/sū̆k̀, g. *-sō̆ᴇi* Puh — vedel toit

liʙa, g. *liʙa* Nõo — libisev ese

liʙelema, *da*-inf. *liʙelᴅa* Puh, Nõo — kergelt heljuma

liᴇitsiᴅe — ligistikku

liha/eĭᴅe, g. *-eitte* Nõo — vastlapäev

lik̀kama, *da*-inf. *lik̆kat̆ta* Puh, *lik̆kat̆ta/ma*, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Nõo, Kam — lonkama

lik̆kerᴅa/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Rõn — lipitsema, mesikeeli rääkima

lim̀ʙe, g. *lim̀ʙe* Ran — libe

linaliñnuk̆ke/ne, g. *-ze* Puh — linavästrik

liǹnu âma — linavarsi murdma

linul käìmä vt. *linut̆tama*

linuli/ne, g. *-ze* — viinapudeliga perest peresse käiv linade või loomatoidu korjaja

linut̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ran, Nõo — viinapudeli abil linu või loomatoitu korjama; *linot̆tama* Võn — talust tallu sõites viinapudeli abil sepilistelt töötasu korjama

lip̆pe ~ *lip̀pe*, g. *liʙeᴅa* Puh, Nõo — lehelis

lire, g. *lire* Puh — vesine lake, lahja leem

liuh̀ka — libamisi, viltu

liv̆vut̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — liugu laskma, liuglema

lîva/mol̀ᴅ, g. *-mol̆li* TMr, Ote — puunõude küürimise küna

lîvat̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Nõo, Rõn — liivaga hõõruma (näit. puuanumaid)

loᴅo, g. *loᴅo* KodKav, *loᴅ́u*, g. *loᴅ́u* Kam — madal vesine maa

loetta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* San — kiriklikult kihlama

loìᴇe, g. *loìᴇe* Puh — laug, loid

loikku lū̆mä Puh — lõdvaks muutuma, kokku vajuma

lok̆kat̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* San — närbunult maad ligi langema (näit. taimed kuumaga)

lok̆kot̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* KodKav — kiiruga kolinal pesema

lońt̀, g. *loňᴅi* Ran, Puh, Nõo — takkudest keerutatud jäme nöör, võrge
lońt̀, g. *loňᴅi* Puh — loid
lōɢoš̌seᴅ pl. KodKav, TMr — nöörist põhuvõrk, millel kandmise hõlbustamiseks kummalgi pool ääres lookas puud
luit̀s, g. *-a* Kam, Võn, Ote, San — lusikas
luǩkut̀ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo, Rõn — luginal jooma
lušk, g. *-a* Ran, Nõo, *lušsik̀* ~ *lušk*, g. *luška* Puh — lusikas
lut̀tut̀ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* TMr — kudrutama (tedre kohta)
lû/ʙaěne, g. *-ʙaìne* Ran, Puh, Nõo — luupainaja
lęʙe, g. *-ᴅa* Puh — lahe, lobeda ütlemisega
lęěvuǩke/ne, g. *-ze* Puh — lõoke
lęh̀nama, *da*-inf. *lęh̀nat̀ta* Puh, Nõo — sõimama
lęh̀na/mulk̀, g. *-mul̀ɢu* — lükandluugiga suletav auk rehetoa ukse kohal seinas suitsu ja leitsaku väljalaskmiseks
lęk̄, g. *lęǩka* Ran, Puh, Nõo — valmimata kaun, lest
lęk̄, g. *lęǩku* Võn — ahetava vilja jaoks rehehoone külge ehitatud panipaik
lęk̀sama, *da*-inf. *lęǩsat̀ta* Ote — kiiresti sööma
lęḿp̀ma, *da*-inf. *lęmppi* — lõmpsima, rüüpima
lęňᴅze, g. *lęnt̀se* TMr, Ran, Puh, Nõo — vesine toit, lahja lake
lęùn, g. *lęŏnu* Ran — leil
lį̂r, g. *lę̄ri* — kõri
läʙilah̀ti Ran — läbisegi
lähiǩkezen Nõo, Ote, *lähiksen* Kam, *lähiksel* Võn, *lähüǩkezen* San — lähedal
lähiǩkezi ~ *lähiksi* Ran, Puh, Nõo, *lähiǩkeste* Rõn, Ote — lähedale
läm̆mi, g. *läm̀mä* — soe
läm̆mit̀tä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* — soojendama
läm̀mü/s̀, g. *-ze* San — soojus, palavus
läp̄, g. *läp̆pu* Võn — jääauk, turbaauk
lā̆ᴅzä pl. — leetrid
lā̆ɢerᴅä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Nõo — valjusti rääkima, laamendama, lärmama

maɢ́avu/s̀, g. *-ze* Ran, Puh, Nõo — maius
maɢu, g. *maò* — maitse
maǩke/ɢahi, g. *-ɢah̆ja* Ote — õllevirdest ja meest pulmajook
man̄, *manu*, *mant̀* — juures, juurde, juurest
maokke/ne, g. *-ze* Nõo — ussike
mar̆ja/ne, g. *-tse* Nõo — tangtõves (siga)
mat̀sin, g. *maᴅzina* Puh — madin
mauk̀, g. *maŭɢi* KodKav, TMr — pikk sasihunnik

māɢeǩkeze pl. Võn — punased koekirjad
mârjaʙäìv — kalendritähtpäev, 25. märts
mā́ť, g. *māᴅi* Võn — lõige
mā́tta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ote — magada laskma, magatama
meheste — tublisti
merä/nᴅe ~ *merä/ne*, g. *-tse* Ran, Puh, Nõo, Rõn — milline
miȟkliʙäìv Puh — kalendritähtpäev, 29. september
miť, g. *miťti* — linaseemne keedis
miťmä, *da*-inf. *miťti*, *mià miťti* linaseemneist keedetud vedelikuga määrima
moǩs, g. *moǩsi* Ran — väike kalapoeg, ahvenamaim
muɢal, g. *-a* Nõo — sissepoole pöördunud, sissepoole kõver (lehma sarve kohta)
muɢel, g. *muɢla*, p. *muǩla* Ran, Puh, Nõo — seebipära, soop
muna/ǩ, g. *-ǩku* — väike munake, ümmargune käkk
munaťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — hellitama (näit. last)
mureťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* — muretsema
muri/ǩ, g. *-ǩku* KodKav — väike leivakannikas
murťsama, *da*-inf. *muřraᴅa* Ote — kord või paar millegi küljest murdma, vähekese murdma
muru, g. *muru* San — üle leiva lõigatud viilukas
muť, g. *muťti* Ran — võrkkotist ja tiibadest koosnev sügavveepüünis, kale; *muťtil käìmä* Ran — mutiga kalu püüdma
męɢel/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — kõigest väest peksma
męṡk ~ *męzu*, g. *męzu* Nõo — pestavad esemed, märg pesu
męṡkma, *da*-inf. *męṡke*, *mià męze* — pesema
męťsali/ne, g. *-ze* Ote — metsaga kaetud, metsarohke
męťsk, g. *-e* Rõn vt. *nuřmiǩ*
mäì, g. *mäìjä* Ran, Puh, Nõo — mähk, puu koorealune kude
märǩmä, *da*-inf. *märǩki* Võn, San — pingsalt mõtlema, endamisi aru pidama, plaanitsema
märä/nᴅe ~ *märä/ne*, g. *-tse* Ran, Puh — milline
mā̄ne ~ *mā̄neṡ*, g. *mā̄nťse* San — milline
mā̄re, g. *mā̄rťse*, *mā̄rä/ne*, g. *-tse* Ote — milline
mā̄ťs, g. *mā̄ᴅzä* Võn — ümmargune kamakas, käkk
mā̄ttä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* — mädandama
müɢ/er, g. *-rä* Nõo, Kam, Võn, Ote, San — mutt
müȟǩ, g. *mühü* Ote — väike kubu (peerge)
müľmä, *da*-inf. *müľli* TMr — sopa ning pori sees vaevaselt liikuma
müťsin, g. *müᴅzinä* Kam — müdin

mütsiťtä/mä Puh, Nõo ~ *mütsüťtä/mä* San, *da*-inf. *-ᴅä* — kokku suruma, käkki pigistama

nahaʙešjä Nõo, San — nahaparkal

naǩkaťtuṡlū Nõo, *naǩkaťtanu lû* Võn — vintske linaluu, millest raske kiudu puhastada

ńąťsuťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Võn — latsutama, kätega lüües vajutama

nešmä, *da*-inf. *nešsi* TMr — vedama, tassima

neštüťte/me, *da*-inf. *-ᴅe* San — niisutama, märjaks tegema

nilʙe, g. *nilʙe* — libe

nilʙu/ṡ, g. *-šse* Ran — erakordselt kleenuke olend

nip̀pama, *da*-inf. *nip̌paťta* Rõn — kärmesti näppama

nip̀sama, *da*-inf. *nip̌saťta* Nõo — kergelt napsama

niřmaṡ, g. *niřma* Puh — kitsuke narmas

nizane laiťs Nõo — rinnalaps, imik

nizaťta/ma, *da*-inf. *-ᴅä* Nõo — nisa andma, imetama

nizerᴅa/ma, da-inf. *-ᴅa* Puh, Nõo, Rõn — nikastama

nizerᴅe/ṡ Puh ~ *nizerᴅu/ṡ* Nõo, Rõn, Ote, g. *-ze* — nikastus

niťse, g. *niťse* — niis

nìᴅa Nõo, Võn — nõnda

nîᴅz, g. *nìᴅze* — niin

nozi, g. *nozi* Puh — toidukraam

nûrᴅuma (*taɢazi*) Nõo — pärast kerget külmamist taas endist kasvujõudu saavutama (näit. kapsas)

nuᴅ́zu/ma Nõo ~ *nuᴅ́zi/ma* Võn, *da*-inf. *-ᴅa* — imema, lutsima

nuhuťte/me, *da*-inf. *-ᴅe* San — nuusutama

nuǐjaťta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh — nuiaga peksma

nuǩ, g. *nuǩki* Nõo, San — nina, koon

nuřɢlema, *da*-inf. *nurelᴅa* Ran, Puh, Nõo, Kam — nuruvalt vahtima, nuruma, musteldama

nuřmi/ḱ, g. *-ǩke* Nõo — kaane ja kõrvadega väike laudnõu, millega toitu nurmele viidi; vrd. *męťsk*

nûᴅzma, *da*-inf. *nûᴅzi*, *mià nūᴅzi* Puh

nū̀ťskme, *da*-inf. *nū̀ťsku*, *ma nūᴅzu* San — nuuksuma

nęḱlama, *da*-inf. *nęɢlaᴅa* — nõelama

nęřju/ma ~ *nęřru/ma*, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Nõo — nõrguma

nęrkku/ma, *da*-inf. *-ᴅa*, *mià nęřɢu* — nõtkuma

nęṡtme ~ *nęṡkme* pl. Ran, Puh, Nõo, *nęṡtvaʔ* pl. Võn — rõuged

näɢul, g. *-i* Nõo — häda, vaev

näittämä (*palama*) — läitma, süütama

näl̀ɢuzi Nõo — nälja tõttu, näljast tingitult

näñno, g. *näñno*, *näńo*, g. *näńo* KodKav — jänku (lstk.)
nüšmä, *da*-inf. *nüššä* — lüpsma
nüššik ~ *nüšk*, g. *nüšku* — lüpsik

ohklema, *da*-inf. *ohelda* — ohkima, korduvalt ohkama
oige, g. *oige* Võn — vähekese leige
ola/lat, g. *-latti* Puh, Nõo, Ote — endisaegse särgi õlalapp (enamasti tikandiga kaunistatud)
oppama, *da*-inf. *oppatta* TMr, Kam, Ote, *oppama*, *da*-inf. *oppetta* Ran, Puh, Nõo, Võn — õpetama
ornoŋgo, g. *ornoŋgi*, *ornok*, g. *ornogi* Nõo — kord (hum.)
otskpakla pl. Võn, *otskeze pakla* pl. Ote — hõredast harjast tulnud halvemad takud
õzi/k, g. *-kku* Nõo — malk

pagema, *da*-inf. *paeda* ~ *pageda* — põgenema
palju/k, g. *-kki* Puh — narr
paište/š Puh ~ *paištu/š* TMr, Ran, Nõo, g. *-ze* — paistetus
paištma, *da*-inf. *paišta* — ahju paistel soojendama
paištu/ma, *da*-inf. *-da* Ran, Nõo — paistetama
paja, g. *paja* Puh, Nõo, Ote, San — lükandluugiga suletav ava sauna või rehetare seinas
pakkal, g. *pakla* — takk
pakla/ne, g. *-tse* — takune
pakspîm, g. *paksuimä* Ote, San — kohupiim
palajaš, g. *palaja* — voodilina
pallabõlikke, g. *-ze*, *palla/põl*, g. *-põle* Ran, Puh, Nõo — linane või takune piklik riidetükk, mida kanti õlgadel või lahtseelikuna ümber puusade
pallalo ~ *pallalt* ~ *pall* Ran, Puh, Nõo, Rõn — ainult
pallema, *da*-inf. *pallelda* — paluma
paon ~ *paossin* Nõo, Kam, Ote — paos, peidus
paraligult San — parajal määral
paraste San — parajalt
parai,âja Ran, Nõo — sõjaaegne rüüstaja, siss
park, g. *parai* Nõo, Ote — salk, rühm
paš, g. *pašši* TMr — õlgedest nuust jõulumängudes; *pašši lûmä* TMr — nuusti keeratud õlgedega üksteisele lööma
pâr, g. *pâri* Ote — kaelkoogud, kaelkookude otsas kantavad toidunõud, panged
pâri pl. — sarikad
pedäjäš, g. *pedäjä* — mänd
pehmede Ote — lõdvalt
pehmli/k, g. *-kku* Puh, Nõo, Rõn — pehmevõitu
pehmüzi San — lõdvalt, lohakalt
pek, g. *pekki* Nõo — torikuliste pealmine osa, nn. seeneliha
pekkel, g. *pekli* — uhmrinui
peldid pl. Ran — õlejätkud ja kõlkad; hobustega tallatud suvivilja põhk

peľg, g. *peľlu* Ran, Nõo, Kam — kartus

peñnär, g. *peṅdre* — peenar

peřge|š, g. *-šse*, *peřge|ť*, g. *-tte* Võn — mäda koht, pealt kinnikasvanud järv

perobidäjä Võn — tüürihoidja, tüürimees

peŕrä — järele

perägęŕd — viimaks

peräli|ne, g. *-ze* Nõo, Rõn — surm (hum.)

perämä|ne, g. *-tse* — viimane

perän — järel

perändä|mä, *da*-inf. *-dä* — 1) pärandama; 2) hingepalvet pidama

perätsed pl. TMr, *perätse* pl. Ran, Puh, Nõo — päramised, sünnitusjärgne puhastus

perätside — järjestikku

peš, g. *pešsu* — kuivatatud kasetorik, mida vanasti kasutati tulesüütamisel

peš|mä (naȟku), *da*-inf. *-sä* — parkima ja pehmitama (kasukanahku)

pîl, g. *pēli* Puh, Nõo — peegel

pînli|ḱ, g. *-ḱku* Puh, Rõn — peenevõitu

pidem, g. *-e* Nõo — pii, pulk

piha,aìd San — surnuaed

pihtpiṁme San — täiesti pime, erakordselt tume (näit. pilve kohta)

piḱkembide Ran — kauem

pilugoda Võn vt. *pištkoda*

piŕd, g. *piŕru* — peerg

pišti Puh, Nõo, *pišti* ~ *pištü* Võn, Rõn, Ote — püsti

pištkoda Nõo — endisaegne püstkoda, püstlattidest koonusekujuline suveköök; vrd. *pilugoda*

pizu, g. *pizu*, p. *pišsu* Ote, San — piisk, sortsuke, õige natuke

piťtim, g. *pidimä* Ote vt. *pidem*

piutte Ote, *piutta* San — pikuti

pîju Ran, Puh, Nõo — pihku

pîli|ḱ, g. *-ḱke* Puh — pihlakas

pîmäbuder Ran, Puh, Nõo, Rõn, Ote — rukkijahust ja veest keedetud leem, millele hapnemise kiirendamiseks lisatud pisut piima; vrd. *ivälîm*, *üvälîm*

pîr|mä, *da*-inf. *-i* Nõo — piiri ette tõmbama, kellegi ümber võlusõnade saatel kaitsvaid ringe vedama

pîtskpüksi? pl. Võn — endisaegsed põlvpüksid, mille haruotstes ripnesid nöörid, nn. *pîdza?* (hum.)

plaȟma|ḱ, g. *-ḱku* TMr — pauk

plân|ma, *da*-inf. *-i* — peksma

pläñ, g. *pläñni* KodKav — plekknõu

poḱka pl. Rõn — rõuged

polkkama, *da*-inf. *poľgaťta* Võn — kärpima, lühikeseks lõikama (juukse kohta)

polo|ť, g. *-ťti* Võn — lavats, nari

poṕperda|ma, *da*-inf. *-da* Nõo — segaselt, kogelemisi rääkima

poŕšt, g. *poršti* Ran — lühike ligipihta naistejakk

pōɢoššin KodKav — elu ja surma vahel kõikumas

pû̯l'ʙa ~ *pû̯l'ʙä* — laupäev

praɢi, g. *praɢi* Võn — pragisev asi

prak̄, g. *prak̆ki* Ran, Nõo — kuub, pintsak

prìlla ~ *prìlla* Ran, Nõo, Rõn, Ote — praegu

prîʙaȟku Nõo — vabatahtlikult, omast heast tahtest

prîʙlaȟti San — vaba

proń̀ts, g. *proňᴅzi* Ote vt. *pruń̀ts*

prû̯mma, *da*-inf. *prû̯mi* Võn, San — proovima

pruń̀ts, g. *pruňᴅzi* San — seelik

prūᴅiloettu/s̀, g. *-ze* Võn — kiriklik kihlamine

pre̯lla ~ *pri̯lla* Ran, Nõo, Ote — praegu

pre̯lla/ne, g. *-tse* Nõo — praegune

puᴅruʙäìv San — vastlapäev

puɢarma pl. Kam — kuprad

puȟkama, *da*-inf. *puhat̆ta* TMr, Ran, Puh — kord või paar puhuma

puȟklema, *da*-inf. *puhelᴅa* — *oȟklema*-verbi paarissõna

puhu Ran, Nõo, San, *puhuʔ* Võn — põue; *puhun* Ran, Puh, Nõo — põues

puk̆kista/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ran, Puh, Nõo — tõrkuvalt sõrgu vastu maad suruma, vastu punnima

puȟᴅ, g. *puňna* — 20 naela

puňnali/ne, g. *-ze* — 20-naelane

puri/k̀, g. *-k̆ku* ~ *-k̆ka* Ran, Puh, Nõo — haug

purut̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Võn — purustama, peenendama

puziʙû Nõo, Kam, Ote — terava otsaga puu, millega parsile ahetud viljasse kuivamise hõlbustamiseks auke torgiti

pus̀k, g. *puzu* Ran, Puh, Nõo — pistja, pistev valu

puškma, *da*-inf. *puški* Ote — torkima (näit. kuivavat ahet pusipuuga)

put̆ti/k̀, g. *-k̆ku* San — osmik, onnike

pe̯ȟanᴅa/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Võn — põhja tegema; rajama (näit. teed)

pe̯ìm, g. *pe̯ĕmu* — lõigatud vili

pe̯ìmma, *da*-inf. *pe̯ìma*, *mià pe̯ĕma* ~ *pe̯ìma* — sirbiga lõikama

pe̯llaʔ San, *pi̯lla* Ran — praegu

pe̯ň, g. *pe̯ňni* TMr — pauk, kärakas

pe̯r̆ɢan, g. *pe̯ŕk̀na* Nõo, Kam — porgand

pe̯r̆manᴅ, g. *-u* — põrand

pe̯r̆raʔ ~ *pe̯raʔ* San — praegu

pähem ~ *pähen* ~ *pähe* ~ *pähi*, g. *päȟkme* ~ *päȟkmä* Nõo, Kam, Rõn, Ote, *pähen*, g. *päȟkne* Ran, Puh — pähkel

päȟle Ran, Puh, Nõo — pealegi

päȟnä/ne, g. *-tse* Võn — pärnapuust

päk̄, g. *päk̆kä* — põial

pärtlespäiv Puh, *pärttuspäiv* Nõo — pärtlipäev, kalendritähtpäev, 24. august

pässli, g. *pässli* San, *pässerm*, g. *-ä* Puh, Nõo — margapuu

päťťä/k, g. *-kku* Puh — paks tükk, kogukas olend

på pl. Nõo, Võn, Ote — masindamata vili

på/gašt, g. *-gašti* Ote — rehega sama katuse all olev kitsas kõrvalruum, mida kasutati pekstava vilja panipaigaks

på/gǫ̆l, g. *-gõli* Võn, San — leer, leeriõpetus

põri/s, g. *-šse* Ran, Puh, Nõo, *põrü/s*, g. *-ze* Võn, Ote — pudrumänd

pügi, g. *püi* Puh, Nõo — ühe lamba vill, mis linanuusti kombel kokku keeratud

püiɒli, g. *püiɒli* Nõo, San, *püijel*, g. *püiɒle* ~ *püigle* ~ *püigli* Ran, Puh — püül

püigi,aùɒme ~ *pügi,aùɒme* pl. Nõo — pesuhautamise puhul valmistatud söögid-joogid

püigi siɒ ~ *pügi siɒ* Nõo — pesutõrres kahele sälgulisele aluspuule laotud pulgad, mis takistasid pesu põhja vajumast, sel moel soodustades pesuvee äravoolu veelaskeaugust

püik, g. *püigi* ~ *pügi* Nõo — hautatav pesu

püikmi/ne, g. *-ze* Nõo — pesuhautamine

püť, g. *püťti* Ran, Puh, Nõo, *püť*, g. *püťtü* Võn, San — 1) (heeringa) tünn; 2) lähker

püťtel, g. *püɒelä* — püdel, poolpaks

püťtü piť, g. *piťli* Võn — puust toruke, mis hõlbustas piima kättesaamist lähkrist

pûɒli, g. *pûɒli* Ote — püül

pûnmä, *da*-inf. *pänɒä* San — püüdma

raʙajaš, g. *raʙaja* TMr, Ran, Puh, Nõo, Kam — ropsimõõk

raʙa/ma, *da*-inf. *-ɒa* — vastu pinki lüües teri rukkipeadest välja peksma; (linu) ropsima

raʙanɒleiʙ Ote — aganaleib

raʙanɒu/š, g. *-ze* Puh — kangaviga, hõredam koht kangas

raʙiťku pl. Kam, Ote — linade ropsimisel tekkiv luu- ja takupraht

raè, g. *raè* Nõo, Kam — raiesmik

raɢu/ma, *da*-inf. *-ɒa* — raiuma

raiɒal, g. *-i* San — ilmalik laul, raidatus

ram̄, g. *raṁma* TMr, Võn, Ote — rase, tiine

rapːpaja, g. *rapːpaja* San — linaropsija, rukkivihkude rabaja

razeɒe Rõn — raskesti

razevu/š, g. *-ze* Rõn — rasedus, raskejalgsus

rašše, g. *rašše* ~ *razeɒa* — raske

raːtta pl. Puh, Nõo, Ote — vanker

raťtaṡkâri Kam — ümberringi
raťtu/ṡ, g. *-šse* Ran, Puh, Nõo, Kam, Ote — päitserihm
rā́ppama, *da*-inf. *rāʙaťta* Rõn — haarama, kahmama
rā́ťs, g. *rāᴅzi* Nõo, Kam — tööriist linade kupardamiseks
rā́ťs/ma, *da*-inf. *-i* Nõo, Kam — kupardama (linu)
reʙäzeʙüìᴅmine TMr — muistne jõulumäng
reḥkmä, *da*-inf. *reḥki*, *mià rehi* — materdama (ussi)
rešt, g. *rešti* Võn, Ote — (looma)-sõim /-e/
riʙa/ḳ, g. *-ḱku* Puh — kitsas riba, ripendav riideäär
riʙal, g. *-a* Ran, Puh, Nõo — kitsuke räbal
riṅᴅ, g. *riñna* Ote — rida, viirg
rip̆pušsile San — rippu
rištaťti TMr, *rišteťti* Võn — ristamisi
riťsi/ḳ, g. *-ḱke* — kilk
rîʙma, *da*-inf. *rîʙu* — riisuma
rîʙu Nõo — triiki, ääretasa
rîjalune, g. *rîjalťse*, ad. *rîjaḷ*, all. *rîjale* TMr, Ran, Puh, Nõo, Rõn, Ote — rehealune
roèl, g. *rụ̂ᴅle* Ran — pikk teivas, latt
roṅť, g. *roñᴅi* Nõo — pikk heina- või tõuviljahunnik
rụ̂ᴅli, g. *rụ̂ᴅli* Nõo, Kam, Rõn, Ote — aiaroigas, latt
rụ̂ɢ, g. *ruv̆va* — paks herne- või oasupp odrakruupidega
rụ̂ṡk, g. *rōza* Puh, Nõo — piits
ruʙi/ma, *da*-inf. *-ᴅa* — rassima, rahmeldama
ruɢa, g. *ruà* — (heina)saad
ruhi, g. *ruhe* ~ *rohe* Rõn, Ote, San — küna
ruhimi/ḳ, g. *-ḱku* ~ *-ɢu* Puh, Nõo, Võn — kamal
ruŋɢ, g. *ruŋɢa* Ote — vankrirõuk
rẹḱkeťtu TMr, Võn — ropp, kasimatu
räʙä, g. *räʙä* Ran, Rõn — soine võserik, padrik
räʙä/ḳ, g. *-ḱku* — tagasihoidlik kirumissõna
räʙälä/ne, g. *-ze* Nõo — viletsavõitu, halb
räěᴅzi/ḳ, g. *-ḱku* Puh — sipelgas
räɢel/emä, *da*-inf. *-ᴅä* — sõnelema, tülitsema
räìᴅu/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh — kuivalt seistes kibemõrkjaks ja kollaseks muutuma (rasva ja peki kohta)
rȫᴅäḱkeli Puh — röötsakil
rȫme/ṡ, g. *-šse* TMr — kübeke, väikseke, kallike (hellitussõna)
rụ̂m, g. *rȫmi* — krööm, raasuke
rüḥku/ṡ, g. *-ze* Nõo — rühkimine
rüä̀/ʙẹìm, g. *-ʙẹěmu* — rukkilõikus

saìn, g. *saěna* ~ *saína* — kanga pikkusmõõt (10—12 küünart)
saja ~ *sāja* pl.; sg. ill. *sâja* Nõo, San — pulmad
saḱke, g. *saɢeᴅa* Nõo, Puh, Ran ~ g. *saḱke* Rõn, Ote — paks

sak̀ku/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Võn — pulstuma (juukse kohta)
saňni/k̀, g. *-k̆ku* Nõo — saunik
sap̆sa/k̀, g. *-k̆ku* Ran — kerge löök, torge
sar̀ᴅ, g. *sar̆ra* — lattidest toestik peamiselt linaseemnete ja kanepilatvade kuivatamiseks
sâjal̀ᴏli/ne, g. *-ze* Rõn — satikas
sâl, g. *sāli* Puh, Nõo — rõdu, kooripealne (näit. kirikus)
sānᴅik̀ ~ *sānᴅi* ~ *saňᴅi* Rõn, Ote, *sāniḱkelᴅ* ~ *sānᴅiḱkelᴅ* ~ *saňᴅe* Puh, Nõo, *sāńikkelt* ~ *sāńik̀* ~ *sāńi* Võn — (sest)saadik
sehen — sees
sehe/ne, g. *-tse* Nõo — seespoolne, sisemine
sek̀mä, *da*-inf. *sek̀ki*, *mià sek̆ki* Ran — korraldama
sel̆lep̀ San — sellepärast
sel̆ppu, g. *sel̆ppu* Puh, Nõo — penn, sarikapaari ühendav rõhtpuu
sep̄, g. *sep̆pä* — pärm
serä/nᴅe ~ *serä/ne*, g. *-tse* Nõo — selline
sēʙitse/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Nõo — seebitama, seebiga hõõruma
sēre/ᴏöüᴅe, g. *-ᴏöütte* Võn — sukapael
sı̨ᴅu/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Puh, Nõo — pideva märgumise tõttu halliks tõmbuma (puu ja riide kohta)
siʙeri/k̀, g. *-k̆ku* ~ *-ᴏu* Nõo — tihedasäbruline
sileᴅe San — siledasti
sileṫtä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Nõo — siledaks tegema, siluma
sil̆ᴏe, g. *silkke* Nõo — tilkumine
silitse/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Puh, Võn, Rõn — silitama, siluma
sil̆mitsi Puh — silmsi, oma ihusilmaga
simunaʙäìv — kalendritähtpäev, 28. oktoober
sizask, g. *-i* Puh, Nõo — ööbik
sizen Ote, San — sees
sis̀seᴏoè Puh — koelõng
siṫta/leṫ, g. *-leṫti* Ote — sõnnikuveovankri lahtine küljelaud, mis sõnniku mahakiskumisel eest ära lükati
siṫta/lı̨̂r, g. *-lę̄ri* Puh — söögikõri
siṫti/k̀, g. *-k̆ke* Nõo, Ote — must sõstar
siùᴏ, g. *siv̆vu* — uss
siȁn — seas, hulgas
soʙel/ema, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — soputama
soʙista/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — kergelt soputama
soè/ʙoìᴏ, g. *-ʙoja* Nõo — hundikutsikas
soènᴅ, g. *-i* Ran, Võn — libahunt
som̆ʙra/k̀, g. *-k̆ku* Võn — loomade kokkuostja Venemaalt
soǹᴅ, g. *soňnu* Nõo, Kam, Ote — paks tihe udu
soňnu/ne, g. *-tse* Ote — paksult udune

sorp̀ma, *da*-inf. *sorppi* Kam — nõiatempudega arstima

sõmitsa/ma, *da*-inf. *-da* Ote — peksma

sõnaitu/s̀, g. *-ze* Võn — vesine koht

sõnegaèja Ran — kaevutark, kes taimede järgi veesoonte asukoha kindlaks määras

sûg, g. *suŭva* Ran, Puh, Nõo vt. *tsûg*

sûgaèlm, g. *-u* Võn — sookail (Ledum palustre)

sûl/ɛuder, g. *-budru* Nõo — paks jahusoust

sûrma ~ *sûrma* pl. — tangud

sûšt, g. *sõšti* Kam — soust, kaste

sûvit̀sk, g. *-e* Võn — hanevits (Chamaedaphne calyculata)

suda/boìg, g. *-boja* Ran — kohapoeg

suda/k̀, g. *-k̆ku* Ran — koha

sugi/ma, *da*-inf. *-da* Kam, Võn, Ote — 1) sugema, kammima; 2) kupardama

sugu Puh, San — natuke, vähesel määral; eitavas lauses *sukku* Rõn, San — sugugi mitte

sum̆melda/ma, *da*-inf. *-da* Nõo — sumama, kahlama (näit. läbi lume)

surmli/k̀, g. *-k̆ku* Nõo — surelik

suzi, g. *soè* — hunt

sûrtti Rõn, San — maantee

segene/ma, *da*-inf. *-da* Nõo — arutuks muutuma, lolliks minema

sèimu/s̀, g. *-ze* Võn — sõimusõna

sèir, g. *sẽ̆ra* ~ *sèira* Nõo, San — köömnetega kohupiimajuust

sẽ̆kke, g. *sẽgeda* Nõo — tagasihoidlik kirumissõna

sẽ̆kkuit̀a/ma (viìlä), *da*-inf. *-da* — tallama, pahmama (vilja)

senavahe Ran, Puh, Nõo — lahkheli, vaidlus, riid

seukke/ne ~ *seukke*, g. *-ze* Ran — sõba, villane rööpkülikukujuline kirjatud otstega õlavaip

sẽruit̀a/ma, *da*-inf. *-da* — teradest prahi eemaldamiseks hoogsalt sõela keerutama

sîrd, g. *sẽru* Nõo, Kam — ale

sîrma, *da*-inf. *sîru*, *mià sẽru* Puh, Nõo, Kam, Rõn, Ote — sõelaga ringiratast keerutades viljast prahti eraldama

säbe, g. *-dä* Ran, Puh, Nõo — kärmas

säberi/k̀, g. *-k̆ku* Nõo — säbruline, säbrus

säèsep̄ Võn vt. *säŭsep̄*

säńde, g. *säntse* Ran, Nõo, Ote — selline

särendä/mä ~ *säränd̆ä/mä*, *da*-inf. *-dä* Nõo — värvikülluses särama

sär̆k, g. *sär̆gi* Puh, Nõo, Ote, San — muistne pikk-kuub

särä/nde ~ *särä/ne*, g. *-tse* Ran — selline

sãnde ~ *sãne*, g. *sãntse* Kam, Rõn, Ote, San — selline

sârne, g. *sãrtse* Võn — selline

sā̆zäli/ne, g. *-ze* Puh — sääsavõrguga kalastaja

sā̆zämaja Puh — väike kalapüügionnike, kus ka küttekolle ja magamislava

sā̆zä/vẹrk̀, g. *-vẹr̆ɢu* Puh — signaalkellaga varustatud tõkkevõrk

säù/ɢaup̀, g. *-ɢāʙa* Võn — sepa ja sepilise aastane leppekaup

säùli/ne, g. *-ze* Võn — aastasepiline

säùsep̄ Võn — kokkulepitud naturaaltasu eest aasta läbi töötav sepp

sō̆ɢi/vahe, g. *-vaìje* San — tööaeg söögist söögini

sụ̂m/aìɢ, g. *-aja* — 1) keskhommik; 2) hommikueine

süit̀mä, *da*-inf. *süittä* Puh, Nõo — 1) sügelema; 2) sügama

süňɒjä/t̀s, g. *-tsi* Nõo — 1) lapse ilmaletulek; 2) sünnijoodud

süt̀s, g. *süt̀si* Ran, Nõo — kimbuke, näputäis; vrd. *tsüt̀s*

süt̀silụ̂mine Ran — muistne jõulumäng

süä̀, g. *süä̀*, p. *sük̆kä* San — sügav

taɢavu/s̀, g. *-ze* Ran, *taɢa̯u/s̀*, g. *-ze* San — tagavara

taha? ~ *taha* Võn, Ote, San — siia

taìɒ, g. *taìju* Ote — mõistus, aru

tak̆ka ~ *tak̆kan* — taga

talistepühät pl. TMr ~ *talistepühä* pl. Puh, *tal̀ziɒühä* pl. Ran — jõulud

tam̆ʙe, g. *tamppe*, *tam̀p*, g. *tam̆ʙi* Kam — toit puruks tambitud kaunviljast

tam̀p, g. *tam̆ʙi* Ote ~ g. *tam̆ʙi* TMr — reherull, tõuviljapeksmise rull

tan̄ Võn, Ote — siin

tan̆num, g. *tanuma* Puh ~ g. *tanumi* Ran, Rõn, Ote — taraga piiratud karjatee

tap̆pa, g. *tap̀na* Ote, San — rehalas pekstava tõuvilja lade

tareʙā̆li/ne, g. *-tse* Nõo — pööning

tazaliɢult̀ San — ettevaatlikult

tat̀ri/k̀, g. *-k̆ku* Nõo — tatar

tâ Ote, San — see

tāʙelɒa/ma, *da*-inf. *-ɒa* Ran — staabeldama, laudu riita laduma, asetades iga lauarea vahele ristipidi paar-kolm lauajuppi

tāɒe, g. *tāɒe* Nõo — taat, isa (lstk.)

tâɒe — taha

tâha Võn — siia

tịn, g. *tēni* Ran — tanu äärepits

tiʙak̆ke, g. *-ze* Ran — pisitilluke

tih̀t, g. *tihi* Puh — õmblus, tikete rida

til̆ʙat̀ta/ma, *da*-inf. *-ɒa* Nõo — ripendavate plonnikestega kattuma

til̆lušsile San — rippu

tilp̀, g. *til̆ʙa* Nõo — ripendav linaluukuulike, kuivanud mudast või sõnnikust munake

tinavā̆s̀ta Kam, *tinavu* Nõo, Ote — tänavu

tip̆, g. *tip̆pi* Puh, *tip̄*, g. *tip̆pu* Nõo — pisike reljeefne täpp, riidele sõlmpistes kinnitatud sõlmeke

tip̆pit̆tä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* — sõlmpistes täpikestega kaunistama

tirt̀sma, *da*-inf. *tirt̀su* Ran, Kam — kärtsuma, paukuma

tit̆, g. *tit̆ti* Nõo — isaslooma suguelund

tîrma (üm̀ʙre), *da*-inf. *tîru*, *ta tîruʙ*, Ran — ringi käima

toĕmi/ne, g. *-tse* vt. *tōmine*

toɢa/ne, g. *-tse* Puh — rumal

toh̀k, g. *toho* Võn — paadi, vene pära

tol̀ma, *da*-inf. *tol̀li* Ran — tollipulgaga mõõtma

tolo/k̀, g. *-k̆ka* Võn — kamakört

toń̀ts, g. *toňᴅzu* Puh — könt, tüügas

tora/nᴅe ~ *tora/ne*, g. *-tse* — toosugune

tōmi/k̀, g. *-k̆ke* Puh — toomingas

tōmi/ne, g. *-tse* Nõo toomingane

tōmi/ne ~ *toĕmi/ne*, g. *-tse* — toimne

tōrusta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ran — upsakalt käituma

tram̀ma, *da*-inf. *tram̀mi* KodKav — trampima

tram̀mi Nõo — pingule

trih̀klemä, *da*-inf. *trihelᴅä* Puh — tasahiljukesi ähkima

trōʙelᴅa/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Nõo — rõivaid määrima, ebaperemehelikult oma rõivastesse suhtuma

trup̆pa/k̀, g. *-k̆ku* San — mütsak, tropp, hunnik

trusi/ma, *da*-inf. *-ᴅa* KodKav — üksteistest läbi pugema (näit. hunnikusse koondunud ussid varakevadisel paaritumisel)

träh̀klemä, *da*-inf. *trähelᴅä* Puh — korduvalt pingutusest ähkima

träh̀kmä, *da*-inf. *träh̀ki* — pingutusest ähkima

träŋ̀ksmä, *da*-inf. *träŋ̀ksi*, *mià träŋk̆si* Ran — tükkhaaval lahti peksma, raashaaval nokaga lõhkuma

tsaè/raùᴅ, g. *-rav̆va* San — kapsaraud

tsaɢa/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Võn, Rõn, Ote, *tsaɢa/me*, *da*-inf. *-ᴅe* San — (kapsarauaga) raiuma, peenendama

t́sah̀vame, *da*-inf. *t́sah̀vaᴅe* San — sähvama

tsak̆kim, g. *tsaɢime* San — rasva või seaheina raiumise mold

t́siʙerᴅe/me, *da*-inf. *-ᴅe* San — väänlema

t́sirt̀same, *da*-inf. *t́sir̆ᴅzaᴅe* San — sirtsama, järsku sortsuke valama

t́siuk̀ma, *da*-inf. *t́siukku* Kam — siputama, natukesehaaval viskama; piserdama, valama

t́somp̀, g. *t́som̆ʙo* Võn, Rõn, Ote — auk, lohk

tsozizama, *da*-inf. *tsozista* Ote — susinal paha haisu laskma

tsû̯ɢ, g. *tsuv̆va* — pastel

tsû̯r, g. *tsōri* Puh, Nõo — täku suguelund

tsuk̀lema, *da*-inf. *tsuk̆kelᴅa* Võn — suplema
tsū́tta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* San — ässitama
tsęìr, g. *tsęĭra* Rõn, San vt. *sęìr*
tsę̄ri/k̀, g. *-k̆ke* ~ *-k̆ku* Ote, San, *tsę̂ŕɢ*, g. *-u* Võn — sõõrik
tsę̄ri/k̀, g. *-k̆ku* Võn, Ote — laudadest madal kaaneta sööginõu, mida tarvitati kausi asemel; vrd. *um̆mik̀*
tsüt̀s, g. *tsüt̆si* Rõn — kimp, salk, kobar; vrd. *süt̀s*
tuɢiʙâ Nõo — rumal, kõva peaga
tuhanᴅ/el̆läv, g. *-elävä* San — imestust avaldav kirumissõna
tuhat̀kûma Nõo — tulise kiiruga
tuhi/ruhi, g. *-ruhe* TMr — sõimusõna räpase ja laisa inimese kohta
tuh̀k/aùᴅ, g. *-av̆va* — kolle, lee
tuh̆na/ne, g. *-tse* Ran — tuhm, udune, vilets (nägemise kohta)
tuk̆ka, g. *tuk̀me* Puh, Nõo, Rõn — järelejäänud tükike, (pirru) lõpuosa, viimane lõpp
tuli/ᴅuŋ̆ɢal, g. *-ᴅuŋ̀ɢle* Võn — tuletukk
tuli/ɢip̆pen, g. *-ɢiʙena* Nõo, Rõn — tulekübe
tuli/õne, g. *-ûne* Ran, Puh, Nõo — küttekoldega hoone
tulistkûma Nõo — tulise kiiruga
tulu/p̀, g. *-p̆pi* Kam — suur kasukas
tuŕk̀, g. *tuř̆ɢi* Ran, Puh, Nõo — kasukas
turs̀kama, *da*-inf. *tuř̆zat̆ta* Rõn — korskama
turs̀klema, *da*-inf. *tuř̆zelᴅa* Puh, Rõn — korduvalt korskama
tuř̆vaś, g. *tuŕʙa* Kam, Võn — turvas; mätas
tûl̆alutse Ote — vilets vili, kerged viljaterad, mis tuulamisel aganate sekka kandusid
tūlet̆ta/ma Võn ~ *tūlut̆ta/ma* Rõn, Ote, *da*-inf *-ᴅa* — tuulama
tūleˌuñni/k̀, g. *-k̆ku* Puh — väike kohev hunnik
tūli/sari, g. *-sař̆ja* Ote — tuulamissari
tûlme, g. *tûlme* Nõo — tuuletõmbe koht kahe avatud värava vahel
tęhut̆te/me, *da*-inf. *-ᴅe* San — hunti hurjutama
tęlu, g. *tęl̆va* — pesulöömise kurikas
tęñnis̀päìv — kalendritähtpäev, 17. jaanuar
tęra/ɢurik̆kaś, g. *-ɢurik̆ka* TMr — sõimusõna tõreleja kohta
tęŕᴅu, g. *tęŕᴅu* Ote — tõrs
tęrik̆ke/ne ~ *tęrik̆ke* ~ *tęŕkke*, g. *-ze* Ran, Puh, Nõo, Rõn — tõrs
tęùʙane/k̀, g. *-k̆ki* ~ *-k̆ku* Puh — suvivilja koristamine
tę̄ziʙäĕᴅi Nõo — teisipidi
täh̀t̆, g. *tähe* Võn — lubakiri
täit̀säni ~ *täit̀säst* Puh — täiesti, läbi ja läbi
tänttäl, g. *-i* Nõo — *janttal*-noomeni paarissõna
tâl Ran, Rõn — siin

tâmbä — täna

tâmbä|ne, g. *-tse* — tänane

tȍksämä, *da*-inf. *tȍksättä* Ran — kergelt lööma, toksama

tõńts, g. *tõńdzi* Ran, Puh — (oa-, herne- või kanepi-)temp, tambe

tû|mark, g. *-mařga* TMr — peenike lõng, mis teoorjuseaegne talu pidi mõisale ketrama

tüdruk̆ke|ne Nõo ~ *tütruk̆ke|ne* Puh, g. *-ze* — tütarlapseke

tükkijüri KodKav — vembumees

tük̆ki|razu, g. *-razva* Ran, Puh, Nõo — tükeldatud pekk

tȕksmä, *da*-inf. *tȕksi*, *mià tȕks* Ran — tasahiljukesi toksima

tüńdzeldä|mä, *da*-inf. *-dä* Puh — peksma, tampima

uhi̯uhke Puh — täiesti uhke, läbini uhke

ùlb|aìd, g. *-alja* Ran, Puh, Nõo, San — õunaaed

ùlbu, g. *ùlbu* — õunapuu

ujuťta|ma, *da*-inf. *-da* Puh — hunti hurjutama

ulganide Rõn — hulgakesi

umbkoťti Nõo — umbes, hea õnne peale

umbu|š, g. *-ze* TMr — umbpaistetus, umbe

um̆mi|k, g. *-k̆ke* TMr, Ran, Puh, Nõo — umbes viieliitrine madal kaaneta laudnõu, mis asendas kaussi; vrd. *tsę̄rik*

um̆mizeld ~ *um̆zeld* Ran — umbselt, kinniselt

uni|tsiga, g. *-tsia* — sõimusõna unise olendi kohta

unû·z, g. *unū·zi* Kam — sõjaaegne rüüstaja, siss

up̆pin, g. *ubina* — õun

up̆pu, g. *up̆pu* Nõo, Võn — õun (lstk.)

up̆si|k, g. *-k̆ku* Puh — villane seelik (hum.)

ur̆vitta|ma, *da*-inf. *-da* Ote — upakil, kummargil askeldama

uss|aìd, g. *-alja* — õu

ussimârjabàlv — kalendritähtpäev, 7. september

utma, *da*-inf. *utta*, *mià utta* Ote — peksma, tampima (näit. sealehti kapsarauaga)

vaga, g. *vaja*, p. *vak̆ka* — esemete riputamiseks seina löödud puukiil, varn

vaha|ne, g. *-tse* Nõo — vahakarva kollane

vahr, g. *vahru* Võn vt. *varu*

vahtsest Võn — uuesti

vajošside Puh — vajutuse alla; *vajošsin* Puh — vajutuse all

vak̆, g. *vak̆ka* Võn — pruudi kaasavarakirst

vak̆ka|bälv, g. *-bävä* Võn — teine pulmapäev, millal pruudi hõim viis nooriku kaasavarakirstu uude koju

vakkene, g. *vakse* San — kaane ja

kõrvadega pisike laudnõu, tilluke lännik, vitsik

vakma, *da*-inf. *vakku* Puh, Nõo — vatkumisvibuga villu lahedaks peksma, villu lahutama

vala/k, g. *-kku* Rõn — teoorjuseaegne nelja vakamaa suurune tingitükk

vali, g. *-da* Ran, Puh, Nõo, Ote — kiire, kärmas

valiste Ran, Puh, Nõo, Ote — kiiresti

vallali/ne, g. *-ze* — lahtine

vanavelitse pl. Nõo, San — vennastekoguduse liikmed

vanavu/ma, *da*-inf *-da* Rõn — vanaks muutuma

vanavu/s, g. *-ze* Ran, Nõo — vanadus

vandu/s, g. *-ze* Nõo — vart kahaga ühendav lahtikäiv osa endisaegsel piibul

vanemb ~ *vanamb*, g. *-a* Nõo, Rõn — kõu, äike

varguzi — vargsi, salaja

varmald Ran, Puh, Nõo — usinasti

varu, g. *varu* Puh — võru

vaš, g. *vašša* — vaks, pikkusmõõt

vašt — vahest, võib-olla

vaštatsibe — vastamisi

vaste/ne, g. *-tse* Ote — uus

vaštik, g. *-kku* Ran — vastumeelne

vašt/ne, g. *-se* — Ran, Puh, Nõo — uus

vaštseld Puh, Nõo — uuesti

vaštutsi San — vastamisi

vatsu/ma, *da*-inf. *-da* Ran, Puh, Nõo, *vatsu/me*, *da*-inf. *-de* San — sassi minema

vaugelema, *da*-inf. *vaõgelda* Nõo — korduvalt valjusti oigama

väk, g. *vägu* Ote — ahjusuu lähedusse partele ja talale viljakuivatamiseks laotud lisapuud

vâra/bîm, g. *-bîmä* San — kohupiim

väratta/ma, *da*-inf. *-da* Nõo, Ote — piima- ja koorejäätmetega kaetud olema

vedeli/k, g. *-kku* Ran — laisavõitu

veĥmer, g. *veĥm(b)re* — vankri ais

veittild Rõn — väikselt, natuke

verilaškja Ote — kupumoor, aadrilaskja

verkjaš, g. *verkja* Puh — punakas

vê, g. *vê* — kanga lõim

vêbû' pl. Ote — algeline seadeldis kanga loomiseks

vîru/ma, *da*-inf. *-da* Puh — ringi veerema

viguri/ne, g. *-ze* Ran, Puh, Nõo — kentsakas, veider

vihaleheŝse pl. Nõo — lehtedega kaseoksad vihtade valmistamiseks

vihutta/ma, *da*-inf. *-da* — vihinal vibutama

vile, g. *-dä* Nõo — peenike (näiteks lõnga kohta)

villand — küllalt

vinis, g. *viň(d)zu* Ran — vintske juurikas

vira|k̀, g. *-k̆ku* Ran — alatoidetud kõhn kondine loom

viŕp̀, g. *viŕpi* Kam — pettekujutelm

virut̆ta|ma, *da*-inf. *-da* Ote — taga kihutama, ühest kohast teise ajama (kariloomi)

viškli, g. *viškli* Võn — väike puust kühvel

vit̀s, g. *vit̀sa* Puh, Nõo — tikete rida

viùgelema, *da*-inf. *viŭgelda* Nõo — vigisema, hädiselt virisema, kaeblema

vori, g. *vori* Võn, Ote — tuulamata vili, rukkipõhk, milles teri ja peksmata päid

võnak̆kene, g. *võnak̆keze* ~ *võnakse* — tallekene

vûn, g. *võna* Nõo — talleke

vûr, g. *võri*, Nõo, Kam — kord

vuñ, g. *vuñni* Ote — vurrkann, vurriluu

vęĕma|k̀, g. *-k̆ku* Puh — sobimatu, võimutsev, valitsemishimuline

vęĺs̀, g. *vęĺzi* Rõn, *vęĺt̀s*, g. *vęĺdzi* Ran, Puh, Nõo — vale

vęĺsma, *da*-inf. *vęĺssi* Rõn, Ote, San, *vęĺt̀s|ma*, *da*-inf. *-i* Ran, Puh, Nõo — valetama

vęmppama, *da*-inf. *vęmbat̆ta* Võn — vongeldes looklema (ussi kohta)

vęù, g. *vęù* Ran — paabulind, vau

väèli|ne, g. *-ze* Ran — rasvane, rammus

väettä|mä, *da*-inf. *-dä* Ran — rammusaks tegema (toidu kohta)

väè|vaìv, g. *-vaĕva* Ran — jõupingutus

vägi, g. *väè* Ran, Nõo, Rõn — 1) rasvaine; 2) võim, mõju

vägibešset̆tu Puh — pooleldi pargitud (nahk)

vähäli|k̀, g. *-k̆ku* Puh, Nõo, Võn — väheldane, väikesevõitu

vähäi Ran — vähekegi

väit̀s, g. *väĭdze* ~ *väědze* ~ *vädze* — nuga

väittämä, *da*-inf. *vädätt̆ä* Rõn — kõigest väest pingutama

väĺk̀, g. *väĺgi* Võn — hoop

väĺlä|ne, g. *-tse* Nõo — välimine, välispidine

väre|ì ~ *värä|ì*, g. *-ìte* ~ *-ìti* TMr, Võn, San, *vär̆jä*, g. *vär̆jä* Ran, Puh, Nõo, Ote — värav

vâr|laìts, g. *-laìtse* Nõo, Ote — vallaslaps, sohilaps

vů̆kke, g. *-ze* Puh — vöö

ęda|k̀ ~ *ęda|g*, g. *-gu* vt. *ęt̆tak̀*

ęgu, g. *ęgva* — sirge

ęhe, g. *ęhe* KodKav, TMr, Kam — õhetus, kuma, millestki õhkuv jahedus või soojus

ęhi|k̀, g. *-k̆ku* Nõo — ahju esinurgas süte lähikonnas küpsenud väiksem leivapäts

ęh̆vak̆ke|ne, g. *-ze* Ran — kahekuni kolmeaastane lehmmullikas

ęìgest — otse

ęk̀va ~ *ęk̀ka* — kohe

ęk̀valt ~ *ęk̀kalt* TMr, Võn, San — kohe

ęl̆ʙut̆ta/ma, *da*-inf. *-ᴅa* Ote — hõlpu täis karglema või traavima

ęl̆s̀t, g. *ęl̆šti* Võn — rööpkülikukujuline riidetükk, mis vihmasaju korral ümber õlgade võeti

ęŋ̆ɢuk̆ke/ne, g. *-ze* San — õige natuke

ęn̆ne ~ *ęn̆neᴅe* ~ *ęn̆neɢi* Võn, San — ainult

ęreli/k̀, g. *-k̆ku* San — hõredavõitu

ęt̆tak̀ ~ *ęᴅak̀* ~ *ęᴅaɢ*, g. *ęᴅaɢu* — õhtu

äĕᴅze, g. *äit̀sme* Puh, Nõo, Rõn — õis

äɢel, g. *äɢle* ~ *äɢli*, p. *äk̀le* ~ *äk̀li* Ran, Puh, Nõo, *äɢli*, g. *äɢli* Kam — äke

äit̀semä, *da*-inf. *äĕᴅzet̆tä* Puh, Nõo, Kam, Rõn — õitsema

äk̀s, g. *äk̆si* Võn — ääs

äl̆, g. *äl̆li* ~ *äl̆li* — kiik

äl̀mä, *da*-inf. *äl̀li* — kiikuma

äm̀ʙlä/ne ~ *äm̀lä/ne*, g. *-ze* Nõo, Rõn — ämblik

äṙʙäl ~ *äṙʙän*, g. *-i* — härrastemaja, ka rehest eraldi ehitatud elumaja

äristä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Ran, Nõo — ärgitama, ärritama

äötte/me, *da*-inf. *-ᴅe* San — hävitama

ôrɢ, g. *-u*; *ôrɢu/ne*, g. *-tse* Võn — höörik, ümmargune

üᴅzi, g. *üᴅze* ~ *üᴅ́ze* — süsi

ühizemä, *da*-inf. *ühistä* Nõo, Võn — — ühitama, kutsuvalt häälitsema (hobuste kohta)

üittäjä, g. *üittäjä* Puh — täpik-vesivutt

ületsiᴅe Nõo — ülestikku, üksühe peale

ület̆tu, g. *ület̆tu* Nõo — kõrge, rikas (esineb *alat̆tu*-sõnaga paaris)

üṙs̀, g. *üṙzi* TMr, Nõo, Kam — käsitsi aetav linamurdmismasin

üršmä, *da*-inf. *ürssi* TMr, Nõo — ürsiga linu murdma

üšk, g. *üzä*, ill. *üškä* — süli

üt̆si — ühekaupa, ükshaaval

üt̆sijû̯nᴅ Ran — ühes suunas, järjest, aina

üt̆si̯ot̆se Ote — järjest, üha

üt̆sit̆tä/mä, *da*-inf. *-ᴅä* Rõn — harvendama, ühekaupa kasvama jätma (näit. aedviljataimi)

üt̀tejû̯nᴅ Nõo — järjest

üt̆telizi Ote — samaaegselt, ühekorraga

üt̆tevęṙzi Rõn — ühevõrdselt

üt̀teväl̀lä Ran, Puh, Nõo, *üt̀te väl̀lä* San — ühiselt

üvä/lî̯m, g. *-lēme* Ote vt. *pîmäʙuᴅer*

AINEREGISTER *

I. Rahvajutud

1. Muistendid

a) Tekke- ja seletusmuistendid

Kuidas Uderna sohu suur kivihunnik tekkis 65. — Miks toomepuu haiseb ja pihlaka süü keerdus on 66.

b) Kohamuistendid

Kambja kiriku ehitamisest ja Paalimäest 147. — Nõo kirikust 123. — Tõhala kirikust 261. — Otepää linnamäest 227, 231. — Muistne rootslaste matusekoht 207. — Varbeki kantsist 171. — Rõngu kiriku võtmehoidja 196.

c) Mütoloogilised muistendid

Kodukäija 92, 143, 226. — Pisuhänd 75, 88. — Puuk 152. — Tont 28, 158. — Luupainaja 111, 230. — Soend 176, 177. — Halltõbi 83. — Kooleratooja 109. — Vaimu juhatatud raha 170, 227. — Vanatondi raha 231. — Varbeki kantsi varandus 171.

2. Muinaslood loomadest

Hunt luurekäigul 257. — Hunt jumala jutul 257.

3. Naljalood

Eksimus 95. — Hea ütlemine, veel parem vastukostmine 102. — Hõlpsalt saadud jõuluvorstid 81. — Mis hammaste taga, see oma 53. — Peremees ja sulane 103. — Joodik karistab kilki 91. — Vasikat otsimas 142. — Pastor Hasselblatt ja patune tüdruk 141. — Kui jumal kümnevõrra õnnistas 174. — Teomees türgi hobuse muna haudumas 175. — Kuidas rasinlased ekukeste nime said 187. — Vallavaese naisevõtt 90.

* Numbrid näitavad murdetekstide jooksvat numeratsiooni.

II. Rahvatarkus ja ilmekas sõna

Rahvatarkust 8, 55, 70, 128, 172. — Mõistatusi 129. — Vanasõnu 55, 70, 105, 130, 172. — Ilmekaid ütlemisi 8, 15, 55, 70, 96, 105, 131, 172, 210, 255, 260.

III. Uskumused ja kombed

1. Elutähtpäevade kombed

a) Sündimine

Lapse sünd ja nimepanek 11.

b) Kosjad, pulmad

Kosjaskäimisest 63. — Pulmad 23, 183. — Pulmanaljad 23, 183. — Magekahjaga rahakorjamine 235. — Pruudi kirst ja veimed 23, 183. — Kaasitamine 23. — Lapulised 183.

c) Surm

Surnu lautsile panek ja matmine 12. — Varjusurnu 49.

2. Kalendritähtpäevade kombed

Jõululaupäev 24. — Vorstipaine pildumine 47. — Talistepühad 24, 41. — Nääriõhtu 25. — Tõnisepäev 121, 152. — Vastlapäev 122, 243. — Kapsamaarjapäev 122. — Lihavõtted 212, 243. — Maiõhtu 243. — Jaanipäev 93, 243. — Jaagupipäev 93. — Hingede aeg 74. — Vanarahva tähelepanekuid seoses kalendritähtpäevadega 128.

3. Ilmade ennustamine

Ilmaennustusi 105, 128, 144.

4. Nõidusest ja taigadest

Kurjast silmast ja ohutamisest 1, 98, 110, 184, 230. — Ohutamine hunditõve puhul 259. — Posijad ja nõiad 2, 3, 9, 33, 51, 73, 125, 148, 215. — Lendvasaatja 52. — Taigadest 73, 99, 110, 125, 168, 219, 230. — Valusõnad 59. — Nikastusesõnad 60.

IV. Etnograafilised kirjeldused

1. Põllundus

a) Põlluharimine

Kütis ja sõõrd 150. — Sõnnikuvedu ja laotamine 50, 223, 238. — Sõnnikutalgud 223. — Külvamine 157. — Kivised põllud 142.

b) Viljakoristamine

Rukkilõikus 61, 118, 160. — Suvivilja koristamine 118. — Odrakitkumine 41. — Kartulivõtt 13.

c) Rehepeks

Rehepeks 10, 16, 118, 134, 160, 178. — Rukki peksmine 214. — Suvivilja peksmine 1, 160, 221. — Kanepiseemnete, ubade ja herneste peksmisest 41, 212, 221. — Linakuparde peksmisest 41, 221. — Koot 160, 221. — Rehetamp 160, 221. — Viljatuulamine 118, 221, 248.

d) Heinatöö

Heinategu 61, 237, 238.

e) Lina, kanep

Lina kitkumine, kupardamine ja leotamine 97, 157, 238. — Linavarte murdmine 61, 97, 157. — Kolgits 18, 92, 240. — Hürss 18, 97, 157. — Hobustega veetav linamurdmismasin 157. — Linarabamine 157, 166. — Linarabamise pukk 97. — Linatalgud 135, 223. — Kanep 85, 212.

2. Aiandus

Aedviljadest 219. — Puuviljaaed 247.

3. Karjandus

Vanaaegne loomatoit 218. — Kevadine heinte ja õlgede linutamine 37. — Karjakahi 34, 125. — Kevadine karja väljalaskmine ja nõiatembud 33. — Külakarjane 34, 125. — Karjase elust 46, 166, 228, 244. — Karjalaste uskumusi 48. — Seakasvatus 34, 41. — Seakarjane 34, 224, 244.

4. Kalastus

Kalapüüdmisest 38, 191, 194. — Sääsalkäik 69. — Kalevõrk 38.

5. Jahindus ja metsandus

a) Jaht ja jahilood

Põdra- ja sokujaht 21. — Jänesejaht 22. — Hundijaht 107, 258.

b) Loomad ja linnud

Huntidest 5, 6, 7, 30, 51, 78, 107, 125, 203, 258. — Ussidest 4, 30, 82, 173. — Kägu 82. — Kurg 82.

6. Käsitöö

a) Meeste tööd

Sepis 190. — Külasepp 185, 190. — Sepikoda ja sepatööriistad 190. — Rätsepatöö 149, 205, 262. — Nahaparkimine 124, 262. — Saapavalmistamisest ja saapajuutidest 262.

b) Naiste tööd

Lambapügamisest ja villadest 86. — Villast ja villavatkumisest 113. — Ketramine 72, 86, 234. — Lõngade hautamine 1. — Kangakudumine 205, 222, 234. — Riidevanutamine 86, 254. — Pitsivalmistamine 36.

7. Rõivastus ja ehted

Endisaegsest rõivastusest 72. — Särk 72, 119, 179, 195. — Pallapool 35, 72, 119. — Sõuke 35. — Undruk 72, 119, 179. — Upsik 62. — Naiste ligipihta jakid 62, 72, 119, 179. — Porst 29. — Jubi 72. — Naiste ja meeste pikk-kuued 119, 179. — Kasukad 179. — Vöö 72, 119. — Meeste püksid 119. — Piitspüksid 179. — Vest 72. — Tanu 36, 179. — Pearätik 179. — Taskurätik 179. — Jalatsid 160. — Viisud 149, 160, 179. — Prees 119, 179.

8. Puhtusepidamine

Pesupesemine 16, 126. — Seebikeetmine 100, 128. — Peahari 164.

9. Rahvameditsiin

Kandjast naisest ja sünnitusest 11, 50, 219. — Leetrid 83. — Rõuged 83. — Pimesoolepõletik 12. — Kõhuvalu 253. — Põletushaavade ravimine 116. — Ussihammustuse arstimine 30, 127. — Marutõve arstimine 9. — Naba paikapanemine 77. — Sipelgavannid 87. — Uss ravivahendina 30, 82, 127. — Piibupigi arstirohuna 120.

10. Toitlustamine ja tuletegemine

a) Toidud ja toitude valmistamine

Toidust ja söögikordadest 237. — Vanaaja söökidest 118, 162, 197, 199, 229. — Toiduvalmistamisest 220, 234. — Suurtalu söögilaud 16, 54, 61, 206, 220. — Koolilapse toit 29, 244. — Lihavõttetoidud 212. — Pulmatoidud 183. — Püügihaudmed 126. — Näljaajatoit 180. — Aganaleib 41, 117, 180, 195, 234. — Leib 41, 94, 163, 212, 220, 234, 237, 251. — Uudseleib 93. — Kõrutatud leib 40, 85, 212, 234. — Karask 84, 163, 234. — Sõnajalakarask 180. — Kiisapirukas 39, 212. — Sai 184, 234. — Käsikiviga jahvatamisest 27, 41, 181. — Loomade tapmisest ja lihast 24, 71. — Liha soolamine ja suitsutamine 155, 246. — Vorstid 24. — Käkid 156. — Rasv 79, 155, 246. — Piim ja või 41, 212, 245. — Sõir 252. — Piimapuder 41, 199, 234. — Kile 40, 200, 212. — Lääts 154. — Hernetambe 85, 136. — Kanepitoidud 40, 85, 212. — Kanepitemp 40, 85, 218, 247. — Kiisaleem 39. — Kama 182, 225. — Kartul 162, 178, 195, 205, 248. — Mädarõigas 234.

b) Nõud

Puunõud 1, 118, 161, 229, 234. — Leivamõhk 108, 220, 234. — Lännik 1, 160. — Piimapütt 159. — Lüpsik 161, 234. — Puulusikad ja -kulbid 161.

c) Tuli ja valgustus

Peerud ja peerutuli 72, 149, 181. — Tuleraud ja tulelöömine 120, 190. — Pess 120. — Pilak 24. — Tule hoidmine 24.

11. Ehitused

a) Hooned

Rehetare 221. — Elust rehetares 24, 29, 108, 178, 248. — Kamber 108, 178. — Ehits 220. — Külmkamber 220. — Kõlkalune ja aganik 153, 248. — Lõkk 178. — Rehealune 221. — Ait 221. — Koda 117, 126, 153, 162, 178. — Sääsamaja 69. — Õlgkatuse katmine 152.

b) Toasisustus

Rehetoa sisustusest 108. — Säng, kravat, kraika 108.

12. Kaubanduslik suhtlemine

Loomade ülesostjad 186. — Setud ja vahetuskaup 188. — Vooriskäimine 218.

13. Noorte ühiseist kokkutulekuist

a) Ühised tööd

Püügihautamine 126. — Ketramisõhtud 62. — Riidevanutamine 86, 254. — Linatalgud 135, 223. — Sõnnikutalgud 223.

b) Ühised mängud ja pidutsemised

Kiigest ja kiikumisest 243. — Sirbi pildumine rukkilõikuse lõpul 99. — Kildsauna käkisööming 80. — Jõulumängud 24, 41. — Laste mänge 104. — Külakuhi 104.

V. Ajaloolisi pärimusi ja jutustusi tegelikust elust

1. Mõis

a) Talu ja mõisa vahekord

Teoorjusest 14, 160. — Mõisakoormustest 26, 240, 256. — Mõisa kandimees ja tingitükid 201, 207, 216. — Moonanaise tööpäev 50. — Teotüdruku toit 204. — Ihunuhtlus 14, 146, 197. — Kui mõisnik paari pani 241.

b) Lugusid mõisnikest

Rõngu krahvist 197. — Rõngu Anrepitest 197, 202, 209, 211. — Kavastu hull parun 13. — Lugu Põdra Toomast ja parun Cavelist 43. — Kuri mõisnik 146. — Kuri mõisaproua 239. — Mõisahärra sai teomeestelt peksa 64.

2. Kirik ja palvemaja

Vesprikell 44. — Kirikuõpetaja sõnad ja teod 44. — Vanavelistest 247. — Baptistidest 242.

3. Peremees ja talutööline

Karjalapse tööpäeva maht 16, 19, 29, 61, 228, 237, 244. — Taluteenija kohustused ja palk 1, 16, 238, 244. — Sulase ja peremehe vahekord 67. — Sulase palgast 62.

4. Kool ja kodune lastekasvatus

Õppetöö ja õppimisvõimalused endisaegses koolis 244. — Tamsa külakoolist 106. — Kodune lastekasvatus 165, 195, 217, 222, 236, 248. — Reola vanast koolmeistrist 133.

5. Talurahva vastuhakud ja revolutsioonilised sündmused

Pühajärve sõda 197, 233. — Palvekirjad keisrile 14. — 1905. aastast 45.

6. Jutustusi ja pärimusi endisaegsest elust

Endisaegsest elust 29, 46, 61, 115, 214, 234, 256. — Näljaaeg 27, 180, 195, 251. — Katk 195. — Põhjasõjaaegsest tühjusest 32, 195. — Ema vaarisast Jursist ja hunhuusidest 145. — Kui Rõngu kõrtsi ehitati 197. — Venemaale rändajaist 76, 232. — Õitsilised huntidega hädas 78. — Hoolekese Mai huntide küüsis 203. — Kuidas kaevutark oma leiva kaotas 31. — Endisaegne kohtuskäimine 9. — Elusalt maetud noorik 49. — Koolmeister tõi esimese rasvamasina 79. — Meerapalu tee 192.

7. Jutustusi lähemast minevikust ja kaasajast

a) Sõjaajast

1918. a. sõjast 249. — 1944. a. suvest 250.

b) Tänapäeva elust

Tutvumine kombainiga 57. — Tartu ülikoolis 56. — Tutvumine magnetofoniga 58.

8. Lugusid mitmesuguseist elujuhtumustest

Lapsepõlvest 19, 114, 165, 236, 237. — Meheleminekulood 168, 198. — Suur Juhan 112. — Kui pikne karjalapse surnuks lõi 89. — Pikne tappis lehma 167. — Keravälk 88. — Naabrinaise mõrvamine 20. — Karjane surmaohus 17. — Ühest vargusloost 101. — Langetõbine naabrinaine 208. — Lehm sauna peal rohtu söömas 67. — Säga linalombis 169. — Kolm eksikäiku 140. — Hea hobune 209. — Ühest munaotsimisretkest 138. — Äpardunud oravakasvatus 137. — Kuuste teeõhtust 139. — Suur raudteeõnnetus 213. — Tulekahju Piirissaarel 193. — Eesti Põllumeeste Seltsi näitus Tartus 68.

9. Mõtisklusi ja tähelepanekuid elust

Mõtisklusi mineviku ja kaasaja teemadel 41. — Vanadusest 42.

KASUTATUD MATERJALID

ES MT 118. Murdetekste Otepäält. E. Paas, 1928
ES MT 130. Murdetekste Kambjast. A. Tamm, 1934
ES MT 132. Murdetekste Otepääst. A. Tamm, 1934
KKI MT 76. Ühteist metsloomadest. Sangaste kuuldelised tekstid. H. Keem, 1944
KKI MT 111. Võnnu kihelkonna kuuldelisi murdetekste. S. Kaarheit, 1951
KKI MT 112. Võnnu kihelkonna Piirissaare ja Pedaspää kuuldelisi murdetekste. S. Kaarheit, 1951
KKI MT 160. Sangaste murdetekste. H. Keem, 1955
KKI MT 180. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 181. Murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 182. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 183. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 185. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 187. Kambja murdetekste. S. Tanning, 1957
KKI MT 188. Kuuldelisi murdetekste Rannu kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 191. Kuuldelisi murdetekste Otepää kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 192. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 193. Kuuldelisi murdetekste Puhja kihelkonnast. H. Keem, 1957
KKI MT 205. Murdetekste Kambjast. A. Tamm, 1958
KKI MT 206. Kuuldelisi murdetekste Nõo kihelkonnast. H. Keem, 1958
KKI MT 210. Kambja murdetekste Maaritsa ligidalt. A. Tamm, 1959
KKI MT 220. Murdetekste Kambjast Vastse-Prangli vallast. A. Tamm, 1959
KKI MT 239. Murdetekste Rannust. A. Tamm, 1960
KKI MT 288. Rannu murdetekste. A. Tamm, 1963
KKI MT 320. Heliplaadistatud murdetekstid Tartu-Maarja Vorbusest. Heliplaadistanud P. Ariste ja A. Pärnpuu 1938, litereerinud H. Keem 1966
EMH 26. Heliülesvõte Nõo Tamsast. Lindistanud H. Keem, A. Univere 1957
EMH 42. Heliülesvõte Nõo Aiamaalt. Lindistanud H. Keem, A. Univere 1957
EMH 54. Heliülesvõte Rannu Kirikukülast. Lindistanud H. Keem, M. Must 1958
EMH 56. Heliülesvõte Rannu Unikülast. Lindistanud H. Keem, M. Must 1958
EMH 60. Heliülesvõte Puhja Mõisanurmest. Lindistanud H. Keem, M. Must 1963
EMH 61. Heliülesvõte Võnnu Terikestest. Lindistanud H. Keem, M. Must 1958
EMH 63. Heliülesvõte Võnnu Palukülast. Lindistanud H. Keem, M. Must 1958

EMH 171. Heliülesvõte Kodavere Kavastust. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 172. Heliülesvõte Kodavere Kavastust. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 174. Heliülesvõte Kodavere Kavastust. Lindistanud H. Keem 1960

EMH 177. Heliülesvõte Kodavere Kavastust. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 179. Heliülesvõte Tartu-Maarja Alevi külast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 180. Heliülesvõte Tartu-Maarja Alevi külast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 182. Heliülesvõte Tartu-Maarja Lombi külast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 184. Heliülesvõte Tartu-Maarja Sääskülast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 185. Heliülesvõte Tartu-Maarja Savikoja külast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 187. Heliülesvõte Tartu-Maarja Sääsekõrva külast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 188. Heliülesvõte Otepää Kaurult. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 189. Heliülesvõte Otepää Koljult. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1960

EMH 316. Heliülesvõte Otepää Lutikult. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 317. Heliülesvõte Otepää Neerutilt. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 318. Heliülesvõte Otepää Nüplist. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 319. Heliülesvõte Otepää Nüplist. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 338. Heliülesvõte Rõngu Veerelt. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 340. Heliülesvõte Rõngu Korustest. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 341. Heliülesvõte Rõngu Korustest. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 342. Heliülesvõte Rõngu Pühastest. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 346. Heliülesvõte Rõngu Väike-Rõngust. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 354. Heliülesvõte Sangaste Keenist. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 355. Heliülesvõte Sangaste Keenist. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 357. Heliülesvõte Sangaste Vilaskist. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 358. Heliülesvõte Sangaste Tagulast. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 360. Heliülesvõte Sangaste Hädult. Lindistanud H. Keem, M Must 1961

EMH 361. Heliülesvõte Sangaste Hädult. Lindistanud H. Keem, M. Must 1961

EMH 457. Heliülesvõte Kambja Reolast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1962

EMH 458. Heliülesvõte Kambja Reolast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1962

EMH 502. Heliülesvõte Võnnu Ibastest. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1962

EMH 503. Heliülesvõte Võnnu Ibastest. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1962

EMH 505. Heliülesvõte Võnnu Palukülast. Lindistanud H. Keem, A. Kaljuste 1962

EMH 514. Heliülesvõte Nõo Tamsast. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 518. Heliülesvõte Puhja Mõisanurmest. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 522. Heliülesvõte Puhja Tännassilmast. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 523. Heliülesvõte Rõngu Korustest. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 524. Heliülesvõte Rõngu Korustest. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 525. Heliülesvõte Rõngu Korustest. Lindistanud H. Keem 1963

EMH 714. Heliülesvõte Kambja Vahtrast. Lindistanud H. Keem, S. Nigol 1964

EMH 720. Heliülesvõte Nõo Uhutast. Lindistanud H. Keem 1964

LÜHENDID

ad. — adessiiv
all. — allatiiv
eL — lõuna-eesti murre
EMH — eesti murrete heliülesvõtted
end. — endine
eP — põhja-eesti murre
ES MT — Emakeele Seltsi murdetekstid
g. — genitiiv
Har — Hargla
Hel — Helme
Hls — Halliste
hrl. — harilik, harilikult
hum. — humoristlik
ill. — illatiiv
in. — inessiiv
ind. — indikatiiv
inf. — infiinitiiv
jj. — ja järgmised
jt. — ja teised
k. — küla
Kam — Kambja
khk. — kihelkond
kj. — keelejuht
KJn — Kolga-Jaani
KKI MT — Keele ja Kirjanduse Instituudi murdetekstid
KodKav — Kodavere alla kuulunud Kavastu valla osa
Ksi — Kursi
lk. — leheküIg
lstk. — lastekeelne
M — mulgi murre
mom. — momentaan
n. — nominatiiv
nn. — niinimetatud
nr. — number
näit. — näiteks
Ote — Otepää
p. — partitiiv
pl. — pluural
Plt — Põltsamaa
pr. — preesens
Puh — Puhja
Ran — Rannu
resp. — respective
Rõn — Rõngu
San — Sangaste
sg. — singular
s. t. — see tähendab
sünd. — sündinud
T — tartu murre
TMr — Tartu-Maarja
umb. — umbes
Urv — Urvaste
V — võru murre
van. — vana
Vil — Viljandi
vrd. — võrdle
vt. — vaata
vulg. — vulgarism
Võn — Võnnu

ЭСТОНСКИЕ ДИАЛЕКТЫ III

Тексты тартуского диалекта

Резюме

Собрание «Тексты тартуского диалекта», составляющее третий том в серии «Эстонские диалекты», содержит образцы речевых произведений старшего поколения в южной части бывшего уезда Тартумаа. Тартуский диалект — один из трех южноэстонских диалектов, распространен на территории, смежной с областями мульгиского и выруского диалектов. Территория тартуского диалекта очерчивается следующими рубежами: от среднесеверного диалекта он отделяется реками Суур-Эмайыги и Амме, от восточного диалекта североэстонского наречия — северной границей бывших Веснерской и Кавастуской волостей, от области распространения мульгиского диалекта — озером Выртсъярв, реками Вяйке-Эмайыги и Педели. На юго-востоке и юге рубежи тартуского диалекта пролегают по границам бывшего Вырумаа, а также б. прихода Карула, где укоренился выруский диалект. С точки зрения истории культуры тартуский диалект представляет значительный интерес — на его базе в начале XVII столетия сложился южноэстонский литературный язык, т. наз. тартуский язык, находившийся в Южной Эстонии и в церковном, и в школьном обиходе вплоть до перехода во второй половине XIX столетия на национальный язык, в основу которого легли североэстонские говоры.

Во введении, предваряющем собрание текстов, прослеживаются пути становления тартуского диалекта, обращается внимание на своеобразие тех или иных говоров, на их взаимодействие и тенденции в их развитии. Во введении содержится описание фонетических, морфологических и

синтактико-фонетических явлений, наблюдающихся в этом диалекте, дается обозрение его специфических характерных черт.

Тартуский диалект складывался на базе говоров племени, населявшего древнюю территорию Уганди. По данным истории, Уганди — это крупная южноэстонская земля (мааконд), смежная с древней землей Сакала, где теперь распространен мульгиский диалект. Однако восточные и южные рубежи Уганди неизвестны. Лингвистические данные позволяют утверждать, что юго-восточная часть древней Эстонии, теперешняя территория выруского диалекта, не поддерживала особо тесных связей с Уганди. Поскольку явления, относящиеся к палатализации согласных в тартуских говорах, коренным образом отличаются от явлений того же порядка в выруских говорах, то это с очевидностью свидетельствует о том, что развитие этих диалектов шло различными путями.

Современный тартуский диалект сложился в результате языкового развития на протяжении веков. В этом процессе сыграли значительную роль и различные экономические, социальные и административные факторы. В рассматриваемом диалекте насчитывается десять говоров. В зависимости от степени близости между ними в тартуском диалекте выделяется четыре группы говоров. Северная группа — это говоры Тарту-Маарья и Кодавере Кавасту, характеризующиеся обилием особенностей, свойственных североэстонскому наречию. В западную группу входят говоры Ранну, Пухья и Ныо, в восточную группу — говоры Камбья и Выннy, тогда как южную группу составляют говоры Рынгу, Отепя и Сангасте. В основу группировки положены бывшие церковные приходы, однако границы распространения говора совпадают с границами прихода лишь весьма приблизительно.

Тартуский диалект не отличается единообразием. Анализ всего имеющегося диалектного материала наводит на мысль о том, что в более ранние периоды на этой диалектной территории выделялись два основных центра: южнее — Отепя, поддерживавший связи с юго-восточной частью древней Эстонии и с землей Сакала, севернее — Тарту (Тарбату), находившийся в сношениях с Сакала и с территориями североэстонского наречия. По всей вероятности, в былые времена видное место принадлежало Отепя. Судя по некоторым древним особенностям тартуского диалекта, сфера влияния Отепя на юге простиралась дальше, чем в наши дни. Со временем значение Отепя пошло на убыль,

господствующее положение занял Тарту. Недалеко от Тарту обнаруживается типичнейший из говоров тартуского диалекта, говор Ныо. Представляется, что его развитие протекало наиболее единообразно; к тому же в этом говоре встречаются все основные явления, характерные для тартуского диалекта.

В сравнении с консервативным выруским диалектом тартуский диалект проделал значительный путь развития в сторону сближения с североэстонским наречием. Наиболее ранние из публикаций на тартуском языке позволяют заключить, что тяготение к североэстонскому наречию сказывается на протяжении последних двух столетий, причем со второй половины XIX века эти тенденции, несомненно, усилились. Некоторую роль во вторжении в тартуский диалект элементов североэстонского наречия и мульгиского диалекта сыграли выходцы с этих территорий, обосновавшиеся в Тартумаа в связи с приобретением здесь в собственность крестьянских дворов. Контакты с литературным языком, созданным на базе североэстонского наречия, возникли в прилегающих к Тарту районах раньше, чем в глухих глубинных районах на юго-востоке Эстонии. Это обусловливалось прежде всего близостью важного центра культуры — г. Тарту. В наиболее любознательных, тянувшихся к культуре семьях в Тартумаа вошло в обычай устраивать вечера чтения. Так как книг на тартуском языке было мало, то любители чтения обращались к художественным произведениям и научно-популярным книгам, изданным на североэстонском языке. В XIX столетии был налажен также систематический выпуск газет и журналов на североэстонском языке. Во второй половине XIX века сформировалась эстонская нация, в качестве национального языка был принят североэстонский литературный язык, к которому носители тартуского диалекта с самого начала относились с пониманием и должным уважением. Им всегда был чужд языковой консерватизм, сопряженный с цепким сохранением своего.

Тексты собрания воспроизводят повествования преимущественно старшего поколения. Наиболее ранние из записей относятся к 1928 году. Сбор материалов получил более широкий размах с 1957 года и продолжался без перерывов вплоть до 1965 года. На территориях всех говоров было произведено значительное количество звукозаписей, на тысячах страниц запечатлены образцы диалектной речи в виде повествований,

содержательных с точки зрения языковедов, этнографов и фольклористов.

Тем не менее «Тексты тартуского диалекта» — собрание с преимущественной лингвистической направленностью. Их подбор осуществлялся с ориентацией на возможно более полный показ самобытности и выразительности этого диалектного языка. Перед детальными этнографическими описаниями получили предпочтение бытовые зарисовки с их богатой образностью; мастерски изложенные повествования, записанные диалектным языком со слов наиболее искусных рассказчиков, завершаются, как правило, рубрикой «Красное слово». Приводимые здесь меткие изречения, отобранные из спонтанной речи, свидетельствуют о богатстве и гибкости тартуского диалекта, а также об умении его носителей пользоваться словом.

Повествованиями на диалектном языке представлены все десять говоров, причем записи производились в 55 деревнях у 66 информантов. Отрывки из повествований, воспроизведенные по звукозаписям, составляют около 49 проц. объема предлагаемого собрания. Отбор и литерация отрывков были осуществлены составителем тома; остальные члены редакционной коллегии также ознакомились со звукозаписью этих повествований.

ESTNISCHE DIALEKTE III

Texte im Tartu-Dialekt

Zusammenfassung

Die vorliegende Schrift — «Texte im Tartu-Dialekt» — stellt den dritten Band der Serie «Estnische Dialekte» dar; sie bringt Beispiele aus dem Sprachgebrauch der älteren Generation im Südteil der ehemaligen Landschaft Tartumaa. Der besprochene Dialekt ist zwischen dem Areal des Mulgi-Dialekts und dem des Võru-Dialekts verbreitet. Sein Verbreitungsgebiet wird vom mittelnordestnischen Dialekt durch den Fluss Suur-Emajõgi und den Amme-Fluss geschieden, vom östlich-nordestnischen durch die Nordgrenze der ehemaligen Gemeinden Vesneri und Kavastu, vom mulgischen durch den See Võrtsjärv, den Fluss Väike-Emajõgi und den Pedeli-Fluss. Im Süden und Südosten stösst der Tartu-Dialekt an die ehemalige Landschaft Võrumaa und ans Võru-sprachige Karula. Vom kulturgeschichtlichen Standpunkt ist es ein wichtiges Gebiet: der Tartu-Dialekt bildete die Grundlage der im 17. Jh. entstandenen südestnischen Schriftsprache, der sog. Tartuer (dörptschen) Sprache, welche in Südestland als Kirchen- und Schulsprache gebräuchlich war, bis sie in der zweiten Hälfte des 19. Jh. durch die Ingebrauchnahme des Nordestnischen als der nationalen Schriftsprache verdrängt wurde.

Die Einleitung zur vorliegenden Textauswahl enthält Angaben über die Entstehung des Tartu-Dialekts, über die eigentümlichen Züge der einzelnen Mundarten, ihre Wechselbeziehungen und Entwicklungstendenzen. Es werden lautliche, morphologische und satzphonetische Erscheinungen des Dialekts erörtert und eine Charakteristik seiner bezeichnenden Eigenschaften gebracht.

Dem Tartu-Dialekt liegt die Sprache des alten estnischen Stammes zugrunde, welcher die historische Landschaft Ugandi bewohnte. Diese ausgedehnte Landschaft Südestlands befand sich in nächster Nähe von Sakala (dem heutigen Verbreitungsgebiet des Mulgi-Dialekts). Wir wissen nicht, wie weit sich Ugandi nach Osten und Süden ausdehnte, auch ist uns unbekannt, wie viele Kirchspiele zu dieser Landschaft gehörten. Das sprachliche Beweismaterial lässt annehmen, dass der Südosten des alten Estlands (das heutige Gebiet des Võru-Dialektes) mit Ugandi nicht zusammenhing, da die Palatalisation des Tartu-Dialektes von der des Võru-Dialektes völlig abweichend ist und nicht die gleichen Entwicklungsbedingungen gehabt haben kann.

Der heutige Tartu-Dialekt ist das Ergebnis einer langwierigen sprachlichen Entwicklung, wobei auch verschiedene wirtschaftliche, soziale und administrative Faktoren eine wichtige Rolle spielten, daneben auch die geographische Lage der Dialektgebiete. Der Tartu-Dialekt besteht aus zehn Mundarten, die auf Grund der sprachlichen Entwicklung in vier grössere Gruppen eingereiht werden können. Die nördliche Gruppe weist zahlreiche nordestnische Züge auf und umfasst die Mundarten von Tartu-Maarja und von Kodavere Kavastu. Zur westlichen Gruppe gehören die Mundarten von Rannu, Puhja und Nõo, zur östlichen die von Kambja und Võnnu, zur südlichen die von Rõngu, Otepää und Sangaste. Als Grundlage dieser Einteilung dienten die alten Kirchspiele, deren Grenzen allerdings mit denen der Mundartgebiete nur relativ genau zusammenfallen.

Der Tartu-Dialekt ist kein einheitlicher Dialekt. Betrachtet man das ganze betreffende Material, so erhält man den Eindruck, dass dieses Dialektgebiet früher zwei Hauptzentren gehabt haben muss: im Süden das mit Sakala und dem alten südöstlichen Estland verkehrende Otepää, im Norden das ebenfalls mit Sakala, doch auch mit Nordestland verbundene Tartu (Tarbatu). Vermutlich spielte Otepää in älterer Zeit eine wichtige Rolle: einigen sprachlichen Merkmalen nach zu urteilen erstreckte sich sein Einflussgebiet südwärts weiter als heutzutage. Nach und nach verringerte sich aber die Bedeutung von Otepää, so dass Tartu die vorherrschende Stellung einnahm. Im Mittelpunkt des ehemaligen Tartuer Kirchspiels finden wir denn auch die typischste Tartu-Mundart, die von

Nõo. Ihrer Entwicklung nach erscheint sie als die einheitlichste, wobei sie alle wesentlichen Merkmale des Tartu-Dialektes vereinigt.

Mit dem konservativen Võru-Dialekt verglichen weist der Tartu-Dialekt viel mehr nordestnische Züge auf. Die ältesten Druckschriften im Tartu-Dialekt zeigen, dass die Tendenz zum Nordestnischen hier im Laufe der zwei letzten Jahrhunderte zutage trat, wobei sie sich in der zweiten Hälfte des 19. Jh. zweifellos verschärfte. Nicht unwesentlich war hierbei der Umstand, dass Bauern aus Nordestland und dem Mulgi-Gebiet nach der Landschaft Tartumaa umsiedelten und hier Land kauften. Der Kontakt mit der nordestnischen Schriftsprache entstand in den Tartuer Ländern früher als in den weiter entlegenen südost-estnischen Randgebieten. Bedingt war das durch die Nähe des alten Kulturzentrums Tartu. In den gebildeteren Familien der Landschaft waren Lesestunden üblich. Die Zahl der tartusprachigen Bücher war nur gering, so dass belletristische und populärwissenschaftliche Bücher in nordestnischer Sprache das Übergewicht behaupteten. Im 19. Jh. erschienen auch Zeitungen und Zeitschriften regelmässig im Nordestnischen. In der zweiten Hälfte des 19. Jh. hatte sich die estnische Nation bereits ausgebildet; die nordestnische Schriftsprache wurde Nationalsprache. Sie wurde von den Bewohnern des Tartuer Dialektgebiets von Anfang an respektiert: von sprachlichem Konservatismus und krampfhaftem Eigensinn war hier nicht die Rede.

Der Textteil der vorliegenden Auswahl enthält vornehmlich Erzählungen der älteren Generation. Die ältesten Texte datieren von 1928. In 1957 begann intensiveres Sammeln von Materialien, das bis ins Jahr 1965 andauerte. Aus allen Dialektgebieten wurden zahlreiche Tonbandaufnahmen und eine Menge Dialekttexte von grossem sprachlichem, ethnographischem und folkloristischem Wert eingebracht.

Die «Texte im Tartu-Dialekt» sind vor allem eine Sammlung sprachwissenschaftlichen Materials. Bei der Auslese wurde das Interesse der Erzählungen vom sprachlichen Standpunkt und vom Standpunkt der geschmeidigen Ausdrucksweise im Auge behalten. Detaillierten ethnographischen Beschreibungen wurden bildhafte Szenen aus dem täglichen Leben vorgezogen. Die meisterhafteren Erzählungen im Dialekt werden gewöhnlich durch die Rubrik «Treffende Worte» abgeschlossen. Diese Perlen der spontanen Rede zeugen von der Geschmeidigkeit und vom Reichtum des Tartu-Dialekts, von der hohen Findigkeit der Erzähler.

Die Schrift bringt Dialekttexte in allen zehn Mundarten, gesammelt in 55 Dörfern von 66 Erzählern, wobei die transkribierten Tonbandaufnahmen etwa die Hälfte des Buchinhalts ausmachen. Die Transkription stammt von der Verfasserin; sämtliche Tonbänder sind auch von den anderen Mitgliedern des Redaktionskollegiums angehört worden.

SISUKORD

Eessõna 5
Tartu murdest 9

TARTU MURDE TEKSTID

Kodavere Kavastu murrak

Meoma k.
Anna Luhamäe

1. *Endisaegsest tööst 51

Koosa k.
Liidi Päll

2. *Saare Villemi lapsepõlv 54
3. *Saare Villem ja üleaedne 57
4. *Ussidest 59
5. *Kargaja soost heinu toomas 61
6. *Hunt viis noa 62

Koosa k. < Kõnnu k.
Miili Viira

7. *Hundid koduloomade nuhtluseks 62
8. Rahvatarkust ja ütlemisi 63

Viira k. < Tähema k.
Miili Ader

9. *Marutõbi 63
10. *Õlekandja ehmatus 65

Alevi k.
Anna Mölder

11. Sünnitamisest ja lapseristimisest 67
12. *Ema surm 68
13. *Hull parun 69
14. *Teoorjusaegsest peksmisest 71
15. Rahvapäraseid ütlemisi 72

Sääsekõrva k.
Liisa Annuk

16. *Töörohke noorusaeg 73

Sääsküla
Jakob Tuul

17. *Karjapoiss surmaohus 77
18. *Hürss ja kolgits 80

Savikoja k.
Roosi Paap

19. *Mälestuskilde noorpõlvest 80
20. Naabrinaise mõrvamine 82

Lombi k.
Taavet Tomera

21. *Põdra- ja sokujahil 86
22. *Jõuluõhtune jänesejaht 88

Voore k.
Juuli Puusepp

23. *Vorbuse pulmad 89
24. *Talistepühad 91
25. *Vastne aasta 94
26. *Mõisakoormustest 95
27. *Kui nälg oli 96
28. *Tont 97

Verevi k.
Juuli Leita

29. Lapsepõlv 99
30. Hundid ja ussid 100

Rakke k.
Kaarli Morin

31. Soonekaeja 102
32. Inimese jäljed 103
33. Nõidusest 105

Uniküla
Mari Ilm

34. *Külakarjast ja vanaaja seapidamisest 106
35. *Sõuke ja pallapool 108
36. Tanu teenid 108
37. Linulised ja põlenukorjajad 109
38. Mutil käimisest 110
39. Kiisad 110
40. Kanepitoidud 111
41. Muiste ja nüüd 112
42. Vanematest ja enesest 115

Neemisküla < Kureküla
Jaan Peets

43. Põdra Toomas 116
44. Vesprikell 118

Tamme k.
Jaan Kurik

45. Isa sai 1905. aastal peksa 118

Kirikuküla < Noorma k.
Miina Praks

46. *Orvu karjapõli 121
47. Vorstipaine 126
48. Karjalaste lumeootus 126
49. Esimesest tohtrist ja enneaegsest matmisest 127
50. Sünnitaja mõisa kesaväljal sõnnikut laotamas 128
51. Kondi Kaarel 128
52. Lendva 130

53. Mis hammaste taga, see oma 132
54. Toidulauast 132
55. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi 134
56. Tartu ülikoolis 136
57. Tutvumine kombainiga 137
58. Magnetofoni imetlemas 139
59. Valusõnad 140
60. Nikastusesõnad 140

Puhja murrak

Mõisanurme k.
Miina Resto

61. *Töörohke noorpõlv 141
62. Ühised ketramisõhtud ja endisaegsed rõivad 146
63. *Endisaegsest kosjaskäimisest 147
64. *Mõisahärra sai teomeestelt peksa 148
65. Kuidas Uderna sohu suur kivihunnik tekkis 149
66. Miks toomepuu haiseb ja pihlaka süü keerdus on 149
67. Kui Laatsi lehm sauna peal rohtu sõi 150
68. Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel Tartus 151
69. Sääsalkäik 153
70. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi 155

Tännassilma k.
Miina Hallik

71. Loomade tapmisest 158
72. Rõivastest 161
73. Külatargast ja posimisest 164
74. Kui esivanemate hingedele putru viidi 166
75. Pisuhänd 166
76. *Saraatovisse rändamisest 167
77. *Kuidas vanasti naba paika pandi 168
78. Õitsilised hädas huntidega 169
79. Kui koolmeister esimese rasvamasina tõi 170
80. Kildsauna käkid 171
81. Hõlpsalt saadud jõuluvorstid 172

Porinurme k.
Liisu Paap

82. Lindudest ja ussidest 172
83. Rõuged, leetrid, halltõbi 175
84. Karask 176
85. Kanepist, kõrutisest, tõntsist 177
86. Naiste töödest 178

Ann Peedo

87. Sipelgavannid 180
88. Pisuhännast ja piksest 181

Nõo murrak

Aiamaa k.
Tiina Ulst

89. *Kui pikne karjalapse maha lõi 183
90. *Vallavaese naisevõtt 186
91. Joodik karistab kilki 187
92. Kodukäijast peigmees 188

Altmäe k.
Juuli Remmel

93. Endisaja kalendripäevi 188
94. Jagus leib 189
95. Eksimus 190
96. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi 190

Uhuta k.
Liini Sild

97. Linahürssimisest ja -rabamisest 191
98. Kurja silma kahetus 193
99. Kunstimisest 194
100. Tuhalehelisega seebikeetmine 194
101. *Ühest vargusloost 195
102. *Hea ütlemine, veel parem vastukostmine 198
103. Peremees ja sulane 198
104. Külakuhi 198
105. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi 199

Tamsa k.
Juhan Räisa

106. *Endisaegsest Tamsa külakoolist 204
107. Hundijahist 209
108. Muistsed eluruumid 210
109. Koolera 211
110. Kahetamisohust ja taigadest 212
111. Luupainaja 213
112. Teest, jõumehest ja kividest 214
113. Villast ja villavatkumisest 215

Salme Räisa

114. *Lapseea lõbud 217

Mari Paade

115. *Vanaemast 219
116. *Põletushaavade ravimine 221
117. *Endisaegsest püstkojast ja aganaleivast 222
118. Viljakoristamine ja rehepeks 222
119. Vanaaegne rõivastus 225
120. Pessust ja piibust 227
121. Tõnisepäev 228
122. Lihaheitest ja kapsamaarjapäevast 229
123. Nõo kirikust 229
124. Rändavad nahaparkalid 230
125. Vanaisast 230
126. Püügihaudumine 231
127. Uss ravivahendina 233
128. Rahvatarkust ja uskumusi 233
129. Mõistatusi 235
130. Vanasõnu 238
131. Ilmekaid ütlemisi 242

Kambja murrak

Reola k.

Leena Põkk

132. *Laste ülemeelikusi 245
133. *Reola vanast koolmeistrist 245
134. *Kui magamata pidulised rehele aeti 246
135. *Linatalgust 248
136. *Hernetambe 248

Johannes Põkk

137. *Äpardunud oravakasvatus 249
138. *Ühest munaotsimisretkest 249
139. *Kuuste teeõhtust 250

Kärevere k.

Leena Visk

140. Kolm eksikäiku 250
141. Patu andestamine 252
142. Vasikat otsimas 254

143. Kodukäija 255
144. Ilmast 256

Lutsu k.
Jaan Kuhlberg

145. Ema vaarisast Jursist ja sissidest 257
146. Kuri mõisnik 259
147. Kambja kiriku ehitamisest ja Paalimäest 260
148. Vihamehe saadetud kärnkonnad 261

Juhan Viller

149. Viiskudest, pirrutulest ja vanaaja rätsepast 261
150. Kütis ja sõõrd 263
151. Suvine lumesadu 263
152. Õlgkatuse katmisest 264
153. Koda ja kõlkalune 266
154. Lääts 267

Vahtra k.
Mari Pala

155. *Lihasuitsutamisest ja -soolamisest 268
156. *Verikäkid ja valged käkid 270

Virblase k.
Kusta Ärma

157. Lina 270
158. Tont sepikojas 272

Võnnu murrak

Terikeste k.
Juhan Laur

159. *Piimapütid ja pütipillid 273
160. *Tädi rääkis teoorjusest 274
161. *Puuanumad 276
162. *Vanaaja söögist 277

Võnnu k.
Miina Matse

163. Leib 278
164. Muistne peahari 279

Paluküla
Liisa Pärsim

165. Lookesi lapsepõlvest 280
166. Karjapõlv 283
167. Kui pikne lehma surnuks lõi 284
168. Meheleminek 284
169. Säga linalombis 286
170. *Peidetud raha 287
171. *Varbeki kantsi varandus 288
172. Rahvatarkust ja ilmekaid ütlemisi 290
173. *Ussimaterdamine 291

Ibaste k.
Ann Plaks

174. Kui jumal kümnevõrra õnnistas 293
175. *Teomees türgi hobuse muna haudumas 294
176. *Kaupmees soendiks 296
177. *Hundiks nõiutud noorik 296
178. *Elust ja tööst muistses rehetares 297
179. *Rõivad ja jalatsid 299
180. *Vanaaja toidunappusest 301
181. *Käsikivist ja pirrutulest 302
182. *Kama 303
183. *Pulmakommetest 304
184. *Kuri silm 305

Ahja k.
Hendrik Rämmal

185. Külasepp 305
186. Sombrakutest 306
187. Kuidas rasinlased ekukeste nime said 306

Kärsa k.
Elisabeth Saks

188. Setud ja vahetuskaup 307
189. Umbjärv 308

Rasina k.
Joosep Muuga

190. Sepaametist 308

Matsisaare k.
Leena Liimask

191. Kalalkäimisest 310
192. Meerapalu teest 311

Piirissaare
Mari Klimbek

193. Piirissaare põlemisest 311

Leena Muutra

194. Kalapüük 312

Rõngu murrak

Väike-Rõngu k.
Maali Treial

195. *Mälestuskatkeid vanaema jutustusest 314
196. *Rõngu kiriku võtmehoidja 315
197. *Mõisnikkudest 316

Veere k.
Miina Veier

198. *Meheleminek 318
199. *Noorpõlveaegsest söögist 320
200. *Kile 321

Koruste k.
Maali Loot

201. *Mõisa kandimeheks 322
202. *Rõngu mõisa härrastest 322
203. Hoolekese Mai huntidega hädas 324
204. Hoolekese Maie isevärki puder 325
205. *Kui kartul oli antvärgitoit ja kangad kooti käsitsi 326
206. *Suurtalu söögilauast 327
207. *Muistsest rootslaste matusekohast 328
208. *Langetõbine naabrinaine 329
209. *Hüvast hobusest 331
210. Ilmekaid ütlemisi 332

Amanda Tamm

211. *Noorest ja vanast Anrepist 334

Anna Sööt

212. *Karjapõlveaegsest elust ja toidust 335
213. *Paduvihm ja raudteeõnnetus 338

Pühaste k.
Juuli Ansik

214. *Lapse- ja tüdrukupõlv 339
215. *Posijatest ja nõidadest 342
216. *Kandimehena mõisa teenistuses 344
217. *Laste hooldamisest ning kasvatamisest 345
218. *Vanaaegsest loomatoidust ja vooriskäimisest 346

Otepää murrak

Lutiku k.
Miina Kalberg

219. Enesest ja lastest 348
220. Turu talu söögilaud 350
221. Rehepeks ja viljatuulamine 352
222. *Abielu ja lesepõlv 355

Nõuni k.
Anna Pihl

223. Sõnniku- ja linatalgud 357

Neeruti k. < Kastolatsi k.
Leena Volmer

224. *Seakarjane 361
225. *Kama ja kamakäkid 363

Pühajärve k.
Loviisa Nüsik

226. Härra kodukäijaks 364

Elisabeth Orav

227. Otepää linnamäest 365

Nüpli k. < Arula k.
Miili Täär

228. *Karjapõli 366
229. *Toidunõud 368
230. *Kahetamine ja nõidumine 368

Vidrike k.
Juhan Peterson

231. Vanatondi raha 369

Kauru k.
Anna Oinaskof

232. *Venemaale rändajatest 370
233. Pühajärve sõjast 371
234. Oriku talus 373
235. Magekahjast 377

Kolju k.
Leena Paulus

236. Varasest lapseeast 377
237. *Pildikesi noorpõlvest 378
238. Taluteenija elu 380

Sangaste murrak

Hädu k.
Mai Kärsna

239. *Kuri mõisaproua 386
240. *Mõisakoormustest 388
241. *Kui mõisnik paari pani 389
242. *Usuvennad rahale raha juurde palumas 390
243. *Tähtpäevadest ja pühadest 392

Keeni k.
Ell Vassar

244. *Kasvuaastad 393
245. *Piim ja või 397
246. *Rasv ja liha 398

Miina Volmer

247. *Lapsepõlvest 399
248. *Kui alles rehetares elati-oldi 401

Vilaski k.
Miina Must

249. *Mälestuskatkeid 1918. a. sõjast 402
250. *Pildikesi 1944. aasta suvest 404

Lauküla
Liis Millerson

251. Leivast ja näljaajast 407
252. Sõir 408
253. Vanaaegsest arstimisest 409
254. Riidevanutamine 410
255. Ütlemisi 411

Anna Vaher

256. Tööst ja elust 412
257. Muistseid hundilugusid 415

Kakulaane k.
Liis Kübar

258. Huntide kavalusest 416
259. Hunditõbi 418
260. Ütlemisi 418

Tagula k.
Andrus Lõokene

261. *Tõhala kirik 419
262. *Nahaparkijad, rätsepad, saapajuudid 419

Lisad

Sõnastik 425
Aineregister 451
Kasutatud materjalid 457
Lühendid 460
Resümeed 461

Хэлла Кээм
ДИАЛЕКТЫ ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА III
На эстонском, русском и немецком языках
Художественное оформление Х. Кэрсна
Издательство «Валгус». Таллин, Пярнуское шоссе, 10
Toimetaja Rich. Kress
Kunstiline toimetaja M. Niin
Tehniline toimetaja S. Kohu
Korrekorid E. Bitter, H. Kull ja S. Türn

Laduda antud 15. VII 1969. Trükkida antud 13. II 1970. Paber 70 × 90/16. Trükipoognaid 30. Tingtrükipoognaid 35,10. Arvestuspoognaid 29,93. Trükiarv 2000. MB-02157. Tellimuse nr. 4305. H. Heidemanni nim. Trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. II.

Hind rbl. 3.17

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00846705 4